

במסכת יבמות

בעה"י תחל"ד

תוכן עניינים

מפתחות.....	ב
מפתחות ע"ס הדרן.....	ז
סימן א בדיני צרת ערוה וצרת חייבי עשה ול"ת.....	טו
סימן ב בדיני צרת סוטה ומחזיר גרושתו ואילונית.....	לד
סימן ג בדיני זיקה ואיסור ביטול מצות יבמין י"ז - י"ח.....	מו
סימן ד בדיני הפקעת זיקה.....	סג
סימן ה בדין ייבם ואח"כ נולד ובדין זיקה ככנוסה.....	עו
סימן ו בדיני אחות זקוקתו כ"ג-כ"ח.....	צד
סימן ז בדיני חליצה פסולה.....	קז
סימן ח בדיני צרת ערוה בזיקה.....	קכח
סימן ט בדין נשואין מפילין ובדין מגרש והחזירה.....	קלט
סימן י בדיני חליצת מעוברת.....	קנא
סימן יא בדיני דרכי נועם ובדיני נאסרה והותרה.....	קעא
סימן יב בדיני מאמר.....	קפה
סימן יג בדיני שומרת יבם ובדין זיקת שני יבמין ובדין ביאת בן ט'.....	ריט
סימן יד בדיני פצוע דכה.....	רמד
סימן טו הערות לפו"ר.....	רסז
א. בסוגיא דצרת ערוה.....	רסו
ב. בסוגיא דחולץ ליבמתו וחזר וקידשה.....	רסט
ג. בסוגיא דצרת סוטה.....	ער
ד. בפלוגתא דב"ש וב"ה י"ג ב'.....	רעג
ה. ט"ו א' אר"ט תאבני כו'.....	רעו
ו. כ' א' קפסיק ותני כו' ע"ס הגמ'.....	רעו
ז. בסוגיא דזיקה.....	רעז
ח. כ"ו א' לא קשיא כו'.....	רפב
ט. בסוגיא דצרת ערוה בזיקה.....	רפג
י. בסוגיא דחולץ למעוברת.....	רפו
יא. בסוגיא דעבדים.....	רפח
יב. בסוגיא דדרכי נועם ונאסרה.....	רפט
יג. בדין שומרת יבם של אביו.....	רצג
יד. בסוגיא דספייה לקטן.....	רצד
טו. בנאמנות אשה במלחמה.....	רצה
טז. בסוגיא דקטטה.....	שב
יז. בסוגיא דע"א במלחמה.....	דש

מפתחות

סימן א

בדיני צרת ערוה וצרת חייבי עשה ול"ת

- א. באיסור צרת ערוה אם הוא איסור קורבה מחודש או שחזור איסור אש"א.
- ב. בילפוטא דצרת צרה ובקושיית הגרע"א ז"ל.
- ג. ג' ב' ע"ס הגמ' ובתו'.
- ד. ח' א' ע"ס הגמ' ובתו'.
- ה. בפלוגתא ב"ש ובה' בצרות, י"ג ב'.
- ו. ל"ב א', בדין מתה הערוה לאחר נפילה מהו איסור הצרה.
- ז. ח' א', בהא דנעשית ערוה לאח"מ אינה פוסלת צרה.
- ח. בהא דחייבי לאוין לר"ע פטורין מחליצה בתו' ובראשונים ט' א'.
- ט. כ' א' כלל לאיתווי מאי, שם תניא ד"י מחליף.
- י. כ' א' בשלמא מן הנשואין כו', ובדברי הרמב"ם דחייבי עשה לחוד אם בעלו קנו. - ביאור ענין החליצה בחייבי לאוין ועשה. - בספיקת המל"מ אם יש חיוב כרת בחייבי עשה ול"ת.
- יא. כ' ב' ע"ס הגמ'.
- יב. בדין צרת איילונית ובעלת התנאי.
- יג. ב' ח'ץ ליבמתו וחזר וקדשה.
- יד. מ' ב' אף אנו נמי תנינא.
- טו. י' ב' וליתני לדברי ר"ע כו'.
- טז. י"א א' אחין הנולדים.
- יז. בדברי התו' ד"ה צריכה, בדין חולץ וחזר וקידשה ומת.
- יח. י"א א' הבא על יבמה כו'.

סימן ב

בדיני צרת סוטה ומחזיר גרושתו ואילונית

- א. בביאור מה ענין הסומאה של הבעל לגבי היבם, ובספק הנמו"י באשת כהן שנאנסה.
- ב. בקושיות הרמב"ם מנלן דהסוטה עצמה פטורה מחליצה. - בסוגיא דסוטה ה' ב' אם אתיא כרב, ובסוגיא דיבמות אם מסקינן כרב.
- ג. בביאור הדרשה דסומאה כערייות.
- ד. המגרש סוטתו והחזירה ומת מהו.
- ה. בדין סוטה לבעול, בתו' ג' ב'.
- ו. שם מתיב רב אשי כו'.
- ז. י"א ב' ומ"ש סוטה וראי כו' ע"ס הגמ'.
- ח. בדעת הרמב"ם דפטור חליצה של הסוטה ילפינן מלאחר. - בדעת הראב"ד ולענין הלכה.

ט. י"א א' מתיב ר' חסדא כו'.

- י. י"א ב' בעא מיניה ר"י מר"ש המחזיר גרושתו כו', בביאור הספק לרבנן ולר"ב, ע"ס הגמ'.
- יא. שם ר' יוחנן בעי המחזיר גרושתו כו' ע"ס הגמ'.
- יב. בדין סוטה ספק, בדעת הריטב"א שאם בעל קנה.
- יג. י"ב א' בדין צרת ממאנת.
- יד. בדין צרת איילונית.

סימן ג

בדיני זיקה ואיסור ביטול מצות יבמין י"ז - י"ח

- א. יסודי הרברים בפלוגתא דזיקה.
- ב. בהא דפשיטא לן דמיתה לא מפקעא זיקה, ובירושלמי בזה.
- ג. י"ז ב' ע"ס הגמ' - בדין עבר וביטל מצות יבמין אם יוציא. - בהא דלא חיישינן למיתה דתרי אם הוא גם שלא במקום מצוה.
- ד. בתו' ד"ה ולימא, וד"ה אבל.
- ה. בלשון הגמ' זיקה בכדי לא פקעה, בנידון אם חליצה מפקעת הזיקה מהחולץ ועוד כמה נידונים.
- ו. י"ח א' מתיב רהב"ח כו' ובתו'.
- ז. שם מכדי הני מתרי בתי קאתין כו'. - אסור לבטל מצות יבמין, בביאור החשש למיתה, ובהא דלמ"ד יש זיקה חמיר ביטול מצוה. - עוד שם בגמ' ובתו'.
- ח. בתוד"ה מיאנה כו' דמכוער הרבר.
- ט. שם דהא ר"ג כו' בדברי הרמב"ם ק"ט ב'. - להטעם דגדלי בהרה האם מצי סבר ר"ג דיש זיקה.
- י. כ"ט א' זו היא למעוטי מאי כו'.

סימן ד

בדיני הפקעת זיקה

- א. ג' שיטות בהא דאומרים לו המתן.
- ב. בביאור דברי הרמב"ם י"ח ב' ובישוב קושיות הרשב"א והריטב"א.
- ג. בקושיית הגמ' כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו' בפ' רש"י ובפ' הריטב"א, ובדעת הרמב"ם בזה.
- ד. בקושיית הרשב"א והריטב"א אהא דפריך זה יעשה מאמר כו' שהרי כבר נאסרה.
- ה. בתירוץ הרשב"א דקושיית הגמ' על הראשונה. - בדברי האו"ש דכיון שבדיעבד יקיימו אין כאן נאסרה.
- ו. בהוכחת הרשב"א מסוגיא ע"ט ב' דנשואין מפקעי זיקה.
- ז. בדברי התו' ד"ה שומרת, וטעם החילוק בין קדושין לנשואין.

ט. כ"ח א' ולימא ליה גזירה דלמא קדים כו', האם דיתויא הוא, או דלעקושתא דמילתא גזרינן לכתחילה.
י. שם ולימא ל' גזירה שמא ימות כו' ברש"י ותו' – בפסק הר"ף ולענין הלכה.
יא. שם ר' יוחנן למיתה לא חישי.
יב. שם ונימא ל' דנפול בב"א כו' – שם אלא שני אמר כו'.
יג. שם תניא דא"א כו' משמע שאי"צ חליצה דלא חשיבא ביאה פסולה – בדין כנס רק א' מהן.
יד. כ"ח ב' סדיא משום מצוה כו'.

סימן ז

בדיני חליצה פסולה

א. בביאור מ"ט דין חיזור תלוי בזיקה.
ב. כ"ז ב' ע"ס הגמ', ובתורה דנפול.
ג. כ"ז א' מאי אחר כו' אאמצעית.
שם ואבע"א. בדין שוין לל"ק ולל"ב.
ד. שם רב אשי אמר כו' בדברי הראשונים דמודה ר"א שהצרות אינם מתייבמות.
ה. שם ואצרת רחל מי מפטרא כו' בקושיית הראשונים מ"ש מבעלת הגט שחליצת צרתה פוטרתה.
ו. שם שמואל נמי התחיל ולא התחיל קאמר, בקושיית הראשונים מברייטא נ"א א'.
ז. שם רב אשי אמר כו' ע"ס הגמ'.
ח. בדברי התו' ד"ה וחליצה דבדיני דשמואל אסור לייבם את לאה משום ביטול מצות יבמין.
ט. בדברי התו' כ"ז ב' דלא מיקרי חליצ"פ אלא היכא דאקלישא הזיקה.
י. כ"ז ב' איבעיא להו בעלת הגט ובעלת מאמר כו'.
יא. לענין הלכה.
יב. בדברי החזו"א בשנים שעשו מאמר בשנים דכ"א חשיב מעולה.
יג. בדין חיזור בצרות.
יד. בדברי הטור בדעת רש"י.
יד. ג' ב' מ"ט אמור רבנן כו'.

סימן ח

בדיני צרת ערוה בזיקה

א. ל' א' טעמא דגירש כו' בביאור הסוגיא לשיטת רש"י והר"ף.
ב. בקושיית הראשונים לפרש"י דהו"ל צרה לאחר מיתה.
ג. בקושיית רש"י דהו"ל אשת שני מתים, ובקושיית הרמב"ן דהו"ל ב' יבמות מבית אחד.
ד. בקושיית הראשונים לפרש"י תרתי לאפוקי מב"ש למה ל'.

ח. בדברי התו' ד"ה אומרים.

ט. בסתירת דברי התו' י"ח ב' ד"ה אומרים, כ"ג ב' ד"ה קדמו.

י. בדין אח א' שנשא אחות יבמתו, ולענין הלכה.

יא. כ"ג ב' תורה קדמו.

יב. עוד בדברי התו' י"ח ב', במה שנתבאר לעיל סק"ח.

סימן ט

בדין ייבם ואח"כ נולד ובדין זיקה ככנוסה

א. בביאור פלוגתת ר"ש ורבנן י"ט ב' כ' א'.
ב. כ' א' אלא מעתה כו' – בהא דיבמה מנפילה שניה אין מצוה בה טפי מצרתה. – בדין ייבם וגירש ונולד והחזיר מהו.
ג. בביאור ענין מצאה בהיתר, ונפ"מ בהיתה עליו צרת ערוה בבית הראשון ואח"כ נולד מהו.
ד. זיקה ככנוסה י"ח ב'.
ה. בקושיית הראשונים מ"ש יבמה אחיו בחייו שפוקעת זיקתו, ליבמה אחר מותו – בדין מת השני ויש לו בנים אם מתייבמת.
ו. י"ח ב' מתקיף לה רב יוסף כו' ע"ס הגמ'.
ז. י"ט א' והתניא כלל אר"ש כו' – בדין אחיות בזיקה לר"ש אם פוטרות צרה. – בדעת רש"י שיש זיקה ככנוסה לשת יבמות.
ח. י"ט א' ב' תניא כוותי' דר"פ כו' ע"ס הגמ'.
ט. י"ט ב' תורה ר"ש כו' ולר"י נראה כו', בענין הממנ"פ ובק"י הגרע"א ז"ל.
י. בענין זיקה ככנוסה איך פוקעת, [במיתה, בקדושי אחותה ובחליצה] – בדין מת נולד וחלץ – בחיבי לאוין ועשה אם זיקתן ככנוסה.
יא. איסור קרובות בזיקה ככנוסה אם הוא מדאורייתא.
יב. כ"ח ב' תורה שנעשו כו'.

סימן י

בדיני אחות זקוקתו כ"ג – כ"ח

א. כ"ג ב' מת ולו אח א' חולץ לשתיהן. בדין קדם וכנס אם מוציאין מידו.
ב. שם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם. בדין כנס אחד מהן.
ג. שם אבל יבומי ברישא לא כו', ע"ס הגמ'.
ד. שם הכי השתא התם כו' הכא כו' אימור כו' בפרש"י ותו'.
ה. כ"ד א' תני שילא ואפי' שניהם כהנים.
ו. כ"ז א' ש"מ יש זיקה כו' ע"ס הגמ' ובתו'.
ז. כ"ז ב' אר"ה א"ר ב' אחיות יבמות כו' בפלוגתא דרב ור' יוחנן, ע"ס הגמ'.
ח. שם איתוביה ריב"ח לר"י כו' א"י מי שנאן.

יב. מ"א ב' מהו לחלוץ תוך ג' כו'. - בדין מעוברת לאחר ג"ח אם חולצת לכתחילה לר' יוחנן.
 יג. ל"ז א' אפשר איתא להא דר"ל כו'.
 יד. שם אלא בר מינה דההיא כו' כרוז לכהונה כו'.
 טו. בדין עברה וחלצה לאחר ט' אם מותרת לכהונה בנודע שילדה צרתה וש"ק.

סימן יא

בדיני דרכי נועם ובדיני נאסרה והותרה

א. פ"ז א' כל הסוגיא.
 ב. י"ז ב' תוד"ה אשת.
 ג. בדין יבמה שבשעת נפילה היתה ראוי' רק לחליצה, האם חוזרת להתייר.
 ד. ל' א' כל יבמה שאין אני קורא בה כו' - יש שני דינים דין נאסרה ודין דרכי נועם.
 ה. ל"ב א' והך חזיא להתירא כו'.
 ו. מ"א א' מתה אשתו מותר ביבמתו כו' מ"ט דרב כו'.
 ז. שם ר"א היא דאמר כיון שעמדה עליו כו'.
 ח. בטיסת הרשב"א בהוספה שמוותרת ליבם בלא זיקה.
 ט. לענין הלכה. - בדין חלץ לה אחיו כשאשתו קיימת אי חשיבא החליצה בשליחותו.

סימן יב

בדיני מאמר

א. נ"ב א' לימא מסייע ל' כו'. - בדין חיוב חופה ביבמה.
 ב. שם גופא כו'.
 ג. בדין עדי יחוד בביאת יבמה.
 ד. שם ת"ר כיצד מאמר כו' ובשטר כו'. - בדברי רש"י שאין מאמר קונה ביבמה מפני איסור אשת אה.
 ה. במאמר לרבי דמהני בע"כ.
 ו. נ"ב ב' בעי רמב"ח ליבמתו מהו, בפ' ריב"ם.
 ז. ל"ב א' אמר רבא נתן גט למאמרו כו'.
 ח. בדעת רש"י דצרתה היינו אשת המת השני. - בדעת הרמב"ן דצרתה היינו שהיתה עמה בבית המת הראשון.
 ט. שם תוד"ה גט הקשה ריב"ן כו' ובדברי הרמב"ן ולענין הלכה.
 י. נ"ב ב' בעי רב חנניה כו'.
 יא. בפלוגתא דרבי ורבנן וכל הסוגיא.
 יב. עוז מהלך בסוגיא ע"פ המלחמות והריטב"א דהכל דרבנן.
 יג. ג' אפשרויות במאמר לב"ש. - בדברי הרמב"ן דמ"מ לא מקיים מצות יבום אלא בביאה.
 יד. בקושיית הגמ' זה יעשה מאמר כו', בדברי התו' והראשונים י"ח ב'.

ה. בקושיית הרשב"א לפרש"י למאי איצטריך לאפוקי לא נתגרשו, הא קתני נתגרשו בהדיא.
 ו. בסתירת דברי רש"י אם דוקא כנסה לבסוף אסורה או אפילו לא כנסה.
 ז. בבאור דעת הר"ף ובדברי הראשונים בדעתו האם כנסה דוקא.
 ח. בדין מת א' מהיבמין ויש לו בנים.
 ט. ל' ב' זו היא למעוטי כנס ואח"כ גירש כו'.
 י. ל' א' הא תו למל' כו' והך חזיא להתירא כו'.
 יא. שם תוד"ה ונאסרה.
 יב. ל' א' מתני' גירש א' מבעלי אחיות כו' בלשון הרמב"ן שהזכיר גם מתה.

סימן ט

בדין נשואין מפילין ובדין המגרש והחזירה

א. ביאור ענין נישואין מפילין לדעת התו' ולדעת הרמב"ן.
 ב. בדברי הר"ז"ה שמחלק בין מגרש והחזירה להיתה צרת ערוה שעה א'
 ג. בדברי התו' ל' א' ד"ה ונאסרה ובדברי הרמב"ן בזה.
 בנידון אם מהני מצאה בהיתר למ"ד נשואין מפילין.
 ד. מ"א א' מתיב דה"מ כו' כל הסוגיא.
 ה. ק"ט א' מתני'.
 ו. שם גמ' מ"ט דר"א כו'.
 ז. שם תניא כוותי' דרב אשי.
 ח. שם בעא מיניה רבא מר"נ צרתה מהו כו'. - בדברי הר"ף בדין צרת יתומה.

סימן י

בדיני חליצת מעוברת

א. ל"ה ב' מתני'.
 ב. שם תוד"ה ונמצאת.
 ג. שם צריכה חליצה מן האחין, בדברי התו' והראשונים בישוב לשון מן האחין.
 ד. שם אבע"א סברא כו'.
 ה. שם ואבע"א קרא כו'.
 ו. שם איתיבי' ר"י לר"ל כו' מדרבנן ולחומר בעלמא.
 ז. שם איתיבי' ר"י לר"ל אין הוש"ק יקיים כו'.
 ח. בקושיית תו' והראשונים לר"ל למה בהפילה פטורין מן הקרבן. - למ"ד הולד אינו פוטר כו' איך מתיישב שחיובין בקרבן ואסורה לשוק.
 ט. מיתביב כו' בפלוגתא אביי ורבא בביאת מעוברת.
 י. ל"ז א' אלא אמר רבא כו' והולד אינו פוטר עד ש"צא לאויר העולם.
 יא. ל"ז ב' משום ר"א אמרו יוציא, בפלוגתת הראשונים אם יוצאת בחליצה או צריכה גם גט.

טו. בביאור החסרון במאמר דאיסורא. – בביאור ענין דוחה ומשייר. – בסברת יבמה דחזיא לכולה כו'.
 טז. בבעיא דרבה אי מאמר נשואין עושה כו', כל הסוגיא.
 יז. שם ת"ש שומרת יבם כו'.
 יח. שם שעמד בדין כו', בתורה כגון, ובתורא"ש.
 יט. בסוגיא דנדרים ע"ד – ע"ה.
 כ. בספק הר"ן למאי דקיי"ל שיבם אינו מיפר אם נתרוקנה רשות לאב.
 כא. בדעת ר"ש במאמר.

סימן יג

בדיני שומרת יבם ובדין זיקת שני יבמין ובדין ביאת בן ט'

א. מנין שאין קידושין תופסין ביבמה כו'.
 בהא דאין תופסין קידושין ליבם עצמו ביבמה.
 ב. איסור יבמה לשוק לשמואל אם הוא בקדושין או בביאה.
 ג. שם אם היה יבמה כהן כו' אם מהני חליצה תחת בעלה.
 ד. שם אימא קדושין ונשואין כו'. – שם אי לאו דרלאי לך חספא כו'.
 ה. שו"י שזינתה לרה"מ, אם בעל היבם קנה או לא. – בתו' צ"ב א' ד"ה אמרו.
 ו. ט"ז א' תורה בני.
 ז. י' א' תורה לעולם.

ח. בדברי הרמב"ן והרשב"א כ' א' בדין בעלת התנאי.
 ט. בגיטין פ"ג א'.
 י. ל"א ב' בענין אשת שני מתים.
 יא. בירושלמי קידושין במקדש מעכשיו ולאחר ל' ובא אחר וקידשה תוך ל' דהו"ל אב"מ. – בגיטין פ"ב ב'.
 יב. צ"ו ב' בפלוגתא התו' והרמב"ן בביאת קטן אם מדאו' קנה, ועוד.
 יג. עוד בדעת הרמב"ן הנ"ל.
 יד. קדושין י"ט א' איש פרט לקטן.
 טו. עוד בדברי הרמב"ן צ"ו א' שנסתייע מהתוספתא. – בדין חדש ושוטה להרמב"ן, ובירושלמי.
 טז. קי"א ב' קרי כאן להקים לאחיו שם כו' אמר אביי כו' רבא אמר כו'.
 יז. לענין הלכה.
 יח. נ"ו א' לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה.
 יט. בדין שומרת יבם של אביו צ"ז א'.

סימן יד

בדיני פצוע דכה

סימן טו

הערות

מפתחות ע"ם הדף

ב' א' בלשון המשנה וצרות צרותיהן, ס"א סק"ב.

שם תוד"ה עד, ס"א סק"ב.

שם תוד"ה ואחות, ס"א סק"ב.

שם ברמב"ן וברשב"א, ס"ג סק"ח.

ב' ב' בלשון המשנה כשם שצרת בתו פטורה, ס"א סק"ב.

שם וכולן בו' ברמב"ן וברשב"א, ס"ב סק"ד.

שם מתה אשתו או נתגרשה בו, ס"ח סק"יג.

ג' א' רש"י ד"ה כיון ותוד"ה כיון, ס"א סק"א.

ג' ב' למעוטי דרב, ס"ב סק"ב.

שם או צרת ממאנת, ס"ב סק"יג.

שם לפי שאינה בצרת צרה, ס"ב סק"א.

שם צרת צרתה מנין בו, ס"א סק"ב.

שם בקושיית הגרע"א דל, ס"א סק"ב.

שם ואין לי אלא הן בו, ס"א סק"ג, ס"א סק"ג.

שם שש עריות בו, ס"א סק"ג.

שם שאין צרה כ', ס"א סק"ג.

שם מכאן אמרו חכמים בו, ס"א סק"ג.

שם עונש מנין, ס"א סק"א.

שם אתי עשה ודחי לית, ס"א סק"ח.

שם רש"י ד"ה שאין צרה אלא מאה, ס"א סק"א.

שם תוד"ה לפי, ס"ב סק"ד, ד'.

שם תוד"ה יכול, ס"א סק"ג.

שם תוד"ה מה, ס"א סק"ג.

ח' א' הואיל ואישתרי אישתרי, עי' ס"א סק"ח.

שם נשא מת ומת ואח"כ נשא חי בתו, ס"א סק"ז, ועי' ס"ד

סק"א, ס"א סק"ח.

שם חד איסורא, ס"א סק"א.

שם למישרי שלא במקום מצוה, ס"א סק"א, ג'.

שם ומ"ש ערוה בו, ס"א סק"ד.

שם תוד"ה תרי, ס"א סק"ב, ס"ב סק"ד.

שם תוד"ה כי, ס"א סק"ד.

שם תוד"ה ואילו, ס"א סק"ד.

ח' ב' א"ל רמב"ח לרבא, ס"א סק"ד.

שם א"ל צרה תוכיח, ס"א סק"ד.

שם ולקח ולקחה, ס"א סק"א, ח' י"ב, ס"ג סק"ז.

שם רש"י ד"ה א"כ, ס"א סק"ב.

שם תוד"ה למישרי, ס"א סק"ד.

ט' א' תוד"ה והרי, ס"א סק"ח, ו"ע סק"א.

י' א' תוד"ה לעולם, ס"א סק"ב, ס"ג סק"ג ז'.

שם תוד"ה לר"י, עי' ס"ג סק"ב.

י' ב' בני חליצה ויבום נניחו בו, ס"א סק"י [בהוספה], וס"ק

י"ז, ועי' ס"ב סק"ב.

שם איתמר החולץ בו כל הסוגיא, ס"א סק"יג – י"ח.

במעם פטור חלוצה מכרת, ס"א סק"י [בהוספה ד"ה והנה],

ס"ב סק"ד.

שם מי איכא מידי, דאי בעי האי חליץ, ס"א סק"יג וס"א

סק"ח.

שם וליתני לדברי ר"ע בו, ס"א סק"ז.

שם תוד"ה לפי, ס"א סק"ז.

שם תוד"ה החולץ, ס"א סק"ג.

שם תוד"ה איהו במהרש"ל ומהרש"א במהדו"ב, ס"א סק"יג

י"א א' אהין חילודים, ס"א סק"ז, ו"ע ס"ח סק"א ב' ג'

י"א, ס"ט סק"ג.

שם עמד א' מן הנולדים בו בקרן אורה, ס"א סק"י [בהוספה]

וס"ק י"ז.

שם איתמר הבא על יבמתו בו, ס"א סק"ח.

שם מ"ד בכרת כר"ל בו, ס"א סק"ח.

שם צרת סוטה בו כל הסוגיא, סימן ב'.

שם מומאה כעריות, ס"ב סק"ג.

שם מתיב ר"ח בו, ס"ב סק"ב, ט'.

שם כל דתקון בו, ס"ב סק"ט.

שם מתיב רב אשי בו, ס"ב סק"י, ד'.

שם תוד"ה צריכה בו, ס"א סק"י, [בהוספה] וס"ק י"ז, ועי'

ס"ח סק"ב.

שם תוד"ה כמאן, ס"א סק"ז.

שם תוד"ה חד, ס"א סק"ח.

שם תוד"ה צרת ולמאי דפרישית בו, ס"ב סק"ח.

י"א ב' ומ"ש סוטה ודאי בו, ס"ב סק"ז.

שם דתניא ר"י בן כיפר בו, ס"ב סק"ז.

שם הוטמאה, ס"ב סק"ז.

שם וחכ"א בו, ס"ב סק"ז.

שם לרבות סוטה שנסתרה, ס"ב סק"ז.

שם ומאי נסתרה בו, ס"ב סק"ז.

שם וריב"כ לאו בסוטה לית ליה ואפי' זנאי בו, ס"ב סק"ז.

שם למיקם עלה בלאו, ס"ב סק"ז.

שם בעא מיני' רב יהודה מר"ש המחזיר גרושתו בו, ס"ב

סק"י.

שם אליבא דריב"כ בו, ס"ב סק"י.

שם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ס"ב סק"י.

שם היא תועבה ואין בני' תועבין, ס"ב סק"י.

שם ואין צרתה תועבה, ס"ב סק"י ועי' סק"ח.

שם ומאי ניהו מחזיר גרושתו, ס"ב סק"י.

שם כאן שנה רבי, ס"ב סק"י.

שם היא וצרתה בו, ס"ב סק"י, ועי' ס"ז סק"ט, ס"ט סק"ח.

שם ר' יוחנן בעי בו, ס"ב סק"ב י"א.

שם מי אלים ק"ז למידחי צרה, ס"ב סק"ב, י"א.

במסכת

מפתחות

יבמות

שם ותיבעי לך צרתה כו' ס"ב סק"א.

שם מי אלים ק"ו במקום מצוה, ס"ב סק"א.

שם מהזיר גרושתו, ע"י ס"ה סק"ג.

שם תוד"ה לרבות כו', ס"ב סק"ז.

שם תוד"ה אמר ליה תנניתוה, ס"ב סק"י.

שם תוד"ה לאו תרוצי, ס"ב סק"י.

י"ב א' צרת ממאנת, ס"ב סק"יג.

שם צרת אילנית כל הסוגיא, ס"ב סק"ד, ס"א סק"ב.

שם שנאמר והי' הבכור כו', ס"ב סק"ד, ועיי"ש סק"ה.

שם מתיב ר"ש כו', ס"ב סק"ד.

שם דיקא נמי כו', ס"ב סק"ד.

שם הא דא"י והא דרבנן, ס"ב סק"ד.

שם תוד"ה צרתה, ס"א סק"ה.

י"ב ב' הלכתא צרת אילנית מותרת כו', ס"ב סק"ד, (ע"י

ס"א סק"ה ח').

י"ג א' מנה"מ כו', ס"א סק"ב.

שם רב אשי אמר סברא הוא כו', ס"א סק"ב.

שם א"ר ירמיה כו' כל הסוגיא, סימן ח'.

שם מעמא דגירש, ס"ה סק"ז.

שם רבא אמר כו', ס"ט סק"ד ו' ס"ח סק"ז.

שם תוד"ה נשואין, ס"ט סק"א ב'.

י"ג ב' מ"ט דב"ש כו', ס"א סק"ה.

שם מכלל דאיכא פנימית, ס"א סק"ה.

שם ואידך חוצה החוצה כו', ס"א סק"ה.

שם מעמיהו דב"ש דאחע"א, ס"א סק"ה, וע"י ס"ב סק"ח

י"ג.

שם בתוי"כ כשבאו בב"א כו', ס"א סק"ה.

שם כיון דלא אתי כו', ס"א סק"ה.

שם תוד"ה מ"ט, ס"א סק"ה.

שם תוד"ה דלא כו', ס"א סק"ה.

ט"ז א', לא הפיקו כו', ע"י ס"ז סק"ז.

שם מימאסו אגבריהו, ס"א סק"א, וס"ג סק"ג.

ת"ש דאר"ט תאבני מתי וכו' סט"ז סק"ה.

ט"ז א' תוד"ה בני, ס"ג סק"ב, ג', ו', ז', וע"י ס"א סק"ה.

י"ז א' עשה בה מאמר כו', ס"ח סק"י.

י"ז ב' מי לא עסקינן כו', ס"ח סק"י.

שם זיקה, כל הסוגיא, סימן ג'.

שם אלמא קסבר אין זיקה, ס"ג סק"ב.

שם הור"א הנ"מ בתרי כו', ס"ג סק"א ג'.

שם קמ"ל כו' אסור לבטל מצויי, ס"ג סק"ג. (וע"י ס"ה סק"א).

שם תנן יבמתו שמתה כו', ס"ג סק"ג.

שם ואידי דתנא רישא כו', ס"ג סק"ג.

שם רש"י ד"ה אין זיקה כו' למיהוי כארוסה, ס"ג סק"ד.

שם רש"י ד"ה יש זיקה כו' ככנסה, ס"ג סק"ד.

שם תוד"ה אשת, ס"א סק"ב.

שם תוד"ה ולימא כו' וקשה כו', ס"ג סק"ד.

שם תוד"ה ולימא כו' ובפ"ב דמגילה כו', ס"ט סק"ו.

שם תוד"ה ולימא כו' וליכא למימר נמי כו', ס"ג סק"ד.

שם תוד"ה ולימא כו' וכן משמע בהחולץ כו', ס"ג סק"ג, ד'

שם תוד"ה אבל, ס"ג סק"ב, ג', ד', ז', ט' י'.

י"ח א' קמ"ל דזיקה בכדי כו', ס"ג סק"ה.

שם מתיב רהב"ח, בדברי הרשב"א בשם הר' יונה, ס"ג

סק"ב.

שם לאפוקי מב"ש, ס"ג סק"ו

שם מכדי הני מתרי בתרי קאתין, ס"ג סק"ז ס"ו סק"ו.

שם אמר לבטל כו', ס"ג סק"ז ג', וע' ס"ו סק"י י"א.

שם ואי אין זיקה תבטל, ס"ג סק"ז.

שם דהא ר"ג כו', ס"ג סק"ט.

שם תמתין כו' ס"ג סק"ה.

שם א"ל אבי לרב יוסף כו', ס"ט סק"ו.

שם תוד"ה והאי כו', ס"ג סק"ו.

שם תוד"ה הני, ס"ג סק"ז, ס"ו סק"ו.

שם תוד"ה משום, ס"ג סק"ז.

שם תוד"ה דילמא, ס"ג סק"ז.

שם תוד"ה מואנה ועיין, ס"ו סק"ג.

י"ח ב', שוי' שקידש אחיו את אחותה, ס"ד סק"א.

שם אומרים לו המתה, ס"ד סק"א (וע"י ס"ג סק"ה ד"ה ובזה).

שם משום ריב"ב כו', ע"י ס"ו סק"ב.

שם הור"א הנ"מ מחיים כו', ס"ג סק"ב, (וע"י ס"ג סק"ט).

שם תוד"ה שומרת, ס"ד סק"א ז' (וע"י ס"ג סק"ד ח').

שם תוד"ה שומרת, ובראשונים, ס"ד סק"א ב' ו' וע"י ס"ה

סק"ב.

שם תוד"ה אומרים, ס"ד סק"ג ד' ח' ח' – י"ב, ס"ב סק"ד,

וע"י ס"ג סק"ג.

שם מתני' שני אחים כו' כל הסוגיא ס"ה סק"ה – י"ב.

שם עשה בה מאמר כו', ע"י ס"ח סק"י.

שם א"ר אישעיא חלוק, ס"ה סק"ד.

שם ממאי מוקתני משנה יתירה, ס"ה סק"ד.

שם אלא נטר להו, ס"ה סק"ד.

שם א"ג בתרי ולא יבם ולא, ס"ה סק"ד.

שם קסבר יש זיקה וזיקה ככנסה כו', ס"ה סק"ד, י"ב, וע"י

ס"ג סק"א.

בדיני זיקה ככנסה, ס"ה סק"א י"ב.

שם מתקיף לה רב יוסף, ס"ה סק"ה ו' ז' (וע"י ס"ג סק"א).

שם בדברי הראשונים שאין הזיקה ככנסה מחיים, ס"ה סק"ו

וע"י ס"ח סק"ג ג'.

שם ה'שתא זיקה ומאמר כו' ס"ה סק"ז.

שם דדלמא יש זיקה והווי ב' יבמות הבאות מבית א', ע"י

ס"ח סק"ג.

י"ט א' וכ"ת מדאו' ה"ג, ס"ה סק"ז.

במסכת

מפתחות

יבמות

שם והא טעמא דר"ש ככו' דתניא כו', ס"ה סק"ז.

שם א"ל ר"ש לחכמים אם מאמרו כו', ס"ג סק"י, ס"ב סקכ"א.

שם א"ל אבוי ולא שני לך, ס"ה סק"ז. ועי' ס"ג סק"א.

שם והתניא כלל אר"ש, ס"ה סק"ב ח'.

שם נשואין קודם ללידה ס"ה סק"ב.

שם ואי ס"ד קסבר ר"ש זיקה ככנום, ס"ה סק"ה.

שם ועוד מתיב רב אושעיא ג' אחין כו' ור"ש פוטר, ס"ה סק"ה.

שם לייבם לקמייתא ותפטר אידך, ס"ה סק"י.

שם אמר רבא שני' שבזוג זה, ס"ה סק"ה.

שם בשענה שנעשה צרות זו לזו, ס"ה סק"ג.

שם אלא אר"א כו', ור"ש ס"ל כריה"ג כו', עי' ס"ז סק"א.

שם ועמד השני הזה, ס"ה סק"ט.

שם רש"י ד"ה שניה, ס"ה סק"ה.

שם תוד"ה שמא, ס"ה סק"ז.

שם תוד"ה והא עי' ס"ה סק"ז.

שם תוד"ה דתניא, ס"ה סק"ז.

שם תוד"ה ועוד, ס"ה סק"ז.

י"ט ב' רש"א ביאתה או חליצה, ס"ה סק"ט וס"ה סק"ט.

שם הואיל ובא ומצאה בחיתור כו', ס"ט סק"ג וס"ה סק"ט.

שם העושה מאמר ביבמתו שלא מודעתה כו', ס"ב סק"ב ח'.

שם מקדושין דעלמא כו', ס"ב סק"ד.

שם אין ספק מוציא מידי ודאי, ס"ב סקכ"א.

שם מ"ט דרש, ס"ה סק"א.

שם רש"י ד"ה הל, ס"ה סק"ט.

שם תוד"ה רש"י, ס"ז סק"א, ס"ב סקכ"א, ס"ה סק"י.

שם תוד"ה גמרינן, ס"ב סק"ה.

כ' א' מגרשה בגט ומחירה, ס"ה סק"א ב'.

שם ולקחה לו לאשה כו', ס"א סקט"ז.

שם ולר"ש דאמר, ס"ה סק"ב.

שם ממזרת כו' לישראל, ס"א סק"ה.

שם כלל לאיתויי מאי כו', ס"ב סק"ד וס"א סק"ט.

שם כד שאיסורה כו', ס"ב סק"ד.

שם פגע באחות זקוקתו ברמב"ן וברשב"א, ס"ג סק"ט.

שם תניא ר"י מדה"ק, ס"א סק"ט.

שם אר"ג אמר רב כו', ס"א סק"י.

שם בדין ח"ע לחוד, ס"א סק"י.

שם במאירי, ס"ג סק"א.

שם תוד"ה הא, ס"ה סק"א.

שם תוד"ה לאיתויי, ס"ב סק"ד.

כ' ב' מסתברא חייבי לאוין תפסי, ס"ג סק"ה.

שם מתיב רבא איסור מצוה, ס"א סק"א וס"ז סק"ט.

שם מתיב רבא פצוע דכא, ס"א סק"א.

שם מיתבי ואם בעלו קנו תיובתא, ס"א סק"א.

שם אם בעלו קנו ואסור לקיימן כו', ס"ז סק"ט.

שם איתמר ביאת כ"ג באלמנה, ס"א סק"א.

שם תוד"ה מיתבי, ס"א סק"א.

כ"א א' חליצה במקום ייבום כו', עי' ס"ז סק"ז.

כ"ג ב' מתני' מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן וכו' קדמו

וכנסו אין מוציאין מידם, ובתו' ובריטב"א ונמו"י, ס"ז סק"א ב' ו'.

שם שנים שקידשו כו', ש"מ קדושין כו', ס"ז סק"ג.

שם דיקא נמי דקתני ואין יודע כו', ס"ז סק"ג.

שם דקא פגע כו', ס"ג סק"ה וסד"ו סק"ג.

שם גמי, מהו דתימא לגזור תרי אטו חד, קמ"ל, ס"ז סק"ג.

שם מ"ש מהא דתנן ד' אחין כו', ובפרש"י ותו', ס"ז סק"ד.

שם תוד"ה קדמו, ס"ג סק"ג. וס"ד סק"ט י"א וס"ג סק"ה וס"ז סק"ב.

שם תוד"ה קדושין, ס"ז סק"ג.

שם תוד"ה דיקא, ס"ז סק"ג.

כ"ד א' תני שילא כו', וברמב"ן וברשב"א, ס"ז סק"א.

שם אשר תלד כו', ס"ב סק"ד.

שם רש"י ד"ה ואי למ"ד, ס"ג סק"ג.

שם תוד"ה אי, ס"ז סק"ה.

שם תוד"ה וספק, ובתו' הרא"ש, ס"ז סק"ה.

כ"ז א' ארכעה אחין כו', יוציאו, ס"ז סק"ט.

שם ש"מ יש זיקה, ס"ז סק"ז וס"ג סק"ז.

שם דלמא אדמייבם חד כו', ס"ז סק"ז.

שם לא קשיא הא דהואי קטטה וכו', סט"ז סק"ה.

שם א"ה תלתא נמי, ס"ז סק"ז.

שם בגמ', אי הכי חמשה נמי, ס"ז סק"ז.

שם, תוד"ה אי הכי, ס"ז סק"ז.

כ"ז ב' למיתה דתרי לא חיישינן, ס"ג סק"ג ז'.

שם מדקאמרת כו' קסברת יש זיקה, ס"ג סק"א וס"ז סק"א ב'.

שם וחליצה פסולה צריכה לחזור כו', ס"ז סק"ב.

שם א"ה קמייטא נמי, ס"ז סק"ב.

שם חליץ לה האי מפקע זיקתו כו', ס"ז סק"ב.

שם לדברי האומר יש זיקה קאמר, ס"ז סק"ב.

שם ושמואל כו', ס"ז סק"א.

שם תוד"ה מדקאמרת ובד"ה וחליצה, ס"ז סק"א.

שם תוד"ה וחליצה, ס"א סק"ז, י"א, וס"ז סק"ד ח' ט' וס"י"ג סק"ז.

שם תוד"ה דנפול, ס"ז סק"ב י"א.

שם תוד"ה נפלה, ס"ז סק"ב.

שם תוד"ה לדברי, ובגרע"א, ס"ז סק"ב.

כ"ז א' מאי אחד חולץ לכולן נמי דקאמר אאמצעית כו', ס"ז סק"ג.

שם ואבע"א כי קא"ש נמי חליצה מעליא בעי' ה"מ למיפטר כו', וברש"י ותו', ס"ז סק"ג.

במסכת

מפתחות

יבמות

שם ואצרת רחל מי מיפטרא והתנן כו, ס"ז סק"ה.
 שם שמואל נמי התחיל ולא התחיל כו, ס"ז סק"ו.
 שם לא אלימא זיקה לשווי לצרה כערוה, ס"ה סק"ה.
 שם רב אשי אמר לעולם כו, ובראשונים ובירושלמי, ס"ז סק"ד ז'.
 שם תניא כוותיה כו, הא לצרות כו, ס"ז סק"ז.
 שם כגמ', אראב"מ הא מני ב"ש כו, ס"ז סק"ז.
 שם א"ה יבומי נמי כו, ובתו', ס"ז סק"ז.
 שם ארנב"י כו, ובירושלמי, ס"ז סק"ז.
 שם רש"י ד"ה חליק, ע"י ס"ז סק"י.
 שם תוד"ה אלא, ס"ז סק"ה.
 שם תוד"ה א"ה, ס"ז סק"ו.
 שם תוד"ה תניא, ס"ז סק"ו.
 שם תוד"ה שמואל, ס"ז סק"ו.
 שם תוד"ה אהריו, ס"ז סק"ד.
 כ"ז ב' בעלת הגט ובעלת מאמר כו, ס"ז סק"ה.
 שם ש"פ כי הדדי נינהו ש"פ, וברש"י ותו', ס"ז סק"י.
 שם א"ר הונא א"ר וכו', ס"ד סק"ד ח' וס"ז סק"א ד' ו' ז' וס"ז סק"ב וס"א סק"ז וס"ט סק"ד.
 שם ור"י אמר וכו', ס"ו סק"ז וס"א סק"ה.
 שם אבל הכא זיקה דרבנן היא, ס"ו סק"ד.
 שם איתביה ריב"ח לר"י ובירושלמי, ס"ו סק"ה.
 שם אחיות א"י מי שנאן, ס"ט סק"ד וס"ה סק"ה.
 שם תוד"ה איתביה במסד', ס"ד סק"י, וס"ט סק"ד וס"ג סק"ג וס"ו סק"ה ז'.
 שם תוד"ה אבל ס"ו סק"ד ז'.
 כ"ח א', ולימא ליה גזירה דלמא קדים כו' ובתו', ס"ו סק"ט.
 שם ולימא ליה גזירה שמא ימות כו, וברש"י ותו', ס"ו סק"י.
 שם ר"י למיתה לא חישי, ס"ג סק"ז וס"ו סק"י.
 שם ונימא ליה דנפול בב"ח כו' ולימא דלא ידעינן כו, ס"ו סק"ב.
 שם דלא ידעינן הי נפול ברישא, ס"ו סק"א וס"ד סק"א.
 שם אלא שני אמר חבראי שני' ייבם כו, וברמב"ן, ס"ו סק"ב (ועיי' ס"ז סק"ט).
 שם היתה א' מהון אמורה, ע"י ס"ד סק"ב.
 שם דנפלה דך דאינה חמותו ברישא, ס"ד סק"ד.
 שם ר"ש אומר כו' יקימו כו, ס"ב סק"א (וע"י ס"ז סק"א)
 שם תניא ר"א כו, ס"ז סק"ב.
 שם אבא שאל אומר קל כו, ס"ז סק"ב.
 כ"ח ב' איסור מצוה או איסור קדושה חולצות, ס"ה סק"א.
 שם סד"א משום מצוה עבוד רבנן קמ"ל, ס"ו סק"ד (וע"י ס"ז סק"ט).
 שם מתני' שלשה אחין כו, ס"ו סק"ו.
 שם תוד"ה שנעשו, ס"ה סק"ג.
 כ"ט א', והאר"ש כו, ס"ו סק"ד.

שם גזירה משום איסור מצוה, ס"א סק"י.
 שם ועשה בה מאמר כו' אשתו עמו כו, ס"ח סק"י.
 שם זו היא למעוטי מאי, ס"ג סק"י.
 שם א"ר אלעזר כו, ס"ב סק"ז י"ג.
 שם אלא לדחות בצרה כו, ס"ב סק"ג.
 שם יקימו אין לבתחילה לא, ס"ב סק"ד.
 שם רש"י ד"ה והאמר, ס"א סק"י.
 שם תוד"ה ב"ש כו, ס"ב סק"ז.
 שם תוד"ה אוי, ס"ב סק"ז.
 שם תוד"ה אי, וברשב"א, ס"ג סק"ז י'.
 שם תוד"ה לא, ס"ב סק"א.
 כ"ט ב' זה יעשה מאמר ויקנה כגמ' ובראשונים, ס"ד סק"ב ג' ד' וס"ב סק"ד וס"ג סק"ה.
 שם מאמר דהתיירא קני כו, ס"ב סק"ו.
 שם רב אשי מתני הכי, ס"ב סק"ו.
 שם דוחה ומשייר כו, ס"ב סק"ו.
 שם ואלא הא קתני בש"א כו, ס"ב סק"ו.
 שם יבמה דהויא כו, ס"ב סק"ו.
 שם מאמר כו' נשואין עושה כו, ס"ב סק"ז.
 שם למאי הלכתא כו, ס"ב סק"ז.
 שם השתא אורסה בעלמא, ס"ב סק"ז.
 שם ואלא לענין מסירה לדופה כו, ס"ב סק"ז.
 שם והוינן בה כו, ס"ב סק"ז.
 שם אא"ב נשואין עושה ושו"ה מיפר כו, ס"ב סק"ז.
 שם כגון דעבד בה מאמר וב"ש היא, ס"ב סק"ז.
 שם ולר"א דאמר כו' אמאי מיפר בשותפות כו, ס"ב סק"ז.
 שם מיפר בשותפות, ס"ב סק"ז.
 שם ולרנב"י מי ניהא כו, ס"ב סק"ז.
 שם שעמדה בדיון כו, ס"ב סק"ה.
 שם תוד"ה עבד, ס"ב סק"ז.
 שם תוד"ה אלא, ס"ב סק"ז.
 שם תוד"ה כגון, ס"ב סק"ה.
 ל' א' אר"צ ז"א אין זיקה כו, ס"ג סק"ג ד'.
 שם הא תו למיל, ס"ח סק"י.
 שם והך חזיא להתירא כו, ס"ח סק"י.
 שם ומשנה לא זזה ממקומה, ס"ח סק"ד.
 שם מתני' הוואיל ונאסרה כו, ס"ז סק"א.
 שם אר"י א"ר כל יבמה, ס"א סק"ד, וע"י ס"א סק"ז.
 שם הרי היא כאש"א שיש לה בנים, ס"א סק"ד.
 שם ה"מ היכא דלא איהויא לה בנפילה ראשונה, ס"א סק"ד ט'.
 שם מתני' גירש א' מבעלי אחיות כו, ס"ח סק"ב.
 שם זו היא שאמרו וכולן שמתו כו, ס"ח סק"א.
 שם אבל מת ואח"כ גירש כו, ס"ח סק"א.
 שם א"ר אשי ז"א יש זיקה כו, ס"ח סק"א, וס"ג סק"ב וס"ב סק"ד.

שם והא דקתני מאמר לאפוקי מב"ש, ס"ג סק"י.

שם רש"י ד"ה אמר לך רב אשי, ס"ח סק"ו.

שם רש"י ד"ה מעטמא, ס"ח סק"ו.

שם תוד"ה אמר, ס"ג סק"ו.

שם תוד"ה ונאסרה, ס"א סק"ו, וס"ח סק"א וס"ט ט' סק"א ג'.

שם תוד"ה גירש, ס"ח סק"ט.

שם תוד"ה זאת, ס"ח סק"ו.

שם בדברי הבעה"מ בדין נישואין מפילין, ס"ט סק"ב.

שם במלחמות בענין נישואין מפילין, ס"ט סק"א.

ל' ב' מיתה מפלת נשואין מפילין, ס"ח סק"ו וס"ט סק"ב.

שם זו היא כו' והאי תנא סברא כו', ס"ח סק"ט.

שם ולרבא הניחא כו', ס"ח סק"א וס"ק סק"ד.

שם רש"י ד"ה זו היא, ס"ח סק"א ו'.

ל"א ב' מתני' ג' אחין נשואין, ס"ג סק"י י"ב.

שם ואי ויקת ב' יבמין דא', ס"ג סק"י.

שם שמא יאמרו כו' בתוהרא, ש, ס"א סק"י.

ל"ב א' נתן גט למאמרו כו', ס"יב סק"ה ז' (ועי' ס"ז סק"י).

שם הא תנא ברשאי והך חויה להיתרא, ס"א סק"ו, ס"א

סק"ד ה' ח'.

שם ומשנה לא זוה ממקומה, ס"א סק"ד ח'.

שם ר"ש אומר אינו חייב אלא משום אשת אח כו', ס"א

סק"ה.

שם תוד"ה גמ, ס"יב סק"ט.

שם תוד"ה לא פקע, ס"א סק"ד.

ל"ד א' הכתוב קראו ביתו, ס"א סק"י.

ל"ה א' אמר אביו בביאה כו', ס"י סק"ד.

ל"ה ב' מתני' החולץ ליבמתו כו', ס"י סק"א.

שם ואם אין ולד של קימא יקים, עי' ס"ז סק"ב.

שם ולא פסלה מן הכהונה, ס"א סק"א.

שם אין הוש"ק פסלה מן הכהונה כו', ס"י סק"ז.

שם החולץ למעוברת כו', וברשב"א ורא"ש, ס"ז סק"ט.

שם צריכה חליצה מן האחיז, ס"י סק"ג.

שם ר"ל סבר ביאת כו' וחליצת כו', ס"י סק"ט.

שם אבע"א סברא כו', ס"י סק"ד ח'.

שם אם יבא אל' ויאמר כו', ס"י סק"ד.

שם עיין עליו, ס"י סק"ה.

שם איתיבי ר"י לר"ל אין הוש"ק כו', ס"י סק"ז.

שם מדרבנן ולחומרא בעלמא, ס"י סק"ו.

שם אל' אה"נ ואידי דתנא רישא כו', ס"י סק"ו.

שם יהזור ויבעול ויקיים כו', ס"י סק"ז.

שם בשלמא לדידי כו', ס"י סק"ו.

שם דלא סגי בלא"ה, ס"י סק"ו.

שם אדרבה כי הוי ולד ב"ק כו', ס"י סק"ט.

שם אמר אביו בביאה כו', ס"י סק"ט.

שם אל' רבא ממנ"פ כו', ס"י סק"ט.

שם תוד"ה החולץ כו', ס"י סק"א.

שם תוד"ה ונמצאת כו', ס"י סק"ב.

שם תוד"ה צריכה, ס"י סק"ג.

שם תוד"ה והא, ס"י סק"ה.

שם תוד"ה תיגיל, ס"י סק"ד.

ל"ו א' אלא אמר רבא כו', ס"י סק"י.

שם אל' ר"ל ח"ק כו', ס"י סק"י.

שם וא"ת חלך אחר רוב נשים כו', ס"י סק"י.

שם והולד אינו פוטר כו', ס"י סק"י.

שם אפשר איתא, ס"י סק"ג.

שם אלא תחלוץ בתוך ט', ס"י סק"ג.

שם ולמעמיך כו', ס"י סק"ג.

שם אלא בר מינה דההיא, ס"י סק"ד.

שם אל' אביו כו', ס"י סק"ד.

שם רש"י ד"ה ולמעמיך כו', ס"י סק"ג.

שם תוד"ה בשלמא, ס"י סק"א ב' י"ב י"ג

ל"ו ב' משום ראי' יוציא, ס"י סק"א.

שם ואם אשת כהן היא אינה חולצת, ס"ג סק"ג.

ל"ט א' לדחות בצרה כו' ולחלוץ בנכסים כו', ס"ב סק"ז.

שם לומר שמגרשה גט ומחזירה, ס"א סק"ג וס"א סק"ד

(ועי' ס"ח סק"א).

שם תלה בקטן עד שיגדיל, ס"ג סק"ז.

ל"ט ב' אבא שאול אומר, ס"א סק"ח.

שם רבא אמר כו', ס"א סק"א.

מ' ב' והאחיז מותרין, ס"ג סק"ה.

שם הבא על צרת חלוצה הולד ממזר עי' ס"א סק"ח.

שם אף אנן נמי תנינא כו', ס"א סק"ד.

שם לימא תיהיו תיובתא דר"י, ס"א סק"ג.

שם אל' ר"י ותסברא כו', ס"א סק"ד.

מ"א א' חך דאולא בהדא לב"ד כו', ס"א סק"ד.

שם שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה כו', חלץ לה אחיו

או כנסה יבנוס את אשתו, ס"ז סק"ב.

שם החולץ כו' המגרש כו', ס"ג סק"ה.

שם, מות היבם כו', עי' ס"ז סק"א.

שם רב ור"ח דאמרי תרוויהו, ס"א סק"ו ועי' ס"ז סק"ב וס"ז

סק"ז.

שם אמר רבא מ"ט דרב, ס"א סק"ו.

שם הותרה ונאסרה כו', ס"א סק"ז וס"א סק"ד (ועי' ס"א

סק"ג).

שם הותרה ונאסרה כו' בשיתת הריטב"א, ס"ח סק"ב.

שם מתיב רה"מ, ס"ט סק"א ד'.

שם ועשה בה מופנה מאמר, ס"ט סק"ד.

שם אותה יבמה חולצת כו', ס"ט סק"ד.

שם ואמאי תיהיו כיבמה כו', ס"ט סק"ד.

שם הואיל ונאסרה כו', ס"ט סק"ג.

במסכת

מפתחות

יבמות

שם ר"א היא דאמר כו' הדר אמר כו', ס"ט סק"ד. וסי"א סק"ו ועי' ס"ו סק"ז.
שם דלא חזיא בשעת נפילה, ס"ט סק"א.
שם הדר אמר אין והתניא כו', ס"ט סק"ד.
שם מתה יבמתו כו', ס"י סק"ד.
שם תוד"ה מתה, ס"א סק"ז.
שם תוד"ה נעשה, ס"ט סק"ד.
שם וכתב דנפק כו', ס"ט סק"ד.
מ"א ב' כרוז לכהונה, ס"י סק"א.
שם קרא עליו המקרא כו', ס"י סק"ב.
שם אם לא יחפץ כו', ס"י סק"א ו"ג.
שם תוד"ה קרא, ס"י סק"ב.
מ"ב א' הכתוב קראו ביתו, ס"ג סק"ה.
מ"ב ב' דאמר רח"ט שו"י שזינתה אמורה ליבמה, ס"ג סק"ה.
מ"ד א' מתני', אם היה חולץ כו', עי' ס"ז סק"ט.
שם ב' משיאין לו עצה כו', ס"א סק"י.
שם אשר לא יבנה כו' ברמב"ן, ס"א סק"ג.
שם כאן שנה רבי, ס"ב סק"י.
שם והנושא קרובת חלוצתו, ס"א סק"ג.
שם תוד"ה אלמה, ס"א סק"י.
מ"ה ב' ארחב"ג א"ר הלוקח עבד מן העכו"ם, סט"ו סק"א.
מ"ז א' וכיון דקדם וטבל, סט"ו סק"א.
שם, מתיב ר"ה מעשה, שם.
שם, אמר שמואל וצריך לתקפו, שם.
מ"ח ב' סוטה נמי דהא תפסי בה קידושין, ס"ג סק"ה.
שם תוד"ה סוטה, ס"ג סק"י.
שם תוד"ה אי, ס"ג סק"ב.
נ' א' משנה שאינה צריכה, ס"ג סק"ג.
נ' ב' מתני' גט לזו וחליץ לזו כו', ס"ז סק"ב.
שם מ"ט אמור רבנן מאמר כו', ס"ב סק"א ב' ד' ה'.
שם גזירה כו', עי' ס"ז סק"ט.
נ"א א' ת"ר כיצד כו', עי' ס"ז סק"א.
שם ר"ג אומר כו', ס"ז סק"ו (ועי' ס"ז סק"ה י').
שם א"ל שמואל כי קאמרי אנא כו', וברמב"ן, ס"ז סק"א.
נ"א ב' כולחו סבירא להו כו', ס"ב סק"ב.
שם עשו ביאת בן מ' כו', ס"ב סק"ב.
נ"ב א' מצות יבמה מקדש כו', ס"ב סק"א, ה' י"ג.
שם סד"א כיון דאמר מר כו', ס"ב סק"א.
שם אימא לאו מצוה קעביד כו', ס"ב סק"ג.
שם אם בעל ועשה מאמר כו', ס"ב סק"ב.
שם גופא כו' מצות יבמה כו', ס"ב סק"ב.
שם מכת מדרות מדרבנן, ס"ב סק"ב.
שם נתן לה כסף או שו"כ, ס"ב סק"ד.
שם ובשטר כו', ס"ב סק"ד.

שם רש"י ד"ה נתן, ס"ב סק"ד, וסי"ג סק"א.
שם תוד"ה דמקדש, ס"ב סק"ג.
נ"ב ב' בעי רמב"ח ליבמתו מזה, ס"ב סק"ו.
שם בעי ר' חנני' כו', ס"ב סק"ז, י'.
שם לר"ה מיבעיא לי מאי תיקו, ס"ב סק"י.
שם אבל חכ"א כו', ס"ב סק"א.
שם תנ"ה אמר רבי כו', ס"ב סק"א.
שם אמר רב יוסף עשאוה כו', ס"ב סק"א.
שם אלא אמר אב"י כו', ס"ב סק"א, י"ב.
שם רבא אמר כו', ס"ג סק"א.
שם תוד"ה או דילמא, ס"ב סק"ח.
שם תוד"ה כעודר, ס"ב סק"א, י"ב.
שם תוד"ה ליבמתו, ס"ב סק"ו.
נ"ג א' ורב שריבא אמר כו', ס"ב סק"א, י"ב.
שם לימא מסייע ליה לרבר"ה כו' וברש"י, ס"ז סק"ג.
שם תוד"ה רבינא, ס"ב סק"ב.
נ"ד א' ואין כסף ושטר כו', ס"ב סק"ד.
שם במתנמנמ, ס"ג סק"ח.
נ"ה א' ושמואל אמר ל"ק, ס"ג סק"ח.
שם רב אמר קנה לכל עי' ס"ג סק"ו.
נ"ה א' קדמה שכיבת בעל לבועל, ס"ב סק"ג.
נ"ה ב' כגון דעבד בה מאמר (עי' ס"ג סק"א)
שם רש"י ד"ה ובי"ש, ס"ב סק"א.
ע"ט ב' בעלה פסלה, ס"ג סק"ה.
שם וכן אלונית, ס"ב סק"ד.
שם מכדי שמעינן לר"ע, ס"ג סק"ח.
שם כגון שנפלה לו ולבסוף נפצע, ס"ד סק"א.
שם רג"א תמתין עד שתגדיל, ס"ד סק"ו (ועי' ס"ח סק"ח).
פ"א א' שו"י שזינתה פסולה ליבמה, ס"ג סק"ד.
פ"ד ב' וכת' קסבר הוא תנא כו', ס"ט סק"א.
פ"ד תוד"ה שייר, ס"א סק"ו.
פ"ו א' מתירו מכלל דאיכא מאן דאמר, ס"א סק"א.
פ"ז א' כנעורי' כו', ס"י סק"ד. שם
שם והלא דין הוא ומה במקום שלא עשה וולד מן הראשון, ס"א סק"א.
שם עשה עובר כילוד, ס"א סק"א.
שם שהורי עשה מתים כחיים, ס"א סק"א.
שם ואיצטריך למיכתב מעוברת, ס"א סק"א.
פ"ז ב' א"ל ר"מ לרבא, ס"א סק"א.
שם ונעשה מתים כחיים, ס"א סק"א.
שם דרכיה דרכי נועם עי' ס"א סק"ח.
שם ונעשה ולד מן הראשון, ס"א סק"א.
שם אחזי של זה כו' חולצין כו', ס"ב סק"א.
שם ר"ש אומר ביאתה או חליצתה כו' ס"ב סק"ט ס"ז סק"ט.
שם ב' רש"י ד"ה דרכיה, ס"א סק"ד.

במסכת

מפתחות

יבמות

פ"ח א' מתוך הומר כו' סימן ט"ו.

צ"ב ב' ארי' א"ר מנין שאין קידושין, ס"ג סק"א, ס"ג סק"א.

שם אם היה יבמה כהן, ס"ג סק"ג.

שם ארי' בחבורה נמנו וגמרו, ס"ג סק"ד.

שם א"ל אי לאו דללאי לך הספא, ס"ג סק"ד.

שם הו"א לך אנא, מתני' ר"ע היא, ס"ג סק"ד.

שם תוד"ה ואמרו, ס"ג סק"ה.

צ"ג ב' ע"א ביבמה מהו, כל הענין, סימן ט"ו.

טעמא דע"א משום דמלתא דעבידא לאגלויי, סט"ו

צ"ד א' ואבע"א לאח"מ סט"ו סק"ד.

צ"ה א' מאמר, ס"ב סק"א.

צ"ו א' ובמה הרי כא"א ומיפלא בזנות, ס"ג סק"ה.

צ"ז ב' אף ביאה ראשונה ביאה, ס"ג סק"ב.

שם מתני' בן ט' שנים שבא על יבמתו ומת, ס"ג סק"י, י"ב.

שם נשא אשה ומת הר"ז פטורה, ס"ג סק"ב.

שם רש"א מייבם לאיזו מהן שירצה, ס"ג סק"ב.

צ"ז א' בשו"י של אביו, ס"ג סק"ב, י"ט.

שם תוד"ה ואב"א, ס"ג סק"ט.

ק"ד ב' קטנה שהלצה כו', ס"י סק"ב.

ק"ה ב' המגרש את האשה והחזירה ד', ס"ט סק"ב.

ק"ט א' וכן המגרש את היתומה כו', ס"ט סק"ה.

שם אמר עיפה כו', ס"ט סק"ז.

שם אלא אמר עיפה כו', ס"ט סק"ז.

שם עמדה עליו שעה א' כו', ס"ט סק"א.

שם רבא אמר כו', ס"ט סק"ג, ד' ו'.

שם מי לא עסקינן דאהדרה כו', ס"ט סק"ז.

שם רב אשי אמר כו', ס"ט סק"ד, ו'.

שם קטנה שהשיאה אביה כו', ס"ט סק"ה.

שם תניא כוותי' דרב אשי כו', ס"ט סק"ז.

שם משום רא"א חולצת, ס"ט סק"ז.

שם בעא מיני' רבא מר"נ צרתה מהו, ס"ט סק"ה.

שם היא וצרתה ס"ד כו', ס"ט סק"ה.

שם או היא או צרתה חולצת, וע"פ, ס"ט סק"ד.

שם ר"ג אומר, ס"ג סק"ה.

שם רש"י ד"ה ר"ג אומר, ס"ג סק"ה.

ק"ט ב' המקדש אחות יבמה כו' כל הסוגיא כו', ס"ג סק"ט.

שם קסבר ר"ג המקדש אחות יבמה, ס"א סק"ח.

שם תוד"ה וכי, ס"ג סק"ט.

ק"א ב' יבם קטן שבא על יבמה קטנה, ס"ג סק"ב (וע"פ ס"ו

סק"ג).

שם תגדלנו, ס"ג סק"ג.

שם איסורא דידה, ס"ג סק"ה.

שם אמר אביי יבמה יבא עליה כל דהו, ס"ג סק"ג, ט"ז.

שם רבא אמר בלא"ה, ס"ג סק"ז, ס"י סק"ח.

ק"ב ב' שני אחין כו' מה יעשה הרש בעל פקחת כו', ס"ג

סק"ח.

ק"ד א' בסוגיא דספייה, סט"ו סק"ד.

ק"ד ב' גזירה משום התרת יבמה לשוק, ס"ג סק"ח.

שם מתני' האשה שהלכה, סט"ו.

שם מת בעלי תנשא מת בעלי תתייבם סט"ו.

שם, שלום בינו לבינה וכל המשנה סט"ו.

שם גמ' מ"ט דמלחמה משום דאמרה בדדמי, סט"ו.

שם, רעבון גריעא מלחמה, סט"ו.

שם איבעא להו ההויקה היא מלחמה בעולם, סט"ו.

תוד"ה וימנין סט"ו.

קט"ז א' ע"א במלחמה כו' כל הסוגיא סימן ט"ו

שם, וקאמרי סימנים וכו', סט"ו.

קט"ז ב' ההוא נברא דאפקיד שומשמו וכו' סט"ו.

קט"ז א' ה"ד קטמה, כל הסוגיא סימן ט"ו.

שם איכא בינייהו דארנלי איהו קטמה, סט"ו.

ק"ז א' מתני' כשתנשאי לאחר כו' סימן ט"ו.

ק"ט א' מחצה זכרים מחצה נקבות, ס"א סק"ב.

שם כרוז לכהונה כו', ס"י סק"ג.

שם לא תנשא כו', ס"י סק"ז.

ק"ב ב' א', מתני' שאין משיאין את האשה ע"פ ע"א כו' סט"ו.

בדיני צרת ערוה וצרת חייבי עשה ול"ת

קיצור תוכן הענינים

באיסור צרת ערוה, אם יש כאן איסור קורבה

מחודש או שחזור איסור אשת אח

(א) באיסור צרת ערוה, אם יש כאן איסור קורבה מחודש או שחזור איסור אשת אח - בדברי רש"י ג' ב' מבואר שהאיסור משום אשת אח, (וע"ע סק"ג בזה). - בהא דאצטריך קרא למישרי שלא במקום מצוה. - בהא דנכתב ד"ז בפרשת עריות (וע"ע סק"ג בזה) ולרבי נכתב בפרשת יכום. - בהא דאמרי' ג' ב' עונש מניין (והאם קאי אצרה או אערוה גופה) ולמה לרבי לא אצטריך קרא לעונש. - מהא דהושוו צרות צרותיהן עד סוף העולם בחד קרא, משמע שהאיסור משום אש"א.

מחייבי לאוין לר"ע שפוטרינ צרה מבואר דגדר פטור צר"ע תלוי אם קדושין תופסין ליבם בכל נשות המת, שאז כח קידושי המת כממשיכין ברשות ביבם. - ראי' מהא דאילונית פוטרת צרה (וע"ע סק"י"ב בזה).

עוד ראי' מיבם ממזר לר"ע שנפלו לפניו כשרה וגירות דלא שייך לומר שהכשרה נותנת הכשר בגירות לאסרה על היבם, - וע"ע סק"י בכ"ז. - בטעמא דקרא דכיון דשליחותא עבדה יש גם מעין יכום ערוה, ולמה באחין לא אמרי' הכי, ובביאור איילונית לרבה לפ"ז, ובעשיית ערוה לאחר נפילה למה אינה פוטרת (עי' סק"ז בזה). - עוד בטעמא דקרא.

בילפותא דצרת צרה ובקושיית הגרע"א ז"ל

(ב) ג' ב' ע"ס הגמ' צרת צרתה מניין האם גרסי' לה. - בלשון המשנה פוטרות כו' וצרות צרותיהן דמשמע כאילו הערוה פוטרת כולן. - בלשון המשנה כשם שצרת בתו פטורה. - בקושיית הגרע"א ז"ל למה לי קרא לצרת צרה ולכאז' זוהי סברת רב אשי י"ג א'. - לרבי נראה דבאמת לא צריך קרא דהא אין לו ליקוחין אלא בא' מהן.

ג' ב' בגמ' ובתו'

(ג) שם יכול שאני מרבה אף שש עריות כו', בדברי התו' דהומ"ל שלא במקום מצוה מנין ולכא' ע"ז לא משני מידי ובתוס' בזה. - שם שאין צרה אלא מאח, בפרש"י,

ובגמ' ח' א' לא משמע דפשיטא לן שכרת דצרה משום אשת אח. - אפשר לפרש דשלא במקום מצוה אינה פוטרת לפי שאינה זקוקה עמה לאחר מיתה והעיקר שאי"ז נתינת טעם אלא גדר, וכפ"י הריטב"א בשם ר"י, בהא דאיסור צרה משום אשת אח, (וע"ע לעיל סק"א) ומה שנכתבה בפרשת עריות לחייב עלי' כרת.

ח' א' ע"ס הגמ' ובתו'

(ד) הערות בגמ' ח' א' ב' מ"ש ערוה דלא צריכא קרא, בתוד"ה כי וד"ה ואילו. - שם ב' א"ל רבא לרמב"ח כו', שם א"ל צרה תוכיח. - שם תוד"ה למישרי, ובקנן אורה.

בפלוגתת ב"ש וב"ה בצרות, י"ג ב'

(ה) י"ג ב' מ"ט דב"ש כו' בקנ' תו' ד"ה מ"ט. - שם מכלל דאיכא פנימית כו' שם ואידך חוצה החוצה ל"מ להו.

שם רבא אמר כו' דאחע"א, האם מתפרש דב"ה בהא פליגי דס"ל אחע"א. - ר"ש נמי סבר ל"ב א' אחע"א ואפ"ה ס"ל צר"ע אסורה. - לרבי לא שייך ה"ט דסו"ס אין ליקוחין בשתייהן.

שם כיון דלא אתי איסור אשת אח כו' צ"ע אטו מצות יכום באיסור אשת אח תליא. - נראה דהסברא דאחע"א רק מסייעת שלא לדרוש לצורו. - האם בבב"א מודו ב"ש, ובתו"י הנדמ"ח בזה. - בדברי התו' דב"ש דרשי לצורו לכדר"ש ובקנ' הגרע"א ז"ל מסוגיא כ"ט א'.

תוד"ה דלא כו' זהו לשון הגמ' ל"ב א'. - בביאור פלוגתא דב"ש וב"ה אם איסור אשת אח דלא פקע פוטרת צרה, בדברי הרש"ש בזה, ואפשר דלא חשיב צר"ע מחיים (ובקנ' תו' י"ב א' ד"ה צרתה). - בלשון הרמב"ן דחיל איסור אח"א אתרוייהו.

ברין מתה הערוה לאחר נפילה מה איסור הצרה.

(ו) ברין מתה הערוה לאחר נפילה מה איסור הצרה [האם הוא מדין נאסרה או דלא בעינן לכח הערוה הקיימת כדי לאסרה]. - בגמ' ל"ב א' סבר תנא דאין דין נאסרה בלא אידחיא מה"ב לגמרי האם גם במתה הערוה ס"ד להתידי

בספיקת המל"מ אם יש חיוב כרת בחייבי עשה ול"ת בנידון המל"מ האם יש חיוב כרת בחייבי לאוין ועשה בתורא"ש ג' ב', דחייבין כרת. - ובאמת לא מסתבר שברביבוא דחליצה נתחדש פטור מכרת, ומסברא ודאי אין לחדש היתר א"א כשאין מצוה. - חיוב החליצה יש לפרש לפי שקדושי המת ממשיכין ליבם ואין זיקה פוקעת בלא גט. - ומה שאינה פוטרת צרה דהו"ל כערוה לאחר נפילה.

הוספה. מיהו קשה למה בנפילה שני' אינה פוטרת צרה, במכתב מרן ז"ל בזה. - יתכן שהפטור מכרת הוא מחמת הזיקה וא"כ לא יהי' כרת בח"ע. - בנעשה כה"ג לאחר נפילה מסתבר שלא יתחדש כרת. - (נעשית ערוה לאחר חליצה האם חוזר איסור אש"א). - בתורא"ש ל"א ב' דיבמה שהיא ח"ע תוספין בה קדושין לשוק. - יל"ע אם אין בח"ע איסור אש"א איזה איסור יש. - מצינו ביאה שאינה קונה ואין בה כרת, בקטן בשוגג ובמעוברת. - בראיית הקר"א במחזיר חלוצתו ומת דליכא כרת אע"פ שאם בעלו לא קנו, אבל בראשונים מבואר דקנו. - ראי' מהא דחלוצה מיקריא ביתו לר"ע. - חייבי עשה שהותרה לאחר נפילה מסתבר שמתיבמת ואין דין נאסרה ומשמע מזה דליכא כרת (וע"ע בזה בסי"א סק"ג). - לר"ש כ"ח ב' דאחיות בזיקה פטורות מחליצה, משמע כ"ט א' שאם א' מהן ח"ע נמי פטורות ויש ללמוד מזה דליכא כרת ובחזו"א בזה בתו' מ"ד א' ד"ה אלמה.

ב' ב' ע"ם הגמ'

יא) כ' ב', מתיב רבא איסור מצוה כו' לצדדין קתני כו', התנא לא נחית לבאר מתי קנו, ולכן ל"ק לפרושי לצדדין. - בקושיית הרש"ש שאפשר לקיים יבום בצרות, שם מתיב רבא פצוע דכא בגירסת התוספתא. - שם מיתיבי ואם בעלו קנו תיובתא, בקו' התו' ובתורן אחרונים ז"ל דרבא סבר דאסור לייבם מדר"ל ואם בעלו קנו. - בדברי רבא ל"ט ב' דלא אמרי' רצה חולץ. - בקו' הרש"ש בפצוע דכא מ"ט קתני קנו. - שם איתמר ביאת כ"ג באלמנה כו' בדברי מהרש"א שהיא עצמה נפטרת.

בדין צרת אילנית ובעלת התנאי

יב) בדין צרת אילנית עי' תו' ח' א' ועדיין צריך ישוב מהיכא פשיטא לן דסגי בחד איסורא לפטור צרה, וכן ק'

צרתה. - בתו' ל' א' מבואר שאין נאסרה בנישואין מפילין, ומ"מ אם מתה הערוה צרתה אסורה.

ח' א' בהא דנעשית ערוה לאחר נפילה אינה פוטרת צרה (ז) בתו' ותורא"ש ח' א', בראשונים י"ג ב' בזה, ובתו' כ"ו ב'. - האם הצרה מתיבמת או שמדרכנן מיהת אסורה בדברי הב"מ והגרע"א בזה. - ראי' מהא דלרב מ"א א' אם הותרה חזרת להתירה ובתשובת הרשב"א בשם ירושלמי.

בהא דחייבי לאוין לר"ע פטורין מחליצה, בתו' ובראשונים ט' א'.

ח) בקושיית תו' ט' א' בח"ל לר"ע אמאי אין עדל"ת ובחייבי לאוין דלאו דשאר אמנם הדין כן. - בתורא"ש כתב דאי ס"ל כרבי ניחא ובירושלמי מפרש דאחות אשה קיל מכולהו שיש לה היתר. - הראשונים תירצו דמצות יבום תליא בליקוחין ביאור דבריהם (וע"ע סק"י בזה). - יתכן לומר דליף לה בק"ו מצרת ערוה. - פשטות הגמ' דר"ע לא אמר בהדיא דח"ל פטורין מחליצה ויבום אלא שהשוה אותן לח"כ לכל דבר. - המייבם ממזרת בכח עדל"ת, האם הולד ממזר.

כ' א' ע"ם הגמ'

ט) כ' א' כלל לאיתווי מאי לאיתווי צרת איילנית, בקושיית התו' ד"ה לאיתווי, בגירסת הרמב"ן והרשב"א. - שם תניא ר"י מחליף כו'.

בדברי הרמב"ם דחייבי עשה לחוד אם בעלו קנו

י) בדין חייבי עשה לחוד ברמב"ן רשב"א ותו' הרא"ש בזה. - ברמב"ם מבואר דח"ע לחוד אם בעלו קנו. - בדברי האחרונים לחלק בין עשה דמצרית לעשה דבעולה לכ"ג. - סתמות הרמב"ם נראה דהטעם דלאחר שייבם אמרי' מאי אולמי' דהאי עשה כו'.

ביאור ענין החליצה בחייבי לאוין ועשה

בביאור איך שייך חליצה לומר ככה יעשה לאיש כו' בזמן שאסור לייבם. - ענין החליצה בגט כמבואר קדושין י"ד א'. - יבמה קנוי' ליבם מכח קדושי המת כמבואר סוטה ה' ב'. - ביאור פטורא דח"ל לר"ע לפ"ז. - בטעמא דכל שעולה לחליצה אינה פוטרת צרה — ומבואר מזה דגדר פטור צרה משום אשת אח, (עי' סק"א בזה).

שחלצו לה אחין, וברמב"ן וברשב"א מבואר דמיירי שנוולדו אחר החליצה. - בדברי הרמב"ן והרשב"א בנוולד אחר חליצה שאסורה לר"ש. - בדין קידש צרתה לר' יוחנן, אי חשיב מצאה בהיתר לר"ש.

בתורה צריכה, בדין חולץ וחור וקידשה ומת (יז) תורה צריכה חליצה כו' בסברא דבמות לה נאסרה כו' (כתו' פ"ד ב' גבי פצו"ד) בביאור דברי התו' ובקון אורה. - בדין אם עולה ליבום מדאו' ונתבאר בהוספה לסק"י, ואם אינה עולה ליבום האם בעינן לדרשא דיבמתו כ' א' לומר שעלה לחליצה. - בדברי הריטב"א דהו"ל כחייבי לאוין, וכ"כ לקמן י"א א' במחזיר גרושתו.

י"א א' הבא על יבמה כו'

(יח) י"א א' איתמר הבא על יבמתו כו' בפרש"י ובגירסת הרי"ף וירושלמי. - שם מ"ד בכרת, למה חלקו בכה"ג, ומ"ט לא אמרו תסתים. - בבאור תורה חד יעו' בהוספה למה לא אמרו דמסברא לא הדר כרת כדחזינן מחליצה ובספרים דגרסי' עשה.

באיסור צרת ערוה אם הוא איסור קורבא מחודש או שחזור איסור אש"א

א. ב' א' מתני' חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן כו', בגמ' ג' ב' ח' א' מבואר דצרת ערוה חייבין עליה כרת, ויש להסתפק אם החיוב כרת הוא מדין ערוה כמו הערוה עצמה, או דכיון דליכא מצות ייבום נשאר עליה חיוב כרת מדין אשת אח, ובסברא קשה לומר שיש איסור ערוה רק במקום מצוה, ושיתפשט כח הערוה לצרת צרה עד סוף העולם, וכ"כ רש"י ג' ב' שאין צרה אלא מאח שהאיסור משום אשת אח, אבל סוגית הגמ' ח' א' משמע דהכרת משום ערוה, ואי לאו קרא היו חייבין על הצרה גם שלא במקום מצוה, ויש סברא לומר דבמקום מצוה כיון שהם זקוקות יחד גם לאחר מיתה משו"ה יש בה כח ערוה.

ומהא דנכתב ד"ז בפרשת עריות משמע דענינה ערוה, אבל לרבי ח' ב' נאמר ד"ז בפרשת ייבום, ולא נחלקו תנאי בהבנת איסור הצרה,

בח"ל לר"ע. - מוכח מזה דפטור צרה תלוי בפטור הערוה, ולא חומר האיסור גורם אלא חוזק הפטור. - עוד בסוגיא זו בס"ב ס"ק י"ד. - בדין צרת בעלת תנאי לכא' יש לחלק בין ע"מ לחורן, דבע"מ א"א לייבם והו"ל כאילונית ובדברי הראשונים ז"ל בזה. - במש"כ תו' לחלק בין דרשא דרבי לדרשא דרבנן. - עוד בדין בעל"ת ע"י סי"ג באורך.

בסוגיא דחולץ ליבמתו וחור וקידשה

(ג) י' ב' החולץ ליבמתו וחור וקידשה, וכתו'. - בנידון אם צריך קרא לאפוקי מכרת או דמסברא מותרת ואתא קרא לאסור בלאו. - כתו' כתבו אליבא דר"ל דאי לאו קרא הי' גם החולץ בכרת, ונחלקו מהרש"ל ומהרש"א במהדו"ב אם גם לר"י כן. - בלישנא דר"י מי איכא מיד' בעי האי חליץ ולא קאמר דאי בעי מייבם. - מהא דאצטריך קרא ל"ט א' לומר שמגרשה ומחזירה משמע דמסברא חזור האש"א, ובלשון הרשב"א מ"א א' בהוספה.

בטעמא דלא אמרי' לעבור בשני לאוין.

בטעמא דר"ל דרק החולץ פטור מכרת, האם משום דאגלאי מילתא שלא היתה הזיקה אלא לו ולה, או שהחליצה גורמת פטור דבמדה מסוימת כאשתו דמיא, וברמב"ן מ"ד א' בזה. - לר' יוחנן דשליחותיהו קעביד נראה דמ"מ לא מיקריא ביתו לר"ע מ"ד א'.

מ' ב' אף אנן נמי תנינא

(יד) מ' ב' א"ר יוסף אף אנן נמי תנינא כו' א"ל ר"י ותסברא כו' מאי קסבר רב יוסף ומאי ס"ל בדעת ר' יוחנן. - מ"א א' הך דאזלא בהדה לב"ד כו' בדברי התו' והרמב"ן ובביאור קושית הגמ'.

י' ב' וליתני לדברי ר"ע כו'

(טו) י' ב' וליתני לדברי ר"ע כו' קשיא, יש ליישב קצת וכתו"י ד"ה החולץ.

י"א א' אחין הנולדים

(טז) י"א א' מאן אחין כו' כמאן כר"ש כו', לפ"ז כולה באחין שנוולדו עכשיו, בחידוש הברייתא לרבינא ולרב אשי. - שם תורה כמאן כו' הו"מ לאוקמי כר"ש כו' יש לדון בזה. - כתו' מבואר דמפרשי שמעתין בנוולדו אחר קידושי החולץ ובקושיית מרן זללה"ה למה לא הזכירו

לחלוץ לערוה, אבל אין לנו לחדש סברות בלא רמז בגמ'.

ועמש"כ לקמן סק"י דגדר פטור צרה תלוי אם קידושין תופסין ליבם בכל נשות המת שאז כח קידושי המת כממשיכין ברשות היבם עי"ש, וכמבואר בתוספתא פ"א ה"א כגרסת הגר"א בשו"ע, ומוכח מזה דהאיסור משום דליכא מצות ייבום ולא משום עריות, וכן מוכח מהא דלא מחלקינן לצרה בין אם הערוה חד איסורא או תרי איסורא עי' תו' ח' א' גבי אילונית, ויש ללמוד מזה שאיסור הצרה אינו מפני שנדבק בה איסור הערוה, דא"כ ראוי לחלק בחומר איסור הערוה, אבל אם הטעם מפני שאין מצות ייבום בכה"ג, שפיר י"ל שהדבר תלוי אם פקע לגמרי המצוה מהערוה, ולא תלוי בחומר האיסור [אם עשה] אם לאו או כרת או תרי איסורי כרת.

ושמעתי הוכחה יפה מחייבי לאוין אליבא דר"ע שפוטרת צרותיהן, ופעמים שהיבם ממזר ולפניו שתי יבמות אחת כשרה ואחת גיורת שהכשרה פוטרת את הגיורת, ואטו נימא שהכשרה נותנת הכשר בצרתה שתהא אסורה לינשא למזר, אלא ודאי אין כאן אלא פטור ממצות ייבום, (מרא"פ נ"י). [א"ה, ע"ע סט"ו סק"א]

בילפותא דצרת צרה ובקושיית הגרע"א זל

ב. ג' ב' ואין לי אלא צרתה צרת צרתה מנין ת"ל לצרור ולא לצור, מסוגיא י"ג א' נראה דל"ג לה, וכן לשון לצור אינו מוכן, דהא לצרור מלשון צוררים הם לכם, ואין נופל בזה לשון לצור, ובתו' ב' א' ד"ה עד כתבו ליישב דסוגיא דלקמן בצרת צרת צרה מנין, וסתמות הגמ' שם ל"מ כן, דהא לר"י ע"כ לפרש כן בלשון הברייתא, ומהא דלרבי ח' ב' לא הוצרכנו קרא לצרת צרה, ש"מ דכולהו ילפי מסברא דר"א, וכדפרש"י שם.

לשון המשנה וצרות צרותיהן, הי' מקום לפרש שהצרות פוטרות את צרותיהן, ולא שהערוה פוטרת את הצרות ואת צרות הצרות, ואמנם האמת כן בדבר אשי, שכל צרה פוטרת

ובסוגיא ג' ב' אמרינן עונש מנין, ואם נשאר איסור אשת אח למה צריך פסוק לעונש, [ובתו"כ משמע דעונש דקאמר היינו לעיקר ערוה דאחות אשה שלא שמענו לה עונש כרת, ומייתו לה בגמ' לומר דהו"ל ל"ת שיש בו כרת, ולפ"ז נחא דלא מייתנין קרא לעונש בצרה טפי מעיקר הערוה, וכ"נ עיקר, דברש"י ותו' ג' א' נראה שהכרת חל ממילא], מיהו עדיין י"ל דלבתר דגלי קרא כרת, היינו לאשמעינן שבטלה מצות ייבום לגמרי ונשאר הכרת של אשת אח, ואי לאו קרא הי' מקום לומר שלא נתבטל ענין הייבום, אלא שהחיוב בטל, וכמו חייבי עשה דחייבין בחליצה, ואהני קרא דבטל לגמרי המצוה, וכן יש לדקדק מדלא איצטריך קרא לרבי לעונש, והכי משמע מדהושוו צרות צרותיהן עד עולם בחד קרא, וש"מ שהכל ענין אחד, ועמש"כ סק"ב.

בטעמא דקרא ביאר אאמו"ר שליט"א דכיון דצרה בשליחותא דערוה היא מתייבמת, שהרי הערוה נפטרת בייבום הצרה, נמצא שבייבום צרה יש גם קצת מעין ייבום ערוה, ולכן אסרה תורה הייבום, ונשאר אסור אשת אח, ואע"פ שגם כשהאחין מייבמין הערוה הוא בשליחות האח הזה, לא חששה תורה לזה, ומה"ט סבר רבא דבאיילונית אין איסור צרה, כיון שאינה ראוי למצות ייבום, ובחייבי עשה לא חמיר שליחותיהו לאסור הצרה, מיהו אם קידש את אחותה לאחר מיתת אחיו לא נאסרה צרתה מדאוריתא, וחייבת חליצה, שאין בכח השליחותא לחשבה כערוה, רק לבטל מצות ייבום, וכיון שכבר ניתנה מצות ייבום לא פקעה מכח השליחות, ולעומת זה אם מתה הערוה עדיין הצרה באיסורה, כיון שבשעת נפילה לא נתחייבה בייבום של זה.

בסברא הי' מקום לומר שלא ניתנה מצות ייבום לצרור לערוה שתראה צרתה נכנסת והיא מבחוץ, ולכן אסרה גם הצרה עמה, ואע"פ שלעולם היבם בוחר אחת מהן, מ"מ בערוה שהתורה קובעת כן, הרי מצות התורה גורמת צער לערוה כלפי צרתה, ול"ד לחייבי עשה כיון שיכול

מצוה, ולכאורה ע"ז לא משני מידי, ובפשוטו הנדון לרבות שש עריות הוא משום דהוקשו כל העריות ובדידהו לא משכח"ל, אלא שלא במקום מצוה, אבל ט"ו דמשכח"ל במקום מצוה, אין הכרח לריבוינהו שלא במקום מצוה, ודחי דמעיקרא לא נתברו, אלא הדומים לאחות אשה, וכ"מ בתו"י.

שם שאין צרה אלא מאח, רש"י פירש שזוהי נתינת טעם שאין איסור כרת דצרת ערוה אלא משום איסור אשת אח, וא"כ לא שייכא שלא במקום מצוה, אבל ק"ק דלא משמע בגמ' ח' א' דפשיטא לן שכרת דצרה משום אשת אח הוא, ולשון שאין צרה משמע שגדר צרה שייך רק מאח, ואפשר לפרש דבעינן שתהא זקוקה עמה גם לאחר מיתה, ולכן כשבא לכונסה חשיבא צרת ערוה, משא"כ שלא במקום מצוה שנתפרדה חבילה ואין להם קשר זו עם זו, והעיקר נראה שאין כאן נתינת טעם, אלא גדר הדברים ללמדנו שגם בט"ו נשים אין דין צרה אלא מאח במקום מצוה, וכ"כ בריטב"א בשם ר"י.

עיקר הדברים שפרש"י דאיסור צרה משום אשת אח הוא, כבר נתבאר לעיל סק"א ב' דכ"ה פשטות הדברים שעד סוף העולם איסורן שוה, ואף אם לס"ד הי' מקום לומר דשלא במקום מצוה ג"כ אסורות, אבל למסקנא דרק במקום מצוה אסורות י"ל דהיינו משום אשת אח, ואם נימא דבחייבי לאו ועשה ליכא כרת, ניחא דלהכי נכתבה הצרה גבי עריות לחייב עליה כרת דאשת אח, דהא לא סגי בהא דלא חזיא לייבום לחייב עליה כרת.

שם תוד"ה מה, לכאורה אחות אשה לא מיקרי בידו לרבות, כיון שכל אשה אוסרת אחווה אחרת, אבל אשת אח חשיבי כולהו איסור אחד.

ח' א' ע"ס הגמ' ובתו'

ד. ח' א' ומ"ש ערוה דלא צריכא קרא כו', יעוי' בתוד"ה כי וד"ה ואילו, וביאור הדברים דודאי קרא דלצורו בצירוף קרא דעליה בא לאסור צרה במקום מצוה, ואם מתייחסים לקרא דעליה לבתר

צרתה, אבל התנא שהזכיר החידוש בסוף העולם כונתו שהערוה גורמת את הפטור לכולן.

לשון המשנה כשם שצרת בתו פטורה, משמע שזה פשיטא שהצרה אינה ניתרת בנפלה שני', והחידוש רק בזה שגם פוטרת צרתה, מיהו מצינו לר"ש [י"ט ב'] דנפילה שני' מתייחסת רק לאח השני, וכן לרבנן לענין מצות ייבום או בגרשה השני והחזירה, מ"מ לענין הצרת ערוה קמ"ל קרא דנעשית כערוה לכל דבר.

הגרע"א ז"ל הקשה למה לי קרא לצרת צרה, הרי הצרה כערוה שפוטרת, ובאמת זוהי סברת רב אשי, וא"כ קושיתו על רב יהודה וזוהי קושית רב אשי, אלא דלגרסא דידן ופי' תו' ב' א' גם רב אשי מודה דצרת צרה צריכה קרא, ונסתייע מדברי רש"י ח' ב' אליבא דרבי, ובאמת נראה דלרבי גם רב יהודה מודה, דכיון דסו"ס אין לו ליקוחים אלא באחת מהן, הרי היא פוטרת צרתה, אבל לרבנן דחשיב לה קרא כערוה, בזה ס"ד שאין כח הערוה שבה ממשיך לצרתה, וכמ"ש אאמו"ר שליט"א דבנפילה ראשונה שליחותא דערוה קעבדה, ובשני' ס"ד דקליש שליחותה, וקמ"ל קרא שכבר חל עליה איסור אשת אח ונעשית כערוה וכסברא דרב אשי, א"נ ס"ד דכשנתייבמה זכה המייבם בכל אישות המת, ולגבי ייבום אשתו השני' כפקע איסור אשת אח, ולא תאסור צרתה. [א"ה, עי' לקמן ס"ב סק"ח]

מה שיש לדקדק מהא דס"ד דתנא דמתה אשתו חוזר להיות מותר באחותה עי' ל"ב א', נתבאר לקמן סק"ו.

ג' ב' ע"ס הגמ' ובתו'

ג. ג' ב' ואין לי אלא הן צרותיהן מנין כו', התנא חלק כן משום שש עריות דהנדון ללמוד על צרותיהן בלבד.

שם מכאן אמרו חכמים כו', משמע דהכל לימוד שם אחד וכרב אשי.

שם יכול שאני מרבה אף שש עריות כו', בתו' כתבו דהומ"ל יכול שאני מרבה שלא במקום

דהכל משמעות אחת, דכל שהיא נקראת חיצונה אם מפני שהיא ארוסה או מפני שהיא רק צרת ערוה ולא ערוה עצמה, לא תהי' לאיש זר.

שם רבא אמר טעמיהו דב"ש כו', יש לעי' הא ר"ש נמי סבר ל"ב א' אאחע"א, ואפ"ה ס"ל צרת ערוה אסורה, ועי"ש בגמ' ותו', ואפשר לומר דלדרשא דולקח ולקחה אין חילוק מאיזה טעם אין לו ליקוחים בשתייהם, ורק במשמעותא דלצורר מחלקינן שלא היתה צרת ערוה, ומדברי הראשונים ז"ל נראה דב"ה פליגי בסברא זו אב"ש דכיון דסו"ס יש עליה איסור אחות אשה שפיר מתמעטת מלצורר, ואין סברא זו מכרעת לעקור משמעותא דלצורר, וב"ש נמי לאו מסברא לחוד פליגי, אלא שסברא זו מסייעת שלא לדרוש לצורר.

שם כיון דלא אתי איסור אשת אח כו', צ"ע דאטו מצות ייבום באיסור אשת אח תליא, הרי האחין מייבמין אותה משום אישות אחיהם, וזוהי ג"כ סיבה לייבום לאח הזה, ואפשר דמ"ש טעמא דאאחע"א היינו רק באיסור אשת אח קדים, אבל באחות אשה קדים הטעם משום דמעיקרא לא חזיא לייבום, והו"ל כאילונית אליבא דרבא, אלא דאם אאחע"א ודרשינן לצורר באשת אח קדים, תו לא מפקעינן כה"ג מהאי דרשא, אבל לב"ש מסייעין שתי הסברות שלא לדרוש לצורר, והדרשא נקבעת כשהוא אח יחיד דחשיב שליכא עליה מצות ייבום ככה"ג, וממילא ה"ה בדאיכא אחין.

בתו"י משמע דבב"א מודו ב"ש, אבל בתו"י הנדמ"ח כתבו בדיבור הסמוך דל"מ כן סתמות הדברים, והטעם דכיון דבאופן הרגיל ליכא למיסר צרה, לא דרשינן ליה למאורע דבב"א, ולמש"כ נוחא טפי דבב"א ג"כ חשיב שלא היתה ראוי' למצוה.

בתו' כתבו דב"ש דרשי לצורר לכדר"ש, והקשה הגרע"א ז"ל דמשמעות הסוגיא כ"ט א' ב' דאם מאמר לא הי' קונה לב"ש קנין גמור היתה הצרה צריכה חליצה, ואם ס"ל כר"ש א"כ גם בלא

דידעינן לצורר, ממילא נמצא דעליה בא להתיר שלא במקום מצוה, אבל האמת דרבא אמר דאיצטריך קרא לאסור צרה, כיון שזהו כלל הכתוב בלצורר ועליה יחד, וכיון דהאמת שהאיסור הוא משום אשת אח, א"כ ודאי דלצורר ועליה דרשא אחת היא, ואין כאן טעות במילתיה דרבא, וכמבואר נמי בדבר אשי.

שם א"ל רמב"ח לרבא כו', נראה דר"ל דנימא שרק איסור אחות אשה נאמר במקום מצוה, אבל אין הקושיא לעקור כל פרשת עריות למקום מצוה, דלית לן למלפינהו מאחות אשה לענין זה.

שם א"ל צרה תוכיח כו', יש לפרש דר"ל דנימא שגם אחות אשה נאסרה רק בצירוף איסור אשת אח כדמפרשינן גבי צרה.

שם תוד"ה למישרי, וא"ת להנהו שינויי כו', בפשוטו י"ל דכיון דידעינן דקרא במקום מצוה אין לרבות שלא במקום מצוה, וביאר בקרן אורה דכונתם דנימא איפכא דקרא להתיר במקום מצוה אתא, ואפשר דדוקא בשמעתין דמפרשינן דאיכא תרי קראי אמרינן ואימא איפכא, אבל לעיל דידעינן דקרא דאיסורא מיירי במקום מצוה, לא אמרינן ואימא איפכא לגבי הצרה, - ומ"ש תו' דיליף כדרכי, צ"ע כיון דלא דריש ולקח היכי דריש ויכס.

בפולגות ב"ש וב"ה בצרות, י"ג ב'

ה. י"ג ב' ארשב"פ מ"ט דב"ש כו', יעוי' בתו' ורמב"ן דמסתבר למדרשיה לצרת ערוה, ובאמת אם ב"ש דרשי ליה לכדר"ש כמ"ש תו', ודאי דטפי יש לפרש משמעותא דלצורר לצרת ערוה דהויא צרה גמורה מבית אחד, ולא לצרות דזיקה.

שם מכלל דאיכא פנימית כו', פי' דכלל קאמר דלעולם החיצונה תתייבם, והפנימית או ששתיהן כפנימיות לא יתייבמו.

שם ואידך חוצה החוצה ל"מ להו, כיון דלדרשא דארוסה ג"כ ראוי לכתוב החוצה, וב"ש סברי

הוספה

עוד בביאור הא דאמרינן טעמייהו דב"ש משום דאאחע"א, ולכאורה צ"ב נהי דאאחע"א מפני שא"צ לצוות על האיסור הנוסף בדבר שבלא"ה אסור, ומה"ט באיסור מוסיף או כולל שצריך לצוות מפני המוסיף אהע"א, וא"כ כאן נהי דלא חל איסור אחות אשה, אבל במציאות ודאי יש כאן גם הפגם של אחות אשה, ואם רצון התורה שלא ייבם צרת אחות אשה, הרי יש כאן גם הפגם הזה, וי"ל דאפ"ה אין העובר על מצוה שנצטווה בפירוש כעובר על מצוה שלא ציוו עליה, דסו"ס אין המרד גדול כיון שלא נצטוו ע"ז בפירוש, אע"פ שהאיסור מובן מהענין של המצוה כשאין איסור קודם ולפ"ז כשמצות יבום באה לדחות איסור שלא חל על איסור, יש יתרון למצוה שנצטוו עליה לדחותה, ואמנם ידענו שהענין של האיסור קיים, מ"מ אין ברשותנו שלא לקיים מצוה שנצטוו עליה בהדיא, בגלל איסור שלא נצטוו עליו, ומה"ט אין עונש על איסור שלא חל על איסור, כיון דסו"ס לא נצטוו עליו ואינו מורד גמור, והיינו דקאמרי ב"ש דלכן במצב של אשת אח מחיים לא ה' איסור אחות אשה בדרגת ציווי, וא"כ בדין הוא שיהא נדחה מפני מצות ייבום, ובפרט שאין זה ודאי שתהא אשתו קיימת בזמן המיתה.

וטעמייהו דב"ה אפשר לומר דאיסור אשת אח שאינו עתיד לפקוע ג"כ מבטל מצות ייבום, וכמ"ש תו' ותו' הרא"ש, ואפשר לומר דכיון שבאמת יש כאן הפגם של אחות אשה, סגי בזה לאיסור צרתה, אע"פ שלא נצטוו על איסור זה. **והיכא** דנשא חי ואח"כ נשא מת, י"ל דלמ"ד אאחע"א ה"ה דהו"ל כלא נצטוו על מצות ייבום במצב זה של אחות אשה, והו"ל כשלא במקום מצוה, שמאותו טעם שאאחע"א אין ציווי חל על איסור, ואפשר לומר דלישנא בעלמא הוא כיון דלא מייקיים דרשא דלצורר בנשא מת תחלה, מסתבר לן שאין לדרוש כלל לצורר, כיון שגם בנשא חי יש סברא דהו"ל כשלא במקום

מאמר שתיקה פטורות מחליצה וייבום, ואין לומר דלחומרא במאמר ככנוסה דמי, דאכתי הו"ל אחות אשתו, ואמנם לפ"ז מתני' דלא כר"ש ורבי, ובדוחק י"ל דגזרו במאמר להצריכה חליצה שלא יאמרו מדסגי בגט ש"מ דקונה קנין גמור, מיהו בעיקר הקושיא י"ל דלא נחתו בגמ' אלא למה שחלקו ב"ש בהדי ב"ה, ולא במה שב"ש לשיטתם במחלוקת אחרת ס"ל כר"ש, שהתנא שנה פלוגתא זו לבאר דין מאמר לב"ש וב"ה, וקושטא הוא דאי לאו דקונה קנין גמור או למדחי צרה, לא היתה אשתו מותרת לו, ולכן שפיר סתמו דבכולה מילתא טעמייהו דב"ש משום דמאמר כקנין גמור.

שם תודה דלא, וי"ל דאיסור אחות אשה מתלא תלי כו', העתיקו לשון הגמ' וחסר הסיום כדאמרינן לקמן אליבא דר"ש או דממילא מובן, ובתו' הרא"ש כתב דב"ה סברי דאיסור אשת אח שאינו ראוי לייבום ג"כ דינו כערוה, ויעוי' ברש"ש דאיסור אשת אח של נפילה זו אינו פוטר, ואפשר לומר דכיון דמחיים לא ה' האיסור מוחלט, ורק לאחר מיתה הוחלט דלא פקע, מש"ה לא חשיבא צרת ערוה מחיים, [ובקושית תו' י"ב א' ד"ה צרתה, ודאי אפשר לומר שהאיסור כנתחדש אחר מיתת האח, כיון שהאחין מותרין בה], ויש לפרש כמש"כ לעיל דב"ש וב"ה פליגי אם סברא זו מכרעת שלא לדרוש לצורר, דלכו"ע אין קושיא לקיים הפסוק שגם בכה"ג חשיבא צרת ערוה, וכ"מ ברמב"ן, אבל מ"ש בתירוץ בתרא דאיסור אשת אח פקע לאחר מיתה וחייל איסור אחות אשה אתרוייהו, ק"ק לשון זה דהא בגמ' ל"ב א' מבואר דלר"ש חייבין עליה רק משום אשת אח, וע"כ כונתו כמ"ש בתו' הרא"ש דלא פקע איסור אשת אח בגלל שאיסור אחות אשה מיתלא תלי עליה, ואיסור זה שפיר אוסרה ביבום וכמתחדש לאחר מיתה על שתייהם יחד, דכיון דמחיים ה' האיסור אשת אח במצב שלא תבא לידי יבום ולאח"מ תלי עליה איסור אחות אשה, כדי שלא יפקע ואינו ראוי ליבום, נמצא שמחיים ה' עליה כח ערוה שלא תהא ראויה ליבום.

בהא דחייבי לאוין לר"ע פטורין מחליצה בתו' ובראשונים ט' א'

ת. בקושי תו' ט' א' ד"ה והרי, מנין פשיטא לגמ' דלר"ע חייבי לאוין כחייבי כריתות לענין פטור מחליצה ויבום, הרי גם לדידן כחייבי כריתות אם עדל"ת שיש בו כרת ה' מצות יבום אע"פ שאין קידושין תופסין בהם, ובעינן קרא למעוטי, וא"כ בלאו לחודיה נימא עדל"ת, וכ"ה האמת לר"ע אם קידושין תופסין בשאר חייבי לאוין דלאו דשאר, הרי הדין דעדל"ת, ויעו' בתו' הרא"ש די"מ דר"ע דריש מולקחה כרבי, ולכן תליא בתפיסת קידושין, אבל אם דריש מלצורו קשה, ובירושלמי מפרש דאחות אשה קילא מכולהו כיון שיש היתר לאיסורה, ויליף נמי לאלמנה לכה"ג אע"פ שנתמעט ממזור.

והראשונים ז"ל תירצו דלכתר דנתמעטו חייבי כריתות ממצות יבום ס"ל לר"ע דתליא בליקוחין, אם מקרא דולקחה לו לאשה או מלקחת את יבמתו, וביאור הדברים דאם גם כחייבי כריתות ה' מצות יבום, ה' הדין דנעשית כאשתו כמו שקידושין תופסין באשת אח מכח המצוה, אבל כיון שנתברר דאין מצות יבום עוקרת האיסור בעריות, ובעינן למיתי להתיר ביאה ראשונה בכח עדל"ת, א"כ לא תהא כאשתו, ואין לחדש דיש מצות ביאה ראשונה כשאינו יכול לקנותה משום שאין קידושין תופסין בה.

ויתכן לומר דיליף חייבי לאוין ק"ו מצרת ערוה, דכיון דחזינן דכשיש בבית זה ערוה שאין קידושין תופסין בה אף צרתה נדחית, כ"ש דמחייבי לאוין עצמן מתבטלת המצוה, ולפ"ז מבואר שאין בצרה חומר ערוה, דאל"כ אכתי חמירא מחייבי לאוין, אבל פשטות הגמ' דר"ע לא התייחס לפטור חיי"ל מחליצה ויבום, אלא שהשווה אותם לחייבי כריתות בכל דבר, וממילא ג"ז בכלל, וזה מסייע דברי הר"ם שבתו' הרא"ש דמקיש אנוסת אביו לאשת אביו, ואמנם שם ליכא

מצוה, אבל למ"ד אהע"א ודרשינן לצרור, תו לא מפקעין נשא חי תחלה מדרשא דלצורר, דשפיר י"ל דחשיב מקום מצוה, כיון שהיא אשת אחיו, (ע"כ הוספה).

ל"ב א', בדין מתה הערוה לאחר נפילה מהו איסור הצרה

ו. ל"ב א' תנא הא תנא ברישא והך חזיא להיתירא כו', נראה דדוקא מתה אשתו של החי סבר להיתירא, אבל מתה היבמה פשיטא ליה דצרתה אסורה, דכשנשתנה דינו של המייבם, שייך לומר דמכאן ולהבא דיינינן ליה כה' ראוי לייבם מעיקרא, והו"ל כהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, ולפ"ז אין לדקדק מכאן שאיסור הצרה מכח הערוה, שהרי במתה הערוה פשיטא ליה דצרתה אסורה, ובמתה אשתו סבר דאף הערוה עצמה מותרת, וש"מ דלא בעינן לכח הערוה הקיימת דוקא, וכ"מ בתו' ל' א' דלמ"ד נשואין מפילין אם מתה אשתו של המייבם קודם שמת אחיו הרי אחותה מותרת, ורק במתה אשת המת קודם נפילה ס"ל דצרתה אסורה.

ח' א', בהא דנעשית ערוה לאח"מ אינה פוטרת צרה
ז. ח' א' אלא כי איצטריך עליה היכא דנשא מת ומת ואח"כ נשא חי, בתו' הרא"ש ותו"י הקשו דבכה"ג צרתה מותרת, ותירצו דאה"נ דקרא דלצורר לא מיירי בכה"ג, אבל עליה איצטריך לכה"ג, וכ"מ ברמב"ן ורשב"א וריטב"א י"ג ב', והגרע"א ז"ל בתשובה כתב מתו' כ"ו ב' שכתבו דמדאורייתא בעיא חליצה, ומשמע דמדרבנן אף כה"ג לא מתייבמת, ובב"מ סו"ס קנ"ט כתב שבכה"ג גם מדרבנן מתייבמת, וכ"ה בלשון הראשונים הנ"ל ובתשובת הרשב"א ובתו"י י"ג ב', וכן יש לדקדק מהא דחוזרת להיתירה הראשון לרב מ"א א', וש"מ שאין זה כערוה שפוטרת צרתה, אלא כמעכב חיצוני, והרשב"א בתשובה שם כתב שכ"מ בירושלמי פ"ג ה"א דאין לאסור צרתה משום דהו"ל כצרה לאחר מיתה.

לדבריו דת"ק קאמר, היינו מה שהזכיר אלמנה לכה"ג, אבל משכח"ל גם לדידה איסור לאו בפצוע דכא.

כ' א' בשלמא מן הנשואין כו', ובדברי הרמב"ם דחייבי עשה לחוד אם בעלו קנו

י. שם גמ' בשלמא מן הנשואין כו', מבואר כאן דחייבי עשה ול"ת טעונין חליצה, ולא נשתנה ד"ז למסקנא, ופשטות הדברים דחליצתן מדאוריתא כמו מן האירוסין, וכ"כ הראשונים ז"ל בשם בה"ג דלמסקנא אתיא דרשא דר"ג א"ר לחייבי עשה ול"ת, ואם גם ר"ג נקט כן לחייבי לאוין כאסמכתא, ניחא סוגית הגמ' דאמרינן ומה ראית, כיון דבלא מיעוטא ידעינן דחייבי עשה ול"ת לא מתייבמין, ולשון הגמ' לס"ד יש ליישב דמלא יחפוץ שמעינן דכל שאינה ראוי לקחתה לאשה גמורה לא יהא בה מצוה אפי' בביאה ראשונה.

הרמב"ן הזכיר חייבי עשה ול"ת אלמנה מן הנשואין לכה"ג ומצרית ראשונה גרושה לכהן הדיוט, ומשמע דמצרית ראשונה לישראל לא פסיקא ליה לאיסור, אבל הרשב"א הוסיף א"נ חייבי עשה לחוד, ובתו' הרא"ש כ' ב' כתב בהדיא דמצרית ואדומית אינם עולין לייבום מדאוריתא ונתרבו לחליצה מיבמתו, ועב"מ סי' קע"ד ס"א שרצה לפרש דברי הרשב"א בבועל דסוטה, והרמב"ם פ"ו הי"א כתב דחייבי עשה אם בעלו קנו, ורק בעשה ול"ת לא קנו, והאחרונים ז"ל כתבו דמצרית ואדומית הוי לאו הבא מכלל עשה ושפיר נדחה מפני עשה, ואאמו"ר שליט"א ביאר דלא דמי לעשה דכהן גדול ששייך לפרשו גם במצוה ליקח בתולה, ולכן חמיר כעשה, אבל מצרי ואדומי אין בהם סרך מצוה ולכן לא חשיבי מצות עשה אלא ל"ת שנאמר בלשון עשה דקיל טפי מל"ת, מיהו סתמות הרמב"ם דמצרית ראשונה גרושה לכהן דינה כאלמנה לכה"ג, ולפ"ז הטעם משום דלאחר שייבם אמרינן מאי אולמיה דהאי עשה מהאי, וכ"כ בשם הנו"ב, ומ"מ בלא

מקום מצוה, מ"מ יליף מזה לחומרא הדינים כמו חייבי כריתות.

בפשוטו נראה דכשמייבם ממזרת בכח עדל"ת הרי הולד ממזר, שאין מצות ייבום מקוה טהרה לממזרים, וכמו ממזר שייבם בת ישראל, וכן הדין בכהן שמייבם גרושה, שו"ר באב"מ בשם שעה"מ שנסתפק בזה ועי"ש, מיהו אם הי' מצות ייבום בחייבי כריתות, מסתבר דהי' הולד כשר, וכמש"כ לעיל דאז הי' דין כל העריות כאיסור אשת אח שניתר לגמרי.

כ' א' כלל לאיתויי מאי, שם תניא ר"י מחליף

ט. כ' א' כלל לאיתויי מאי אמר רפרם לאיתויי צרת איילונית כו', הקשו בתו' דבמתני' לא הוזכר דין הצרה, וביותר קשה דבאיסור מצוה וקדושה הרי צרתה מתייבמת, וא"כ מפורש דמתני' מיירי רק בערוה עצמה, וי"ל דעיקר הכלל בא להשוות כל העריות זל"ז, ולא בא התנא לפרט דיני הערוה שכבר נתבארו בפרק קמא, אלא לומר שכל העריות שוין בזה, ובא לאיתויי איילונית שדינה ככל העריות לפטור צרתה, וכאילו נאמר כלל אמרו ביבמה כל העריות שוין לענין פטור חליצה וייבום, ובתו' גרסי כל שאיסורה איסור ערוה וכ"ה במשניות ובראשונים, ובא לרמוז על צרה שאינה ערוה אבל איסורה איסור ערוה.

אבל הרמב"ן והרשב"א גרסי בענין אחר, ומפרשים דהכי קתני, כל שאיסורה איסור ערוה לא חולצת ולא מתייבמת, אבל הצרה שאין איסורה איסור ערוה פעמים שמתייבמת, ולדבריהם ניחא דמתני' לא מיירי בצרה כלל, וניחא נמי דלא פליגי לישיני אם אילונית כערוה דמאי. [א"ה, עוד בסוגיא זו נתבאר ס"ב ס"ק י"ד]

שם תניא ר"י מחליף כו', יש סברא לומר דאיסור שניות פשוט יותר דמדרבנן יש לגזור אפי' ביאה ראשונה אטו עריות לכל דבר, ויש סברא לומר דאיסור דאוריתא פשוט יותר, ובהא פליגי ר"י ורבנן, ואף למאי דאמרינן בסנהדרין דר"י

עליהן כרת, וכ"נ בראשונים שדנו אם חליצתן מדאוריתא, ומשמע דלכל הפירושים איכא כרת, מיהו בסברא קשה מה שייך מצות חליצה כשיש עליה איסור כרת, ועוד דלמה אינה פוטרת צרתה כחייבי כריתות, ומ"מ אין לנו להמציא פטור מכרת מכח קושיא זו, דכיון שאין מקור בתורה לפוטרה מכרת, א"א לומר שבכלל מצות חליצה גם פשוט שנתחדש פטור מכרת, וכ"ה פשטות הגמ' שאם בעלו לא קנו ש"מ שהאיסור קיים מפני שלא ניתן לידחות, ומהיכן נחדש דאיסור אשת אח נדחה, אע"פ שאינו רשאי לייבם.

ויש לפרש דכל היכא שקידושין תופסין בה, הרי קידושי המת כאילו קידשה עבור היבם, ותו לא פקעה זיקה זו בלא גט, והרמב"ן הזכיר בפ"קמא דמסברא קים לן דצריך חליצה כיון דזיקה בכדי לא פקעה, ועכ"פ מקרא דיבמתו ודאי מיושב לקיים כן, והרי חיוב החליצה כחיוב גירושין לבעל בסוטה, דנהי דאינו רשאי לקיימה מ"מ כיון שתופסין בה קידושין נתפס בה כח קידושי המת ליבם, ולזה צריך גט אע"פ שאין לו שום היתר ואפשרות לקיימה.

והא דלא חשיבא כחייבי כריתות להפקיע זיקתה וזיקת צרתה, היינו מפני שאיסור אשת אח כהותר במקום ייבום, וכיון שהאשת אח אינו מונע הייבום, הרי איסור כה"ג ושאר עשין הם כסיבות חיצוניות שנתחדשו, וכמו בהותרה ונאסרה כשקידש היבם את אחותה, וה"נ כלפי הפקעת הזיקה אין איסור אשת אח של המת הזה מפקיעין, כיון דמצד המת ראויה לייבום, ולכן כח קידושי המת ממשיכין הזיקה, והאיסורין שנתחדשו ביבם גורמין לו איסור כרת כמו בקידש את אחותה, אבל הכרת הזה אינו מפקיע הזיקה, שהוא כמתחדש אחר חלות הזיקה, ומה"ט אינו מפקיע הצרה, דכיון שהזיקה נמשכת יש לדון על כל אחת בפ"ע אם יש בה סיבה לאסור הייבום, דלא מצינו שפוטרת צרתה, אלא כשמפקעת הזיקה מעיקרא, שאין אישות המת יכולה להמשיך בה אצל היבם, מפני שאין קידושין תופסין לו בה.

ראי' אין לחדש היתר בזה, וכמשה"ק אאמור"ר שליט"א דמהיכי תיתי יקבל זכות ביבמה ע"י שינהג שלא כדינו מדאוריתא.

ביאור ענין החליצה בחייבי לאוין ועשה

בעיקר ענין חליצה במקום שאינו עולה לייבום צריך ביאור, דאיך שייך לומר ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה, בזמן שהתורה אינה מניחתו לבנות, ונראה דעיקר ענין חליצה הוא כמו גט, וכדמצרכינן מיעוטא דאין אשה יוצאה בחליצה ע"י קידושין ג' ב', ואמנם לא כל פרטי החליצה שייכין בו, מ"מ לא שינתה תורה סדר החליצה עי"ז, כמו ששינוי שב"ד משיאין לו עצה ההוגנת לו, ואם אין ראוי לו לייבם הרי הוא חולץ, ולא נשתנה סדר החליצה משום זה, והנה כל יבמה כקנויה ליבם מכח קידושי המת, ע"י סוטה ה' ב' דכיון שצריכה גט מהבעל לא פקע זיקתה, וע"י ב"ק ק"י ב', ולכן כל שקידושין תופסין ליבם ביבמה הרי קידושי המת כקידושין ליבם, ותו לא פקעה בלא חליצה, אבל אם גם כשקידש לא חל מידי, בזה א"צ חליצה כיון שאין כח בקידושי המת לזכותה ליבם, והיינו טעמא דר"ע דחייבי לאוין כחייבי כריתות לענין חליצה, ומה"ט כל שעולה לחליצה צרתה מותרת, דכיון שאישות המת נמשכת ליבם, יש לדון בכל אחת אם יש בה סיבה לאסור, ורק כשבאחת מהן הזיקה נפקעת מעיקרא, הרי"ז גורם מניעה בהמשך האישות וממילא גם צרתה נפטרת עמה, - ויש ללמוד מזה דגדר פטור צרה הוא משום אשת אח כמשנ"ת לעיל סק"א, והענין תלוי אם כח האישות של המת יכולה להמשיך כולה ברשות היבם.

בספיקת המל"מ אם יש חיוב כרת בחייבי עשה ול"ת

בדין חייבי עשה ול"ת שאינן עולין לייבום מדאורייתא כתבו בשם המל"מ להסתפק אם חייבין עליהם כרת, והנה בפשוטו כיון שאם בעלו לא קנו כמבואר כ"א א' ע"כ שאין כאן מצות ייבום, ומהיכי תיתי לומר דמ"מ הפקיעה תורה איסור כרת, וכ"כ בתו' הרא"ש ג' ב' דחייבין

שליט"א בשם הבית מאיר דלמ"ד יש זיקה אף בחייבי לאוין ועשה יש זיקה).

ומצינו בשומרת יבם שקידש את אחותה דקיימא עליה בכרת בפשוטו, ואילו בנעשה כה"ג מסתברא דלא קיימא עליה בכרת, דכשקידש אחותה פקעה זיקה לגמרי כיון שאין קידושין תופסין בה, אבל בכהן גדול לא הדר עליה כרת אע"פ שאם בעל לא קנה, כיון דקידושין תופסין בה, וה"ה דנעשה כה"ג קודם נפילה שאינו בכרת, ואם קידש אחותה לאחר חליצה מסתברא דלא הדר כרת עליה, כיון שכבר הוחלטה הזיקה לרשות החולץ, [והלום ראיתי בספר אאמור"ר שליט"א נ"ב א' דנקט שחזור הכרת גם אחר חליצה, וצ"ת בד"ז], הא למדנו דכח הזיקה הוא המפקיע חיוב כרת וממילא גם בדקיימא לחליצה יש לקיים כן.

וראיתי בתו' הרא"ש ל"א ב' שכתב דבדקיימא לחליצה לחוד קידושין תופסין בה, ולשיטתו ניחא דקיימא בכרת, דכיון שאין זיקתו זיקה גמורה שהרי קידושין תופסין בה, ממילא הויה בכרת, אבל אם ננקוט כפשטות הדברים דכיון דקרינן בה לא תהי' לאיש זר אין קידושין תופסין בה, כיון שזיקתה קיימת אין עליו כרת.

ויש לעי' אם אין בה כרת מה איסור יש בה מצד האשת אח, ולא מסתבר שאין איסור רק מצד הכהונה, ואין לומר דמבטל מצות חליצה שהרי חולץ לה גם אחר שבעל ולא קנה, ובסוטה ומחזיר גרושתו כתב הריטב"א דהאיסור שלו כאיסורו של הבעל, אבל בחייבי לאו ועשה לא שייך ענין זה, ואם ננקוט דודאי יש איסור א"כ מדלא פירשו בגמ', כלום ע"כ דאיכא איסור כרת, ואפשר דחשיב איסורו כעין יבמה לשוק, כמו שאחר אסור לקחתה, ה"נ הוא עצמו כשאין ביאתו מצוה, - מצינו ביאה שאינה קונה ואין בה כרת בבן ט' ובנפל מן הגג ובשוגג לכל חד כדאית ליה, ובביאת מעוברת והולד אינו בן קיימא.

וראיתי בקרן אורה י"א א' שהוכיח מהסוגיא שם דאע"פ שהחולץ ליבמתו וחזר וקידשה

נמצינו למידין דאיסור חייבי כריתות לדידן וחיבי לאוין לר"ע מבטלין כח הזיקה מהערוה, וה"ה אילונית דמעיקרא לא קידשה ע"מ שתשאר זקוקה ליבם, אבל כל שתופסין בה קידושין הזיקה קיימת, ולכן צריכה חליצה, ואיסור אשת אח חל עליה כמכאן ולהבא, כמו איסור אשת אח לר"ל באחין ובצורות, וכן כשנאסרה עליו אם קידש אחותה.

הוספה

מיהו אכתי קשה אם חייבי לאוין ועשה קיימי עליה בכרת, א"כ נמצא דבנפילה שני פוטרות צרותיהן, כגון אלמנת שמעון שנפלה לפני ראובן כה"ג, וייבמה לוי דהשתא קיימא עליה דראובן בכרת, [אם לא נחדש חילוקים דכרת זה שאני, עי' בספר מרן זללה"ה סי' ק"ל סק"ט לענין צרת צרה ולע"כ], ופוטרת צרתה וצרת צרתה עד סוף העולם, ולא משתמיט שיזכירו בגמ' או בראשונים דאיכא טפי מט"ו נשים, ועוד דכיון דחליצתו מעמידה את אחיו בלאו ומפקא להו מכרת, הדבר דוחק לומר דאיהו גופיה מיהא בכרת קאי, שו"ר במכתב מרן זללה"ה הנדפס בדף ב' א' שכתב דאלמנה לכה"ג חולצת אף בנפילה שני' שיש כאן היתר אשת אח בכח אף שאינו מותר בפועל, ומה"ט כתב דאם נצטרע מותר לייבמה, אבל בפשוטו יש להוכיח מזה דליכא כרת וכמש"כ להלן.

והנה עיקר הקושי לומר דפטור מכרת הוא משום דהא דפטרותו תורה מכרת הוא כדי לקיים בה מצות ייבום, וא"כ כשלא הניחתו תורה לקיים המצוה ואם בעל לא קנה למה תפטרנו מכרת, ומשום מצות חליצה לית לן לחדש פטור מכרת, אבל אפשר לומר דפטור הכרת הוא משום דנעשית כאשתו קצת ע"י הזיקה, וכל שקידושין תופסין בה הרי קנאה בכח זיקה, וזו הסיבה לפוטרו מכרת, כיון שכבר נתנתה התורה ברשותו, וכמו שמצינו שהחולץ פטור מכרת אע"פ שבטלה המצוה כיון שכבר היתה כאשתו בזיקה ובחליצה, ה"ה קודם חליצה בזקוקה לו לחליצה, (עמ"ש אאמור"ר

נפילה הי' עולה רק לחליצה ואח"כ נעשה עולה לייבום, כגון כהן גדול שנצטרע לצד דמותו באלמנה או שנעשה פצו"ד, דאמרינן שיכול לייבם ולא אמרינן דבשעת נפילה לא קרינן ביה יבמה יבא עליה, והטעם משום דכל שהוא חולץ הרי הוא בפרשת ייבום וכל דיני הפרשה בכלל, וכמשנ"ת לקמן סי"א סק"ג, עי"ש שכ"מ מבריייתא מ"א א' לפמ"ש בגמ' דלרבנן דר"א מתייבמת, ומה"ט מסתברא דלא הדר עליה איסור כרת, כיון שהוא בפרשת ייבום, (ואמנם בהותרה ונאסרה איכא כרת ואעפ"כ חוזרת להיתירה, אבל כאן דנאסרה מתחלה גרע), וראיתי במכתב מן זללה"ה הנדפס ע"ס הדפים בדף ב' שכתב דיש כאן היתר אשת אח בכח אם כי לא בפועל ולכאורה היינו דאם בעלו לא קנו, אבל אם קיימא בכרת ליכא נמי בכח.

ועוד יש לסייע מדאמרינן כ"ט א' בדינא דמתני' דלר"ש חייבי לאוין ועשה שנעשו צרות זו לזו מן הדין א"צ חליצה שהרי שתייהן ראויות, ואם איתא דאחת מהן איסור עשה כיון שאם בעלו לא קנו חייבין עליה משום אשת אח, א"כ כשאחת מהן חייבי עשה, חשיב דלא נעשו צרות זו לזו, והשני' צריכה חליצה מדאורייתא, ומשכח"ל במצריית ואדומית א"נ בהיתה אחת קטנה שהיא ראויה לכה"ג בזמן נערו, וקאי עלה רק באיסור לאו דאלמנה ולא בעשה דבתולה, והשני' קיימא עליה בעשה ג"כ, ומשמעות הגמ' דלא משכח"ל דצריכות חליצה מדאורייתא, מדמפרשינן טעמא משום גזירה אטו איסור מצוה דעלמא, ולא אמרינן אטו חייבי עשה שנעשו צרות לחייבי לאוין או לכשרות, ויש ללמוד מזה דלא קיימא עליה בכרת, דאם פקעה לגמרי זיקת אשת אח א"כ לא נעשו צרות זו לזו, אלא ודאי כל העולה לחליצה יש בה עדיין זיקת אשת אח, ומה"ט ראוי לומר שלא יהא חייב עליה כרת, והלום ראיתי בספר מרן זללה"ה סי' קל"ד לדף כ"ט שדייק מלשון רש"י שאמר דמדאורייתא חזיא לייבומי דבאמת חייבי עשה וסוטה ספק [וערש"י סוטה ו']

ומת אם בעלו אחין לא קנו, כמ"ש תו' דבמותר לה נאסרה באסור לה לא כ"ש, ומבואר במ"מ פ"ו הי"ג וברשב"א דמחזיר גרושתו וסוטה דאסירי מהאי ק"ו אם בעלו לא קנו, ואפ"ה מוכח בגמ' שאם קדשוה האחין קידושיהן תופסין בה, דרק הנוולדין אח"כ אם קדשוה לאו כלום הוא, וש"מ דאינן חייבין עליה כרת, דאל"כ איך קידושין תופסין בה, ולהריטב"א דדינם כחייבי לאוין וביאה ראשונה מותרת מדאורייתא וקונה ניהא.

אבל בלשון הגמ' י' ב' מבואר דלר"י בני חליצה וייבום נניהו, וש"מ דאע"פ שאסורה על בעלה, מ"מ שייך בה מצות ייבום, וכ"ה פשטות תו' ותו' הרא"ש שם ד"ה לפי, וכ"מ ברמב"ן ורשב"א שם, וש"מ דהאי איסורא ל"ד למחזיר גרושתו, כיון שהבעל קידשה במצב זה, וגם אין האישות מקולקלת כסוטה ומחזיר גרושתו, והו"ל כשאר חייבי לאוין לבעל, ולא אמרו אלא באישות שהבעל אינו רוצה להמשיכה או דמיקריא טומאה כסוטה, (מיהו יתכן שגם במחזיר גרושתו סברא דרבנן היא, עי' לקמן ס"ב סק"ב אלא שזה רק אם ר' יוחנן פליג אדרב, והראשונים ז"ל נקטו דר' יוחנן כרב), ויעוי' בספר מרן זללה"ה סי' ק"ל סק"ד שנסתייע מדברי התו' צ"ב א' ששומרת יבם שזינתה איכא כרת דאשת אח לר"ע, וזה כפי' שהביא הגרע"א בתשובה סי' ר"ו, מיהו לקמן [סי"ג סק"ה] כתבנו דהתם אם בעל קנה מאותו טעם שכתב מרן ז"ל דחולצת, ולפ"ז ע"כ כונת תו' שאסורה רק באיסור סוטה.

ועוד יש לסייע מהא דחלוצה מיקריא ביתו לר"ע, ואם יש חליצה במקום כרת לא הי' ראוי שתקרא ביתו, ואמנם לר"ע גם בחייבי לאוין לא תפסי קידושין ופטורה מן החליצה, מ"מ נפ"מ בחייבי עשה למ"ד דתפסי קידושין לר"ע, וכן יש לסייע מהא דמהני חליצת החייבי עשה לצרתה הכשרה, וש"מ דמדאורייתא שתייהן שוות לענין הזיקה, ואם יש עליה איסור אשת אח בדין הוא שתקלש זיקתה מדאורייתא ומנלן שפוטרת צרתה.

ועוד יש לסייע דכל העולה לחליצה אינה באיסור כרת, מהא דנראין הדברים דמי שבשעת

ביטול מצות יבמין כשמקיים המצוה בצרתה, מיהו התם ענין אחר הוא שהרי כשמתקיימת ע"י אחיו ודאי שפיר דמי, ועי' לקמן [ס"ז סק"ח] דיש לדון שהפקעת מצוה מאחת ג"כ אינו ראוי, וגבי יבם יש לדון דזה שאפשר לקיים ע"י אחין לא מיקרי לדידיה אפשר לקיים, כיון שאין המצוה שלו, ול"ד למילת בנו ע"י אחר דהמצוה שלו, ולשון הברייתא בפצוע דכא משמע קצת דיש אחין ואפ"ה מהניא ביאת הפצו"ד לקנותה, שו"ר בקרן אורה בכ"ז, ועמנח"ח מצוה א' אות ב' לענין דחיית עשה שלו ללאו של היבמה.

שם מתיב רבא פצוע דכא כו', יעוי' בהגר"א וכבר הובא שם ששתי הברייתות נשנו בתוספתא סופ"ב ובפי"א ומוכח שם כגרסא שלפנינו, במה שנשנה שם אגב רישא דלא מהני בהו ייבום כלל, וסמך שנבין דרישא דיעבד מדמסיים ואם בעלו לשון דיעבד, וכמו שנשנה בהדיא בסופ"ב, וגם כלל בד"ז ייבום אחיו לאשת פצו"ד.

שם ממזרת ונתינה מא"ל כתיב והתקדשתם, בקושיית הרש"ש עמש"כ להלן.

שם מיתיבי ואם בעלו קנו תיובתא, יעוי' בתו', והראשונים ז"ל תירצו דסוגיא דמתיב רבא אתיא כאיתימא דרב אשי אמר לה, ואכתי קשה שהרי אמר לאו מילתא היא דאמרי, והאי מילתא נאמר מכח הקושיא דואם בעלו קנו, ודוחק לומר דרבא מוקים לה בגידם שאינו יכול לחלוץ, ולשון הברייתא קתני בהדיא שחלצו, ואם בעלו, וכבר כתבו הרבה אחרונים ליישב דרבא סבר דמשום טעמא דר"ל לא בטלה מצות ייבום שלא יקנה דכיון שאם אינו יכול לחלוץ מייבם, הרי המצוה קיימת, ול"ד לחייבי לאוין ועשה שהפסול מוחלט מצד שאינו יכול לדחות, וכן אי דרשינן ליה מיבמתו, ואפשר דמה שדחו זה בגמ' במוחלט היינו משום דבפלוגתא דר"י ור"א מוכח דלמאן דס"ל כר"ל לא קנו, דמ"ד פטר לא הזכיר דאפ"ה קני אלא דאתי עשה ודחי.

א', דמדאורייתא לאו בני ייבום ניהו לא חשיבי נעשו צרות זו לזו, (וצ"ע א"כ למה הוצרכו בגמ' למיגזר אטו חייבי לאוין דעלמא, ועו"ק דא"כ בשתיקה חייבי עשה חולצין לר"ש, ובשתיקה כשרות פטורות מן החליצה, וזה ודאי מחודש טובא, ולע"כ, ובכוונת רש"י י"ל דלא לומי לפירכיה נקט הקושיא על חייבי לאוין, אבל הדין אמת גם באלמנה מן הנשואין כפשטות הגמ', (וצ"ע), ובתו' מ"ד א' ד"ה אלמנה ג"כ כתבו דחייבי עשה כאבראי קיימי, ולא חשיבי שתיקה כזקוקות. [נ"ה, עוד בדיני חייבי לאוין ועשה, לענין זיקה ככנוסה, ס"ה סקי"א, ולענין שו"י של אביו ס"ג סקי"ט]

כ' ב' ע"ס הגמ'

יא. כ' ב' מתיב רבא איסור מצוה כו' לצדדין קתני כו', עיקר הברייתא אתיא לאשמועינן דאע"פ שאלו אינם ראויין לכתחלה לייבום אפ"ה ביאתן או חליצתן פוטרת צרתן, ולכן אין דוחק בשינויא דלצדדין קתני, דמירי באופן שהביאה מועלת להן עצמן, ובזה אשמועינן דמהני לצרתן, ויש ללמוד דצרותיהן עדיפי מיניה ומתייבמות, דאם צרותיהן כמותן פשיטא דמהני ביאתן לצרותיהן, ועוד סיוע לשינויא דלצדדין דהא קיימא גם על אלמנה לכה"ג דודאי לצדדין קתני לה.

הקשה הרש"ש כיון דאיכא צרות שאינם חייבי לאוין א"כ אפשר לקיים שניהם בייבום הצרות, וקושיא זו לא קשיא בפצו"ד ולא באלמנה לכה"ג דשתיקה אסורות בשוה, אבל כאן דמשמע שהצרות מותרות וכמש"כ דזהו חידוש הברייתא יש להקשות כן, ולא משמע דהומ"ל וליטעמין, ואפשר דזה שאפשר לייבם הצרה לא מיקרי אפשר לקיים שניהם, דאין לחייב את היבם לייבם את מי שאינו חפץ בה, והו"ל כלהתעטף בטלית שאינה צו"פ, וגם חשיבא כמצוה אחרת אע"פ ששליחותה קעבדה, ואם גם ליבמה יש עשה א"כ חשיבא כמצוה אחרת (ועי' תו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה דהפקעת מצות ייבום מאחת לא חשיב

איסורא, ותירצו דכיון שהיא גופה אסורה מסתבר להקישא לאחות אשה לאסור צרתה, ואכתי קשה דמנלן דערוה דלא חמירא כ"כ כאחות אשה ג"כ פוטרת צרתה, וכן יש להקשות לר"ע בחייבי לאוין, וש"מ דפטור צרת ערוה תלוי בכל מקום שהערוה פטורה, ואין בית חמת יכול להמשיך לערוה ה"ה לצרה, ולא חומר האיסור שבערוה גורם פטור הצרה, אלא חוזק הפטור של הערוה שעוקר ממנה כח זיקה זהו הגורם שיעקר גם מצרתה, וכמשנ"ל לעיל סק"י, ומוכח מזה שהצרה פטורה לא משום ערוה אלא משום ביטול מצות יבום מבית זה. [א"ה, עוד בסוגיא דצרת איילונית, לקמן ס"ב סק"י ד']

בדין צרת בעלת התנאי, יעוי' בתו' י' א' וברמב"ן ורשב"א ב' א', ולכאורה יש חילוק בין תנאי דע"מ לתנאי דחוץ, דבע"מ אם תנשא לפלוני יתבטל כל הגט, ובחוץ לא יבטל הגט אלא דחשיבא לגביה כאשת איש, ובירושלמי הקשו לטעמא דחוץ, אבל לטעמא דעל מנת ה' נראה דחשיב אינו ראוי לייבום, כיון שע"י יבומי תעקר אישות המת לגמרי, והו"ל כסריס ואילונית ודינו כשלא במקום מצוה, ולפי הירושלמי דהקושיא בחוץ הו"ל ככל עריות, ותירצו שם דכיון שהוא הגורם לא דמיא למתני', ומשמע דר"ל כיון שבירו הוא לא הויא כערוה מוחלטת ואינה פוטרת צרתה, כמו במקדש את אחותה לאחר נפילה דצרתה מתייבמת, אבל הראשונים ז"ל כתבו דמדברי הירושלמי בחוץ נלמד לעל מנת, ואם הטעם דחשיב שלא במקום מצוה ניחא, אבל הרמב"ן נקט דתנאי מילתא אחריתי הוא, וכל זמן שלא נשאה הרי היא זקוקה לו אלא שע"י יבומי יתבטל התנאי וזהו דבר שיתחדש אח"כ, ואינו מבטל זיקתה כ"ז שלא בטל התנאי, מיהו כיון שאינו ראוי לייבום אינו עולה לחליצה, והרשב"א נקט דחשיב ראוי לייבום אלא שיש סיבה חיצונית המעכבתו, וצ"ע בזה. [א"ה, סוגיא דבעלת התנאי ואשת שני מתים נתבאר לקמן ס"ג סק"ז – י"א]

לקמן ל"ט ב' ביאר רבא הברייתא דלא אמרינן רצה חולץ רצה מייבם אלא מצותו בייבום, ויש לעי' א"כ מ"ט אמר הכא דאפשר לקיים שניהם בחליצה, ואפשר דדוקא בחייבי לאוין אמר כן מפני שאין הייבום שלהם כראוי, שצריך לגרשה בביאה שני', [וראיתי סברא כזו בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ט ס"ק י"ג עי"ש], ולפ"ז יש ליישב דסבר אם בעלו קנו, כיון דבאמת חליצה במקום ייבום לאו מצוה היא, ורק כאן בחי"ל ראוי לקיים בחליצה.

הרש"ש הקשה למאי דאמרינן דממזרת ונתינה הוו עשה ול"ת א"כ פצו"ד מ"ט קתני קנו, ובפשוטו נראה דסבר רבא שרק ממזרת ונתינה נכללו במתני' באיסור קדושה, לפי שענינם דומה לזה תקדשתם, אבל פצו"ד בכלל כל התורה, והרש"ש צידד לומר דלרבא גם בעשה ול"ת קנו, ואאמו"ר שליט"א ביאר דאף לדעת ריב"א דבל"ת ועשה הל"ת נדחה, היינו דוקא כשעדיין ציווי העשה קיים כגון לטהר את המצורע ולשרוף את הקדשים, אלא שהציווי בדרך היתר והוא עשה בדרך איסור, אבל כשהציווי בטל מפני שאין עשה דוחה ל"ת ועשה כגון בייבום אלמנה לכה"ג, בכה"ג בטלה המצוה וגם הל"ת קיים, וחייבי לאוין שאני דבגידם וחרשת המצוה קיימת, ועוד סברא כתב שאין דברי ריב"א אלא במצוה שאין בה דחיית לאו בעיקרה משא"כ מצות ייבום.

שם איתמר ביאת כה"ג באלמנה כו', בדברי מהרש"א דלעצמה מהני כדין תפיסת קדושין, כבר תמהו דבגמ' פרכינן מואם בעלו קנו, ועוד דסתמא כונתו למצות ייבום, ועוד דכיון שבטלה המצוה הו"ל כחייבי כריתות, וגם אפשר שאין קידושין תופסין בה אפי' לדידה, כיון שבא להפקיע בזה כח זיקת אחיו.

בדין צרת איילונית ובעלת התנאי

יב. בדין צרת איילונית, יעוי' בתו' ח' א' שהקשו דנקיש לה לאשת אח כיון דאית בה חד

ולאפוקי אם כבר נאסרה עליו כאשת אח שיש לו בנים.

יש להסתפק אם לר"ל אמרינן דאיגלאי מילתא למפרע שזו לא היתה זקוקה לו, או שהחולץ נכנס במקום המת להפקיע זיקתו, ולכן פטרתו תורה מכרת דבמדה מסוימת כאשתו דמיא, ובירושלמי אמרו שאם קיבלה קידושין מאחר ולבסוף חלץ לחבירתה איגלאי מילתא שלא היתה זקוקה ותפסו בה הקידושין, ול"מ כן בתלמודן, אלא אף אם נימא טעמא דאיגלאי מילתא למפרע היינו רק דמכאן ולהבא דיינינן לה הכי, אבל באותה שעה היתה זקוקה במוחלט, ואף בירושלמי אפשר דלמסקנא אין קידושין תופסין בה אפי' בשתי יבמות, (אח"ז ראיתי באו"ש זיקה אות י"א אריכות בסוגיות הירושלמי ולע"כ).

שו"ר ברמב"ן מ"ד א' שכתב בפ' קמא דלר"ל פקע כרת מן החולץ מסברא, והיינו משום שרק הוא קיים המצוה, והאחין והצרה כאשת אח שלא במקום מצוה דמו, והיינו כסברא דאיגלאי מילתא שהיתה זקוקה רק לו, ועכ"פ מכאן ולהבא דיינינן כן, וקרא דלא יבנה אתא למימר שלא יבנה בית אחר ולא אותה לא הוא ולא האחין, ובפ' בתרא כתב דמקרא ממעטינן ליה, מיהו גם לדבריו ר"י ור"ל שוין בד"ז. [א"ה, בטעם פטור חלוצה מכרת, עיי' עוד לקמן סי"ב סק"ד]

ענין שליחותא אליבא דר"י הוא רק דקיימי כולוהו בלא יבנה, אבל ודאי דאינה ביתו לר"ע אלא החלוצה לחולץ, וכמו שייבום עושה שליחותא והיא רק אשתו.

מ' ב' אף אנן נמי תנינא

יד. מ' ב' אר"י אף אנן נמי תנינא כו', יש לעי' אם ר"י סבר דלר' יוחנן שליחותא קעבדי א"כ מ"ט האחין מותרין בקרובות החלוצה, ואפשר דסבר דהצרה שהיא זקוקה בעינן שליחותא, אבל האחין לא חל בהם דינים וא"צ שליחותא, ויותר נראה דבזה ידע לחלק מדרבנן וכמ"ש בסמוך.

מ"ש תו' לחלק לדינא בין דרשא דרבי לדרשא דרבנן צ"ע דל"מ דאיכא נפ"מ בדיני המשנה בין רבי לרבנן.

י' ב' החולץ ליבמתו וחזר וקדשה

יג. י' ב' איתמר החולץ ליבמתו וחזר וקדשה, יעוי' בתו', ואפשר דה"ק הא דק"ל חזר וקדשה מקודשת אר"ל דהיינו דוקא איהו ולא האחין, ור"א שאין ד"ז דוקא בו.

שם מ"ט דר"ל אמר קרא אשר לא יבנה כו', יעוי' בתו' דאי לאו קרא הי' גם החולץ בכרת, ונחלקו מהרש"ל ומהרש"א במהדו"ב אם גם לר' יוחנן כן, או דלר' יוחנן בלא קרא ידעינן שאינה חוזרת לאיסור כרת אחר שהותרה, ואי לאו קרא הי' רשאי לחזור וליקחנה, ולכאורה מוכח מדלא קאמר ר"י מי איכא מידי דמעיקרא שרי לייבומי, ש"מ דאין דבריו מכח שכבר הותרה, שלא יתכן להעלים עיקר הטענה ולהזכיר מי החולץ ולמי חולץ, א"ו טעמיה דר"י כיון ששתייהן זקוקות ואחת נפטרת בחליצת חבירתה או ביאתה, ע"כ דנעשה כאן דבר בשליחותה, אם לא נימא דהוברר הדבר שזו לא היתה זקוקה, וכ"מ בגמ' מ' ב' דלר' יוחנן שליחותא משוי לה כחלוצה, ומשמע שזהו עיקר הטעם ולא מפני שהותרה אינה נאסרת, וכן בדין שהרי מבואר בגמ' דהיתר אשת אח הוא מענין עדל"ת, וא"כ לאחר חליצה וייבום שכבר נתקיים העשה, אין מה שידחה את הל"ת, ובכל יבמה אחר שגירשה איצטריך קרא לאשמועינן שלא חזרה לאיסורה כדאמר ל"ט א', מיהו ברשב"א מ"א א' בהוספה ביאר דבריו ר"י מפני שהותרה אינה נאסרת. [א"ה, בשיטת הרשב"א, עיי' לקמן סי"א סק"ח נתבאר באורך]

נראה דאין שייך לומר דלא יבנה לעבור עליו בשני לאוין, כיון שאם אין קידושין תופסין הרי גם כשיעבור על הלאו לא יבנה כיון שלא תהא לו לאשה עי"ז, ועוד דלא שייך להזכיר קיום מצות ייבום אלא אם נשאר זכר למצוה בזה שהותרה לו,

הרמב"ן, ויש ליישב קצת דרבותא קמ"ל שהחולץ חושב לקדש כמאמר יבמין, וברישא קמ"ל דלרבנן מקודשת, ובסיפא קמ"ל דלר"ע אפי' באחין דהו' קידושין סתם אינה מקודשת, עי' נ"ב ב' פלוגתא דרבי ורבנן.

למ"ש בתו"י ד"ה החולץ דהי' מקום לומר דבקידישה והאחין באין מכחו אין עליהם איסור כרת, אפשר ליישב הברייא שזהו החילוק בין הרישא לסיפא, אבל באמת זוהי סברא דר"ש שאישות השני מבטלת אישות הראשון, והיינו שינויא דרבאשי, מיהו דוקא בנולדו אחר הקידושין.

י"א א' אחין הנולדים

טז. י"א א' מאן אחים כו' כמאן כר"ש כו', לאוקימתא זו מתפרש כולה באחין שנולדו עכשיו, והחילוק בין הרישא לסיפא דברישא חזר וקידשה, וממילא מי שנולד עכשיו הו"ל בזמן היתר, ובסיפא לא קידשה החולץ אלא אחר, וממילא מי שנולד עכשיו הו"ל בזמן איסור.

לאוקימתא דרב אשי קמ"ל תנא דאע"פ שלא ייבם וגם קידשה באיסור אפ"ה פקע אישות הראשון ובא ומצאה בהיתר קרינן ביה, [א"ה, עי' משנ"ת בזה לקמן ס"ה סק"ב] ולאוקימתא דרבינא קמ"ל דטעמא דאחין פטורין מכרת משום דשליחותיהו עביר, דלא נימא דבחליצה פקע כרת מכולהו אפי' מאחין שלא היו בעולם, וקרא דיבומים ראשונים עליה י"ט ב' נאמר רק בייבום, ולזה מיייתי דיש אחין שהם עדין בכרת עליה.

שם תוד"ה כמאן כרבנן, הו"מ לאוקומי כר"ש כו', לכאורה קשה לאוקומה כר"ש כיון שלר"ש הראשונים והאחרונים ראויין לחלוץ ורק האמצעיים אינן ראויין, ובכה"ג אין התנא סותם בלשונו אחין סתמא, אבל לרבנן דראשונים מותרין ואחרונים אסורין שפיר סתם התנא ומתפרש דעמד אחד מן האחין שעמדו אח"כ, וכן לאוקימתא דרב אשי נחא שיש רק חילוק אחד בין ראשונים לאחרונים, (ולא מיירי באלו שנולדו אחר

שם א"ל ר"י ותסברא אחות חלוצה דאורייתא כו', יש לעי' ורב יוסף מאי קסבר, ויתכן לומר דס"ל דאחות חלוצה אסורה בלאו או עשה מקרא דבית אחיו, ולכן חולצת ולא מתייבמת, אבל הלשון משמע שדברי ר"ל מוסכמין דאחות חלוצה דרבנן, וכן בדין דהא ליכא ע"ז לאו או עשה, ולר"ע כאשתו ממש דמי והו"ל חייבי כריתות, ויש לפרש דסבר ר"י דכיון דמדאורייתא גם הצרה כחלוצה אין לחלק בגזירה דרבנן בין החלוצה ממש לצרתה, שהרי לענין פטור מכרת קרינן בה אשר לא יבנה, אבל באחין לא קשיא ליה כיון שלא היו זקוקין לא מינכרא ליחשב חלוצתן.

מ"א א' הך דאזלא בהדה לב"ד כו', לכאורה החילוק פשוט דודאי יש לגזור על החלוצה ממש מדרבנן טפי מצרתה, דגזירה דרבנן במאי דמינכר לאינשי עבדינן, ואמנם זוהי גרסת תו', וכתב הרמב"ן שזהו הפירוש הנאה והגירסא הנראית ובלבד שיהיו הנוסחאות מודות לה, ובאמת מקושית הגמ' מ"ש וכן מדרב יוסף משמע שיש כאן מקום לקושיא, ואם החילוק מפני שזו חלצה ממש א"כ החילוק פשוט, ואפשר דקשיא ליה למה החמירו באחות חלוצה יותר מחייבי לאוין ושניות שצרותיהן מותרות, ובשלמא לשמואל שרק החלוצה בלאו, א"כ חזינן שעשאתה תורה כאשתו ע"י החליצה, ושפיר החמירו בה חכמים כאשתו שגירשה, אבל לר' יוחנן שכולן בלאו, א"כ אין ראוי להחמיר בצרת קרובת החלוצה ולהתיר אפי' קרובת צרת החלוצה, ומשני דכיון שהולכת עמה לב"ד נוסף כאן חשש שיאמרו שהיא החלוצה, וגם מתפרסמת קורבתם יותר, ולכן החמירו בה ואמרו שהחלוצה כגרושה לכל דבר מדרבנן, (אח"ז ראיתי באו"ש שם אות י"ד באריכות ולע"כ).

י' ב' וליתני לדברי ר"ע כו'

טז. י' ב' וליתני לדברי ר"ע כו', הברייא מוכחת דתרי תנאי נינהו דהא סתרי אהדדי, ועיקר הקושיא דהו"ל לסיימי ברישא דלדברי ר"ע אינה מקודשת לו, ולמה שנה פלוגתתן באופן אחר, כ"כ

לכאורה נראה דלר' יוחנן ה"ה בקידוש צרתה או שקידושה אחין דג"כ חשיב שמצאה בהיתר ומותרת לר"ש, ואמנם עיקר הדבר דקידושין האסורין ג"כ מבטלין אישות המת, ולא רק קידושי ייבום, אבל כיון שהושוו כולם לפטור כרת וללא יבנה, ממילא יש להשוותם בזכות הקידושין, ובא ומצאה בהיתר קרינן ביה.

**בדברי התו' ד"ה צריכה, בדין חולץ וחזר
וקידשה ומת**

יז. שם תוד"ה צריכה חליצה מן האחין כו' דהשתא במותר לה נאסרה כו', סברא זו הוזכרה בגמ' לענין סוטה ספק ומחזיר גרושתו, עי' לקמן ב' וסוטה ו' א', ובסוטה שם הקשו מחייבי לאוין האסורין לבעל ומותרין ליבם, וביאור הגמ' שם דכל דבר שאירע אצל הבעל אם הי' נאירע אצל היבם הי' ג"כ אסור בו, ככה"ג אמרינן ק"ו במותר לה נאסרה, וכל שהאיסור סיבה פרטית בבעל וביבם אין סיבה זו הרי היבם מותר בה, וכ"מ בתו' לקמן פ"ד ב' גבי פצו"ד, וה"נ הכא אם היבם הי' חולץ לה היתה אסורה עליו, ולכן גם בנאסרה על הבעל אינו ממשיך אישות כזו.

ובק"ן אורה כתב עוד טעם דכיון שנשאר על הבעל כח איסור מאישות הראשון, א"כ לגבי זה גם השני מיקרי בא ומצאה באיסור, ולא הותר לנולדין לר"ש אלא מה שמצאו בהיתר, והדברים מחודשים להזכיר אשת אח לחצאין, אבל י"ל דחשיב טפי חסרון במותר לה כיון שאין לו זכות לקדשה.

ופשטות הדברים דמדאורייתא אינה עולה לייבום ואם בעלו לא קנו, ולכאורה נראה דלא איצטריך לזה דרשא דיבמתו כ' א' שתהא עולה לחליצה, כמו שאין איסור זה מפקיעה מן הבעל בלא גט כדאמר סוטה ה' ב', ה"נ אינו מפקיע זיקה מן היבם, מיהו ברשב"א כ' ב' ראיתי שכתב דאפשר שג"ז נלמד מקרא דיבמתו, אבל ברמב"ן שם בשם בה"ג לא הזכיר הדרשא לזה, שו"ר בתו'

מיתת החולץ, דא"כ הו"ל לר"ש ג' חילוקים ולר"י אליבא דר"ש ד' חילוקים).

בתו' מבואר דמפרשי שמעתין בנוולדו אחר קידושי החולץ, ותמה מרן זללה"ה דא"כ הו"ל לתנא לפרש דינם לענין חליצה, דהא השתא שמת החולץ צריכה חליצה, ולכאורה ע"כ צ"ל דמייירי לאחר שחלצו לה אחין, אבל בלשון הגמ' לא משמע דמייירי בחלצו לה פעם שני, ומה ראה התנא לפרש דינייהו דרבנן ככה"ג, ובאמת ברמב"ן ורשב"א מבואר דמפרשי לה בנוולדו אחר המיתה קודם חליצה או אחר חליצה, והא דאמרו כמאן כרבנן, ה"ה דכר"ש אתיא, ולפמש"כ לעיל ניחא נמי דאתיא רק כרבנן, כיון דלר"ש יש אחין שנולדו אחר קידושין ויכולין לחלוץ ולקדשה, א"א לסתום עמד אחד מן האחין וקדשה אין לה עליו כלום ויתפרש לא שנולדו תחלה ולא שנולדו בסוף רק שנולדו באמצע, וגם ברש"י נראה שמפרש בנוולדו קודם קידושין ואפי' אחר קידושין וזה דלא כר"ש, וזה כמש"כ דפשטא דברייתא בנוולדו קודם קידושין.

ברמב"ן מבואר דבנולד אחר חליצה קודם קידושין שכבר הוחלט שלא ייבמה פשיטא דהנולד אסור בה לר"ש, דאפי' נולד קודם ייבום ואח"כ ייבם אסור, וכש"כ זה שחלץ, וכ"מ ברשב"א דחליצה לא מהני מידי שלא זכה בה היבם, וכ"נ בגמ' כ' א' דרק מכח ולקחה לו לאשה שייך לומר שפקעה אישות הראשון, ואמנם בייבם וגירש ואח"כ נולד נראה דמותרת לר"ש, היינו משום דזכה בה בייבום, אבל חליצה נהי דכגירושין דמיא, מ"מ לא בטלה אישות הראשון אא"כ נחדש דבקרא דלא יבנה שמענו דפקע איסור כרת מפני שזכה בה, אבל ל"מ כן כלל, ואיסור כרת פקע מכח הזיקה ולא ע"י החליצה כלל, ונראה שזו גם דעת הריטב"א אע"פ שהזכיר לשון אחר החליצה, מ"מ בהרבה מקומות הזכיר לשון אחר החליצה וקדושין וש"מ דבכולם כך כונתו, ועי' בזה בספר מרן זללה"ה.

ויש לדקדק למה לא אמרו תסתיים דרבינא הוא דאמר בעשה, מדאמרין לעיל דס"ל כר"י, ונראה דידוע ה' להם דבכל התורה רבינא לקולא כדאמר פסחים ע"ד ב', ויש מזה סיוע לפסוק כר' יוחנן, כיון שסמכו בגמ' על הכלל הידוע דרבינא לקולא, ושם גם אמרו דהלכה כמיקל עי"ש.

שם תוד"ה חד, בדברי התו' דצריך קרא לפטור מייבם מכרת, ולא נלמד מסברא דלא הדר כרת כדחזינן מחליצה, ואם לגרסת עשה יש כאן פסוק מיותר דנצטרך לאוקומיה לגבי המייבם או דכולן שוין, נתבאר כ"ז בהוספה.

הוספה

שם תוד"ה חד, וקשה כיון דאיצטרך קרא לגופיה כו', לכאורה י"ל דבתר דגלי לא יבנה דכולם בלאו ולא חזר איסור אשת אח אחר חליצה, תו לא צריכין קרא בייבום לנתקה מכרת, דמסברא ידעינן דכמו שבחליצה לא הדר הכרת ה"ה בייבום, ואי לאו דנאמר בית אחד הוא בונה ה' הבית השני רשות, והשתא קאים עליה בעשה, ומה"ט אפשר לקיים הגירסא ובא הוא או אחד מן האחין על צרתה, כיון שאין כאן עשה מיותר דנוקים ליה על המייבם לר"ל, דהאי קרא קמ"ל שאין מצות ייבום אלא לאחת, וממילא לר"ל קאים עלה בכרת, ולר"י דפקע הכרת נשאר רק הציווי הזה, וקרינן ליה עשה, דסו"ס אין מתאים לומר עליו שלא יבנה, כיון שבנה את בית אחיו, ואפשר דבלא קרא ג"כ ידעינן שאין חיוב לייבם שני בתים, שהרי כבר הקים שמו בבית אחד, ומיותר בית למיקם עליה בעשה.

ובדעת תו' י"ל דיתכן דייבום גרע שאין להתיר ליקח שנים, ואין ללמוד מחליצה שהנדה על אחת שהתירה התורה, אבל כשייבם אחת י"ל שהשני' בכרת קיימא, שלא הותרה אלא אחת לקיום המצוה, ואם חלץ לאחת ובא על צרתה י"ל שבא על זו שהותרה תחלה לייבום, אבל כ"ז רחוק, דכיון שחלץ לאחת כבר קיים בה המצוה ולגבי השני' אין חילוק אם חלץ לזו או ייבם לזו,

י' ב' ד"ה לפי וביותר ברמב"ן ורשב"א שם דמבואר שאם בעלו קנו, ונתבאר בארוכה לעיל בהוספה לסק"י.

והריטב"א כתב דהו"ל כחייבי לאוין, דכמו שאיסור הבעל הוא רק בדרגת לאו כך איסור היבם לא חמיר מיניה, ולכן צריכה חליצה כחייבי לאוין, ומדאורייתא עולה נמי לייבום בביאה ראשונה, וכ"כ לקמן י"א א' במחזיר גרושתו, ואמנם יש בזה סברא דלא חמיר היבם מהבעל, שהרי מכח במותר לה נאסרה אסרינן לה איבם, אבל בפשוטו כיון שזה חסרון באישות המת שאין ראוי להמשיכה, מסתבר לומר דאף ביאה ראשונה אסורה, ול"ד לחייבי לאוין שמצות הייבום מושלמת והחסרון מצד אחר שיש ליבם איסור בייבום, וכ"מ ברשב"א הנ"ל, ועמ"ש מרן זלה"ה בדברי הריטב"א. [א"ה, עוד בדברי הריטב"א, עי' לקמן ס"ב סקי"ב]

י"א א' הבא על יבמה כו'

ית. י"א א' אתמר הבא על יבמתו כו', לפרש"י מבואר דאי גרסינן בעשה לא גרסינן ובא הוא, דהא דרשא דעשה קיימא לגבי המייבם, כמו דרשא דלא יבנה לגבי החולץ, אבל ברי"ף גרס ובא הוא וגרס בעשה, וכ"מ בירושלמי דאין חילוק בין ביאה לחליצה, וה"נ מסתברא דלגבי השני' אין חילוק אם ייבם את צרתה או חלץ לה, דסו"ס כאיגלאי מילתא שרק האחת היתה זקוקה לו, ומה"ט העמידו ר"י ור"ל פלוגתתם על החולץ מפני ששם מחלק ר"ל בין החולץ לאחין, וע"ז איכא טענת ר"י דמי איכא מידי, משא"כ במייבם שלגבי השני' אין חילוק לר"ל בין המייבם לאחיו, וגם משום דקרא בחולץ מיירי, אבל לבתר דפליגי בחולץ פשיטא לן דה"ה במייבם.

שם מ"ד בכרת כר"ל כו', יש לעי' א"כ למה העמידו דבריהם כמחלוקת חדשה, ונראה דהלאו או העשה חידשו מנפשיהו ולכן לא תלו לה בדרי' ור"ל, ולכן לא שנו כלישנא דר"י ור"ל אין בו כרת כיון שרצו להשמיע החידוש דאיכא במייבם נמי לאו או עשה.

אלא דעת תו' דלא יבנה דאפקיה מכרת אינו גילוי
 דהכרת לא הדר, ועכשיו הוצרכה תורה לאסרו
 בלאו, אלא דוקא מאן דקאי עליה לא יבנה נפיק
 מכרת ללאו, [וכדחזינן דאיצטריך קרא שמגרשה
 בגט ומחזירה, מיהו התם בלא"ה לא שייך לא
 יבנה, וע"כ דההוא קרא איצטריך לבתר דשמעינן
 דאיכא לאו אף במקום דליכא כרת, א"נ ס"ד
 דלאחר שנולד לו בן שיקום על שם אחיו שאני,
 א"נ לבתר דשמעינן דנעשית כאשתו כשמגרשה
 בגט איצטריך לא יבנה דלאחר חליצה אינה
 כאשתו], ולכן הצריכו פסוק לאפוקיה למייבם
 מכרת, ולכאורה קרא דבית אחד לא מצי מפיק
 מכרת, אלא אדרבה כיון דגילה לנו דבית אחד ולא
 שני בתים ממילא בטלה המצוה ואיכא כרת וזו

כונת תו' להקשות דאיצטריך לגופיה, ואפשר
 לומר לפרש"י דאי לאו קרא דבית אחד נמי הוה
 ידעינן דליכא מצוה מכיון שכבר בנה בית אחד,
 וא"כ קרא דבית מיותר לומר דאסור לו לבנות,
 והו"ל עשה.

ולספרים דגרסי בלאו אפשר לפרש דכיון דכתיב
 בית אחד הוא בונה אין בזה איסור אלא
 גילוי בכונת המצוה, והשתא דכתביה רחמנא גבי
 לא יבנה, גלי לן דה"ק לא יבנה אלא בית אחד.

אחרי כותבי ראיתי נדמ"ח מכתב מרן זללה"ה
 מבואר כמש"כ דאחר חליצת האב ליכא
 לאו, וכן ביאר בכל הענין כמש"כ עי"ש.

סימן ב

בדיני צרת סוטה ומחזיר גרושתו ואילונית

קיצור תוכן הענינים

מחזיר גרושתו משמע דלא ס"ל כלל ענין טומאה. - ויל"ע לפ"ז למה בסוטה פשיטא ל' דצרתה אסורה. - ומדר' חסדא יש ללמוד דמדאו' מתייבמת ומדרכנן הוא דאסירא. - ולפ"ז בעיא דר' יוחנן נמי מדרכנן וכל ענין הק"ו לר"י הוא דרכנן, ואינה כבעיא דרב יהודה. - ול"מ כן מדברי הראשונים ולשיטתם ר' יוחנן כרב. בביאור הנידון אם אלים ק"ו למידחי צרה.

בפלוגתת הראשונים בדין צרת סוטה ספק אם מתייבמת.

בביאור הדרשא דטומאה כעריות

ג) טומאה כעריות בביאור איך נלמד מלשון זה פטור מחליצה ופטור צרה, דטומאה משמע שטמאה את חברתה וכעריות משמע לפטור מחליצה. - ובמחז"ג איכא טומאה לאסור צרה אבל לא כעריות לפטור מחליצה, ובירושלמי בזה. - ובדעת הרמב"ן דטומאה רק פוטרת צרה, ובשוב ראית הרמב"ן ממחזיר גרושתו, וע"ע לקמן סק"ח.

המגרש סוטהו והחזירה ומת מהו

ד) יש להסתפק המגרש סוטהו והחזירה ומת מהו, דכיון שנשאה באיסור שמא דמי למחזיר גרושתו. - ולהתיר דמחז"ג פטורה ה"נ פטורה, אבל הנידון להסוברים דמחז"ג לריב"כ חולצת. - ופשוט הדברים שדינה כסוטה לכל דבר, וכ"מ בירושלמי דבועל שקידש ומת דינה כסוטה, ולענין צרתה ע"י סק"ה.

בדין סוטה לבועל בתו' ג' ב'

ה) בתירוצ קמא כתבו דצרת צרתה מתייבמת וצ"ע. - ובתירוצ בתרא כתבו דדוקא טומאה דכתיב בה לאו, ולכאו' מימרא דרב אתיא נמי לריב"כ דלאו בסוטה לית ל', ועוד כמה קושיים בזה. - בירושלמי הובא בתו' סוטה כ"ז ב' מבואר דסוטה אסורה לאחיו של בועל. - ומסתברא דלתלמודן אינה בדין טומאה כעריות ומ"מ אינה מתייבמת כסוטה ספק. - ויל"ע אם בעל אי קנה ולענין צרתה י"ל דמתייבמת. - ובחזו"א כתב אליבא דהרמב"ן שחולצות ולא מתייבמות.

בביאור מה ענין הטומאה של הבעל לגבי היבם, ובספק הנימו"י באשת כהן שנאנסה.

א) י"א א' צרת סוטה אסורה כו' כעריות, יל"ע הרי הטומאה על הבעל נאמרה, ואפשר ליישב בג' אופנים. - מהא דאשת כהן שנאנסה ויש לו אח חלל מתייבמת, משמע דטעמא דרב מפני שהטומאה מקלקלת גם אישות היבם.

בספיקת הנימו"י באשת כהן שנאנסה אי חמירא טומאתה כעריות, ולכא' א"כ משכח"ל צרת צרה ובב"מ תמך דחולצת. - מיהו אם משכח"ל טומאה שאינה כעריות מנ"ל לרב דרצון חמיר טפי, וישוב לזה. - בראיית הפ"ת ממתני' ריש האשה רבה שחולצת. - ויש להסתפק לפ"ז אם בעל אי קנה.

בקושיות הרמב"ן מנלן דהסוטה עצמה פטורה מחליצה ב) טומאה כתיב בה כעריות הקשה הרמב"ן מ"ש ממחזיר גרושתו לריב"כ דאע"ג דכתיב בה טומאה חולצת, ויש ליישב בשני אופנים. - עוד הקשה דבסוטה ה' ב' אמרי' דמבעלה מי לא בעיא גיטא ומ"ש סוטה ודאי דפטורה מחליצה וישוב לזה.

בסוגיא דסוטה אם אתיא כרב, ובסוגיין דיבמות אם מסקינן כרב.

בסוגיא בסוטה ה' ב' אי פליגא אדרב או דהתם מיירי בסוטה ספק. - וסתמות הדברים דאתיא דלא כרב, דסוטה ספק אין מקום לשאול למה חולצת, ועוד דלאיש אחר כודאי נאמר, ועוד דגירסת הראשונים בסוגיין מתיב רב יוסף מבואר דפליג אדרב.

הרי"ף פסק כסוגיא דיבמות דאתיא כרב, והראב"ד החמיר כסוגיא דסוטה. - ולכא' לעיל ג' ב' משמע דלא קי"ל כרב, ובפשוטו ר' יוחנן בסוגיין דלא כרב, ע"י בסמוך, וכן ר"ח ורב יוסף ואב"י ורבא בסוגיא דסוטה.

בדעת ר' יוחנן דאבעיא ל' בצרת מחזיר גרושתו אם סובר כרב. - לכא' משמע דצרת סוטה פשיטא ל' דאסורה, אבל מדלא הזכיר ר"י ענין טומאה כלל גבי

לענין הלכה הרמ"א החמיר כהראב"ד, ובסוטה ספק הסכים להמחבר שצרתה מתיבתא, ובבבבג"א בזה ועי' לעיל סק"ב.

י"א א' מתיב רב חסדא

ט) י"א א' מתיב ר"ח רש"א ביאתה כו' בפרש"י ועוד פירושים. - שם קסבר כל דתקון כו' ובטעמי' דרב דהכא לא תקון כעין דאור'.

י"א ב' בעא מיני' ר"י מר"ש המחזיר גרושתו כו'

י) שם ב' בעא מיני' כו' המחזיר גרושתו משניסת כו' לרבנן ה"ה נתאסרה. - שם אליבא דריב"כ כו' בדברי התו' דלשתי הלשונות פשיט"ל דלריב"כ פטורה ולרבנן חולצת, ובמהרש"א וקרני ראם ותו' הרא"ש. - ומיהו ק' סתמות הגמ' שלא הזכירו דרבנן וריב"כ פליגי בדן הגרושה עצמה. - והרמב"ן והרשב"א והריטב"א פשט"ל דגם לריב"כ חולצת.

שם אין מקרא יוצא מידי פשוט, יל"ע הרי איעקר קרא משום דלא יתכן למיקרייה טומאה, ולמה נשאינו בפשוט. - שם היא תועבה ואין בניה תועבין הא צרתה תועבה, מ"ט ממעטינן בני' ולא צרתה. - בלשון תועבה לגבי צרה.

שם ומאי ניהו מחזיר גרושתו, להרמב"ם הומ"ל סוטה ספק. - שם תוד"ה א"ל תניתנה, במהרש"א ותו' הרא"ש.

שם כאן שנה רבי כו'. - שם תוד"ה לאו תרוצי כו' ובתו' הרא"ש. - בקושיית הרשב"א למה צרתה חולצת.

שם ר' יוחנן בעי המחזיר גרושתו כו' ע"ס הגמ'

יא) שם ארחב"א ר"י בעי המחזיר גרושתו כו' פשטות הגמ' דר' יוחנן לית ל"י טומאה כלל, ונתבאר לעיל סק"ב. - שם מי אלים קו' למידחי צרה ביאור הספק. - שם ותיבעי לך צרתה, צ"ב הרי ראוי לרזן עיקר הספק בעצמה. - שם מי אלים קו' במקום מצוה ביאור הרברים.

בדין סוטה ספק בדעת הריטב"א שאם בעל קנה

יב) בדין סוטה ספק ומחזיר גרושתו אם בעלו אי קנו דעת הרשב"א והמ"מ דלא קנו, וכ"מ ברמב"ם דהו"ל בכרת. - ובדעת הריטב"א דקנו, והקושיים בזה, ונראה דדברי הריטב"א הן ע"פ שיטת רבו שכתב כן גם בודאי, ואין כן דעת ש"פ. - בחולץ ליבתו וחזר וקדשה ומת ג"כ כתב הריטב"א דאיסור לא יבנה קאי אאחין ושם יש

בתוד"ה צרת כו' ולמאי דפרישית לעיל כו' בגירסת מהרש"ל והב"ח ובתו' הרא"ש, ועי' סק"ו.

שם מתיב רב אשי

ו) מתיב רב אשי כו' גירסת הראשונים רב יוסף. - יל"ע מאי ס"ד דרב יוסף אי ס"ל דנסתרה לא משמע נבעלה או דסבר שאין חלק בין ודאי לספק. - ובסוגיא דסוטה נראה דסברה דודאי כספק לכל מילי ולוקה, ולפ"ז לא נדחו דברי רב יוסף בשינויא דמאי נסתרה נבעלה.

בקושיית תו' מאי פריך ותתייבם יבומי. - קושייתם לשיטתם דבעלה לוקה משום ספק כודאי, ודלא כגירסת מהרש"ל וב"ח. - ובתו' הרא"ש לא כתב הא דבעלה לוקה.

שם ומ"ש סוטה ודאי כו' ע"ס הגמ'

ז) י"א ב' ומ"ש סוטה ודאי כו'. - שם דתניא ריב"כ כו' ברי"ף משום ראב"ע. - שם הוטמאה ברש"י וריטב"א. - שם וחכ"א אחת זו כו' ברש"י ובדרשא שבספרי. - שם לרבות סוטה שנסתרה מלשון שנסתרה דייק רב יוסף. - שם למיקם עלה בלאו, בטעמא שנכתב הלאו של סוטה שלא במקומו. - שם וריב"כ לאו בסוטה לית ל"י ואפי' זנאי כו' לפרש"י צ"ב מ"ט מקשה הכא קושיא זו, ולר"ח והרי"ף נוחא. - שם תוד"ה לרבות.

בדעת הרמב"ן דפטור הסוטה ילפינן מלאחר.

ח) בדעת הרמב"ן דפטור סוטה עצמה יליף רב מלאחר, לכא' גם ר' אסי י"ב א' הזכיר קרא דאשר תלד אע"ג דמיני' ילפי' גם לאילונית עצמה וה"ה אפשר לפרש ברב. - בקושיית הרשב"א מאי מותיב ר"י מטומאה דכתיב בסוטה ספק. - לכא' דרשא דלאחר ולא לייבם לא הוזכרה בגמ' אלא אחד לישנא דרב יוסף. - בקידושין י"ג ב' דיבם לא איקרי אחר, ובכתובות פ"א א'.

בחזו"א הקשה למאי אצטריך טומאה לפטור צרה, כיון שהסוטה פטורה מחליצה הו"ל צרת אשת אח, יש ליישב ע"פ הרשב"א. - ועו"ל דאיסור אשת אח כזה לא פוטר צרה כמו לב"ש דאחע"א, וכן מתפרש אין צרתה תועבה לריב"כ לפי' תו'.

בדעת הראב"ד ולענין הלכה

בלשון הראב"ד דסוגיא דשמעתא דחולצת, לכאו' סתמא לסוגיא דיבמות, והרמב"ן פי' כונתו לסוגיא דסוטה, וביריטב"א בשם הרא"ה, ובבבבג"א בזה.

סיוע לדבריו, ומיהו לא דמי דהתם אין החסרון באישות
המת אלא מאיסור אשת אח.

י"ב א' בדין צרת ממאנת

(ג) י"ב א' צרת ממאנת אסורה כו' פי' כמו הממאנת
עצמה וחולצת. - משמע דחידושא דשמואל בצרה, אבל
באמת לר' אושעיא גם הממאנת עצמה מותרת, ולר' אסי
רק במיאנה בכל האחין. - בטעם האיסור יש לפרש שני
אופנים, אם משום דליכא מצוה בו או דמיחוי כבעלת
הגט. - ומשמעות הגמ' ג' ב' כצד הראשון וכ"כ רש"י
ותו'. - בקושיית תו' שתפטור צרתה.

בדין צרת איילונית

(ד) י"ב א' אר"א צרת איילונית אסורה שנאמר כו', שלש
מחלוקת בדבר, לר' אסי היא כערוה, לרב ששת אינה
פוטרת אבל אם היא ערוה פוטרת, ולרבא אפי' בתו
איילונית אינה פוטרת, ובתו' ח' א' בזה. - שם שנאמר
והי' הככור כו', הדרשא אתיא לאפוקי דרב ששת, אבל
אין ראי' מכאן דלא כרבא. - ברמב"ן עה"ת כתב דדרשא
דאשר תלד אסמכתא, דמעיקר הפרשה שמעינן דדוקא מי
שראוי להקמת שם, וצ"ע מ"ש מפצו"ד וסריס אדם
שמייבמין.

שם מתיב ר"ש כו' ביאור קושיא דר"ש, ומבואר דבצרת
בתו איילונית מודה ר"ש דאסורה, ובקושיית תו' דהומ"ל
למעוטי צרת מחז"ג. - שם מ"ט הא דאו' והא דרבנן, יש
לעי' מה צריך טעם הרי האשת שני מתים עצמה ג"כ
חולצת. - יל"ע לרבא זו היא למעוטי מאי. - שם דיקא נמי
כו'. - ברמב"ן ב' א'. - בתו' ח' א' ד"ה תרי.

כ' א' כלל לאיתויי מאי כו' בגירסת הרמב"ן והרשב"א,
ובמה שכתבו דהומ"ל למעוטי צרת סוטה.

בביאור מזה ענין הטומאה של הבעל לגבי היבם,
ובספק הנמו"י באשת כהן שנאנסה

א. י"א א' אר"י א"ר צרת סוטה אסורה כו'
כעריות, מהא דסתם כעריות מבואר דצרתה
כמותה גם ליפטר מן החליצה, וגם הא דהסוטה
עצמה פטורה מן החליצה נלמד מלשון טומאה
כעריות, וחדא דאית בה תרתי קאמר כמ"ש
הראשונים ז"ל וכמבואר ג' ב', ויש לעי' הרי

הטומאה נאמרה על הבעל והיכי שמעינן יבם
מינה, ואפשר ליישב בג' אופנים, א' דאמרינן ק"ו
במותר לה נאסרה, וכיון שנאסרה במותר לה
כעריות, שמעינן נמי ליבם דהוי כערוה, והסברא
בזה דכאילו נאמר שהיא ערוה על הבעל ואין לו
בה קידושין, וממילא אין כאן מצות ייבום, ב'
דבאם אינו ענין לבעל שאין חומר עריות מוסיף בו
כלום, דהא בעיא גיטא, וע"כ לענין יבם איצטריך
האי קרא, מיהו יש לדון בזה דהא איצטריך
למלקות, כדלקמן ב', ג' דבאמת הטומאה של
הסוטה מקלקלת גם אישות היבם, כדקי"ל סוטה
י"ח ב' כר"מ דהיבם משיבעה על זמן האישות
שבחיי בעלה, כיון שנאסרת עליו עי"ז, וכן שומרת
יבם שזינתה לרה"מ אסורה ליבם, מיהו לא קי"ל
כותיה.

ולכאורה יש להוכיח כפי' בתרא מהא דאשת כהן
שנאנסה ויש לו אח חלל מתייבמת
כדאמר סוטה ו' א', ומפרש טעמא דנהי דבעלה
לוקה עליה משום טומאה כדלקמן ג' ב', אבל
לגבי היבם מיהא ליכא איסורא, וש"מ דבעינן
שתהא טמאה לגבי היבם ומדפריך בפשיטות
דמתייבמת ש"מ דאף לרב הדין כן.

ויש כאן קושיא דא"כ משכח"ל צרת צרה בסוטה
לרב, שהרי באשת כהן שנאנסה האח החלל
מייבם אותה, ולגבי האח הכשר הדין נותן שיהא
בו דין טומאה כעריות כמו לבעל, וא"כ אם החלל
יבם את צרתה של זו שנאנסה, הרי היא אסורה על
האח הכשר בכרת, ופוטרת צרתה, ואמנם בנמו"י
נסתפק אם גם באשת כהן שנאנסה קאמר רב דינו,
ולכן כתב דחולצת, ובב"מ תמך דודאי צריכה
חליצה, שאין טומאתה חמורה כעריות, ובסברא
יש לקיים כן דכיון דשייכא בה מצות ייבום, ע"כ
שאינה כעריות ומה שאינה מתייבמת לכשר אין זה
גורם לחשבה כטומאה דעריות כיון שהחסרון
שאין כאן הראוי ליבם, ולא חומר טומאתה גורם.

מיהו אכתי צריך טעם כיון דאשכחן סוטה
שנקראת טמאה לבעל ולא ליבם, א"כ

ויש ליישב בשני אופנים, א' דלא מפרשין דטומאה כעריות אלא כשהפסוק מיותר והמציא לה שם טומאה, אבל לריב"כ דעיקר טומאה נאמר ללמדנו דדוקא מן הנשואין אסורה, שוב אין הכרח שהלשון טומאה משוי לה כעריות, ומאותו טעם מתפרש כן לדעת תו' אליבא דרבנן, דעיקר קרא לסוטה, ב' דכמו לרבנן דאפקינן קרא מפשטיה משום דביאת היתר א"א לומר בה לשון טומאה, ה"ה דלריב"כ א"א לומר בה שהיא כעריות דקרינן בהו אל תטמאו בכל אלה, שהרי אין כאן ביאת טומאה כלל, - וע"ע לקמן סק"ג.

עוד הקשה הרמב"ן דבסוטה אמרינן דאע"ג דאימעיטא מלאיש אחר מייבום, מ"מ בעיא חליצה כיון דמבעל בעיא גט, ומ"ש הכא דפטור לה רב מחליצה אע"פ שצריכה גט מבעלה, ולכאורה יש ליישב דטומאה דכתיב בסוטה ודאי באה להוסיף על מה שנאמר בסוטה ספק, וע"כ שבאה לעקור דין חליצה אע"פ שצריכה גט, אבל מלאיש אחר לחוד לא ממעטינן חליצה, - בדברי הרמב"ן והרשב"א עמשנ"ת סק"ח.

מיהו סוגית הגמ' בסוטה סתומה ביותר, אם איתא דאתיא נמי אליבא דרב, דהו"ל לגמ' למימר כיון דסוטה ודאי פטורה לגמרי מן הייבום ומן החליצה, הרי סוטה ספק אסורה בייבום מספק, או משום דהכתוב עשאה כודאי, וכמשה"ק תו', ואמנם יש לדחות דאם רק מספק חולצת, א"כ אם בעל ג"כ פוטרת צרתה ממ"נ, שאם נטמאה שתייהן פטורות, ואם טהורה היא ביאתה מעליא היא, ועוד דגם צרתה אסורה מספק, אבל אכתי הו"ל לגמ' להתייחס לזה, ולדחות דכאן צרתה מותרת ואם בעל לא קנה, ועוד דקרא דלאיש אחר בסוטה ודאי נאמר, ואם עיקר הנדון על סוטה ספק הו"ל לפרושי היכי משמע, ועוד דכיון דאשכחן דרב יוסף בשמעתין אינו מחלק בין סוטה ודאי לספק, כגרסת כל הראשונים וכן העידו מדפו"י וכת"י דגרסינן מתיב רב יוסף, א"כ יש לנקוט דר"י דסוטה לשיטתו, ואמנם כ"כ במ"מ דר"י לשיטתו.

מגליה לרב דסוטה שברצון טמאה גם ליבם, וי"ל דכיון דשייכא בה מצות ייבום ע"כ אין טומאתה גמורה, והגע עצמך אם נעשה בעלה פצו"ד הרי הוא ג"כ מותר בה כדאמר ע"ו א', וכן אם היבם חלל או נעשה פצו"ד, וכל הטעמים שאמרו סוטה שם לא שייכי על זו שנאנסה, וגם הק"ו דבמותר לה נאסרה שייכא רק כשנתקלקלה האישות אבל הכא שלא בטלה מצות ייבום ממנה, הו"ל כשאר חייבי לאוין.

ובפ"ת הביא בשם ספר אמתחת בנימין דמתני' היא בריש האשה רבה דתנן אחיו של זה ואחיו של זה חולצין, ומתני' מיירי גם באשת כהן כדתנן ולא זו"ז מטמאין לה, ובפרט אם משכח"ל כל הי"ג דברים באשה אחת, והרי היא אשת כהן שנאנסה ששגגה בנשואיה לשני, וקתני דחולצת.

נמצינו למידין דאשת כהן שנאנסה ויש לו אח כהן צריכה הימנו חליצה, ויש להסתפק אם בעל קנה, דיש מקום לדמותה למחזיר גרושתו, ומסתברא דקנה, והרי היא רק בדין חייבי לאוין, וכן יש לדקדק ממתני' הנ"ל דקתני רש"א ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה, אלא דיש לדחות דלכהן אסורה משום זונה ור"ש לא מיירי בכהן, ועי' נ"ו ב' אם לוקין עליה משום זונה.

בקושיות הרמב"ן מנלן דהסוטה עצמה פטורה מחליצה, בסוגיא דסוטה ה' ב' אם אתיא כרב, ובסוגיין דיבמות אם מסקינן כרב

ב. שם טומאה כתיב בה כעריות, פי' דפוטרת צרתה גם מן החליצה כדין צרת ערוה, והקשה הרמב"ן מ"ט לריב"כ פשיטא לן דאע"ג דכתיב טומאה במחזיר גרושתו אפ"ה היא וצרתה צריכין חליצה, וכן לרבנן אפי' אם אין מקרא יוצא מידי פשוט, מיהו דעת תו' דלריב"כ באמת דינה כסוטה ודאי, אבל לרבנן דעיקר קרא לסוטה ודאי, מודו התו' דאין טומאת מחזיר גרושתו חמורה כעריות אפי' אם נקטינן דאין מקרא יוצא מידי פשוט.

בזה דאמרינן ג' ב' למעוטי צרת מחז"ג, ואם לריב"כ חולצת, א"כ ליכא למעוטה ממתני' כיון דבפלוגתא לא קמיירי, וכ"מ בירושלמי שם דרב ממעט צרת סוטה מלשון טומאה, ור' יוחנן אמר מריח ערוה נגעו בה, ובוזה נתיישב סתמות הגמ' ביבמות דג"כ לא אזלא כדרב, ואתיא כסוגיא דסוטה, וגם בעיא דר' יוחנן נשנית סתמא לכו"ע ובטעמים אחרים משום דלא ס"ל ענין טומאה כעריות כלל, שו"ר בקרן אורה שכ"כ.

ויש לעי' אם איתא דר"י לית ליה טעמא דטומאה, א"כ מ"ט פשיטא ליה דצרת סוטה אסורה ובמחז"ג מספק"ל ומסיק דמותר, ובירושלמי אמרו בדר"י דמריח ערוה נגעו בה, ומשמע ביבמות פ"י ה"א דר"ל דחשבינן לה כאשת הבועל לחומרא, והו"ל כערוה דאשת איש וצרתה צרת ערוה, ושם בסוטה מפרשינן דחד נטמאה ליבם נאמר, אבל בתלמודן לא מיתיר נטמאה ליבם, ולא הוזכר ריח ערוה, ואפשר לומר דעד כאן לא מספק"ל אלא במחזיר גרושתו דסמין אק"ו לחוד, אבל בסוטה איכא קרא דלאיש אחר ושאר טעמים דר"י בסוטה, ואפי' לרבא דמק"ו אסורה להתייבם, עדיף מק"ו דמחז"ג כיון שהסוטה נאסרה לבעל אחר שלקחה ונתקלקל האישות, אבל מחז"ג אסירא וקיימא שלקחה באיסור וניחא ליה באישות זו, ועוד דמאותו טעם שנאסרה לבעל יש לאסרה על היבם, עי' סוטה י"ח ב', אבל מחזיר גרושתו שייך רק לבעל, ועוד דסוטה חמירא שטומאתה אוסרתה גם בלא ליקוחין משא"כ מחז"ג כדאמר קידושין ע"ח א', (ועי' לקמן סק"ז דמ"מ אינו לוקה), ולכן פשיטא ליה לר' יוחנן דצרתה אסורה, ואם נימא דגרושתו חולצת מדרבנן ניחא בפשיטות טעמיה דר"י עי' בסמוך.

ולכאורה יש ללמוד מדר"ח דסבר דמדאורייתא צרת סוטה מתיבמת, דהא פריך מדר"ש דהו"ל לתקן כעין דאורייתא, ולפ"ז יש לנקוט דצרת סוטה אסורה רק מדרבנן למאן דפליג אדרב, וכדמשמע בירושלמי דמריח ערוה נגעו בה, דהיינו חומרא דרבנן, ולפ"ז הנדון בצרת מחזיר גרושתו,

ואמנם הרמב"ן והרשב"א ודעימייהו נקטו דהסוגיות חלוקות, וסוגיא דיבמות כרב וסוגיא דסוטה כרב יוסף, ופסק הרי"ף כסוגיא דיבמות שהיא במקומה, והראב"ד החמיר כסוגיא דסוטה, אבל באמת גם במכילתין ג' ב' משמע דלא קי"ל כרב, מדנקטו תחלה למעוטי דרב וגם אמרו די"ל דרב אסי לא ס"ל כרב, ולפי' הרמב"ן שם גם שמואל י"ב א' דלא כרב, וכן ר' יוחנן למאי דמספק"ל בדין מחזיר גרושתו, ויש לדחות הכרח זה, אבל מ"מ כבר אין סתמות מכילתין במקומה כדרב, וגם רב חסדא ורב יוסף דלא כרב, שהרי ר"ח נשאר בדעתו דכעין דאורייתא תקון, וכן רב יוסף כדחזינן בסוטה, ועמשנ"ת בזה לקמן [סק"ו], ובסוגיא דסוטה קיימי ר"י ואביי ורבא דלא כרב, וא"כ ודאי דיש לנקוט כותייהו.

מיהו אכתי טעמא בעי למה סתמו בסוגיין כדרב, ולא הביאו חולק עליה, מלבד מתיב ר"ח ור"י ומשני להו, ופשטות הדברים דלר' יוחנן ג"כ צרת סוטה אסורה, דהא לא מני רבין משמיה דר"י י"ב ב' אלא צרת איילונית וממאנת ומחזיר גרושתו, ואף דיש מקום לבע"ד לדחות דלא נקט צרת סוטה משום דבסוטה הנדון גם על הסוטה עצמה, דלמאן דפליג אדרב חולצת, וכאן מני רק הני דהנדון על הצרות בלבד, אבל פשטות הגמ' דרק במחז"ג מספק"ל, אבל סוטה דחמירא ודאי אסורה, וכן א"ר יוחנן בירושלמי סוטה פ"א ה"ב כל הצרות מותרות חוץ מצרת סוטה, וא"כ כולה סוגיין כרב.

אבל באמת נראה סתמות הגמ' דר"י לא ס"ל טומאה כעריות כלל, ולכן לא הזכיר ענין זה בבעיא דידיה גבי מחזיר גרושתו, ואדרבה נראה דחזרו בגמ' על בעיא דר' יוחנן לומר דאינה כבעיא דרב יהודה דאיהו לשיטתו משמיה דרב נסתפק בלשון טומאה, אבל ר"י נסתפק משום ק"ו, ולכן נסתפק לחד לישנא גם בגרושתו עצמה, ואילו רב יהודה לא נסתפק בזה, ולפ"ז נראה דאפי' לריב"כ מספק"ל דכיון דלשון טומאה אינו מכריע כלל, אין לנו אלא לדון משום ק"ו, ומיושב

ביניהם, וכן רבין משמיה דר"י לא הזכיר צרת סוטה ספק, ובירושלמי ודאי נראה דכל סוטה צרתה אסורה, וכן הדין נותן לרב דיש להחמיר בספק שמא סוטה שנבעלה היא, וכ"כ בבהגר"א ס"ק י"ד דלהראב"ד חולצת ולא מתייבמת, וכ"ה בתו' הנדמ"ח ע"ש הר"פ וכ"ה בריא"ז, מיהו לעיל דייקנו מדר"ח ומהירושלמי דלדידהו האיסור מדרבנן, ואפי' בסוטה ודאי, וא"כ יש מקום להקל כהרמב"ם והשו"ע, ובמ"מ כתב דפשוט הוא דהו"ל כצרת חייבי לאוין דמתייבמת, והריטב"א בשם הרא"ה וכן בבהגר"א ס"ק י"ב מפרשים דרב (אשי) [יוסף] דייק ממתני' דסוטה דצרתה מתייבמת, ובספק סוטה שלא קינא לה ונסתרה קיל טפי, ובשו"ע לא הוזכר קינוי וסתירה.

בביאור הדרשה דטומאה כעריות

ג. שם טומאה כתיב בה כעריות, מלשון טומאה שמעינן שמטמאה את חברתה להיות כמותה, ומלשון כעריות שמעינן דפטורה ופוטרת מן החליצה ומן הייבום, ולכן במחזיר גרושתו שייך ג"כ לשון טומאה לאסור צרתה כמותה ושתייהן חולצות, מיהו בירושלמי אמרו דצרתה אסורה משום טומאה כעריות, ומ"מ משמע שם שחולצת, וכבר נתבאר לעיל סק"ב דלדעת תו' כל לשון טומאה מתפרש כעריות, ורק לרבנן דאפקינן קרא דהוטמאה מפשטיה לא יתכן להחזירו כפשטיה משום דאין מקרא יוצא מידי פשוט, וע"כ שלא החזירוהו לגמרי כפשטיה, אלא זכר לדבר לעשות צרתה כמותה, ולדעת הרמב"ן לשון טומאה כעריות בא לפרש רק הענין שפוטרת צרתה ולא שמעינן ממ"ש כעריות שהיא עצמה פטורה מן החליצה, וזה מתיישב כהירושלמי דבאמת חולצת, והוכיח כן מהא דבמחז"ג חולצת אע"פ שכתוב בה טומאה, וכבר נתבאר בזה לעיל סק"ב ליישב מ"ש טומאה דמחז"ג מטומאה דסוטה דמייתרא לומר שהיא כעורה, וע"ע לקמן סק"ח בדברי הרמב"ן ובקושית הרשב"א, ובקושית מרן זלה"ה ע"ד הרמב"ן.

ודאי דמדרבנן הוא, ולפ"ז בעיא דר' יוחנן אינה ענין כלל לבעיא דרב יהודה, דרב יהודה בעי מדאורייתא ור' יוחנן מדרבנן, ולפ"ז יתכן דגרושתו עצמה ג"כ מדרבנן הוא דאסור לר' יוחנן, דהק"ו סברא דרבנן היא שאין ראוי להמשיך אישות כזו וחולצת, (מיהו ק"ק לשון הבריתא דהיא וצרתה חולצת, ועי' דכוותה ק"ט א'), ול"ד לק"ו דרבא בסוטה דהתם נאסרה עליו, והכא אסירא וקיימא, והדברים מחודשים, ובירושלמי אמרו שם בשם שמואל דגרושתו עצמה מותרת, ומאן דמתיר צרתה מתיר היא עצמה, ובתלמודן ג"כ נסתפק בזה ר' יוחנן אליבא דרבנן, ולל"ק ג"כ א"ל ר' אמי ותיבעי לך היא גופה, לבתר דידעינן דבסוטה אסורה מק"ו, ויתיישב בזה לשון אלים ק"ו, דבדרבנן שייך נדון זה אם לגמרי חשבוה כסוטה, והרי דנו בצרת ממאנת לאסרה מדרבנן ור' יוחנן מני להו בהדי הדדי, אבל ל"מ כן מדברי הראשונים ז"ל אלא כולה שמעתתא מדאורייתא מיבעיא לך, ולא ס"ל כדר"ח שסבר דצרת סוטה מתייבמת מדאורייתא, אלא שכו"ז לשיטתם דר' יוחנן נמי סבר כרב, וממילא סוגיין דלא כרב חסדא, ולסוגיא דסוטה אפשר דבאמת מתייבמת מדאורייתא, ומש"כ הוא אם נפרש דר"י כסוגיא דסוטה.

ביאור הנדון אם אלים ק"ו למידחי צרה, היינו אם חשבינן לה כאינה ראויה למצות ייבום כלל, כיון שאין ראוי להמשיך אישות כזו, והו"ל כאילונית לרב אסי שצרתה כמותה, או"ד ע"י הק"ו הו"ל כחייבי לאוין וכאיסור בעלמא, וצרתה מותרת, ובזה מובן דסוטה שאסורה מקרא דלאיש אחר, חמירא טפי ואוסרת צרתה, ואפי' לרבא חמיר האי ק"ו וכמשנ"ת.

ויש לדון בצרת סוטה ספק אם מתייבמת, והרמב"ם בפ"ו הי"ט פסק דמתייבמת, וכ"ה בשו"ע, אבל סתמות הסוגיא דסוטה דלא מפליגין בין סוטה ודאי לסוטה ספק, דהא מייתנין קרא דודאי לספק, והיינו משום דעשה הכתוב ספק כודאי, וכדמותיב רב יוסף לרב וסבר שאין לחלק

המגרש סוטתו והחזירה ומת מהו

ד. יש להסתפק המגרש סוטתו והחזירה ומת מהו, מי אמרין שאין חילוק בין לא גירשה לגירשה והחזירה, שהרי באיסורה קיימא, או"ד לא אמרו אלא בנאסרה על בעלה דאינו רוצה לקיים אישות זו, אבל אם לקחה מתחלה באיסור, הר"ז בדין מחזיר גרושתו, ובתו' מבואר דמחזיר גרושתו לריב"כ פטורה מחליצה, וכ"מ בתו' ג' ב' לענין בועל שנשאה באיסור, אבל הספק הוא לדעת המפרשים שגם לריב"כ חולצת, ולפי הטעמים דרב יוסף סוטה ה' ב' נראה שאין לחלק ביניהם, אע"פ שיש לדחות דבנשואין שניים אלו מיהא בשם טוב הוה קיימא, וכן לרבא שם י"ל דזה בכלל אסירא וקיימא שאינה פוטרת צרתה.

ופשטות הדברים שלא דנו אלא במחזיר גרושתו אבל מחזיר סוטתו דינה כסוטה לכל דבר, [ואפשר לומר דכיון דאלים איסורא לאסרה על בעלה חמיר טפי ממחזיר גרושתו דלא מצינו דאלים להפקיעה מבעלה], וכן בסברא דחומר הטומאה לא נגרע כשרצונו באישות זו, וכ"מ בירושלמי דבועל שקידש ומת דינה כסוטה לאחיו, ולענין צרה אם דינה כסוטה לרב דטומאה כעריות עסק"ה, וכמ"ק ממה שמשקה אותה על נשואין הראשונים כדאמר סוטה י"ח ב' וש"מ שהמשך אחד הוא, (ועי' מ"ט ב' בתו' דקדושין תופסין במחזיר סוטתו).

בדין סוטה לבועל, בתו' ג' ב'

ה. בתו' ג' ב' נסתפקו בדין סוטה לבועל אם פטורה לגמרי אליבא דרב, ובתירוצ' קמא ס"ל דהיא פטורה ופוטרת צרתה, אבל לא צרת צרתה כיון דלא משכח"ל בבעל לא החמירו בבעל יותר, ור"ז צ"ב דהא דלא משכח"ל בבעל היינו משום דחמיר יותר דאסורה לכל האחין כמו שש עריות חמורות מאלו, וגם בסברא הדין צ"ב כיון שהיא בכרת למה לא תפטור צרתה, ועי' תו' ב' א' ד"ה עד, ובספר מרן זללה"ה סי' ק"ל סק"ט.

ובתירוצ' בתרא נקטו דרב לא אמר אלא בטומאה דכתיב בה לאו, וגבי בועל ליכא לאו, מיהו לשון הגמ' שהזכירו ענין הלאו בשינויא לקושיא דרב יוסף, לא משמע כלל דע"ז סמך עיקר מימרא דרב, וגם רש"י והרמב"ם הביאו קרא דנטמאה דגבי סוטה, וגם בפשוטו מימרא דרב אתיא אף לריב"כ אע"ג דלאו בסוטה לית ליה, ומה"ט נסתפק רב יהודה לפרש כן הוטמאה דגבי מחזיר גרושתו, אבל אי לאו דאשכחן בסוטה לא ה' מפרש כן בדריב"כ, ולפי' הראשונים ז"ל דלא מספק"ל אליבא דריב"כ לענין שתפטור מחליצה, ודאי משמע דרב לאו מהאי קרא יליף שתהא כעריות, ועמל"מ פ"ו הי"ט שהעיר מגמ' ג' ב' דממעט צרת סוטה ממנינא, ואי בפלוגתא לא קמיירי א"כ אין זה מיעוט.

ולפ"ז צריך יישוב לקושית תו' מבוועל דמשכח"ל צרת צרה לרב, ובירושלמי סוטה פ"ה ה"א הובא בתו' שם כ"ז ב' מבואר דסוטה אסורה לאחיו של בועל, מיהו בירושלמי איכא קרא מיוחד ליבם, ועוד דבירושלמי לא פטר לה מחליצה, ולפ"ז לתלמודן מסתברא דאינה כעריות לגבי בועל, בין בנשאת לאחיו של בועל, ובין בנשאה הבועל ונפלה לפני אחיו, שהרי לא קראה הכתוב נטמאה אלא להוציאה מבעלה, אבל אישות הבועל לא נתקלקלה דנימא שהחשיבה הכתוב טומאה כעריות.

מיהו לענין שלא תתייבם יש להשוותה לסוטה ספק וכמ"ש בירושלמי, אלא דלתלמודן אפשר שאינה אלא כחייבי לאוין, שאם בעלו קנו, דטעמי דרב יוסף ודרבא לא שייכי כ"כ בבעל, ואם כשנשאת לאחיו וייבמה קנה, ה"ה כשנשאה וייבמה אחיו קנאה, דלגבי דהאי מיהא בשם טוב הוה קיימא, ולשון המשנה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל משמע כברייתא דירושלמי דכשם שאסורה לאחיו של בעל כך אסורה לאחיו של בועל, וא"כ אם בעל לא קנה.

דבריו בשמעתין, יש לדחות גם דבריו בסוטה מהלכה, ואמנם כ"כ המ"מ.

מיהו נראה דסוגיא דסוטה סברה דלכל מילי ספק כודאי, וכדנקטו תו' והרשב"א והריטב"א שבעלה לוקה עליה, ולפנינו בגמ' שם ז' א' דבעלה קאי עליה בלאו, ושם אמרו דת"ח ידעי לאתרוי ביה, ובפשוטו היינו למלקות כמ"ש תו' שם, מיהו רש"י פירש לומר לו שלא יבדקה המים, ולרב ודאי צ"ל שאינו לוקה אלא מכת מרדות וכמ"ש הרמב"ם, ורב יוסף נסתייע מלשון הברייתא דאשר הוטמאה בסוטה שנסתרה, ואין כונת התנא שעיקר הפסוק לסוטה ספק, אלא אגב אורחיה הזכיר לשון ספק כיון דקושטא היא שעשאה כודאי, ורב יוסף לא הדר ביה מלהשוותם שכ"מ במסכת סוטה כ"ה א' ז' א', וא"כ במתני' מבואר שאינה כעריות, והא דאמרינן בסוטה ה' ב' ותתייבם יבומי היינו גם סוטה ודאי, ולהאמור שלא נדחו דברי רב יוסף בשינויא דמאי נסתרה נבעלה, דלאו מכת זה לחוד אותיב ר"י, לפ"ז יש לקיים שפיר דקי"ל כרב יוסף, כיון שגם במכילתין י"ל דלא קי"ל כרב, וכמשנ"ת סק"ב.

הרשב"א ותו' שלפנינו הניחו בקושיא מאי פריך בסוטה ותתייבם יבומי, והיינו לשיטתם דבעלה לוקה עליה משום דספק כודאי, וכיון שכן ודאי דיש להחמיר גם שלא תתייבם, וזה דלא כגרסת מהרש"ל והב"ח הנ"ל סק"ה, ובתו' הרא"ש באמת לא כתב הא דבעלה לוקה עליה.

י"א ב' ומ"ש סוטה ודאי כו' ע"ס הגמ'

ז. שם ב' ומ"ש סוטה ודאי (מאי טעמא) כו', אפשר לקיים גרסת מאי טעמא, וה"ק ומאי שנא, פי' מה חילוק יש ביניהם, הרי סוטה ודאי מאי טעמא פטרת לה משום דכתיב בה טומאה, סוטה ספק נמי כו', - דתניא כו', עמש"כ סק"ו דלא סמיך עיקרו על ברייתא זו.

שם דתניא ר"י בן כיפר אומר משום ר"א בן עזריה כ"ה ברי"ף ובספרי, ולפ"ז לאו היינו ר"א דלקמן ק"ט א'.

ולענין צרתה י"ל דמתייבמת אפי' בסוטה ודאי, דלסוגיא דסוטה אפשר דאיסור צרה מדרבנן, כדסבר ר"ח דמתייבמת מדאורייתא, וטעמא דטומאה ליכא מדחולצת, וכן טעמא דריח ערוה שבירושלמי ליכא, ולא קרינן ביה לאיש אחר ולא ליבם, שהרי לא היתה נשואה לו, וק"ו דרבא ליכא כיון שאסורה לו מעיקרא, ולהרמב"ם דצרת סוטה ספק מתייבמת, ה"ה דבועל אפי' כודאי, כיון דלא קרינן ביה טומאה כעריות, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' ק"ל סק"ז כתב דלדעת הרמב"ן דמטומאה לחוד ילפינן דצרתה כמותה הדין נותן שהיא וצרתה חולצת ולא מתייבמת, אבל דברינו אם נימא דרב יליף לה מטמאה לחוד גבי בעל, וא"כ ע"כ דבועל שאני, וצ"ע בירושלמי ובמל"מ בכ"ז ולע"כ.

י"א א' תוד"ה צרת ולמאי דפרישית לעיל כו', גרסת מהרש"ל והב"ח כמ"ש בתו' הרא"ש [ובתו' שלפנינו צ"ע, עי' לקמן ב' תוד"ה מאי ובמש"כ סק"ו], דבזה נמי ניחא דלא הויא אפי' ספק ערוה, דלא עשאה הכתוב כודאי אלא בלא לאו, וטומאה כעריות נאמר רק עם לאו כעריות גופייהו, וזו כונת הרא"ש במשה"ק ע"ד הראב"ד כמש"פ מרן זללה"ה, מיהו אכתי מדרבנן הי' ראוי לחוש שמא באמת נטמאה, ומאי פריך ותתייבם יבומי, וי"ל דאם החשש רק מדרבנן אם בעל קנה וצריכה גט, ולמאי דמשנו ר"י ורבא אף אם בעל לא קנה ומדאורייתא חולצת.

שם מתיב רב אשי כו'

ו. שם מתיב רב אשי, גרסת הראשונים רב יוסף, ואמנם לשיטתו בסוטה ה' ב' נראה דלא ס"ל לחלק בין סוטה ודאי לספק, דהא מייתי קרא דודאי לספק, ולא מדכר טעמא דודאי כעריות, וכמשנ"ת לעיל סק"ב, ויש לעי' הרי ודאי ידע ר"י דרב מחלק בין ודאי לספק וא"כ מכת מה הקשה עליו ממתני', ואפשר לומר דעיקרו סמך על הברייתא דקתני לרבות סוטה שנסתרה, אבל לפ"ז משמע דמסקנת הגמ' דלא כרב יוסף, ואם נדחו

שם הוטמאה, פרש"י ונבעלה, ועריטב"א פ"ט א' דנכנסה לחופה ג"כ אסורה, ובדף צ"ה א' פ"ה דהיינו מדרבנן שהחמירו לחשוב כל נכנסה לחופה כנבעלה, אבל מדאורייתא דוקא נבעלה, ויש להסתפק ארוסה שביהודה כשנבעלה מאי.

שם וחכ"א אחת זו כו', יעוי' ברש"י, ובספרי מפיק מקראי ד' אופנים נשואה שנשאת נשואה שנתארסה ארוסה שנשאת ארוסה שנתארסה, מדכתיב לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה ודרשין לא יוכל בעלה לקחתה הראשון לקחתה אשר שלחה לקחתה לשוב לקחתה, ועמש"כ ע"ד התו'.

שם לרבות סוטה שנסתרה, רב יוסף סבר שהוסיף התנא שנסתרה דלא נימא דמיירי בודאי נבעלה, ורב משני כיון דכל סוטה היינו שנסתרה ע"כ דמאי נסתרה נבעלה ולישנא מעליא נקט, - וגרסינן מאי נסתרה ולא ומאי, דהא היינו שינויא דרב, וכ"ה בתו'.

שם למיקם עלה בלאו, יש לעי' מפני מה נכתב הלאו של סוטה שלא במקומו, בפרט למאי דאמרינן כיון דאיתעקר איעקר, ולהסוברים דליכא מלקות בסוטה ספק, י"ל שהוצרך להרחיק הלאו מנטמאה דקאי נמי אספק שעשאה כודאי, אבל אם לוקין גם על הספק מאי איכא למימר, ונראה ללמוד מזה שאין לוקין על הסוטה אלא דרך ליקוחין, כדאמרינן קידושין ע"ח א' גבי מחזיר גרושתו דבעל ולא קידש פטור, וה"נ לוקה רק אם היא אשתו או שגירשה והחזירה, (שוב הראוני בחידושי אור שמח לסוטה שכ"כ), אבל איסור טומאה שנאמר בסוטה הוא גם על ביאה לחוד, וכיון שכן הוצרך לכתוב הלאו גבי הויה ואישות.

שם וריב"כ לאו בסוטה לית ליה ואפי' זנאי כו', פי' דקשיא ליה אא"ב שנסתרה דוקא, א"כ י"ל דמודה ריב"כ דנבעלה ודאי קרינן בה הוטמאה כמו מן הנשואין, אבל השתא דאמרת מאי נסתרה נבעלה, א"כ ריב"כ פליג ע"ז ומ"ט לא

חשיב לה הוטמאה, ומפרש משום דהויה ואישות כתיב בה, וביזנתה אחר גירושין לכו"ע מותרת לחזור לו, ולכן ס"ל דה"ה זינתה תחתיו שאינה בלאו הזה.

מיהו בפשטות הגמ' אין דברי ריב"כ צריכין הסבר, דהדבר מחודש למיעקר קרא מפשטיה, וניחא ליה טפי למעוטי מן האירוסין, ולגרסת ר"ח בשם הגאון שציין בהגר"א מיושב טפי לשון זנאי ולשון מ"ט, ומפרש דלכו"ע לאו בביאת אחר תליא מילתא, אלא בהויה ואישות של אחר, מיהו בספרי לפנינו מפיק ד"ז מקרא אחרינא דכתיב וכתב לה ויצאה היוצאת בגט תהא אסורה לו כו'.

שם תוד"ה לרבות וא"ת ויהי מפקי כו', לכאורה י"ל דלא משמע להו לחלק בין ארוסה לנשואה כיון דחזינן דזינתה מותרת, וא"כ רשות אחרים קובעת, ועוד דאין ללמד על נשואין בלשון טומאה, אלא הול"ל אחרי אשר נשאת, ואמנם גם תירוץ התו' אמת, ועמש"כ לקמן [סק"י] במ"ש אין מקרא יוצא מידי פשוטו למה אין זה סותר לד"ז, ולמאי דמפיק כולהו בספרי ניחא טפי.

בדעת הרמב"ן דפטור חליצה של הסוטה ילפינן מלאחר. בדעת הראב"ד ולענין הלכה.

ח. הרמב"ן מפרש דפטור הסוטה עצמה לא יליף רב מטומאה, ולכן לא הזכיר כאן פטורה ופוטרת צרתה, אלא סמך אקרא דלאיש אחר דדריש מיניה ר"י בסוטה ולא ליבם, וס"ל דלגמרי ממצט יבם אפי' מחליצה, ואי משום האי דיוקא הרי מצינו בדבר אסי י"ב א' דמייתי קרא דאשר תלד לפטור צרת אילונית, אע"ג דמהאי קרא הוא דילפינן גם פטור האילונית עצמה, ואמנם כאן הוצרכנו בזה לחידושיה דרב, והתם הדבר מפורש במתני', מ"מ מתפרש שפיר דכיון שהיא פטורה כעריות מלשון טומאה, ממילא פוטרת צרתה, דכל שפטורה לגמרי פוטרת גם צרתה, וכדמתפרש בדבר אסי, וכן בחייבי לאוין לר"ע, ועי' להלן

בקושי מרן זללה"ה, ובעיקר קושיות הרמב"ן עמשנ"ת לעיל סק"ב.

הרשב"א הקשה לפי הרמב"ן מאי מוטיב ר"י מדכתיב טומאה בסוטה ספק, הרי הא דא"צ חליצה היינו מקרא דלאיש אחר דמיירי בסוטה ודאי, ולכאורה י"ל דבכלל קושית ר"י גם מ"ט מוקמת לאיש אחר רק לודאי, הרי שפיר כולל האי קרא גם ספק, ואדרבה ערות דבר מתפרש גם על קינוי וסתירה, וכדס"ל לר"י בסוטה דמהאי קרא ילפינן נמי לסוטה ספק, ונראה שזה בכלל תירוץ הרשב"א דלאיש אחר קאי על כל מי שנאמרה בו טומאה, דרב נמי לא דריש מלאיש אחר לפטרה מחליצה אלא לבתר דכתיב בה טומאה, וה"ה לר"י דטומאה אתרוייהו כתיבא, ה"ה דקאי לאיש אחר אתרוייהו, ועבהגר"א סי' קע"ג ס"ק י"ב מ"ש ליישב קושית הרשב"א, מיהו עיקר פ"י הרמב"ן דרב סמך אקרא דלאיש אחר מחודש, שלא הוזכרה דרשא זו בגמ' אלא אחד לישנא אליבא דר"י, ובאידך תרי לישני וכן רבא לא דרשי ליה, ועי' קידושין י"ג ב' דאמר רב אשי דיבם לא איקרי אחר, ואין זו סתירה למ"ש רב אשי כתובות פ"א א', ד"ל דיבם בכלל אחר, אבל אם הכונה רק ליבם לא מיקרי אחר.

הקשה מרן זללה"ה לדעת הרמב"ן דלאיש אחר פטור הסוטה עצמה מחליצה, א"כ למה לי טומאה לפטור צרתה, הרי היא באיסור אשת אח ופוטרת צרתה, ולכאורה משמע תירוצו ז"ל דבאמת לא איצטריך קרא לפטור צרתה, אלא שתהא צרתה כערוה לפטור צרת צרה, וזה צ"ע דהא לא משכח"ל צרת צרה בסוטה, וגם ד"ז יש ללמוד מלצור, או מסברא כדאמרין י"ג א', ויתכן לומר דאי לאו טומאה היתה הסוטה כאילונית כיון שנתמעטה מעיקר מצות יבום ואינה פוטרת צרתה, אבל אין נראה כן דהטומאה באה להחמיר באיסורה ולא לחשבה יותר במקום מצוה.

ולפמש"כ הרשב"א דרב לא הוה יליף מלאיש אחר לחוד בלא טומאה יש ליישב

דלכתר דשמעינן מטומאה דצרתה כמותה שלא להתייבם, מפרשין דלאיש אחר אתא לפטרה מחליצה, ולכן ל"ק טומאה ל"ל, דבלא טומאה לא הוה דרשין לאיש אחר לפטרה מחליצה, או דלא הוה דרשין ליה כלל אפי' ליבום, דכחייבי לאוין בעלמא היא.

ועוד יש לפרש דאיסור אשת אח כזה לא פטר צרה, כיון שאין כאן איסור אשת אח אלא שלא נתחדש בה מצות יבום, ולא חשיבא ערוה כלפי צרתה, כיון שלא ה' עליה איסור נוסף של אשת אח, וכמו לב"ש י"ג ב' דאחזע"א ואי לא חייל אחות אשה לא פטרה צרתה, כיון דמחיים לא ה' עליה איסור יותר מסתם אישות של אשת אח, וכן מתפרש מיעוטא דהיא תועבה ואין צרתה תועבה לריב"כ לפי' תו', שאע"פ שלא ניתן בה מצות יבום, מ"מ אינה כערוה כלפי צרתה, אלא שהיא לחוד לא מתייבמת ולא חולצת.

לשון הראב"ד משמע שגם לסוגיא דיבמות היא וצרתה חולצת, והרמב"ן כתב דלא יתכן לפרש כן כדחזינן בקושיא דר"ח ודר"י, וק"ק היכי משמע כן בדרי"ח, וי"ל דאם איתא דחולצת ל"ק למה חליצתה פוטרת צרתה, מיהו אכתי מהא דביאתה פוטרת מוכח דלא כרב], אלא כונת הראב"ד להחמיר כסוגיא דסוטה, ואמנם לפמש"כ סק"ב גם סוגיין דלא כרב, אבל לשון הראב"ד משמע דכולה סוגיין סברה הכי ואפי' לרב, ועריטב"א בשם הרא"ה שפי' כן, ותמה ע"ד, גם יישובו לקושיא דר"י צ"ב, ועבהגר"א שכתב כדבריו, ולפי' זה מבואר במתני' דצרת סוטה ספק מתייבמת, אבל בס"ק י"ד כתב הגר"א דלהראב"ד ג"ז חולצת דאין חילוק בין ספק לודאי, ואפשר דגרס רב אשי כלפינו ופליג אדרב יוסף דסוטה, וכ"ז צ"ע ועמ"ש אאמו"ר שליט"א.

ולענין הלכה אם הסוגיות חלוקות יש מקום לומר דסוגיא במקומה עדיפא, אבל אם גם במכילתין אשכחן דלא כרב, ראוי לפסוק כר"י ואביי ורבא דבתראי נינהו, וכן החמיר הרמ"א כהראב"ד דצריכה חליצה היא וצרתה, מיהו בספק

דלא איעקר לגבי צרתה, אבל אם מספק"ל דרבנן כריב"כ ל"ק כ"כ קו' זו, ואמנם הרמב"ן והרשב"א והריטב"א פשיטא להו דגם לריב"כ חולצת, וכפשוטו הגמ' דרבנן וריב"כ שוין, וכן בדין דביאת היתר דגרושתו אינה כעריות, ועסק"ב, - (ועי' לעיל סק"ח ד"ה ועוד).

שם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, יש לעי' הרי איעקר קרא משום דלא יתכן למיקרייה טומאה, וא"כ למה נשארנו בפשוטו, וי"ל דודאי לא הי' נאמר טומאה על גרושתו, אלא דכיון דכתביה רחמנא לסוטה הכא, יתכן שבא לרמוז בפשוטו של מקרא קצת מדין הסוטה לענין שתאה צרתה כמותה.

שם היא תועבה ואין בניה תועבין כו', הא ודאי דדרשינן ואין בניה תועבין, אבל לענין צרתה י"ל שאין זה חומר בתועבה ידידה, ולאו למימרא דצרתה תועבה אלא אגב בניה נקט כן.

שם ומאי ניהו מחזיר גרושתו, להרמב"ם הומ"ל סוטה ספק, אלא דהא דמתייבמת נלמד ג"כ מהמסקנא דצרת מחזיר גרושתו מתייבמת, דבתרתייהו איכא ק"ו.

שם תוד"ה א"ל תניתוה למפשט בעיא קמייאת כו', יעוי' במהרש"א, ובתו' הרא"ש כתב דלשיטתם לא אתיא כריב"כ כיון דחולצת, ויש לעי' א"כ למה לא העתיקו בגמ' לישנא בתורא לבתר הראיות שהביאו, כיון דל"ב להד"מ כמו שציין בגהש"ס, ועו"ק דכיון דפשיטא לן דאיתעקר א"כ למה הוצרך התנא דמתני' להשמיענו ד"ז, וכמ"ש הרשב"א והריטב"א בזה, ובזה י"ל דקמ"ל דאין זו חליצה פסולה, וכ"ה משמעות המשנה דקמ"ל שחליצתה מועלת, ולא דמחז"ג צרתה מתייבמת, מיהו רש"י פי' דאי חייבי לאוין מאי אתא לאשמוענין, ואמנם באלו שביאה ראשונה מותרת פשיטא דצורותיהן מותרות, אבל באלו שאם בעלו לא קנו יש חידוש דצורותיהן מותרות, ונראה דס"ל שג"ז פשיטא.

סוטה משמע שהסכים להמחבר דצרתה מתייבמת, וכתב הגר"א דלהראב"ד יש להחמיר גם בזה, ועמשנ"ת בזה לעיל סק"ב.

י"א א' מתיב ר' חסדא כו'

ט. י"א א' מתיב ר"ח רש"א ביאתה כו', לפרש"י מותיב מ"ט צרתה מתייבמת וזה נלמד ממשמעות דביאתה פוטרת צרתה, משמע שהיא מתייבמת, ועוי"ל דקשיא ליה דהול"ל אם בעלו לא קנו מדרבנן ולא תועיל ביאתו, א"נ דייק מ"ט אינה כחליצה פסולה, מיהו בזה יש ממ"נ כמ"ש תו'.

שם קסבר כל דתקון רבנן כו', ולפ"ז סבר ר"ח לקושטא דמילתא דמדאורייתא צרת סוטה מתייבמת, אבל מדרבנן י"ל דמודה דחולצת, עי' לעיל סק"ב.

וטעמיה דרב י"ל דכאן לא דמי לכל דתקון רבנן, כיון דמשום חומר דסופה החמירו עליה, ולא משום חשש שיבואו לטעות באיסור דאורייתא, ול"ד לכל גזירה דרבנן, ובפרט כאן שאין להפסיד לצרתה כלום בגללה.

י"א ב' בעא מיניה ר"י מר"ש המחזיר גרושתו כו', בביאור הספק לרבנן ולריב"כ, ע"ש הגמ'

י. שם ב' בעא מיניה ר"י מר"ש המחזיר גרושתו משניסת כו', נראה דלרבנן אין לחלק בין ניסת לנתארסה כלל, ונקט משניסת לפרש ענין האיסור וגם אגב דריב"כ, ועי' להלן דר' יוחנן ג"כ מיבעיא ליה לכו"ע.

שם אליבא דריב"כ כו', לפרתו' אליבא דריב"כ פשיטא לן לשתי הלשונות שהיא עצמה פטורה מחליצה, ולרבנן פשיטא לן לשתי הלשונות שחולצת, ועמהרש"א וקרני ראם, ובתו' הרא"ש שם מבואר כמהרש"א, וכ"נ בתו' דלא מספק"ל לל"ב בדין היא עצמה לריב"כ, וקשה לפרתו' סתמות הגמ' שלא הזכירו דרבנן וריב"כ פליגי בדין גרושתו עצמה, וגם דוחק דפשיטא לן דאהני דאיעקר לגבי גרושתו שחולצת, ואפ"ה ס"ד

דאלים ק"ו גם לצרתה, שפיר דייק הכא דהו"ל להזכיר גם צרתה, כיון שהנדון אם דינה כסוטה.

שם מי אלים ק"ו במקום מצוה, פי' מי אמרינן דאין זה ק"ו, דכיון שלבעל אין מצוה וליבם יש מצוה, הרי זה שהוא הי' אסור לה מעיקרא לא מהני לאסרה עליו עכשיו במקום מצוה.

בדין סוטה ספק, בדעת הריטב"א שאם בעל קנה

יב. בדין סוטה ספק ומחזיר גרושתו דקי"ל דחולצת ולא מתייבמת, דעת הרשב"א והמ"מ דאם בעלו לא קנו, ואיתרבו לחליצה מקרא דיבמתו, ואפשר לומר דמסברא קים לן דחולצת כדאמר סוטה ה' ב', וכ"מ ברמב"ם פ"ד מממרים דהו"ל בכרת, וכן נקטו הב"ח והב"ש סי' קע"ד סק"ד.

אבל הריטב"א כתב דדינם כחייבי לאוין ומדאורייתא ביאה ראשונה מותרת וקנו, ומדרבנן חולצת גזירה אטו ביאה שני', ובשם הרא"ה כ"כ גם בסוטה ודאי, אלא דבזה לא הסכים עמו, ובסברא אין לדמות הני לחייבי לאוין כיון שכאן סיבת האיסור היא מפני שאין ראוי לייבם בית כזה, וא"כ גם ביאה ראשונה אסורה, שהחסרון בשלימות העשה של הייבום, ול"ד לחייבי לאוין שזהו מאורע מאיסור צדדי, אבל מצות הייבום בשלימותה, ותדע מדאמרינן מי אלים ק"ו במקום מצוה, ואם הנדון על ביאה שני' מה יש להזכיר מקום מצוה, וכן לפי הטעמים דממעטינן בסוטה מלאיש אחר או דלא נסתריה לביתיה או כדרבא, לכל הני אין להתיר בביאה ראשונה, וטפי מביאה ראשונה הרי לא רמינן עליה, ועוד שאם היא מותרת בביאה ראשונה ודאי לא אלימא למידחי צרה, וכמו חייבי לאוין שצרותיהן מותרות.

ונראה דכ"ז לשיטת רבו דסבר כן גם בסוטה ודאי, והריטב"א קיים דבריו בסוטה ספק, דכיון דטומאה גבי בעל נאמרה, א"כ אין להחמיר על היבם טפי מאיסור הבעל, והרי אצל הבעל חייבי לאוין היא, אבל להחולקים על הרא"ה חזינן

שם כאן שנה רבי כו', יש לעי' א"כ הו"ל למיתני רק הא דחולץ לפסולה, וי"ל דקמ"ל דאף במקום שאינו רשאי לייבם הפסולה אין הידור לחלוץ לכשרה.

שם תוד"ה לאו תרוצי כו', בתו' הרא"ש תירץ דהכא איכא למיטעי ולא הו"ל למיתני הכי, ועי' לקמן ק"ט א', ולכאורה לצד דצרתה מתייבמת לא נחית תנא לאשמועינן דמתייבמת, אלא לומר דשתיהן שוות לחליצה ולא היא חליצה פסולה, ולכן אין זה תירוצי לאוקמה דצרתה או חולצת או מתייבמת, שאין הכונה לשנות כן בהדיא בברייתא, אלא לומר דהיא וצרתה מתפרש דשתיהן ראויות לחליצה, או משום דשתיהן אסורות להתייבם או משום דאפ"ה לא היא חליצה פסולה, ואם קמ"ל דחליצתה מהניא לצרתה ממילא מובן דאיצטריך לזה משום דצרתה מתייבמת.

הקשה הרשב"א למה צרתה חולצת הרי היא כשרה, ובפשוטו משכח"ל שהיא ג"כ גרושה אלא שאינה גרושתו, ותנא קמ"ל עיקר הדין.

שם ר' יוחנן בעי המחזיר גרושתו כו' ע"ס הגמ' יא. שם ארחב"א ר"י בעי המחזיר גרושתו כו', פשטות הגמ' דר"י לא ס"ל טעמא דטומאה כלל, ומספק"ל גם לריב"כ רק מכח ק"ו, וכ"מ בירושלמי, ובצרת סוטה פשיטא ליה דחולצת, אם משום דאלים ק"ו כדרבא, או מריח ערוה כדאמר בירושלמי, וכבר נתבאר כל הענין לעיל סק"ב עי"ש.

שם מי אלים ק"ו למידחי צרה או לא, מקום הספק הוא דלא דמיא לחייבי לאוין כיון שנתמעטה ממצות ייבום שאינה ראויה להמשיך אישות המת, ודמיא קצת לאילונית אליבא דרב אסי, משא"כ חייבי לאוין שיש סיבה חיצונית לאסור הייבום.

שם ותיבעי לך צרתה, צ"ב היכי משמע ליה דלא מיבעי ליה גם בצרתה, הרי ראוי לדון עיקר הספק בעצמה, ולפמשנ"ת דבסוטה פשיטא ליה

ולפי' בתרא נחא דלא הוי גזירה לגזירה, דכמו שלגבי הממאנת חשבינן לה כבעלת הגט, ולכן נשאר איסור בתו גם לאחר המיאון, ומאותו טעם נאסרה צרתה דכיון שנתן גט לאחת מהן גם צרתה נפסלת.

אבל פשטות הגמ' ג' ב' דנדון צרת ממאנת הוא אם צרתה כמותה, שהממאנת שאסורה אוסרת צרתה כמותה, ולא מדין בעלת הגט כאילו שכבר חלץ לאחת מהן דנפטרה צרתה, וכ"כ רש"י ותו' כצד הראשון דהו"ל כאשת אח שלא במקום מצוה, ובתו' הקשו שתפטור צרתה, ובזה י"ל דרק לאחר נפילה נתחדש האיסור, והו"ל כקידוש אחותה לאחר נפילה שאינה אוסרת צרתה, וכדברי ב"ש י"ג ב', ועוד דלגבי פטור צרה יש לחשבה כשניות בעלמא, שהרי ממ"נ יש להתיר לו הממאנת עצמה, ולע"כ בסוגיא דממאנת כלל ורשמתי לפו"ר.

בדין צרת איילונית

יד. שם אמר רב אסי צרת איילונית אסורה שנאמר כו', יש כאן ג' שיטות א' רב אסי סבר דאילונית כערוה ופוטרת צרתה, ב' רב ששת וסתמא דגמ' סברה דאילונית חשיב חסרון בגופה שאינה ראויה למצות ייבום, אבל אין בה פגם כערוה לפטור צרתה, ולכן צרתה שראויה להקים שם מתייבמת, אבל צרת בתו אילונית אסורה, ובדריבין משמיה דר"י ג"כ לא שמענו דין צרת בתו אילונית, דהא מיירי בסתם אילונית דומיא דממאנת ומחז"ג, ג' רבא סבר דאילונית כשלא במקום מצוה דמיא, ולכן גם צרת בתו אילונית מותרת, ועי' להלן דכ"מ במתיב ר"ש ובהמשך הגמ', אבל התו' ח' א' כתבו דמאן דפליג על רב אסי סבר דהו"ל כשלא במקום מצוה, ועי' להלן מש"כ בדבריהם.

שם שנאמר והי' הבכור כו', רב אסי לא בא לאפוקי מדרבא דהו"ל כשלא במקום מצוה, אלא לאפוקי דלא נימא שאין איסור האשת אח מושלם לחשבה כערוה, וע"ז מייתי קרא דמפקע

דשפיר חמירא לענין ייבום טפי מחייבי לאוין, ובדין החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ג"כ כתב הריטב"א דאיסור הבעל חל על היבם וקאי בלא יבנה, ושם יש סיוע לדבריו דאם בעלו קנו, וכמשנ"ת בהוספה לס"א סק"י, אבל להרמב"ן והרשב"א נראה דלאו דלא יבנה דינו כחיי"ל ולא דמי למחזיר גרושתו, כיון שאין החסרון באישות של המת, אלא מאיסור אשת אח, אבל מחזיר גרושתו וסוטה ספק מיקרי חסרון באישות זו, ונפגמה מצות היבום, ובזה אמרין ק"ו ואם בעלו לא קנו.

י"ב א' בדין צרת ממאנת

יג. י"ב א' אמר רב לילי בר ממל כו' צרת ממאנת אסורה כו', פי' אסורה כמו הממאנת עצמה וחולצת ולא מתייבמת ולכן נקט שפיר סתמא אסורה כמו רב ורב אסי, אע"פ ששם פטורה מן החליצה ומן הייבום, דהנדון הוא אם צרתה אסורה כמותה, וערמב"ן ג' ב' דזהו גם הנדון במנינא דמתני' למעוטי, אם צרתה כמותה או לא.

חידושא דשמואל הוא שצרת ממאנת אסורה, אבל ממאנת עצמה ודאי אסורה, מיהו לר' אושעיא דהמאון לא מהני הרי אינה בדין ממאנת כלל, וכן לרב אסי רק אם מיאנה בכל האחין חל המיאון, ומ"מ אם חל המיאון לכו"ע אסורה על זה שמיאנה בו, ויש שני אופנים לפרש טעם האיסור או דלידיה הו"ל כאשת אח שלא במקום מצוה, דכיון שלא מיאנה בבעל הרי נשארה אשתו, והוא אינו יכול לקיים מצות ייבום מפני שמיאנה בו, א"נ י"ל דלגבי ידיה ממ"נ יש להתירה דמיאונה בו מבטל ממנה גם שם אשת אחיו, אלא משום דמיחזי כבעלת הגט, כיון שלא מיאנה בבעל, ובדאיכא אחין שלא מיאנה בהם הרי הם עדיין במצות ייבום מפני שלגביהם לא בטלה אישות הבעל, ולכן יש לדון על זה שמיאנה בו כבעלת הגט, דהא לא דמיא למיאון שבטל כל האישות, ורב ס"ל לקמן ק"ז ב' שהמאון אסורה על כל האחין משום דדמיא לבעלת הגט, וכ"כ בפסקי הרי"ד.

ויש לעי' לרבא דאילונית אף בבתו צרתה מותרת, א"כ ר"י למעוטי מאי, הרי אין אילונית דומה לדר"י כלל שהרי גם בערוה צרתה מותרת, וצ"ל דעיקר הדין קאמר שאין ראוי שיהיו שתייהן חולצות, אלא או פטורה או מתייבמת, וכגון אם איילונית היתה חשובה במקום מצוה.

שם דיקא נמי דקתני שנמצאו ולא קתני שהיו ש"מ, לסתמא דגמ' דבבתו שהכיר בה צרתה פטורה ניהא דמסיק דש"מ דוקא שנמצאו, ורק בדרבא נתחדש שאף בבתו שהכיר בה צרתה מותרת, ולכן הוצרכו לפרש דלא חש לדיוק זה, והטעם כמ"ש תו' מהתוספתא שיש חידוש בנמצאו לאחר נפילה דלא גזרינן משום שנראית כצרת בתו, וגם לשון זה מתפרש שפיר שנמצאו מחיים, וגם ניהא ליה למינקט דומיא דמתו ונתגרשו, ועוד דלרבא ניהא דנקט אילונית ולא שאר מומין דמשוו לה מקח טעות, מיהו י"ל דבמומין תנן בכתובות ע"ו א' דצריכה גט שמא נתפייס, ובאיילונית י"ל דודאי לא מתפייס, שו"ר בתו' חד מקמאי בנדון זה, שו"ר ברמב"ן וברשב"א ב' א' שהאריכו בד"ז עי"ש, ולע"כ.

בתו' ח' א' ד"ה תרי כתבו דמאן דפליג אר"א סבר דהו"ל כשלא במקום מצוה, ולפמשנ"ת סתמא דגמ' לא סברה כרבא, ורק בסתם אילונית סברו דצרתה מותרת, וכמשנ"ת הטעם בירושלמי דאילונית אין בה פגם כערוה, ולכן אינה אוסרת צרתה, אבל כשהיא גם ערוה שפיר פוטרת צרתה, וע"ע לעיל ס"א ס"ק [י"ב] מש"כ בדברי התו'.

משה"ק תו' מ"ש איילונית מממאנת לכאורה לרבא ל"ק, כיון דבכל גונא אילונית צרתה מותרת, משא"כ לרב אסי דתלוי אם הכיר בה, וצ"ל דקושייתם שלא ידעו כלל שנמצאת איילונית.

כ' א' כלל לאתויי מאי אמר רפרם בר פפא לאתויי צרת אילונית כו', פשטות הגמ' דתרי לישני פליגי אם איילונית כערוה חשיבא, ולפמשנ"ת לעיל זוהי פלוגתת רב אסי וסוגית הגמ' שם, וה"ג כל חד מפרש כדס"ל, והרשב"א נתקשה בזה, ועי'

לה לגמרי מייבום, והו"ל כאשת אח שלא במקום מצוה, ובירושלמי בעי מ"ש אילונית מא"א שלהב"ע וכדס"ל לרב אסי, ומשני דלא אסרה הכתוב משום ערוה אלא שאינה ראויה להקים שם, וצרתה שראויה אינה נפגמת מחמתה כלל.

עיקר הדין דאיילונית לאו בת חליצה וייבום היא מבואר במתני' ע"ט ב', ובבביתא כ"ד א' יליף לה מאשר תלד, וברמב"ן עה"ת כתב דאסמכתא היא דמעיקר הפרשה שמעינן דמי שאינו ראוי להקים שם לא שייך במצות ייבום, וצ"ע שהרי פצו"ד וסריס אדם מייבמין ואם בעלו קנו, ומייבמין נשותיהן, וש"מ דלא אזלינן לפי כללי אפשרות הקמת שם.

שם מתיב ר"ש כו' וקתני עלה זו היא צרת אשת אח מאב כו', פי' דזו שהיא אשת שני מתים אין בה איסור ערוה, כיון שראויה לייבום מכח כל אח ודכוותה אילונית אין בה איסור מצד האח, ולכן מפרשינן דהיינו דקאר"י דבדין ה' שלא תפטור צרתה שאינה ערוה אלא חסרון באפשרות הייבום, ויש ללמוד מכאן דבצרת בתו אילונית מודה ר"ש דאסורה, דאל"כ מאי מיייתי מהכא הרי אילונית זהו דין מיוחד שאף בערוה גמורה שריא, ומה"ט צ"ע במ"ש תו' דהו"מ למימר למעוטי צרת מחזיר גרושתו [וצרת ממאנת או צרת סוטה], דהא לא ממעטינן אלא אלו שאין בהם פגם עצמי, אלא זה שאינם ראויין למצות ייבום, ובהני ס"ד שצרתן מותרת, ונראה שזו כונת תו' בתירוצם.

שם לא למעוטי צרת אילונית דאסירא כו' מ"ט הא דאורייתא והא דרבנן, יש לעי' מה צריך טעם למה חולצת, הרי האשת שני מתים עצמה ג"כ חולצת, וצרתה כמותה, ואפשר דאה"נ השתא מפרשינן טעמא אתרוייהו דאי הוו דאורייתא היו שתייהן פטורות מחליצה, ודברי ר' יוסי נשנו כלפי דברי ר"ש וראב"ש דפליגי וס"ל דחולץ לאחת ומייבם לאחת, וקאמר ר"י דבאמת לא מצינו כה"ג להצריך חליצה לתרוייהו בכה"ג שאין כאן איסור גמור, והכא טעמא משום גזירה.

להלן, ויש לעי' לרבא דאילונית כשלא במקום מצוה חשיבא, א"כ אינה ענין למעטה מכלל זה, וצ"ל דאיסור ערוה משמע ששייכא בייבום ואיסור ערוה גורם לפטרה.

והרמב"ן והרשב"א גרסי בגמ' בל"ב דה"ק כל שהיא איסור ערוה לא חולצת ולא מתייבמת, ול"ג הוא דאסירא צרתה אלא היא ניהו דאסירא אבל צרתה לא אסירא, לומר שכלל זה נאמר רק על הערוה ולא נאמר הכלל הזה על צרתה, וממעטינן צרת אילונית דשריא, וניחא בזה שלא הוזכרה צרה במתני', וכמשה"ק תו' והרשב"א, ולגרסת תו' כל שאיסורה איסור ערוה, שייך לומר שאיסורה של הצרה מכח ערוה, מיהו

בלא"ה י"ל דלא נחית תנא לפרט כאן דיני ערוה, אלא לומר דכללי דשנינו בפ"ק נאמר רק באיסור ערוה, ולגרסת הרמב"ן והרשב"א כוללת מתני' לל"ב גם אילונית, אלא שאין הכלל של המשנה מועיל לגבי צרה. [א"ה, ע"ע לעיל ס"א סק"ט]

מיהו מ"ש הרמב"ן והרשב"א דהו"מ למימר למעוטי צרת סוטה צ"ב, דאם סוטה עצמה בכלל ערוה, ליכא מאן דפליג דה"ה צרתה, וראיתי ברשב"א שכתב דממעטינן סוטה גם מהיא עצמה, מיהו לרב הויא בכלל ערוה כיון דטומאה משוי לה כעריות, ולפ"ז כונתם רק דלל"ק דמרבה אין במשמעות ערוה סוטה, אבל לל"ב דממעט שפיר יש למעטה לגמרי.

סימן ג

בדיני זיקה ואיסור ביטול מצות יבמין י"ז – י"ח

קיצור תוכן הענינים

יסודי הרברים בפלוגתא דזיקה

(א) י"ז ב' אלמא קסבר אין זיקה כו' ביאור הקנין הקלוש דזיקה כענין זיקה ככנוסה למ"ד הכי. - וענינו דומה לחצי' שפחה חב"ח, ולשרגא דליבני קדושין ס' א', וכן מאמר לב"ש אינו קנין גמור. - רב יוסף סבר דשייך ככנוסה לשני יבמין יחד אע"ג דאיתתא לתרי לא חזיא.

המחלוקת דזיקה בהכנת ענין שו"י מדאורייתא, ועפ"ז נחלקו אם ראוי לחכמים לגזור בה איסור קרובות, ורא"י לזה. - בדברי הרמב"ן נ"א א' שדין גט פוסל על כל האחין תלוי בזיקה, וכן דין חליצה פסולה. - בגמ' מחלקינן בין חד לתרי בזיקה, ויש לעי' כיון שהנידון בהכנת ענין שו"י מדאו', איך יתכן לחלק בין חד לתרי, וישוב לזה.

לאחר יבום וחליצה פוקעת הזיקה ועי' להלן סק"ה דאפי' מהחולץ עצמו, אבל מיתה לא מפקעא זיקה ובביאור הדברים.

דיני שו"י מדאו' לא שייכי בפלוגתא דזיקה דאין קדושין תופסין לשוק, ושו"י שזינתה ושו"י של אביו. - הדינים התלויים בפלוגתא דזיקה, איסור קרובות שו"י שקידש אחיו את אחותה, צרת ערוה בזיקה, חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין, ולענין הפרת נדרים תלוי באוקימתות שבגמ' כ"ט ב' נדרים ע"ד ע"ה, ובזה יש מקום לדון שיהא נפ"מ בדאורייתא.

בהא דפשיטא לן דמיתה לא מפקעא זיקה

ובירושלמי בזה

(ב) שם אלמא קסבר אין זיקה בקושיית תו' דלמא מיתה מפקעא זיקה, ובירושלמי סבר הכי, וישוב קושייתם. - בלישני דריב"ב דנקט שקידש את אחותה וקאמר מתה היבמה יכנוס כו' משמע דוקא אחותה אבל אמה אסור ובירושלמי דייק ממתני' דמתה אשתו אסור ביבמתה, ולפ"ז ניחא ועוד ישוב לזה. - בפ"י הרשב"א בשם ה"ר יונה בקושיית רהב"ח ואב"י, ועוד בביאור קושיית רהב"ח ע"ז.

י"ז ב' ע"ס הגמ'

(ג) שם הו"א הנ"מ בחד אבל בתרי כו' בסברא אין לחדש; חילוק בין חד לתרי, אבל מצינו לענין נדרים דר' יהושע מחלק, מיהו נדרים שאני שאינה נודרת אדעתא דתרי.

שם משום דאסור לבטל מצות יבמין, בדין עבר וביטל אי קנסינן ל' להוציא, לפרש"י כ"ד א' משמע דדוקא בספק לא יוציא, ובתו' כ"ג ב' בזה, ורא"י מר"ג ק"ט ב', וכ"ז ברמב"ן דלא יוציא. - בגמ' כ"ז ב' אמרי' דלמיתה דתרי לא חיישי, וא"כ בדאיכא שלשה אחין יהא מותר באמה.

שם תנן יבמתו שמתה כו' בתו"י שם. - ואידי דתנא רישא כו' לכא' טפי הול"ל דאגב חלץ לה ומתה מותר באחותה דבאמה אסור, תנא נמי יבמתו שמתה. - בגמ' ג' א' דאמרי' דמשנה שאי"צ היא, ולא אמרי' דלדיוקא דאמה אסור אצטריך בתו' ובריטב"א בזה.

בתוד"ה ולימא וד"ה אבל

(ד) שם תוד"ה ולימא כו' וקשה דלמא כו' משום דקדושין מפקעי זיקה הק' מהרש"א במהדור"ב דהא אפי' מיתה לא מפקעא זיקה, ונראה דהתו' לשיטתם דנשואין מפקעי זיקה לכו"ע. - בבירור תירוצ' התו'. - בהא דסתמו בסוגיא במגילה כרב יוסף. - שם בא"ד וליכא למימר נמי כו'. - שם תוד"ה אבל כו' ואפי' ר"ג מודה כו' בתו' הרא"ש וריטב"א בזה. - בדקדוק הרש"ש בלשון רש"י שכתב זיקה ככנוסה וכתב כאורסה.

בלשון הגמ' זיקה בכדי לא פקעה, בנידון אם חליצה מפקעת הזיקה מהחולץ, ועוד כמה נידונים

(ה) י"ח א' דזיקה בכדי לא פקעה, משמע דשלא בכדי פקעה ומהו ענין זה הרי היבום מחזק הקשר, ובחליצה עדיין הוא אסור בקרובותי. - ושם הכונה דפקעה בחליצה מהאחין, נ"ל"ע אם ההפקעה מהאחין היא מכאן ולהבא או דאגלאי מילתא שלא היתה זקוקה להן. - והעיקר נראה דחליצה מפקיעה הזיקה גם מהחולץ עצמו, ואיסור קרובת חלוצתו הוא מגזירה אטו גרושה וכ"מ בירושלמי ורא"י לזה. - ויתכן נפ"מ בזה למ"ד נשואין

ב' גזירה משום התרת יבמה לשוק. - יש להסתפק אם דוקא בדרך קבע מכוער הדבר או גם בדרך זנות.

שם דהא ר"ג כו' בדברי הרמב"ן ק"ט ב'

ט) שם גמ' דהא ר"ג אמר אין זיקה ומותר לבטל כו' בדברי הרמב"ן ק"ט ב' דסוגיין סברה דטעמ' דר"ג דקסבר המקדש אחות יבמה נפטרה יבמה.

להצד דקדושין גדלי בהדה האם יתכן דסבר יש זיקה, בתו' ק"ט ב' ד"ה וכו'. - קדשה לאחר ל' ואח"כ נפלה אחותה האם דמי לקדושין גדלי בהדה.

ברמב"ן ורשב"א כ' א' הביאו י"מ דלכתחילה אסור לישא אחות זקוקתו אפי' אי מותר לבטל מצות יבמין, ואין זה מטעם התו' י"ז ב', אלא משום מראית העין, ונפ"מ בזה.

כ"ט א' זו היא למעוטי מאי כו'

י) כ"ט א' זו היא למעוטי מאי כו' אלא אי כר"ג אי כר"א כו' בדברי התו' כאן ובתו' הרא"ש וריטב"א י"ח א'. - ברמב"ן ורשב"א תירצו דממתני' דהכא אין רא' דלא כר"ג, ולא ביארו מ"ט דב"ה דיוצא. - ובדברי הריטב"א שהזכיר טעמא דגדלי בהדה.

יסודי הדברים בפלוגתא דזיקה

א. י"ז ב' אלמא קסבר אין זיקה כו', כתב הרמב"ן כ"ז ב' דלדברי האומר יש זיקה דרבנן היא, ואין לך זיקה דאורייתא אלא לדברי ר"ש דאמר זיקה ככנוסה דמיא, ונראין הדברים דלמ"ד יש זיקה קבעו מדרבנן שיהא דינה כמו למ"ד זיקה ככנוסה מדאורייתא, ואף למ"ד זיקה ככנוסה מדאורייתא אינה כאשת איש גמורה ואין חיוב כרת בקרובותיה, ומ"מ יש לו בה קנין במקצתה, כמו ששייך קנין בחצי' שפחה וחצייה בת חורין וכמו שרגא דליבני קידושין ס' א', וה"נ המקצת הוא באיכות שהיא קצת כאשתו, וכן מאמר לב"ש משוי' לה קצת כאשתו מדאורייתא אע"ג דלא סגי לה בגיטא, ואין חייבין עליה משום אשת איש, ובענין זיקה ככנוסה מצינו דסבר רב יוסף דהויא ככנוסה לשני יבמין יחד, וכן סבר רבא י"ט א' דהויא ככנוסה לשתי יבמות יחד, ואע"פ שאין

מפילין. - ולפ"ז לעולם קיום המצוה מפקיע זיקה, וביאור בקושיית הגמ' כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו' לפ"ז.

חלץ לצרתה אחר שמתה מהו. - בדין יבמתו שמתה ונשא את אמה ואם נשא אחותה. - בדין מת היבם אם אסורה בקרוביו.

י"ח א' מתיב רהב"ח ובתו'

ו) י"ח א' מתיב רהב"ח כו' לכא' הו"מ לאקשווי ממתני' ל' א', וישוב לזה. - ובתו' ל' א' [ד"ה אמר] הקשו מ"ט לא דייק ר"ג ממתני' דהכא, ולכא' קושיא דהתם אלימא טפי.

שם תוד"ה והאי כו' תימה דמה צריך כו' לכא' קשה טפי לקמן ל' א' גופא אמאי אצטריך למיתני מאמר בשתי משניות, וישוב לזה. - בא"ד וי"ל כו' ביאור תירוצם, ועוד ביישוב קושייתם.

שם הני מתרי בתי קאתיין כו'.

ז) שם הני מתרי בתי קאתיין כו' בקושיית תו' דהלשון מיותר, ובלשון הגמ' כ"ו ב'.

אסור לבטל מצות יבמין

שם משום דקסבר אסור לבטל כו' יל"ע מה ראו להחמיר כ"כ הלא מצות יבום עדיפא ב' טעמים ליישב. - הא דלא חיישי' למיתה דתרי אם גם שלא במקום מצוה ונתבאר לעיל סק"ג.

שם ואי אין זיקה תבטל, משמע דלמ"ד יש זיקה חמיר טפי איסור ביטול ובטעמא דמילתא. - שם דהא ר"ג כו' בדברי התו' י"ז ב' דלא שרא ר"ג אלא בנושאה לו, יל"ע מאי מיייתי מר"ג הא התם כבר נושאה לו, אבל הכא אפשר בחליצה.

שם תוד"ה משום כו' הא דלא כר"ע כו' לכא' יל"ד בזה. - שם תוד"ה ודילמא וא"ת כו' לכא' ה"י מקום לומר דהכא חיישי' נמי שמא ילך למדנה"י וכי"ב, אבל בגמ' כ"ז ב' למ"כ. - עוד ביישוב קושייתם. - שם בא"ד וי"ל כו'.

בתוד"ה מיאנה כו' דמכוער הדבר

ח) תוד"ה מיאנה, אלא נראה דתמתין הקטנה כו' דמכוער הדבר כו', וכן פרש"י ק"ט א', ורא' לזה לשון אם מיאנה כו' משמע דהכי עדיף, מיהו יש לדחות. - רא' לדבריהם ממתני' קי"ב א' ומה שיש לדחות. - בגמ' קי"ב

לזכות שמכח המת, לכן מהני הגט לפסול לכל האחין, ולכאורה בזה אפשר לומר דכיון שיש לכל אחד מן האחין קנין גמור לא אלים כחו לפסול זכותם בגט שלו, ול"ד לחליצה וייבום דשליחותיהו קעביד, ועי"ש עוד שביאר כן ענין חליצה פסולה שצריכה לחזור על כל האחין, כיון שכל אחד מפקיע רק זכותו, וגם בזה י"ל דליכא דין שליחותיהו בחליצה פסולה, ולע"כ בסוגיא דגט וחליצ"פ.

ויש לעי' כיון שנתבאר דנדון יש זיקה הוא כיצד לבאר המצב הזה של שומרת יבם, שהיא משועבדת ליבם וכקנויה לו, האם דמיא לארוסה או זהו שיעבוד חיצוני ולא קנין גמור, א"כ איך יתכן לחלק בין יבם אחד לשני יבמין, הרי אם בשני יבמין אין זיקה יש להוכיח מזה שהמצב הזה אינו מחייב זיקה, ותו לית לן לחדש דבחד אחא איכא זיקה, וי"ל דלפי צד זה מפרשין שיש כח זיקה לשניהם יחד בשותפות, והוא עתיד להתברר לבסוף, ולכן עכשיו לא חל איסור זיקה על אף אחד, כיון שהקנין אינו מברר למפרע, שהרי האמת שעכשיו יש לשניהם זכות, וגם נעשה בשליחותיהו דכולהו, אבל עכ"פ ענין שומרת יבם הוא כענין אירוסין, אלא שכ"ז שלא נתברר א"א לקבוע איסורי קרובות עי"ז, ומדרבנן ודאי מובן שאפשר להתיר בספק, אבל אביי סבר בדעת ר"ש דאף בדאורייתא יש לחלק ביניהם. [א"ה, עי' לקמן ס"ה סק"ד ד"ה שם א"ל אביי כו'.]

מיהו לקושטא דמילתא לא מצינו בהדיא מ"ד יש זיקה בחד ואין זיקה בתרי, דהיא דר"ש י"ט א' אידחיא למסקנא, ור' יהושע דאמר בנדרים לאחד ולא לשנים י"ל שזוהי סברא מיוחדת בנדרים שאינה נודרת אדעתא דתרי, ואמוראי דפליגי לקמן ל' א' השוו תרי לחד, - בירושלמי נראה דס"ל דאמרינן איגלאי מילתא למפרע שהיתה זקוקה לזה שייבם או חלץ לבסוף.

ענין זיקה הוא קשר שקבעה תורה כדי לקיים מצות ייבום, אבל לאחר שקיים המצוה

שייך איתתא לבי תרי ולא שייך ייבום בשתי יבמות מבית אחד, מ"מ הענין המיוחד הזה שהקנתה תורה קנין אישות מסוים ליבם, קנין כזה שייך שיהא לשנים יחד.

ואפשר דפלוגתא דיש זיקה ואין זיקה היא בהבנת המצב הזה של שומרת יבם מדאורייתא, דנהי דתרוייהו ס"ל דאין כח זיקה ככנוסה מדאורייתא, אבל למ"ד יש זיקה מפרשין שהתורה הקנתה את היבמה ליבם כקנין ארוסה, ולכן ראוי לחכמים לגזור בה דיני ארוסתו, ולמ"ד אין זיקה יש ליבם זכות לקנות את יבמתו, שהיא משועבדת לו מכח קידושי המת, אבל אין לו קשר של קנין כארוסה שהוא קנאה כבר, וזהו לשון יש זיקה פי' חיבור וקשר כמו לשון אינו זקוק לו זוקקין את הנכסים וכיו"ב, וכן לשון אסור באזיקים לאסור מלכיהם בזיקים לקשרם בשלשלאות, וחידשו בגמ' הגדרה זו על המצב הזה שאינו כאישות גמורה רק קשר מסוים, ואף בזיקה ככנוסה אמרו י"ח ב' קסבר יש זיקה וזיקה ככנוסה דמיא, כלומר שהקשר הזה כפי מה שישנו למ"ד יש זיקה, הרי הוא לר"ש כקנין גמור, אבל אינה ככנוסה לגמרי, כדתנן נדרים ע"ד א' שאין היבמה גמורה ליבם כשם שהארוסה גמורה לאישה, ופי' בגמ' דר"ל שאין חייבין עליה סקילה כנערה המאורסה, וה"ה שאין חייבין עליה משום אשת איש, ולמ"ד אין זיקה הרי היבמה כמשועבדת וקנויה ליבם, אבל אין קשר קנין מצד היבם לומר שהוא קנאה לו לאשה במדה מסוימת, ועי' לקמן ס"ב ס"ק י"א כתבנו דממה שאמר רבא נ"ג א' דלמ"ד יש זיקה שייך קידושין עלוי זיקה יש ללמוד שזו סברא דאורייתא.

ויעוי' ברמב"ן נ"א א' דלמ"ד יש זיקה כיון שיש ליבם כח קנין שכבר זכה בה לעצמו, יש לפרש דכשתיקנו חכמים שגט פוסל בה, הרי הגט מתייחס לקנין שיש ליבם הזה ביבמה הזו, אבל למ"ד אין זיקה שלא קנה בה קנין גמור מצד עצמו, יש לפרש שהגט מתייחס לשיעבוד שיש עליה מכח קידושי המת, שהרי אין לו בה קנין לגרש מכח עצמו, וכיון שתקנת הגט מתייחסת

לענין הפרת נדרים ע"י לקמן כ"ט ב' נדרים ע"ד ע"ה, ותלוי באוקימתות שבגמ' שם.

בהא דפשיטא לן דמיתה לא מפקעא זיקה, ובירושלמי בזה

ב. שם גמ' אלמא קסבר אין זיקה, הקשו בתור"ה אבל, דילמא קסבר יש זיקה אבל לאחר מיתה פקעה זיקה, ותירצו דפשיטא לגמ' מסברא דזיקה בכדי לא פקעה, ואמנם עבדי בגמ' צריכותא שהוצרך ר"י להשמיענו שלא יטעו דלאחר מיתה פקעה זיקה, אבל לא רצו להעמיד כן מימרא דרב לקושטא דמילתא, ויש לעי' מנין פשיטא לגמ' ד"ז, הרי בסברא י"ל דעיקר כח זיקה הוא כדי לקיים מצות יבמין, וכיון שמתה שפיר פקעה זיקה כמו לאחר חליצה, דבשלמא אם נימא דלאחר חליצה נמי לא פקעה זיקה, י"ל דהו"ל כאשתו לכל דבר, שאין הקרובות ניתרות לאחר מיתה, אבל למש"כ סק"ה דלאחר חליצה פקעה זיקה, הרי דלא דייננן לה כאשתו שלאחר גירושין הוא אסור בקרובותיה, ובירושלמי ג"כ מבואר דלאחר מיתה פקעה זיקה, אלא ד"ל דהירושלמי לשיטתו דאיגלאי מילתא למפרע שהיתה זקוקה למי שייבם או חלץ לבסוף, והשתא נמי איגלאי מילתא שלא היתה עומדת להתייבם.

ואפשר לומר דפשיטא לגמ' דאם רב בא להשמיענו דלמ"ד יש זיקה ג"כ פקעה זיקה במיתה, לא הוה סתים בלישניה לומר דמותר באמה, שהרי יתכן לפרש דבריו דהלכה כמ"ד אין זיקה, ועיקר החידוש סתום בדבריו, אלא ודאי פשיטא ליה לרב דזיקה במיתה לא פקעה, ואשמועינן דאין זיקה ואפ"ה אסור לבטל מצות יבמין, וכן הוכיח רב אשי ממתני' ל' א' דיש זיקה אע"פ שמת היבם, וכן ר"ג שם הוכיח דאין זיקה כלל מדשריא לאחר מיתה.

ולכאורה יש לדייק כן מדריב"ב גופיה דקתני דוקא קידש את אחותה ומתה היבמה יכנוס את אשתו, אבל קידש את אמה אע"פ שמתה היבמה אשתו אסורה, וליכא לשנויי אגב רישא

בייבום או בחליצה, בטל ענין הזיקה בין מדאוריתא בין מדרבנן, שרצון התורה בקנין הזה הוא כדי לקיים המצוה, ולא שתהא קנינו לעולם, אבל אם מתה היא או שמת הוא בזה אמרו בגמ' דזיקה בכדי לא פקעה, דבעינן קיום המצוה בפועל לקיים הייבום או לבטל הזיקה ע"י חליצה, (מיהו בירושלמי פליגי ע"ז וסברי דיש זיקה ובמיתה פקעה זיקה ועי' בהוספה שבסוף הסימן), ועמשנ"ת בזה לקמן סק"ה שאף מהחולץ פקעה זיקה, ואיסורו גזירה אטו גרושה, ואפשר לומר שגם מדרבנן קבעו איסורי קרובות כיון שראו רצון התורה לחזק הקשר ביניהם לקיים מצות ייבום, ולכן לאחר שנתקיימה המצוה בטל איסור קרובות, מיהו בלא"ה ג"כ י"ל דכיון שיש כאן רק מקצת קנין אישות, לא החמירו מדרבנן לאחר שנתבטל הקשר ע"י חליצה, או שנתברר מי המייבם.

בעיקר דיני שומרת יבם מדאוריתא אין חילוק בין מ"ד יש זיקה למ"ד אין זיקה, ופלוגתא דרב ושמואל צ"ב ב' אם קידושין תופסין ביבמה לשוק, דלרב אין קידושין תופסין ולשמואל מספק"ל, ד"ז אינו תלוי בזיקה, שהרי רב סבר אין זיקה ושמואל סבר יש זיקה, דלכו"ע קבעה תורה שיעבוד היבמה ליבם מכח קדושי המת כדי להקים לו שם, ובכלל זה שנקנית בע"כ ולרוה"פ א"צ עדים לקיום הדבר, והנדרון איך להגדיר מצב זה, וכמשנ"ת, וכן לענין שו"י שזינתה ושו"י של אביו צ"ז א' לא תליא בזיקה.

לענין איסור קרובות מבואר בשמעתין דתליא בפלוגתא אם יש זיקה או לא, וכן לענין אם קידש את אחותה דלמ"ד יש זיקה שייך לומר שלהחמיר דייננן כלא תפסו קידושין באחותה, ועדיין היבמה זקוקה לחליצה, וזהו פלוגתא דריב"ב ורבנן מ"א א' אם צריך להמתין, ועי' לקמן [ס"ד סק"א] שיטות הראשונים ז"ל בזה, וכן לענין אם חשובה צרת ערוה מכח הזיקה שהיא ככנוסה בבית היבם עם הערוה שבביתו, כדלקמן י"ח א' ל' א', וכן לענין חליצה פסולה לחזור על כל האחין ולפטור צרתה כדלקמן כ"ו ב' כ"ז א', וכן

אלא די"ל שלא רצו להאריך בגמ' בכונת רהב"ח ואביי כיון דלקושטא דמילתא לא מחלקינן בהכי, אבל שפיר י"ל שהם רצו להוכיח מכאן חילוק זה.

ואפשר להוסיף דרהב"ח ואביי לא נתכוונו להקשות דוקא דאין זיקה לאחר מיתה,

דא"כ היו מפרשים בהדיא ואי אמרת יש זיקה לאחר"מ, אלא כונתם להוכיח דלאו כללא הוא להחמיר בכל מילי משום זיקה, דאפשר שלענין צרת ערוה בזיקה לא החמירו, ולענין שתי אחיות שזקוקות יחד החמירו טפי, שחכמים דנו בכל אופן בפ"ע אם ראוי לגזור בו, ושפיר חייבוהו להמתין בקידש את אחותה משום דעבד איסורא לבטל ממנו מצות יבמין, ואכתי י"ל דבמתה לא גזרו על קרובותיה.

י"ז ב' ע"ס הגמ'.

ברין עבר וביטל מצות יבמין אם יוציא.

בהא דלא חיישינן למיתה דתרי אם הוא גם

שלא במקום מצוה.

ג. שם הו"א ה"מ בתרי אבל בחד יש זיקה, בסברא אין לחדש שני גדרים בשומרת יבם, דאם מצינו שומרת יבם לתרי שיש בה כל הדינים כמו לחד, ואפ"ה אין זיקה בינה ליבמין, אין לחדש דבחד יש זיקה, אבל מצינו לענין נדרים דר' יהושע מחלק בין חד לתרי, ולכן ה' מקום לחלק כן גם לענין קרובות, אבל באמת לא דמי דהתם אינה נודרת אדעתא דתרי, וכבר נתבאר כ"ז לעיל סק"א, א"נ י"ל דבחד ה' מקום לגזור טפי מדרבנן דמחזיזי כאשתו.

שם קמ"ל לאחר מיתה אין מחיים לא משום דאסור לבטל מצות יבמין, ואם עבר ונשא לא יוציא, ואפי' קידש לא ימתין לרבנן דריב"ב דס"ל אין זיקה, מיהו אפי' נימא דלרבנן ג"כ יוציא משום שכנס באיסור, מ"מ שמעינן דלריב"ב יש זיקה מדאצרכה ליבמתו חליצה, ואי משום קנסא לחוד אין ענין לחייב יבמתו בחליצה, אלא ודאי משום זיקה מחמירנן כאילו לא תפסו קידושין באחותה, עי' בזה לקמן ס"ד סק"א, מיהו לקושטא דמילתא נקטינן דלא יוציא אע"פ שעבר אביטול

כדמשנינן בסמוך, וש"מ דזיקה לא פקעה לאחר מיתה, מיהו בגמ' י"ח ב' מוכח דלא דייקנין הכי, שהרי אמרו דאי הוה אמר הלכה כריב"ב הו"א ה"מ מחיים אבל לאחר מיתה לא, וצריך טעם למה באמת לא דייקנין מינה דבאמה אסור.

ובירושלמי מבואר דלתנא דמתני' דוקא מתה היבמה יכנוס את אשתו אבל מתה אשתו אסור ביבמתו ואתיא כר"א, ולפ"ז ניחא דנקט אחותה לדיוקי דמתה אשתו אסור ביבמתו, והירושלמי לשיטתו דמתה יבמתו פקעה זיקה לכו"ע, ואפי' באמה מותר, וא"כ מתה היבמה מיותר לדיוקי, ושמאל לטעמיה ג"כ סבר מ"א א' דמתה אשתו אסור ביבמתו, ולכך הוצרך לפרש דיש זיקה לאחר מיתה, דאי ממתני' הו"א דאתיא לדיוקי דמתה אשתו אסור ביבמתו.

ויתכן עוד דהו"מ למידחי דבמתה היבמה קנסינן ליה שיהא אסור בקרובותיה כיון שמדאורייתא כבר פקעה זיקתה מעליו באיסור, ורק באחותה דבאשתו נמי שריא התירו, (ועי' לשון הרמב"ן י"ח ב' דאי משום קנסא לעולם לא יתירוה לכנוס, וצ"ע אם כונתו לקנוס גם באחותה שמתה טפי מאשתו שמתה, או דדוקא בקיימת וחלץ לה אחיו או כנסה קאמר), וגם בעיקר הא דנקטינן דבמתה לא פקעה זיקה, י"ל דהיינו משום דפשיטא לן דמדאורייתא גם בקידש אחותה או אמה פקעה זיקה, ואם משום קנס אמרינן ליה שיוציא את אשתו בגט, א"כ גם במתה אסור באמה, וע"כ דהחמירו שלא תפקע זיקה כ"ז שלא נתקיימה מצות ייבום, ומדרב שרי באמה ש"מ דס"ל אין זיקה.

והרשב"א הביא דברי ה"ר יונה בשם רבו דרהב"ח ואביי כונתם להקשות דלכו"ע פקעה זיקה במיתה, וכן הביא בריטב"א בשם תו' וכ"ה בתו"י, ובזה מיושב הא דמקשו ממתני' דאתיא שפיר ככו"ע, וניחא נמי דאביי לא קשיא ליה דר"מ אדר"מ, מיהו לשון הגמ' סתום קצת דהול"ל ואי אמרת יש זיקה לאחר מיתה,

שם תנן יבמתו שמתה כו', פ"י בתו"י דהו"ל מחלוקת ואח"כ סתם, ולכאורה י"ל דמייתי מינה דבחד לכו"ע יש זיקה, דהא כי פליגי בתרי פליגי.

שם ואידי דתנא רישא כו', לכאורה טפי עדיף למימר אידי דתנא בהאי בבא גופה חליץ לה ומתה מותר באחותה, דהתם באמה אסור כדתנן מ' א' תנא נמי יבמתו שמתה, וראיתי בירושלמי דמשני הכי, ואפשר דכיון דבתלמודן אמרין לקמן דכולה הך בבא משנה שא"צ היא, וא"כ האמת הוא דכולה הך בבא אגב רישא.

ומהא דסתמו בגמ' נ' א' בדברי ר"י דמשנה שא"צ היא, משמע דאף למאי דקי"ל יש זיקה הויא משנה שא"צ, ומתפרש כמ"ש הריטב"א שם דליכא למימר דלדיוקי דאמה אסור תנא לה, שהרי הדיוק אינו מכריע דאיכא למימר אגב רישא, וכבר נשנה במשניות דיש זיקה למאן דמפרש הכי, וצ"ע בתו' בשמעתין ד"ה ולימא שכתבו דרב יוסף לטעמיה דסבר אין זיקה, דמדסתמו בגמ' משמע שכ"ה האמת לכו"ע, ועי"ש ברמב"ן עוד ביאורים במשנה שא"צ, וק"ל למה שנה התנא משנה שא"צ באופן שמטעה דדוקא אחותה, דנמצא שאין לנו ממשנה זו אלא גרם טעות, וי"ל דקמ"ל דמחיים אסור משום ביטול מצות יבמין, וזה דלא כר"ג, מיהו כבר כתבו תו' דמודה ר"ג דבלא הכרח אסור לבטל מצות יבמין.

בתו' ד"ה ולימא, וד"ה אבל

ד. שם תוד"ה ולימא, וקשה דדילמא כו' משום דקדושין מפקעי זיקה כו', כבר הקשה מהרש"א במהדו"ב דכיון דחזינן דבמיתה לא פקעה זיקה כ"ש דלא תפקע ע"י קידושין, דבקידושין שייך לומר שהזיקה מונעת שלא יחולו הקידושין, אבל במיתה ודאי פקעה זיקה ממנה, ואם ס"ל דלא פקעה זיקה בלא קיום מצות יבמין ה"ה דלא תפקע ע"י קידושין, וכמ"מ בירושלמי דבמיתה פקעה זיקה לכו"ע, אפי' לריב"ב

מצות יבמין, אבל לפרש"י כ"ד א' משמע דדוקא משום דהוי ספיקא לא יוציא, אבל באח אחד שקידש אחותה וביטל מצות יבמין, יוציא, ובתו' כ"ג ב' ד"ה קדמו כתבו דבעבד איסורא יוציא, אבל בקידש לרבנן א"צ להמתין, מיהו בדף י"ח ב' כתבו דכיון שלא היו ראויות לבא לכלל היתר אמרו יוציאו, [א"ה, ע' בזה באורך לקמן ס"ד סק"ט י.]. ובפשוטו לא מצינו יוציאו אלא באיסור ערוה דזיקה או נאסרה ליבום, אבל לא משום קנס לחוד, וכ"נ בתוד"ה אבל דר"ג מודה לדרב דמחיים אסור, והרי לר"ג ודאי לא יוציא כדאמר ק"ט ב' המקדש אחות יבמה נפטרה יבמה והלכה לה, וש"מ דאף לרב הדין כן אע"פ שודאי ביטל מצות יבמין, וכ"מ ברמב"ן י"ח ב' דליכא דין יוציא משום קנס שביטל מצות יבמין, ולכאורה קשה דבמבטל להדיא פשיטא דאסור, כדפשיטא לתו' אליבא דר"ג, ואפשר דקמ"ל דאיכא איסור גמור מדרבנן.

לכאורה משמע דמחיים אין שום היתר באמה, ויש לעי' דלקמן כ"ו ב' אמרין דלמיתה דתרי לא חיישינן, וא"כ כשיש עוד שני אחין מותר לו לישא אמה, ואפשר לומר דשלא במקום מצוה לא שרינן אפי' בתרי, ושאני התם דמקיים מצות יבום, מיהו אין הכרע מדברי רב לאסור, דשפיר קמ"ל בהאי לישנא דאסור לבטל מצות יבמין, וממילא נדע מתי נקרא מבטל המצוה ומתי החשש רחוק, ופשטות הגמ' דרב קמ"ל דאפי' בתרי אסור דחיישינן למיתה דחד, דהא אמרין דאי הוה אמר הלכה כדברי האומר אין זיקה הו"א ה"מ בתרי, ומשמע דהשתא נמי קיימי דבריו בתרי, ואפ"ה קאמר דדוקא לאחר מיתה שרי, (ומשו"ה לא קאמר אלא אי אמרת הכי כו', ויש לדחות דסו"ס גם תירוצו זה אמת, ול"ד להדיא דרב יהודה דבסמוך דאידיחי תירוצו קמא), וה"ג מסתברא דבחד פשיטא דאסור לבטל מצות יבמין להדיא, [עי' תו' כ"ז ב' סוד"ה איתביה דלא חיישינן שיעשה כן], אבל אין ללמוד מזה לשלשה אחין, וא"כ צריך ראי' לאיסור.

דמודה דאסור כדלקמן כ"ט א', וע"ע מש"כ בזה לקמן סק"י.

יעוי' ברש"ש שדקדק בלשון רש"י שכתב בד"ה אין זיקה למהוי כארוסה, ובד"ה אבל ובד"ה יש זיקה כתב למהוי ככנוסה, ונראה שרש"י תפס לשון הגמ' י"ח ב' שאמרו זיקה ככנוסה, ובדיבור הראשון ביאר דכנוסה ר"ל כארוסה.

בלשון הגמ' זיקה בכדי לא פקעה, בנידון אם חליצה מפקעת הזיקה מהחולץ ועוד כמה נידונים

ה. י"ח א' קמ"ל דזיקה בכדי לא פקעה, יש לעי' מאי קאמר דכדי לא פקעה ומשמע דשלא בכדי פקעה, ומהו ענין זה, הרי ע"י ייבום מתחזקת הזיקה, וכן אם החולץ כביתו דמיא ואח"כ מגרשה א"כ גם בחליצה מתחזקת הזיקה, והול"ל דזיקה לא פקעה, דכמו שאין אירוסין דעלמא פוקעין בגירושין ומיתה, ה"ה דזיקה לא פקעה במיתה.

ולכאורה יש לפרש דנהי דיש זיקה גם בתרי אחי, אבל לאחר שאחד חלץ או ייבם פקעה זיקה מינייהו, כדתנן מ' ב' גבי החולץ שהאחין מותרין בקרובותיה, וכן כולם מותרין בקרובות צרת החלוצה, אע"פ שמעיקרא היתה זקוקה לו ואסור בקרובותי, מיהו קשה דהא דפקעה זיקה מן האחין היינו משום דאיגלאי מילתא שהיתה זקוקה לזה ונחלטה הזיקה ביניהם, וא"כ לא פקעה זיקה כלל אלא נתחזקה ונתבררה, וי"ל דבאמת לא פקעה זיקה למפרע מן האחין, תדע דתנן כ"ו א' בארבעה אחין יוציאו, ואם פקעה זיקה למפרע איגלאי מילתא דלא עבוד איסורא, ועי' רש"י ותו' כ"ג ב' כ"ד א', ולכן שייך לשון דזיקה פקעה מן האחין ע"י חליצה וייבום של אחד מהן, ובירושלמי פ"ד ה"ח הוכיח ר' אבין דבמיתה פקעה זיקה, מהא דפקעה זיקה מן האחין כשחלץ אחד מהן, ולגבי האחין החלוצה כמתה, ומשמע מזה דלא פקעה זיקת האחין למפרע כמו שלא פקעה במתה.

דבקידושין אמרינן ליה המתן, ונראה דקושייתם לשיטתם לקמן י"ח ב' דע"י נשואין פקעה זיקה, וא"כ י"ל דה"ה ע"י קדושין, ומה שתירצו דאין נ"ל לחלק משום קדושין, היינו כמשנ"ת דיותר יש לפקוע זיקה ע"י מיתה, ואם רבנן סברי דלא פקעה ע"י מיתה כ"ש דלא פקעה ע"י קידושין, וא"כ רב דאמר דפקעה ע"י מיתה סבר כרבנן דריב"ב, (למאי דנקטי תו' דלריב"ב אפי' בקידושין לא פקעה וכ"ש במיתה, וזה אין נראה לגמ'), וכן פשוט לגמ' בסמוך ולקמן י"ח ב' דרבנן וריב"ב בהא פליגי.

ויש לעי' כיון דרב יוסף סבר אין זיקה ולכך אמר דשמואל חייש ליחידאה, א"כ למה סתמו בגמ' מגילה י"ח ב' להלכה עפ"ד ר"י שם, הרי לרב אשי ליכא ראי' דשמואל חייש ליחידאה, ועי"ש בתו' דמה"ט פסקו דלא כשמואל שם, וכאן הרי קי"ל כשמואל, ואפשר דרב אשי לא חש לשנות הסוגיא שם כיון דאתיא דרב כר' יוחנן, וקי"ל כרב באיסורי, וצ"ע שם, גם צ"ע שם דמעיקרא אמרינן בשם רב יוסף איפכא.

שם בא"ד וליכא למימר נמי דהיינו ר' יהושע כו' ופליגי אי מאמר קונה כו', לכאורה לכו"ע יש זיקה לחד, ופליגי בתרי ואחד עשה מאמר אם המאמר מכריע הזיקה לאותו שעשה המאמר למהוי כחד, ור"ע סבר דלא סגי בכח זיקה להפרת נדרים אפי' בחד, כיון שאינה גמורה לאישה, וכ"כ הרמב"ן דקי"ל כר"ע אע"ג דקי"ל יש זיקה.

שם בא"ד וכן משמע בהחולץ כו' אלא דרב יוסף לא בעי כו', עמ"ש"כ לעיל סק"ג דמדסתמו כן בגמ' שם, ש"מ דלכו"ע היא משנה שא"צ.

שם תודה אבל, ואפי' ר"ג כו' מודה הכא דשאני התם שכבר נשואה לו, והא דפשיטא לן דפליג אמתני' דארבעה אחין, פי' בתו' הרא"ש ובריטב"א דכיון שעוסק במצות ייבום לא חייש ר"ג דילמא מיית, אבל לקדש אחותה מודה דאסור, וכן בחד אחא כששתיהן זקוקות לו י"ל

זיקה וכ"ש ע"י חליצה, וכ"כ אאמו"ר שליט"א במתני' מ' א' שאיסור זיקה ראוי שיפקע מהחולץ כמו מהאחין, ואיסורו מתחדש מכח החליצה, מיהו בשמעתין פירש שהחליצה מחזקת הקשר כעין ביתו דר"ע, ע"ש.

ומה"ט דאיסור קרובות חלוצתו הוא אטו גרושתו, לכן לא שייך שיפקע איסור זה ע"י שיקדש אחותה, דגזירה זו לא פקעה, אבל כח זיקה פקע כמו שפקע ע"י חליצה, מיהו עיקר הדבר קשה דודאי כמו שאינו פוקע ע"י מיתה ראוי שלא יפקע ע"י קידושי אחותה, דכיון דחזינן דכשאינה ראוי למצותה באונס לא פקעה זיקה, ה"ה כשהוא אינו ראוי, ולכן אפי' אם היבמה מותרת לשוק, מן הראוי שלא תפקע הזיקה, ומ"מ לעניננו כח זיקה שייך שיפקע, ומה"ט לדעת תו' בנשא קרובת זקוקתו יקיים, ובנשא קרובת חלוצתו יוציא, אפי' נשאה ע"י קידושי כסף תחלה, ע"י תו' כ"ג ב', וכן נפ"מ בספק אחות זקוקתו דיקיים ובספק אחות חלוצתו יוציא, דאיסור זה שייך שיפקע, ע"י רשב"א כ"ד א' וריטב"א ונמו"י כ"ג ב'.

ואפשר דנפ"מ למ"ד נשואין מפילין ויש זיקה, שאם נפלה לפניו בתו של שמעון ומת, הרי גם אשתו של המת אסורה על שמעון מדין צרת ערוה, אבל אם חלץ לה ומת אשתו מותרת, דע"י החליצה פקעה הזיקה, ומכאן ולהבא דיינינן לה כלא היתה זקוקתו, וא"כ לא היתה צרת ערוה בזיקה.

ולהאמור אפשר דכל ענין יש זיקה היינו שתיקנו רבנן לחזק זיקה דאורייתא ולקבעה כארוסתו, אבל משנתקיימה המצוה ובטלה זיקה דאורייתא, לא ראו חכמים לחזק דבריהם יותר משל תורה, משא"כ במתה שלא נתקיימה המצוה, הרי"ז כאשתו שמתה כיון שלא נעשה מעשה להפקיע הזיקה, ואפשר שגם מענין שיעבודה למת הרי היא כאשתו של מת שמתה, משא"כ לאחר חליצה, מיהו לאו סברא פשוטה היא דהא בירושלמי סבר

מיהו העיקר נראה דכל שנתקיימה מצות ייבום בין בייבום בין בחליצה פקעה הזיקה, דענין הזיקה שנתנה תורה לשו"י הוא כדי לקיים מצות ייבום, וכיון שחלץ לה פקעה זיקה גם מן החולץ, ומה שאסור בקרובותיה של החלוצה, זהו איסור מחודש מדרבנן גזירה אטו גרושה, והשתא ניחא דבאמת זיקה פוקעת שלא בכדי, ואז מותר בקרובותיה מדין הזיקה, וכן לר"ש דזיקה ככנוסה פקעה זיקה מן האחים והם מותרין בקרובותיה, מה שהיו אסורין מדאורייתא בזמן הזיקה, לרב יוסף דבתרי נמי זיקה ככנוסה, וכן שתי הצרות ככנוסות לרבא י"ט א', ומשחלץ או ייבם לאחת הותר בקרובות השני', הרי חזינן שכח הזיקה מדאורייתא או מדרבנן ניתן כדי לקיים מצות ייבום, ומשנתקיימה המצוה פקעה הזיקה מכאן ולהבא, ואין איסור הקרובות שמחמתה קיים, כיון דמעיקרא קליש איסוריהו, ואין לו קיום אלא בזמן שהיא זקוקה לו, וכ"כ הריטב"א דזיקה בכדי לא פקעה בלא מעשה או חליצה או ייבום, והיינו כמש"כ דמכאן ולהבא גם חליצה מפקיעה הזיקה.

וכן מבואר בירושלמי שם דדייק ממתני' שהחליצה גורמת איסור קרובות על החולץ, ולא שנשאר איסור זיקה דמעיקרא על החולץ, מדקתני החולץ מפני שחלץ לה הא לא חלץ לה ומתה מותר באמה, דאל"כ הול"ל אחד מן האחין שחלץ הותרו כל האחין, וע"ע מש"פ בזה אאמו"ר שליט"א להוכיח ממתני' דהחליצה גורמת איסור קרובות, ואמנם בזה פליג הירושלמי אתלמודן וסבר דבמיתה ג"כ פקעה זיקה, אבל בהא דבחליצה פקעה זיקה לא פליגי.

וראי' לזה מהא דאיסור קרובות של החולץ הוא אף למ"ד אין זיקה, וכן אם מתה החלוצה אסור בקרובותיה כדתנן באחותה בזמן שהיא קיימת, וכדאמרינן י"ז ב' דמתני' דחלץ לה ומתה אתיא כרב, וע"י לעיל סק"ג מירושלמי שם, וכן משמעות המשנה מ"א א' החולץ ליבמתו כו' וכן המגרש כו' דאטו גרושה אסורה, וכן מצינו נ"א ב' שגזרו לאסרו בקרובותיה ע"י גט אפי' לר"ג דאין

שגם במיתה פקעה זיקה, והיינו מה"ט כיון שזיקה דאורייתא פקעה, שהיא ניתנה לקיום המצוה בלבד. **ובזה** מיושב הא דאמרו כ"ט ב' זה יעשה מאמר ויקנה כו' דע"י המאמר פקעה זיקתה מהאחין, דכנתקיימה בה מצות ייבום, ואע"פ שבלא ביאה לא קיים מצותו, מ"מ לגבי להפקיע זיקת האחין סגי בזה, שמכח מצותו פקעה מהאחין, ול"ד לקידש את אחותה שלא קיים ביבמה שום מצוה, והדין נותן שלא יתפסו קידושין באחותה, מפני שיש זיקה והיבמה כארוסתו, ואע"פ שתפסו מדאורייתא ואינו יכול לייבם, מ"מ הזיקה לא פקעה כיון שלא נעשית מצות ייבום, וזה כפ"י הריטב"א י"ח ב'.

נראה שאם חלץ לצרתה אחר שמתה ג"כ פקעה זיקה מן המתה, ואפי' בלא שליחותא דמתה, דכיון שנתקיימה מצותה שפיר פקעה זיקה. **נראה** דיבמתו שמתה ונשא אמה לדעת תו' י"ח ב' דנשואין מפקיעין זיקה, ה"נ פקעה זיקה, ואע"פ שבלא"ה אין נפ"מ בזיקתה, מ"מ לא גרע מבחיים, אבל אם נשא אחותה לאחר מיתה, י"ל דלא פקעה זיקה, שהרי עכשיו נשואי אחותה לא מוכיחין שאינה כאשתו, ותדע מדקתני יבמתו שמתה מותר באחותה ובאמה לא, ואטו נימא דלאחר שנשא אחותה הותר גם באמה.

וכ"ז לפרתו' דבנשא אחותה פקעה זיקה, אבל להסוברים דבנשואין ג"כ לא פקעה זיקה, וכ"נ לפמשנ"ת לעיל דרק ע"י קיום המצוה פקעה זיקה, ולא ע"י שום פעולה מבחוץ, פשוט דה"ה לאח"מ שא"א להפקיע זיקה ע"י נשואי קרובות. **יש** להסתפק מת היבם אם היבמה אסורה בקרוביו, ובפשוטו אין לחלק בין קרובי היבם לקרובי היבמה, כדחזינן דהויא צרת ערוה במת היבם, וכ"מ בגמ' י"ח ב' לענין זיקה ככנוסה דגם במת היבם נשאר דינה ככנוסה לענין ייבום, ועי' לשון הרמב"ן ל"ה ב' ד"ה אלא, שכתב דאסורה בקרוביו משום זיקה, (וצ"ע בב"מ בצלעות הבית סוף ס"א שכתב ע"ד דתמוה למה אסורה

י"ח א' מתיב רהב"ח כו' ובתו' ו. י"ח א' מתיב רהב"ח עשה בה מאמר כו', לכאורה ה"ה דהו"מ לאקשווי ממתני' דלקמן ל' א' וכדברי ר"נ שם, אלא דפריך ממשנתנו שהיא קודמת, ואפשר דכיון ששנה התנא ד"ז גבי כיצד אשת אחיו כו' משמע שזו הלכה רווחת, דאל"כ לא הו"ל לבאר משנה קמייתא המוסכמת, בביאור שיש בו מחלוקת, ורצה להוכיח מכאן דמיתה מפקעת זיקה, או שאין דין צרת ערוה מכח זיקה, או דק"ל אין זיקה, וכן ברייתא דמייתי אביי אתיא לפרושי כיצד כבמתני'.

בתו' לקמן ל' א' ד"ה אמר הקשו מ"ט לא דייק ר"נ ממתני' דהכא דאין זיקה, הרי הא דדייק ר"נ התם הוי כדיוקיה דרהב"ח ממתני' דהכא, ולכאורה מהתם מוכח טפי דמאמר דנקט דוקא הוא, דהא מעיקרא סבר התנא דעשה מאמר בערוה הרי הנכרית שהיא אשתו מתייבמת, ורק בעשה מאמר בנכרית אינה מתייבמת, ואח"כ חזר בו דבכל גונא אינה מתייבמת, וכיון דנחית תנא לחידושא דמאמר, ש"מ דדוקא משום מאמר אסורה, אבל הכא ידע ר"נ דאיכא למימר דאתא לאפוקי מב"ש, ועוד דהתם קתני בשתי המשניות מאמר, וסגי בחדא לאפוקי מב"ש, ועוד דאם מתני' דהכא נשנית לבתר חזרה דהתם, א"כ הו"ל לדיוקי מהתם, דהאי דהכא מהתם גמר לה.

שם מכדי הני מתרי בתי קאתיין כו'.
אסור לבטל מצות יבמין, בביאור החשש
למיתה, ובהא דלמ"ד יש זיקה חמיר ביטול
מצו"י.

עוד שם בגמ' ובתו'

ז. שם הני מתרי בתי קאתיין כו', בתו' הקשו
 דהלשון מיותר דהא לא שייך מבית אחד,
 ולכאורה נראה דלשון זה הוא לשון הגמ' כ"ו א'
 ושם פירשנו [א"ה, ע' ס"ו סק"ן] דקאי אמתני' כ"ג
 ב' דהתם הוו תרי אחיות מבית אחד, כלומר שרק
 אחת מהן ראוי' לייבום ולא ידעינן מני, ובוזה מובן
 שאין ראוי לייבום אחת מהן, כיון שאפשר שנושא
 אחות זקוקתו ומפקיע ייבום מאחותה, אבל כאן
 דבכל אחת מקיים מצוה, אין לחוש לביטול מצות
 יבמין, דבמצוה קעסיק, וגם שתי המצות עתידות
 להתקיים בדרך כלל, ועיקר הדברים כבר כתב
 אאמור"ר שליט"א דאין כונת הגמ' לאפוקי תרי
 אחיות מחד ביתא, אלא לומר מכדי תרוייהו
 דמצות ייבום ניהו, ואין ראוי למנוע קיום מצות
 ייבום מפני חשש דילמא מיית, עיי"ש.

שם משום דקסבר אסור לבטל מצות יבמין כו',
יש לעי' מה ראו להחמיר כ"כ כשעוסק
במצוה, ובפרט שמצות ייבום עדיפא עי' כ"א א',
ונראה שיש שני טעמים למה החמירו בכה"ג, חדא
דהנדרון מפני שמצות אח אחד על חשבון האח
השני, דאין לגרום לאח השני שלא יהא לו תיקון
דמצות יבמין, בגלל שעוסק במצות האח הזה,
ואין זה כשתי מצוות דעלמא דסו"ס מקיים מצוה,
שכאן יש הפסד למת, ואין מצוה של זה סיבה
להפסיד לשני, ועוד דעשיית מעשה בידים
להפקיע אפשרות המצוה חמיר טפי, דודאי לא
הצריכוהו למחר דילמא מיית, דאין לקבוע הלכה
לחוש למיתה אלא כשעושה מעשה להפקיע, וכיון
שהמצוה מוטלת גם עליו הר"ז כמפקיע מצוה
מעצמו, על סמך הבטחה של אחיו, ואם הולך
למדה"י שאינו מפקיע במוחלט לא חמיר כ"כ,
[א"ה, ע"ע לקמן ס"ו סק"ז] ועמ"ש"כ [ס"ו סק"י י"ד]

שם תוד"ה והאי, תימה דמה צריך למיתני בשני
מקומות לאפוקי מב"ש כו', לכאורה קשה
טפי דלקמן גופא קתני מאמר בשתי משניות, והתם
ודאי ליכא למיתני כולי האי לאפוקי מב"ש, וי"ל
דהתם רצה התנא שידעו דמשנה בתרייתא קודם
חזרה נשנית, ואם הי' משנה המשניות זו מזו,
ושונה רק באחת מהן מאמר, לא הוה ידעינן דזו
משנה ראשונה וזו אחרונה, אלא הוה ס"ד ששנה
משנה אחת משום רבותא דמאמר, ויעוי' בריטב"א
שם דבמת נשוי נכרית דוקא בעשה בה מאמר
אסורה, ולפ"ז בסיפא הוצרך למיתני מאמר, ואם
לא הי' שונה מאמר ברישא, הוה ס"ד דסיפא
לרבותא דמאמר נשנית, אבל עכשיו ששנה
תרוייהו בחד לישנא, למדנו דהדר ביה, ועמ"ש"כ
עוד לקמן ס"ח סק"י בזה.

שם בא"ד וי"ל דאי לאו משנה יתירה כו',
לכאורה למ"ד אין זיקה אין כאן משנה יתירה
בענין מאמר, דשפיר חוזר התנא דינו באשת אחיו
שלהב"ע ובאחות אשה, כמו שחוזר בתרי בבי
דא"א שלהב"ע, ודרך התנא לשנן ההלכות, ולא
חשיב כלל משנה יתירה אלא למ"ד יש זיקה, שבלא
מאמר ג"כ הדין כמו עם מאמר, בזה המאמר מיותר,
וכיון שכן קשה לומר ששנה מאמר תרי זימני
להוכיח דיש זיקה, שהרי למ"ד אין זיקה ניחא
מתני' ג"כ, ובלא"ה קשה לומר ששנה התנא תרי
זימני, וסמך שנכריע הדברים מסברא מה הי' הדין
לולי משנתינו, שהרי ידוע שזוהי מחלוקת תנאים,
ואפשר דכונתם שהתנא שנה כמה פעמים מאמר
כדי שנדע שלא לדייק מיתורא דקתני מאמר, דאין
זיקה, כיון שאף למ"ד אין זיקה מיותרת כולה בבא,
וכיון דבלא"ה מיתורא לא נוכיח מזה דהמאמר
מיותר דאתא לאשמועינן אין זיקה.

בעיקר הקושיא יתכן לומר דבאמת סתם מתני'
ר"מ, והוא שנה מאמר לשיטתו דאין
זיקה, ורבי לא שינה משנתינו, כיון שיש למשנה זו
פירוש גם למ"ד יש זיקה דאתיא לאפוקי מב"ש,
ולא הויה סתמא כר"מ, ואין קושיא אם שנה משנה
שמושבת לכו"ע.

שם דהא ר"ג אמר כו', יעוי' בתו' י"ז ב' ד"ה אבל שכתבו דדוקא כשכבר הקטנה נשואה לו סבר ר"ג דא"צ לגרשה משום ביטול מצות יבמין, אבל בלא סיבה מודה דאסור לישא אמה, ואחותה, וכתבו בתו' הרא"ש ובריטב"א דהכא מדמינן לההיא דר"ג, כיון שעוסק במצות ייבום וחשיב צורך מצוה, ועי' תו' כ"ט א' ד"ה אי כר"ג שתירצו בע"א, והרשב"א נתקשה בזה, ופליג על התו' מה"ט.

ויש לעי' אכתי מאי מייתי מדר"ג הרי התם אין לו תקנה ולא חיבוהו לגרש אשתו, אבל הכא איכא תקנתא בחליצה, וי"ל דפשיטא לגמ' דצורך מצות ייבום עדיף טפי כדאמר כ"א א' ל"ט ב' דחליצה במקום ייבום לאו מצוה היא, ואם התיר ר"ג שלא לגרש את הקטנה שאינה אשתו מדאורייתא כלל, כל שכן שראוי לקיים מצות ייבום, ויש להוסיף בזה מ"ש תו' כ"ט א' דהתם ודאי מבטל והכא ספק, וע"ע לקמן סק"ט י'.

שם תוד"ה הני, נתבאר ע"ד הגמ'.

שם תוד"ה משום, הא דלא כר"ע כו', לכאורה אם ס"ל לר"ע יש זיקה חולצות ולא מתייבמות, דנהי דהכתוב קראה ביתו ע"י החליצה, מ"מ אין איסור קורבה במעשה החליצה, וניחא טפי לאוקומי מתני' דארבעה אחין אף אליבא דר"ע, דכולהו סתימתא אליבא דר"ע, ולא מצינו שיהא חולק על משנתנו אלא ר"ג, ועי' תו' כ"ט ב' ד"ה כגון.

שם תוד"ה דילמא, וא"ת והא רבנן למיתה לא חשו כו', לכאורה ה' מקום לפרש דנקט מייתי אידך, וה"ה שמא ילך למדה"י או יחלה או לא ירצה לחלוץ ולא לייבם, אבל ממש כ"ו ב' דלמיתה דתרי לא חיישינן, וכן אמרו כ"ח א' דר"י למיתה לא חייש משמע דמשום מיתה לחוד קאמר, ואפשר שבכלל תירוצם דהכא איכא זמן מרובה, ומשכח"ל עוד עיכובים מסיבות שונות, ועו"ל דנהי דלא חיישינן למיתה בעלמא, אבל כשבא להפקיע ממנו מצוה על סמך שיעשנה אחיו, אינו רשאי להפקיעה במעשה, אא"כ סילק כל החששות שלא לתקיים המצוה.

ביישוב צריכותא של המשנה כ"ו א' למ"ד אין זיקה, דבגמ' כ"ח א' ב' מיירי למ"ד יש זיקה.

ויש להסתפק אם הא דלמיתה דתרי לא חיישינן כדאמר כ"ו ב', אם זה דוקא במקום מצוה, אבל לקדש אחותה דעלמא לא שרינן אפי' בשלשה אחין, או"ד אין לחדש חשש רחוק כזה כלל, ועמש"כ סק"ג לדיוקי מדרב י"ז ב', ומ"מ בלא ראי' אין לאסור.

שם ואי אין זיקה תבטל דהא ר"ג כו', משמע דאם יש זיקה חמור יותר איסור ביטול מצות יבמין, ולא משום איסור אחות זקוקתו, דאם הקושיא דתבטל ומה בכך, הול"ל ומי חיישינן לביטול מצות יבמין והא ר"ג כו', ויש לפרש הטעם משום דאם יש זיקה הרי הקנתה לו תורה את היבמה והוא צריך להפקיע המצוה ממנו בקום ועשה, ואם אין זיקה הרי הפקעת המצוה רק בשב ואל תעשה, ולפמשנ"ת לעיל סק"ה שכל ענין יש זיקה הוא חיזוק למצות יבמין, דכיון שהקנתה לו תורה את היבמה כדי שתהא זקוקה לו להקים שם לאחיו, מה"ט ראו חכמים לנכון לחשבה כארוסתו לכל דבר, לחזק רצון התורה בקיום מצות יבמין, א"כ ודאי דחמיר טפי ביטול המצוה, מדחזינן שהחמירו בה חכמים ג"כ מה"ט, ואסרו לישא אחותה כדי שלא תתבטל המצוה, ושישמרו קיומה.

שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א שהוזכרו שתי הסברות, ושם ביאר דמוכח דעיקר תקנת זיקה מדרבנן היתה גם משום איסור ביטול מצות יבמין, דאם רק אמרו שזיקה כארוסה, הדין נותן שלא תחול זיקת השני' אחר הראשונה, ואיך קבעו זיקה כארוסה על שתייהן יחד, וע"כ דהיינו משום איסור ביטול מצות יבמין, ובאמת מצינו בירושלמי דלר"ש אין זיקה נופלת למקום זיקה, דהיינו שהראשונה ככנוסה, ואין זיקת השני' חלה, כיון שהיא אחות כנוסתו, והיינו משום דזיקה ככנוסה מדאורייתא, אבל מדרבנן אין ראוי לעקור הדאורייתא ולהחליש כח זיקת השני' כדי לחזק הרעיון של זיקה, דהא מדאורייתא זיקת שתייהן שוה, וע"כ לחשוב שתייהן כזקוקות בשוה.

מיהו יש לדחות דחיישין שמא תנשא היבמה לשוק ע"י שיראו שהיבם נשוי לאחותה, וכע"ז אמרו בגמ' ק"ד ב' גבי חרש אם נתירה לו מדין קטן אוכל נבילות, אמר רב שמעיה גזירה משום התרת יבמה לשוק, מיהו התם פרש"י דלא ידעי אינשי שהתירו לו מה שאסור לעלמא, ולפ"ז י"ל דמה שמותר לכו"ע לא יבואו להתיר מזה יבמה לשוק, וכ"מ בשינויא דרבא שם שאיסור ידידה וידידה פשוט לאיסורא, מיהו אכתי י"ל דאין להוכיח מזה דיש זיקה כיון דאפשר ליישב כן דלמ"ד אין זיקה חיישין שיתירו היבמה לשוק, ולפי' תו' ניחא טפי.

ואם נימא דבחרשת אסרוהו לקיימה שמא יתירו היבמה לשוק, י"ל דמה"ט אר"ג תמתין, שאם יראו שמקיים אחותה הקטנה, יבואו להתיר היבמה לשוק, אם משום גזירה אטו קטנה שהשיאה אביה, או שלא ידעו לחלק בדבר, ולפ"ז א"צ לטעמא דמכוער הדבר.

ויש להסתפק לפי' תו' אם גם בדרך זנות אחותה אסורה לו, או דדוקא בקביעות איכא משום מכוער הדבר, וגזירה דהתרת יבמה לשוק ליכא בדרך זנות, אבל מכוער הדבר שייך בכל ביאה שאין זיקת אחותה פוקעת ע"ז, דסו"ס מקיים שתי אחיות יחד, ורק ביאה שבבת אחת נפקעת זיקת אחותה התיירו, ועמש"כ ס"ו סק"ג במה שאמרו כ"ג ב' דקא פגע באחות זקוקתו, איך מתפרש למ"ד אסור לבטל מצות יבמין, - ומסתברא דאפי' איכא עוד אחין, איכא משום מכוער הדבר כ"ז שלא חלצו או כנסו.

ויעוי' לקמן סק"ט מדברי הרמב"ן והרשב"א כ' א' די"מ שמפני מראית העין אסור לישא אחות זקוקתו.

שם דהא ר"ג כו' בדברי הרמב"ן ק"ט ב'.
להטעם דגדלי בהדה האם מיני סבר ר"ג דיש להטעם זיקה.

ט. שם גמ' דהא ר"ג אמר אין זיקה ומותר לבטל כו', כתב הרמב"ן לקמן ק"ט ב' דראי' זו אתיא

שם כא"ד וי"ל דגזרינן דילמא אתי לייבם ברישא, יעוי' בתו' כ"ד א' כ"ח א' דלמ"ד יש זיקה לא גזרינן, והא דשני' אסורה היינו מדין נאסרה, ועמשנ"ת [ס"ו] סק"י מדברי הרמב"ן והרשב"א בדעת הר"ף דלכו"ע לכתחלה מיהא גזרינן שלא יחלוץ ואח"כ ייבם אחיו, דילמא מייבם ברישא, [וכ"כ הרמב"ן בשמעתין ובשם רש"י], ובאמת החשש קרוב שמי שרוצה לייבם יקדים שמא יקדמנו אחיו, אם סבור שרק אחד מייבם.

בתוד"ה מיאנה כו' דמכוער הדבר

ח. שם תוד"ה מיאנה, אלא נראה דתמתין הקטנה מלבעול כו' דמכוער הדבר כו', לקמן ק"ט א' פרש"י ג"כ דתמתין הקטנה, וכ"מ בירושלמי, וכן שנינו בדריב"ב מ"א א' המתן מלעשות נשואין, וה"נ מסתברא דהתנא צריך להורות ליבם מה יעשה עם הגדולה, והול"ל שימתין מלחלוץ, אבל השתא דקאי כולא מילתי' אקטנה אם מיאנה הקטנה ואם לא מאנה תמתין הקטנה, ניחא, ולכאורה יש לרדק מלישניה דר"ג שאמר אם מיאנה מיאנה, דמשמע שעדיף המיאון, ואם צריכה להמתין ולא שרינן ליה לשהות עמה עד שתגדיל, ניחא דמיאון עדיף, מיהו יש לדחות שאם ה' שונה תמתין עד שתגדיל, ה' מקום לטעות דסבר ר"ג דלא מהני מיאון להתיר הגדולה מפני שנראית כאחות אשתו בשעת נפילה, ולכך אמר אם מיאנה מהני, ואם לאו כו'.

ויש להביא ראי' לדבריהם ממתני' דלקמן קי"ב ב' שני אחין אחד חרש כו' מה יעשה חרש בעל פקחת מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו אסורה לעולם, וכן בשני אחין אחד חרש בעל חרשת ואחד פקח בעל פקחת, ואם איתא דמותר באשתו למה חייבוהו להוציא אשתו ואשת אחיו בלא"ה אסורה לעולם, הרי למ"ד אין זיקה אין איסור לחיות עם אחות זקוקתו, אלא ודאי מכוער הדבר כמ"ש תו', ואע"פ שאינו מבטל מצות יבמין בביאתו.

ובדיעבד מותר, ונפ"מ רק אם במקום מצות ייבום ג"כ שרי ר"ג.

כ"ז לפי פשטות הדברים דלרבנן דריב"ב אע"פ שקידש באיסור ומת היבם לא יוציא דהא משמע דרק לריב"ב ימתין, ומתני' דארבעה אחים דקתני יוציא, מפני שביטלו חכמים מצות יבום מן האחיות, אם כפרש"י ותו' כ"ח א' ועי"ש ברמב"ן ועי' תו' י"ח ב' כ"ג ב', אבל אם נימא דלר"מ יוציא, א"כ לצד דלכי גדלה גדלי בהדה, גם לר"ג אם קידש באיסור קנסינן ליה שיוציא, ועי' לעיל סק"ג בזה.

שור דאין זה מוכרע, דאמנם לפי הטעם דקידושין לא אלימי לאפקועי זיקה י"ל דה"ה קידושין דממילא, אבל לטעמיה דהרמב"ן י"ח ב' גזירה שמא יבעל בלא קידושין י"ל דבקידושין דממילא לא גזרו, וכן לטעמא דתו' דנראה כנושא אחות זקוקת, י"ל דהכא שהיא כבר כנוסה לו אין זה נראה כנושאה בקידושין דממילא, ודאיתא עלה יתכן דאף לטעמא דלא אלימי קידושין לאפקועי זיקה, קידושי קטנה דגדלי בהדה אלימי שפיר לאפקועי, כיון שכחן קדם, וכשגדלה אמרינן שלא חלה זיקה, וכ"ה פשטות לשון הרמב"ן דלהאי לישנא מצי סבר יש זיקה, וכן ברמב"ן י"ח ב'.

הרמב"ן והרשב"א כ' א' הביאו י"מ דאפי' אם מותר לבטל מצות יבמין אפי"ה לכתחלה אסור לישא אחות זקוקת דנראה כנושא אחות אשתו, וטעם זה אינו כדברי התו' י"ז ב' דלכתחלה אסור לבטל מ"י, אלא מפני מראית העין, ונפ"מ דבקידושין בלבד דליכא מראית העין אע"פ שבטלה מצות יבמין מותר, ועי' כתבו דבתרי אחי ליכא מראית העין כ"כ, וכן כשכבר כנוסה לו אע"פ שהיא קטנה ליכא מראית העין כ"כ, ובאמת בההיא דאחותה כשהיא יבמתה דמיירי הרמב"ן שם מודו התו' דאין לאסור לר"ג כיון דעסיק במצוה, וכמ"ש התו' הרא"ש ובריטב"א, אלא

כמאי דפשטינן שם דקסבר ר"ג המקדש אחות יבמה נפטרה יבמה והלכה לה, ונראה כונתו דאם הטעם משום דכי גדלה גדלי קידושין בהדה בלא מעשה, אין ראי' שלא אסר ר"ג לקדש אחותה משום ביטול מצות יבמין, די"ל דכיון שיחולו הקידושין בלא מעשה לא חמיר איסוריה, שאינו מבטל בידים, אבל לקדש או לייבם ולבטל בידים י"ל דאסר, אבל אין כונתו לומר דלצד דגדלי בהדה י"ל דס"ל יש זיקה, דודאי אם יש זיקה ולא פקעה ע"י קידושין שבמעשה, ה"ה דלא פקעה ע"י קידושין דממילא, וערמב"ן י"ח ב' סוד"ה אומרים לו.

וכן בתו' שם ד"ה וכי, שכתבו דהיכא שהקידושין באין ממילא נפטרה יבמה והלכה לה, אין הכונה דיש יתרון להפקיע זיקה בממילא, ורק לענין איסור ביטול מצות יבמין יש חילוק בין ממילא לעושה מעשה, וכ"מ בתו' הרא"ש שם, דלצד דנפטרה יבמה מותר לבטל מצות יבמין, ולצד דלכי גדלה גדלי בהדה אסור לבטל מצות יבמין, אבל בדיעבד לכו"ע נפטרה יבמה והלכה לה, והיינו משום דס"ל אין זיקה.

ונפ"מ נמי אם קידשה לאחר ל' ואח"כ נפלה אחותה, דלמ"ד יש זיקה ודאי אסורה, ולמ"ד אסור לבטל מצות יבמין י"ל כיון דחייל ממילא מותר, וא"צ לבטל הקידושין קודם שיחולו, מיהו לא שמענו מאי קסבר ר"מ בכה"ג דממילא, ועי' ירושלמי פ"ג ה"ד בדין מקדש מעכשיו ולאחר ל' ונפלה אחותה בתוך ל', והתם מיירי לר"ש, ודוקא במעכשיו דחל למפרע, ועמש"כ [ס"ה] ס"ק י"ב בדברי הירושלמי.

מן האמור נתבאר דהחילוק בין שני הצדדים בגמ' ק"ט ב' הם רק לענין לכתחלה אם ר"ג אסור לבטל מצות יבמין, אבל בדיעבד כיון דאין זיקה, לכו"ע פקעה זיקת יבמתו ותצא משום אחות אשה, ולפ"ז למ"ש תו' י"ז ב' דמודה ר"ג דלכתחלה אסור לבטל, ורק בקטנה שכבר נשואה לו שרי, לפ"ז נמצא דלשתי הצדדים לכתחלה אסור

שהרשב"א לא חילק כן, והוכיח מזה דלר"ג אפי' לכתחלה שרי, עי' לעיל סק"ז.

כ"ט א' זו היא למעוטי מאי כו'

י. כ"ט א' זו היא למעוטי מאי כו' אלא אי כר"ג אי כר"א, פי' תו' דאע"פ שמתיר ר"ג בקטנה לבעול ולהפקיע זיקת אחותה, מודה הכא דמוציא את אשתו בגט, דהתם הקטנה כנוסה אצלו מעיקרא, והא דמייטנין מינה דפליג אמתני' דד' אחין, היינו מדמיקל בקטנה אפי' בודאי מסתמא מתיר לייבם בד' אחין בספק, ובתו' הרא"ש וריטב"א תירצו דבמקום מצות ייבום דומה למקום נשואי קטנה, דמדלא חייבוהו להוציא אשתו הקטנה, ה"ה דלא יבטלו מפני זה מצות ייבום, ויש להקשות א"כ בשמעתין שמקיים מצות ייבום למה אסרינן ליה, ומסתברא דיש להוסיף על דבריהם דברי התו' דהכא, דכשמבטל בידים בודאי מצות ייבום מאידך, אין לזה קולא דעוסק במצוה, ורק כשמניח אחותה לאחיו חשיב עוסק במצוה, ולא חיישינן שמא ימות, שו"ר שכ"ה בהדיא בתו' הרא"ש שם.

הרמב"ן והרשב"א ג"כ הקשו כקושיית תו' דהא אמרינן לעיל דר"ג פליג אמתני' דד' אחין וס"ל דאין זיקה ומותר לבטל מצות יבמין, וא"כ מבואר דב"ה דלא כר"ג, ותירצו דמההיא אין, אבל מהכא ליכא למשמע דלא כר"ג, ולא ביארו בדבריהם מ"ט במתני' ס"ל לב"ה יוציא את אשתו, מ"ש מההיא דקטנה, והובאה קושיא זו מספר ישרש יעקב, וממה שלא ראו צורך לפרש משמע שהתירוץ פשוט, ואם הוה ס"ל כתו' י"ז ב' דאין לבטל מצות יבמין אלא בצורך גמור כההיא דקטנה שהיא כבר אשתו, ניחא דהכא שמבטל להדיא מצות ייבום מאחותה אין להתירו, אבל הרשב"א פליג בהדיא לעיל י"ז ב' ע"ד התו' בזה, וערמב"ן כ' א' הובא לעיל סק"ט, וצ"ל דלכתר דידעינן דב"ה פליגי אר"ג ממתני' דד' אחין, אמרינן דר"ג פליג נמי אמתני' דהכא, וסבר מותר לבטל מצות יבמין אפי' בודאי, אבל ממתני' דהכא אין הכרח לזה, דיתכן לומר דב"ה מודו בקטנה

דיכנסו אע"פ שמבטל מצות יבמין, וכאן אמרו שיוציא ולא יבטל בודאי מצות יבום מהשני, וכ"ז שיכולין להשוות דר"ג ודב"ה משוינן, אבל מהא דאשכחן דב"ה מחמירין בספק ובתרי אחי דלא כר"ג, שוב אין מקור לחדש דר"ג מודה במתני' דהכא דיוציא, מיהו לענין ביאור לשון זו הא שאמרו י"ל דמצי סבר תנא דמתני' דהכא בההיא כר"ג, ועיקרו לאפוקי מדר"י, א"נ דוקא בתרי אחי שרי ר"ג אבל לא בחד אחא כמתני'.

נמצא לפ"ז דלקושטא דמילתא פליג ר"ג אמתני' דהכא, וממילא מסתברא דב"ה פליגי אדר"ג וסברי כר"א, אבל ממתני' דהכא אין הכרע, ומצי סבר תנא דידן דבקטנה שכבר כנוסה אצלו יקיים, א"נ בתרי אחי שאינו מבטל בודאי מצות יבמין (או דלא מיחזי כאחות אשתו, ערמב"ן כ' א') לא יוציא, אבל בחד אחא שמבטל מצות יבמין יוציא, ולקושטא דמילתא סבירא להו דר"ג שרי בכל גונא, ומתני' דלא כר"ג.

והריטב"א כתב דאם טעמיה דר"ג משום דגדלי קידושין בהדה אחיא מתני' דהכא אף לר"ג, אבל אם טעמיה משום דמקדש אחות יבמה נפטרה יבמה והלכה לה, אחיא מתני' דלא כר"ג, ומבואר דגם מתני' דהכא דלא כר"ג, אלא דתנא דמתני' מצי סבר בקטנה כר"ג, אבל הרמב"ן והרשב"א לא הזכירו אפשרות דטעמא משום דגדלי בהדה, וע"כ דמצי אחיא דר"ג כב"ה ונימא דלא פליג אמתני' דד' אחין, והריטב"א ג"כ סיים דלפי צד זה קשיא אדר"ג ממתני' דד' אחין, ושו"מ דמתני' דהכא ניחא אף לצד דנפטרה יבמה והלכה, וע"כ כמשנ"ת.

הוספה לפו"ר, בשיטת הירושלמי בדיני זיקה יש להוסיף בפ"ג ה"א נחלקו רב ושמואל בדין חליצה פסולה אם צריכה חיזור, וס"ל לתרוייהו דהנדון רק על האמצעית, אבל כ"ז שלא חלץ לאחת חליצתו כשרה וא"צ חליצה אחרת, ורק לוי סבר חליצה קנין וכולן צריכות חליצה משניהם, ולפ"ז נמצא שיטת הירושלמי דאין זיקה, ורק לוי סבר יש זיקה, ולע"כ.

סימן ד

בדיני הפקעת זיקה

קיצור תוכן הענינים

- ועוד דע"כ התנא סובר שאינה חוזרת להחירה דהיינו דאמר ר"י איני יודע מי שנאן, וישוב לזה. - באור"ש העיר דלכא' לא נאסרה כיון שאם כנסו יקיימו, ודעת הראשונים דלענין לכתחילה נאסרה, וראי' לזה מגמ' כ"ח א'.

בהוכחת הרשב"א מסוגיא ע"ט ב'

(ו) הרשב"א הוכיח מסוגיא ע"ט ב' דנשואין מפקעי זיקה ומה שיש לדון בזה. - יש לעי' מ"ט דרבה דנעשה פצור"ד לאחר נפילה לא פקעה זיקתו. - בדברי הריטב"א ע"ט ב' בשם הרא"ה.

בדברי התו' בטעם החילוק בין קדושין לנשואין (ז) י"ח ב' תוד"ה שומרת כו' התו' חלוקים מהרמב"ן בביאור החילוק בין קדושין לנשואין, דהתו' מפרשים נראה כנושא כו', והרמב"ן מפרש דכח קדושין ככח זיקה משא"כ נשואין אלימי מוזהק. - לדעת התו' מ"ט הצריכו את היבמה חליצה. - במה שדקדקו התו' מלשון קידש.

בדברי התו' ד"ה אומרים

(ח) שם תוד"ה אומרים כו' והא דשרי כו' ובפ' ד' אחין כו' י"ע מאי קושיא הא מבואר בגמ' כ"ז ב' דהתם אסורה מדין נאסרה, ואילו הכא במקדש נכרית דלא שייך נאסרה. - במה שתירצו דשא"ה שהאחיזת לא היו ראות לעולם לכלל היתר, דמשמע שעכשיו באו לכלל היתר.

בסתירת דברי התו' כאן ולקמן כ"ג ב'

(ט) מדברי התו' כאן נראה דאין חילוק בין קידש בכסף או בביאה, ובתו' כ"ג ב' משמע דדוקא מפני שעשה ביאת איסור, ויש לחלק. - מיהו עדיין צ"ע עיקר הדבר לחלק איך עשה הקידושין. - והרשב"א מ"א א' נראה שחולק. - בעיקר קושיית תו' מ"ט מקדש אחות יבמתו מההיא דקדמו וכנסו, לכא' יש לחלק.

ברין אה א' שנשא אחות יבמות

(י) לפי דבריהם י"ח ב' יוציא, שהרי לא הי' בא לכלל היתר, ואילו לדברי התו' כ"ג ב' אם קידש בכסף אין לקונסו. - בדברי הרשב"א מ"א א' בזה ובנו"ב וברש"ש, ובדברי הר"ן. - לענין הלכה.

ג' שיטות בהא דאומרים לו המתן

(א) י"ח ב' אומרים לו המתן כו' יש כאן ג' שיטות. - דעת התו' דדוקא קידש אבל נשואין מפקעי זיקה ובביאור החילוק בין קדושין לנשואין. - ודעת הרמב"ן בנשואין נמי לא מפקעי זיקה וכתב ב' טעמים לדבר. - ודעת הריטב"א משמע דמדאו' לא פקעה זיקתה לחליצה אע"פ שאינה עולה ליכוס והקושיים בזה.

בדברי הרמב"ן י"ח ב'

(ב) בתחילת דבריו הוי פשיטא לי' דדוקא קידש, ובמסקנתו חזר בו, ולא ביאר מאי סבר מעיקרא ומה למסקנא. - בקושיית הרשב"א לפי' הב' ברמב"ן מהא דפריך כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו', מאי פריך הרי יש לגזור שמא יכנס בלא מאמר. - במה שכתב הריטב"א דלא מסתבר דגזרין שמא יבעול בלא קדושין.

בקושיית הגמ' כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו'

(ג) בקושיית הגמ' כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו', יש ב' פירושים. - רש"י פי' שמאמר של כ"א מהן מתיר לעצמו, והריטב"א מפרש שע' שיעשו שניהם מאמר יוכלו לכנסו, ובדעת הרמב"ן בזה.

בתו' י"ח ב' ד"ה אומרים כו' וא"ת כו' קושייתם לפרש"י אבל להריטב"א לק"מ. - ודעת הרשב"א מ"א א' בהוספה כתו' וטעם שמיאנו בפ"י הריטב"א. - בביאור סברת הרשב"א דמאמר כנשואין דמי.

בקושיית הרשב"א והריטב"א כ"ט ב'

(ד) הקשו הרשב"א והריטב"א מאי פריך זה יעשה מאמר כו', הלא כבר נאסרה. - ולכא' להרשב"א שהמאמר מתיר את עצמו לא שייך נאסרה, וגם להריטב"א י"ל כן, כיון שבסדר הרגיל שתיהן ניתרות וזו נראה דעת הרמב"ן שלא חש לקושיא זון. - מיהו קשה ע"ז מגמ' כ"ח א', ויש ליישב.

בתירוץ הרשב"א והריטב"א, ובדברי האו"ש

(ה) ותירצו הרשב"א והריטב"א, שקושיית הגמ' מהראשונה שהותרה ונאסרה תתזור להחירה. - ולכא' הא מתני' ר"א היא דאית לי' מ"א א' שאינה חוזרת להחירה.

כ"ג ב' תוד"ה קדמו

(יא) כ"ג ב' תוד"ה קדמו כו' אור"י דדוקא כו' בתורא"ש. עיקר דבריהם דבעשה ודאי איסור קנסינן לכאור' הי' להו להוכיח כן מלקמן כ"ח א' בלא ידעין הי' נפול ברישא דהראשון יוציא והשני יקיים ויש לחלק.

עוד בדברי התו' י"ח ב'

(יב) במה שנתבאר לעיל סק"ח בדברי התו', י"ל דהתו' ס"ל דכיון דנשואין מפקעי זיקה הרי לענין זה לא נאסרה. וברשב"א בתשובה משמע כן, אבל יש לדחות.

ג' שיטות בהא דאומרים לו המתן

א. י"ח ב' דתנן שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה משום ריב"ב אמרו אומרים לו המתן כו', מבואר כאן דלמ"ד יש זיקה צריך להמתין מלכנוס אחות זקוקתו, ולמ"ד אין זיקה משמע דרשאי לכנוסה, וכלישנא' דרב יהודה דאסור באמה משום זיקה וה"נ לא יכנוס משום זיקה, אבל למ"ד אין זיקה כיון שקידשה כבר פקעה זיקתה ממנו, ואין לאסור אלא מדין קנס, ולא אשכחן שקנסו שיוציא, אלא כשיש ע"ז גדר באיסורי ייבום, ובתו' כ"ג ב' כתבו דבקידושין לא עבד איסורא, ולמ"ד אין זיקה עיקר האיסור בקידושין, וערמב"ן י"ח ב' דאין לפרש יוציא משום קנס עי"ש, ויש להוסיף דמתני' סתמא קתני אפי' כשיש ג' אחים דליכא למיחש למיתה דתרי וא"כ קידשה בהיתר, [עי' ס"ג סק"ג].

ויש בזה ג' שיטות, א' דעת תו' דדוקא קידש צריך להמתין, אבל אם כבר נשאה פקעה זיקה ומותרת לו, ולא עבד איסורא בכניסתו כיון שכבר פקעה זיקה מדאורייתא בקידושין, והטעם דלכתחלה לא יכנוס פי' תו' מפני שנראה כנושא אחות זקוקתו, ולפ"ז הי' די בזה שנצריכנו להוציא אשתו במת היבם, אלא שאם לא נצריך את היבמה חליצה ותהא מותרת לשוק, א"א למנעו מלכנוס, ולכן קבעו הדין שעדיין לא פקעה זיקה, והרמב"ן ביאר לדעת תו' דקידושין לא אלימי להפקיע זיקה, כיון שכח זיקה ג"כ כקידושין, אבל נשואין שהיא

בתוך ביתו אלימי מזיקה, שאין להוציא אשה מבית בעלה, וכ"ז סברות בדרבנן כמה יש לאסור משום זיקה. [א"ה, ע"ע בזה להלן סק"ז]

ב' דעת הרמב"ן דאין חילוק בין ארוסה לנשואה ותרוייהו לא מפקעי זיקה, וכתב בזה שני טעמים, א' דמדרבנן חשבינן זיקה כאירוסין, וכיון שכבר קידש היבמה שהיא אחותה אין קידושין תופסין באחות זו שמן השוק, ואם אין קידושין אין נישואין, וענינו כמו למ"ד זיקה ככנוסה מדאורייתא אליבא דר"ש, דהיינו שיש לו בה מקצת קנין, וכנגד זה אין קידושין תופסין בזו שמן השוק, אבל כיון שאין היבמה גמורה לאישה כארוסה, שאינה כאשת איש ולא איסור קרובות לחיוב מיתה וכתר, מה"ט קידושין תופסין באחותה שמן השוק כנגד החלק שאין היבמה קנויה לו, ועד"ז הוא דין יש זיקה מדרבנן, שכאילו לא נשלם קנינו באשתו, מפני חלק יבמתו הקנוי לו, ב' דגזרו חכמים איסור ביאה על כל קרובי זקוקתו, שמא יבא עליהם באיסור קודם שיפקיע זיקתו ע"י קידושי אחותה, ואיסור זה קיים גם לאחר הנשואין [ועי' לקמן סק"ב בדברי הרשב"א וריטב"א דלא ניחא להו טעם זה] וכ"ז מדרבנן אבל מדאורייתא פקעה זיקה בקידושין לגמרי.

ג' דעת הריטב"א בשם הרא"ה דנשואין ג"כ לא מפקעי זיקה, ואמנם עיקר זיקה לענין קרובות מדרבנן, וקידושין תופסין באחותה מדאורייתא, אבל מ"מ נשאר כח הזיקה שתהא צריכה חליצה, כ"נ מדבריו ע"ט ב' שכתב לתרץ קושית תו' מאי מייטי מדר"ג, הא למ"ד יש זיקה קי"ל דקדושין לא מפקעי זיקה, והביא שתירצו דנשואין מיהא מפקעי זיקה לכו"ע, ובפשוטו בכלל תירוץ זה דמדאורייתא אף קדושין מפקעי זיקה לכו"ע, אבל הריטב"א לא ניחא ליה בחילוק בין נישואין לקידושין, ותירץ בשם הרא"ה דקושית הגמ' מהא דבסריס אדם שרי לכתחלה לייבם, ואילו למ"ד יש זיקה לכתחלה אסור לייבם, ועוד דאפי' בדיעבד הוא ביאה פסולה ואם בעלו לא קנו, וצריכה גט וחליצה, ומבואר מדבריו דהמקדש אחות יבמתו

הרשב"א לא כ"כ במוחלט, עי' בהוספה מ"א א', ועריטב"א כ"ג ב' כ"ז א' כ"ז א' ב' דמבואר שאיסור קרובות דזיקה מדרבנן, ועמשי"ת בס"ד להלן בסוגיות הגמ'.

בביאור דברי הרמב"ן י"ח ב' ובישוב קושיות הרשב"א והריטב"א

ב. יעוי' ברמב"ן י"ח ב' ובתחלת הדברים נקט כדעת תו' דדוקא קידש ימתין, אבל נשא א"צ להמתין, ובסוה"ד סיים בפשיטות דאין חילוק בין קידושין לנשואין, ולא ביאר מאי סבר מעיקרא ומה למסקנא, ונראה דמתחלה פירש המתן מלכנוס ולעשות נשואין, וא"כ משמע דנשואין תפקע זיקה, ולבסוף פירש המתן מלבעול, ואפי' אחר נשואין אסור לו לבעול, אלא דניחא ליה לתנא לשנות דבריו קודם נשואין, כדי שלא יצטרך לבאר שיפרישנה מביתו או שלא יתייחד עמה, ויש להקשות דהא בקטנה ג"כ קתני ימתין והכונה ימתין מלבעול, עי' תו' י"ח א', וי"ל דהתם א"צ להפריש כיון שמותרת לו מן הדין אלא שמכוער הדבר, ועוד דאינו תלוי במעשה אחיו, ובירד לכונסה, משא"כ בקידש שאין בידו להחליט שלא יוציא, כיון שאם מת היבם יוציא.

ולשני הטעמים שכתב הרמב"ן במסקנתו אף נשואין לא מפקעי זיקה, ובריטב"א ע"ט ב' כתב מהרא"ה בשם רבותיו דנראה להם סברא רחוקה מאד לחלק בין אירוסין לנשואין.

הרשב"א הקשה לטעם שני דהרמב"ן דחיישנן שמא יבעל אחות זקוקתו בלא קידושין, א"כ מה הקשו כ"ט ב' זה יעשה מאמר ויקנה ויהא רשאי לכונס, הרי יש לגזור שמא יכנס בלא מאמר, והנה לפי הרמב"ן בההיא דלקמן לא דמו כלל, דהתם הראשון כונס אחר שעושה השני מאמר ומפקיע זיקת הראשון מהשני, ונמצא כשכונס את הראשונה אינה אחות זקוקתו כלל, וכמו שהאחין מותרין בקרובות המתייבמת לאחר שנתייבמה, ה"ה שמותר הראשון בקרובות השני לאחר שעשה בה אחיו מאמר [ואפי' כנס הראשון

הרי היא חייבת חליצה מדאורייתא, דאם איתא דזיקה דרבנן ואמרו לו המתן מדרבנן, א"כ לק"מ, ולא שייך להזכיר לכתחלה וביאה פסולה דצריכה גט וחליצה, דודאי מדאורייתא ה"ל ערוה גמורה, ומזה מוכח דס"ל להריטב"א דעדיין זקוקה לחליצה מדאורייתא, וכן משמע בלשונו י"ח א' ד"ה דילמא וכ"מ בדף י"ח ב' ד"ה המתן.

אבל הדברים תמוהים דודאי בסוגיא ח' א' נראה דחייב כרת ופטורה מן החליצה, וכן בסוגיא מ"א א' מבואר דבשעה שקידש אחותה נאסרה לכו"ע והיינו מדאורייתא, עי"ש ברש"י דחייב כרת ולא נחלקו אמוראים בחומר האיסור כשנאסרה דאיסורה כמו כה"ג בשעת נפילה כדין ערוה גמורה, ולהמציא שחייבין עליה כרת וחייבת חליצה כיון שכבר נזקקה, זה גופא חידוש ול"מ כן, וגם בריטב"א שם מ"א א' נראה דביבם אחד אידחיא מהאי ביתא ופטורה מדאורייתא בלא חליצה, ול"ד לחייבי לאוין ועשה דיש סוברים שחייב כרת וחולצת, דהתם החיוב כרת אינו מכח הערוה, אלא מפני שאין מצות ייבום, ושפיר רבייה רחמנא למצות חליצה, אבל בדאיכא כרת משום ערוה, אין לחדש חליצה, וגם לא הויא בדין נאסרה כ"ז שזקוקה לחליצה, ולכן נראה דיש לפרש כונת הריטב"א לרווחא דמילתא שגם אם נמצא מי שסובר דזיקה דאורייתא ולא פקעה ע"י קידושי אחותה, מ"מ נאסרה היבמה וכמו למ"ד זיקה ככנוסה שמקצת היבמה ככנוסה, ומקצתה אינה ככנוסה, וכנגד זה קידושין תופסין באחותה, וכיון שאין הקידושין שלימים נשאר הזיקה ככנוסה למצות חליצה, אבל הריטב"א גופיה סבר זיקה דרבנן כמו שכתב בדוכתי טובא, אלא לפי שיש סוברים בדעת ר"ח כ"ז ב' דזיקה דאורייתא, וגם הרמב"ן ראה לנכון להוכיח כן בכמה דוכתי עי' כ"ז ב' כ"ח א' לכן ביאר הגמ' כאן גם למי שסובר זיקה דאורייתא, [ואפשר דדברי רבה ע"ט ב' מטין כן, כיון דסבר שאין זיקה פוקעת אפי' נעשה פצו"ד לאחר נפילה, ועי' סק"ו], וכן בההיא ד"ח א' ב' ביאר כן לרווחא דמילתא, וגם

לא קיימא הא, שאם אפשר לישא אחות זקוקתו ע"י קידושין תחלה, נמצא שבטל איסור אחות זקוקתו.

בקושיית הגמ' כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו' בפ"י רש"י ובפ"י הריטב"א, ובדעת הרמב"ן בזה

ג. שם תוד"ה אומרים, כדמוכח בפ' ד' אחין כו' ומאי קושיא אפי' קני קנין גמור כו', בסוגיא דלקמן כ"ט ב' דפריך זה יעשה מאמר ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה יש שני פירושים, א' פרש"י שכל אחד יקדים מאמר לביאה, וע"י המאמר תפקע זיקת אחותה ממנו, וגם אחד שיעשה מאמר יוכל לכנוס אח"כ, ולפ"ז מובן קושית תו' דלא עדיף מאמר מקידושין דקתני ימתין, ב' פ"י הריטב"א וכן יתכן בדעת הרמב"ן כ"ט ב' דהקושיא שאחר ששניהם יעשו מאמר יוכל כל אחד לכנוס, ובוזה ההיתר מפני שכבר עשה אחיו מעשה להפקיע זיקת אחותה ממנו, ונמצא שכבר המתין כדינו, [ועי' כ"ח א' שאפי' כנס הראשון באיסור ויוציא, מ"מ השני הותר באחותה], ולפ"ז ל"ק קושית תו', ועי' להלן ד"ה ובוזה מיושב למה לא פי' תו' והרשב"א כהרמב"ן והריטב"א דלכאורה קשה דאפי' נימא דלשון הגמ' משמע להו דסגי במאמר להתיר כל אחד מהם במאמר דנפשיה אבל אכתי הו"ל לגמ' לאקשווי גם למ"ד יש זיקה שזה יעשה מאמר וזה יעשה מאמר ואח"כ יהיו שניהם מותרין.

והרשב"א בהוספה מ"א א' כתב ליישב קושית תו' דמאמר כנישואין דמי, והוכיח מזה דנשואין מפקיעין זיקה, אבל הרמב"ן בשמעתין הביא קושית תו', ומה שתירצו דב"ש סברי אין זיקה וחלק על דבריהם, אבל לא ביאר לשיטתו מ"ט אמרו זה יעשה מאמר ויקנה כו', ובחידושו כ"ט ב' יתכן לומר שביאר כפי' הריטב"א דע"י שיעשו שניהם מאמר יהיו מותרין כל אחד ע"י מאמרו של אחיו, שו"ר שאין זה מוכרע בכונתו, ולפ"ז עדיין צ"ע מ"ט אמרו שתפקע זיקתו ע"י מאמר, וצ"ל דאה"נ כונת הגמ' דאם מדין המתן, יכול להמתין עד שחבירו יעשה

באיסור דיוציא, אמרינן כ"ח א' דאהני כניסתו להפקיע זיקתה מאחיו השני, ומותר לייבם אחותה], ול"ד לקידש את אחותה שהוא כונס את אחות זקוקתו, ולא פקעה זיקתה אלא ע"י כניסתה של זו.

אבל קושית הרשב"א לפי פרש"י ותו' שמפקיע זיקת השני' ע"י המאמר שעושה בראשונה, וזה כמקדש אחות זקוקתו ומפקיע הזיקה ע"י הקידושין, ובאמת בסוגיין שהעתיקו הרמב"ן והרשב"א קושית תו' היינו כפרש"י, וקצת יש ליישב גם לפרש"י ותו' דקושית הגמ' למה לא אמרו דלכתחלה יכול לכנוס אם ימתין עד שיעשה אחיו מעשה כמו לריב"ב, וה"נ ימתין למאמרו של שני, וזה כפי' הרמב"ן אלא דלא הוסיפו בגמ' וימתין, ולפי' הרמב"ן הקושיא דיקנו רק אחרי שיעשו שניהם מאמר, או שזה בכלל מה שאמרו מאמר דאיסורא לא קני, או דהכא שעוסק במצות ייבום ליכא למיגזר אטו ביאה בעלמא, ועו"ל דלא גזרו אלא באשה שרוצה לישא מרצונו, אבל במצות ייבום לא חיישינן שמא לא יקיים כדברי חכמים, וכ"ז כתבנו לרווחא דמילתא דבעיקר הדברים הרי להרמב"ן נחא, ותו' לא פירשו כהרמב"ן, ועי' לקמן סק"ג דבאמת הרשב"א מפרש כפרש"י ותו', ולפי לשונו משמע שסבר שגם הרמב"ן מפרש כן.

אח"כ ראיתי שאין הכרע בדברי הרמב"ן אם כונתו כרש"י ותו' או כהריטב"א, עי' לקמן סק"ג בזה, ואם כונתו כרש"י ותו' צ"ל דאם היו מתרצים בגמ' דמדין המתן לא סגי במאמר, היו משיבין כהריטב"א דאחר המאמר של אחיו יוכל לכנוס ועו"ל דכיון שכשעושה ייבום כסדר הרגיל היא מותרת אין לחדש גזירות, ורק בטצדקי של מקדש אחותה דעלמא יש לגזור.

הריטב"א כתב דלא מסתבר לפרש דגזרינן שמא יבעל בלא קידושין, ונראה דאין הכונה דוקא לחשש זה, אלא דכשגזרו חכמים איסור בקרובות זקוקתו, ראו לנכון לאסור אע"פ שקידש (באיסור) כ"ז שלא פקע הזיקה ממנו, דאי לא הא

המאמר פקעה זיקת אחותה ממנו כדין מקדש אחות יבמתו, מיהו צ"ב למה צריך שתפקע זיקת הראשון מן השני כדי להתירה לשני, הרי העיקר שפקעה זיקת הראשונה מן השני להתיר לו השני, ונראה מזה דכ"ז שלא פקעה זיקת השני מן הראשון לא גמרה כניסת הראשונה לראשון, דכ"ז שהשני זקוקה לו לא גמרה כניסת הראשונה, וכ"ז שלא גמרה כניסת הראשונה, נשארה הראשונה זקוקה לשני, וממילא לא הותר בשני, ולכן הצריך תחלה שתפקע זיקת השני מן הראשון שזה גורם שתגמר הראשונה לראשון, וממילא תפקע מן השני.

ולפ"ז ניחא מה שהוכיח הרשב"א מכאן דנשואין מפקיעין זיקה, כיון דלא ניחא ליה כפרתו דאתיא כמ"ד אין זיקה, וס"ל דבעינן שתפקע הזיקה מבעל המאמר תחלה, ומיושב כונתו במשה"ק י"ח ב' ע"ד הרמב"ן, כיון דלשיטתו מיירי הסוגיא בעושה מאמר בזו להפקיע זיקת אחותה ממנו, והו"ל כמקדש אחות יבמתו, וכמש"כ סק"ב.

ובזה מיושב מה שלא פירשו תו' והרשב"א כהרמב"ן והריטב"א, והיינו משום דס"ל דהא בהא תליא, שאם ע"י המאמר שעשה הראשון לא פקעה זיקת השני מעליו, לא פקעה נמי זיקת הראשונה מאחיו השני, דזיקת השני שעל הראשון מונעת שלא יגמר קנינו בראשונה, כיון שהיא במקצת אחות אשתו, והחלק שלא נגמר קנינו נשאר זקוק לאחיו השני, ולכן ע"כ להכריע תחלה שע"י המאמר פקעה זיקת השני מבעל המאמר, וא"כ מבואר דהמקדש אחות יבמתו פקעה זיקתה מעליו, ולפי הפירוש דזיקה מונעת הקידושין מלחול, ניחא דמונעת גם הייבום מלחול, ולפי הפירוש שכתבו תו' דנראה כנושא אחות זקוקתו, צ"ל ג"כ דמה"ט אסרוהו לכנוס יבמתו אחר המאמר, וכ"ז שאינו רשאי לכנוס, הרי אנו דנין כאן שלא פקעה הזיקה לגמרי, כמו בקידש אחות יבמתו שהיא צריכה חליצה, אבל דעת (הרמב"ן) הריטב"א דנהי דמחמירין שלא

מאמר או אפי' יכנוס בלא מאמר לאחר שהותר, וקושית הגמ' בסתמא היא על הפקעת הזיקה מדאורייתא, דזה באמת בין ע"י קידושין בין ע"י מאמר אם קונה קנין גמור, א"נ בסדר הרגיל של ייבום אין לגזור אם בדרך כלל ניתרת ע"ז.

וז"ל הרמב"ן כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו' פי' לאו דוקא שניהם, אלא מכיון שעשה אחד מאמר, ונפקעה זיקתו של זה ממנה שהרי קנאה הוא, הותרו שניהם ליבם שאין עוד לחוש ליש זיקה, וביאור דבריו דכמו כשאחד מייבם פקעה זיקה מאחיו ומותר בקרובותיה, ה"ה כשאחד עשה מאמר וקנאה לעצמו, הותר אחיו בקרובותיו, ומה שכתב דלאו דוקא שניהם, היינו משום דסגי באחד שעשה מאמר, להתיר אחיו באחותה, ואחר שיכנוס אחיו את אחותה, יוכל הראשון לכנוס את זו שעשה בה מאמר אבל בלא מעשה השני לא יוכל הראשון לכנוס ע"י מאמר לחוד, דהו"ל כקידש את אחותה דאמרין ליה המתן, וכ"כ הריטב"א י"ח ב' דלכתחלה ראוי שיעשו שניהם מאמר ואח"כ יכנסו, מיהו גם בעשה אחד מאמר וכנס השני הותר הראשון לכנוס, והא דלא גזרינן דילמא כניס קמא מיד אחר המאמר, ביאר אאמו"ר שליט"א דלא חיישינן לזה הכא, כיון שמדאורייתא כבר פקעה זיקה ממנו ע"י המאמר כמו ע"י הקידושין, ורק מדין המתן צריך להמתין לכניסת אחיו, ולכן לא חששו שמא יקדים ולא ימתין, [אח"כ ראיתי שאין הכרע מהרמב"ן, דאע"פ שכתב דבריו לגבי האח השני, היינו נוסף למה שפשוט שבעל המאמר הותר ביבמתו ע"י המאמר, וכלשון הרשב"א דבסמוך].

ולשון הרשב"א שם קרוב ללשון הרמב"ן אבל כונתו כפרתו, שכתב הא דאמרין זה יעשה מאמר ויקנה זה יעשה מאמר ויקנה, לאו דוקא נקט, אלא במאמר אחד מהן הותרה השני לשני, שהרי הופקעה זיקת האחד ממנה במאמרו, הנה פתח כלשון הרמב"ן דלא בעינן תרוייהו, אבל סיים דכיון שהופקעה זיקת בעל המאמר מהשני לכן הותרה השני לשני, וזה כדרך פי' תו' שע"י

עצמה, שכתב ו"ל דא"כ ראשונה מיהא יעשה בה מאמר לכתחלה ויקנה, ולא הזכיר כלל מאמר של השני, וש"מ דאע"פ שיכול לעשות בה מאמר ולייבמה ס"ל להרשב"א שהיא בדין נאסרה, וצ"ל דס"ל דכיון שבשעת נפילה יש עליה איסור אחרת אשה, אע"פ שבדרך הרגיל יעשה מאמר ותהא מותרת ע"י הפקעת הזיקה, מ"מ אין עדיין היתר גמור בשעת נפילה, ושייך לחשבה בדין נאסרה, כיון שכעת יש עליה שם ערוה, ומסתברא דלרווחא דמילתא תירין שהקושיא על הראשונה מיהת, והו"מ לשנויי דכה"ג אינה בדין נאסרה, והריטב"א לשיטתו לא כתב כלשון הרשב"א שרק הראשון יעשה מאמר ויקנה, אלא דהא דמשמע שהשני ג"כ יקנה לאו דוקא דקושיא זו אינה מוכרחת, ועיקר הקושיא דעכ"פ הראשונה תהא מותרת.

ובעיקר הקושיא נראה מסתמות הרמב"ן שלא חש לחשבה נאסרה [לפי מה שסברנו שכונתו כהריטב"א] דכיון שבסדר הרגיל ע"י מאמר שתייהן מתייבמות, אין להמציא כאן גזירת נאסרה, שהרי מדאוריתא לא נאסרה ועדיין זקוקה לחליצה, ואם יקבעו חכמים שיעשה מאמר ויקנה, נמצא שלא חל כאן סרך נאסרה בשעת נפילה, ול"ד לההיא דלעיל כ"ז ב' שאינה ניתרת אלא ע"י חליצת אחרת, דזה חשיב היתר מחודש, כיון שאין לשניהם היתר ייבום, ורק ע"י שחבירתה תשאר באיסורה ולא תתייבם תצא זו מאיסורה, וכן ע"י שקדמו וכנסו באיסור ג"כ לא חשיבא ראוי בשעת נפילה, אבל כל שבסדר הרגיל שתייהן מתייבמות אין כאן נאסרה כלל, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קל"ב סק"ב שכתב חילוק זה, וכ"כ באו"ש זיקה אות י"ז, ועי' לקמן סק"ה במ"ש האו"ש דהיכא דיקיימו אינה בדין נאסרה כלל.

ברם הערוני דלפ"ז קשה מ"ט אמרו כ"ח א' דבנפלה הך דאינה חמותו ברישא, הרי חמותו בדין נאסרה, ואמאי כיון דעומד לייבם את הראשונה בהיתר, ממילא לא נאסרה חמותו כלל, אע"פ שהיא שני, וצריך לחלק בין שתיים שראויות

להתיר המקדש באחרות זקוקתו, היינו מפני שעדיין נשאר עליו קצת זיקה מדרבנן, כפי הטעמים שביאר הרמב"ן עסק"א, אבל להפקיע זכות אחיו מזו שכנסה ודאי מהני, ועי' רמב"ן כ"ח א' במה שמבואר שם דייבום דחד מפקיע זיקת אחיו ממנה, אפי' אם ייבם באיסור, והוכיח מזה דזיקה דרבנן, שאם הי' זיקה דאוריתא לא הי' ייבומו מושלם, והיתה נשאת זקוקה לשני.

עוד יש לדון כאן בטעמיהו דהתו' והרשב"א דכיון שהיתירה של השני' תלוי במאמר של חברתה הו"ל בדין נאסרה בשעת נפילה, וכמשה"ק הרשב"א והריטב"א כ"ט ב', ולכן הוצרכו לפרש דכל אחת ניתרת במאמר של עצמה, ועמשנ"ת בזה לקמן סק"ד ה'.

מה שפירש הרשב"א דמאמר שקונה קנין גמור כנשואין דמי יש לפרש דהיינו מפני שמדאורייתא יבמה לביאה קיימא והו"ל לכל הפחות כארוסה לענין קורבתה לביאה דהא מדאוריתא חופה נמי לא בעיא, ולכן כשמוסיף לעשות בה מאמר הו"ל כדן נשואה לענין לדחות בצרה, אבל קשה מאי פרכינן דה"ה אם מאמר דוחה דחיי' גמורה זה יעשה מאמר וידחה כו' הרי בדחייה ודאי ליכא לדמוייה לנשואין, וש"פ לא פי' כהרשב"א בזה. [א"ה, עוד בסוגיא זו לקמן סי"ב סק"י"ד]

בקושיית הרשב"א והריטב"א אהא דפריך זה יעשה מאמר כו' שהרי כבר נאסרה

ד. בהא דאמרין כ"ט ב' מ"ט לא שרו ב"ש לייבם לכתחלה זה יעשה מאמר ויקנה כו' הקשו הרשב"א והריטב"א דילמא טעמיהו דב"ש מפני שנאסרה בשעת נפילה, וכענין שאמר ר"י כ"ז ב', ויש לעי' בשלמא להריטב"א שהיתירה של אחת תלוי במאמר של חבירתה, שייך לדון שהיא בעצמה נאסרה, אבל לפי הרשב"א שכל אחת ניתרת במאמר של עצמה, א"כ אין כאן נאסרה כלל, שהרי בדרך הרגיל היא ניתרת לייבום ע"י שיעשה מאמר ויכנס, ובלשון הרשב"א בתירוצו ג"כ מבואר דסגי במאמר להתיר את בעלת המאמר

ראשונה, ה"ה במאמר דידה, שאם נחלק בין מאמר לחליצה הרי קושיא מעיקרא ליתא, מיהו בזה כבר כתב הרמב"ן דהו"מ למימר דטעמא דמתני' משום ביטול מצות יבמין, אלא דעדיפא מינה פריך, ולהרי"ף דמקיים מתני' להלכה ע"כ מפרש לה דמשום ביטול מצות יבמין לא התירו לייבם, וכמ"ש הרמב"ן במלחמות סוף האשה רבה.

ובענין הקושיא מר"א לטעמיה י"ל דפשיטא לגמ' שאין לפרש ד"ז משום טעמיה דר"א לנפשיה, דהתם יחידאה הוא, וכאן נשנית עדותו לכו"ע ועוד דכ"ש דתקשי לת"ק דמתני' שהרי מתפרש בפשוטו דלת"ק אף לב"ש יוציאו וכ"נ בעדויות ור"ש נמי אמר דלכו"ע יקיימו רק בדיעבד, ואבא שאול אמר דלב"ש יוציאו, וממילא גם עדותו של ר"א יש לה להתקיים לכו"ע, אף למאי דקי"ל דחוזרת להיתירה הראשון.

ובאור שמח זיקה אות י"ז העיר דלכאורה לב"ש דאם קדמו וכנסו יקיימו אין כאן דין נאסרה כלל, שהרי לא נאסרו אלא לכתחלה, ועדיפא מיבמה דקיימא לחליצה שאינה בדין נאסרה, אם חזרה והותרה לייבום, כגון אלמנה לכה"ג שנצטרע לצד דמותר באלמנה, וכ"ש זו שמעיקרא קרינן בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה, ואינה כאשת אח שיש לה בנים, וראי' לזה מר"א אליבא דב"ש דהא לר"א כל שנאסרה שעה אחת אסורה לעולם ואפ"ה לב"ש יקיימו, וש"מ דלא נאסרו כלל אע"פ שרק באיסור יכולין לבא לידי ייבום, וכ"ש דלא חשיבי נאסרו לענין כשהותרו ע"י מאמר, ואפי' נימא דאחד שכנס יציא, ורק אם כנסו שניהם לא יוציאו, מ"מ כיון דחזינן ששניהם מותרין לבסוף, ש"מ שכאן אין דין נאסרה כלל כיון שבדיעבד יקיימו, וצ"ל דס"ל להרשב"א והריטב"א דלענין לאסור לכתחלה סגי בסברת נאסרה, שהרי אנו מורים לכתחלה לנהוג בה כאחות אשתו, ולכן גם לענין לאסרה לכתחלה כשנאסרה יש לנהוג כן, ומה שבדיעבד אין

לשני האחים דכיון שמצות שתיהן מוטלת על שניהם, הרי הסדר הרגיל שכל אחד יעשה מאמר ויקנו שניהם, ולכן לא חשיב נאסרה, אבל כשאחד מהם ראוי לייבם רק אחת מהן, וגם אין מצות השני' מוטלת עליו, בכה"ג חשיב טפי שהשני' נאסרה, כיון שהיתירה תלוי במעשה של אח מסוים ביבמה מסוימת, ויש בזה שני חסרונות א' שאין לשניהם שתי האפשרויות, ב' שאין החתן משותף בצרכו של אחיו השני, ואינם כגומלין זא"ז להתיר ייבומן של שתיהן ע"י המאמר, ולכן חשיב כתלוי בדעתו של אחיו.

ואפשר עוד דכיון דמאמר ממצות ייבום הוא לב"ש, אע"פ שאינו מקים מצותה בשלימות עי"ז, מ"מ כשבאין לגזור דין נאסרה על האחיות, מסתבר לומר דכיון שראויות למאמר, וע"י המאמר יהיו מותרות ביבום, אין לחשבן בדין נאסרה, דמדאורייתא תפקע הזיקה מיד ע"י המאמר, ומדרכבן אחר שיעשו שניהם מאמר, משא"כ בההיא דחמותו שאין לאח השני שום אפשרות של קיום מצוה וקנין ביבמתו, כ"ז שלא ייבם החתן את השני', מיהו לפ"ז הא דפרכינן זה יעשה מאמר וידחה ל"ק על השני', דדוקא בקנין גמור מסתבר לומר דלא חשיב נאסרה.

בתירוץ הרשב"א דקושיית הגמ' על הראשונה.
בדברי האו"ש דכיון שבדיעבד יקיימו אין כאן נאסרה

ה. הרשב"א והריטב"א תירצו דהוכחה דר' אבין משום דהראשונה חוזרת להיתירה, ולא האריכו בגמ' כיון דאידיחא בלא"ה, ועוד דלרב באמת קשיא דתרווייהו לישתרו, ולכן שפיר סתמו דמוכחא מתני' דמאמר אינו קונה קנין גמור, לרב ולר' יוחנן לכל חד כדאית ליה.

מיהו קשה דהא מתני' ר"א קתני לה בדברי ב"ש, והרי לדידיה כל שנאסרה שעה אחת אסורה, כמבואר בסוגיא מ"א א', וא"כ לדידיה ניחא דתרווייהו אסורות, ועוד הערוני דהא תנא דמתני' דלא ידענו טעמו הרי ס"ל דאינה חוזרת להיתירה, וכי היכי דבחליצה דשני' לא משתריא

לכו"ע איסור פצו"ד, אף אם קידושי אחותה לא יחולו למ"ד יש זיקה.

יש לעי' מ"ט דרבה דסבר דבנעשה פצו"ד אחר נפילה נשאת הזיקה, ואפשר דדוקא בפצו"ד קאמר, דכמו שאין אשת איש פוקעת לר"ע אצ"פ שנעשה בעלה פצו"ד, ה"ה דזיקת היבם לא פקעה עי"ז, משא"כ קידש את אחותה דלא משכח"ל תרוייהו בהדי הדדי, בזה ידע רבה דכיון דחיילי הקידושין ע"כ דהזיקה פקעה, ואביי הקשה לו דאין לחלק ביניהם, דכיון דלא אלימא זיקה למנוע הקידושין לא אלימא נמי למנוע איסור פצו"ד וממילא פקעה זיקה, מיהו אכתי קשה טובא לחדש שאם בעלו קנו, דנהי דלא פקעה זיקה לענין חליצה, אבל שיועיל לקנותה במקום שאין קידושין תופסין קשה, וצ"ע.

והריטב"א בשם הרא"ה פי' דאפי' למ"ד יש זיקה ולא פקעה ע"י קידושי אחותה, מ"מ אסור לייבם ואם בעל צריכה גט וחליצה ולא קנאה, והיינו דפרין אביי לר"י, ולפ"ז לא הוצרך אביי לאתויי דר"ג, כיון דמדבריו אין רא' למ"ד יש זיקה, אלא דמייתי מיניה דנשא חי לאחר נפילה מפקיע זיקה למ"ד אין זיקה ופטורה מן החליצה.

בדברי התו' ד"ה שומרת, בטעם החילוק בין קדושין לנשואין.

ז. י"ח ב' תוד"ה שומרת, אור"י דדוקא קידש כו' נראה כנושא כו', מדבריהם מבואר שאין הטעם לחלק בין קידושין לנשואין כמ"ש הרמב"ן דכח זיקה ככח קידושין, אבל לא אלימא זיקה להוציא אשה מבית בעלה, אלא הטעם משום דנראה כנושא אחות זקוקתו, ולכן הוצרכו לבאר דבקידש קודם נפילה לא חיישינן שבנשואין נראה ככונס אחות זקוקתו, אבל לטעמיה דהרמב"ן אין מקום להזכיר כאן דין קידש קודם נפילה, ואמנם גם לפי' תו' פשוט כן, אלא כיון דמדאוריתא אין חילוק בין קידש בהיתר לקידש באיסור, ובכל דוכתא קתני שנשא, לכך ביארו דדוקא כשהיתה זקוקה ובא

מוציאין אשה מבעלה משום איסור זה, אין בזה להתיר לנהוג בה לכתחלה כמותרת, וראי' לזה מדאמרין כ"ח א' דרישא דמתני' מיתוקמא שפיר כר"א אי לאו דסיפא ר"א, וש"מ דניחא רישא דשתיהן חולצות אפי' לב"ש ואמאי הא לא נאסרו, ויקיימו משמע בדיעבד, אבל לכתחלה לא תתייבם הראשונה או השני' אחר שכנס אחד באיסור, וכן לר"ש ואבא שאול דיקיימו, וש"מ דאע"פ שיקיימו דלא קנסינן להו להוציא, אבל כ"ז שלא כנסו יש לנהוג לכתחלה שהם בדין נאסרה.

בהוכחת הריטב"א מסוגיא ע"ט ב' דנשואין מפקעי זיקה

ו. עוד הוכיח הריטב"א דנשואין מפקיעין זיקה, מדמייתי אביי ע"ט ב' מדר"ג דתמתין עד שתגדיל ותצא הלזו משום אחות אשה, ומאי מייתי מדר"ג דס"ל אין זיקה, אלא ודאי טעמיה דר"ג מהני לענין שנתיר לו לכנסה, אבל לאחר שכנסה לכו"ע תצא הלזו משום אחות אשה, וש"מ דנשואין מפקיעין זיקה, ובאמת לטעמיה דר"ג אף קידושין לחוד יפקיעו זיקת הגדולה, דכיון דשרינן ליה לכנסו הקטנה מפני שקדמה בנשואיה, ע"כ דלא חל איסור זיקה לעכב קדושיה, מיהו האמת דלא שרינן לכנסה למ"ד יש זיקה משום דביאת איסור אסורה, אבל אי גדלי קידושין בהדה י"ל דאף למ"ד יש זיקה שרי ר"ג.

ועד כאן ל"פ רבנן ור"ג אלא בקידושין שבאין ע"י מעשה ידיה אחר הזיקה, ואיכא למימר דלא חיילי הקידושין, או דגזרינן אטו ביאה בלא קידושין, אבל כשנעשה פצו"ד ודאי חל עליו איסור לאו, ואין מקום לגזור מדרבנן שלא יפקיע זיקה, דהא לא שייך לומר שהזיקה גורמת שלא יחול לאו זה, וגם ליכא למיגזר אטו ביאה בלא קידושין, ולפ"ז אין ללמוד משם חילוק בין קדושין לנשואין, דודאי אף בקידושין לחוד תצא הגדולה משום אחות אשה אליבא דר"ג, ומייתנין מדר"ג דחל איסור לאו לבתר נפילה, וממילא חל

לא הי' אלא אח אחד, אפשר שגם לדעת תו' קנסין ליה שיוציא, ועי' בכ"ז לקמן סק"י.

בדברי התו' ד"ה אומרים

ח. שם תוד"ה אומרים והא דשרי הכא לקיימה אפי' לריב"ב כו' אור"י דשאני גבי ד' אחין שהאחיות לא היו באות כו', יש לעי' אם קושייתם למה לא אמרו ימתין עד שיחלוץ אחיו לאחותה, הרי מבואר בסוגיא כ"ז ב' כ"ח א' דשני' נאסרה בשעת נפילה, וראשונה באמת מותרת אם חלץ אחיו לשני', וה"ה אם כנס לשני' תחלה מותר אחיו בראשונה, וא"כ למ"ד יש זיקה החילוק בין יבמה לנכרית, שאם קידש נכרית דליכא דין נאסרה, משבטל טעם האיסור הותרה, אבל ביבמה אם נאסרה בשעת נפילה אינה חוזרת להיתירה ולכך יוציא, ולכן אפי' לאחר נשואין יוציא שהרי באיסורה קיימא, וכן למ"ד אין זיקה ואסור לבטל מצות יבמין שגזרו לבטל מצות יבום לגמרי מן האחיות, כדי שלא יבואו לייבם תחלה, אף בכנס יציא, וי"ל דקושיתם למ"ד אסור לבטל מצות יבמין למה לא אמרו להמתין ולראות אם נתקיימה מצות יבמין, דהא אפי' לריב"ב דמחמיר חזינן דשרי להמתין, ולפ"ז כשקדמו וכנסו שניהם הדין נותן שיקיימו, דאיגלאי מילתא שלא בטלה מצות יבמין משתיהן וע"ז תירצו דהיכא דאיגלאי מילתא לאחר שעשה אחיו מעשה שהי' יכול לקדשה בהיתר, השתא נמי שקידש באיסור לא הפסיד, דהא מכאן ולהבא אינו נהנה מן האיסור כלל, אבל גבי ההיא דקדמו וכנסו, ע"כ נהנין מן האיסור שאין אפשרות לייבמם בהיתר, מיהו גם כאן למ"ד אין זיקה כיון שאינו ממתין הרויח מן האיסור שאפי' מת יבם לבסוף לא יוציא.

מ"ש תו' שהאחיות לא היו באות כו' דמשמע שעכשיו באו לכלל היתר, למ"ד אין זיקה מתפרש דמכאן ולהבא אין סיבה לאסור, ובפרט שכבר נתקיימה המצוה בשתיהן, ולמ"ד יש זיקה באו לכלל היתר שאין בהם איסור אחות זקוקתו, ע"י שכנסו דהוי כנישואין, אבל עדיין יש לאסרן

להפקיע זיקתה נראה כנושא אחות זקוקתו, וכ"כ הרשב"א מ"א א' בהוספה.

מיהו קשה למה חידשו חכמים חיוב חליצה על היבמה, הרי סגי בזה שיחייבוהו להוציא אשתו, דכיון שפקעה זיקה לגמרי אפי' מדרבנן אין טעם לחליצה, וכדחזינן בההיא דקדמו וכנסו יוציאו שלא הצריכום חליצה, מיהו לאו ראי' היא דהתם פקעה זיקה בביאה כמו בחליצה, ויעוי' ברשב"א מ"א א' שדן בתחלה דבנשא אחות זקוקתו אפשר דקנסין ליה שיוציא אע"פ שיבמתו פטורה מן החליצה, ומסיק דלא קנסין ליה כיון דלא עביד איסורא וכדברי התו' כ"ג ב'.

ואפשר לומר דאי לא הא לא קיימא הא, דאין לתקן דבידושין יוציא ובנשואין יקיים אא"כ יהיבין לזה דין זיקה, והרשב"א כתב דכיון דאגידא גביה דאמרין ליה המתן, הצריכוה נמי חליצה, אבל גם באח אחד יוציא ויחלוץ, וע"כ דלא מחדשין יוציא בקידושין ע"פ הסברא דמיחזי כזקוקתו, ויחד עם זה להתיר היבמה לשוק, ואם משום קנס הרי אף בכנס אח"כ יש לקנסו מפני שקידש באיסור.

מה שדייקו דקידש דוקא, לכאורה היינו משינוי הלשון דבכל דוכתא קתני שנשא, אבל אי משום הא י"ל דכיון שצריך להמתין מלבעול, ניחא ל' לתנא לשנות קודם נישואין, מלפרש שימתין מלבעול או שיפרישנה מביתו, ובלא"ה אין לתנא לשנות בדעבד איסורא, וצ"ל דלשון המתן משמע להו שאם לא ימתין שוב לא יהא מקום לדין המשנה, והיינו מפני שהנישואין יפקיעו, ואמנם התו' פירשו המתן מלעשות נישואין, ולא המתן מלבעול, ואחר הנשואין גם הביאה תהא מותרת.

הרמב"ן ורבינו יונה והרא"ה שהובאו בריטב"א חולקין וס"ל דנשואין נמי לא מפקעי זיקה, ואע"פ שנשא ימתין ואם מת היבם יוציא, וכ"כ בדעת רש"י והרמב"ם והרמ"ה, ואם מתחלה

איסור, וכשנדון עכשיו מה הדין אם אירע שקידש בביאה נוכל לומר שמאורע זה איננו חלק שמתחייב מקנינו, ולכן לא נדון לשנות הדין עפ"ז, משא"כ בספק יבמה דלא משכח"ל אלא בביאה, מיהו נתעוררתי להקשות דכיון שאם יתברר הספק שכנס הנכרית יקיים, איך אפשר להחמיר בספק יותר, וי"ל דכל שחייבנוהו להוציא אחר הקידושין לא מהני נשואין).

מיהו עדיין צ"ע מנ"ל להתו' דלא מיירי נמי התם שהקדים לקדשה בכסף, שהרי דרך להקדים מאמר, ובזו כיון שהיא ספק יבמתו ספק נכרית, צריך להתנות שיהא לשם קידושין דעלמא, בין אם קידשה בביאה בין אם קידשה במאמר תחלה, וכיון דנחית לקדש בעדים לשם קידושין מתפרש בסתמא שקידשה במאמר תחילה לשם קידושי כסף וא"א לפרש סתמות הדינים רק באופן שלא הקדים מאמר, וכנס בביאה לשם קידושין, ועי' לקמן ס"ו סק"ג, שאם מתחיל בביאה צריך לכיון לשם קידושין כדי שלא תהא ספק בעילת זנות.

ועו"ק דלפי דבריהם נמצא דשומרת יבם שקידש אחיו את אחותה בביאה יוציא ולא ימתין עד שיעשה אחיו מעשה, ומ"מ אם ירצה יחזור ויקדשה בכסף וימתין, ולא משמע כן סתמות הדברים, דכיון שיכול לקדשה בכסף, אין סיבה לבטל קידושי הביאה, וזה קשה גם למש"כ דדבריהם רק בספק יבמתו ספק נכרית.

ואמנם ברשב"א ע"ט ב' וכן בהוספה מ"א א' נראה דאם קידש בביאה ג"כ לא יוציא, שהרי כתב בקטנה שאם בעל משתגדיל לכו"ע לא יוציא כיון דנשואין מפקעי זיקה, ואמאי הרי עביד איסורא בביאתו, וע"כ דכיון שיכול לקדשה בכסף אע"פ שקידשה בביאה לא יוציא, מיהו אפשר דהרשב"א חוזר לעיקר דין מקדש אחות יבמתו, ולא מיירי בקטנה, וכ"מ מדהזכיר שם קידושין שקדמו לנשואין.

במשה"ק תו' י"ח ב' מ"ש מקדש אחות יבמתו מההיא דקדמו וכנסו יוציא, וכן העירו

מפני שנאסרו בשעת נפילה, מיהו מצינו ב"ש ור"ש ואבא שאול דסברי יקיימו, והיינו דהי' מקום שלא להחמיר מדרבנן כשבטלה סיבת האיסור, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א מש"פ בזה.

יעוי' משנ"ת לקמן ס"ק י"ב עוד בדבריהם.

בסתירת דברי התו' י"ח ב' ד"ה אומרים, כ"ג ב' ד"ה קדמו

ט. לפי דבריהם כאן משמע שאין חילוק אם קידש את אחותה בביאה דעביד איסורא, או שקידשה בכסף דלא עביד איסורא, וכן בסברא דכל מעשה שיכול לעשותו בהיתר, אע"פ שבחר לעשותו באיסור, אין הדין משתנה עי"ז, שיש לקבוע דין המקדש אחות זקוקתו, ואם נקבע הדין דלא יוציא, אין בודקין אחריו אם אירע שעשאו דרך איסור וקידש בביאה, שהר"ז כאילו במקרה עבר איסור בזמן הקידושין, הגע עצמך הרי שאמר לה התקדשי בהנאת הביאה בתורת כסף מי נימא דיוציא, כיון שקידשה בכסף של איסורי ביאה, וה"נ אם קידשה בביאה סתם.

אבל בתו' כ"ג ב' ד"ה קדמו כתבו דטעמא דהמקדש לא יוציא משום דלא עבד איסורא, שבמעשה הקידושין אין איסור, ובזמן הנשואין כבר פקעה זיקה מדאורייתא, ומשמע דבקיידשה בביאה דעבד איסורא בקידושיו יוציא, מיהו יש לחלק דהתם אע"פ שהאיסור הוא רק לצד שהיא נכרית והיינו ממש מקדש אחות זקוקתו, מ"מ לא נשלם כניסתה אלא בביאה כיון שהיא ספק יבמתו, ונמצא שהביאה אינה מקרה שבחר לקדשה כך, אלא חייב להשלים קנינו בביאה כדי לפטרה אם היא יבמתו, וכיון שהוא מוכרח בביאת איסור, לכן יש מקום לקנוס, אבל במקדש נכרית א"צ ביאה כלל, ולכן אפי' אירע שקידשה בביאה, יש להשוות דינו למקדש בכסף, (ואע"פ שהזכירו תו' שלא עשה ביאת איסור ר"ל דסתם קידושין הם בכסף וסתם ייבום בביאה, ולכן כשדנים על קידושי נכרית סתמא דמילתא אין כאן ביאת איסור, וכשדנים על ייבום ע"כ היתה כאן ביאת

משכח"ל ביאת היתר, ולרבנן דריב"ב דשרו לכנוס אחר הקידושין ולא חיישי לכנוס אחות זקוקתו כיון דס"ל אין זיקה, לדידהו כתבו שכבר פקעה הזיקה בקדושין, עי"ש], וכ"נ לסברת הרמב"ן והריטב"א בדעת תו' דנישואין אלימי מזיקה, דלפ"ז טעמיה דריב"ב משום דלא פקעה זיקה, אבל כיון שפקעה אין ענין להמתין, אבל בנו"ב תנינא סי' ק"נ וכן ברש"ש י"ח ב' כתבו עפ"ד י"ח ב' דאפשר דבחד אחא מודו תו' דיוציא אפי' אחר נשואין, וכ"כ אאמור"ר שליט"א בדעת תו', ועי' תו' כ"ז ב' סוד"ה איתיביה דליכא למיגזר בחד אחא דודאי לא יבא לבטל מ"י להדיא.

ויעוי' ברי"ו נכ"ה ח"א (דף רט"ו ע"א ב' ג') שהעתיק דברי תו' דבנשואין פקעה זיקה, ודברי תו' כ"ג ב' מה שחילקו בין שו"י שקידש לההיא דקדמו וכנסו, ובאותו חלק הביא דברי הרמ"ה שאם כנס את הקטנה משהגדילה יוציאה בגט ואת הגדולה בחליצה, כדן מת היבם בדריב"ב, דה"נ כיון דליכא אח אחר, אין הזיקה פוקעת מן היבמה בקידושי אחותה, ואמנם דעת הרמ"ה נראה דנשואין לא מפקעי זיקה, אבל הרי"ו שהעתיק כל הדברים יחד בסתמא, ע"כ ס"ל לחלק בין חד אחא שלא הי' לו אפשרות לקדשה בהיתר, דבזה לא מהני נשואין, ורק בההיא דריב"ב מהני נשואין, כיון שיש אפשרות היתר לקדושין, ובתו' הרא"ש העתיק ג"כ דברי תו' בדף כ"ג ובדף מ"א וש"מ דלא פליגי, ועמ"ש מרן זללה"ה בסי' קל"ב סק"ד].

ובסברא ודאי נראה שאם גזרו שיוציאו בההיא דארבעה אחין לר"מ משום ביטול מצות יבמין, אע"פ שקיימו מצותן, כ"ש שראוי לגזור במבטל להדיא, אלא די"ל דלמ"ד אין זיקה אין לחייבו להוציא אלא משום קנס, ול"ד לכל הני דמצות ייבום, ששם אסרו הייבום מדרבנן, וכיון שייבם באיסור אמרינן ליה להוציא, ואמנם אין כאן איסור קורבה כמו למ"ד יש זיקה, מ"מ שייך לומר דמדרבנן אין כאן מצות ייבום, ואסור בה משום אשת אחיו, אבל בנכרית שאין בה איסור

בתו' כ"ג ב' מ"ש מי שקידש אחת משתי אחיות דמשמע דדוקא בספק אמרינן דלא יוציאו, וכמ"ש רש"י בגרסתו בגמ', וכן קיימו תו' לדינא אף לפי גרסתם, ועי"ש ברא"ש ותו' הרא"ש דדייקי לה מדאמרינן אימור ידיה קא מתרמיא ליה, ומ"ש מקדש אחות יבמתו דימתין לריב"ב ויכנוס לרבנן, לכאורה יש לחלק בין אם נקבעו כאן הלכות מדיני ייבום, לבין אם מקדש נכרית דעלמא, דכמו שכתב הרא"ש פ"ב ס"ד דמי שנמלך בב"ד ואמרו שלא ייבמו וחלץ אחד וייבם השני יוציא, ובלא נמלך יקיים, ה"ה דשייך חילוק זה בשתי אחיות יבמות או בשתי אחיות שכל אחת ספק יבמתו, דכיון שקבעו כאן חכמים איך לנהוג, יש להחמיר עליו באופן שבודאי עבר איסורא שיוציא אבל באשה דעלמא שלא נאמרו בה הלכות מדרבנן איך לנהוג במצות ייבום, ואין שייך להתייחס לזה כייבום פסול, בזה שפיר אמרינן ליה שימתין, ואם תבטל סיבת האיסור יכנוס.

בדין אח א' שנשא אחות יבמתו, ולענין הלכה

י. יש להסתפק לדעת תו' דשומרת יבם שנשא אחיו את אחותה פקעה זיקה והיבמה מותרת לשוק וא"צ להוציא אשתו, מה הדין באח אחד שבשעת הקידושין הפקיע בודאי מצות יבמין, דבתו' י"ח ב' כתבו הטעם שיכול לבא לידי היתר, וא"כ הדין נותן דבאח אחד שאינו יכול לבא לידי היתר יוציא, אבל בתו' כ"ג ב' כתבו הטעם משום דלא עביד איסורא, וה"נ לא עבר על איסורי ביאה בקידושי כסף, ובדברי הרשב"א מ"א א' בהוספה מבואר דאפי' יבם אחד שנפטרה היבמה ע"י נשואי אחותה, לא יוציא, כיון דלא עבד איסורא, וסיים שכ"ה בתוספות, [ובב"מ סי' קנ"ט ס"ה העיר ע"ד הרשב"א שכתב דהא דלא חשיבא ביאת איסור בנשאה אחר הקידושין, היינו מפני שכבר פקעה הזיקה מדאורייתא ע"י הקידושין, והב"מ מפרש דכונתם שע"י ההכנסה לחופה פקע גם האיסור דרבנן, דשוב אינו נראה כנושא אחות זקוקתו, ולכן הביאה שאחר הנשואין ביאת היתר היא, משא"כ ביבמה דליכא ענין חופה לא

כ"ג ב' תוד"ה קדמו

יא. כ"ג ב' תוד"ה קדמו, אור"י דדוקא משום דשמא לא פגע כו', בתו' הרא"ש מבואר דדייק לה מ"מ"ש בגמ' כל חד וחד אימור ידיה קא מתרמיא ליה, וכ"מ ברא"ש, ויעוי' בבבגר"א סי' קע"ו דהתו' הוצרכו לזה לשיטתם שלא הקשו בגמ' למה התם יוציאו, אלא למה לא שרינן לכתחלה אחד חולץ ואחד מייבם, אבל לפרש"י מפורש בגמ' חילוק זה דדוקא בספק לא יוציא.

עיקר דבריהם דבעשה ודאי איסור בביאתו, אע"פ שמכאן ולהבא הוה שרינן ליה מספק, מ"מ כיון דעבד איסורא יוציא, מצינו בגמ' כ"ח א' דבדלא ידעינן הי נפול ברישא, הראשון יוציא והשני יקיים, מיהו יש כמה חילוקים ביניהם, א' דבמתני' אפשר דכנס את יבמתו וליכא איסורא, ב' דמכאן ולהבא היתר גמור הוא בודאי, ג' דלצד שכנס את יבמתו קיים מצותו כדינו גם מדרבנן, ד' דלהוציא אשה דעלמא צריך לחדש טפי איסור מלהוציא יבמה שכנסה שלא כדין, ולעומת זה בההיא דלקמן כ"ח א' בתחלה ודאי עבר איסורא, ומכאן ולהבא הוי ג"כ ספק אם היא זו שנאסרה מתחלה ואינה חוזרת להיתירה, וגם דמדרבנן לא התירו לקיים מצות ייבום, משא"כ במתני' שזהו חסרון ידיעה, ולצד שכנס יבמתו עשה כדין במוחלט, ועוד דכיון שנאסר עליו הייבום אין להתירו בגלל שעבר וכנס, אבל באשה דעלמא אין לעתיד קשר עם העבר, דלא מכח הנפילה קא כניס לה, אבל בייבום כל ההמשך תלוי בשעת נפילה, ומכח היתר זה הוא מייבם, וזו כונת רש"י במ"ש דאיסורא דעבד עבד, ועי' בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ז סק"ו ובספר אאמו"ר שליט"א בכ"ז.

עוד בדברי התו' י"ח ב', במה שנתבאר לעיל סק"ח

יב. שוב נתעוררתי ע"י ב"א שלמה נ"י דלדעת תו' דנשואין מפקיעין זיקה א"כ במתני' דארבעה אחין כיון שכנסו פקעה זיקה, ולא אמרינן דנאסרו בשעת נפילה גורם שלא תועיל הכניסה לחשבה

מכיון שפקעה הזיקה מיבמתו, יש לנו לחדש שיוציא רק מדין קנס.

ומ"מ פשטות דברי התו' נראה דבעבד איסורא למ"ד אין זיקה יוציא, והרי איסורו הוא ביטול מצות יבמין, ולכן נהי דבתרי אחי דהוי רק ספק לא חייבוהו להמתין, כיון דבלא"ה כבר פקעה זיקתו מדאורייתא, אבל בחד אחד דעבד איסורא בקידושין, קנסינן ליה שיוציא, כמו למ"ד יש זיקה, דהתם נמי לא עביד איסורא במת היבם יוציא, ואמנם בנשא לא יוציא, היינו כשנשא אחר קידושין שאומרים לו המתן, אבל בחד אחד שאחר הקידושין אומרים לו שיוציא (כדין מת היבם), לא מהני מה שהוסיף לעשות נשואין, כיון שקיום הקידושין הי' באיסור.

וכ"נ דאיסור ביטול מצות יבמין חמור למ"ד יש זיקה כמו למ"ד אין זיקה, וכלשון הגמ' י"ח א', ולכן חשיב לכו"ע דבחדא אחא עביד איסורא, (מיהו אכתי צ"ב מנ"ל להתו' לחדש שני סוגי קנסות דיוציא, בין משום ביאת איסור, ובין משום ביטול המצוה, שהרי לדבריהם מתני' בביאת איסור).

ולפ"ז לדברי התו' תרתי בעינן, שלא יהא איסור ביאה בקידושין, ושלא יהא ביטול מצות יבמין מוחלט בקידושין, ובזה כיון שהוא בדין המתן, מהני אם נשא שלא יוציא, ולמ"ד אין זיקה נושא לכתחלה, ויתכן דאפי' קידש בביאה שפיר דמי, כיון שאין מצותו בביאה, ורק ביבמה וספק יבמה מחמרינן מפני האיסור שעבר בביאתו.

ולענין הלכה כתב אאמו"ר שליט"א דבחד אחא אע"פ שנשא יוציא והיבמה צריכה חליצה, ובתרי אחי כתב הב"מ שימתין, ומ"מ אם כנס ומת היבם לא יוציא, ולכאורה נראה דנהי דלענין שלא להוציא יש להקל בספק, אבל לפטור היבמה בלא חליצה קשה להקל, כיון דהרבה פוסקים חולקים על התו' בזה, עי' לעיל סוסק"ז, ומכיון שהיבמה חולצת אפי' מספק שוב אינו רשאי לקיים אשתו כמ"ש הרמ"א סי' קס"ב ס"ג.

סק"ה, [ועוד כתב שם הרשב"א דהא דמתה אשתו מותר ביבמתו מ"א א' היינו דוקא מן האירוסין שעדיין צריכה הימנו חליצה, אבל מן הנשואין כיון שפקעה זיקה אע"פ שמתה אשתו אינה חוזרת לזיקתה, וצ"ע דהא מדאוריתא גם בקידושין פקעה זיקה, ומ"מ חוזרת לזיקתה כשהותרה, וה"ה נשואין, ולשיטת הרשב"א שחוזרת להיתירה ולא לחיוב זיקה, ראוי להיתירה בכל גונא, ועו"ק דלפ"ז למ"ד אין זיקה אינה חוזרת להיתירה כיון שפקעה זיקתה ע"י הקידושין שהרי א"צ להמתין, והרי רב ס"ל אין זיקה לעיל י"ז ב' וכאן אמר מותר ביבמתו, ולע"כ], וברשב"א מ"א א' הביא הא דאחיות איני יודע מי שנאן, להוכיח מזה דע"י נשואין פקעה זיקה, ומשמע דדוקא הראשונה תהא מותרת ע"י הנשואין כיון שלא נאסרה, [ואמנם מה דמשמע מדבריו דלמ"ד יש זיקה לא בטלה מצות יבמין מפני שחולץ מדרבנן צ"ב, דמה מועיל החומרא דרבנן לחשבו שקיים מצוה], ואמנם הרשב"א נקט כטעמא דתו' כ"ג ב' דתלוי אם עבד איסורא בביאתו, ולא כדברי התו' י"ח ב' וכמשנ"ת לעיל, ומ"מ לענין ביאור דברי התו' שלא הזכירו כאן ענין נאסרה והשוו דברי מ"ד יש זיקה ואין זיקה י"ל דלא נחתו לענין נאסרה וסברו דלענין היתר דנשואין לא נאסרו, ועי' לשון הרמב"ן שכתב דגם אחר נשואין יוציא כדברי ב"ה, ומשמע דדברי ב"ה חשיב להו כאחר נשואין שבדין הוא שלא יוציאו להתו', ולא דן משום נאסרה, ול"ע כה"צ בכ"ז.

כנשואה, כיון דלגבי נשואין נקבע הדין בשעת נפילה שאם יכנוס תפקע הזיקה, ונמצא שבשעת נפילה לא נאסרה לענין זה, [כעין סברא שכתבנו לעיל סק"ה דלא מהני הא דיקיימו לב"ש שלא תהא בדין נאסרה לכתחלה, דלכתחלה קבעו חכמים לנהוג בה דין נאסרה, ורק בדיעבד לא יוציא, וה"נ אם עבר ונשאה דפקעה זיקה לענין זה לא נאסרה, מיהו אין הסברות שוות], ואמנם יש להקשות מנ"ל להתו' ד"ז, הרי לא מצאנו שריותא דנשואין אלא בנכרית דליכא דין נאסרה, אבל ביבמות כיון שנאסרו לכתחלה הרי הן אסורות בדיעבד, אבל ע"כ התו' שהקשו מ"ש ד' אחין ממקדש אחות יבמתו, ס"ל שגם ביבמה מהני נשואין להפקיע זיקה, וזהו שכתבו תו' בתירוצם שלא היו באות לכלל היתר, אבל עכשיו באו לכלל היתר ע"י הנשואין, מיהו אפשר שהתו' כתבו סברא זו דאתיא לכו"ע גם למ"ד אין זיקה, דלדידיה אין לחדש דין נאסרה משום איסור ביטול מצות יבמין כיון שאינו איסור ביבמה עצמה, [מיהו רש"י כתב גם בזה דין נאסרה לקמן כ"ד א', והיינו מפני שאסרוה מדרבנן], אבל למ"ד יש זיקה א"צ לזה.

ובאמת הרשב"א בתשובה סי' שנ"ח כתב כן דהא דאסרו באחיות היינו משום קנס, אבל הזיקה פקעה משכנסו, כדין נשואין דמפקעי זיקה, וכן פירש הא דזה יעשה מאמר כו', אבל אפשר דכונתו לגבי הראשונה כיון שיש לה היתר בחליצת השני, וכמ"ש בחידושי הובא לעיל

סימן ה

בדין ייבם ואח"כ נולד ובדין זיקה ככנוסה

קיצור תוכן הענינים

בביאור פלוגתת ר"ש ורבנן

(א) י"ט ב' מ"ט דר"ש כו' צריך פירוש הרי הפשטות כרבנן, וי"ל דקושיית הגמ' לבתר דכתיב ולקחה. - לכא' למ"ד נשואין מפילין ק"ט ב' דמגרש את האשה והחזירה אסורה ליבם, משכח"ל מצאה בהיתר גם לרבנן שאם נולד אחר שהחזירה יהא רשאי לייבם דלא קרינן ב"י ובמה כו'. - שם ולא עמדה כו' ביאור הסברא בזה, ובדברי מרן זללה"ה. - שם עדיין יבומין הראשונים עלי' כו' ביאור הדרשא, ולמה מסברא הו"א שנשכחה אישות הראשון. - כ' א' התם נמי לימא כו' ברש"י וברמב"ן. - שם ומה ראית כו' צ"ע איך שייך למימר איפכא.

כ' א' אלא מעתה כו'

(ב) כ' א' אלא מעתה כו' צ"ב מאי ס"ד להחשיבו מצאה בהיתר, ובריתב"א גריס וכן אש"א מאמו וכן הוא בירושלמי. - שם האי איסורא דאית לי' התירא, לכא' הול"ל האי איסורא אשתרי, ואפשר שבא לכלול חלץ וקידש ונולד, ובתו' י"א א' בזה.

לכא' מהא דיבמה בנפילה שני' אין מצוה בה טפי מצותה, ש"מ שפקע יבמו של ראשון. - מיהו בספרי יליף לה מקרא דלא חשיבא אשת שני מתיס. - גירשה היבם והחזירה ומת נראה ודאי שמתייבמת, וצ"ע בחזו"א שנסתפק בזה.

יש להסתפק ייבם וגירש ונולד והחזיר ומת, אי חשיבא מצאה בהיתר לר"ש, ובאו"ש ביאר שזו בעיא בירושלמי.

בדין חלץ וקידש וגירש ונולד והחזירה ומת, ויש לסייע מלשון הברייתא י"ט א' נשואין קודם ללידה כו' ולא קאמר נולד כשהיא נשואה.

בביאור ענין מצאה בהיתר

(ג) יש להסתפק האם ע"י שהשני במקום הראשון מהני נולד שיהא כמייבם שני האחין יחד, או שאין איסור אש"א דראשון בתוקפה לחול על הנולד. - ונפ"מ בהיתה עליו צרת ערוה בבית הראשון ואח"כ נולד, דאם ענין

מצאה בהיתר היינו שנשכחה אישות המת, ה"נ יש להחזיר. - ויש לדרן בזה דלא מיקרי צר"ע כלל, שלא חל עליו איסור הערוה קודם שנולד, אבל בזה מסתברא לאיסור. - ונפ"מ למ"ד נשואין מפילין בגירש את הערוה קודם שנולד דמסתברא שצרתה אסורה.

זיקה ככנוסה.

(ד) י"ח ב' א"ר אושעיא כו'. - שם ממאי מדקתני משנה יתירא כו' יל"ע אמאי לא מפרשי' איפכא, דקתני רישא סתמא לומר דמודה בה ר"ש. - שם אלא נטר כו', סמך לזה. - לכא' ענין זיקה ככנוסה אינו ענין לדין מצאה בהיתר, ומיושב לפ"ז הא דנטר להו. - שם א"נ בתרי כו', מבואר שנעשית כאשרו לענין יבום שכשמת מתייבמת מחמתו. - יל"ע מ"ט לא אמרי' נפ"מ במת ויש לו בנים, ועי' בזה להלן סק"ו.

שם קסבר יש זיקה וזיקה ככנוסה כו' משמע דזיקה ככנוסה ענינו כמו למ"ד יש זיקה, ונפ"מ שבחליצה פוקעת הזיקה ככנוסה אפי' מהחולץ. - ובזה יש ליישב קושיית הראשונים דליתני קמיתא בלא ייבם כלל.

שם מתקיף לה רב יוסף כו'

(ה) כתב הרמב"ן דהומ"ל דדוקא ביבם לבסוף אגלאי מילתא דהויא ככנוסה מעיקרא, ותיירץ דא"כ לא הוי חשיב מצאה בהיתר. - וצריך לחלק בין איגלאי מילתא הזוה, לאיגלאי מילתא דתנאי ונדר וכיו"ב. - בדברי הרמב"ן י"ט ב' שכתב שאין טעם זה מוכרע, דהו"מ למידחי הכי דדוקא בייבם לבסוף.

בקושיית הראשונים לרב יוסף

(ו) הקשו הראשונים לרב יוסף מ"ש ייבמה בחיי אחיו שפקעה זיקתו, לייבמה אחר מיתתו שאין זיקתו פורעת בביאור תירוצם. - ומהו ענין זה שהיא כאשרו להתייבם מחמתו ואינה כאשרו לכל דבר.

בדין מת השני ויש לו בנים, אם דינו כחי שמתייבמת מכח הראשון, או דינו כמת לאסור כיון שיש לו בנים, בדעת הראי"ז והחולקים.

שם ע"ס הגמ'

ז"ל הקשה מהא דאשכחן י"ח ב' באשת שני מתים דלא אמרינן ממ"נ, בישוב קושייתו.

בענין זיקה ככנוסה איך פוקעת.

יא) ענין זיקה ככנוסה כמו למ"ד יש זיקה אלא שהוא מדאורייתא ולפ"ז נראה דכשזיקה פוקעת גם זיקה ככנוסה פוקעת. - ונפ"מ בקידוש אחות שפקע זיקתה, עי' ס"ק י"ב. - ונפ"מ בחלץ שפוקעת זיקה אפי' מהחולץ עצמו, דלא אשכחן מ"ד קרובת חלוצתו דאו' אלא ר"ע. - ולפ"ז במת נולד וחלץ אסורה, דאף שכשנולד היתה ככנוסה, אבל כיון שחלץ פקע זיקתו.

בדין חייבי לאוין ועשה יש להוכיח שזיקתן ככנוסה לר"ש.

איסור קרובות בזיקה ככנוסה אם הוא מדאורייתא יב) איסור קרובות למ"ד זיקה ככנוסה, נראה שהוא כמאמר לב"ש, שזו אישות קלושה וה"נ איסור קרובות קלוש, וכ"מ בירושלמי. - ויל"ע לפ"ז אם האיסור הזה מועיל לעכב תפיסת בקרובותי, ומדברי הרמב"ן נראה שתופסין במקצת ואינם חלים לגמרי. - ביאור הענין דמקצת הקנין גורם איסור כעין חצי שיעור, - וכ"כ בתורי"ד. - בירושלמי נסתפקו בקידוש מעכשיו ולאחר ל' ובתוך ל' נפלה לו אחותה.

כ"ח ב' תוד"ה שנעשו כו'

יג) כ"ח ב' תוד"ה שנעשו כתבו דאין פטור דאחיות בזיקה לר"ש בנפלו לפני שני יבמין, ונראה דגם רב יוסף י"ח ב' דסבר שזיקה ככנוסה אפי' לתרי מודה בזה.

בביאור פלוגתת ר"ש ורבנן י"ט ב' ב' א'

א. י"ט ב' מ"ט דר"ש כו' אלא מ"ט דרבנן כו', יש לעי' מ"ט פשיטא ליה טעמא דר"ש, הרי הפשטות הוא כרבנן דכל העריות נקבעים בשעת נשואין, והנולד אח"כ אסור בהם דשעת לידתו אינה משנה במציאות כלום, וכדאמרינן לקמן כ' א' איסור אשת אחיו שלא הי' בעולם להיכן אזל, ומהיכי תיתי לחלק בין מי שעמדה עליו שעה אחת באיסור, דלדידיה לא אזל איסור אשת אח הראשון.

ז) מתקיף לה רב יוסף כו' ע"ס הגמ'. - השתא זיקה ומאמר מספק"ל כו' יל"ע למה חידש ר"י דמספק"ל לר"ש גם אי זיקה ככנוסה דלמא דוקא ע"י מאמר מספק"ל. - י"ט א' וכ"ת מדאו' כו' יש לדקדק למה לא הביא מיד הבריייתא. - שם והא טעמא דר"ש כו' במ"ש תו' והראשונים דהומ"ל לדבריהם רבנן קא"ל. - שם א"ל אביי ולא שני לך כו' יל"ע מ"ט דרב יוסף דלא מפליג בין חד לתרי. - שם תוד"ה שמא, שם תוד"ה דתניא, שם תוד"ה ועוד.

י"ט א' והתניא כלל אר"ש כו'

ח) י"ט א' והתניא כלל אר"ש כו' יל"ע מה אתא לאשמועי' בהאי כללא. - שם אמר ר' עמרם מאי פטור כו' לפ"ז לא איצטריך דרשא דלצורך, וכ"מ בירושלמי.

בדין אחיות בזיקה לר"ש אם פוטרות צרה או דחשיב צרה לאחר נפילה.

שם אמר רבא כו' בפרש"י ובקושיית התו'. - בדעת רש"י דלשתי יבמות אמרי' זיקה ככנוסה, ובקו' התורא"ש ותו"י. - בפ"י הרשב"א בשם ר"ח, ובפ"י תו' הרא"ש, ובירושלמי.

תניא כוותי' דר"פ כו' ע"ס הגמ'.

ט) י"ט א' ב' - ועמד השני לעשות מאמר כו', עיקר כונת התנא לאשמועי' דאין זיקה, והוסיף שעשה מאמר לומר דאפי' כשורצה לייבם אין זיקה.

שם ב' רש"א ביאתה או חליצתה כו' בביאור לישנא דר"ש, ג' אופנים נשנו ברישא במאמר, ור"ש פליג רק באופן הב'. - בהא דנקט חלץ לבעלת המאמר ולא קאמר כנס. - בקושיית תו' ד"ה חלץ מ"ט לא מוכחינן מהכא דזיקה אינה ככנוסה. - רש"י ד"ה חלץ כו' וחליצתה אינה חליצה כו', בקושיית הגרע"א ז"ל.

שם גמ' ולא עמדה עליו כו' יעו' בתו' הרא"ש, ויש להקשות לר' אושעיא דזיקה ככנוסה מה קאתי ר"ש למעוטי בלשון זו.

תוד"ה ר"ש כו' בענין הממנ"פ

י) י"ט ב' תוד"ה ר"ש כו' ולר"י נראה כו' לכא' מחדש לומר ממנ"פ, ויש רא"י מירושלמי דלא אמרינן. - הגרע"א

במה ששנינו ק"ט א' אסורה ליבם בין אוקימתא דעיפה ואביי דלדידהו אסורה רק ליבם שנולד קודם שהחזירה, לבין אוקימתא דרבא ורב אשי שאסורה לכל היבמין, ואפשר דכו"ע מודו שגזרו יבם הנולד אטו שאר יבמין, משא"כ בדר"ש שכולן מותרין, אבל גבי חלוצה י"א א' מבואר דלא גזרו לר"ש, ועי' לקמן סק"ג בדין נולד אחר שגירש הערוה ונשארה צרתה, או שהיתה צרת ערוה אצל הראשון.

שוב כתבנו לקמן [ס"ט סק"ג] דיותר נראה דלמ"ד נשואין מפילין ליכא שריותא דבא ומצאה בהיתר, כיון שע"כ להתייחס לנשואין הראשונים לענין דין צרת ערוה, ואפי' נימא דלר"ש מותרת, אבל לרבנן ודאי שדין הנולד ואחיו שוין.

מש"כ דהשתא קיימין לבתר דרשא דולקחה לו לאשה מוכח כן דהא רק מה"ט מיקרי מצאה בהיתר, וכמ"ש תו' כ' א' ד"ה האי דהיינו איסורא דאית ליה היתירא דפקע מהמייבם, ובגמ' אמרו דטעמיה דר"ש מפני שמצאה בהיתר, ואכתי לא ביארו מ"ט חשיב היתר, אלא שנוח לגמ' לפרש טעמייהו דרבנן תחלה, דממילא יהא מוכן מהא דפריך אלא הא דתנן כנסה כו' דהיינו טעמיה דר"ש, (ועוד דהא לר' אושעיא גם בלא כנסה חשיב מצאה בהיתר).

שם מ"ט דר"ש כדאמר טעמא כו', הומ"ל דמ"ט מיקרי היתר קמיבעיא ליה, אלא דסמך על המשך הסוגיא, דמתוך דברי רבנן יובנו דברי ר"ש, ואפשר דמש"ה פתח מ"ט דר"ש.

שם ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור, פי' דמודה ר"ש בנולד ולבסוף ייבם שאינו ניתר, אע"פ שמכאן ולהבא היא ברשותו של שני, דסגי בזמן האיסור לאסרה עליו לעולם, דמצאה בהיתר אינו מפקיע איסורו למפרע, שאין כאן סיבה חיובית להיתר, אלא שזמן ציוויו של הנולד הוא מלידתו, ולענין שלא יחול עליו איסור בזמן ההיתר מהני, כענין שמצינו באיסור חל על איסור

ונראה דהשתא קיימין לבתר דידעינן מולקחה לו לאשה שהותר איסור אשת אח הראשון לגבי השני, ואי לאו ויבמה אף רבנן מודו שמשייבמה השני נסתלק ממנו איסור אשת אח הראשון, דכיון דחזינן שמגרשה בגט ומחזירה בלא מצות ייבום ש"מ שהותרה לו, והנולד מצאה ברשות השני שלא יתכן קיומה אלא מפני שבטלה אישות הראשון לגבי השני, ובכה"ג לא חל עליו איסור הראשון, כיון שאינו ראוי לחול בשעה זו, ומכאן ולהבא כבטלה אישות הראשון דמי, מיהו למ"ד זיקה ככנוסה הרי אינו מגרשה בגט ואפ"ה סבר ר"ש דמותרת, וצ"ל דלבתר דילפינן מקרא לנולד אחר ייבום, מסתבר ליה דזיקה נמי ככנוסה לענין זה.

ולכאורה יש ללמוד מכאן דהמגרש את האשה והחזירה דלמ"ד נשואין מפילין אסורה ליבם כדאמר ק"ט א', היינו דוקא בנולד קודם שהחזירה, אבל הנולד אחר שהחזירה מצאה בהיתר, ולפ"ז מצאנו גם לרבנן ענין מצאה בהיתר דשריא, וכ"ה לשון הגמ' שם הואיל ועמדה עליו שעה אחת באיסור, וזהו דומיא דלישנא דר"ש, ומיושב טפי הא דפשיטא לן טעמיה דר"ש, וכ"כ אאמו"ר שליט"א דטעמא דשרי לר"ש משום דחזינן אישות הראשון והשני כהמשך אחד, ומיתת השני מפלת, כמו במגרש את אשתו והחזירה שמיתה מפלת, אע"פ שהאישות הראשונה שנסתיימה בגירושין לא באה לכלל היתר, דחזינן הכל כאישות אחת, וה"ה בייבמה אחיו, מיהו לא כתב שם למ"ד נשואין מפילין מאי, ושמא לא שייכא דר"ש אלא למ"ד מיתה מפלת, אבל פשטות הדברים דהא דר"ש אתיא לכו"ע, ובמגרש אשתו והחזירה אין מקום לפלוגתתם, ויתכן דכיון שכשגירשה ליכא זיקה ניתק הקשר בין נשואין הראשונים לאחרונים, משא"כ ביבום, אבל לשון הגמ' משמע דהכל תלוי באיסורא דאית ליה היתירא, מיהו י"ל דלגבי הבעל לא הותר שום איסור, ולא מהני אלא איסור שהותר ליבם, וצ"ע, מיהו ק"ק דלפ"ז יש חילוק

איפכא דתיבעי חליצה ולא יוכל להחזירה, ומ"מ תחשב כמצאה בהיתר לענין הנולד, וזה לא יתכן, דאם צריכה חליצה ואסור להחזירה ש"מ שאינה כאשתו ולא נשתכחו ייבומים הראשונים, וצ"ל דלפ"ז נפרש שתהא כאשתו להתירה לנולד, וקמ"ל קרא דנעשית כאשתו לתועלת זו שכל אלו שיש להם עמו ישיבה אחת בעולם יהיו רשאים לייבמה, ולמסקנא דשדי היתירא אהיתירא נראה דאין הכונה שויבמה בא לאסרה לאחר הנולד אחר ייבום, אלא קרא אשמועינן ענין הייבום שלא פקעו ייבומים הראשונים לגמרי, אלא שזיכתה לו תורה שתהא כאשתו לכל דבר, אע"פ שעדיין שם ייבומי של אחיו עליו, ומינה שמעינן נפ"מ לדינא בנולד.

כ' א' אלא מעתה כו'.

בבא דיבמה מנפילה שניה אין מצוה בה טפי מצרתה.

בדין ייבום וגירוש ונולד והחזיר מזהו.

ב. שם ולר"ש דאמר כו' אלא מעתה אחותו מאמו כו', יש לעי' מאי ס"ד להחשיבו כמצאה בהיתר, ובריטב"א גריס וכן אשת אחיו מאמו, וכן בירושלמי פריך רק מאשת אביו ואשת אחיו מאמו, ובה מיושב דכיון שאיסורה מחמת אשת אחיו מאמו, ס"ד דהשתא היא ברשות אחיו מאביו והרי בטלה לגביה אישות הראשון, אבל הקושיא מאחותו צ"ב שהרי לא ניתן כאן שום איסור דנימא שרשות השני מפקיעה האיסור הקודם, ואמנם גם באשת אחיו מאמו לא ניתן איסור כלפי אחיו, מ"מ שייך להזכיר שהיא ברשות האחרון, וברש"י משמע שמצות ייבום של אחיו תגרום היתר לאחותו, שלא יחול עליו איסור אחותו למנוע הייבום שבא מכח אישות ששולטת בה כשנולד, וצ"ל דאה"נ זהו תירוץ הגמ' וכמ"ש תו', אלא שביארו הדברים בהדיא בדברי ר"ש.

שם האי איסורא דאית ליה היתירא כו', פי' תו' שאיסור זה הותר ליבם ומהני להתירו גם לנולד, ולכאורה הול"ל האי איסורא אשתרי, ולשון אית ליה היתירא משמע דשייך בו היתר במקו"א, עי' לשון רש"י בזה, ואפשר שבא לכלול

שהנולד כמצטווה בזמן לידתו, וה"נ לא צייתה עליו תורה איסור אשת אח הראשון בזמן ההיתר, אבל זמן ההיתר אינו מפקיע איסורים קודמים, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קל"א סק"ה שכתב בלשון זו דאיסור אשת אח הראשון שהיה בכח ולא יצא לפועל מתבטל ברשות המיבם, דכשם שנפקע האיסור כלפי המיבם נחלש גם כחו להוציא לפועל איסור.

שם אלא מ"ט דרבנן אמר קרא ולקחה לו לאשה ויבמה עדיין ייבומים הראשנים עליה, פי' דאם אחר הייבום הרי היא כאשתו לגמרי הול"ל ויבמה ולקחה לו לאשה, אבל השתא שנכתב ויבמה לבסוף הרי הוא בא לגרע בקרא דולקחה לו לאשה, ולפ"ז נחא דדרשא זו לאו מייתורא דויבמה אלא מדכתביה לבסוף, ועי' תו' ח' ב'.

ומבואר כאן דאי לאו ויבמה ראוי לומר שהיא כאשתו של שני בלבד לכל דבר, דאין לחדש שהתירה לו תורה להחזירה בלא מצות ייבום, אע"פ שהיא באיסור אשת אח, וע"כ שזיכתה לו תורה להפקיע אישות הראשון ולהיות במקומו לגמרי, ולבתר ויבמה מפרשינן שלא הגבילה תורה אישותו של שני כשירגיש שהוא מנוע מלגרשה ולהחזירה, עי' נדרים פ"ה א' שמא יגרשנה ותהא אסורה עליו, אבל באמת עדיין ייבומים הראשונים עליה.

כ' א' התם נמי לימא ויבמה כו' ותיבעי חליצה, נקט חליצה כלפי מגרשה בגט, שהזכיר ריב"ח תחלה, וה"ה דקשיא ליה למה מחזירה, וכדלקמן ל"ט א', וכן גרסת הרמב"ן דתרת פריך, ול"ג ותיבעי חליצה, ואם היינו מפרשים הקושיא רק על זה שא"צ חליצה, ה"י מתפרש שמגרשה בגט ומחזירה אם לא חלצה, שע"י הגט אינה אשת איש ועדיין אסורה כיבמה לשוק, ומשחלץ קאי בלא יבנה ואינו מחזירה, וכ"ז שלא גירשה מקיים בה מצות ייבום, שמצותו לקיימה אצלו.

שם ומה ראית מסתברא שדי היתירא כו', יש לעי' מאי קושיא ומה ראית דמשמע שר"ל אימא

זללה"ה סי' קל"א סק"ה שהניח בצ"ע, ועי"ש סי' ק"ל סק"י ובמש"כ בזה לעיל ס"א ס"ק ט"ז.

יש להסתפק כנסה וגירשה ונולד לו אח והחזירה אם חשיב מצאה בהיתר לר"ש, מי אמרינן כיון שרשאי להחזירה מכח זה שנעשית כאשתו, ש"מ שפקעה אישותו של ראשון גם בשעה זו, או"ד דוקא בשעה שהיא ברשותו של שני חשיב מצאה בהיתר, ובאו"ש קונטרס זיקה אות ט' פירש שזהו מה שאמרו בירושלמי גרושה שנעשית אלמנה, (דלפי גירסא שלפנינו משמע דמייתי מינה שאין אישות אחרונה משכחת את הראשונה כמו שאין גרושה ניתרת כשנשאת ונולד הכהן ונתאלמנה, וז"פ), וביאר דמיבעיא ליה בכנסה וגירשה ונולד והחזירה ומת, ואאמו"ר שליט"א כתב דבזה פשיטא דמותרת, דכיון שהאחין שהיו בעולם מותרין לייבמה, ש"מ שהכל כאישות אחת עם זו שקודם גירושין, וא"כ גם הזמן שבינתיים בכלל מצאה בהיתר, ולפ"ז אפי' לא החזירה אחר גירושין, מ"מ אינו חייב עליה משום אשת אח הראשון, דמשכנסה נעשית כאשתו ופקע איסור אח הראשון, והכי משמע בגמ' כ' א' ל"ט א' שמחזירה מפני שהיא כאשתו, שגם בזמן שהיא גרושה כאשתו חשיבא להתירו להחזירה.

ולפ"ז אפשר דאפי' חלץ וקידש וגירש ונולד והחזירה ומת ג"כ מותרת לו, ואע"ג דלא קרינן ביה ולקחה לו לאשה, שהרי קאי עליה בלא יבנה, מ"מ כיון דבשעה שהיא מקודשת חשיב מצאה בהיתר, ואם גירשה והחזירה ומת מותרת לאחין שהיו בעולמו של ראשון לר' יוחנן, וה"ה בנולד אחר קידושין שניים, מה"ט ה"ה בנולד בין גירושין לחזרה שג"ז בכלל ההיתר, ואמנם הא דחשיבא בהיתר בחלץ וקידש חידוש הוא, אבל ע"כ כיון שחלו קידושי החולץ ונעשית כאשתו, הרי שפקע איסור אשת אח, דאל"כ אין קידושין תופסין בה, וממילא חשיבא נמי מצאה בהיתר.

ויש לסייע ד"ז מלשון הברייתא י"ט א' כלל אר"ש כל שהלידה קודמת לנשואין כו'.

חלץ וקידש ומת ונולד אחר קידושין דג"כ מותרת לר"ש, ואע"פ שלא הותרה ליבם דהא קאי עליה בלא יבנה, ועי' תו' י"א א' דאינה מתייבמת משום ק"ו בדמותו לה נאסרה, ובקרבן אורה שם כתב דכיון שלא מצאה בהיתר גמור נשאר עליה קצת איסור אשת אחיו שלא ה' בעולמו, אפ"ה מהני הא דיש לה היתר.

והטעם דמהני הא דתפסי קידושין דשני להחזירה לנולד, י"ל דג"ז מכח מה שהותרה לו בתחלה ופקע כרת ממנה, ונמצא שאישות זו מפקיעה אישות המת, שאם היתה אשת אחיו לא הו' תפסי בה קידושין, א"נ כיון דאיסור אשת אח קיל דיש לו היתר, ה"ה דלא חל על הנולד בשעה שהיא ברשות אחר, ובזה מיושב הא דלר"ל הנולד מותר בה והאחין קיימי עליה בכרת כדאמר י"א א', דכיון שהאיסור צריך לחול עליו עכשיו, לא אלים איסור כזה לחול בשעת היתר כשהיא ברשות החולץ.

לכאורה יש להוכיח דפקע ייבומו של הראשון מזה שאם מת השני בלא בנים ולו אשה אחרת אין מצוה לייבם אשת המת הראשון טפי מצרתה, וכן ביש לו בנים מאחרת פקעה מצות ייבום, וש"מ שנתרוקנה רשות לשני ושוב אין מצוה לייבם אישות הראשון, ומה"ט אי לאו קרא דויבמה חשיב מצאה בהיתר, שלגבי השני בטלה אישות הראשון.

מיהו בספרי מרבה מקרא מת שני שמייבם שלישי ולא חשיבא אשת שני מתים, ומשמע שעדיין ייבומים הראשונים עליה, מיהו בגירשה היבם והחזירה ומת ודאי מתייבמת אע"פ שפקעה לגמרי זיקת יבמין, ומדין כאשתו לכל דבר הוא מחזירה, דבאמת עיקר הייבום הוא רק לשני, ומצות הראשון נשלמה בייבומו של שני, אלא דעדיין שם ייבום ע"ז ורק הראוי בנפילה הראשונה מייבם בשני, וראי' לזה מחלץ וקידש שמתייבמת [עי' לעיל דחולצת] לאלו שהיו בעולם לר' יוחנן ולנולדים לר"ל אליבא דר"ש, וכ"ש מגרש יבמתו שמחזירה בהיתר, וצ"ע בספר מרן

נשואין קודם ללידה או חולצת או מתייבמת, ולשון זה משמע דכל שקדמו נשואין [בין בייבם בין בחלץ וחזר וקידשה, עי' בזה לקמן סק"ג] מתייבמת, מדלא קאמר כללא כל שנולד כשהיא נשואה.

בביאור ענין מצאה בהיתר, ונפ"מ בהיתר עליו צרת ערוה בבית הראשון ואח"כ נולד מהו

ג. ענין מצאה בהיתר דשרי לר"ש ביאר אאמור"ר שליט"א דכיון שנתרוקנה אישות הראשון לשני אנו רואים הכל כאישות אחת בלא הפסק, וכמו שבנולד שעה אחת קודם מיתה מייבם כל אישות המת אפי' גירש אשתו והחזירה, ה"ה דחזינן הראשון והשני כאישות אחת, וכשנולד לפני מיתת השני ג"כ מהני לחשבו כהי' בעולם בחיי אחיו, וכ"כ מרן זללה"ה שם שהוא כמייבם שני האחים יחד, מיהו ענין מצאה בהיתר הובא לעיל סק"א, שכתב שאין איסור אשת אח הראשון בתוקפה לחול על הנולד כיון שכבר הותרה לשני, ונפ"מ מזה לגדון דלהלן.

באור שמח קונטרס זיקה אות ט' כתב דנסתפקו בירושלמי בדין שמעון שייבם צרת אחות אמו של לוי, ואח"כ נולד לוי, אם גם בזה אמרינן דמצאה בהיתר לר"ש, דאין ללוי ענין עם אישותו של ראובן כלל, או"ד לא מהני מצאה בהיתר אלא שתחשב הכל אישות אחת, אבל אם אינו יכול לייבם אישותו של ראובן משום דהו"ל צרת ערוה לא מהני מצאה בהיתר.

ואאמור"ר שליט"א כתב דבכה"ג אסורה, דלעולם צריך שהייבום יתייחס גם לאישות של הראשון, ומה שהועיל ייבמו של השני הוא רק לחשוב אישות הראשון כקיימת, ונמצא שהנולד הי' בעולמו, וכמו שהנולד שעה אחת קודם מיתה מייבם כל האישות ואפי' גירשה והחזירה, אבל כשיש חסרון של צרת ערוה ברשותו של הראשון, אין השני מתיר חיובי לאיסור ערוה, ובפרט לפמש"פ אאמור"ר שליט"א ענין צרת ערוה דאסורה מפני שיש בה כח

ויש לדון בזה משני פנים, א' דכיון שבשעה שהיתה ברשות ראובן כיון שעדיין לא נולד לוי, לא היתה נקראת צרת ערוה כלל, דעדיין לא הי' לוי בעולם לקראה אחות אמו, דומה למש"כ בס"א [מהדו"ק סק"ו] דאשה שהיתה נשואה לראובן וגירשה ואח"כ נעשית חמותו של שמעון אינה אוסרת צרתה שהיתה עמה בבית ראובן אפי' למ"ד נשואין מפילין, כיון שבאותה שעה לא היתה ערוה, מיהו יש לחלק דהתם במציאות לא היתה חמותו, וד"ז נתחדש אח"כ, אבל כאן היתה אחות אמו, אלא שהוא עדיין לא נולד ולא חל עליה שם ערוה, ולטעמא דשליחותא דערוה קא עבדה ודאי יש לחלק כן, אבל אם לא ננקוט טעמא דשליחותא, יש להסתפק אם נקראת צרת ערוה, ומסתברא לאיסור, ועי' להלן בדין נישואין מפילים.

אבל יש לדון בעיקר הדברים אם צריך לייבם גם אישות אחיו שלא הי' בעולמו, דלפמשנ"ת הא דמהני מצאה בהיתר היינו מפני שנשתכחה אישות המת ואינה ראוי' לאסור בשעה זו, ולא מחדשינן דמ"מ צריך לייבם גם אישות המת, שהרי היא אישות האסורה עליו, ולכן גם איסור ערוה שהי' באותה שעה אינו אוסר עליו, וראי' לזה מר"ל דהאחין חייבין על החלוצה כרת, והנולד אחר שקידשה מותר בה, ואינו בדין שימשיך אישות המת, אם כשהי' חי היתה עליו בכרת, (וגם לפי' האו"ש בירושלמי משמע דבכה"ג חשיב מצאה בהיתר, דבכולהו מסיים דלא התיר אלא באחין מן האב, ובתרי בתרייתא לא מסיים הכי).

ונפ"מ למ"ד נשואין מפילין שהי' אחיו נשוי אחותו מאמו ונכרית וגירש את אחותו ואח"כ נולד הוא ומת אחיו, דהכא ודאי

שם אלא נטר להו כו', לכאורה הי' נראה דיש סמך לזה ממה שנשנו דבריו בתר מאמר, אע"ג דלא קאי אמאמר, [שו"ר דז"א דאי זיקה ככנוסה הרי בלא מאמר ובמאמר ובייבם דינם שוה], מיהו לקושטא דמילתא לא נשנו דבריו קודם מאמר, מפני שגם במאמר פליג דביאתה של שני' פוטרת צרתה, כדלקמן י"ט ב'.

בפשוטו הא דסבר ר"ש זיקה ככנוסה אינו ענין לפלוגתו בדין מצאה בהיתר, דרבנן מצו סברי זיקה ככנוסה, ואפ"ה אסורה כדין ייבם ולבסוף נולד, וכן ר"ש מצי סבר זיקה לאו ככנוסה, כמו שהוא למסקנא, ולפ"ז ניחא טפי הא דנטר להו לרבנן עד דמסיימי למילתיהו, ולכאורה אין ראוי להעלים חידושו דפליג עלייהו ברישא, וטפי הו"ל למיפלג ברישא וכ"ש בסיפא, אלא דבענין פלוגתו עם רבנן בדין מצאה בהיתר אין חילוק אם ייבם או דזיקה ככנוסה, ואין ענינו להזכיר כאן מאי דס"ל בעלמא זיקה ככנוסה, דזה יתכן שגם רבנן דפליגי הכא מודו ליה, מיהו רבנן דמתני' דתנו מאמר ודאי פליגי נמי בדין זיקה ככנוסה, אבל אין זה ענין לפלוגתתם עם ר"ש הכא, (וצ"ע ברמב"ן כ"ט א' שכתב דאם ב"ש סברי זיקה ככנוסה לישמענין היתירא בא"א שלהב"ע כדאשמועינן ר"ש, ומאי קושיא הרי ב"ש מצו סברי דאפי' ייבם ואח"כ נולד אסור), מיהו עדיין אין זה יישוב גמור דודאי איכא חידוש טפי דזיקה ככנוסה חשיב מצאה בהיתר, אע"פ שעדיין אינה כאשתו לכל דבר.

שם א"נ בתרי ולא ייבם ולא מית, מדקאמר ולא מית מבואר שאם מת אחר שנולד מותר לו לייבמה, מכח המת השני דזיקה ככנוסה משוי לה כאשתו לענין מצות ייבום, ופוטרת צרתה שהיא אשתו הגמורה, כמבואר בדברי רב יוסף בסמוך דאם זיקה ככנוסה מייבם אחת ופוטרת חברתה, וכ"כ הראשונים ז"ל דהו"מ למיתני רישא בנולד להם אח ולא ייבם ומת, שגם בזה לר"ש מייבם לאיזו מהם שירצה או חולץ לאיזו מהם שירצה, והא דפשיטא לגמ' ד"ז אף דבסברא אין נראה

צריך לייבם כל האישות של אחיו ככל האחין, מי אמרינן באותה שעה לא הי' בעולם ולא חל עליה שם ערוה, ומסתברא לאיסור דכיון שאינו יכול להמשיך כל האישות יש בזה חסרון של צרת ערוה, אבל אם גירש את אשתו והחזירה ואח"כ נולד מסתברא דרשאי לייבמה וכמש"כ סק"א, דמה שגירושין אסורה זהו רק מפני שעמדה עליו שעה אחת באיסור, דאל"כ הרי האישות האחרונה שהחזירה משכיחה האישות הראשונה, דודאי קרינן ביה ולקחה לו לאשה טפי מיבם, ובזה גם רבנן מודו שהרי כאן לא נאמר ויבמה, ואפי' מחזיר גרושתו משניסת אם נולד אחר שהחזירה אינה ערוה עליו אפי' למ"ד נשואין מפילין, כמו חלץ ואח"כ קידש ונולד, (ובזה אפשר ליישב סוגיא דמחזיר גרושתו י"א ב' גם למ"ד נשואין מפילין), שוב כתבנו לקמן [ס"ט סק"ג] דלמ"ד נשואין מפילין לא מהני מצאה בהיתר ע"ש.

זיקה ככנוסה י"ח ב'

ד. י"ח ב' א"ר אושעיא חלוק הי' כו', נראה דהיינו ר"א חבירו של ר"ח, ואע"ג דחשיב קצת כתנא, מ"מ איתותב מברייאת כיון דמדיוקא דמתני' מחדש כן, וכ"נ בירושלמי פ"ג ה' דר' הושעיא אבי המשנה מוקים מתני' דר"ש פוטר בשני' כדרכ עמרם לקמן י"ט א', ובפרקין ה"ב מייתי ברייתא דפליג אף בראשונה, ור' יוחנן פליג ע"ז, ועתו' י"ט א'.

שם ממאי מדקתני משנה יתירה כו', יש לעי' אמאי לא מפרשינן איפכא דקתני בבא דרישא סתמא לומר דמודה בה ר"ש, וה"ק כיצד אשת אחיו שלהב"ע לכו"ע, אבל בייבם ולבסוף נולד פליגי, וביותר קשה דר"פ דאמר לקמן דמודה ר"ש בראשונה אמר דלא זו אף זו קתני, ולא אמר לאשמועינן דמודה בה ר"ש, וצ"ל דכיון שלא הוזכר דר"ש מודה בה לא אמרינן בסתמא דלר"ש נשנית, וכמ"ש רש"י דהא לא איירי בה, שו"ר במהרש"א י"ט א' שכ"כ, מיהו נראה דלקושטא דמילתא מתפרש לא זו דמודה בה ר"ש, אלא אף זו דפליג.

דהואי ככנוסה מעיקרא, אבל בכה"ג שמת ולא כנסה איגלאי מילתא שלא היתה זיקתה ראוי' לו, ותירץ דכיון שבשעת נפילה הדבר ספק לא קרינן בה יבמה יבא עליה, וע"כ שמיד בשעת נפילה היתה ככנוסה ומצאה בהיתר, והריטב"א הקשה דבכל דוכתא מהני איגלאי מילתא למפרע שלא חשיבא אסורה מעיקרא כלל, ומה שתירץ דדייק מלשון הגמ' שאמר דוקא בלא מת, אחתי צ"ע מנליה לגמ' הכי, הרי יש להוכיח מקושיא דרב יוסף דדוקא בייבם לבסוף קאר"ש.

ונראה דיש לחלק בין איגלאי מילתא למפרע דהכא לאיגלאי מילתא דתנאי ונדר וכיו"ב, דהכא באמת אסרה תורה לנולד לייבם מפני שלא ה' בעולמו, והי' כאן ציווי גמור לזמן הספק, ולכן הי' מקום לומר דלא חשיב כלל מצאה בהיתר שהרי כ"ז שלא מת אסורה כדאמרינן בתרי ולא ייבם ולא מית, ונהי דנתחדש דחשיב מצאה בהיתר היינו דוקא אם במת בלא שום מעשה ג"כ תהא מותרת לו, אבל אם רק ע"י הייבום תהא מותרת נהי דאיגלאי מילתא שהיתה כנוסותו, אבל א"א להתעלם מזה שהי' כאן זמן שהיא אסורה לו וחייב כרת, וכ"ז דוקא בכה"ג שחסר מעשה להשלים זכותו, שע"י הייבום תעשה כנוסה לו מעיקרא, אבל בנדר ותנאי אין המעשה משלים זכותו, אלא זוהי סיבה צדדית שמונעתו וכשבטלה הסיבה איגלאי מילתא למפרע שכבר היתה זקוקתו, אבל כאן צריך להשלים קנינו כדי לקנות למפרע, ועי' להלן סוד"ה מיהו.

ונפ"מ למש"כ לקמן ס"ק י"א שאם חלץ לה פקעה זיקתו, דמ"מ מה"ט לא מיקרי הדבר ספק, כיון שמעשה החליצה מפקיע הזיקה, ולא בעינן מעשה להשלים הזיקה.

מיהו ברמב"ן י"ט ב' כתב שאין טעם זה מוכרע, דהו"מ למידחי דדוקא באיגלאי מילתא שייבם לבסוף הוי ככנוסה, ויש לפרש הטעם דלא מיקרי נאסרה בשעת נפילה, כיון דאיגלאי מילתא שעדיין לא היתה שעת נפילה כי היתה כנוסה ברשות השני ולא נפלה לפני הנולד, והרשב"א שם

שתחשב כאשתו להקים לו שם, היינו משום דאל"כ לא חשיב מצאה בהיתר, ורק מפני שנכנסה לרשותו של שני להיות כאשתו שייך לחשבו מצאה בהיתר. — יש לעי' מ"ט לא אמר נפ"מ במת ויש לו בנים, ולדעת הרי"א"ז דבכה"ג לא מתייבמת כלל אפי' ע"י אחין שהיו בעולם ניהא, מיהו למסקנא הומ"ל נמי בשלשה ולא ייבם ומת אחד.

שם קסבר יש זיקה וזיקה ככנוסה דמיא, לכאורה לא הול"ל אלא זיקה ככנוסה דמיא, ומשמע מזה דזיקה ככנוסה יסודו כמ"ד יש זיקה אלא דאלים כח זה ככנוסה, ונפ"מ דבאופן שהזיקה פוקעת למ"ד יש זיקה ה"ה דזיקה ככנוסה פקע, כגון שאחד מן האחין חלץ או ייבם, ואפי' מן החולץ עצמו פקעה זיקה ומותר בקרובותיה מדאורייתא, וע"ע לקמן סק"ו.

ובזה יש ליישב משה"ק הראשונים ז"ל ליתני במתני' קמייאת נולד ולא ייבם ומת, שהרי זיקה ככנוסה דינו כייבם, ולמש"כ כיון דבחלץ פקעה זיקה וחזר איסור אשת אח גם לר"ש, לא ניהא ליה לתנא למיסתם דבכל אופן שמת אין על הנולד איסור א"א שלהב"ע, דמשכח"ל בנוול וחלץ וקידש ומת דחשיבא א"א שלהב"ע ואשתו נמי פטורה, ודוחק, שהרי לא אר"ש אלא דמתייבמת, ובסתמא לא משמע בחלץ וקידש, ומ"מ י"ל דניהא ליה למיתני דר"ש כשפקע אשת אח במוחלט, מיהו בעיקר הקושיא כיון דלרבנן כה"ג שלא ייבם אשתו מותרת [מדאורייתא, ואפי' מדרבנן לפמשנ"ת שחליצה מפקעת זיקה לכו"ע, ועכ"פ למ"ד אין זיקה], לא מצי למיתני כיצד א"א שלהב"ע בכה"ג, ולא מהני הא דנקט לה לרבותא דר"ש, דסו"ס הרי קתני הדין דלרבנן צרתה פטורה, וזה דוקא בייבם, שו"ר בתו"י בזה.

בדין זיקה ככנוסה לענין קרובות מדאורייתא יתבאר לקמן ס"ק י"ב בס"ד, ועי' ס"ק י"א בדין החולץ שפקעה זיקה ממנו.

שם מתקיף לה רב יוסף כו'.

ה. שם מתקיף לה רב יוסף כו', כתב הרמב"ן דהומ"ל דדוקא כשייבם לבסוף איגלאי מילתא

אחד הוא בונה, וכבר בנה בית שחציו של המת, זכר לדבר המקדש חצי' שפחה וחצי' בת חורין למ"ד גיטין מ"ד א' דמקודשת מפני שלא שייר בקנינו, אם מת וייבמו אותה נפטרה גם אשתו הישראלית גמורה, וכן איפכא.

מיהו אכתי קשה נהי דבביתו של המת השני א"א לייבם שתי נשים, אבל אכתי איך היבמה מותרת לשוק, כשייבם אשתו הגמורה של השני, הרי חלקו של האח השלישי לא הותר, ויתכן לומר דאח"נ באמת לא הותר חלקו של האח השלישי, ומה שאמר רב יוסף שהשני' פטורה, היינו בכה"ג שיש שלשה אחין בעולם אחד, והחי מייבם חלקו וחלק המת, ולכן אם כנס את היבמה השני' פטורה, ואם כנס את השני' היבמה פטורה, מפני שאינו יכול לייבמה שיש בה חצי מביתו של המת השני, וכיון שאין כאן מי שייבם אותה הרי היא פטורה, אבל אם יהא אח רביעי תשאר זקוקה לו בכה"ג שהשלישי כנס את אשתו הגמורה של השני ולא את היבמה, [מיהו ז"א כמו שהערוני שגם האח הרביעי לא יוכל לייבמה מפני שחצי ממנה כבר נפטר ביבמו של השלישי, ונמצא שאין לה מייבם דבית אחד הוא בונה נקבע לפי המת ולא לפי המייבם, וכמש"כ בסוה"ד דשליחותה קעבדה], וכן אם האח הרביעי נולד אחר מיתת הראשון, לא יהא רשאי לייבם את אשתו של ראשון במיתת השני כיון שנשאר בה חלקו של השלישי שהוא חי, ורק בתרי ומת מבואר בגמ' שיכול לייבמה, מיהו אפשר דכיון דשליחותה דצרתה עבדא, כל שנתייבמה אחת, כבר נפקע זיקתה של צרתה מעט, ושוב אינה ראויה לייבם, דכאילו כנס אחיו חלק ממנה, וכיון שחלק ממנה נפטר בחליצה או בייבום, שוב א"א לייבמה ופקעה זיקתה לגמרי, וכ"ה פשטות הדברים.

ואמנם הדברים מחודשים, וכבר כתב הרמב"ן שאין הטעם מחוור, דמן הדין הי' ראוי שכשמת אחד אפי' נימא שזיקתו לא פקעה, מ"מ א"א לייבם מכחו לחוד, שהרי כולן שותפין בה, ואפשר דר"ל שאפי' כולם בעולם אחד ושניהם

כתב דלא הו"מ למידחי הכי, כיון דסו"ס לא מצאה בהיתר כשנולד, וכ"כ אאמו"ר שליט"א שזוהי סברא בקולא דמצאה בהיתר, דלא אמרינן אלא כשלא הי' עליו שום חיוב מכח האח שלא הי' בעולמו, אבל כשמצאו באיסור אפי' מכח ספק, תו לא מהני איגלאי מילתא להשכיח לגמרי אישות המת, ובפרט בכה"ג שההיתר אינו מוחלט בלא מעשה הייבום, וזה מבואר בגמ' דאף אם זיקה ככנוסה במת מ"מ כ"ז שהאח לא מת הרי היא אסורה עליו בכרת מדין אאשלהב"ע, ונמצא שבכל ענין הי' כאן ציווי לזמן הספק, ואפ"ה מיקריא מצאה בהיתר, לענין שאם מת מותרת, והיינו משום דבלא מעשה ג"כ תהא מותרת, וש"מ דלא חשיבא נאסרה בכה"ג, אבל כשחסר מעשה י"ל דחשיב נאסרה דסו"ס לא חשיב מצאה בהיתר וכמשנ"ת.

בקושיית הראשונים מ"ש יבמה אחיו בחייו

שפוקעת זיקתו, ליבמה אחר מותו.

בדין מת השני ויש לו בנים אם מתיבמת.

ו. הקשו הראשונים ז"ל לרב יוסף שזיקה ככנוסה גם לשני יבמין, למה אם מת אחד מהן דיינינן ליה כאילו ייבמה ומת, הרי אם הי' חי ויבמה אחיו ממילא פקעה זיקתו, ועכשיו שמת אין להחליט דינו כאילו ייבמה הוא, וזה מבואר בדבר יוסף שאנו דנין את המת השני כיש לו שתי נשים אשתו הגמורה והיבמה שהיא ככנוסה, ואם אחיו מייבם אחת מהן השני' פטורה דבית אחד הוא בונה.

ותירצו דכשהוא חי ואינו רוצה לייבם שפיר זוכה אחיו במוחלט, אבל כשהוא מת אמרינן דלא פקעה זיקתו בכדי, דשמא אם הי' חי היה מייבם, מיהו אכתי קשה דלהוי בדין ספק, ולמה אמר ר"י דאם ייבם אחת מהן השני' פטורה לגמרי, וי"ל דזיקה ככנוסה לשני יבמין הרי הם כשותפין שזכו בה במוחלט, ונהי דאיתתא לבי תרי לא חזיא, מ"מ זיכתה התורה כח זיקה לשניהם יחד, ופקעה אישות המת לגמרי ונכנסה ברשות שניהם, ולכן כשמייבמין את הזקוקה יש בייבומה חלק המת שזכה בה, וכיון שיש כאן מקצת בית של המת, תו לא מצי לייבומי לאשתו השני', דבית

לענינו נראה דגדר זיקה ככנוסה הוא כמו למ"ד יש זיקה וכלישנא דגמ' קסבר יש זיקה וזיקה ככנוסה, וכמו שבייבם אחד פקעה זיקה מכולם וכן בחליץ אף מהחולץ, ה"ה דביש לו בנים שאין אישותו ראוי לייבום דינו כחי ואין שעת נפילה מכח זיקתו, וכמש"כ בסוגיא דזיקה ס"ק ט"ז, וכמשנ"ת שם [סק"ה] דכח זיקה למ"ד יש זיקה נתנה תורה ליבם כדי לקיים מצות ייבום, וכשכבר קיים בטלה זיקתו, וה"ה מחיים שאין ענין זיקה וכן ביש לו בנים דכחי דמי לענין זה, ועדיין אין זה מחייב שלא יהא איסור קרובות מדאורייתא למ"ד זיקה ככנוסה, כ"ז שלא קיים מצותו, וכמשי"ת לקמן שם, (ולמסקנא דאין זיקה ככנוסה לר"ש, מבואר נמי דס"ל אין זיקה כלל ערש"י ותו' י"ט ב'). [א"ה, ע"ע לקמן ס"ח סק"ח]

י"ח ב' מתקיף לה רב יוסף כו' ע"ס הגמ'

ז. שם מתקיף לה ר"י השתא זיקה ומאמר כו' דדילמא יש זיקה כו', יש לעי' למה ביאר ר"י דמספק"ל לר"ש תרתי דשמא זיקה ככנוסה ושמא דוקא ע"י מאמר הוא ככנוסה, או"ד זיקה ומאמר ג"כ לא מהנו לשוויה ככנוסה, הרי יותר מיושב לומר שרק במאמר מספק"ל וזיקה לחוד ודאי לאו ככנוסה היא, וכ"ה למסקנא דר"ש ס"ל אין זיקה כלל ומספק"ל במאמר לחודיה, ואפשר דא"נ ר"י גופיה סבר דבמאמר לחודיה מספק"ל, אלא דכלפי מה שאמרו דזיקה לחודה ככנוסה אמר דלא יתכן לומר דפשיטא ליה ד"ז שתהא מותרת לנולד מכח זיקה ככנוסה, דמידי ספיקא לא נפקא שהרי אפי' עם מאמר מספק"ל.

י"ט א' וכו' מדאורייתא ה"נ כו' והא טעמא דר"ש כו', יש לדקדק למה לא הביא מיד הברייתא, וי"ל דההוכחה ממתני' שיש כאן ספק או גזירה מסייעת לקבל דתנא דמתני' סבר כברייתא דמשום מאמר מספק"ל, שאם ה"י אפשר לפרש מתני' דזיקה ככנוסה שמא היה דחי ליה דפליגא אברייתא, אבל להכריע אם מתני' משום גזירה או משום ספיקא ודאי יש לקבוע כהברייתא.

חיים, אינו בדין שייבם האחד כנוסת אחיו, מכיון שאמרנו שהיא ככנוסה לשניהם יחד במוחלט, ומה שהניח דברי ר"ש בקושיא כונתו כיון דלקושטא דמילתא לא אמר כן ר"ש, וגם דברי רב יוסף אליבא דר' אושעיא קודם דאיתותב נדחו, א"כ י"ל דרב יוסף גופיה לא הוה ניחא ליה סברת ר"ש כ"כ, אלא דמשמע ליה שלא חילק ר"ש בין יבם אחד לשני יבמין.

ובעיקר הקושיא ה' אפשר לומר דבאמת לא אלים כחו של מת מאילו ה' חי, אלא דכשמת בלא בנים והוא ראוי לייבום, אין החי צריך להפקיע זכות כנוסתו של המת השני, ורשאי לייבם מכחו, אבל אם מת ויש לו בנים שא"א לייבם מכחו, שפיר מייבם החי מכח הראשון, ואינו חושש לזכותו של שני כשמת, יותר מאילו ה' חי, וכדעת הסוברים דלא כריא"ז דאפי' למ"ד יש זיקה אם מת השני ויש לו בנים יכולין לייבם זקוקתו, וגם משם יש ללמוד סברא זו דכשהשני מת ואשתו נופלת לייבום הרי היא אוסרת הזקוקה או נאסרת על ידה כשאחת מהן ערוה, כדלעיל י"ח א' ולקמן ל' א', וכשבעלה חי שאינה שעת נפילה זקוקתה מותרת, וערמב"ן ל' ב' שהזכיר שם דנטיא מילתא לסברת ר"ש בזיקה ככנוסה, מיהו גם לפ"ז צ"ל כמש"כ לעיל שמייבמין רק חלקו של המת בזקוקתו, אבל א"א להחליט שכאילו רק המת כנסה, ואשתו הגמורה נפטרת ע"י חלק צרתה שנתייבמה. [א"ה, ע"י לקמן ס"ח סק"ג]

ויעוי' בספר אאמו"ר שליט"א ס"ב ס"ק י"א שכתב ג"כ דביש לו בנים ומת מותר לייבם זקוקתו, שאינה ככנוסה לו לאיסור אשת אח, ורק למצות ייבום החשיבתו תורה ככנוסה, ונקט שם שאין איסור קרובות מדאורייתא מכח זיקה ככנוסה, ועי"ש מש"כ לחלק בין מת בלא בנים ואשתו ערוה על החי אפשר שתאסר הזקוקה עליו, כיון דשייכא מצות ייבום אלא שיש פטור ערוה, אבל ביש לו בנים הרי האיסור מדין אשת אח שיש לו בנים, ואין איסור קרובות מכח זיקה ככנוסה, ועמש"כ בזה לקמן ס"ק י"ב, ובגדר הדברים

שם והא טעמא דר"ש כו', כתבו תו' והראשונים ז"ל דהומ"ל דלדבריהם דרבנן קאמר, ותירצו דאביי עדיפא וקושטא קאמר ליה, ועדיין אין זה מיישב מ"ט לא משני רב יוסף הכי, אם לא ס"ל לחלק בין יבם אחד לשני יבמין, ולכאורה נראה דבכה"ג לא אמרינן לדבריהם דרבנן קא"ל, דאם איתא דר"ש גופיה ס"ל דמאמר לאו כלום הוא, אין טעם שיאמר לרבנן אודו לי מיהת דמאמר עושה אותה ככנוסה, דבעלמא אמרינן כה"ג כשאמת הוא לדידיה שבכה"ג יש לסבור יותר כותיה, ואם לדידיה מאמר מהני, א"כ אין מקור לומר דבלא מאמר ג"כ ס"ל דכנוסה דמיא, ואין לומר דכונתו שלא יגזרו משום אשת שני מתים מכח ממ"נ, חדא דבכל דוכתא גזרינן במאמר דרבנן לחומרא, ועוד דאין זה מחייב שיודו לו דחולץ לשני, דאפשר דאי לא גזרינן נתיר לו לייבם שניהם, ובלא"ה כיון דס"ל דטעמיה משום זיקה ככנוסה, מנלן לחדש דפליג על רבנן פלוגתא נוספת, שו"ר בתו' הרא"ש שכי"כ, אבל ברמב"ן וראשונים נ"א ב' כתבו דמיייתנן בגמ' התם מביאת בן ט' ולא ממאמר משום דהומ"ל לדבריהם דרבנן קא"ל, מיהו התם שאני דהומ"ל דר"ש פליג עלייהו משום דלית לן למיגזר משום אשת שני מתים, וכלפי זה שפיר קא"ל אודו לי מכח ממ"נ, אבל בשמעתין דטעמיה משום זיקה ככנוסה אין לפרש כן, ועוד דהתם העדיפו לאתויי מביאת בן ט' כדי שלא ידחוהו, אבל לתרץ כן לקושטא דמילתא לא, (ולפמ"ש מרן זללה"ה דיתכן דלמסקנא ר"ש מדרבנן נסתפק במאמר, מיושב מאד דמיייתו התם מביאת בן ט' ללמדנו דרך מדרבנן מספק"ל ועמשנ"ת בזה לקמן סי' [י"ב] ס"ק כ"א).

שם א"ל אביי ולא שני לך בין זיקת יבם אחד כו', יש לעי' מ"ט דרב יוסף, הרי בסברא פשוט שא"א לחשבה ככנוסה לשני יבמין דאיתתא לבי תרי לא חזיא, ונראה דרב יוסף סבר דאם איתא דזיקת יבמה בדיני התורה אינה מחייבת שתהא ככנוסה, דשפיר איכא כל הלכות יבמה שאסורה

לזר ונקנית בע"כ ועוד, בשני יבמין, ואין זה מחייב שתהא ככנוסה, אין לחדש דביבם אחד אלימא זיקה זו שתהא כאשתו ממש, וע"כ דר"ש סבר שאין כח זיקת יבמה שייך אא"כ קנאה שתהא כאשתו, וממילא אין לחלק בין יבם אחד ליבמה אחת, ועמש"כ לעיל בסוגיא דזיקה [סק"א] דמה"ט לא מצינו מי שמחלק לקושטא דמילתא דיש זיקה ביבם אחד ואין זיקה בשני יבמין, ועוד דאם איתא דמתני' דכיצד אשת אחיו שלהב"ע קושטא היא אף אליבא דר"ש דבכה"ג משכח"ל צרת צרה, לא הי' ראוי לומר בסתמא דפליג ר"ש בראשונה, ושנה התנא כיצד בשני אחים לאפוקי מדר"ש, בזמן שהאמת שהכיצד מיירי בג' אחין ומאה אחין ובוזה מודה ר"ש, ועי' לקמן [סק"ח] בדין זיקה ככנוסה בשתי יבמות ליבם אחד.

שם תוד"ה שמא, הרמב"ן כתב לתרץ דשמא יאמרו שאח שכבר הכניס יבמה לביתו אינו חוזר ומייבם פעם שני, ועי' לעיל סק"ו דאפשר שיש אופנים שאינה נפטרת בייבום צרתה או בייבום של האח הנולד.

שם תוד"ה והא, עמשנ"ת בזה לעיל ע"ד הגמ'.

שם תוד"ה דתניא, כונתם דמאמר קנין גמור ומוחלט הוא שאין שייך מאמר אחריו, אבל עדיין יתכן דתרווייהו לאו כלום נינהו, והלשון מטעה קצת דהול"ל דהכא מספק"ל אי קני, והתם קאמר שקנינו נגמר ואין להוסיף עליו כלום במאמר אחר.

שם תוד"ה ועוד, עמש"כ לעיל סק"ד דהיינו ר' אושעיא חבירו של ר' חייא, והכא רב הושעיא האמורא.

י"ט א' והתניא כלל אר"ש כו'.

בדין אחיות בזיקה לר"ש אם פוטרות צרה. בדעת רש"י שיש זיקה ככנוסה לשתי יבמות.

ח. י"ט א' והתניא כלל אר"ש כל שהלידה קודמת לנשואין כו', יש לעי' מאי אתא לאשמועינן בהאי כללא, דהא לאחר ייבום אין חילוק בין יבם

ומה שכתב רש"י ד"ה שני', דהשני' יוצאת משום צרת ערוה, היינו מפני שזיקה ככנוסה, והו"ל צרת ערוה ממש, ועכ"פ לגבי זה כנוסה משוי לה כערוה מחיים, אבל למסקנא דלאו ככנוסה דמי מסתברא דצרותיהן מותרות.

שם אמר רבא שני' שבזוג זה כו', פרש"י שכל הזוגות בבית אחד והם ערוה זל"ז, והקשו בתו"י הרי סגי בשתי אחיות שהאחת נפטרת משום ערוה והשאר משום צרת ערוה, והיינו כשייבם מן האחיות, וי"ל דרש"י משמע ליה שבכל ענין השאר פטורות, ולכן צ"ל שהיו כולם ערוה זל"ז דכל אחת שייבם פוטרת שכנגדה והשאר משום צרת ערוה, והרשב"א ג"כ הקשה לפרש"י למאי איצטריך למיפטר שתיהן משום ערוה, וצ"ב כונתו שהרי מבואר בלשון רש"י דהטעם כדי שכל אחת שיכנסו תפטור כולן, ובאמת אין כולן נפטרות משום ערוה אלא משום צרת ערוה, ושמא פוטר בשתיהן משמע שני פטורים.

בתו' הרא"ש ותו"י הקשו לפרש"י דמאותו טעם שאין זיקה ככנוסה בשני יבמין ראוי לומר שאין זיקה ככנוסה בשתי יבמות, כיון שאחת מהן ודאי אינה ככנוסה, ובריטב"א כתב דע"כ השתא ס"ל לתלמודא לחלק ביניהם, ולא כתב טעם, [כ"מ בהדיא בריטב"א הנדמ"ח]. ומהרש"א תירץ דכיון דתלוי בדעתו של היבם חשיבי שפיר ככנוסה, ורק בשני יבמין מפלגין ביניהן, ואכתי צ"ב איך שתיהן ככנוסות בלא כח ברירה, ומרן זללה"ה בסי' קל"א סק"ב ביאר דבשני יבמין איתתא לבי תרי לא חזיא, אבל תרי ליבם אחד חזיין, ונהי דיש איסור לבנות שתיהן, אבל שייך לומר שכח הכנוסה יהא בשתיהן, ועוד כתב דאפשר דלענין שלא תחשב אחותה שנפלה שני' כזקוקה, סגי בזיקה של הראשונה שקדמה לה, דאע"פ שאינה ככנוסה ממש כיון שיש עמה עוד צרות בבית, מ"מ זיקת אחותה קלישא כיון שהיא ערוה עמה, וזו שקדמה מונעתה מלהזקק עמה, מיהו עדיין ק"ק איך סתמו בגמ' חילוק זה, ובריטב"א נראה דלמסקנא לא מחלקינן ביניהם.

אחד לשנים, וי"ל דקמ"ל דנשואין דוקא ולא זיקה ככנוסה ולא מאמר דעכ"פ מספק חולצת, ולכן שינה ונקט לשון נשואין ולא ייבום, כי לשון ייבום יכול לכלול גם מאמר וזיקה ככנוסה, ועוד כתב אאמו"ר שליט"א דאתא לדיוקי בלשון נשואין דאפי' חלץ וקידש מיקרי מצאה בהיתר, ולכאורה יש לדקדק מכאן דאפי' כנסה וגירשה ונולד והחזירה מותרת, דסו"ס נשואין קודמין ללידה קרינן ביה, ולפ"ז משמע דאפי' חלץ וקידש ונולד והחזיר מותרת, ועסק"ב בזה.

שם ואי ס"ד קסבר ר"ש זיקה ככנוסה לייבם לקמייתא ותפטר אידך, א"ר עמרם מאי פוטר נמי פוטר בשני', לפ"ז לא איצטריך ר"ש דרשא דלצורר, דכיון דזיקה ככנוסה לא נעשו צרות זו לזו כלל, בין אם השני' אסורה מיד משום אחות אשה אף קודם שייבם הראשונה, ובין אם זיקת השני' לא חלה כ"ז שהראשונה ככנוסה, מ"מ לא חשיבי שנעשו צרות זל"ז, ולפ"ז טעמיה דר"ש במשנה זו משום דזיקה ככנוסה, ואי לא ידעי דרשא דלצורר יש להוכיח ממשנה זו דזיקה ככנוסה, מיהו כיון דפשטות המשנה ששתיהן פטורות, לא מצי לאוכוחי מכאן ולומר דרק השני' פטורה, ובירושלמי באמת נראה דטעמיה דר"ש משום דזיקה הראשונה מונעת הזיקה השני' מלחול, ומפרש ר' הושעיא אבי המשנה דפוטר את השני', וזהו ר' אושעיא דשמעתין, ור' לעזר אמר התם דדוקא לאחר שיכנסו תפקע זיקה מן השני'.

יש להסתפק בשעה שנעשו צרות זו לזו שהם פטורות בנפלו בב"א או למסקנא אפי' בזא"ז, אם גם פטורות צרותיהן, או דכצרה לאחר נפילה חשיבי, כיון שרק לאחר הזיקה נעשית כערוה, וכסברא דרבא אליבא דב"ש י"ג ב', וכמקדש אחות זקוקתו שהיא פטורה וצרתה מתייבמת, והכי מסתברא אפי' נפלו בב"א או השני' שנפלה, דסו"ס רק לאחר מיתתה נעשית כערוה, וצע"ע בסוגיא כ"ז א' דפליגי אם אלימא זיקה לשוויי לצרה כערוה.

י"ט ב' רש"א ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה כו', ברישא סתם של אחת מהן דמשמע תרויהו, ובסיפא מסיים דחליצה דבעלת מאמר לא מהניא, והטעם משום דבאמת מספק"ל דאפשר דחליצה וביאה דבעלת מאמר נמי מהניא, ורק מספק קאמר דלא פטרה צרתה במוחלט, והנה ברישא קתני ג' אופנים במאמר, ובאופן א' שלא הספיק לעשות מאמר הרי היא פטורה, ורק אשתו הגמורה זקוקה לייבום או לחליצה, ובאופן ב' שעשה בה מאמר ואח"כ נולד, היא צריכה חליצה מספק ואשתו הגמורה מתייבמת ופוטרת צרתה, ובאופן ג' היא פטורה ואשתו הגמורה חולצת ולא מתייבמת, ולפ"ז מיירי ר"ש רק על אופן ב' דכשהיא צריכה חליצה ביאתה או חליצתה של אשתו הגמורה פוטרתה.

בדעת ר"ש במאמר יעוי' משנ"ת לקמן סי' י"ב ס"ק כ"א מדברי מרן זלה"ה שצידד דלמסקנא ס"ל דמאמר דרבנן, ועי"ש עוד בארוכה.

והא דנקט חלץ לבעלת מאמר, להשמיענו דביאתה אסורה מספק, וה"ק חלץ לבעלת מאמר שכן ראוי לעשות, בזה הדין דמספק לא נפטרה צרתה, וברישא קתני ביאתה, כיון שבאופן שצרתה צריכה חליצה ביאתה של אשתו הגמורה מותרת.

הקשו תו' והראשונים ז"ל מ"ט לא מוכחינן מהאי בבא דזיקה אינה ככנוסה דאי ככנוסה אפי' בלא מאמר פוטרת צרתה כדלעיל בדברי רב יוסף משום דבית אחד הוא בונה, והרמב"ן תירץ דהומ"ל דכיון שלא ייבם לבסוף איגלאי מילתא שלא היתה זקוקתו, ונהי דלא ס"ל לגמ' חילוק זה משום דא"כ הו"ל נאסרה בשעת נפילה כיון שהוא תלוי בייבום, מ"מ אין זה מוכרע דחשיבא נאסרה באיגלאי מילתא שלא נאסרה עי' לעיל סק"ה, ויעוי' בתו' וברשב"א מה שתירצו עוד בזה, ועמש"כ סק"ו אם יש אופנים דלא סגי בייבום הזקוקה להתיר צרתה שהיא אשתו

והרשב"א בשם ר"ח וכן בתו"י פירשו דמיירי בדאיכא ט' אחין, וכולן נפלו לפני התשיעי, וצ"ע מה חידוש יש בט' יותר מבג' הרי כל זוג ענין בפ"ע, והרשב"א הקשה שבכל השבעה הראשונים שנפלו הרי היו שני יבמין ואין זיקה ככנוסה בשני יבמין, ועוד שאם מייבם ראשונה שבזוג שלישי אינו יכול לייבם ראשונה שבזוג ראשון, וכן איפכא, דכיון שלראשון שבזוג שני יש לו זכות ייבום בראשונה שבזוג ראשון, א"כ כשמייבמין אחת מהן אית לן למעוטי שני' משום דבית אחד הוא בונה, וכתב לתרץ בגונא רחיקא שהיו כולן ערוה על כל האחין ממקום אחר, ולכן הם זקוקות רק לתשיעי.

ובתו' הרא"ש משמע דמפרש בד' עובדות נפרדות של ג' ג' אחין, ועי' תור"פ הנדמ"ח, ולפירושו ניחא הא דתנן שלשה אחין ולא תשעה אחין, אבל קשה דא"כ שפיר קתני או או, ולא טעי רבא מידי, דכיון שכל זוג מהם עובדא נפרדת הרי זוהי האמת, ולא נוסף בדרבא אלא שהתנא מתייחס לכל העובדות יחד, ולכן קרי להו שתייהן, ובגמ' הקשו דא"כ ארבעתן מיבעיא ליה, שהי' לו לתנא להתייחס לכל הד' זוגי בב"א, מכיון שהתייחס לשתיים מהן, וצ"ע.

בירושלמי פ"ג ה"ג אמר עולא בשם ר' הושעיא אבי המשנה דר"ש פוטר את השני' בלבד, וזהו ר' אושעיא דתלמודן ולפ"ז מוקים לה כרב עמרם, ושם פ"ב ה"ב א"ר יוחנן דמודה ר"ש בראשונה ואשכח תני דפליג אף בראשונה, ואפשר דהיינו בריתא דבי ר' אושעיא.

י"ט א' ב' תניא כוותי' דר"פ כו' ע"ס הגמ'

ט. י"ט א' ועמד השני הזה לעשות מאמר כו', עיקר כונת התנא להשמיענו דאין זיקה, והוסיף לבאר דאפי' באופן שהוא חפץ בייבום ועמד לעשות מאמר מדעתו אפ"ה אין זיקה, דלא נימא דוקא כשלא רצה לייבם, ולכן שנה כאן ענין מאמר בע"כ להבליט שרצה בייבום וכבר עשה מאמר, ואפ"ה אין זיקה.

להו, דכיון שלא שנה דבריו אלא בהאי בבא, איך אמר דבריו רק לרבנן ולא אמר מה סובר הוא עצמו, אלא ודאי כיון שלא נשנו דבריו רק בהאי בבא ש"מ דלא פליג אלא בזה.

י"ט ב' תוד"ה ר"ש כו' ולר"י נראה כו', בענין הממנ"פ ובקו' הגרע"א ז"ל

י. שם תוד"ה ר"ש, ולר"י נראה דאפי' ס"ל דיש זיקה ומאמר קונה קצת מדרבנן נחא כו', לכאורה דבריהם מחודשים לומר ממ"נ, דכיון שהאמת שהיא אסורה עליו מדאורייתא יש להשוות דינה ככל ערוה דמאמר קונה קצת מדרבנן ויש להחמיר בה ולא לומר ממ"נ, [עיי' ירושלמי פ"ה"ב כעין זה שאמרו וכי יש ממ"נ בעירות, דכיון דאשה זו ערוה עליו סגי במקצת קנין לאסור דגוף זה הרי הוא ערוה, ולא מהני ממ"נ, עיי"ש], ועוד דכיון שיש אופן שאסורה ע"י מאמר כגון שנולד ואח"כ עשה מאמר ובזה ודאי לא יבחינו לחלק ביניהם ראוי לאסור בכל גונא, וגם משכח"ל שלאח אחר תהא אסורה מכח המאמר כגון שהיא בתו, וכי ראוי לחלק דלזה שנולד כעת לא נתייחס למאמר לאסור, ועוד דכיון שר"מ סבר אין זיקה ולכך מותרת, ולא אשכחן דר"ש פליג עליה, אין לחדש דפליג עליה דר"מ ומתיר מטעם ממ"נ, (ועמש"כ לקמן סי' ס"ק כ"א בדעת ר"ש).

הגרע"א ז"ל הקשה ע"ד התו' מהא דאשכחן י"ח ב' באשת שני מתים דלא אמרינן ממ"נ, ולכאורה למאי דמפרשינן כ"ח ב' הגזירה שמא יאמרו שתי יבמות מבית אחד מתייבמות, א"כ כ"ש דבכנוסה אסור לייבם שתיהן מדאורייתא ושפיר גזרינן, ואמור"ר שליט"א ביאר באופן אחר דלא דמי, דבא"א שלהב"ע החלק שאסורה עליו זהו החלק שאינה כנוסה, שחלק זה שייך לאחיו הראשון ולא מצאו בהיתר אצל השני מפני שלא כנסה לגמרי עדיין, וחלק זה אין לו קשר עם הצרה לאוסרה, אבל באשת שני מתים החלק שכנוסה ע"י המאמר הוא הגורם לאסור צרתה.

הגמורה, (ולא שייך להזכיר כאן שע"י החליצה איגלאי מילתא שלא היתה זקוקה, עיי' לקמן סק בזה דהיינו דוקא בחלץ לה אחיו שהי' בעולמו, אבל חליצת הנולד היא רק לזיקת השני).

רש"י ד"ה חלץ, וממילא פטורה כו' וחליצתה אינה חליצה, נראה דאין כונת רש"י לומר שאם היתה חליצתה חליצה היתה מועלת לשני', דודאי לא מהניא לבית אחר וכמשה"ק הגרע"א ז"ל, אלא לומר דאע"ג דקתני חלץ לבעלת המאמר דמשמע שטעונה חליצה, ג"ז אינו אלא מספק, אבל לצד דמאמר אינו קונה אין ע"ז שם חליצה כלל, והלשון משמע שהיתה כאן חליצה ודאית, והספק אם פוטרת, וכלפי זה אמר רש"י שהספק אם חייבת בחליצה וממילא גם פוטרת, או שאין ע"ז שם חליצה כלל כיון שפטורה, ואה"נ דבכה"ג שפטורה לא הויא מהאי ביתא, ואינה פוטרת כלל, ותו"י.

שם ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור, 'עו' בתו' הרא"ש שכתב דאכתי הומ"ל דכיון שזיקה ככנוסה נמצא שלא עמדה עליו באיסור, ויש להקשות אכתי לר' אושעיא למעוטי מאי קאתי ר"ש בלשון זו, וי"ל למעוטי שני יבמין או שתי יבמות דאין זיקה ככנוסה, אבל הרמב"ן כתב דבאמת מהאי לישנא דייקנין דמודה בנולד ולבסוף ייבם דאסורה, ואפשר כונתו מפני שאסורה לו עד שייבם כדאמרינן שכ"ז שלא מת אסורה לו, וג"ז חשיב שעה אחת באיסור, ולא הו"ל למינקט הכי אף דזיקה ככנוסה, דסו"ס אסורה לו, א"נ ס"ל דאין לפרש למעוטי שני יבמין או שתי יבמות, דכיון דהאי ברייתא ביבם אחד ונחית תנא לאשמועינן דנולד ולבסוף ייבם אסורה ה"ז כמפורש דבאופן זה ששנינו אם נולד קודם ייבום אסורה, בפרט שרואין חלוקת התנא בבא זו בפ"ע ועלה קאמר הכי, ה"ר"ז כאמר בהדיא רש"א דוקא נולד ובסוף ייבם אסור, אבל ייבם ואח"כ נולד מותר הואיל ומצאה בהיתר ולא עמדה כו' דלית לן לפרושי דלמעוטי גונא דלא נשנה בהאי ברייתא קאי, וצ"ע ברשב"א שכתב דהומ"ל לדבריהם דרבנן קאמר

בענין זיקה ככנוסה איך פוקעת, [במיתה,

בקדושי אחותה ובחליצה].

בדין מת נולד וחלץ.

בחייבי לאוין ועשה אם זיקתן ככנוסה.

יא. ענין זיקה ככנוסה נראה שהוא כמו למ"ד יש זיקה, אלא דיש זיקה הוי ככנוסה מדרבנן, ולר"ש הוי ככנוסה מדאוריתא, ונפ"מ לענין שמיתה אינה מפקעת זיקה כדלעיל י"ז ב', אבל אח שייבם או חלץ מפקיע זיקה משאר האחין והן מותרין בקרובותיה, ונפ"מ לענין החולץ עצמו שג"כ פקעה זיקה ממנו, לפמש"כ בסוגיא דזיקה ס"ג סק"ה שאיסור קרובות חלוצתו אינו מדין זיקה אלא אטו גרושתו, ועי' בסמוך בזה, ונפ"מ לענין אם מפקעת אחות זקוקתו מדאוריתא, או שצריך להמתין עד שתתייבם, דלפ"ז איסור הקרובות הוא מדאוריתא ואע"פ שאינן בכרת, ומפקעת זיקת אחותה מכח זיקה ככנוסה שלה לגמרי אף קודם ייבום, וכמשי"ת להלן ס"ק י"ב בס"ד, וכ"ה לשון הגמ' קסבר יש זיקה וזיקה ככנוסה דמיא.

בדין החולץ ליבמתו למ"ד זיקה ככנוסה נראין הדברים שפקעה זיקה ממנו, כמו למ"ד יש זיקה, ומה שאסור בקרובותיה זהו גזירה אטו מגרש אשתו, ולכן לא מצינו איסור קרובות חלוצתו מדאוריתא אלא לר"ע, ואין קושיא איך פוקעת זיקה להתירו בקרובותיה, הרי כל אשה שגירשה נשאר באיסור קרובותיה לעולם, והרי אמרינן דזיקה ככנוסה, דכמו שזיקה פוקעת משאר האחין אפי' לרב יוסף דזיקה ככנוסה בשני יבמין, וכן בשתי יבמות לרבא י"ט א' עי' לעיל סק"ח, ה"ה דלאחר חליצה פקעה זיקה מכאן ולהבא כאילו לא היתה זקוקה לו, דענין זיקה נתנה תורה לזכות היבם כדי לקיים מצותו, ומשקיים מצותו בחליצה פקעה זיקה שנתנה לו תורה.

ואין להקשות מדברי הראשונים הנ"ל סק"ה דבעינן שתהא הזיקה מוחלטת ואינה תלויה אם ייבם לבסוף, דשאני הפקעת הזיקה שע"י חליצה שהיא כגירושין, והוא מפקיע זיקתו מתוך רשותו, ואמנם חידשה תורה דכח זיקה ככנוסה

קליש, ומשפקעה זיקה הותר הכל, אבל נתנה לו כח זיקה במוחלט עד שיקיים מצותו, ועי' לקמן ס"ק י"ב בגדר איסורי הערוה של זיקה ככנוסה, וגדולה מזו מצינו שאף הזקוקה רק לחליצה דינה ככנוסה, עי' בסמוך, וזה מוכיח שהחליצה עוקרת הזיקה, ולא שהיתה מיתלא תלי.

ולפ"ז הנולד קודם חליצה ואח"כ חלץ לה אחיו הרי הוא באיסור כרת משום אשת אחיו שלה"ב, שהרי קודם החליצה הי' חייב עליה כמו שאמרו בגמ', דכ"ז שלא ייבם ולא מת חייב עליה דבהכי איירי קרא בתרי ולא ייבם ולא מית וע"י החליצה שלא נעשית בשליחותו א"א לפוטרו מכרת, וכן הוא לפמש"כ דהחליצה מפקיעה הזיקה, וא"כ אין לו זמן היתר, דקודם החליצה הי' אסור, ומהחליצה ולהלן פקעה זיקה וחזרה לאיסור אשת אח הראשון, [ולפ"ז נראה דאפי' חזר וקידשה אסורה עליו, שכבר עמדה עליו שעה אחת באיסור, דכיון שחלץ פקעה זיקה, מיהו אם קידשה אחר החליצה דאמרינן י"א א' דבנולד אחר קידושין מותר בה אפשר דאפי' גירשה ואח"כ נולד והחזירה מותר, שכבר זכה בה ונעשית כאשתו, אע"פ שאסור בה משום לא יבנה, עי' לעיל סק"ב בזה], ואפ"ה בייבם או מת חשיב מצאה בהיתר, כיון שהזיקה מוחלטת וצריך מעשה להפקיעה וכמשנ"ת, ועי' מש"כ לעיל סק"ד.

בדין חייבי לאוין ועשה שאינן ראויין אלא לחליצה יש להוכיח ממתני' שיש בהם דין זיקה, שהרי אמרו כ"ח ב' דבאחת אסורה עליו איסור קדושה חולצת לר"ש, ואם אין זיקה אלא בראויה לייבום א"כ הדין נותן שהשני' תתייבם, אלא ודאי גם אם זיקה ככנוסה חשיבי שתייהן זקוקות ואם נפלו בב"א שתייהן פטורות מדאוריתא, וכמו למ"ד יש זיקה דה"ה בחייבי לאוין ועשה כמ"ש הב"מ בסי' קע"ה ס"ב, והובא בספר אממו"ר שליט"א י"ז ב', ואין מזה קושיא למש"כ לעיל דאחר החליצה פקעה זיקה לגמרי מכאן ולהבא אפי' לענין קרובות ודינים שהיו מעיקרא, וא"כ למה חשבינן לה זקוקה וזיקה

שאינה ראוי' לייבום מפני מקצת איסור אחות אשה שבה, ואפי' קודם שייבם את הראשונה הרי השני' מותרת לשוק, ור"ז מבואר בראשונים ז"ל דלייבם לקמייתא ותפטר אידך, הרי היא פטורה גם קודם ייבומו, וכמשי"ת בסמוך.

וכ"מ בירושלמי פ"ג ה"ד דמאמר לב"ש כזיקה לר"ש שקונה ומשייר, דהא זיקה לר"ש יוצאה בחליצה ואפ"ה פוטרת צרתה וה"נ דכוותה, והכי אמרינן התם שמא מאמר דב"ש כזיקת ר"ש על דעת רבנן דתנן כו' ר"ש אומר אין זיקה נופלת למקום זיקה כן ב"ש אומרים אין זיקה נופלת למקום מאמר, דכמו שאר"ש בשתי אחיות שנעשו צרות זו לזו השני' פטורה [כ"מ בירושלמי שם], והיינו מפני שכח הזיקה כקידושין שלא תזקק לו ערוה, כמו שאין קידושין תופסין בערוה, ה"ה דמהני מאמר לב"ש שלא תזקק לו הערוה לאסור עליו בעלת המאמר, וזהו שאמרו י"ט א' לייבם לקמייתא ותפטר אידך שאפי' קודם שייבם הראשונה תפטר השני' כיון שאין זיקתה נופלת לפניו כשקדמה אחותה להיות ככנוסה לו, וכ"כ שם הריטב"א דמיד שמת תצא משום אחות אשה, מיהו בירושלמי שם פליג ר' לעזר וס"ל דדוקא לאחר שייבם תצא משום אחות אשה, אבל לתלמודן דזיקה ככנוסה אלים כחה ממאמר לב"ש מדחשיבא ביתו לענין ייבום, ועכ"פ לא גריעא מינה לענין זה שתפטר צרתה מכח הזיקה לחוד.

וכ"כ תו' והרמב"ן והראשונים כ"ט א' דהומ"ל טעמייהו דב"ש משום דזיקה ככנוסה, ומבואר דאשתו עמו בלא מעשה נוסף, ואפ"ה תצא הלזו מיד, וכמ"ש הרמב"ן בהדיא, וכ"נ דעת תו', ועיי"ש תוד"ה ב"ש מ"ש בדעת רש"י, והרמב"ן שם סיים אבל בירושלמי אמרו מאמר דב"ש כזיקת ר"ש, ואין הכונה דב"ש כר"ש, אלא דכח מאמר שקונה ומשייר דומה לכח זיקה לר"ש, ולזה אין סתירה בתלמודן, ולמסקנא משמע דקיל מאמר לב"ש מזיקה ככנוסה לר"ש, ואפ"ה ביאר הרמב"ן כ"ט ב' דאע"ג דא"ר אליעזר דמאמר קני מודה הוא שאינו גומר, ומיהו כיון דסברי ב"ש

ככנוסה, כשכל זיקתה לחליצה ולעקור זיקתה, דענין הזיקה זוהי זכות שנתנה התורה ליבם שתהא קנויה לו לקיים בה מצות ייבום, וכ"ז שלא קיים מצותו הרי היא קנויה לו, ואין חילוק אם מצותו כעת בחליצה, שהרי ג"ז ממצות ייבום, אבל אחר שחלץ שאין צורך לקשרה אליו בזיקה, מתבטלת הזיקה לגמרי, ולא נשאר ממנה דינים מכאן ולהבא.

איסור קרובות בזיקה ככנוסה אם הוא

מדאורייתא

יב. בדין איסור קרובות למ"ד זיקה ככנוסה, יש כאן שני צדדים, א' כי היכי דאינה אשת איש של היבם שככנוסה לו, ויוצאה הימנו בחליצה ולא בגט, כדתנן נדרים ע"ד א' שאין היבמה גמורה לאשה כשם שארוסה גמורה לבעלה, ה"ה שאין בה איסורי עריות שמחמת אישות, שהרי אין האישות מושלמת, ולפ"ז ניהא דפקע האיסור מן האחיין לרב יוסף ומן הצרות לרבא ומן החולץ עצמו מדאורייתא, כיון דמעיקרא לא הי' איסור קרובות מדאורייתא, ב' כיון דחזינן שנעשית כאשתו למצות ייבום שאם כנסה יבמה קיים מצות להקים לאחיו שם, ושוב אין אשתו הגמורה צריכה חליצה, וכן מיקרי מצאה בהיתר מפני שהיא כאשתו של שני, וכן דוחה את אחותה שנופלת אחריה שלא תהא זקוקה לו, הרי הדבר מוכיח שהיא כאשתו ממש, והיכן מצינו אשתו שאחותה ואמה מותרין לו.

ונראין הדברים דיש איסור קרובות מדאורייתא כמו מאמר לב"ש, דנהי דאין הקנין גמור למהוי אשת איש, וממילא גם אין חייבין עליה כרת משום אחות אשה, מ"מ יש כאן איסור עריות דאורייתא מפני מקצת הקנין שיש לו בה, ואין בה חיוב כרת מדאורייתא, מפני מקצת הקנין שמשוייר בה, וכענין שמצינו בחצי' שפחה וחצי' בת חורין המאורסת לעבד עברי שאין בה חיוב אשת איש כיון שלא נשתחררה לגמרי, ושם חידשה תורה אשם, וכאן נשאר איסור קלוש, ומה"ט אם נפלו שתי אחיות זא"ז הרי השני' פטורה מחליצה, כיון

זיקה דאורייתא אין קידושין תופסין באחותה, ואפשר ג"כ דר"ל שאין קידושין תופסין בכל אחותה גם כנגד החלק שזכה כבר בערוה בזיקה הראשונה, וכיון שאינו קונה כנגדה, לא נפקעת זיקתה ע"י קידושי אחותה, אע"פ שחלו כנגד החלק שאינה קנויה לו.

מן האמור נלמד דאם זיקה ככנוסה יש לו מקצת קנין ביבמה, וכנגד זה המקצת הוא אסור בקרובותיה מדאורייתא, ואין בו כרת, וכמו מאמר לב"ש, ומ"מ קידושין תופסין באחותה כנגד המקצת שלא קנה ביבמתו, וכיון שלא תפסו קידושין באחותה לגמרי רק כנגד הפנוי ביבמתו, לכן לא פקעה כניסת היבמה מכח קידושי אחותה, דכיון שקנינה קדם אינו פוקע, ולענין ייבום סגי בקנין מועט לפטור הנופלת השני' לגמרי, כיון שאינה ראוי' לייבום מפני המקצת שקנוי לו באחותה, ובוזה מיושב טפי הא דפקע איסור קרובות בחליצה או בייבום אח אחד דאין כאן אישות גמורה וכח זה אסור רק כשהיא קנוי' לו, אבל משפקע זכותו פקע איסורו, ובמת לא פקעה זיקה בכדי, וגם זכותו להתייבם על ידה לא פקע ממנו, (וכן הדין למ"ד קידושין תופסין ביבמה לשוק שאף אם זיקה ככנוסה קידושין תופסין בחלק שאינה גמורה ליבם, ועדין הזיקה קיימת שחייבת להתגרש ולקיים מצות ייבום, ולע"כ בזה).

וכ"נ דעת תו' רי"ד י"ח ב' שכתב דזיקה ככנוסה נאמר רק לענין זיקת יבמות ולא לכל מילי, שאינה כאשת איש וקידושין תופסין באחותה, דמ"מ י"ל שאם קדמה זיקה לאחת ונפלה אחותה אחריה פטורה מן החליצה, דסגי במקצת שלא תעלה לייבום, וסגי במשויר שיתפוס בה קדושין.

אבל אאמו"ר שליט"א כתב דאין איסור קרובות מדאורייתא בזיקה ככנוסה, אלא דאהני שקדמה זיקתה שיהא רשאי לייבם את הראשונה וממילא תפקע השני', ורק למצות ייבום החשיבתה תורה ככנוסה, אפי' להחשיבה כבית אחד עם אשתו, וכן חשיב מצאה בהיתר, אבל לאיסור קרובות לא מצינו אשה שאסור באחותה

דמאמר מתחיל הוא מן התורה, הלזו יוצאה משום צד אחות אשה שבה, וזהו גדר זיקה ככנוסה שיש בו צד אחות אשה כתחלת קנין דמאמר לב"ש ועדיף מיניה, וסגי בזה לדחות כשנופלת השני' משום איסור אחות אשה, אע"פ שאין איסורו חמור בכרת.

ויש להסתפק אם רק לענין ייבום מהני מקצת אישות לפטורה, דכיון שיש כאן איסור דאורייתא במקצתה לייבם, ממילא אינה עולה לייבום ופטורה מחליצה, אבל לענין תפיסת קידושין דעלמא, כיון שיש כאן צד שאינה כאשתו קידושין תופסין בה, או"ד סגי במקצת איסור אחות אשה שלא יתפסו קידושין באחותה, דהו"ל כחצי אשה במקום ששייר בקנינו דלא חל, כדאמר גיטין מ"ד א' גבי חצי' שפחה וחצי' בת חורין, ועי' בסמוך דשו"ר שיש כאן צד שלישי דברמב"ן פשיטא ליה שקונה אבל אינו גומר לקנות כנגד המקצת שיש לו כבר קנין בערוה.

ובסברא נראה דאין לחדש כן אלא לענין שלא תעלה לייבום ולחליצה, אבל לענין קידושין דעלמא כיון שאין עליה כרת משום אחות אשה אין הולד ממזר וקידושין תופסין בה, מיהו יש לדון שלא יחולו הקידושין בכולה להפקיע הזיקה, אלא מה שכבר קנה בה מכח זיקה נשאר פנוי בקידושין, וכ"נ ברמב"ן כ"ח א' שכתב דאי זיקה דאורייתא לא מהני ייבום להפקיע זיקת אחיו מפני שלא נשלם קנינו של זה מפני צד ערוה שבה, וחלק זה נשאר זקוק לאחיו, ומשמע דאף קידושין דעלמא לא תפסי בכולה, ונשאר מעט שכנגד הערוה שלא חל, [אבל אי לאו צד ערוה ראוי שתפקע זיקה מזו מכיון שייבמה דלא גרע מחליצה שמפקעת זיקה כיון שנתקיימה מצותה], וכ"כ הרמב"ן י"ח ב' שאם יש זיקה מקצת קנין שיש לו בה מן התורה פוגם עליו קידושי אחותה בין קידושין גמורים בין קידושי מאמר כו', ומשמע שאין הקידושין חלין לגמרי, אבל חלין במקצת חוץ מן המקצת שיש לו קנין בערוה שכנגדה, וכ"כ הרשב"א בהוספה מ"א א' שאם יש

הראשונה, אבל מעכשיו ולאחר ל' קידושין תופסין לאחר ברווחא דשבק, וה"ה שזיקה נופלת למקום הריוח הזה.

כ"ח ב' תוד"ה שנעשו בו'

יג. כ"ח ב' תוד"ה שנעשו, אבל כשנפלו לפני שני יבמין מודה ר"ש כו', בפשוטו גם רב יוסף דסבר לעיל י"ח ב' דזיקה ככנוסה גם בשני יבמין מודה דבשתי יבמות לשני יבמין לא קרינן בהו לצרור, כדקתני בהדיא בברייתא רש"א יקיימו, והטעם מפני שאפשר לייבם שתיהן, ואין אחת צרה לחברתה, מיהו קשה איך מותר בהן לר"ש הרי פגע באחות זקוקתו שהיא כאשתו, וצ"ל דכיון שנפלו בב"א נקטינן דבכה"ג רצון התורה שיהיו ככנוסות לשניהם בכח ברירה, ולא לפטור שתיהן.

והא דאיצטריך לעיל י"ט א' קרא דלצרור בנפלו בב"א לפני יבם אחד היינו לפטור שתיהן במוחלט, אבל לא הוה ידעינן להתיר בהן היבום, כיון דסו"ס פגע באחות כנוסתו, ואפשר דמספק הוה מחייבין תרויהו בחליצה, א"נ מדאורייתא יכול לחלוץ לאחת וליבם לשני' לפמשנ"ת ס"ק י"א דחליצה מפקיעה זיקה.

ואין בה כרת ושהאיסור פוקע בייבום אחיו או בחליצה, מיהו בדעת ב"ש במאמר ע"כ פקע היבמה בלא חליצה ואע"פ שלא כנסה להיות כאשתו, וביאר שג"ז רק לדיני ייבום שלא תזקק לו אחותה, אבל לא איסור קרובות ממש מדאורייתא, ולפמשנ"ת לעיל איסור הקרובות הוא מצב מחודש מדאורייתא שיש בו איסור כעין חצי שיעור אסור מה"ת, ואין בו כרת וקידושין תופסין בו, דומה לחצי' שפחה וחצי' בת חורין המאורסת לעבד עברי שקבעה לה תורה דין אשם, וכן ביבמה אסורה לזר ואפשר שאין קדושין תופסין בה.

בירושלמי שם ר"י בעי קידש אשה מעכשיו לאחר ל' יום ונפלה לו אחותה בתוך ל' יום אפי' כן אשתו עמו והלז תצא משום אחות אשה, אמרי לא אמרו ב"ש אלא ע"י זיקה וע"י מאמר, וההיא דא"ר אבהו א"ר יוחנן אפי' קידושי מאה תופסין בה ולא כב"ש, ולכאורה פירושו דמספק"ל כיון שכבר יש לו קנין באשה זו א"כ אין זיקה נופלת לאשה שיש לו בה מקצת קנין, כמו שאין זיקה נופלת למקום זיקה, ואמרינן דלא אמרו ב"ש אלא בזיקה ומאמר שאין יתרון לשני' על

סימן ו

בדיני אחות זקוקתו כ"ג-כ"ח

קיצור תוכן הענינים

חשיב נאסרה. - ולהתור' למ"ד יש זיקה הטעם משום נאסרה, ולמ"ד אין זיקה הטעם משום ספק.

כ"ד א' תני שילא ואפי' שניהם כהנים

(ה) כ"ד א' תני שילא ואפי' שניהם כהנים, לכא' כאן חמיר טפי דחד מיניהו ודאי עביד איסורא. - ויל"ע אם נשאו בניהם זל"ו שהולד ודאי בן חלוצה מאי. - לענין לכתחילה נראה מדברי הראשונים דאף בגונא דליכא ודאי איסור לחד מיניהו נמי אסור. - שם תוד"ה ספק, ובתור' הרא"ש.

כ"ו א' ש"מ יש זיקה הערות בגמ' ובתור'

(ו) כ"ו א' ש"מ יש זיקה כו' איך מתפרש לרב ולר' יוחנן. - שם מכדי הני מתרי בתי קאתיין כו' בתור' י"ח א' נתקשו בלשון זה, ובישוב קושייתם. - שם דלמא ארמיבם חד כו' למה חששו כ"כ עד שביטלו מצות יבום. - שם א"ה תלתא נמי כו' לקמן כ"ח ב' תנן תלתא בהדיא, וא"כ הו"ל להקשות דשלשה כבר תנינא. - שם תוד"ה א"ה, שם א"ה חמשה נמי.

כ"ז ב' בפלוגתא דרב ור' יוחנן

(ז) כ"ז ב' חלק לראשונה הותרה חלק לשני' הותרה הקשו תור' פשיטא, בתירוצם ובגין הרמב"ן, עוד בישוב קושייתם. - שם ואצ"ל מתה שני' כו' משום דהויא כו', יל"ע כיון דס"ל דאין כאן דין נאסרה מה צורך ליתן טעם דהותרה ונאסרה.

שם ור' יוחנן אמר מתה שני' הותר בראשונה, יל"ע פשיטא, דהא בדאו' נמי מותרת למאי דקיי"ל כרב ור"ח מ"א א'.

שם אבל הכא זיקה דרבנן היא, פיר"ח דרב לטעמי' דאין זיקה, והראשונים חלקו דרב אפי' למ"ד יש זיקה קאמר, וראיות לזה. - יל"ע למה באמת לא תיקנו כעין דאו' לרב. - יש לעי' תיקשי לרב מדר"א מ"א א' דאפי' בזיקה דרבנן ס"ל הותרה ונאסרה אינה חוזרת להתירה, וכבר הקשו כן הראשונים שם.

כ"ג ב' מת ולו אח א' חולץ לשתייהן כו', ברין קדם וכנס (א) כתבו בריטב"א ונימו"י, דהכא שיש ספק דעדיין באיסורי' קאי מוציאין מידו. - ולכא' יש לחלק דהכא שהוא עצמו חלץ חמיר טפי, וכ"כ הב"ח, ונחילק בין חלץ ואח"כ כנס לכנס ואח"כ חלץ וחלק עליו הב"ש בזה].

דעת הרמב"ן כ"ד א', דאף כשיש עדיין ספק אחות חלוצה לא יוציא, אבל נראה דמורה היכא שהוא עצמו חלץ שיוציא.

הקשו אחרונים ז"ל לדברי הריטב"א והנמו"י מהא דשרינן כ"ח א' בדלא ידע הי נפול ברישא לייבם את הראשונה, אף שהיא עדין בספק, וכה"ק הגרע"א ז"ל שם, ויש ליישב.

שם קדמו וכנסו כו' ברין כנס א' מהן

(ב) שם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם יל"ע קדם א' מהן וכנס מהו. - ולכא' תלוי במחלוקת הראשונים אי נשואין מפקעי זיקה, אבל יתכן דבספק לא חייבו להמתין, ומלשון המשנה כנסו דמשמע שניהם, אין לדקדק דלמ"ד אין זיקה ע"כ אפי' כנס א' אין מוציאין מידו, וע"כ לדידי' כנסו לאו דוקא. - בדקדוק הלשון דלא קתני יקימו.

שם ע"ס הגמ'

(ג) שם אבל יבומי ברישא לא כו' יל"ע למ"ד אין זיקה מא"ל, הרי להצד שהיא אחות זקוקתה אינה נקנית בביאת יבמין לחוד, ובתורא"ש בזה. - שם שנים שקידשו כו' ש"מ קדושין כו' יל"ע הא תו למ"ל לדיוקי ולמידחי. - שם דיקא נמי כו' לכא' הדיוק מכל אריכות הלשון ותיקשי לאב"י קושית תר'. - שם תוד"ה קדושין. - שם מהו דתימא לגזור תרי אטו חד כו', לכא' הומ"ל דלמא מייבם והדר חליץ כו' כדאמרין בסיפא.

שם הכי השתא כו'

(ד) שם מ"ש דתנן ארבעה אחין כו' הכי השתא התם כו' הכא כו' הלשון נראה דהחילוק בין ודאי לספק, אבל רש"י פירש משום דנאסרה, וסובר שגם בביטול מצו"י

שם איתיבי' כו' א"י מי שנאן

(ח) שם איתיבי' כו' בירושלמי מפורש דהקושיא מתייחסת לפלוגתא דר"א ורבנן מ"א א'. - שם איני יודע מי שנאן, פירשו הראשונים דר"ל דמשבשתא היא, וראיות לזה. - שם תוד"ה איתיבי', ומיהו נראה לר"י כו' לכא' לעיל י"ז ב' מבואר דרב חייש למיתה. - שם בא"ד כיון דליכא אלא אח א' כו', לכא' גם בשני אחין אין לגזור במתה כיון דלא תלוי במעשה ידיה.

כ"א א' ולימא לי' גזירה דלמא קדים כו'

(ט) כ"ח א' ולימא לי' גזירה דלמא קדים וחליץ לראשונה, יל"ע האם בדרך ישוב אמרו כן, או דלקושטא דמילתא גזרינן לכתחילה. - והרשב"א כתב דלקושטא דמילתא לא מחדשינן גזירה זו, ובדברי הריטב"א בדעת הרי"ף בזה. - אבל הבי"י סי' קע"ה דקדק מלשון הרמב"ם והטור דגזרינן, ועב"ש סק"ב שהעיר ע"ז, מיהו בפסקי ריא"ז כתב כהב"י. - כתב הרמב"ם פ"ז ה"ה ואם קדמו וכנסו כל אחד אחת מן האחיות מוציאין אותן מידן, והלשון סתום שלא ביאר דבייבם את השני' תחילה הראשונה מותרת.

שם ולימא לי' גזירה שמא ימות כו' בפסק הרי"ף

ולענין הלכה

(י) שם ולימא לי' גזירה שמא ימות כו' לא ביארו בגמ' למה למ"ד יש זיקה שרינן דייעבד ולמ"ד אסור לבטל אף בדיעבד יוציא, ברש"י ותו' בזה. - ולכא' יתכן דקושיית הגמ' דגם למ"ד יש זיקה יש לחוש לביטול מצות יבמין, ואפשר ליישב בזה פסק הרי"ף. - בדברי הרשב"א בחידושו ובתשובה ובמלחמות פרק האשה רבה. - לענין הלכה סתם בשו"ע כו' יתנן, ובדברי הב"ש והב"מ שם.

שם ר"י למיתה לא חייש

(יא) שם ר' יוחנן למיתה לא חייש, יל"ע דלכא' מוכח מדר"ש דאמר יקיימו דחשינן למיתה, דהא ס"ל אין זיקה לעיל י"ט ב', ויש ליישב.

שם ונימא לי' דנפול בב"א

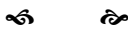
(יב) שם ונימא לי' דנפול בב"א כו' ולימא לי' דלא ידעינן כו' לכא' דוחק טובא לאוקמי סתם מתני' כה"ג. - שם אלא שני אמר כו' הרמב"ן הוכיח מכאן דזיקה דרבנן, וישוב להריטב"א ע"ט ב'.

שם תניא רא"א כו' בדין ביאה פסולה

(יג) שם תניא רא"א ב"ש אומרים כו', משמע דלכו"ע סגי בגט ואי"צ חליצה וכן הוכיח מרן זללה"ה מהא דהשני מותר בראשונה. - ועיי"ש בביאור טעמא דביאה פסולה אי"צ חיזור. - בדין כנס רק א' מהן.

כ"ח ב' סד"א משום מצוה כו'

(יד) כ"ח ב' סד"א משום מצוה עבוד כו' מהא דס"ד להתיר במקום מצוה הוכיחו הרמב"ן והרשב"א דזיקה דרבנן. - בביאור הס"ד להתיר משום מצוה. - יל"ע למ"ד אין זיקה מאי קמ"ל מתני'.

כ"ג ב' מת ולו אח א' חולץ' לשתייהן. בדין קדם וכנס אם מוציאין מידו.

א. כ"ג ב' מתני' מת ולו אח אחד חולץ' לשתייהן, דקדקו הראשונים ז"ל מ"ט לא קתני נמי הכא קדם וכנס אין מוציאין מידו, כדקתני בסיפא בשנים, ובריטב"א ונמו"י כתבו דלא מצינו שהתירו בדיעבד אלא כשלאחר שכנסו שניהם תו ליכא איסורא כלל, והנדון רק על העבר אם הי' איסור וכיון שהדבר ספק אין מוציאין מידו, אבל כשיש עדיין ספק שעובר איסור בזה שמקיים אצלו אחות חלוצתו או אחות זקוקתו, לא שרינן ליה לקיים אפי' בדיעבד, וכ"כ הרשב"א כ"ד א' דהא דהקלו בספק חלוצה לכהן היינו דוקא באיסורי כהונה דלאו גרידא, אבל בהני דגזרו אטו אחות אשתו דכרת, לא מקילנן אפי' בדיעבד.

ובפשוטו יש לחלק דבאח אחד שהוא בעצמו חלץ' לאחותה, אע"פ שחלץ' לה רק מספק, א"א להתירו לכנס אחות חלוצתו, דאוושא מילתא טובא ויבואו להתיר אחות חלוצתו, תדע שאפי' צרת אחות חלוצתו החמירו, וכ"ש אחות חלוצתו, ולא מצינו במתני' קולא אלא כשאחר חלץ' לאחותה, וכבר כתב הב"ח סי' קע"ו ס"א לחלק כן, ועיי"ש שחזר בו עפ"ד הנמו"י וכתב דבכנס תחלה ואח"כ חלץ' יקיים, ובחלץ' ואח"כ כנס יוציא, והתנא סתם משום דלא פסיקא ליה דבכל ענין יקיים, והב"ש שם סק"א חלק עליו,

כנושא אחות חלוצתו וכמשנ"ת (ועי' ב"מ בצלעות הבית סימן ב' ולע"כ).

הקשו האחרונים ז"ל לדברי הריטב"א והנמו"י דלא שרינן במקום ספק אלא דומיא דשמעתין דאיסורא דעבד עבד, אבל כשיש ספק דעדיין באיסוריה קאי, יוציא, א"כ מ"ט שרינן לקמן כ"ח א' בדלא ידיע הי נפול ברישא לייבם את הראשונה, הרי היא עדיין בספק נאסרה כל ימיה, וכן הקשה שם הגרע"א ז"ל ע"ד רש"י שדימה הא דשרינן התם בספק להא דקדמו וכנסו דשמעתין, והא לא דמי דהכא איסורא דעבד עבד ומהשתא היתר גמור הוא, אבל התם הו"ל ספק נאסרה, ואמנם המ"מ בפ"ז ה"ה כתב דק"ל בההיא דלקמן כ"ח א' דאם כנס יוציא, והביא הב"מ בסי' קע"ה ס"ב מספר ע"פ דהטעם מפני שנשאר באיסורו, וכתב דזה מתיישב לפי הריטב"א ונמו"י, אבל להרמב"ם והרמב"ן דכל ספק דרבנן אם כנס לא יוציא לא נתיישבו דברי המ"מ.

ואפשר לומר דנאסרה שעה אחת והותרה דמי לאיסורא דעבד עבד, ואע"פ שדין נאסרה דאורייתא נשאר באיסורו לעולם, מ"מ באחות זקוקתו קיל טפי, כיון שניכר דאיסורא דרבנן הוא שהרי היתה זקוקה לחליצה וכל שזקוקה לחליצה ונעשית ראויה לייבום לא חשיבא נאסרה, וכדחזינן דלרב לא אמרינן הכא נאסרה כלל, וה"נ לגזירה דרבנן כיון שאין איסורו ניכר כעת, י"ל דמקילינן בספקא, ועוד דהא חזינן דלר"א אליבא דב"ש וכן לר"ש ואבא שאול יקיימו, אע"ג דר"א אית ליה נאסרה שעה אחת אסורה מדאורייתא, וש"מ דאיסור זה קיל טפי בדרבנן, מיהו אם אמרו יקיימו גם בכנס אחד לחוד א"כ אין ראי' דבגלל שהותרה הקלו, שהרי מעיקרא לא אסרו אלא לכתחלה, אבל פשטות הדברים דדוקא בכנסו שניהם יקיימו, מיהו אם נשואין מפקעי זיקה, ה"נ כבר פקעה זיקה בכניסת האחד, ועוד דנאסרה שאפשר לבטלו ע"י מעשה שיכנסו שניהם קיל טפי ושייך לומר שזיקתה קיימת, ועחז"א סי'

ובאמת כנס תחלה ואח"כ חלץ יש להחמיר יותר דודאי עבר איסור או אחות זקוקתו או עובר על אחות חלוצתו, ולרבותא נקטו הראשונים ז"ל חלץ תחלה ואח"כ כנס, שאם כנס תחלה ואח"כ בא לב"ד לחלוץ מורינן ליה להוציא את כנוסתו בגט ואח"כ לחלוץ לאחותה, שהרי לאחר שיחלוץ לאחותה בדין הוא שיוציאה, וא"כ מורינן ליה להוציאה קודם החליצה, כדין מת היבם לקמן מ"א א', וכבר כתב אמו"ר שליט"א מכ"ז בדף כ"ד א' ע"ד הרשב"א שם.

מיהו למ"ד אין זיקה אם כנס אחת מהן פקעה זיקתו מהשני ותצא משום אחות אשה, וי"ל דמשו"ה לא קתני קדם וכנס, דאחר שחלץ לראשונה אסור בשני, ולכנסו שתייהן ג"כ לא שייך, ולא מיירי בדין כנס אחת, וביטל מצות יבמין.

הרמב"ן בדף כ"ד א' כתב דספק אחות חלוצה אסורה לכהן לכתחלה, ורק בדיעבד לא יוציא, ונסתייע מהא דבכולה מתני' לא שרינן ספק אחות חלוצתו וספק אחות זקוקתו לכתחלה, וכתב הטעם משום דחלוצה מיפרסמא מילתא בב"ד טובא הלכך חיישינן שמא יאמרו אחות זקוקה מותרת לכתחלה, ומשמע לכאורה דבדיעבד אם כנס לא יוציא, אבל נראה דמודה הרמב"ן היכא דהוא עצמו חלץ לאחותה גרע טפי, ונסתייע מהא דלכתחלה אחד חולץ ואחד מייבם, ולא שרינן להו לכתחלה לייבם את שתייהן, [מיהו הרשב"א נסתייע בהדיא מהא דאח אחד ועי"ש שהקשה מ"ט לא קתני אם כנס לא יוציא, מיהו בתחלה כתב הרשב"א מ"ט לא שרינן ליה למיחלץ חדא ולאפטורי אידך, ולכאורה ר"ל לייבם לחדא, ואח"כ תצא משום אחות אשה, ולכאורה הרי מבטל מצות יבמין וזה ספק בדאורייתא], ועי' תו' רי"ד שכתב דבאיסורי קורבה החמירו, וזה כהרשב"א.

ואף לדעת תו' בשמעתין דבספק עבד איסורא לא יוציא, י"ל דבאח אחד יוציא, ולא משום דחמיר איסוריה לקנסו, אלא משום דמיחזי טפי

ואמנם מדברי התו' ד"ה קדמו דמדמו הא דהכא לשו"י שקידש כו' משמע דבקדם אחד וכנס ג"כ אין מוציאין מידו.

אבל לדעת הרמב"ן והריטב"א דנישואין לא מפקעי זיקה, א"כ ה"נ עדיין צריך לחלוץ לשני, וא"כ צריך להמתין עד שיעשה אחיו מעשה, מיהו י"ל דלא חייבוהו להמתין בספק, וזהו שאמרו אימר ידידה מתרמיא ליה, דמשום נאסרה ליכא הכא שהרי רק אחת יבמתו והיא מותרת, ומשום ביטול מצות יבמין לא חיישינן דילמא מייבם ברישא דאימר ידידה מתרמיא ליה, ומה"ט גם להמתין לא מחייבין ליה, ופשטות הלשון קדמו וכנסו משמע דוקא שניהם, אבל קדם אחד וכנס לא יכנס השני אלא יחלוץ, וש"מ דבכניסת הראשון לא פקעה הזיקה אלא ימתין, ולכן גם השני לכתחלה לא יכנס, ולפ"ז אם מת השני מוציא את אשתו בגט ואת השני בחליצה, ובתו' רי"ד כתב דבכנס אחד ימתין כדין שו"י שקידש אחיו את אחותה, וכאן שכנס יוציאנה מביתו עד שיעשה אחיו מעשה באחותה, ולשון הריטב"א ג"כ משמע דוקא בכנס גם השני אין מוציאין מן הראשון דכיון שייבם אחיו לזקוקתו פקעה זיקתיה מיניה ואישתריא ליה, ולשיטתו ודאי ראוי לומר כן, אם ס"ל דנשאר חיוב חליצה על אחותה מדאורייתא, ע"י בדבריו ע"ט ב' י"ח א' ב'.

מיהו אכתי למ"ד אין זיקה לא אשכחן דימתין, וכדאמרין י"ח ב' דריב"ב סבר יש זיקה, ואם לדידה קדמו וכנסו שניהם לאו דוקא אלא ה"ה אחד, א"כ לית לן למיעבד פלוגתא בהכי, ועי' תו' רי"ד שכתב דקנסינן ליה, וזה צ"ע מגמ' י"ח ב' ולע"כ בדבריו ז"ל שם, מיהו י"ל דהכא גרע כיון שמספק לא הותרה השני ועדיין זקוקה לחליצה, יש לגזור שלא להתירו בראשונה כ"ז שלא נעשה מעשה בשני, ול"ד למאורע שקידש אחותה שלא היתה בספק יבמתו, ולא אתו למישרי אחותה בגללה, ועי' לעיל סק"א דבאח אחד למ"ד אין זיקה, דבודאי א"צ להמתין, ה"נ הדין נותן שלא יוציא, וא"כ אין קושיא אם סתמא מתפרש

קל"ד סק"ד שהוכיח דביאת הראשון אינה ביאה פסולה.

מיהו מהא דפשיטא לגמ' שא"א לאסור את השני שכנס, משמע דסברא פשוטה היא דבספק דרבנן לא מפקינן מיניה, ואין זו הוראה מיוחדת בנאסרה דשמעתין לומר דדמי לספק דמתני' כ"ג ב', דא"כ הו"ל לגמ' לפרושי ד"ז, ומזה משמע כהרמב"ן דסמכינן אבריתא דתני שילא כ"ד א' דבספק איסור דרבנן אין מוציאין, והתם חמיר טפי מהכא שהרי אחד מהם ודאי עובר על איסור חליצה, ועי' בספר אאמור"ר שליט"א כ"ד א' שהביא מספר ישרש יעקב כתירון הנ"ל ע"ד הריטב"א, ועוד דהיכא דעבד מצות ייבום הקלו טפי, דאיכא ודאי מצוה וספק איסור, וכתב דצריך ראי' לחלק כן, ולכאורה נראה דטעמא דב"ש דיקיימו היינו מפני שקיימו המצוה בכניסתן, אבל סתמות הגמ' משמע דבכל ספק לא יוציאו.

נמצינו למידין לדעת הרמב"ן בכל ספק דרבנן אם כנסו אין מוציאין מידם, אבל בחלוצה דמיפרסמא מילתא יש להחמיר כדי שלא יבואו להתיר אחות חלוצתו ואחות זקוקתו, ולדעת הרשב"א והריטב"א לא התירו אלא באיסורי כהונה או בספק איסור שעבר ועכשיו הותר לגמרי, או בספק נאסרה שבסוגיא כ"ח א'.

ובהא דתני שילא כ"ד א' יש עוד סברא לקולא, דכיון שיש לשתייהן חזקת כשרות לא פסלינן להו מספק חלוצה, ול"ד לספק אחות זקוקתו שאין הגדון על האשה ואין כאן חזקת כשרות.

שם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם. בדין כנס אחד מהן.

ב. שם במשנה קדמו וכנסו אין מוציאין מידם, יש להסתפק כנס אחד ועדיין לא עשה השני מעשה מאי, דבכנסו שניהם הר"ז כשומרת יבם שקידש אחיו את אחותה וחלץ לה אחיו או כנסה דתנן מ"א א' יכנס את אשתו, אבל קודם שעשה אחיו מעשה תנן דימתין, מיהו כאן כבר כנסה, והו"ל כנשואה דלדעת תו' נישואין מפקיעין זיקה, ועוד שהדבר ספק דאפשר דדידה אתרמיא ליה,

מיהו לשון הגמ' דפגע באחות זקוקתו משמע דלכו"ע יש איסור באחות זקוקתו, ואפשר שזהו מענין מכוער הדבר שכתבו תו' י"ח א' ד"ה מיאנה, והיינו דלא שרינן לכו"ע לבעול אחות זקוקתו, ולא התיר ר"ג אלא כשעם ביאתו פקעה זיקת אחותה ממנו, וכ"מ במתני' קי"ב ב' בחרשת, ועמש"כ ס"ד סק"ח, מיהו קשה לומר שיהא איסור זה פשוט עד שהוצרך התנא להשמיענו דלא גזרינן דילמא עבר על איסור זה, ובפשוטו אין זו אלא הנהגה הראוי', שו"ר בתו' הרא"ש שכתב דלמ"ד אסור לבטל מצות יבמין האיסור משום דמבטל מצות יבמין, ור"ל דקיצרו בגמ' ונקטו הטעם למ"ד יש זיקה, וממילא מוכן דלמ"ד אין זיקה מיירי בקידושין גמורין ואיכא משום ביטול מצות יבמין.

שם שנים שקידשו כו' ש"מ קדושין כו', יש לעי' הא תו למה ליה לגמ' לדיוקי, הרי כבר תירצנו דמיירי בהוכרו ולבסוף נתערבו, וי"ל דבשלמא באחד משכח"ל שידע ושכח, אבל בתרי דוחק לאוקומי ששניהם ידעו ושניהם שכחו, ולכן ס"ד דבפשוטו מיירי שקידשו בתערובת, ומשני דמיירי שקידשו שניהם באותו מעמד ולכן נתערבו לשניהם מאותו גורם.

שם דיקא נמי דקתני ואין יודע כו', לכאורה אם קידשו בתערובת לא הו"ל להזכיר כלל זה אינו יודע וזה כו' אלא ואין יודע איזו לזה ואיזו לזה, ולפ"ז הדיקא נמי הוא לא רק מלשון אינו יודע, ותקשה לאביי קושית תו', וי"ל דאגב דמסיים זה נותן כו' קאמר נמי זה אינו יודע כו'.

שם תוד"ה קידושין, פי' דע"י קידושין קא מפסדה, צ"ל מיתסרה, וכ"ה בתו' הרא"ש, שו"ר במהדו"ב הגיה מיפסלא.

שם תוד"ה דיקא, וי"ל דאין יודע כו', עמש"כ בזה בגמ'.

שם גמ' מהו דתימא לגזור תרי אטו חד קמ"ל, הו"מ למימר דילמא מייבם והדר חליץ האח של השני וקא פגע ביבמה לשוק א"נ בלא חליצה

דה"ה הכא בכנס רק אחד מהן, ועי"ש בטעמא דלא קתני ברישא קדם וכנס למ"ד אין זיקה.

בדברי התוד"ה קדמו עמשנ"ת [לעיל ס"ד] סק"ז י"ב.

שם במשנה אין מוציאין מידם, במתני' דר' אחין קתני בש"א יקיימו וכן בדר"ש ואבא שאול, ויש לדקדק מ"ט קתני הכא לשון אין מוציאין מידם, ואפשר דלשון יקיימו נאמר כשמקיים מצות יבום, וכמתני' דריש פרק החולץ אין הולד של קימא יקיים, אבל כאן רק אחד מהם מקיים מצוה ומש"ה קתני לשון לא יוציאו מידם, כהני דסוף פרקין דמיירי ברשות, ויש סמך מזה דטעמייהו דב"ש ותנאי דאמרי יקיימו מפני שמקיים מצות יבום, ולכן לא החמירו שיוציא, וכמש"כ סק"א, (ואם נימא דבכנס אחד ג"כ אין מוציאין מידו, אפשר שבכה"ג לא מיתני ליה יקיים, שאם מת אחיו דינו שיוציא, עי' לעיל להתו' ולהרמב"ן בזה).

ואפשר עוד דלמאי דתני שילא דאפי' שניהם כהנים אין מוציאין מידם, לא ניחא ליה למיתני יקיימו כיון שאין זו מצוה ואין זה משובח, דסו"ס אחד מהם נושא חלוצה, ולכן קתני אין מוציאין מידם.

שם אבל יבומי ברישא לא כו', ע"ס הגמ'

ג. שם אבל יבומי ברישא לא דקא פגע באחות זקוקתו, יש לעי' בשלמא למ"ד יש זיקה אסור בקרובותיה, אבל למ"ד אין זיקה הרי האיסור רק משום ביטול מצות יבמין, ואם היא אחות זקוקתו אינה נקנית בביתא יבמין לחוד, וא"כ לא פקעה זיקת אחותה ממנו, וי"ל דכדי שלא תהא בעילת זנות מורינן למייבם לבעול לשם קידושין, וסתמא דמילתא יש עדים בביתא יבמה, עמש"כ אאמו"ר שליט"א נ"ג ב' דקי"ל דיבמה נקנית בלא עדים, אבל משמע מדברי התו' דלכתחילה מעמידין עדים ע"ש, ואם עושה מאמר תחלה ג"כ מורינן ליה להתנות לשם קדושין, וכך מתפרשת המשנה דבכנסו אין מוציאין מידם ששתייהן קנויות במוחלט.

למ"ד יש זיקה הרי נאסרה ותו לא משתריא בחליצת אחותה, (ולר' יוחנן אם חליץ לשני' הותרה הראשונה, ולתנא דמתני' גם הראשונה אינה חוזרת להיתירה), אבל הכא ליכא ענין נאסרה וכמ"ש רש"י, ולמ"ד אסור לבטל מצות יבמין הכא ל"ג בספק, ולשון הגמ' ה"ק אי למ"ד יש זיקה התם יש זיקה והכא ליכא, ואי למ"ד אסור לבטל מצות יבמין התם איכא למיגזר דילמא מייבם והדר חליץ ומבטל מצות יבמין, הכא ספיקא הוא דאפי' מייבם והדר חליץ אימור ידיה קא מתרמיא ליה, ולכן לא גזרו דילמא מייבם והדר חליץ.

ולדבריהם נחא הא דלא אמרו בגמ' בפשיטות התם ודאי עבר הכא ספק, כיון דלמ"ד יש זיקה התירוץ דהכא ליכא נאסרה כלל, וליכא למיגזר דילמא מייבם והדר חליץ דאיסור קרובות קים להו לאינשי, וכמ"ש רש"י ותו' כ"ח א', ולמ"ד אסור לבטל מצות יבמין דאיכא למיגזר דילמא מייבם והדר חליץ, הכא לא גזרינן משום דאימור ידיה מתרמיא ליה, ועי' לקמן סק"י דאפשר שמשום חשש אחות זקוקתו לא גזרו, אבל מאן דחייש לביטול מצות יבמין גזר שמא ייבם ברישא אף למ"ד יש זיקה.

כ"ד א' תני שילא ואפי' שניהם כהנים

ה. כ"ד א' תני שילא ואפי' שניהם כהנים, כאן יש חידוש דאע"פ שאחד מהם ודאי עביד איסורא דחלוצה לכהן, ואפ"ה אין מוציאין מהן דכל חד ספיקא הוי, וכתב הרמב"ן מדברי רש"י דדוקא בדיעבד כיון שכנס אין מוציאין מידו, ובאמת אפי' בדיעבד יש כאן חידוש טפי מספק אחות זקוקתו ואחות חלוצתו, דכיון שאיסור חלוצה ידוע ויש כאן ודאי חלוצה הר"ז גורם פגם בחומר איסור חלוצה, משא"כ כשמתירין במאורע שלפנינו לא דייקי כו"ע בפרטים, ויש להסתפק בדאיכא ממ"נ מאי, כגון שבא לישא בנו של זה בתו של זה, דממ"נ חד מיניהו חלל, מיהו בזה י"ל דלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין, אבל אכתי הבן

כדבסמוך אלא דחשש זה איכא טפי בסיפא ומהתם הוה שמעינן לה, ולכן מפרש הכא חשש דליכא למישמע מסיפא, ויש לעי' מהו החשש שינהג האחד כמו השנים, הרי השנים חולצין תחלה ואח"כ השני מייבם, ואם היחיד יעשה כך לא פגע באחות זקוקתו כדפרש"י, וגם לא מסתבר שייבם אחר חליצה, וצ"ל כיון דשמע שאחד מייבם יבא ג"כ לייבם, אבל השנים מדכרי אהדדי, ולכאורה אם היחיד שכנס אינו מוציא, אין ראוי לגזור שמא יעשה כן לכתחלה, וש"מ דברישא אע"פ שכנס יוציא, ויש לדחות דחיישינן נמי שיכנסו קודם שחלצו אחי השני.

שם הכי השתא התם כו' הכא כו' אימור כו' בפרש"י ותו'

ד. שם מ"ש מהא דתנן ארבעה אחין כו' הכי השתא התם אי למ"ד יש זיקה כו' הכא כל חד וחד אימור כו', לשון זה מתפרש דהתם ודאי עבר איסור זיקה או איסור ביטול מצות יבמין, הכא ספיקא הוי, אבל רש"י פי' דה"ק התם דתרווייהו יבמות ניהו איכא למימר דנאסרה בשעת נפילה ותו לא משתריא, [וס"ל לרש"י דמשום איסור ביטול מצות יבמין ג"כ הויא בדין נאסרה כיון דרבנן אסרוה, ולא דוקא באיסור קרובות כמ"ד יש זיקה, אבל תו' לקמן כ"ז ב' ד"ה אבל כתבו בשם ר"ח דמשום איסור ביטול מצות יבמין אינה בדין נאסרה, שהוא איסור צדדי ולא בגוף היבמה, וגם להחולקים על פי' ר"ח שם דרב לכו"ע קאמר דאין נאסרה משום זיקה דרבנן, מ"מ סברא זו נכונה אף אליבא דר' יוחנן, דאין דין נאסרה אלא באיסור ערוה ולא משום ביטול מצות יבמין], אבל הכא היבמה עצמה לא נאסרה כלל, ואיסור אחות זקוקתו הוא על הנכרית, וכשהותרה מותרת לכו"ע, ובאמת לפרש"י דהקושיא למה לא יוציאו, הרי התירוץ פשוט דמספיקא לא מפקינן אשה מבעלה, שאפי' ספק חלוצה דחד מיניהו ודאי עבר לא מפקינן.

ובתו' פירשו דהקושיא מ"ט שרינן הכא לכתחלה אחד חולץ ואחד מייבם, ומשני דהתם

לכתחלה לחלוץ ואח"כ לייבם, עמש"כ לקמן סק"ט, ואם חלץ לראשונה שני' אסורה, אבל לתנא דמתני' בכל גונא אסורה.

שם דאי אין זיקה מכדי הני מתרי בתי קאתיין כו', יעוי' בתו' י"ח א' שנתקשו בלשון זה, ואפשר דנקטו כן כלפי מתני' דלעיל כ"ג ב' דהתם מובן שאין לייבם חדא כיון שרק ביאת אחת מהן מצוה, ודילמא מפקיע זיקה דאידך, אבל כאן דיש בכל אחת מהן מצות ייבום, אין ראוי לחוש מלייבם לחדא, ואחיו ייבם את השני', ועמש"כ לעיל ס"ד [סק"ז] שכבר כתבנו מדברי אאמו"ר שליט"א בזה שביאר הדברים, ולמש"כ לשון הגמ' בדף י"ח הוא מלשון הגמ' כאן, ואמתני' דלעיל קאי.

שם דילמא אדמייבם חד מיית אידך, הדבר מחודש לחוש כולי האי, ולבטל מצות ייבום למ"ד מצות ייבום קודמת וכדאמר כ"א א' דחליצה במקום ייבום לאו מצוה היא, וצ"ל דכיון ששלא במקום מצוה מובן שאין לו לקדש אחותה ולהפקיע ממנו זיקה זו, ה"נ כשעוסק במצות אח אחד אין לו לבכר מצותו ולהפסיד לאחיו השני, ומורינן ליה לקיים שתי מצות בוראי, דסו"ס הו"ל כמפקיע מצוה המוטלת עליו, [נא"ה, וע"ע לעיל ס"ג סק"ז] ועמש"כ לקמן ס"ק י"ד דבזה מובן הא דס"ד דבאיסור מצוה ואיסור קדושה שרו רבנן, דכיון שיש יתרון לאח אחד שפיר מתעסק במצותו, ואינו חושש דילמא מיית אידך.

שם א"ה תלתא נמי, יש לדקדק למה הקשו בלשון זה, הרי בהדיא תנן לקמן כ"ח ב' בתלתא דחולצות, והו"ל להקשות דתנינא שלשה אחין כו', וי"ל דאה"נ דהקושיא מאי רבנותא דארבעה, הא תלתא נמי ותנינא לה בהדיא, והתם משום רבנותא דר"ש קתני לה, ועוד דכמו שאין לשנות חמשה בסתם, אין לשנות נמי ארבעה בדסגי בשלשה.

שם תוד"ה א"ה, דהוי רבנותא טפי דאסור לבטל כו', לכאורה ודאי יש לאסור בתלתא טפי כדמשני בגמ', דנהי דזיקתן קלושה קצת, אבל

הנולד ודאי חלל מחלוצה הוא, ובפשוטו כשרבנן התירו שלא להוציא הכשירו ג"כ הולד.

ולענין לכתחילה נראה מדברי הראשונים ז"ל שאפי' באחד חולץ ואחד מייבם דאיכא למימר שאף אחד לא עבר איסור חלוצה, מ"מ לכתחלה אסור לכנוס ספק חלוצה, ובירושלמי אמרו במציעתא דאחד ישראל ואחד כהנים כסדר הזה, ובסיפא אמרו דבכהנים אסור, ובקרן אורה ביאר דרישא דשרי היינו באחד שקידש ולו שני אחים וקדמו וכנסו, וקמ"ל דאע"פ שבעל אחות זקוקתו לא פסלה מן הכהונה, והרמב"ם העתיק דין הגמ' בבבא דלזה אחד ולזה שנים, ובאמת דינם שוה, אבל בגמ' נשנית ברייתא זו אסיפא.

שם תוד"ה וספק, ולמה לא תחלוץ כיון דספק חלוצה מותרת לכהן, וס"ל להתו' דכה"ג לא חשיב כלכתחלה כיון שהיא כבר נשואה ואין מוציאין מידו, ובאמת מבחינת חומר האיסור עדיף שתחלוץ, דאם חולצת יש כאן רק איסור דרבנן, ואם לא תחלוץ יש כאן ספק איסור תורה, ולכן ע"כ דהתם מפקין לה מבעלה אם תחלוץ, מיהו לשון הגמ' שם סתום קצת דהול"ל חולצת ויוציא, ואפשר דמשום דנפגמת על בעלה ג"כ פטורה מחליצה, ולכו"ע לא יוציא מספק, ומ"מ ס"ל דחליצה עדיפא להצילה מחשש דאורייתא, ומאן דפטור סבר דפגם על בעלה גרע, וצ"ע.

ובתו' הרא"ש בשם הרמ"ה כתב דהתם שהחליצה מיבמה אע"פ שחלץ רק מספק יוציא, משא"כ הכא שהוא ספק אם חלצה מיבמה, והיינו משום דבכה"ג אוושא מילתא טפי דנראית כחלוצה לכהן.

כ"ו א' ש"מ יש זיקה כו' ע"ס הגמ' ובתו'

ו. כ"ו א' ש"מ יש זיקה, ולכן לייבם אסור משום דפגע באחות זקוקתו, ולחלוץ לחדא ולייבם אידך, הרי כבר נאסרה בשעת נפילה, ולרב למ"ד יש זיקה י"ל דשרי לחלוץ ואח"כ לייבם, ולר' יוחנן אם חלץ לשני' מייבם לראשונה, ולענין

טעם לדינא דסיפא, הרי לרב דלא חשיבא נאסרה אין צורך להזכיר הא דהותרה ונאסרה, וטפי הו"ל לפרושי טעמא דלא חשיבא נאסרה, ולכאורה יש לדקדק מזה כמ"ש תו' דלרב אפי' חלץ לשני' לא הותרה הראשונה, דלא מהני טעמא דחזרה והותרה אלא לזיקה או במתה, אבל משום ביטול מצות יבמין גזרינן דילמא מייבם ברישא, ולכן אינה מתייבבת אפי' הותרה ונאסרה וחזרה והותרה ע"י חליצה, ונפ"מ בשני יבמין, ולפמש"כ לקמן דמודה רב דלר"א דנאסרה שעה אחת אסורה ה"ה דהכא גזרו אפי' על הראשונה ואצ"ל על השני', ניחא דביאר בדבריו דדוקא משום דס"ל חוזרת להתירה שרינן נמי הכא.

שם ור"י אמר מתה שניה הותר בראשונה, יש לעי' פשיטא דהא אפי' באחות אשה דאוריתא מותרת למאי דקי"ל כרב ור"ח מ"א א', וי"ל דהכא כאידחיא מהאי ביתא חשיבא, כיון שבשעה שנאסרה היתה אסורה לכולם, ובדאוריתא כה"ג שוב אינה חוזרת להיתירה, וקמ"ל דהכא כיון שזקוקה לחליצה כלא אידחיא דמי, ואע"פ שלא הועיל זיקתה לחליצה לומר דלא חשיבא נאסרה מעיקרא, מ"מ אהני שאינה בדין אידחיא, וכ"מ סברא זו לקמן מ"א א' במתיב רה"מ.

שם אבל הכא זיקה דרבנן היא, פי' תו' בשם ר"ח דרב לטעמיה דאין זיקה, וקשה א"כ הול"ל אבל הכא גזירה בעלמא היא, ומ"ט נקט לשון זיקה דרבנן היא, ועו"ק דכיון דקושטא הוא דאף למ"ד יש זיקה היינו מדרבנן א"כ כמפורש דאף למ"ד יש זיקה מותרת, ועו"ק דא"כ רב ור"י פליגי הכא בדין יש זיקה ואין זיקה, ול"מ כן דהא פרכינן ורב לית ליה האי סברא, משמע דאהאי סברא פליג, ולא מחלוקת דעלמא בדין זיקה, ועוד יש לדקדק מדנקט רב במילתיה אחותה שמותרת לאחר מיתה אף למ"ד יש זיקה, ש"מ דבאשה ובתה אסורה משום זיקה, דאי משום ביטול מצות יבמין אף באשה ובתה מותרת כשמתה כדלעיל י"ז ב', וברמב"ן ורשב"א וריטב"א מבואר דרב אתיא אף למ"ד יש זיקה.

ודאי דעדיף לקיים מצות חליצה בתרוייהו, ועו"ק לפמש"כ דתלתא נמי תנן בהדיא, א"כ קושיית הגמ' אלימא, דדינא דארבעה מיותר.

שם א"ה חמשה נמי, אא"ב יש זיקה אין חידוש בחמשה טפי מארבעה, אבל בארבעה יש חידוש טפי מתלתא דיש זיקה לתרי אחי וכמ"ש תו', אלא אי אמרת משום ביטול מצות יבמין הו"ל לאשמועינן רבנותא טפי דאפי' חמשה, ומשני דלמיתה דתרי לא חיישינן.

כ"ז ב' אר"ה א"ר ב' אחיות יבמות כו' בפלוגתא דרב ור' יוחנן, ע"ס הגמ'

ז. כ"ז ב' חלץ לראשונה הותרה חלץ לשני' הותרה, הקשו תו' פשיטא, ותירצו דקמ"ל דצרתה ג"כ מותרת, ויש לעי' אכתי העיקר חסר מן הספר, ואדרבה הלשון משמע דהותרה רק היא, והרמב"ן גרס בהדיא הותרה היא אבל לא צרתה, ומפרש דאתיא כמ"ד יש זיקה, ובאמת פשטות הגמ' דמימרא דרב אף למ"ד יש זיקה עמש"כ בזה להלן, מיהו לגירסא דידן שלא הוזכר דין צרתה י"ל דמיסתם לה סתומי, כדי שיתפרשו דבריו לכו"ע, ולמ"ד יש זיקה צרתה אסורה, ולמ"ד אין זיקה אף צרתה מותרת, ולדעת ר"ח דדברי רב רק למ"ד אין זיקה צ"ל דמיתורא דנקט הותרה נלמד דהותר הבית לגמרי ואף צרתה מותרת, ואתא לאשמועינן דאתיא כטעמיה דאין זיקה.

ואפשר דקמ"ל דדוקא חלץ הותרה, אבל ייבם יוציא, ואפ"ה אינה בדין נאסרה, דלמ"ד יקיימו פשיטא דלא נאסרה, שהרי מעיקרא לא נאסרה אלא לכתחלה, ועוד קמ"ל דחלץ לראשונה הותרה רק היא אבל השני' אסורה, וכן חלץ לשני' עדיין הראשונה אסורה להתיבם, והיינו לשיטתו דאסורה משום ביטול מצות יבמין, ולכן גזרינן דילמא מייבם ברישא, ורק במתה הותרה, ונפ"מ בשני יבמין דג"כ אסורה הראשונה, וכמ"ש תורד"ה איתיביה.

שם ואצ"ל מתה שני' שמותר בראשונה משום דהויא יבמה כו', יש לעי' למה האריך בנתינת

כ"ח א' ולימא ליה גזירה דלמא קדים כו', האם דיחויא הוא, או דלקושטא דמילתא גזרינן לכתחילה

ט. כ"ח א' ולימא ליה גזירה דלמא קדים וחליץ לראשונה כו', יעוי' בתו' שביארו מ"ט יש לגזור לכתחילה ולא לאסור בדיעבד, דשמא יטעו ביבמות אלו יש לגזור טפי משמא ילמדו מכאן בעלמא, ויש לעי' אם סברא זו קיימת לדינא לגזור לכתחילה שלא להורות לחלוץ לשני' ולייבם לראשונה, או דרך מכח קושיא דמתני' הוה מחדשינן חשש זה, אבל כיון דמתני' לא מתיישבא בהכי לא מחדשינן מדנפשינן גזירה זו, וכמבואר בלישניה דריב"ח ואמאי ליקו חד מינייהו לחלוץ כו' ומשמע שזו הנהגה ראויה לכתחילה.

שו"ר ברשב"א בסמוך בההיא דליקום חתן ולייבם כו' שכ"כ דלקושטא דמילתא לא מחדשינן גזירה זו, ואפי' לכתחילה אחד חולץ לשני' והשני מייבם לראשונה, וע"ש מ"ש בדעת הרי"ף, והריטב"א כתב כמ"ש הרשב"א בדעת הרי"ף דבחליצה יש לחוש טפי דקדים וחליץ לראשונה וסבור דאישתרי אידך, א"נ אסור בשתייהן לגמרי משמע ואפי' בדיעבד, ונראה דגם מדבריו אין להוכיח דלקושטא דמילתא לכתחילה אסור, אלא דס"ל דלא הוה מוקמינן בדנפלה שאינה חמות ברישא, אם אפשר לאוקומה בכל גונא ומשום גזירה, אבל השתא דאין ראי' ממתני' לגזור, יש לנקוט דכיון שאחר שחליץ לשני' יש להתיר הראשונה, אפי' כשהורינו לחלוץ לשתייהן, ה"נ אפשר להורות כן מעיקרא.

אבל הב"י בסי' קע"ה ס"ב כתב שהטור דקדק לכתוב וקדם אחד מהן וחליץ לאחרונה דמשמע דלכתחילה לא אמרינן להו לחלוץ השני' ולייבם הראשונה דגזרינן כו', וכמ"ש תו' ד"ה ולימא, וכן דקדק מלשון הרמב"ם שכתב אם קדם כו', וכבר העיר הב"ש שם סק"ב שגם בסיפא דהיתה אחת מהן אסורה כו' כתבו לשון דיעבד ושם יש להתיר כן לכתחילה, מיהו בדין הראשון

וטעמיה דרב דלא אמרינן הכא כעין דאורייתא תקון לענין נאסרה היינו מפני שניכר שעדיין זקוקה לחליצה מדאורייתא, והרי הדין בנאסרה לייבום וזקוקה לחליצה שחוזרת להיתירה כגון יבמה שנפלה לפני כהן גדול ונצטרע לצד דמותו באלמנה או בהעבירוהו מגדולתו לצד דמותו באלמנה או בנעשה פצו"ד, דבכל הני חוזרת להיתירה כיון שבשעת נפילה היתה זקוקה לייבום, וכמ"ש מרן זללה"ה במכתב הנדפס בדף ב' א', ולכן ה"נ דיינינן לה לענין נאסרה כה"ג.

ויש לעי' תיקשי לרב מדר"א מ"א א' דס"ל דאפי' בזיקה דרבנן הותרה ונאסרה וחזרה והותרה אסורה, וה"ה לדידן בנאסרה בשעת נפילה, וי"ל דמודה רב דלר"א שכל שנאסרה שעה אחת אסורה לעולם, כיון דלא אשכחן בדאורייתא נאסרה שניתרת לא מחדשינן כן בדרבנן, ורק למ"ד דהותרה ונאסרה חוזרת להיתירה, יש לקיים בדרבנן דאפי' נאסרה והותרה חוזרת להיתירה, וניחא בזה מה שהזכיר רב בדבריו הא דחוזרת להיתירה הראשון, וכן אם טעמיה דר"א משום דגזר מדרבנן אטו מגרש את הקטנה שהשיאה אביה, מ"מ השווה גזירתו גם לנאסרה דרבנן, [שו"ר ברמב"ן מ"א א' שכבר הקשה מזה, ועי"ש בתו' דג"כ משמע דלר"א מודה רב דאסורה והגרע"א ז"ל תמה בזה], שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ז סק"א שכתב לסייע מזה פי' ר"ח דמודה רב למ"ד יש זיקה דאסורה, והיינו טעמיה דר"א דאסר, ועי' ירושלמי שג"כ משמע דלר"א יש לאסור נאסרה בשעת נפילה, אבל לרבנן אף שני' יש להתיר עי"ש.

שם איתיביה ריב"ח לר"י כו' א"י מי שנאן

ח. שם איתיביה ריב"ח לר"י כו', בירושלמי מפורש דהקושיא מתייחסת לפלוגתא דר"א ורבנן, דכיון דא"י יוחנן דרבנן פליגי אר' בההיא דשמעתין.

מגמ' זו דאינה ביאה פסולה, עי' סי' קל"ד סק"ד, ועמש"פ בזה בסי' קכ"ז סק"ו.

שם ולימא ל' גזירה שמא ימות בו' ברש"י ותו'. בפסק הרי"ף ולענין הלכה.

י. שם ולימא ליה גזירה שמא ימות ואסור לבטל מצות יבמין, לא ביארו בגמ' מ"ש למ"ד יש זיקה דיש להתיר בדיעבד, ולמ"ד אסור לבטל מצות יבמין אף בדיעבד אם כנס יוציא, וביארו רש"י ותו' דמשום איסור לבטל מצות יבמין יש להחמיר יותר בגזירה, כיון דלא חמיר להו לאינשי לייבם ברישא, ואתו לביטול מצות יבמין, וגם חשש מיתה לא מסתבר להו, אבל משום איסור זיקה מיוזהר זהירי, וק"ק דהא לא קים להו לאינשי אם הלכה כמ"ד יש זיקה ועפ"ז נזהרים, ועמש"פ אאמו"ר שליט"א דלמ"ד אסור לבטל מצות יבמין היתה גזירה מיוחדת באופן זה ולכן ביטלו לגמרי אפשרות ייבום, אבל למ"ד יש זיקה הרי איסור קרובות דזיקה גזירה כללית, ולא החמירו בה כשכבר הותרה.

מיהו נראה דלאו סברא פשוטה היא, דודאי י"ל דאף למ"ד יש זיקה אם חיישינן למיתה יש לגזור משום ביטול מצות יבמין, ונהי דר"י לא גזר משום איסור אחות אשה דזיקה שמא יקדים לייבם, אבל ביטול מצות יבמין חמיר טפי וגזרינן כיון שגורם הפסד למצוה דאורייתא, ולפ"ז ניחא שלא הזכירו בגמ' ולימא ליה דאיתא כמ"ד אין זיקה וגזירה שמא ימות, דאפשר דלכו"ע מקיימינן גזירה זו משום ביטול מצות יבמין, עי' לעיל י"ח א' דיותר חמור ביטול מצות יבמין למ"ד יש זיקה, אבל ר"י שהסכים לקושית ריב"ח ודאי דס"ל דלא גזרינן דילמא מייבם ברישא, אלא שאם ה"י חושש למיתה ה"י מפרש שפיר מתני' משום ביטול מ"י לכו"ע, ובצירוף איסור זיקה חמיר טפי אם יחליפו.

ובזה מיושב פסק הרי"ף שפסק כר"י במתה שני' דמותת ראשונה, והעתיק מתני' כפשטה, וכתב הרשב"א דס"ל דחיישינן לביטול מצות יבמין אף למ"ד יש זיקה, ולכאורה זה דלא כפרש"י ותו'.

כתב שכ"מ בש"ס, ולפמשנ"ת מדברי הרשב"א אין רא' משם, ועוד דלשון הרמב"ם שכתב דיעבד מפני שמייירי בתחלה ביבם אחד, ובאמת הדבר קשה לפרש לשון זה שכתבו הותרה הראשונה דהיינו שלכתחלה מותר לייבמה אם אירע שחלץ לשני', ולומר דמ"מ לא אמרינן להו עצה זו לכתחלה, שהרי גם כשהורינו לשניהם לחלוץ, אין סיבה שיקדימו חליצת הראשונה, וא"כ הדבר שקול שתהא הראשונה מותרת, אלא שלא יבואו לשאול בין חליצה לחליצה אם אפשר לייבם, ואם יהיו חכמים הרי יחלצו לשני' תחלה ונתירם לכתחלה בראשונה, וא"כ אין לקבוע הלכה כזו, אא"כ נימא דרך בדיעבד לאחר שייבם מותרת, ולשון הרמב"ם והטור אינו כן, שהרי כתבו הותרה הראשונה דמשמע לכתחלה לייבמה, וכן בגמ' מתפרש דלאחר שחלץ מותר לייבם, והיינו דדייקינן מולא מתייבמות דליכא דין ייבום.

מיהו בפסקי הרי"ף הנדמ"ח כתוב דכשבאין להמלך בב"ד מורינן להו לחלוץ לשתייהן, שמא יקדימו לחלוץ לראשונה ולייבם לשני', אבל אם חלצו לשני' הראשונה מותרת, וזה כמ"ש הב"י, ובשם או"ז מובא דלכתחלה ג"כ מותר לחלוץ לשני' ולייבם לראשונה, ועי' תו' חד מקמאי מ"ש בדעת הרי"ף.

כתב הרמב"ם פ"ז ה"ה ואם קדמו וכנסו כל אחד אחת מן האחיות מוציאין אותן מהן, וכ"ה בשו"ע ס"ג, והלשון סתום דהא בייבם את השני' תחלה הרי הראשונה מותרת, כמבואר בגמ' דאפי' בספק הרי השני יקיים, וצריך לפרש בייבם ראשון לראשונה ושני לשני' דבכה"ג שניהם יוציאו כמ"ש הרשב"א, אבל המ"מ כתב דה"ה באינו ידוע מי הראשונה, וזה הרי מבואר בהדיא בגמ' דהשני יקיים, וכבר העירו בזה בתוי"ט וב"ח וב"ש, ואפי' נחלק כמ"ש הב"ש סק"ד דרך בחליצה התירו, היינו לכתחלה אבל אם כנס אין מוציאין מידו, שו"ר באו"ש זיקה אות ל' כתב דהויא ביאה פסולה, אבל מרן זללה"ה הוכיח

הותרה הראשונה, והעתיקו בתורע"א, אבל הב"מ כתב דה"ה ייבם, אלא שהפוסקים נקטו חלץ דלא עבד איסורא, ובאמת אין מקור לחלק בזה כיון דבגמ' מבואר בהדיא דהשני מותר בראשונה, אלא דיש לדחות דהתם לאחר שכנס מיירי, מיהו פשוט הגמ' שהי' מותר לו לכנסה, אם הוה ידעינן שהיא הראשונה, והב"מ הביא דברי הרשב"א דבייבם ראשון ראשונה ושני שנייהם יוצאו, אבל מזה אין הכרח דלכתחילה נמי ייבם את הראשונה לאחר שייבמו את השני'.

שם ר' יוחנן למיתה לא חייש

יא. שם ר"י למיתה לא חייש, יש לעי' הרי ר"ש ס"ל אין זיקה עי' תו' י"ט ב', וע"כ דחייש למיתה, שהרי בסמוך מיתנין ברייתא דרש"א יקיימו, וא"כ שנה ברישא כמתני', וע"כ דהיינו משום ביטול מ"י כדמשנינן לר"מ י"ח א', ונהי דפליג אסתמא דתלמודא י"ח א' דמשמע ליה דמתני' ר"מ, אבל אכתי אדר"ש מאי איכא למימר, ואפשר דס"ל דלר"ש דיקיימו אין קושיא אם חשש למיתה לכתחילה, אבל לומר דיוצאו משום חשש זה לא ס"ל לר' יוחנן, וכדאשכחן ביומא דחייש ר"י לכתחילה שמא תמות אשתו, אבל להחמיר בדיעבד לא מצינו.

ולמאי דאוקים רב אשי י"ט א' דר"ש כריה"ג, י"ל דאליבא דר"ש מיתוקמא רישא בב"א, אבל למאי דאיתותב ר' אושעיא, אין לחדש כן אליבא דר"ש, אלא דמ"מ אין זו סתם מתני' כריה"ג ומיתוקמא בהכי, ואין לומר בדלא ידעינן הי נפול ברישא, דאמנם ניחא דלר"ש יקיימו, אבל משמע דבכה"ג פליגי רבנן עליה, שוב הערני ב"א שלמה נ"י דכ"ז אינו מועיל למ"ד אין זיקה דלדידיה לא נאסרה משום אסור לבטל מצות יבמין, וא"כ גם בב"א יש להתיר, ואפי' לכונוס ראשונה ברישא.

מיהו סתמא דגמ' ודאי פליג אר"י בהא, ומיתוקמא דר"ש כר"מ, מיהו למאי דקי"ל יש זיקה יש לפרש מתני' כמ"ד יש זיקה, וע"כ דלכו"ע גזרינן, אם קי"ל כמתני', וכמ"ש הרי"ף.

והרמב"ן והרשב"א גופיה דלמ"ד יש זיקה ליכא למיגזור, וכבר נשאל ע"ז הרשב"א בתשובה סימן אלף קצ"ה, והשיב דאינה קושיא של כלום דודאי חיישינן שיטעו לייבם תחלה גם כשיש ביבום איסור חמור, וכנראה לא הבין שכונת השואל לקושיא זו, ולפמשנ"ת יש לפרש דודאי אם הי' ר"י חושש למיתה הי' מוכיח ממתני' דגזרינן משום במ"י אף למ"ד יש זיקה, אבל כיון דבלא"ה לא ניחא מתני', לא ס"ל לגזור משום איסור זיקה בדיעבד.

וכן ראיתי במלחמות סוף האשה רבה דהרי"ף פסק דלא כר"י משום דבתלמודן חיישינן למיתה אליבא דר"מ בהדיא י"ח א', וכ"ש לשאר תנאי דחיישי טפי למיתה, ולמ"ד יש זיקה חמיר טפי שהרי גם יעבור על איסור אחות זקוקתו, ור"י לטעמיה דלא חייש למיתה, ואוקימתא דר"פ אליבא דר"י, [ובחידושי ר"א מן ההר הנדמ"ח כתב דלפסוק דלא כר"י ור"פ זהו תלמוד חדש שהוא חולק עם תלמודינו], ובאמת כיון דתלמודן מפורש דמתני' משום במ"י לר"מ, תו לית לן לשבושי מתני' למ"ד יש זיקה, ויש להוכיח מזה דלכו"ע גזרינן משום במ"י, וקיימא מתני' להלכה וכדנתינן לה בבחירתא.

ובאמת גם בדברי ר' יוחנן אין מפורש שפסק בחלץ לשני' שמותר בראשונה, דאפשר שלא פסק דלא כמתני' אע"פ שאינו יודע טעמה, ופסק רק במתה להתיר, דהתם ליכא משום במ"י, ור"פ משני סיפא דניחא נמי לר"י, אבל לקושטא דמילתא לא דחי לה ר"י מהלכה, ואף בנפלה חמותו ברישא לא מתייבמת, וזה כדעת הרי"ף, אבל סתמות הגמ' בדר"פ ל"מ כן.

ולענין הלכה סתם בשו"ע סי' קע"ה ס"א דבחלץ לשני' הראשונה מותרת, וכן פסק כאוקימתא דר"פ דדוקא בנפלה שאינה חמותו ברישא אז חמותו אסורה לשני, ומבואר בגמ' באוקימתא דאין ידוע הי נפלה ברישא, דאף בייבום דשני' הותרה הראשונה, והב"ש כתב בסק"ד דסתמות הפוסקים דבייבם באיסור לא

שם ונימא ליה דנפול בב"א כו'.

שם אלא שני אמר כו'.

יב. שם ונימא ליה דנפול בבת אחת כו' ולימא דלא ידעינן כו', לכאורה דוחק טובא לאוקומי סתם מתני' בכה"ג, ונראה דה"ק ונימא הא דסתם תנא דשתיהן חולצות אע"ג דאיכא גונא דאחת מתייבמת, היינו משום דלא רצה להאריך ולחלק בין קדם וחלץ לראשונה או לשני', וכיון דאיכא גונא דתרווייהו אסירי שפיר סתם דשתיהן חולצות, אבל אי ליכא גונא דשתיהן חולצות וליכא בהו דין ייבום, לא הו"ל למיסתם הכי.

שם אלא שני אמר חבראי שני' ייבם כו', כתב הרמב"ן דמכאן מוכח דזיקה דרבנן, דאי הואי דאורייתא הרי המקצת קנין שיש לו באחותה [לאה] מונע ממנו לתפוס קידושין גמורין ביבמה [רחל] שכנסה, וכיון שיש מקצת מהיבמה [רחל] שלא נגמר קנינה לו, הרי המקצת הזה נשאר זקוק לאחיו, וכיון שהיא עדיין זקוקה לאחיו, אינו יכול לכנוס את אחותה [לאה], ומדשרו ליה בגמ' ש"מ שנגמר קנינה של ראשונה [רחל] ליבם, וכיון שאינה זקוקה לאחיו מותר לכנוס את אחותה [לאה], וכאן נמי מוכח דהשני' נקנית לגמרי, ולא אמרינן דראשונה נקנית תחלה, דהא אמר הכא דחבראי שני' ייבם.

ואין להקשות מכאן לדעת הריטב"א ע"ט ב' דמשמע דס"ל דאע"פ שנשא אחותה עדיין לא פקעה זיקה ממנה, וה"נ מ"ט פקעה זיקתה מאחותה, ד"ל דהכא ע"י היבום פקעה הזיקה מהמתייבמת, שכבר נתקיימה מצותה, וכן פקע מאחותה ע"י ייבומה של אחיו.

שם תניא רא"א כו' משמע שאי"צ חליצה דלא

חשיבא ביאה פסולת.

בדין כנס רק א' מהו.

יג. שם תניא רא"א בש"א יקיימו ובה"א יוציאו רש"א יקיימו כו', פשטות הדברים דלא נחלקו אלא אם יקיימו או יוציאו בגט, אבל לכו"ע א"צ חליצה, ואפי' לר"א דנאסרה שעה אחת אסורה

לעולם, אפי"ה מהני הייבום כמו חליצה, וכן הוכיח מרן זללה"ה בסי' קל"ד סק"ד מהא דהשני מותר בראשונה, ואם עדיין זו שנתייבמה תחלה צריכה חליצה, א"כ לא פקעה זיקתה מן השני, ומוכח מזה שפקע זיקת המייבם מאחותה וזיקת אחיו מזו אף קודם שכנס, ולכן מותר לו לכנוס, וכן מוכח מצריכות דעבדינן בסמוך דס"ד משום מצוה שרו רבנן לייבם לכתחלה, ואם ס"ד להתיר לכתחלה, לא מסתבר דבריעבד בעיא חליצה, ועוד דכיון דקתני סתמא יוציאו אי אפשר לומר דממילא מובן דהיינו בגט וחליצה, וסתמו כפירושו בגט בלבד, ועי' בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ז סק"ו בטעמא דלא חשיבא ביאה פסולה.

למ"ד יקיימו לא שייך לאסור מפני שנאסרה בשעת נפילה ואפי' לר"א גופיה מ"א א', משום דמעיקרא לא נאסרה אלא לכתחלה, [מיהו עס"ד סק"ה בזה], ומזה ג"כ מוכח דזיקה דרבנן, מדשרינן לקיים כשייבם את השני'.

ואם כנס הראשון ולא כנס השני אפשר דלמ"ד יקיימו ימתין עד שיחלוץ השני, ואם מת השני מוציא את אשתו בגט וחליצה ואשת אחיו בחליצה, ואפשר דכיון דס"ל יקיימו אף אם כנס הראשון לחוד יקיים, וממילא השני מותר לכתחלה לכנוס, ועי' מש"כ בזה לעיל סק"ב, מיהו התם ספיקא הוא.

כ"ח ב' סד"א משום מצוה כו'

יד. כ"ח ב' סד"א משום מצוה עבוד רבנן קמ"ל, מכאן הוכיחו הרמב"ן והרשב"א כ"ז ב' דזיקה דרבנן, דאם מדאורייתא יש כאן צד ערוה, לא יתכן להתיר משום מצוה, וענין זיקה דאורייתא היינו כמו למ"ד זיקה ככנוסה, שיש לו בה קנין במקצת, כענין שרגא דליבני וכענין חציה שפחה וחציה בת חורין, עמשנ"ת לעיל ס"ה סק"י"ב.

וביאור הגמ' דהי' מקום להקל כאן בגזירת זיקה שהיא ככנוסה מדרבנן, כיון דמינכר לאינשי שזו אינה ככנוסה, שהרי אינה ראוי'

לביטול מצות יבמין, שהרי האיסור הוא לגרום ביטול מצות חליצה, דלכך מורין להו לחלוץ לתרויהו, וא"כ פשיטא שאין לביטול מצות חליצה מחייבי לאוין ועשה ג"כ, ולעיל י"ח א' מוקמינן מתני' אף כר"מ, ולפמשנ"ת לעיל סק"ו דטעמא דחיישין כולי האי דילמא אדמייבם חד מיית אידך, היינו משום שאין לעשות מצוה לאח אחד על חשבון אחיו השני, לפ"ז י"ל דכשזיקת אח אחד קלושה ואינו ראוי למצות ייבום, הי' מקום להתיר כה"ג ייבום זו שזיקתה שלימה, ולא חשיב כמפקיע לאחד על חשבון השני, דסו"ס זיקת השני קלושה שאינה ראוי למצות ייבום, וכן ס"ד דבעינן שני דמוכח, כדי שידעו חשש ביטול מצות יבמין.

לייבום מדרבנן, וא"כ אין כאן אחות זקוקתו, ואמנם בלא מצוה אין לחדש חילוקים, אבל משום מצות ייבום הי' מקום להתייחס לאיסור מצוה וקדושה כאינה ראוי' מדאוריתא כדי להתיר איסור אחות זקוקתו, דאהני דרבנן דרבנן, ומשו"ה איצטריך זו היא שאמרו כו' למעוטי כל האופנים, כיון שהי' מקום לחלק כן, אבל בדר"ש שהאיסור מדאוריתא פרכינן לקמן כ"ט א' והאר"ש כו', דודאי אפי' באלמנה לכה"ג דאם בעלו לא קנו אפ"ה היא אחות זקוקתו, כיון דזקוקה לחליצה.

ויש לעי' למ"ד אין זיקה מאי קמ"ל מתני', הרי הדבר פשוט שגם בחייבי לאוין ועשה אסור

בדיני חליצה פסולה

קיצור תוכן הענינים

שם ואצרת רחל מי מפטרא כו'

(ה) בקושיית הראשונים מ"ש מבעלת הגט ובעלת מאמר שחליצת צרתה פוטרתה, בביאור תירוצם.

שם שמואל נמי התחיל ולא התחיל קאמר כו'

(ו) בפשוטו קיימין כדמעיקרא דשמואל כמ"ד אין זיקה ומבואר דלמ"ד אין זיקה נמי חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרתה והקשו הראשונים מברייטא נ"א א'. - בתירץ התו', בתירץ הרמב"ן, ובתו"י בשם הר"מ. - בדברי התו' דהשתא מפרשינן לשמואל כמ"ד אין זיקה ובמה שכתבו לקיים דברי הר"א מבורגיל לענין אחות חלוצתו.

שם רב אשי אמר כו' ע"ס הגמ'

(ז) שם רב אשי אמר כו' נתבאר לעיל סק"ד, - שם תניא כוותי' דרב אשי כו' הא לצרות כו' הראשונים גסרו כן בברייטא בהדיא דלצרות לא נפטרו אחיות. - שם תוד"ה תניא כו' עוד ביישוב קושייתם. - שם אראב"מ הא מני ב"ש היא, ראב"מ ורנב"י קדמו לרב אשי ולא קיימו אדרב אשי. - שם דתנן כו' לכא' קשה מכאן ע"ד הרמב"ן לקמן ב'. - שם א"ה יבומי נמי כו' בדברי התו'. - שם אחריז חזרו ותקנו אפשר דרב ב"ש תיקנו, אבל לב"ה לא אשכחן שתיקנו להצריך חליצה לצרות.

בדברי התו' בדביני' דשמואל אסור לייבם את לאה

משום ביטול מצות יבמין

(ח) בתו' כ"ז ב' ד"ה וחליצה כ"ז א' ד"ה אלא, מבואר בדביני' דשמואל שנפלו לפניו אחיות וצרות, אסור לייבם את לאה, אע"פ שיש לרחל צרה שהוא מותר בה חיישי' שתמות. - ולכאור' אם יש עוד אח לא חיישי' גם למיתת אחיו וגם למיתת צרת רחל בישוב הדברים ובדעת תו' בזה. - בקושיית מרן זללה"ה בחלץ לאחיות לא נפטרו צרות, למה לא נפטרה צרת לאה בחליצתה כשחלץ לצרת רחל תחילה.

בביאור מ"ט דין חיזור תלוי בזיקה

(א) כ"ז ב' א"ל רבה מדקאמרת כו' מבואר דלמ"ד אין זיקה לא יתכן להצריך חיזור, בביאור הדברים ובשיטת הרמב"ן בזה. - בתו' נתקשו דלקמן מבואר דגם למ"ד אין זיקה יתכן להצריך חליצה לשתי צרות. - לכא' יש לחלק דדוקא לשתי צרות אבל ב' חליצות לאשה א' לא אשכחן, וזו נראה דעת הרמב"ן. - אבל התו' לא מחלקי בהכי, ופירשו דסמך אברייטא נ"א א' וצ"ע. - בדברי הירושלמי בפלוגתא דר"ש ולוי.

כ"ז ב' ע"ס הגמ' ובתור"ה דנפול

(ב) שם קסברת יש זיקה והו"ל חליצ"פ, הראשונים הביאו הגירסא בלא חיבות אלו דהו"ל חליצ"פ. - שם וחליצה פסולה כו' ביאור הדברים. - שם א"ה קמייטא נמי כו'. - שם לא צריכא דנפול בוא"ז, יל"ע למה לא אמר דבריו בב"א ולימא דכולן צריכות חליצה ושניהם, ישוב לזה. - שם תוד"ה דנפול כו' הקושיים בשיטת הר"א מבורגיל. - בעיקר קושייתם תירץ הרמב"ן דלרבותא דשמואל נקטי' בכה"ג, בביאור תירוצו לל"ב ולל"ק. - עוד ביישוב קושייתם. - שם חלץ לה האי מפקע זיקתו, מכאן משמע כהרמב"ן נ"א ב'. - שם לדברי האומר כו' שם תוד"ה נפלה כו'. - שם תוד"ה לדברי האומר כו'.

כ"ז א' מאי אחד כו' ואבע"א כו'.

(ג) כ"ז א' מאי א' חולץ כו' אאמצעית, בביאור דברי שמואל, ובקושיית הגמ' והא כולן קאמר. - שם ואבע"א כו'. - בדין שוין לל"ק ובדין שוין לל"ב. - בביאור התו' בשינויא דהתחיל ולא התחיל.

שם רב אשי אמר כו'.

(ד) הסכמת הראשונים דמודה ר"א שאסור לייבם את הצרות, ויל"ע מ"ט לא חשיבא צרה לאח"מ, בישוב הדברים ובדברי מרן זללה"ה בזה. - בדברי הרשב"א בתשובה שכתב שצרת לאה מתיבמת.

ע"ד הב"ש סי' ק"ע סק"ב וע"ד הטוש"ע שם ס"ז וע"ד הטוש"ע שם ס"ד.

בדין חיזור בצרות

(ג) בדברי הטור סי' ק"ע שכתב דרש"י והרמב"ן פליגי בדין חיזור בצרות אם הוי ק"ו מחיזור דאחין, בטעמא דמילתא, ולכאור' מוכח בגמ' נ"ג א' דאף בצרות. - נ"ג א' מאי צריכות צריכות דעלמא בביאור התירוצ.

נ' ב' מ"ט אמור רבנן כו'

(ד) נ' ב' מ"ט אמור רבנן גט כו' ברש"י נראה שידעו שהיא מותרת לשוק, ומ"מ חיישי' שיאמרו שמותר לבעול אחר חליצה. - ובתו' נראה שהחשש שיאמרו שעדיין היא זקוקה ועוד בדברי התו'.

שם ומ"ט אמור רבנן מאמר כו' במה שפרש"י לאסור חברתה עליו. - למה לא אמרו דמאמר מהני משום דמצות יבמין מקדש ואח"כ בועל.

שם ומ"ט אמור רבנן ביאה פסולה כו' בפרש"י ובריטב"א. - שם גזירה שמא יאמרו כו' ביאור הגזירה.

שם ומ"ט אמור רבנן האי חלצ"פ כו' צ"ב מה שייך זיקה כשמותרת לשוק.

בביאור מ"ט דין חיזור תלוי בזיקה

א. כ"ו ב' א"ל רבה מדקאמרת אמצעית צריכה חליצה משניהם קסברת יש זיקה כו', מבואר כאן בגמ' שאם אין זיקה לא יתכן להצריך שתי חליצות ליבמה אחת, ואע"פ שמצינו בגמ' דגם למ"ד אין זיקה י"ל שאחיות וצרות אין פטורות זו את זו, אע"פ שחליצת שתיהן שוה, מ"מ פשיטא לן שאין שתי חליצות לאחת, ומשמע דמסברא פשוט כן ולא מכח ברייתא דלקמן נ"א א' ועי' לקמן מד"ה ויש לעי' שביארנו פלוגתת תו' והרמב"ן בענין זה.

ונראה דהחילוק משום דאיתתא לבי תרי לא חזיא, ולכן אין מקום להצריך ליבמה אחת שתי חליצות משני בנ"א, אבל להצריך לכל אחת חליצה בפ"ע שייך טפי, דיתכן שיהיו שתיהן נשוי, וגם אין שני המעשים באשה אחת, ומה

בדברי התו' דלא מיקרי חליצה פסולה אלא היכא דאקלישא הזיקה

(ט) בראיות שהביאו לזה. - ובהא דחיי"ל חשיבא חליצה כשורה וברעת הריא"ז בזה.

בדין שניות, בדברי הראשונים מבואר דכחיי"ל דמו, ובדברי הב"מ שכתב ברעת תו' דכערוה דמו.

בדברי הרמב"ם שכתב דחייבי לארין נמי הויא חליצ"פ, ולכא' משום גזירה ב"ר אטו ב"ש אין לחשבה חלצ"פ. - ולכא' יש חילוק בין ח"ל דאם בעלו קנו אלא שאסור לקיימן, לבין מתני' דארבעה אחין שיוציאו מדרבנן מפני שדנו ביאה הראשונה כערוה.

בדין ביאה פסולה דאחות זקוקתו שהוכיח בחזו"א שאי"צ חיזור.

בדין חליצת מעוברת שהפילה נראה שאין בה דין חיזור.

בדין חליצת סוטה הביאו תו' מירושלמי דהויא חליצ"פ, ולפנינו ליתא ובפשוטו כחיי"ל דמי.

כ"ז ב' איבעיא להו בעלת הגט ובעלת מאמר כו'

(י) א"ר אשי ת"ש כו', ביאור פשיטותי' דרב אשי. - וראי' מזה כפי' תו' דאיזו מהן קודמת היינו שחליצתה מעולה יותר. - בדין אחיות ובעלת מאמר, נראה דאחיות חמירי טפי דאית בהו סרך ערוה. - בדין אחות חלוצתו ואחות זקוקתו. - ובאופן שלאחד היא גם אחות חלוצתו וגם אחו"ז ולא רק אחו"ז. - ובחדא בעלת גט ומאמר וחדא גט לחוד או מאמר לחוד.

לענין הלכה

(יא) דעת ריה"פ דקיי"ל כשמואל, וכדווכיתו דר' יוחנן כוותיה, ולא נתיישבה דחיית הרמב"ן בזה. - בנידון אי קיי"ל כל"ק דשמואל או כל"ב, וע"ע להלן ס"ק י"ב. - בדין שתי יבמות שוות לפסול, קיי"ל דאחת פוטרת חברתה. - בדברי הרמב"ן ברעת הרי"ף שפסק כרב.

עוד לענין הלכה

(יב) בנידון אי קיי"ל כל"ב דשמואל לקולא דלמפטר נפשה פטרה, נראה שרעת ריה"פ כל"ב דשמואל לקולא, ובדברי החזו"א בזה. - בדברי החזו"א ששנים שעשו מאמר בשתים כ"א חשיב מעולה בוו שלא עשה בה מאמר, וראיתו ממתני' נ' ב' ומהרמב"ן. - ובמה שהקשה

ולכן סגי בכל חליצה שעושים, דאין מקום לחכמים לתקן שהחליצה תפקיע רק זיקה של החולץ, שהרי אין לו זיקה עצמית.

נמצינו למידין דיסוד הגזירה הוא מפני שחליצה שאינה ראוי לייבום אינה מענין חליצה שבמקום ייבום, דהא כל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה, וע"כ שאנו קובעים חליצה זו כגט, ובזה מובן טפי דלמ"ד יש זיקה אין אחד מגרש אשת חבירו, ואין אשה מתגרשת בגט שקיבלה צרתה, ולמ"ד אין זיקה אין החליצה דומה כגט כ"כ, אלא הפקעת אישות המת, כיון שאין להם קשר עצמי גמור, וזהו שהזכירו הראשונים ז"ל שאין כח בחליצה גרועה להוציאה מביתו של אחיו, ומה שהוסיף הרמב"ן ביאור דלמ"ד יש זיקה כנותן גט לזיקתו דמי, זהו גדר הדין ולא סיבת הדין, דלמ"ד יש זיקה שייך לחלק החליצות לכל אחד בפ"ע, אבל סיבת החילוק משום דלמ"ד יש זיקה אין כח בגטו של זה להפקיע אישות של אחיו, אבל למ"ד אין זיקה אין כאן אישות גמורה, ומצות חליצה מתקיימת בכל אחד מהאחין.

ויש לעי' מה דחקו לרבר"ה לומר דרב לדברי האומר יש זיקה קאמר, ומיירי בנפול בזא"ז, הרי אפשר לאוקומה לדרב כמ"ד אין זיקה כפשטות הדברים דרב לטעמא דנפשיה קאמר, ומיירי שפיר אפי' בנפלו בב"א, וכמ"ש תו' דאיסור ביטול מצות יבמין לא משוי לה חליצה פסולה, אבל אחות חלוצתו הויא חלצ"פ לכו"ע, ולכן זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת ואמצעית שהיא אחות חלוצתו לתרוייהו צריכה חליצה משניהם, ובתו' נראה דסמכינן על סוגיא דלקמן נ"א א' דמבואר בברייתא דלמ"ד אין זיקה א"צ לחזר, אבל קשה כיון דבסוגיין לא קים לן ד"ז בפשיטות, א"כ למה סתמו דמדינא דאמצעית מוכח דס"ל יש זיקה ומשמע דמסברא מוכח כן.

ולפמש"כ לעיל דבשום מקום לא הוזכר בגמ' אפשרות של שתי חליצות ליבמה אחת משני אחין למ"ד אין זיקה ניהא, דד"ז פשוט

שחולצין פעמיים לאותו איש אין בזה חסרון כ"כ, משא"כ כשאשה אחת חולצת לשני בנ"א, אבל למ"ד יש זיקה חידשה תורה כח אישות לשני יבמין, מה שאין שייך כן בעלמא, שהרי שניהם אסורין בקרובותיהן מדרבנן מה"ט, ולכן שייך גם להצריך שיפקיע כל אחד זכותו ממנה.

ויסוד הדברים מוסכם לכו"ע דיש אופנים שתיקנו חכמים דחליצה מעליא בעינן, דכל שמדרבנן אסרוהו לייבם משום ערוה, נהי דהצריכוהו חליצה מפני האיסור דאוריתא, מ"מ העמידו דבריהם לחשבו כאינו ראוי לחלוץ לזו, מיהו אם נימא דלמ"ד אין זיקה לא הצריכו כלל חליצה מעליא, הדבר מחודש טפי שהי' פשוט לכו"ע דלמ"ד יש זיקה גזרו כן, אבל אם לכו"ע יש אופן שתיקנו להצריך חליצה מעליא, בזה החילוקי דינים מובנים יותר דלמ"ד יש זיקה יש להחמיר יותר.

והרמב"ן נ"א ב' ביאר דבכל מקום שראוי לייבם, ובייבומו מפקיע הזיקה של אחיו, ע"כ חליצה במקום ייבום קיימא, אבל כשאינו ראוי לייבם א"כ החליצה כגירושין, ובזה אינו בדין שיוכל לגרש אשת אחיו, דע"כ נתחדש כאן מדרבנן מצב כזה שראוי לחליצה ולא לייבום, דהיינו שמדרבנן אמרו שאינה ראוי למצות ייבום כלל, דאפי' לחליצה לא חזיא, אלא שקבעו ענין החליצה כגט להפקיע זיקה דאוריתא, ובזה אמרו שכל אחד מפקיע רק זיקתו, אבל למ"ד אין זיקה שאין לכל אחד זיקה בפ"ע, ע"כ החליצה מתייחסת לכח קידושי המת, ולכן מפקיעה חליצה אחת מכולן, ויסוד הדברים הוא מפני שזיקה ככנוסה במדה מסוימת, ואין בכח אחד להפקיע אישות אחיו, דאל"כ אם הי' מפרש בדבריו בהדיא שחולץ להפקיע אישות המת, בדין הוא שיועיל למ"ד יש זיקה כמו למ"ד אין זיקה, אלא ודאי הסברא היא מפני שזיקה ככנוסה, ובחליצה שאינה במקום ייבום, אלא במקום גט, אין בכח אחד לגרש אשת חבירו, משא"כ למ"ד אין זיקה שלא זיכתה להם תורה כח אישות אלא מצות חליצה,

לגמ' מסברא שאין שייך יבמה שתקבל גט משנים, ורק למ"ד יש זיקה שחידשה תורה אישות משותפת לשנים, שייך להצריכה שתי חליצות, ולזה לא הוצרכנו לבריייתא דלקמן, ורק בשתי יבמות שייך לדון שלא תפטר זו בחליצת חברתה אפי' למ"ד אין זיקה, או שלא תפטר בחליצת הפסול כשיש כשר, אבל להצריך שתי חליצות פשוט מסברא שאין לזה מקום.

אבל בתוד"ה מוקדמת נקטו דלמאי דסבר בגמ' לקמן דרחל לא מיפטרא בחליצת צרתה אע"פ שהיא פסולה רק מכחה, ואפי' למ"ד אין זיקה, ה"ה דלא מיפטרא אמצעית בחליצת האחד, דהא חזינן דחליצה שוה לא מהני, ולא ס"ל לחלק בין שני יבמין לשתי יבמות, ואמנם מצינו בגמ' דמדמין שתי יבמות לשני יבמין לל"ק דמשנינן דשמואל, ומזה הוכיחו תו' דסוגיא זו אינה מחלקת בין מיפטר נפשה למיפטר צרה, התם הנדון להצריכה חליצה אחת מעולה דוקא, ובזה שפיר יש להצריכה מהאח שחליצתו מעולה, אבל להצריך שתי חליצות לאחת לא שמענו למ"ד אין זיקה, ול"ד להצריך חליצה לכל אחת ואחת וכמשנ"ת, ובזה מיושב סוגיין עם סוגיא דלקמן, ונראה שזו דעת הרמב"ן שכתב דאליבא דכולהו לישני ליכא למ"ד חלצ"פ צריכה לחזור אלא למ"ד יש זיקה, והיינו דחיזור שתי חליצות לאחת לא מצינו כלל למ"ד אין זיקה.

בטור סי' ק"ע כתב דדעת רש"י שיש דין חיזור בשתי יבמין ואין דין חיזור בשתי צרות, ודעת הרמב"ן וש"פ איפכא וכמשנ"ת ועמש"כ בזה לקמן ס"ק י"ג.

בירושלמי בשמעתין מייתי פלוגתא דרו"ש ולוי בכה"ג דג' אחיות, דרב אמר שהאמצעית חולצת מאיזה מהן שירצה, (ולפני הרשב"א כנראה חסר בהשמטת הדומות), ושמואל אמר דהאמצעית צריכה חליצה משניהם, ומפרש טעמיה דרב משום דחליצה קנין, וכיון שקנאה אחד אין האחר יכול לקנות אשת אחיו, ושמואל סבר דחליצה פטור, ושייך להצריכה פטור

משניהם, ולוי סבר זיקה קנין ולכן גם שתיים הראשונות צריכות חליצה משניהם, ולכאורה מבואר כאן דלמ"ד אין זיקה לא חשיבא חלצ"פ אלא באמצעית שהיא אחות חלוצה לשניהם, מהו הירושלמי לטעמיה [ע' פ"ד ה"ח ועוד], דלכו"ע יש איסור קרובות על היבמין, וש"מ דיש קצת זיקה, ולכן שייך שפיר להצריך חליצה משניהם, אבל לתלמודן דאיסור קרובות למ"ד אין זיקה הוא רק משום ביטול מצות יבמין, א"כ אין שום קשר ביניהם ואין מקום להצריך שתי חליצות וכמשנ"ת.

כ"ו ב' ע"ס הגמ', ובתוד"ה דנפול

ב. שם קסברת יש זיקה והו"ל חליצ"פ כו', הראשונים ז"ל העתיקו גרש"י בלא תיבות אלו דהו"ל חליצ"פ, דהא באמת האמצעית היא חליצ"פ לכו"ע דהו"ל אחות חלוצתו, אלא ה"ג קסברת יש זיקה וחליצ"פ צריכה לחזור על כל האחין.

שם וחליצה פסולה צריכה לחזור כו', עיקר הדברים דחליצה פסולה אינה פוטרת כחליצה כשרה למ"ד יש זיקה לא חידשו רב, דבזה כו"ע מודו, כדאמרינן בסמוך בדשמואל, ורב חידש דין חיזור לחייב שתי חליצות לאחת, אבל בדשמואל לא שמענו אלא להצריך חליצה מעליא, או לחלוץ גם לצרה, וכמשנ"ת כ"ז לעיל סק"א.

שם א"ה קמייאת נמי, פי' דלמ"ד יש זיקה אף קמייאת היא חלצ"פ מדין אחות זקוקתו, אבל למ"ד אין זיקה דאסורה משום ביטול מצות יבמין בזה לא חשיבא חלצ"פ, ולפ"ז מיותר להזכיר הא דזה חולץ לאחת כו' שהרי מהא דאמצעית צריכה חליצה משניהם שמעינן דיש זיקה ולכן צריכה לחזור, ולא ה"י לו לרבה להאריך לפני רבר"ה שלא לצורך, וזה כגרש"י.

שם אי דנפול בב"א ה"נ לא צריכא דנפול בזא"ז, יש לעי' למה לא אמר דבריו בב"א ולימא דכולן צריכות חליצה משניהם, ואפשר שיש רבותא בזה שהשלישית בשעת נפילה לא היתה ראוי' לחליצה כשרה, ואפ"ה צריכה שתי חליצות, אבל בנפול בב"א אין השלישית מיוחדת, שאם

בקושי תו' דלימא רב מילתיה בשתיים ובב"א תירץ הרמב"ן דלרבנותא דשמואל נקטיה בכה"ג, [תדע דהא רב לאו לטעמא דנפשיה קאמר, וע"כ דפליג עם שמואל למ"ד יש זיקה], ולל"ב דסבר שמואל דנפשה פטרה אפי' כשחליצת השני חליצה כשרה, ניחא לי' לאשמועינן בזא"ז כשחליצת השני כשרה לגמרי, ואפ"ה אחד חולץ לכולן, משא"כ בב"א דהו"ל אחות זקוקתו, ואמנם לרב חזרה והותרה למ"ד יש זיקה ולא חייש לביטול מצות יבמין, אבל לשמואל כל שנאסרה שעה אחת אסורה לעולם כדאמר מ"א א', וזהו שהדגיש הרמב"ן דחליצת השני כשרה לגמרי, ולא רק מדין חזרה והותרה לטעמיה דרב, והרשב"א נתקשה בזה, ולא הזכיר דאליבא דשמואל קיימין, ונראה דשמואל דקאמר אחד חולץ לכולן מיירי בין בב"א בין בזא"ז.

וללישנא קמא דשמואל אאמצעית קאמר לכאורה הו"מ שמואל לאשמועינן בב"א דכיון ששניהם שוין בפסול סגי בחליצה אחת לכל אחת, ולשון הרמב"ן משמע דבשתיים לשמואל זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת, דמי שעדיין לא חלץ חשיבא חליצתו מעולה יותר, אע"פ שבלא"ה חליצתו פסולה משום אחות זקוקתו, ולכאורה כונתו מפני שהותרה לו ע"י החליצה של אחותה וכדבר ור"י כ"ז ב', אבל לשמואל לשיטתו לא הותרה כלל, ומ"מ רב לשיטתו סבר דבכה"ג לשמואל זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת, ואפשר דמימרא דרב מתפרשת גם בב"א וגם בזא"ז דלעולם האמצעית צריכה חיזור, ובשתיים בזא"ז השני חולץ לשני'.

ואפשר עוד דכיון דרב לא לטעמיה דנפשיה קאמר, לא ניחא ליה לומר דבמתני' דארבעה אחין שתייהן צריכות חליצה משניהם, שהרי לשיטתו מתני' כמ"ד אין זיקה, ולכן העדיף לומר דבריו באופן אחר, שלא יהא משמע דמפרש מתני' בהכי, ואפשר עוד דנהי דמדמינן בגמ' קמייאת לאמצעית, מ"מ הי' פשוט יותר לגזור באמצעית וכיון שגזרו חיזור על כל האחין מסתבר

תשאר הראשונה לבסוף ע"כ להצריכה שתי חליצות, ואפשר עוד דניחא ליה למיתני חליצה שהיא פסולה לכו"ע, ואילו אחות זקוקתו למ"ד יקיימו לאו חלצ"פ היא, ואיכא תנאי דלכ"ה יקיימו, ועוד דלרב למ"ד יש זיקה אם חלץ לאחת הותרה השני' ולא חלצ"פ היא, ורק מכח חיזור נעשית חלצ"פ, ולכן ניחא ליה לרב לאשמועינן דינו במקום שהחלצ"פ קודם דין חיזור, ומינה שע"י חיזור כולן פסולות.

שם תוד"ה דנפול, יש לעי' לדעת הר"א בשלמא בשלש אחיות בזא"ז כולן חולצות, שהשני' חולצת רק מן השני, והו"ל שלישית אחות חלוצתו, אבל בשלש אחיות בב"א יחלוץ הראשון לשתייהן תחלה, והשני יהא מותר בשלישית ואי משום דחליצת הראשון פסולה בשני', הרי גם חליצת השני פסולה דהו"ל אחות זקוקתו, כ"ז שהשלישית קיימת, ומנלן לחדש דאחות חלוצתו לגבי ראשון חשיבא חליצה גרועה יותר מחליצת השני, ולשון הגמ' אי דנפול בב"א ה"נ, משמע דמודה לו שכולן צריכות שתי חליצות.

ועיקר דינו של הר"א מחודש טובא וחלקו עליו כל הראשונים ז"ל דודאי כיון שהוצרכה לחליצתו, א"א להתירו באחותה, תדע שאפי' צרת קרובת חלוצתו אסורה מפני שיאמרו שאחותה חלצה, ואיך יתכן להתיר אחות חלוצתו שבמציאות חלצה וחייבה בחליצה, ועוד דכיון שקודם שחלץ לה אסור באחותה, (דאל"כ נימא ליה שייבם וממילא תפקע זיקת אחותה), ע"כ דחשבינן לה זקוקתו גם לאיסור קרובות, וממילא א"א להתירו באחותה לאחר חליצה, ובאמת הו"מ הר"א לומר דנהי דלענין ייבום לא שרינן ליה כולי האי, אבל מ"מ אינה חלצ"פ להצריכה חיזור, וכסברת תו' כ"ז א' ד"ה שמואל, וג"ז מחודש שהרי צרת רחל אינה פוטרתה משום דהיא צרת קרובת חלוצתו, וכ"ש זו שהיא באמת קרובת חלוצתו דהו"ל חלצ"פ, - יעוי' במהרש"א במהדו"ב בשם תו"י, והרמב"ן הביא התירוצ' בע"א.

ולכן מפרשין דלטעמא דנפשיה קאמר, אבל כאן יש חידוש בדבריו למ"ד יש זיקה, ואפשר שזו ג"כ כונת תו'.

כ"ז א' מאי אחד כו' אאמציית.
שם ואבע"א. בדין שוין לל"ק ולל"ב.

ג. כ"ז א' מאי אחד חולץ לכולן נמי דקאמר אאמציית והא כולן קאמר כו', יש לעי' מאי קושיא הרי לכאורה עיקר מימרא דשמואל מתפרשת דלכולן סגי בחליצה אחת, וזה נכון שגם לשני סגי בחליצה אחת, אלא דבעינן שתהא חליצה זו מן השני, ושפיר מתפרשים דבריו דלכולן אין חולץ אלא אחד, ולפ"ז א"צ לדחוק דכיון דרובא גביה קרי ליה כולן, ואפשר דקשיא לגמ' דהול"ל חליצה אחת לכולן, ומדקאמר אחד חולץ משמע אחד ממש, אבל עיקר התירוץ כמש"כ דשמואל התייחס בדבריו למה שהצריך רב שתי חליצות וע"ז אמר שמואל דסגי באחת, ולשון לכולן היינו דכולן שוין לדין חליצה אחת, ומה שהטעימו בלשון דרובה גביה היינו רק מפני שהענין מובן דכונתו שא"צ משניהם, ולא נחית למה שאמר רב דהשני חולץ לשני'.

שם ואבע"א כי קאמר שמואל חליצה מעליא בעינן ה"מ למפטר צרתה כו', בתו' נקטו דללישנא קמא חלצ"פ פוטרת צרתה בשוין, ולל"ב אין חלצ"פ פוטרת צרתה בשוין, והיינו משום דל"ק לא מפליג בין ידידה לצרתה, וכיון דאמצעיית פטרה נפשה בשוין, ה"ה שפוטרת צרתה, ולל"ב כל חלצ"פ פוטרת עצמה ולא צרתה, אבל בתו"י ותו' מהר"ם ור"פ הנדמ"ח כתבו בשם הר"מ מאיברא ד"ל דידע לחלק בין ידידה לחברתה בשוין, ובל"ב נתחדש דאפי' חליצה גרועה פוטרת עצמה, ובאמת מעיקרא לא מקשינן מדשמואל אלא דבדאיכא חליצה מעליא לא סגי בפסולה, אבל בדין שוין לא מיירי מידי, והוה פשיטא לן דלשמואל אין שתי חליצות לאחת וכמשנ"ת סק"א, ולכן אפשר דבל"ק לא שמענו אלא דאחד חולץ לכולן בשוין, אבל עדיין י"ל דצרתה אינה נפטרת בחלצ"פ אפי' בדשוין, ובחליצה גרועה אף

לומר כן בכל חלצ"פ, ולכן שנה רב דבריו במקור הדין בג' אחיות.

ולכאורה אם למ"ד יש זיקה לא חיישינן לביטול מצות יבמין, א"כ מוכח ממתני' דצריכה לחזור, דאל"כ הרי לרב חלץ לאחת מהן הותרה השני', כדאמר כ"ז ב', ור"י אמר איני יודע מי שנאן, מיהו נראה דרב לאו ממתני' דייק לה, דא"כ ה' שונה דבריו בגונא דמתני', וע"כ דס"ל דלכו"ע חולצות משום ביטול מצות יבמין, עי' רמב"ן במלחמות סו"פ האשה רבה בדעת הרי"ף.

שם גמ' חלץ לה האי מפקע זיקתו כו', כאן משמע כדברי הרמב"ן נ"א ב' שכל אחד מפקיע זיקתו, ולא כח אישות המת, ונראה שהקדימו כן בגמ' משום דרק למ"ד יש זיקה קאמר, ולאקשוויי והאמר רב אין זיקה.

שם לדברי האומר יש זיקה קאמר, דפלוגתא דתנאי היא, וקודם שנחלקו רי"ש הלכה כמאן, נחלקו בד"ז למ"ד יש זיקה, וכתב הרמב"ן שגם בכה"ג הלכה כרב באיסורי, אע"פ שרב טעמיה סבר דא"צ לחזור, וכן שמואל, מ"מ קי"ל כרב במאי דסבר למ"ד יש זיקה, וש"פ פסקו כשמואל, אבל לא הזכירו מה"ט דרב גופיה לא מצריך חיזור.

שם תוד"ה נפלה, והא דקרי לה אמצעיית אע"פ שהיא אחרונה כו', באמת גם אם מיירי בב"א אין מתאים שם אמצעיית אלא מפני שהיא ממוצעת בין שניהם, ולכן לא שייך להקשות מדיוק זה, דבכל גונא הו"מ למקרייה שלישיית, וקרי לה אמצעיית מפני שזיקתה שוה לשניהם.

שם תוד"ה לדברי האומר כו', הגרע"א ז"ל ציין דמימרא דלקמן כ"ז ב' אתיא נמי כמ"ד אין זיקה ולא דחינן תרי מקמי חדא, וזה כפי' ר"ח, אבל הרמב"ן גרס דאתיא כמ"ד יש זיקה, ולש"פ אתיא ככו"ע, מיהו בפשוטו מימרא דרב דמתה יבמתו מותר באמה אין בה חידוש למ"ד אין זיקה, ולא שייך לומר שאמר כן לדברי האומר אין זיקה, וטפי הול"ל דכ"ז שיבמתו קיימת אסור באמה,

וקמ"ל דאע"פ שאין חליצתן מעולה שראוי לייבום, שהרי ע"י הגט והמאמר פסל כולן לכולן, מ"מ חליצת צרה עדיפא, וכ"כ הרמב"ן כלומר אע"פ שאוסרת אותה מלייבם מיהו קל איסורן משל אחיות, ובאמת גם רש"י כ"כ בהדיא בראש העמוד ד"ה חלץ לאחיות ע"ש, וכ"כ הראשונים ז"ל ליישב דבריו, וכ"כ ברי"ד ובריא"ז דאף לר"א צרות לא מתייבמות, ועי' להלן בדברי הרשב"א בתשובה.

מיהו באמת טעמא בעי למה צרת לאה אסורה, הרי בשעה שנפלה לא היתה צרת ערוה, וכשנפלה רחל אפי' נימא שע"י זיקה רחל ככנסתו דמיא, הרי הדין שאפי' מקדש את אחות לאה קידושין דאורייתא צרת לאה מתייבמת, שאין צרה לאחר מיתה, [עי' תו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה שצריכה חליצה מדאורייתא, אבל כבר נתבאר לעיל ס"א [סק"ז] מדברי הראשונים ז"ל ח' א' ועוד, שאף מתייבמת], וא"כ קשה למה החמירו בצרה לאחר מיתה בדברנן טפי מכה"ג מדאורייתא.

ובאמת בירושלמי שאלו מהו שיהא לה צרה, וזוהי השאלה הזו דכיון שאין צרה לאחר מיתה, האם בכה"ג ייבגין צרה, ומשני ר"ה בשם ר"א ק"ו מה אם אחות חלוצתו שהיא מדבריהם נתנו לה חכמים צרה, כאן שיש כאן איסור אחיות לא כל שכן, וצ"ב מאי פשיטותא הרי אחות חלוצתו בשעת נפילה אסורה והו"ל כצרת ערוה, אבל כאן הנדון מפני שנעשית ערוה לאחר נפילה, ונראה מזה דפשיטא ליה דמתני' דאסור בצרת קרובת חלוצתו היא אפי' בנפלה ואח"כ חלץ, ופשוטו מזה דכש"כ כשהיא זקוקה.

ולכאורה נראה דיישוב הדברים מפני שאם אנו אוסרים לייבם את לאה, ע"כ הטעם משום דזיקה לאו ככנסה דמיא, שאם היתה ככנסה לא היתה זיקת רחל נופלת למקום זיקת לאה, כדאמרינן בירושלמי בטעמיה דר"ש, וכן מבואר בתלמודן דאם זיקה ככנסה לר"ש השני פטורה מן החליצה, ומ"מ אסרינן תרויהו בייבום משום דיש

היא עצמה לא מיפטרא, ולל"ב י"ל דפטרה צרתה בחלצ"פ בשוין, ולא נתחדש אלא דנפשה פטרה אפי' בגרועה, ואין שוין לגבי דנפשה ושוין דצרה דומין זל"ז, ועס"ק י"א עוד בזה.

מיהו מה דנקטו תו' דשינויא דהתחיל ולא התחיל לא אתיא כל"ק דהכא קושטא הוא, דהא השתא מפרשינן דשמואל בחליצה מעליא וגרועה מיירי, והתם מפרשינן שמואל בדשוין, והא דאחיות וצרות אינן שוין אתיא רק לשינויא דרב אשי, וכ"כ רש"י כאן ד"ה חלץ לאחיות דקל איסורם משל אחיות והכי מפרש לקמן, והיינו אוקימתא דרב אשי.

שם רב אשי אמר כו' בדברי הראשונים דמודה ר"א שהצרות אינם מתייבמות

ד. שם רב אשי אמר לעולם כדקאמרת ומשום דלא אלימא זיקה לשוויי לצרה כערוה, הסכמת הראשונים ז"ל בשמעתין דמודה רב אשי שאסור לייבם את הצרות, אפי' צרת לאה שנפלה קודם נפילת רחל, ומ"מ לענין חליצה מעליא ס"ל לשמואל שחליצת הצרה מעולה משל אחיות, ובאמת דברי רב אשי מחודשים דכיון שמודה הוא שצרתן אסורה מדין צרת ערוה הרי לא מצאנו שום קולא בצרת ערוה לב"ה, וזהו שכתבו תוד"ה אחריו דלא מסתבר ליה לחלק בין הצרה לערוה אליבא דב"ה, ולהכי מוקים לה כב"ש, וטעמיה דרב אשי נראה משום דדמו לצרה לאחר מיתה, עי' בסמוך למה באמת צרת לאה אסורה, ונהי דלא אהני להתירן בייבום, מ"מ זיקתן אלימא משל אחיות, והא דחשבינן צרת רחל ג"כ כצרה אחר נפילה, היינו משום דאסרינן לאה וצרתה כאילו נפלו אחר רחל, דאל"כ לא ה' תופס זיקה ברחל, והיתה לאה מותרת.

וכבר הקשו הרשב"א והריטב"א על משמעות לשון רש"י שלא גזרו כלל על צרתה, דא"כ הו"ל לאקשוויי ארב אשי כדמקשה על ב"ש א"ה ייבומי נמי תתייבם, וזה מוכיח דכולה האי מימרא דשמואל מיירי באופן שאינו יכול לייבם צרותיה,

זיקה, וככונס אחות אשתו דמי, וכיון שכן א"א לחשוב את רחל כזקוקתו א"כ נימא שאנו דנין את רחל כנפלה קודם לאה או בב"א, וממילא הו"ל צרת לאה כצרה בשעת נפילה, דבאופן אחר א"א לאסור את הראשונה בייבום, וע"כ דכיון שמדאורייתא גם רחל זקוקה, א"כ א"א לראותה כנפלה אחר לאה ולהקל בה מידי, וכיון דמדרבנן כששתים זקוקות מיחזי כאחות אשתו, ע"כ לאסור שתיהן בשוה, וממילא גם דין צרותיהן שוה.

ומרן זללה"ה בסי' קכ"ז סק"ט ביאר דכולהו משום צרת קרובת חלוצתו אסרינן להו, דכיון שצרת קרובת חלוצתו אסורה מפני מראית העין, יש לאסור גם צרת קרובת יבמתו דאי לא הא לא קיימא הא, וכמ"ש תו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה, וצרת אחות זקוקתו כצרת אחות יבמתו דמיא, ועי"ש שהביא דברי או"ש בקונטרס זיקה אות ט"ו שכתב דצרת לאה מתייבמת, והאריך בזה בהוספה הנדמ"ח בחזו"א על הדף בסופו ולע"כ, וכתב דכל חלוצתו חשבינן לה כאשתו שגירשה ואין זמן לזה לומר שנשאה בזמן מסוים, וכיון שהיא אשתו מעולם, הרי אחותה היתה ערוה בשעת נפילה ואוסרת צרתה.

מיהו הרשב"א בתשובה ח"ו סכ"ה כתב דצרת לאה מתייבמת, והקשה דא"כ הו"ל לגמ' לשנויי הכי דצרת לאה קאמר, ותיריך דא"כ פשיטא דחליץ לצרות נפטר אחיות, וצ"ע מה בכך דפשיטא, הרי כאן השמיענו עיקר הדין דחליצה מעליא בעינן, ושמא כונתו דא"כ יבומי תתייבם, ומ"מ נראה שדבריו בחידושים במקומן סותרין לתשובה, ועיקר דבריו נסמכין על הירושלמי שאין צרה לאחר מיתה, ובהלכה זו גופה שהוזכר ד"ז אמרו דכאן נותנין לה צרה.

שם ואצרת רחל מי מפטרא כו' בקושיית הראשונים מ"ש מבעלת הגט שחליצת צרתה פוטרתה

שם ואצרת רחל מי מפטרא והתנן כו', מבואר כן דחליצה פסולה אע"פ שהיא שוה לשל

ותירצו דפסול דאחיות וצרותיהן שוות מדאורייתא, שאם החמרנו שאחות חלוצתו כאחות אשתו הרי צרתה כמותה, אבל בבעלת הגט ובעלת מאמר אין כאן פסול חמור כעריות, ולכן זו שנעשה בה מעשה נראית חליצתה גרועה טפי, ויש חילוקי דינים בין זו שנעשה בה מעשה לענין איסור קרובות, ואפי' מתאסור בקרובות בעלת הגט ובעלת המאמר ובצרותיהן מותר, ובקרובות אחות חלוצתו וצרתה אם מתו הרי הוא מותר בהן למ"ד אין זיקה, ולמ"ד יש זיקה אסור בקרובות שתיהן בשוה, ועוד דחליצתה אינה פסולה מדאורייתא כלל ולכן בטעם כל דהו מקילינן בהו ומה"ט אמרו דבסמוך בבעלת הגט ובעלת מאמר כיון דשוין הן אחת פוטרת חברתה ואפי' להסוברים שם דשתיהן חולצות מ"מ מבואר בבעיא דגמ' שם דאם אחת עדיפא הרי אחת פוטרת חברתה אע"פ ששתיהן פסולות.

ולפמ"ש הראשונים ז"ל דהאי שינויא אתיא כלישנא דלמיפטר נפשה פטרה נוחא טפי דס"ל לגמ' דחליצה פסולה אינה פוטרת חברתה כלל, שהרי למיפטר נפשה גם במקום כשרה פטרה, וש"מ שהחסרון בחליצה כזו למיפטר חברתה, ולכן גם בשוין יש לנקוט דלא פטרה, שזה חסרון בכח החלצ"פ, ולא מפני שיש זיקה לכשרה, משא"כ לאידך לישנא דהחסרון

גמור והן שוות ממש, ולר"ג דלא שייך להוסיף בהן פסול ע"כ שמצב שתיהן שוה, ולכן פוטרות זו את זו.

ובתו"י בשם הר"ם תירצו דהשתא נמי מפרשין סיפא דמילתיה דשמואל לטעמיה דיש זיקה, ורק הא דאחיות וצרות אתיא כמ"ד אין זיקה, ובאמת מיושב לומר דשמואל מיירי לטעמיה, וודאי קושטא הוא דסוף דבריו בגט ומאמר מיירי אף למ"ד יש זיקה, אלא דדוחק לומר דרישא רק למ"ד אין זיקה וסיפא רק למ"ד יש זיקה, מיהו כאן דבאחיות התחיל ולא התחיל קאמר ובגט ומאמר דבריו כפשוטן, יש מקום לומר דלצדדים קאמר, וכדי שיבואר בדבריו דחסרון דחלצ"פ הוא לכו"ע ואף למ"ד אין זיקה, לכך אמר אופן ראשון למ"ד אין זיקה ואופנים אחרונים למ"ד יש זיקה, וה"ק בכל מקום שיש חליצה מעולה וגרועה אין הגרועה פוטרת את המעולה כגון באחיות כו', מיהו בשוות ממש ג"כ אין פוטרות זא"ז, ול"ד לשני יבמין שפסולן שוה שא"צ שתי חליצות, דלעולם אין שתי חליצות לאשה אחת לכו"ע למ"ד אין זיקה, וכמשנ"ת הטעם לעיל סק"א, ובבעלת גט ומאמר למ"ד אין זיקה הו"ל כחליצה כשרה, ואע"פ שאינן ראויות לייבום, מ"מ לא גריעי מחלץ לצרות דנפטרה בעלת הגט אפי' למ"ד יש זיקה.

בתור"ה שמואל פי' דהשתא מפרשין דשמואל לטעמיה דיש זיקה, ומיירי בנפול זא"ז, וכתבו שקצת דוחק הוא שלא פירשו דמיירי בזא"ז, ויותר קשה איך לא פירשו דהשתא שמואל לטעמא דנפשיה דוקא קאמר, אבל למ"ד אין זיקה חלץ לבעלת הגט ומאמר נפטרה צרה, ובאמת כל אוקימתא דהתחיל ולא התחיל דחוקה מאד, ואם הו"מ לאוקומה לכל הפחות דשמואל לטעמיה דנפשיה, בודאי היו מפרשים כן בגמ', אלא ודאי פשיטא לגמ' דלא שייך לפרש התחיל באחיות או צרות אלא כשכולן לפניו, אבל אין לפרש התחיל כשנפלו תחלה ואין כולן לפניו, דאז הו"ל דינא דמתני' והול"ל נפלה לפניו אחות חלוצתו וצרתה

משום דאיכא כשרה, ולכן באחיות שיש בהן פסול גמור, אין חלצ"פ פוטרת חברתה כלל, אבל בבעלת הגט ובעלת מאמר שאין כאן פסול גמור, בזה שפיר נקטינן דחליצת אלו שנעשה בהן מעשה גריעא טפי, אם מפני שחליצה אינה מפקיעתה עד שיתן גט, או מפני שנקלש זיקתה בגט, ונאסר עי"ז בקרובותיה וכמשנ"ת, אבל צרתה פוטרתה מפני שאינה חלצ"פ ממש.

ובאמת הרי מבואר בברייתא נ"א א' דלמ"ד אין זיקה אין חסרון בחליצתן של בעלת גט ובעלת מאמר, ובין אם נימא דלהאי לישראל היינו רק לדעת ר"ג, או דנימא דסיפא דמילתיה דשמואל למ"ד יש זיקה עי' תו"י, מ"מ חזינן דפסוליהו קיל, ואפשר להקל בצרתם טפי, משא"כ באחיות וצרות שאיסורן מכח אחות אשה דאוריתא, ובזה אין שום חילוק בין ערוה וצרה.

שם שמואל נמי התחיל ולא התחיל קאמר,
בקושיית הראשונים מבריייתא נ"א א'

ו. שם שמואל נמי התחיל ולא התחיל קאמר כו', והו"ל צרות ואחיות רחל ולאח וצרותיהן, ואם התחיל ברחל לא יגמור בצרת לאה לחוד, ואם התחיל בצרת רחל יגמור אפי' בלאה לחוד, וה"ה איפכא, ופשטות הסוגיא דאכתי קיימינן כדמעיקרא דאתיא דשמואל כמ"ד אין זיקה, ולפ"ז מבואר בדבריו דאף למ"ד אין זיקה חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרתה.

והקשו הראשונים ז"ל מבריייתא נ"א א' דמבואר בדר"ג דסגי בחליצת בעלת הגט ובעלת מאמר ומוקמינן ליה כמ"ד אין זיקה, ובתו"י תירצו דהתם ס"ל כרב אשי דשמואל כטעמיה דיש זיקה, אבל אכתי תיקשי להאי לישראל מבריייתא דהתם, ותירץ הרמב"ן דמצי לשנויי דפליגי רבנן אדר"ג ולדידהו לא חלצ"פ היא, ויש לשאול מנלן להמציא פלוגתא חדשה ביניהו, וי"ל דלר"ג דאין גט אחר גט ע"כ חזינן דשתיהן שוות, שהפסול שנתן באחת שוה בצרתה, ולרבנן נמי אם נתן גט לזו וגט לזו חליצה לאחת מהן, כיון שאינן פסול

לצרה כערוה בדיוקא לחוד, דודאי חידוש גדול הוא דהו"ל לאשמועינן בהדיא, שלא נימא דה"ה איפכא דשתיהן שוות, וכ"ה לשון הגמ' מ"ט לאו משום דקסבר יש זיקה, והיינו טעמא דרישא, ולא אלימא כו' והיינו טעמא דסיפא.

שם תוד"ה תניא, יש להוסיף דעיקר חידושה דברייתא לומר דחלצ"פ לא פטרה צרתה, ואיך אפשר לסתום שיש חילוק בין אחיות לצרות בזה, הרי הראשונה לעולם פוטרת צרתה והשני' מטעם אחר אסורה, ואין לתנא להשמיענו ד"ז באופן דהתחיל ולא התחיל, שלא נוכל לחדש ענין חליצה מעולה בצורה זו, אבל שמואל שמשמיענו עיקר הענין בבעלת הגט ובעלת המאמר, שפיר סתם דאיכא נמי כה"ג באחיות וצרות, ונמצא לבד גונא דאיכא ד"ז, וכיון דברייתא אסרה הצרות אפי' בחליצת לאה ש"מ דסברה יש זיקה והיינו כרב אשי.

שם אראב"מ הא מני ב"ש כו', ראב"מ ורנב"י קדמו טובא לרב אשי ולא קיימו אתירוציה דרב אשי, דהי' פשוט לכולהו שאין לחלק בין צרה לערוה, ולכן הקושיא הזו אינה לשמואל דוקא וע"כ דב"ש היא, ועי' ירושלמי, וקמ"ל תנא דאע"פ שחליצת האחיות מדאורייתא חליצה היא מ"מ אינה פוטרת צרתה, אבל חליצת ערוה דעלמא לאו כלום היא.

שם דתנן ב"ש מתירין הצרות לאחין, ולכן בג' אחין או במתני' דארבעה אחין נהי דהחמרנו על האחיות שלא יתייבמו כדן אחות אשתו, מ"מ גם באחות אשתו צרותיהן מותרות, ולכאורה קשה מכאן ע"ד הרמב"ן לקמן ב' שכתב דמשמע ליה לר' יוחנן דמתני' גם בדאיכא צרות, ואיך אפשר לומר כן, הרי מתני' אתיא אף כב"ש ולדידהו צרותיהן מותרות, וצ"ל דאה"נ ולב"ש רק אם בא לעשות מעשה באחיות חולצות, ולכאורה למ"ד לב"ש יקיימו, אף חליצת אחיות פוטרת הצרות, כיון דראויות לביאה בדיעבד, ועי' ירושלמי, מיהו בג' אחין י"ל דלכו"ע יוציאו אבל אי ב"ש כר"ש לא מיתוקמא בג' אחין עסק"ח בזה.

אינן פוטרות זו את זו, אבל כשכולן לפניו והראשונה שיבחר לחלוץ לה פוטרת צרתה, שפיר אשמועינן דמ"מ השני' אינה פוטרת צרתה אם חלץ לאחותה, אע"פ שבשעת נפילה היתה חליצתה ראוי' לפטור צרתה, ובזה הוי דומיא דגט ומאמר.

גם מ"ש לקיים דברי הר"א מבורגיל לענין אחות חלוצתו ולא לענין היתר ייבום, קשה שיסתמו חידוש כזה בגמ', ושיהא ממילא מוכן דבתירין זה נקטו כן בפשיטות, בין קדם וחלץ לאחות ובין לא חלץ ועדיין זקוקה לו, וגם בסברא כל שהוצרכה חליצה מן הדין נראית כאחות חלוצתו, והו"ל חלצ"פ, ומדרבנן בודאי אין להקל כאן משום לא פלוג.

מ"ש בתוד"ה א"ה, דשמואל ה"מ למינקט ייבום, היינו רק לתירין קמא דתו' ד"ה שמואל דמיירי בזא"ז.

שם רב אשי אמר כו' ע"ס הגמ'

ז. שם גמ' רב אשי אמר לעולם כדקאמרת, יותר נוח לגרוס כדקאמר ואשמואל קאי, ובריטב"א כדקתני, וכן פרש"י.

שם ומשום דלא אלימא כו', כבר נתבאר לעיל דהקולא של הצרה מפני שדומה לצרה לאחר מיתה, ואפי' צרת רחל בד"ז, כיון שיכול להקדים ולחלוץ לרחל, וע"כ אנו דנין כל אחת כלפי אחותה כאילו היא קדמה, ואמנם הי' מקום להתירה גם בייבום, מ"מ כשאסרו בייבום חשבו חליצתה מעולה מחליצת האחיות, ועמשנ"ת לעיל סק"ד.

שם תניא כותיה דרב אשי חלץ לאחיות לא נפטרו צרות הא לצרות כו', גרסת הראשונים ז"ל בברייתא לצרות נפטרו אחיות, [עי' תו' שכתבו דהו"ל לאשמועינן תרוייהו או למנקט ייבום, וכ"מ בתו' הרא"ש וברשב"א וריטב"א, ולפ"ז ניחא טפי הא דפריך א"ה יבומי נמי תתייבם], ובזה מיושב שלא סתם התנא הא דלא אלימא זיקה לשוויי

לייבם את רחל, ולמיתה דתרי דהיינו גם הצרה וגם אחיו לא חיישין, וממתני' אין קושיא דהא לא קתני דאיכא צרות, אבל פשטות הגמ' כ"ז א' דגם למאי דמוקמינן לה כמ"ד אין זיקה דינן בחליצה דוקא, כדפרכינן לב"ש א"ה יבומי נמי תתייבם, ועמשנ"ת בזה לעיל סק"ז.

ולכאורה יש ללמוד מזה דעצם זה שמפקיע זיקת רחל בלא קיום מצוה בגופה או בשליחותה, אלא דרך הפקעה זהו ביטול מצות יבמין, שהתורה השאירה זקוקה להקים שם לבעלה, והוא מפקיע זיקתה בלא קיום מצוה, ול"ד לאח שמניח קיום המצוה בידי אחיו השני, שהאחין אינם זקוקים אלא מצווים לקיים המצוה, וכשמתקיים באחד לא הפקיע מאחיו המת כלום, אבל כאן כמפקיע ממנו זיקת אשתו חשיב, ולזה לא מהני אפי' איכא צרות הרבה, ויש להקשות אכתי לסברא זו לא מהני מה שיש אח אחר, לאו קושיא היא דכ"ז שאח אחר קיים הרי זכותו של המת קיימת, ואי לא חיישין שימותו האחין לא הפקיע מן המת כלום, אבל בדליכא אחין או אח אחד דחיישין שימות, חשיב שהפקיע מצותה של יבמה זו, ולא מהני אפי' איכא צרות הרבה, [וכ"מ ברמב"ן כ"ז ב' דמתני' משמע אפי' בדאיכא צרות הרבה, שם כ"כ בדעת ר' יוחנן, אבל מהא דפשיטא ליה לר"י כולי האי עד דמשבש מתני' מכח זה, ש"מ דיש לקיים כן גם למ"ד אין זיקה, ומוכח מזה כמש"כ].

אבל מדברי התו' יש להוכיח שפירשו הא דחליץ לאחיות כשנפלו לפני אח אחד, ולכך חשבו ביטול מצות יבמין כשתמות צרת רחל, ולא באחיות וצרות דמתני' דד' אחין, ולכאורה הי' נראה דסתם אחיות דקאמר אמתני' דד' אחין קאי, וכן הברייתא דחליץ לאחיות כו' בפשוטו אמתני' קיימא, וכ"מ בירושלמי דקאי כולה סוגיא וברייתא אמתני', ופריך מסיפא דמתני', ובאמת רש"י לא הזכיר בסוגיין מתני' דד' אחין אלא שתי אחיות שנפלו לפניו משני אחים, שו"ר בקרן אורה שדן במש"כ [עיי"ש בכל הדברים] וכנראה פשיטא

שם א"ה יבומי נמי תתייבם, יעוי' בתו', ולמאי דגרסי בהדיא לצרות נפטרו אחיות נחא טפי דפשטות הברייתא משמע שהצרות צריכות חליצה, שאם מתייבמות א"צ להזכיר שפוטרו צרותיהן, והול"ל וצרותיהן או חולצות או מתייבמות, אבל אי לא קתני לצרות נפטרו אחיות, ק"ק היכי משמע שלא מתייבמות, ומשה"ק תו' מדשמואל היינו לשיטתם בתוד"ה שמואל, אבל לפרש"י וש"פ בדשמואל נמי אינה ראוי' לייבום.

שם ארנב"י אחריו חזרו ותיקנו, צ"ל דהיינו ב"ש לחוד, אבל לב"ה לא אשכחן שתיקנו כן, ומש"ה לא אמרו קסבר אחריו חזרו ותיקנו, ובירושלמי נראה אמרו כריב"נ דסבר שתיקנו כן ואף לדידיה פריך דתני שלא הספיקו לתקן עד שנטרפה השעה, וכן בגמ' ט"ו א' נראה שלא תיקנו כן, שהרי רשב"ג ערער על התקנה, ונשאר הדבר בספק, [ובשם הגר"א כמדומה שכתוב דגרסין דברי רשב"ג קודם לא הספיקו לגמור שלכן נשאר בלא הכרעה], ורנב"י גופיה ביאר דברי רשב"ג שם, ולפמש"כ שרק בדעת ב"ש אמר שתיקנו נחא, מיהו לכאורה בלאו האי ברייתא אין לחדש שתיקנו אפי' לב"ש (מיהו שמא כיון שחששו לבת קול י"ל שתיקנו), ולישניה דרנב"י שאמר במוחלט ולא אמר דילמא או ש"מ, משמע דקים ליה הכי, ומ"מ אליבא דב"ה ודאי לא קי"ל הכי.

בדברי התו' ד"ה וחליצה דבדיני' דשמואל
אסור לייבם את לאה משום ביטול מצות יבמין
ת. בתו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה כ"ז א' ד"ה אלא, כתבו דבדיניה דשמואל דאיכא אחיות וצרות לפני היבם אסור לייבם את לאה משום ביטול מצות יבמין, אע"פ שיש לרחל צרה והוא מותר בה, דחיישין אדמייבם ללאה תמות צרת רחל, וקמבטל מצות יבמין מרחל, אבל חלצ"פ לא חשיבא כיון שאין חסרון בזיקה עצמה אלא שמא תמות, ויש לעי' אי מיירי שמואל בגונא דמתני' דד' אחין כסתמות לשון אחיות וצרות הידועות, א"כ תשתרי בייבום כיון שאחיו קיים, והוא רשאי

כב"ש, ולשמואל הרי אית ליה נאסרה בכל גונא כמבואר מ"א א', מיהו הרמב"ן נקט דגם לרב חליצת צרות פטרת האחיות, דמודה רב במעולה וגרועה, ומה שיש לדון בזה הוא להחולקים על הרמב"ן דשמואל שרי בשוות ולדידה קרוב יותר להתיר בצרות של אחיות, וצ"ע בזה.

בדברי התו' כ"ז ב' דלא מיקרי חלצ"פ אלא היכא דאקלישא הזיקה

ט. כתבו תו' כ"ז ב' ד"ה וחליצה דלא מיקרי חלצ"פ אלא היכא דאקלישא הזיקה כגון בבעלת גט ומאמר או באחות זקוקתו ואחות חלוצתו שהיא כערוה [וכן בסוטה דרבנן שהיא כערוה, ועמש"כ בזה לקמן סוס"ק זה], אבל מחז"ג ואסור לבטל מצות יבמין אע"פ שאסורה בייבום מ"מ אינה בדין חלצ"פ לענין חיזור ולפטור צרתה, [ובדין שניות לדעת תו' עי' להלן], וכ"כ הרמב"ן מ"ד א', וכ"כ הרשב"א כ"ז א', והביאו ראי' לזה מבריייתא דמחזיר גרושתו י"א ב' דתניא היא וצרתה חולצת ומפרשין או היא או צרתה וש"מ שפוטרת צרתה אע"פ שהיא אינה מתייבמת, וכ"פ מתני' מ"ד א' דחולץ לפסולה ומתיר לכשרה למאי דמוקמינן לה במחז"ג, וכן תניא כ' ב' באיסור מצוה ואיסור קדושה שבא עליה או חלץ לה נפטרה צרתה, ומבואר בגמ' שד"ז בחי"ל אפי' למאי דסבר דאינה עולה לייבום כלל, וכן הביאו מהתוספתא פ"ו ה"ה דאחת שאסורה פוטרת צרתה.

ובפשוטו החילוק דכל הני שנקלשה זיקתן לחליצה ולייבום, נהי דמחמרין שחייבות חליצה כיון דמדאוריתא חייבות, מ"מ מכח האיסור דרבנן נקלשה הזיקה לחליצה ולייבום, דזקוקתו וחלוצתו כערוה מדרבנן שפטורה מן החליצה ומן הייבום, וכן בגט נפקעה זיקתה ובמאמר נעשית כאשתו ואין זיקה, ובכזה"ג החליצה גרועה כיון שאינה ראוי' לחליצה, אבל בחי"ל ועשה שזקוקה לחליצה מדאוריתא, הרי יש כאן זיקה גמורה לחליצה, ולא נפגמה זיקה זו כלל לומר שיש כאן חליצה במקום שאין חליצתה

ליה דאיירי באח אחד, אלא דקשיא ליה אם ב"ש כר"ש דבשעה שנעשו צרות זל"ז פטורות לגמרי, א"כ היכי מתוקמא כב"ש, ותירץ דבריתא מיירי בד' אחין.

שו"ר ראי' לפי' תו' דאי מיירי בדאיכא עוד אח שרשאי לייבם את רחל או צרתה, א"כ איך נפטרות הן עצמן בחליצת הראשון הרי איכא חליצה מעלייתא דאח השני, וע"כ דסוגיין רק כלישנא בתרא דלמיפטר נפשה פטרה, אבל לל"ק הראשון שהתחיל לא יגמור כלל אלא אחיו דוקא, ומדסתם בגמ' לשמואל יגמור, ע"כ דליכא אח אחר לחליצה מעלייתא, מיהו בלא"ה נקטו הראשונים ז"ל דסוגיין כל"ב, מדחשיב לחליצות שוות חלצ"פ, ומ"מ נראה מדברי הראשונים ז"ל שלא הזכירו ענין חיזור בדשמואל, דאי ס"ל חליצה מעליא בעינן אפי' לרב אשי חלץ לצרת רחל יחלוץ אחיו לצרת לאה, לרב ולר' יוחנן, דהא חזיא לייבום באופנים שבגמ' כ"ז ב', ומדלא דנו כן בדשמואל משמע דמפרשי לה באח אחד.

הקשה מרן זללה"ה בסי' קכ"ז סק"ג בהא דתניא חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, ומשמע אפי' חלץ לצרת רחל שהיא נפלה אחרונה ואח"כ חלץ ללאה לא נפטרה צרתה ואמאי הרי הדין נותן שלאה הותרה ונאסרה וחזרה והותרה בחליצת צרת רחל, ולר"י מותרת ביבום, ואי מוקמינן לבריייתא בחלץ לצרת לאה תחילה, אכתי תיקשי לרב דלית ליה דין נאסרה דרבנן כלל, והוכיח מזה דמודה רב דלמ"ד יש זיקה איכא דין נאסרה, [ועי' בזה לעיל ס"ו סק"ז שאין כן דעת רזה"פ], ולכאורה ברייתא ודאי מיירי באופן שהאחיות אסורות להתייבם, כדאמרין א"ה ייבומי נמי תתייבם, ואם בכה"ג רחל מתייבמת, ע"כ חלץ לאחיות מיירי בחלץ ללאה ולא לצרתה, ועוד דאפשר דאליבא דרב חליצת צרת לאה אינה פוטרת את לאה דהו"ל חלצ"פ, דלא מצינו סברת רב אשי אלא לשמואל דבשוין א"צ חיזור, אבל לרב אין אחת פוטרת חברתה, דלא עדיפא צרה כולי האי לפטור האחיות, וא"כ רב מוקים לבריייתא

(ולשון הריטב"א מ"ד א' דהחמירו באיסורי דרבנן לאלומי לזיקה דרבנן, וצ"ל דג"כ כונתו שהחמירו לחשבם כערוה שפטורה מן החליצה, אבל שניות מד"ס כחייבי לאוין דמו).

בדין שניות מדברי סופרים מבואר בברייתא כ' ב' שדינן כאיסור קדושה דחייבי לאוין, ופוטרת צרותיהן, וכ"ה בכל דוכתא במתני' שדינן שוה, וכ"כ הרמב"ן והרשב"א, ואע"פ שמדרבנן החמירו בהם כערוה, מ"מ קבעו דינם כאיסור מדרבנן וכדין חייבי לאוין מדרבנן דלא חמירי מחייל דאורייתא, ולענין זה קילי מאחות זקוקתו וחלוצתו דמיא לערוה דאורייתא, שיאמרו שהיא גרושתו, אבל בשניות לא החמירו כולי האי, שלא יבאו לומר שהשניות הם הערוה הראשונה, אלא עשו הרחקה וקבעום באיסור דרבנן, (ועי' כ"ח ב' דס"ד להקל באיסור מצוה וש"מ שאינה מענין ערוה דאחות זקוקתו), והב"מ בסי' ק"ע סי"ח צידד בדעת תו' דשניות כערוה דמו וחשיבא חלצ"פ, והביא השיש"ש והב"ש לא כ"כ, וכ"מ ברמב"ן ורשב"א דשניות כחיי"ל, אע"פ שכתבו כטעמיהו דהתו', וכ"מ בלשון הראשונים הנ"ל שהזכירו החילוק מפני שלא נפסלה אחר הנפילה, ולענין זה שניות כחיי"ל, (וכ"מ בכל הראשונים שנסתייעו מבה"ג שכתב דשני' פוטרת צרתה דה"ה חיי"ל, אלא די"ל דמק"ו מייתו לה, ומ"מ כ"מ מסתמותן שדינן שוה), ואפשר דלענין דין יציאו ג"כ דינן כחייבי לאוין, דהיינו שקנו בביאה ראשונה כדין עשה דוחה ל"ת, אם יש נפ"מ בזה, עי' להלן ד"ה ולכאורה.

הרמב"ם בפ"ז ה"י כתב ויראה לי שכך הדין בשתי יבמות הבאות מבית אחד והאחת מהן אסורה על יבמה משום שניה או מחייבי לאוין או מחייבי עשה שאם חלץ לאסורה לא הותרה צרתה חלץ לצרה הותרה האסורה, והובאו דבריו ברמב"ן מ"ד א' וברשב"א כ"ז א', ויש לעי' למה השווה חייבי לאוין לחייבי עשה הרי חייבי לאוין ביאה ראשונה מותרת מדאורייתא, ויש לחשבה כחליצה כשרה כיון דחזיא לייבום, ומה שגזרו

ראוי, שהרי מצותה מדאורייתא לחלוץ ככה"ג, לא מיבעיא חייבי לאוין שאם בעלו קנו, אלא אפי' חיי"ל ועשה דלא קנו, מ"מ לא איקליש חיוב חליצה דידהו שכך מצותן מדאורייתא, [ויש להוסיף דאחות זקוקתו ואחות חלוצתו כשהותרו אח"כ הו"ל בדין נאסרה שאינה ניתרת, ואילו חייבי לאוין שהותרו הרי הן מתייבמות, עי' במכתב מרן זללה"ה הנדמ"ח בדף ב' א', והיינו מה"ט שלא נפגמה זיקתן, ואיסור הייבום הוא כאיסור צדדי וכנדר וכיו"ב, ומה"ט צרת חיי"ל מתייבמת, וצרת אחות זקוקתו ואחות חלוצתו חולצת], וכ"כ הרמב"ן מ"ד א' לבאר מ"ש חיי"ל ושניות מהני.

ולשון ריא"ז בש"ה ג' [נדפס ח' א'] דשניות וחיי"ל לא חשיבי חלצ"פ הואיל ולא נתחדש הפסול הזה בנפילתה, אלא מתחלה היתה פסולה ועומדת, וכן בתו' הרא"ש סיים ע"ד התו' דמחז"ג לא נגרעה הזיקה השתא טפי ממה שהיתה בראשונה, ואין האיסור שבה מבטל חשיבות החליצה ליחשב פסולה, וכן לשון המ"מ פ"ז ה"י דדוקא כשנאסרה עליו בזיקה כו' אבל בשני' וכיו"ב שהן אסורות מתחלתן חליצה כשרה היא ופוטרת צרתה, וכן העתיק הרמ"א סי' ק"ע ס"ה דחלצ"פ שצריכה לחזור היינו שהיתה זקוקה לגמרי ונפסלה שנקלשה הזיקה אבל חלצ"פ מעיקרא א"צ לחזור, וכתוב בד"מ שמקורו באו"ז ושם כתוב כבתו לפנינו, ונראה מזה שהכל ענין אחד, אלא אם מעיקרא דינה כערוה, או כחיי"ל שמצותן בחליצה ואין הענין תלוי אם נשתנה לאחר נפילה, דאחיות אע"פ שבשעת נפילתה כבר נפלה אחותה תחלה חשיבא זיקתה קלושה, כיון שאישות זו נפגמה ע"י אחותה, לחליצה ולייבום, ולאפוקי אישות כזו שמצותה בחליצה מעיקרא, ואפי' נשא אחיו אחות חלוצתו לאחר שחלץ לה זה, מ"מ דינה כחלצ"פ ואינה פוטרת צרתה, כיון שמדרבנן כערוה דמיא אבל דין חייבי לאוין ושניות שייך גם לאחר נפילה, כגון שנתמנה להיות כה"ג דחולץ ופוטרת צרתה או שקידש שני' זו

ומדברנן אטו ביאה שני', אין לו לפגום כח החליצה, משא"כ בהני שגזרו מדרבנן איסור על הביאה הראשונה, ורק בחייבי עשה שאם בעלו לא קנו הי' לו לדמות לחלצ"פ, כיון שאינן ראויות לייבום כלל, ואמנם הרמב"ם לשיטתו בפ"ו ה"י שמנה חייבי עשה עם חייבי לאוין ושניות לענין זה שמן הדין ביאה ראשונה מותרת, אבל א"כ קשה מכולן למה חשיבי חלצ"פ וכן מדברי הראשונים ז"ל משמע דקים להו דחלצ"פ היא מפני שמדרבנן אסורה בייבום, ולא חילקו בין אם בעלו קנו או לא קנו, ואפשר דלא נחתו לזה כיון שכונת הרמב"ן לחלוק על כל האופנים גם על חייבי לאוין ועשה דלא קנו, ומ"מ מהניא חליצתו, ובבהגר"א סי' ק"ע ס"ק מ"ה הקשה דהרמב"ם גופיה פסק דפוטרת צרותיהן בביאתן, ושם באמת חילק הרמב"ם בפ"ו ה"י י"א דהיכא דאם בעלו קנו פוטרת צרותיהן, ואם לא קנו לא פוטרת צרותיהן, אבל בחליצה לא חילק ביניהם, ועמ"ש מרן זללה"ה בסי' קכ"ז סק"ו שאין דין חזור בביאה פסולה, ויתבאר בסמוך בס"ד, ומ"מ עיקר הדין דחשיבי חלצ"פ בכה"ג שקנו בביאה ראשונה צ"ע.

ולכאורה יש חילוק בין מה ששנינו בחייבי לאוין כ' ב' אם בעלו קנו ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבא פצו"ד, לבין מה ששנינו כ"ו א' בארבעה אחין שיוציאו מדרבנן מפני שדנו ביאה הראשונה כערוה, דבהני דקתני קנו אינה בדין נאסרה ואם חזר להיתר, הרי זכה בה בביאה ראשונה, ובהני דאסירי משום ערוה לא קנה מדרבנן, והיא בדין נאסרה, וזה צריך לקבוע גם בדין חלצ"פ וכמשנ"ת.

בדין חזור על האחין ועל הצרות בביאה פסולה של אחות זקוקתו כתב מרן זללה"ה בסי' קכ"ז סק"ו דמהא דמבואר בגמ' כ"ח א' חבראי שני' ייבם כו' דחזינן שהמייבם האחיות באיסור מפקיע זיקתה מאחיו, שמעינן דאע"פ שהיא בדין חלצ"פ לענין חזור, מ"מ הביאה מפקעת זיקת האחין והצרות, שאם היתה זקוקה לחליצה עדיין, לא הי' אחיו נותר בשני' (וכ"כ הרמב"ן כ"ח א'),

ובזה יישב דברי הרמב"ם שפסק דביאת חיי"ל פוטרת צרתה וחליצת חיי"ל אינה פוטרת צרתה, דבביאה דאחות זקוקתו וחייבי לאוין שאם בעלו קנו, ליכא דין חזור כלל, שודאי הוחלטה לו הזיקה ע"י הייבום, ורק בחליצה שייך לומר שכל אחד פוטר חלקו, [או שלגבי כל אחד הרי היא כאינה זקוקה לחולץ עי"ש], מיהו לעיל נתקשינו דכל הראויה לביאה ראשונה יש לחשבה כחליצה כשרה.

בדין חליצת מעוברת שחלצה והפילה שנאסרה בייבום לכולם מ"מ אין שייך כאן דין חלצ"פ לענין חזור, דלא שייך חזור אלא כשיש חסרון זיקה בקשר לאחין, ובזה מתייחס כל אח לזיקתו עיקר, וכאילו אינה זקוקה לאחיו, אבל במעוברת שאין איסור הייבום קשור לאחין, אלא מפני שאינה זקוקה למצות ייבום, בזה אין שום יתרון לחזר על כל האחין, שאין החזור הזה מוסיף יתרון בכח החליצה, [וכן הדין בסוטה דלא

כ"ז ב' איבעיא להו בעלת הגט ובעלת מאמר כו'. י. כ"ז ב' איבעיא להו בעלת הגט ובעלת מאמר איזו מהן קודמת, בעלת הגט עדיפא משום דאתחיל בה בחליצה כו' אמר רב אשי ת"ש כו' ש"מ כי הדדי ניהו, לכאורה גם אם שקולים הם לענין שחלין זא"ז, וכן אם שקולים הן שאינם חלין זא"ז, מ"מ לענין חליצה יש מקום לומר דחליצת בעלת הגט עדיפא שהיא גומרת פטורה, משא"כ בעלת מאמר שעדיין צריכה גט, ויש מקום לומר דחליצת בעלת מאמר עדיפא שמפקעת זיקה גמורה, וכ"פ בריטב"א, אבל מהא דפשטינן מדר"ג יש ללמוד שהנדרון הי מייניהו מפקעת זיקה טפי, בעלת הגט עדיפא שכבר התחיל בהפקעת הזיקה ונקלשה זיקתה טפי מבעלת המאמר, והויא חלצ"פ טפי, או"ד בעלת מאמר שקרובה לביאה הויא טפי ניתוק כח הזיקה שכבר נעשית כאשתו, וכל שניתק יותר הוי חלצ"פ יותר, והשתא ניחא דמיתנינן מהא דחלין זא"ז ש"מ שאין אחד מפקיע יותר מהשני, וממילא שקולים הן גם לענין חלצ"פ.

ולפ"ז ע"כ כפרתו דאמרינן איזו מהן קודמת שחליצתה מעולה יותר, ואמרינן בעלת הגט עדיפא להפקיע הזיקה כיון דאתחיל בהפקעת זיקה כחליצה, וממילא אינה קודמת, וכן בעלת מאמר עדיפא להפקיע זיקה מפני שקרובה לביאה, ודומיא דגט עדיף ומאמר עדיף דבסמוך, דאין לפרש עדיפא שחליצתה מעולה כיון שהתחיל בה, דא"כ גם בשקולים שייך לדון כן וכמש"כ, ועוד דקרובה לביאה אינה סברא להעדיף חליצתה אי לאו דאלימא לאפקועי זיקה.

נראה דאחיות ובעלת מאמר או גט אם חליץ לאחיות לא נפטרה בעלת גט, דאחיות חמירי טפי, כדחזינן דאפי' למ"ד אין זיקה הווי אחיות חלצ"פ, ואילו בעלת גט ומאמר לר"ג מיהא לא הויא חלצ"פ, ובתו"י פירשו דסיפא דמימרא דשמואל רק למ"ד יש זיקה, אבל למ"ד אין זיקה אע"פ שהאחיות הווי חלצ"פ בעלת גט ומאמר לא הווי חלצ"פ, וכן בסברא דאחיות איכא סרך ערוה, ובגט ומאמר הוי רק גזירה דרבנן, ומסתברא דאפי'

שייך חיזור על האחין אף אם שייך חיזור בצרתה שאינה סוטה, עי' בסמוך בזה, ואף בצרתה אין יתרון לחיזור, כיון שפטור מעוברת מתייחס למת שאין שמו מחוי, ואינו קשור למעוברת עצמה יותר מצרתה, וה"ה לענין מעוברת עצמה אליבא דר"י כשהפילה לבסוף, וכן לר"ל סגי באחד מהאחין, ויעוי' ברשב"א ורא"ש ל"ה ב' שכתבו דזה שחליץ איקלישא זיקתו והו"ל כחלצ"פ, ולל"ב דשמואל פטרה נפשה, ולל"ק לא פטרה, והרא"ש סבר כל"ק, (וכונת הרשב"א כהרא"ש וסגי באחד מן האחין), ועיקר הדברים צ"ע דכיון שכולן אסורין בייבום, משום מראית העין לא הורע כחו טפי מהאחין וחליצת כולן שוה ואע"פ שאסורה בייבום אין כאן דין חיזור.

אח"כ ראיתי ברמב"ן שכתב דהויא חלצ"פ לר"ל, ורק חליצת אחד מן האחין מהניא לה, וצ"ע שהרי נפסלה לכולם ואיסור קרובות לא פסל טפי, ועמשנ"ת לקמן [ס"י] סק"ג.

בדין חליצת סוטה הביאו תו' מירושלמי דחשיבא חלצ"פ, אבל לפנינו בירושלמי לא הוזכרה חליצה ולא הוזכרה צרתה אלא בביאה דנפשה ג"כ יש חידוש דפטרה, והכי אמרינן התם פ"י ה"ב הדא אמרה ע"ד ר"ש ביאה פסולה פוטרת, וכן נראה דעיקר חידושו של ר"ש הוא שביאתה פוטרת צרתה, אע"פ שביאתה אסורה, ואף לגבי נפשה י"ל שאין ביאתה פוטרת, ומה שהזכיר חליצתה היינו כדי שלא נדייק מדשבקה לחליצה דחליצתה אינה פוטרת, ולפ"ז י"ל דלרבנן ג"כ חליצתה פוטרת צרתה, ואפי' בסוטה דאוריתא עכ"פ בספק דקי"ל דחולצת י"ל שהיא כחיי"ל וכמחז"ג ופוטרת צרתה, וכש"כ בסוטה דרבנן, וכן פשוט שלא בא להשמיענו כאן דיני חיזור בחלצ"פ, ובפרט דר"ש סבר י"ט ב' דאין זיקה, ולדידיה חלצ"פ פוטרת צרתה, כדאמר נ"א א', ולפ"ז ניחא שלא הוזכר נדון חלצ"פ במתני' אם פוטרת צרתה, דחליצת סוטה לאו חלצ"פ היא, ובפרט סוטה דרבנן, ולדינא יעוי' משנ"ת בספר מרן זללה"ה שם סק"ז ולע"כ.

מתפרש ששוין לדין הקדימה, וכדפרש"י, וכתבו תו' דהיינו כלישנא דרב אשי, ולפמ"ש בתו"י דאף ללישנא דהתחיל ולא התחיל בעלת הגט פוטרת צרתה למ"ד אין זיקה, א"כ י"ל שגם למ"ד יש זיקה פוטרת זא"ז בשוות, ואחיות וצרות משום צורה נגזרו בהן והחמירו טפי.

לענין הלכה

יא. לענין הלכה דעת רה"פ דק"ל כשמואל דאמצעיית א"צ לחזור על כל האחין, ובתו' ד"ה דנפול הוכיחו דר' יוחנן ס"ל כשמואל מדלא משני טעמא דמתני' דאחיות משום חזור, והרמב"ן כתב דלא דחינן דרב מדיוקא דר' יוחנן, ולא נתפרש דודאי מדמשבש ר"י למתני' ש"מ דלא ס"ל כלל ענין חזור, גם מ"ש הרמב"ן דמשמע ליה דמתני' אפי' בדאיכא צרות קשה טובא לשבש מתני' מפני זה, וודאי דעדיף לאוקומה בדליכא צרות מלשיבושה, וכבר הקשה כן הריטב"א, ועוד דכיון דלב"ש הצרות מותרות אדרבה פשטא דמתני' שאין ייבום בבית זה, ואי בדאיכא צרות הרי לב"ש מתייבמות, ועוד דריב"ח דמותיב לר"י ודאי לא ס"ל כרב, דלא הוה מותיב מכח צרות, וממילא גם ר"י כותיה ס"ל, ובירושלמי מבואר דרו"ש ור"י לא ס"ל חזור בזיקה דבב"א, אבל כשכבר חלץ לה פליגי אם צריכה חזור, מיהו לוי סבר שם שגם בב"א צריכה חזור, ובירושלמי ג"כ אר"י דטעם אחיות איני יודע מה הוא, ואתיא שפיר לשיטתו שם דלית ליה דין חזור בזיקה, מיהו בשלישית אפשר דס"ל דצריכה חזור.

מיהו אפשר לקיים דק"ל כשמואל כל"ק דאמצעיית קאמר, ולפ"ז י"ל דלעולם אין חליצה גרועה פוטרת כשאפשר במעולה, בין אם היא עצמה יכולה לחלוץ לאח השני שחליצתו מעולה, ובין צרתה כשיכולה במעולה מזו, אבל בשוות א"צ לחזור על האחין, ואף צרתה נפטרת בחליצתה, ולפ"ז בנפול בב"א שלש אחיות אחד חולץ לכולן, שכבר נאסרו בנפילתן, מיהו אם חלץ לשני' הותרה הראשונה למאי דק"ל כר"י, וא"כ

צרות של אחיות הוו חלצ"פ כלפי בעלת גט ומאמר, שרק לגבי ערוה עצמה אמרינן דלא אלימא זיקה לשווי לצרה כערוה.

הא דחשבינן בעלת מאמר קרובה לביאה היינו כ"ז שלא נתן גט למאמרו, אבל נתן גט למאמרו ולא לזיקתו, הרי קי"ל ל"ב א' שהיא עצמה ג"כ מותרת, והוא חליצתה כשרה לגמרי, ובנתן גט לזיקתו או סתם הו"ל תרוייהו בעלת הגט, וכבר כ"כ מרן זללה"ה בסי' קכ"ח סק"ט, וכ"מ בלשון הגמ' קרובה לביאה, וכ"כ הריטב"א דמייירי כשאינה ניתרת בחליצה לחוד, והיינו קודם הגט, ופשוט.

אחות חלוצתו ואחות זקוקתו כתב מרן זללה"ה בסי' קכ"ז סק"ד דשוין נינהו והיינו למ"ד יש זיקה, ועי' לעיל סק"ב, [מיהו בירושלמי נראה דאחות חלוצתו חמירא, והיינו משום דס"ל בזה כמ"ד אין זיקה וסגי בחליצת השני לאחות זקוקתו, עסק"א], ואע"פ שאחות חלוצתו לכו"ע יוציאו, ובאחות זקוקתו פליגי, היינו משום דלאחר שכנס פקע האיסור אבל בשעת חליצה פסולן שוה, מיהו למ"ד יקיימו י"ל דבאמת לאו חלצ"פ היא שהרי ראוי ליבום בדיעבד, ואם לאחד היא אחות חלוצתו וגם אחות זקוקתו ולשני רק אחות זקוקתו, כתב הריטב"א כ"ז א' דלא חשיבי שוין, ונחלקו בזה האחרונים ז"ל עמהרש"א וק"נ בדעת הרא"ש, וב"ח וב"ש סי' ק"ע סק"ד ובאו"ז סי' תרי"ט, ובפשוטו ה' נראה דחשיבי שוין, [ומה"ט מסתבר דחדא בעלת גט ומאמר וחדא גט או מאמר חשיבי שוין], ומלשון רש"י כ"ז א' ד"ה חלץ שכתב זיקה גרידא משמע קצת דאשלישית נמי קאי, ומ"מ יש לפרש דבריו דאשני' לחוד קאי, ועמ"ש מרן זללה"ה שם בכ"ז, ולע"כ בכ"ז.

שם ש"מ כי הדדי נינהו ש"מ, פשטות הלשון שאין אחת קודמת לחבירתה ומ"מ סגי בחליצה של אחת מהן, ששתיהן שוות לדין הקדימה שאמרנו, דאל"כ הו"ל למיבעיא מי מיפטרא חדא בחליצה דחבירתה, ומשמע שלא ה' ספק בדבר דמיפטרא, וכדמסיק דכי הדדי נינהו

שוות, מכח זה פרכינן דא"כ גם הצרות לא יפטר
האחיות, וכ"מ בריטב"א, והרשב"א כתב דל"ק
הו"ל לאקשווי דאחיות גם יפטרו הצרות, אבל מ"מ
יש לקיים שמגוף המימרא מוכחינן כן וכמ"ש
הריטב"א, דכיון דל"ק פשיטא ליה דשוות פוטרת,
לית לן לחדש פלוגתא מסברא, וע"כ דמכח
המימרא מוכחינן כן, וא"כ לאוקימתא דרב אשי אין
לנו בדשמואל אלא שגרועה אינה פוטרת מעולה,
מדלא אשמועינן רבותא טפי דשתי בעלות גט אינן
פוטרות זא"ז, ועוד דאפשר דאף לאוקימתא
דהתחיל ולא התחיל רק באחיות הדין כן, לפמ"ש
בתו"י דלמ"ד אין זיקה בעלת מאמר פוטרת צרתה
אף להאי לישנא, עי' לעיל [סק"ן], וכיון דבאחיות
החמירו י"ל שגם דין שוין החמירו רק באחיות, ואף
למ"ד יש זיקה שתי בעלות גט או מאמר פוטרות
זא"ז, וכ"ה פשטות הגמ' בבעיא דבעלת מאמר
ובעלת הגט, וכדפרש"י שם וכמ"ש סק"י, ועי'
רמב"ן שכתב לחלק בלישנא דהתחיל, שרק בעריות
ואביזרייהו אית ליה דשוות אינן פוטרות אבל בגט
ומאמר אף שוות פוטרות, מיהו למסקנא דרב אשי
ס"ל דשוות אינן פוטרות, וברייטא כמ"ד אין זיקה,
ולדינא כתב הרשב"א בשם רש"י ור"ח וכ"כ תו'
והרא"ש דבשוות אחת פוטרת חברתה, וכן סתם
בשו"ע בכמה מקומות, וכן הסכימו ר"ה פ"ג גם
הפוסקים כרב, מ"מ בהא דפשיט דכי הדדי נינהו
קי"ל דאחת פוטרת חברתה, עי"ו בשם הרמ"ה
ואו"ז והרי"ד והרא"ז.

הרמב"ן נקט בדעת הרי"ף דקי"ל כרבנן, וכנראה
היינו מדיוקיה דהראב"ד שהרי"ף כתב
דקי"ל כשמואל רק גבי אידך מימרא דשמואל,
ועוד יש סייעתא לזה מדברי הרי"ף סו"פ ר"ג
שכתב דהפירוש המחזור דרב אשי דאמר דכו"ע
חלצ"פ אינה פוטרת סבר כרב, וש"מ דהכי
הלכתא, ומה שהביא הרי"ף הא דמוקמינן בל"ב
דשמואל דלמיפטר נפשה פטרה, אע"ג דלא קי"ל
כשמואל, נראה ברמב"ן שבא לומר דבהאי מימרא
דקי"ל כשמואל לא מיירי בדין למיפטר נפשה,
וא"כ י"ל דבשוות מודה שמואל דלא פטרה צרתה,

צריכה חליצה מאח השני, ואפי' למיפטר נפשה
לא פטרה בחליצתו של החולץ הראשון, אבל
השלישית סגי לה בחליצה אחת, וכן אם חלץ
הראשון לראשונה, א"נ לשמואל דאית ליה נאסרה
עולמית.

ולענין צרה נמי כל שיש לצרה אפשרות של
חליצה מעולה מזו אינה נפטרת בזו, אבל
בשוות שפיר נפטרת בזו, והחולצת עצמה ודאי
נפטרה כיון שהפסול מחמתה שהיא בעלת הגט
והמאמר, ולא יועיל לה חליצת צרתה יותר, ול"ד
דלדליל שיש לה אפשרות בחליצה מעולה של אח
אחר.

מיהו אם קי"ל גם כל"ב דשמואל לקולא, א"כ
לעולם אין יבמה חולצת שני פעמים, ואפי'
חלצה בגרועה, וטעמא דמילתא משום דאיתתא
לבי תרי לא חזיא, וכמ"ש סק"א דמה"ט למ"ד
אין זיקה לכו"ע אינה חוזרת על האחין, אלא דשם
מיירי בשוות, אבל במעולה וגרועה אמרינן לה
שלא הי' ראוי לה לחלוץ מהגרוע, וכלא חלצה
דמי, אבל לל"ב דשמואל לא אמרינן הכי, כיון
דחליצתה הועילה מדאורייתא לפטרה מיבם זה,
ולא תיקנו מדרבנן שתי חליצות ליבמה אחת,
ולפ"ז בשוות אף צרתה פטורה, ובמעולה וגרועה
היא עצמה פטורה אפי' יש יבם כשר, אבל צרתה
לא נפטרה.

בעיקר דין שתי יבמות ששוות לפסול, כגון
ששתייהן בעלות גט ומאמר מבואר
בברייטא נ"א א' דחליצה לאחת מהן ופוטרת
צרתה, ופשטות הגמ' דלשמואל אתיא אף כמ"ד יש
זיקה, וכן הביא הרי"ף ברייתא זו להלכה אף דקי"ל
יש זיקה, ודקדק מזה הרשב"א דקי"ל כשמואל,
וכ"ה פשטות הגמ' לל"ק דשמואל דלא מחלקינן
בין שני יבמין לשתי יבמות ואמצעית אחד חולץ
לה, מיהו בלישנא דהתחיל ולא התחיל פשיטא לן
דשוות אינן פוטרות זו את זו, אבל י"ל דלאו
מסברא פשיטא לן, אלא דכיון דאמר שמואל
דאחיות אינן פוטרות את הצרות ופשיטא לן שהן

מהרא"ש משמע דקי"ל כל"ק דוקא, והטור כתב שדעת הרא"ש כהראב"ד, והאחרונים ז"ל השיגו ע"ז, ועי' ק"נ שביאר מנ"ל להרא"ש דלא מקילין כתרוייהו, וכן נקטו בדעת הרמב"ם שפסק כל"ב דשמואל דלמפטר נפשה פטרה, [וכ"ז כשסיבת הגריעותא ביבם זה, אבל כשהסיבה מפני שהיא בעלת גט ודאי שהיא פטורה בחליצת עצמה כשיש רק היבם שנתן לה גט, ואפי' לרב הדין כן דלא יתכן שחליצת הצרה תועיל לה יותר מחליצתה בעצמה], ומרן זללה"ה בסי' קכ"ח סק"י העמיד הראב"ד כיחידאה שפסק כל"ב דשמואל נגד דעת הרמב"ן שפסק כרב, ודעת הרא"ש שפסק כל"ק דשמואל, ולפמשינת הרי רזה"פ מקילין כל"ב דשמואל.

כתב הרמב"ן דחליצה מעולה פוטרת הגרועה אע"פ ששתיהן פסולות, כגון ראובן שנתן גט ליבמתו וחלץ לה שמעון א"צ לחזור אחר ראובן, ואע"פ שגם שמעון אסור בה מפני הגט של ראובן, מ"מ חליצתו מעולה ופוטרתה, ואע"פ שבשוות הצרכנו חיזור לרב, וכן הדין בראובן שנתן גט ללאה וחלץ לרחל דמהניא חליצתה אף ללאה אפי' לרב, וכתב מרן זללה"ה שם שכ"מ במתני' נ' ב' גט לזו וחלץ לזו אין אחר חליצה כלום אחת יבמה אחת ליבם אחד ואחד שני יבמין ליבמה אחת, ומבואר מזה שזו שנתן לה גט או עשה בה מאמר חשיבא פסולה לגביה ואע"פ שהוא אסור גם בצרתה מ"מ חליצתה מעולה יותר מפני שלא עשה בה מעשה והיינו מימרא דשמואל, והחידוש דרב מודה בה כדתנן במתני', וכן אחיו שלא עשה בה מעשה חליצתו מעולה משל בעל הגט, וכ"ז אף לרב, מדקתני דה"ה שני יבמין ליבמה אחת שהשני חולץ לה ופוטרה ולא הראשון, כמו ברישא שרק חליצת השני פוטרת את בעלת הגט.

והוסיף מרן זללה"ה דלפ"ז בשני יבמין ושתי יבמות שכל אחד נתן גט לאחת מהן, הרי כל אחת חליצתה מהיבם שלא נתן לה גט מעולה יותר, ואינה נפטרת בחליצת זה שנתן לה גט מפני

אבל לל"ק דשמואל מפרשין דבשוות פטרה, וא"כ גם איך מימרא דשמואל מתפרשת שרק בגרועה לא מיפטרה, כ"נ ממ"ש הרמב"ן דכיון דלא שמעינן ליה בהדיא, ול"ב דשמואל לא מוכח היתירא בשוות כו' עי"ש, ומה שהביא הרי"ף ברייתא דר"ג ורבנן נ"א א' היינו לאסרו בקרובותיהן ושצריכות גיטין, ולא נחית לפרט דצריכות שתי חליצות, וסמך על סתם מתני' דקתני צריכות שני גיטין וחליצה, עי' נ"ג א' דהאי לישנא מסייע לדבר, מיהו הרי"ף גופיה לא העתיק משנה זו, ומה שהשמיט הרי"ף בעיא דבעלת הגט ובעלת מאמר ידוע שאין דרכו להאריך באופנים רחוקים, מיהו לדעת הרמב"ן דבשוות צריכות שתיהן חליצה, א"כ גם אם לא יעתיק פשיטותיה דרב אשי דכי הדדי נינהו, הרי מספק כל אחת חולצת.

יעוי' במלחמות סו"פ האשה רבה שכתב דהרי"ף פסק כמתני' דד' אחין משום דחייש למיתה ומבטל מצות יבמין, ואמנם גם משום דקי"ל צריכה לחזור יש לקיים מתני' ודלא כר"י, מ"מ מדסתמו בגמ' משמע דאפי' בדאיכא צרות גזרינן שלא יתייבמו האחיות כלל, וזה כענין שפי' בחידושיו, ומ"מ למדנו מדבריו שאפשר לקיים מתני' לדינא, גם אי קי"ל דא"צ לחזור, ובשו"ע סי' קע"ה ס"א פסק כר' יוחנן, וש"מ דא"צ לחזור, ויעוי' בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ז סק"ב [ובמכתב הנדמ"ח כ"ו ב'] שהוכיח מדקי"ל כמתני' דקי"ל שצריכה לחזור, ולפמ"ש הרמב"ן קי"ל כמתני' גם אם א"צ לחזור, והיינו כהרי"ף שסתם כמתני', אבל בשו"ע שסתם דלא כמתני', מוכח נמי דא"צ לחזור.

לענין אי קי"ל כל"ק דשמואל או כל"ב.
בדברי החזו"א בשנים שעשו מאמר בשתיים
דכ"א חשיב מעולה

יב. ולענין אי קי"ל כל"ב דשמואל לקולא דלמפטר נפשה פטרה אפי' בדאיכא חליצה מעולה, דעת הראב"ד והרשב"א גם בדעת הרי"ף והריטב"א דקי"ל גם בזה לקולא, והראב"ד כתב דלכתחלה תחלוץ מהמעולה, ובדיעבד אם חלצה הגרועה מותרת, וכ"כ בשם היש"ש, אבל

לדעת היש מי שאומר אף חליצת אחיו אינה פוטרת צרתה, דתרווייהו חשיבי חלצ"פ, אע"פ שהוא לא נתן גט ולא עשה מאמר, מ"מ שתיהן אסורות בייבום, אבל לגרסת הטור א"א ליישב כן, ובפשוטו גרסת הטור שלפנינו מדויקת [ולא הי' כן בגרסת הב"י כן הביא מדפ"ר], דאל"כ לא הי' מזכיר הוא או אחיו בסיפא, ורק בגללו שהזכירו ברישא, ועמ"ש בזה מרן זללה"ה, ובאמת מהטור משמע דכיון ששניהם עשו מעשה בשתייהן חזרה להיות חליצת כולן שוה, ולא אמרינן שכל אחד יחלוץ לזו שלא עשה בה מעשה.

ועוד הקשה מרן זללה"ה ע"ד הטוש"ע סי"ד שכתבו שאין אחר חלצ"פ כלום באופן שאחד עשה מאמר או נתן גט, ויש שם אח אחר וגם צרה, וכתבו שאם חלץ לה או לצרתה אין אחר חליצתו כלום, ואמאי הרי חליצת אחיו מעולה משלו, ועדיין זקוקה לאחיו, וכן צרתה זקוקה לו, מיהו למש"כ דקי"ל דנפשה פטרה א"כ זו שחלץ לה אין אחר חליצתה כלום.

בדין חיזור בצרות. בדברי הטור בדעת רש"י.

יג. בטור סי' ק"ע כתב דנחלקו רש"י והרמב"ן אם מאן דמצריך חיזור בשני יבמין ה"ה בשתי צרות, דהרמב"ן כתב דשתי צרות הוו כ"ש משני יבמין וכ"כ הרשב"א והריטב"א, ובדעת רש"י כתב דדוקא בשני יבמין צריכה לחזור, ועב"ח וב"ש מגליה הא, ובאמת לעיל סק"א נתבאר דליכא למ"ד דאי אין זיקה צריכה לחזור בשני אחין, דאיתתא לבי תרי לא חזיא, ורק מכאן יש זיקה נתחדש ענין כזה, וא"כ י"ל דאף למ"ד יש זיקה אם צריכה לחזור בשני יבמין כ"ש בשתי צרות, וצ"ל בטעמא דרש"י אליבא דהטור מפני שבשני יבמין משכח"ל שתהא ערוה לאחד מהן ולא לאחיו, ולכן יש להחמיר יותר שלא תפטור חליצת הפסול כשיש אח כשר, אבל בצרות לא משכח"ל כה"ג שהרי לעולם ערוה פוטרת צרתה, (כן הוזכר ד"ז בספר אמו"ר שליט"א), אבל זה

שהיא גרועה, כגון ראובן שנתן גט ללאה ושמעון לרחל, אם חלץ ראובן ללאה צריכה לחזור אחר שמעון, אבל אם חלץ ראובן לרחל נפטרה, ומ"מ לא נפטרה לאה בחליצתה של רחל, ואע"פ שחליצת רחל מעולה שחלצה ממי שלא נתן לה גט, ובדין הוא שתפטור צרתה, מ"מ לגבי לאה לא מהניא חליצה זו, דלא היא אלא כאילו גם לאה חלצה מראובן, שזהו ענין חליצה מעולה דמהניא לצרתה כאילו גם היא חלצה ליבם זה, וכיון דחליצת לאה מראובן לא מהניא לה, כיון שעדיין קיימת חליצת שמעון המעולה, א"כ לא יתכן שחליצת רחל מראובן תועיל ללאה יותר מאילו לאה בעצמה חלצה מראובן, והב"ש בסי' ק"ע סק"ה כתב דסגי בחליצת רחל לראובן אף לפטור את לאה, דכיון שחליצת רחל מעולה הו"ל כאילו גם לאה חלצה מראובן, וכתב מרן זללה"ה דהיינו דוקא אם חליצה גרועה מהניא למיפטר נפשה, דה"נ חשיבא לאה כחלצה בעצמה מראובן, ע"י חליצת רחל, אבל בכה"ג קי"ל כל"ק דשמואל דלמיפטר נפשה נמי לא פטרה, ולפמשנ"ת דדעת ר"ה"פ להקל כל"ב דשמואל אפשר להקל גם בכה"ג, מיהו דברי הב"ש אינם מתיישבין בזה, כיון שהוא כתב כאן דחלצ"פ בשוין צריכה לחזור, כגון שנתנו שניהם גט או מאמר לאחת מהן עי"ש, וכאן משום דמעולה היא פטר לה בחליצה אחת, ואם בשוין צריכה לחזור, כ"ש כאן שצריכה לחזור אחר חליצת אחיו המעולה, וכמ"ש מרן זללה"ה.

ועוד תמה מרן זללה"ה שם סק"י"א ע"ד הטוש"ע שם ס"ז שכתבו הא דבעלת מאמר ובעלת הגט כי הדדי גינהו ואחת פוטרת חברתה כפרש"י, והוסיפו דה"ה בדאיכא אח אחר שג"כ מועילה חליצה של נותן הגט והמאמר, או של אחיו, והרי חליצת אחיו מעולה, ובכה"ג אפי' אם מהניא למיפטר נפשה, אבל צרתה ודאי לא תפטור בחליצה גרועה שלה, ובדוחק אפשר לפרש לשון השו"ע והוא או אחיו חולצין לאחת מהן לצדדין, שאם יש אח אז רק האח חולץ לאחת מהן, ואם אין אח אז הוא עצמו חולץ לאחת מהן, ולפ"ז

נ' ב' מ"ט אמור רבנן כו'

יד. נ' ב' מ"ט אמור רבנן גט ביבמה מהני כו' ומדגט לא מהני חליצה נמי לא מהני ואתי למבעל אחר חליצה, מפרש"י נראה דהחשש שיאמרו שכמו שגט אינו אוסרה למיקם בלא יבנה ה"ה חליצה, דנהי דשריא לשוק לבתר חליצה אבל לא בטלה מצות ייבום אם ירצו בכך, אבל אין לחוש שיאמרו שחליצה אינה מתירתה לשוק, שהרי חולצת בב"ד ויודיעה שהיא מותרת, וענין הגזירה מפני שהנותן גט ליבמתו סבור שאם גט מוציא מידי אשת איש גמורה ואפי' לאחר ייבום כש"כ שמוציא מידי שומרת יבם, וכשרואה שעדיין מותרת לו סבור שאין מצות ייבום בטלה בגט וחליצה.

אבל בתו' פירשו שיאמרו דחליצה לחוד אינה מתירה לשוק, ולכן יבאו לבעול אחר חליצה, וכנראה דייקי לשון לא מהני דמשמע לא מהני כלל, אבל קשה שכל החולצת בב"ד יודעת שהותרה לשוק, ולמה יעלה ע"ד להצריכה גם גט, ומשה"ק שיתקנו בכל יבמה גט וחליצה, י"ל בפשיטות שאין חכמים מתקנים דברים בדויים שאין בהם ממש, אבל לזה שכבר עשה דבר משונה ונתן גט, שייך לקבוע בו דינים, (ובאשה דעלמא אין לחוש שיאמרו דגט לא מהני לפמש"כ דהחשש הוא שיבעל אחר גט, שהרי אין בזה איסור, ואין חשש שיאמר שגט אינו מתיר ואין קידושין תופסין בה דבהדיא כתוב בתורה שמתיר, ואמנם לפמש"כ גם בחליצה לא חיישינן שיאמרו שאינה מתירתה), ועוד יש להעיר שאם החשש שיאמרו שניתרת רק בגט וחליצה, א"כ עדיין יאמרו כן אע"פ שנאסרת באחד מהם, מיהו י"ל שאין הפסד בזה כיון שלא תבעל אחר חליצה, ולא חיישינן שיאמרו אין קידושין תופסין בה, למ"ד שאין קידושין תופסין ביבמה, וצ"ע.

ואפשר דעיקר החשש הוא שיבא למבעל צרתה לאחר חליצתה של זו, כדמתפרש בסמוך גבי ביאה אחר ביאה עי"ש ברש"י ולהלן, ותיקנו שגט יפסול כל הבית עליו ועל אחיו, ובזה החשש

לא מהני אלא למעולה וגרועה ולא לשתייה פסולות.

ולכאורה הדבר מפורש בגמ' נ"ג א' דאמרינן לימא מסייע ליה לרבר"ה מדקתני צריכות הימנו חליצה, ומבואר דאף הצרות צריכות שתי חליצות אליבא דרב, ואמנם רש"י פירש דדייק מסיפא דקתני וכן אתה אומר בשני יבמין, אבל ע"כ דלדידה צריכות דרישא היינו שתי חליצות, דאם ברישא צריכות דעלמא, א"כ ליכא למידק מידי מסיפא, וכ"כ הרמב"ן שם דמשמע מזה דלרב צריך לחזר בין בצרות בין ביבמין, ויש לפרש מ"ש רש"י לדיוקא מסיפא, היינו לאידך גיסא דמרישא לא שמעינן אלא חיזור דצרות, ואכתי לא ידעינן חיזור דיבמין דהוי חידוש טפי, וכ"כ הראשונים ז"ל נ"א ב', ועריטב"א נ"ג א' בשם י"מ דמרישא נמי שמעינן כדרב, ולמש"כ נחא דרש"י כתב לדייק כדרב אפי' בשני יבמין דהוי רבותרא טפי.

נ"ג א' מאי צריכות צריכות דעלמא, יש לעי' אם הדיוק הי' מ"ט לא קתני צריכה הימנו חליצה, או חליצה לאחת מהן, מה נתיישב במ"ש צריכות דעלמא, ואפשר דכיון שכל אחת מהן אינה נפטרת בלא חליצה אין קושיא אם שנה התנא צריכות פטור דחליצה, וג"ז בכלל מ"ש צריכות דעלמא כלומר כל יבמות כה"ג צריכות חליצה, וגם אלו צריכות על החיוב בעלמא ולא על מעשה חליצה לכל אחת, ואפשר דמ"ש לא אמרו מאי צריכות יבמות דעלמא, אלא צריכות דעלמא כלומר חיוב חליצה בעלמא, ועריטב"א שכתב דא"כ פשיטא, ולכאורה בלשון צריכות דעלמא לא נתיישב כ"כ, דסו"ס הו"ל לאשמועינן דרק אחת חולצת.

יש לעי' האם רב מוקי מתני' דפ' ר"ג כמ"ד יש זיקה, ודלא כהלכתא, או דאיהו נמי צריכות דעלמא מפרש לה, והא דבעינן לסיועיה לדרב היינו לדידן דקי"ל יש זיקה, שו"ר ברמב"ן נ' ב' שכתב כמה אפשרויות בזה אליבא דרב, עי"ש.

שם ומ"ט אמור רבנן ביאה פסולה יש אחריה כלום כו', פי' נתן גט ובעל למה צריכה חליצה, הרי ביאה וחליצה שוין, ואם נפטרת בחליצה נפקעת זיקתה בחליצה, וכיון שיש אחריה כלום שהיא עצמה צריכה חליצה, ממילא גם אינה פוטרת צרתה בביאתה, וגם שייך מאמר וגט בצרתה כיון שהזיקה עדיין קיימת, מיהו בחלצ"פ לא שייך לומר שיהא אחריה עוד חליצה, וע"כ דאחריה כלום לצרתה, והריטב"א באמת פירש יש אחריה כלום שמועיל מאמר וגט בצרתה כדאמר נ"א א' ומודה ר"ג כו', וניחא דהוי דומיא דאחריה כלום שבחליצה.

שם גזירה משום ביאה אחר חליצה וכו', אפשר שגזירה זו היא כתוצאה מהתקנה הראשונה שגט יועיל כעין חליצה ומאמר כעין ביאה, וממילא יבואו לומר שיש ביאה אחר חליצה כמו אחר גט, אבל קודם שתיקנו דגט ומאמר מהנו, לא הי' ראוי לחוש כולי האי בביאה אחר גט, כיון דגט גופיה לאו כלום הוא.

שם ומ"ט אמור רבנן האי חלצ"פ אין אחריה כלום כו', יש לעי' הרי לא מצינו שיהא אחריה כלום אלא כשזיקתה קיימת ומצרכינן לה עדיין חליצה, אבל בחלצ"פ שכבר הותרה לשוק מה שייך לומר שיהא אחריה כלום, הרי כבר פקעה זיקתה, ושמא הי' מקום לומר שלא תועיל חליצה אחר מאמר אלא אם נתן לה גט תחלה, וע"ז משני דלא חיישינן כיון שסו"ס יתן לה גם גט.

קרוב יותר שלא ידעו שחליצה של זו אוסרת את צרתה, וחיישינן שיתן גט לגרש אחת ולהשאיר השניה לייבום, וכן במאמר להחליט לו האחת.

שם ומ"ט אמור רבנן מאמר ביבמה מהני כו', פרש"י לאסור חברתה עליו, והיינו משום דליכא למיחש שיבא אחיו ויקחנה אחר שכנסה זה בביאה, אבל יש לחוש שהוא עצמו יקח צרתה או אחיו, ולכן אמרו שמאמר פוסל כל שאר הבית עליו ועל אחיו.

ולפ"ז אפשר ליישב מ"ט לא אמרו דמאמר מהני מפני שתיקנו לכתחלה להקדים מאמר לביאה כדאמר נ"ב א', וזה גופא מחייב שהמאמר יקשרנה עמו, דאין לתקן מאמר שאינו מחייב כלום, אבל לפמשנ"ת נניחא דאכתי הו"מ לתקן שיוכל ליקח את צרתה, והמאמר הועיל לפסלה על האחין, מיהו אם מאמר מועיל לפסלה על האחין, ממילא ראוי שיפסול צרתה, וצ"ל דהו"מ לתקן מאמר שמועיל לפריצותא דמקדש בביאה, אבל אינו פוסלה על האחין ולא צרתה עליו, ובזה פשוט דחיישינן שיאמרו מדמאמר לא מהני אע"פ שתיקנוהו לקידושין ה"ה דביאה לא מהני, ולשון הגמ' משמע שאין התקנה שייכת למצות יבמין דמקדש ואח"כ בועל, ואולי תקנה זו קדמה לתקנת מצות יבמין, וניחא שאמרו נ"ב א' אף זו כמצותה, כיון שמתני' קודם תקנת מאמר נשנית, ועי' לעיל סק"א ה', ושם כתבנו עוד דאפשר דמאמר דמתני' בנותן לשם קידושין דעלמא, ולא לשם מאמר יבמין.

סימן ח

בדיני צרת ערוה בזיקה

קיצור תוכן הענינים

בסתירת דברי רש"י

(ו) בסתירת לשון רש"י שבדברי רב אשי כתב דדוקא כנסה לבסוף אסורה, ובדרכא כתב אפי' לא כנס, ובטוש"ע סי' קע"ה ס"ח שכתבו דדוקא כנס.

בדעת הר"ף

(ז) בביאור דעת הר"ף, הרמב"ן הביא י"מ בדעת הר"ף דאפי' לא כנסה אסורה, אבל דעת הרמב"ן דהר"ף מיייר דוקא בכנסה. - ל' הגמ' י"ג א' מדוקדק כהר"ף. - הרשב"א הקשה לפי הר"ף היכי קאמר זו ואצ"ל זו קתני הרי באמת במשנה הדין שונה דדוקא גירש ואח"כ מת, והול"ל שאני התם דיש זיקה ובשעת נפילה נאסרה בישוב קושייתו. - לכאור' ה"י נראה דבמת ולא גירש ולא כנס, דמודה הר"ף שאסורה, אבל אין כן דעת הרמב"ן והרשב"א.

בדין מת א' מיבמין ויש לו בנים

(ח) בדין מת א' מהיבמין ויש לו בנים אם אוסר את אשתו ואת צרתה. - הרמ"א הביא בשם ריא"ז שאוסר, אבל פשוט הראשונים נראה דאדרכה דביש לו בנים אפי' הויה צר"ע מותרת כיון שאינה נופלת מכחו, וכ"מ ברי"ו, וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם.

ל' ב' זו היא למעוטי כנס כו'

(ט) ל' ב' זו היא למעוטי כנס כו' והאי תנא סבר נשואין מפילין כו' יל"ע מה חידוש יש דבכה"ג דמתני' צרתה מותרת הרי לא היתה צר"ע מעולם, כמה ישוכים לזה. - בקושיית תו' ד"ה גירש מ"ט קתני לה בשלשה ולא בשנים, במה שיש ליישב. - ובתו' חידשו פלוגתא בין ר"ג ור"א אם נישואין הראשון מפילין, והדברים צ"ע. - לכא' דברי התו' הללו סותרים למה שכתבו בד"ה ונאסרה.

ל' א' והך הויה להתירא

(י) ל' א' הא תו למה לי השתא כו' אמאמר קאי וכפרש"י דאילו בתרוייהו נשואות אין חילוק מי נשאת תחילה וערש"ש.

בביאור הסוגיא לשיטת רש"י ולשיטת הר"ף

(א) ל' א' טעמא דגירש ואח"כ מת כו', דעת רש"י דדברי רב אשי כמ"ד נישואין מפילין, ודעת הר"ף דאף אי מיתה מפלת מ"מ כיון שחל עלי' שם צרת ערוה בזמן שהיתה זקוקה ליבום, החמירו עלי'. - ביאור שיטתם והמיושב לכ"א מהפירושים.

אפשר ליישב פרש"י בדרכא, ולהשוות דברי רב אשי דאתיא כמ"ד מיתה מפלת וכמ"ש הרמב"ן בשם הראב"ד דהלשון שאמרו בגמ' מת ואח"כ גירש כו' אי"ז לישני דרב אשי. - ויש להטעים עוד דברי רב אשי בזה עפ"מ שנת" דכולה מתני' משום זו היא שאמרו נשנית.

בקושיית הראשונים לפרש"י דהו"ל צרה לאחר"מ

(ב) הקשו הראשונים לפרש"י דהו"ל צרה לאחר מיתה בישוב קושייתם. - בדין אם המת השני יש לו בנים.

בקושיית רש"י דהו"ל אב"מ

(ג) הקשה רש"י מ"ט לא חשבין לה אשת שני מתים והרמב"ן הקשה עוד דהו"ל ב' יבמות מבית א'. - ולכאור' יש לדון דאחר שמייבם פוקעת זיקת היבם שמת, אבל זה נסתר מסוגיא י"ח ב' בזיקה ככנוסה.

בקושיית הראשונים לפרש"י תרתי לאפוקי מב"ש למ"ל

(ד) הקשו הראשונים לפרש"י תרתי מתני' לאפוקי מב"ש למה לי. - ולכא' נראה שזו סיעתא לפרש"י דפשטות הגמ' דענין משנה ראשונה ואחרונה אתיא גם למ"ד יש זיקה. - ולענין הקושיא תרתי למ"ל יש ליישב. - הראשונים כתבו דלפי הר"ף ניהא טפי, ולכאור' לפי הר"ף קשה מ"ט נקט מאמר בתרוייהו.

בקושיית הרשב"א לפרש"י

(ה) הקשה הרשב"א לפרש"י מה שייך לומר זוהי שאמר כו' לאפוקי לא גירש, הא קתני בהדיא וכולן שמתו או נתגרשו, ישוב שיטת רש"י.

ככנוסה, והנה לא הוזכר בגמ' שלבסוף כנסה המגרש, ואפשר לומר דפשיטא דבהכי מיירי, דאל"כ אינה נופלת מחמתו, מיהו רש"י פירש לקמן ב' בדרכא דמיירי בלא כנסה, וה"נ אפשר לפרש כאן, דאם דוקא בכנסה לבסוף אחר שגירש, א"כ מדין איגלאי מילתא שהיתה זקוקה לו אתינן עלה, ואין כאן זיקת תרי אחי, ועוד דכיון דמשום זיקה אסרינן לה דהיינו דקאמר יש זיקה, א"כ אין ענין בכניסתו.

יש בסוגיין שני פירושים, א' פרש"י דלמ"ד מיתה מפלת אם כנסה ואח"כ גירש את הערוה, הרי הנכרית מותרת, אע"פ שהיתה צרת ערוה בזמן הזיקה קודם שכנסה וקודם שגירשה, ב' פי' הרי"ף דאפי' למ"ד מיתה מפלת ובעלמא אפי' היתה הערוה עמה בבית כיון שגירשה קודם מיתה הרי השני מותרת, מ"מ כאן שהיתה צרת ערוה בזיקה קודם שכנסה, כיון שחל עליה שם צרת ערוה בזמן שהיא זקוקה לייבום החמירו עליה, יותר מאילו כנסה והיתה עם הערוה בבית.

לפי' הרי"ף מיושב דאתיא דרב אשי כדרכא כמשמעות הגמ' לקמן ב', ואתיא שפיר דרבא ודרב אשי כהלכתא דקי"ל מיתה מפלת, אבל בסברא פי' הרי"ף מחודש טובא, איך אפשר שתהא זיקה חמורה מכנוסה ממש, ולפרש"י דברי רב אשי מתפרשים כמ"ד נשואין מפילין, ודברי רבא כרב אשי בהא דיש זיקה, אבל דרבא מיירי דוקא בלא גירש, ולמאי דקי"ל מיתה מפלת קי"ל בהא דלא כרב אשי.

והפירוש המחזור הוא לקיים פרש"י בדרכא ולהשוות דברי רב אשי עם דברי רבא דאתיא כמ"ד מיתה מפלת, ופי' הרמב"ן בשם הראב"ד דהלשון שאמרו בגמ' מת ואח"כ גירש אין זה לישני דרב אשי, דאמנם לשון זה כמ"ד נשואין מפילין, ורב אשי מדייק כדרכא דמת בלא גירש אסורה, ונראה דלמ"ד נשואין מפילין אי ס"ל יש זיקה ה"ה דמת ואח"כ גירש ולא כנס ג"כ אסורה, כיון שהיתה צרת ערוה בזיקה בזמן

שם והך חזיא להתירא כו' יש להבין מה ראה התנא לחלק בין עשה מאמר בנכרית שאסורה לעשה מאמר בערוה שאשתו מותרת, ב' ביאורים בזה ונע"ע בסוף הס"ק המשך לזה]. - ואפשר דדוקא בנשא אשתו תחלה ואח"כ עשה מאמר בערוה חזר להתירא, אבל אם קדם המאמר בערוה ואח"כ נשא אשתו, אסורה, ולפ"ז מיושב טפי רא"י לזה, דלפ"ז תיתי מתני' י"ז א' י"ח ב' אף למשנה ראשונה.

יש ללמוד ממתני' דזיקה דרבנן, דהא מאמר כולל נמי זיקה.

לכא' כיון דבמשנה ראשונה סבר התנא שאין מאמר של הערוה אוסרת את אשתו א"כ י"ל דנקט מאמר לרבנות דאפי' ע"י מאמר אינה אוסרת ולמה הוצרכו בגמ' למימר דאתיא לאפוקי מב"ש, ישוב לזה.

תור"ה ונאסרה

(א) תור"ה ונאסרה כו' וי"ל כו' לכא' גדר הדברים אם השינוי ביבמה או במייבם, דעיקר ענין נשואין מפילין שיוכל עכשיו לייבם את כל אישות המת. - ובביאור למה לא דמי להיו לו בנים ומתו, ולמה לא דמי למגרש את האשה והחזירה. - לפי דבריהם נראה שאם מתה אשתו של שני אחר שכנס המת את הנכרית, שתיהן מותרות שהרי אפי' האחות עצמה מותרת כ"ש צרתה. - בעיקר דבריהם שאין דין נאסרה בנשואין מפילין, יעוי' לקמן ס"ט סק"א ג' שהרמב"ן ז"ל חולק בזה וס"ל הסבר אחר בנשואין מפילין.

ל' א' מתני' גירש כו'

(ב) ל' א' מתני' גירש א' מבעלי אחיות לא קתני נמי מתה דבזה אפי' כנס ואח"כ מתה מותרת. - אבל הרמב"ן במלחמות הזכיר מתה גם באחות אשתו.

ל' א' טעמא דגירש כו' בביאור הסוגיא לשיטת רש"י והרי"ף

(א) ל' א' טעמא דגירש ואח"כ מת אבל מת ואח"כ גירש אסורה אר"א זאת אומרת יש זיקה אפי' בתרי אחי, פי' שהנכרית היתה צרת ערוה בזיקה, ואע"פ שיש כאן שני אחים, הרי הנכרית אסורה מפני הזמן שהיתה בזיקה עם הערוה, ודיינינן לה

דליכא זיקא, גם אם מסיבה אחרת מותרת, ואפשר שזה בכלל דברי הרמב"ן דלמ"ד לא זו אף זו קתני מתפרשת מתני' בגונא דלא הויא צרת ערוה משעת נישואין, פי' ששנה התנא היתירא דמתני' בגונא דלא הויא צרת ערוה בזיקה אפי' משעת נישואין, כיון דנחית ללמדנו ד"ז, והרמב"ן לא הזכיר ענין זיקה, ואאמו"ר שליט"א הקשה דמנ"ל דבזו ואצ"ל זו צריך לשנות את הדבר הכי פשוט, ולמש"כ ניחא דכיון דנחית התנא לאשמועינן גונא דליכא משום זיקה כדי שיתפרש ע"ז וזהו שאמרו כו', ניחא ליה לשנות באופן שלא היו יחד בזיקה, מיהו בלא"ה י"ל דלא חשיב דהאי בבא פשוטה יותר אא"כ יש מקום לומר דבגונא דסיפא מותר ובגונא דרישא אסור, ובשלמא אם סיפא כמ"ד נשואין מפילין ורישא כמ"ד מיתה מפלת ניחא, אבל אם למ"ד נשואין מפילין גם בסיפא אסור, א"כ לא נוסף פשטות בסיפא שלא היינו יודעים ממנו דין הרישא.

בקושיית הראשונים לפרש"י דהו"ל ערה לאחר מיתה.

(ב) הקשה הרמב"ן [בסוה"ד אחר פי' הרי"ף] והרשב"א והריטב"א לפרש"י דכ"ז שלא מת השני מותר לייבם אשת המת הראשון, וכשמת נעשית כצרת ערוה, ונמצא דהויא כצרה לאחר מיתה, שהרי מחיים לא הוחלטה כצרת ערוה, כיון שאם ייבמה אחיו איגלאי שהיתה זקוקה רק למייבם, ואם מחיים לא היתה צרה איך תחשב צרה לאחר מיתה, וי"ל דמחיים הויא ג"כ צרת ערוה, דהא לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע, אלא דמכאן ולהבא דיינינן לה כהיתה זקוקה רק לזה מעיקרא, אבל כ"ז שלא נתברר היתה זקוקה לכולם, ומ"מ מחיים כיון שהערוה אינה נופלת לייבום, שהרי בעלה חי, לכן אין נאסרת הזקוקה מכח הערוה, כיון שאין זו שעת נפילה של הערוה, וכמ"ש תוד"ה זאת, והא דהזקוקה אינה אסורה מפני שבעל הערוה חי, היינו משום דע"כ שאין אישותו מונעת מצות ייבום, דכמו שאינה בדין אשת איש מכח זיקתו כך אינה אשת אח החי,

הנישואין, וניחא בזה שלא הוזכר בגמ' כנס, ומתפרש בין למ"ד מיתה מפלת בין למ"ד נשואין מפילין כשלא כנס ואפ"ה הויא צרת ערוה מזמן הזיקה, ולפ"ז מיושב לשון הגמ' אפי' אם רב אשי אמרו, דאמנם תפס לשון הפוך מגונא דמתני', במקום גירש ואח"כ מת נקט מת ואח"כ גירש, אבל תוכן הדברים לומר מת קודם שגירש ונעשית צרה ערוה בזיקה, ואתיא למ"ד נשואין מפילין אפי' גירש, ולמ"ד מיתה מפלת דוקא בלא גירש.

יש להטעים עוד טעמיה דרב אשי דאמר מת ואח"כ גירש אסורה, עפמשי"ת שכל המשנה הזו מיותרת יותר משאר זו ואצ"ל זו, כיון שהדין השנוי במשנה פשוט, אלא לדיוקי דוקא זו, ואפי' למ"ד נשואין מפילין עיקרה נשנית כדי לסיים הא דזו היא שאמרו כו' ולמעוטי כנס ואח"כ גירש אבל הדין ששנוי במשנה פשוט לכו"ע, וכמ"ש הריטב"א וכמשי"ת לקמן סק"ה [עיי"ש שכתבנו ליישב בזה קושית הרשב"א לפרש"י], והנה למ"ד יש זיקה קתני זו היא שאמרו צרותיהן מותרות לומר פי' דדוקא היכא דליכא צרת ערוה בזיקה, אבל אם היתה צרתה בזיקה אסורה, וכיון שכן ראוי לפרש דמתני' מיירי דוקא בגונא שלא היתה צרת ערוה בזיקה, כיון שזוהי כל מטרת התנא למעוטי דבזיקה אסורה, ואין ראוי לפרש דמתני' מיירי כשהיתה צרת ערוה בזיקה אלא שמותרת משום דמיתה מפלת, דלפ"ז לא נשמע כאן שזיקה אוסרתה, והרי כונת התנא להשמיענו דרק זוהי שאמרו, אבל צרת ערוה בזיקה אסורה, ולכן האמת שלשון התנא דוקא גירש ואח"כ מת דליכא זיקה ולא מת קודם שגירש דאיכא זיקה מיהו מטעם אחר י"ל דמותרת משום דמיתה מפלת.

לשון המשנה מתפרש לפ"ז כאילו נשנית בהדיא כך זו היא שאינה צרת ערוה בזיקה אמרו שמותרת, ולאפוקי צרת ערוה בזיקה, ולכן טוב לפרש המשנה גם לאפוקי מת ואח"כ גירש שהיתה צרת ערוה בזיקה, ואמנם משום דמיתה מפלת תהא מותרת, אבל היות וכונת התנא לשנות בגונא דליכא זיקה, טוב לומר שממעט כל האופנים

שהדבר ראוי לייבם גם חלקו של המת יש לדון בה גם משום צרת ערוה. [א"ה, ע"ע לעיל ס"ה סק"ו]

בקושיית רש"י דהו"ל אשת שני מתים, ובקושיית הרמב"ן דהו"ל ב' יבמות מבית אחד

ג) הקשה רש"י למה לא חשבינן לה אשת שני מתים גם בלא דין צרת ערוה, דבכל גוגא שמת ראובן ואח"כ מת שמעון הרי לוי מייבם גם אשת שמעון, ותירץ דלא החמירו מדרבנן לחשבה אשת שני מתים אלא כשהשני עשה מעשה לזכות בה מכחו, אבל מה שזוכה בה מכח זיקה, כיון שיכול השני להפקיע כחו, וגם אין לו זכות מכח עצמו, לא חשיבא כאשתו לענין זה, ועוד דאם לפ"ז בכל גוגא לא משכח"ל ייבום בשני אחין, א"כ הדין נותן שיפקיע האח בביאתו זכותו של המת השני, כמו שהדין אם ה' חי או שיש לו בנים, וה"נ אם לעולם זכות ייבומו מחייב שלא יהא ייבום.

והרמב"ן הקשה עוד איך מייבמין שתי נכריות הבאות משני בתים, הרי הן כשתי נשים מבית אחד, שלאח המת יש זכות גם בשני, ותירץ דלא גזרו אלא במקום ערוה, ועמ"ש הרמב"ן י"ח ב' בדר"ש למ"ד זיקה ככנוסה, ועמשנ"ת בזה לעיל ס"ה סק"ו, וגם בזה י"ל דרשאי להפקיע זיקת המת וליבמה מכח המת הראשון בלבד, ודוקא באיסור ערוה החמירו.

וגם ה' מקום לדון דאחר הביאה פקעה זיקה לכו"ע, ולכן אין לאסור אלא בדאיכא איסור בביאה, אבל בשתי יבמות מבית אחד מכיון שייבם זה פקעה זיקת אחיו, ובשעת ביאה כיון שייבם רק אחת ליכא איסור, ואח"כ מותר לייבם את השני, משא"כ בצרת ערוה שבשעת ביאה איכא איסור, מיהו בחיי אחיו ליכא איסורא דכיון שאין החי חפץ בייבום, הרי ביאת הייבום בשליחותו וחשיב שקודם ביאה כבר פקעה זיקתו, אבל מהא דמהני הייבום למת השני למ"ד זיקה ככנוסה לענין לפטור צרתה משום דבית אחד הוא בונה כדלעיל י"ח ב' חזינן שגם לאחר הייבום לא פקעה זיקתו של המת, אלא כל שיכול הייבום להועיל גם למת

דאל"כ לא משכח"ל ייבום בתרי אחי, וכמ"ש הרמב"ן י"ח ב' בדברי ר"ש, דמה"ט לא הוא זיקה ככנוסה מחיים, - הא דלא פקעה זיקה למפרע מי שלא ייבם, יש להוכיח מהא דמשכח"ל שייבם מי שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה לו, והרי בשעה שהיתה אסורה לו פקעה זיקה ממנו, שהרי ה' חייב עליה כרת, ומ"מ חוזרת לזיקתה כיון שהיתה זקוקה לאחין ולא אידחיא מהאי ביתא כמ"ש הריטב"א מ"א א', ואם לבסוף ייבם זה שנאסרה עליו א"א לומר דאיגלאי מילתא למפרע לגמרי שהיתה זקוקה רק לו, ועוד דבחלץ לה פקעה זיקה גם מהחולץ, והרי לא יתכן לומר שלא היתה זקוקה לאף אחד, אלא ודאי מכאן ולהבא הוא דפקעה ודינה כפקעה למפרע.

ועוד י"ל דבאמת הוא צרת ערוה מחיים, ואף לאחר מיתה הכל תלוי אם כשה' המת מייבם היתה נופלת לאחיו מחמתו ונפ"מ דאפי' במת ויש לו בנים לבעל הערוה הרי הזקוקה מותרת לאחיו השני, [עי' לקמן בדברי הרמ"א בשם ריא"ז בזה], דכיון שאינה ראוי' למצות ייבום מכח המת, (הרי המייבם כאילו מייבמה בחיי אחיו שמפקיע זיקת אחיו החי, ורק מפני שראוי' לייבום גם מכח המת), אמרינן דלא בטלה זיקתו בייבום של החי, דהא מייבמה גם מכחו, וכמו למ"ד זיקה ככנוסה שהייבום מתייחס גם למת, ה"ה למ"ד יש זיקה החמירו שיהא דינה כזיקה ככנוסה, והיינו שיש לכל אח קנין בחלק מסויים שהיא כאשתו, ובשיעור הזה היא ג"כ צרת ערוה, וכמו דמהני למצות ייבום של המת השני למ"ד זיקה ככנוסה, אבל אם אין כאן מצות ייבום ונמצא שהייבום של החי נוגד את הזיקה של המת, הרי הוא מפקיע זיקתו בכך, כמו מחיים, ולפ"ז ניחא דהוא צרת ערוה מעיקרא, אלא שאם אין מצות ייבום מכחו, אין לדון משום צרת ערוה, שהרי גם הצרה אינה מתייבמת מכחו, - לשון קצרה, לכל אח יש זכות לייבם ולהפקיע זיקה משאר אחין, אבל אם אחד מת וראוי לייבם אשתו, יכול האח לייבם גם את חלקו של המת ואינו מחויב להפקיע כחו, וכיון

הרי"ף העתיק מימרא דיש זיקה אמשנה דמת אחד מבעלי אחיות, ובפשוטו מתפרש דה"ה במת נשוי נכרית, ולפ"ז א"צ כנס, אבל הראשונים ז"ל נקטו בדעת הרי"ף דדוקא כנס.

בקושיית הרשב"א לפרש"י למאי איצטריך לאפוקי לא נתגרשו, הא קתני נתגרשו בהדיא

(ה) עוד הקשה הרשב"א לפרש"י מהא דקתני וזו היא שאמרו וכולן שמתו או שנתגרשו כו', ולפרש"י דמירי הכא בלא גירשו, א"כ מה שיין לומר שזוהי שאמרו נתגרשו לאפוקי שלא נתגרשו, פשיטא דכיון שאמרו נתגרשו, הרי לא נתגרשו אינו בכלל, ונראה ליישב דבאמת משנה זו א"צ כלל, דעדיפא מינה שנינו בפ"ק, ואין דרך התנא לשנות זו ואצ"ל זו אלא במשניות סמוכות ובסיבה מסוימת, אבל כאן לא הו"ל לחזור על דין ידוע כבר ועדיף מיניה, וע"כ דעיקר משנה זו נשנית לסיים בה דוזהי שאמרו ולא גונא אחרינא, [וכ"ה גם למ"ד אין זיקה ונשואין מפילין וכמשי"ת לקמן סק"ט], וכיון שכן ה"פ וזו היא שאמרו שאם אינן צרות בשעת נפילה צורותיהן מותרות, ולאפוקי אם לא כנס ומת דצורותיהן אסורות משום דיש זיקה, ואין כונת התנא לאפוקי שאין זה בכלל מה שאמרו מתו או נתגרשו, אלא שאין זה בכלל הדין שכל שאינן צרות בשעת מיתה מותרות, דהכא אע"פ שלא היו צרות כלל, דיינינן להו כצרות משום זיקה, שו"ר בריטב"א שכתב ולא עוד אלא דכולה משום זו היא תני לה דאילו גופה דמתני' פשיטא היא לדברי הכל, ועמש"כ לעיל סק"א שבוזה מיושב טפי לישניה דרב אשי דכיון שכולה נשנית ללמדנו דהיכא דאיכא זיקה אסורה, ראוי לשנות באופן שאין זיקה כלל אפי' גירש אח"כ.

בסתירת דברי רש"י אם דוקא כנסה לבסוף אסורה או אפילו לא כנסה

(ו) דעת רש"י דרב אשי מוקים מתני' כמ"ד נשואין מפילין ורבא מוקים לה כמ"ד מיתה מפלת, ובדברי רבא כתב רש"י דאע"פ שלא כנסה נאסרת

השני, חשבינן הייבום כבא מכחו, ואפי' לאחר ביאתו לא פקע, וקושית הרמב"ן היא מ"ש למ"ד יש זיקה מלמ"ד זיקה ככנסה, וע"כ דהתם דאוריתא והכא דרבנן, ולא גזרו אלא במקום ערוה.

בקושיית הראשונים לפרש"י תרתי לאפוקי מב"ש למה לי

(ד) עוד הקשו הראשונים ז"ל לפרש"י שגם משנה דמת נשוי נכרית אתיא לאפוקי מב"ש ותרתי מתנייתא למה לי, אבל להרי"ף ניחא דבמת נשוי נכרית דוקא אם עשה בה מאמר חולצת, דכ"ז שלא כנסה אינה נאסרת מכח הזיקה, ולכאורה נראה שזוהי סיעתא לפרש"י דפשטות הגמ' דענין משנה ראשונה ואחרונה אתיא ככו"ע, ולא רק לדעת ר"נ, שהרי בסתמא ביארו כן, ומבואר מזה דאף בבבא זו ה"ה דאפי' לא עשה בה מאמר.

ובענין הקושיא תרתי לאפוקי מב"ש למה לי, י"ל שלא רצה התנא לשנות המשנה שלא זזה ממקומה מנוסחתה הראשונה, ובפרט שבמשנה הראשונה דוקא נקט מאמר לדיוקי דדוקא בכה"ג דנכרית אסורה אבל בעשה מאמר בערוה אשתו מותרת, ובלא"ה נמי לא רצה לשנות נוסח משנה ראשונה מאחרונה כדי שידעו שהיתה כאן חזרה ממאי דסבר מעיקרא, ועסק"י עוד בההיא דמשנה ראשונה.

הראשונים ז"ל נקטו דלפי' הרי"ף ניחא טפי, ולכאורה ה' נראה דלפי' הרי"ף קשה טפי למה נקט מאמר בתרוייהו, בשלמא לפרש"י ששתי המשניות שוות, אלא שאחת לא זזה ממקומה ובתרוייהו מאמר לאו דוקא, שפיר שנה התנא המשנה כבראשונה ולא השמיט מאמר מתרוייהו, אבל לפי' הרי"ף דמאמר דמת נשוי נכרית דוקא מה ראה לשנות מאמר גם במת אחד מבעלי אחיות ולאפוקי מב"ש, הרי מחדא כבר נדע דלא כב"ש, ובודאי לא הו"ל לתנא להוסיף משנה דלאו דוקא ולאפוקי מב"ש, הרי ודאי נבין מזה דמאמר דוקא, כיון דחדא מינייהו דוקא, -

דמשמע ליה מדאמר רב אשי דגירש ש"מ שכנס את הנכרית, דאל"כ גירושין למה ליה.

בטוש"ע סי' קע"ה ס"ח כתבו דדוקא כשלא כנס את הנכרית נשאר איסור זיקה, אבל אם כנסה וגירש את הערוה ומת מותרת, דהשתא בטלה זיקה קמייאת ונופלת רק מכח נשואין אלו, מיהו מה שכתבו דבלא כנס וגירש את הערוה כיון שלא בטלה זיקה קמייאת נשאת הנכרית באיסורה מכח זיקה, בזה הדין לדעת רש"י והרמב"ן והרשב"א דמותרת, וכ"ז לגרש"י, אבל להרי"ף אם כנס את הנכרית אע"פ שגירש את הערוה נשארה באיסורה מכח זיקה שקודם הכניסה, ובמת ולא גירש ולא כנס לדעת רש"י אסור, ולדעת הרי"ף יש ג"כ מקום לאסור, אבל הרמב"ן והרשב"א נקטו בדעת הרי"ף דדוקא כנס אסורה.

שם רש"י ד"ה א"ל רב אשי כו', מ"ש רש"י דעל בעלה לבדו הוית רמיה כו' היינו משום דבכה"ג הויה זקוקה לחד אחא, אבל לקושטא דמילתא אליבא דרב אשי אף בתרי אחי זיקה אוסרתה בלא מאמר.

בביאור דעת הרי"ף ובדברי הראשונים בדעתו האם כנסה דוקא

(ז) דעת הרי"ף דרבא כרב אשי ס"ל, ובמת ואח"כ גירש אסורה, ומיירי בכנסה המת, דאז ליכא למימר שהחי כונסה מכח המת הראשון, ואין חילוק אם גירשה אחר כניסתו או קודם לכן, דהא ס"ל מיתה מפלת, והא דאוסרתה זיקה זו היינו גזרה דרבנן כיון שהיתה שעת נפילה, ואמנם באותה שעה עדיין לא נפלה הערוה, מ"מ יש על הנכרית שם שעת נפילה בזמן שיש לה זיקה לבית שיש שם ערוה.

ולא הוצרכו להזכיר בגמ' דמיירי בכנסה כיון דקאי אמתני' וכן פשטות הדברים דגירש דקאמר מפני שכנס, והרמב"ן הביא מפרשים בדעת הרי"ף דאפי' לא כנסה אסורה, דהא מכח הזיקה שקודם הכניסה אסרינן לה, אבל דעת

מפני שהיתה צרתה בזיקה, ובדברי רב אשי כתב רש"י דמיירי בנשאה לזו וסיים בשלמא אי לא כנסה הויה מותרת לזה מחמת זיקת אחיו הראשון אבל משכנסה כו', וכבר הרגיש בזה הריטב"א, ובפשוטו אין לחלק בזה בין רבא לרב אשי דכיון שגירש הערוה קודם שכנס א"כ לא נעשית טפי צרת ערוה ע"י הכניסה, ואם בעינן כנס כדי שיתברר שהיתה זקוקה לו, בזה אין לחלק בין רבא לרב אשי, (מיהו שמא בגזירה דרבנן כשהערוה עדיין בביתו ניכר טפי צרת ערוה, ולכן לרבא אפי' לא כנס, אבל לרב אשי דמיירי בגירש בעינן לכל הפחות כנס שתהא הנפילה מחמתו, ואף לרב אשי בלא גירש א"צ כנס, אבל מ"מ לא הו"ל לרש"י להמציא כן, דכיון דמכח זיקה של קודם כניסה היא נאסרת, אין לחדש דכניסה לאחר שגירש מהניא, וגם בלשון רש"י ל"מ כן).

ומפשטות לשון רש"י נראה דכונתו שבלא כנסה הרי האח השני מייבם מכח הראשון כמו בחיי השני, ולכן רק בכנסה חשיבא הנפילה מחמתו, ויש לעי' א"כ מאי קאמר רב אשי זאת אומרת יש זיקה אפי' בתרי אחי, הרי כאן רק משום דאיגלאי מילתא שהיתה זקוקה לזה אתינן עלה, וצ"ל דאי לאו דאיכא זיקה בתרי לא הי' מועיל מה שכנסה לבסוף, דהא לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע לגמרי, ואם במתה אין שניהם אסורין בקרובותיה ובמת אחד אינה אסורה בקרוביו, לא הי' מקום לאסרה משום צרת ערוה בזיקה, ואמנם מה"ט מסתבר דא"צ כנסה, אבל אם רש"י הוסיף כנסה כדי שתהא הנפילה מוחלטת מחמתו, מ"מ אין זה מכריע למפרע כח הזיקה.

ואאמור"ר שליט"א כ' דיש לפרש כונת רש"י ליישב קושית תו' מ"ש מחיים דלא חשיב שמייבם מכח אחיו ומ"ש לאחר מיתה, וע"ז כתב דכשכנסה חשיבא מכחו, וכונתו דבדין נשואין מפילין בעינן כנס, וה"ה אם יש זיקה דכנס דמי וכיון שמת ויכולין לקיים הייבום מחמתו, ולפ"ז כונת רש"י כדברי התו', מיהו עדיין העיקר חסר מן הספר בדברי רש"י, ואפשר

בדין מת א' מהיבמין ויש לו בנים

(ח) בדין מת אחד מן היבמין שיש לו בנים כתב הרמ"א בסי' קצ"ה ס"ח בשם הרי"ז דהזקוקה מאחיו הראשון שמת אסורה, דכיון שחלקו אינו ראוי לייבום הו"ל כערוה והיא אסורה על האחין, אבל פשטות הראשונים ז"ל נראה דאדרבה ביש לו בנים אפי' היא צרת ערוה מותרת, דכיון שאינה נופלת מכחו אינה אוסרת זקוקתו, וכ"מ ברי"ו בביאור דברי בה"ג שכתב דבמת בלא בנים אסורה, ומתפרש דביש לו בנים מותרת אע"פ שאשתו ערוה לאחיו, והטעם דכל מה שנתחדש שהייבום השני מתייחס למת השני ג"כ, ולא חשבינן ליה כמייבם בחיי השני שאז הייבום מתייחס רק לראשון, היינו דכיון שאף השני ראוי לייבום אין הכרח להפקיע זיקתו, ושפיר מתייחס הייבום גם אליו, אבל ביש לו בנים הרי השני מייבם רק מכת הראשון, והמת השני כחי דמי, (וגם בענינים של ייבום כיון שיש לו בנים כחי דמי), ויעוי' בספר אאמו"ר שליט"א ס"ב ס"ק י"א שכתב ג"כ למ"ד זיקה ככנוסה מדאורייתא דביש לו בנים מותרת, ועי"ש עוד בכ"ז דלכו"ע צריך ראי' לחדש דביש לו בנים אסורה, וכעיי' יש לדקדק מדברי הרמב"ם פ"ז ה"ח דבמתו אחין בחיי אשתו ואח"כ מתה אשתו מותר ביבמתו, ולמה לא נאסרה עליו מפני זכות האחין שבה, ובשעת מיתתן נאסרו בשעת נפילה, אלא ודאי כל שבשעת נפילה מהאחין לא היתה ראוי' לו, לא חשבינן הנפילה מהאחין כלל, ועי' לעיל ס"ה סק"ו בדין זיקה ככנוסה ביש לו בנים.

ל' ב' זו היא למעוטי כנס ואח"כ גירש כו'

(ט) שם ב' זו היא למעוטי כנס ואח"כ גירש כו' והאי תנא סבר נשואין מפילין כו', יש לעי' מה חידוש יש דבכה"ג דמתני' צרתה מותרת, הרי לא היתה צרת ערוה מעולם, ואין לומר דעיקרה לדיוקי דכנס ואח"כ גירש אסורה, דאכתי תיקשי למה אמרו וכולן שמתו כו' צרותיהן מותרות, הרי באופן שאמרו שמתות אין בזה חידוש כלל, והרי התנאים דפ"ק ודפירקין באו לבאר החידוש

הרמב"ן דהרי"ף מיירי דוקא בכנוסה, ואפשר דהיינו מסתמות הדברים דאמתני' דמיירי בכנס קאי, עי"ש ברמב"ן בסוה"ד מה שהעיר ע"ד המפרשים, ואפשר דהיינו ממה שסתם במתני' דמת נשוי נכרית דוקא בעשה בה מאמר, והיינו משום דבעינן כנסה דוקא, ועי' בזה לעיל סק"ו, ובסברא יש לפרש דהגזירה דרבנן שייכא טפי כשהזיקה מוחלטת מכחו.

לפ"י הרי"ף נחא דרבא כרב אשי לגמרי, ור"נ כר' ירמי' לגמרי, וכן מדוקדק לשון הגמ' י"ג א' דר"י דקדק מתי גירש, ורב אשי דייק מתי מת, והיינו משום דרב אשי לא קאי לדיוקי על הנשואין מפילין, והקשה הרשב"א א"כ היכי קאמר רבא דזו ואצ"ל זו קתני הרי באמת במשנה הדין שונה דדוקא גירש ואח"כ מת, והול"ל שאני התם דיש זיקה ובשעת נפילה נאסרה, וצ"ל דמ"מ לגבי פירושא דכיצד אם מתו או נתגרשו צרותיהן מותרות היא משנה זו פשוטה, דעדיפא מינה נשנה בפ"ק, והרי גם לר"י אין חידוש במשנה זו, ורק לדיוקי דבגונא אחרינא לא, וגם לפרש"י יש חידוש למעוטי מת בלא גירש, וע"כ משום דלפירושא דכולן שאמרו היא פשיטא טפי, ולא נחתו בגמ' להאריך דיש כאן מקום להחמיר מפני שכבר נפלה ושעת נפילה קרינן בה, וכן משה"ק הרשב"א למה לא הזכיר רבא דכנס לבסוף, הרי גם רב אשי לא הזכיר, וע"כ דקאי אמתני' דכנס לבסוף.

ולכאורה י"ל דמודה הרי"ף במת ולא גירש ולא כנס שג"כ אסורה, ורק מפני שגירש דליכא ערוה בשעת נפילה בעינן לכה"פ כנס, אבל הרמב"ן והרשב"א נקטו בדעת הרי"ף דדוקא כנס אסורה, והא דבעלמא לא פקעה זיקה במיתה הינו בלא ייבום של אחיו, אבל הכא כשמייבם השני מכת הראשון הוא מייבם ולא מכת המת השני.

יעוי' לקמן ס"ק י"א בדין היו לו בנים בשעת הנפילה הראשונה לדעת הרי"ף.

אשתו של שני שוב אין אשתו הנכרית מתייבמת, אע"פ שחזר וגירשה וחלץ לה, דשעה אחת של כנוסה במאמר ג"כ אוסרתה, וזה יש לדייק מדקתני דוקא גירש וכנס שלא היו כלל בבית אחד, ואמנם לר"נ ה"ה מת ואח"כ גירש כיון דאין זיקה, אבל מ"מ לענין מאמר יש לדייק דדוקא גירש תחלה שלא היו יחד בבית אחד כלל, ואם הי' שונה בשני אחין ליכא גונא דמאמר לדיוקי מיד.

והרשב"א בתשובה ח"ד סי' ש' השיב דניחא ליה לתנא לשנות כולוהו בחד גונא, ובאמת זה נוח יותר לשינון הדינים, (ועי' תוד"ה ונאסרה כעיי"ז לענין אחד מופנה).

ובתו' חידשו פלוגתא בין ר"נ ור"א אם נישואי האח הראשון מפילין וקשה מאד לחדש כולי האי מדיוק זה, דכיון דאשכחן דרב אשי לא חייש לזה למה לחדש כן אליבא דר"נ, והרי כתבו בתוד"ה ונאסרה דלא אמרינן נשואין מפילין אלא כשעכשיו אינו יכול לייבם את הבית הזה משעת נשואין, אבל לא אמרינן אילו מת באותה שעה לא הי' יכול לייבם, וכ"ש שאין לאסור משום זיקה לחד כה"ג, [מיהו עי' סי' ט' סק"ג דכנראה דברי תוד"ה ונאסרה יחידאה הוא ואולי גליין לפי שלא נמצא בשום תו' ובראשונים], ואין לפרש שהמת והחי נידונים כגוף אחד, דא"כ האיסור באשת החי שהיא ערוה על המת ולא בצרת הערוה שגירש, וצ"ת, שו"ר בזה בספר מרן זללה"ה ועמשה"ק אאמו"ר שליט"א בזה.

ל' א' הא תו למ"ל כו' והך חזיא להתיירא כו'

(י' ל' א' הא תו ל"ל היינו הך השתא ומה התם דאחות אשה הוא צרה לנכרית כו', פרש"י דאמאמר דסיפא קאי דנכרית עיקר נשואה היא ואחות אשה נעשית צרתה במאמר, וכן פשוט דבתריויהו נשואות אין שום חילוק מי נשאת תחלה, דדרשא דממעטינן מינה צרת ערוה ח' א' אין מקום לחלק בה בין ראשונה לשני', וגם בסברא אין הראשונה עיקר טפי מן השני', וערש"ש.

שאמרו בזה שצרותיהן מותרות, ולא משמע דלתנא דנשואין מפילין אמרו וכולן שמתו כו' ג"כ רק לדיוקי, וצ"ל דהי' מקום לגזור בכל האופנים שהיתה ערוה בבית זה, דכיון דנשואין מפילין לא ידעו לחלק אם היתה עם הערוה שעה אחת או לא, כענין שמצינו אליבא דר"א ק"ט א', והיינו דקמ"ל דבמתו כו' מותרות, ומתני' דהכא ע"כ לדיוקי אתיא דכנס ואח"כ גירש אסור, דהאופן ששנוי במשנה פשיטא שהוא מותר, דהא אין אפשרות אחרת להתיר במתו, ועי' לעיל סק"א ה' דגם למ"ד מיתה מפלת עיקרה לדיוקי דזיקה אוסרת.

ובזה יש ליישב משה"ק תו' לעיל א' ד"ה גירש מ"ט קתני לה בשלשה אחין, ולמש"כ י"ל דטפי דמיא לצרת ערוה כשנכרית זו כבר היתה נשואה לאחיו, ועכשיו היא נופלת מבית בעל אחות אשתו, וקמ"ל דגם בכה"ג מותרת.

ובלא"ה י"ל דבגונא דהתו' דשני אחין אין על הנכרית שם צרה כלל, ולא שייך לפרש דבכה"ג אמרו צרותיהן מותרות, אבל בכה"ג שהיתה נשואה לאחיו שייך עליה קצת שם צרה, כדאמר לקמן קי"ז ב' ששונאות זו את זו מחשש שתהא צרתה, ומה"ט שייך לומר צרותיהן מותרות, כיון שהי' ספק שתכנס לביתו עם הערוה, ולבסוף גם נכנסה לביתו, אבל נכרית דעלמא שנשאה אחר גירושין של הערוה לא מיקריא בשם צרה כלל.

ואפשר עוד שרצה התנא לבאר דאע"פ שנשואין מפילין מ"מ אין זיקה, דלכאורה למ"ד נשואין מפילין דכל סרך ערוה אוסר הצרה, הי' מקום טפי לגזור איסור זיקה מדרבנן, ולכן שנאה בתר משניות דלעיל דס"ל אין זיקה, ושנאה באותו אופן שהם שנויות בשלשה אחין, כדי שנלמד מזה דהאי תנא ס"ל אין זיקה ונשואין מפילין, והי' פשוט לתנא דלא נפרש רישא דמאמר לאפוקי מב"ש, ולכן לא חייש לדיוקא דרב אשי.

ואפשר עוד שיש ללמוד ממתני' דקתני בשלשה ולא בשנים דאם עשה מאמר באחות

הרי היא קצת עיקרית כלפי אשתו דמעלמא, ואמנם בסברא מיושב טפי כמש"פ אאמור"ר שליט"א, [ועי' להלן ד"ה במה שנתקשינו], אבל בצירוף מש"פ אאמור"ר שליט"א ולהוסיף דדוקא כשהיא אחרונה יש בזה יתרון שלא חילקו חכמים בכח קנין דבעלת המאמר, אלא אמרו דערוה שלא נכנסה לגמרי אינה פוגמת דאין כניסתה מוחלטת, מיהו עדיין יש לקיים כן גם בבעלת מאמר ראשונה, אלא דבאחרונה כאילו מעיקרא על תנאי קיימא.

ויש לסייע פי' זה ממה שמצינו במתני' י"ז א' י"ח ב' דבעלת המאמר אוסרת את אשתו העיקרית, ובשלמא אם נימא דבקדמה בעלת המאמר אף למשנה הראשונה היתה אוסרת, ניחא דאין מבואר במתני' אם אאשלהב"ע קדמה או שבעלת המאמר קדמה, ואמנם סתמות הדברים משמע שאשתו קדמה, אבל בהדיא אמרו בגמ' י"ז ב' מי לא עסקינן דייבם ואח"כ כנס, ודכוותה מתפרש שפיר עשה מאמר ואח"כ כנס, ולפי"ז אתיא שפיר מתני' דהתם אף למשנה ראשונה, אבל אם גם בבעלת המאמר תחלה למשנה ראשונה אינה אוסרת, צ"ל שהתנא הוסיף הא דמאמר לבתר משנה אחרונה, וכ"כ אאמור"ר שליט"א, וע"ש עוד שיתכן דיש סברא לגזור טפי באאשלהב"ע.

ויש ללמוד ממתני' דזיקה דרבנן, דהא בבעלת המאמר איכא נמי זיקה ואפ"ה סבר התנא דאשתו מתייבמת, ואי זיקה דאוריתא איך אשתו מתייבמת, מיהו להראשונים החולקים על רש"י בסוגיא דלקמן דמת ואח"כ גירש, הרי מפרשים שם דהך סוגיא אתיא רק לרי"ז דאין זיקה, אבל למ"ד יש זיקה באמת דוקא עשה מאמר נכרית חולצת, אבל משום זיקה לחוד אינה נאסרת דכיון שמחיים היתה מותרת לשניהם לא נאסרה לאחר מיתה.

במשנה ראשונה סבר התנא דאפי' במאמר אין הערוה אוסרת אשתו, ובמשנה אחרונה סבר התנא דאפי' בזיקה של הערוה אשתו אסורה,

שם והך חזיא להיתירא ושריא והדר חזיא לאיסורא כו', יש לעי' מה ראה התנא לחלק בגזירה דרבנן לחשוב מאמר כקידושין ולומר דבעשה מאמר בנכרית אסורה ובעשה מאמר בערוה אשתו מותרת, וביאר אאמור"ר שליט"א דכשהנכרית נופלת מכח המאמר הרי ע"כ היא צרת ערוה, ואמנם נופלת גם מכח הראשון אבל הרי נופלת גם מכח בעל המאמר, אבל כשהנכרית אשתו והערוה בעלת המאמר, אין אנו דנין על בעלת המאמר אלא שתאסור צרתה ושפיר מקילינן שאינה אוסרתה, ועוד דכיון שאנו דנין על בעלת המאמר עצמה אם מתייבמת, בזה ניכר טפי כח המאמר וא"א להתעלם ממנו ולהתירה כשהיא צרת ערוה, משא"כ כשהערוה בעלת המאמר אפשר להתעלם ממנה כאילו לא נעשה בה מאמר, ואשתו העיקרית מותרת להתייבם.

ולפי טעמים אלו אין חילוק אם בתחלה עשה מאמר ואח"כ נשא אשתו, או שנשא אשתו ואח"כ עשה מאמר כגונא דמתני', שהרי החילוק נקבע בין אם אשתו העיקרית או בעלת המאמר, אבל יש מקום לומר דכשהערוה בעלת המאמר לבסוף, הרי היא כמקודשת בתנאי, דהיינו שאינו כונס את בעלת המאמר שתאסור את אשתו, וזה מתאים יותר ללשון הגמ' דאחות אשה היא צרה לנכרית דמשמע שהנוספת היא הנקראת צרה לראשונה, דאל"כ הול"ל ומה התם דאחות אשה בעלת המאמר ונכרית עיקר, ויש ליישב דלעולם קרינן לבעלת המאמר צרה כיון שאינה כנוסה עדיין אלא שרוצה להכנס לביתו, ולכן אע"פ שקדמה בעלת מאמר מ"מ מיקריא צרה לאשתו העיקרית, מיהו מצינו במשנה כ"ט א' דקרינן לבעלת המאמר במופנה אשתו, וא"כ י"ל דבקדמה בעלת המאמר נמי כאשתו חשבינן לה, ולא התיר התנא אלא כשבעלת המאמר ניכרת כטפילה וצרה לאשתו העיקרית, ותרתי בעינן כדי להתיר אשתו העיקרית שתהא הערוה אחרונה ובעלת מאמר, דבזה יש מקום להקל מדרבנן ולחשבה כלא נכנסה עדיין לביתו, אבל בקדמה הערוה אפי' במאמר

בקושי מהרש"א תיפול משום אשת שני מתים, יעוי' מש"כ אאמור'ר שליט"א כמה יישובים, ובאמת זהו ג"כ תירוץ רש"י שציין מהרש"א שם, ועוד כתב אאמור'ר שליט"א די"ל דכיון שאינו יכול לייבם מכח השני, א"כ מייבם רק מכח הראשון, וזה סיוע לומר דטעם דצרת ערוה עיקר יותר, וללישנא דרבא ל"ב א' בנתן גט למאמרו לא הותרה אלא צרתה, א"כ כאן גם צרתה אסורה (בדאיכא נפ"מ משום ערוה), ועיי"ש עוד.

שם תוד"ה ונאסרה

יא. שם תוד"ה ונאסרה, וי"ל דלא מהני לומר נשואין מפילין כו', לכאורה גדר הדברים שאם סיבת ההיתר בגלל שינוי שנעשה במייבם, ובמצבו עכשיו הוא ראוי לייבם כל אישות המת משעת נשואין, בזה אין שום חסרון מה שלא הי' יכול לייבם באמצע חיי אחיו, דלא גרע מאח שנולד כעת, שאין שום דינים על נשואי המייבם, אבל צריך שהמייבם יוכל לייבם כל אישות המת, ואם השינוי נעשה ביבמתו בזה כיון שאינו יכול לייבם כל אישות המת, הרי הזמן האסור נשאר באיסור אשת אח, ול"ד להיו לו בנים ומתו שלא ניתנה מצות ייבום במצב זה, ורק כשאינו יכול לקיים מצות ייבום בשלימותה משעת נשואין בגלל איסור ערוה, שהמצוה קיימת והוא אינו יכול לקיימה, בזה יש חסרון למ"ד נשואין מפילין, דכמו שא"צ לייבם את הזמן שאחיו קיים, כך א"צ לייבם את הזמן שהיו לו בנים, אבל בעינן שלא יהא זמן שהיתה אשת המת מופקעת ממצות ייבום, דאישות כזו לא הותרה למצות ייבום, שרק אישות שניתנה מתחלה באפשרות ייבום ניתנת לבסוף, ונשואין הראשונים בגירשה והחזירה י"ל שאין להם היתר כלל, כיון שנסתיימו בגירושין, ולשון הרמב"ן לקמן ב' דלמ"ד נשואין מפילין רואין אותן כאילו נפלו תיכף לנשואין הראשונים, ויש לפרש ג"כ כמש"כ דבעינן שיוכל לייבם גם את הזמן שתיכף לנשואין אילו היתה נופלת באותה שעה, שוב נתבאר לקמן ס"ט סק"א ג' דהרמב"ן אינו מפרש כתי', ועיי' בסמוך ס"ק י"ב.

ולכן במשנה אחרונה המאמר מיותר, אבל במשנה ראשונה י"ל דאתא לדיוקי דדוקא בנכרית עשה מאמר אוסרה, אבל בערוה לא מיבעיא זיקה שאינה אוסרת אשתו אלא אפי' מאמר נמי לא, וזה ידעינן מדקתני מאמר גבי ערוה, ולפ"ז יש ליישב שאין כאן שתי משניות לאפוקי מב"ש, אלא משנה ראשונה לדיוקי דבערוה אפי' כה"ג דמאמר מותרת, ומשנה אחרונה נשנית לאפוקי מב"ש, כיון שמשנה אחרונה אינה סומכת על מ"ר שהיא כנמחקה מסדר המשנה, ועוד דכדי שנדע שהיתה כאן חזרה לכך שנה התנא שתי המשניות בענין שוה, וכתב אאמור'ר שליט"א דמה שלא יישבו כן בגמ', היינו משום דאי לאו דאית ביה רבوتא לאפוקי מב"ש, לא הו"ל לתנא למיתני מאמר שלא לצורך, כיון שזה מטעה דלזיקה לא חיישינן, ועכ"פ אין כאן שתי משניות לאפוקי מב"ש, כיון שאין התנא יכול לשנות לשונו בין מ"ר למ"א, וכיון דקתני מאמר בחדא צריך להשוות כן גם באידך, וע"ע מ"ש אאמור'ר שליט"א דכולה מתני' משום מאמר איצטריכא.

במה שנתקשינו מה ראה התנא לחלק בגזירת מאמר, שלא תאסור הערוה את אשתו העקרית, שו"ר דיש ליישב קצת ע"פ מה שמצינו בדרכא ל"ב א' שיכול ליתן גט למאמרו, ונמצא שהאישות שע"י מאמר אפשר לבטלה ע"י גט, ולהתיר צרתה, וכיון שזו אישות קלושה לא קשה כ"כ אם סבר שלא תאסור את אשתו, וזה מסייע דברי אאמור'ר שליט"א הנ"ל, (ועיי"ש בראשונים אם הותרה צרתה שבבית ראשון, או דר"ל אשתו), מיהו למ"ד יש זיקה אין לחדש דיועיל גט לזיקתו להתיר איסור צרת ערוה, שהגט מחזירה לקודם מאמר ועדיין יש זיקה, ולשאר דינים ודאי שהזיקה קיימת, אלא לדין צרת ערוה בזיקה יתכן שכבר נפסלה בגט, וה"ה אם נתן גט ולא עשה מאמר, ומ"מ בלא ראי' יש לנקוט דאסור, וא"כ למ"ד יש זיקה אין זו סברא במאמר דוקא דע"כ צ"ל דסבר התנא דכח זיקה אינו אוסר משום ערוה, והדר ביה גם מזה.

ל' א' מתני' גירש א' מבעלי אחיות כו' בלשון
הרמב"ן שהזכיר גם מתה

(יב) ל' א' מתני' גירש אחד מבעלי אחיות כו',
בפ"ק ב' ב' קתני מתה בתו או שנתגרשה,
אבל כאן דמיירי באחות אשתו שמותרת לאחר
מיתת אחותה קתני רק גירושין דבזה שייך לדון
למ"ד נישואין מפילין, אבל במתה אשתו שהיא
אחות יבמתו אפי' כנס ואח"כ מתה מותרת, כיון
דבשעה זו ראוי היבם לייבם את בית אחיו
מתחלתו, ולא מגרע מה שבשעה שהי' אחיו קיים
היתה אחותה קיימת, ולשון הרמב"ן במלחמות
שכתב והא תלמוד הי' נשוי נכרית ונשא אחות
אשה ומתה אסורה לדברי האומר שנישואין
הראשונים מפילין דלא מוקמינן מתני' דפ"ק בהכי
כו' צ"ל דכונתו בתו ומתה או אחות אשה וגרשה
אבל אחות אשה ומתה לכו"ע מותרת, ולפמשנ"ת
ס"ט סק"א ג' אפשר דהרמב"ן פליג אתו' בזה,
וס"ל הסבר אחר בענין נישואין מפילין.

ברמב"ן שם כתב בדעת הר"ף דמת ואח"כ גירש
דמי לנישואין מפילין, ולפמש"כ אם היו
לו בנים בשעה שמת אחיו דבלא"ה לא הי' ראוי
לייבום באותה שעה, א"כ אותה שעה אינה
אוסרתה, וכ"כ מרן זללה"ה בסי' קל"א ס"ק י"א,
וה"ה אם מתה אשתו של שני אחר שכנס המת את
הנכרית הרי שתיהן מותרות, שהרי אפי' האחות
מותרת לשני, וכ"ש צרתה, מיהו למש"כ לקמן
ס"ט סק"א ג' בדעת הרמב"ן דלמ"ד נישואין
מפילין אחות אשתו אסורה אע"פ שמתה אשתו,
א"כ גם צרתה אסורה.

ראובן נשא רחל ונכרית ואחר שגירש את רחל
נשא שמעון את לאה ומת ראובן וכולן
קיימות לכו"ע נכרית מתייבמת, שהרי לא היתה
צרת ערוה מעולם, שבזמן שהיתה בבית אחד עם
הצרה, לא היתה בשם ערוה על שמעון, שעדיין
לא נשא את לאה, ועמ"ש ס"א סק"ו.

סימן ט

בדין נשואין מפילין ובדין מגרש והחזירה

קיצור תוכן הענינים

בביאור ענין נשואין מפילין

(א) לדעת התו' אישות שאינה ראוי' ליבום מתחילתה קובעת איסור אשת אח, אבל אם בזמן מיתה הוא ראוי לייבם את כל משך אישות המת מותרת. - ולדעת הרמב"ן נשואין מפילין כפשוטו, דזמן הנשואין כזמן הנפילה שמצות יבום כניתנת בזמן הנשואין. - ויש הרבה ראיות לדעת הרמב"ן, ועוד בביאור פלוגתתן.

בדברי הר"ה

(ב) בדברי הר"ה שמחלק בין מגרש והחזירה דק"ל שמותרת, לבין היתה צר"ע שעה א' דק"ל להחמיר כרב אשי, בביאור החילוק. - ומה הדין אם היתה צרת ערוה קודם שנתגרשה. - וחילוק זה מתיישב ע"פ שיטת התו' הנ"ל, אבל לדעת הרמב"ן הנ"ל כל עניני נישואין מפילין שוין, וכמש"כ במלחמות.

תור"ה ונאסרה

(ג) בדברי התו' ל' א' ד"ה ונאסרה, בגדר הדברים. - בהיו לו בנים ומתו, לא אסרינן משום נישואין מפילין, בביאור הדברים לתו' ולהרמב"ן. - בנולד אחר נישואי אחיו, לדעת התו' שפיר מייבם עכשיו את כל האישות ולדעת הרמב"ן כיון שלא הי' בעולם לא שייך נאסרה. - ויש להסתפק המגרש והחזיר ואח"כ נולד לו אח, האם נימא שלא נאסרה עליו, וכשנולד מצאה בהיתר.

מ"א א' מתיב רה"מ כו' כל הסוגיא

(ד) מ"א א' מתיב רה"מ שלשה אחין כו', כיון דחזיא לחליצה לא אידחיא. - שם ועשה בה מופנה מאמר, בביאור דברי התו'. - שם אותה יבמה חולצת כו' בהא דלא קתני דצריכה נמי גט. - שם ואמאי תיהוי כיבמה כו' לר' יוחנן כ"ז ב' דדחי מתני' ליכא לאקשווי כ"כ מברייא.

שם לבתר דנפק אמר כו'. - שם ר"א היא דאמר כו' הדר אמר כו' פי' הרמב"ן דהשתא מפרשי' טעמי' דר"א דנשואין מפילין, ויל"ע אכתי תיקשי לרב דמדור"א בנשואין נשמע לרבנן במיתה דהותרה ונאסרה אינה

חוזרת להתירה. - והריטב"א מפרש דשמעתין אתיא כמסקנת הסוגיא ק"ט א' דטעמי' דר"א משום גזירה אטו המגרש את היתומה, בביאור הסוגיא לפ"ז, ולפ"ז אפשר דבהיתה צר"ע שעה א' לא גזר ר"א.

שם הדר אמר אימור דאר"א היכא דלא חזיא כו' לכא' הול"ל אימור דאר"א בנאסרה מעיקרא כו' ועו"ק מעיקרא מאי ס"ד לדמות נאסרה להותרה ונאסרה, ולפי' הריטב"א ניחא. - שם הדר אמר אין והתניא כו'.

ק"ט א' מתני'

(ה) ק"ט א' מתני' וכן המגרש את היתומה כו' יל"ע מאי קמ"ל. - שם קטנה שהשיאה אבי' כו' אסורה ליבם, בדין אם צריכה חליצה.

שם גמ' מ"ט דר"א כו'

(ו) שם גמ' אמר עיפה כו' הואיל כו' יל"ע מ"ט לא הזכיר דקסבר נשואין מפילין. - שם אלא אמר עיפה כו' צ"ב מאי קאמר. - שם רבא אמר כו' רבא לטעמי' י"ג א' דליכא מ"ד נשואין מפילין, ואביי לטעמי' י"ח ב'. - שם מי לא עסקינן כו' לכאור' הגוייה רחוקה. - שם רב אשי אמר כו' אביי ורבא מ"ט לא אמרי כרב אשי. - בביאור סוגיא מ"א א' עם מסקנא דשמעתין, וע"ע לעיל סק"ד.

שם תניא כוותי' דרב אשי

(ז) בביאור הראיה לפרש"י. - ולפמש"פ הראשונים מסוגיא דכתובות דלר"א גם בגדלה תחתיו אסור מדאור', הראי' מבוארת. - וק"ק דאביי כתובות שם ידע להך ברייתא ומ"ט לא פירש בסוגיין כרב אשי. - שם משום רא"א חולצת כו' בשמעתין משמע דבגדלה תחתיו נמי הטעם דגזרינן אטו קטנה אבל בכתובות ע"ד א' מיתנין מהכא שאפי' גדלה תחתיו אינה אשתו מדאור'.

שם בעי מיני' רבא מר"נ צרתה מהו כו'

(ח) בפשוטו רבא שאל לשיטתו דטעמא דר"א שאין הכל בקאיין בחזרה, ובישוב לשון גזירה לגזירה לפ"ז, ובדברי התו' דר"ג סבר כו' אשי. - ויל"ע רבא לשטתו מאי

כעת אינה אחות אשתו, וביארנו בס"ח ס"ק י"א שתלוי אם השינוי המתיר בגלל היבם, חזינן ליה כנולד כעת או כמתו בני אחיו, אבל אם השינוי ביבמה שאינה צרת ערוה כעת, בזה לא מהני להיתירה כיון שהיבם הזה אינו יכול לייבם את האישות של הזמן שהיתה צרת ערוה, ונמצא שהזמן ההוא אוסרה עליו באיסור אשת אח, אבל הרמב"ן במלחמות חולק ע"ז וס"ל דגם בכה"ג אסורה למ"ד נשואין מפילין.

ונראין הדברים שהרמב"ן מפרש נשואין מפילין כפשוטו, דהיינו שאנו רואין כאילו נפלה לפניו בשעת הנשואין, ולכן אם נאסרה אח"כ, הר"ז בדין נאסרה לאחר נפילה, וכיון שכבר נפלה בזמן הנשואין, לא מהני מה שבזמן המיתה היבם יכול לייבם את כל האישות, שהרי כבר נאסרה באותה שעה שהיתה היבמה אחות אשתו, ולשון הרמב"ן ל' ב' דלמ"ד נשואין מפילין רואין אותן כאילו נפלו תיכף לנשואין הראשונים.

ויש הרבה ראיות לדברי הרמב"ן, חדא מלשון נשואין מפילין, דמשמע כפשוטו שהנשואין מפילין כמו מיתה מפלת, ולא שיש כאן שני דינים דנשואין אוסרין, ובזמן המיתה יקבע הדין אם הנשואין אוסרין, ועוד דלשון הגמ' ק"ט א' דכיון שנשואין מפילין הרי עמדה עליו שעה אחת באיסור, ולפי' הרמב"ן ניחא דכיון שכבר נקרא עליה שם נפילה בזמן הנשואין, שייך לקבוע שבזמן הגירושין נאסרה, אבל אם מיתה מפלת לא חל על זמן הגירושין שם איסור, שעדיין לא התחילה מצות יבמין, אבל לפי' תו' א"צ להזכיר כאן מה שעמדה עליו באיסור בזמן הגירושין, אלא דכיון שנשואין הראשונים מפילין, הרי אותם נשואין אינם ראוין להפיל מפני שנתגרשה, ולא מפני שנאסרה בשעת הגירושין, וגם עיקר לשון מפילין משמע ששייך לומר שנשואין הראשונים מפילין, ואילו לפי' תו' ה"ק דצריך שמתחלת הנשואין הראשונים תהא ראויה להפיל וכשנסתיימו בגירושין אינם מפילין, וא"כ נשואין הראשונים לעולם אינם מפילין, דכיון שהם

קמבע"ל למה לא נתיר צרתה ממנ"פ. - שם הא וצרתה ס"ד כו' ולא תרוצי כו' ביאור הדברים.

דבברי הרי"ף ביתומה בחיי האב שצרתה מותרת. - האם הטעם משום גזירה לגזירה או משום דאיכא ממנ"פ שאם היא צרתה היא ראוי' לייבום, ואם אינה ראוי' לייבום שנשואי' אינם נשואין א"כ אינה צרתה. - דבברי הירושלמי שאין ממנ"פ בעריות.

ביאור ענין נישואין מפילין לדעת התו' ולדעת הרמב"ן

(א) י"ג א' והאי תנא סבר נשואין הראשונים מפילין, פרש"י נשואין הראשונים שהאשה נשאת לבעלה מפילין אותה לייבום, ויש לעי' מהו ענין זה, הרי ודאי כל זמן שהיא תחת בעלה לא שייך להזכיר ענין נפילה, ואם מפני שבקידושין משתעבדת לבעלה להקים לו שם ע"י היבם, א"כ הדין נותן דבגירשה והחזירה לא יהא חסרון ע"י נשואין הראשונים כלל, כיון שבפעם השני' נשתעבדה לייבום, ואין מגרע מה שכח קידושין הראשונים בטל ע"י הגירושין, ועיקר לשון נשואין הראשונים נקטו משום ההיא דהמגרש וכמ"ש תו', ומזה יש ללמוד דמפילין לאו דוקא, אלא כלפי מיתה קאמר שראוי שנשואין הראשונים יהא בהם כח להפילה לייבום, וכיון שגירשה ולא הפילה נשואין הראשונים אסורה.

ונראה דענין נשואין מפילין היינו דאישות שראוי' לייבום מתחלתה, אינה קובעת איסור אשת אח, שהרי מתחלה קידשה ע"ד שתתייבם, אבל קידושין שלא היו ראויין לייבום קבעו באיסור אשת אח, ושוב אינם פוקעין ע"י האפשרות לייבום, מיהו כ"ז לדעת התו' ל' א' ד"ה ונאסרה שכתבו שאם בזמן מיתה הרי הוא ראוי לייבם את כל משך האישות של המת, כגון שמתה אשתו של היבם ואח"כ מת אחיו, בזה אף למ"ד נשואין מפילין מותרת, כיון שבשעה זו שמייבם הרי הוא מייבם את כל משך זמן האישות, שהרי

לנשואין כמפילין לענין זה שיחול על זמן האיסור שם נאסרה, ובכה"ג לא אמרינן דחזרה להיתירה הראשון, וזהו מה שאמרו שם דלא חזיא בשעת נפילה, פי' דזמן נפילה דנשואין מפילין אינו מתיר גמור, אבל פשטות הגמ' כפרש"י שם דלא חזיא בשעת מיתה שהיא שעת נפילה ממש.

(יעוי' באור"ז הלכות ייבום סי' תר"ה בדין יבם מומר ויש לפרש לפי דבריהם דלמ"ד נשואין מפילין תלוי בהי' כשר שעה אחת מזמן הנשואין עד שעת מיתה, ולמ"ד מיתה מפלת תלוי בזמן מיתה, והאריך בזה מרן זללה"ה בסי' קי"ח סק"א ב', ולע"כ, ואפשר דלישנא בעלמא הזכירו נשואין הראשונים מפילין, וכוונתם לומר דאדעתא דהכי לא נתקדשה, וכמ"ש המרדכי בשם מהר"ם ראי' מפ' הגוזל, ולא תליא בפלוגתא דמיתה מפלת, מיהו אפשר דכל שהי' שעה אחת בכשרות חל עליה שיעבור ייבום באותה שעה אע"פ שלא הי' שעת קידושין, ולע"כ בכ"ז ונתבאר בספר מרן זללה"ה שם סק"ג לדחות ראית מהר"ם, ולע"כ בתרוה"ד וש"פ).

בדברי הר"ז שמחלק בין מגרש והחזירה לחיתה צרת ערוה שעה א'

(ב במלחמות ל' א' מבואר דענין נשואין מפילין שאמרו בגמ' ל' ב' גבי צרת ערוה, ושאמרו ק"ט א' גבי מגרש את אשתו והחזירה, הכל אחד, ומ"ד במגרש את אשתו והחזירה שהיא מותרת, פליג נמי בדין צרת ערוה, וכ"מ ברשב"א וריטב"א שכתבו דכולה מכילתין כמ"ד מיתה מפלת, וכ"מ ממ"ש תו' י"ג א' דלשון נשואין הראשונים שנקטו בגמ' הוא ממתני' דהמגרש את אשתו, ואם איתא דמ"ד נשואין מפילין בצרת ערוה מצי סבר במגרש את אשתו שהיא מותרת, א"כ למה נקטו בגמ' לדידיה לשון נשואין הראשונים מפילין, הרי אפשר לדידיה נשואין מפילין, ולא נשואין הראשונים, ולפמשנ"ת בדעת הרמב"ן בביאור לשון נשואין מפילין, לא יתכן לחלק ביניהם דודאי כיון שחל דין ייבום בזמן הנשואין הראשונים חל דין נאסרה בזמן הגירושין.

ראשונים ויש אחרונים, ממילא אין שייך שיהיו הראשונים מפילין, וכן עיפה ק"ט א' לא הזכיר ענין נשואין מפילין אלא שעמדה עליו שעה אחת באיסור, וש"מ דעיקר הענין מפני שחל שם איסור על שעת הגירושין, ולא מפני שהנשואין הראשונים לא הותרו לייבום, וכן בסוגיא מ"א א' ביאר הרמב"ן דמיייתין מדר"א שהנשואין עצמן כהותרה מפני שנשואין מפילין, וכשגירשה נאסרה וכשמתה הותרה, והוי דומיא דהותרה בשעת נפילה ונאסרה כשקידש את אחותה, ולפי' תו' אין זה ענין כלל להותרה ונאסרה, וכן בגמ' פ"ד ב' אמרו וכ"ת קסבר האי תנא נשואין הראשונים מפילין, ומתפרש דזמן הנשואין כשעת נפילה להתחייב במצות ייבום, ואמנם צ"ב שם מאי ס"ד דגמ', ועי' תו' שם, אבל מ"מ חזינן שפירשו לשון נשואין מפילין כפשוטו כמו מיתה מפלת ששעת הנשואין קובעה במצות ייבום.

נמצינו למידין שני פירושים בנשואין מפילין, א' פי' תו' דבעינן שיהיו כל ימי הנשואין ראויין לייבום בזמן הנפילה, ב' פי' הרמב"ן דזמן הנשואין כזמן הנפילה, דהיינו שמצות ייבום כנינת בזמן הנשואין, ולכן אם נאסרה אחר הנשואין הר"ז כנאסרה אחר הנפילה, ונשואין מפילין ונאסרה שעה אחת תלויין זב"ז, דנשואין מפילין היינו הותרה, ולכן שייך להזכיר שאח"כ נאסרה, משא"כ למ"ד מיתה מפלת דלא חל ע"ז שם איסור, וכקודם שנשאת דמי, וממילא אין שייך להזכיר נאסרה.

ולפ"ז למ"ד נשואין מפילין משכח"ל נאסרה מתחלתה כגון שהיתה אחות אשתו ראשונה ואח"כ נשא הנכרית וגירש את אחות אשתו, ומשכח"ל הותרה ונאסרה כגון שנשא הנכרית תחלה ואח"כ נשא אחות אשתו וגירשה, וביאר הרמב"ן בסוגיא מ"א א' דאין ללמוד ממאן דאסר הותרה ונאסרה בנשואין מפילין דה"ה בהותרה ונאסרה אחר נפילה דמיתה, דבנפילה דמיתה שהותרה לגמרי י"ל דחוזרת להיתירה הראשון, אבל בנשואין לא הותרה, אלא דחשבינן

וגם לפי' תו' הי' נראה בסברא דאיכא לפלוגי לאידך גיסא, דנשואין הראשונים שנסתיימו בגירושין אינם חוזרים להיתר בנשואין האחרונים, אע"פ שמתה אשתו ובשעת מיתת אחיו הוא מותר באחותה, ורק באותן נשואין שייך לומר דמיתלא תלי ואם תהא ראוי' בזמן מיתה לכל משך זמן האישות, מותרת, דבשעה שהיא נשואה ובעלה עמה אין כ"כ מקום לאיסור אשת אח, שהרי היא ברשות בעלה, אבל כשגרשה חל טפי שם איסור אשת אח, ולכן חשיב נאסרה, מיהו בפשטות הגמ' אין לחלק ביניהם כלל, ולמאן דאסר במגרש אסר בצרת ערוה, וה"ה איפכא, וכמש"כ לעיל מדברי הראשונים ז"ל.

ואם היינו אומרים שהמקור לנשואין מפילין נלמד מדר"א ק"ט א', א"כ מוכח דמאן דאסר בצרת ערוה אסר במגרש, אבל זה אינו שהרי ר"נ מפרש התם טעמיה דר"א משום גזירה, ובשמעתין ס"ל דנשואין מפילין לתנא דהכא, (מיהו ערמב"ן מ"א א' ובמש"כ לקמן סק"ד).

בדברי התו' ל' א' ד"ה ונאסרה ובדברי הרמב"ן. בנידון אם מהני מצאה בהיתר למ"ד נשואין מפילין.

ג) בתו' ל' א' ד"ה ונאסרה כתבו שאם בשעת מיתה כבר מתה אשתו של היבם הרי הוא יכול לייבמה אפי' למ"ד נשואין מפילין, וכבר כתבנו בס"ח ס"ק [י"א] דגדר הדברים תלוי אם היבם יכול לייבם את כל אישות המת משעת נשואין, ולכן כשהשינוי ביבם הרי היבמה מותרת, דעכשיו יכול לייבם את כל האישות, אבל בגירש את הערוה או שגירש את אשתו והחזירה, אין היבם יכול לייבם את הזמן שהיתה אסורה, ובהיו לו בנים לא מיקרי נאסרה כלל, דמעיקרא המצוה כך שיהא תלוי בבנים בשעת מיתה, כמו שאין שייך להזכיר נאסרה בגלל שבעלה חי, וכן בנוולד אחיו אחרי נשואין ג"כ לא חשיב אאשלהב"ע בזמן הנשואין, כיון שבשעת מיתה הוא ראוי לכל זמן האישות.

אבל הרז"ה [וכ"כ במלחמות בשם ה"ר אפרים] כתבו דקי"ל להחמיר כרב אשי דנשואין מפילין במת ואח"כ גירש, ומ"מ פסק כמתני' דהמגרש את אשתו והחזירה מותרת ליבם, והי' אפשר לומר לדעתו ז"ל דבזמן הנשואין משתעבדת האשה לייבום, ואם אירע האיסור אחר הנשואין פקע שיעבודה, אבל אם גירשה וחזרה ונשאת הרי בנשואין השניים חזרה להשתעבד לייבום, ולכן נשואין הראשונים אינם מפילין אבל נשואין האחרונים מפילין, ולפ"ז אם היתה צרת ערוה בנשואין הראשונים וגירשה והחזירה בלא הערוה, הרי היא מותרת מכח נשואין האחרונים, אבל זה קשה דא"כ למה אמרו בגמ' נשואין הראשונים, הרי לדידיה רק האחרונים מפילין.

ומרן זלה"ה בסי' קל"א סק"ז כתב טעם אחר לחלק ביניהם, דבגירשה והחזירה הזמן שאוסרה זהו זמן הגירושין, ובאותו זמן אינה אשת אחיו, אבל הזמן שהיתה אשת אחיו ראוי כולו לייבום, ולכן י"ל דהזמן שבינתיים אינו אוסרה, כיון שבזמן הייבום הרי הוא יכול לייבם את כל האישות של המת, והזמן שנאסרה אינו זמן אישות של המת, משא"כ בצרת ערוה שהזמן שהיא אסורה זהו זמן שהיא נשואה לאחיו, וכיון שאינו יכול לייבם את הזמן הזה הר"ז אסורה עליו, ולפ"ז אם היתה צרת ערוה בנשואין הראשונים אסורה לו אע"פ שגירשה והחזירה בלא הערוה, וניחא בזה דלכו"ע נשואין הראשונים מפילין לענין צרת ערוה.

וכ"ז ע"פ שיטת תו' דבמתה אשתו בשעת נשואין מותר באחותה בשעת נפילה, כיון שבמצב זה יכול לייבם את כל האישות, ולמדנו מזה דלכו"ע שעת מיתה קובעת, ואם יכול לייבם את כל האישות בזמן המיתה מותרת, ולכן שייך לומר דזמן הגירושין אינו מפריע, כיון שהאיסור נגדם מזמן הנשואין והוא ראוי לייבם את זמן הנשואין, אבל אם למ"ד נשואין מפילין כבר נקבע האיסור בזמן הגירושין, לא מהני זמן המיתה להתיר כלום.

גם אסורה עליו משום אאשלהב"ע, ועי' לעיל ס"ה סק"ג דבאו"ש כתב דבהיתה צרת ערוה של לוי בבית ראובן ומת ראובן וייבם שמעון ונולד לוי הדבר ספק בירושלמי אם מותרת ללוי, ואאמו"ר שליט"א כתב דאסורה ללוי, כיון שלוי צריך לייבם כל האישות גם של ראובן, ושם כתבנו לחלק דבגירש את אשתו והחזירה שייך לומר מצאה בהיתר, וכן ביבם, אבל בגירש את הערוה שאין כאן אישות חדשה ויש זמן איסור באישות עצמה, ע"כ צריך לייבם כל האישות ולא מהני מה שנולד עכשיו למ"ד נשואין מפילין, ולהאמור כאן אין לנו קולא דמצאה בהיתר אלא למ"ד מיתה מפלת ואפי' גירשה והחזירה ואח"כ נולד אסורה, מיהו אפי' נימא דלר"ש מהני מצאה בהיתר להשכיח אישות המת, היינו משום דייבום עיקרו במקום המת, אבל בגירש את אשתו והחזירה לא מהני למ"ד נשואין מפילין, ועדיין צ"ע בכ"ז, ולא קאימנא היטיב במש"כ בס"ה סק"א ג' ובס"ח סק"א י"א.

דברי תוד"ה ונאסרה לא מצאתי בתו' אחרות ולא בראשונים [והובאו בתה"ד סי' רכ"ג] וגם נראה שדברי התו' דבסמוך ד"ה גירש סותרין לדבריהם בכאן, עי' [ס"ח] סק"ט, וד"ז נמצא גם בתו' הרא"ש, ולכן יש לחוש שזה גליון, וש"פ ס"ל כהרמב"ן.

מ"א א' מתיב רה"מ כו' כל הסוגיא

ד) מ"א א' מתיב רה"מ שלשה אחין כו', אין להקשות דהכא אידחיא מהאי ביתא לגמרי לענין ייבום, שהרי אין כאן אלא אח אחד, ובאידחיא לכו"ע אינה חוזרת להיתירה כמ"ש הריטב"א, דהכא כיון שזקוקה לו מדאורייתא הרי באמת לא אידחיא, ואפי' אם מדאורייתא היתה זקוקה רק לחליצה לא היתה בדין נאסרה כגון באלמנה לכהן גדול אם משכח"ל שבטל ממנו דין כה"ג, וכל שכן כאן דמדאורייתא חזיא אפי' לייבום.

שם ועשה בה מופנה מאמר, יעוי' בתו', וביאור דבריהם דהי' מקום לומר כיון שכל הענין

ולדעת הרמב"ן ג"כ הדין כן לגבי בנים ואח הנולד, הן משום דלא חשיב נאסרה כשיש לו בנים שאין מצוה כעת כמו כשהוא חי, ועוד דאי לא דרכי נועם הרי אפי' מתו בניו אח"כ הי' שייך ייבום, וא"כ מחיים דליכא משום דרכי נועם שפיר מתייבמת, וכן באחיו הנולד י"ל דלא חשיב נאסרה כיון שכך המצוה שאם יש להם ישיבה אחת בעולם ראוי לייבם, ועוד די"ל דהאח שלא הי' בעולם לא נאסרה לגבי דידה.

ויש להסתפק המגרש את האשה והחזירה ואח"כ נולד לו אח אם היא בדין נאסרה לאח הנולד, שהרי מצינו י"א א' דלענין איסור לא יבנה או כרת מהני לר"ש שהנולד יהא מותר בה טפי מן האחין, ובגמ' י"ט ב' מבואר דסברא דבא ומצאה בהיתר סברא פשוטה היא, וא"כ יש לדון דה"נ לא נאסרה עליו שעה אחת, שהרי הוא בא ומצאה בהיתר, מיהו לאוקימתא דרבא ורב אשי ק"ט א' דטעמיה דר"א משום גזירה אטו יתומה או דלאו כו"ע ידעי בחזרה, הרי אין לחלק בין הנולד לשאר אחין, וא"כ יש ללמוד מפשטות הגמ' דלכו"ע אסורה גם לנולד, שיש להשוות אסורה ליבם אליבא דעיפה ואביי כמו לרבא ולרב אשי, וכפשטה דמתני' דלכל יבם אסורה, וכן אר"א דחולצת ולא מתייבמת, וש"מ דלא משכח"ל בה ייבום, וכן יש להוכיח מסוגיא מ"א א' לפמשנ"ת בריטב"א שם דנאסרה שעה אחת דאמרינן לר"א היינו משום גזירה, עי' לקמן סק"ד.

ואפשר שיש ללמוד מזה דלא אמרינן בא ומצאה בהיתר אלא למ"ד מיתה מפלת, דכיון שאין שום מצוה בזמן הנשואין, אין לנולד ענין אלא בזמן מיתה, אבל למ"ד נשואין מפילין הרי בא ומצאה לאחר נפילה, ואמנם אין בזה חסרון דאאשלהב"ע על הזמן שקודם שנולד, אבל לגבי צרת ערוה או גירשה והחזירה חשיבא שפיר נאסרה, וכן לר"ש בייבם ואח"כ נולד לא שרינן אלא משום דמיתה מפלת, אבל אם נשואין מפילים ע"כ להתייחס למה שהי' בבית אחיו הראשון, וממילא

שם ר"א היא דאמר כו' הדר אמר כו', פי' הרמב"ן דהשתא מפרשין טעמיה דר"א משום דנשואין מפילין, וכתב דנראה דרך מדרבנן סבר נשואין מפילין מדקאמר דחולצת, פי' בההיא דהמגרש, ועכ"פ חזינן דס"ל הותרה בשעת נשואין ונאסרה בזמן גירושין וחזרה והותרה כשהחזירה אסורה, והא דקרי לה הותרה היינו מלשון נשואין מפילין, דכיון שאנו דנין אותה משעת נשואין כנצטווה במצות יבום, ולכן שייך לומר שנאסרה, א"כ יש לדונה כהותרה בשעת נשואין ונאסרה וחזרה והותרה, וכמשנ"ל לעיל סק"א, ויש לעי' אכתי תיקשי לרב דהא טעמייהו דרבנן דפליגי אר"א הוא משום דס"ל מיתה מפלת, אבל בסברא דאינה חוזרת להיתירה הראשון לא פליגי עליה, ועו"ק דסברא דחוזרת להיתירה הראשון היינו מפני שכבר ניתנה לו מצות ייבום, ואנו רואים העיכוב שבאמצע כסיבה חיצונית, וכשחזרה להיתירה אנו דנין האיסור כדבר זמני [מיהו אינו כמעכב חיצוני ממש, שהרי בזמן האיסור הרי היא בכרת, ואין חליצתה כלום], אבל בשעת נשואין שלא הותרה למעשה, לא אלים טעם זה כ"כ, וערמב"ן דמפרש דהיינו דדחי דלא חזיא בשעת נפילה, פי' דנפילה זו של נשואין מפילין היא נפילה כזו שאינה ראויה בה, אבל פשטות הגמ' כפרש"י דשעת נפילה היינו שעת המיתה, וכבר חל עליה האיסור מחיים כשגירשה.

והנה למסקנת הסוגיא ק"ט א' טעמיה דר"א משום גזירה אטו מגרש את היתומה, [ולרבא גזירה שמא יאמרו גרושה מתייבמת], וכתב הריטב"א דשמעתין אתיא כמסקנא דהתם, ולפ"ז יש לפרש דר"א גזר שכל שנאסרה שעה אחת אין לה היתר לעולם, אטו יתומה שנאסרה שעה אחת בגירושין, והי' יכול לגזור רק בנאסרה מחיים, אבל בהותרה ונאסרה לאחר מיתה חוזרת להיתירה הראשון, אבל מצינו בברייתא שאסר גם במתה אשתו, ולמדנו מזה שהשווה את דבריו וגזר בכל שנאסרה שעה אחת, (ושמואל ורב אסי סברי שאיסור זה מן הדין), וממה שאמר חולצת למדנו

גזירה לגזירה מדרבנן, שהרי נאסרה רק מדרבנן, וגם מה שאינה מותרת בחזרה להיתירה זהו גזירה דרבנן לר"א לשיטתו ק"ט א', (ולא מעיקר הדין דס"ל כשמואל ורב אסי), וכיון דמאמר הוי קידושין מדרבנן, הי' מקום להקל לחשבה ככנוסה, ואפשר דבאמת הטעם שאסורה הוא מפני שקודם שמתה אשתו של שני כבר נאסרה מדרבנן, ושוב אין חזרו וניעור כח המאמר להיתירה כשחזרה והותרה, ועי' בסמוך דלב"ש אם כנס יקיים, וי"ל דמש"ה קתני מאמר כדי שלא יצטרך להזכיר דלב"ש יקיים כמ"ש ר"א גופיה במתני' כו' א', שהרי לב"ש בלא"ה אשתו עמו כדתנן כ"ט א'.

שם אותה יבמה חולצת ולא מתייבמת, וצריכה נמי גט, אלא עיקרו לומר שלא מתייבמת, ולכן לא נחית לומר דצריכה גט, דהא לא מתפרשא לומר שצריכה חליצה אלא שלא מתייבמת, ואפשר דשלא מתייבמת משמע נמי אם כנס יוציא, עי' כ"ח א', אלא דשם נפ"מ לדיעבד וכאן לאם כנס.

שם ואמאי תהוי כיבמה כו', לרב דחייש למיתה וניחא ליה מתני' דארבעה אחין כמ"ש תו' כ"ז ב' ד"ה איתיביה, לדבריו קשה רק מברייטא זו דקתני אפי' במתה דחולצת, אבל לר' יוחנן דדחי מתני' ליכא לאקשוויי מברייטא כ"כ, מיהו בלא"ה כבר תירצו דהאי ברייתא מיתוקמא כר"א וניחא לכו"ע, ולרב דשרי נאסרה דרבנן בלא"ה האי ברייתא כיחידאה מוקים לה.

שם לבתר דנפק אמר כו', פי' רבא, דהא רה"מ לא הי' בימי רב, עי' קידושין כ"ה א' שהי' ביישיבה של ר"ח ועי"ש כ"ט ב', ועי' לקמן [סי"א סק"ז] דאפשר שרק לפי ביאורו של רבא בדבר קשיא, ולפ"ז מבואר דאפי' רבא דמפרש ק"ט א' לדר"א משום גזירה, סבר דלדידיה נאסרה שעה אחת אסורה לעולם, ועי' לשון הרמב"ן שהזכיר רב ולא הזכיר רבא.

כשאינה תחת בעלה, ומיושב בזה טפי הא דלא מוקים רבא י"ג א' ל' ב' מתני' כר"א ומוקים לה בזו ואצ"ל זו, כיון דלר"א נמי מותרת, מיהו בלא"ה נמי ל"ק דכיון דר"א מטעם גזירה אסר לה, אינו ענין לשנות דבריו בזו היא שאמרו וכולן כו', דהתם מיירי מעיקר הדין.

ומיושב נמי שלא הזכירו בשמעתין נשואין מפילין, דנאסרה שעה אחת לאו משום נשואין מפילין קאמר, שהרי אסר משום גזירה ואפי' לאחר שהותרה בשעת מיתה, וביותר ניחא למש"כ דבנאסרה משום צרת ערוה מודה דמותרת, ועי' בסמוך דמיושב נמי מ"ש בברייתא אותה יבמה חולצת, ומש"ה לא הזכירו בדשמואל דטעמיהו דרבנן משום דמיתה מפלת.

וכ"ז מיושב לדברי הריטב"א, וגם בדברי הרמב"ן יש לפרש כן עיקר הדברים דגזר דין נשואין מפילין משום יתומה, אבל בתוד"ה הדר משמע דסוגיין אתיא כמ"ד דמספק"ל לר"א אם נשואין מפילין מדאורייתא, וכ"מ בתשובת הרשב"א סי' אלף קצ"ח, ועמשה"ק בסמוך בדברי הגמ' לפירושם וגם קשה דא"כ מוכח מדר"א דלא כרב, דהא לטעמיה דר"א ג"כ אפשר להתיר במתה אשתו, בין אם טעמו משום נשואין מפילין בין אם טעמו משום גזירה, ומדקאמר דחולצת ש"מ דלא אמרינן חזרת להיתירה הראשון, וצריך לדחוק לדבריהם דר"א דמחמיר בנשואין מפילין מחמיר נמי בהותרה ונאסרה, ואם טעמו משום גזירה י"ל כמ"ש לדעת הריטב"א, אלא דסוגיין לא הזכירה אפשרות זו.

שם גמ' הדר אמר אימור דאר"א היכא דלא חזיא בשעת נפילה כו', פי' דכה"ג שהותרה לגמרי בשעת נפילה חזרת להיתירה, אבל בגירשה והחזירה ומת הרי בשעת מיתה אין אני קורא בה יבמה יבא עליה לפי שכבר נאסרה מעיקרא בזמן גירושין, והנה לפי' תו' והרשב"א דטעמיה משום נשואין מפילין הול"ל דאימור דאר"א בנאסרה מעיקרא אבל הותרה ונאסרה מי אמר, וביותר

דמדרבנן בעלמא אסורה, מיהו לשמואל ורב אסי חולצת משום דריב"ב דמת היבם כו'.

ולפ"ז נראה דאדרבה ר"א לית ליה נשואין מפילין, גם לא מדרבנן, ולכן כשבא לגזור אטו מגרש את היתומה השווה כל נאסרה שעה אחת, דאם איתא דס"ל נשואין מפילין הוה סגי לגזור רק בנאסרה מחיים, אבל כיון דלא ס"ל ששייך לאסור נאסרה מחיים, לכן הוצרך לגזור דכל נאסרה שעה אחת אסורה לעולם (שהרי יתומה נאסרה מחיים, ואין מושג של נאסרה מחיים), ואין להוכיח מזה להותרה ונאסרה אליבא דרבנן, כיון דלאו מדינא קאסר אלא גזירה אטו יתומה, ולפ"ז י"ל דכשהזכירו בגמ' ר"א דנאסרה שעה אחת, לא נחתו לזה שהותרה בשעת נשואין ונאסרה בשעת גירושין, אלא סתם דנאסרה שעה אחת, מיהו עצם הדבר דתלי לה בדר"א מיושב טפי אם נאסרה שעה אחת דמי להותרה ונאסרה וכפי' הרמב"ן אבל לשון הגמ' דבשעת נפילה לא חזיא פירושו בשעת מיתה שכבר נאסרה שעה אחת קודם מיתה ועדיין לא הי' היתר גמור, ולא כפי' הרמב"ן דשעת נפילה היינו שעת נשואין מפילין.

ולהאמור נתייבשה סוגיין עם מסקנת הסוגיא ק"ט א' דטעמיה דר"א לאו משום נישואין מפילין, אלא גזירה משום יתומה שנתגרשה, ולכן לא קשיא לרב דתחזור להיתירה הראשון, דביתומה לא שייך כן, וכן ל"ק לרב כ"ז ב' דס"ל דבדרבנן ליכא דין נאסרה כלל, דהכא לא מדין נאסרה אסר לה ר"א, אלא אטו יתומה, ואין חילוק בין נאסרה בתחלת הנשואין או שנאסרה אח"כ.

מיהו אפשר דלפ"ז בנעשית צרת ערוה לא אסר לה ר"א, ורק בגירושין או בנאסרה אחר נפילה קרי לה ר"א נאסרה שעה אחת, אבל מה שנאסרה בעודה תחתיו לאו איסורא מיקרי, כיון שהיא ברשותו ואין שאלת ייבום מתעוררת ברשות בעלה, ולא דמיא כלל לנאסרה דיתומה שנגזור אטו יתומה, אבל נאסרה אחר נפילה דמיא ליתומה שנאסרה בגירושין, ולכך השווה ר"א כל שנאסרה

שם במשנה קטנה שהשיאה אביה כו' דברי הכל אסורה ליבם, ומ"מ חולצת כדין כל קטנה שצריכה חליצה משום נשואין דרבנן דאית לה וה"נ הרי צריכה גט מבעלה מדרבנן, וממילא צריכה חליצה, וכ"ה פשטות המשנה שדברי הכל דחולצת כמו בשני הדינים הראשונים לר"א, וכ"ה פשטות הברייתא דמודים לר"א כדינו באינך, ובכתובות ע"ג ב' תניא בהדיא דמודים חכמים לר"א שחולצת ולא מתייבמת.

והרא"ש הביא שכ"ה בתוספתא אבל כתב הטעם משום דאיכא דלא ידע בגירושין, וצ"ע למה לא סגי ליה בטעמא דנשואה היא מדרבנן, והרי בחייו היתה צריכה גט, וא"כ א"א להוציאה בלא חליצה, ומהרש"א הקשה ע"ד הרא"ש א"כ מ"ט הדר ביה עיפה הא מצי למימר דמה"ט חולצת, משום דאיכא דלא ידע בגירושין, [ועמש"כ בסק"ר בהא דעיפה], ובזה י"ל דרק בכה"ג שאם היו קידושיה דאורייתא היתה צריכה חליצה מדאורייתא, בזה יש מקום להחמיר בקידושין דרבנן כעין דאורייתא, אבל אם גם בקידושין דאורייתא פטורה מחליצה, לא מחדשין חליצה משום גזירה דלא ידע בגירושין, דאדרבה אם אתה אומר חולצת מתייבמת, ולפ"ז עיקר דברי הרא"ש כמש"כ דמשום קידושין דרבנן צריכה חליצה, שו"ר במלחמות שכתב ויותר הי' קרוב לאוסרה בחליצה משום שאם אתה אומר חולצת מתייבמת, אלא לפי שא"א להפקיע נשואי חכמים בולא כלום לא גזור.

והב"ש סי' קע"ג ס"ק כ"ב כתב בשם הרמב"ם דא"צ חליצה ובשם הרא"ש והטור שחולצת, ובאמת הרמב"ם לא כ"כ בקטנה אלא בחרשת, ולא כתב שא"צ חליצה אלא שאינה חולצת, והיינו משום דחרשת לאו בת חליצה היא וכמ"ש בפרישה, אבל לא כתב שמותרת לשוק, ולפ"ז בקטנה חולצת וכמשנ"ת, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קי"ג סק"ב שכ"כ ע"ד הב"ש, וכן באו"ש זיקה אות ל"ח.

קשה דמעיקרא מאי ס"ד לדמות נאסרה מעיקרא להותרה ונאסרה, והרמב"ן פירש דשעת נשואין היינו הותרה, וזה לפי ההסבר דנשואין מפילין ממש בשעת נשואין כנפלה דמי, וכמשנ"ת, ולהריטב"א דידע דר"א משום גזירה קאמר נחא דמעיקרא סבר דר"א גזר בכל שנאסרה שעה אחת, והיינו כל שיצאה מרשות אחיו בגירושין או במיתה והיתה אסורה עליו, והדר אמר דדילמא בהותרה לגמרי בשעת מיתה לא אמר, והדר אשכח בברייתא שגם בזה אמר.

שם הדר אמר אין והתניא ר"א אומר כו' מתה אשתו אותה יבמה חולצת ולא מתייבמת, ומדנתי לה בשמיה דר"א ש"מ דהיינו ר"א לשיטתו דאסר כל נאסרה שעה אחת, ומדקתני ולא מתייבמת ש"מ דבמת היבם מיירי שהיא זקוקה לזה בלבד, מיהו לפמשנ"ת דר"א משום גזירה קאמר, א"כ אפי' היבם קיים מהניא חליצתו של זה, כיון דמדאורייתא שריא ליה, והוא חליצה כשרה כדתניא ק"ט א' או היא או צרתה חולצת, והיינו לומר דחליצה דידה כשרה היא ומהניא לצרתה, אבל לפי' תו' אם היבם קיים אין חליצתה כלום, וכן לשמואל ור"א חולצת משום דריב"ב כיון דיש זיקה ואסרנו אשתו עליו הוכרחנו לקשור היבמה אליו, ולכן אפי' מתה אשתו לא פקע חיוב חליצה מיבמתו.

ק"ט א' מתני'

ה' ק"ט א' מתני' וכן המגרש את היתומה כו', לכאורה אין בזה חידוש לרבנן אלא דלא גזרינן אטו קטנה שהשיאה אביה, ולפ"ז נחית תנא להשמיענו דהי' מקום לגזור אטו יתומה, וזה סייעתא לרב אשי, מיהו לר"א יש קצת חידוש דאע"פ שהיא גדולה נשאר עליה האיסור ממה שנתגרשה כשהיא קטנה, אע"פ שהיו נשואיה מדרבנן וכבר נקבעו נשואיה מדאורייתא, ובזה יש גם חידוש לאביי ורבא, אבל לא קתני במתני' בהדיא דמיירי כשהיא גדולה, והרי בסיפא לא מיירי בגדולה.

שם גמ' מ"ט דר"א כו'

(ו) שם גמ' אמר עיפה מ"ט דר"א הואיל ועמדה עליו שעה אחת באיסורא, יש לעי' למה לא הזכיר דקסבר נשואין מפילין וכדאביי דבסמוך, שהרי זהו עיקר הטעם דחשיבא נאסרה, ובהא פליגי רבנן עליה, ואפשר משום דידע דס"ל הכי גם בנאסרה שעה אחת אחר נפילה כדלעיל מ"א א', א"נ לא קים ליה דר"א אסר גם בצרת ערוה שעה אחת, דאפשר דלא חשיב נאסרה אלא כשאינה נשואה שאז אסורה עליו משום אשת אח, עסק"ד בזה.

שם אלא אמר עיפה ר"א לא ידענא מ"ט, לשון אלא אמר צ"ב, דבפשוטו כונת הגמ' לומר דר"א חזר בו מכח קושיא זו, והול"ל א"ל עיפה א"ה הדרי בי, וטעמיה דר"א לא ידענא, ואפשר דעכשיו נסתפק עיפה אם החליצה מדאורייתא ואיסור הייבום מדרבנן, או שהחליצה מדרבנן, וזהו מה שחידש במ"ש לא ידענא מ"ט, וחיוב חליצה מדרבנן מובן, כיון שיושבת תחתיו ואין הכל בקיאיין שנתגרשה לפני שנים רבות.

שם רבא אמר לעולם פשיטא ליה לר"א דמיתה מפלת, רבא לטעמיה י"ג א' דליכא מ"ד נשואין מפילין, ולכן אין להמציא דר"א מספק"ל, אבל אביי י"ח ב' סבר כרב יוסף דאין זיקה ושמואל דפסק כריב"ב חייש ליחידאה, כמ"ש תו' י"ז ב' מסוגיא דמגילה, וע"כ דמפרש מתני' כר"נ וכו' ירמי' דתנא דד' אחין סבר נשואין מפילין.

שם מי עסקינן דאהדרה באורתא כו', לכאורה הגזירה רחוקה, אלא די"ל דסתמא אין אדם מחזיר גרושתו, ולכן לא יתלו בזה עד שיתברר הדבר, ואין זה מתגלה מיד בגירושין.

שם רב אשי אמר כו' ה"נ מסתברא כו', אביי ורבא לא פי' כרב אשי מפני שנראה גזירה רחוקה אטו מאורע של יתומה, מיהו במגרש יתומה שהשיאוה אמה ואחיה יש מקום לגזור אטו קטנה שהשיאה אביה, וא"כ י"ל דלהכי קתני סיפא

דמתני', ללמד דל"ג ביתומה אטו קטנה שהיא ביתומה, וכמש"כ סק"ב במתני'.

בסוגיא מ"א א' אמרינן דלר"א כל שנאסרה שעה אחת אסורה לעולם, ובשמעתין לא מצאנו הגדרה זו, אלא דכל שנתגרשה גזרינן בה, ונראה דבאמת בשמעתין סתמו הדבר כיון שאין מפורש בדר"א אלא דגזר במגרש, אבל בסוגיא דלעיל שם נחלקו אמוראי אם ר"א גזר מה"ט בכל שנאסרה שעה אחת, ואמנם הכל אטו קטנה שהשיאה אביה, אבל גדר הגזירה ה' כל שנאסרה שעה אחת, ולכן אסר במתה אשתו שאסור ביבמתו, וכן במתה אשתו של שני שאסור בבעלת המאמר, וזו היא דעת רב ור"ח ור' יוחנן בשיטת ר"א, אבל שמואל ורב אסי סברי דכ"ז מעיקר הדין אסור, במתה אשתו מדאורייתא ובמתה אחות זקוקתו מדרבנן, ובשמעתין לא גזר אלא במגרש והחזיר, ועמשנ"ת עוד בכ"ז לעיל סק"ד.

שם תניא כוותי' דרב אשי

(ז) שם תניא כותיה דרב אשי כו', פרש"י מדאיירי ר"א ביתומה שהשיאה אביה, ש"מ דטעמא דגזר באחרנייתא משום הא דיתומה הוא, פי' דאין לייחס ד"ז לר"א לומר דמודים בו חכמים לר"א שהרי הדין פשוט, וע"כ דר"א גזר מגרש אטו הא, ולכן אמרו דרבנן מודו ליה בקטנה ולא גזרו בגדולה אטו קטנה, וערו"ה דמדפתח תנא במודים משמע שזהו עיקר טעמו של ר"א, ולפמש"פ הראשונים ז"ל מסוגיא דכתובות דר"א סבר שגם בגדלה תחתיו אסורה מדאורייתא, לפ"ז מפורש בברייתא דטעמיה דר"א משום גזירה דאין לחדש שתי מחלוקות בין ר"א ורבנן, וכיון שמבואר בברייתא דר"א סבר דגדולה נמי אסורה מדאורייתא, ממילא מובן מ"ט פליג בכל מגרש את אשתו אטו גדולה, ורבנן דפליגי עליה ביתומה שגדלה, ממילא לא הוצרכו לגזור גדולה אטו קטנה, מיהו ק"ק דהא אביי ורבה ידעו ברייתא זו כדמייתו מינה בכתובות שם, וא"כ מ"ט לא פי' אביי כדבר אשי, ולמה חידש דפליגי בתרתי, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קי"ג סק"א דאביי נמי הדר

ביה לבתר דשמעה, ואפשר דאף רבא הדר ביה, והדברים סתומין בגמ', ועי' בסמוך.

שם משום רא"א חולצת כו', בשמעתין משמע דמפרשים חולצת דר"א בגדלה תחתיו ובהחזירה כשהיא גדולה תרוייהו חד טעמא, והיינו גזירה אטו קטנה, אבל בכתובות ע"ד א' מייתנין מהכא דטעמיה דר"א משום שאפי' גדלה תחתיו אינה אשתו מדאורייתא, לפי שאינו יודע שאין קידושי קטנה כלום, ואינו בועל לשם קידושין, ולפ"ז בגדלה תחתיו אינה מתייבמת מדאורייתא, וחולצת מדרבנן, ובהחזירה כשהיא גדולה חולצת מדאורייתא ואינה מתייבמת מדרבנן, וכיון דמשכח"ל גדולה שאסורה מדאורייתא גזר גדולה אטו גדולה, וניחא הא דאמרין מודים חכמים לר"א דבקטנה אסורה מדאורייתא כדסבר ר"א בגדלה תחתיו, ורש"י כתב שם דגרסינן כדמתפרש בשמעתין דלכו"ע בועל לשם קידושין ור"א גזר מדרבנן, ואם פליג ר"א בדין אדם יודע, א"כ אין לחדש דפליג במגרש את האשה והחזירה ופליגא אמתני' ע"ש, והראשונים שם פ"י כגירסא שלפנינו ועי"ש ברמב"ן דלשמואל בסוגיא שם מוכח כן, עי"ש וכאן ברשב"א ובריטב"א, ולע"כ בסוגיא שם, ואולי י"ל דאביי דסברי דטעמיה דר"א לא הוי אטו קטנה שהשיאה אביה, פירשו דע"כ דפליגי נמי בדין אדם יודע כו' דאל"כ מאי שייטיה הכא, אבל לרב אשי לא צריכין לחדש דפליגי בזה, ולכו"ע בועל לשם קידושין, ור"א משום גזירה אסר בכולהו, ויתיישב בזה סתמא דהכא וטעמייהו דאביי ורבא, וצ"ע בסוגיא שם.

שם בעא מיניה רבא מר"נ צרתה מהו כו'.

בדברי הרי"ף בדין צרת יתומה.

(ח) שם בעא מיניה רבא מר"נ צרתה מהו א"ל היא גופה גזירה כו', בפשוטו רבא שאל לשיטתו דטעמיה דר"א גזירה מפני שאין הכל בקיין בחזרה, וחשיב ליה ר"נ גזירה לגזירה פ"י גזירה צרתה אטו היא גופה, והיא גופה שמא יאמרו גרושה מתייבמת, ובתו' כתבו דלרבא לשון גזירה לגזירה לאו דוקא, דמשמע להו טפי הלשון גזירה

גדולה אטו יתומה וצרתה אטו גדולה, מיהו אפשר דר"נ סבר כרב אשי, דכיון דתניא כותיה דר"א מסתמא גם ר"נ פירש כן, ורבא הבין דבריו לשיטתו, אבל בגמ' הביאו דבריו לשיטת רב אשי, ונתיישב בזה גם משה"ק תו' לפרש"י, וגם יש לדייק אליבא דר"א דין צרה דיתומה לרב אשי.

ויש לעי' לרבא לשיטתו מאי קמביעיא ל', ולמה לא נתיר צרתה מר"נ, אם ידעו שהיא אשתו לא יבואו להתיר גרושה בייבום, ואם יחשבו שנתגרשה הרי אינה צרתה, וגם ר"נ לא השיבו מכח מר"נ, וצ"ל דבאמת באותה אשה שייבמו צרתה אין לגזור, אבל אם לא יחליטו הגרושה כערוה לכל דבר, יש לחוש שלמחר ייבמו את הגרושה עצמה, ולפ"ז י"ל דבצרת יתומה שהיא אסורה מדאורייתא פשיטא ליה לרבא דאסורה, דהא ליכא טעמא דהיא גופה גזירה, מיהו יש לחלק דביתומה שאינה מקודשת מדאורייתא א"כ אינה צרתה מדאורייתא, משא"כ בגדולה שהיא באמת צרתה, ולפ"ז אין לדייק מידי מדר"נ לענין צרת יתומה, די"ל דפשיטא ליה לרבא דלאו צרה מיקריא, וי"ל דפשיטא ליה דאסורה.

שם היא וצרתה ס"ד כו' ולא תרוצי קא מתרצת כו', ביאור הדברים שהתנא לא בא להשמיענו שאינן מתייבמות, אלא לומר שחליצה שלה מועלת לצרתה ואינה בגדר חליצה פסולה, והיינו היא וצרתה כלומר בין היא בין צרתה יכולין לחלוץ, וכן מתפרש לעיל י"א ב' דתניא דכוותה עי' לעיל ס"ב [סק"י], ולפ"ז מבואר בבביתא דמדאורייתא אף מתייבמת, ולכן אינה חליצה פסולה ומהניא נמי לצרתה, ויש להוכיח מזה שלא נשנית ברייתא זו על קטנה שגדלה אצלו או שהחזירה כשהיא גדולה דהא לר"א קטנה שגדלה אצלו פטורה מן החליצה מדאורייתא, ורש"י דבריייתא זו ארישא דמתני' מיתניא דהמגרש את האשה והחזירה היא וצרתה חולצת, מיהו לגרש"י בכתובות הובא לעיל סק"ז תרוייהו כאשה גדולה דעלמא, (ועוד דאי מיירי אבריתא דיתומה א"כ אין כ"כ תימה דקתני היא וצרתה חולצת, דהא חליצת

לטעמי' דרבא, ביתומה לאו גזירה לגזירה היא, ועמש"כ בזה לעיל, ולעיל כתבנו בדרבא די"ל דבקטנה לאו צרתה היא, אבל אין טעם זה מספיק לרב אשי, דכיון דכולה אטו קטנה אין להחמיר בגדולה יותר, ולא משמע דסוגיין רק לרבא ודלא כמסקנא דרב אשי.

והרמב"ן כתב דלר"א באמת בקטנה צרתה אסורה, אבל לרבנן צרתה מותרת, דכי היכי דלא גזרי גדולה אטו קטנה, ה"נ ל"ג צרתה אטו היא, וכתב דאין ללמוד מהאוסרין בירושלמי כיון דהתם לאו מטעם גזירה אתינן עלה, אלא מפני שמקצתה קנויה, והמקצת הזה אוסר צרתה, ולא אמרינן ממ"נ להתירה, וזה כמשנ"ת לעיל דכיון שגוף זה אסור עליו, לא מהני ממ"נ לומר שהחלק האוסר אינה כצרתה, דסו"ס היא צרה של הגוף הזה שמקצתו אסור, אבל לתלמודן דקטנה קנוי' ואינה קנויה שאין כאן מקצת ודאי אלא כולה כספק, אמרינן שפיר ממ"נ להתירה, ורק משום גזירה יש לאסור צרתה, ולרבנן לא גזרינן, מיהו אכתי קשה שהרי אין שום משמעות מדברי ר"נ לדין הקטנה, לפמ"ש הרמב"ן דלר"א באמת אסורה, דהא לפ"ז מתפרשים דברי ר"נ דבגדולה צרתה מותרת ובקטנה אסורה, וא"כ איך משמע מזה דלרבנן אף בקטנה מותרת, וכיון שבגמ' לאו לדיוקי אתו עלה, א"כ למה הביאה הרי"ף, ולכאורה מגרסת ספרי הרי"ף שהביא הרמב"ן וכ"ה לפנינו דה"ה לרבנן, יש ללמוד דה"ה לר"א, אבל ק"ק דהא ליכא למימר בה טעמא דגזירה לגזירה, ורק מכח ממ"נ יש להתיר קטנה, ושמא י"ל דכיון דשנינו שמודים רבנן לר"א בקטנה, א"כ משמע שדין קטנה לרבנן כדין גדולה לר"א, וכיון דבגדולה צרתה מותרת, מתפרש שפיר דה"ה קטנה לרבנן שהרי דימו אותה לגדולה דר"א, וזהו מה שלמדנו מתשובת ר"נ, שאם הי' הדין דצרת גדולה אסורה לר"א הי' ראוי לפרש דמודים חכמים לר"א בקטנה שדינה לגמרי כגדולה לר"א.

ולענין הלכה סתם בשו"ע סי' קע"ג סי"ד שצרת קטנה מותרת, שכ"ד הרי"ף והרמב"ן

היתומה לא מהניא לצרתה, מיהו כיון דחליצת צרתה מהניא לה, והא דחליצתה לא מהניא לצרתה דבר פשוט הוא לא הו"ל למיתני הכי, ולפי פשטות סוגיין דרבא לא שמיע ליה ברייתא דתניא כותיה דרב אשי, ע"כ דלאו מהאי ברייתא מייתי לר"נ, אלא ארישא דמתני' מיתנייא.

כתב הרי"ף דה"ה דלרבנן ביתומה בחיי האב שצרתה מותרת, ומשמע שיש ללמוד ד"ז מדברי ר"נ, דכמו שלר"א בגדולה צרתה מותרת, ה"ה בקטנה לרבנן, ומה"ט העתיק הרי"ף בעיא דרבא אע"ג דקי"ל כרבנן, אבל קשה דהא ביתומה מדאורייתא אסורה ומה שייך לומר היא גופה גזירה, ואם לר"א אף צרתה אסורה, צריך ראי' דלרבנן שריא, הרי בפשוטו לא נחלקו בדין יתומה כלל, כדתנן דברי הכל אסורה ליבם, וכן בברייתא קתני מודים, ועכ"פ אין מקור לד"ז מדר"נ, אלא שיש לדון בזה מסברא.

ולכאורה מסברא יש לאסור צרתה של היתומה, שהרי שנינו דכל היכולה למאן ולא מיאנה צרתה חולצת, הרי שנישואי קטנה אוסרין צרתה, וכיון שקטנה זו אסורה משום אשת אח, אוסרת נמי צרתה, אלא שיש לדון ולהתיר מכח ממ"נ שאם היא צרתה הרי גם היא ראוי' לייבום, ואם אינה ראוי' לייבום מפני שנשואיה אינם נישואין, א"כ אינה צרתה, מיהו בירושלמי אמרו דאין ממ"נ בעריות, כלומר דכיון שאשה זו עמה בבית והיא אסורה עליו, הרי יש כאן בבית אשה האסורה ואוסרת צרתה, דסו"ס גוף זה אסור עליו, אלא דהירושלמי מיירי לענין קנויה ומשירת, שיש כאן חלק הקנוי וחלק שאינו קנוי, ולזה אמרינן דסגי בחלק הקנוי שבגוף זה לאסור אותו, וכאן נמי ס"ל להירושלמי דקטנה קנויה ומשוירת, אבל לתלמודן דקנויה ואינה קנויה, א"כ אין כאן חלק שודאי קנוי, ושייך לומר ממ"נ לענין צרתה.

אבל קשה דאם קים ליה לרבא דביתומה צרתה מותרת, הול"ל דכולה גזירה אטו יתומה והתם צרתה מותרת וכש"כ באשה דעלמא, [ואפי'

והרשב"א והרא"ש, אבל הריטב"א הביא שדעת תו' והראב"ד והרא"ה שאסורה וכ"ד הרז"ה, וכ"כ הנמו"י בשם הרבה מן המפרשים, ולכאורה אם יש לדייק בתלמודן מדברי ר"נ ורבא יש לדייק איפכא דרך בגזירה לגזירה התירו צרתה, וגם בירושלמי

בפשוטו המסקנא לאיסור, וצ"ע מ"ש הרמב"ן דרבו המתירים שם, דבפשוטו כל רבנן דהכא ודהתם אסרי, והרמב"ן כתב רבנן דהכא ר"י ורבנן דהתם רב, וכן בפ"ב נקטו בירושלמי דאין ממ"נ בעריות.

סימן י

בדיני חליצת מעוברת

קיצור תוכן הענינים

ל"ה ב' מותני'

- בולד גמור שימות תוך ל' מסיבה מחודשת פשיטא שפוטרו. - בביאור הפלוגתא אי אמרי' תיגלי מילתא. בדברי הריטב"א דלר"ל הו' ספק שמא יש בו קלקול כעת, והקושיים בזה. - ובביאור מה שכתב הריטב"א בשם תו' שנתנה תורה דין מוחלט למעוברת. שם מי לא כו' באמת ר"ל פליג גם בבא אליהו ואמר.

שם ואבע"א קרא כו'

(ה) והא לית ל' כו', יל"ע לאב"י שהולד פוטר למפרע א"כ חזינן דחשיב בן יש לו, ובביאור דברי התו'. - שם עיין עליו, ביאור הדרשא.

שם איתבי' ר"י לר"ל כו'

(ו) שם מדרבנן ולחומרא בעלמא לכא' מהא דאצטרין תנא לאשמועי' בולד ש"ק שלא פסלה משמע שהי' מקום לגזור מדרבנן, ומסייע לסברת ר"ל. - בקושיית הראשונים למה לא הקשה מפסול קרובים, ובתירוצ' הרמב"ן. - ולכא' יש לדקדק גם באיכא דאמרי באיתבי' ר"ל לר"י בשלמא לדידי היינו דקתני פסלה כו' למה לא הזכיר איסור קרובות. - עוד ביישוב קושייתם. - בדברי הריטב"א דהקושיא מ"ט פסלה בתורת ודאי, והב"מ הקשה לזה מלשון לחומרא בעלמא ביישוב קושייתו. - בדברי הרשב"א דהא דבולד ש"ק לא פסלה מפני שהולד מוכיח. - שם א"ל אה"נ ואידי דתנא רישא כו' אכתי צ"ב למה העלים העיקר.

שם איתבי' ר"י לר"ל אין הוש"ק יקיים כו'

(ז) בשלמא לדידי דאמינא חליצת כו' וביאת כו' בדקדוק לשון הגמ' שהזכירו חליצת מעוברת. - שם יחזור ויבעול ויקיים כו' ביאור הנידון דר"י מפרש שרשאי לקיימה ור"ל מפרש דיקיים פירושו ע"י מעשה. - לל"ב דאיתביה ר"ל לר"י צריך לפרש דסבר ר"ל דאין חידוש שרשאי לקיימה וע"כ דדינא קתני שצריך לעשות מעשה לקיים, ומיושב בזה קושיית תוד"ה רצה. - מיהו הרי אצטרין לאפוקי מדר"א ל"ו ב' דסבר דיוציא וי"ל.

(א) ל"ה ב' החולץ ליבמתו כו' בתו' וברמב"ן בהא דלא קתני החולץ למעוברת. - שם בזמן שהוש"ק כו' בדברי הראשונים שמכריזין עליו ולמה סומכין על הכרזה. - שם ולא פסלה מן הכונה, לכא' לר' יוחנן פשיטא.

תוד"ה ונמצאת כו'

(ב) תוד"ה ונמצאת כו'. ואור"י כו' ועוד דדיעבד כו' גרע"א ז"ל הקשה לתירוצ' קמא מאיתבי' ר"י לר"ל דאי"צ חליצה מן האחין מיבע"ל הרי מדרבנן צריכה חליצה. - ביישוב דברי התו' דלא פליגי התירוצים, ועוד בביאור דבריהם. - בעיקר דברי התו' יש לתמוה דהי' להם לומר דאף ליבום עולה דיעבד ואפי' מדרבנן. - בהגהות הגר"א הביא מירושלמי שצריכה חליצה אחרת, ובדעת תלמודן בזה.

בלשון מן האחין

(ג) שם גמ' צריכה חליצה מן האחין, בדברי התו', ואכתי טעמא בעי מה ראו להתייחס לאחין של מת והול"ל צריכה חליצה אחרת או אינה חליצה ישוב הדברים. - בהא דשנינו מ"א ב' אילונית שחלצו לה אחין, וכן ע"ט ב' היבמה כו', למה נקט אחין. - והרמב"ן כתב דהויא חליצה פסולה, הקושיים בזה, והאם צריכה חליצה גם ממנו או רק חליצה מעליתא דאחין, ולענין הלכה.

בלשון הב"י בשם ר"י שאם לא יצא לאויר העולם קיים או חולצת או מתיבמת.

שם אבע"א סברא כו'

(ד) אם יבא אליהו כו' לענין אכילת תרומה דאמעטא מעוברת לקמן פ"א א' כו"ע מודו שאפי' הפילה לא אמרי' איגלאי מילתא, בביאור הסברא בזה. - יל"ע לאב"י דבביאה מודה ר"י דלא מהני תיגלי מילתא כו', א"כ מהי סברתו גבי חליצה.

אם יבא אליהו ויאמר שיש בו פגם בהוה, כו"ע מודו, שאין זה ולד ועי' בסמוך ובדברי הריטב"א בשם תו' בזה.

לפמשתנ"ל דמה שעובר אינו פוטר הוא מפני הספק, א"כ אכתי קשה למה לא אמרה תורה שעובר יפטור מדין רוב. יל"ע לאב"י דעובר פוטר למה מעוברת וצרתה אסורין.

ל"ו ב' תנא משום ר"א אמרו יוציא,

(יא) בגיטת בגט, ודברי רש"י שיוציא בגט צריך לפרש אם כבר חזר ובעל. - דעת הרמב"ן דיוציא בחליצה לחוד, וסתמת הברייתא מסייעת לזה דכשצריך גט וחליצה דרך התנא להדגיש כן. - דעת תו' והרמב"ם דבעי גט וחליצה והרמב"ן פירש בדעתם שלמדו כן מהך ברייתא, ולכא' י"ל דמסברא פשוט להו כמו שפסלה מן הכהונה בחליצה. - בבהגר"א סי' קס"ד ס"ק י"ח דנקט שביאה אסורה אינה מועלת אפי' במקום שיש ממ"נ.

מ"א ב' מהו לחלוץ בו

(יב) מ"א ב' קרא עליו מקרא זה אם לא יחפורו בו פירשו תו' דלר"ל נמי אינה חולצת משום שאינה עולה ליבום, הקושיים בדבריהם. - והרמב"ן תירץ דטעם זה מהני גם לצד שאינה מעוברת והתו' והרשב"א והריטב"א מיאנו בזה כיון שהכל משום חשש דמיעברא. - בדין מעוברת לאחר ג"ח לר"י אם חולצת לכתחילה - לכא' כיון שאינה עולה ליבום שמא יהי' וש"ק, אינה עולה לחליצה. - אבל ק' מאי פריך ל"ו א' דתחלוץ תוך ט', וישבו הדברים. - ואם יבא אלי' ויאמר שמפלת נמי אסורה לחלוץ, ובישוב דברי התו' ל"ו א'.

ל"ו א' אפשר איתא להא דר"ל בו

(יג) ל"ו א' אפשר איתא להא דר"ל בו, משמע דדברי ר"ל המחודשים. - שם אלא תחלוץ בתוך ט' כו' הקשו תו' והראשונים דלכתחילה לא תחלוץ כיון שאינה עולה ליבום. - והרשב"א והריטב"א תירצו דעדיפא קמשני, ואכתי ק' מ"ט דר"א דמיימי מינה ראי' לר"ל, וע"כ כפי' תו'. - שם ולטעמין כו' כבר תמהו בתו' מ"ט דר"א, ונראה דסבר כזעירי ק"ט ב' דלאחר ט' אמנם חולצת ממ"נ.

שם ברוז לכהונה

(יד) שם אלא בר מינה דהיא כו' יש לתמוה למה מעגנין לה משום חשש זה, ביאור הדברים, ונראה שאם רואים ש"א"ל לברר יותר, מתירין אותה לנישא, דתו' ל"ח לכתו. - שם א"ל אב"י כו' בדברי הר"ז והרמב"ן פ' בתרא, אם אב"י סובר כזעירי או ככו"ע. - אפשר דאב"י

שם יחזור ויבעול ויקיים דלא סגי בלישנא קמא ל"ג "בלא"ה" ובדברי הראשונים ז"ל. - אם רצה ליתן גט וחליצה רשאי, ובדברי הגר"א והב"מ בדעת רש"י בזה. - ובחליצה בלא גט לא סגי, וכ"כ הרמ"א ומקורו ברי"ו בשם הרמ"ה. - אבל הרמב"ן ס"ל דסגי בחליצה, ורא"י לדבריו. - בדברי הריטב"א שלכתחילה ראוי לכנסה.

בקושיית תו' והראשונים לר"ל למה בהפילה פטורין מן הקרבן

(ח) הקשו תו' והראשונים לר"ל דלא אמרי' תיגלי מילתא למפרע, למה בהפילה פטורה מן הקרבן. - בבאיור תירוצם, [דהכא עדיף מההיא דלקמן ק"א ב' תגדלנו, שמתברר למפרע]. - צ"ב למאי דקיי"ל הולד אינו פוטר עד שיצא לאורי העולם, איך מתיישב הא דחייבין בקרבן ואסורה לשוק, בישוב הדברים. - ולמה החיוב כרת אינו מתירה לשוק מדין ערוה.

שם מיתבי' כו' בפלוגתא אב"י ורבא בביאת

מעוברת

(ט) שם מיתבי' הכונס כו' אדרבה כי הוי ולד בן קיימא מיפטרא צרתה, כאן פשוט לגמ' דולד פוטר קודם שיצא, והכי ס"ל לאב"י. - הא דנקט הכונס ולא החולץ, לאב"י ניחא דחולץ באמת פטורה אבל לר"ל ולרבא הומ"ל החולץ, וישוב לזה.

שם אמר אב"י בביאה כו"ע ל"פ כו' בבאיור החילוק בין ביאה לחליצה ובדברי התו' שלא יבא לידי אסור. - שם ר"ל סבר ביאת כו' וחליצת כו' האם המכוון בלשון זו דר"ל יליף חליצה מביאה. - שם תוד"ה כו"ע כו' בדוחק יש ליישב דאצ"ל להד"ם. - שם א"ל רבא מה נפשך כו' בבאיור סברת אב"י, בהא דלא דמי לחייבי לו"ע שעולין לחליצה.

ל"ו א' והולד אינו פוטר בו

(י) ל"ו א' אלא אמר רבא כו' שמא יהא ולד ש"ק וביאת מעוברת כו', יל"ע מה צורך להזכיר בוש"ק דביאת מעוברת ל"ש ביאה, הא פשיטא. - שם והולד אינו פוטר כו' יל"ע האם קדושין תופסין בה לשוק והאם לוקה משום שו"י שזינתה.

שם אמר לך ר"ל ה"ק כו', יש סיעתא לאוקימתא דר"ל ממה שהזכירו בברייתא ביאת וחליצת מעוברת. - שם וא"ת הלך אחר רוב נשים כו' ולד אינו פוטר כו', יל"ע

לשיטתו דולד פוטרי קודם שיצא, וא"כ גם לינשא בתוך ט' מותרת אם חלצה וע"כ דהתנא נחית לדין אם חלצה. - מיהו יותר מיושב לקיים דברי אביי להלכה.

ברין עברה וחלצה לאחר ט' אם מותרת לכהונה בנודע שהי' וש"ק.

(טו) דעת הרמב"ן שמותרת ודעת הרשב"א והריטב"א דדוקא בולד שלה שמוכיחה קיים מותרת אבל לא בשל צרתה. - ולכא' מסוגיא ל"ה ב' מוכח כהרמב"ן וכתב הגרע"א ז"ל להתיר כהרמב"ן.

ל"ה ב' מתני'

א. ל"ה ב' מתני' החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת כו', יעוי' בתו' בטעמא דלא קתני החולץ למעוברת, ויש להוסיף דקמ"ל שאין לחלוץ למעוברת לר"י מפני שאינה עולה ליבום כדלקמן מ"א ב', ולר"ל מפני שאינה חליצה, ולשון הרמב"ן איכא למימר דאורחא דמילתא קתני שאם היתה מעוברת שהוכר עוברת לא הי' חולץ לה לכתחלה, והיינו מפני שאסור מדרבנן אפי' לר"י, מיהו עי' בזה בתו' ל"ו א' ד"ה בשלמא, וברשב"א וריטב"א מ"א ב', ולקמן ס"ק י"ב.

שם בזמן שהוש"ק כו' ולא פסלה מן הכהונה, ומכריזין עליה כדלקמן מ"א ב', וכתבו תו' והראשונים דהיינו רבותא דאפי' לא הוכר עוברת סמכין אהכרזה להתירה לכהונה, והרשב"א והריטב"א כתבו דהא דסמכין אהכרזה היינו דוקא כשהולד שלפנינו מוכיח, אבל קשה דהא ר"י פריך לר"ל מ"ט פסלה מן הכהונה, וש"מ דאפי' בדליכא ולד ראוי להכשירה, והרמב"ן במלחמות פ' האשה בתרא כתב בדדיעבד לא פסלינן לה לכהונה, וכ"כ המ"מ בדעת הרמב"ם פ"ז מא"ב הי"ח, ועי' לקמן ס"ק ט"ו.

שם ולא פסלה מן הכהונה, לכאורה לר"י פשיטא דלא פסלה, שהרי אפי' באינו ש"ק ס"ל שאין לפסלה מן הכהונה אם חליצת מעוברת לא שמה חליצה, ואפשר דרק לר"ל קשיא ליה דכיון דבשום ענין חליצת מעוברת לא שמה חליצה אין ראוי

לפסלה, אבל לר"י דבאינו ש"ק היא חליצה, הי' מקום לגזור בוש"ק כיון דחל עליה שם חליצה, מיהו קודם שהוכר עוברת שייך לגזור גם לר"ל אטו שאינה מעוברת, ואפשר דמודה ר"י שהי' מקום לגזור, אבל ס"ל שאין לחלק בין וש"ק לאש"ק, וכיון דאשכחן ברישא דלא גזרינן, ה"ה בסיפא, ועי' לקמן ס"ק ט"ו דמכאן מוכח דלר"י בהלך בעלה וצרתה למדה"י וחלצה ונודע שילדה בן ש"ק אינה נפסלת לכהונה, וכן במת בעלי ואח"כ בני, דאם איתא דמודה ר"י דיש אופנים שנפסלת, לא הוה פריך לר"ל, ולא הי' ראוי לתנא לשנות סיפא אידי דרישא, שהרי באמת אין ראוי מהא דנפסלת לכהונה שחליצתה כשרה.

שם תוד"ה ונמצאת

ב. שם תוד"ה ונמצאת, ואור"י דנהי כו' ועוד דדיעבד כו', הקשה הגרע"א ז"ל לתירוץ קמא דהתו' דמשמע דמדרבנן צריכה לחזור ולחלוץ א"כ מאי מקשה ר"ל לר"י א"צ חליצה מן האחין מיבעיא ליה, הרי מדרבנן צריכה חליצה, ויעוי' מש"פ בזה אאמו"ר שליט"א שאין כאן שני תירוצים, אלא הכל המשך אחד, דכיון שבקושיהם הביאו כאילו נאמר בגמ' שאינה חליצה כלל, והקשו מ"ט פסלה מן הכהונה, ע"ז ביארו דמפסול כהונה ליכא לאקשו"י כלל, דהא מדאורייתא היא חליצה, ועוד דאפי' מדרבנן נמי כשרה בדיעבד כדמוכחא ברייתא דלקמן שאמרו דסגי בהמתנה וא"צ חליצה אחרת, והיו יכולין לסיים דשמעתין נמי מוכחא מקושיא דר"ל, אלא דעדיפא מינה אמרו דבברייתא מוכח כן, וזו הברייתא הוכחה לר"י גופיה וכן לר"ל.

ויש להוסיף עוד דהנה תוכן קושייתם דמהא דפסולה לכהונה יש להוכיח דמיירי מתני' רק לאחר ג' חדשים, [דבזה מהני אם יבא אליהו ויאמר כמ"ש תו' ל"ו א' ד"ה בשלמא], וממילא ניחא נמי סוגיין דמותיב ר"ל לר"י ממתני' שהרי מתני' לאחר ג' חדשים, ובזה באמת חליצתה כשרה לר"י, ולכן לא הקשו מהא דמותיב ר"ל לר"י, דהא לקושייתם ניחא, ותירצו דמתני' ניחא

בהגהות הגר"א ציין דבירושלמי אמרו שצריכה חליצה אחרת, ובהגהות לשו"ע כתב דמתלמודן דפ' מצות חליצה מוכח דפליג, עי"ש, והנה בירושלמי פשט דצריכה חליצה מדתנן ק"ד ב' קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה כשרה, הרי דאע"פ שחליצה הראשונה כשרה חוזרת וחולצת לכתחלה מדרבנן, כיון שעברה איסור לחלוץ מדרבנן, ומפרש דהיינו כר"מ דחיישנן שמא תמצא איילונית, וכתב בבהגר"א דאיסור איילונית הוא בביאה, ואיסור חליצה הוא מדין כל העולה לייבום, וא"כ הו"ל ממש כגונא דמתני' שביארו בירושלמי הטעם מדין כל העולה לייבום.

אבל בתלמודן הגרסא ואם לא חלצה חליצתה פסולה, ומפרשין הטעם משום דמקשינן אשה לאיש, וא"כ מתני' דהתם אינה ענין לחליצה תוך ג' שאסורה מדרבנן, וממילא אין להמציא שצריכה לחזור ולחלוץ, וכדמוכח נמי בגמ' בשמעתין וכמש"כ, וכמו שהוכיחו תו' מהבביתא מ"א ב', [והרי בירושלמי הגרסא חליצתה כשרה ותחלוץ משתגדיל, וגז' מוכיח להקל בשעה ד], וכ"כ בתוספתא סופ"ו דמעשה ברופא אחד [כ"ה בכת"י שם, ור"ל שהי' ממהר לענין נחוי ולא יכול להמתין ג' חדשים], ונחלקו ראב"צ וחכמים אם תחלוץ קודם שילך שמא יארע לו אונס, ומבואר דלכו"ע אם הי' חולץ היתה מותרת, ועי' בספר אאמור' שליט"א שהוכיח כן, וכ"מ שם דטעמיהו דרבנן משום כל העולה לייבום, והרי גם בייבום בדיעבד מותרת וכדתנן יקיים, ומודה ר"ל לר"י באינה מעוברת, [שו"ר שכתב מרן זללה"ה בסי' ק"כ דבתוספתא אין עיגון ודאי, שהרי אפשר שיחזור וזה רק חשש, וגם יש יבם קטן, אבל במקום עיגון מודים חכמים לראב"צ דחולצת תוך ג'], וכבר כתב הט"ז סק"ב דהגהמ"ר יחידאה נגד כל הפוסקים והכריע להלכה דמותרת, ועמש"כ אאמור' שליט"א מ"א ב' דפשטות הגמ' כתו', וכן יש לפרש בדעת הראשונים ז"ל אף אליבא דר"ל, וכדעת הט"ז.

שפיר גם בתוך ג', ואפי' אם צריכה חליצה אחרת מדרבנן, וכיון דמתני' ניהא כפשטה בתוך ג', וכמו שהוכיחו בתחלת הדברים מסיפא, ע"כ דגם ר"י ור"ל מפרשי הכי, וכלפי זה הוסיפו ועוד דגם מדרבנן כשרה, אבל לא הוכיחו כן מדר"י ור"ל גופייהו, כיון שכוונתם בקושיהם להוכיח דר"י ור"ל מפרשי מתני' לאחר ג', [ובפרט אם אז חולצת לכתחלה לר"י כבתו ל"ו א'], ואמנם א"א לקיים תירוצם הראשון, גם אליבא דר"י ור"ל, אבל לא יכלו להסתייע מדר"י ור"ל כיון שהקושיא היא מדר"י ור"ל גופייהו, ואחר שהוכיחו מהבביתא דכשרה בדיעבד אפי' מדרבנן, ממילא מתיישב הכל דגם ר"י ור"ל בתוך ג' מיירו, ועוד דניחא להו לאתויי סיעתא לר"י ור"ל גופייהו מנא להו שהכשירו החליצה גם מדרבנן, הרי אליבא דר"ל פ' תו' מ"א ב' דמדין כל העולה לייבום הכריע דחליצת מעוברת פסולה מדאורייתא.

בעיקר דברי התו' דנקטו בקושיהם שאין חליצתה חליצה מפני שאינה עולה לייבום, יש לתמוה דהי' להם לומר דאף לייבום עולה בדיעבד ואפי' מדרבנן, וממילא גם עולה לחליצה, וזה מוכח מדר"י דאמרינן בסמוך אין הוש"ק יקיים וא"צ לחזור ולבעול, ויש ליישב כמש"כ לעיל דאה"נ למסקנתם גם לייבום עולה מדרבנן בדיעבד, אבל לפי קושיהם ס"ד לפרושי דר"י ור"ל דוקא לאחר ג' בין בחליצה בין בביאה, וכ"ה בשו"ע סי' קס"ד ס"א דאם ייבם או חלק תוך תשעים יום ולא נמצאת מעוברת ה"ז נפטרה וא"צ כלום, וציין בבהגר"א דכל העולה כו', ומהא דביאתה כשרה בדיעבד לר"י יש להוכיח דחליצתה כשרה לר"ל, דיותר הי' ראוי להחמיר לר"י בביאה, ועוד רא' מאוקימתא דאב"י דלר"י אינה ראויה לביאה ואפ"ה חליצתה כשרה, וע"כ דרך לכתחלה אסרו לחלוץ.

בדברי התו' מ"א ב' ד"ה קרא ובראשונים שם נתבאר לקמן ס"ק י"ב בס"ד.

שם צריכה חליצה מן האחין, בדברי התו' והראשונים בישב לשון מן האחין

ג. שם גמ' צריכה חליצה מן האחין, וכ"ה בברייתא ל"ו א', בתו' כתבו דלא דוקא מן האחין, א"נ מן האחין של מת קאמר, ולכאורה א"א לפרש כתירוץ קמא בלא תירוץ בתרא, דמהיכתי תיתי על דעת התנא להזכיר האחין דוקא, וכי ה' ראוי לשנות צריכה חליצה משאר האחין, מיהו אכתי טעמא בעי מה ראו כאן להתייחס לאחין של מת, ולא אמרו סתמא צריכה חליצה אחרת, ומה ששינו אילונית שחלצו לה אחין וכן היבמה שחלצו לה אחין תוך ג' כתב אאמו"ר שליט"א דשם הוצרך התנא להתייחס לחולצין שהוא דן במאורע שחלצו האחין שלא כדין, ולכן הדרך להתייחס לאחין החולצין, ולא לומר סתמא שחלצו לה תוך ג', ולא מצי למימר שחלצה כיון דברצונם תליא מילתא, ועוד נראה שבא לומר שעשו כן על דעתם ולשון חליצה סתם משמע ע"ד ב"ד.

ונראה דלהכי לא קתני צריכה חליצה אחרת שהי' משמע דהראשונה ג"כ חליצה מדאורייתא, אלא שהצריכה אחרת, ולא רצה לומר דאינה חליצה שהרי פסלה מן הכהונה, ולכן אמר צריכה חליצה מן האחין שזהו לשון עיקר דין חליצה, כאילו אמר עדיין יש כאן מצות חליצה מן האחין, וכן הזכיר ר"ל לר"י דהו"ל למיתני א"צ חליצה מן האחין, משמע שזה לשון נאות לשנותו גם כשאומר א"צ חליצה, והיינו משום דלשון מן האחין מתפרש עיקר ענין חליצה, אבל אם כונתו לחיזור דחלצ"פ לא הו"ל להזכיר כן אם א"צ חליצה, ויש לדחות דלישנא דתלמודא אמר כן כלישנא דר"י ור"ל, וגם ר"י אגב ר"ל אמר כן, אבל אין מיושב לומר כן, דודאי הו"ל לר"י למימר א"צ חליצה ולא להזכיר ענין מן האחין כלל, אלא ודאי לשון מן האחין מתפרש שפיר על עיקר מצות חליצה, (ואפשר דזה שחלץ למעוברת ה' כדי שאם תפיל תהא מותרת, וסתמא לא ירצה לחזור ולחלוץ, ולכן אמרו מן האחין, עריטב"א ונמו"י כע"ז).

והרמב"ן כתב דהויא חליצה פסולה, ולכן חולצת מן האחין ולא ממנו, דרך חליצתו פסולה, וא"כ סגי באחד מן האחין, כמ"ש הרמב"ן כ"ז א' בבעלת הגט דלכו"ע סגי לה בחליצת זה שלא נתן גט, (ואע"פ שהזכיר המימרא דצריכה לחזור על כל האחין, אין כונתו שגם כאן הדין כן, ועי' להלן), מיהו קשה מנלן לחדש בחליצה ענין חלצ"פ, דבשלמא בגט שייך לומר שנתן גט לזיקתו ונשארה זקוקה לאחין, אבל בחליצה של יבמה זו בעצמה הרי אין שייך שתי חליצות לאחת, וא"כ ממ"נ, אי מהניא הויא בשליחותא דכולהו, ואי לא מהניא לאו כלום היא, וכי מפני מראית העין שאסרום בקרובות נחדש קלישות זיקה לזה שחלץ, טפי מאינך, הרי אם יחשבו שחלץ א"כ כבר נפטרה, ואם לא חלץ הרי יכול לחלוץ כעת, ועוד דבברייתא נמי קתני צריכה חליצה מן האחין, ולא דייקנן מינה דלא כשמואל דנפשה פטרה גם בחלצ"פ, ועוד דכיון דר' יוחנן כשמואל ס"ל לית לן לחדש פלוגתא נוספת בין ר"י ור"ל, ולהמציא כולי האי מדיוקא דאחין, ואמנם הרמב"ן לשיטתו לא החליט בדעת ר"י דפליג אדרב, אבל לדעת תו' והרא"ש והרשב"א והריטב"א ר"י כשמואל ס"ל, וא"כ למה הביא הרא"ש תירוץ זה, ואמנם בתו' שלפנינו השמיטו תירוץ זה, וכן הרשב"א והריטב"א כתבו דשמא אמר כן ר"י משום ר"ל ור"ל כרב ס"ל, אבל קשה לחדש כולי האי מדיוק זה, בפרט שגם בברייתא קתני הכי, ואפי' בדאית לה צרה אין שום חילוק בינה לצרה, ובשתייהן שוות נקטינן שפוטרו זא"ז.

והנה כתבנו בדעת הרמב"ן שהזכיר הא דרב דצריכה לחזור על כל האחין, דאין כונתו שגם כאן הדין כן, דודאי חליצה דאחין מעליא וסגי בחליצתן, וז"ל הרמב"ן וז"ל נראה שצריכה חליצה מן האחין דוקא, כלומר שהאחין חולצין לה, [והאי כלומר נראה כונתו דסגי באחד מן האחין ורק לאפוקי חליצה ידידיה], דכיון דחלצ"פ היא שהרי אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו צריכה היא לחזור על כל שאר האחין דומיא

משמע דאחולץ למעוברת קאי, אבל א"א לומר כן אלא ר"ל כשלא חלץ, וז"פ, שו"ר בב"מ סי' קס"ד ס"ב שהעיר שנכתבו הדברים שלא במקומם, אבל גם ברי"ו נכתבו כאן מלבד בח"ג, ושם רצה לפקפק בדברי הנמו"י שכתב שאפי' בדיעבד אם נשאת לכהן תצא, ומקור הנמו"י בריטב"א שכ"כ ושם כתב דלהרא"ה עיקר הקושיא אמאי פסלה מן הכהונה בדיעבד, וכ"נ דלשון פסלה מן הכהונה לר"י ור"ל מתפרש בענין אחד והיינו אפי' בדיעבד, וכן פשוט לראשונים דהוא חלצ"פ דהיינו שאם כנסה יוציא, עכ"פ אין לפקפק דפסולה מן הכהונה במוחלט ותצא, וכ"ש שאם נתייבמה תצא, ומה שדקדק הב"מ למה אמר מדרבנן ולחומרא בעלמא, נראה דה"ק דלא שנינו אלא הדינים שמוסיפין בחומרא ולא לקולא, וכדאמרינן בלישנא בתרא היינו דקתני פסולה מן הכהונה לחומרא, דהיינו שהתנא שנה את החומרות ולא הזכיר הקולות, וכך גם מתפרש בל"ק ולחומרא בעלמא ששנה את החומרות, אבל אין הכונה להדגיש בזה שההנהגה לחומרא ולא מעיקר הדין.

שם אבע"א סברא כו'

ד. שם אבע"א סברא ר"י סבר אם יבא אליהו ויאמר כו' השתא נמי תיגלי מילתא למפרע ור"ל אמר תיגלי מילתא למפרע לא אמרינן, נראה דפלוגתתם רק בדיני ייבום שהדין ודאי נקבע בשעת נפילה, ואין הזיקה משתנה מכאן ולהבא כשהפילה או שילדה, דשעת נפילה קובעת אם יש כאן מצות ייבום, ולכן אם הוש"ק חייבין בקרבן, ואם אין הוש"ק לא היתה ביאת איסור, ונמצא שכל ההנהגה מכאן ולהבא בנויה בכח איגלאי מילתא למפרע, ולכן יש לדון אם מהני גם לקיום מצות חליצה וייבום, או שלא נתנה תורה מצות ייבום בזמן המסופק, אבל גבי תרומה דאימעטא מעוברת מכנעוריה לקמן פ"ז א', מורה ר"י שאפי' הפילה לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע, ואפי' יבוא אליהו ויאמר לא מהני, דכיון שעכשיו אין ריעותא, הרי מעוברת זהו מצב שאינה כנעוריה,

דבעלת הגט, וכונתו שצריכה לחזור אחר חליצה מעולה של שאר האחין, וכן כונת הרשב"א, ועי' ק"נ שביאר דהרשב"א והרא"ש פליגי, אבל בריטב"א הביא מפרשים שצריכה חליצה ממנו ומכל האחין, והקשה דמן האחין ל"מ כן, והביא די"א שרק חליצתו פסולה מפני שעשה בה מעשה, וכ"כ בנמו"י, א"נ כגון דאית לה צרה, ולפמשנ"ת הרי בשוות פוטרת צרתה.

והטור בסי' קס"ד הביא דעת הרמב"ם שגם הוא יכול לחלוץ לה, ודעת הרא"ש שרק אחד מן האחין יכול לחלוץ לה, ו[היינו לשיטתו דקי"ל כל"ק דשמואל דלמיפטר נפשה נמי לא פטרה, אבל למאי דנקטינן להקל, ה"נ דחליצתו מועלת], וכתב ב"י מרי"ו שכ"ד הרמ"ה והיינו לשיטתו שפסק כרב, ובד"מ הביא מהגהמ"ר שצריכה לחזור על כל האחין, וכ"כ הרי"א ז"ל.

וכבר כתבנו דלחדש דדינה כחלצ"פ מדיוקא דמן האחין מחודש מאד, ואי מסברא הרי אין שייך בחליצה של זו עצמה ענין חלצ"פ, ומה שהחמירו דנראה כחלוצתו לא יתכן לתפסו בשני ראשין, דהוא כחלוצתו ומ"מ לא הועילה חליצתו, והו"ל כגט, אבל מדברי הראשונים ז"ל משמע שגם מסברא יש מקום לחשבה כחלצ"פ לגבי החולץ או לגבי כולם, ולכן נסתייעו בלשון מן האחין, וצ"ע.

והרמ"א בסי' קס"ד ס"ב הביא דעת הטור בשם הרא"ש דיחלוץ לה אחד מן האחין, ובס"א הביא דעת הגהמ"ר שיחלצו לה כל האחין, מיהו בעיקר דין חלצ"פ מקילינן דסגי למיפטר נפשה בחליצתו, וכ"ש כאן דלדעת הגאונים והרמב"ם ותו' לא היא חלצ"פ כלל.

הדבר פשוט דהחולץ למעוברת והפילה אפי' לא יצא לאויר העולם קיים שוב אינה מתייבמת, שכבר נפסלה בחליצתו, דאפי' מן הכהונה נפסלה, ולשון הב"י בשם רי"ו שאם לא יצא לאויר העולם קיים או חולצת או מתייבמת, וכן במת בתוך ל' אם כנס אין מוציאין מידו,

בזה מהניא החליצה לר"י, כיון דעובר לאו כלום הוא, וכח העתיד אין בו, (ועי' במאירי דבנולד מהניא חליצה תוך ל' להצילה מספק כשמת הולד תוך ל', שאם הי' נפל הרי הוא כמת, ואם נתחדשה סיבה שמת, הרי הוא פוטר בן יום אחד).

ובריטב"א כתב בשם מורו דבאמת לר"ל הוי ספק שמא יש כבר קלקול בולד כעת, ובכה"ג ודאי הויא חליצה שהרי אין כאן ולד, ופלוגתתם לצד שהקלקול נתחדש אח"כ, אם בזה אמרינן איגלאי מילתא שלא הי' בעיבור זה כח בן, וזה כמש"כ, אלא דלדבריו דיינינן ליה כספק שמא כבר הי' קלקול מעיקרא, ולפמש"כ י"ל דלא חשבינן ד"ז כספק ויהיבין ליה חזקת חי כרוב נשים, ותלינן הריעותא שנתחדשה מכאן ולהבא, כמו בכלל חדשיו ומת דלא חיישינן שנולד נפל, [שו"ר בספר אמו"ר שליט"א שכ"כ, וכתב דלדברי הריטב"א החולץ למעוברת והפילה ובאו עליה אחין חייבין באשם תלוי לר"ל י' ב'ן, והריטב"א הקשה לנפשיה א"כ מאי פריך מהא דפסלה לכהונה, ותירץ דהקושיא דתהוי ספק חלוצה ולא תצא כדאמר כ"ד א', ולשון פסלה משמע במוחלט, ולשון הגמ' ל"מ כן כלל, מדקאמר מדרבנן ולחומרא בעלמא, והרי כאן מדאורייתא היא, אלא שהחמירו גם בספק חלוצה והול"ל הטעם בזה, וגם עיקר הדבר שמקשה בפשיטות מלשון פסלה ולא פירש דהקושיא מדמשמע ודאי, דחוק טובא, [ועב"מ שהקשה ע"ד הנמו"י הובא לעיל סק"ג], וכן פשוט לכל הראשונים שהקשו מ"ט לא מייתי מאסור בקרובותיה.

ובשם תו' כנראה פירש שנתנה תורה דין מוחלט למעוברת גם לצד שיש בו ריעותא עכשיו, דכיון שאין הדבר ידוע בעולם, לא ניתנה מצות ייבום וחליצה בזמן זה כלל, מיהו אפשר דכונת תו' שהביא ז"ל כמש"כ דלא חיישינן לספק שמא כבר מקולקל מעכשיו, וכ"נ בתו' הרא"ש וכן בתו' שלפנינו, [ועי' תו' הרא"ש נדה מ"ד א' דכהנת מעוברת שאכלה לוקה והיינו אפי' הפילה], אבל ז"פ לכו"ע שאם יבא אליהו ויאמר שהוא כבר

וכשתפיל משתנה דינה מכאן ולהבא, ועתו' הרא"ש נדה מ"ד א' דלוקה על אכילתה.

ויש לעי' לאב"י דבביאה כו"ע ל"פ דלא שמה ביאה, א"כ מודה ר"י דלא מהני אם יבא אליהו ויאמר דתיגלי מילתא למפרע, א"כ מה היא סברתו גבי חליצה, וי"ל דע"כ טעמיה דאב"י גבי ביאה מפני שלא נתנה תורה מצות ביאה כשיש כאן ספק איסור, דכיון דעבר אמימרא דרחמנא אין שייך מצוה במצב זה, וול"ד לשאר ספיקות של חסרון ידיעה, דהתם לא קבעה תורה הלכות למצב המסופק, אבל כאן ע"כ לקבוע בו דינים], ולכן אין לך בו אלא חידושו דביאת איסור אסורה בהחלט מפני הספק, אבל בחליצה אין לחדש דלא אמרינן תיגלי מילתא למפרע, וזו נראה דעת תו' שכתבו דטעמא דמודה בביאה שלא יבא לידי איסור.

אבל אפשר דאב"י פליג אאבע"א סברא, וס"ל דמודה ר"י דלא אמרינן איגלאי מילתא למפרע לכל דבר, דיש לקבוע הלכות למצב של מעוברת, וכיון שאינה ראויה למצות ייבום לא נתנה בה תורה אפשרות ייבום, כמו לר"ל, ומ"מ ס"ל דלענין חליצה אין גריעותא אם תועיל בכח איגלאי מילתא למפרע, כיון שע"כ הזיקה פועלת משעת נפילה, ומאותה שעה ראויה לחליצה.

שם אם יבא אליהו ויאמר כו', אם יבא אליהו ויאמר שאינו ראוי לחיות, פשיטא שאין זה ולד, והו"ל כאומר שמעוברת רוח, אלא הכא מיירי שאלהו מגלה עתידות שלא יבא לידי ולד של קיימא מסיבות מתחדשות, ובולד כה"ג יבא אליהו ויאמר שעתידי למות תוך ל' פשיטא דהו"ל ולד גמור, ואם יאמר שהוא נפל פשיטא שאינו ולד, והנודן בעובר שעתידי למות, אם דינו כנולד שעתידי למות דודאי פוטר, או"ד כיון דעובר אינו כבן, וגם לא עתיד להגיע למצב זה, א"כ י"ל דמהני אליהו לחשבו כאין כאן ולד במוחלט, שהרי כח עובר הוא רק מפני העתיד, וידענו שלא יהא כאן עתיד, ואפי' יבא אליהו ויאמר שעתידין לחתוך העובר במעיה בלי שום פגם בעובר, גם

בן, אלא דמצות ייבום לא ניתנה כשעתיד להיות לו בן, אע"פ שעדיין אין לו בן, נאפשר דמולא ימחה שמו מישראל נפקא כמ"ש תו' וכו' בירושלמי, ושם אמר דמלהקים לאחיו שם בישראל שמענין שצריכה להמתין לידע אם הוא בן קיימא], ולכן לענין חליצה כשאינו ש"ק שפיר מהני, כיון דהשתא נמי בן אין לו, מיהו לס"ד דגמ' משמע דסברו דהולד ש"ק פוטר מיד, ואפ"ה ס"ל לר"י דביאת מעוברת שמה ביאה ולא רק חליצה כדאביי, וצ"ל דעובר אינו בן וזה מהני אף למצות ייבום, ומ"מ בוש"ק ע"כ דמשעת נפילה לא היתה זקוקה, קצרון ש"ד טעמיה דר"י דמעוברת מיקרי ספק השקול, ואהני הא דעובר לאו בן מיקרי, לתת יתרון לכח החליצה והייבום.

שם תוד"ה והא לית ליה, א"נ כשהוא בר קיימא נפק"ל מלהקים שם כו', בפשוטו אין חילוק מהיכא נפקא לן, דכיון דאיכא קרא שאין מצות ייבום, ממילא אין דין חליצה, אלא כונתם כמ"כ שהמצב של עובר אינו כבן, אלא דמהני מכאן ולהבא דאיגלאי מילתא שלא הי' שמו מחוי, ולכן המצב של מעוברת ראוי לחליצה כיון שכעת אין לו בן, ולא איגלאי מילתא שהי' לו בן, אלא איגלאי מילתא שהי' סיבה שיהא לו בן.

שם בא"ד מלהקים שם ומלא ימחה, בירושלמי דריש תרווייהו דמולא ימחה שמענין שמעוברת לא תתייבם שאין שמו מחוי, שיש לו אחיזה לקיום שמו, ומלהקים שם שמענין שמעוברת לא תנשא כיון דסו"ס אין לו שם קיים.

שם ור"ל סבר ובן אין לו עיין עליו, דלא חשיב אין לו בן, כמו דלא חשיב שמו מחוי. - לשון הרמב"ן דהכי משמע בן אין לו כלל משום דבנים אין לו, כלומר שאין לו שום זכר של בנים, אבל מ"מ בן גמור נמי לא מיקרי.

שם איתביי ר"י לר"ל כו' מדרבנן ולחומרא בעלמא

1. שם בשלמא לדידי כו' מש"ה פסלה כו' א"ל מדרבנן ולחומרא בעלמא, כבר כתבנו לעיל

מקולקל, היינו מעוברת רוח, אלא דבלא נודע מתי אירע הקלקול ס"ל להריטב"א בדעת תו' שקבעה תורה דינה במוחלט, ואף אם כלפי שמיא גליא שהי' מקולקל לא מהניא החליצה, וזה מחודש.

שם אם יבא אליהו ויאמר כו' מי לאו בת חליצה וייבום היא, הלשון משמע שבזה אין חולק דמהני יבא אליהו ויאמר, אבל באמת אינו כן דלר"ל לא מהני אמירת אליהו, כיון שאינו מעיד על המצב עכשיו, אלא על העתידות, ואטו אם גילה אליהו ד"ז לאחד מגדולי הדור או לשנים ישתנה הדין, אלא ודאי לישנא בעלמא הוא כלפי איגלאי מילתא למפרע, שעכשיו נתגלה לנו מה שידע אליהו בתחלה, וכיון דעכשיו ידעינן שמת בלא בנים וצריכה חליצה, הרי כ"ז ידע אליהו מעיקרא, אבל ר"ל דאמר תיגלי מילתא למפרע לא אמרינן, הרי טעמו מפני שאליהו ג"כ אינו אומר שעכשיו כן הוא, ולכן גם אליהו גופיה לא מהני אבל אם אליהו מגלה ההוה פשיטא דמהני ואיגלאי מילתא נמי אמרינן וכמ"ש תו' מלקמן מ"א ב', שו"ר בספר אמו"ר שליט"א סק"ב נתבאר היטב.

שם ואבע"א קרא כו'

ה. שם ואבע"א קרא ר"י סבר ובן אין לו אמר רחמנא והא לית ליה ור"ל סבר ובן אין לו עיין עליו, כו"ע מודו דעובר אינו בן, דהמציאות של עובר לא חשיבא שיש לו שם בישראל, אלא כמי שמובטח לו שיוולד לו בן בעוד כמה שנים, ולכן כשדנים אם מעוברת מיקריא בן אין לו שפיר אמרינן דהשתא ודאי לית ליה, וכשאיגלאי מילתא שהפילה, הרי א"צ לשנות את העבר מכח העתיד, שהרי אפי' אם הי' בן קיימא, לא הי' לו בן רק מכאן ולהבא, והדברים מתיישבים למאי דקי"ל דבן אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם, דאף הולד של קיימא אינו בן עד שיוולד.

ויש לעי' לאביי דסבר שהולד פוטר מיד, כשאיגלאי מילתא שהוא של קיימא, א"כ חזינן דחשיב בן יש לו, וי"ל שגם לאביי עובר אינו

איסורא דידיה, דהכי משמע הלשון אמאי אסור בקרובותיה שיש קושיא מיוחדת על ד"ז, ולכן תפס לשון קצרה מהא דפסלה מן הכהונה, שהרי הביא כל המשנה בקושיא וסיים דבריו בפסול כהונה ותפס הקושיא במאי דסליק מיניה שהוא הלשון הקצר וכמשנ"ת, ועי"ל דפסול כהונה הוה חומרא טפי מאיסור קרובות שאין לפגמה לכהונה, אבל אין הפסד אם תנשא לאחרים, ולכן הקשה ר"י לר"ל מפסול כהונה והשיב לו שגם בזה החמירו.

בדברי הריטב"א שפירש דהקושיא מ"ט פסלה מן הכהונה בתורת ודאי, עמש"כ לעיל סק"ד, והב"מ בסי' קס"ד ס"א קשיא ליה לישנא דלחומרא בעלמא, ורצה לדקדק מזה דרך לכתחלה פסלה מן הכהונה ודלא כהריטב"א ונמו"י, ועמש"כ בזה לעיל סק"ג דאין הכונה להוסיף בלשון ולחומרא בעלמא שאינו איסור גמור, אלא ה"ק שלא שנו במתני' אלא דתהוי חליצה לחומרא, ואילו את הקולא לא שנו, וזה מוכיח דלאו חליצה היא מדאורייתא, וכמשה"ק בל"ב לר"י מהא דלא קתני אלא החומרות.

הקשה הרשב"א בה"י ולד של קיימא למה לא גזרו מדרבנן, הרי מדאורייתא תרוייהו לאו כלום נינהו, ותיירץ שהולד מוכיח שלא היתה צריכה לחלוץ, וצ"ב מעיקרא מאי קושיא הרי ודאי דזו שצריכה חליצה, וחלצה מאחד מן האחין, שפיר יש לאסרם בקרובים ולפסלה מן הכהונה, שהרי חלצה זו שחייבת חליצה ממי שראוי לחלוץ, ומה ענין זה אצל ולד ש"ק דבאמת א"צ חליצה כלל, וא"צ בזה למוכיחה קיים שהולד לפנינו, אלא דידעינן שבאמת פטורה מן החליצה, [ואפשר דהרשב"א קאי על לשון רש"י שכתב הטעם דלא ידעי שהיתה מעוברת, מיהו אין לדייק מזה, דבכל ענין מתפרשת כך הגזירה דרבנן], ועי' לקמן סק"ט ו' דהרשב"א לשיטתו בההיא דלקמן קי"ט ב' שפסולה לכהונה אע"פ שאיגלאי מילתא דפטורה מן החליצה, כיון שאין מוכיחה קיים, ואין כן דעת הרמב"ן, ומשמעתין יש ראי'

סק"א דמהא דאיצטריך תנא לאשמועינן ברישא דלא פסלה מן הכהונה מוכח שהי' מקום לגזור מדרבנן, והר"ז סייעתא לסברת ר"ל, אלא שיש לחלק דלר"י דחליצת מעוברת שמה חליצה, יש יותר לגזור גם בוש"ק, אבל לר"ל דבשום ענין אינה חליצה מה ראו לגזור באינו ש"ק, הרי ידוע דחליצת מעוברת אינה חליצה, מיהו בתוך ג"ח ראוי לגזור אטו שאינה מעוברת דהויא חליצה, ומתני' בתוך ג"ח מיירי, ומ"מ פשוט לגמ' דה"ה בהיתה מעוברת שניכר עוברת שג"כ פסלה מן הכהונה לר"ל, א"נ ס"ל לר"י שאם גזרינן אטו שאינה מעוברת ראוי לפסלה אף בולד ש"ק, דסו"ס נפק עליה שם חלוצה באותה שעה, ומדלא גזרינן ברישא, ה"ה בפיסא.

הקשו הראשונים ז"ל אמאי פריך מהא דפסלה מן הכהונה ולא פריך מרישא דאסור בקרובותיה, ותיירץ הרמב"ן דאיסור קרובות איכא מכח הזיקה וא"צ בזה לאיסור מכח החליצה, מיהו קשה דודאי לשון הוא אסור והיא אסורה מתפרש שאסורה לעולם גם כשיחלוץ לה אחיו, דאל"כ מה איסור מיוחד יש לזה שחלוץ הרי אסורה בכולם, וי"ל דאה"נ, אלא שלא רצו להאריך בזה, ולכן תפסו פסול כהונה, מיהו יש לדקדק לאיכא דאמרי דאיתיביה ר"ל לר"י בשלמא לדידי היינו דקתני פסלה מן הכהונה לחומרא, הו"ל להזכיר איסור קרובות, שהרי הקושיא למה לא אמר א"צ חליצה מן האחין, וי"ל שהוצרך להזכיר דלדידיה ניחא גם פסול כהונה לחומרא, דאם אין לחדש פסול כהונה לחומרא ניחא בפשיטות לר"י דנקט פסול כהונה אגב רישא ומזה נדע דא"צ חליצה, ולכך הקדים דלדידיה ניחא גם פסול כהונה, (ובאמת טעמיה דר"י משום דס"ל שאין לפסלה מדרבנן, ולכן שפיר סתם התנא דומיא דרישא, וממילא נדע דהויא חליצה מדאורייתא).

ובפשוטו ה"י נראה דנקטו בגמ' לשון קצרה, שאם ה"י מקשה אמאי אסור בקרובותיה ה"י צריך לסיים ואמאי אסורה בקרוביו, כדי שלא יתפרש שיש כאן קושיא על

ולאידך לישנא ס"ל לר"ל דאין חידוש בזה שרשאי לקיימה, דזה פשיטא שמעוברת שהפילה זקוקה לייבום וכמבואר ברישא, וע"כ דדינא קתני יקיים שצריך לעשות מעשה לקיים, וש"מ דביאה דמעיקרא לא שמה ביאה, אלא לדידך רצה יוציא רצה יקיים מיבעי ליה, דזהו עיקר החידוש שביאתו ביאה, אבל מה שרשאי לקיימה פשיטא, ומשני אה"נ, אלא דתנא יקיים אגב רישא דקתני יוציא, ומתפרש נמי יקיים בלי מעשה, ולהאמור אין להקשות ממתני' דד' אחין דקתני יקיימו, דהתם ודאי דהחידוש הוא שא"צ להוציא, ועיקר קושיא דר"ל שכאן אין חידוש דא"צ להוציא, והו"ל לאשמעינן דא"צ לחזור ולבעול, ועתוד"ה רצה, מיהו לקמן ל"ו ב' אמר ר"א דיוציא משום קנס, וא"כ יש חידוש גם בזה שרשאי לקיים, אבל תנא דמתני' עיקרו לאשמעינן אם קנה, והו"ל לאשמעינן ד"ז בהדיא לר' יוחנן.

שם יחזור ויבעול ויקיים דלא סגי כו' דלא סגי בלא"ה כו', בל"ק גרסינן דלא סגי ופירושו דלא סגי בביאה דמעיקרא עד שיחזור ויבעול, ובל"ב גרסינן דלא סגי בלא"ה, והיינו דלא סגי להוציאה בגט בלא שיחזור ויבעול, וכלפי שאמר לר"י דרצה יוציא בגט מיבעי ליה, כלפי זה אמר דלדידיה נחא דלא סגי בלאו האי שיחזור ויבעול להוציאה בגט, ובל"ק מתפרש דלא סגי לקיום מצותו לקיים לחוד עד שיחזור ויבעול, והוסיף דלא סגי, לבאר דיקיים דינא קאמר שצריך מעשה, ואין זה מדברי ר"ל בעצמו אלא שזהו ביאור לשון המשנה, ושיעור הלשון יחזור ויבעול, והא דקתני יקיים היינו לומר דלא סגי בביאה דמעיקרא עד שיחזור ויקיים, וערשב"א וריטב"א.

ולפ"ז אם רצה ליתן גט וחליצה רשאי, ואע"פ שבא עליה קודם שהפילה, שאין הביאה שלאחר שהפילה מכשירה את הביאה הראשונה, מיהו לפטרה בחליצה לחוד אין להתיר, כיון שאיגלאי מילתא שחייבת בייבום, וכמו שחליצת

להרמב"ן שהרי מותיב ר"י לר"ל דאין ראוי לפסלה מן הכהונה כיון שאינה חליצה מדאוריתא, ואם איתא דר"י גופיה מודה דאיכא גוני דפסלה מן הכהונה כשאין מוכיחה קיים, א"כ ממילא ה"ה הכא לר"ל, ואין לחדש פלוגתא נוספת בין ר"י ור"ל בסוגיא דלקמן קי"ט ב', וביותר מוכח כן מהא דנקט התנא פסלה מן הכהונה לומר דהויא חליצה כשרה, וע"כ דלר"י בכל מקום שאינה חליצה אינה פסולה לכהונה.

שם א"ל אה"נ ואידי דתנא רישא כו', לכאורה דוחק טובא שישמיט התנא עיקר הדין דהויא חליצה, ויארץ בלשונו בדינים דרבנן, וטפי הו"ל לר"י להוכיח מזה שפסלו החליצה מדרבנן, עי' תוד"ה ונמצאת, ואפשר דכיון שאין ראוי לעשות כן מדרבנן, משו"ה סתם לה תנא דמתני', ולא רצה לשנות חליצתה כשרה, והי' פשוט לו שנבין ד"ז מפסול כהונה, שלא יחמירו כשאינה חליצה כלל, וגם פשיטא ליה דאיגלאי מילתא למפרע כמו שחייבין בקרבן, או יקיים, ה"ה דהויא חליצה.

שם איתיבי ר"י לר"ל אין הו"ש"ק יקיים כו'

ז. שם איתיביה ר"י לר"ל אין הולד ש"ק יקיים בשלמא לדידי דאמינא חליצת כו' וביאת כו' אלא לדידך דאמרת חליצת כו' וביאת כו', כאן מבואר שנחלקו רק בחליצה כדאיתמר החולץ למעוברת, אלא דדייק ר"י מחליצה לביאה, וכן ר"ל בסמוך, דאל"כ אין ענין להקדים כאן הא דחליצת מעוברת, כמו שלא הזכירו לעיל ביאת מעוברת, ולפ"ז מצי אביי סבר דאיתיביה ר"ל לר"י, אלא דר"י השיבו לפי דבריו, דסבר שלר"י גם ביאת מעוברת שמה ביאה, אבל באמת לא פליג בביאה.

שם יחזור ויבעול ויקיים מיבעי ליה, להאי לישנא מפרש ר"י לשון יקיים שרשאי לקיימה, ולא שיעשה מעשה לקיימה, וכאילו שנינו אינו צריך להוציאה, ור"ל דחי דיקיימה ע"י מעשה קאמר, ולא רק שרשאי לקיימה.

עם הייבום שאחרי ההפלה, אבל אין בידנו לחדש ענינים, וע"כ הבן שתלד הצרה כיון שלא נבעלה במקום מצוה, אינו מועיל להקים לאחיו שם, ורק לאחר שתלד את זה תחזור מצות ייבום להקים לאחיו שם בביאת מצוה], ונראה דגם להריטב"א לאחר גט וחליצה מותרת, והנדרון רק בהנהגה לכתחלה.

בקושיית תו' והראשונים לר"ל למה בהפילה פטורין מן הקרבן.
למ"ד הולד אינו פוטר בו' איך מתיישב שחיובין בקרבן ואסורה לשוק.

ת. הקשו תו' והראשונים ז"ל לר"ל דלא אמרינן איגלאי מילתא למפרע, א"כ מ"ט הבא על מעוברת והפילה פטור מן הקרבן, ובתו' תירצו מידי דהוה אקטן הבא על יבמתו שלא קנה ופטורה, וגם בזה יש לשאול הרי לא הותרה אלא למצות ייבום, וכיון שקטן אינו מקיים מצות ייבום, תהא חייבת קרבן, וביארו הראשונים ז"ל דודאי אף במעוברת בזמן המיתה נקבע אם האשת אח הותר, ואע"פ שלא ציוותה תורה קיום המצוה בזמן שצריך לעיין עליו, אבל האיסור ודאי פקע בשעת נפילה, שאין זמן אחר שיכול להתחדש בו מצות ייבום, ולענין קטן שבא על הגדולה ביאר כן רבא לקמן ק"א ב', והתם מיייתנין קרא לקטן, אבל מעוברת שהיא ספק ממילא מוכן שכשיתברר הספק תתברר הזיקה למפרע, שהרי לא אמרה תורה פטור במעוברת אלא עיין עליו, וכן בולד ש"ק אע"פ שאינו פוטר עד שיצא לאויר העולם, מ"מ חייבין בקרבן כשנתברר שהוא ש"ק, כיון שלא ניתנה כאן מצות ייבום, ובזה יתכן דלמפרע הותרה משעת נפילה, ונפ"מ שקידושין תופסין בה לכו"ע.

וביאור הדברים דלגבי מצות שצריך לקיים בזמן המסופק, שפיר אמרינן שהתורה לא נתנה המצות בזמן הזה כלל, דאין לעשות ביאה וחליצה במצב כזה, ואע"פ שהסיבה עיקרה מפני הספק, מ"מ המצוה לא ניתנה כלל לנהוג בה בזמן המסופק, אבל דברים שאינם מצוה אלא בירור

מעוברת פוסלתה מן הכהונה, כך ביאת מעוברת מחייבת בגט, וכ"כ הרמ"א בסי' קס"ד ס"ה דבעיא גט וחליצה ומקורו ברי"ו בשם הרמ"ה, ובבהגר"א שם ציין לדברי רש"י דלא מיפטר בגט בלא ביאה, ובחליצה נמי לא אפשר בו', ופשיטא ליה דכונת רש"י דבתרוייהו יחד מיפטר, וכ"מ בריטב"א בדעת רש"י, ובב"מ שם משמע ליה מרש"י דתרוייהו נמי לא מהני, אבל לפמשנ"ת דכונת הגמ' דלא סגי בלא"ה להוציאה בגט לחוד, א"כ גם כונת רש"י כן, וכ"נ דעת ש"פ, עי' ל"ו ב'.

מיהו ברמב"ן שם ס"ל דסגי בחליצה בלא גט, ואף מדברי הרשב"א והריטב"א שם נראה דמדר"א למדו להצריכה גט ולא מסברא כמו פסול כהונה בחליצה, שו"ר דמסתמות הברייא ל"ו ב' יוציא משמע כהרמב"ן, דהיכא דבעינן גט וחליצה דרך התנא להדגיש ד"ז, ולמאי דל"ג יוציא בגט הרי סתמות יוציא בחליצה לחוד, ועמש"כ ס"ק י"א.

והריטב"א הביא י"מ שראוי לבעול ולא להוציאה בגט וחליצה כדי שלא להוציא לעז על ביאה ראשונה שהיתה באשת אח שלא קיים בה מצות ייבום, וכ"כ לקמן ל"ו ב' דלא כייפינן ליה להוציא מיד בגט וחליצה ושרינן ליה לכונסה ולהוציאה בגט כדי שלא יוציא לעז על ביאתו הראשונה, ומשמע שהוא ענין מראית העין ולעז הבריות, אבל לא דבאמת יש תיקון לביאה הראשונה ע"י שכונסה בביאה שני', [ועמש"כ לקמן [סי"ג] ס"ק י"ב בדין ביאת בן ט' דתנן תגדלנו], ולפ"ז יש לדון לאידך גיסא שאין ראוי לכונס ע"מ לגרש, כיון שאין כאן טעם אמיתי אלא מראית העין, ואין לחדש ענין כזה מדיוקא דלישנא דלא סגי בלא"ה, ובההיא דר"א ל"ו ב' משמע בריטב"א שהיבם מבקש לעשות כן כדי שלא יוציאו עליו לעז, אבל לא שרבנן תיקנו לעשות כן, [ואמנם בהרגשה יש בזה ענין, והגע עצמך הרי שבא על צרתה וילדה ואח"כ הפילה אשת המת, האם לא יקום הבן ע"ש אחיו המת, וממילא ה"ה בדידה שהביאה הקודמת מתחברת

מפיק מקרא דלא ימחה שלא תתייבם, ומקרא דלהקים שלא תנשא כ"ז שאין לו שם קיים בעולם.

ואאמו"ר שליט"א ביאר בזה דכמו שמצינו שעובר אין לו זכיה, ואפ"ה פשוט שמי

שמת והניח אשתו מעוברת יורש הולד את אביו, ולא מפני שאיגלאי מילתא שבזמן שהיתה מעוברת היתה לו זכיה מפני שהי' בן קיימא, דהמציאות של עובר אינו אדם ואינו בר זכי, ומ"מ השתא ידעינן שהוא בנו של המת ויורשו, והי' לענין ייבום נהי דהזמן של העיבור לא מיקרי שיש לו בן, מ"מ השתא שיש לו בן איגלאי שפיר שלא הותר האשת אח, ועי' ירושלמי שדימו לכאן דין המזכה לעובר, ולע"כ.

וא"ת כיון שאם בא עליה חייב כרת כשהוש"ק, א"כ תפטר מן החליצה ומן הייבום כדין ערוה שיש בה כרת, ולא מכח הולד דבעינן שיצא לאויר העולם, וי"ל דגדר האיסור שיש עליה לינשא לשוק הוא מפני שיש ספק שאינו ש"ק, ולכן השאירה תורה זיקה במעוברת, ואז גם איסור כרת ליכא, ולא מהני לזה הממ"נ שהרי חלצה וגם אם אינו ש"ק היא פטורה, דשפיר קבעה לה תורה דין מוחלט שתמתין בשמירת יבמה עד שיהא לו שם קיים, ולא רק מצב של בירור שעתיד להיות לו שם, והמצב הזה אינו פטור אמיתי אלא על שם העתיד, ולא פטרתה תורה אלא כשיהא לו שם קיים במציאות, ולא רק הבטחה על העתיד. - בעיקר הקושיא י"ל דלק"מ דע"כ ניתנה כאן המצוה כך, וכמ"ש בירושלמי מולא ימחה ומלהקים שם, דהיינו שצריכה להמתין לבירור הספק, ולא שייך לומר שלא תמתין מפני שכשיתברר שייך כאן איסור כרת, אלא שהטעמנו הדברים בטעמא דקרא שיתאים עם הכללים דערוה פטורה.

לשון קצרה, עובר אינו שם קיים בעצמותו, שאינו אלא בשר או מיה בעלמא, ואמנם אם הי' הדבר בטוח שכל עובר יהא ולד היתה התורה פוטרתה מזיקה אע"פ שעדיין אינו שם

המציאות, בזה שפיר אמרינן איגלאי מילתא למפרע, ולכן בולד ש"ק חייבין בקרבן, דודאי איגלאי מילתא שלא הי' כאן ענין של ייבום ולא הותר איסור אשת אח, וכן באינו של קיימא פטורין מן הקרבן דהמציאות ששמו מחוי ומשעת נפילה שייך בו ענין ייבום, ואיסור אשת אח הותר, כיון שהוא נותר בשעת נפילה, ואע"פ שבשעה שהיתה מעוברת לא הי' בה מצות ייבום, היינו המצוה המעשית שצריכה להעשות בזמן המסופק, אבל המציאות שהספק הזה עשוי להתברר למפרע, ודאי קובע דין אחד משעת נפילה.

ובזה מיושב הא דלאבוי ולד פוטר אף קודם שיצא לאויר העולם, ואע"פ שבאינו ש"ק לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע, מפני שהמציאות של ולד ש"ק, אינה מצוה שצריך לקבוע בה דינים לזמן המסופק, וכיון דאיגלאי מילתא שלא הי' שמו מחוי, ממילא לא הי' כאן מצות ייבום, והיתה מותרת לשוק, וכמו שחייבין בקרבן, ולאבוי נחא דחויב קרבן והיתר לשוק כי הדדי גינהו.

ולמאי דקי"ל דאין הולד פוטר עד שיצא לאויר העולם, צ"ב איך מתיישב הא דחייבין בקרבן ומ"מ אינה מותרת לשוק, ויש לפרש הטעם מפני שעדיין אין לו שם קיים בעולם, דעובר לאו שם הוא, ואמנם יתברר אח"כ שלא הי' כאן מצות ייבום, אבל אינו בדין שתנשא לשוק כ"ז שלא הוקם לבעלה שם בעולם, ולא מהני לזה כח הממ"נ של החליצה, כיון דגם לצד שהולד ש"ק לא שרינן לה להנשא כ"ז שאין לו שם, ואמנם אם הי' כל עובר ודאי שיוולד בן קיימא, הי' נקבע הדין שמעוברת אין לה זיקה, אע"פ שעדיין אין לו שם, כיון שידעינן שלא יצטרכו להקים לו שם, אבל השתא דמציאות עובר אינה מוחלטת, נשאר כח זיקה במעוברת, ואין ראוי שתנשא לשוק כ"ז שאין למת שם קיים בעולם, ואמנם כשיוולד איגלאי מילתא שלא הי' כאן היתר לאשת אח וחייבין בקרבן, אבל אין זה מחייב שתפטר משעבודה כ"ז שלא הוקם לו שם, ובירושלמי

חליצה שייך לעשותה ע"ש העתיד, שאינו רוצה לייבמה גם אם תהא ראוי' לייבום, אבל ביאה צריכה להועיל בזמן הביאה וכעת אינה ראוי' לכנסה, ונראה דהתו' שכתבו שלא יבא לידי איסור כונתם דזהו טעמא דקרא שלא ניתנה מצות ביאה בזמן זה, וכ"כ הריטב"א בטעם החילוק לאביי, ולמש"כ יש להטעים עוד דחליצה שהיא ניתוק היא כוללת כל הזמן ושייך להקדימה, אבל ביאה שהיא חיבור לא שייכא בזמן שהיא מעוברת.

שם ר"ל סבר ביאת מעוברת לא שמה ביאה וחליצת מעוברת ל"ש חליצה, משמע דר"ל יליף לה מביאה דראוי להשוות חליצה לביאה, לכך בדברי ר"י הקדים חליצה ובדברי ר"ל הקדים ביאה, (ועי' תו' מ"א ב' שכו"כ גם אליבא דרבא), ובזה מיושב שלא הוצרך אביי לבאר טעמיהו מקרא ומסברא כדלעיל, דדברי ר"ל מובנים ממילא, וכקושיא דרבא, ודברי ר"י שמחלק בין ביאה לחליצה ג"כ מובנים דיותר יש להחמיר בביאה וכמשנ"ת, ובאמת למאי דסבר אביי שולד פוטר עד שלא יצא לאויר העולם, א"כ חזינן שלא ניתנו דינים מוחלטים למעוברת, וכיון דבוש"ק אמרינן איגלאי מילתא לכו"ע, ניחא טעמיה דר"י דאמר איגלאי לגבי חליצה.

מיהו יותר נראה דמודה אביי דלר"ל אינה עולה לחליצה משום קרא דעיין עליו או שאין שמו מחוי, ולא לחדש דפליגי אם זה בכלל אינו עולה לייבום, דבפשוטו אביי לא סבר דשייך הכא טעם זה ופליג אדרבא, וכמשי"ת הטעם בסמוך, ודיוק לשון הגמ' שבאביי הקדים ביאה היינו מפני שמודה בה ר' יוחנן.

שם תוד"ה כו"ע ל"פ הא דקאמר כו' להד"מ, בדוחק יש ליישב דר"י איתיביה לר"ל בשלמא לדידי דחליצת מעוברת שמה חליצה החמירו נמי בביאה שלא תצא בחליצה לחוד, אלא לדידך או חולץ או מייבם מיבעי ליה, ולל"ב דאיתיביה ר"ל, היינו משום דסבר שר"י משה ביאה לחליצה כדס"ל לר"ל להשוות חליצה לביאה, עי' לעיל סק"ז.

קיים, אבל כיון שהדבר ספק חייבתה התורה להמתין בזיקתה עד שיתברר הספק, ומכיון שחייבתה בזיקה, לא פטרתה בבירור הספק לחוד, שתפטר בכח ממ"נ, אלא הצריכתה להמתין עד שבאמת יהא לו שם קיים בעולם. - בדין תפיסת קידושין כשהי' וש"ק עמש"כ סק"י.

מיתבי כו' בפלוגתא אביי ורבא בביאת מעוברת

ט. שם אדרבה כי הוי ולד בן קיימא מיפטר צרתה אלא אימא שמא כו', כאן מבואר דפשיטא לגמ' דולד פוטר אף קודם שיצא לאויר העולם, וממילא מתפרשים גם דברי אביי כן, דשמא לא יהא הולד בן קיימא קאמר, אבל בבן קיימא שפיר פוטר, ולפ"ז לאביי אם חלצה מותרת לשוק, וניחא דקתני הכונס את יבמתו, מיהו אכתי אליבא דר"ל הו"מ למיתני החולץ, אלא שאז הי' לו לדון גם על החולצת עצמה, והי' צריך לבאר שמפני מעוברת חבירו לא תנשא, מלבד איסור זיקה, אבל בכונס ניחא ליה שהנדון רק על צרתה, אבל היא עצמה ודאי לא תנשא, שאם ביאתה ביאה הרי היא אשתו, והרי לר"ל התנא בא לומר שאינה ביאה, ועוד דהיא עצמה אפי' אם אין ביאתה ביאה הרי מדרבנן צריכה גט לפמשנ"ת לעיל סק"ז, מיהו ברמב"ן ל"ו ב' משמע דס"ל שא"צ גט, ועמש"כ ס"ק י"א.

ובזה מיושב גם לרבא דנקט הכונס מפני שרצה לדון על צרתה, ובזה פשיטא שהיא אסורה, אבל בהחולץ הי' לו לדון על החולצת עצמה, ונחית לדין מעוברת חבירו דבלא"ה אסורה, ולכן נקט הכונס שלא יצטרך להאריך בדינה, וישנה דין צרתה.

שם אמר אביי בביאה כו"ע ל"פ דלא פטרה כו', פי' דמדאוריתא אינה ביאה של מצוה, דכיון שהיא במצב של ספק לא ניתנה כאן מצות ביאה להכניסו לספק איסור, [ולא מפני שאינה ראוי' להקמת שם כשהיא מעוברת, שהרי אף ביאת צרתה אינה כלום כ"ז שזו מעוברת], דבשלמא

יש להסתפק למ"ד אין קידושין תופסין בשומרת יבם אם קיבלה קידושין ואח"כ הי' וש"ק מאי, ונראין הדברים שקידושין תופסין בה לכו"ע, וגם נראין הדברים שאינה לוקה משום שו"י שזינתה, דכמו שלענין חיוב כרת אמרינן דאיגלאי מילתא שלא היתה זקוקה, ה"ה דלא קרינן בה לא תהי' החוצה, וכמו שאינה לוקה כך יש לה הויה לתפיסת קידושין, דאמנם אינה רשאית לינשא מדאורייתא עד שיצא לאויר העולם, אבל האיסור הזה מיתלא תלי כמו האיסור אשת אח, וכמשנ"ת לעיל דיסוד הא דולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם הוא מפני שמציאות עובר אינה מוחלטת שיהא בן קיימא, ולכן קבעה תורה שלא תנשא עד שיהא לו שם קיים, ולא סגי בהיתר של ממ"נ ע"י חליצה וייבום, וכיון שיסוד טעמא דקרא מכח הספק, שפיר אמרינן איגלאי מילתא לכל מה שנוגע מכאן ולהבא.

שם א"ל ר"ל ה"ק כו', לכאורה אוקימתא דר"ל דחוקה, דקתני שמא יהא ומפרש שמא לא יהא, ומוסיף וא"ת כו', אבל למש"כ לעיל דקשה לר"י מה שייך להזכיר ביאת וחליצת מעוברת דלא מהנו בוש"ק, הרי חייבין כרת ואין חליצתה כלום כדתנן במתני', ניחא דמזה מוכיח ר"ל דדברים אלו נשנו לענין שמא לא יהא וש"ק, ולא שמוענין דחליצת מעוברת לא שמה חליצה. - ור"י סבר דאין להגיה הברייתא וא"כ מפורש דהאי תנא סבר כותיה ופליג אברייא דבסמוך, ועי' לשון הגמ' מ"א ב'.

שם וא"ת הלך אחר רוב נשים כו' ולד אין פוטר כו', יש לעי' לפמשנ"ת לעיל דמה שקבעה תורה שעובר אינו פוטר, הוא בגלל שעובר זהו מצב של ספק, וא"כ מה תשובה היא שהולד אינו פוטר כו' הרי כיון שיש לנו לילך אחר רוב נשים, דין הוא שכל מעוברת תהא מותרת לינשא, ונראה דכיון שעובר אינו שם קיים למת, נשאר זכותו שתהא שומרת ליבם להקים לו שם, ולגבי זכותו של מת אין הולכין אחר הרוב, שרק לגבי איסורין שתהא מותרת לשוק, שייך להזכיר היתר רוב, ככל

שם א"ל רבא מה נפשך אי ביאת כו' דהא קי"ל דכל העולה כו', (לפמש"כ אפשר דבאמת היינו טעמיה דר"ל אליבא דאביי), ונראה דאביי אליבא דר"י סבר דכיון שהחליצה היא רק לצד שעולה לייבום, א"כ חליצה מעלייתא היא, דענין כל העולה לייבום היינו שאין מקום לחליצה כשאין מניחין לו לייבם, אבל כאן שהחליצה רק לצד שאם תפיל, אין חסרון מה שמקדים לעשותה בשעה שהיא מעוברת, שהרי עיקר חליצתו רק לצד שעולה לייבום, ורבא סבר דכמו שלענין ייבום אנו דנין על הזמן של מעוברת כמצב מיוחד לעצמו, ה"ה דלענין חליצה כן, ועכשיו הרי אין הייבום עולה כלל. - וכתבו הראשונים ז"ל דל"ד לחייבי לאוין ועשה דרבינהו רחמנא לחליצה, דהתם הא דאין עולין לייבום היינו מאיסורין דעלמא, אבל כאן אם מכח אישות המת אין מצות ייבום הו"ל שלא במקום מצוה ואין מקום לחליצה, אבל בחייבי לאוין ועשה קמ"ל קרא דלא חמיר איסוריהו כ"כ להפקיע זיקה, וכיון דתפסי בהו קידושין צריכה נמי חליצה.

ל"ו א' אלא אמר רבא כו' והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם

י. ל"ו א' אלא אמר רבא ה"ק הכונס כו' שמא יהא ולד בן קיימא וביאת מעוברת כו', יש לעי' מה צריך להזכיר דביאת מעוברת ולד ש"ק לא שמה ביאה הרי חייבין עליה כרת, והול"ל רק דולד אינו פוטר כו', ושמא הי' מקום לומר דכיון שכ"ז שהיא מעוברת אינה פטורה, א"כ יועילו החליצה והייבום להתירה ממ"נ בתוך זמן עיבורה, והיינו לר"י דמהני לולד שאש"ק.

ובבריייתא דבסמוך ג"כ יש לדקדק למה הזכירו ואין ביאה וחליצה פוטרת כו' ולר"י י"ל דקמ"ל דרק לצד שיהא בן קיימא אינה פוטרת, אבל אם לא הי' בן קיימא מהניא לה ביאתה, ולר"ל קמ"ל דביאת מעוברת לא שמה ביאה כלל.

שם והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם, נתבאר לעיל סק"ח מ"ט לא שרינן לה ממ"נ,

וכבר כ"כ בתו' הרא"ש בשם הר"מ, אבל לפמש"פ לעיל דלר"ל יקיים דינא קאמר שיחזור ויבעול וזהו ויקיים דקתני, א"כ א"א לפרש דיוציא לאחר שיבעול קאמר, דהא לא קתני ביקיים דמתני' שכבר חזר ובעל, אבל הר"מ מפרש דיקיים דמתני' היינו שיקיימנה ברשותו, ור"ל מפרש לה דהאי יקיים היינו לאחר שחזר ובעל, וע"ז פליג ר"א ואמר יוציא.

והרמב"ן הביא בשם תו' דצריכה גט וחליצה, וסיים דלא מיחזורא שמעתייהו, פי' דלא מסתבר שר"א חידש כאן ד"ז, וכיון דל"ג בגט אין מקור לחדש כן, ומבואר מזה דפשיטא ליה דאע"פ שגזרו שנפסלה מן הכהונה בחליצה, לא גזרו להצריכה גט בביאה, דבחליצה אושא מילתא ושפיר יש להחמיר במראית העין, אבל בביאה לא מיחזי כאשתו ואין להצריכה גט, ונקט בדעת תו' והרמב"ם שר"א חידש כאן ד"ז דבעינן נמי גט, ובהא קי"ל כר"א שאף רבנן מודו ליה בהא, וכ"כ הרשב"א והריטב"א, אבל לפמש"כ הי' נראה דמסברא קים לן הכי דומיא דחליצה, ולא מכח דברי ר"א, ולכן לא הוצרך הרי"ף להביא ברייתא דר"א, כיון דלא שמעינן מינה מידי, שאם מסברא אין חיוב גט, א"כ גם לר"א אין חיוב זה, ועמשנ"ת בכ"ז לעיל סק"ז, ושכ"נ מפרש"י בגמ' ל"ה ב' כמ"ש הגר"א.

ונראה דיש לדייק מסתמות הברייתא כהרמב"ן דאורחא דמילתא כשצריך גט וחליצה דרך התנא להדגיש כן, ומדסתם ש"מ דסגי בחליצה, אלא דלפי' תו' נקט גט לרבותא, וחליצה פשיטא דצריך, וע"ז כתב הרמב"ן דלא מיחזורא, שאין דרך התנא לסתום גט לחוד, ולסמוך דפשיטא דבעינן חליצה, אפי' לר"ל, וכ"ש כאן דאיכא למיטעי כדרי'.

לעיל סק"ז כתבנו דלר"י יקיים דמתני' קמ"ל דקנאה בביאתו, ולר"ל שצריך לעשות מעשה לקיימה, אבל לבתר ברייתא דר"א יוציא, איצטריך תנא לאשמוענין דרשאי לקיימה וא"צ

מצות התורה, אבל כלפי ענין הייבום הר"ז כזכות ממון שאין הולכין בו אחר הרוב, וזהו שאמר שהולד אינו עושה תיקון הקמת שם עד שיצא לאויר העולם, וכ"ז שלא הוקם שם אינה נפטרת לשוק, מיהו אם עובר לחוד הי' פוטר, אע"פ שרק עובר ש"ק פוטר, י"ל שהיתה רשאית לינשא לשוק על סמך הרוב, דהשתא הו"ל רק איסור לינשא, אבל כיון שעובר אינו פוטר א"כ האיסור קיים במוחלט, ורק לענין הקושיא בטעמא דקרא למה לא אמרו שפוטר מכח רוב, כלפי זה הוצרכנו לבאר דאין הולכין בזה אחר הרוב, אבל הביאור בגמ' כפשוטו דעובר אינו פוטר ולכן אסורה בודאי.

ויש לעי' לאביי דעובר פוטר א"כ למה מעוברת וצרתה אסורין, ודוחק לומר דמתני' ר"מ היא, דא"כ הו"ל לגמ' לפרש כן, כבסוגיא דלקמן קי"ט א', ואמנם לשינויא דרבא שם דבחזקה לייבום ומיעוט מפילות הו"ל כפלגא ופלגא ניחא נמי הכא, אבל אם אביי סבר כאמוראי דגמ' שם קודם שינויא דרבא, א"כ גם מתני' דהכא הו"ל לאוקומי כר"מ, ואפשר דהכא שהנדון על עיבור מסוים, ידע שפיר דמיעוט מפילות מצטרף לחזקת ייבום, אבל שם שהנדון על עיבור ולידה באופן כללי, י"ל דאזלינן בתר רוב והוי טפי ממע"מ, ואע"פ שיש גם סברא איפכא דודאי מעוברת קרובה יותר ללידה, מרוב נשים מתעברות ויולדות, מ"מ י"ל דכמה לידות עדיפי.

ל"ו ב' משום ר"א אמרו יוציא, בפלוגתת הראשונים אם יוצאת בחליצה או צריכה גם גט

יא. ל"ו ב' תנא משום ר"א אמרו יוציא, בפשוטו ל"ג יוציא בגט, דגם אם האמת שצריכה גט, אין זה מענין דברי ר"א שלא בא להשמיענו איך יוציא, וודאי דלר"י סגי בגט ולר"ל צריכה חליצה, ודברי רש"י ע"כ מתפרשים לאחר שיחזור ויבעול ויקיים לרבנן, וע"ז קאמר ר"א יוציא, ונקט כן לרבותא דאף לאחר שקנאה וקיים מצותו יוציא, וכ"ש דקודם שקנאה דאמרינן שיחלוץ ולא ייבם,

והרשב"א והריטב"א תירצו דאח"נ, אלא שר' יוסי השיב לו הדרשא הפשוטה לפי הבנתו של השואל, וזה ג"כ אמת אלא שא"צ לזה אליבא דר"ל, כיון שיש כאן גזירה חמורה יותר שמא תפיל ותסמוך על חליצה.

והרמב"ן תירץ דר' יוסי א"ל טעם זה משום דמהני גם לצד שאינה מעוברת, דכיון שאסורה בייבום אסורה נמי לחלוץ, ונראה דהראשונים ז"ל לא ניחא להו בתירוצי זה, דכיון שהאיסור דרבנן הוא ג"כ שמא מעוברת היא, נהי דקבעו כן במוחלט גם כשאין חשש מעוברת, מ"מ יסוד האיסור הוא שמא מעוברת היא, ובזה טעמיה דר"ל שמא תסמוך על חליצתה, ולא נוסף בטעם דשמא אינה מעוברת ואסורה מדרבנן, סיבה לאסור חליצתה, כיון שהכל משום שמא מעוברת היא, ודעת הרמב"ן דמ"מ יש יתרון בטעם זה שכולל גם אופנים שבודאי אינה מעוברת, וכדאמרינן בגמ' דלא מהני אם יבא אליה ויאמר, ואמנם בכה"ג איסור הביאה אינו בחשש דאוריתא, מ"מ שפיר גזרו מדרבנן שגם לא תחלוץ, ואפשר דס"ל לתו' והרשב"א דכיון שטעם זה לגזור אטו דרבנן רחוק יותר, הו"ל להזכיר הגזירה אטו דאוריתא, וע"כ דא"ל הטעם הפשוט יותר.

ומ"מ לדינא לכל הטעמים אם חלצה תוך ג' ונמצאת שאינה מעוברת א"צ חליצה אחרת, וכמשנ"ת לעיל סק"ב.

בדין מעוברת לאחר ג' אם חולצת לכתחלה לר' יוחנן, לכאורה י"ל דכיון דודאי מעוברת היא יש לאסור החליצה מאם לא יחפוץ, שהרי אסורה בייבום יותר מתוך ג', דכיון דמיעברא ורוב נשים ולד מעליא ילדו הר"ז קרוב למזיד ולא מייתי קרבן, אבל קשה א"כ מאי פריך ר"א ל"ו א' דתחלוץ תוך ט' הרי לכתחלה אסורה לחלוץ, ועמשנ"ת לקמן ס"ק י"ג מדברי התו' והרשב"א והריטב"א בזה, וביאר אאמו"ר שליט"א דדוקא בכה"ג דצרה במדה"י יש להתיר לכתחלה, דהו"ל

להוציא, מיהו אפשר דמתני' עיקר הדין אשמועינן ולא לאפוקי מקנסא, עי"ש.

יעוי' בבהגר"א סי' קס"ד ס"ק י"ח, ותו"ד ז"ל דבספק אם כלו חדשיו דמדאוריתא פטורה כיון שנגמרו סימניו, א"כ מדאוריתא היתה ביאת איסור, ולכן אף שהחמירו מדרבנן לחוש שמא אינו ש"ק, מ"מ הביאה כמאן דליתא אפי' לר"י, דביאת איסור אינה כלום, ואפי' לאחר שמת הולד כיון דמדאוריתא ביאת איסור היא, לא מהני לפוטרו מן החליצה, אע"פ שיש מ"מ"נ שהרי חכמים הצריכו חליצה רק שמא אינו ש"ק, מ"מ אין להתחשב בביאת איסור, והדברים מחודשים, גם עיקרן צ"ב שהרי הביא מהלחם משנה שכתב דס"ד דבכה"ג א"צ גט, כיון דמדאוריתא פטורה ואין ביאה תופסת בה, ולא החמירו מדרבנן אלא להצריכה חליצה, דאילו מדאוריתא פטורה מכלום, ואילו הגר"א כתב דחייבהו מדרבנן בגט וחליצה, (שו"ר בזה באו"ש זיקה אות כ"ט ולע"כ), וצ"ת.

מ"א ב' מהו לחלוץ תוך ג' כו'.

בדין מעוברת לאחר ג' אם חולצת לכתחילה לר' יוחנן.

יב. מ"א ב' תוד"ה קרא, וי"ל דלר"ל נמי אינה חולצת תוך ג' משום דאינה עולה לייבום, בתו' הרא"ש ביאר יותר דדרשא דעיין עליו אביאה דיבמה קאי, והא דאינה חולצת היינו מקרא דאם לא יחפוץ כו', והדברים מחודשים דלא משמע כלל דהשתא הדר ביה ממאי דהוה פשיטא לן דטעמיה דר"ל בייבום וחליצה שוה, וככולה סוגיא דלעיל ל"ה ב' אבע"א קרא וסברא ובשינויא דאביי, והרי לאביי מדאוריתא לא אמרינן כן בכה"ג אליבא דר"י, ומדברי ר"י נחדש דר"ל אמר כן מדאוריתא ור' יוחנן מדרבנן, ולשון קרא עליו המקרא הזה לא משמע דרשא גמורה, ופשטות הגמ' דכמו בקושיא לר' יוחנן הוה פשיטא לן דטעמיה דר"ל משום גזירה שמא תפיל ותסמוך על חליצתה, ה"נ השתא לא נשתנה ד"ז בדר"ל,

אליהו ויאמר דלא מיעברא, אבל לאחר ג' אם יבא אליהו ויאמר דלא מיעברא או דמיעברא ומפלת חולצת לכתחלה לר"י, וצ"ל דס"ל להרשב"א שאם יבא אליהו ויאמר דתפיל ג"כ לא תחלוץ לכתחלה, ולא סמכין שיאמר דלא מיעברא דזו מנין לנו, ולכן כתב הרשב"א דעדיפא מינה משני, והריטב"א הוסיף דלא שמעינן שהחמירו מדרבנן אלא להמתין ג' חדשים, אבל להמתין זמן מרובה עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה לא שמענו, ולכן הוצרכו לטעמא דכרוז לכהונה, ונראה דאין זה יישוב על תוך ט', אלא כיון דפריך וליטעמך תחלוץ לאחר ט', לכן הוצרך ליישוב לכל הזמן.

ולפ"ז אכתי קשה מ"ט דר' אלעזר דמייתי מינה ראי' לר"ל, הרי ע"כ ר"א ס"ל דאחר ט' שפיר חולצת, והו"ל לשנויי דתוך ט' אינה חולצת מפני שאינה עולה לייבום כדאמר ר' יוסי מ"א ב', ונמצא שאין לנו ליישוב לקושיא זו אלא כדברי התו', דכיון שאין איסור הייבום מוחלט גם אם יבא אליהו ויאמר, לכן אין לאסור חליצתה כה"ג, מיהו י"ל דאצ"ל דאפי' יבא אליהו ויאמר דמיעברא ומפלא ג"כ מותרת לחלוץ, אלא דכיון דאפשר דלא מיעברא כלל, תו לית להו לרבנן לאסור החליצה משום אם לא יחפוץ כיון שזוהו רק מאורע שאינו ידוע, אבל בדרך כלל ידוע כה"ג, ודיינינן ליה כחסרון ידיעה, ולא כמצב של ספק, עמשנ"ת בזה לעיל סוס"ק י"ב מדברי אמו"ר שליט"א.

שם וליטעמך תחלוץ לאחר ט' כו', כבר תמהו בתו' מ"ט דר"א, ונראה דר"א סבר דבאמת חולצת לאחר ט', ומפרש מתני' דדוקא כ"ז שהיא ספק מעוברת לא תחלוץ, והיינו דקתני שמא מעוברת ולא שמא ילדה, דאם החשש שמא ילדה הרי היא חולצת ומותרת ממ"נ, וכדס"ל לזעירי לקמן קי"ט ב', ותלמודא סבר כר"ח דלעולם לא תנשא, ודייק מדקתני עד שתדע, דהיינו שיהא לה ברור גמור אם היתה מעוברת ואם ילדה וכמ"ש רש"י ד"ה ולטעמך, וא"כ גם לאחר ט' בכלל מתני', וכבר כ"כ אמו"ר שליט"א בסק"ד

כחסרון ידיעה דכל ספיקא דעלמא, ואמנם יתכן גם שהיא מעוברת, אבל הספק דשמא אינה מעוברת הרי הוא ככל ספק, וכיון דבחסרון ידיעה חשיבא עולה לייבום כדאמר מ"א ב', השתא נמי חשיב מאורע שאין ידוע לנו, ושפיר חולצת לצד דלא מיעברא, אבל במעוברת לפנינו פשיטא דאסורה לחלוץ, שהרי כל איסור תוך ג"ח הוא שמא מעוברת היא וקעבר על אשת אח, [דמה"ט החמירו ביבמה לכו"ע אפי' לר' יוסי טפי מכל הנשים], וכ"ש דבדואי מעוברת יש לאסור.

וכתב עוד דאפי' יבא אליהו ויאמר דמפלת ג"כ מבואר ברשב"א ובריטב"א דאסורה לחלוץ, ואפשר שאף התו' מודו בזה, ומ"ש תו' ל"ו א' ד"ה בשלמא דבצרתה במדה"י חולצת משום דאם יבא אליהו ויאמר דלא מיעברא או אפי' דמיעברא ומפלת מותרת להתייבם לר"י, היינו דוקא במדה"י דאי לאו דאמר אליהו דמיעברא הוה שרינן לה לחלוץ, השתא נמי הפה שאסר הוא שהתיר ואמר דמפלת, אבל במעוברת לפנינו לכתחלה לא שרינן ייבום ואפי' לא חליצה אפי' יבא אליהו ויאמר דמפלת, ועי"ש שהוכיח הדברים.

ל"ו א' אפשר איתא להא דר"ל כו'

יג. ל"ו א' אר"א אפשר איתא להא דר"ל ולא תנן לה במתני', משמע דדברי ר"ל הם המיוחדים דלא אמרינן איגלאי מילתא למפרע לענין חליצה וייבום כמו לענין חיוב קרבן, והי' לו לתנא דמתני' להשמיענו ד"ז בהדיא, ולא לסמוך על הדיוקים דלעיל מדקתני רק פסלה מן הכהונה, דודאי איכא לדחויי כדר"י, ולא הי' התנא סומך שנלמד חידוש זה מהאי דיוקא.

שם אלא תחלוץ בתוך תשעה ותנשא לאחר תשעה, הקשו הרשב"א והריטב"א מ"א ב' דילמא לא תחלוץ לכתחלה מפני שאינה עולה לייבום, וכדאמר לקמן מ"א ב' דמה"ט אינה חולצת תוך ג' לר"י, ובתו' כאן ד"ה בשלמא תירצו דלא דמי דהתם אינה ראוי' לייבום כלל, אפי' יבא

המאור בדוכותא דחיקא דליכא למיקם על בירורא דמילתא כדאי הוא זעירי לסמוך עליו כו', ומשמע דלר"ח אסור, ומדברי הרמב"ן שהתירה לכהונה ע"י כרוז כשחלצה ונודע שילדה, יש ללמוד דבדיעבד לא חיישינן דאיכא מאן דלא שמע הכרוז, ומותרת לכהן לכתחלה, ומה"ט ראוי שלא להחמיר שלא תחלוץ כשנראה שא"א לברר הדברים, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א הנדמ"ח לקמן קי"ט ב' שכתב דאפשר שאם נתעגנה כמה שנים מחוסר אפשרות לברר מתירין לה, עי"ש שנים מחוסר אפשרות לברר מתירין לה, עי"ש ואינו תח"י, ועי' תו' שבת קל"ו ב'.

שם א"ל אביי מידי לא תחלוץ ולא תתייבם קתני, גרסת הרז"ה והרמב"ן במלחמות פ' בתרא מידי תחלוץ ולא תחלוץ קתני לא תנשא ולא תתייבם קתני [בלא חליצה, הרמב"ן כתב דבנוסחי דווקי לא גרסינן בלא חליצה], ולעולם אי חלץ לה ה"נ דמשתריא, ומפרש הרמב"ן דאביי קאמר דתנא לא נחית לדין החליצה, ומתפרש לכל חד כדאית ליה, דאי ס"ל כו' יוחנן וכזעירי מותרת לחלוץ בתוך ט' ולהנשא לאחר ט', ולא תנשא בלא חליצה קאמר, ואי ס"ל כו' יוחנן וכו' חנינא לכתחלה לא תחלוץ, ומשו"ה קתני שלא תנשא כלל מפני שלכתחלה לא תחלוץ, אבל אם חלצה אפי' בתוך ט' מותרת להנשא לאחר ט', ונאפי' לכהן מותרת ע"י הכרוז, דרק לכתחלה שלא תחלוץ חיישינן], ולפ"ז ניחא דלא מיייתי דאביי בפרק בתרא, כיון דלא נחית לפלוגתא דזעירי ור"ח.

אבל הרז"ה והרשב"א והריטב"א מפרשים דאביי כזעירי, ונראה דהיינו משום דס"ל דלר"ח אם חלצה ג"כ לא תנשא, ואביי הרי מתירה לינשא אם חלצה או אפי' לחלוץ לכתחלה, וגם ברש"י מבואר דלאביי חולצת לכתחלה ומותרת להנשא לאחר ט', והיינו כזעירי.

ולפ"ז אביי בא ליישב מתני' כר"י גם אם ס"ל כזעירי, דליכא למידק ממתני' אלא שלא תנשא, ואם מותרת לינשא אחר ט' יכולה לחלוץ בתוך ט', דלא נחית תנא לזמן החליצה כלל.

ובהערות, ונהוסיף די"ל דר"א מפרש עד שתדע לומר שלא תחלוץ אחר ג' כיון דלא שמה חליצה, ודחה דכיון דלא קתני בהדיא לא תחלוץ אין מתפרש ע"ז לשון עד שתדע מיהו אין דיוק דעד שתדע הכרח גמור, וזעירי ור"א דייקי לשון שמא מעוברת], וסוגיא דלקמן קי"ט ב' מוכחת כן דמ"ד טעמא דכרוז לכהונה מפרש מתני' לעולם, וא"כ ר"א דלא ס"ל טעמא דכרוז ע"כ דמפרש מתני' עד לאחר ט' כזעירי.

שם אלא בר מינה דהיא כו' כרוז לכהונה כו'

יד. שם אלא בר מינה דהיא כו', יש לתמוה למה מעגנינן לה לעולם משום חשש זה, וביאר אאמו"ר שליט"א דכיון דרוב נשים מתעברות ויולדות אנו רואים הכרוז כודאי, ולכן אסרינן לה לחלוץ, ויש להוסיף שאם נתירנה לחלוץ ולהנשא הרי בודאי לא תברר מה עם צרתה, כשאין דעתה להנשא לכהן, או שיש טורח בבירור הדברים, דכיון שבלא"ה ממתנת תחלוץ ולא תברר, ולכן אם לא נאסרנה לאחר ט' הרי לא עשינו כלום למנוע הכרוז, ונמצא שאין האיסור להנשא אלא כדי שתעשה בירור כל דהו, ואף אם יארע מקרה שתתעגן, מ"מ ברוב פעמים הדבר מתברר בקל, ואין לנו עצה להביא הדברים לידי בירור אלא אם נאסרנה לחלוץ ולהנשא עד שתברר, ולא מבטלינן תקנתא דרבנן משום מאורע שקשה לה לברר, דודאי סתמא דמילתא כמו שיודעת שבעלה מת יכולה לברר ענין צרתה, ורק במאורע מיוחד א"א לברר ענין צרתה.

ואפשר שאם רואים ב"ד שא"א לברר יותר ממה שביררה מתירין אותה להנשא, דתו לא חיישינן לכרוז, שהרי ראינו שאינו עתיד להתברר יותר, ונמצא לפ"ז שלעולם לא תבא לידי עיגונא עי"ז, ומצינו בגמ' קי"ט ב' דמהני באומרת אני והוא נחבאנו במערה, אלא דהתם לא ידעינן האמת שמא יתברר למחר, אבל כשראינו לאחר מעשה שא"א להגיע לידי בירור בזה י"ל דלכו"ע יש מצב שב"ד מתירין לה להנשא, ועי' לשון בעל

כשרה, אבל הריטב"א כתב דחיישינן שלא תשמע לנו כיון שיודעת שהיא כשרה, ולכאורה זהו חשש רחוק שמא תעבור ע"ד ב"ד ולא יפרישוהו, (וגם יהא מי שלא ישמע הכרוז, מיהו לדבריו לא יכריזו כ"ז שאין מוכיחה לפנינו), ולשון הגמ' כמפורש שאם נודע יכריזו ולא יפסלוה, ואמנם אמרו כן כטעם שלכך גזרו שלא תחלוץ, אבל ודאי מתפרש שאם חלצה מכריזין, ורק מטעם קנס שייך לפסלה, כיון שאין כאן סרך פסול, ולא מצינו שקנסוה.

ומקור דברי הרשב"א והריטב"א הוא מהא דתנן ל"ה ב' באין הוש"ק דפסלה מן הכהונה, וקשיא להו מ"ש מוש"ק, הרי לר"ל תרויהו לאו חליצה ניהו, וע"ז תירצו דבדאיכא ולד הרי מוכיחה קיים וסמכין אכרוז, אבל בולד שבמדה"י לא סמכין אכרוז ופסולה לכהונה, ולכאורה קשה תרתי, א' דבמתני' הנדון בדיעבד לאחר שחלצה, ובהלכה צרתה למדה"י הנדון לכתחלה שלא תחלוץ, ומ"ט מדמו להו אהדדי [וערשב"א מ"א ב' בזה], ועוד דבמתני' כשלא ה' הולד בן קיימא הרי איגלאי מילתא שחייבת חליצה ולכן ראוי לגזור, דלא שייך הכרזה שלא היתה צריכה לחלוץ, ולאו כו"ע ידעי שהיתה מעוברת ושחליצת מעוברת לא שמה חליצה, ולכן פסולה אף שאירע שמת היבם ושוב לא חלצה, אבל כשנודע שלא היתה ראויה לחליצה כלל, ודאי דלא פסלינן לה משום חשש שלא ישמעו ההכרזה.

וכבר כתבנו לעיל סק"א ו' דלכאורה סוגית הגמ' ל"ה ב' מוכחת כהרמב"ן, דהא מותיב ר"י לר"ל מ"ט פסלה מן הכהונה, ואם איתא דבהלך בעלה וצרתה למדה"י ובמת בעלה ואח"כ בנה פסולה לכהונה כשחלצה, א"כ מאי פריך ר"י לר"ל, הרי איהו נמי מודה דבאין מוכיחה קיים פסולה, וכש"כ בולד שאש"ק, ועוד דלר"י קתני תנא פסלה מן הכהונה וסמך שנבין מזה שחליצתה כשרה, וש"מ דכל שאינה חליצה לא פסלה, ואין לומר דאה"נ לר"י גם בהני כשרה לכהונה, ודבריהם ז"ל הם רק אליבא דר"ל, דאין לחדש פלוגתא נוספת בין ר"י ור"ל, והרי סוגית הגמ' ל"ו

ואפשר דאביי לשיטתו דולד פוטר קודם שיצא לאויר העולם, וא"כ גם להנשא בתוך ט' מותרת לר"י אם חלצה, והיינו דקאמר שלא הוזכר במתני' מה הדין אם חלצה, אבל אם הולד אינו פוטר בתוך ט', וע"כ מודה אביי דתוך ט' לא תנשא אפי' חלצה, א"כ א"א לפרש לא תנשא בלא חליצה דוקא, והא דמיתו לדאביי היינו רק לומר שאין התייחסות במתני' לחליצה, וזה יש לקיים גם למאי דקי"ל דולד אינו פוטר כו', מיהו יותר מיושב לקיים דברי אביי להלכה דקי"ל ולד אינו פוטר כו', וס"ל דלא תנשא דקאמר היינו לעולם בלא חליצה, ולא נחית התנא לבאר מתי מותרת לינשא עם חליצה, שגם אם אסורה עד לאחר ט', מ"מ עיקר מתני' לומר שלא תסמוך דמסתמא ילדה כרוב נשים, ואפשר דאביי אמר כן לאביי בר אבין ורחב"א או אף אמילתיה דר"א, [דלא ה' ר"א בבבלי בזמן אביי], או שאמר כן לבני הישיבה שאמרו בר מינה דההיא כו'.

בדין עברה וחלצה לאחר ט' אם מותרת לכהונה בנודע שילדה צרתה וש"ק

טו. בדין עברה וחלצה לאחר ט' קודם שנודע אם צרתה מעוברת, ואח"כ נודע שילדה בן קיימא, דעת הרמב"ן שהיא מותרת לכהן כמו מתני' דהחולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת בזמן שהוש"ק כו' ולא פסלה מן הכהונה, ואם באה להנשא לכהן מכריזין עליה, והרשב"א והריטב"א כתבו דדוקא במתני' שהולד כאן ומוכיחה עמה, אבל בולד של צרתה במדה"י כיון שאין מוכיחה קיים לא סמכין אהכרזה, וכן במת בעלה ואח"כ מת בנה ונודע הדבר בעדים ג"כ פסולה לכהונה לדעתם ז"ל, כיון שאין מוכיחה קיים, ולדעת הרמב"ן לא פסלינן לה לכהונה משום חשש שמא לא ישמעו ההכרזה, אלא דלכתחלה מורינן לה שלא תחלוץ, אבל אם חלצה ונודע אח"כ שהיא מותרת לכהן לא פסלינן לה משום הכרזה.

ולדברי הרמב"ן ניחא בפשיטות הא דלא שרינן לה לחלוץ, כיון דלא יתכן לפסלה לכהונה משום גזירה זו כשידעין בודאי שהיא

א' אחיא לפרש משנתינו כר"י, וכיון דלדידיה מתפרשא רק לכתחלה, יש לפרש כן גם לר"ל, וכן ברשב"א וריטב"א קי"ט ב' נסתייעו מדר' יוחנן מ"א ב' דחיישינן לכרוז, (וק"ק דאין זו מסקנת הגמ' שם), ולא משמע כלל דר"י ור"ל פליגי התם לענין דיעבד.

ולענין הלכה כתב הגרע"א ז"ל בשו"ע ס' קנ"ו סי"ב דמכריזין ומתירין אותה לכהונה, וציין לתשובת לחם רב דשם נקט דהרשב"א והרא"ש פליגי, אבל דעת הרמב"ם כהרמב"ן, וכתב המ"מ דלמד כן ממתני' ל"ה ב' וכדברי הרמב"ן, ועי' תו' שבת קל"ו ב'.

סימן יא

בדיני דרכי נועם ובדיני נאסרה והותרה

קיצור תוכן הענינים

פ"א' כל הסוגיא

א) פ"א' והלא דין הוא ומה במקום שלא עשה ולד כו' - יש לתמוה מה ענין זל"ז, הלא ביכום הנידון אם יש לבעל בנים, ובתרומה הנידון אם יש לה בנים. - דעת הרמב"ם דבתרומה אזלינן בתר הבעל האחרון, ולפ"ז נוחא קצת, ועוד בישוב הדברים. - בביאור ענין מתים כחיים.

שם עשה עובר כילוד, יל"ע הרי ביכום העובר כספק, ואם הפילה פטורין מן הקרבן, ואילו בתרומה יל"ע מכנעוריה דבודאי פטולה.

שם שהרי עשה מתים כחיים יל"ע הרי הטעם משום דרכי נועם, וטעם זה לא שייך במעוברת.

שם ואצטריך למיכתב מעוברת כו' בתו' נדה מ"ד הקשו דגם בתרומה איכא למידרש עיין לה. - היכא דכלתה מעוברת דליכא למידרש מכנעוריה כו' אלא מעיין לה. - יתכן דכלתה עדיף מהיא עצמה ונפ"מ תוך מ' יום, דהא עצמה מותרת כדאמר ס"ט ב', ובכלתה מעוברת תוך מ' י"ל שפוסלת דלגבי עיין לה אין נפקותא בין תוך מ' לאחר מ'.

שם ת"ל דרכי דרכי נועם כו' בדברי רש"י שתתנגנה, ולכאור' אינו נועם מפני שנאסרת עד החליצה ובדברי הראשונים בזה. - לכא' אי לאו דר"ג, כשמתו הבנים היתה הזיקה כמתבררת למפרע, אבל הגרע"א ז"ל ט"ז א' כתב שקדושין שנתקדשה בחיי הבנים תפסי ותו לא פקעי רצ"ע, וע"ע סי"ג סק"ו.

שם ונעשה מתים כחיים לענין תרומה לכא' גם ביכום אינם כחיים אלא שהפקענו כחו מאשתו והו"ל כגירשה, ואין שייך ללמוד מזה לתרומה.

שם ונעשה ולד מן הראשון כולד מן השני לענין יכום, ביאור הדברים.

י"ז ב' תוד"ה אשת כו'

ב) י"ז ב' תוד"ה אשת וא"ת תיפול מדכתיב דרכי כו' לכא' יש חילוק דביש לו בנים התורה התירה לגמרי,

משא"כ כשלא הותרה אלא שאין מי שייכום. - בדברי הרמב"ן שיש מתרצים שבחמי' אפשר שתמתין עד שימות ובירושלמי בזה. - בתירוצו הרמב"ן דנפ"מ בדאיכא עוד אחין, ובמה שסיים וזה אינו נכון בעיני כלל, אהי קאי. - והגרע"א ז"ל כ' דהתו' לא תירצו כן, לשיטתם ב' א' דגם בלא אידחיא לגמרי שייך דר"ג. - אבל הרשב"א כתב תירוצו זה, ובדף מ"א כתב כדברי התו' ב' א'. - שם בא"ד ואור"י כו' חמותה מעוברת, בקושיית הגרע"א ז"ל שהרי אי"צ להמתין דלא חיישי' למיעוט שתלד זכר, בישוב הדברים. - בדברי הרשב"א ק"ט א' ע"ד הירושלמי. - בתו' ב' א' בענין נדה.

בדין יבמה שבשעת נפילה היתה ראוי' רק לחליצה ג) בדין יבמה שבשעת נפילה היתה ראוי' רק לחליצה ואח"כ הותרה, לכא' אין חסרון דר"ג בכה"ג. - ויש לדון מצד שאין חיובים מתחדשים אחר הנפילה, אבל י"ל כיון שהיא בפרשת חליצה לא נקבע פטור. - בתו' ב' א' דיש ענין דר"ג בלא אידחיא, וק' מ"ש מהותרה ונאסרה מ"א א' שחוזרת להתירה רק בלא אידחיא, וישוב לזה. - בדברי החזו"א סי' קכ"ב באיסור חדר"ג, משמע דח"ע שנאסרה אינה חוזרת להתירה אבל במכתב כתב שחוזרת וראי' לזה ברייתא מ"א א'.

ל' א' בדין נאסרה ודרכי נועם

ד) ל' א' אר"י א"ר כל יבמה שאין אני קורא בה כו', בגמ' אמרו שרב בא להוסיף בלא אידחיא, ויל"ע היכן מרומז כן בדבר. - יש כאן שני דינים א. שעת חובתה של חלות המצוה ב. דרכי נועם, והנפ"מ ביניהם. - יל"ע לב"ש שצרת ערה מותרת דנמצא שהיכום לא אידחי מה"ב לגמרי, מהו. - שם הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, מה נוסף במשל הזה.

שם מהו דתימא כו' היכא דלא אתחזיא בנפ"ר, יל"ע אם חלץ לה אחיו בזמן שאשתו עמו, האם חשיבא החליצה בשליחותו ונפ"מ לר' יוחנן י' ב' שלכשתמות אשתו שלא

פ"ז א' כל הסוגיא

א. פ"ז א' והלא דין הוא ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כו', יש לתמוה מה ענין זל"ז, הרי בייבום הנדון אם יש לבעל בנים, והראשון אין לו שייכות לכאן, ובתרומה הנדון אם יש לה בנים, ואין חילוק מאיזה בעל, כמו שאין חילוק בייבום אם הי' לו בנים מאשה אחרת, ועו"ק מה שייד להזכיר מתים כחיים הרי בייבום ג"כ בנים שמתו בחיי הבעל אינם כחיים, ובאשה שהיא עדיין בחיים הר"ז לגבי דידה כבנים שמתו בחיי הבעל.

ולדעת הרמב"ם פ"ו מתרומות הי"ט דאזלינן בתר בנה מהבעל האחרון, ואינו מחלק במתני' בין בת ישראל לבת כהן, אלא אם נשאת לכהן באחרונה ומת ולה הימנו בן אוכלת בתרומה אפי' בת ישראל, אע"פ שבנה מהישראל קיים, ואם נשאת לישראל באחרונה ומת ולה הימנו בן, אע"פ שבנה מהכהן קיים אינה אוכלת בתרומה אפי' היא בת כהן, לפ"ז חזינן שהבן מושך אותה לאישות הבעל שמת, וא"כ הי' מקום לומר דכמו שלגבי הבעל הבנים שבשעת מיתה קובעין, ה"ה לגבי דידה, וכמו שלגבי דידה בנים מן הראשון גוררין אותה אצלם וחוזרת לאכול בגללם, ה"ה דהי' מקום שהבנים יפקיעו מרשות היבם, ולא תמשך אחר אישות המת להיות זקוקה ליבם.

אבל אם נקטינן דלא כהרמב"ם אלא שהדבר תלוי בבת כהן ובת ישראל, דבת כהן שיש לה בנים גם מישראל וגם מכהן אוכלת בתרומה, ובת ישראל אינה אוכלת, עי' בזה בספר אאמור"ר שליט"א, [ועי' יש"ש וערו"ל] שהזכירו פ"ז זה כחידושיה דהרמב"ם], לפ"ז אין הבנים מושכין אותה לאישות המת, וכדחזינן שמאכילין אותה גם בלא נישואין ואפי' נתגרשה, [וכן בסברא דמשנשאת לאחר ניתק לגמרי הקשר עם שלפניו, ולא מתחדש הקשר שלפניו בזמן המיתה טפי משלפני פניו, ושמעתי להעיר דאם מע"ר אסור לכהנים יש ראי' ממתני' להרמב"ם, אבל בגמ' פ"ו א' מבואר דליכא מאן דאסר, וגם בירושלמי מתפרש ככתלמודן דהנדון אם נותנין לכהן, אבל

יהא אסור בה אלא בלאו. - יל"ע למה באמת לא שנה התנא כרב, כיון שיש בזה רבותא טפי.

ל"ב א' והך חזיא להתירא כו'

ה) ל"ב א' תנא הך כו' והך חזיא להתירא בביאור מה סבר מעיקרא. - לכא' ביש לו בנים, סברת דר"נ רק מגלה פירוש הפסוק דבין אין לו בשעת מיתה קאמר, אבל אם אנו מחלקים בין אידחיא ללא אידחיא, נמצא שסברת דר"נ היא הפוסקתה ממצותה ישוב הדברים. - שם ומשנה לא זזה ממקומה, בטעם שלא זזה.

מ"א א' מתה אשתו מהו ביבמתו

(ו) מ"א א' רב ור"ח דאמרי תרוייהו מתה אשתו מותר ביבמתו, מדהוצרך לומר מ"ט דרב, משמע שהפשטות כשמואל, ומוכח מזה דלכו"ע בשעה שנאסרה קיימא באיסור אשת אח. - שם אמר רבא מ"ט דרב משום דהויא כו' יל"ע מה הסבר הוסיף רבא בזה הלא פשוט שזה כל הנידון לפי שהותרה בתחילה ישוב הדברים. - ביאור דלפ"ז ניחא הא דמתיב רה"מ לרבא ולא לרב. - בנידון אם חלץ בשעה שהיתה אסורה, אם מועלת חליצתו לאחר שהותרה.

שם ר"א הוא דאמר כיון שעמדה עליו כו'

(ז) לכא' טעם זה אינו כמסקנת הגמ' ק"ט א'. - ובתרי' ירשו דשמעתין כמ"ד נשואין מפילין. - והריטב"א כתב דשמעתין כמסקנא ק"ט א' דר"א משום גזירה קאסר לה ונתבאר הדברים בס"ט סק"ד. - שם תוד"ה מתה כו'.

בשיטת הרשב"א שמוותרת ליבם בלא זיקה

(ח) בדברי הרשב"א בהוספה דכשקידש אחותה פקעה זיקתה ומ"מ מותרת להתיבם, בראיית הרשב"א ודחייתם - וסתמות הפוסקים שחוזרת לזיקתה ועוד ראיית לזה. - הקושיות בשיטת הרשב"א. - ובלשון הרמב"ם דמשמע כהרשב"א.

לענין הלכה

(ט) לענין הלכה מחמירין גם כהרשב"א וגם כהריטב"א. - בדין חלץ לה אחיו בזמן שאשתו קיימת אם מהני להפקיע ממנו הכרת ולמיקם בלא יבנה. - ובזמן שאשתו קיימת נראה דקאי באשת אח, גם אחר חליצת אחיו, וצ"ע, ועוד דברים בזה.

שהיא מעוברת ולאסרה כשיוולד, ועי' להלן דהדין כן הוא שעד ארבעים יום מותרת, ורק אח"כ נאסרת כדאמר לעיל ס"ט ב'.

שוב נתבאר עוד בזה לקמן סט"ו לדף פ"ז א' עי"ש.

שם עשה עובר כילוד, יש לעי' הרי בייבום העובר כספק, ואם איגלאי מילתא שלא הי' בן קיימא פטורין מן הקרבן, ואם נלמד מעוברת מייבום לתרומה הדין נותן שאם אכלה ואח"כ לא הי' ולד של קיימא פטורה מלשלם תרומה לעצמה, והשתא דאימעטא מכנעוריה יש לנקוט דבמוחלט פסולה ומשלמת קרן תשלומי תרומה, (עי' ס"ט ב' דמקולקלת למפרע), וי"ל שגם מכח הק"ו יש לפסלה במוחלט, דכמו שאסורה להתייבם כך אסורה בתרומה, ולר"ל אין חליצתה חליצה אע"פ שאין הולד של קיימא, ולענין תרומה י"ל דלכו"ע איסורה מוחלט כיון שזה נוגע רק בשעה שהיא מעוברת, ועי' להלן בדברי תו' נדה מ"ד א', שו"ר בתו' הרא"ש שם שכתב דלמאי דילפינן מכנעוריה לוקה עליה, ולפ"ז צ"ל דהו"מ לשנויי דלהכי איצטריך כנעוריה, ועי' להלן.

שם שהרי עשה מתים כחיים, יש לעי' הרי התם הטעם משום דרכיה דרכי נועם, ואין טעם זה שייך במעוברת, וי"ל דמ"מ מאותו טעם א"א לקבוע במעוברת דינים, דאם נימא שהיא פטורה מיבום לא נוכל לאסרה כשתלד ולד שאינו של קיימא, ואם תתייבם ותלד ולד ש"ק תאסר, ונמצא שמאותו טעם שמתים כחיים גם מעוברת אסורה, אבל בתרומה אפשר להתירה ולחזור ולאסרה, וכבר נתבאר לעיל.

שם ואיצטריך למיכתב [כנעוריה למעוטי] מעוברת ואיצטריך למיכתב וזרע אין לה כו', בתו' נדה מ"ד א' הקשו דגם בתרומה איכא למידרש אין לה עיין לה כמו בייבום, ותירצו דאכתי לא נדע לאסרה בתרומה, דבייבום ממתנת לידע אם הולד ש"ק, וביאר בתו' הרא"ש דר"ל שתמתין מלאכול, אבל לא תלקה עליה כזר, ואם

לכו"ע כהן מותר במעשר, ולפ"ז ניחא מתני' דהכא אף לר"מ, מיהו נראה בגמ' דאכילה שמכח הבן אינה מכח קשר לאביה דהא מכח בנה אוכלת בחזה ושוק, ואילו בבת כהן שיש לה בן מכהן ומישראל הרי כח הכהונה מתירה, והדין נותן שלא תאכל בחזה ושוק, ופשטות הגמ' שכל האוכלת מחמת בנה שוה, ואולי נאמר דכיון שהכוחות חלוקין מהני כהונתה, ומ"מ אוכלת בחזה ושוק, ולהרמב"ם ניחא, ויש לפרש לדעתו שחזורת לקשר של בנה ולא לבעלה, וה"ה בבנה שלא מנשואין אזלינן בתר בתרא, ולפ"ז ניחא קצת, וצ"ע, וא"כ צ"ע מה ענין זה לייבום לעשות ק"ו זה מזה, וכן בההיא דר"י מדסקרתא לקמן ב'.

ונראה דענין ולד מן הראשון מתפרש כמ"ש כדעת הרמב"ם, דכיון דחזינן שלענין תרומה כשאין לה ולד מן האחרון נגדרת אחר הולד מן הראשון, בין לפסלה מן התרומה ובין להאכילה בתרומה, א"כ הי' מקום לומר דכשמת בעלה בלא בנים תפקע מצות ייבום, אם יש לה בנים מן הראשון, כיון שהם גוררין אותה אצלם, ואלים כחם מן היבם, כיון שלבעלה לא היו בנים, [ויש להסתפק ביש לה בן מכהן והיא שו"י לישראל, אם אוכלת בתרומה דהא חזינן דאלים כחו של בן לענין חזה ושוק, ופשטות הדברים שאינה חוזרת, וצריך בירור ולע"כ], וכיון דחזינן דאלים כחו של היבם טפי מבנים מן הראשון, ואפ"ה במעוברת אינה בת ייבום, א"כ גם לענין תרומה לא תשוב לבית אביה.

וענין מתים כחיים, עי' להלן דהי' מקום לפרש כי תהי' אלמנה וגרושה וזרע אין לה באותה שעה כמו גבי יבום דמתפרש כן, אבל עיקר התשובה בזה היא דאין ללמוד מייבום שהדין נקבע בזמן המיתה, ולכן אם נתיר המעוברת לייבום נמצא שתהא מותרת גם כשיוולד, וזה אי אפשר, וכן אם נתירנה לשוק לא נוכל לאסרה אם הולד לא יהא של קיימא, ולכן ע"כ לקבוע דינה שבזמן שהיא מעוברת לא תנשא לשוק ולא תתייבם, אבל לענין תרומה אפשר להתירה בזמן

בתורה"א ענין הסכנה אות ד' דמחללין שבת על הצלת עובר תוך מ' יום ע"ש, ונמצא דצריכותא דתרי גופי קיימא לדינא, ולא רק דאי לאו קרא הוה מפלגינן ביניהו, דהשתא נמי נפ"מ לענין תוך מ' יום, וכן אם הוה ילפינן ק"ו מייבום הי' נפ"מ לתוך מ' יום, אלא דמשמע דבנעוריה לפסלה קאתי ולא להכשירה תוך מ' יום, ולהכי מפרשינן דק"ו פריכא הוא.

שם ב' א"ל רי"מ לרבא כו', תוכן הדברים דבעא מיניה מנלן הני דינים דכתיבי בברייתא שיש יתרון לתרומה ויש יתרון לייבום, ואמאי לא ילפי מהדדי.

שם ת"ל דרכיה דרכי נועם כו', פרש"י שלא תחלוץ תחת בעלה ותתנגנה עליו [ומקורו בגמ' ט"ו א', מיהו יש לחלק דשאני התם שלקחה בעלה בהיתר גמור, אבל כאן שיודע שעלולה להצטרך חליצה לא תתנגנה עליו], אבל בפשוטו אם צריכה חליצה אסורה עליו וזה אינו נועם כלל, שתהא אסורה לבעלה עד שיסכים היבם לחלוץ, ועוד דאפשר שצריכה להתגרש ולהתייבם, שו"ר שכ"מ ברמב"ן ורשב"א י"ז ב', וכ"פ בריטב"א כאן, וכתב דיכולה לחלוץ קודם שתנשא לזר דליכא טעמא דמימאסא עליו כ"ז שלא נשאת, אלא שאין החליצה מועלת בשעה שהיא פטורה, ולכאורה י"ל דסגי בזה שהיתה מותרת להנשא בלא חליצה שלא לחזור ולאסרה, אע"פ שיש לה עצה לחלוץ תחלה, וגם תלוי ברצון היבם כיון שאינו מחויב בדבר, מיהו ג"ז אמת שא"א לחלוץ ולומר ככה יעשה וגו' כשיש לו בנים.

ונראה דאי לאו דרכי נועם כשמתו הבנים איגלאי מילתא שהיתה זקוקה משעת מיתתו, שאין זיקה מתחדשת לאחר מיתה, דכיון שלא היתה זקוקה בזמן שהבנים חיים, הר"ז כגירש אשתו ואין מתחדש קשר שתהא היא כאשתו לומר שהבכור אשר תלד יקום על שמו, ורק מכח הקשר שלא ניתק משעת מיתה שייך ענין ייבום, ומה"ט חשיב שעת חובתה בשעת מיתה.

יתברר שהולד של קיימא איגלאי מילתא שהיתה אסורה, ולכאורה נפ"מ לענין תשלומי תרומה וכמש"כ לעיל, אבל קשה דא"כ הו"ל למילף מעוברת מתרומה גופה דהיינו אם אשת בנה מעוברת דממעטינן לה מעיין לה, והתם נמי אין ולד מן הראשון פוטר, כיון שהנדון רק על בנה, ולא שייך להזכיר ולד אשתו מאיש אחר, וי"ל דלאו ק"ו הוא כיון דלא משכח"ל הטעם שכתבנו לעיל גבי ייבום, מיהו בלא ק"ו יש לדמות זרע דידה לזרע כלתה, וי"ל דהתם תרי גופי והכא חד גופא, אבל א"כ הו"ל לתו' לתרץ כן, ועו"ק דודאי משמע בסוגיא שם דכל מקום שולד פוסל עובר נמי פוסל, מדדחקינן לאוקומי מתני' בכהן שיש לו שתי נשים, ולא מוקמינן לה בבן בנה, וע"כ דגם בבנה אם כלתה מעוברת פוסלת, כן הוכיח אחי הרי"א הובא בספר אאמו"ר שליט"א, ולפי דבריהם יש לשאול מנלן, דהא מעיין לה לא שמעינן פסול אלא להמתין.

אבל לפמשנ"ת י"ל דהא פשיטא לן דבכלתה דהויה תרי גופי ילפינן מעיין לה דמעוברת ג"כ פוסלתה, דסו"ס נשאר מזרעה בעולם, אבל עדיין אין ללמוד מזה לעצמה כשהיא מעוברת דבחד גופא לא מינכר זרות דידה, ואפשר דנפ"מ לדינא בתוך מ' יום דכשהיא עצמה מעוברת שריא כדאר"ח לעיל ס"ט ב', אבל כשכלתה מעוברת אסורה אפי' תוך מ' יום כמו לגבי ייבום, דגם תוך מ' יום בכלל עיין עליו, דסגי בזה שיש קיום לגוף השני להתייחס לזה כאילו הגוף המת עדיין קיים אבל שינוי בגוף אחד לא הוי עד מ' יום שאינו זכר לגוף אחר וחסר בעיקר יצירת הגוף, וכן נפ"מ למ"ד דעובר פוסל בעבדי אביו, אף תוך מ' יום הוא פוסל, שרק לגבי כנעוריה מחלקינן בין תוך מ' יום לאחר מ' יום, [שו"ר בתו' חד מקמאי ס"ז א' הביא עובדא שהיתה לפני הראב"ד ורבינו משולם והכריעו עפ"ר דמזכה לעובר תוך מ' יום קנה], אבל לגבי הבעל והאב אין חילוק אם נעיין עליו במיא בעלמא או במ' יום, וה"נ מסתברא להשוות עיין עליו דתרומה לייבום, וכ"כ הרמב"ן

שלא תחזור ותאסור, וביש לו בנים היתר גמור הוא כעת, שאין שייך להקים לאחיו שם כשיש לו בנים, והר"ז כמפורש בתורה שמותרת לשוק, ואין זה דרכי נועם לחזור ולאוסרה כשימותו בניו, אבל כאן שאין מי שייבם לא מצינו דחשיב לאו דרכי נועם כשנחייבנה להמתין, והרמב"ן הביא מתרצים דביש לו בנים אסורה לעולם, דאין בניו ובני בניו עתידים למות, אבל בחמיה אפשר שתמתין עד שימות או שלא יוליד, ולתירוצן זה החילוק בשיעור זמן ההמתנה, וזה באמת מחודש, והי' נכון לפרש דע"ז קאמר הרמב"ן שאינו נכון כלל, ועי' להלן בזה, אבל למש"כ החילוק דביש לו בנים הותרה לגמרי, ובאין לו אחים הר"ז כאונס שא"א לקיים מצות ייבום, וכמו שצריכה להמתין לקטן או לגדול שבמדנה יי'.

ובירושלמי נראה דגם באין לו אחים מיקרי היתר גמור, כאילו נכתב בהדיא דדוקא כשיש לו אחים לא תהי' החוצה, דאל"כ הו"ל לפרש דכ"ז שיש לו אב אסורה לינשא, ומ"ש ובן ואב אין לו מתפרש ובן אין לו ואביש לו לא תהי' וגו'.

והרמב"ן הביא מתרצים דנפ"מ ביש עוד אחים דלא אידחיא מהאי ביתא, וסיים וזה אינו נכון בעיני כלל, ולשון זה משמע דעיקר התירוצן לא נהירא, ולא רק משום דמוקמינן לדר"ש אליבא דר' אושעיא בחד אחא, וכמ"ש בתו' הרא"ש ובריטב"א, ועוד דהא מוקמינן לה נמי בתרי ולא ייבם, ונראה כונתו דכי ישבו אחים יחדו בא לפרש דבלא ישבו יחדיו ליכא מצות ייבום, וא"א לפרש דאיצטריך קרא רק בדאיכא מצות ייבום ולומר שהנולד כעת לא ייבם, וכעת ראיתי בספר אאמור"י שליט"א שכתב לפרש דקאי אתירוצן קמא, וכ"נ ברשב"א וריטב"א שהעתיקו ולא תמהו ע"ז כ"כ.

כתב הגרע"א ז"ל דהתו' לא הביאו תירוצן זה משום דס"ל בדף ב' ע"א דגם בלא אידחיא מהאי ביתא, אין זה דרכי נועם שתחזור להזקק למי שכבר הותרה ממנו, אבל הרשב"א כתב תירוצן

שו"ר שהגרע"א ז"ל ע"ד התו' ט"ז א' נקט דקידושין תופסין בה עד שימותו הבנים ותו לא פקעי אף למ"ד אין קידושין תופסין ביבמה לשוק, ומשמע דמפרש שהזיקה מתחדשת לאחר"ז, ולכאורה זה מחודש שתהא זיקה לאחר שנכנסה לגמרי לרשות אחר, ול"ד למ"ד קידושין תופסין ביבמה שחיוב הזיקה מונעה מלהשאר ברשות המקדש, וזוקקה לרשות היבם משעת מיתה, מיהו גם בריטב"א הנ"ל שכתב דלא מהניא חליצה, משמע דהשתא פטורה במוחלט, אלא די"ל דהויא כמעוברת לר"ל. [נא"ה. ע"ע סי"ג סק"ו ד"ה כתב]

שם ונעשה מתים כחיים לענין תרומה כו', לכאורה גם בייבום אינם כחיים, אלא שהפקענו כחו מאשתו והו"ל כגירשה, וא"כ אין שייך ללמוד מזה לתרומה דסו"ס אין לה בנים, וי"ל דמ"מ משום דרכי נועם שמעינן דקרא דובן אין לו מתפרש בשעת מיתה, וא"כ גם בתרומה נימא הכי, דכי תהי' אלמנה וגרושה וזרע אין לה בשעה שנתאלמנה או נתגרשה, ומשני שאין ענינה תלוי בבעל כלל, שהרי גם בנים מאחר ושלא בנשואין פוסלין ומאכילין אותה, וכיון שתלוי בזרע שלה אין לתלות בזמן המיתה כלל, ועוד שהרי היא בחיים, ובחיי הבעל לא עשו מתים כחיים, ועמש"כ לעיל בדברי הרמב"ם, ועי' תו"י [נדרפס בעמוד א'] שדנו בזה.

שם ונעשה ולד מן הראשון כולד מן השני לענין יבום מק"ו, כבר נתבאר לעיל דהי' מקום לומר שנגררת אחר בנה ועי"ז תפקע זיקתה מבעלה האחרון, כמו לענין תרומה שנגררת אחר הבן כשבעלה האחרון מת בלא בנים, ומשני ובן אין לו והא לית ליה, דתלה הכתוב בבעל, ובצד רחוק יתכן שתהא מצות יבום גם לטובת אשת המת, וכשיש לה בנים א"צ לקחתה לו לאשה.

י"ז ב' תוד"ה אשת

(ב) י"ז ב' תוד"ה אשת, וא"ת תיפול מדכתיב דרכיה דרכי נועם כו', בגמ' מצינו כשהותרה

בנתקדשה ואח"כ ילדה נקבה, דשאני התם שנאמר עיין לו, וכעת ראיתי בספר אאמו"ר שליט"א שביאר בכ"ז בארוכה ע"ש.

בתו' ב' א' כתבו דהמתנת נדה הוי דרכי נועם כיון שגם לבעלה ממתנת, וגדולה מזו אמרו בשמעתין דאף המתנת מעוברת חשיב דרכי נועם, ובאמת חסרון דרכי נועם שייך רק בדבר מסופק, ולא בודאי כלידה וטבילה, מיהו קושטא הוא שאם היתה צריכה להמתין שנים רבות, כמו עד שימות חמיה, אין זה דרכי נועם אף אם ידענו שהוא ימות תחלה, ובנדה כה"ג לא חשיב חסרון בדרכי נועם מטעמייהו דהתו'.

בתיורין קמא כתבו תו' שם דנדה אסורה על כל העולם כמו על היבם, וביאר אאמו"ר שליט"א דחשיב איסור צדדי כמו ייבום ביוהכ"פ שאסור בתשה"מ, ואין שייך לייחס העיכוב לסוג האשה שנפלה, ומה"ט אם בעל קנה כיון שבמקרה עבר איסור בזמן הייבום, ואין המצוה של הייבום כנפגשת עם האיסור כלל, ואין בזה היתר של עדל"ת גם באין בו כרת, דמבחינת המצוה יכול להמתין.

בדין יבמה שבשעת נפילה היתה ראוי' רק לחליצה, האם חוזרת להתיירא

ג. בדין יבמה שבשעת נפילה היתה ראויה רק לחליצה, ואח"כ היא ראויה גם לייבום, כגון כהן גדול שנצטרע לצד שהוא מותר באלמנה, בפשוטו אין בזה משום דרכי נועם לומר שכבר נפטרה מייבום, דכיון שהיא עדיין זקוקה לו הרי היא עדיין ברשותו, ומה בכך שחשבה שלא תתייבם, (והרי יכול לעגנה ולא תוכל להנשא), דגדר הדברים כ"ז שהיא זקוקה לפרשת ייבום, הרי הפרטים של המצוה נקבעים לפי הענין, ודין דרכי נועם לא שייך כ"ז שהיא יודעת שהיא זקוקה לפרשה זו, ותדע דכשראויה לאחין גם לייבום אע"פ שאינה ראויה לאח הזה שהוא כהן גדול ודאי שאין בזה חסרון בדרכי נועם, וה"ה בחד אחא כ"ז שזקוקה לחליצה.

זה, וכדף מ"א כתב כהתו' דג"ז לא מיקרי דרכי נועם ויש מקום לחלק דזה שלא ה' בעולם כלל לא חשיב שהותרה ונאסרה, ורק כשיודעת שהותרה מאדם מסוים אין זה דרכי נועם, אבל להמתין לענין מחודש שאני, מיהו בדעת תו' בלא"ה צ"ע דהא בהותרה ונאסרה וחזרה והותרה לא חיישינן משום דרכי נועם, ודוחק לומר דכשהיתה זקוקה לו והוא הפקיע הזיקה מרצונו אין זה חסרון בדרכי נועם, שכאילו השתמש בזכותו לאסור ולהתיר, ולא חשיב דרכי התורה, ודוקא בדלא אידחיא.

שם בא"ד ואור"י דאיצטריך להיכא דחמותה של יבמה מעוברת כו', בירושלמי מפרש דצריך להמתין לה כמו שצריכה היבמה להמתין כשהיא מעוברת, והקשה הגרע"א ז"ל הרי מן הדין א"צ לחשוש שתלד זכר דהו"ל מחצה נקבות ומיעוט מפילות כדאר"י ק"ט א', ובתשובה [ח"ז סי' ס"ה] תירץ דנהי דא"צ לחוש שתזקק לייבום אבל אם בסוף אירע שילדה זכר תאסר על בעלה, ואין זה חסרון בדרכי נועם ככל דיני התורה דסמכינן על רוב, ואם אירע שהי' מהמיעוט משתנה הדין ומביא חטאת על שגגתו, ועכ"פ בספק טומאה ברה"ר וכיו"ב ודאי חייב קרבן אם נתברר הספק לחומרא, ויעוי' ברשב"א ק"ט א' שהקשה ע"ד הירושלמי למה צריכה להמתין ולא סמכינן ארובא, ועי"ש מה שתירץ, ונראה דלצד שתלד זכר הרי היא אסורה מיד, ולא אמרינן דהשתא מיהא ליתיה בעולם, ואע"פ שאינה לוקה כ"ז שאינו בעולם, מ"מ חייבת מדאוריתא להמתין לקיים המצוה, אע"פ שאין זה לאו גמור, דזוהי כונת המצוה, ולכן כשאירע שילדה זכר ואיגלאי מילתא דעבדה איסורא אין זה חסרון בדרכי נועם, אבל אם ה' איסורו מכאן ולהבא, חשיב חסרון בדרכי נועם אע"פ שיש לה לחוש ולהמתין, דסו"ס כיון שהותרה שעה אחת אינה נאסרת, וכנראה דסבר הרשב"א שהיא כמותרת במוחלט במצב זה, ועי' קובץ הערות שהעיר בדברי הרשב"א, מיהו אפשר דאין איסורה מוחלט כמו מעוברת לר"ל, ונפ"מ

ואמנם יש לדון דכיון דבשעת נפילה לא קרינן בה דין ייבום, א"כ לא יתחדש חיוב זה, ולא משום דרכי נועם אלא שאין חיובים מתחדשים אחר שעת נפילה, מיהו מסתברא דכיון שהיא בחיוב הפרשה, אין פרטי המצוה קובעים גברי פטור, ולא חשיב הייבום כחיוב מחודש, ויש ללמוד מזה דכל העולה לחליצה לא חזר חיוב אשת אח, דהא חזינן שחיוב החליצה מחזירה לפרשת ייבום לכל דבר.

מיהו בתו' ב' א' הזכירו ענין דרכי נועם גם בדלא אידחיא מהאי ביתא, כיון דאידחיא מיבם זה, ויש להקשות לדבריהם מ"ש הותרה ונאסרה ואידחיא מהאי ביתא שאינה חוזרת להיתירה, ובלא אידחיא מהאי ביתא חוזרת להיתירה לרב מ"א א', וצ"ל דכיון דחזינן האיסור כדבר זמני ומה"ט חוזרת להיתירה הראשון, א"כ מה"ט גם לענין דרכי נועם חזינן ליה כדיחוי זמני.

ויעוי' בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ב ס"ק י"ג שכתב על דברי הב"ש דאיסור חדר"ג לא משוי לה אינה ראויה לייבום, ומשמע דבחיוב עשה ולא, שאינה ראוי לייבום, אינה חוזרת לחיוב ייבום, וכ"כ הגרע"א בתשובות ח"ג סמ"ה דחדר"ג חשיב איסור צדדי ולא מניעה במצות ייבום, אבל במכתב הנדפס בחזו"א ע"ס הדפים כתוב שגם ככה"ג שנצטרע חוזרת לחיוב ייבום, וכמשנ"ת.

ויש להביא רא' לזה מברייתא מ"א א' שהוחלטה לחליצה כיון דליכא יבם אחר, ואפ"ה לרבנן אם מתה אשתו חוזרת להיתירה הראשון.

ל' א' כל יבמה שאין אני קורא בה כו' יש שני דינים דין נאסרה ודין דרכי נועם

ד. ל' א' אר"י א"ר כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה כו', בגמ' אמרינן שרב בא להוסיף היכא דלא אידחיא מהאי ביתא ואתחזיא בנפילה ראשונה, ויש לעי' היכן מרומז ד"ז בדברי רב, ואפשר דלשון שאין אני קורא בה קאי על היבם, לומר שהיבם צריך להתייחס לחיובו כאילו

רק הוא קיים כאן, וכל שאינו יכול לקרא בה מצות יבמה יבא עליה, הרי היא לו כיש לה בנים, ובזה ביאר רב דביתר יבם אזלינן, אע"פ שהיא עדין זקוקה למצות ייבום, ומעיקרא סבר התנא דהדין נקבע רק לפי היבמה, וכ"ז שהיא זקוקה אין חלות פטור באחים, שהם רק כפרטים באפשרות לייבם ואין המצוה נקבעת עליהם בשעת נפילה, ולבסוף דהדר ביה סבר שכמו ששעת החובה קובעת ביבמה אם היא ראויה, ה"ה שנקבעת לכל יבם בפ"ע אם הוא ראוי, ועיקר דברי רב לבאר טעמיה דהתנא למאי דהדר ביה וממילא נשמע מזה שאין חילוק אם אתחזיא בנפילה ראשונה או שני', כיון שבשעת נפילה נקבע אם היא שייכת למצות ייבום לגבי יבם זה, ולא משתנה בעתיד כלום.

ולמדנו מכאן שיש שני דינים, א' דין שעת נפילה שהיא שעת חלות חיוב המצוה וכל שנקבע באותה שעה בפטור, אין המצוה מתחדשת אח"כ, כדאמרינן בעלמא שבשעת חובתה היתה פטורה, ב' דין דרכי נועם שאפי' כשחל החיוב אם אין דרכי נועם להמתין, הרי הוא פוקע, ואמנם גם דין שעת נפילה שהוא הקובע למדנו מכח דרכי נועם וכדפרש"י פ"ז ב' דמכח סברא דדרכי נועם למדנו דובן אין לו דקאמר רחמנא היינו בשעת מיתה, מ"מ השתא מפרשינן שהמצוה ניתנת רק בשעת נפילה, וכל שאינו ראוי למצוה בשעה זו אין מתחדש עליו חיוב אח"כ.

הדין הראשון שייך ביבם בפ"ע וביבמה בפ"ע, דכל שאינם מצווים בשעת נפילה, אפי' ליבם זה בלבד וליבמה זו בלבד, שוב אין המצוה מתחדשת עליהם, [נד"ז לא סבר הכי התנא מעיקרא כדאמר ל"ב א', דבאמת יש מקום להתייחס לשעת חובתה של המצוה באופן כללי, וכל שהוא שייך להקים לאחיו שם ביבמה זו או בצרתה או לאח"ז וכן ביבם זה או באחיו או לאח"ז, כ"ז שלא תדחה מבית זה לגמרי, הרי הוא מצווה במצוה זו, ויקבע הדין לפי הענין שזודמן אח"כ, ולמסקנא סבר התנא דשעת נפילה קובעת, וכל שאינה ראויה לו בשעת נפילה הרי היא

לדרכו, דאם איתא דבאותה נפילה חוזרת להיתירה, לא נגרע במה שקדם וייבמה, כמו שבהותרה קודם הייבום וייבמה אחיו, הרי היא מותרת לו, ה"ה בהותרה אחר הייבום, דסו"ס איסור האח הראשון הותר, ונפ"מ בהותרה ונאסרה וייבמה אחיו ואח"כ הותרה שבאמת מותרת לרב, כמו בהותרה קודם הייבום של אחיו.

מיהו יש לעי' כשחלץ לה אחיו או ייבמה בזמן שאשתו של יבם זה קיימת, היכי חשיבי הייבום והחליצה בשליחותו של האח הזה, הרי בשעה זו אינו ראוי למצות ייבום וחליצה, ואם מתה היבמה או מת הוא קודם אשתו איגלאי מילתא שלא הי' כאן שליחותו כלל, וא"כ חזינן דנפילה שני' גריעא לגבי ידידה, מיהו מסתברא שאע"פ שבזמן החליצה הוא לא הי' ראוי לזה, מ"מ אהני חליצה זו למיקם עליה בלא יבנה (ולא בכרת), כיון שהוא שייך במצותה אם תמות אשתו, וכשיש נפ"מ בזה אמרינן דלגבי זה הי' הייבום והחליצה בשליחותו, ואמנם כ"ז שאשתו קיימת קאי עלה בכרת גם משום אשת אח וגם על צרתה, אבל כשמתה אשתו קאי עלייהו בלא יבנה, ומה"ט הוא מותר בה כשייבמה אחיו ואח"כ מתה אשתו וכמש"כ לעיל, דמכאן ולהבא כאיגלאי מילתא שגם הוא הי' ראוי לייבום, וצ"ע בזה. [א"ה. ע"ע לקמן סק"ט בזה]

ויש לעי' למה באמת לא שנה התנא דיניה כדרכו, דהא אמרינן שיש בזה רבותא טפי, ואפשר לומר דבמתני' שמעינן רבותא לענין צרתה, אבל כבר כתבו תו' ד"ה ונאסרה בזה דתנא דמתני' לא התייחס לצרתה, וע"כ דהא פשיטא דפטורה, וכ"נ מדלא מני לה בהדי ט"ו נשים, ש"מ דפשיטא שהיא בכלל אחות אשה וכמ"ש תו' ל"ב א' ד"ה לא פקע, וי"ל דכיון שמשנה ראשונה דשני אחים ל"ב א' לא זזה ממקומה לא הי' נאות לשנות אותה משנה בג' אחים, ובפרט אם יקדים זו דג' אחים אין טעם לשנות אחריה הא דשני אחים, ולכן שנה באופן אחר, וממילא נבין דאין לחלק בין נפילה ראשונה לשני', כיון שהטעם כדרכו.

מופקעת מהמצוה כלפי יבם זה], וכיון שאילו היתה רק יבמה זו היתה המצוה פוקעת מהם, שאין זה דרכי נועם להמתין שתמות אחותה, ה"ה בדלא אידחיא מהאי ביתא, מ"מ אין מצוה ביניהם.

והדין השני נפ"מ רק ביבמה, דאפי' אתחזיא בשעת נפילה אם אח"כ קידש היבם את אחותה פקעה זיקה ממנה, ואם לא אידחיא מהאי ביתא נחלקו בגמ' אם חוזרת להיתירה, כיון שאין בזה חסרון דרכי נועם, וקי"ל דחוזרת להיתירה הראשון.

ויש להסתפק אם הא דאמרינן דשעת נפילה קובעת הוא דוקא מפני שיבם זה נדחה מהמצוה לגמרי, דכיון שאינו קורא בה יבמה יבא עליה, ממילא גם בצרתה אינו בר ייבום, ואינו ראוי לקיים מצות ייבום כלל, אר"ד אפי' לב"ש דצרתה מותרת אפ"ה לגבי יבמה זו הו"ל כיש לה בנים ואסורה, דבפשוטו מודו ב"ש דשליחותא דכולהו עבדה, וכן היבם, וא"כ כ"ז שלא נדחה ממצות הייבום לאחיו, י"ל שחוזר להיתירו, וסתמות הדברים דאף לב"ש יבמה זו שאינו קורא בה אינה חוזרת להיתירה, [ונפ"מ נמי לב"ה אליבא דשמואל ורב אסי מ"א א', והתם נמי פשטות הדברים דאע"פ שיש לה צרה שמותר בה אסור באחות אשתו], מיהו בחיבי לאוין ועשה אם חזר להיתירו שפיר מייבם כיון שלא נדחה ממצות חליצה, וכמשנ"ת לעיל סק"ג.

שם הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה, אפשר דמרמז בזה שכמו שאם מתו הבנים אינה חוזרת לזיקתה, ה"ה במתה אחותה אשת היבם, מיהו עיקר הדברים לומר שאין כאן מצות ייבום, דכמו שמוכח דכשיש בנים אין מצוה, ה"ה דלכל מילי שעת חובתה קובעת את המצוה, ואין שום מצוה מתחדשת אח"כ, ונתבאר בכ"ז בספר אאמו"ר שליט"א עי"ש.

שם מהו דתימא ה"מ היכא דלא אתחזיא לה בנפילה ראשונה כו' קמ"ל, נראה דבאמת אין ראוי לחלק בזה, אלא כדי שלא נטעה הוצרכנו

ל"ב א' והך חזיא להיתירא כו'

(ה) ל"ב א' תנא הא תנא ברישא והך חזיא להיתירא ושריא והדר חזיא לאיסורא כו' ומשנה לא זזה ממקומה, מעיקרא סבר התנא דדוקא כשפקע ממנה מצות ייבום במצב זה אינה חוזרת לחיובה, ולכאורה זהו מדין דרכי נועם, ואמנם י"ל דמדין שעת חובתה היתה פטורה פשיטא ליה דלא חל חיוב אחר הנפילה, אלא שג"ז ידעינן מכח סברא דדרכי נועם כדאמר פ"ז ב', וכדפרש"י שם, ודוחק לומר דכ"ז שיש לה בנים לא חשיב שעת חובתה כיון שא"צ ייבום, ולכן הוצרכנו לדרכי נועם, משא"כ כשיש מצות ייבום והוא אינו ראוי משום ערוה, דמסתבר ששעת החובה היא בזמן מיתתו שתשאר זקוקה לייבום, וזה הנקרא שעת נפילה, ועי' לעיל סק"א.

והנה לגבי יש לו בנים בשעת מיתתה אמרינן דסברא דדרכי נועם מגלה לנו דבן אין לו בשעת מיתתה קאמר, וא"כ סברת דרכי נועם רק הכריעה הספק איך לפרש הפסוק, אבל כאן כשסבר התנא דדוקא בדאידיחא מהאי ביתא, אין כאן ספק בביאור הפסוק, אלא כיון דפשיטא לן שא"צ להמתין ידעינן דשוב לא יחזור עליה חיוב, ונמצא דבסברת דרכי נועם נועם לחוד פטרינן לה ממצותה, מיהו למסקנא י"ל דדרכי נועם גלי דשעת חובתה היא בזמן הנפילה כמו לענין בנים, וממילא פשיטא לן שאין חיובים מתחדשים לאחר נפילה, אבל אכתי בהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, פטרינן לה בדליכא אחים בשעה שנאסרה, ובדאיכא אחים חוזרת להיתירה ולחיובה, וחזינן דסברת דרכי נועם לחוד קובעת הדינים, מיהו ד"ז רק להריטב"א דחוזרת לחיובה, אבל הרשב"א בהוספה שבדף מ"א ע"א באמת סבר שמותרת ואינה חוזרת לחיובה.

ויש ליתן טעם בדבר דכיון דסברא היא שאין אשה משתעבדת בקידושיה להיות זקוקה ליבם באופן שצריכה להמתין עד שתמות אשתו, ע"כ דקרא דלא תהי' אשת המת החוצה לא קאמר אלא בדאיכא יבמה יבא עליה, אבל לכופה

להמתין עגונה לא שמענו, ונמצא דדרכי נועם באמת מפרש הפסוק.

שם ומשנה לא זזה ממקומה, אפשר הטעם מפני שהתנא רצה שנדע מאי דסבר מעיקרא שיש מקום לחלק כן, ואם הי' משמיט משנה זו או שהי' שונה אותה בסדר לא זו אף זו, לא היינו יודעים שיש מקום לחלק כן, ואפשר דנפ"מ להותרה ונאסרה וכמש"כ לעיל, א"נ י"ל דענין משנה לא זזה ממקומה לפי שיש תלמידים שישנו משנה ראשונה, ואם אלו ישנו רק משנה אחרונה, יפרשו שזוהי מחלוקת תנאים, לכך השאיר התנא שניהם שנדע דאותו תנא חזר בו.

מ"א א' מתה אשתו מותר ביבמתו כו' מ"ט דרב כו' ו. מ"א א' רב ור"ח דאמרי תרוייהו מתה אשתו מותר ביבמתו שמואל ור"א דאמרי תרוייהו מתה אשתו אסור ביבמתו, מהא דהוצרך לומר מ"ט דרב משמע דטעם האוסרים פשוט יותר, ויש ללמוד מזה דבשעה שנאסרה לכו"ע קיימא עליה בכרת משום אשת אח, מלבד איסור אחות אשה, [ונפ"מ בחייבי לאוין לר"ע או להביא שתי חטאות], ולכן ס"ל לשמואל ור"א דכיון שפקעה זיקה תו לא הדרא, דכמו שאם הי' הוא יבם יחיד היתה מותרת לשוק, השתא נמי תו לא הדרא זיקה עליה, ונפ"מ נמי שאם חלץ לה בעוד אשתו קיימת לא מהניא חליצתו כלום, דבשעה זו אינה זקוקה לו, (ואם מת היבם קודם שמתה אשתו לכו"ע פטורה מן החליצה מדאורייתא, אבל מדרבנן חולצת כיון שהחמרנו עליו להוציא אשתו בגט שיחא דינו לגבי יבמתו כלא נתקדשה), ואם מתה אשתו קודם שמת היבם לשמואל ור"א פטורה מדאורייתא וחולצת מדרבנן, ולרב ור"ח מתייבמת. **ולפ"ז** נראה דה"ה בנעשה פצו"ד לאחר נפילה וחזר להכשרו ג"כ הוא בדין נאסרה לר"א וכן לשמואל ורב אסי, דכל שאם הוא לבדו קיים הרי היא מותרת לשוק, אינה חוזרת לזיקתה, ונתקדשה לאחר שאני שגם בזמן שהיא תחתיו זיקתה קיימת ומחייבתה להתגרש וגם אם חלצה תחת בעלה חליצתה כשרה.

מהאי ביתא, א"כ יש לקיים דטעמיה דרב מפני שחוזרת להיתירה הראשון, ואתיא האי ברייתא כר"א, ותרווייהו חד טעמא נינהו.

ובזה מיושב דלא מותבין לעיל כ"ז ב' מהאי ברייתא לרב ור"י, דידע שפיר דמיתוקמא כר"א, והכא מויתב רק על טעמיה דרבא ולא על עיקר דיניה דרב, ובתוד"ה ואמאי הניחו ד"ז בקושיא.

וואחי הר"י נ"י העיר לפרש דרבא קמ"ל דרב מודה שבשעה שנאסרה חזר איסור אשת אח דלא נימא כיון שהותרה אינה חוזרת לאיסורה, לאפוקי ממ"ש הרשב"א דאינה נאסרת משהותרה, מיהו נראה דגם לס"ד זו ידעין דכשחזרה להיתירה חזרה לזיקה גמורה דלא איצטרין לאפוקי שלא נאמר דיש ייבום דרשות, אלא דלא נימא שכ"ז שלא אידחיא אינה נאסרת, ולע"כ.

שם ר"א היא דאמר כיון שעמדה עליו כו'

(ז) שם ר"א היא דאמר כיון שעמדה עליו שעה אחת באיסור נאסרה עליו עולמית, לשון זה אמר עיפה לקמן ק"ט א' וחזר בו, וא"כ צ"ע מהיכן נקטו לשון זה בגמ', ואמנם בתוספתא פ"ג ה"ג כתוב בטעמיה דר"א הואיל ונאסרה עליו שעה אחת, אבל בתלמודן לא קאי טעם זה, ועוד צ"ב כמאן אזלא שמעתין דלאוקימתא דרבא ורב אשי דטעמיה דר"א משום גזירה דרבנן, אטו קטנה שהשיאה אביה או שאין הכל יודעין בחזרה, א"כ אין ענין להזכיר דבריו בשמעתין שהגדון באיסור דאורייתא מפני שנאסרה ובטלה הזיקה בינתים, ואם כעיפה וכאבוי דטעמיה משום דנשואין מפילין, א"כ לכו"ע אסורה מדאורייתא כיון שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה, וכדאמר רב גופיה ל' א', ואמנם הוזכר בגמ' אימור דאר"א היכא דלא חזיא בשעת נפילה, אבל מעיקרא מאי קסבר, ולבסוף היכי ניחא ליה דהיינו ר"א, ומ"ט דר"א בברייתא דמתה אשתו חולצת, הרי זה אינו ענין לדמותו לקטנה שהשיאה אביה, ודוחק לומר דסוגיין דלא כרבא ורב אשי, ורבא גופיה הוא דקא מהדר לרה"מ, וגם לטעמא

שם אמר רבא מ"ט דרב משום דהואי יבמה שהותרה כו', יש לעי' מה הוסיף רבא בטעמיה דרב, הרי כשאביעיא להו מתה אשתו ידענו דאם נאסרה שעה אחת אסורה עולמית, וע"כ הספק מפני שהותרה בתחלה, והו"מ למיבעי בלשון זו הותרה ונאסרה וחזרה והותרה מותרת או לא.

ונראה דרבא ביאר דחוזרת להיתירה הראשון, ואין זה היתר חדש אחר שנאסרה, דה"י מקום לפרש דכיון דלא אידחיא מהאי ביתא לא נקלשה זיקתה, ויכולה לחזור ולהזקק ליבם זה אע"פ שכבר נפטרה ממנו, ואין זה היתירה הראשון אלא ראויה לאח נוסף בהיתר חדש, וקמ"ל רבא דחוזרת להיתירה הראשון, והיינו דחזינן הזמן שהיתה אסורה כאיגלאי מילתא שה"י זה איסור זמני ולא איקלישא זיקתה ע"ז, וכאילו ידענו מתחלה שיבטל האיסור בזמן שעדיין יהא היבם קיים, דשפיר ראוי לומר שתהא זיקתו מיתלא תליא, ויש להסתפק אם השתא אמרינן דחליצתו שבזמן שנאסרה ג"כ תהני, דאיגלאי מילתא שהיתה זקוקה לו, או"ד רק לגבי מכאן ולהבא מהני, ואם היבם קיים מסתברא דלא מהני, אבל אם מת היבם, וזקוקה רק לחליצתו של זה יש לדון דממ"נ חליצתו מועלת, והדבר צריך ראי', כיון דסתמות הדברים שבזמן האיסור הר"ז איסור מוחלט, ואפ"ה אמרינן דחוזרת להיתירה הראשון.

ובזה מיושב הא דמתיב רה"מ לרבא ולא מויתב לרב, [כ"נ לכאורה דרה"מ לא עייל קמיה דרב, ע"י קידושין כ"ה א' כ"ט ב' וא"כ מתפרש דנפק מבי מדרשא, אבל בראשונים משמע קצת דמותיב לרב], דבברייתא דמיתיי רה"מ מיירי בדאיכא יבם אחד, ונאסרה באמצע באופן שאינה ראויה לייבום, ואם טעמא דמותרת לרב הוא מפני שלא איקלישא זיקתה כלל, כיון שראויה לייבום ע"י האח השני, ניחא דהתם לכו"ע אינה חוזרת להיתירה, כיון שכבר נקלשה זיקתה, אבל אם טעמיה דרב כדרבא, א"כ בכל ענין שחזרה והותרה חוזרת להיתירה הראשון, והדר אמר רבא דכיון דחזינן דר"א פליג אדרב גם בדלא אידחיא

דנשואין מפילין אינו ענין לכאן, דכיון שכבר אתחזיא בשעת נפילה יש להתירה לכו"ע.

ובתוד"ה הדר נראה דבאמת שמעתין כטעמא דנשואין מפילין, והיינו דקאמר רבא דלא שמעינן לדר"א אלא בדלא אתחזיא בשעת נפילה, ונלגבי האיסור שקודם נפילה הו"ל בגדר הותרה בשעת נשואין ונאסרה בשעת גירושין וחזרה והותרה כשהחזירה], אבל קשה למסקנא דאשכחן דאמר כן ר"א בברייתא גם בהותרה ונאסרה, מה ענין זה לההיא דנאסרה בשעת נפילה, ואולי י"ל דס"ל דכל שעה מפלת, ואם נאסרה שעה אחת אינה ניתרת לעולם, ולפ"ז באמת ר"א מטעמייהו דשמואל ור"א קאסר לה ומדאורייתא, אלא דאזיל לשיטתו דנשואין מפילין, ובעינן שתהא ראוייה לייבום מזמן הנשואין בכל שעה, ואפי' לאחר נפילה אם נאסרה שעה אחת אוסרתה לעולם, אבל קשה למסקנא דרבא ורב אשי מאי איכא למימר, וכעת ראייתי ברמב"ן שפירש כן דהותרה בשעת נשואין ונאסרה בשעת גירושין והותרה בחזרתה, ומ"מ אין זה היתר גמור כיון שבשעת נפילה לא הי' היתרה ברור, שו"ר בזה דברים בחזו"א סי' קל"א סק"ח ולע"כ בסוגיא דנשואין מפילין, שוב נתבאר בס"ד לעיל בס"ט סק"א ד' עי"ש.

והריטב"א כתב דשמעתין כמסקנא דר"א דר"א משום גזירה קאסר לה, ולא נתיישב מה שייכות יש לגזירה זו הכא, ומשמע דמהאי גזירה קבע ר"א כלל דכל שנאסרה שעה אחת אסורה עולמית בין מחיים בין לאחר נפילה, והדברים מחודשים בסברא לגזור כולי האי, מיהו ניחא בזה דלא פליג אסברא דרב ור"ח, וגם ר"א מודה דמדאורייתא שריא, וניחא דמייתנין מדר"א לזיקה דרבנן (ערמב"ן) ומ"ש הרמב"ן דנשואין מפילין מדרבנן, צ"ל כפי' הריטב"א דמשום גזירה דרבא ורב אשי אמרו נשואין מפילין.

ולשון הגמ' דאמרינן אדשמואל אפי' תימא כרבנן ע"כ לא קמיפלגי כו' צ"ב, אבל

תוכן הדברים דבאמת אינו ענין כלל לדר"א, דהתם קמיפלגי בגזירה או בנשואין מפילין, ורבנן מודו דאם גזרינן, לא מהני מה שהותרה אח"כ, דהא גזרינן אטו גונא שלא הותרה, והכא בהותרה ונאסרה מדאורייתא, בזה לכו"ע אינה חוזרת להיתירה, ורב ור"ח סברי דכיון שהוזכרו הדברים בברייתא בשם ר"א, ש"מ דהיינו לשיטתו דגזר בנאסרה שעה אחת, וצ"ע בכ"ז, שוב נתבאר בס"ד סי' ט' סק"א ד' ע"ד הריטב"א.

שם תוד"ה מתה, מה דנקטו תו' דאיכא למילף מתה יבמתו ממתה אשתו, לכאורה י"ל דמתה יבמתו אשתו אסורה מדרבנן כיון שקידשה באיסור, ולא איגלאי מילתא שזיקתה לאחיו, ואם בכלל מתני' גם מתה יבמתו אחר מיתת היבם, ודאי דיש בזה רבותא טובא, - ומה שתירצו דאידי דבעי למיתני מת היבם כו' יש להטעים הדברים דעיקרה דמתני' לבאר מה יהא דין אשתו לאחר שימתין מלכונסה, וע"ז קאמר התנא דאם חלץ לה אחיו או כנסה או שמתה יבמתו מותר באשתו, ואם מת יבם אסור באשתו, אבל דין היבמה לא מיירי בה במתני'.

בשיטת הרשב"א בהוספה שמונתת ליבם בלא זיקה

ח. כתב הרשב"א בהוספה דמדאורייתא פקעה זיקתה כשקידש אחותה, ומדרבנן אמרו לו המתן, [דחשבינן לה כקדמו קידושי הזיקה ולא חלו קידושי אחותה, מיהו אם חלץ לה אחיו או כנסה יכנס את אשתו], וכמבואר ח' א' דבנשא מת ומת ואח"כ נשא חי ממעטינן מעליה שלא תתייבם, וכן אמרו ק"ט ב' קסבר ר"ג המקדש אחות יבמה נפטרה יבמה והלכה, וכן מיייתי לה אביי ע"ט ב'.

והקשה הרשב"א א"כ הדין נותן שלא תחזור עליה זיקת יבמין, שהרי כשקידש אחותה פקעה זיקתה והותרה לשוק, וכתב לתרץ דכ"ז שלא אידחיא מהאי ביתא לא פקעה זיקתו וכשמתה אשתו חוזרת זיקתה לו, אבל אם מת

בגליון השו"ע הביא פלוגתת הרשב"א והריטב"א, אבל סתמות השו"ע דחזרה לכל דיני יבמה, ונפ"מ שפוטרת צרתה, ואפי' איכא אחין מהניא ביאתו וחליצתו, וכ"ז לא יתכן להרשב"א כמשי"ת להלן, וע"ע להלן בדברי הרמב"ם, ועי' לעיל סק"ג בדברי התו' ב' א'.

ומה שלא הזכירו בגמ' דמיירי בלא מת היבם, י"ל דסתמא בהכי מיירי דומיא דמתה יבמתו, אבל לאחר שנקבע הדין שמוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה, אין לדקדק מסתמות הדברים דעדיין מתה אשתו מותר ביבמתו, וכ"ה לשון הברייתא דר"א מתה יבמתו מותר באשתו מתה אשתו כו', וכ"ה בירושלמי דברי חכמים מתה יבמתו מותר באשתו מתה אשתו מותר ביבמתו, ואמתני' קאי דמתה יבמתו בחיי היבם, (ודין מתה יבמתו אחר היבם צ"ע אם להירושלמי אשתו מותרת לאחר שהוחלטה זיקתה לו, ולע"כ עדיין כלל דלכאורה באחותה לא גרע מאשתו שמתה, ונפ"מ רק באמה).

והנה לא נחלקו בגמ' אלא מה דינה כשחזרה והותרה, אבל כ"ז שאשתו קיימת פשיטא דחייב על יבמתו גם משום אשת אח, ולא רק משום אחות אשתו, ונפ"מ אם חייב עליה שתי חטאות או בהתרו בו משום אשת אח, או בפצו"ד לר"ע דחייב עליה כרת משום אשת אח, וכ"כ רש"י ד"ה מהו דהנדון אם כשנאסרה דינה כאשת אח שיש לה בנים שאינה ניתרת עוד, וכ"ה לשון הגמ' בהדיא דאמרינן לימא שמואל דאמר כר"א, דלכו"ע דינה כשנאסרה שוה, והרי לשמואל ודאי דנאסרה משום אשת אח, דאלי"כ אין לחשבה כאשת אח שיש לה בנים לאסרה עליו עולמית, והדבר פשוט דלא נחלקו רי"ש בפלוגתא דר"י ור"ל י' ב', ואע"פ שהאמת דשמואל כר"ל כדאמר מ' ב', מ"מ בגמ' מתפרש דלא תליא הא בהא, ורב אשי ורבינא דנחלקו י"א א' בפלוגתא דר"י ור"ל, ודאי מודו שכאן הלכה כרב ור"י, וכן בגמ' לא תלו דר' אלעזר וכן רב ור"ח ורב אשי בדר"י ור"ל, וכיון דלשמואל חוזרת לאיסורה אף אי סבר כר'

היבם ואח"כ מתה אשתו, כיון שכבר הותרה מדאורייתא במיתת היבם אינה חוזרת לזיקתו, ודחה דלא מצינו חילוק זה לקושטא דמילתא בגמ', אלא דרב אתא לאפוקי מזה, ואין לחדש דבהותרה ונאסרה נשאר חילוק זה לקושטא דמילתא, ואאמרו"ר שליט"א הקשה דהא תנא דמתני' ל"ב א' סבר הכי למשנה ראשונה ורק אח"כ חזר בו, וא"כ אין זו סברא רחוקה כמו שנקט הרשב"א, ואמנם כ"כ הריטב"א והמאירי דדוקא בדלא אידחיא מהאי ביתא חוזרת להיתירה.

עוד דקדק הרשב"א דמה שאמרו מתה אשתו מותר ביבמתו קאי אמתני' דמת היבם שכבר אידחיא מהאי ביתא, ולא נתפרש היכא משמע ליה הכי, הרי דינא דמתה יבמתו קתני קודם מת היבם, ודכוותה מיירי במתה אשתו, ואולי מדקתני בברייתא דר"א חולצת, ואם היבם קיים עדיין אפשר שתתייבם, מיהו יש לדחות דממילא מובן דר"ל שאין לו רשות לייבם, ולא מיירי מאחיו השני.

ולכן פ"י הרשב"א דמה שאמרו מותר ביבמתו לאו למימרא דחוזרת לזיקתו, אלא שלא חזר עליה איסור אשת אח, כיון שכבר הותרה בשעת נפילה, ונסתייע מדברי ר"י ב' דכיון שהותרה לא הדר עליה איסור כרת, וד"ז ליתא לפנינו בגמ' שם, אלא דהחולץ או המייבם שליחותא דכולהו עביד, וכבר הקשה כן מרן זללה"ה בסי' קל"א סק"ט.

ועיקר הדברים מחודשים מאד בין בדין הנאסרה ובין בדין חזרה והותרה ובין בהיתר אשת אח בלא מצוה, וכמשי"ת להלן, ולא יתכן שיסתמו חידוש כזה בגמ' ויתפרש בפשיטות שחזרה להיתירה הראשון, היינו היתר מחודש שאין בו מצוה, וכל הראשונים שלא פירשו הדברים סתמן כפירושן דחזרה למצות ייבום כמו קודם שהותרה, וכמו שסבר הרשב"א קודם שחידש ד"ז בהוספה, וכך מתפרשים דברי הטוש"ע סי' קנ"ט ס"ז דחוזרת היבמה להיתירה רצה חולץ רצה מייבם, ובפשוטו היינו מדאורייתא, וע"כ כהריטב"א דיש לחלק בין אידחיא ללא אידחיא, והגרע"א ז"ל

ועיקר הדברים שתהא אשת אח מותרת היתר גמור בלא מצוה ובלא שום איסור לאו או עשה או הנהגה, זה ג"כ דבר זר, ועוד דהדין נותן שאסור לו לייבם כ"ז שהאחין קיימין, מפני שמבטל מצות יבמין, וכן חליצתו לאו כלום היא, ואיך אפשר שיהא כל אדם בלאו של יבמה לשוק, והאח הזה יהא בהיתר אע"פ שאינו מקיים מצות ייבום, ואאמו"ר שליט"א כתב דאפשר שמקיים הענין של הייבום אלא שאינו מצווה בדבר, ואיך סתמו בגמ' חידוש כזה, ומניין קים להו לחז"ל ד"ז.

ועו"ק איך סתמו דחזרת להיתירה ולא פירשו שאם יש לה צרה אין ביאתה או חליצתה פוטרת צרתה, ואמנם מתני' מתפרשת בדליכא צרה, שאם יחלוץ לצרה אשתו מותרת, אבל א"א לסתום דחזרת להיתירה הראשון, ועו"ק דא"כ יכול לייבם שתי נשי אחיו, דהצרה מייבם מחיובו, והשני' משום רשות, ולא מיעט הכתוב אלא שלא לייבם שני בתים, ועו"ק לישניה דר"א בברייתא שאמר ולא מתייבמת, ולהרשב"א בא לאפוקי שאין בה היתר של רשות, אבל מצות ייבום ודאי ליכא לכו"ע, והלשון ודאי משמע דהנדון כאן במצות חליצה וייבום, ולא בהיתר אשת אח בלא מצוה.

ועו"ק לאבא שאול ל"ט ב' איך מותר לייבמה שלא לשם מצוה, הרי לא הותרה אלא למצוה, ומרן זללה"ה בסי' קל"ד הקשה לאידך גיסא למה עובר עליה לאבא שאול כשכנס שלא לשם מצוה, הרי כבר הותר האיסור קודם שכנסה, וכן הקשה בקוה"ע, ומרן ז"ל כתב ביישובו דכשאין עליו עשה אינו עובר על ביטולו לאבא שאול, אבל עיקר הדבר קשה להתירו במה שלא הותרה לו כלל.

בקושית מרן זללה"ה דמשכח"ל אשת שני מתים להרשב"א כשקידשה זה שאינו מקיים בה מצות ייבום, יעוי' מש"כ אאמו"ר שליט"א ס"ב ס"ק ט"ו, דפקעה זיקה בקידושי האח הזה כיון שנאסרה עליהם משום אשת אח, (דאינם

יוחנן, ה"נ מתפרש לרב ור"ח דכשנאסרה קאי עלה בכרת, וע"כ דההיא דר' יוחנן שאני משום דשליחותיה קעביד, ועי' קרן אורה משה"ק עוד בזה.

וכ"מ מהא דמדמינן ההיא דר"א לדרו"ש, והרי במגרש את אשתו נאסרה משום אשת אח, ולכך נאסרה עולמית לר"א, ואין ראי' מזה למקדש אחותה אם נימא שאין איסור אשת אח חוזר עליה, ובדוחק י"ל דיליף בק"ו מדפליגי עליה רבנן התם כש"כ הכא, וכ"מ מדהוצרך רבא לפרש מ"ט דרב, וש"מ דכשנאסרה חזר איסור אשת אח, דאל"כ טעמא דרב פשוט שהרי לא נאסרה לייבום כלל, רק איסור אחות אשה שהוא איסור צדדי, א"ו כשנאסרה דינה כיבמה שנאסרה בשעת נפילה, ולכן צריך להסביר מ"ט חזרת להיתירה לרב.

ועוד הקשה אאמו"ר שליט"א דמהא דמצרכינן ריבויא לעיל ל"ט א' שאינה חוזרת לאיסור כרת אחר שקיים מצות ייבום וגירשה, מזה ג"כ שמעינן שבלא מצות ייבום קאי עלה איסור כרת, וכן הקשה בקוה"ע, והוסיף עוד דמדאמרינן ח' א' על איסור אשת אח הואיל ואשתרי, שמעינן דבשעת הייבום הוא נותר, שאם כבר נתבטל איסורו בשעת נפילה, ואפי' שלא במקום מצוה לא חזר איסורו, א"כ אין לצרף להיתר זה איסור אחות אשה בזמן הייבום, כיון דהשתא לא אישתרי מידי.

ולשון הגמ' תחזור להיתירה הראשון כמפורש שדינה כמו קודם שנאסרה לכל מצות ייבום, [ועי' לשון זה כ"ז ב' ל"ט ב'], וגם מבואר שנאסרה בינתים ולא משמע כלל שלא נאסרה משום אשת אח, דאי משום אחות אשה אין שייך להזכיר תחזור להיתירה, שהרי לא נאסרה משום אשת אח כלל, ואי משום אחות אשה הרי אין שייך לאסרה כעת, וגם אין מובן טעמא דמאן דאסר אא"כ מתפרש שנאסרה משום אשת אח, והרי בזה לא נחלקו וכמשנ"ת לעיל דכו"ע שוין ממה נאסרה, ועוד דהול"ל מ"ט דרב כיון שהותרה שוב אינה נאסרת.

לענין הלכה.

בדין חלץ לה אחיו כשאשתו קיימת אי חשיבא החליצה בשליחותו.

ט. ולענין הלכה כתב אמו"ר שליט"א דיש להחמיר כשתי הדעות, דבאידחיא מהאי ביתא אסורה להתייבם, ובלא אידחיא אם יש אחין אינו רשאי לחלוץ או לייבם, שחליצתו אינה כלום וגם בביתא מונע ייבום דאוריתא, וכן אין ביאתה או חליצתה פוסלת צרתה.

ואם חלץ לה אחיו בעוד אשתו קיימת יש לדון אם שייך לומר דשליחותיה קעביד כיון דבשעה זו אינה זקוקה לו, ואין חליצתו כלום ולא שייך לומר אי בעי האי חליץ, וכתבנו לעיל סק"ה להוכיח דאפ"ה אינו חייב עליה כרת, שהרי אם ייבמה אחיו ואח"כ מתה אשתו ומת אחיו הדין נותן שייבם את אשתו, כדמשמע בגמ' ל' א' דלא מחלקינן בין נפילה ראשונה לשני', וכיון דלענין ייבום שליחותיה עביד, ה"ה לענין חליצה, מיהו כ"ז שאשתו קיימת לא פקע ממנו איסור אשת אח, ונמצא שמשנתנה דינו לאח"ז, וצ"ל דכח זיקתו מיתלא תלי ולאחר שחזרה להתירה במיתת אשתו, דיינינן מכאן ולהבא כאילו חזרה להתירה הראשון, אבל אם קידש אחותה לאחר שחלץ לה אחיו אינה נאסרת עליו משום אשת אח, דבחליצה כבר נקבע דינה, [וכמו בייבמה ונעשה פצו"ד שאין חוזר איסור אשת אח לר"ע ואפי' לאחר שגירשה], ובחלץ לה הוא עצמו ודאי נראה דתו לא הדר עליה איסור אשת אח, וצ"ע בזה.

והלום ראיתי בספר אמו"ר שליט"א נ"ב א' שכתב דגם לאחר חליצה אם נעשית עליו ערוה חזר איסור אשת אח, דנהי דקאי בלא יבנה מ"מ נשאר כאן ענין של ייבום, ולכן אין בו כרת, אבל כשנעשית ערוה חזר גם אשת אח למקומו, ויתיישב בזה מה שנתקשינו כאן, [וכן נפ"מ לר"ש בחלץ וקידש וגירש ונולד האח בזמן גירושין, שאם זה בכח ייבום חשיב מצאה בהיתר, עמ"ש אמו"ר שליט"א כ' א', ועדיין צ"ת בד"ז, ועמש"כ בזה ס"ב סק"ד.

יכולים להמית אחיהם כלשון תו' ט"ז א'), ול"ד למאמר דלא קני מדאורייתא, ועוד דמסתברא דלא קרינן ביה איש אחר כיון דחזינן דשרינן ליה לייבמה גם בדאיכא אחין, ואמנם ד"ז צ"ע מ"ט וכמש"כ, ועי' בספר מרן זללה"ה ס' קל"ד לדף ל"א שכתב דאח אינו זר, מיהו ענין ייבום דרשות לא נתיישב לן, ועסק"ט.

לשון הרמב"ם בפ"ז ה"ח ואם מתה ארוסתו בין שמתה קודם מיתת האחין בין שמתה לאחר מיתתן חזרה היבמה להיתירה ורצה חולץ רצה מייבם, ומבואר בהדיא דאע"ג דאידחיא מהאי ביתא חוזרת להיתירה כשמתה אשתו, וזה יתכן רק כשיטת הרשב"א, ואמנם בפ"א הי"ב ג"כ משמע כן שכתב שמאחר שמת אחיו בלא ולד נסתלק איסור ערוה מעל כל נשיו, ומשמע כהרשב"א דפקע האיסור לגמרי גם בלא מצוה, עי"ש שכתב דאיסורן מדברי סופרים, מיהו משמע דחייב לחלוץ או לייבם, וזה יתכן מדרבנן כיון שהחמירו עליו שלא יכנוס, ויהא דינו כאילו קדמו קידושי יבמתו ולא חלו קידושי אשתו, ולכן גם במתה אשתו נשארה בדין זה, (ואם הוה ס"ל להרמב"ם דמדאוריתא לא פקע זיקתה בקידושי אשתו, הוה ניחא, עי' קרן אורה דס"ל בדעת ריב"ב כן, ועריטב"א י"ח ב' ע"ט ב' ועב"מ הובא בפ"ת שם, ולע"כ, ואם הי' אפשר להגיה ברמב"ם ולפרש כונתו כשמתה בחיי האחין ואח"כ מתו האחין וקמ"ל שרשאי לייבמה גם בחיי האחין הוה ניחא ג"כ).

ומקור דברי הרמב"ם כתב אמו"ר שליט"א שדייק כן מבריייתא דרה"מ ומדברי ר"י כ"ז ב' דמיירו בדליכא אחין, ואמנם להריטב"א שאני התם דמדאוריתא לא אידחיא ורק חומרא דרבנן היא לאסרה עליו, אבל אם ס"ל להרמב"ם כהרשב"א ופקעה זיקתו נשאר רק זיקה דרבנן ודמאי לההיא דרה"מ, ועי"ש מה שצידד תחלה בדעת הרמב"ם דלא פקעה זיקה שמה תמות אשתו, ומהניא החליצה עכשיו להתירה כשתמות אשתו.

סימן יב

בדיני מאמר

קיצור תוכן הענינים

נ"ב א' לימא מסייע ל'י

(א) נ"ב א' לימא מסייע ל'י לר"ה כו' אימא כו' לשון הגמ' ק"ק שאמרו הסיוע בלשון ספק והדחי' בלשון מוחלט. - שם סד"א כיון דאמר מר כו' יל"ע הרי ד"ז נאמר אליבא דב"ש, ומאי מייתי מינה למאמר דרבנן יש לדקדק מכאן דאף לב"ש לא קיים מצותו אלא בביאה.

בדין חיוב חופה ביבמה

בדין חיוב חופה ביבמה נראה שהמאמר אינו גורם חיוב חופה, אלא דבכלל תקנת מאמר שיהנה בה ככל הנשים גם לענין חופה. - והרמב"ם כתב שצריכה ברכה וראי' לזה בדברי הרמ"א בשם הגהמ"ר ובבהגר"א. - בדברי הריטב"א ע"ט ב' שנראה שמסתפק אליבא דב"ש אם נעשית נשואה ע"י חופה בלא ביאה.

שם גופא כו'

(ב) שם גופא אר"ה מצות יבמה כו' לרבי דמאמר מהני בע"כ, האם סובר כר"ה דמאמר דרבנן, או דגם לב"ש מהני מאמר בע"כ מדאו', וע"ע להלן סק"ה. - יל"ע במה שאמרו נ' ב' דמאמר מהני משום דקדושין בעלמא מהני, מה הוצרכו לזה הרי כיון שתיקנו מצו"י במאמר בהכרח לתקן שמאמר יקנה.

שם והתניא לוקה פירוש שלא קנה וצריך לעשות מאמר ולחזור ולבעול, ולא סגי במאמר לחוד. - שם מכת מרדות מדרבנן, יל"ע לל"ק דנהרדעי דלא מנגיד חם על מקדש בביאה בשדוכי היכי סתים תנא דלוקה.

בדין ערי יחוד בביאת יבמה

(ג) בדברי התו' ד"ה דמקדש אם יש ראי' מדבריהם דצריך עדי יחוד. - במל"מ הביא דברי הש"ג בשם ריא"ז שנראה דלא קנה בלא עדים, ובאמת בהמשך דברי הריא"ז מבואר דסגי בהוחזקו ל' יום. - ונראה עיקר דכלפי שמיא קנה אף בלא עדים אלא שאין ב"ד מאמינים להם. - ואם הוחזקו ל' יום שב"ד סומכין על החזקה סגי. - ויש לקיים כן בדעת הריא"ז. - בהוכחת הגר"א והגרע"א ז"ל מסוגיא נ"ח ב' דאף בלא עדים קנה ובתש"ו הרשב"א בזה. -

בעיקר הדברים שתהא אש"א בלא עדים אין קושיא, ובביאור הדברים.

שם כיצד מאמר

(ד) שם ת"ר כיצד מאמר כו' כסף או שו"כ, בדברי הרי"ף דאתיא כב"ש דאילו לב"ה סגי בפרוטה. - בישוב ל' הברייתא דלכא' למסקנא לא קתני בברייתא מאמר בשטר, אלא שטר כתובת יבמין. - ובדברי הגר"א שלמד מזה דלכתחילה אין לקדש בשטר, וצ"ע.

שם רש"י ד"ה נתן, במש"כ שאין קדושין תופסין ליבם ביבמה משום אשת אח ועוד טעמים בזה. - בטעם שאין אשת אח חוזר לאחר חליצה אם לפי שנשאר קצת ענין יבום, או מפני שנעשית כאשתו של החי וגירשה.

במאמר לרבי דמהני בע"כ

(ה) י"ט ב' דתניא העושה מאמר ביבמתו שלא מדעתו רבי אומר קנה יל"ע האם רבי קאמר לה גם אליבא דב"ש דמאמר דאו', או רק לב"ה ולענין דרבנן. - בתקנת מאמר לב"ה, מוכן שלא רצו בתקנת מאמר להפקיע זכותו לקנותה בע"כ, אבל להטעם שאמרו נ' ב' משום דמהני בעלמא, א"כ טפי איכא למילף מקדושין דעלמא, ישוב הדברים ובדברי התוד"ה גמרינן. - בסוגיא דקדושין מ"ד א' בדין נערה אם מקבלת מאמר מה מסקנת הגמ'.

בביאור איך מהני קנין כסף לרבי בע"כ הרי אינה זוכה בכסף. - יבואר דמ"מ הכסף בידה ובשליטתה וסגי בהכי להקנות דבר שאי"צ דעתה להקנות.

בדין מאמר בשטר לרבי בע"כ.

בדין אם מהני מאמר ע"י שליח לרבי בע"כ.

נ"ב ב' בעי רמב"ח ליבמתו מהו כו'

(ו) יעוי' בתו' פירוש ריב"ם, ולכא' זהו המישוב בסתמות הגמ', וגם בסברא יש להסתפק בזה שמא לגט דרבנן סגי בהא דאגידא ב'. - וצ"ע מה סברו שאר פוסקים בדינו של ריב"ם.

(יב) עוד מהלך בסוגיא לפי הנראה במלחמות ובריטב"א דהכל דרבנן, ובדברי התו' והרא"ש בכ"ז.

במאמר לב"ש

(יג) כ"ט א' אר"א לא תימא מאמר כו' יש ג' אפשרויות בב"ש, א. קנין גמור כאשת איש, ב. לדחות בצרה, או דוחה ומשייר, ג. גם להפטר נדריה ועוד דינים אבל לא כאשת איש. - בתלמודן ליכא מ"ד כפי' א', ור' אמי ס"ל כפי' ג', ובדעת ר' אלעזר איכא תרי לישני. - בדברי הרמב"ן דאף לצד א' לא קיים מצות יבום, וראי' לזה מהא דח"ל בני יבום ניהו מדאור', והרי אפשר במאמר.

בקושיית הגמ' זה יעשה מאמר כו'

(יד) בקושיית תו' י"ח ב' איך מותרת לו במאמר הרי אומרים לו המתן, ובדברי הרמב"ן והריטב"א בזה, ונתבאר באורך לעיל ס"ד.

שם מאמר דאיכורא כו' דוחה ומשייר כו' יבמה

דחויא כו'

(טו) שם מאמר דאיסורא כו' ביאור החסרון דמאמר דאיסורא. - בטעמא דר' אבין שמחלק בין מאמר שקונה למאמר שדוחה. - שם רב אשי מתני הכי כו' יל"ע האם להאי לישנא מיפר נדר' וחולק בנכסים.

בביאור ענין דוחה ומשייר, ומשמע דיש קצת מצוה במאמר מדקרינן ב"י שם בנין. - אם מת בעל המאמר ויבמו את בעלת המאמר האם נפטרה צרתה.

שם יבמה דחויא כו', ביאור הענין דלאו משום שעלה לחליצה ולא ליבום אלא שחצי' ולא כולה ראוי' למצות יבום.

בבעיא דרבה אי מאמר נשואין עושה

(טז) שם בעי רבה מאמר לב"ש כו' ביאור הספק. - שם ואלא לענין מסירה לחופה כו' פי' שתועיל ביאה בע"כ, ובדברי התו' שכתבו דמייירי לאחר הביאה. - שם א"ל שאני אומר כו' זה פשוט לרבה דפרחה הימנו זיקת יבמין, אלא דמ"מ איבע"ל אם קנה במאמר זכות ביאה בע"כ ככל אשה לאחר חופה. - יל"ע לענין מה יש נפ"מ ממה שפרחה הימנו זיקת יבמין, ואפשר לענין שאם נתן גט למאמרו אינה חוזרת לזיקת יבמין, וצ"ע בזה עי' לעיל סק"ז. - בדברי התו"ד עבד בדעת רבא. - בדברי התו"י דבעיא דרבא דלא כר' אלעזר.

ל"ב א' אמר רבא נתן גט למאמרו כו'

(ז) יש ב' פירושים אם רבא מיירי רק אמתני' או בכל דוכתא והסכמת הראשונים דיני' דרבא בכל דוכתא, וההכרח לזה. - האם סברת האי לחודי' קאי נכונה גם לב"ש. - לר"א כ"ט א' דלב"ש לא סגי בגיטא, יתכן שע"י הגט חוזרת לזיקתה כדמעיקרא, וע"ע ס"ק ט"ז בזה. - כמה שנתקשה מרן ז"ל למה אינה בדין גרושתו לאסרה על האחין.

בדעת רש"י ובדעת הרמב"ן

(ח) בביאור שיטת רש"י ותו' דצרתה היינו אשת המת בקושיית הרמב"ן דא"כ אפי' נתן גט לזיקתו ולמאמרו מותרת, וכישוב שיטת רש"י ותו'.

בדעת הרמב"ן דצרתה היינו שהיתה עמה בבית המת הראשון, הרשב"א הק' שלא הוזכר שיש כאן צרה. - ועו"ק כיון דקאי אמתני' איך יתכן שלא יפרש רבא דין אשתו של המת שג"כ הותרה, ונקט צרתה שלא הוזכר כלל. - והמיושב לומר בדעת הרמב"ן דצרתה כולל כל עניני צרות שלה, וכולל גם אשת אחיו המת, וצרתה מבית המת הראשון.

שם תו"ד"ה גט כו'

(ט) בקושייתם ממתני' דמאמר בזו ומאמר בזו, ובתירוצי הרמב"ן. - כמה שחידש הרמב"ן לפי שיטת רש"י דלדידי' אסורה, דהכא נמי תרוייהו כבעלת הגט, והדברים צ"ב, והרשב"א והריטב"א לא הוזכרו אפשרות זו. - בדברי תורא"ש בשם ה"ר מנחם דדוקא כשהמגרש קיים אסורה לאחין, וכשמת הותרה לאחין, ולא נתפרש טעם הדבר.

נ"ב ב' בעי ר"ח כתב גט לזיקתו כו'

(י) משמע דאם האי לחודי' קאי, מהני גם גט לזיקתו ולא למאמרו. - שם לר"ח מיבעיא לי' מאי תיקו, לכאור' לאביי ורבא מבואר בברייתא בסמוך דהאי לחודי' קאי, ומ"ט לא פשט לה ר"ח מהתם.

בפלוגתא דרבי ורבנן וכל הסוגיא

(יא) שם תנ"ה אמר רבי אין הרברים כו' בביאור כל האוקימתות שבגמ' אם הנידון בקנין דאו' או דלרבנן תיקנו מאמר דרבנן במקדש לשם יבמות. - בדברי מרן זללה"ה ע"ד הריטב"א והרא"י ובמלחמות בזה. - מהלך כל הסוגיא כפי' מרן ז"ל וכ"כ בקר"א.

שם ת"ש שומרת יבם כו'

(יז) שם והוינן בה כו' אין זיקה כו', בשיטת רש"י דהיינו פלוגתא דזיקה המוזכר בכל מקום. - בדברי הרמב"ן דקיי"ל כר"ע וקיי"ל יש זיקה והאם יתכן איפכא שנסבור כר"י שיבם מיפר ומ"מ אין זיקה לאסור קרובות. - שם וא"ר אמי כו' הב"ע כגון דעבד בה מאמר, נראה דמעיקרא נמי ידע שאינה גמורה לענין חיוב מיתה, ואפ"ה סבר ר"א דמהני מאמר ליחדה לו. - שם אא"ב נשואין עושה כו', בקושיית רשב"א דמעיקרא פשיטא ל' דלא עדיפא מארוסה דעלמא. - יל"ע ולימא ל' ולטעמין אי יפר לבדו משמע א"כ מ"ט דר"י דביבם או מיפר בלא מאמר. - שם ארנב"י מאי מיפר כו'. - שם ולר"א דאמר כו' לכא' להכריע בין היבמין קל טפי. - שם מי קתני יפרו כו', בנדרים לא הקשו כן, וברשב"א ור"ן שם בזה.

שם שעמד בדין כו'

(יח) שם אלא הב"ע שעמד בדין כו' לכא' השתא לא מיתוקמא במאמר, ובתו' בזה. - ויל"ע כיון דטעמי' דר"א משום שנודרת על דעתו, מה השיב ע"ז ר"ע במה שאינה גמורה כארוסה. - בטעמא דר"י דפליג בעמד בדין. - שם תוד"ה כגון, ובתורא"ש בכל דבריו בזה, וברשב"א נדרים.

בסוגיא נדרים

(יט) בנדרים ע"ד ב' בביאור תשובת ר"ע ומה הענין המחודש בזה שאמר ע"ז ב"ע חבל כו'. - שם ע"ה א' מתני' נמי דיקא, ביאור הדברים. - שם ע"ד א' מי איכא מידי דכי אתי אחוה כו' יל"ע למה הזכירו גיטא דלא מהני אלא מדרבנן. - האם ר"א מודה לדינ' דר"י שאחרים פוסלין עליו בביאה או בגיטא.

בספק הר"ן אם נתרוקנה רשות לאב

(כ) בדברי הר"ן נדרים ע"ה א' שנסתפק למאי דקיי"ל שיבם אינו מיפר אם נתרוקנה רשות לאב. - ובקושיית הגרע"א ז"ל מדאמר' יפר בשותפות דמתפרש בפשוטו דאע"פ שהאב מיפר אינו מופר.

בדעת רש"י במאמר

(כא) בשיטת ר"ש י"ט א' ב' נ"א ב' דמספק"ל אי מאמר קונה ק"ג מדא' או אינו קונה אפי' מדרבנן, ולכא' זה לא כב"ש ולא כב"ה. - ומרן זללה"ה צידד דלקושטא דמילתא הכל מדרבנן לר"ש, וג"ז מחודש. - ואפשר

דלחלמודן לר"ש קונה ומשייר כמו זיקה ככנוסה אבל לא סגי לה בגיטא ומ"מ פוטרת צרתה מדין מקצת בית כמו למ"ד זיקה ככנוסה. - בירושלמי בדעת ר"ש ושאר תנאים. - בסוגיא נדרים לר"ש, ומתני' כ"ט א' ודברי ר"ש כ"ח א' דיקיימו, ועדיין צ"ע.

נ"ב א' לימא מסייע ל' כו'.

(א) נ"ב א' לימא מסייע ליה לר"ה דאר"ה מצות יבמה מקדש ואח"כ בועל אימא אף זו כמצותה, לשון הגמ' ק"ק שאמרו הסיוע בלשון ספק והדחייה בלשון מוחלט, והכי הול"ל מסייע ליה לר"ה כו' דילמא אף זו כמצותה קאמר, וערש"י במתני' וכן בנמו"י שכתבו דפירושא דמתני' אף זו כמצותה, ואפשר דמתני' מיירי שעשה מאמר לשם קידושין דעלמא, כמו שאמרו בגמ' נ' ב' מ"ט אמור רבנן מאמר ביבמה מהני כו', ולא מיירי כשנתכוין לשם מצות מאמר דרבנן, ולכן ראוי יותר הלשון אף זו כמצותה, מיהו האמת כדר"ה ולכן אמר התנא הר"ז כמצותה, ואם נימא דמעיקרא תיקנו דמאמר מהני גזירה אטו קידושין, ואמרו שאף זו כמצותה, ואח"כ תיקנו שראוי לעשות מאמר תחילה, ניהא טפי, דמתני' מיירי בגזירת מאמר, ועי' לקמן סק"ה בזה.

שם סד"א כיון דאמר מר העושה מאמר ביבמתו פרחתה הימנו כו', יש לעי' הרי ד"ז אמר רבה לב"ש דמאמר דאוריתא, ומה שייך להזכיר ד"ז במאמר דרבנן דלא פרח מידי, וכמ"ש רש"י נ"ח ב' דלב"ה לא אלים מאמר להפריח זיקת יבמין, וש"מ דלשון זה אמרו רבה לב"ש, ואין לומר שע"י המאמר נתחייב בחופה מדרבנן, שהרי המאמר ודאי לא הוסיף חומרא, ובלא מאמר אמרינן בסמוך דקנה, וכל שכן עם מאמר, [ועי' להלן בדין חיוב חופה ביבמה], ועוד דאם ליתא לדר"ה, דהיינו שלא תיקנו מאמר לכתחלה, ורק גזרו שמא יאמרו דביאה לא קניא, א"כ ודאי שלא גזרו להחמיר ע"י המאמר וצ"ל דה"ק דאי ליתא לדר"ה, שפיר איצטריך לאשמועינן דלב"ש אף זו

והרמב"ם בפ"ב ה"ב כתב וכשם שהוא מקדש את יבמתו כך מברך ברכת נישואין בעשרה וכותב כתובה כדין כל נושא אשה, וכתב המ"מ שכ"כ בעיטור בשם גאון, ויש לקיים ד"ז כהנהגה לכתחלה מתקנת מאמר דמקדש ואח"כ בועל, א"נ גם בלא תקנת מאמר הי' צריך לעשות ברכת נישואין, ואפ"ה הי' לוקה מכת מרדות כיון שתיקנו קידושין שיש לו קנין דוקא, ומעמד הנישואין לאו כלום הוא, ותדע דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה, והרי אין חילוק בין יבמה מן האירוסין שלא בירכו עליה כלל ליבמה מן הנישואין, דלעולם שייכא ברכת נישואין לבית היבם עי' סוטה מ"ג א' אשר לקח להביא את יבמתו, מיהו אין נראה שהקדימו תקנת נישואין אלא הכל מתקנת מאמר, שאם יתחיל בנישואין יבא לבעול תחלה.

ולפ"ז ראוי לעשות חופה וברכת נישואין בעשרה ככל הנשים, אבל יכול לכנסה בלא חופה ובע"כ, ואע"פ שמאמר מדעתה לא חייבוהו בחופה מדעתה, והרמ"א בס' קס"ו ס"ב הביא דברי הגהמ"ר [סו"ס קי"ט] שכתב ויקדשנה בכסף ויכנס עמה לחופה, ואין להוכיח מזה דאיכא חיוב חופה מדעתה, אלא שכן ראוי וכמ"ש הרמב"ם, ובבהגר"א שם סק"ז כתב לשון זה הוציא כו' דהא חופה כו' אלא שי"ל דשם מדאורייתא וצ"ע, וכנראה יש ט"ס בהעתקה, וכונתו דהגהמ"ר למד כן מדברי רבה ואב"י כ"ט ב' דאמר פרחא הימנו זיקת יבמין לענין דבעינן כניסה לחופה אם אירוסין עושה, וסיים דאין רא' משם לב"ה דמאמר דרבנן, (ועי' בית מאיר סי' קל"ב סוס"ב דאחר מאמר מותרת).

ואאמו"ר שליט"א כתב דהגהמ"ר למד מדמיתנין הא דפרחה הימנו זיקת יבמין בשמעתין, ש"מ דאף לדין נאמרו דברים אלו, וע"כ דמדרבנן חלה עליו זיקת אירוסין לעשות חופה, מיהו גם שם כתב דודאי לא העמידו דבריהם שלא יקנה אחר המאמר בביאה בע"כ, אלא שמתקנת מאמר לנהוג עמה ככל הנשים,

כמצותה, דאמנם התירה תורה ליקוחין ככל אשה, מ"מ ס"ד שאין זו כמצותה, כיון שאינו כממשיך אישות הראשון, אלא אישות הראשון וזיקתו פרוחה הימנו, ועשה בה קנין מצד עצמו, ואם לב"ש לא הי' מאמר כמצותה, הרי גם לב"ה לא הי' ראוי לעשות מאמר דרבנן, דסו"ס קנין זה כמבטל מצות ייבום דמי, ואמנם אינו פועל כלום מדאורייתא לב"ה, מ"מ לא היו מתקנים כן למנוע קיום עיקר המצוה, אלא היו מתקנים עצה אחרת שלא יהא תחלת קנינו בביאה.

ויש לדקדק מכאן דאף לב"ש דמאמר דאורייתא, מ"מ לא קיים מצותו אלא בביאה וכמ"ש הרמב"ן כ"ט ב', דאם איתא דלב"ש ליכא מצוה בביאה, היכי קאמר אף זו כמצותה, ומוכחינן מזה לב"ה דמאמר אינו מגרע כלום, אדרבה הרי לב"ש כבר קיים המצוה במאמר, והביאה אינה מצוה, אלא ודאי מדקאמר אף זו כמצותה על הביאה שאחר המאמר ש"מ דלכו"ע זוהי עיקר המצוה, ומה"ט לא חשיב אפשר לקיים שניהם לב"ש בחייבי לאוין ע"י מאמר, דגם לאחר המאמר עדיין איכא עשה.

ענין מאמר ביאר אאמו"ר שליט"א שתיקנו שקידושין דעלמא יתפסו ביבמה, ולא תיקנו קידושין מחודשים בשם מאמר, וכ"נ בסוגיא נ"ב ב' דמהני מאמר אחר חליצה לקידושין גמורין, ורק בפירש בהדיא שלא יחולו אלא ע"ג זיקה דנו שם בגמ', ועי' לקמן סק"ה דעיקר התקנה משום דמהני בעלמא כדאמר נ' ב'.

בדין חיוב חופה ביבמה

בדין חיוב חופה ביבמה, נראין הדברים דע"י המאמר לא חל חיוב חופה טפי מקודם המאמר, שהרי לא אמר רבה לב"ה דפרחה הימנו זיקת יבמין וחלה עליה זיקת אירוסין ונישואין, ואמנם י"ל דבכלל תקנת מאמר שאמר מקדש ואח"כ בועל, ה"ה שינהג בה ככל הנשים לענין חופה, אבל ודאי שאם כנסה בלא חופה ואפי' בע"כ קנה, ואינו לוקה מכת מרדות כיון שקידשה תחלה.

ויש לעי' במה שאמרו נ' ב' דמאמר מהני משום דקידושין בעלמא מהני הרי בלא"ה ראוי לומר דמאמר מהני, מפני שתיקנו מאמר לתחלת קנין, ואם ע"י המאמר לא נתייחדה לאח זה, א"כ עדיין אין כאן תחלת קנין, ואפשר דבאמת הכל תוצאה מתקנת מאמר דלכתחלה, אלא דאי לאו הגזירה אטו ביאה, היו מקילין בחומר הקנין של מאמר.

שוב נתבאר לקמן סק"ה דדברי רבי גם אליבא דב"ש, וגם משמע דמעיקרא תיקנו גזירה אטו קידושין, ואח"כ אמרו מצות יבמין מקדש ואח"כ בועל, ע"ש.

שם אם בעל ועשה מאמר פשיטא דהא קניה בביאה, משמע שאין ענין לעשות כעת קידושין וחופה, שכבר נגמר קנינו בביאה, דאל"כ שיך מה שאמר ואח"כ מאמר ולמה אמר בלא מאמר ומזה משמע דמעיקרא נמי לא תיקנו חופה, לענין דיעבד שאם בעל אחר מאמר קנה בלא חופה, כמו קודם מאמר, ויצטרך לברך ברכת נישואין עכשיו בביתו.

שם והתניא לוקה, פי' שאינו קונה בביאה זו, וצריך לעשות מאמר ולבעול, ולא סגי במאמר שאחר הביאה, אע"פ שלדעת המקשן חשבו את המאמר כמפקיע איסור אשת אח, וכמ"ש תו', מ"מ לא מהני ביאה אלא אחר מאמר, ומש"ה לא קיימו לישניה דר"ה כדמעיקרא.

שם מכת מדרות מדרבנן, ויש לעי' ללישנא קמא דנהרדעא, דלא מנגיד רב על מקדש בביאה בשידוכי, א"כ היכי סתים הכא דלוקה, ובפשוטו היינו אפי' בשידוכי, ואפשר דכיון שתיקנו חכמים מאמר חמיר טפי, שהוא כמבטל תקנת חכמים, ועוד דכיון שקונה בע"כ ראוי להחמיר עליו שלא יקנה בלא מאמר.

בדין עדי יחוד בביאת יבמה

ג שם תוד"ה דמקדש, אור"ת כו', יעוי' במהרש"א דכונתם כמ"ש בקידושין י"ב ב' דאע"פ שיבמה צריכה עדי ייחוד, מ"מ זה שעושה

ולפ"ז לא חל חיוב יותר ע"י המאמר לעשות חופה, וא"כ א"צ לפרש דפרחה הימנו זיקת יבמין לחיובו בחופה, שהרי לא פרחת ע"י המאמר, אלא מעיקרא כך הנהיגו, ומימרא דרבה מתפרשת שע"י המאמר מגרע גרע ואם אירוסין עושה חל עליו חיוב חופה מדעתה, ולא יוכל לקנותה בע"כ, אע"פ שקודם המאמר הי' יכול לקנותה בע"כ.

ועריטב"א נ"ח ב' דמשמע שנסתפק לב"ש אם אירוסין עושה שתחשב נשואה ע"י חופה בלא ביאה, שכתב לשון זה שכן דין תורה דכל דעביד מאמר שוב לא יקנה יבמה אלא כאשה דעלמא, בחופה בביאה גמורה או בחופה אפי' לא נבעלה, והיינו לב"ש, והרי לב"ה חופה ודאי לאו כלום הוא, ולא יתכן שתיקנו לב"ה חיוב חופה כמו לב"ש, ולב"ה לא תועיל החופה כלום, אלא ודאי לדידהו לא תיקנו כלל, מיהו פשטות הגמ' כ"ט ב' דאף לב"ש אינה כאשתו ליורשה וליטמא לה אלא בביאה, דמשמע דאי מאמר נישואין עושה א"צ חופה, ואם אירוסין עושה צריכה חופה מדעתה, אבל כמו שאינה כאשתו לצד דנישואין עושה, ה"ה שאינה כאשתו ע"י החופה שאחר המאמר, וכן משמע בשמעתין דאף זו כמצותה דהיינו שרק הביאה מצותה וכמ"ש לעיל.

שם גופא כו'

ב שם גופא אמר ר"ה מצות יבמה מקדש ואח"כ בועל כו', כ"מ בסמוך בבביתא דתניא לוקה, ולכאורה הי' נראה דרבי דאמר י"ט ב' דמאמר מהני בע"כ היינו ג"כ לענין הא דר"ה, דסגי בקנין כל דהו [ע"י קידושין מ"ד א' לענין דנערה סגי מדעתה לכו"ע, דג"כ אינו בדין שיועיל מדאוריתא], אבל לב"ש דמאמר דאוריתא לא מסתבר לחדש מאמר בע"כ, ואמנם ק"ק לחדש אליבא דרבי מאמר מדרבנן טפי ממ"ד מאמר דאוריתא, ואם יעשה מאמר בע"כ לא יועיל לב"ש כלום, ולב"ה יועיל לפסלה על האחין, שו"ר בירושלמי פ"ה ה"ד מייתי פלוגתא דרבי, ולפ"ז שיטת הירושלמי דמאמר דאוריתא.

ביאה קידשה אבל מדאורייתא הני קידושין לאו כלום נינהו.

מיהו בריא"ז גופיה באותה הלכה מבואר דעד שלשים יום אע"פ שנתייחד עמה בעדים נאמנין לומר שלא נבעלה ויוצאת בחליצה בלבד, ולאחר ל' יום אינן נאמנין לפי שכבר הוחזקו, ומבואר מזה דסגי בייחוד בעדים בתחלה ותעשה אשת איש במשך הל' יום, וכ"ה פשוט המשנה שם, וכן בתשובת הרשב"א ח"ד סי' שכ"ח כתב דמסוגיא זו מוכח שא"צ עדים, ולפ"ז א"צ עדי ביאה דומיא דמקדש בביאה שיעידו שבאותו ייחוד נבעלה, והיינו כששניהם מודים שע"ד כן נתייחדה ומודים מיד אח"כ שנבעלה, ובזה מכין אותו משום פריצותא, אבל סתם ביאת יבמה היא ככל אשה שמוחזקת כנבעלה ע"י שדרה עמו בבית, וסגי בעדי כניסה לביתו, וא"צ עדי ייחוד של ביאה באותו ייחוד.

ולפ"ז יש לקיים גם לדעת הריא"ז דכלפי שמיא גליא שהיא אשת איש אף שנבעלה בלא עדים כלל, אבל ב"ד לא מאמינים להם בלא עדי ייחוד, ולא יתירוה בגט לחוד, ואם יש עדים שנבעלה והם לא ידעו שהעדים רואין אותן הויא שפיר אשת איש, ואילו בקידושין דעלמא בעינן שידעו שיש עדים, דהתם בעינן גמירות דעת לקנין, ובלא עדים ליכא גמירות דעת, אבל בייבום בעינן רק בירור האמת, וכן בעדי ייחוד שנכנסת לביתו סגי, ואם מודים שנבעלה אפי' בתוך ל' יוצאה בגט בלבד, ואע"פ שלא נבעלה באותו מעמד, ואפי' אמרו בתוך ל' שלא נבעלה ונאמנין, מ"מ אם נבעלה אח"כ נאמנין, אע"פ שאין עדים ע"ז, וכמבואר בריא"ז הנ"ל.

וכתב אאמו"ר שליט"א דראוי לנקוט עיקר לדינא דהמייבם בלא עדים קנה לכל מילי כיון שזו דעת הרשב"א והיש"ש והגר"א, וכן סתימת הפוסקים שלא נזכר בשום מקום דהיבם חייב לבא עליה בשעת הייחוד, עי"ש, ולפמשנ"ת גם דעת הריא"ז בהדיא כן, דכל שנתייחדה עמו בבית

תחלת קנינו בביאה הוי פריצותא, דדמיא לבעילת זנות שהיא אצלו עדיין כאשה דעלמא, ועריטב"א שם שכ"כ בשם ר"ת, (ובבהגר"א סי' קס"ו סק"ט תמך בדעת ר"ת שבתו' קדושין שם, ודלא כר"י, ובזה יתיישבו קצת דבריו, דלכאורה הביא היפך מהכתוב בתו' שם).

יעוי' בפ"ת סי' קס"ו סק"ו בשם השע"מ והאחרונים ז"ל שהוכיחו מדברי התו' דיבמה צריכה עדי ייחוד, ואאמו"ר שליט"א כתב שאין להוכיח מדבריהם דבעינן עדות לקיום הדבר, די"ל דמדאורייתא קנה אף בינו לבניה ונעשית אשת איש, מ"מ כיון שב"ד לא יאמינו להם הרי לא יתייחסו אליה כאשת איש בלא עדים, ולכן הדרך להעמיד עדים ואפ"ה הצריכו מאמר תחלה, ומזה הוכיחו תו' דבריהם שהטעם מפני שתחלת קנינו בביאה, מיהו למש"כ בסמוך דסגי בעדי ייחוד ככל נישואין, וכיון שדרים יחד כבר יוחזקו כנישואין, א"כ א"צ עדי ייחוד כמקדש בביאה, וניחא טפי דליכא זילותא כלל, וי"ל דאכתי למה תניא דלוקה הרי יכול לייחד עדים על הכנסתה לביתו, באופן שאין הביאה ברגע הייחוד, ול"ד למקדש בביאה שעדיין בבית אביה היא, ופשוט הבריייתא דכל כניסת יבמה בלא מאמר לוקה, ומזה הוכיחו תו' דלוקה על הכנסת אשה מן השוק לביתו, קודם שנתייחדה לו בקנין.

במל"מ פ"ב ה"ד דן דא"צ עדים כיון דא"צ גמירות דעת לקנין, שאפי' שוגג ואנוסים קנה, והביא דבשה"ג בשם ריא"ז כתב וז"ל וכן נראה בעיני שאם לא כנס היבם יבמתו ולא נתייחד עמה בעדים ושניהם מודים שבעל בלא עדי ייחוד, לא נקנית לו באותה ביאה קנין גמור ואינו יכול לפוטרה בגט בלא חליצה שכשם שקידושין וגירושין צריכין עדים כך ייבום וחליצה צריכין עדים, והובאו דבריו בד"מ וברמ"א שם, אלא שכתב כן על הכונס בלא מאמר, ועב"ש שדן בזה דשמא אחר מאמר עדיף ולכאורה סברא זו מהניא רק לעדות דרבנן דכיון שכבר קידשה סתמא לשם

נעשית אשת איש ע"י בירורים, וה"נ היבמה שהיא כזקוקה ועומדת מכה קידושי הראשון, ואמנם כאן הביאה זהו עיקר הקנין, מ"מ אין קושיא בזה שא"צ כאן גמירות דעת ועדים לקיום הדבר, כיון שכבר יש עדים לזה שהיא זקוקה ועומדת, ואמנם ודאי דיש לחלק דקידושין על תנאי שעומד להתקיים חשיבי הקידושין כמוחלטין ע"י העדים לקיום הדבר, וכבר נתברר בעולם שיש כאן תפיסת קדושין בתנאי, אבל ביבמה שיכול לחלוץ לה עדיין המצב ספק ואין עדים מספיקין לקיום הדבר, כמו שפשוט לכו"ע דמאמר צריך עדי קיום ככל קידושין כמ"ש הרמב"ם וטוש"ע, [מיהו אליבא דרבי דקונה שלא מדעתה יש לרדן אם בינו לבינה נמי מהני כיון דיליף לה מביאה דיבמה, מיהו דעתו ודאי צריך, וא"כ י"ל דחסר בגמירות דעת בדליכא עדים, והכי מסתברא], מ"מ אין קושיא אם קבעה תורה חלות קידושין בלא עדים בכה"ג, דא"צ גמירות דעת לקנין כמו שא"צ גמירות דעת לקנין בזמן קיום התנאי, וכבר יש זיקה ביניהם, מיהו באמת ב"ד לא יאמינו להם, ונפ"מ בנתברר ע"י עדים שלא ראה אותם היבם, או בתרי ע"א בשני מעשים, ולפמ"שנ"ת לעיל מהני לכו"ע בעדי ייחוד וכניסה לביתו ומעשה הביאה כקיום התנאי שהם נאמנין עליו, כיון שכבר נעשה מעשה המוכיח שהתנאי עומד להתקיים.

שם ת"ר כיצד מאמר כו' ובשטר כו'.

בדברי רש"י שאין מאמר קונה ביבמה מפני איסור אשת אח

(ד) שם ת"ר כיצד מאמר נתן לה כסף או שוה כסף, כתב הרי"ף דהיינו לב"ש אבל לב"ה נתן לה פרוטה או שו"פ, וצ"ע דבכל דוכתא קרי לשו"פ כסף, כדתנן האשה נקנית בכסף ומפרש דהיינו שו"פ, והרמב"ם כתב פרוטה או שו"פ כתיקון הרי"ף, וכן בטור כתב שו"פ, אבל השו"ע סי' קס"ו ס"ב כתב בכסף או בשטר, וכנראה לפני הרמ"א הי' כתוב או בשו"כ, ולכן הוסיף דה"ה שטר, (ובטעות הדפוס דומה בשט' לבשו"כ ועבהגר"א).

בעדים ודרה עמו נאמנין לומר נבעלתי אפי' לאח"ז, ויוצאה בגט בלבד, ואין לרדן מדברי הריא"ז אלא בנבעלה בינו לבינה בליכא עדי ייחוד כלל, ובזה לכו"ע ב"ד אין מאמינין להם, אבל כלפי שמיא י"ל דקנאה, ואין הכרח מדברי ריא"ז דלא קנה, כיון שדבריו לענין שתצא בגט בלבד, ונראין הדברים שגם להריא"ז קנה כיון שא"צ גמירות דעת לקנין, ואף אם חושב שלא יאמינו לו חשיב כונה לקנין כיון שנפ"מ לו לדינים שא"צ הסכמת ב"ד, כגון שילך למקו"א ויוציאה בגט, ושמקיים מצותו ואפי' סבור שאינו קונה לא גרע משוגג ואונס, וגם י"ל דמפרש ע"מ שלא לקנות קנה, אבל א"צ לזה דבכונס בינו לבינה ודאי חשיב כונה לקנין טפי מאנוסין ושוגגין.

הגר"א והגרע"א ז"ל הוכיחו מסוגיא נ"ח ב' דאף בלא עדים קנה מדאמרין דלא משכח"ל קדמה שכיבת בעל לבעל ותשאר בדין שומרת יבם, ואם איתא הא משכח"ל בבעל בלא עדים, ומשכח"ל שיוודע בבירור שבעל, כגון שיש שני עדים שראו כל אחד בפעם אחרת, דלקיום הדבר לא סגי בהכי, ולנאמנות סגי בזה, אבל הרשב"א בתשובה שם כתב דבעינן קדמה שכיבת בעל שהיא כאשתו, ולא סגי בשכיבת בעל שהיא כבעילת זנות, וה"נ מסתברא דענין קדמה שכיבת בעל היינו שיש ביניהם איקרובי דעתא של איש ואשתו, ולזה לא מהני ביאה שקודם נישואין, אלא דהאחרונים ז"ל סברו דביאת שומרת יבם דמיא לביאת בעל, וכמו בועל ארוסתו בבית אביה דמבואר בגמ' שם דחשיב קדמה שכיבת בעל, וכ"ה משמעות הגמ' שם שאם אינו קונה כלל ניהא, אע"פ שיש מקום לחלק בין יבם לארוס שהיא גמורה לו לענין סקילה כדתנן נדרים ע"ד א', וצ"ע בכונת הרשב"א שהרי בגמ' סבר השתא דבבא עליה ארוס בבית אביה סגי, ולע"כ בסוגיא בזה.

בעיקר הדברים דמשכח"ל שתהא אשת איש בלא עדים כתב אאמו"ר שליט"א דמצינו במקדש על תנאי שא"צ עדים על קיום התנאי, עחז"א סנה"ס ק"ב ג' האופנים בזה, והרי היא

ולבאר דתרתני קתני, והגר"א כנראה פירש איפכא דאיזהו שטר בא למעט שטר מדין מאמר, ולכאורה י"ל כמש"כ וגם בתלמודן כתבנו דתיבת ובשטר ארישא ואסיפא קאי, ונקט דהרמב"ם והטור השמיטו שטר משום דלמסקנא לא כתוב שטר בברייתא, וזה אמת שאפשר לומר דשטר אינו מפורש, אבל ודאי מתפרשת הגמ' דה"ה שטר וכמ"ש המ"מ, וגם מרומזו בלשון הברייתא וכמ"ש, ומה"ט הביאו בגמ' בשטר כיצד כדאמרן כתב לה כו' לומר שהדין ודאי כן, ולשון הרמ"א מתפרש שפיר גם אם לכתחלה אפשר בשטר.

שם רש"י ד"ה נתן, במ"ש רש"י דאין קידושין מועילין לגמור ביבמה משום שאין קידושין תופסין באשת אחיו, יעוי' מ"ש אאמור"ר שליט"א דבאמת כבר פקע איסור אשת אח כלפי היבם, ואדרבה אפי' לאחר חליצה דקם ליה בלא יבנה ליכא איסור כרת וקידושין תופסין בה, אלא כונת רש"י דכיון שהותר האיסור לצורך מצות ייבום, אינו יכול להשתמש בהיתר ייבום ולקנותה באופן אחר ממה שאמרה תורה, וכיון דילפינן מקרא שאין כסף ושטר גומרין בה, עי' נ"ד א', אינו יכול לקדשה כאיניש דעלמא, כיון שהותרה לו לצורך מצות ייבום, ואי לא מצות ייבום לא היו קידושין תופסין בה, ועוד דיש לחשבו כלאחר קידושין, שאמרה תורה שלא יגמור בה אלא ביאה, וא"כ מה יוסיף עוד בקנין כסף, הרי היא כבר קנויה לו, ולמ"ד אין קידושין תופסין ביבמה לשוק, י"ל שאין לו זכות קנין אלא כפי מצות ייבום, ולא מהנו כאן קידושין דעלמא. [א"ה, ע"ע בזה לקמן סי"ג סק"א]

והטעם שאין איסור אשת אח חוזר לאחר חליצה או ייבום נתבאר לעיל דאין הטעם מפני שיש בה עדיין מעין מצות ייבום, דודאי כיון שהותרה לשוק פקע הקשר שלה עם המת, ואין נשואיה מתייחסין להקים לו שם, כמו שנשאת לאחר שאין איסור אשת אח חוזר על אחיו, אע"פ שודאי הקשר שלה עם המת ניתק לגמרי, וכל הענין שיש תועלת בייבומה, הוא רק מכח זיקה שנשארה בכח אשתו של המת, אבל אם ניתק

שם ובשטר כיצד בשטר כיצד כדאמרן כתב כו', בתוספתא פ"ב ה"ב מבואר דבתר הכי מסיים הלשון של כתובת יבמין, ולכן הקשו בגמ' למה סיימו על בשטר כיצד לשון השטר של כתובת יבמין, ומשני דהאי כיצד לא קאי אשטר קידושי מאמר, וכ"כ הרש"ש, וכ"כ בתור"פ הנדמ"ח, ובאמת גם בכסף לא קתני דאומר לה הרי את מקודשת, אבל בתוספתא קתני לשון זה איזהו מאמר הרי את מקודשת לי בכסף ובשוה כסף ובשטר איזהו שטר אני פלוני בן פלוני מקבל אני עלי פלונית יבמתי כו', ונראה דתרתני קתני הרי את מקודשת לי בשטר, ואיזהו שטר כתובת יבמין כו', ודכוותה יש לפרש בברייתא שבגמ' דנקט לשון ובשטר כיצד כדי שיתפרש גם ארישא דכסף ושו"כ ושטר, וגם אסיפא, דלא הוצרך לומר כיצד אשטר כמו שלא אמר אכסף, וכל לשון ובשטר בברייתא מיותר להשמיענו ד"ו, דאל"כ הול"ל בכסף ובשו"כ כיצד כתוב לה כו' ומההמשך מובן דהיינו שטר כתובת יבמין, - ועי' לקמן ב' בפלוגתא דרבי ורבנן ונראה דסתם קידושי מאמר אומר הרי את מקודשת לי ואינו מפרש בקידושי מאמר, עמש"כ ס"ק י"א.

ולפ"ז עושים מאמר בין בכסף בין בשטר, ואין עדיפות לכסף על שטר, וכן בגמ' י"ט ב' אמרינן דילפינן מקידושין דעלמא, וש"מ שדין מאמר לגמרי כקידושין דעלמא בין בכסף בין בשטר, וכן בגמ' נ' ב' מבואר דמשום קידושין דעלמא מהני מאמר, והרי בעלמא כסף ושטר שוין, וכן ר"ה אמר מקדש ואח"כ בועל, ולא הוזכר איזה קידושין, וסתמו כפירושו כסף או שטר, וכן דקדק בבהגר"א מדתניא נ"ד א' ואין כסף ושטר גומרין בה, דמשמע שמתחילין קנין מדרבנן, בין הכסף ובין השטר, וכ"כ רש"י קידושין ב' א', וצ"ע בבהגר"א סי' קס"ו סק"ה שכתב דבשטר דוקא בדיעבד, ולא נתפרש מי חידש כאן ענין לכתחלה ודיעבד, והירושלמי שהביא רק כסף ושו"כ רישא דברייתא נקט, ולא רצו לסיים לשון התוספתא ובשטר איזהו שטר כו'

דמהני קידושין בעלמא וגזרינן שמא יאמרו דביאה נמי לא מהני, ולעומת זה מצינו בגמ' נ"ב א' דמצות יבמה מקדש ואח"כ בועל, ואמנם אם תיקנו תחלה מקדש ואח"כ בועל, נוחא שתיקנו דליהני בע"כ מהטעם שכתבנו, אבל אם תיקנו תחלה משום דמהני בעלמא, א"כ כי היכי דקידושין לא מהנו בע"כ, ה"ה דקידושין יבמה לא ליהנו בע"כ, וי"ל דכיון דביבמה מהני ביאה בע"כ, יבואו להשוות כל קניני אשה ביבמה, ואם נאמר דכסף ושטר לא מהנו בע"כ יבואו לומר דביאה בע"כ נמי לא מהני, ואפי' אם אין חשש גמור לגזור אטו בע"כ, מ"מ ס"ל לרבי דכשתיקנו חכמים שיועילו כל קניני אשה ביבמה, השוו אותם לקנין ביאה דמהני בע"כ, שזהו היושר בתקנה זו.

ולפ"ז אפשר לקיים לשון הגמ' נ' ב' כפשטיה שתיקנו תחלה דמאמר קונה אטו קידושין דעלמא, ומצות יבמין שחידש ר"ה דמקדש ואח"כ בועל זה הי' אחר תקנת מאמר דליהני, וקודם לכן י"ל דנהגו בחופה וברכת נישואין כמ"ש הרמב"ם הובא לעיל סק"א או שנהגו באופן אחר כעין קידושין דרשות דלא יהא בה משום פריצותא, אבל לא המציאו קידושין מאמר גמורין מדרבנן לצורך זה לחוד, וניחא בזה שאמרו בגמ' הטעם דגזירה משום דמהני כקידושין, ואם תיקנו תחלה כדר"ה א"צ לטעם זה, דממילא ע"כ תיקנו שהמאמר יקשור אותה ליבם זה, דאם עדיין זקוקה לכולם בשוה מה הועילו במאמר, מיהו מצינו בגמ' ל"ב א' דמהני גט למאמרו, ולכאורה זהו מאמר של מצות יבמין, ולא קושיא היא דכל מאמר לחודיה קאי כדאמר נ"ב ב', ויש גם סברא לומר דגזירה אטו קידושין באה כתוצאה מזה שהמאמר קונה לענין זה שתהא כארוסה מדרבנן, אבל לשון הגמ' ל"מ כן, (ועמש"כ סק"א בלשון הגמ' נ"ב א').

בתוד"ה גמרינן דקדקו בלשון גמר מביאה גמרי מקידושין על תקנה דרבנן, ועמש"כ לעיל דפלוגתתם אף אליבא דב"ש, ולפמשנ"ת

הקשר אין שום תועלת למת מבנה של אשה זרה, ואפי' נשאת אח"כ לאחיו, אלא הטעם מפני שנעשית כאשתו של החי והוא גירשה כענין הכתוב קראה ביתו אליבא דר"ע, ועכ"פ נתרוקן איסור האח לרשות החי, ושוב אין כח האח להחזיר עליה איסור, שכבר הוסר ממנה כח אישותו, ולא נתחדש בה אישות להחזיר האיסור, אבל אאמו"ר שליט"א הזכיר שנשאר בה מענין הייבום קצת, וצ"ע.

במאמר לרבי דמהני בע"כ

(ה) י"ט ב' דתניא העושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה רבי אומר קנה וחכ"א לא קנה מ"ט דרבי גמר מביאה דיבמה כו', יש לעי' האם רבי אמר לה גם אליבא דב"ש דמאמר קונה מדאורייתא, או שרק לענין מקדש ואח"כ בועל סגי בקנין כל דהו, ולכאורה דוחק לומר דרבי חידש מאמר דמהני לב"ה ולא מהני לב"ש, דודאי מדסתמו ב"ש וב"ה ש"מ דכל מאמר המועיל לב"ה מועיל לב"ש מדאורייתא, ועוד דאם מדאורייתא לא מהני מאמר בע"כ, ה"ה דמדרבנן לא מהני לב"ש, שהרי לא תיקנו מאמר מיוחד מדרבנן בע"כ, ויש להוכיח מזה דרבי מדאורייתא נמי קאמר, וכ"נ בירושלמי פ"ה ה"ד דמיייתי פלוגתא דרבי ורבנן ופשטות הירושלמי דמאמר מהני לכו"ע מדאורייתא לכל חד כדאית ליה, וכ"נ מדאמרינן גמר מביאה דיבמה כו' ואם ב"ש לא גמרי מנליה דב"ה גמרי, אלא אדרבה עיקר הלימוד משום דב"ה אמרו מדרבנן מה שב"ש אמרו מדאורייתא, וכיון דלב"ש מסתבר לדמויי לביאה דיבמה, ה"ה לב"ה, ומיושב בזה מה שדקדקו תו' מאי קאמר לשון גמר על תקנה דרבנן, וע"ע מש"כ להלן בזה.

עיקר הדברים דמסתבר שלא יתקנו חכמים מאמר לבטל זכותו של היבם לקנותה בע"כ מובן בסברא, ומה"ט ס"ל לרבי דגמרינן מביאה דיבמה, מיהו יש לעי' מה היא עיקר תקנת מאמר דמצינו בגמ' נ' ב' דמ"ט אמור רבנן דמאמר מהני משום

מהשתתפות שניהם לאישות, והדין נותן דבע"כ חסר בעיקר הקנין, ומדמהני ביבמה ש"מ דסמכה תורה על זה שהיא כבר קנויה לו מקידושי אחיו, וא"כ גם כסף ושטר מהנו, מיהו ביאה נמי בע"כ דיבם, כפשטא דמתני' דאנוס ושוגג.

ויש לתמוה מה שייד קנין כסף בע"כ, הרי א"א לזכות לה הכסף בע"כ ובלא זכייה אין שייד לקנות תמורתו כלום, והרי כבר נתבאר דקנין מאמר בע"כ לרבי מהני אף לב"ש, וע"כ דקנין גמור הוא, והי' מקום לומר דב"ד כופין אותה לזכות במעות וא"ת א"כ גם לרבנן מהני, דהא אי לאו טעמא דאפקעינהו רבנן לקידושי מינה מהני תלוה ונתקדשה כדאמר ב"ב מ"ח ב', י"ל דלרבנן אין ב"ד כופין אותה כיון שאינה חייבת להתקדש בע"כ ונמצא שהכפייה לזכות היא כתוצאה מן הדין שמאמר בע"כ, אבל אין נראה כן שהרי לא הוזכר ד"ז בגמ', (אע"פ שיש לדחוק דממילא הדין קובע כך), וביותר מוכח כן בקידושין מ"ד א' דלרבי נערה מקבלת קידושי מאמר משום דדמו לגירושין שהיא מקבלת גיטה בע"כ, וה"ה מאמר בע"כ לרבי, וש"מ שאינה זוכה בכסף טפי מזכייתה בגט, ואפ"ה סגי בהכי לקידושי מאמר, [וכ"כ בתו' הרא"ש שם שאפי' זורק הכסף לרשות אביה מקודשת], וזה צ"ב שהרי בגט אף באיסוה"ג כשר, שא"צ זכות ממון בגט ומתגרשת בקבלתו בע"כ, אבל בקנין כסף כיון שאינה זוכה בו, אין כאן קנין כסף כלל, וכבר תמה בזה אאמור"ר שליט"א בקידושין שם.

ובאמת נראה בגמ' שהי' מקום להצריך בגט שיאה שור"כ ולא מהני על איסוה"ג, ואפ"ה מתגרשת בע"כ, ולא קשיא להו כיון שאינה זוכה מה תועלת בשויו וכן מצרכינן מיעוטא קידושין ה' א' שאינה מתגרשת בכסף, ומשמע שהיתה מתגרשת בקבלת כסף בע"כ, ונראה ביאור הדברים שגם קבלת גט שאינה רוצה לזכות בו חשיב זכות וקנין מסוים, שזוכה בגוף הגט ענין זה שהיא יכולה לעשות בו כרצונה, אלא שא"צ

מיושב נמי אליבא דב"ה, כיון שבאמת יש כאן לימוד מביאה דמה שתיקנו מאמר בע"כ הוא כדי להשוות כל קניני אשה ביבמה, וזה טעם נוסף לעיקר הגזירה שאמרו שמאמר מועיל ביבמה, שע"ז הוסיפו דא"כ יש ללמוד קנינים אלו מקנין ביאה, וכן לרבנן מה שביטלו זכותו במאמר בע"כ הוא משום שיש להשוות לקידושין דעלמא, וזה בכלל כונת תו', - לשון רש"י שהזכיר בקידושין והלכה והיתה הוא כדי ליישב לשון גמרינן, אבל בפשוטו שייד לשון גמרינן אע"פ שמקורו מסברא פשוטה.

בקידושין מ"ד א' מצינו שהקלו בזה שנערה מקבלת קידושי מאמר אע"פ שאינה מקבלת קידושין דעלמא כיון שזקוקה ועומדת, ואין הכרע גמור מהי מסקנת הגמ', אבל פשטות הדברים דהשתא דאתית להכי מסקנא היא, וניחא דאתיא הברייתא כפשטה אליבא דרבנן, וא"צ לשנות לישניה דריב"ח, וכן הרמב"ם בפ"ב ה"א והטוש"ע סי' קס"ו ס"ג כתבו דקטנה צריכה דעת אביה, ומשמע דנערה א"צ דעת אביה, וכ"כ בלח"מ פ"ג מאישות הי"א, מיהו נראה שהרמב"ם נזהר שלא לכתוב דין הנערה בפירוש דיכול להתפרש שנערה בכלל קטנה לענין זה, מפני שאין הדבר מפורש בגמ' מהי המסקנא, וגם הרי"ף והרא"ש השמיטו כל הסוגיא, ומשמע דליכא נפ"מ לדינא בזה, וא"כ דינה כקידושין דעלמא דנערה אין לה יד לקבל קידושיה.

אבל כבר נתבאר דהא דמהני לרבי בע"כ לאו מה"ט הוא, שהרי אפי' מדאוריתא מהני לב"ש, וגמור לה מביאה דיבמה, ולא הזכירו בגמ' טעמא דזקוקה ועומדת, ומסתברא דלב"ש לא מהני קידושין ע"י נערה במאמר, אא"כ נימא דמה"ט סתמא לא קפיד האב, וטעמא דזקוקה ועומדת נאמר בגמ' אליבא דרבנן.

הא דגמור רבי מביאה דיבמה, היינו משום דקנין ביאה בע"כ הוא ג"כ קנין גרוע כמו כסף ושטר בע"כ, לפי שמהות קנין ביאה הוא

השימוש, ונפ"מ כשיש רק שו"פ דהנאת השימוש היא פחות מפרוטה, ונסתפקו שם בגמ' אם מהני לקנין ולקיום התנאי.

ועד כאן לא פליגי אלא כשצריך דעת המקבל להקנות, דבזה י"ל דכ"ז שלא הסכים לקבלם לא נתחייב תמורתן, אבל במקום שא"צ דעתו להקנות, ואפי' בע"כ שפיר דמי, בזה לכו"ע סגי בזכות כזו לקנין, שגם כשזוכה בכסף מרצון, א"צ שתקנה לו משלה, אלא שיהא איקרובי דעתא לקנין, כמו שמועיל קנין שטר וביאה בע"כ, ובזה שפיר מדמינן כסף ושטר לביאה דסגי במקצת כח של קנין, וכבר נתבאר שגם בגט יש כאן מקצת כח של קנין במצב הזה שהוא בידה ושלטת בו וסגי בזה כיון שא"צ דעתה להקנות, וה"ה והוא הטעם בקידושי יבמה, ומה"ט השוו בקידושין שם יד נערה למאמר כמו לגירושין, שהיא כיד אביה לזכות הנצרך לדבר שא"צ דעתו להקנות.

נמצינו למידין ד' חילוקים בנתינה בע"כ, א' המחזיר חוב לחבירו בפניו בע"כ לכו"ע שמה השבה, ואפשר לומר דאע"פ שחבירו לא זכה במעות, מ"מ הוא נפטר מהשבה אבל למש"כ בדין ב' שגם נתינה בע"כ יש בה קנין מסוים, נראה דה"נ זכה המלוה במעות, שו"ר בגליון הגרע"א ז"ל חו"מ סי' ק"כ ס"א שכתב בזרק לי חובי והפטר דצ"ע אם אחר יכול לזכות מן ההפקר, וציין לדברי הרשב"א ב"מ ע"א ב' דגוי שא"ל ישראל המלוה הניחם ע"ג קרקע והפטר הו"ל המעות הפקר, וסיים וצ"ע לדינא, ושמעתי שבתורת גיטין בסוגיא דנתינה בעל כרחו כתב דהו"ל כאפותיקי מפורש ולא כהפקר, ב' נתינת גט וכסף מאמר לרבי בע"כ שמה נתינה, דסגי בקנין מועט שנתן לרשותה הגט לעשות בו כרצונה, אע"פ שהיא לא נתכוונה לקנותו, כיון שא"צ ממנה תמורתן שתקנה דבר משלה, ובע"כ ג"כ יכול לקנותה או לגרשה, ג' קידשה או גירשה על תנאי שתתן לו או קידשה על תנאי שיתן לה, הדבר ספק איך מסקנת הגמ' להלכה וכן בבתי ערי חומה (בדליכא תקנת הלל), דכיון שמחויב ע"פ דין

לזכות בו קנין שמחייבה תמורתו וכ"ה משמעות הפסוק ונתן בידה שיתננו לרשותה ושלטתה, [ע"י רשב"א בתשובות המיוחסות סי' קכ"ה דגט שאינו שלו אינו גט, וכ"כ מרן זללה"ה שביעית ס"ד ס"ק י"ז שיש בעלות על איסור"נ מדמהני בגט, (וכ"כ בערלה סי' י' ס"ק י"ג וכ"כ אאמו"ר שליט"א בכריתות ס"ח ס"ק)], וכיון שא"צ להקנות תמורתו דבר מדעתה, סגי בקנין כזה לגירושין, וה"ה דסגי בקנין כסף כזה להקנות דבר שא"צ דעתה להקנותו, דהיינו קנין אישות דיבמה דבידו לקנותה בע"כ, וסגי באיקרוב דעתא של קנין כזה שנמסר הכסף לרשותה ושלטתה, וזוהי הנאה שמקבל בע"כ, כמו שסגי בביאה כזו שאינה משתתפת לקנין, ולכאורה פשוט שהגט אינו הפקר וגם פשוט שיצא מרשות הבעל, שאם נשאר ברשותו אינו גט, כדין הנייר שלי גיטין כ' ב', ועי' להלן מדברי הגרע"א ז"ל בחו"מ סי' ק"כ ס"א, מיהו יש לדחות דסגי בזה שאין עיכוב מצד הבעל שזכה בו, אבל אם קיבלה ולא זכתה יחזור הגט לבעל אחר חלות הגירושין אבל אין נראה כן פשטות הדברים, וצ"ע גדר הדברים שישאר הגט בשליטתה ואינו שלה ממש.

ויש להוסיף ביאור בזה, דבאמת מצינו בגמ' גיטין ע"ה א' בל"ב דרבא דנתינה בע"כ שמה נתינה בפניו, בין בפדיון בתי ערי חומה בין בקיום תנאי בגיטין וקידושין, ומבואר מזה דנתינת כסף לרשותו חשיב קנין כסף במדה מסוימת אע"פ שהוא אינו רוצה לקנות, ויעו"ש ברשב"א שביאר דדוקא בהני שהוא מחויב מן הדין לקבל המעות או מן התנאי, אבל להקנות לאדם מעות בע"כ פשיטא לכולהו לישני דלא מהני, ונסתפק שם מהי המסקנא להלכה, ומ"מ למדנו מזה דהכנסת מעות לשליטתו כשראושי שיקבלם חשיב קבלת כסף, דסו"ס יש תח"י כעת כסף שבידו להשתמש בו כרצונו, וזו היא הנאה אפי' בע"כ, וזה מהני כמו האכילה או שחק לפניה באופן שנהנית, אבל סתמות הדברים דהכא עדיף דחשיב שקיבל הכסף במדה מסוימת ולא רק ההנאה מאפשרות

כדחשבינן להו בסמוך חצי אשה, ויש להוסיף שבכלל החידוש דכתוב גט לארסתי דאע"פ שהנשואין יש בהם כח אישות המצריך גט, מ"מ מהני גט של אירוסין לנישואין, אע"פ שנושאה נוסף בה קנין, ודכוותה שייך לדמות זיקה ומאמר, ולכאורה פ"ז זה הוא המיושב בסתמות הגמ', ולא נתפרש למה נדחקו הראשונים ז"ל בע"א, ערמב"ן ורשב"א וריטב"א, ובאמת הראשונים הללו לא הביאו פ"י ריב"ם, אבל בתו' הרא"ש הביאו וכתב וקשיא לי דליבמתו דבעי רמב"ח היינו דומיא דלארסותו דקאמר, ור"ל דלכשאכנסנה אגרשנה קאמר, וצ"ע מאי קושיא דמתפרש שפיר לכשאעשה בה מאמר אגרשנה.

ויש להסתפק מאי ס"ל להראשונים ז"ל לדינא בספיקו של הריב"ם, דהראשונים ז"ל הזכירו דפשיטא דהוי גט לפסלה מדרבנן, אבל לא אמרו דפשיטא דהוי גט לפוטרה מן המאמר, ואם נסתפקו הרשב"א והריטב"א שיועיל לפוטרה בו מדאוריתא, א"כ משמע דממאמר דרבנן ודאי פוטרה, אבל אין להוכיח כן מסתמות, כיון שלא דנו בזה, ויש לקבוע ד"ז בתיקו כמו לפ"י ריב"ם.

ל"ב א' אמר רבא נתן גט למאמרו כו'

(ז) ל"ב א' אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה צרתה אבל היא אסורה דמיחלפה בבעלת גט, בעיקר מימרא דרבא יש שני פירושים, א' דרבא מיירי אמתני' וכגון שמת בעל המאמר אחר שנתן גט, והנדון אם הותרה לאחין לייבמה, ב' דרבא מיירי אף בעלמא דמי שעשה מאמר ביבמתו אסרה על כל האחין ונאסר גם הוא וגם האחין בצרתה, וע"ז קאמר דבנתן גט למאמרו הותרה, הפירוש הראשון מיושב בסתמות הגמ' גם כאן וגם בפרק ר"ג דלא משתמיט שם בגמ' שבעלת המאמר חוזרת להיתירה ע"י גט, ופשטות הדברים דמאמר כקידושין וע"י הגט נעשית גרושה, אבל בדין אשת שני מתים ודאי דע"י הגט פקעה אישות השני, אבל הראשונים ז"ל הסכימו לכלל הפחות ללישנא בתרא דרבא הדין כן בכל נותן גט

לקבלן סגי גם בנתינה בע"כ או"ד כיון שצריך להקנות תמורתן בעינן נתינה מדעתו, ונ"ע' מרדכי פ' הניזקין סי' שצ"ד שלא זכה המוכר, ועריטב"א ב"מ ס"ג א' שאין צריך קנין בבית, וכן בתנאי ס"ל דבעינן נתינה מדעתו, אע"פ שכבר עשה הקנין, ד' נתינת מעות שאינו מחויב לקנותן לא מהני בע"כ כלל, ולע"כ בסוגיא דנתינה בע"כ.

ולענין מאמר בשטר יעוי' באבני מלואים סכ"ח ס"ק נ"ט אם קידושי שטר כגט שא"צ שתזכה בו, וא"כ משכח"ל מאמר בע"כ לרבי בשטר, וכ"כ ריטב"א קידושין י"ט, ועי' אבנ"מ סי' קל"ט ס"ק י"ח שכתב דשטר קידושין אינו כגט וצריך זכייה, וראיתי בתשובת הרשב"א סי' תר"ג שכתב דכשר, ודן ע"פ הירושלמי לחלק דוקא באיסוה"נ דרבנן, ועי' חזו"א שביעית ס"ד ס"ק י"ז שהוכיח שיש בעלות באיסוה"נ מדכשר בגט, וכ"כ הרשב"א בתשובה אלף קפ"ח דגט שאינו שלו אינו גט, אבל ודאי שאף בכסף מהני לרבי, דהא יליף כולהו מביאה.

הרמ"א בסי' קס"ו ס"ב הביא תשובת הריב"ש דיכול לעשות מאמר ע"י שליח כמו קידושין, ובהגר"א ציין דק"ל כרבנן דגמרי מקידושין, מיהו נראה דאפי' במאמר דבע"כ לרבי דילפינן מביאה ג"כ אפשר ע"י שליח, ועב"מ שכתב דלרבנן פשיטא ולרבי יש קצת חידוש.

נ"ב ב' בעי רמב"ח ליבמתו מהו, בפ' ריב"ם

(ו) נ"ב ב' בעי רמב"ח ליבמתו מהו כו', פ"י בתו' בשם ריב"ם דמיבעיא ליה אם מהני גט שנכתב קודם המאמר לפוטרה בו אחר המאמר, והנדון בגט למאמר דרבנן, דנהי דיכול לפוסלה בגט גם בלא מאמר, מ"מ המאמר קונה בה קנין, וכ"ז שלא קנה קנין זה הו"ל כאשה דעלמא, או"ד כיון דאגידא ביה כארסותו דמיא לענין כח המאמר, ואע"פ שאין בידו לגרשה כעת מ"מ בידו לפוטרה בחליצה וכאשתו דמיא מכח הזיקה, ואינו ככותב לאשה דעלמא, וגם שייך בה גט לפוסלה בו, וגם שייך לדמות זיקתו כארסותו ומאמר ככנוסה

יבמין, אבל לא הוסיפה תורה כח קידושין על כח הזיקה, שהרי מדאוריתא הרי היא כבר ראוי' לכנסה מכח הזיקה לחוד, וא"כ האפשרות לקידושין היא בכח האי לחודיה קאי, וכן לב"ה אמרו שקידושין דעלמא יתפסו ביבמה, אם משום גזירה כדאמר נ' ב', או כדר"ה נ"ב א', אבל הקידושין הם נוגדים את סדר הזיקה של התורה מכח יבמין, אלא שראו צורך לקיים אפשרות זו וכיון שכן לא קשה אם נתנו לו האפשרות לבטל כח זה ולחזור לזיקת יבמין, כיון שבאמת מדאוריתא לא אהניא אפשרות זו מידי, ועדיין זיקת יבמין קיימת, וכמו בקידושין דעלמא יכול לבטלן ע"י גט, ה"נ יכול לחזור בו מרצונו להפריח ממנו זיקת יבמין, כדיני זיקת אירוסין ונישואין, ולחזור לזיקת יבמין.

ולפ"ז יש מקום לדון דלר"א כ"ט א' דלב"ש לא סגי לה בגיטא, אפשר דע"י הגט חזרה לזיקת יבמין כדמעיקרא, ואינו כמגרש חצי אשה דהאי לחודיה קאי, שהרי האמת דנתן לה גט לזיקתו קודם שעשה מאמר אינו כלום מדאוריתא, והמאמר לא הפקיע דין זיקה, וכן הגט אינו מפקיע דהא לא סגי לה בגיטא, וא"כ הדין נותן שלא יועיל הגט מדאוריתא אלא למאמרו ואפי' יפרש לזיקתו, ואפי' נימא דמודה רבא דיש להחמיר לב"ש דהויא כגרושתו מדאוריתא או מדרבנן, [ועי' נ"ב ב' באסמכתא דר"ע שכל גט אוסרה], מ"מ האמת דהאי לחודיה קאי שהרי צריכה גט וחליצה מדאוריתא, ושפיר יש לקיים כן במאמר דרבנן, מיהו אפשר דלשון פרחה הימנו זיקת יבמין בא לומר שאינו יכול לחזור לזיקה זו ע"י גט עי' לקמן ס"ק ט"ז בזה, (ועי' ירושלמי ה"ב דגט למאמרו אין זה כריתות, והירושלמי ס"ל מאמר דאוריתא, ולע"כ).

ולהאמור נתישב הא דלא חשיב לה רבא גרושתו, דכיון דזיקת יבמין נוגדת את זיקת המאמר, א"כ הו"ל תרתי דסתרי, שאם היא ארוסתו מכח זיקת יבמין, לא יתכן לקיים המציאות שהיתה ארוסתו מכח זיקת קידושין,

למאמרו, [מיהו עי' להלן ס"ק ט בפי' הר' מנחם שבתו' הרא"ש], ויתבאר להלן ההכרח לפי זה.

ולכאורה לכל הפירושים מבואר דמעיקר הדין הי' ראוי שהגט למאמרו יבטל המאמר כלא הי', ולא אמרינן דהויא לה כגרושתו, מדאמרינן טעמא בלישנא קמא דהיא אסורה משום דמיחלפה בבעלת הגט, ולא אמרינן דהיא גופה בעלת הגט היא, ויש ללמוד מזה להשוות לישנא קמא ולישנא בתרא בזה שהיא עצמה ראוי שיהא דינה כקודם המאמר, שאם בעלמא אסורה א"צ טעמים למה לאחר מיתה אסורה.

ולפ"ז מבואר דלתרי לישני דרבא אף מחיים אם נתן גט למאמרו הדין נותן שתחזור בעלת המאמר להיתירה לשאר האחין, דאם מחיים אסורה איך תחזור להיתירה לאחר מותו, הרי מחיים החזקונה כגרושת אחיו החי, ובין הוא בין האחין אסורין בה, ומה נתחדש ע"י מותו להיתירה להם, אלא ודאי זה מוכיח שעיקר הדין הוא דמאי דעבד בה שקליה והיא מותרת לכולם כקודם המאמר.

ויש לתמוה מנליה לרבא הא, נהי דשייך גט למאמרו משום דהאי לחודיה קאי, אבל ודאי שאין להמציא משום זה שאין לה דין גרושתו, אלא לחומרא דסגי בגט כזה לפוסלה, [ובבעיא דר"ח נ"ב ב' ג"כ י"ל דרק לחומרא מספק"ל, כמו נתן גט לזיקתו ולא למאמרו דנפ"מ רק לחומרא], ועו"ק דבפשוטו לב"ש דמאמר דאוריתא ודאי שנעשית אשתו והו"ל כמגרש חצי אשה, ואפי' אם לא סגי לה בגיטא, מ"מ אין גט למאמרו לחוד כמו למ"ד דסגי לה בגיטא, וא"כ מנלן לחדש כן אליבא דב"ה.

ונראה דבאמת האי לחודיה קאי היא סברא נכונה אף לב"ש, ואדרבה משם למד רבא לומר דהאי לחודיה קאי, דכיון דהעושה מאמר ביבמתו פרחה הימנו זיקת יבמין וחלה עליו זיקת אירוסין ונישואין, למדנו שענין המאמר מדאוריתא הוא שבא לקחתה בכח ליקוחין דעלמא ולא בכח זיקת

כ"ט א' ברש"י שפי' כן לשון לדחות בצרה, ותו' והראשונים ז"ל חלקו עליו, וקרי לה צרתה שע"י המאמר נכנסה לביתה, והשתא ע"י הגט בטל ממנה שם צרתה, וכיון שלא הוזכר כאן דיש לאחד מהם שתי נשים, ממילא מובן דאשת המת קאי, אבל היא אסורה לאחין אע"פ שאין בה משום אשת שני מתים, מ"מ מיחלפה בבעלת הגט, ולל"ב אף היא מותרת, ומ"מ למדנו מכאן דאף בעלמא היא מותרת לאחין, דאם מחיים אינה מותרת לאחין, איך תותר לאחר מיתתו וכמש"כ לעיל, וכ"מ ברש"י נ"ב ב', ולפ"ז אע"פ שפרש"י כפי' הראשון שכתבנו לעיל, מ"מ לא נתיישב בזה סתמות הגמ' דפ' ר"ג.

והקשה הרמב"ן דאם צרתה היינו אשת המת, הרי אפי' נתן גט לזיקתו ולמאמרו מותרת, ויש ליישב חדא דקמ"ל דהיא אסורה, ובנתן גט לזיקתו פשיטא, וקמ"ל נמי דמהני גט למאמרו למיפשט בעיא דר"ח נ"ב ב', אבל הרמב"ן לא ניחא ליה לפרושי מימרא דרבא לאשמועינן דיוקא, ויתכן דמשמע ליה דתלמודא אמר אבל היא אסורה מדנקט דוקא צרתה, ועוד דס"ל דאינה קרויה צרתה כיון שגירשה, והול"ל הותרה אשתו וכמשה"ק הריטב"א, ועוד דהול"ל נתן גט למאמרו ומת אשתו מתייבמת והיא עצמה חולצת ולא מתייבמת, ולפרש"י י"ל דכיון דאמתני' קאי לא הוצרך לפרש כלום, שהרי לא הוזכר שיש לה צרה וממילא צרתה היינו אשתו של המת, ולמש"כ בסמוך דצרתה כולל תרוייהו ניחא לפרש"י כמו להרמב"ן, והקושיא רק לפרתו' דצרתה והיא עצמה דינם שוה, ע"י להלן.

והרמב"ן מפרש דצרתה היינו שהיתה עמה בבית המת הראשון, והותרה בין לו בין אחין, היא אסורה בין לו בין לאחין, ולל"ב היא מותרת לאחין ואסורה לו, כדעת רש"י והרמב"ם, וכתב המ"מ שכ"נ דעת הרמב"ן והיינו ממש"כ לקמן נ' ב', וכבר הקשה הרשב"א שהרי לא הוזכר כאן שיש לה צרה, ותירץ דקאי אלישנא דגמ' שתי יבמות הבאות מבית אחד, ונראה שהרמב"ן לא חש לזה

שא"א להוסיף קידושין על זיקה, ובשעה שהיתה עליה זיקת מאמר פרתה זיקת יבמין, ובשעה שחזרה זיקת יבמין פרתה זיקת מאמר, מיהו אפשר שאם פרתה מדאוריתא לב"ש תו לא הדרא ע"י גט, וזהו שאמר פרתה.

יעוי' בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ח סק"ז שכתב דלא נתבאר טעמא למה אינה בדין גרושתו לאסור אותה על האחין, (והרשב"א בתשובה ח"ד סי' ש"ג נשאל ע"ז, והשיב דבמאמר דרבנן הקלו, ואכתי צ"ב לאיזה צורך עשו כעין תרתי דסתרי ומנ"ל לרבא ד"ז), ובגמ' ה' אפשר לפרש דבל"ק הותרה רק אשתו של המת, ובל"ב הותרה היא למגרש בלבד, כדין מגרש את אשתו ומחזירה, אלא שכל הראשונים ז"ל לא פירשו כן, והניח בצ"ע, ובאמת זה ודאי מתפרש בגמ' דהותרה היא למי שהיתה אסורה קודם הגט, ואיך אפשר לפרש הותרה אפי' היא למגרש בלבד, הרי לדידיה היתה מותרת יותר קודם הגט שהרי זו כמצותה, ומה שייך לומר שהותרה ע"י גט למאמרו, ועוד דקאמר בל"ק אבל היא אסורה משום דמיחלפה בבעלת הגט, שקשה לפרש הותרה צרתה במת לאחין והיא אסורה והא דמסיים אבל היא כו' לא מיירי בגונא דרישא אלא דהיא עצמה אסורה לו, באופן שהוא חי ורוצה להחזירה, ומאי קאמר טעמא דמיחלפה בבעלת הגט, והול"ל דכגרושתו דמיא, דאין לתת לו קולא דמגרשה בגט ומחזירה, כיון שלא נעשית כאשתו, ועוד דהיתר צרתה והיתר דהיא עצמה אינם ענין זל"ז, דהיתר צרתה הוא כל שכן בנתן גט לזיקתו ולמאמרו, ואיסור היא עצמה אין לדון בו כלל אפי' בנתן גט למאמרו, ומה שהתיר בל"ב היינו בגונא אחרינא, וא"כ למה חיברם בל"ק לומר אבל היא עצמה לא, ובזה מיושב שלא פי' כן הראשונים ז"ל, ואדרכה החמירו במגרש טפי מאחיו.

בדעת רש"י דצרתה היינו אשת המת השני.

בדעת הרמב"ן דצרתה היינו שהיתה עמה בבית המת הראשון

(ח) רש"י פירש כולהו לישני דרבא אמתני' דהכא, וצרתה דקאמר היינו אשת המת השני, (ועי'

ועמשנ"ת בזה לעיל, ועוד יש לדקדק במה שסתמו בגמ' צרתה מותרת וסמכו שהדבר פשוט דצרתה מבית אחד אינה בכלל זה, וכשאמרו אבל היא אסורה משום דמיחלפה בבעלת הגט, ה' הדבר פשוט שצרתה ג"כ כמותה דמיחלפה, ואמנם אם לל"ק ה' הדין דגט למאמרו כגט לזיקתו לכל דבר ניהא, אבל אם מעיקר הדין ה' ראוי להתירה, אלא דחיישינן למיחלפה, ולל"ב לא חיישינן, א"כ אין הדבר פשוט דצרתה נמי בכלל מיחלפה, ויותר מיושב לומר דצרתה כולל שני ענינים אשת אחיו המת וצרתה מבית המת הראשון, דהא סברת מיחלפה אינה פשוטה כדחזינן בל"ב, ולשון צרתה משמעותו כל צרה שהיא, וכיון שכן אין לך בו אלא חידושו היא ולא צרתה, ולמעוטי בפלוגתא עדיף, וזו דעת הרמב"ן, אבל דעת תו' דאין זה מיעוטא בפלוגתא דכוליה ביתא כחד דמי.

ולענין הלכה דקי"ל כל"ב [ע"י] בשם ר"ח דפליג, וכבר הוכרע לקולא], בין היא בין צרתה מותרות לאחין, וצרתה מותרת אף לו, כדעת תו' והרמב"ן, אבל היא עצמה לו אסורה, כדעת רש"י והרמב"ם והרמב"ן וש"פ, וע"י להלן בחילוקי דינים במה שהיא אסורה לו, ועי"ש בשיטת ה"ר מנחם שבת' הרא"ש.

שם תוד"ה גט הקשה ריב"ן כו' ובדברי הרמב"ן ולענין הלכה

(ט) שם תוד"ה גט, הקשה ריב"ן כו', במתני' שם איכא דין מאמר בזו ומאמר בזו ביבם אחד, ולל"ק דרבא י"ל דשתיהן אסורות לו וכדעת תו', ועדיין קשה לל"ב דרבא, ולדעת הרמב"ן לל"ק נמי קשה, ולדעת רש"י דאף צרתה אסורה לו ניהא אף לל"ב, מיהו אכתי קשה דהא קתני נמי שני יבמין ליבמה אחת, וזה ודאי יש להתיר לל"ב כשיתן אחד גט למאמרו ויבם השני.

וכתב הרמב"ן נ' ב' לתרץ דאה"נ דהו"מ למיתני דבכה"ג יכול לייבם אחת מהן, ע"י שיתן אחד גט למאמרו והשני ייבם את השני, או אפי' את הראשונה לל"ב דרבא, ומתני' קתני כיצד

דס"ל שאין קרויה צרתה אלא זו שהיתה עמה בבית המת הראשון, אבל אשת המת השני לאחר שגירש את זו הול"ל אשתו מותרת, ולמש"כ בסמוך שלשון צרתה כולל תרוייהו ניהא טפי, וא"ת הרי אכתי לא הוזכר שצרתה אסורה, וי"ל דצרתה אידחיא מכח מאמר של זו אפי' מחיים וכלפי זה אמר שהותרה צרתה, בין מחיים בין לאחר מיתה, דהא בהא תליא שאין מתחדש היתר בה ובצרתה מה שלא הותר לאחין מחיים וכמש"כ לעיל.

ויש לעי' אם רבא אמתני' קאי, איך יתכן שלא יפרש דין אשתו של המת שג"כ הותרה, ונקט דין צרתה שלא הוזכר כלל, וצ"ל דחדא דאית ביה תרתי קאמר שאפי' צרתה הותרה, וודאי שאשתו של המת שהיתה צרתה ע"י המאמר שהיא ג"כ הותרה, והי' אפשר לומר דרבא בעלמא קאמר, אבל הרמב"ן הסכים לפרש"י דלמגרש עצמו אסורה, והוצרך לומר דרבא סתם דהנדון לגבי האחין משום דאמתני' קאי, ועוד יש להוכיח כן מדאמר אבל היא אסורה ולל"ב הותרה אפי' היא, ואי למגרש עצמו הרי היתה מותרת ונאסרה, ולישניה דרבא שהנדון רק אם הותרה, מוכיח דלגבי האחין קאמר, וכן לשון מאי דעבד בה שקליה משמע לגבי אחין, כלומר שהרי סילק את המאמר שהי' אוסרה אבל לגבי נפשיה שהנדון אם נאסרה לו ע"י הגירושין, הול"ל דלא דחיה מיניה בהאי גיטא אלא מאי דעבד שקליה.

דעת תו' נ"ב ב' דלל"ק בין היא בין צרתה מבית אחד אסורין בין לו בין לאחין, ולל"ב כולן מותרות בין לו בין לאחין, דכיון דרבא אמתני' קאי הרי לא הוזכר צרתה מבית אחד, וכיון שהתיר רק צרתה מבית שני, הרי זה כמפורש דצרתה מאותו בית כהיא עצמה דמיה, ולל"ב שהתיר אף היא עצמה ולא הוזכר איסור לעצמו יותר, הרי כולן מותרות אפי' לו, וכ"ד הראב"ד בהשגות דלל"ב כולן מותרות אפי' לו.

וכבר נתבאר קושית הרמב"ן מ"ש גט למאמרו דנקט בל"ק, הרי ה"ה גם לזיקתו ולמאמרו,

התרתן כשרוצה להוציאן, וכן העתיקוהו הרשב"א והריטב"א וסיים הרמב"ן דתירוצין זה מספיק גם לרש"י והרמב"ם וגם לתו'.

והרמב"ן כתב עוד דלדעת המחמיר דהיינו רש"י והרמב"ם דס"ל שאינה מותרת אלא לאחין, י"ל דה"נ כיון ששניהם עשו מאמר דינם כבעלי הגט אפי' בגטו של אחד מהן, וכן בעשה מאמר בשתייהן ונתן גט לאחת מהן אף השני נעשית כבעלת הגט דכיון ששתייהן עשו מאמר הרי מאמרן אגידן זה בזה, והגט מתייחס לכל המאמרות כמו שמתייחס מתחלה לכל הזיקות, ואע"פ שאינו מועיל להתיר שתייהן, מ"מ מועיל לפסול שתייהן, דלענין זה אמרינן דשליחותיהו דהרדי עבדי, והוו תרוייהו כבעלי הגט ובעלות הגט.

ולפי תירוצין זה יש להרמב"ן מקור להחמיר כרש"י והרמב"ם כיון שע"ז מתיישבת המשנה והגמ' כפשטה דאין להם היתר אלא בשני גיטין וחליצה, וסיים הרמב"ן דמ"מ אין להחמיר כותיהו אלא בהיא עצמה והוא עצמו, אבל הוא בצרתה והיא באחין מותרין, ובעשו שניהם מאמר הוו תרווייהו בעלי הגט וכמשנ"ת, ולכאורה דברי הרמב"ן שחידש דנעשו תרווייהו כבעלי הגט צ"ב, דמהיכי תיתי לומר ששני המאמרות מתאגדין יחד, הרי האי לחודיה קאי ומכח זיקת קידושין דעלמא אתו, ולא דמי לזיקת יבמין שניתנה לשניהם יחד, ועכ"פ א"א לסתום כן בגמ' שנדע מסברא שכאן החמירו, והרשב"א והריטב"א לא הזכירו אפשרות זו, אע"פ שהעתיקו תחלת דברי הרמב"ן בזה.

ובאמת דברי הגמ' סתומין, וכבר כתבנו לעיל סק"ז דפשטות הדברים שאין היתר ע"י גט למאמרו אלא בהיא דאשת שני מתים, אלא שלא נמצא חילוק בסברא להתיר לאחים לייבם אותה לאחר מיתת המגרש, אם מחיים היו אסורין לייבמה, ובתו' הרא"ש נ' ב' כתב ורבינו מנחם תירץ דרבא דוקא אמתני' קאי שמת העושה מאמר ואז הותרה לשאר האחין, אבל לדידיה לא משתריא ולא אמרינן לגבי ידיה מאי דעבד

שקליה, וכן לגבי אחים נמי, וכן משמע מתוך פרש"י למעלה כו', משמע שר"ל דכ"ז שהמגרש קיים כיון שאסורה לו אסורה נמי לאחין, אבל משמת הותרה לאחין, ולא נתפרש טעם בדבר דכיון שהמת גירשה א"כ גם עכשיו א"א לייבמה מכוחו וא"כ מה היתר נוסף ע"י מיתתו, ושמא י"ל דכשהוא חי בעינן לייבם גם בשליחותו, והוא אסור בה מפני שגירשה, אבל כשמת א"צ שליחותו, ולכן אין גירושו מפריעין, והא דאהני גט למאמרו זהו רק לגבי ידיה שלא תחשב אשת שני מתים, אבל כ"ז שהוא חי א"א להתעלם מזיקתו כיון שהוא עשה בה מאמר תחלה, ולא נתיישבו הדברים, אבל בסתמות הגמ' הי' ניחא כן, וכל ש"פ לא ס"ל כן.

וכתב מרן זללה"ה בס' קכ"ח סק"ז ח' דיש להקל כהרמב"ן והרשב"א והריטב"א דאפי' לכתחלה נותן גט למאמרו וצרתה מותרת או היא לאחין, ודלא כריב"ן, אבל להתירו בה יש להחמיר דלא כתו', ונהרא"ש כתב ז"ל במקוץ מפני שהביא גם פרש"י, ובקיצור פסקי הרא"ש העתיק כתו' וכל"ב, וכ"ד הראב"ד, ובשו"ע הביא דעה זו בשם ויש אומרים, ובהגר"א כתב דממ"ש ד"ז בגמ' אמתני' ל"ב א' משמע כרש"י ובדין עשה מאמר בשתייהן שהחמיר הרמב"ן לא ביאר מרן ז"ל לדינא, ונראה דבשני יבמין ודאי יש להקל שכ"ד רש"י ותו' והרמב"ן והראב"ד והרשב"א והרא"ש והריטב"א, ואף ביבם אחד להתירו בצרתה דעת תו' והראב"ד והרשב"א והרא"ש והריטב"א להקל.

דעת הרמב"ן שיש להשוות צרה לדידיה כמו היא לאחין, וכונתו דיותר יש להחמיר בה לאחין מצרתה לו, ולכן לל"ב דהיא מותרת כ"ש צרתה לו, אבל לל"ק ס"ל להרמב"ן דצרתה מותרת [אפי' לו] והיא אסורה לאחין, דמיחלפא בבעלת הגט שייך בה טפי מבו, ועמ"ש מרן זללה"ה בזה.

נ"ב ב' בעי רב חנניה כו'

(י' נ"ב ב' בעי רב חנניה כתב גט לזיקתו ולא למאמרו כו', מבואר כאן דאם האי לחודיה קאי

לא סתר לגמרי מה שאמר תחלה דאתיא כר"ע, דא"כ הול"ל חכ"א זו דברי ר"ע ואני אומר דאתיא ככו"ע אלא לפי שקידושי מאמר הם בסתמא שאמר הרי את מקודשת לי ע"י תוספתא פ"ב ה"ב ולעיל א' בגמ', ובכה"ג לרבנן מקודשת, ולא פליג רבי אלא במפרש לשם יבמות, לכן אמר דמתני' דקתני סתמא אין אחריה כלום אתיא כר"ע, מיהו גם לרבנן דר"ע יש אופנים שרוצה לקדשה בקידושי מאמר ולא מהנו אחר חליצה, שו"ר במהרש"א שהעיר לאוקימתא דאביי מ"ט לא אוקמה רבי כרבנן דר"ע, והרש"ש כתב דאה"נ כך מתפרש לשונו של רבי, וכמש"כ, ועי' תו' הרא"ש ד"ה ומי מצית.

שם אבל חכ"א יש אחר חליצה כלום כו' תניא אידך החולץ ליבמתו כו' וחכ"א בין שקידשה לשם אישות בין שקידשה לשם יבמות צריכה הימנו גט, לשון חכמים אינו מבורר אם כונתם דמקודשת מדאורייתא, או שרק צריכה גט מדרבנן כדין מאמר, שהרי לא אמרו מקודשת אלא יש אחריה כלום וצריכה הימנו גט, ולעומת זה ממה שאמרו בין שקידשה כו' בין שקידשה כו' משמע שדינם שוה, וכן מדתלו לה בדר"ע משמע שהגדון בדאורייתא, ועי' להלן.

שם אמר רב יוסף מ"ט דרבי עשאוה כעודר כו' א"ל אביי מי דמי כו', לדעת רב יוסף ואביי ודאי דלרבנן מקודשת מדאורייתא, שהרי ביאר דלרבי חשיב ליה קידושין בלא כונה, והיינו קדושין דאורייתא, דאי קידושין דרבנן הרי לכן נתכוין, וא"כ לרבנן קני מדאורייתא, שאם לרבנן תיקנו כאן קידושי מאמר מאי בעי מ"ט דרבי, ומאי פריך ליה אביי דראוי שיקנה מדאורייתא, הרי בפשוטו י"ל דלא תיקנו מאמר אלא בזמן שהיא זקוקה עדיין, ואין זה ענין לעודר בנכסי הגר כלל, וביאר הרמב"ן דודאי ידע שע"י החליצה הותרה לשוק והוא חוזר וקונה אותה בקידושיו, אלא שלא ידע באיסור לא יבנה וסבר שעדיין מותרת לו או שיש מצוה בייבומה, [דסבר שענין זיקתה קיים כ"ז שלא נשאת לאחר, כ"כ הריטב"א], וסבר ר"י

מהני גם גט לזיקתו ולא למאמרו, וכ"כ ר"י בשם הרמ"ה לדינא, ובסברא ה' מקום לדון דליכא למיגזר בגט לזיקתו כ"ז שמאמרו קיים, דנהי דמאמרו לחודיה קאי שיועיל לו גט, אבל זיקתו דלאו מכחו קיימא, כ"ז דאגידא ביה ליכא למיגזר בה, דמה שהוסיף מכחו לחודיה קאי, אבל הזיקה לא יכולה להפרד ממאמר שנוסף עליה, ולפמש"כ סק"ז דמאמר דלחודיה קאי מפריח זיקת יבמין ניחא דבאמת זיקת יבמין לחודה קיימא, ועוד דכיון שחליצה מתירתה מדאורייתא והמאמר לחודיה קאי, כל מקום שחליצה מועלת גזרו בגט.

ומדברי ר"ח אין ללמוד דמהני גט למאמרו לקולא כדרבא, ד"ל דמספק"ל אם דינו כגט לחומרא, או"ד דלאו כלום הוא, אלא דלית לן לשוויי פלוגתא בין רבא לר"ח, ומודה ר"ח דאי לחודיה קאי הותרה כדרבא.

שם לר"ח מיבעיא ליה מאי תיקו, הלשון משמע דשמע דרבא ונסתפק בדינו ואיהו בתרא וסלקא ליה בתיקו, אבל הפוסקים נקטו כפשיטותיה דרבא.

ולכאורה לאביי ורבא מבואר בברייתא דבסמוך דהאי לחודיה קאי, וא"כ מ"ט לא פשט לה ר"ח מהתם, ויש לחלק בין לחודיה קאי לענין קידושין מלענין גט, דנהי דשייך לשון קידושין לחודיה, אבל לא להפסידו בגט, כדחזינן לרבא אליבא דרבי דבלשון מאמר לחודיה קאי ובלשון זיקה לאו לחודיה קאי, ואיכא למימר דע"כ ל"פ אלא לענין קידושין, והיינו בעיא דר"ח, מיהו אם לרב שרביא ולרב אשי ורבינא לא פליגי רבי ורבנן בהא, י"ל דר"ח כותיהו ס"ל, ולכן סלקא בתיקו, וצ"ע שם.

בפלוגתא דרבי ורבנן וכל הסוגיא

(א) שם תנ"ה אמר רבי אין הדברים הללו אמורים אלא לדברי ר"ע כו' ואני אומר אימתי בזמן שקידשה לשום אישות כו', תוכן הדברים משמע דואני אומר שגם לרבנן דר"ע שייך לומר שאין אחר חליצה כלום כשמקדשה לשם יבמות, מיהו

למימרא שיהא קנין דרבנן כדמעיקרא, אלא דמכוין לקנות רק באופן שמאמר מהני וזה מפני טעותו שסבור שעדיין יש עליה זיקת יבמין במדה מסוימת, ובקרבן אורה נקט דבכל מאמר דעתו לקנות קידושין גמורין אלא שגזיה"כ הוא שאין כסף ושטר גומרין בה, אבל לאחר חליצה שגומרין בה, אין סיבה שלא יגמור קנינו ע"י קנין מאמר.

ורבא לא ניהא ליה למעבד פלוגתא בנדון אם מאמר לחודיה קאי, ולכן אמר דאף לרבי לחודיה קאי, ולטעמיה דנתן גט למאמרו הותרה צרתה, וכיון שכן שייך קנין מאמר בלא זיקה, וא"כ גם לאחר חליצה מהני לקידושין דאורייתא, אבל אם אמר בפירוש שהוא מקדשה רק ע"ג הזיקה, א"כ למ"ד יש זיקה כיון דחליצה אפקעתיה לזיקה לא חיילי קידושין, וניחא ליה לרבא לאוקמי פלוגתייהו ביש זיקה ואין זיקה שכבר נחלקו בזה תנאים ולא לחדש פלוגתא בנדון אם האי לחודיה קאי, מיהו גם למ"ד יש זיקה וקידשה בזיקת יבמין מהני גט למאמרו, שהרי לא חילק רבא ביניהם לעיל, אלא דס"ל לרבי לענין קידושין שאם התנה כן בפרוש לא חיילי לבתר חליצה, - ויש ללמוד מכאן דנדון יש זיקה סברא דאורייתא היא, ואע"פ שאיסור קרובות דרבנן, מ"מ גדר הדברים הוא מדאורייתא שקבעה תורה קנין מסוים ולא רק איסור לשוק, ולכן שייך להזכיר שהקידושין חלין על הזיקה, ועי' בזה לעיל ס"ג סק"א.

בירושלמי ה"ד אמרו דמאמר אחר חליצה אינו כלום, ולרבי היינו מאמר בע"כ ולכו"ע כשקידשה לשם מאמר יבמין ואינה יבמתו, ולפי הנראה שם בה"ב ס"ל דגט למאמרו אין זה כריתות והו"ל כמגרש חצי אשה, ואתיא שפיר כדאביי אליבא דרבי.

נ"ג א' רב שרביא אמר בחליצה כשרה כו' כו"ע ל"פ דלא מהני והכא בחליצה פסולה קמיפלגי כו', א"א לפרש חליצה פסולה מדאורייתא, דא"כ מ"ט לשם אישות תופסין בה

דחסר בכונה לקידושין גמורין, כיון שסבר שיש לה זיקה מסוימת לייבומו, וא"ל אביי דכיון שידוע שקונה אותה א"כ אין כאן שום חסרון בקנינו, אף אם לא ידע שהיא כאשה דעלמא לכל דבר, [ועי' להלן ד"ה עוד הנני חוזר שהריטב"א פירש גם דרב יוסף במאמר דרבנן, וא"כ גם ההמשך דאביי אפשר לפרש כן].

שם אלא אמר אביי הב"ע כגון דאמר לה התקדשי לי במאמר יבמין כו', לישניה דאביי משמע לכאורה דרבנן מקודשת כדין מאמר שמועיל רק מדרבנן, שהרי אמר לה התקדשי לי בקידושי מאמר, ומסיים דכי היכי דמהני קודם חליצה ה"ה לאחר חליצה, וקודם חליצה הוי רק מדרבנן [וכ"נ במלחמות], אבל לעומת זה לא ביאר אביי שכאן נתחדש תקנת מאמר מדרבנן באשה דעלמא, ואע"פ שלא חל מדאורייתא כלום תיקנו חכמים שיחול אטו יבמה דעלמא, ומ"מ פשיטא לן דאליבא דר"ע לא תיקנו כיון דלא תפסי קידושין מדאורייתא, וביותר קשה כיון דלרב יוסף פשיטא ליה דקנה מדאורייתא ולא תיקנו מדרבנן קידושי מאמר, מגליה לאביי דתיקנו, ולא ביאר הטעם, וגם לפ"ז רבא פשיטא ליה דלכו"ע תיקנו כשאמר בלשון המועיל, ונחלקו בלשון זיקת יבמין אם הוא מועיל, ועוד דהו"ל לאביי לפרושי דלכו"ע כיון דאמר במאמר יבמין לא ניהא ליה דליקני מדאורייתא, היפך ממה שנקט מעיקרא בקושיתו לרב יוסף, דברים אלו כתבתי עפמ"ש בקרבן אורה ובספר מרן זללה"ה, ושם הביאו דברי הריטב"א והריא"ז שפירשו דאביי ורבא מדרבנן קאמרי, ונתקשו בזה מהדברים הנ"ל ועוד עי"ש.

ולכן פירשו דאביי ורבא מדאורייתא קאמרי דמקודשת, דבאמת קנין מאמר הוא ג"כ בקידושין דעלמא, וכאן שידוע שכבר יצאה מרשותו בחליצה ומחזירה בקידושין הרי יש כאן קידושין גמורין, אלא שאם אין שייך קנין מאמר אלא ע"ג זיקה, הרי"ז כמפרש שאינו רוצה לקנות אלא באופן שהי' מועיל קנין מאמר, [וזהו שאמרו בגמ' מעיקרא אילו אמר כו' השתא נמי כו' ולא

בזיקת יבמין, ג"כ משמע דקידושין דרבנן קאמרי, שלא היו מתקנים זיקה לחדש קידושין דאורייתא, וכ"כ באו"ז סי' תרע"ג דלר"ת ור"י צריכה גט מדרבנן, ולר"ח א"צ גט כלל.

מיהו מדברי הרמב"ן במלחמות הי' נראה דאביי ורבא דנו בקידושין דאורייתא דכיון שהיתה חליצה כשרה מידע ידע דבעיא קידושין גמורין, ורב שרביא אמר דבכה"ג לכו"ע מהני ואין מגרע מה שאמר לשון זיקת יבמין, כגרסת הגאונים שהביא דכו"ע מהני, ופליגי בחליצה פסולה לענין מאמר דרבנן, [וכסברא זו פירש אאמו"ר שליט"א בדברי הרא"ש], וזה נלמד ממ"ש בדבר אשי דכו"ע חליצה פסולה אינה פוטרת ואפי' לשום יבמות עצמה מהני, ומשמע דר"ל דמהני מדין מאמר יבמין ולא מדין קידושין דעלמא, ובזה מובן מה שאמר דרב שרביא גרעה טפי, דבחליצה כשרה יודע שאינה זקוקתו ומקדש מדאורייתא אף בלשון זיקת יבמין, והוסיף דבחליצה פסולה פליגי בקידושי יבמין, מיהו בסוה"ד מפרש בדבר יוסף ג"כ מדין מאמר דרבנן, שאפי' הזכיר מאמר יבמין גזור אטו קידושין דעלמא, ולא הוא מקודשת אלא מדרבנן, שו"ר בקרן אורה שפירש דלשון יבמות של עצמה הוא לשון גרוע יותר מזיקת יבמין דעלמא, ובהא פליגי, ונראה כונתו בזה כמ"ש מרן זללה"ה כגון שאמר בהדיא שמקדש רק לשם יבמות ולא לשם אישות, וכך מתפרש לשון יבמות של עצמה, ולא מענין מאמר וזיקת יבמין דעלמא, ולעיל כתבנו שבלשון זה מפרש מאמר דרבנן ולא דאורייתא, ומרן זללה"ה כתב לפרש מ"ש הרמב"ן וא"נ כי הני טעמי לרבי כו' שזהו פירוש חדש וכאן פירש דבמאמר דרבנן פליגי, אבל בפשוטו אין כאן שני פירושים ברמב"ן, אלא ר"ל דכל הנדון איך נפרש בטעמיה דרבי כדבר יוסף או כהני אוקימתו, מ"מ דרבנן קי"ל כדמעיקרא, ומשמע דמעיקרא היינו מאמר דרבנן, [וכמו שהזכרנו אפשרות כזו לעיל בסוגרים], ואפשר שרק ליישב דברי הרי"ף צידד כן, וכמ"ש בספר הזכות בזה, ועי' להלן בד"ה עוד. הנני חוזר.

קידושין, וכן לר"ע ג"כ שייך בה מאמר, וע"כ דמייירי בחליצה כשרה מדאורייתא ופסולה מדרבנן, ולא ביארו בגמ' אם השתא לרבנן הוי מאמר מדרבנן, כדין מאמר קודם זיקה, ולא הוצרכו לפרש משום דפשיטא שקודם חליצה הדין כן, או"ד אשינויא דאביי ורבא קיימינן, ולדידהו מדאורייתא, וכיון שלא ביארו בגמ' מתפרש דה"נ מדאורייתא קאמרי, וביאור הדברים דהיכא דליכא סרך זיקה הו"ל כאשה דעלמא שאם אומר בזיקת יבמין לא אמר כלום, אבל כשיש סרך זיקה מדרבנן הו"ר מאמר גמור אע"פ שטועה שיש לו סרך זיקה גמור, מיהו אם מותרת לשוק מדרבנן אינו בדין שיועיל טעותו כלום, אבל אם מדרבנן אסורה שייך לחשבו כמכוין לקנין המועיל אע"פ שהזכיר זיקת יבמין, וצ"ע בתו' שפירשו דמהני התנאי רק לענין שיחולו קידושין בזיקת יבמין, דודאי לא תיקנו דין מיוחד למקדש בטעות, ובסברא אין לזה קיום כיון שכבר הותרה לשוק, אבל אם ס"ל דמדרבנן אסורה לשוק ניחא, (דאין לפרש הנדון מדאורייתא וכמש"כ לעיל), אבל לשון התו' ל"מ כן, וכן מה שחלקו בתנאי כפול לא מסתבר לדון בו בדעת האדם רק בהלכה, וע"כ דפליגי אם הוי כתנאי שתהא אסורה מדרבנן למ"ד יש תנאי בחליצה.

לשון הרמב"ן בדבר שרביא דבדאשתייר זיקה תפסי קידושין בזיקת יבמין, וכן לשון הרשב"א, משמע דקידושין דרבנן בעלמא נינהו, וכמ"ש הריטב"א שתיקנו קידושי מאמר גם בכה"ג, וכ"מ במלחמות סברא זו, וזה מספק לן לומר דמעיקרא ג"כ פירשו הראשונים ז"ל דאביי ורבא מדרבנן קאמרי דצריכה גט, (ואפשר דאף בדבר יוסף יתכן לפרש כשביאר טעמיה דרבי שלא תיקנו מאמר כיון דקידושין דאורייתא לא תפסי בלשון מאמר, והוא טעה במה שחשב שמועיל כאן מאמר דרבנן, ולא חידשו בכה"ג מאמר דרבנן, אבל לרבנן תיקנו מאמר כשפירש במאמר יבמין, מפני שבסתמא לשום יבמות מקודשת מדאורייתא), ולפי' תו' שתיקנו דיש תנאי לענין תפיסת קידושין

עוד מחלף בסוגיא ע"פ המלחמות והריטב"א דהכל דרבנן

יב עוד הנני חוזר לביאור הסוגיא ע"פ מה שנראה בריטב"א ובמלחמות דכולה סוגיין בקידושי מאמר דרבנן מיירי, ומעיקרא דבעי מ"ט דרבי היינו שיש לגזור קידושי מאמר בכה"ג אטו קידושין דעלמא, כמו שגזור קודם חליצה, וזהו שכתב הריטב"א בד"ה מ"ט דרבי שא"צ גט אפי' מדרבנן, [ובזה מיושב משה"ק מרן זללה"ה דמעיקרא הוה פשיטא לן שאין תקנת מאמר, ואביי חידש כן, ולמש"כ הריטב"א כל הסוגיא בדרבנן], ומשני רב יוסף דסבר רבי כיון שמקדשה לשום יבמות הרי אינו מכוין לקנין כלל, דמאמר יבמין אינו קנין גמור אלא תוספת ביבמה שהיא כבר קנויה לו, ודחי אביי דודאי ידע שכבר הותרה לשוק, וצריך לחזור ולקנותה כדי להחזירה לרשותו, אלא כסבור שעדיין המצוה קיימת, כ"ז שלא נשאת לאחר, או דעכ"פ אין איסור דלא יבנה וכיון שכן הרי הוא מתכוין לקנין, ויש לתקן כאן קנין מאמר כמו בעלמא.

אלא אמר אביי הב"ע כגון דא"ל התקדשי לי במאמר יבמין כו' שהתנה בפירוש שיחול הקנין כביבמה, וכיון דליכא זיקה לא חייל כביבמה, אבל אם קידשה סתם אע"פ שכונתו להחזירה לזיקת יבמין, מ"מ קידשה קידושין דעלמא, ובכה"ג לכו"ע תיקנו מאמר מדרבנן, אבל קידושין דאורייתא ליכא כלל כיון שלא נתכוין לקנותה לשם אישות, ואין אדם זוכה בע"כ יותר ממה שנתכוין, ורבא סבר דבמאמר יבמין לכו"ע לחודיה קאי ושייך מאמר מדרבנן, ובלשון זיקת יבמין פליגי, דהו"ל כמתנה בהדיא שיחול רק ע"ג הזיקה, וזה תלוי אם יש זיקה במאמר דעלמא.

ורב שרביא אמר דלכו"ע יש זיקה ואחר חליצה פקעה וא"כ אין שייך כאן זיקת יבמין, א"נ אפי' למ"ד אין זיקה כיון שהזכיר זיקת יבמין הרי בטלה לאחר חליצה, והב"ע בחליצה פסולה כו' דשייך בה זיקה מדרבנן, וכשאומר בקנינו זיקת

יבמין אין זה פטומי מילי וקונה מדרבנן, ולספרים דגרסי דכו"ע מהני היינו נמי מדרבנן דכל שהזכיר מאמר יבמין דעלמא וזיקת יבמין דעלמא שייך גם כאן, אבל אם הזכיר זיקת יבמין של זו היבמה, הרי"ז כאומר שלא יחול אם אין בה זיקת יבמין, ולכן דוקא בחליצה פסולה מהני, כיון שיש כאן סרך זיקת יבמין על יבמה זו וכן לרב אשי ורבינא מיירי בגונא שיש עליה זיקת יבמין, ולפ"ז אין פלוגתתם ענין למקדש אחר חליצה ול"מ כן, וי"ל דכיון דמדאורייתא ודאי שריא, א"כ לר"ע אין תופסין בה קידושין כלל אף לא מדרבנן, ולרבנן תופסין בה קידושי אישות אע"פ שאסורה מדרבנן, ובכה"ג נחלקו בדין תפיסת קידושי מאמר, דכיון שהחליצה הועילה שיתפסו בה קידושי אישות, א"כ אין עליה זיקת יבמין לקידושי מאמר כשאמר לשם יבמות שלה, ולפ"ז י"ל דהיינו טעמיה דרבי שחליצה פסולה פוטרת מדרבנן, כדי שידעו שתופסין בה קידושין מדאורייתא, וכן בתנאי.

ולפ"ז למאי דקי"ל חליצה פסולה פוטרת ואין תנאי בחליצה, אם חזר וקידשה במאמר יבמין הו"א מקודשת מדרבנן, ואם אמר בזיקת יבמין תלוי בגרסאות הגמ' בדרב שרביא וגרסת הגאונים וספרים מדויקים דמהני כמ"ש הרמב"ן, אבל אם אמר שמקדשה בזיקת יבמות שיש עליה, ויתכן שצריך לפרש שאינו מקדשה מכח אישות כלל, בזה לכו"ע אינה מקודשת וכ"ז בקידושין דרבנן כיון שאין דעתו לקדשה יותר מקידושי מאמר דרבנן, ובאשה דעלמא אם אמר קידושי מאמר לאו כלום הוא אפי' מדרבנן, ורק כאן שהיתה יבמתו ופקע איסור כרת מחמת זה, בזה ראו חכמים לתקן קידושי מאמר, שלא יאמרו אין קידושין תופסין ביבמה שחלצה, ויש בזה ד' חילוקים קידשה סתם לשם יבמות דהיינו שגילה דעתו שאינו מקדשה לשם אישות וקידשה סתם מקודשת מדרבנן, קידשה במאמר יבמין ג"כ מקודשת מדרבנן, קידשה בזיקת יבמין יש להחמיר שמקודשת מדרבנן, קידשה בזיקת יבמין שיש עליה אינה מקודשת.

אין זיקה, וא"כ לאיזה צורך המציא רבא לשון זיקת יבמין, והכי הול"ל דפליגי היכא שרוצה לקדשה ע"ג הזיקה, ומ"מ לש"פ מיושב טפי דבאמת תלי לה רבא בפלוגתא דיש זיקה, ואתיא דרבי כהלכתא כמו לשאר אוקימתי, ור"ש אמר דכו"ע ס"ל יש זיקה, וכגרש"י וכמ"ש הריטב"א, וכן פשוט לתו' שהוצרכו לפרש שגם למ"ד אין זיקה איכא זיקת יבמין.

בתוד"ה כעודר, ביארו דלרב יוסף מיירי באומר התקדשי לי סתם כו' דאל"כ מאי פריך אב"י לרב יוסף דמן הראוי שיקנה לכו"ע, הרי הוא עצמו אמר דבמאמר יבמין לא קני לרבי, וביסוד הדברים החילוק בין אב"י לרב יוסף אינו בלשון לחוד, דלאב"י מיירי כשאומר שיחולו הקידושין כמו שחלין קידושי מאמר ביבמה, וזה לא משכח"ל למ"ד דעלוי זיקה קאי, וכמו שמתפרש לרבא ג"כ עד"ז, אבל לרב יוסף לא התנה איך יחולו הקידושין, דאמר שמקדשה סתם וכסבור שהיא יבמתו לענין קנין מאמר, ואפי' אמר הריני מקדשך קידושי מאמר ולא התנה שיחולו כקידושי מאמר י"ל דג"כ מהני לכו"ע אליבא דאב"י, וזה בכלל תירוצו בתרא דתו'.

ולכאורה נראה דלהתו' אליבא דרב יוסף הוו קידושין גמורין, (ולאב"י קידושין דרבנן), ולכן הוקשה להם אם באמר מאמר מודה אב"י, א"כ באיזה אופן מיירי רב יוסף הרי ע"כ גם לר"י מיירי במאמר, ולשיטתם לא פירשו בדאב"י שהתנה חלות מיוחדת כמו שחל מאמר, אלא עצם הדבר שהתנה בקנין מאמר גורם שלא יחול, וא"כ קשה איך מתפרש לרב יוסף, הרי ע"כ הזכיר ג"כ קנין יבמות, אבל לפמ"ש"כ בדעת הרמב"ן והריטב"א דאף בדר"י הוו רק קידושין דרבנן, א"כ גם לרב יוסף מיירי בקידושי מאמר בפירוש והחילוק דהיכא שאמר קידושי מאמר סתם יש לגזור אטו קידושין דעלמא, אבל כשנחית לפרט שיחולו כמו שחלין קידושי מאמר, א"כ י"ל דלא חיילי, וכמ"ש"כ.

אבל מרן זללה"ה נקט דבדאב"י ורבא מקודשת מדאורייתא וכ"נ דעת אאמו"ר שליט"א וגם בקרן אורה תומך כן, וכמשנ"ת לעיל, וצ"ע בכ"ז.

כבר כתבנו לעיל דנדרון חליצה פסולה ותנאי בחליצה שבגמ' מתפרש רק מדרבנן, אם אסורה לשוק, וזה צריך לקיים לכל הפירושים שהרי אמרו דלר"ע אין קידושין תופסין בה, ולרבנן קידושי אישות תופסין בה, ולפמ"ש"ת בדעת הרמב"ן והריטב"א דכולה סוגיין במאמר דרבנן כיון שאין דעתו לקנין אישות, ניהא טפי דאהני זיקה דרבנן למאמר דרבנן, וא"צ לחדש דאהני זיקה דרבנן לקנין דאורייתא, דדוחק לחדש דה"ק דכיון שיש כאן סרך זיקה הרי כונתו לקנין בזיקת יבמין אמיתית ולא פטומי מילי.

ובתו' כתבו לפרש דפליגי אם מהני מה שטועה בחליצה פסולה ובתנאי חליצה שלא יהא פטומי מילי, ולכאורה רק במאמר דרבנן שייך להמציא כן, וג"ז קשה טובא כיון שכבר הותרה לשוק, מה שייך לעשות מחלוקת בטעותו ולקבוע בזה דינים, וביותר קשה אוקימתא דרבינא לומר שכו"ע מודו דמתחשבין בטעותו בתנאי חליצה, והנדרון אם מתחשבין בטעותו בתנאי כפול, והרמב"ן הרחיק פי' זה, ולפמ"ש"ת מודה הרמב"ן שהנדרון בפסול דרבנן, אלא שאסורה לשוק מדרבנן, והרא"ש נקט כתו' ולפמ"ש"ת אין לזה מקום אלא למאמר דרבנן.

וכן מה שתלה רבא ביש זיקה ואין זיקה פי' הרא"ש דאף למ"ד יש זיקה י"ל דמאמר לאו עלויה זיקה קאי ובכלל זיקת יבמין חשיב אע"פ שחליצה אפקעתיה ליש זיקה דקרובות, והיינו לשיטת תו' דמוקמי דרבנן כהלכתא, ולשיטתו צ"ל דיש זיקה ואין זיקה מילי בעלמא נינהו, שהרי גם למ"ד אין זיקה אמרינן דמהני זיקת יבמין משום דזקוקתו היא וכמ"ש תו', וגם למ"ד יש זיקה בעלמא אמרינן דקרי להו רבא הכא דסברי

ג' אפשרויות במאמר לב"ש.

בדברי הרמב"ן דמ"מ לא מקיים מצות יבום
אלא בביאה.

(ג) כ"ט א' אר"א לא תימא מאמר לב"ש קונה
קנין גמור דאי בעי לאפוקי סגי לה בגיטא
אלא מאמר לב"ש אינו קונה אלא לדחות בצרה
בלבד, כתבו הראשונים ז"ל דודאי מאמר לב"ש
קונה מדאורייתא מקרא דולקחה לו לאשה, והנדון
אם קונה קנין גמור כביאה, או דהא דמסיים
בפסוק ולקחה לו לאשה ויבמה עירה כל הפרשה
לייבום כדאמרינן בירושלמי, והנה ר"א פתח
בדבריו דלא סגי לה בגיטא, לומר שעדיין זיקת
יבמין עליה להצריכה חליצה, ומצינן למימר
דלענין הפרת נדרים וירושה קונה אותה, אלא
דכיון שמצווה במצות ייבום איכא עליה זיקת
יבמין לחליצה, אבל מסיום דבריו שאמר לדחות
בצרה בלבד משמע דלכל מילי אינה כאשתו ע"י
המאמר, וזהו מה שהזכירו שתי לשונות בדעת
ר"א לקמן ב' ולקמן ל"ט א' אם אמרינן אימר
דאמרי אנא דלא סגי לה בגיטא אלא בעיא נמי
חליצה, להפר נדריה מי אמרי, וכן אמרו לחלוק
בנכסים דלא קני מי אמרי, ולאידך לישנא דייקנן
לאפוקי נמי הני עי"ש.

ונראה דליכא בתלמודן מ"ד מאמר קונה קנין
גמור דסגי לה בגיטא, והא דמשמע דר'
אמי פליג אר"א, היינו לצד דר"א אינו מודה
בהפרת נדרים ובשאר מילי, ואמר דמהני רק
לדחות בצרה, אבל אם מודה ר"א בהני, ואמר רק
דבעיא נמי חליצה, בזה לא מצינו חולק עליו,
וכדמוכח בנדרים דר' אמי נמי מודה שאין חייבין
עליה סקילה ואינה כאשת איש, ולכו"ע עדיין
זקוקה גם לאחיו ויכול לפוסלה עליו בביאה או
בחליצה כמבואר נדרים ע"ד א', ואין בגמ' דעה
שלישית דסגי לה בגיטא ומ"מ אינה כאשת איש.

ומבואר בראשונים ז"ל דלצד דסגי לה בגיטא
הרי היא כאשתו לכל דבר, מיהו כתב
הרמב"ן שעדיין לא קיים מצות ייבום שהיא
בביאה דוקא, ולפ"ז מתפרש ולקחה לו לאשה

לגמרי לכל דבר, מיהו עדיין יש עליה מצות
ויבמה, וכתב כן לאפוקי ממשמעות התו' שאין
ביטול מצות יבמין אם ימות אחר המאמר, ומשמע
דלתו' הרי היא כאשתו לכל דבר, וכ"נ בדבריהם
י"ח ב' דדמי למקדש אחות יבמתו, וגם ס"ל שם
דלא ביטל מצות יבמין, והרשב"א מ"א א'
בהוספה כתב שהיא כנשואה אם מאמר קונה קנין
גמור, וכ"כ בשמעתין קנין גמור כביאה שאין
אחריה כלום, ולפ"ז מ"ש הרשב"א בשמעתין ד"ה
השתא ארוסה, דאפי' לר"א דמאמר קונה קנין
גמור אין חייבין עליה סקילה, אין כונתו דאפי' אם
סגי לה בגיטא אין חייבין עליה סקילה, דליכא
מ"ד הכי, אלא דאפי' מ"ד דמהני מאמר לענין
הפרת נדרים, מ"מ מודה שאינה כאשתו לכל דבר
ואין חייבין עליה סקילה, וממילא גם לא סגי לה
בגיטא, וכן מוכח בההיא נדרים ע"ד א' דמצי
פסיל לה אחזה בביאה או בגיטא, והיינו אליבא
דר' אמי דפליג אר"א וס"ל דקונה קנין גמור, ואם
איתא דלר"א סגי לה בגיטא, איך יפסלנה עליו
אחיו בביאה או בגיטא, הרי כבר פקעה זיקת
האחין ממנה, ורק אם זקוקה עדיין לחליצה שייך
לומר דעדיין זיקת יבמין עליה, אלא ודאי לכו"ע
לא סגי לה בגיטא, וכן בסברא דכיון דסגי לה
בגיטא דהאי אחא ש"מ שהיא כאשתו לכל דבר,
דמה כח זיקה יש לאחין עליה אם ע"י גיטו של זה
מותרת לשוק.

ולפ"ז אפשר להוכיח נמי מסוגיא נדרים דמאמר
אינו קונה קנין גמור לפוטרה מחליצה,
שהרי שנינו שם שאינה גמורה ליבם לחייבה
סקילה, אלא דהו"מ למידחי דרק ר"ע סבר הכי,
אבל ר"א סבר כב"ש דהויה כאשתו לכל דבר, וכן
בריש קידושין שנינו היבמה נקנית בביאה, ולא
פליגי ב"ש דנקנית נמי בכסף ובשטר וכמו
שהוכיחו מזה הראשונים ז"ל שאף לב"ש אינם
גומרים בה, אלא דר' אבין ס"ל דהוכחה דשמעתין
שנאמרו דברי ב"ש בהדיא עדיפא, וללישנא דרב
אשי באמת לא הוצרכנו להוכחה דלא סגי לה
בגיטא, ועיקר ההוכחה דדוחה ומשייר.

קדמו וכנסו יקיימו, ולכן לא שייך לומר דקמ"ל בקדמו וכנסו בלא מאמר, ועוד דמצות יבמין מקדש ואח"כ בועל, וגם בכה"ג קנתי רק כנסו דיעבר.

שם ב' ואי ס"ד מאמר לב"ש קונה קנין גמור זה יעשה מאמר ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה, פרש"י דבמאמר דחד הותרה לו, דהויא אידך אחות אשתו, ופקעה זיקתה מעליו, וכתבו הרמב"ן והרשב"א דכיון שעשה אחד מאמר שוב א"צ שיעשה השני מאמר שכבר פקעה זיקת הראשונה מן השני ע"י מאמרו של ראשון, וממילא הותרה השני לשני, שהרי אינה אחות זקוקתו.

והקשו תו' והראשונים ז"ל י"ח ב' אכתי איך מותרת לו במאמר, הרי המקדש אחות זקוקתו ואומרים לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה למ"ד יש זיקה, וה"נ כשעשה מאמר בראשונה צריך להמתין עד שיעשה אחיו מעשה בשני, והריטב"א כתב דבאמת אין הראשון נותר אלא ע"י מאמרו של שני, דזהו המעשה שעשה אחיו לקנותה לעצמו, וניחא בזה מה שאמרו זה יעשה וזה יעשה דבעינן דוקא ששניהם יעשו, מיהו א"צ שהשני יעשה מאמר אלא אפי' בלא מאמר רשאי לכנס, ואחר שכנסה השני מותרת הראשונה לראשון, ובזה יתכן לפרש לשון לאו דוקא שברמב"ן, אבל פשטות דברי הרמב"ן כהרשב"א דהראשון מותר במאמרו לחוד, וכדעת רש"י ותו'.

ובתו' י"ח ב' כתבו דבאמת למ"ד יש זיקה לא פריך ר' אבין לכתחלה אמאי לא, שהרי צריך להמתין, ופירשו דאתיא כמ"ד אין זיקה ואסור לבטל מצות יבמין, ומייתי ראי' מ"ט לא אמרו שיעשו שניהם מאמר בב"א ע"י שליח שלהם ושל היבמות, ויש לעי' בכה"ג ששניהם עושין מאמר בב"א הרי ראוי להתיר אף למ"ד יש זיקה, שהרי כבר עשה אחיו מעשה ביבמתו, וכל שכן לדעת תו' דאם מאמר קונה קנין גמור כבר קיים המצוה, וא"כ עשה אחיו מעשה גמור ביבמתו, ועכ"פ הו"ל להתו' לפרש דגם למ"ד יש

ונראה להוכיח כדברי הרמב"ן שגם לצד דסגי לה בגיטא עדיין לא קיים מצות ייבום שהיא בביאה דוקא, ואע"פ שהיא קנויה לו לכל דבר ממש, מ"מ עדיין איכא עשה דייבום ודוחה ל"ת, מהא דחייבי לאוין בני ייבום ניהו מדאורייתא אע"פ שאפשר לקיים שניהם ע"י מאמר, מיהו בזה י"ל דאם מאמר קונה קנין גמור אינה מצוה כלל, ולא חשיב מקיים שניהם אלא שהתורה התירה לו גם בליקוחין, ודוחק דלמה תפקיע תורה מצות יבמין בכדי, אלא ודאי עדיין מצות ייבום קיימת, וכ"ה פשטות הדברים שהרי מצות ייבום מקדש ואח"כ בועל כדאמר נ"ב א', ולא משמע דלב"ש שוב אינו יכול לייבם חייבי לאוין מדאורייתא, אלא ודאי עדיין איכא עשה גמור עליה ודוחה ל"ת דחייבי לאוין, ולדעת תו' צ"ל דקיים עשה גם בליקוחין דכסף ושטר לצד דסגי לה בגיטא, שסמכה תורה בזה שמכניסה לביתו שיקים לאחיו שם, כמו שלא כדרכה, - ועי' לקמן ס"ק ט"ו דמהא דלכו"ע קרינן בצרתה לא יבנה, ש"מ דיש בזה קצת מצוה, וקרינן בה שבנה מקצת, ועי' נ"ב א' אימא לאו מצוה קעביד קמ"ל, ועמש"כ בזה לעיל סק"א.

שם אלא לדחות בצרה בלבד, פי' תו' והראשונים ז"ל דהיינו שצרתה שעמה בבית נותרת לשוק ע"י מאמר של זו, והיינו מאמר דהיתירא שהרי שתיהן זקוקות לו וראויות לייבום, ופקעה זיקה דחדא במאמר דחבירתה, (ולא מיירי בצרה שנפלה מבית אחר כדפרש"י), ונראה דמתפרש לדחות בצרה ולא לדחות באחין, שעדיין היא זקוקה גם לאחין, דכיון שצריכה חליצה ש"מ שעדיין זיקת יבמין עליה, ואם ימות בעל המאמר או יגרשנה תצטרך חליצה מן האחין, והשתא נמי אפשר דחליצתן מהניא לה, ומה"ט אמרו בנדרים ע"ד א' דאי בעי אחוה פסל לה בביאה או בגיטא אפי' לר' אמי וכ"ש לר' אלעזר.

בקושיית הגמ' זה יעשה מאמר בו', בדברי התו' והראשונים י"ח ב'

(יד) שם יקיימו אין לכתחלה לא, פי' דהא מודו ב"ש לרישא דחולצות ולא מתייבמות ורק אם

כמו שיקבל לחלוץ ולא לייבם, כך יקבל להקדים מאמר לייבום.

ובמשה"ק הראשונים ז"ל דנאסרה, ותרצו דהראשונה תחזור להיתירה, י"ל דכל

שניתרת ע"י מאמר לא חשיב שנאסרה, שהרי באופן הרגיל של ייבום היא מותרת, ולא מיבעיא לפרש"י שניתרת במאמרו של ראשון לחוד, אלא אף להריטב"א שצריכה להמתין לכניסת השני, י"ל דכדרך הרגיל לא הוי נאסרה, ועמשנ"ת עוד בזה לעיל שם סק"ד ה', ועיי"ש אם לב"ש דיקיימו ג"כ נאסרה, או דכל שבדיעבד מותרת אינה בגדר נאסרה.

הרמב"ן כתב דהו"מ למידיחי דטעמייהו דב"ש משום ביטול מצות יבמין, אלא דעדיפא מינה פריך, ואכתי יש להקשות ללישניה דרב אשי דמסיק כדר' אבין, ולא דחי דילמא ס"ל אין זיקה ואסור לבטל מצות יבמין, מיהו רב אשי לטעמיה ל' א' דקי"ל יש זיקה, ולא ניחא ליה לחדש פלוגתא נוספת בין ב"ש וב"ה, ובסוגיא מ"א א' נראה דסבר ר"א כריב"ב דיש זיקה דדוקא מתה יבמתו מותר באשתו, והכא ר"א הוא דקאמר משום ב"ש יקיימו, וודאי דמפרש להו לשיטתו דיש זיקה.

בביאור חסרונן במאמר דאיסורא.

בביאור ענין דוחה ומשייר.

בסברת יבמה דחויא לכולה כו'.

טו) שם אלא מאי אית לך למימר מאמר דהיתירא דחי כו', לשון הרמב"ן י"ח ב' בביאור חסרונן מאמר דאיסורא דמאמר במקום יבום קאי, וכל שאינה עולה לייבום אין מאמר קונה בה לגמרי, וסיים דכ"נ מדברי רש"י כאן, והענין דכמו שאינו יכול לכנסה בביאה מפני האיסור, אינו יכול לקדשה לשם ביאה, דהו"ל אשת אח שאינה ראוי' לו, ול"ד לקידושין דעלמא באחותה, שאינם תלויין במצות ייבום, אבל מאמר תחלת ייבום הוא, וכל שאינה ראוי' לייבום אינה ראוי' למאמר, מיהו לאו סברא פשוטה היא שהרי ללישנא דרב

זיקה איכא ראי' דר' אבין, כיון שהשני הותר במאמרו של ראשון ויכנסו לכתחלה, ואחרי שיכנסו השני או יעשה מאמר, גם הראשון יוכל לכנסו.

וביארנו לעיל ס"ד סק"ג דס"ל להתו' שאם הראשון צריך להמתין, ע"כ שלאחר מאמרו עדיין זיקת השני' עליו, וממילא גם זיקת הראשונה על השני, דכנגד מה שהשני' זוקתו של ראשון לא תפס המאמר באחותה, ומה"ט לא יועיל המאמר של הראשון להתיר השני בשני', ודעת הריטב"א דנהי דמדרבנן זיקת השני' על הראשון לאחר המאמר, מ"מ אהני מאמרו שלא תשאר זיקת הראשונה על השני, שהרי היא אשתו גמורה, משא"כ שתשאר זיקת השני' עליו כ"ז שלא עשה בה אחיו מעשה שפיר יש לקיים מדרבנן, מיהו רבנן אמרו שמוציא גם את אשתו בגט, אלא די"ל דהיינו משום אחות חלוצתו.

מיהו בגמ' כ"ח א' מבואר דאם כנס אחד הותרה השני' לשני, ולא אמרינן דמדין המתן לא הותרה השני', ולדעת תו' דנשואין מפקעי זיקה אין ראי' משם, אבל להרמב"ן (והוכיח משם דזיקה דרבנן) מוכח נמי דהותרה בכה"ג וכדעת הריטב"א, ואפשר לומר דהרמב"ן באמת סמך גם על פי' הריטב"א, דהיינו אם היו מתרצים בגמ' דמשום המתן אסורה לכתחלה, היו מקשים דאכתי לאחר שעשו שניהם מאמר תשתרי.

ואפשר עוד דלב"ש שאם קדמו וכנסו יקיימו, ש"מ דלא ס"ל המתן בכה"ג, מיהו היינו דוקא אם בכנס אחד ג"כ יקיים ולא ימתין, אבל מהא דכנסו שניהם יקיימו אין ראי' שהרי כבר עשה אחיו מעשה, ואפשר עוד שלא אמרו המתן כשמקיים מצות ייבום, ורק בקידושין דעלמא אמרו שמצות ייבום מונעת הקידושין מלחול לגמרי, וכן לסברת הרמב"ן י"ח ב' דגזרינן שמא יבעול בלא קידושין, י"ל שלא גזרו ביבמה שאינו בא לישאנה מעצמו, דבזה יש לחוש שיקדים לישא בלא קידושין, אבל כשבא לקיים המצוה,

ונראה שאם מת וייבמו את בעלת המאמר נפטרה צרתה, כענין שאמרו י"ט א' לר"ש דזיקה ככנסה, ואע"פ שהמאמר כאן אינו מפקיע זיקת יבמין ממנה ומצרתה, מ"מ כשמת חשיב שבנה מקצת ביתו, וקאי בלא יבנה על צרתה, [אם נימא דהתם בדר"ש גם לקולא הדין כן], דלהפקיע זיקה קיימת לא סגי במאמר, אבל משנעשית אשתו אפי' במקצת, שוב א"א לבנות שתייהן, וכיון שבנה אחת נפטרה צרתה לגמרי, ועי' בסמוך במש"כ ביבמה דחזיא לכולהו כו', ומה"ט אמרו דאם כנס ערוה במאמר אף צרתה פטורה למ"ד כב"ש דמאמר קונה קנין גמור, והיינו אפי' לר"א אליבא דב"ש.

שם ואלא הא קתני בש"א אשתו עמו והלוז תצא כו', וש"מ דאינו משייר, שהרי יוצאת בלא חליצה, ומה"ט הוה פשיטא ליה בלישנא קמא דדוחה דחייה גמורה.

שם יבמה דחזיא כו', פי' היכא דבשעת נפילה ראוי לייבום, אין המאמר דוחה אותה לגמרי, בין בצרתה מבית אחד, בין בצרתה מבית שני, אבל בנפלה אחותה לאחר המאמר דלא חזיא לייבום מכח המאמר לא חזיא נמי למצות חליצה, ונראה דאין הטעם משום דכל העולה לייבום עולה לחליצה, אלא הכא מקצתה בנוי וכבר נתייבמה, ומקצתה אינו בנוי וכזקוקה נמי לייבום דמיא, אלא שהמקצת הבנוי אוסרה, ולכן כשנופלת לייבום במצב שמקצתה פטור מן החליצה, לא חל עליה מצות ייבום כלל, דסגי במקצת אחות אשה לאסרה לגמרי, אבל כשהיא זקוקה לייבום לא פקעה זיקתה במאמר, כיון שמאמר אינו מפקיע אלא מקצת הבית, ועדיין נשאר זיקת יבמין על המקצת השני, וכן הוא לשון הרמב"ן דמתחיל הוא לב"ש ואינו גומר, והלוז יוצאה מפני צד אחות אשה שבה, וכ"מ בירושלמי שהוא כענין זיקה ככנסה לר"ש.

ולפ"ז אפשר לפרש דחזיא לכולה חזיא למקצתה, דאין הכונה חזיא לייבום ולחליצה ודלא חזיא שראוי רק לייבום, אלא יבמה שכולה ראויה לייבום ולא נתקדשה מקצתה חל עליה דין ייבום וחליצה, ולא פקע ממקצתה ע"י קידושי מקצתה,

אשי קיימו בגמ' הוכחת ר' אבין דמהא דלא מהני הכא מאמר דאיסורא, ש"מ שמאמר אינו קונה קנין גמור, ורק מכח הכרח דולטעמין מוכחינן בלישנא קמא דמאמר דאיסורא לא דחי.

ונראה טעמיה דר' אבין דמחלק בין מאמר שקונה למאמר שדוחה, דמאמר שקונה יש לדמותו למקדש אחות יבמתו שאין גריעותא בזה שאסור לו לקדשה שאין הקנין הזה מתייחס כ"כ לביאה שאחריו אלא הוא קנין גמור, אבל מאמר שדוחה, ועדיין נשאר זיקת יבמין עליה בין לענין חליצתו בין לענין ביאת האחים וחליצתן, בזה י"ל דמאמר דאיסורא קליש טפי, שהרי אינו קונה אותה קנין גמור, רק זכות יתרון להקדימה לצרתה, וכשאינה ראוי לביאה אף המאמר אינו נותן לה יתרון זה, כיון שכל מעלת המאמר היא לחזק זכותו לייבום, אבל עדיין הכל תלוי בייבום, וכיון דלא חזיא לייבום לא דחי דחייה גמורה, מיהו בלישניה דרב אשי מבואר דאף במאמר דאיסורא דחי דחייה גמורה, ועדיף ממקדש אחות זקוקתו שא"צ להמתין, או מפני שבכה"ג לא גזרו, או כהריטב"א דכיון שגם אחיו עשה מאמר פקעה זיקתה ממנו לגמרי, ואף אם לא קיים המצוה בשלימות מ"מ כבר פקעה זיקתה לאחיו, ואפי' ימות זה לא תצטרך חליצה מאחיו.

שם רב אשי מתני הכי אר"א לא תימא כו' אלא דוחה ומשייר הוא, יש להסתפק אם להאי לישנא פשיטא לן דאינו מיפר נדריה ואינו חולק בנכסים, או דגם לפ"ז י"ל שיש לו קנין גמור ביבמה, אלא שהחלק המשוויר נשאר גם על צרתה, ופשטות הדברים דכיון דמקיימין ראי' דר' אבין, יש לקיים ד"ז גם לר' אמי ולרבא ל"ט א', וש"מ דאע"פ שדוחה ומשייר, מ"מ י"ל דמיפר נדריה וחולק בנכסים.

ענין דוחה ומשייר פי' הראשונים ז"ל דקאי על צרתה בלא יבנה, ואע"פ שעדיין לא בנה גם את זו, וטעונה חליצה כשלא יבנה, מ"מ החלק שקנה בזו הוי כבנה ולא יבנה צרתה, וש"מ דמאמר יש בו קצת מצוה מדקרינן ביה שם בנין,

מיתה, וה"ק השתא כארוסה גמורה לא היא כנשואה משוית לה.

שם ואלא לענין מסירה לחופה כו', הקשו תו' דאכתי תיקשי השתא ארוסה בעלמא בעיא מסירה לחופה כו', ולכאורה התירוץ פשוט כדברי אב"י, שהרי קודם המאמר לא היתה צריכה מסירה לחופה ואינו בדין שהמאמר יגרע, ונהי דמשני רבה דפרחה הימנה זיקת יבמין, אבל ודאי שאין שייך לשאול שתהא כארוסה בעלמא, משא"כ בליורשה ולהטמא לה שלא היתה בד"ז קודם המאמר, ולזה לא מהני המאמר כיון שהוא פחות מקידושין דעלמא.

ונראה דכונת תו' רק לבאר שאינה נעשית כנשואה בלא ביאה, כמו שאינה כארוסה בלא ביאה, ונדון מסירה לחופה הוא אם נעשית כנשואה ע"י ביאה בע"כ כמו קודם המאמר, או דבעינן ביאה מדעתה או חופה מדעתה, ואם ביאה אחר כסף אינה עושה חופה אפי' מדעתה, י"ל שגם כאן יצטרכו חופה דוקא, קצרן של דברים בעיא דרבה היא אם לאחר המאמר דינה כלאחר חופה שאפי' בא עליה בע"כ הרי היא כבר כנשואה, ופשוט לרבה שאם הכניסה לחופה מדעתה ובא עליה בע"כ הרי היא כנשואה, כמו כל אשה שנעשית כנשואה בחופה.

מיהו לשון התו' משמע דמפרשי הכי מאמר וביאה בע"כ כנשואה דמיא או דאכתי כארוסה דמיא עד שיעשה חופה מדעתה, וכתבו כן ליישב לשון נשואין עושה דמשמע שתהא כנשואה ממש, אבל ביסוד הדברים הפירוש כמשנ"ת שהנדון אם אחר מאמר צריכה חופה מדעתה ולזה קורין אירוסין עושה, או שא"צ חופה כלל ולזה קורין נשואין עושה, שו"ר בתו' הרא"ש מבואר כמש"כ, מיהו מ"ש דהוה ניהא טפי אי גרסינן נשואין עושה ובעיא מסירה לחופה צ"ב, ואפשר כונתו דלצד דלא בעיא חופה הוה גרסינן או שאינו עושה כלום ונשאר כמעיקרא.

יבמה שאין כולה ראוי' לייבום רק מקצתה, כיון שבשעת נפילה מקצתה פטורה משום אחות אשה, לא חל דינים על מקצתה, והוי מקצתה וכולה כפשוטו מקצת האשה וכל האשה, ולא מקצת הדינים וכל הדינים.

בבעיא דרבה אי מאמר נשואין עושה כו', כל הסוגיא

טז שם בעי רבה מאמר לב"ש נשואין עושה כו', למאי דמפרש שהספק אם בעיא מסירה לחופה, נראה דמקום הספק משום דלא מסתבר שהמאמר יגרע זכותו ממנה שהי' לו קודם המאמר, וכדמקשי ליה אב"י, אבל לעומת זה כיון דע"י המאמר פרחת ממנו זיקת יבמין וחלה עליו זיקת אירוסין ונשואין, פשיטא ליה לרבה שהיא צריכה ענין חופה לעשותה נשואה, והדבר מחודש לומר שכסף ושטר עושין נשואין כעין חופה, ולצד דמאמר אירוסין עושה צריך מסירה לחופה מדעתה, ואחר החופה עדיין צריכה ביאה לעשותה אשת איש גמורה, אבל כמו שהיתה ארוסה ע"י המאמר ואין חייבין עליה מיתה, כך היא נעשית נשואה אחר החופה ועדיין אין חייבין עליה מיתה, וה"ה אם מאמר נשואין עושה הרי היא כלאחר החופה קודם ביאה, שהיא במדה מסוימת נשואה, ונפ"מ נמי שאם בא עליה בע"כ נעשית אשתו, ואם אירוסין עושה לא תהא כאשתו בע"כ, וע"י להלן בביאור דברי התו'.

שם א"ל אב"י למאי הלכתא אילימא ליורשה ולהטמא לה ולהפר נדריה כו', יעוי' קידושין י' א' דאיבעיא להו ביאה אירוסין עושה או נישואין עושה נפ"מ ליורשה ולהטמא לה ולהפר נדריה, דכך הדרך להזכיר חילוקים אלו בין ארוסה לנשואה, ולהפר נדריה היינו לבדו בלא האב.

שם השתא ארוסה בעלמא תני ר"ח כו' עבד בה מאמר מיבעיא, פי' דאב"י פשיטא ליה כיון דאינה כאשת איש גמורה ואין חייבין עליה מיתה ולא סגי לה בגיטא, לא יתכן לחשבה כנשואה טפי מארוסה דעלמא שהיא כאשת איש וחייבין עליה

שם א"ל שאני אומר כל העושה מאמר ביבמתו כו', פי' שאם המאמר אינו עושה נשואין, לא מהני מה שקודם המאמר היתה כנשואה לענין זה שא"צ מסירה לחופה, דודאי המאמר מפריח זיקת יבמין, וביטל זכותו מדין מצות יבמין, [עי' נ"ב א' אימא לאו מצוה קעביד קמ"ל], אלא דאפשר שנתחדש בתורה דמאמר יבמין מקנה לו זכות ליבמה בע"כ, כמו כל אשה לאחר חופה, וזהו לשון נשואין עושה דקאמר רבה, שאין הכונה לומר שאינו מגרע זכותו הקודמת, אלא שעושה נשואין בכח המאמר, שלא אמרה תורה אפשרות מאמר לבטל דין ויבמה בע"כ, וזה מוכיח שכאן נתחדש שהמאמר יעשה גם נשואין.

ויש לעי' לענין מה פרחה הימנו זיקת יבמין, הרי לענין חופה מספק"ל ולשאר מילי גם בזיקת יבמין לית ליה, ואמנם ל"ק כ"כ לפמשנ"ת שגם אם א"צ מסירה לחופה, אין זה מכח זיקת היבמין שכבר פרחה ורק מכח המאמר מהני, מ"מ הלשון משמע שיש נפ"מ בכלל הזה, ואפשר דנפ"מ שאם נתן גט למאמרו אין זיקת יבמין חוזרת עליו שכבר פרחה במאמרו, ובסברא ודאי נראה דכיון דנעשית קצת כאשתו הרי היא כגרושתו בגט, ועמש"כ בזה לעיל סק"ז, מיהו י"ל דלחודיה קאי ושייך גט למאמרו לחוד, מיהו בירושלמי משמע דהו"ל כמגרש חצי אשה, ועי' בסמוך בדעת רבא.

בתוד"ה עבד הביאו דרבא סבר לקמן ל"ט א' דמאמר לב"ש עושה ספק נשואה וחולק בנכסים, ולא ס"ל כקושיא דאביי דמאמר גרע מארוסה בעלמא, והנה ודאי מודה רבא שאין חייבין עליה משום אשת איש ולא סגי לה בגיטא כדאמר בהדיא ודאי ארוסה לדחות בצרה, וס"ל דמ"מ י"ל דלענין ירושה סגי במקצת הקנין שיש לו בה לעשותה כנשואה, כיון שחזיק קנינו בה יותר משומרת יבם בלבד, ומסתברא דלדידיה א"צ מסירה לחופה, דאף אם מודה שפרחה הימנו זיקת יבמין, מ"מ לא הורע כחו בתוספת לקיחה זו.

כ"ט א' תוד"ה ב"ש, אע"ג דמאמר נמי מדאורייתא כו' לא עדיף מקידושין ודיו לבא מן הדין להיות כנדון, יש לעי' הרי מצינו לרבא ל"ט א' דעדיף מקידושין, ובפשוטו קושיא אביי כדר"ע נדרים ע"ה א' דאמרינן התם שהבא עליה אינו בסקילה, משא"כ בארוסה דעלמא, וכ"מ בראשונים לקמן ב'.

שם תוד"ה אוי, שלא הי' לו לישא חרשת, פי' דחרשת אינה אשה הראויה לישאנה מכמה סיבות, משא"כ קטנה שראו חכמים לנכון לפעמים לקדש יתומה כדי לשמרה וסופה שתגדיל תחתיו, ומה"ט י"ל דלא אמרינן אוי לו כשצריך לגרש אשה שאין משובח לקיימה, ולא אמרינן אוי על המפסיד את החרשת, אבל המפסיד את הקטנה הרי הפסיד גדולה, ומה"ט שנו משנתינו במופנה (עי' תוד"ה ונאסרה ל' א' ובתשובת הרשב"א הובא לעיל ס"ח סק"ט) שתהא בעלת המאמר עיקר אשתו, ושייך טפי אוי לו על אשתו.

שם תוד"ה לא תימא כו' וכ"ת דלר"ש כו', עמש"כ בזה לקמן סק"כ א'.

שם ת"ש שומרת יבם כו'

(יז) שם והוינן בה בשלמא ר"ע סבר אין זיקה אפי' לחד לר"י לחד יש זיקה לתרי אין זיקה אלא לר"א כו' לתרי אמאי, רש"י לשיטתו לעיל י"ז ב' דהיינו פלוגתא דיש זיקה ואין זיקה שמוזכר בכל מקום, ולכן נקט בדעת ר"י שאפי' שניהם יפרו לא מהני, דקלישא זיתקן [ועי' להלן מהר"ן בשם רש"י], ובדברי ר"א פירש דהקושיא היכי סגי בחד, יפרו מיבעיא ליה, דנהי דס"ל יש זיקה אפי' לתרי מ"מ אין ברירה דלא ידעינן הי מינייהו, וגם אח"כ לא יתברר למפרע, אבל לר"י אין זיקה לתרי ואפי' תרוייהו לא מהני, והרמב"ן כתב דאפי' אם יש זיקה לתרי אין הפרה לשנים יחד, ול"ד לאב ובעל שאין ענינם סותר זא"ז, אבל שני יבמין דלא שייך שני בעלים אפי' הפרו שניהם בב"א לא הפרה היא.

לשון הגמ' בנדרים דר"י סבר יש ברירה זיקה [ומיהו אין ברירה, כך העתיקו הראשונים ז"ל], אלא ר"א מ"ט אי יש זיקה אין ברירה, ולשון זה משמע דלר"י יש זיקה גם בתרי אלא דאין ברירה, וכפי' הרמב"ן, וצ"ע בר"ן שם שהביא דרש"י כאן כתב כהרמב"ן.

ולענין הלכה כתב הר"ן בנדרים בשם הרמב"ן דק"ל כר"ע אע"ג דק"ל יש זיקה אפי' לתרי, דלמסקנא דחזינן טעמיה דר"ע מפני שאין היבמה גמורה ליבם, י"ל דאע"פ שיש זיקה מ"מ כיון שאינה גמורה ליבם אינו מיפר, ויש להסתפק לאידך גיסא האם לר"י דיבם אחד מיפר, ע"כ דס"ל יש זיקה מדרבנן לענין קרובות ושאר מילי, או דמצי סבר אין זיקה ואפ"ה לענין נדרים סגי במצב הזה שהיא זקוקה לו, [ועי' לקמן ק"ט א' במתני' דר"ג סבר אין זיקה, ומשמע דר"י סבר יש זיקה], ואם נימא דר"י מצי סבר אין זיקה, א"כ י"ל דמעיקרא לא נתכוונו בגמ' לדיני יש זיקה בכל מקום, אלא דמר סבר אהני זיקה לנדרים ומר סבר לא אהני, ומיושב בזה שהעתיקו בשמעתין מסקנת סוגיא דנדרים דתליא בזיקה אף לבתר ידיעינן ברייתא וטעמיה דר"ע במתני', וכן אמרו בנדרים

ע"ד א' בתר טעמיה דר"י במאמר דאי בעי אחוה כו', ור"ע סבר אין זיקה, מיהו ודאי מיושב טפי להחמיר בזיקה מדרבנן אם מצינו דמהני לנדרים מדאוריתא, ועי' תו' הרא"ש ולקמן ס"ק י"ח.

שם וא"ר אמי בר אהבה הב"ע כגון דעבד בה מאמר וב"ש היא כו', נראה דמהא דקרו לה שומרת יבם מוכח דידעו שאין המאמר קונה אותה להיות אשת איש, ולא נתחדש ד"ז שם במסקנא מכח הברייתא, דהתם נמי נקטו ד"ז כדין ידוע, ואם לר"א הי' נשלם בזה קנין אישות שבה, א"כ אין להזכיר דברי ר"א בהדי ר"י ור"ע, וא"צ לק"ו שהקנו לו מן השמים, אלא ודאי לכו"ע אינה כאשתו ולא סגי לה בגיטא, ואפ"ה סבר ר"א דסגי במקצת קנין שבה לייחודה לאח הזה שעשה המאמר, שהרי ביבם אחד אף בלא מאמר מיפר לה לר"א ור"י מכח הזיקה לחוד, כדמשמע דלא הוצרכנו למאמר אלא לקושיא דר"א, וכן פשוט דהא לר"י ור"ע מאמר דרבנן הוא כב"ה, ואינו בדין שיועיל להפרת נדרים כדאמרינן הכא וב"ש היא, אלא ודאי מכח זיקה לחוד אר"י דמיפר, ודכוותה יש לפרש בדעת ר"א, אלא שהמאמר הכריע בין האחים שהיא שייכת לבעל המאמר, ועי' לקמן ס"ק י"ח עוד בכ"ז.

שם אא"ב נשואין עושה משו"ה מיפר כו', הקשה הרשב"א דהא לעיל פשיטא ליה לאביי דלא עדיף מארוסה שאינו מיפר נדריה לבדו, ותירץ דסתמא דגמ' מיייתי לה למימר דנשואין עושה טפי מדאביי, ויש להוסיף דלאביי לשיטתו לא מייירי מתני' דנדרים במאמר, דהנה בנדרים סדר הגמ' שונה, שהקדימו תחלה פלוגתא דר' אמי ור' אלעזר אם מתני' במאמר או בעמד בדין וברח, ופרכינן אדר' אמי מלישנא דמתני' אשה שהקנו לו מן השמים, והדר אמרינן דלר' אמי תפשוט דבעי רבה, (פי' דמשמע מזה דרבה כר' אלעזר), והדר מיייתנן תניא כותיה דר' אמי, ולפ"ז לר' אלעזר באמת אין ראי' ממתני' לענין הפרת נדרים, ולקמן ל"ט א' אמרינן דאביי כר' אלעזר, להך אוקימתא דר' אלעזר סבר דרק לדחות בצרה מהני ולא לשום

במוחלט, אע"פ שלא הועיל המאמר אלא לדחות בצרה, וי"ל שזה בכלל מאי דקאמר אימר דאמרי אנא אינו קונה כו' להפר נדריה מי אמרי, דהיינו די"ל שחלק הקנין שקונה מהני להיותה טפילה לו ונודרת על דעתו, וה"נ י"ל דמהני להכריע בין היבמין, אע"פ שאינה כאשתו להוציאה בגט.

שם ולרנב"י מי נחא מי קתני יפרו יפר קתני, הרשב"א וזה"ל דקדקו בנדרים למה לא הקשו כן ארנב"י, ותירצו דשם הקדימו שינויא דעמד בדין, וידע דמצי לשנויי הכי, וצ"ב דהא לקושטא דמילתא לא מוקמי ר' אמי ורנב"י בהכי, וא"כ מה מועיל שידעו דמצי לשנויי הכי, וע"כ דלא חששו לקושיא זו כמו שבנדרים שם לא השיב כלום, וא"כ לאיזה צורך יזכירו ד"ז בגמ' שם, בשלמא בשמעתי הקדימו כן ליישב דברי ר' אלעזר דמוקים לה בגונא רחיקא, ולכן הקדימו לומר דלדידה נחא דיפר לבדו, אבל בנדרים שכבר הקדימו אוקימתא זו אליבא דר' אלעזר, ואמרו דלר' אמי תפשוט דרבה, ודחו דרנב"י, אין ענין להזכיר הקושיא דיפר קתני, שהרי ע"ז קאי רנב"י ואמר מאי יפר יפרו בשותפות.

שם שעמד בדין כו', בתוד"ה כגון, ובתורא"ש.

יח שם אלא הב"ע שעמד בדין כו', בפשוטו לפ"ז לא מיתוקמא במאמר, והיינו דמייתנין בנדרים תניא כותיה דר' אמי מדקתני בברייתא מאמר, ואפשר לומר דלר' אלעזר לרווחא דמילתא הזכיר ר"ע מאמר דאפי' עשה מאמר לא מהני, ואפי' למאן דסבר כב"ש, מיהו ר"י ע"כ לאו אמאמר סמך דהא מאמר דרבנן, ובתו' משמע דלר"י נמי מיירי במאמר, כדי ליישב הבריתא דנדרים גם לר"א, אבל בגמ' לא משמע דר' אלעזר מוקים לה במאמר כלל.

יש לעי' כיון דטעמיה דר"א משום שנודרת על דעתו, מה השיב ר"ע שאינה גמורה כארוסה, סו"ס נודרת על דעתו כנשואה, וי"ל דה"ק דלא מצינו דמהני נודרת על דעתו אלא בצירוף שהיא אשתו הגמורה וחייבין עליה מיתה, ובזה מהני

דבר, והיינו כאבע"א דשמעתין וכדבריו בנדרים, וא"כ שפיר אמר אביי דלענין הפרת נדרים פשיטא דאינו מיפר, וגמ' מייתי ת"ש לאפוקי מדאביי ולסייע לרבא ל"ט א' דעדיף מארוסה.

יש לעי' ולימא ליה וליטעמין אי יפר לבדו משמע, א"כ מ"ט דר"י דביבם אחד מיפר בלא מאמר, ושמא ה' יכול לדחות דכולהו במאמר מיירי, מיהו אינו אמת שהרי מאמר לר"י לא מהני מידי כיון דמדאוריתא לא קני כלום, ואפשר דהו"מ לשנויי דכיון דלר"א לבדו מיפר, שפיר סתם התנא לשון זה בכולהו, אבל אם לכו"ע יפרו בשותפות הול"ל יפרו, שו"ר שאמור"ר שליט"א תירץ דהו"מ ל כיון שיכול לכנסה בע"כ כנשואה דמיא, אבל אי מאמר אירוסין עושה הרי פרוחה זיקת יבמין ובעיא מסירה לחופה, ולפ"ז הקושיא דמאמר מיגרע גרע, דנהי שהכריע בין האחים אבל גרע כחו לענין דבעינן מסירה לחופה.

שם ארנב"י מאי מיפר מיפר בשותפות, עיקר הלשון לשנות מיפר סתמא ויתפרש הפרת הבעל, אין בזה דוחק, דממילא מובן שהנודן אם היבם דינו כבעל, אלא לפי שלא הוזכר דמיירי בנערה המאורסה שנפלה לפני יבם, משו"ה דיין דהו"ל לפרש דלא פליגי בנשואה אלא בשעדיין רשות אביה עליה, ורנב"י לא פשיט בעיא דרבה אלא כאביי ס"ל דלענין הפרת נדרים ודאי כארוסה דמיא, ולכן אמר תירצו במוחלט, ולא אמר דילמא.

הגרע"א ז"ל הוכיח מכאן דלא נתרוקנה רשות לאב במיתת הבעל, דמשמע סתמא שלמ"ד לא יפר הרי הנדר קיים אע"פ שהאב הפר, דהא למ"ד יפר היינו בשותפות עם האב, ותמה על הר"ן שנסתפק בזה, ועי' בטוש"ע שפסקו בפשיטות שנתרוקנה רשות לאב, ועמש"כ בזה לקמן סק"כ.

שם ולר"א דאמר מאמר לב"ש כו' אמאי מיפר בשותפות, יש לעי' מאי קושיא הרי מצינו לר"י דביבם אחד מיפר גם בלא מאמר, ושפיר קסבר ר"א שע"י מאמר שעושה אחד זוכה בחלקו

ר' אמי ור"א, וצ"ל כונתו כמש"כ בדעת תו' דכיון דתניא בברייתא דמיירי במאמר ע"כ גם ר"א מוקים לה בהכי, אבל אכתי צ"ע מ"ש דהכי מסקינן התם, דהא ר' אמי לא סבר הכי, ויש לפרש דלמ"ד מאמר אינו קונה קנין גמור ע"כ מיירי בכה"ג, גם צ"ע מה שסיים בתו' הרא"ש דלר"א ור"י יש זיקה מה"ת דהיינו זיקה ככנוסה מדאוריתא, ובפשוטו ר"י ור"ע כב"ה ס"ל, ומ"מ סגי בזיקת יבמין שתהא נודרת על דעתו כארוסה דעלמא.

והרשב"א והר"ן בנדרים נקטו דאינו יכול להפר מטעם זיקה לחוד אא"כ זיקה ככנוסה וכדר"ש אליבא דר' אושעיא, ופשטות הגמ' הי' נראה דא"צ לזה כח זיקה ככנוסה, אלא כמו שמועיל עמד בדין, ה"ה דמהני כח הזיקה לחשבה כארוסתו כיון שזקוקה לו ובידו לכנסה בע"כ, ואע"פ שאינה כאשת איש מדאוריתא כלל, מ"מ סגי בהכי לענין הפרת נדרים, ור"ע חידש דבעינן שתהא כאשתו בגדרי אשת איש דעלמא, ולפ"ז טעמיה דר"י משום דסגי בזיקה, והיינו נמי טעמיה דר"א, ואם באנו לומר דמעיקרא ס"ד דסגי בזיקה לעשותה כנשואה להפר לבדו, היינו מפני שיכול לכנסה בע"כ, ודמיא לענין זה כלאחר חופה, וכלשון הגמ' ע"ז דקודם מאמר לא בעיא מסירה לחופה, [כ"כ אאמור"י שליט"א דהיינו טעמא דעדיפא זיקה דר"י ממאמר אי אירוסין עושה וקונה מדאוריתא כב"ש], וטעמיה דר"י לאו משום מאמר ולא משום עמד בדין, ומה שהזכירו מאמר בגמ' היינו להכריע בין שני היבמין, והרשב"א הקשה שם דבברייתא השיב ר"ע לר"י כלום חילקנו בין יבם אחד לשני יבמין בין עשה בה מאמר כו' דמשמע מזה דטעמיה דר"י נמי משום מאמר הוא, ולכאורה קשה דהא ר"י כב"ה ורק ר"א דשמותי הוא מוקמין ליה כב"ש, וע"כ דלרווחא דמילתא הזכירו ענין מאמר, דסבר ר"ע דאפי' לב"ש אינו מיפר נדריה, [ואם הי' הדין דלב"ש מיפר יתכן שהי' משמע דב"ה ל"פ עליהו, והי' זה סייעתא לר"י דסגי בזיקה להפרת נדריה], אבל עיקר טעמיה דר"י משום זיקה לחוד, וכ"נ מדאמרינן שם לבתר

לאפוקה מגדר ארוסה ע"י שאוכלת משלו שנודרת על דעתו, אבל כ"ז שאינה כאשתו לא מהני מידי.

ויש לעי' מ"ט דר"י דפליג בעמד בדין, ונראה דס"ל שעמד בדין לחוד אינו מכריע בין שני יבמין, וביבם אחד י"ל דגם בלא עמד בדין ס"ל דמיפר, ולא חידשו עמד בדין אלא להכריע בין שני היבמין, ואם כולה בעמד בדין מיירי, י"ל דלר"י לא מהני עמד בדין לחוד אלא בצירוף זיקה, אבל כשזקוקה לשנים אין העמדה בדין מכרעת שתדור על דעתו, וכמו טענת ר"ע דבעינן שתהא גמורה לבעלה.

תוד"ה כגון, לפי מסקנא שאיירי דעבד בה מאמר כדמוכח בנדרים כו', כונתם לברייתא דתניא כותיה דר' אמי, אבל לכאורה בלשון זה שאמרו תניא כותיה דר' אמי מבואר דר' אלעזר לא מוקים לה במאמר, וכ"ה סתמות הדברים גם בשמעתין, וכן בסברא דהא לר"י מאמר דרבנן, וע"כ כונת תו' דכדי שלא תיקשי לר"א מברייתא צ"ל דמודה דמיירי במאמר, וזה יש לקיים דלרווחא דמילתא דמודה ר"א דאפי' במאמר נמי פליגי, אבל לכו"ע בלא מאמר נמי הדין כן, וכבר נתבאר כן לעיל ע"ד הגמ', מיהו מה שסיימו תו' מכח זה דר"ע מצי סבר יש זיקה אלא דלא יפר משום דאין חייבין עליה סקילה, זה יש לקיים בכל ענין, דהא אפי' במאמר פליג ר"ע וכ"ש בזיקה לחוד.

ויעוי' בתו' הרא"ש ומדבריו משמע דר' אליעזר סבר דמאמר קונה קנין גמור דסגי לה בגיטא, ורק לר"י ור"ע אין חייבין עליה סקילה, וכן מה שאר"י דלא מהני מאמר משום דאי בעי אחוה פסל לה בביאה או בגיטא פליג עלה ר"א וסבר דלא מצי פסל לה, ולשון הגמ' לא משמע כן, אלא זוהי טענת ר"י ע"ד ר"א, ור"א מודה בדין זה, אלא דס"ל דסגי בזה להכריע זיקתה ליבם זה, כיון שיש לו בה קנין מדאוריתא, אבל ר"י לא הוצרך לטעמא דאיבעי אחוה פסל לה, שהרי לב"ה מאמר מדרבנן הוא, וגם מ"ש שם דמסיק בנדרים דלר"י ור"ע מיירי בעמד בדין וגם מאמר צ"ב שהרי פליגי בה

בנדרים ע"ד א' ור"י אמר לך כו' מי איכא מידי דכי אתי אחוה אסר עליה בביאה או בגיטא ומיפר, ויש לעי' למה הזכירו גיטא דלא מהני אלא מדרבנן, והרי דברי ר"י נאמרו כלפי מאמר דר"א דאתי כב"ש, וטפי הול"ל דאסר עליה בחליצה, ועוד יש לדקדק מ"ט לא אמר דאסר עליה אחוה במאמר, (ואם מאמרו של שני אינו מאמר יש לנקוט דה"ה גט שהרי הוא כמגרש אשת חבירו, מיהו י"ל דגט לזיקתו פוסל מדרבנן), ומשמע מזה דמאמר דשני לאו כלום הוא, מיהו לקמן צ"ה א' אמרו אפי' עבד בה מאמר נמי, ועי"ש בתו' דמדאורייתא מיירי, ושם הוזכר גט וחליצה, ולכאורה התם נמי גט לאו דוקא, ואפשר דלא נקט משום דלר"ש אין מאמר השני כלום, עמש"כ בזה לקמן סק"כ, ועדיין צ"ע בדינים אלו.

ופשטות הגמ' שם דאליבא דר"א נמי יש לאחרים בה רשות לפסול עליו בביאה או בגיטא, ואמנם הוא ביאת איסור, אבל כיון שזקוקה לו פוסל אותה בביאה ובחליצה, ולמדנו מזה דאף למ"ד מאמר קונה קנין גמור אינה כאשת איש גמורה, דאם ר"א פליג, א"כ מה משיב ר"י ממאמר ידידיה למאמר דר"א, וכ"כ הרמב"ן דר"ע אמר לר"א חייבין עליה משום אשת איש, [ובתו' הרא"ש בשמעתין משמע ליה לשון דאי בעי אחוה [בהיתר] אסר עליה בביאה ובפשטו אי בעי למיעבד איסורא קאמר, דכיון שבידו לאסרה נמצא שיש לאחרים בה רשות, ונראה מזה דס"ל דלמ"ד מאמר קונה קנין גמור הוא כאשת איש, וא"כ גם תשובת ר"ע אינה תשובה לר"א, ודלא כהרמב"ן, אבל לעיל כתבנו דלקושטא דמילתא גם למ"ד קונה קנין גמור לא סגי לה בגיטא ואינה כאשת איש, והנודון רק לענין הפרת נדרים וירושא], וכבר נתבאר לעיל ס"ק י"ג.

בספק הר"ן למאי דקיי"ל שיבם אינו מיפר אם נתרקנה רשות לאב

(כ) בר"ן נדרים ע"ה א' נסתפק למ"ד דיבם אינו מיפר האם דינה כמת בעלה שנתרוקנה רשות לאב, או דאהני זכות היבם לגרע זכות האב,

דאוקימנא במאמר דר"ע סבר אין זיקה, וש"מ טעמיה דר"י משום זיקה, מיהו אליבא דר"א שלא הזכיר חילוק בין יבם אחד לשני יבמין יתכן דכולהו במאמר דוקא מיירי, והכי משמע מדאמר בברייתא טעמא דמשבאת לרשותו אינו דין שתגמור לו, וכ"מ ממש"ק בגמ' מלישניה דר"א שהקנו לו מן השמים, מיהו יתכן דלאומי דמילתיה הזכיר ענין המאמר, אבל כונתו משום זיקה לחוד ג"כ, ואפשר דגמ' גופה לא קים לה מאי קסבר ר"א בלא מאמר, דבפשטו משמע דר"י נמי כר"א ביבם אחד, וכיון דלית לן לאוקומי דר"י כב"ש, א"כ ר"י מכח זיקה לחוד קאמר ובדוחק י"ל דמדרבנן לא יפר לר"י בלא מאמר, וצ"ע.

בסוגיא בנדרים ע"ד – ע"ה

(ט) בנדרים ע"ד ב' השיב ר"ע דכשאר דברים כן נדרים, בלשון הזה אמר ב"ע חבל עליך ב"ע שלא שימשת את ר"ע, ויש לעי' מה החידוש של ר"ע, הרי מודה ר"י שאינה כאשת איש לשאר דברים, וא"כ ר"ע חידש שנדרים כשאר דברים, ומה חידוש גדול יש בזה, והרי ר"י לא חזר בו, ואפשר דבדעת בנ"א כיון שקידשה במאמר והיא ברשותו לכנסה בלא חופה ובע"כ, הרי ראוי שתהא לכל הפחות כארוסה, שהרי היא קרובה יותר להיות כנשואה, וכיון דהפרת הבעל סברא היא שנודרת על דעתו, אין לחלק בזה שאינה כאשת איש לענין חיוב מיתה, ור"ע חידש דכשאר דברים כן נדרים, שלא אמרה תורה שנודרת ע"ד בעלה אלא בצירוף זה שהיא גמורה לאישה, שרק עי"ז מבטלת דעתה לבעלה, או שהתורה ביטלה רשותה לבעלה רק כשהיא גמורה לו.

בנדרים ע"ה א' אר"א מתני' נמי דיקא כו' וצ"ב מאי דיקא דקאמר, ואיך אפשר לפרש דברי ר"ע במתני' בע"א, ואפשר דלא ידעינן מה הן שאר דברים, ורבא תירץ דליכא דברים נוספים אלא חומר האיסור שיש חיוב מיתה ולא רק לאו דלא תהי' אשת המת החוצה, ועי"ז אמר רב אשי דלשון גמורה לאישה דמתני' משמע ג"כ חומר האיסור ולא דברים נוספים.

כ"ז כתבנו ליישב דברי הר"ן והטור שהי' פשוט להם דממ"ש דמיפר בשותפות אין לדקדק שלמ"ד לא יפר אינו מופר, אבל פשטות הגמ' כמ"ש הגרע"א ז"ל שקשה לסתום דמיפר בשותפות קאמר, אם בסתמא אפי' למ"ד לא יפר יהא מופר מכח האב, דהו"ל לתלמודא למיפרך דסו"ס מופר הוא מכח האב, ובפרט שר' אלעזר מקשה על רנב"י יפרו מיבעיא ליה, והו"ל לפרושי דלדידיה ניהא נמי הא, ונראה מזה דודאי לא חזרה לרשות האב במיתת הבעל, שהרי אין בידו לקדשה והיבם יכול לייבמה בע"כ של אב, ולא מצינו נתרוקנה רשות לאב אלא כשחזרה לרשותו, ולכן אפי' נדרה קודם מיתה או קודם אירוסין לא מהני הפרת האב, וכפשטות הגמ' דאף בשותפות אינו מופר.

בדעת ר"ש במאמר

כא) בגמ' י"ט א' ב' נקטו בדעת ר"ש דמאמר או שקונה מדאורייתא קנין גמור או שאינו קונה כלל, וכן הביאו בגמ' נ"א ב' דר"ש סבר מאמר קונה קנין גמור, והביאו ג"כ הא דאר"ש גבי ביאת בן ט' דכמאמר שויה רבנן, ואר"ש או שקונה הראשון או שאף השני אינו קונה, והדברים מחודשים שיסבור ר"ש דמאמר קונה קנין גמור יותר ממה שסוברים ב"ש, כמ"ש תו' כ"ט א', ועי' צ"ה א', ולעומת זה מספק"ל דשמא אינו קונה כלל אפי' מדרבנן כמ"ש תו' י"ט ב', ולכן צידד מרן זללה"ה בסי' קל"ב סק"ז דשמא למסקנא דלא ס"ל לר"ש זיקה ככנוסה לא מספק"ל אי מאמר קני מדאורייתא, אלא מדרבנן הוא דס"ל דקונה קנין גמור לכל מה שיש נפ"מ בדרבנן, כגון לענין אשת שני מתים ולענין צרת אשת אחיו שלהב"ע, דכמו שס"ל בביאת בן ט' שקונה קנין גמור מדרבנן ולא הויא אשת שני מתים, ה"ה דאפשר לפרש כן דעתו במאמר, ואמנם לשון הגמ' י"ט ב' אין ספק מוציא מידי ודאי משמע ספיקא דאורייתא, וצ"ל דהיינו מפני שלא נתבאר ספיקו בהדיא, אבל אין להחליט מתוך דבריו דס"ל מאמר קונה מדאורייתא קנין גמור או שאינו קונה כלל, ועוד נדמ"ח מכתבו ז"ל לבאר טעמו בד"ז, דסתמו הדברים בגמ' מפני

ואע"פ שאין בכחו להפר כיון שאינה גמורה לו, והגרע"א ז"ל הקשה דבהדיא אמרינן בגמ' דמאי מיפר מיפר בשותפות, וש"מ דלמ"ד אינו מיפר אף בשותפות אינו מופר, הרי בהדיא דאע"פ שהאב היפר לא מהני אפי' בשותפות, וכ"ש שלא נתרוקנה רשות לאב להפר לבדו, ובטוש"ע יו"ד סי' רל"ד ס"א כתבו בפשיטות דאפי' בדאיכא יבם נתרוקנה רשות לאב, והיינו משום דס"ל דהו"ל כמת בעלה ולא נתארסה, והגרע"א ז"ל ציין שהר"ן מסתפק בזה אפי' בצירוף היבם, ובאמת צירוף היבם לא מהני מידי למאי דקי"ל כדברי ר"ע, ודעת הר"ן ג"כ נוטה כהטור בנדרים שנדרה קודם מיתת הבעל, ובמה שנדרה ברשות היבם מספק"ל ומ"מ לא הכריע גם בנדרה קודם שמת, ובאמת לפור"צ"ע אם יבם כארוס אחרון דמי, או כיון דזיקתו מכח ראשון הרי הוא יורש גם כחו של ראשון, ואפשר דמהא דעבד בה מאמר משמע ליה דכארוס אחרון דמי, שהרי לא זיכהו כחו של ראשון בלא מאמר, וצ"ע בסוגיות נדנדרים בזה.

ומ"מ חזינן שהר"ן לא נסתייע כלל ממ"ש מיפר בשותפות להכריע ספיקו אם נתרוקנה רשות לאב, וכן פשוט להטור, וכנראה ס"ל דפלוגתא דתנאי אם יבם כארוס ראוי לדון בה בסתמא, בלי להתייחס לזה שאם אין יבם הרי ממילא תועיל הפרת האב, כיון שהנדרון בהבנת כחו של היבם אם הוא כארוס, ונפ"מ טובא בזה כגון שכבר הפר האב בחיי הבעל דתו לא מצי מיפר במיתת הבעל כדקי"ל שם בשו"ע סט"ז וא"כ למ"ד מיפר בשותפות מהני, ולמ"ד אינו מיפר לא מהני, מיהו צ"ע בד"ז אם הארוס מיפר במה שנדרה ברשות הראשון, עי"ש סט"ז, ועי' לעיל דאולי אחיו עדיף, ונפ"מ נמי אם קיום היבם הוי קיום, ואם הפרתו מהני דמיגז גיזי או מיקלש קליש, שהרי ג"ז תלוי בפלוגתתם, ולשון הגמ' מיפר בשותפות מתפרש שהנדרון על חלק הבעל, ולא דנו על חלק האב, ולכן סגי בנפ"מ שכתבנו, (ובמאירי נדרים שם כתב דמתני' בנפלה מן הנשואין דאל"כ הרי נתרוקנה רשות לאב, ודבריו צ"ב).

נותן דסגי לה בגט ממ"נ, וצ"ל דס"ל דלא נחלקו ב"ש וב"ה בד"ז.

ועוד יש לדקדק בפלוגתא דר"א ור"י ור"ע נדרים ע"ד א' ב' דאר"ע לר"א ור"י דמאמר אינו קונה קנין גמור כארוסה, ואילו לר"ש הדין נותן דהו"ל כארוסה, ואמנם מספק א"א להחזיר נדריה, אבל לא משמע דר"ע השיב להם דמספק אינה כאשת איש גמורה.

ואפשר דמודה ר"ש שאין המאמר גומר דסגי לה בגיטא וחיביבין עליה משום אשת איש, אלא דקונה קנין גמור שתהא מקצת אשת איש כמו למ"ד זיקה ככנוסה, [והכי משמע לפו"ר בירושלמי נדרים פ"ה ה"ו דאפי' לר"א בן ערך אינו מיפר נדריה עד שתכנס לרשותו, דבתוספתא נדרים פ"ו א"ל [ר"י לר"ע] חבל שאילו היית בימי ראב"ע והשיבות תשובה זו, וכן צ"ל בירושלמי, ומשמע דר"ל דאף לראב"ע יתכן דמודה בהפרת נדרים, עי"ש בירושלמי ולע"כ], וממה שמצינו לענין אשת שני מתים אין להוכיח לשאר מילי, דודאי לא החמירו בגזירה מחודשת בדאיכא ממ"נ, מיהו בירושלמי ביבמות פ"ג ה"ד נראה דלראב"י ור"ש סגי לה בגיטא, וא"כ זוהי סברא מיוחדת בהפרת נדרים, ומ"מ לתלמודן י"ל דמודה ר"ש שאין חיביבין עליה מיתה ולא סגי לה בגיטא, ורק לענין אשת שני מתים ס"ל דכמו שאין מאמר השני חל אחר מאמר הראשון ולא ביאת בן ט' אחר ביאת בן ט', מה"ט נמי אין שייך אשת שני מתים בשעשה מאמר, וכן מהני מאמר לדחות בצרה כב"ש, ואפי' אי לא מהני, מ"מ סגי בביאת צרתה או חליצתה לפטור בעלת המאמר כמו למ"ד זיקה ככנוסה, דהו"ל כמקצת אשתו.

ולהאמר מיושב קצת שיטת ר"ש שלא חידש כולי האי במאמר טפי מב"ש, ואף לדידה לא סגי לה בגיטא ואין חיביבין עליה מיתה, ומיושב קו' תו' כ"ט א', (וזה דלא כירושלמי), וניחא קצת הא דאמרו לר"ש נ"א ב' עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, ולכאורה קשה לומר שעשאוהו כספק, שהרי בביאת בן ט' אין ספק, אבל אם

שאינ לגמ' הכרע בדעת ר"ש, וניחא בזה שר"י נ"א ב' הביא ברייתא דביאת בן ט' ולא ברייתא דמאמר, לומר שהכל דרבנן, (וערמב"ן ורשב"א נ"א ב' שנתקשו בזה).

ובאמת הדברים מחודשים בדעת ר"ש, אבל מכיון שלא הכריעו בגמ' מכח זה דר"ש מדרבנן קאמר, ע"כ דקים להו דמדאורייתא קאמר, והרי כל האמוראים עד ר"פ סברו דלר"ש זיקה ככנוסה מדאורייתא, וזה חידוש יותר גדול ממאמר דאורייתא, וע"כ דידעו דלר"ש הוא ככנוסה טפי מכולהו תנאי, ולכן אין תימה כ"כ אם גם לר"פ מאמר מיהא מדאורייתא הוא, ובירושלמי ג"כ מבואר דמדאו' מספק"ל, אלא ששם נראה דלכו"ע מאמר דאורייתא הוא, עי' להלן בזה, ואפשר דלישניה דר"ש אם מאמרו של שני מאמר כו' משמע דמספק"ל, ולא שאמר טענה זו דמדרבנן אין לתקן תרתי דסתרי, וכע"ז אמר בביאת בן ט', וכן בברייתא י"ט ב' מבואר דבעלת המאמר צריכה חליצה, משום דחשיבא כמצאה בהיתר, וזה יתכן רק מדאורייתא, וכ"נ הלשון שאמר ר"ש דביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה, ומשמע דשתיהן חייבות, ומסיים חלץ לבעלת מאמר כו' מפני שהדבר ספק, [מיהו מרן זללה"ה כתב דיתכן לחייבה חליצה מדרבנן מפני שמצאה לאחר מאמר דכקנין גמור חשבי ליה רבנן], ולדעת מרן זללה"ה חלץ לבעלת מאמר פשיטא דלא נפטרה צרה, שהרי מאמר דרבנן, ומדאורייתא א"צ חליצה כלל משום דהו"ל אאשלהב"ע.

מיהו צ"ע איך מפרש ר"ש כמה משניות שנחלקו תנאים קדומים בדין מאמר, כגון פלוגתא דב"ש וב"ה כ"ט א' דעשה מופנה מאמר באחת האחריות ואח"כ נפלה אחותה, דלר"ש אחותה פטורה מן החליצה ממ"נ שאם מאמר קונה הו"ל אחות אשה, ואם מאמר אינו קונה הו"ל צרות זו לזו בזיקה, מיהו משנה זו בלא"ה דלא כר"ש שהרי גם אם מאמר קונה קנין גמור מדרבנן הדין כן ממ"נ לר"ש, שמדאורייתא הו"ל צרות זו לזו, ומדרבנן הו"ל אחות אשה, ובעלת המאמר הדין

הוא דאסרינן לכתחלה, ובוה לא מהני מאמר כמ"ש הרמב"ן כ"ט ב' (הובא לעיל ס"ק י"ד), ועי' מלחמות סו"פ האשה רבה, ובמש"כ בזה לעיל ס"ו סק"י.

נמצא להאמור דמאמר לר"ש קונה ומשייר, ומ"מ אינו משייר לחול מאמר אחר, ולא סגי לה בגיטא, ואין חייבין עליה מיתה, ולצד דמאמר אינו קונה מדאוריתא קונה מיהא מדרבנן, ועוד צ"ע בכ"ז.

בירושלמי משמע דאיכא ה' תנאי במאמר, א' לראב"ע קונה קנין גמור כמו ביאה, מיהו לענין הפרת נדרים אפשר דבעינן שתהא ברשותו, ב' לר"ש או קונה קנין גמור או אינו קונה כלל, ג' לב"ש קונה ומשייר, דלא סגי לה בגיטא ודוחה שלא תזקק לו אחותה, ד' ה' לר"ג ורבנן קונה מדאוריתא לאסרה על האחין, ופליגי אם יש מאמר אחר מאמר, או שכל מה שקנה מאמר ראשון אין מקום לשני דאע"פ שמשיר מ"מ אין כח המאמר אלא בחלק שלא נשתייר, אבל לענין חליצה ודחיית זיקה לא מהני המאמר לחשבה ככנוסה, ומשמע דלכו"ע מאמר דאוריתא הוא, מיהו לר"ש אמרו שם שאם מאמר אינו קונה הינו משום דלא דריש כלל ולקחה לו לאשה למאמר אלא שע"י הביאה תעשה כאשתו, ואפשר דמ"מ לדידיה יש מאמר מדרבנן.

מאמר קונה מקצת מדאוריתא, ודינו שאין מאמר אחר מאמר, שייך לומר שגם ביאת בן ט' קונה מקצת מדרבנן, ומ"מ אין ביאה אחר ביאה, ולכן הביא ר"י נ"א ב' ברייתא דביאת בן ט' ששם מוכח שאין מאמר אחר מאמר, ולא רק שאין דין אשת שני מתים, [שו"ר מש"כ לעיל ס"ה סק"ז מדברי הראשונים ז"ל נ"א ב'], מיהו בנדרים ע"ד א' פשיטא ליה לר"י דיש לאחרים בה רשות, ואי בעי אחוה פסל לה עליה בביאה או בגיטא, ואולי בביאה וגט מודה ר"ש, ומה"ט לא אמרו מאמר בגמ', עמש"כ בזה לעיל ס"ק י"ט, והטעם מפני שהגט מפקע חלק הזיקה שלא נתפסה במאמר, וכן הביאה קונה כל הנשאר.

ויש לעי' מאי קסבר ר"ש בדעת רבנן קמאי דלא משמע דלדידהו נמי מספק"ל, ואם מאמר אינו קונה כלל, א"כ מי חידש ענין מאמר, וע"כ צ"ל שאם אינו קונה מדאוריתא קונה מדרבנן, ומ"מ אין מאמר אחר מאמר כמו ביאת בן ט', ולא החמירו במקום שיש להתיר ממ"נ, ולא לדין אשת שני מתים, עי' י"ט ב' תוד"ה ר"ש.

ויש לעי' לר"ש כ"ח א' למה אמרו יקיימו ולא אמרו לכתחלה זה יעשה מאמר, ומצינן למימר דס"ל לר"ש דאינהו נמי מספק"ל, א"נ ר"ש לטעמיה דס"ל אין זיקה ומשום ביטול מצות יבמין

סימן יג

בדיני שומרת יבם ובדין זיקת שני יבמין ביאת בן ט'

קיצור תוכן הענינים

מ"ז א' תוד"ה בני בו'

(ו) וי"ל דלא דמי בו' לכא' החילוק פשוט שהיבמה משועבדת ליבם, משא"כ בייבם שקידש אחותה, וגם בזמן שמקודשת לא פקעה זיקתה וכמשנ"ל. - שם ועוד אור"י בו' ובתו' מ"ט ב'. - בדברי הגרע"א ז"ל שתפסו קדושין כשהיו לה בנים ותו לא פקעי, וע"ע סי"א סק"א.

י' א' תוד"ה לעולם

(ז) י' א' תוד"ה לעולם ובירושלמי ריש המגרש בו' האם הטעם משום דהו"ל כצרה לאח"מ, או דקליש איסורה. - במה שכתבו לחלק לדינא מהיכא ממעטין צרות. - נראה מדבריהם דהיא ודאי פטורה מחליצה ובריטב"א בשם תו'.

בדברי הרמב"ן והרשב"א בדין בעלת התנאי

(ח) בדברי הרמב"ן והרשב"א ב' א' במגרש על תנאי בביאור החילוק בין תנאי לחוץ, ובביאור הירושלמי להרמב"ן. - בפלוגתא הרמב"ן והרשב"א אם צריכה חליצה מדאורי, ולכאור' לא מצינו עולה לחליצה כשאין קדושין תופסין בה. - במשה"ק הרשב"א לנפשי מדאמרי' גיטין פ"ג א' דהוי מתנה עמשכ"ב. - במה שדימה הרשב"א לבעלת הנדר, וע"ע.

גיטין פ"ג א'

(ט) בגיטין פ"ג א' שהוכיח ר"ט דבגירושי חוץ עוקר מצות יבום, ומה השיבו מנושא בת אחיו, ובירושלמי.

ל"א ב' בענין אשת שני מתים

(י) ל"א ב' ואי זיקת שני יבמין דאורי משמע דלא רק הכא משום דמאמר דרבנן, אלא שאין כלל זיקת ש"י מדאורי. - בסברא אין לחדש יבום לשני מתים, ועל שם מי יקום הנולד, וכן בסתמות הסוגיא קשה לפרש דמתני' צ"ו ב' פליגא אמתני' דהכא בזה. - בהא דהגירוי הגזירה משום זיקת שני יבמין, והאם הגזירה משום שני יבמות הבאות מבית א'. - בפלוגתא דתנאי בדין צרת בעלת המאמר.

בהא דאין קדושין תופסין ליבם עצמו ביבמה

(א) צ"ב ב' מנין שאין קדושין תופסין ביבמה בו' לענין היבם עצמו אם תופסין לו בה קדושין. - בדברי רש"י נ"ב א' בהא דמאמר לא מהני מדאורי, אם הוא מדין אשת אח או לפי שכבר מקודשת לו. - בחייבי לאורין ועשה שבעלו לשם קדושין, אי קנו.

איסור יבמה לשיק לשמואל בקדושין או בביאה

(ב) שם ושמואל אמר בעניותנו צריכה גט, בדברי התו' מ"ט ב' שיש איסור במעשה הקדושין בלא ביאה. - בדברי הרמב"ן והריטב"א קדושין ע"ח א' דלשמואל קידש לוקה בעל אינו לוקה.

אם מהני חליצה תחת בעלה

(ג) שם אם ה' יבמה כהן בו' יש ללמוד מכאן שחולצת תחת בעלה ועוד ראיות לזה. - עיקר הדברים שהזיקה קיימת גם ברשות המקדש, ואם היתה הזיקה נפסקת לא היתה חזרת לעולם. - בקושיית האחרונים שהרי אינה עולה ליבום. - בא עלי' כשהיא תחת בעלה האם חייב משום אשת אח.

שם אימא קדושין ונשואין אין בה בו'

(ד) שם אימא קדושין ונשואין אין בה, במאי פליגי הני לישני. - לעיל פ"א א' מבואר דלמאן דלית לי' דרה"מ לא נפסלה מן הכהונה. - שם אי לאו דדלאי לך בו' יל"ע איך פירשו המשנה בלא חידושי' דר' ינאי, ברש"י ובריטב"א ובירושלמי. - שם א"ל ר"ל בו' באמת ר' ינאי לשיטתו בסמוך דאדם מקנה דשלב"ל.

שומרת יבם שזינתה אם בעל היבם קנה או לא

(ה) שם דאמר רה"מ כו' שומרת יבם שזינתה כו', יל"ע אם בעל קנה או לא. - ויש לה"ר ממנת"ן סוטה י"ח ב' שמשביע על הזמן שהיתה שומרת יבם, וא"א דלהצד שזינתה אינה אשתו א"כ לא קרינן ב' והביא האיש את אשתו וגו'. - בתו' צ"ב א' ד"ה אמרו במה שפירשו הגרע"א ז"ל והחזו"א דכונתם שאם בעל הרי הוא באיסור א"א.

בתוספתא שהביא הרמב"ן

(טו) בדברי הרמב"ן צ"ו א' שנסתייע מהתוספתא, ושם מחלק בהדיא בין קטן לחרש ושוטה. - ברעת הרמב"ן בחרש ושוטה אם חייבין עליהן מיתה. - בירושלמי משמע דקטן אינו קונה מדאר.

ק"א ב' קרי כאן כו'

(טז) ק"א ב' קרי כאן כו' יל"ע מ"ש מקטנה, ולתו' ניהא דקטנה קני לה לגמרי. - שם אמר אביי כו' יל"ע איך מתפרש הפסוק לפי' תו' הרי לא קיים המצוה בזה. - שם רבא אמר כו' יל"ע דלכא' סברא דרבא היא כל שאין מצוה בשעת מיתה ומה מהני מה שמותרת בלא מצוה ישוב הדברים.

לענין הלכה

(יז) לענין הלכה בשיטות הראשונים והרמב"ם, בקטן ובחרש ושוטה לענין חיוב מיתה ושאר דינים.

נ"ו א' לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה

(יח) נ"ו א' ושמואל אמר כו' הטעם מפני שאין לחדש קנין שאינו בכל התורה, אבל זכות אירוסין זכין לו מכח המת. - ענין היבום ודאי שהוא הקמת שם, אבל רק בדרך אישות.

בדין שומרת יבם של אביו

(יט) צ"ז א' בשומרת יבם של אביו, בדין חלץ לה אחיו. - ובביאור פלוגתא דלישני במת אביו, ובחלצו לה אחיו. - שם תוד"ה ואבע"א, בביאור דבריהם. - בדין חייבי לאוין ועשה שזוקקות לחליצה, אי מיקרי כנף אביו, אם חייב. - נראה שהענין משום כבוד לאביו ולא משום קורבה. - ולפ"ז יתכן דגם בחייבי לאוין דמדרבנן לא מייבם ג"כ לא תחשב כנף אביו.

מניין שאין קידושין תופסין ביבמה כו' בהא דאין תופסין קידושין ליבם עצמו ביבמה

א. צ"ב ב' אר"י א"ר מנין שאין קידושין תופסין ביבמה כו' לא תהא בה הויה לזר, פי' מדאפקיה רחמנא ללאו בלשון תהי' שמעינן נמי דלא תהא בה הויה, אבל עיקר קרא שלא תצא

בדברי הירושלמי במקדש מעכשיו ולאחר ל'

(יא) בירושלמי קדושין פ"ג ה"א במקדש מעכשיו ולאחר ל' ובא אחר וקדשה תוך ל' דהו"ל אשת שני מתים - ולכא' בזה א"י' צלמיעוטא דאב"מ, כיון שהשני אסור בה. - בההיא דגיטין פ"ב ב' למה חשיבא אשת ראובן כשמת שמעון וזקוקה מחמתו.

בפלוגתת התו' והרמב"ן בביאת קטן

(יב) צ"ו ב' מתני' בן תשע שנים כו' בפלוגתת התו' והרמב"ן אם מדאר' קנה, ולכא' לדעת הרמב"ן הו"ל אשת שני מתים דאו'. - שם נשא אשה ומת הר"ז פטורה, במ"ש תו' שיש מצוה בנשואי קטן. - שם הראשונה חולצת כו' בגירסת הירושלמי והראשונים דקתני ברישא השני' ואח"כ הראשונה, ואף לדעת תו' צ"ל כן, ומ"מ מהא דלא גזרו קשה להרמב"ן. - שם ר"ש אומר כו' ברעת ר"ש אם מספק"ל ביבם כמו במאמר.

עוד ברעת הרמב"ן הנ"ל

(יג) יסוד דברי הרמב"ן מלשון הגמ' סד"א כיון דמדאר' קניא ל' קמ"ל עשו כו' ולא אמרו קמ"ל דלא קנה מדאר', בישוב הדברים. - ולכא' לשון הגמ' משמע דמדאר' קניא ל' מצד הזיקה ולא מפני הביאה. - עיקר הדבר שיפקיעו חכמים קנין דאו' שקנה ביבמתו וקיים מצוותו, צ"ע. - בהא דדייקנין ק"א ב' מנלו דשריא לבן ט', למה לא אמרו מדאצטריך מיעוטא דפרט לקטן. - יל"ע לדעת הרמב"ן שהבא עלי' פטור, מה דינו, אם יש עדיין ענין יבמה לשוק. - במה שדקדק הרמב"ן ממתני' נדה מ"ה א' וגמ' שם.

קדושין י"ט א'

(יד) קדושין י"ט א' איש פרט לקטן בתו' וברמב"ן שם. - שם ואי אמרת מייעד כו' מבואר דר"ז סבר שאין אשת איש שפטורין עלי'. - שם תפשוט מינה דמייעד, היינו שיש פטור מיוחד במיתה. - בקושיית הגרע"א דנימא דקמ"ל קרא דלא מייעד. - האם מייעד לקטן בן יומו. - שם א"ר אשי הכא ביבם כו' בפלוגתת התו' והרמב"ן אם קמ"ל דלא קני ואיך מתפרש הפסוק, ואם המיעוט בגלל שאינו ראוי להקמת שם. - בקושיית התורא"ש למה לא אמרו שקנאה, ולא מיעט' קרא אלא ממיתה.

ס"ח א', וכ"כ מרן זללה"ה בסי' ק"ל סק"ד דבסוגיא נ"ח ב' מוכח דלא משכח"ל קידושין דאוריתא ביבמה אלא מאמר לב"ש, וע"כ דיבם לא מצי מקדש, או משום איסור אשת אח או מפני שהיא כבר כמקודשת לו, עי"ש, ולכאורה בביאה גם אם רוצה לשם קידושין דעלמא הו"ל כביאה שלא בכונה שקונה ביבמה, ואם ביאה קונה הרי בכח"ג אמרה תורה שאין כסף ושטר גומרין בה, מיהו באינו רוצה לקנות דנו בזה האחרונים ז"ל, ואפשר דברוצה לקנות אלא שכונתו לקידושין דעלמא קונה לכו"ע.

ונפ"מ בחייבי לאוין ועשה שאם בעלו לא קנו, אם בעל לשם קידושין דעלמא דג"כ לא קנה, וכן במעוברת [שהפילה] דלא קנה לר"ל, ואפי' נתכוין לקנין קידושין דעלמא, וצ"ע במאירי כ' א' שכתב דכיון דקידושין תופסין בחייבי לאוין אם בעל לשם קידושין מדעתה מהני, ולפמשנ"ת הדברים מחודשים, ואין כן דעת ש"פ.

איסור יבמה לשוק לשמואל אם הוא בקדושין או בביאה

ב. שם ושמואל אמר בעניינתו צריכה גט מספקא ליה כו' אי ללאו הוא דאתא, בתו' מ"ט ב' ד"ה אי הזכירו שתי אפשרויות או דאורחיה דקרא הוא, או שבא הכתוב ליתן לאו על הקידושין לחוד, [עי' להלן דהרמב"ן כנראה גרס כמהרש"ל וב"ח דחד תירוצא הוא, ודלא כתו' הרא"ש], ונראה דהא פשיטא שאם אין קידושין תופסין בה ליכא לאו על מעשה הקידושין בלא חלות, וע"כ דאם יש לאו על הקידושין, ש"מ דקידושין תופסין בה, ויש ליתן טעם למה יש לאו ביבמה על מעשה הקידושין טפי מכח חייבי לאוין, ואפי' בכח גדול סבר רבא קידושין ע"ח א' דבלא בעל פטור, וי"ל דכיון שע"י הקידושין מפקיע זכותו של יבם, שהרי הקידושין מוציאין אותה מרשותו ומונעין ממנו לייבם עד שתחלוץ, יש בזה איסור דיבמה לשוק כמו בביאה, ולא דמי לשאר חייב לאוין, שעיקר האיסור הוא הביאה, וכאן יש גם איסור מפני הפקעת זכותו של מת וזכותו של יבם, מיהו

החוצה, וודאי קיימא בלאו אף לרב, וכמו שהוכיחו תו' מ"ט ב' ד"ה אי, וערמב"ן נ"ה ב' שביאר פרש"י דהוי עשה בלבד, ומ"מ קילס פי' תו', וערמב"ן ורשב"א קדושין ס"ח א'.

ולכאורה טעמא דקרא מפני שהיא כבר כמקודשת ליבם, ואין קדושין תופסין בה כמו שאין תופסין באשת איש, וכ"ה לשון הגמ' צ"ו א' הרי היא כאשת איש ולא תפסי בה קידושין, ויש לעי' ליבם עצמו מאי, בין בקידושי כסף ושטר בין בקידושי ביאה, מי אמרינן ליבם נמי לא ניתנה אלא למצות יבום, וכל שמקדשה קידושין דעלמא הו"ז ג"כ בכלל הויה לזר, או"ד יבם גופיה לאו כזר דמי, ורש"י כתב בדף נ"ב ע"א דהא דמאמר לא מהני מדאוריתא היינו משום דלגבי קידושין דעלמא אכתי באיסור אשת אח קיימא, וביאר אאמו"ר שליט"א דאע"פ שאיסור אשת אח ודאי פקע, ואפי' לאחר חליצה לא הדר, מ"מ כ"ז שמצות יבום קיימת אין לו זכות לקדשה קידושין דעלמא, שהרי כל היתר האשת אח ניתן לו כדי לקיים מצותו, ואי לאו הכי לא היו קידושין תופסין בה, והשתא נמי כשאמרה תורה שאין כסף ושטר גומרין בה אינו יכול לקנותה בהם בכח קידושין דעלמא, ואפשר גם לומר דכח קידושין דעלמא כבר הקנו לו מן השמים, ואין לו מה להוסיף בקנין זה, ודברי רש"י נאמרו לכו"ע גם למ"ד קידושין תופסין ביבמה. [א"ה, ע"ע סי"ב סק"ד]

ולהאמור למדנו לאידך גיסא דלגבי היבם לכו"ע אין דין תפיסת קידושין דעלמא, (למ"ד מאמר דרבנן, ועי' כ"ט ב' לב"ש), וכ"ה פשטות הדברים בכל דוכתא דלא משכח"ל מאמר דאוריתא ביבמה, ואם איתא דיכול לקדשה בכח קידושין דעלמא הרי בכח"ג לא פקעה זיקה וצריכה גט וחליצה מדאוריתא, ואם מת הו"ל אשת שני מתים מדאוריתא, אלא ודאי ליכא דין קידושין ביבמה כלל, וכ"כ תו' מ"ט ב' ד"ה הכל דליבם נמי לאו בת קידושין היא אלא ביאה כו', וכ"כ הרמב"ן שם בשם ירושלמי דאין ליבמה קדושין לא עליו ולא על אחרים, וכ"כ בקידושין

בביאה לחוד ודאי אסור דהו"ל קצת כאשת איש מפני הזיקה.

ומ"מ הדברים מחודשים ופשטות הגמ' דלא דריש שמואל מלא תהי' ענין הויה של קידושין, דאם לא תהי' מענין הויה הוא הי' מודה שמואל שיש לפרשו כפשוטו לא תהא בה הויה, ומשו"ה לא אמרו דמספק"ל אם לא תהי' ללא דהויה או דלא תהא הויה, וכיון שהדבר פשוט שביאה בלא קדושין ג"כ בלאו, אין לחדש לאו על קידושין, שהרי אם קידש ובעל לא מצינו שלוקה שתיים, ורק בכהן גדול מצינו כן קידושין ע"ח א' משום דאיכא תרי קראי, אבל כאן דאיכא חד קרא, אם מתפרש על ביאה אינו מתפרש על הקידושין, ועי' צ"ז א' בשומרת יבם של אביו שאמרו דאיכא מלקות אע"פ שאין קידושין תופסין בה, וכן פשוט דשומרת יבם שזינתה אסורה משום לאו דלא תהי', ובנתקדשה מותרת, וכ"מ בתו' ורמב"ן בשמעתין דאין להחמיר ביבמה שנתקדשה טפי מאשת איש שנתקדשה, ואם נתחדש כאן לאו לקידושין, א"כ אין ללמוד ליבמה מאשה לקולא שהרי באשה ליכא לאו בקידושין, וגם אין הקידושין תופסין כלום.

ולכן נראה דנקטינן תירוצן קמא דתו' עיקר, דאורחיה דקרא הוא, ואין לאו על הקידושין, [וכ"נ בשמעתין בתוד"ה אי], והא דנקט הכא תהי', י"ל דהיינו משום דבעלמא שהאיסור משום קורבה או פגם תלה הכתוב האיסור על הבעל, לא יקח ולא יגלה, אבל כאן שהאיסור מתייחס לאשה שמפקעת זיקתה, לא בעי למיכתב לא תבטל ולא תלקח, וגם ענין הכתוב מתפרש שלא תעזוב בית אישה להנשא לחוץ, לכן מתאים לכתוב לא תהי', אע"פ שמוכן שהאיסור הוא בביאה שהיא מפקיעה רשות המת, שכשנבעלת לאחר לא יקום בנה ע"ש המת, וגם היא קצת כאשת איש שהקנתה תורה היבמה ליבם, ועי' תו' ט"ז א' ד"ה בני בתירוצן בתרא.

(ויעוי') במאירי קי"ט ב' שכתב דאי פקחת היא יכולה להתקדש ולהתגרש ותפסל

לכהונה, וזה יתכן רק אם אין לאו על הקידושין, מיהו י"ל דמ"מ יש איסור דאורייתא או דרבנן בהפקעת זכות היבם ע"י קידושין, ובגמ' קרו ליה חוטא נשכר, ומשמע שחטא כבר, ובלא"ה אין ראוי להתקדש למי שאסורה לו לכל הפחות מדרבנן, שהרי מצינו בכה"ג קידושין ע"ח א' דאיכא לאו על הקידושין, מיהו התם י"ל שיש פגם בכהונה ע"י שיש לו אשה כזו שהיא כגופו, ולא מפני שמשתמרת לביאה פסולה, ולא מפני שמתקרב לאיסור, ומ"מ מסברא יש לקיים שאין זה דבר ראוי, עי' תו' י' א' ד"ה לר"י דשמא אסור לקדש מדרבנן שמא יבעול, מיהו לאחר שקידשה אינו מחויב לגרשה כגון שנעשה פצו"ד, מיהו התם יכול לקדשה בתנאי רק אם אינה זקוקה ליבם, ומ"מ נפ"מ אם לקנוס המקדש, ועוד).

והלום ראיתי ברמב"ן וריטב"א בשמו קידושין ע"ח א' שכתבו דלשמואל קידש לוקה בעל אינו לוקה, ואמנם הרמב"ן יבמות נ"ה ב' העתיק בשם תו' דלשמואל תהי' דקאמר לומר שלוקה עליה משעת קידושין, וצ"ל דלוקה שתיים [וזה כתירוצן בתרא וכגוסת מהרש"ל וב"ח ודלא כתו' הרא"ש], אבל לומר שאינו לוקה בביאה לא יתכן כלל, ולשון הרמב"ן שם צ"ל דתרתין בעינן אבל בעל בלא קידושין אינו לוקה, וכדין מחזיר גרושתו שם, אבל אין כן דעתם ז"ל במסכת יבמות דפשיטא להו ששו"י שזינתה בלאו והיינו אפי' בלא קידושין, וכדמדמינן לה לסוטה וכדמוכח סוטה י"ח ב', אלא דאליבא דר"ע שאין קידושין תופסין בחייבי לאוין פשיטא דאיכא לאו מקרא דלא תהי', ומ"מ פשוט בפיהם שיש לאו בזינתה, וגם מבואר בדבריהם צ"ב ב' דהמקדש אינו חוטא, ובריטב"א במילתיה דשמואל כתב דפשיטא דאיכא לאו ואזהרה ומספק"ל אם לא תהי' לשון הויה הוא או לשון לאו כמו לא יהי' קדש מבנ"י, ולשון רש"י ללאו הוא דאתא הרי היא כשאר חייבי לאוין, [ר"ל לאיסור ביאה] ותפסי בה קידושין, אלא דלשיטתו דלרב איכא רק עשה פשוט יותר דלאו אביאה לחוד קאי.

להחזירה לא יתכן להתעלם מזה בגמ', הן בסתימת הלשון, והן בביאור הדין שהחמירו עליו לגרשה אע"פ שיכולה לעזבו ולהנשא לאחר עי"ז.

ועוד נראה בעיקר הדברים דהא דלא פקעה זיקה בקידושי הזר, היינו מפני שעדיין זיקתה קיימת, ומהניא חליצתה ברשות בעלה, שאם פקעה זיקה אינה חוזרת למקומה, וכמשה"ק תו' ט"ז א' ד"ה בני למה לא פקעה זיקה בקידושין דידה כמו במקדש אחותה, וביסוד הדברים החילוק פשוט דיבמה משועבדת וקנויה ליבם, ולכן אע"פ שנתקדשה עדיין זכותו של יבם קיימת וחייב השני לגרשה ולהחזירה לרשות היבם, וא"כ לא פקעה זיקה, אבל היבם אינו משועבד וקנוי ליבמתו, וכשקידש אחותה אף אם הי' נותר כשיחזור ויגרשנה לא הי' חוזר עליה החיוב כיון שפקע שיעבודה אליו, והוא אינו משועבד לה לגרש את אחותה כדי לייבמה, מיהו אפשר שאם הי' הדבר בידו היתה תלו' ברצונו, שאם אמר שדעתו לגרשה ושומר זכותו ליבם אחותה לא היתה הזיקה פוקעת, אבל לפמשנ"ת דבקידש אחותה שאם יחלוץ לה באותה שעה לא הויא חליצה, א"כ ביבם אחד פקעה הזיקה לגמרי, אף אם בגירש הי' נותר ביבמתו, דהשתא מיהא אידחיא מהאי ביתא, ומותרת לשוק מדין דרכי נועם ומכיון שבשעה שאין זיקה הותרה לשוק תו לא הדר זיקה עליה, אבל בנתקדשה לזר לא פקעה הזיקה גם ברשות הזר, ויכול לחלוץ לה קודם שיגרשנה, ומה"ט אם גירשה נשאת בזיקתה ויכול היבם לייבמה, וחייב לגרשה כיון שזיקתה ליבם קיימת.

כללא דמילתא לפ"ז שאין כח זיקה מיתלא תלי במצב שאינה ראוי' לחליצה מדאורייתא, דכיון דאינה עולה לחליצה מותרת לשוק, ואינה מחויבת להמתין שיחזור להיתירו, (ואינה חוזרת למצותה אלא בלא אידחיא מהאי ביתא), ובנתקדשה כיון שעולה לחליצה הרי הזיקה קיימת, ולא רק החיוב לבא לידי זיקה, דהא לוקה משום לא תהי', וכל שהזיקה קיימת יש מקום

מיהו בירושלמי סוטה פ"ב הובא בתו' סוטה י"ח ב' אר"י ב"ב דשו"י שזינתה אפי' מכות אין בה, ומשמע דאפי' למ"ד אין קידושין תופסין בה הדין כן, והיינו כפרש"י דלרב ליכא לאו, ולדעת הרמב"ן אתיא נמי כשמואל דבעינן דרך נשואין, ואם נשאת ונבעלה לוקה.

שם אם היה יבמה כהן כו' אם מוהני חליצה תחת בעלה

ג. שם אם הי' יבמה כהן חולץ לה ושריא ליה איתגורי איתגר א"כ מצינו חוטא נשכר, פי' דהלשון משמע שאם הי' יבמה ישראל הרי המקדש מגרשה, וכאן שבלא"ה נפסדה מיבמה לכן מורינן ליבם לחלוץ לה, ונמצא שהרויח המקדש בזה שהפקיעה מיבמה בע"כ, ולכן פריך דנמצא חוטא נשכר, אבל אם הי' אומר רק דאם רצה היבם וחלוץ לה שריא ליה, לא הויא קשיא לן מידי, דמשמע שעיקר החידוש בכהן דכייפינן ליה לחלוץ כיון שבלא"ה אינה ראוייה לו.

ויש ללמוד משמעתין שחולצת תחת בעלה, דאם איתא דבעלה צריך לגרשה, לא הול"ל חולץ לה ושריא ליה, אלא נותן לה גט ואח"כ חולץ לה, ועוד דעיקר המימרא מתפרשת שלא יפקיע היבם זכות הבעל, ואם הבעל מגרשה תחלה א"כ בטלו קידושיו, ואין התייחסות החליצה לזכותו של המקדש, וכן יש לדקדק מדאמרינן ט"ו א' מימאסי אגברייהו, ואם צריך לגרשה לא הי' צריך להגיע לטעמא דמיאוס, דודאי אין זה דרכי נועם לחייבו לגרש אשתו, ולשון מיאוס לא משמע על הגירושין, וגם ליכא מיאוס אלא בחולצת כשהיא אשתו, ועוד דמה יעשו כהנים שנשואם וכעובדי דהעיד ר' יהושע, ואין לומר דבלא"ה יצטרכו לגרשם משום חלוצה דרבנן, די"ל דמפני התקנה היו מתירין אותן לבעליהן הוראת שעה כיון דמנכרא מילתא שחלצו תחת בעליהן לחומרא בעלמא, ועי' ל"ו ב' דאשת כהן שחולצת נאסרת על בעלה, ומהתם ג"כ יש ללמוד שחולצת תחת בעלה, שאם גם הישראל צריך לגרשה אלא שיכול

לחליצה גם בשעה זו, אבל בנאסרה ע"י קידושי אחותה אין זיקתה קיימת ליבם זה, ובאותה שעה אין חליצתו כלום, אלא דבלא אידחיא מהאי ביתא קי"ל דאע"פ שנאסרה לו חוזרת להיתירה הראשון, ואפי' אם חלץ לה קודם שמתה אחותה מותרת לו כשמתה אחותה, דחליצתה באותה שעה לאו כלום היא.

ובפ"ת סי' קנ"ט סק"ג הביא שהלבוש הקשה איך חולצת כשהיא תחת בעלה הרי בשעה זו אינה עולה לייבום דהו"ל אשת איש ואינו קונה ואיך עולה לחליצה, וי"ל דחשיב שפיר עולה לייבום כיון שהבעל חייב לגרשה, ולא אמרו כל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה, אלא כשאין לו רשות לייבם, וכיון שא"א לו לייבם, לא חייבתו תורה בחליצה, דאיך יאמרו ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה והרי התורה אינה מניחתו לבנות, אבל כאן יש עליו זיקת ייבום ומכח זיקה זו הוא חולץ, שהבעל מחויב לגרשה מפני שהיא זקוקה לייבום, וכיון שהוא אינו רוצה לייבם הוא משאירה ברשות הבעל, וכה"ג עולה לייבום קרינן ליה, וזה עדיף ממגרש ע"מ שלא תנשא לפלוני, דהתם אין המגרש מחויב לבטל תנאו כדי שתתקיים מצות ייבום, אבל כאן מצות ייבום מחייבת את הבעל לגרשה, ונמצא שהיא זקוקה ועומדת לייבום, ובכ"מ שם תירץ כיון דבידו לגרשה ותתייבם, כמ"ש תו' י' א' במגרש ע"מ שלא תנשא ליבם זה, ולפמש"כ הכא עדיף כיון שזיקתה קודמת ומחייבתו לגרש, ועוד דמה שדנו הראשונים ז"ל היינו באסורה בשעת נפילה, אבל כאן לא פקעה זיקה כלל במעכב חיצוני כה"ג, שאין כאן מציאות של ערוה אלא מעכב חיצוני של רשות הבעל, מיהו בשעת נפילה לא קרינן לה הכי.

ויש להסתפק בא עליה כשהיא אשת איש אם חייב עליה גם משום אשת אח, כמו במקדש אחות זקוקתו שכל זמן שהיא אצלו חייב עליה משום אשת אח, או"ד כאן הותר האשת אח, והמעכב החיצוני אינו שייך לאיסור אשת אח, כמו בנדרה הימנו דליכא אשת אח, וכמו שי"ל בספיקו

של המל"מ דחייבי לאוין ועשה אע"פ שלא קנו ליכא כרת, וכל שכן כאן שכבר הותרה ולא חל עליה איסורי ייבום כלל, עדיין זקוקה לייבום, ולפמש"כ דמיקריא עולה לייבום נראה דליכא איסור אשת אח אפי' אם בחייבי לאוין ועשה חזר הכרת, מפני שלא הותרו מעולם ואין להם היתר, אבל כאן הותרה ועדיין ההיתר קיים, ובכה"ג אע"פ שלא קנה מ"מ איסור אשת אח ליכא, אלא שאינו מקיים המצוה בביאתו כיון שאינו יכול לקנותה, שו"ר שכ"כ מרן זללה"ה סי' קל"ד סק"ה ע"ד התו' ט"ז א' דהיתר אשת אח קיים גם כשהיא מקודשת לאחר, ושם כתב דמיקרי עולה לייבום ומהניא חליצה כשהיא אשת איש, ועמש"כ אאמור"ר שליט"א בס"א סק"ז (נדרס מ"א א').

מיהו אם קידשה אחי האב של המת י"ל דפקעה זיקה כיון שלא תוכל לחזור לזיקת האחין.

שם אימא קדושין ונשואין כו'.
שם אי לאו דדלא' לך חספא כו'

ד. שם אימא קדושין ונשואין אין בה, לל"ק פליג רב אדרה"מ, דאין לומר דס"ל שנאסרה על היבם, אלא דס"ל שלא צריכה גט מזה ומזה בנישאת, דבגיטין פ' ב' משמע דלמאן דאית ליה דרה"מ דין נישאו וזינו שוים, וע"כ דלהאי לישנא מוקים רב מתני' דגיטין כו"א, דלדידיה איתא לדרה"מ כדאמר סוטה י"ח ב', וס"ל כמ"ד בירושלמי דלרבנן אפי' נשאת מותרת ליבמה, ולל"ב אפשר דמודה לדרה"מ, ונקט נשואין לומר דכל הדרכים האלו בה, דאע"פ שאין קידושין תופסין בה דנין אותה כנשואה וצריכה גט, וכ"מ בתוד"ה אבל.

ולעיל פ"א א' מבואר בגמ' דלמאן דלית ליה דרה"מ לא נפסלה מן הכהונה, דלאו זר אצלה מעיקרא הוא, ורק אם דינה כסוטה נפסלה מן הכהונה, דהו"ל כאשת איש שזינתה, וכן אמרו בירושלמי סוטה פ"ב הובא בתו' שם י"ח ב' דשו"י שזינתה מותרת לביתה, מעשה ה' וכהנת היתה והותרה לביתה אריב"ב אף לא מכות אין

תופסין בה, ויתכן עוד דהירושלמי לשיטתו בפ"ק דיבמות ה"א דהיכא דלכסוף לא ייבם ולא חלץ אמרינן דאיגלאי מילתא שלא היתה זקוקה וחלו הקידושין למפרע, ולכן אם קידשה לאחר שימות יבמך בלא חליצה מקודשת לרבנן, דבכה"ג הקידושין תופסין למפרע, וממילא הו"ל בידו ותופסין לאחר מיתה, ושם מיייתי בירושלמי הא דר' ינאי ומפרש דמתני' דקידושין ביבמה אחת, אבל בשתי יבמות וחלץ לשני' הרי הראשונה מקודשת, ונראה שם דביבמה אחת אפי' לא חלץ לא אמרינן איגלאי מילתא כיון דע"כ היתה זקוקה לו, והנה ריב"ב גופיה אמר בסוטה דאין בה מכות, ואי ס"ל כשמואל נחא דבעי דרך הויה, אבל למ"ד אין קידושין תופסין ביבמה אין יתרון בדרך הויה, אלא א"כ נימא כרש"י דליכא לאו כלל.

שם הו"א לך אנא מתני' ר"ע היא, באמת ר' ינאי לשיטתו דסבר אדם מקנה דשלב"ל, סבר דר"ע נמי כותיה ס"ל, ולכך לא מוקים מתני' כר"ע, אבל שמואל מצי סבר כרהבדר"י ומוקים מתני' כר"ע.

שו"י שזינתה לרה"מ, אם בעל היבם קנה או לא. בתו' צ"ב א' ד"ה אמרו.

ה. שם דאמר רה"מ שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה, יש לעי' מה הדין אם בעל קנה או לא, מי אמרינן כשזינתה הו"ל כסוטה שפטורה מן החליצה ומן היבום לרב י"א א' ולכו"ע חולצת ולא מתייבמת, או"ד אין האיסור סוטה מתייחס למת להפקיע ייבומי, אלא ליבם שמכח האישות שכבר זכה בה נאסרת עליו, כמו בזינתה לאחר מאמר לב"ש, וה"נ ס"ל דזיקה ככנוסה לענין זה, וכלישניה דרב צ"ו א' דאמר יבמה הרי היא כאשת איש ומיפסלא בזנות, ור"ל כאשת איש של היבם, (וכ"ה לשון הגמ' גיטין פ"ג ב' התם יבם הוא אסור לה דאי מבעל הא שריא וקיימא), וכיון שלא נפגמה האישות של המת אלא אדרבה הכל בכח אישותו של היבם, הדין נותן שאם בעל קנה, דהו"ל כמקיים סוטתו או כמגרש סוטתו ומחזירה שקידושין תופסין בה כדאמר מ"ט ב'.

בה, ותו' נקטו שם דפליגא דר' ינאי שהתירה לביתה אדר' ינאי שאמר דאין קידושין תופסין בה, אבל ש"פ ס"ל דל"פ וכדחזינן בשמעתין דרב לל"ק פליג אדרב המנונא, וכ"מ בתוד"ה אמר רב, דהא דר"ע עדיפא מדרב כדמוכחא שמעתין, ול"ע כה"צ בכ"ז.

שם אר"י בחבורה נמנו וגמרו כו', בירושלמי אמרו שנמנו שלשים וכמה זקנים, ולכאורה משמע שהיו גם חולקים ועמדו למנין.

שם א"ל אי לאו דדלאי לך חספא (לא משכחת מרגינתא תותה, א"ל ר"ל אי לאו דקלסך כו'), לתלמודן הקילוס הוא מה שקראו מרגינתא, ועי' ירושלמי הובא בתו' סוטה שם, פ"י אי לא דדלאי לך מקרא דיש אפשרות לומר דיבמה גריעא מחייבי לאוין ואין בה הויה לזר, לא הי' עולה על דעתך לפרש משנתנינו כך, ויש לעי' איך היו מפרשים המשנה מעיקרא, ולא משמע דמוקמי לה כר"ע, שהרי זהו חידושו של ר"ל, ויעוי' ברש"י, ואפשר דכיון שאין רצונו לקדשה כ"ז שזקוקה ליבם, דלא נחא ליה למיעבד איסורא, ועוד שהרי יכפוהו ב"ד לגרשה, אם ירצה היבם לכנוס, ונמצא שבאמת אין לו גמירות דעת לקידושין של יבמה לשוק, וס"ד דכה"ג לא חשיב בידו, ואמנם אם יקדשנה לאחר ל' קודם החליצה י"ל דמהני, כיון שמקדשה באותו אופן שיש בידו עכשיו, חשיב שפיר בידו, ולא אמרינן דהיכא דעביד איסורא לאו בידו הוא, דגם מקדש חייבי לאוין לאחר ל' חשיב בידו, אבל זה דוקא לגבי אותן קידושין, אבל הקידושין דלאחר חליצה אופן אחר הם, וכיון דלא נחא ליה בקידושין אחרים ס"ד דלאו בידו מיקרו.

ובירושלמי אמתני' דקידושין שם מיייתי בתר הא דר' יוחנן ור"ל דשמואל אמר בעניותינו צריכה גט, ואריב"ב דלאחר שימות יבמך מקודשת, ומשמע לכאורה שבא ליישב מתני' אליבא דשמואל דהטעם משום דמחוסר מעשה החליצה לא חשיב בידו, אבל מיתה דנעשית ממילא חשיב בידו לשמואל דקידושין

שיכול להשביעה שהיתה צנועה מעולם, מיהו יש לדחות דמיירי בהיתה נשואה לאחר וזינתה תחתיו שחייבת מיתה, ובדוחק י"ל דכיון שאסורה לשנות בכה"ג ויוצאה שלא בכתובה, הרי היא נענשת על האלה ועל מחיקת השם, וכבר דן בזה אאמו"ר שליט"א עי"ש מש"כ בשם תו' הרא"ש).

בירושלמי סוטה שם ג"כ מוקמו מתני' כר"ע, ומשמע שהוכיחו מהא דשו"י שמתה מותר באמה, ש"מ דלא חשיבא כאשתו מכח הזיקה, ושם אמרו ונעלם מעיני אישה ולא מעיני יבמה, וריב"ב אמר דמלקות נמי ליכא, ועמש"כ בד"ז לעיל סק"ב ד'.

בתו' צ"ב א' ד"ה אמרו כתבו דאפי' לר"ע דיבמה שזינתה אסורה ליבם, מ"מ בנשאת בטעות לא מיתסרא מדאוריתא, דהא אשת איש כה"ג ג"כ לא מיתסרא, והביאו ד"ז לבאר דמה"ט א"א לומר דהוי ממזר מדאוריתא לר"ע, והקשה הגרע"א ז"ל בתשובה סי' ר"ו דהא בלא"ה אין ממזר מסוטה אפי' לר"ע כדאמר מ"ט ב', והביא שחכם אחד תירץ לו דכונת תו' דכיון שנאסרה על היבם חזר איסור אשת אח ומשו"ה הוי ממזר, אם היתה בדין סוטה, וכתב מרן זללה"ה בסי' ק"ל סק"ד דע"כ לפרש כן בדברי התו', והוכיח מזה דאף במקום שחייבת חליצה איכא כרת, מיהו סיים דאפשר דהתו' לרווחא דמילתא כתבו כן, דאפי' את"ל דאיכא כרת הכא לא הויא סוטה, והנה לפי מה שהוכחנו לעיל דאם כנס הויא כאשתו, הרי מבואר דליכא כרת, ואפי' איסור ליכא מדין אשת אח אלא מדין סוטה, וע"כ דהתו' הו"מ למימר נמי דאין ממזר מסוטה, ואמרו דעדיפא וקושטא דאינה סוטה כלל, ובפרט שסיימו דכאן אפי' מדרבנן לא הוי ממזר, ובזה לפי' תו' י"א א' ותו' הרא"ש צ"א א' הרי לרבנן דר"ש הולד מן הראשון ממזר היינו מן היבם, והיינו דעשאוה כאשת איש של השני, ושפיר כתבו דבשוגג ליכא למיסרה.

והלום ראיתי בספר מרן זללה"ה סט"ו סק"י"ב בסוגיא דסוטה שכתב וז"ל אר"ה שו"י

ובזה מיושב שלא הוצרכו להזכיר דחולצת מדאוריתא כמו שהוכיח מרן זללה"ה בסי' ק"ל סק"ד דלא פקעה זיקתה, דלפמש"כ אף מתייבמת אלא שעובר איסור בזה כמקיים סוטתו, אבל מבחינת היבום קנאה, כיון שאישות המת הזוקקת לייבום לא נפגמה בזנות זו וכמש"כ, (וכן מדוקדק הלשון שאמר אסורה ליבם ולא אמר חולצת ולא מתייבמת, וכן במתני' ע"ט ב' קתני גבי סריס בעלה פסלה מפני שבעילתו בעילת זנות, ועי' פ"א א', ולא משמע שאינה מתייבמת, מיהו כ"ז אינו ראי' כיון שבאמת הדין שחולצת, אלא דלדברינו אם בעלו קנו).

ונראה להביא ראי' ממתני' דסוטה י"ח ב' דקתני שמשביעה על הזמן שהיתה שומרת יבם, ומזה הוכיח רה"מ דינו שאסורה ליבם, ואם איתא שאם זינתה אם בעלה לא קנה, א"כ אינה אשתו ולא קרינן ביה והביא האיש את אשתו, ותנן דשו"י אינה שותה, ומתני' נמי קתני שו"י וכנוסה דעכשיו כנוסה היא, אלא ודאי אע"פ שנאסרה עליו כיון שיבמה קנאה ויכול להשקותה, ושפיר משביעה גם על הזמן שהיתה שו"י, דלרה"מ לכו"ע אסורה לו, ולאמרי במערבא הדין כן רק לר"ע, ואע"פ שאסורה לו מפני חומר דחייבי לאוין של יבמה לשוק, מ"מ קנאה ביבמו כדין סוטה שקידושין תופסין בה אפי' לר"ע כדאמר מ"ט ב', אלא דר"ע סבר כיון שיש ממזר מיבמה לשוק ש"מ שהיא כאשתו של יבם ולכן נאסרת עליו, אבל לגבי זכותו של יבם לקנותה בביאה אין חילוק בין ר"ע לחכמים, ועי' בתשובת הגרע"א ז"ל סי' ר"ו בשם חכם אחד והסכים עמו מרן זללה"ה בסי' ק"ל סק"ד שפי' בדברי התו' צ"ב א' ד"ה ואמרו לה דאיכא עליה כרת דאשת אח, ועמש"כ בזה לקמן סוס"ק זה ועי"ש בשם מרן זללה"ה במקו"א, - (הא דמתנה עמה על שו"י י"ל דהיינו שאם זינתה אסורה לשתות, אבל אף אם תשתה י"ל שלא תמות כיון שאין בזה עון מיתה, וכמו שהוצרך התנא להשמיענו שאינו מתנה עמה על קודם שתתארס, ואע"פ שאין בזה איסור, מ"מ ס"ד

ולפמשנ"ת לעיל סק"ג הרי יש חילוק גם בזמן שהיא מקודשת לאחר, שגם בשעה זו היא זקוקה ממש, ומהניא חליצתה ואפי' בייבום ליכא כרת, ואילו במקדש אחותה פקעה זכותו לגמרי בשעה זו, וחליצתו אינה כלום, שו"ר שגם מרן זלה"ה כתב שם דאיסור אשת אח ליכא גם כשהיא מקודשת לאחר, וזה יש לקיים גם לתירוץ התו' דכיון שבידו לגרשה וחובתו לגרשה הרי הזיקה קיימת ומחייבתו לגרשה, מיהו נראה דהחילוק הוא בעיקר הדבר שהמקדש אחות זקוקתו קידושיו שלימים, ואין זיקת אחותה מונע ממנו שלימות הקידושין, ולכן פקעה הזיקה לגמרי [ואמנם לר"ש דזיקה ככנוסה הרי כח הזיקה מונע שלימות קידושי אחותה ממנו], אבל ביבמה שנתקדשה לזר לא זכה בה המקדש קנין גמור, דכח הזיקה נשאר לזכות היבם, וכמו ששייך לומר דלמ"ד זיקה ככנוסה עדין קידושין תופסין ביבמה, ויתפסו הקידושין כל מה שנשארה פנויה חוץ מהזיקה, וכן מאמר לב"ש אינו קונה קנין גמור, ושייך לדון שיתפסו בה קידושין, אבל ודאי שאינם קידושין שלימים, ולפ"ז כח הזיקה אינו מיתלא תלי עד שיגרשנה, אלא כל הזמן יש ליבם זכות מסוימת ביבמה שלא נפקע ע"י הקידושין כענין שרגא דליבני שקידושי מאה תופסין בה קידושין נ"ט א'.

ונפ"מ בין הטעמים היכא שבשעת נפילה היתה אשת איש כגון שגרשה חוץ מפלוני, דבידו לגרשה אבל לא היתה זיקה בשעת נפילה, דלתירוץ התו' משמע דמה"ט איכא זיקה, ועי' בזה בתו' י' א'.

שם בא"ד ועוד אור"י כו', בתו' מ"ט ב' כתבו דלשמואל אשמועינן קרא דלוקה רק ע"י קידושין, ולפ"ז ליכא למידרש מידי, מיהו בתירוץ קמא כתבו דאורחא דמילתא כתיב, ולתירוץ זה י"ל כדבריהם דהכא, מיהו צ"ב היכא משמע דלא מהני, הרי שפיר אשמועינן קרא דאסור לעשות כן מפני שמפקעת הזיקה, ואפשר לומר דלתירוץ זה הרי בין ע"י קידושין בין שלא ע"י קידושין עובר בלאו, וא"כ מתפרש קרא שהאיסור שוה בשניהם,

שזינתה אסורה ליבמה, יש להסתפק אם הוא תנאי במצות יבום כיון דאישות דאחיה קא ירית, וכיון שזינתה שפגמה אישות דאחיה במידי שנאסרה עליו בחייו, גם השתא נפגמה אישותה ולא אמרה תורה לייבם כה"ג, או"ד דכח זיקת יבמין ג"כ כיון שזינתה ונאסרה ליבם שתהא אסורה משום איסור טומאה שבסוטה, ונפ"מ שאסורה גם לבועל ולכהונה ותרומה, עכ"ל, ומסיק כצד האחרון, והנה הצד האחרון הוא כמו שנקטנו לעיל דהאיסור הוא מכח אישות היבם ולא מכח אישות המת, אלא דנראה שנקט צד השני כתוספת על הצד הראשון, ולפמש"כ האיסור הוא רק משום אישות היבם, וכן יש לדקדק מהא דתלינן לה בדר"ע דחמיר ליה איסור לאו דיבמה, והרי האיסור הוא מפני זיקת החי, ואין לנו לחדש פגם נוסף באישות המת, וכלישניה דרב צ"ו א' יבמה הרי היא כאשת איש [פי' של היבם ולכך] ומיפסלא בזנות, (וכעת ראיתי בספר מרן זלה"ה סי' קל"ד סק"ה ע"ד התו' ט"ז א' שכתב דגם כשהיא מקודשת לאחר היתר אשת אח קיים, אלא די"ל בנתקדשה בשוגג או שלא נבעלה דמשום סוטה ליכא).

ט"ז א' תוד"ה בני

ו. ט"ז א' תוד"ה בני, וי"ל דלא דמי דהתם אין שום תקנה כו', לכאורה החילוק פשוט שהיבמה משועבדת ליבם, ואין לה זכות להפקיע עצמה ממנו, אבל היבם אינו משועבד לה, וכיון שהיא מחויבת להתגרש לא פקעה זיקתה, והיבם אינו מחויב לגרש את אחותה, ואפשר לומר דס"ל להתו' שאם היבם הי' ניתר ביבמתו ע"י גירושי אחותה, לא היתה הזיקה פוקעת ממנה, שיכול לשמור לעצמו הזכות לגרש את אחותה ולכנוס את יבמתו, ומ"מ י"ל דכשקידש את אחותה הפקיע זכותו לזמן זה, ותו לא הדר עליה זכותו, אבל בנתקדשה לא פקע זכותו, וכבר הזכיר מרן זלה"ה בסי' קל"ד סק"ה דלוד"ז ז"ל הי' נראה חילוק זה.

בביאה דוקא, ובכל ביאה עובר בלאו, ומשמע מזה דלא פקעה הזיקה ע"י קידושין ונשאר הלאו בביאה גם בזו שנתקדשה.

כתב הגרע"א ז"ל דלרב דאין קדושין תופסין אין לנו מקור דהיכא שתפסו הקידושין עדיין זיקה קיימת, וע"פ סוגית הגמ' פ"ז ב' שהקשו דלא נעשה מתים כחיים, משכח"ל שתפסו קידושין אם היו לו בנים בשעת מיתה ונימא דכשמתו חזרה הזיקה, ונתקדשה קודם שמתו ואח"כ מתו, ובזה הדין נותן שלא תחזור הזיקה, ומבואר מדבריו ז"ל דנקט שהזיקה שפקעה חוזרת כשמתו הבנים, ובפשוטו אין זיקה מתחדשת לאחר מיתה, אלא שאם מתו הבנים איגלאי מילתא שאין לאחיו שם בישראל ומעיקרא זוקה ליבום, ובעיקר הדברים שכתב אליבא דרב נראה דגם לשמואל אם נשאת כשהיו לו בנים פקעה זיקה, ולא מהני לזה קרא דלא תהי' כיון שנתקדשה בהיתר, ואם מהני בכח איגלאי למפרע, א"כ גם לרב לא תפסו קידושין, ופשיטא שאין זה דרכי נועם להפקיעה מבעלה, ורק לשמואל הוצרכנו לטעמא דמיגנא בחליצה, דלרב שמפקיעה לגמרי פשיטא דאין זה דרכי נועם, מיהו קושטא הוא דלשמואל חייבת לחלוץ, או להתגרש, ואין זה דרכי נועם, מלבד זה שהותרה ונאסרה ג"כ אינו דרכי נועם.

י' א' תוד"ה לעולם

ז. י' א' תוד"ה לעולם, ובירושלמי בריש המגרש פריך לה כו' אבל אשת איש האיסור תלוי במגרש שאם ירצה יתירנה ליבם קודם שימות אחיו כו', יש לעי' מאי מהני מה שהי' יכול להתירה, סו"ס עכשיו אסורה היא בשעת נפילה ותו לא מהני היתר המגרש, כיון שאין אני קורא בה בשעת נפילה כו', ואפשר דחשיבא כצרה לאחר מיתה, דכיון שבחיי המת לא הי' איסורה מוחלט, לא חשיבא צרת ערוה מחיים, ואפשר דכונתם דאיסור ערוה שבה קלוש ואינה פוטרת צרתה, ואין הכוונה בחומר האיסור אלא שערוה כזו אינה עוקרת הזיקה במוחלט, ושפיר נשאר הזיקה בצרתה, וכעין שכתבו תו' ט"ז א' ד"ה בני דכיון

שבידו לגרשה לא פקעה הזיקה, מיהו ל"ד דהתם היתה ראוי' בשעת נפילה וחל הזיקה, אבל כאן לא היתה ראוי' בשעת מיתה, ולא יועיל אם יגרשנה, מ"מ לית לן למילף בה פטור ערוה מאחות אשה, [ולכאורה פשוט דאפי' מאן דממעט לה מויבמה לא פליג לדינא באשת איש, ויש לפרש הטעם משום דלא ממעטינן אלא הפשוט יותר דהיינו ערוה, דכיון שאין איסורה מוחלט נהי דעכשיו אי בעי לא נסיב האי, מ"מ אינה בכלל המיעוט, דלא שמעינן מיניה אלא ערוה בעצמותה ולא שתלוי' בדעת המגרש, דודאי גם לרבי מפרשין טעמא דקרא באיסור צרה כמו לרבנן דילפי מאחות אשה, וכיון שיש סברא לחלק דאשת איש לא חמירא כערוה, לא ילפינן מהפסוק אלא ערוה, דלא משמע כלל דאיכא פלוגתא לדינא בין הדרשות, וצ"ע בתו' לעיל שנקטו דפליגי].

ופשוט דכונתם דמה"ט לא פטרה צרתה, דאם פוטרת צרתה מהאי קרא דלרור אלא דלא דמי להנך דמתני', אינו בדין שישמיט התנא ד"ז דסו"ס דינה שוה להני, ומהאי קרא מימעטי כולהו, וגם התו' הו"ל לפרושי בדבריהם דכיון דלא דמו לא מני להו יחד אם איתא שאין טעם זה חילוק בדין אלא בסדר התנא, ודבריהם מתפרשים כמו שנקטו בתחלת הדברים דלא פטרה צרתה.

ובירושלמי שם אמרינן דזהו ג"כ הטעם דחשבינן ליה כמתנה על מה שכתוב בתורה כשמגרשה חוץ מפלוני, משא"כ בנושא בת אחיו שהתורה פטרתה, ומתפרש לפי' תו' דבאשת איש הזיקה קיימת והמגרש מונעה מלהתייבם אבל בבית אחיו אין זיקה כלל, ואינו מבטל המצוה.

ונראה דפשיטא להו להתו' שהיא עצמה פטורה מן החליצה, כיון שהזכירו רק פטור צרתה, וכשהיא עצמה חולצת פשיטא דצרתה מותרת, וכמ"ש תו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה, וכן דנו בדרשא דרבי דלא מצי לייבומה לערוה גופה, וכ"ה פשטות הירושלמי דעקר לגמרי מצות ייבום וכדמדמי לה לבת אחיו, ולבתר דמחלקינן ביניהו פריך דליתני ט"ז נשים, וש"מ דפשיטא ליה שהיא

אינה מצות ייבום כלל כלפי היבם, וזהו שכתב הרמב"ן כדפרישית בעל מנת, ואין כונתו דדמו ממש, אלא דלגבי הקשר עם הצרה הו"ל כשלא במקום מצוה.

אבל הרשב"א כתב בבאור הירושלמי דכיון שהוא אסרה עליו אין זה כאיסור גמור אלא כעין תנאי ואין צרת איסור תנאי פטורה, וצ"ל כונתו כיון דבידו לגרשה, והשתא נמי אינה ברשות המגרש אלא שמעכב על אותו פלוני ובכה"ג אינה אשת איש באמת, והשניור הזה הוא כאיסור חיצוני, וכמו תנאי שמבטל הגט [ומעין סברת תו' י' א'], אבל הדברים צ"ת, ועי' להלן.

וביאור הירושלמי שאמרו כבר איתמר טעמא כו' דהיינו הא דמשני לעיל מיניה דבבת אחיו התורה אסרתה וליכא מצות ייבום, אבל כאן הוא אסרה עליו, פי' דמכח אישות המת היא זקוקה לייבום, אלא שהוא מונע מהיבם לייבם, ומשמע דמאותו טעם אינה פוטרת צרתה, יש לפרש דה"ק דבערוה היא וצרתה נשואין בשוה כלפי היבם, והתורה פטרה הערוה מייבום וצרתה עמה, אבל באשת איש אין על הערוה פטור מייבום דקרא, אלא שלגבי ידידה אינה אשת המת, וכיון שלא הוצרכנו להגיע בערוה לפטור התורה ממילא גם צרתה אינה כמותה, וזה כדברי הרמב"ן דהו"ל צרת ערוה שלא במקום מצוה.

הרמב"ן נסתפק אם היא עצמה פטורה מן החליצה דכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה, או"ד תנאי מילתא אחריתי, וכי' שלא ביטל התנאי הרי היא מגורשת גמורה וזקוקה גם ליבם זה, וא"כ תצטרך חליצה, וסיים דנראה שפטורה אלא שהדבר צריך תלמוד, והרשב"א סובר דצריכה חליצה אלא שמבטל דעתו להרמב"ן, ובפשוטו נראה שלא נסתפק הרמב"ן אלא בעל מנת שהיא כגרושה גמורה אצלו, אבל בחוץ דהוי שיור לגביה, בזה פשיטא דפטורה מן החליצה, שהרי הוא כחולץ לאשת המגרש, [והגע עצמך לר"ע דהכתוב קראה ביתו, וכי שיך לומר

עצמה פטורה, וגם בתלמודן גיטין פ"ג א' מדמי להו, ואמנם הקושיא י"ל דק"ו הוא מבת אחיו, אבל בפשוטו עקר לגמרי דומיא דבת אחיו, אלא שהרשב"א כתב לדחות דחליצה במקום ייבום לאו מצוה היא, אבל ודאי פשטות הגמ' דעקר לגמרי.

והריטב"א הביא דתו' תירצו דבתנאים לא קא מיירי, [וברמב"ן שתיירין כן משמע שלא תירצו כן בתו'], משמע שר"ל שהדין אמת דפטרה צרתה, אלא דתנא לא מיירי אלא בערוה בעצמותה, והריטב"א חלק ע"ז, אבל בתו' שלפנינו מתפרש דבאמת אינה פוטרת צרתה וכמש"כ.

בדברי הרמב"ן והרשב"א ב' א' בדין בעלת התנאי

ח. הרמב"ן והרשב"א ב' א' כתבו דבמגרש ע"מ שלא תנשא לפלוני גרושה גמורה היא אצלו, דבעיקר הגירושין אין חילוק אם התנאי הי' ע"מ שלא תדבר עם פלוני או ע"מ שלא תנשא לפלוני, ואמנם אין כאן אפשרות ייבום מפני התנאי, אבל התנאי אינו עושה אותה כאשת איש כלפי זה שאסורה להנשא לו, דתנאי מילתא אחריתי הוא לגבי חלות הגירושין, וכמו ע"מ שירדו גשמים.

מיהו באומר הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני שזהו שיור בגט, בזה י"ל דהויא כאשת איש כלפי אותו אדם ששייר, ואמנם לתלמודן ולמסקנת הירושלמי מכיון שנשאת פקע זכותו של ראשון, ומותרת לכל העולם, אבל בירושלמי הקשו כן קודם דקים להו דבחוק מותרת, ומפרשי דברי ר"א בחוק, ואפ"ה תירצו דבעריות דמתני' התורה אסרה עליו, וכאן הוא אוסרה עליו, וכתב הרמב"ן דר"ל שאין זו צרת ערוה של ייבום כדפרישית בעל מנת, ולכאורה אין שיך לומר בזה תנאי מילתא אחריתי הוא, והרי היא באמת אשת איש כלפי היבם, אלא שאין זו צרת ערוה של ייבום, דלגבי היבם הרי היא כאשתו של המגרש וא"כ אין צרתה אסורה עליו משום צרת ערוה, דהו"ל כשלא במקום מצוה, שהערוה

אלא דקיימא בלא יבנה], אין לדרון בו משום מתנה עמשכ"ב, מיהו מה"ט גם אם אמר שלא תחלוץ ולא תתייבם יש לדרון בזה שאינו שיוור בגט אלא תנאי לעבור על ד"ת, אם תנשא לשוק בלא חליצה], וכן בירושלמי מתפרש שהיא אסורה עליו כאיסור תורה דערוה, ולא נשתנה ד"ז למסקנא, מיהו התם בחוץ מיירי.

ומה שדימה הרשב"א לנדרה הנאה מיבמה צ"ע, דהתם מסתברא שאם בעלה קנה ואע"פ שעובר בלאו ועשה, כיון שהאיסור הוא חיצוני ואינו בעיקר היבמה, ול"ד לחייבי לאוין ועשה שהאיסור הוא במעשה הייבום, וה"ה באשת איש שהייבום מפקיע המצוה, ויש לדמות איסור נדר לנדה שאם בעלה קנה, וצ"ע.

בגיטין פ"ג א'

ט. בגיטין פ"ג א' הקשה ר"ט לר"א שאמר דמגרש על מנת שלא תנשא לפלוני מגורשת, והרי אם תנשא לאחיו של אותו פלוני ומת לא תוכל להתייבם ונמצא גורם לעקור דבר מן התורה, ויש לעי' מה רצה ר"ט להוכיח מזה, אם לומר שאין ראוי לעשות כן לכתחלה, דילמא גם ר"א מודה בזה, ועוד שהדבר רחוק שיזדמן כן, ואין להמציא גזירה רחוקה כ"כ, וע"כ כונתו להוכיח שאין הגירושין מועילין בכה"ג, וכדאמר בהדיא הא למדת שאין זה כריתות, ולכאורה אין זו הוכחה לבטל דין הגירושין מכח זה, ונראה דאה"ג אלא כשיש ספק שקול אם לפסול בכה"ג, יש מקום להסתייע בזה שלא מסתבר שיהא כח גירושין המעכב מצות התורה, ולפ"ז אין זו הוכחה לסברא דכריתות, אלא דמסתבר שלא לקיים ד"ז, וכעין מתנה עמשכ"ב שהזכירו בירושלמי שתנאו בטל.

ובזה מיושב הא דפרכינן עלה מנושא בת אחיו, שג"כ גורם לבטל מצות יבמין, וכבר תמה הגרע"א ז"ל דלא דמי דבבת אחיו באמת פטורה, אבל במגרש על תנאי יש כאן חיוב ייבום אלא שתנאו מונע מלקיים המצוה, וכן תירצו בירושלמי

כן בשו"ר דחוץ, ואמנם בירושלמי הקשו למ"ד חליצה קנין מכל הני שחולצות ואסורות להתייבם], אבל הרשב"א ביאר בירושלמי דחוץ כתנאי דעל מנת, ומשמע שרוצה להשוותם גם לענין דין החליצה שצידד דחולצת, מיהו גם ביאורו בירושלמי צ"ת, והטעמים שכתב להצריך חליצה לא שייכי כלל בחוץ, וצ"ל שסתם הדברים כיון דבלא"ה משניסת מותרת ליבם בחוץ, וא"כ הנפ"מ היא רק בעל מנת.

בעיקר הנדון נראה דלא מצינו עולה לחליצה ולא לייבום אלא היכא דקידושין תופסין בה, כדאשכחן בחייבי לאוין דלר"ע דינם כחייבי כריתות לענין פטור מייבום כמבואר ע"ט ב', וכשריבה הכתוב בחייבי לאוין ועשה שעולין לחליצה היינו ג"כ משום דתפסי בהו קידושין כדאמר כ' ב', וביאור הדברים דכיון שמכח קידושי המת נשאר זכותו באשתו שתהא זקוקה לאחיו להקים לו שם, הרי אנו רואים זכות אחיו כאילו קידשה, וכיון שקידושין תופסין בה צריכה חליצה, ולפי טעם זה אין מקום לחליצה בבעלת התנאי, דכיון שאין שייך תפיסת קידושין ליבם ביבמה זו, אין שייך שיחלוץ לה להפקיע זכותו, שהרי לא יתכן שיהא לו בה זכות אישות כלל, ואפי' בתנאי ע"מ דמילתא אחריתי הוא, מ"מ לא יתכן ליתן לו בה קנין זיקה כלל, ועוד דכל חייבי לאוין ועשה שעולין לחליצה פטורות צרותיהן בחליצתן, וזו אינו בדין שתפטור צרתה, כיון שצרתה ראוי לייבום, ואין חסר בה באישות המת.

וכבר הקשה הרשב"א לנפשיה מדאמרינן גיטין פ"ג א' דבמגרש ע"מ שלא תנשא לפלוני הו"ל מתנה עמשכ"ב, ואם עולה לחליצה הרי מיקיימא מצותה בחליצה, ותיריך דחליצה במקום ייבום לא כלום היא, וצ"ע דפשטות הגמ' משמע שבטלה מצותה לגמרי כמו כנושא בת אחיו, (ועוד דמסתברא דהמגרש את האשה ע"מ שאם תפול לייבום תחלוץ ולא תתייבם לא חשיב מתנה עמשכ"ב לכו"ע, דכיון שאין התנאי שיוור בגט, [שמותרת לינשא לו אחר החליצה מכח המגרש,

לייבם אשת שני מתים כאחת, כ"ז שלא נתרוקן רשות לאחד מהם, דעל שם מי יקום הבכור אשר תלד, וגם היבם אינו יכול לשמש כשני אחים יחד, ונמצא שבהתייחסות לכל אח יסור אשת אח מהאח השני, ואף בלא פסוק אפשר לדון דליכא מצות יבום בכה"ג, ואם ס"ל אשת שני מתים דרבנן היינו משום דלא משכח"ל גונא דהויא אשת שני מתים גמורה מדאורייתא, וכיון דלא פליגי תנאי בד"ז אם משכח"ל או לא, ע"כ נמי דל"פ בדין אשת שני מתים, וכן בסתמות הגמ' קשה לפרש דמתני' דלקמן צ"ו ב' פליגא אמתני' דהכא בדין אשת שני מתים, ובפרט שבמשנה זו הוזכר הפסוק דדרשינן מיניה, ואנן ניקום ונימא דרק למתני' צ"ו ב' הוי דאורייתא, אלא ודאי פליגי כמה ראוי להחמיר בגזירה אטו שתי יבמות מבית אחד, אם סגי במה שאסורנו אותה או שצריך לאסור גם צרתה.

ולפ"ז הא דאמר רבא צ"ו ב' דאף בדליכא צרה דליכא למיגזר (דילמא חליץ והדר מייבם א"נ דילמא חזו ייבום וחליצה בחד ביתא אפי' ייבם ואח"כ יחלוץ, מ"מ במקום אחר יחלוץ ואח"כ ייבם) אפ"ה אסרינן לה להתייבם, אין כונתו לומר דבאמת ליכא למיגזר מדרבנן משום שתי יבמות הבאות מבית אחד, וגזרו משום אשת שני מתים דאורייתא, אלא קמ"ל דאף בכה"ג גזרינן, משום שתי יבמות מבית אחד, שקבעו חכמים כלל דכל שעליה זיקת שני יבמין לא תתייבם, ועוד דכיון שבסברא אין ראוי לייבם אשת שני מתים ויש מקום לגזור משום שתי יבמות הבאות מבית אחד, שפיר קבעו חכמים דאף זיקת שני יבמין מדרבנן לא תתייבם, שהדבר הגון שלא לייבם בכה"ג.

ונראין הדברים דהגמ' גופה לא קים לה אם יש דרשא גמורה דאשת שני מתים לא תתייבם או דכולה אסמכתא היא, שהרי הזכירו בחצי' שפחה וחצי' בת חורין גיטין מ"ג ב' ענין אשת שני מתים, וכן בגיטין פ"ב ב' גבי מקדש חוץ מפלוני, וכן בשמעתין הזכירו ד"ז בלשון ספק

על קושיא זו, ובתלמודן מסקו דהיינו פירכא מעלייתא, ואמנם ודאי דר"ט ס"ל דלא דמי מה"ט שאמרו בירושלמי, אבל צ"ב למה הניחו בגמ' דהיינו פירכא, ולמש"כ שאין הנדון בהוכחה גמורה דש"מ שאין זה כריתות, אלא סיוע בהרגשה שלא לקיים דיניה דר"א, לפ"ז שפיר מייתנין מהא דנושא בת אחיו גורם להפקיע ייבום מצרתה [או אפי' ממנה פריך], דכיון דחזינן שיש כבר דין כזה בתורה שיכול להפקיע המצוה, שוב אין להסתייע מזה להכריע דלא כר"א, ואע"פ שלא דמו ממש, שהרי גם בלא דמיון דבת אחיו יש לדחות בסברא דאין זה חסרון בכריתות, ושפיר מהני הא דגורם לבטל בנושא בת אחיו ייבום של צרתה להוכיח דלא חיישינן להכי, כיון שהביטול הוא כדין תורה, שו"ר בספר אאמור"ר שליט"א שפי' דכיון דחזינן שתנאו גורם לעקור דין תורה הר"ז נראה יותר שיור מהיכא דעוקר רק נשואין דרשות, ויש לפרש דמיייתי מבת אחיו דלא חיישינן בזה לעקירת דבר מן התורה כלל, ושפיר הוי כתנאי דעלמא.

ל"א ב' בענין אשת שני מתים

י. ל"א ב' ואי זיקת שני יבמין דאורייתא חליצה נמי לא תיבעי, אלא מדרבנן וגזירה כו', הלשון משמע דליכא זיקת שני יבמין מדאורייתא, דאם איתא דאיכא גונא דאסירא מדאורייתא, הו"ל לשנויי דהכא כיון דמאמר דרבנן לא הויא אלא אשת שני מתים מדרבנן ולכן חולצת, והדר הו"ל לאקשווי ואכתי צרתה למה חולצת ולא מתייבמת, ומדמשני מדרבנן אזיקת שני יבמין ש"מ דליכא גונא דאשת שני מתים מדאורייתא, או דעכ"פ ליכא לפרושי מתני' גזירה אטו אשת שני מתים דאורייתא, מדלא משני האמת דהיא גופה גזירה אטו אשת שני מתים דאורייתא כפשטא דמתני' דמכח קרא קאמר דחולצת, וכ"כ הרמב"ן והרשב"א קידושין ס' א' מסוגיין דלא אשכחן אשת שני מתים מדאורייתא.

ובאמת לא מסתבר שיהא פלוגתא דתנאי בדין אשת שני מתים דבסברא כו"ע מודו שאין

יוכל לייבם את השני, דקם ליה בלא יבנה, ולכן לא חיישינן דילמא חליץ ברישא, אבל לרבנן חיישינן טפי כיון דאפי' אם חלצה תחלה מותרת להתייבם, ולא יקפידו כ"כ לייבם ברישא, א"נ בלשון אחר דכיון דמדאוריתא אי חליץ אסור לייבם את השניה, א"צ לתקן מדרבנן כלום, אבל לרבנן שצריך לתקן כאן שלא יחלוץ ברישא תיקנו כבר שלא ייבם כלל, ואף אם קונה ומשייר מ"מ כבר נאסרה על האחין מכחו ופקעה זיקת הראשון, וכדחזינן דמיקרי מצאה בהיתר לאח הנולד, כיון שפקעה זיקת הראשון.

ואם נימא דסמכו גזירתם רק בצירוף הענין של אשת שני מתים שאינה ראוי לייבום, נחא טפי דלר"ש אין מקום לגזירה זו, ומשום שתי יבמות הבאות מבית אחד לחוד לא גזרינן, ועמש"פ אאמו"ר שליט"א בדברי ר"ש.

שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קל"ד לר"י סק"ד שביאר בדעת תו' דאף לתנא דמתני' צ"ו ב' אין הכונה דאיכא אשת שני מתים מדאוריתא וגזר אגב זה, אלא כיון שאין ראויה לייבום אשת שני מתים מדאוריתא אי משכח"ל, מש"ה גזרו באשת שני מתים מדרבנן, וזה כביאור אאמו"ר שליט"א, מיהו לפמשנ"ת לא גזרו משום זה לחוד, אלא בצירוף גזירה דשתי יבמות הבאות מבית אחד, וכדמיייתי רבא ממתני' דהתם להשוותה למתני' דהכא, וגם פשטות הדברים דלא פליגי תנאי בד"ז אם ראוי לגזור באשת שני מתים מדרבנן, אלא אם ראוי לגזור אטו שתי יבמות גם על הצרה או לא, וכמו שצייד מרן ז"ל שם לו"ד התו'.

הא דאסרינן במתני' ל"א ב' גם צרת אשת שני מתים מתפרש בפשוטו שג"ז גזירה אטו שתי יבמות, והחמירו שלא לייבם אחת מהן כלל, ובהא פליג תנא דמתני' צ"ו ב', ואפשר לפרש דהאיסור משום צרת ערוה, שדנין את זו שעליה זיקת שני יבמין כערוה וצרתה צרת ערוה, ולפי צד זה לא מצי לאוקמי מתני' כב"ש דמאמר קונה מדאוריתא כיון דלדידהו הצרה מותרת, ואפשר דלב"ש באמת

ואי זיקת שני יבמין דאוריתא כו', והענין כמשנ"ת דפשטות המשנה דדרשא גמורה היא, וכן בסברא ראוי לקיים ד"ז, ולעומת זה לא מצינו בשום מקום באיזה אופן אסורה מדאוריתא, ולכן הזכירו בכל דוכתא דאפשר דבכה"ג משכח"ל.

וביאר אאמו"ר שליט"א שני אופנים למה קבעו חכמים הגזירה שלא ליבם אשת שני מתים, אע"פ שלא משכח"ל אשת שני מתים מדאוריתא וא"כ הדרשא היא רק אסמכתא, ומה טעם יש להחמיר באשת שני מתים מדרבנן, וכתב דכיון שענין ייבום באשת שני מתים הוא שינוי במהות המצוה, א"כ ג"ז בכלל משמרת דרבנן לקיים המצוה, דכיון שנראה לבנ"א כאשת שני מתים מכח מאמר דרבנן או ביאת קטן, ילמדו מזה שעושין מצות ייבום גם באופן שונה מהסדר הרגיל המובן במצות ייבום דקרא, וראוי לרבנן להרחיק ד"ז, ועוד דבצירוף גזירה דשתי יבמות הבאות מבית אחד ראו חכמים לנכון להגדיר הגזירה שלא לייבם אשת שני מתים, דכיון שהדבר הגון בעצמותו מהטעם הנ"ל, נהי דלא היו גוזרים בזה לחוד כיון דליכא סרך דאוריתא, מ"מ כשמצאו לנכון לגזור אטו שתי יבמות מבית אחד, חזרו להגדיר הגזירה על אסמכתא דאשת שני מתים, וניחא בזה הא דמיייתי במתני' האי טעמא דומת אחד מהם, ולא גזירה בעלמא שלא ייבמו בכה"ג, כיון שקבעו גדר הגזירה באשת שני מתים, ואפשר דרק משום האי טעמא גזרו גם בדליכא צרה כדאמר צ"ו ב', דאי משום שתי יבמות הבאות מבית אחד, לא היו גוזרין בכה"ג, ורק בגלל שהגדירו הגזירה משום אשת שני מתים, ממילא נכלל כל כה"ג.

ויש להקשות אם איתא דיסוד הגזירה הוא משום שתי יבמות הבאות מבית אחד, מאי קאמר להו ר"ש לרבנן י"ט א' אם מאמרו של שני מאמר אשת שני הוא בועל, אכתי איכא למיגזר משום שתי יבמות הבאות מבית אחד שזוהי עיקר הגזירה, ונראה דלר"ש דמדאוריתא אפשר דמאמר קונה קנין גמור, א"כ אם יחלוץ לאחת תחלה לא

הביאו מהירושלמי דמשכח"ל בכה"ג דר"י, ולפמ"ש"כ אין ראי' מסתמא דתלמודן דלא קי"ל כר' יוחנן, כיון דאף לר"י אין זו אשת שני מתים שנתמעטה מהאי קרא.

ויש לעי' בההיא דגיטין פ"ב ב' שהיתה מותרת לשמעון לגמרי, וכשמת וזקוקה ללוי, למה תחשב אשת ראובן, הרי עדיין כח קידושי שמעון וזקוקה לייבום, ואין קידושי ראובן מעכבין בה, ואפשר דדוקא אם קידושין תופסין ביבמה יחולו קידושי ראובן לאוסרה אעלמא, ואע"פ שהם קדמו לקידושי שמעון מ"מ נתרקנה זכותו של ראובן לשמעון לגמרי, אבל קשה לומר דקודם חליצת לוי הבא עליה פטור ממיתה, ואחר חליצתו יתחייב מיתה מכח קידושי ראובן, וע"כ דמשמת שמעון חיילי קידושי ראובן לאוסרה אעלמא אף לרב דאין קידושין תופסין ביבמה לשוק, וכיון דבחיי ראובן אסורה ללוי ע"כ שמייבמה גם מכח ראובן, ומשכח"ל רק במתו בב"א דאל"ה כבר נאסרה במיתת שמעון, ואינה ניתרת במיתת ראובן, כמ"ש הרשב"א שם, ולכאורה בכה"ג מותרת לראובן כשמת שמעון, שאם אין היתר לראובן א"כ אין בה דין ייבום מכח ראובן, כמ"ש בירושלמי במקדש מעכשיו ולאחר ל', וע"כ דלראובן מותרת להתייבם, כיון שהיתה מותרת לשמעון, ולא דמי לגונא דהירושלמי שהיתה אסורה לשניהם.

נמצינו למידין דלמסקנת הירושלמי א"א לאוקומי מיעוטא דאשת שני מתים במקדש לאחר ל' כיון דאסורה לשניהם מחיים, ובלא"ה לא משכח"ל אלא אליבא דריה"ג ובמתו בב"א, ולא קי"ל כריה"ג, ועמ"ש"כ בזה אאמור"ר שליט"א.

מה שאמרו בירושלמי שם שצד הקנוי שבה נדון משום ערוה וערוה פוטרת צרתה, לכאורה פירושו דכיון שאין ממ"נ בעריות הרי אנו דנין כל חצי כאשה בפ"ע, וכשבא לישא את החצי שאינו של המת, הרי הוא אסור בה מדין אשת אח שבחצי השני, ואין ייבום לחצי אשה שאין הבן קם על שם

פטורה מן החליצה כיון דמאמר אינו קונה קנין גמור, והו"ל אשת שני מתים, וצ"ע בזה, דאפשר דאהני לחשבה אשת השני בלבד, כמו לר"ש י"ט א', שו"ר שכן עיקר דכיון שקנאה בעל המאמר פקעה זיקה דראשון מן האחין, שהרי אינה ניתרת להם אלא במיתתו, [עי' תו"ט א"], [ועי' ל' א' לאפוקי מב"ש, מיהו שם הכונה ב"ש דמאמר ודלא כב"ש דמתירין הצרות לאחין, ולמ"ש"כ אין לדון לב"ש בנכרית משום אשת ב"מ], ובירושלמי אמרו דר"מ היא דכל שאין אתה מייבמני אין אתה מייבם צרתי, וא"כ איסורה מענין צרת ערוה, ובהא פליג תנא דמתני' צ"ו ב', ולפי' תו' יותר ה' ראוי לתנא דלקמן להחמיר מלתנא דמתני'.

בירושלמי קידושין במקדש מעכשיו ולאחר ל'
ובא אחר וקידשה תוך ל' דהו"ל אב"מ.
בגיטין פ"ב ב'

יא. בירושלמי קידושין פ"ג ה"א אמרו במקדש אשה מעכשיו ולאחר ל' ובא אחר וקידשה בתוך ל' דא"ר יוחנן אפי' קידושי מאה תופסין בה, היו שלשה אחין וקידשוה שנים מהן ומתו הדא היא דתני ר' חייא אשת מת אחד מתייבמת ולא אשת שני מתים, והיינו דר"ח שנה מתני' ל"א ב' דזיקת שני יבמין בלשון אשת שני מתים כדמייתי יבמות פ"ב ה"י, ובתר הכי אמרו בירושלמי דאפי' אם מת אחד מהמקדשין אין השני יכול לייבם, אם מפני שצד הקנוי שבה נדון כערוה ופוטרי הצד השני, או מפני שאינה ראויה להיות אשת המת, וא"א לייבם כשאינה ראוי למת.

ולכאורה לפ"ז לא הוצרכנו בכה"ג למעוטי דאשת שני מתים, כיון שאפי' באח אחד אינו יכול לייבם, ול"ד לאשת שני מתים דמתני' דלמייבם הראשון היתה מותרת, ועכשיו נופלת מכח מי שהיתה מותרת לו, מיהו בגונא דמיינתין בגיטין פ"ב ב' הרי היא מותרת למת האחרון, אלא שיש עליה אצל השלישי גם זיקה מכח אישות הראשון, ולפ"ז לקושטא דמילתא לא מצינו אשת שני מתים דאיצטריך מיעוטא דמתני' אפי' לר' יוחנן, אבל הראשונים ז"ל בקדושין

המת כיון שחציו אינו של אשת המת, ולכן פטורה גם מחליצה, וכאן אין שייך לשון צרה כלל, אלא שהזכירו כן ביבמות פ"ב ה"ב גבי אשת אחיו שלהב"ע ששם שייך ייבום מ"נ משני החציים, וא"כ צרתה תתייבם, וע"ז אמרו שהיא כעורה גמורה כיון שאינה ראוי לייבום, ולכן פוטרת את צרתה.

צ"ו ב' בפלוגתת התו' והרמב"ן בביאת קטן אם מדאו' קנה, ועוד

יב. צ"ו ב' מתני' בן תשע שנים שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתייבמת, תו' והרמב"ן נחלקו אם מדאורייתא היא כאשתו ורבנן מיעטו בזכותו דלהוי כמאמר, כיון דאשכחן בקרא דאין חייבין עליה משום אשת איש, או דמדאורייתא לא קני כלל, ורבנן עשו קנינו כמאמר דג"כ לא מהני מדאורייתא, ומבואר בגמ' כאן דהא דחולצת ולא מתייבמת היינו משום שיש עליה זיקת שני יבמין, ולדעת תו' היינו ממש דומיא דמתני' דמאמר ל"א ב', וניחא הא דמדמינן להו בגמ', אבל לדעת הרמב"ן מדאורייתא אשת הקטן בלבד היא, ואין כאן זיקת שני יבמין אלא במה שחידשו מדרבנן שתהא כמאמר.

ויש להקשות לדעת הרמב"ן א"כ מצינו אשת שני מתים מדאורייתא, שהרי אינה גמורה ליבם מדחזינן שאין חייבין עליה מיתה, עי' נדרים ע"ד ע"ה א' שזהו הקובע אם היא גמורה ליבם, וברמב"ן קידושין ס' א' כתב דביבמות ל"א ב' לא משכח בגמ' אשת שני מתים אלא מדרבנן, וי"ל דהכא פקעה לגמרי זיקת המת הראשון, ומה שאין עליה מיתה היינו שהתורה פטרה על אשת קטן, ורק מדרבנן חשבוה כאינה קנויה לו, ותדע דכיון שקנויה אפי' מקצת לקטן שוב אין לה זיקה לאחין דנעשית אשת החי, וכמו בזיקה ככנסה לר"ש י"ח ב', וממילא היא לגמרי אשת הקטן, מיהו אכתי קשה דא"כ לא ילקו עליה משום לא תהי' אשת המת החוצה, שהרי כבר קנויה לקטן, ולא מסתבר כלל שלא ילקו עליה כלל לא משום החי ולא משום המת, (וערמב"ם פ"ג מאיסור"ב ה"א

שם נשא אשה ומת הר"ז פטורה, בתו' כתבו דאיכא נמי מצוה להשיא אשה לבנו קטן, דזהו שאמרו ס"ב ב' והמשיאן סמוך לפירקן, ויש להביא ראי' לזה מדתנן ק"א ב' יבם קטן שבא על יבמה קטנה יגדלו זע"ז בא על יבמה גדולה תגדלנו, ומבואר בגמ' דלרבנן שרי ולר"מ כל ביאה וביאה דאיסורא הוא, ואם אין ענין אישות לקטן למה הניחום יחד ולא הפרישום, מיהו להרמב"ן דאשתו היא מדאורייתא נישא, ולתו' יש לדחות דכיון דזקוקה לו היא טפי אשתו מכל קטן, וכדתיקנו דתהוי כמאמר מדרבנן, ואין ללמוד מזה לאשה דעלמא שאין לו שום קנין בה, [ויש לעי' לאבא שאול מי עדיפא ביאה זו מלשם נוי וכיו"ב, ובפשוטו איסורא דידה כדידיה, ושמא כיון שכונסה ע"מ לקיימה ולהקים שם הר"ז ג"כ בכלל המצוה, ולפ"ז ראוי שלא להפרישם כדי שיהא הכל המשך קיום המצוה, עי' ריטב"א ל"ה ב' במ"ש דמה"ט אמרו בגמ' דלא סגי בלא"ה, ועמש"כ בזה לעיל ס"י סק"ז], מיהו יש לדקדק מדתנן כתובות צ' א' קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת שע"מ כן קיימה וש"מ שיש לזה חלות נשואין בהיתר ובמצוה, ולכן כתובתה קיימת, דמהא דחזינן דהו נשואין ש"מ דהכי נמי מתפרש סמוך לפירקן.

שתי יבמות דעלמא וכאן לא גזר משום דלא עשאוה כבעלת מאמר, אבל קשה דהכא משום היא גופה איכא למיגזור דילמא חליץ והדר מייבם, ואמנם מה"ט אינה כאשת שני מתים, אבל ודאי ראוי לגזור טובא, מיהו ר"ש לא גזר.

שם רש"א מייבם לאיזו מהן שירצה וחולץ לשני, כאן מבואר בהדיא דמייבם תחלה וכן במתני' ל"א ב', ולא גזר ר"ש דילמא חליץ ברישא, ועמש"כ לעיל סק"י בדברי ר"ש י"ט א'.

לעיל בגמ' תניא אמר להם ר"ש לחכמים אם ביאה ראשונה ביאה ביאה שניה אינה ביאה כו' ומפרשין בגמ' נ"א ב' דכמאמר שויה רבנן וכדאמר לחכמים י"ט א', ולכאורה לא מספק"ל לר"ש אם ביאת בן ט' קונה דהא מכח הדמיון למאמר אמר כן, ואם הי' מסופק בדרשא דאשת איש פרט לאשת קטן קידושין י"ט א', לא הי' מקום לדמות ד"ז למאמר, ובשלמא אם מדאוריתא פשיטא ליה דלא קנה שפיר קאמר בתקנתא דרבנן שיהא דינה כמאמר, אבל אם מדאוריתא קנה לא הול"ל לשון אם ביאה ראשונה כו' כמו שאמר גבי מאמר דמספק"ל, אלא הול"ל כיון דביאה ראשונה קנה לגמרי אין להמציא כח ביאה שני' מדרבנן, ומה ענין לתלות ד"ז במאמר, הרי אם מאמר קונה מדאוריתא וה"ה ביאת בן ט', א"כ לא תלו להו רבנן זה בזה כלל, ואם מאמר לא קני מה מקום להזכיר ביאה בהדי מאמר, הרי ביאה ודאי קניא, ועי' רמב"ן נ"א ב' בדברי ר"ש בזה, ולדעת תו' ניחא דכיון שתיקנו כח ביאה דלהוי כמאמר ומספק"ל דין מאמר מדאוריתא, מה"ט אמר דמ"מ אין ביאת בן ט' לחצאין מדרבנן, אלא כמאמר הקונה קנין גמור מדאוריתא, או שאינו קונה אפי' מדרבנן, ועי' לעיל סי' [י"ב] ס"ק כ"א בדעת ר"ש במאמר.

עוד בדעת הרמב"ן הנ"ל

יג. בדין ביאת בן ט' ביבמה שנחלקו תו' והרמב"ן הובא לעיל ס"ק י"ב, הנה יסוד דברי הרמב"ן הוא מלשון הגמ' שאמרו סד"א דתהוי

שם הראשונה חולצת ולא מתייבמת והשני' או חולצת או מתייבמת, בירושלמי הגירסא השני' או חולצת או מתייבמת והראשונה חולצת ולא מתייבמת, לומר שצריך לייבם תחלה ואח"כ לחלוץ, ובהדיא אמרו שם פ"ג ה"י דלתנא דסבר דהשני' מתייבמת והוא שייבם ואח"כ חלץ אבל אם חלץ בתחלה שמא קנה מאמר ונפטרה בחליצת חבירתה, ומייתו שם ממתני' דהכא, וכ"ה הגירסא ברא"ש ובתו' ל"ב א' ועוד נוסחאות של המשניות, וכ"ז אף אם ביאת בן ט' קונה רק מדרבנן, דמ"מ אם חלץ תחלה לבעלת מאמר לכו"ע צרתה חולצת ולא מתייבמת, שלא הקלו להאי תנא אלא בגזירה דילמא חליץ והדר מייבם, אבל כשבאמת חלץ לבעלת מאמר תחלה נאסרה צרתה, דהא בכל דוכתא מחמירין בבעלת מאמר שפוסלת צרתה, עי' מתני' י"ז י"ח ל' א', והאחרונים ז"ל הקשו ממשנה זו לדעת הרמב"ן דביאת קטן קונה מדאוריתא, א"כ איך מתייבמת השני' לאחר חליצת הראשונה, ולפמשנ"ת הרי זו קושיא לכו"ע שגם מדרבנן לא יתכן להתיר ייבום לאחר חליצה וכמבואר בהדיא בירושלמי, וע"כ דגרסינן במתני' איפכא, או דאף לגרסא דידן אשמועינן דינא דתרווייהו, אבל ודאי דוקא מייבם ואח"כ חולץ, ומסתמות הראשונים ז"ל נראה דגרסי כתו' והרא"ש ולכן לא ביארו דבר, (וכ"כ הרש"ש ליישב קושית הגרע"ז ז"ל ע"ד רש"י והרע"ב עי"ש), וערמב"ן שהזכיר בקושיתו דלא מסתבר שיקנה לכל רק שלא יוציא בגט ולא תפטור צרתה, ולדידיה מדאוריתא גם פוטרת צרתה.

מיהו מעיקר הדין שהתירו לייבם ואח"כ לחלוץ ולא גזרו דילמא חליץ והדר מייבם, משמע שאיסורו רק מדרבנן, שהרי תנא דמתני' ל"א ב' גזר בבעלת מאמר שצרתה אסורה דילמא חליץ והדר מייבם, גזירה אטו שתי יבמות דעלמא, ונהי דתנא דמתני' לא גזר אטו דעלמא, אבל למה לא גזר בביאת בן ט' דאיכא למיגזור כאן דילמא חליץ והדר מייבם ומדאוריתא אסירא ליה, וביותר קשה לרב דסבר דתנא דמתני' גופיה גזר במאמר אטו

ולשון הגמ' שאמרו סד"א הואיל ומדאורייתא קניא ליה וביאתו ביאה אימא לוכיל, וכן אמרו בקידושין הואיל ומדאורייתא חזיא ליה וביאתו ביאה, לשון זה מוכיח דהא דקניא ליה היינו הזיקה ולא הביאה, דאל"כ הול"ל הואיל וביאתו ביאה מדאורייתא קניא ליה, והרמב"ן השמיט תיבות וביאתו ביאה, אבל בביאורו לפרש"י נראה דגריס ליה ופירש בדעתו דקניא ליה היינו זיקה, וכתב דגרסת חזיא ליה מסייע לפי זה, ולמש"כ מוכח כן מדנקט ביאתו ביאה בתר הא דחזיא ליה.

ועיקר הדבר שיפקיעו חכמים קנין דאורייתא שקנה יבמתו וקיים מצותו, ויאמרו שאחיו או צרתה מפקיעין אישותו צ"ע מה ראו על ככה, ואמנם ילפינן מקרא שאין חייבין עליה מיתה, אבל למה שינו חכמים דיני ייבום מכח זה, גם סוגית הגמ' קי"א ב' דדייקנן מנלן דשריא ליה משמע שלא קיים מצותו מדאורייתא, ואם מודה הרמב"ן שעדיין לא קיים מצותו כיון שאינו ראוי להקמת שם עדיין, וכמו שהזכירו בגמ' שם, ניחא דמה"ט אמרו חכמים דשייכא ביאה אחרת כיון שעדיין לא נתקיימה המצוה, אבל ג"ז מחודש דהא בקרא כתיב יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה, ואנן ניקום ונימא שלקחה לו לאשה נתקיים, ומצות ייבום לא נתקיים, ואביי דאמר יבמה יבא עליה כל דהו מתפרש דאף בכה"ג שלא קיים מצותו ולא קרינן ביה ולקחה לו לאשה, מ"מ איסורא ליכא, וכן מתפרש בדרכא שם, אבל לומר דמהני ולקחה ולא מהני ויבמה צ"ע מנלן.

ובאמת יש להקשות בהא דדייקנן קי"א ב' מנלן דשריא לבן ט' הרי אינו ראוי להקמת שם, דהו"ל לשנויי מדאיצטריך קרא למעוטי שאין חייבין עליה משום אשת איש, ש"מ דאשתו היא ומותרת לו, וכן לפרתו' דאשמועינן קרא שאינה קנויה לו, ש"מ דשריא ליה, (וגרסת הרמב"ן דאביי הוא דמוקים לקרא ביבם בקידושין שם וכ"כ בשם הראב"ד), ושמא הו"מ למידחי דקרא לפטורי

כאשתו גמורה משום דקניא ליה מדאורייתא, ודחו דעשו ביאת בן ט' כמאמר מדרבנן, ולא הזכירו בדחייה למה אינה קונה מדאורייתא, דאם איתא כדעת תו' דמקרא דאשת איש דממעטין אשת קטן ומפרשין בקידושין י"ט א' דהיינו אשת יבם בן ט' דחזיא ליה מדאורייתא, מהאי קרא שמעינן דאינו קונה מדאורייתא, א"כ הו"ל לאשמועינן בכל דוכתא טעם זה דמה"ט אינו מאכיל בתרומה לעיל ס"ח א', וכן בנדה מ"ה א' דפריך ומשיגדיל בגט סגי ליה והא תניא עשו ביאה בן ט' כו' הול"ל והתניא פרט לאשת קטן ומפרשין דהיינו אשת יבם קטן, וכן דקדק בגרסתו בגמ' בקידושין הואיל ומדאורייתא קניא ליה, משמע שזה דבר ידוע, וקמ"ל דפטור עליה ממיתה, ולשון הרמב"ן דהא דאמרין ס"ח א' סד"א הואיל ומדאורייתא קניא ליה ליכול קמ"ל עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול קשיא, שהוא בא לגרוע [דלא קניא מדאורייתא] ואינו אלא מוסיף [שתיקנו מדרבנן שיקנה], שהי' לו לומר קמ"ל דלא קני כלל מדאורייתא, ומההוא לישנא משמע קמ"ל שאע"פ שמן התורה קנה חכמים גרעו ביאתו ועשאוהו כמאמר ומדבריהם אינה אוכלת.

ונראה ליישב דלהכי לא אמרו בגמ' קמ"ל דלא קניא, כיון דבמתני' מבואר דפוסל בביאתו, וכן במתני' דנדה מבואר שקנה את יבמתו בבן ט', ואם היו אומרים קמ"ל דלא קניא היו מקשים א"כ מ"ט קתני דהו"א ביאה, והו"ל לפרש דמדרבנן תיקנו כן, להכי נקט לשון קצרה קמ"ל דקניא רק מדרבנן, ועוד דאין זה אמת לומר קמ"ל דלא קניא, כיון שהיא זקוקה לו ויש לו בה קנין מסוים כדחזינן שחרש ושוטה ושווג קונין אותה קנין גמור, והיינו מפני שהיא כבר קנויה להם, וקנין זה יש גם לקטן, אלא שאינו ראוי להשלים קנינו, ולכן ביבמות ובנדה הזכירו הא דעשו ביאת בן ט' כמאמר, כיון ששם מבואר שביאתו ביאה, ובקדושין דמיירי אמייעוטא דקרא סתמו קמ"ל, ופירושו קמ"ל דלא קניא ליה.

דמדרבנן לא סגי ביגדיל עד שיבעול, ועוד דשפיר הזכיר התנא גט וה"ה חליצה, אבל אם חליצה דאוריתא וגט דרבנן לא ה"ל להזכיר גט א"כ יבעול, אבל לפרתו' נוחא דקתני במתני' קנאה כד"ן מאמר, וכדתנן ביבמות ק"א ב' תגדלנו, דכיון שקנאה הרי היא מגדלתו אצלה כבעל, ואינו נותן גט כלל, עד שיגדיל ויקנה אותה בביאה, ואם לא בעל צריכה נמי חליצה.

קדושין י"ט א' איש פרט לקטן

יד. קידושין י"ט א' אר"ז ת"ש איש פרט לקטן, בתו' פירשו דהיינו פחות מבן י"ג, והיינו משום דקטן דסיפא היינו מבן ט', ודכוותה ברישא, אבל הרמב"ן בשם הרב אב ב"ד פירש דפרט לקטן פחות מבן ט', ולומר שאינה חייבת על פחות מבן ט', ולפ"ז פרט לקטן דרישא לא הוי דומיא דסיפא, מיהו מצינו בסנהדרין ס"ט א' דמרבין מוא"ו דואיש בן ט', וה"נ י"ל דאיש פרט לקטן, ווא"ו מרבה בן ט', והביריתא לא הביאה ד"ז כיון דבעיא למעוטי בתורייהו אף בן ט' ודוחק.

שם ואי אמרת מייעד א"כ מצינו אישות לקטן, בפשוטו ידע ר"ז דין ביאת בן ט' ביבמה אין חייבין עליה, וע"כ דממעט ליה מהאי קרא, ולפ"ז יש להוכיח דסבר ר"ז דלא קנה כלל, דאם ביבם קנה ואין חייבין עליה, מאי ס"ד להוכיח מכאן דבייעוד לא קנה כלל, הרי שפיר יש לפרש ייעוד דומיא דיבם, אלא ודאי פשיטא ליה לר"ז דלא מצינו אשת איש שפטורין עליה, וביבם ילפינן מהאי קרא שאינה אשתו כלל, ודכוותה סבר לפרושי בייעוד, ובגמ' דחי דאפשר לומר שמיעד ואפ"ה פטורין עליה.

שם תפשוט מינה דמיעד, פי' כיון דמייתר קרא ע"כ נחדש כאן דיש אשת איש שפטורין עליה, אבל אי לאו ייתורא אין להמציא דין כזה, דלמה תפטור התורה על אשת איש, הרי קטנה חייבין עליה כיון שהיא אשת איש, וה"נ בקטן אם קונה קנין גמור, (והי' מקום לדון דהמיעד לבנו קטן חייבין עליה ולא מימעטא מאשת איש, כיון שמכח האב היא מקודשת לבנו, ורק יבם שהוא

ממיעד לבנו קטן, אבל אם האמת דאין ייעוד אלא מדעת ע"כ דקרא ליבמה איצטריך, ונראה דאי לאו דקים לן מקראי דייבום דשריא ליה, לא היינו מחדשים מהאי קרא היתר אשת אח למי שאינו ראוי להקים שם, ויותר רחוק ללמוד היתר אשת אח מהאי קרא מלאוקמי לענין ייעוד לבנו קטן, דקרא מיירי באישות דקטן, ולא בהיתר אשת אח שלא במקום מצוה, ולכן אי לאו דקים לן דשריא ליה, לא ה"ל מקום לדרשא זו, ואי משום דליכא במאי לאוקומיה, שמא הוה מוקמינן ליה בנשואין דקטן בלא קנין, או שמהכרח היינו למידין מכאן שיש ייעוד לבנו קטן, וכמש"כ דלא יתכן ללמוד מהאי קרא היתר אשת אח (וע"ע לקמן ס"ק י"ד).

ועוד יש לעי' לדעת הרמב"ן שהבא עליה פטור מה דינו, דקשה לומר שיהא קל יותר מהבא על יבמה ששומרת יבם שהיא בלאו, שהרי כאן אין ראוי להתירה ע"י ביאתו יותר מבלא ביאתו ולעומת זה אם כבר נתייבמה פקע איסור יבמה לשוק, ודוחק לומר שלא נתייבמה והיא כאשתו וכמשה"ק לעיל, ודוחק לומר שכבר נתקיימה המצוה וקל איסורה מיבמה לשוק, כיון שבעלה קטן, וג"ז סיוע לפי' תו', וכבר כתבנו בזה לעיל ס"ק י"ב ע"ש, ועס"ק ט"ו בדברי הרמב"ן דמדמי קטן לשוטה ושוגג והתם ודאי קיימו המצוה.

לשון המשנה נדה מ"ה א' בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה ואינו נותן גט עד שיגדיל, משמע דקנה קנין גמור, וכן דקדק הרמב"ן שם וכאן צ"ו א', וכ"כ הר"ן נדה שם, וכן דקדק הרמב"ן מלשון הגמ' ולכשיגדיל בגט סגי ליה והתניא עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, ולא אמרו והא לא קניא ליה כלל כדכתיב אשת איש פרט לאשת קטן, ובזה כבר נתבאר לעיל, אבל לעומת זה מהא דמשני בגמ' אמר רב ה"ק לכשיגדיל יבעול ויתן גט, ולא משני דמדאורייתא באמת בגט סגי ליה ומדרבנן צריך לחזור ולבעול, משמע דמעיקר הדין צריך לחזור ולבעול, דאל"כ הרי מתני' מדויקת דקתני קנאה ואינו נותן גט עד שיגדיל שזהו הדין מדאורייתא, וסתם לשונו כיון

מפרש כיון דמדאורייתא קניא ליה לגמרי בביאתו, הו"א דחייבין עליה מיתה קמ"ל קרא דפטורין ממיתה, וזהו שהזכירו בגמ' מתחייב באשת איש שהמיעוט הוא על החיוב, ולא על הדין שאינה כאשת איש.

ונראה דגם לפי' תו' הפסוק מתפרש לומר שאין בעלות לקטן לחייב על אשתו מיתה, ומזה למדו חז"ל דבקטן לא קרינן ביה ולקחה לו לאשה, וממילא גם לא קיים מצות ייבום ולא זכה בה להיות כאשתו, דכמו שאין התייחסות בפסוק זה לומר שאין ייעוד לקטן, ה"ה דלא קאמר האי קרא דקטן שאינו ראוי להקמת שם אינו ראוי לייבום, אלא הפסוק בכח זכיות קטן לאשה שתהא אשת איש, ומינה שמעינן דביבמה אע"פ שמותרת לו אינה כאשתו, וממילא מובן שלא קיים מצות ייבום, דבעינן ולקחה לו לאשה והקמת השם שיהא דרך אישות.

ולפי' אפי' אחז שהוליד בן ט' וכלב בן עשר כדאמר בירושלמי סופ"י דיבמות, ועי' סנהדרין ס"ט א' ב' בכ"ז, אפ"ה לא קיים מצות ייבום כיון שלא קנאה להיות לו לאשה, וניחא בזה דלא שמעינן מהאי קרא היתר ליבם שאינו ראוי להקים שם, דאיצטריך גם שראוי להקים שם, מיהו ק"ק לומר שהקים לאחיו שם ולא קיים מצות ייבום, ועי' נ"ו א' (ועוד אופנים), ושמא מפני שחסר בדרך אישות של הייבום, דבן דרך זנות אינו שם מעולה, וק"ק דסו"ס לאו דרך זנות הוא, ולע"כ בסוגיא דסנהדרין בזה, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א נ"ג ב' ד"ה ומצינו שכ"כ, וכתב הטעם מפני שבכלל הכוונה שתהא כאשתו ולא סגי בהקמת שם.

בתו' הרא"ש ביאר מ"ט לא אמרינן ביבם דקנאה וקרא מיעטיה רק מחיוב מיתה, כמו דבעו למימר לגבי ייעוד, דכיון דיבם בא מכח זיקת אחיו אם איתא דקני ליה מדאורייתא לא מסתבר לפוטרו ממיתה, ור"ל דכיון שעדיין לא הותרה מאישות המת, נעשית יותר בקל אשת קטן, ואאמו"ר

המייבם, שהאישות באה מכח רצון הקטן מימעטא מהאי קרא, אבל בגמ' אמרו תפשוט מינה דמיעד, והיינו דקרא ממעט אשת בנו שייעד לו ממיתה, והטעם משום דכל אשת קטן במשמע, ועוד דגם ביבם שייך לומר שזכה בה מכח אביו המת).

הקשה הגרע"א ז"ל היכי אמרינן תפשוט מינה דמיעד דילמא קמ"ל קרא דלא מיעד כלל, כמו לפרתו' דקמ"ל קרא שאינה קנויה כלל ליבם בן ט', ותיירץ אאמו"ר שליט"א דקרא דאשת איש פרט לאשת קטן מתפרש שהיא אשת הקטן ואפ"ה פטורין עליה, ואם אין מיעד לבנו קטן לא שייך למעטו מאשת איש שהרי אינה אשתו כלל, אבל יבמה היא זקוקה לו והוא מותר בה מכח זיקתה, [ואם בא עליה תגדלנו, והיינו שזה ראוי מענין המצוה כדי שייבמה לבסוף], ובזה שפיר מקריא אשתו ושייך למעוטה מלשון אשת איש, - אם מיעד לבנו קטן היינו אפי' פחות מבן ט', דהקנאת האב הקידושין היא כמו מקדש בתו קטנה, ואין מקום לחלק דדוקא בן ט' מיעד, [וכ"נ בירושלמי], ולפי' ג"כ ניחא דודאי אם אינו מיעד לא מיקריא אשתו כלל, משא"כ ביבמה דסו"ס ביאתו ביאה ולומר דקרא ממעט רק בן ט' שייעד אין זה במשמע, כיון שבייעוד אין מקום לחלק וכמש"כ, ועי' לקמן ד"ה לר"י אם בעינן עונת הפעוטות.

שם אמר רב אשי [הרמב"ן ביבמות גרס אמר אביי], הכא ביבם כו' דמדאורייתא חזיא ליה מהו דתימא כיון דמדאורייתא חזיא ליה וביאתו ביאה הבא עליה מתחייב באשת איש קמ"ל, בתו' פירשו חזיא ליבם גדול, ובאמת גם לקטן היא זקוקה ואסורה לשוק מחמתו, והיא מותרת לו אף בקטנותו, וזהו לשון קניא ליה שאמרו יבמות ס"ח א', ולפי' תו' קמ"ל דאינה כאשת איש כלל, ולשון הגמ' מהו דתימא מתחייב באשת איש אקרא קאי, אבל הכונה מהו דתימא הוא אשת איש ע"י ביאתו, וכן מדוקדק מדאמרו ביאתו ביאה בתר מדאורייתא חזיא ליה, דר"ל חזיא ליה מכח הזיקה, וכשהוסיף בביאה ס"ד דנעשית כאשתו, והרמב"ן

עוד בדברי הרמב"ן צ"ו א' שנסתייע
מהתוספתא.

בדין חרש ושוטה להרמב"ן, ובירושלמי.

טו. הרמב"ן נסתייע מהתוספתא וירושלמי דקתני ספיי"א זה הכלל כל ביאה שצריכה דעת אין ביאתו ביאה א"צ דעת ביאתו ביאה, ובתוספתא אמרו כן על שוטה וקטן שלא תיקנו להם נישואין מדרבנן, לאפוקי חרש שתיקנו לו נישואין, ולאפוקי יבום שא"צ דעת דשוטה קונה קנין גמור, וקטן קונה מדרבנן כמאמר וכדתניא לעיל מינה בתר דיני בן ט' אבל חרש ושוטה שבעלו קנו ופטרו את הצרות, ובדפוס כתוב חש"ו ופשוט שהוא ט"ס ותוקן מנוסחאות כת"י, דהא אקטן דרישא קאי, וגם הרמב"ן מודה דחרש פוטר צרתה, ורק ביאת קטן עשאוה כמאמר, וכדתניא בתוספתא שבריי"ף סוף"ק החרש והשוטה מייבמין ולא חולצין, ומתפרש ככל דיני יבום שקנו ונעשית אשתו וצרתה פטורה, וכן מתני' דפרק חרש קתני כונס ואינו מוציא לעולם, ומתפרש שהיא כאשתו לכל דבר, וכן במתני' ל"ט א' תלה בקטן עד שיגדיל או בחרש או בשוטה, אין שומעין לו, הרי בהדיא שמתקיימת המצוה בביאתו, דאלי"כ מה שייך להזכיר תלייה זו, ובקטן תלה עד שיגדיל מפני שאין מצוה בביאתו, והרמב"ן נ"א ב' ג"כ פשיטא ליה דחרש קונה קנין גמור, שכתב שם דכמו שאין ממעטין חרש מקרא דאשת איש, ה"ה שאין למעט קטן אליבא דרב עיי"ש, וכן בשמעתין צ"ו א' צידד דלרב קנה קטן לכל, וגזיה"כ פוטרותו ממיתה, ולשמואל חש"ו לא קנו אלא לדברים האמורים בפרשה, ונראה דמודה דאף לשמואל חרש ושוטה לא גרעו חכמים קנינם, ומשמע דאף לרב אין חייבין על אשת חרש ושוטה מיתה, מדמשווה להו אליבא דשמואל בשמעתין וכן אליבא דרב נ"א ב', אלא שהניח שם בצ"ע, וכ"כ אאמו"ר שליט"א דאפשר דלדעת הרמב"ן דין חש"ו שוין מדאוריתא, ואפי' לרב אין חייבין מיתה על אשת חרש ושוטה שייבמו.

שליט"א הוסיף בזה דכיון דמצינו בחרש ושוטה דאע"פ שאין להם כח לקדש מדאוריתא, מ"מ אהני קידושי המת שיקנו אותה לגמרי בביאתם וחיובין עליה משום אשת איש, אם איתא דקטן ג"כ קונה אותה לא מסתבר לחלק דמ"מ יהיו פטורין ממיתה, ועוד תירץ אאמו"ר שליט"א שרק מדוחק מוקמינן קרא דהוא אשת איש ופטורין עליה ממיתה, ובייעוד ע"כ דחל ייעוד דאל"כ אינה אשת הקטן כלל, וממילא מעטיה קרא מחיוב, אבל ביבמה מיקריא שפיר אשתו מפני שהיא זקוקה לו והוא מותר בה, וסופו לזכות בה לגמרי, וא"צ לחדש שהיא אשת איש שפטורין עליה, ועמש"כ לעיל דמה"ט פשיטא ליה לר"ז שלא לאוקמי קרא בייעוד ולפמשנ"ת לעיל השתא נמי מפרשינן דקרא אשמועינן שאינה כאשתו לחיוב מיתה, ומזה אנו למדין שאינה כאשתו, דכיון שאין לנו מקור לומר דקטן קונה, ילפינן מכאן דכיון שאינה כאשתו לענין מיתה ש"מ שאינה כאשתו כלל, וזה כתירוצן בתרא שכתב אאמו"ר שליט"א אלא שהוספנו בזה דבין בייעוד בין ביבם מפרשינן קרא דאשת קטן פטורין ממיתה, וכיון שמצינו שדינה שונה מכל אשה, א"כ צריך מקור שקונה אותה בכלל, אבל בייעוד א"א לפרש המיעוט למיתה אא"כ יש לו בה קנין, וע"כ דרך מחיוב מיתה מעטיה קרא, ואמנם ר"ז פשיטא ליה שאין להמציא כן אפי' בייעוד, וכמשנ"ת לעיל.

לר' יוחנן דסבר בירושלמי שיש ייעוד לקטן, צ"ל דילפינן מהאי קרא שהבא עליה פטור ממיתה, והיינו שהבן יש לו בה זכות אישות מדמי השפחות, אבל אינה כאשתו לכל דבר, ויש להסתפק בחרש ושוטה מאי, ואפשר דדוקא קטן שיש לו זכיה בדעת אחרת מקנה מהני דעת אביו, ולפ"ז גם בקטן בעינן דעת ידידה, ואינו מיעד לקטן בן יומו.

בין שלא לדעת וחרש שאין בו דעת לא יקנה אלא לדעת, אשכח תני ר"ח אחד החרש ואחד השוטה שבעלו קנו ופטרנו את הצרות, ונראה מזה דמקראי דמרבין שוגג ואנוס מרבין נמי חרש ושוטה, וכן בסוגיא נ"ו א' מדמינן להו לענין פלוגתא דר"ש.

ק"א ב' קרי כאן להקים לאחיו שם כו' אמר אביי כו' רבא אמר כו'

טז. ק"א ב' קרי כאן להקים לאחיו שם והאי לאו בר הכי הוא, יש לעי' לדעת הרמב"ן דקני לה לגמרי מדאורייתא אלא שפטרה תורה הבא עליה ממיתה מאי קושיא הרי המצוה היא ולקחה לו לאשה וכמו שלא כדרכה דקני לה, וכן סריס וזקן שהי' להם שעת הכושר, ולפרתו' ניהא דכיון דלא קני לה ואינו מקיים מצות ייבום ואינו מקים שם וביאתו ביאה א"כ יתחייב עליה, וכבר ביארנו לעיל ס"ק י"ג בזה דמקרא דממעט אשת קטן אין לחדש דקטן מייבם, ורק לבתר דידעינן מקראי דהכא דשריא ליה, מפרשין מיעוטא דאין חייבין עליה, מיהו אחתי קשה מקטנה דבבת ג' קנאה לכל דבר אע"פ שאינה ראויה להקמת שם, ולפרתו' ניהא דכיון דקונה אותה קנין גמור ונעשית אשת איש הרי קיים מצות ייבום, אבל להרמב"ן דלא סגי בזה להתירה קשה, ואפשר לומר דלא בעינן שתהא אישות היבם יותר מאישות אחיו, וכיון דאחיו הויא אשתו קטנה איהו נמי במקום אחין קאי, דאשת המת כל דהו, משא"כ ביבם קטן שאחיו ה' גדול, ובנדה מ"ה א' אמרו דבת ג' הלל"מ ופ"ז י"ל שההלכה נאמרה על כל ביאות שבתורה.

שם אמר אביי אמר קרא יבמה יבא עליה כל דהו, יש לעי' לפי' תו' דלא קני לה א"כ איך אפשר לפרש יבמה כל דהו, הרי באמת בהאי כל דהו אינו מקיים המצוה, וי"ל דבאמת יש סתירה בין הפסוקים דהו"ל למיכתב איש גבי יבום וקאמר יבמה משמע אפי' אינו איש, כדדרשין סנהדרין נ"ה א' זכר בין גדול בין קטן וכן בשאר דוכתי, ולעומת זה כתיב דאשת איש פרט לאשת קטן, משו"ה ילפינן מהאי קרא היתר הביאה, וכיון שאינו קונה אותה לאשה בזה, ע"כ שגם לא קיים

אבל פשטות הגמ' דאפי' לשמואל ביאת שוגג ואנוס וחרש ושוטה קונה קנין גמור, לענין חיוב מיתה, שלא מיעטו אלא קטן, וכמ"ש הרמב"ן נ"א ב' בשם הראב"ד דזה אינו ענין לדברים האמורים בפרשה דממילא כיון שהיא אשתו חייבין עליה משום אשת איש, ואינו זכות קנין, ועוד דדברים שאינו קונה היינו דהו"ל כארוסה והרי גם על ארוסה חייבין מיתה, ועוד דכל מה שהי' ברשות הבעל קנה כלשון הגמ' דרבי רחמנא לאוקמיה במקום בעל, ומקרא דאשת איש א"א למעט אלא קטן, שהרי נתחרש ונשתטה חייבין על אשתו מיתה, ואמנם גם מזה מסתברא כהתו' דנתמעט הקטן מעיקר הייבום ולא מחיוב מיתה לחוד, שאם מעשה הקנין ה' גרוע ה' מקום להשוות חש"ו להדדי, אבל כיון דמעשה הקנין מהני לגמרי בחרש ושוטה, ע"כ דבקטן החסרון בגברא שאין לו בעלות כלל, שו"ר ברמב"ן נ"ו א' שכתב בפשיטות במילתיה דשמואל והרי קנאה להתחייב עליה משום אשת איש כיון שפוטרת צרתה ויוצאה בגט כו' דקנין כאירוסין עושה ודאי וזה דלא כדמשמע בדבריו צ"ו א' וכדמשמע בדבריו נ"א ב', וכ"כ תו' סוטה כ"ד ב' ד"ה כשמואל.

ובירושלמי פ"ה ה"ח ג"כ נראה בהדיא דקטן אינו קונה מדאורייתא, שהרי אמרו שם לדעת ר"מ דביאת וחליצת בן ט' כמאמר וגט בגדול, ושאלו מ"ט דרבנן שמחלקים בין ביאה לחליצה, ותירצו שכן ביאה בגדול קונה בין לדעת בין שלא לדעת אבל חליצה גם בגדול אינה פוטרת אלא לדעת, ואם ביאתו קונה מדאורייתא אין מקום לשאלה כלל שהרי רבנן רק גרעו כחו ממה שראו שהתורה פטרה אשתו ממיתה דאשת איש, ומהיכי תיתי שיחזקו כחו לעשות חליצה, (ועי' ירושלמי פ"ה ה"ה ו'), וצ"ע שהרמב"ן סיים על התוספתא הנ"ל וכן בירושלמי, ובפשוטו בירושלמי מוכח שקנין ביאת קטן מדרבנן כיון שביאת שוטה וחרש ושוגג קונה.

ובירושלמי פ"ו ה"א הוון בעין מימר בפיקח שיש בו דעת שהוא קונה בין לדעת

ושם הכ"א גט מפני ביאתו שהיא כמאמר כו' עי"ש, וכ"ז משמע דמדאוריתא לא קני לה ולא תקנה דרבנן, ועי' רמב"ם פ"ג מאיסור"ב ה"א, ומדרבנן דינה כמאמר ולכו"ע אינה פוטרת צרתה.

וחרש ושוטה לכו"ע קונה קנין גמור כביאת שוגג ופוטרת צרותיהן ולכל מילי קנו, מיהו לשמואל דוקא לדברים האמורין בפרשה, ובפשוטו נראה דחייב מיתה איכא לכו"ע, אבל מהרמב"ן משמע דמדמי להו לביאת קטן לענין זה.

נ"ו א' לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה

ית. נ"ו א' ושמואל אמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה, ס"ל לשמואל דנהי דנתחדש בהאי קרא דנתקיימה מצות ייבום בביאה כל דהוא וגם זכה באשת המת עי"ז, מ"מ אין לחדש קנין נשואין שלא מדעתו, דבשלמא קנין אירוסין באשה זוהי רק זכותו, וכמו מייעד לבנו שזוכה מכח אביו, אבל לענין נשואין אין זה מתחייב ממצות ייבום, שזהו שיעבוד שניהם זל"ז והמציאות הזו צריכה דעת.

וביאת שוגג ואונס דקנו בלא דעת היינו מפני שהמציאות של הייבום מתקיימת עי"ז, וזה גופא מזכה אותו באשת אחיו כמו בירושתו, וקצת דעת יש בזה שהרי חייב חטאת על השוגג, וכן באונס יודע שנעשית ביאה, משא"כ בישן נהי דיכול להקים שם, מ"מ אין הביאה מתייחסת אליו, [ומה"ט מוקמינן ברייתא נ"ד א' דאפי' הוא ישן במתנמנם משום דקתני רישא דמסתמא הוי סיפא למתני' הבא על יבמתו, ובישן ממש לא קרינן ביה הבא על יבמתו], ובנפל מן הגג ונתקע ולא ידע הר"ז כמתכוין להטיח בכותל, דחייב ד' דברים הוא על הפשיעה בעלייה לגג, והקנין צריך להתייחס לשעת נפילה, ואם באמצע הנפילה נודע לו שיתקע צ"ע, ואם ניחא ליה מסתברא דקנה, ואפי' ניחא ליה לאחר שכבר נתקע כ"ז שלא פירש מסתברא דקנה, כמו שחייב על מצב זה משום נדה, ונתכוין לבהמה הו"ל כשוגג שלא הבחין והו"ל באחריותו.

המצוה, ועי' בסמוך בדרכא בטעמא דקרא וה"ה לאביי, ולהרמב"ן הפסוק כפשוטו שמקיים מצותו ביבם כל דהו.

שם רבא אמר בלא"ה נמי לא מצית אמרת כו', יש לעי' הרי דברי רב סברא הם דכיון דבשעת חלות החיוב לא הי' המצוה, אין זמן אחר לחלות החיוב, וא"כ מאי מהני מה שמותרת לו בשעת מיתה, סו"ס אין עליה מצוה בשעת נפילה ואין אני קורא בה יבמה יבא עליה, ולהרמב"ן ניחא דבאמת איכא נמי מצוה.

ונראה דבאמת רואין היבם מיד בשעת נפילה שהוא במקום הבעל, אלא שהוא כבעל קטן שאין קנינו מועיל לעשותה כאשתו, ולכן אין שייך כאן לומר דהו"ל כאשת אח שיש לו בנים, שאין עיכוב לחשוב היבם כבעל, אלא שהבעל אינו ראוי לקנין, (וכישן דמי), ומה"ט אין מקום לאסור אותה על היבם, כיון דבמקום בעל קאי, ורק כשאין היבם יכול להיות במקום הבעל, ניתק הקשר ושוב אינו חוזר, כמו שאינו חוזר במיתת הבנים אח"כ, שאין היבם יכול לייצג את רוחו של המת, וד"ז מהני דוקא כשנשמר משעת מיתה, והיינו נמי יבמה יבא עליה כל דהוא דקאמר אביי, ומשמע דרבא לא פליג עליה, אלא דבלא"ה ניחא, והענין שבאמת גם (בקטן יש כח רוחו של מת, אלא שכשהוא בגוף של קטן אינו יכול לקנותה לאשה) קטן במקום בעל קאי אלא שחסר לו עדיין בכח הקנין, אבל אינו כזר.

לענין הלכה

יז. לענין הלכה דעת תו' והרשב"א קידושין י"ט א' והריטב"א ותו' הרא"ש דקטן לא קני לה מדאוריתא כלל, ודעת הרמב"ן והובא במ"מ דמדאוריתא קני לה ככל ביאת שוגג, אלא שאין חייבין עליה, והר"ן נדה מ"ה א' כתב כהרמב"ן, ולשון הרמב"ם פ"א מייבום הט"ז וביאת בן תשע אינה קונה קנין גמור לפיכך אין יבמתו ניתרת לזר כו' וכן בפ"ה הי"ח יבם קטן בן ט' שנים ויום אחד ביאתו כמאמר מן הגדול שאינו קונה קנין גמור,

לכו"ע איכא לאו לא יתכן להשמיט ד"ז ולשנות רק מאי דפליגי, דליכא לדיוקי דפליגי אלא אם כבר אמרו כל האפשרויות, אבל לא לשנות אפשרות אחת ולסמוך שנבין דרך בהא פליגי, וכ"נ בתו' דפליגי, שרק לל"ב נתחדש שגם לאחר מיתה מיקריא כנף אביו.

שו"ר ברש"ש שכתב דבחלצו לה אחין לכו"ע פטור, ומשמע מדבריו דבחלץ לה אביו חייב, וכ"נ ממה שציין לדבריו כ"ג ב', אבל למש"כ אפי' חלץ לה אביו פטור, וכמשנ"ל לעיל [ס"ג סק"ה] שגם מהחולץ פקעה הזיקה, וכן ראיתי בספר אאמור"ר שליט"א בהערות מ' א' די"ל שגם מהחולץ פקעה זיקה, והחליצה גורמת שיאסר בקרובותיה כמו למ"ד אין זיקה, וזה גזירה אטו גרושתו, ולא משום זיקה, וזה דלא כמו שנדפס שם מס"ב סק"ד שהחליצה מחזקת הזיקה, ולפ"ד שם נקט דבחלץ האב ודאי אסורה, אבל דברינו כמ"ש בהערות שם, וכן ראיתי נדמ"ח מכתב מרן זללה"ה ע"ס הדפים בשמעתין, וסיים שזו כונת הרש"ש, וכנראה כונתו דלא תליא בפלוגתא דיש זיקה, ולא נחית לנודן שכתבנו אם ה"ה בחלץ לה אביו, אבל מרן זללה"ה נקט שם בפשיטות דחלץ לה אביו פקעה הזיקה, דלא מיקריא כנף הראוי לאביו, אלא בעומדת עכשיו לאביו, ונראה דה"ה אם קידש אביו אחותה פקעה זיקה וליכא משום כנף אביו.

שם תוד"ה ואבע"א לאחר מיתה וכנף אביו הוא היינו כנף שראוי לאביו בחייו, קשיא להו דהא לאחר מיתה אינה זקוקה לו, וכיון שלא עשה בה מעשה אין ראוי לייחסה לכנף אביו לאחר מיתה, ותיצור דכיון שהיתה זקוקה לאביו בחייו נשאר בה ענין כנף גם לאחר מיתה, רצ"ע בספר אאמור"ר שליט"א שפי' כונתם דלהאי לישנא כנף אביו הוא רק כנף שהי' ראוי לאביו בחייו, אבל בחייו ממש לא חל איסור זה כיון דהויא שו"י, וכנראה דקדק כן מדלא אמרו וכנף אביו הוא מפני שראוי לאביו בחייו, וכתבו וכנף אביו היינו כנף משמע שזהו ביאור בפסוק, אבל צריך לדחוק

ענין הייבום ודאי שהוא הקמת השם, אבל הוא מתקיים רק דרך אישות, שנעשית אשתו והוא במקום המת, ומה"ט אין יבום היכא דלא תפסי קידושין, וכל ביאה שקונה בעלמא קונה כאן, כיון שאין כונת התורה על ביאה אחת, אלא דכיון שיקחנה לו לאשה סוף שתלד להקים שם, ואמנם בביאה אחת שזכה בה כבר נעשית כאשתו, ושוב אין עשה דוחה ל"ת, אבל מטרת המצוה שתהא כאשתו ובמשך הזמן תלד ותקים שם, והקמת שם באופן שלא זכה בה אין זה רצון התורה, אם מפני שאין זו הדרך הראוי' ואין מצוה לנהוג שלא כראוי, או טעמים אחרים.

בדין שומרת יבם של אביו צ"ז א'

יט. צ"ז א' בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר, נראה שאם חלץ לה אביו שוב אינה בדין שומרת יבם, וכ"ש בחלצו לה אחין, דלא מיקריא שו"י אלא כשזקוקה לאביו וממתנת לו, אבל אם אביו חלץ לה הרי הפקיע זיקתה ממנו, ונראה דבהא פליגי ל"ק ול"ב, דל"ב סבר שאם מת האב ולא חלץ לה הרי היא חשובה זקוקתו, דכיון שלא הפקיע האב זיקתו אמרין שהי' חפץ בכנף הזה, והו"ל כנף אביו ככל אשת אב שאסורה לאח"מ וכענין שמצינו י"ח ב' דלמ"ד יש זיקה לא פקעה זיקה במיתה, אע"ג דפקעה בחליצה וכמשנ"ל [ס"ג סק"ה], וה"נ לענין שו"י של אביו לא פקעה בכדי במיתתו, ואפי' למ"ד אין זיקה כיון דבחי האב חשיבא זיקתו לאוסרה עליו, ה"ה דל"ב לא פקעה במיתה לחוד, (ורק איסור ביטול מצות יבמין במיתה, דמחיים גם לא הי' זיקה, אבל מה שהי' מחיים לא פקע בכדי לאחר מיתה), מיהו יתכן גם לומר דל"ב אתי רק למ"ד יש זיקה, ול"ק פליג דאף למ"ד יש זיקה אין חייבין עליה לאחר מיתה, וכ"נ לדקדק מדמוקמין בל"ב רק במיתה ולא בחליצה, [ולכא למימר דבזה לכו"ע איכא לאו, דא"כ הו"ל לגמ' להזכיר אפשרות זו, מיהו בזה יש לדחות דנימא דכו"ע מורו דה"ה לאחר מיתה ולא פליגי לישני אהדדי, אבל אם נקטינן דל"ק פליג במיתה, ע"כ דבחליצה ל"פ, ואם

ממש לפרוש כנפיו עליה ולא לחליצה, ונראה הטעם משום דאין האיסור משום קורבת הזיקה של שומרת יבם דהויא כארוסת אביו במקצת, דלזה באמת סגי בזיקה לחליצה, אלא הוא ענין כבוד שלא ליכנס לרשות אביו, וסברא זו שייכא רק בעומדת לייבום, ומה"ט פליגי לישיני במת אביו אם שייך ענין זה, ולל"ק לא חשבינן לה כאלמנת אביו, והיינו אפי' למ"ד יש זיקה דקי"ל שאפי' לאחר מיתה יש זיקה, מ"מ ענין הכבוד הזה אינו תלוי בקשר זיקה, וכמו חייבי לאוין ועשה דיש זיקה, ואפ"ה י"ל דענין הכבוד הזה אינו שייך בהם, וראי' לזה ממש"כ לעיל דלאחר חליצה ליכא לאו, ולא חשבינן לה כגרושת אביו.

ולפ"ז יתכן דאפי' בחייבי לאוין ושניות מדברי סופרים ג"כ ליכא לאו דאורייתא, דכיון שאין אביו רשאי לנסה מדרבנן, תו ליכא משום כבוד אביו, כענין שמצינו קנין דרבנן דמהני לדאורייתא, וה"נ איסור דרבנן מהני לדאורייתא והכא עדיף דסו"ס אין זה כנף הראוי לאביו, ולא בעינן חלות דין מכח זה, [וכ"נ דאינו חוזר מערכי המלחמה לשומרת יבם דחייבי לאוין, מיהו התם נראה דאפי' ביבמה הראויה לו אם רוצה לחלוץ ג"כ אינו חוזר, שלא אמרו חוזר אלא לקחתה לו לאשה, דליכא למימר פן ימות במלחמה וגו' כשדעתו לחלוץ], ואם נימא דפטור, אפי' ייבמה אביו לבסוף ג"כ פטור, שהדין נקבע לפי הראוי, ומ"מ צ"ע אם איסור דרבנן מהני לדאורייתא בזה.

[א"ה, נמצאו בזה עוד דברים, עי' סט"ו סק"ד]

הלשון ודבריהם כפשטות הגמ' וכמש"כ, וכ"מ במכתב מרן זללה"ה הנ"ל, שפי' בתו' דבהא פליגי ל"ק ול"ב, וכ"כ אאמור"ר שליט"א דעיקר האבע"א בא לחדש דאיכא לאו גם לאח"מ, אבל הא דמשכח"ל בדלא הוא שו"י פשיטא דמשכח"ל נמי בחליצה, אבל לפמשנ"ת לאחר חליצה באמת ליכא דין כנף אביו.

ויש להסתפק בחייבי לאוין ועשה שהם זקוקות לאביו רק לחליצה אם קרינן בהו כנף אביו, או"ד לא מיקרי כנף אלא כנף הראוי לכניסה שאם בעלו קנו, אבל הני שאינן ראויין לאביו, אלא שמחויב לפטור בחליצה אין כאן משום כנף הראוי לאביו, ולכאורה ה' נראה דצריך ראי' לפטור, דכיון דקרינן בה לא תהי' אשת המת החוצה כ"ז שזקוקה לאביו לחליצה, ש"מ שיש קשר זיקה ביניהם, וכמשנ"ת לעיל סק"ח וס"א סק"י דמהא דחייב חליצה תלוי בתפיסת קידושין שמעינן שהענין דחזינן לה כנתקדשה ליבם מכח קידושי המת, וא"כ מה"ט יש לחשבה ככנף אביו, ואמנם יש סברא גדולה לומר דדוקא כנף הראוי לאביו ייבום, כלשון הכתוב ופרשת כנפך על אמתך, אבל הדבר צריך ראי', ולענין איסור קרובות בזיקה כשמתה היבמה או היבם מבואר בב"מ סי' קע"ה ס"ב דאיכא אף בחייבי עשה, אלא דאיסור כנף אביו אינו תלוי בזיקה דהא לכו"ע דרשינן איסור זה אף למ"ד אין זיקה, שו"ר בספר אאמור"ר שליט"א מ' א' במתני' שכתב דלכאורה נראה דליכא בחייבי לאוין ועשה איסור כנף אביו, ובאמת לשון הגמ' כנף הראוי לאביו משמע ראוי

סימן יד

בדיני פצוע דכה

תוכן הדברים בקצרה

א. ע"ה א' אר"י בנו של ריב"ב כו' פי' דאע"פ שאינו מוליד מ"מ אינו קלקול מוחלט, דגם בביצה אחת יש כח הולדה בפ"ע אלא שכוחה חלש כעין סריס חמה, ופצ"ד פסול רק כשלא יתכן שיוליד, ולפ"ז מה שהעידו הראשונים ז"ל דמעשים בכל יום שמולידין ע"כ נשתנו הטבעים בזה, מיהו י"ל דמ"מ כיון שגם בגמ' מסקינן דיתכן שיוליד, אין זה שינוי כ"כ כשמצוי שמוליד, ובפשוטו לא אתא לאשמועינן דינא דביד"ש כשר, וע"כ דאף ביד"א מכשר, ואי פליג את"ק ומכשר גם בנפצעה לכאור' לית הלכתא כותי'. בתו' דמסקנת הירו' דאף ביד"א כשר, וברמב"ן בזה, ולפמשנ"ת אם באנו לדון מכח סוגית הגמ' קשה להקל אפי' בניטלה וכ"ש בנפצעה, ונראה דנהגו להקל מפני שראו שמוליד, ולפ"ז אף בנפצעה יש להקל, ובחווה"מ ויש"ש בכ"ז, בדברי הרא"ש דנפצעה ואח"כ ניטלה פסול, ובדעת תו' והראב"ד בזה, בדברי האחרונים ז"ל דלא דלא נקטו שנשתנו הטבעים ובח"ס בזה, ולכו"ע אין להקל באופן דידעינן שלא יוליד מכח זה.

ב. שם ואפי' ניקבו כו' קמ"ל דכשאינו מוליד מפני סיבות אלו ג"כ פסול, ויש בזה חידוש דהא סריס ע"י כוס עיקרין או כריתת חוטין שבתוך הגוף כשר אף שפסולו מוחלט, וה"נ הי' מקום לומר דרק פצוע וכרות דפגמו ניכר פסול, וגם קמ"ל שקלקול כזה מוחלט וגרע מסריס חמה, ולפ"ז לא נתנו חכמים שיעור לחסר הפוסל, דזו מהלכות הרופאים כל שאינו מוליד מחמת זה. בהא דקתני אפי' אחת אנפצו.

ג. שם ב' פצ"ד ביד"ש כשר, פי' אף דבמציאות אינו מוליד כמו הפצוע ביד"א, ובפשוטו כל שנפצע ביד"ש כשר, דהלשון לא משמע ממעי אמו דוקא, מיהו בחולי יש מחלוקת בפ"י הירו', ומסקנת האחרונים ז"ל להקל, ובנתהווה ממילא באופן שאין לתלות החולי בפשיעתו, משמע דאף הרא"ש מודה, ומגיפת מחלות לפו"ר מסתברא דדמי לדעמים וברד דלכו"ע כשר.

ד. בדברי מרן זלה"ה דפצוע ביד"ש שנפצע ביד"א פסול, ומשמע דעתו ז"ל דביד"ש אינו פגום כ"כ, וכענין סריס דכוס עיקרין, ולכן נפסל ביד"א, אבל אם הי' הסברא דכיון דמשמים עבדי ל' אינו נדחה מקהל ד', י"ל דתו לא נוסף ב' פגם ביד"א, דהו"ל כנותק אחר כורת דבלא גזיה"כ לא הי' פסול, ובירו' יש לפרש הנדון בחולי ביד"ש ועדיין ראוי להוליד אלא שרפואתו גורמת פציעה ביד"א, מ"מ היכא דנפסל אבר זה ביד"ש במוחלט, לא מסתבר דכריתתו ביד"א תפסול, וכ"נ דעת האחרונים ז"ל, מיהו ע' בפנים, ונפצע ביד"ש באבר אחד וביד"א באבר אחר שמעתי מאמור"ר שליט"א דפשוט דפסול. הא דאיסתתם גובתא פסול, י"ל דחשיב דק, א"נ לבתר ריבויא דכולהו כל שינוי באברים המעכב מלהוליד פוסל, ויתכן דחשיב הפסול בזה שניקב למקום קטנים.

ה. שם אמר רבא היינו דקרינן פצוע, בביאור פרש"י, ואפשר לפרש דמסמיכות הלשון פצוע דכה דייק, דהול"ל פצוע ודכה דשני ענינים הם כדמפרש לקמן, שם פצוע בכולן כו' אפשר דכיון דכתיב פ"ד וכ"ש תרי מילי, ילפינן מזה דמלבד בשפכה יש פסול גם באברים אחרים, והיינו בביצים וחוטין, ואפשר דכל אחד לפי ענינו שמצוי ליפסל עי"ז, פצוע בביצים דך בחוטין כרות בגיד, במ"ש מרן זלה"ה דכריתת חוטין שבתוך הגוף אינה פוסלת, והיינו משום דקלקול מבפנים אינו פגום וכמו כוס עיקרין, ויש לעי' דלכאור' גרע מכוס עיקרין כיון שחוטין אלו הם המשך החוטי ביצים שבחוץ, מיהו באמת לא מצינו בגמ' ובפוסקים שמי שנתקעה סכין בבטנו יש לחוש לפצ"ד, וכיון שלא הוזכרו אלא האברים הידועים יש ללמוד מזה דמה שבתוך הגוף ומובלע בבשר אינו בכלל דלא ניתנה ההלכה לחפש ע"פ חכמת הניתוח בחוטין שבגוף, ובפרט שבתוך הגוף אינם ניכרין בפ"ע להדיא, אלא מובלעין היטיב ונראה הכל כחתיכת בשר, ורק ע"י הבחנה ועיון אפשר להכירם, וכיון שבתוך הגוף אין לנו להתייחס לאבר מסוים, הרי"ז כשתיית כוס עיקרין שמקלקל הגוף.

דסגי ברוב, וא"ל רבא תוספאה דמיירי בחתכה באלכסון והיינו כלפי רישא דקאמר, ולכן שפיר קאמר כחוט אף שנשאר ע"פ כולה, והחידוש דבשר עטרה אינו מעכב, או דגם הגובתא נחתך באלכסון וכשר, וכ"נ דעת הר"י והרמב"ם, ואפשר עוד דרבינא קשיא ל' אי ע"פ כולה א"כ כל הגיד קיים ומאי קאמר אפי' כחוט השערה, הא בבשר העטרה אכתי לא שמעינן שום פסול, - מפרש"י משמע דיש ענין בבשר העטרה עצמו דצריך שישתייר רובו, אף באופן שכריתתו אינה פוגעת בגיד ובגובתא, ובטור ורי"ז בזה, ולפ"ז לא מצינו מי שמיקל בכריתת הגיד מעטרה התחתונה ולמעלה אפי' משהו, דרוה"פ גורסין ע"פ כולה, ולגורסין ע"פ רובה מפרשי על בשר העטרה מצד עצמו.

ח. שם ניקב למטה מן העטרה שכנגדו כו' לק' מבואר דעצם זה שמזריע מב' מקומות אינו מקלקל כחו, אלא במקום שנכרת פסול, ולכאור' מדנקט ד"ז קודם סוגיא דכ"ש, יש ללמוד דהכא הפסול בגוף הגיד שאינו מבשל, ולק' מיירי בשותת שאינו יורה, ולפ"ז למעלה מן העטרה אפי' נסתם פסול, כדמשמע בפשוטו בניקב בביצים דאמרו צא וחזור, מיהו עי' לק' בזה, אבל לשון עטרה כ"ש מעכבת צע"ק לפ"ז, ושמא ה"ק בעטרה שתחת' גיד, כ"ש מעכב, ואי מיירי בלא נסתם י"ל דמיירי בחלק העטרה שמגעת עד הגובתא, ועסק"ט, הא דס"ד דנקב בעטרה קיל טפי י"ל משום דבשר לא נפסד כ"כ ע"י נקב כמו גיד. בפרש"י אם כונתו שהנקב רואה את האויר מב' צדדין או דכונתו שאילו הי' יוצא כנגדו הי' כך.

ט. ע"ו א' ניקב ונסתם כו' פרש"י שהנקב קיים אלא שמפני קטנו אינו נפתח, וניחא בזה דלא הוי ממש כברייתא דמיירי בנקב גמור ששותת וסתמו, וברי"ף ורמב"ם בזה, ולדעת רש"י נקב קטן כזה למעלה מעטרה אינו פסול, ולדעת ש"פ נראה דלמעלה מן העטרה פסול אפי' אינו נקרע כשנקרי, מיהו בהעלה ארוכה ונסתם לגמרי י"ל דכשר, ובניקבו ביצים נקטנו בפשיטות מדקאמר צא וחזור דלא מהני סתימה, וכ"ה סתמות הפוסקים, וברי"ז כתב דפסול ובניו ספק ממזרים, אבל בחוה"מ ראיתי שכ' דרי"ו יחידאה, וכן הביא במאירי י"מ דמהני סתימה, - בהא דנקרי ונקרע אי מיירי מלמעלה צ"ל דכשנקרי הגובתא מתרחבת בכל החלל ויוצא מתוכה

י. שם מדלא מנה בי' דורות, משמע דטעם זה קיים למסקנא. שם מי שע"י כריתה שופך, פי' מ"ר, וש"מ דקילוח מ"ר תלוי בכח ההולדה, ומש"ה סריס אינו עושה כיפה, וכהיום שגם הכרות מקלח, אין מקור לחדש דמ"מ אינו יורה כחץ, ומסתבר לומר דכהיום כל הכח נשלם בגוף כברזא דחבייתא, דהא חזינן במ"ר דבלחץ השלפוחית שבתוך הגוף סגי, ולענין בישול הש"ז ודאי ראוי לומר דנגמר בישולו קודם השביל המשותף, אבל מרן זללה"ה כתב דנקב פוסל בגיד כהיום, והיינו משום שותת, בדפסול נקב קתני כברייתא מפני שהוא שותת, וצ"ע דהא חזינן במ"ר דע"י כריתה ונקב אינו שותת, ומנ"ל דבש"ז שותת, ואאמור"ר שליט"א נקט בדעתו דאף הבישול נמשך בגיד, וזה מחודש יותר דהא בגמ' משמע במטיל מים מב' מקומות דהשיתוף עושהו עקר, ולמה נחדש דכהיום השיתוף אינו מגרע, ועסק"י - ובעיקר דין פ"ד וכ"ש נראין הדברים דכל שנשתנו הטבעים ומוליד אינו בדין פ"ד, דלא נאמרו בסיני סימני פ"ד דנימא שבכה"ג פסול לעולם, אלא הכל תלוי במוליד, ומצינו בכמרוז שהכריתה הנוספת לעשותו כקולמוס מכשרתו, וכן בגמ' דנו בכל דבר לפי הענין אם מוליד ולא בגודל הפציעה, כגון ביצה אחת וניקבה ואיסתתם גובתא, וש"מ דלא נאמרו הלכות בסוג הפציעה אלא זו מהלכות הרופאים אם מוליד, ובגמ' פשוט דלא יתכן שיווליד ויהא פסול דא"כ יש לדון בו דורות ויהא אסור בנתינה, ובאמת לא נתבאר בתורה אופן הפציעה ומתפרש הכי כל פצוע ודך שע"ז אינו מוליד, וכן כשע"י כריתה שופך ואינו יורה דממילא אינו מוליד, ואם נשתנו הטבעים ומוליד או שיורה, שוב אינו בכלל משמעות פצוע וכרות דקרא, ובמהרש"ל בזה, והלבוש כנראה לא ראה דטעם החולקים שאומרים צא וחזור, ולפי שלא רצה לומר שחולקים במציאות, חידש חילוק בסברא, ובזמננו שיש דברים שנשתנית הצורה באברים עצמם, י"ל דע"ז לא נאמר פסול כלל, ובזה לכו"ע יש להאמין שנשתנו הטבעים ומוליד, דאין סתירה לזה מדברי הגמ', וגם חזינן במ"ר שמקלח.

יז. שם יתיב רבינא כו' יש לפרש דרבינא משמע לי' מתני' בחתך ישר, וקשיא ל' א"כ כשהעטרה ע"פ כולה רובה קיים ואמאי קרי לה כחוט השערה, ולכן נסתפק

עטרה היינו מדין פצוע ביד"ש שחזר ונפצע ביד"א, וכאן יש קולא טפי שלא נכרת ביד"א עד הגובתא, ועוד בעובדא שכ' אאמו"ר שליט"א שם.

(א) ע"ה א' אר"י בנו של ריב"ב כו' אינו אלא סריס חמה וכשר, משמע שאינו מוליד אלא שהוא כסריס חמה שיש לו רפואה, והענין שבכל ביצה יש כח הולדה בפ"ע, אלא שכחה חלש כענין סריס חמה בכל גופו, ואפשר שיוזמן לפעמים כח ובריאות בגופו ובביצה ויוליד, ולכך אינו בדין פ"ד שאין הקלקול מוחלט, [וזהו שאמרו בירו' ובלבד של ימין, דבשל שמאל כוחה חלש ולא יתכן שיוליד, ואע"פ שאמרו שם בהדיא שבעל ביצה אחת אינו מוליד, מ"מ הצריכו של ימין דשייך שיוזמן שיוליד], מיהו מ"ש הראשונים ז"ל דחזינן כמה בנ"א שמולידין בביצה אחת ומעשים בכל יום, בזה ע"כ לומר שנשתנו הטבעים, דמדברי ר"י בנו של ריב"ב נראה שהדבר ידוע שאינו מוליד לכה"פ כסריס חמה, והוא חידש שאינו אלא כסריס חמה, [ואפשר שלכך אמר הרמב"ן צא וחזור, דאפי' לפר"ת דמיירי ביד"א מ"מ מבואר בגמ' שבדרך כלל אינו מוליד, מיהו לא מצינו שאמרו בגמ' צא וחזור אלא על מעשה אחד ולא על ריבוי מעשים שהעידו הראשונים ז"ל], וראיתי ברא"ש שכ' ואע"ג דקאמר אינו אלא כסריס חמה וכשר מ"מ אית ל' רפואה ופעמים שמוליד מדמכשר ל', מיהו אכתי אין זה מיישב המעשים בכל יום דלא הול"ל דכסריס חמה הוא כיון דעדיף מיני', וגם משמע שחכמים קבעו כן בחכמתם ולא יכלו להוכיח כן מהמציאות, אלא דכיון שגם חז"ל קבעו שיתכן שיוליד, אין השינוי גדול כ"כ אם בארצות אחרות ובזמנים אחרים נתגבר הכח הזה ומולידים, שו"ר בחת"ס סי"ז י"ט, [מיהו הרא"ש בסוה"ד נקט דהא דאמרו בירו' שאינו מוליד והוא סריס חמה, ע"כ ביד"ש קאמר דאינו מוליד משמע ל' במוחלט, אבל בתלמודן דלא קאמר אינו מוליד, מצינן לפרושי דפעמים שמוליד, ועי"ש בק"נ, אבל למש"כ גם בתלמודן

לנקב, ואפשר דהוה פשיטא לגמ' דלצד הארץ מיירי. ג' אופנים יש בניקבה עטרה עצמה, א' כנגד עטרה התחתונה, ב' בעטרה עליונה במקום שמגעת עד החלל, ג' עד גובה עטרה עליונה שתחת' גיד, וביאור הסוגיות בזה, ובדין נקב קטן למעלה מן העטרה ובדין העלה ארוכה ונסתם, ובדין נקב שאינו מגיע לגובתא.

י. ע"ה ב' כקולמוס וכמרוזב נראה מפרש"י דהכל בענין אחד שנחקק הגיד באמצעו, ובכמרוזב נשאר דפנות ובכקולמוס ניטלו גם הדפנות באלכסון, אבל לדעת הרמב"ם נראה דשתי צורות נפרדות הן, ונפ"מ בפירושא דשפייה מבר"א. בדברי הרי"ו בשם הרמ"ה דחקק כקולמוס וכמרוזב בעטרה פסול. במ"ש מרן זללה"ה דקולמוס וכמרוזב מיירי רק עד החלל ולא ניקב גובתא, וכ"ה בראבי"ה ורי"ו, וצ"ע בתו' ותו' הרא"ש בזה.

יא. שם סבר רבב"א לאכשורי, מסתברא דס"ל נמי המטיל מים מב' מקומות כשר, ואפשר דפעמים שנקרע הקרום מהעצירה אבל אינו מטיל מב' מקומות, ובזה מודה רבר"ה דחשיב רק עקר וכשר, ובפשוטו נראה דכהיום שיש נקב אחד בגיד יש לנקוט שנגמר בישולו בפנים, דהא בזמן הגמ' שביל משותף בדרך כלל אינו מבשל, דמטיל מים מב' מקומות דפסול ה"ה אם נקרעה כל הקליפה שביניהם ומטיל ממקום אחד, מיהו לענין יורה כחץ י"ל שאין השיתוף מגרע, וכנראה זו דעת מרן זללה"ה שגם כהיום נקב פוסל מפני שהוא שותת, אבל יש לדון בזה שהרי ודאי נשתנו הטבעים שהכרות אינו שופך אלא מקלח.

יב. כתב אאמו"ר שליט"א דיש לדון במי שאצלו הנקב למעלה מהעטרה אם כריתת עטרה פוסלתו, ולכאור' כיון דכקולמוס כשר אע"פ שלא גריד אלא מכח תחלתו ש"מ דההמשך נצרך רק לבישול, וכאן דההמשך אטום ואינו עובר דרכו אינו מבשל, ובלא"ה כיון שע"כ לחדש שינוי בבריאה שנגמר בישולו קודם, אין סיבה לחדש דמ"מ כח המשך הגיד משפיע למעלה, מיהו עיקר דברי הרא"ש שכ' דאפשר שמוליד צ"ע דמה"ת לחדש שינוי בבריאה בבעל מום שנאטם בשרו וניקב במקו"א, ומסתברא דלרווחא דמילתא אמר שאם יוליד לא נימא צא וחזור, אבל יש לנקוט שאינו מוליד, ולפ"ז לענין איסורא יש לדנו כפצ"ד ביד"ש, ואם באנו לפוסלו ע"י כריתת

ואמר שמואל צא וחזור, ואי כסריס חמה הוא אימור דאיתרמי לי' כחא בריא ואוליד, וקצת משמע מזה דר"י בנו של ריב"ב נמי מודה בזה, ואי לא פליגי צ"ע למה סתמו הדבר בגמ' דהא לאו סברא פשוטה היא לחלק דניקבה גרע מנחסרה לגמרי, וכן הא דאמרו כרות ככולן, קשה לפרושי בסתמות הגמ' דכרות בשתייהן דוקא ופצוע ודך אפי' באחת מהן, וכבר הק' כן בנמו"י, ומעון וכתות ונתוק וכרות מפרש בגמ' שנכרתו הביצים ותלויין בכיס והיינו שנכרתו החוטין, וא"כ בנכרתו חוטין כניטלה ביצה דמי, - מיהו בתו' כתבו דהלכה כמותו אף אי פליג את"ק, ור"ל דלפ"ז אפי' נפצעה כשר, וכ"ד הראב"ד ע"פ הירו', וכבר ביאר הרמב"ן בס' הזכות דאין להקל בכה"ג ע"פ הירו', שו"ר בחוה"מ בזה ועי' להלן.

תוד"ה שאין, ומשמע התם מתוך המסקנא דאירי ביד"א, כ"מ בירו' לפנינו דהוון בעי מימר דטעמי דר"י משום דביד"ש כשר, ורבנן פליגי עלי', אראב"פ קומי ר"ז כולה דרבנן, דפלוגתייהו אליבא דרבנן, ולפ"ז לר"י אפי' ביד"א כשר, דהא מוקמינן ברייתא דביד"ש כשר כרבנן, ומ"מ פליגי אר"י בביצה אחת, וכ"נ מסוגיא דלעיל שם דמצריך של ימין או שלמין ואי שריותא משום דביד"ש הכל כשר, מ"ש ימין ושלמין, וגם משמע דבאין לו כלל פסול, ולפ"ז הא דאמר בתור הכי הרי שעלו בו חטטין, ענין בפ"ע הוא, אבל הרמב"ן בס' הזכות גרס בגין הדין בעי מימר מ"ד כו' אראב"פ קומי ר"ז כולה רבנן הרי שעלתה חטטין מי מחמיר בה כו' ומפרש דהא פשיטא להו בירו' דר"י ביד"ש קאמר, אלא שראב"פ יישב שתי' הבריות דמ"ד ביד"ש פסול מיירי בעלו חטטין ולא מתחלת ברייתו, ואידך ברייתא דביד"ש כשר מתחלת ברייתו, ולכאור' קשה דא"כ הו"ל כולה ר"י, [שו"ר בחוה"מ שכ' דגירסת הרמב"ן הואי כולה דר"י היא], ואפשר שר"ל דלא פליגי רבנן אר"י כלל, ובריייתא דביד"ש כר"י או דר"י מכשר גם ע"י חולי ובהא פליגי רבנן עלי', מיהו זה דוחק לפרושי חידושי'

מתפרש דבדרך כלל אינו מוליד, וזהו שא"ל ר"א, ועירו' פט"ו סוף ה"ד כה"ג, שו"ר במרדכי עי"ש.

והנה דעת ר"ת ודעמי' דביד"א מיירי, ובאמת אם כונתו ללמד דכל ביד"ש כשר, אפי' אם העובדא דהוה התם הי' בביצה אחת, לא הו"ל למסתם הכי, אלא הו"ל שמעתי שהכשירו במי שאין לו אלא ביצה אחת משום דכל ביד"ש אינו אלא סריס חמה, [והי' לו לפרש שלא הי' לו אלא ביצה אחת, מיהו בזה י"ל דרעמים וחולי נמי ביד"ש חשיב], ולשון כל מי שאין לו, ג"כ משמע בכל האופנים, ואפשר דנקט הכי ולא קאמר דכל מי שיש לו ביצה אחת כשר, משום דפצוע ונקוב פסול, אע"פ שהביצה השני' שלימה, ולא אמרי' דכיון שאם תנטל הפצועה יתכן שיווליד, השתא נמי לא חשיב החסרון בגופו, אלא כמעכב חיצוני לכלים הראויים, קמ"ל דבעינן דוקא שאין לו אלא ביצה אחת, דכללא דפ"ד אינו תלוי אם שייך לתקנו ע"י שינוי בגופו, אלא כל שבמצב זה אינו יכול להוליד פסול עד שיתקנו כההיא דשפייה כקולמוס וכההיא דסתימת נקב, ומהא דפריך סריס חמה ס"ד, נמי משמע דלא מיירי בנוולד כן, דא"כ מאי קו' אם ג"ז בכלל סריס חמה, ובנמו"י תירץ דסריס חמה לקוי ממעי אמו, וזה אינו מיישב למ"ש הרמב"ן דר"י מיירי בלקוי ממעי אמו, ועי"ש עור, ובתוספתא פ"י ה"ג קתני ברישא כל שנפצעו כו' ולא הזכיר אפי' אחת מהן, ובתור הכי קתני דר"י בנו של ריב"ב, ואח"כ אר"י עובדא כנפצעו אחת מביציו דאריב"נ שפסול, ונראה מזה דר"י בנו של ריב"ב נחית לנדון ביצה אחת, ועלה מסיים ר"י דבנפצעה פסול.

ולכאור' נראה דאי ר"י פליג את"ק ומכשר אפי' בנפצעה אחת, לית הלכתא כותי', דהו"ל סתם במתני' ומחלוקת בברייתא, ולא אשכחן לעיל חשיבות ברייתא דכרמא אלא להכריע בפלוגתא דמתני', [וכ"כ הרמב"ן בס' הזכות עי"ש], ובתוספתא נמי פליג עלי' ר"י בשם ריב"נ ומעדותו נשנית מתני' דאפי' באחת מהן, ובגמ' נמי נקיט בפשיטות דניקב באחת מהן אינו מוליד

כר"י נגד ת"ק ומתני', ולדיד' גם נפצעה אחת כשר, וחרז' סילוא מיירי בתרויהו וכן כרות ככולן, ואמנם מיושב בזה סתמות הגמ' שלא חילקו בין פצועה לניטלה, אבל בפשוטו נפק מיני' חוט דמוגלא דקאמר, היינו להוכיח שהי' נקב מפולש, ואי בעינן תרויהו א"כ אין החוט מוכיח ע"ז, (אא"כ נפק החוט מאידך גיסא), וכבר כתבנו דמתני' דכרמא מצינו דמהניא רק להכריע בפלוגתא דמתני', ועוד דאי פליג יש לנקוט דמתני' נשנית מעדותו של ר"י בשם ריב"ז שנשנית בתוספתא אחר עדותו של ר"י בנו של ריב"ב וכמש"כ, וש"מ דהכריעו נגד עדותו, ולא הי' לפניו ז"ל ספר הזכות שהוכיח דאי ר"י פליג לא קיי"ל כותי' ולא סמכינן אירו' בכה"ג, מיהו בדברי סה"ת שהביא ז"ל מבואר דלא ניחא לי' לחלק בין פצועה לניטלה, וע"כ שסמכו להקל כבריייתא דכרמא.

ומסתברא דמה שסמכו להקל הוא מפני שנתאמת הדבר שמוליד, ואם בסוגית הגמ' מבואר שאינו מוליד ע"כ שנשתנו הטבעים, ואם לאו ע"כ לדחוק ולפרש דלמסקנא קיי"ל שמוליד, אבל עכ"פ אין כאן איסור, דכיון שמוליד אינו בכלל פ"ד, ולפ"ז באמת מיושב טפי כדעת החוה"מ דיש להקל אף בנפצעה, דבפשוטו ניטלה גרע מנפצעה או דכי הדדי נינהו, ורק מכח הכרח הגמ' מחלקינן ביניהו, וכיון דע"כ נשתנו הטבעים ומוליד בביצה אחת, אין לחדש דבאחת פצועה אינו מוליד, ברם ראיתי ביש"ש דנקט עיקר כגרסא ובלבד שלימין, ותו"ד ז"ל דאם כרתו הביצה מחמת לקותא בביצה אינו מוליד, אבל אם היתה שלימה וכרתה מחמת לקותא במקו"א, אין חסרון הביצה מונע ההולדה כשיודעין הרופאים לתקן הדבר היטיב עיי"ש, והנה מהלך הדברים הוא כמש"כ דאין להקל אלא כשבמציאות מוליד, אלא דנקט לפרש כן בתלמודן ובירו', וזה קשה לומר דגם בזמן הגמ' היו הרבה בעלי ביצה אחת שמולדין, כמשנ"ת לעיל דבשני התלמודים נראה שאינו מוליד, אלא יש לנו לומר שנשתנו הטבעים

דר"י בחולי שהרי לא הוזכר רמז לזה בדבריו, שו"ר דכ"מ ברמב"ן בהדיא דרבנן דניקבו ונימוקו מיירו בחטטין, ובאמת אי רבנן ל"פ, א"כ המסקנא דחולי כביד"א דמי, וא"כ למה כתב הרמב"ן דהדברים מטין דע"י חולי כביד"ש דמי [ועי' בסמוך בדברי הרא"ש], אבל אי ר"י מכשר גם בזה, שפיר קאמר דהדברים מטין כן כיון דפסק בירו' כר"י בהא, ולפמש"כ מפורש כן ברמב"ן דבריייתא דר"י בנו של ריב"ב מוקי בחטטין וחולי, ואפשר דסתמא דתלמודן משמע לי' הכי, ידידי שמים לא משמע נולד דוקא, וברא"ש ג"כ העתיק דמסקנת הירו' דר"י ביד"ש קאמר, דמפרש כולה רבנן אדלקמי', דמ"ד ביד"ש פסול ר"ל ע"י חולי, וזהו שכ' שם דבירו' משמע דליקוי ע"י חולי חשיב ביד"א, וגרס מי מחמיר בה כו' כגירסת הרמב"ן וכפירושו, דלא מיירי בהשלים נטילתה ע"י חיכוך בידיו, אלא כל שאינו ממעי אמו כביד"א חשיב.

מ"ש תו' אין כרתי את שריי לי', [דמשמע שע"י שיכרתנה יהא מותר], לכאו' צ"ל אין ברתו וכמ"ש הראשונים ז"ל, וכה"ג שם פט"ו סוף ה"ד אין ברי שריא לך, ועבהגר"א ס"ה סוס"ק י"ג.

ולענין הלכה אם באים אנו לדון מכח סוגית הגמ' הדבר קשה להקל, דמלבד שהרבה ראשונים מפרשים דר"י בנו של ריב"ב ביד"ש, הרי אפי' נפרש דבריו ביד"א כפשטא דתלמודן וירו' שלפנינו, אכתי סתמות הגמ' משמע דר"י פליג את"ק, דניטלה כ"ש מניקבה, וכדאמרי' כרות ככולן, ולפ"ז קשה להקל כותי' וכמש"כ לעיל דיש לנקוט עיקר כסתם מתני' וסוגית הגמ' דנפצעה אחת מהן פסול, אלא דאפשר שהי' פשוט לגמ' בלשון מי שאין לו אלא ביצה אחת דניטלה דוקא פליג, ובזה לא איירי ת"ק, ולכן סתמו הדברים, אבל כבר כתב הרא"ש בדעת הרי"ף דהדעת נוטה דסבר דפליגי מדסתם, [וממילא הלכה כרבנן, וכ"מ ברמב"ן דאי פליגי ודאי דהלכה כרבנן], וכמ"ק בתוספתא כמש"כ לעיל, ברם בחוה"מ נקט דעיקר הכרעת ר"ת להכשיר הוא משום דקיי"ל

דכיון דצריכה לשמש במקום שנים, צריך שתהא בתכלית השלימות, ואמנם ממ"ש תו' כדפירשנו ל"מ כן, אבל אם האמת כן במציאות, ודאי יש לפסול, ועי' בסמוך.

האחרונים ז"ל שתמכו בדעת ר"ת מכח המציאות שמוליד, הכריחו מכח זה שפי' הגמ' כותי', עי' מהרש"ל וחוה"מ, ובח"ס כ' דאם פ"ד דכתיב בתורה היינו שנפצעה או ניטלה אחת מביציו, לא יתכן שישתנה הדבר, דהתורה היא נצחית, ואפי' תוכיח המציאות בהיפך, נאמר על כולך צא וחזור, א"ו אין זה בכלל פ"ד דאורייתא, אבל אם ה' כסריס חמה שבדרך כלל אינו מוליד, בזה אפשר שישתנה באומנות הרופאים ויוליד, והנה בתורה לא כתוב באיזה אופן נפצע, וזו מהלכות הרופאים דכל שנפצע באופן שאינו מוליד פסול, תדע דלפ"ת דנפצעה גרע מניטלה, הרי ודאי דבמשמעות פצוע וכרות, ניטלה גרע, דהוא פצוע יותר עי"ז, ומ"מ אם בזה אפשר שיוליד, אע"פ שהפצע גדול יותר, אינו בכלל פ"ד דקרא, וכן בשפי' קקולמוס, חזינן דאע"פ ששייך תיקון עי"ז מה שבגופו, חשיב פצוע כ"ז שלא נתקן, ונכשר כשנתקן אע"פ שנכרת עוד מגופו, דלא קבעה תורה כלל בסוג הפציעה, אלא כל פציעה שמחמתה אינו מוליד, ונראה דמה"ט לא אמרה תורה מה נפצע ונדך, וכן בכרות שפכה, היינו דוקא כשע"י כריתה אינו מקלח אלא שופך, אבל אם יתברר שאחר הכריתה מקלח, י"ל דאין זה במשמעות כרות שפכה, ולא חשבינן ל' שינוי בתורה, ואף אם ה' כתוב בתורה בהדיא שנפצעו הביצים ג"כ י"ל שיכול להשתנות, אלא דאז נימא שדין התורה נצחי ואף אם יהא לו רפואה לא ישתנה הדין, כמ"ש הרמב"ם גבי טריפות.

ולכאור' יש נפ"מ היכא שהרופאים אומרים דהביצה השני' חלושה ולא יוליד, באופן שאם נולד בביצה אחת ואח"כ נעשה ביד"א שתהא חלושה לא היינו פוסלים, כיון שאין זה פסול החלטי, (אלא כעין סריס חמה), אבל הכא אין לך בו היתר אלא כשחזינן שמוליד, מיהו למאי

כמו שידוע שנשתנו בעוד דברים בזה, עי' להלן, ולפ"ז לא נצטרך לדחוק דניקבה הביצה ואח"כ ניטלה אינו מוליד, וניטלה שלימה מוליד, דאטו אם יעשה בה הרופא נקב קודם שיחתכנה יפסול, [מיהו מצי לחלק בין נקב ללקותא, אבל בגמ' מבואר דניקב אינו מוליד ובראב"ד מבואר דגם ניטל משום לקותא מוליד], ולפ"ז אפי' של שמאל ש"ד, אף דגרסת הירו' של ימין, ועוד דסתמא דתלמודן דלא מחלק משמע בכל ענין.

הרא"ש פ' דלגרסת שלימין אם נפצעה ואח"כ ניטלה אינו חוזר להכשרו, ועי"כ ר"ל דהלכותא של הפציעה גורמת קלקול בתוך הגוף ואע"פ שניטלה אינו מוליד, וזה כענין שכ' מהרש"ל דיש חילוק אם כרתוה מפני קלקול שבה או משום שבירת הגוף או אבן, ועמש"כ בזה לעיל, אבל בתו' כתבו דר"ל שאם נפצעה אפי' אחת גרע טפי כדפי', והיינו כפ"ת דנפצעה גרע מניטלה, ולפ"ז הוה שפיר פסול שחזור להכשרו בניטלה, וכדבריהם העתיק במדרכי, וכבר כתב מרן זללה"ה ס"ט סק"ד דדעת הראב"ד ותו' דלא כהרא"ש, מיהו דעת מהרש"ל דכל העדיות שמוליד הם בלא נתקלקלה הביצה, ואמנם בראב"ד כתב דאף בנתקלקלה כן, אבל צ"ע אם יש לזה כח עדות של מעשים בכל יום, דלפמ"ש עיקר הסמך הוא מפני שבמציאות מוליד, ומ"מ קרוב הדבר דבכל ענין מוליד, אלא שהעובדות שידע מהרש"ל היו בכה"ג, וכבר כתב מרן זללה"ה שם ס"ק ע"ד מהרש"ל דבסוגית הגמ' משמע שבכל ענין אינו מוליד, עי"ש, וכיון דע"כ נשתנו הטבעים בזה יש לנקוט דסגי בביצה אחת, ואין לחלק בסיבה שניטלה, ולפי עדות הראב"ד דאף בביצה שנתקלקלה וכרתוה מולידין, ניחא טפי הא דהתירום בנשותיהן, דכיון שהביצה נתקלקלה ביד"ש מותרין, ואח"כ ראו שמולידין, מיהו אין קו' אם נתאמת הדבר עי"כ בנ"א שלא הי' בהם דעת לישאל לחכם, - בחת"ס סי' י"ט ראיתי שפי' בדעת תו' ובלבד שלימין שזו שנשארה תהא שלימה, ואפי' חסרון שאינו פוסל לא יהא בה,

דנקטו האחרונים ז"ל שהמציאות מוכיחה שמסקנת הגמ' דנטילת ביצה אחת אינה פוסלת, י"ל דחזר דינו כבעל ביצה אחת, דאינו נפסל בכחש מועט, מיהו למ"ש החת"ס בפי' הירו' דבעינן שתהא הביצה הנותרת שלימה בתכלית הובאו דבריו לעיל, א"כ לכו"ע פסול בכה"ג, וכע"ז פי' אאמו"ר שליט"א בס"ח סק"א ובלבד שלימין שהיו שתייהן שלימין, אבל אם נטל את היותר בריאה לא מכשרינן, עיי"ש.

(ב) שם ואפי' ניקבו ואפי' נמוקו ואפי' חסרו, לכאור' משמע דכולהו בכלל פצוע, אבל אפשר לפרש דקמ"ל פצוע ודך וכרות, דנמוקו בכלל דכה, וחסרו בכלל כרות, והא דלא חשיב חסרו בכלל פצוע י"ל דעיקר הביצה קיימת, ואילו ניקב בעומק כשיעור שחסר, הי' מוליד, אבל חסר מגרע טפי, (וכמו באתרוג דניקב מפולש דוקא וחסר אפי' אינו מפולש וכמ"ש ביש"ש עיי"ש), וכולה מתפרשת בדידעינן שקלקול זה גורם שלא יוליד, דבחסר כ"ש לא מסתבר לפסול, [ומ"ש רש"י כ"ש ר"ל שאין שיעור בדבר אלא כל שאינו מוליד], וכן בניקב ונימוק, [ועי' לעיל סק"א דלהכי אמרו בגמ' נפק מיני' חוט דמוגלא, לומר שניקב עד תוך הביצה], אע"כ ה"ק אפי' פציעות אלו בכלל איסור פ"ד כשאינו מוליד מחמתן, דהי' מקום לומר דוקא נפצעו שהוא כלשון נתפצעו האגוזים שנתגלעה הביצה ונפתחה כולה פסול, אבל נימוקו דהביצה שלימה כפרש"י או שנתמססה (כענין מעוך וכתות) ולא נתפצעה אלא שנעשית רכה כדבר שנתמעך, י"ל דלא חשיב חסרון הניכר מבחוץ והרי הוא כסריס ששתה כוס עיקרין או שנחתכו החוטין בתוך הגוף, וכן שחסרה כיון דהיקף הביצה שלם, הי' מקום לומר דאע"פ שאינו מוליד כשר, וקמ"ל תנא דהכל בכלל פצוע, או דמדכא וכרות ילפינן להו, (ומש"ה לא מפרש להו במתני', דמפרשא רק לשון פצוע), שו"ר בספרי דמרבה פצוע מקצתה מכרות שפכה, [וכ"ה בגרסת הילקוט, אבל הגר"א הגיה ת"ל דכה], וזה כמש"כ דבחסר דהיינו פצוע מקצתה בעינן לריבויא

דכרות, ולהאמור אף כשידענו שאינו מוליד הוצרכנו לחדושא דברייתא, חדא דלא נימא שפסולו כדין סריס ששתה כוס עיקרין, דבעינן שיהא פסולו ניכר באברים החיצונים, ועוד שכשאנו מוליד מחמת זה, הר"ז פסול החלטי, ולא כניטלה הביצה לר"י בנו של ריב"ב דשייך שיוליד, וכבר נתבאר בכ"ז בספר מרן זללה"ה ס"ט סק"ט ועיי"ש שכ' דאי חסר לאו כ"ש א"כ לא למדנו עדיין מדברי חז"ל עד שנחקור ע"פ רופאים ולא יתכן אלא חז"ל כבר עמדו על חכמת הרפואה ולמדונו הלכות ברורות, ולפמש"כ דמייירי בדידעינן שאינו מוליד, מייירי שפיר בחסר שיעור חשוב שיש להכריע מסברא שאינו מוליד, ועכ"פ לא נחתו חז"ל להשמיענו בגודל הקלקול של חסר, אלא בדינו, וכמשנ"ת, ומרן זללה"ה שם ג"כ הזכיר סברא זו בהא דאיצטרך לריבויא מקצתו, אלא שכ' בלשון אחר עיי"ש, וראיתי בספר אאמו"ר שליט"א שם סק"ג שכ' ע"ד מש"כ, - ועי' להלן בדין נכרתו חוטין שבתוך הגוף, שכ' מרן זללה"ה להכשיר, ואפשר שנתמעטו מפני שאינן בכלל פצוע ודך וכרות, דמתפרש הכל באיברים החיצונים.

לכאור' הו"ל למיתני ואפי' אחת מהן לבסוף, וכמ"ש תו' דבכולהו ה"ה אחת, ולמ"ש תו' דר"י ל"פ את"ק, י"ל דאי הוה קתני ואפי' אחת לבסוף הוה משמע דאתא לאיפלוגי עלה, [ואי הוה קתני ואפי' ניקבה נמקה וחסרה, הוה משמע דר"י פליג אכולהו, ולדידי' דוקא שתייהן ודוקא נפצעו], ולפמש"כ דעיקר פירושא דפצוע הוא בנפצעו, ניחא טפי דנקט אפי' אחת מהן בעיקר פירושא דקרא, ובתר הכי קתני הנלמד מריבויא, וכן במתני' קתני רק פצוע ואחת מהן, [ולפי הנראה בתוספתא היו שונין תחלה דין פצוע דכה בשתייהן ואפי' ניקבו וכו', אלא דאין מזה רא' לאפוקי אחת, דכך הדרך לשנות לשון רבים בביצים], ור"י העיד דאחת מהן כסריס חמה הוא, ואתא ר"י לאפלוגי עלי' והעיד מריב"נ דאפי' נפצעה אחת פסול, ומעדותו נשנית משנתנו, ואותם ששאלו

לן דממעני אמו עדיף, ואי משום דהראי' מדלא כתיב הפצוע, אכתי י"ל שזהו רק גילוי דלא כל פצוע פסול, ומסברא מחלקינן בין ביד"א לביד"ש, (ויתכן שהסברא בזה דהפסוק מתפרש שהקב"ה אומר דאותו שהוא פצוע לא יבא לקהלי, אבל אם מן השמים פצעהו הרי הוא כבתוך הקהל, וכענין בעל מום שלא יבא להיכל המלך, אבל אם המלך קיבל קרבנו ונטל עינו ממנו, אין בזה חסרון מום, ועי' בחינוך מ"ש בזה סברא אחרת, (ולפירושו נפל מן הגג ה' מקום להכשירו, ויש לדחות)), וכ"נ ברש"י דברד ומעי אמו כולוהו חד טעמא, ולכן פי' ביד"ש רעמים וברד או מעי אמו, וברשא דהפצוע פי' לאפוקי מעי אמו, וכן פי' לעיל כ' ב' חולי, דכל הני ביד"ש מיקרי, מיהו ביד"א אפי' אנוס פסול, כגון שנפל ונפצע, כדתיניא בתוספתא, וכן דומיא דממזר שאפי' נפל ונתקע או בהוראת ב"ד הוי ממזר, מיהו מחרזי' סילוא אין ראי' דהתם לא קאמר שהוא פסול, אלא שאינו מוליד, וגם ביד"ש אינו מוליד כמש"כ, אבל הרמב"ם והסמ"ג שהעתיקו קוץ כנראה זה מעובדא זו.

דעת הרמב"ן בס' הזכות בפי' הירושלמי דע"י חולי וחטטין פלוגתא דתנאי הוא, וממעני אמו לכו"ע כשר, ור"י בנו של ריב"ב מכשיר אף בחולי, וקיי"ל כותי', כמשנ"ת לעיל סק"א, וז"ל הרמב"ן דכי קאמרי רבנן אפי' נקבו ואפי' נמוקו כגון שהעלת ביצה שלו חטטין כו', והיינו ברייתא דר"י בנו של ריב"ב, ומוקים לה בחולי ובהא פליגי, ולפ"ז ניחא שכ' דהדברים מטין דע"י חולי וחטטין כשר, דאפי' למאן דמוקי פלוגתא דתנאי בהכי, הא מסיק התם דהלכה כר"י בנו של ריב"ב, ויתכן דסתמא דתלמודן נמי משמע לי' הכי, [מיהו להרמב"ן לשיטתו דלישני' דר"י משמע שמתחלת ברייתו לא הי' לו אלא ביצה אחת, קשה איך מפרש עיקר חידושו ע"י חולין, וכבר נתבאר לעיל סק"א דאי מסקנת הירו' דר"י ביד"א קאמר, מיושב טפי לומר דההמשך ענין בפ"ע, ולא נצטרך לדחוק דמ"ד ביד"ש פסול ר"ל ע"י חולי.

לריב"נ אם אשתו תתייבם סברו כר"י בנו של ריב"ב דכסריס הוא, ושאלו אם דינו כסריס אדם, שאין לו רפואה, וסברי כר"א דסריס אדם לא תתייבם אשתו, וא"ל דדינו כפצוע דכה, וכיון שאותה מעשה בנפצעה הוה, לכך שנאזה במתני' ובברייתא בנפצעה, וכ"ש ניטלה, וזה כפי המהלך דר"י פליג את"ק, וכמש"כ סק"א.

ג שם ב' אר"י א"ש פצוע דכא ביד"ש כשר אמר רבא כו', מהא דאיצטריך קרא להכי, יש ללמוד שאינו מוליד וגרוע מסריס חמה, ומ"מ כשר דלא אסרה תורה אלא פצוע ביד"א, ולמש"פ רש"י ע"י רעמים וברד הדבר פשוט בסברא דאין חילוק אם לקה באבן או בברד, והוצרכנו לזה רק אם נימא דבעינן ממעי אמו דוקא שנוצר כך, וה"נ מסתברא דהא כל דיני פצ"ד בכלל ההיתר, ואין לו ביצים אפי' נוצר כך אין לו רפואה, ולא מצינו רפואה אלא לסריס חמה שאין חסרון באבריו, אלא בכח הגוף באופן כללי, ולפ"ז לא דמי לחרותה ביד"ש חולין נ"ה ב' דהתם ההיתר מפני שביד"ש יש לו רפואה, ולכן איכא למ"ד דרק ביד"א טריפה לאפוקי בהמה, דס"ל שגם לזה יש רפואה, אבל בשמעתי' שההיתר מפני שנעשה ביד"ש, א"כ בהמה לאו ביד"ש חשיבא, (דיקא נמי דהכא קתני רק ביד"ש כשר והתם קתני ביד"א טריפה, ומשום דפליגי אי אדם דוקא פוסל, או דכל שאינו ביד"ש פוסל), מיהו יש לדקדק מהתם דלשון ביד"ש מתפרש כל שאינו ע"י מעשה אדם ובהמה אלא מן השמים כברד ורעמים, וכמש"פ רש"י שם, דהתם משמע דלכו"ע לא בעינן ממעי אמו.

לשון ביד"ש לא משמע דוקא ממעי אמו, דמי שני לי' למימר נולד פצוע דכא כשר, מיהו יש לדחות דמשכח"ל סרסו אדם במעי אמו דפסול כמ"ש בירו' ה"ה דדינו כסריס אדם וסריס חמה דלכו"ע אינו חולץ ואין חולצין לאשתו ופסול לבא בקהל, ומ"מ פשטות הדברים משמע שאמנם נפצע אלא שאירע לו ביד"ש [וכההיא דחולין והכל ביד"ש] ועוד דממזר נמי ממעי אמו ממזר, ועוד דכיון דבאין לו רפואה קיימין, מהיכן פשוט

(ד) כתב מרן זללה"ה ס"ט ס"ק דפצוה ביד"ש שנעשה פצוה ביד"א פסול, ואפי' כשהפצוה ביד"ש ג"כ לא הי' לו רפואה, והנה בסירוס שמבפנים כשתית כוס עיקרין, מסתבר דהפציעה מבחוץ ביד"א פוסלתו, דעדיין לא נפגם בחסרון דפ"ד וכ"ש, אבל בנפגם בנטילת הביצים ביד"ש, יש לדון דהכורת את הגיד אינו מסרס ואינו פוגמו יותר, ליחשב פ"ד ביד"א, שכבר נשלם פגמו ביד"ש, וכמ"ש מרן זללה"ה שם דגברא קטילא קטל, אלא כנראה דעתו ז"ל דביד"ש אינו פגום כ"כ, ודמי לסירוס דכוס עיקרין, ולכן מועיל הסירוס ביד"א לפסלו.

ולכאור' נראה דמה שדנו בירו' בשחין שמחכך בו ביד"א, היינו כשלא נפסל מכח השחין, דמ"מ המכה שביד"ש גרמה לכך, אבל אם כבר נפסל אבר זה מלהוליד אין גריעותא בנטילתו, ואפי' אם נאמר דביצים וגיד נפסל בכה"ג, כיון שהגיד ראוי מצד עצמו, אבל באותו אבר משנפסל, אין מוסיף גריעותא בנטילתו, ובחווה"מ כתב דמשנתמססה אין גריעותא בנטילתו ביד"א, וכונתו שם דבודאי אין לה רפואה וממילא לא גרעה בנטילה ביד"א, עיי"ש שהשואל חשש שגרע בנטילתו לענין רפואה, אבל ה"ה דבלא נתמססה יש להתיר כל שהוחלטה שאין לה רפואה, אבל האחרונים ז"ל הזכירו נדון הירו' כשנתקלקלה כבר ביד"ש כלשון היש"ש שאפי' הוא כורת מחמת קלקולן שנמוסו ונמוחו כבר הוא כשר, ולא נחית לבאר אם כבר נפסד מלהוליד עיי"ז, אלא דסתמא בהכי מיירי, ומשמע לכאור' מזה דבלא נפסד אע"פ שמכח הכאב והחולי צריך ליטלו, חשיב ביד"א, וצ"ע, [שו"ר בספר אאמור' שליט"א במכתב עיי"ש], ומ"מ משמע מדבריהם דפציעה ביד"א פוסלת אחר שנפצע ביד"ש ונפסל, וכמ"ש מרן זללה"ה מדדנו רק כשכבר נפסדה הביצה הזו ביד"ש, ואמנם כשנוטל הביצה כולה ביד"א, נסתלקה הפציעה שביד"ש, מ"מ אין סברא לחלק מאחר שכבר נפסל ביד"ש, ועדיין יש לדון בזה דאפשר דלמסקנתם מודו דמשנחלט פסולו

ודעת הרמב"ם אפשר שפי' והוא מחכך או מסיית דעל החולי קאי שהוא ממסה או כורת את האברים, ולא נחתו לנדון אם האדם מחכך בשחין, אבל לכאור' יש לפרש דבעיא היא בירו' אי חשיב כביד"א כיון שהוא מחכך או מסיית (אפשר שהוא כמו מסתת), או"ד כיון שהחולי מכריחו לכך, כביד"ש דמי, ומסיק דכביד"ש דמי, וזהו פי' מהרש"ל ביש"ש עיי"ש שפי' כן דברי הרמב"ם, ומ"מ לכל הפירושים חולי כביד"ש דמי, אבל הרא"ש העתיק מהירו' דחולי כביד"א דמי, ואם הי' גורס כולה ר"י היא הוה ניחא, דלרבנן כל ביד"ש פסול, והברייטות כר"י דקיי"ל כותי', ומ"מ איכא למ"ד ביד"ש פסול בבא ע"י חולי, ומפרש דדינו כביד"א, ומ"מ שפיר קרי לי' ביד"ש, אבל אי גרס כולה רבנן ומפרש דר"י ביד"ש קאמר, א"כ ע"כ מבואר דחולי לר"י מיהא כשר וכמ"ש הרמב"ן, ועי' לעיל סק"א, וצ"ע, וכבר העיר בכ"ז בחווה"מ ועיי"ש דנקט עיקר בירו' דפלוגתא דתנאי היא בחיכך האדם בשחין, אבל לא רצה לפרש דבעיא היא ופשיט דכשר, ולכן הק' על היש"ש למה פסק לקולא.

ולענין הלכה כ' ביש"ש ובחווה"מ דע"י חולי מיקרי ביד"ש דכ"ד הרמב"ם והסמ"ג וכ"כ הרמב"ן שהדברים מטיין, וגם דעת רש"י משמע כן, אבל הרא"ש כ' בדעת רש"י דחולי חשיב ביד"א, ובאמת ברר שהזכיר רש"י יש לדון בו, דהמניח אדם בחוץ בשעת הברד שיפצע יש לחשבו ביד"א, וזה שיצא ותקפו הברד אין זה אלא כנפל ונפצע ושאר אונסין דפסול, [וכבר הזכיר בחווה"מ דזה הוה רבותא טפי מחולין], ושמא חשבינן לי' כירו מן השמים חץ מכוון לעברו, וחשיב שפיר בקולא דביד"ש, כענין שכ' במכת ברד ובאבני הברד, - ברא"ש מבואר דאיסתתם ממילא כשר, ויש"מ דיש תופעות בגוף דמיקרו ביד"ש ורק בחולי שיש לתלותו בפשיעת האדם פליג, כ"נ מדברי האחרונים ז"ל, ואמנם נראה לפ"ז דמגיפת מחלות אף להרא"ש כביד"ש דמי.

הנקב דלק' ע"ו א', יש ללמוד מזה דלא חשיב שנסתם ביד"ש, אע"פ שמכה אינה סותמת, שוב נראה די"ל דדינו כניקב ובכלל פצוע הוא, דאע"פ שנקב כזה אינו פוסל היכא דלא אסתתם, אבל השתא חשבינן לגיד כפצוע שמוציא מנקב, דקריעת הקרום הכרחית היכא דאסתתם, ולכן לא דיינינן על הסתימה כמצב בפ"ע לומר שאינו פצוע, אלא אסתתם פירושו ממילא שמוציא ממקו"א והיינו פציעתו, וחשיב ביד"ש כיון שעיקר הקלקול בסתימה, וגם זהו הגורם, וצ"ע.

ה) שם אמר רבא היינו דקרינן פצוע ולא קרינן הפצוע, פרש"י דמשמע הפצוע מעיקרא כגון ממעי אמו, ואע"ג דלא כתיב המזור והעמוני, מ"מ הכא דאיכא למיטעי להכשיר ממעי אמו, הו"ל למכתב הפצוע, מיהו קשה דדילמא הוה מפרשינן דדוקא ממעי אמו פסול, שלא היתה לו שעת הכושר, ועוד דכיון דאינה סברא פשוטה לחלק בין ביד"א לביד"ש, שפיר י"ל דלא איצטריך לשנות ולכתוב הפצוע, ולישני' דרבא משמע שהי' ראוי לכתוב כך, אי לאו דאתא לאפוקי ביד"ש, ועוד דלשון דקרינן משמע שהשינוי רק בקריאה, ואפשר דכיון דאמר רבא בסמוך דרך כולן פסול, וזהו לשון דכה דקרא, א"כ לא הו"ל למיכתב פצוע דכה בלשון נסמך, דמשמע פצוע בדכה, והול"ל פצוע בקמץ תחת הפ"א, דמשמע פצוע בכולן ודכה בכולן, והשתא דאתא לאפוקי ביד"ש ניחא, דמשמע פצוע של דיכה, [דמשמע שאדם דכו], אבל לא ממעי אמו או ביד"ש, ולפ"ז השינוי רק בקריאה דקרינן בשוא תחת הפ"א, ומ"ש בגמ' הפצוע אין הכונה למכתב בה"א, אלא לפי שאין ניקוד כתב הפצוע, דכשיש ה"א הידיעה בראש התיבה בדרך כלל אינו נסמך, וממילא מובן שיקרא בקמץ, או דיש לגרוס בלא ה"א [עי' במסורת הש"ס בשם הערוך], ולפ"ז אין לדקדק ממשמעות הדרשא למעוטי רק ממעי אמו, ובלא"ה נמי מתפרש דיש סברא לחלק, והו"ל למכתב לאפוקי מזה, וכמש"כ, ואם הסברא כוללת כל שביד"ש, ממילא הכל בכלל.

ביד"ש תו לא מיפסיל ביד"א, ואין ספר ב"מ ובית אפרים תח"י, שוב שמעתי דמביצים לגיד ודאי נראה דביד"א פוסל אחר ביד"ש, — וצ"ע בתשו' חת"ס סי' שדן שמא חתך הרופא יותר מבשר שהרופא גורדו, ולכא' מה בכך הרי הביצה כולה נפסדה ביד"ש, ואטו בחתיכת משהו נוסף ביד"א יפסל, והרי אין לדון אלא בנתקלקלה ביד"ש ונטלה, או בנטל את השני' או כרת את הגיד, דהפציעה ביד"א בפ"ע פוסלתו, אלא שבלא"ה פסול הוא, אבל בכרות ביד"ש עד חצי הגיד, וחתך עוד משהו, לא נעשה ביד"א פציעה הפוסלת, ועי' בספר אאמור"ר שליט"א במכתב שבאמת כתב דאין נפסל בחתיכת החוטין אחר שניטלה הביצה ביד"ש, והביא שם דברי החת"ס, — ויש להסתפק בניקב הגיד ביד"ש, וחזר ונקבו ביד"א למטה מן הנקב הראשון, דלכא' בכה"ג לא חשיב נקב בגובתא, דיש כבר נקב למעלה ממנו, שיוצא דרך שם, וא"כ לכו"ע יהא כשר, אבל א"כ בנפסק הגובתא קודם הגיד, דהיינו חוטי ביצים, ג"כ נימא הכי, דהגובתא שבגיד אינה דש"ז, שאינו מגיע לשם, מיהו עי' לק' סוסק"ה דקלקולין שבתוך הגוף אינן בכלל אפי' באותו חוט עצמו, ולכן לא חשבינן כריתת חוטי ביצים ככריתת גובתא דגיד, ששניהם מתחברים בתוך הגוף.

בה"א דאסתתם גובתא דש"ז ואפיק כו' לכא' הפציעה היא הסתימה, דמה שניקב אח"כ למקום קטנים, אינו נקב הפוסל, דהא קיי"ל המטיל מים משני מקומות כשר, ולכן כ' ביראים דחשיב ביד"ש, ויש לעי' אי בעינן דוקא פצוע דך וכרות, אמאי פסלינן סתימה, וי"ל דבכלל דך הוא שנדחקו הדפנות ונסתם, ואפשר דלבתר דאתרבי בכולהו פצוע דך וכרות, מפרשינן דכל קלקול בשינוי האברים המעכב בהולדה פוסל, מיהו ביראים באמת כתב דחשיב עקר ולא פצוע וכרות, ולע"כ שם, וכבר כתב בק"נ בשם הרא"ש בתשו' דאסתתם ע"י מכה, ואם המכה מיעכה את הגובתא ונסתם ניחא בפשיטות, אבל אם נפצע וע"י הליחה נגלד המקום ונסתם, כענין סתימת

שם במתניתא תנא כו', פי' כיון דמתניתא ילפא דפ"ד באו"מ מממזר, ממילא ילפינן מיני' גם לענין זה.

שם אמר רבא פצוע בכולן כו', משמע דפירושא דפצוע דכה, היינו פצוע ודך, ולא הוזכר מה נפצע, וביותר מוכח כן בסמוך דלא ידעינן דפצוע באו"מ, אלא מכרות שפכה, ועי' ירו', ויש לעי' א"כ מ"ט פלגינהו קרא פצוע דכה וכרות שפכה, ועמש"כ לעיל ביישוב הסמיכות דפצוע דכה, אבל מ"מ משמע דפצוע ודכה לאו בשפכה, ובמתני' נמי משמע דפצוע בביצים וכרות בגיד, וי"ל דאי לאו דפלגינהו לא הוה פסלינן בביצים וחוטי ביצים כלל, דאע"פ שאינו מוליד הו"א דדינו כשתה כוס עיקרין, והשתא מתפרש דפצוע ודכה שלא בגיד, וכרות בגיד, וילפינן להו מהדדי, ונראה דהיינו נמי חידושי' דרבא דאע"ג דקרא מתפרש פצוע בביצים וכרות בגיד, ה"ה בכולן, וקרא אורחא דמילתא נקט שהביצים נפסדים בפציעה טפי מגיד שאינו מתבקע מפציעה, וכריתה בביצים, היינו פציעה דידהו, וגם לא שכיח אם מתפרש שחתכוהו לשנים ולא שהכריתוהו לגמרי, ועוד דבעי למכתב שפכה לגילויא דבאו"מ מיירי, ולפ"ז לא בא רבא לאפוקי מטעות, אלא קושטא הוא דפצוע בביצים וכרות בגיד, וכדתנן במתני' ואפשר עוד דרבא מפרש דך בחוטין, דכיון שדקין הם נופל לשון דיכה, ולא בביצים וגיד דנפצעין קודם הדיכה, ולפ"ז באמת פצוע דכה ענין אחד הוא בביצים וחוטיותהו, ומינה יליף רבא דין חוטי ביצים, ועי' קאמר דכולהו ילפי מהדדי לכולן, וקרא נקט אורחא דמילתא בכל חד לפי ענינו, - ולפי מה שצדדנו דפצוע בביצים ודכה בחוטין, י"ל דגם כשנתקלקל מלהוליד באופנים אחרים פסול כגון באיסתתם, דלא אמרה תורה אופנים אלו דוקא, אלא לרמוזי ג' אברים שקלקולם פוסל, והכל פוסל בכולן, מיהו בעינן דוקא פסול הניכר לעינים, ולא סגי בזה שאינו פועל תפקידו, דפצוע דכה וכרות כולהו בקלקול הניכר באברים, ועי' לעיל סוסק"ד

דאפשר דאיסתתם בכלל פצוע, כיון שהסתימה מחייבת פציעת הקרום, וחשבינן לי' כניקב שמוציא ממקו"א, ולפ"ז אפשר דלא משכח"ל קלקול הניכר שאינו בכלל פצוע ודך וכרות.

שם בין שנכרתו ביצים בין שנכרתו חוטי ביצים, כשנכרתין החוטין חשיבי הביצים ככרותין, ונתוק וכרות בביצים פרש"י קדושין כ"ה ב' שכרותין החוטין שהביצים תלויין בהן, והכי משמע בבכורות ל"ט ב' דתליין הביצים בכיס ע"י הכריתה, ולפ"ז נכרתו ביצים היינו הביצים עצמן, ומיירי באופן שאינם בכלל פצועין, ומשכח"ל שחסר מהן משהו והם כשלימין או שהחוטין שלימין וכרת הביצה סמוך לחיבורה בחוט ועסק"ב.

כתב מרן זללה"ה דאע"פ שהחוטין ביצים נכנסין בגוף ומתעגלין כמו חצי קשת עד שמגיעין לגיד, אם נכרתו בתוך הגוף כשר, ודינו כסריס ששתה כוס עיקרין, דאין לו רפואה וכשר, ובאמת אם החוטין משמשין קודם הביצים, הי' הדבר פשוט דרך מן החוטין ולחוץ סירוס פוסל, וכל מה שנמנע ע"י שאר חלקי הגוף דינו כסריס, [עי' חולין מ"ה ב'], אבל כאן שכבר נחשב חלק החוט שבחוץ כאברים חיצונים, מנ"ל שהחלק שנכנס בגוף שהוא היותר חיצוני שבו אין פוסלת בו כריתה, ומלשון רש"י שכ' חוטין שהביצים תלויין בהם בגוף, משמע (שאם לא נשתנה בתליית הביצים ע"י הכריתה אין דינן כחוטי ביצים) דחיבור החוטין לגוף זהו סוף המקום הנקרא חוטי ביצים לענין זה, אבל לשון הרמב"ם דחוטין היינו שבילין שמתבשל בהם הש"ז משמע דכל השביל ההולך מהביצים לגיד בכלל חוטין, ומרן זללה"ה כתב דמדלא הוזכר בגמ' ובפוסקים משמע שאינו נפסל בהם, ואפשר כונתו מדלא הוזכרו אלא החוטין הניכרין בפ"ע כשבילין, אבל חוטין המובלעין בתוך הגוף אינם סתמא בכלל חוטין, ובאמת היו צריכין להזכיר בגמ' ובפוסקים שאם נתקע סכין בשיפולי מעיו יש לחוש שנכרתו החוטין שבפנים, ונמצא שהדברים סתמן כפירושן

לעולם גם אם יארע שמולידין א"כ לרבא יש לדון שגם זרעם יפסל, דמשמע דלא סבר דטעמא משום דרק איהו פסול, ויש לדחות).

שם מי שע"י כריתה שופך כו', בפשוטו אמר קאי, נדאש"ז לא נופל לשון מקלח, ולק' קאמר בזה דכרות שותת, מיהו אפשר דשניהם בכלל, כיון שאינו יורה כחץ], וכדאמר' יומא ל' א' דמצוה לשפשף ניצוצות שלא יחשדוהו בכרות שפכה, וה"נ אמר' לק' פ' ב' דסריס אין מ"ר עושין כיפה, וחזינן מזה דקילוח המ"ר תלוי בכח ההולדה, ואותו כח משותף לש"ז שיהא יורה כחץ, ואמנם אמר' חגיגה ט"ו א' דסגי בזה שביציאתו ה' יורה כחץ, כדי שיוכל להזריע גם באמבטי, מ"מ יורה כחץ הוא כפשוטו כענין מקלח כנגד שותת, והיינו דאמר' דאיהי קים לה ביורה כחץ ואיהו לא קים ל', ולפ"ז נראין הדברים דההוא דאיסתתם גובתא דש"ז ואפיק במקום קטנים ה' יורה כחץ, דכמו שבמ"ר לא נתקלקל כח זה, ה"ה בש"ז, וכן במטיל משני מקומות, ור"פ חידש דבמקומה מבשלה, וזה מלבד היורה כחץ.

וכהיום שאין בגיד אלא נקב אחד כתב מן זללה"ה דניקב דינו כניקב לגובתא דש"ז,

ולכא' ה' נראה דהא דפשיטא ל' דנקב פוסל בו, אין הטעם משום דגם בגובתא המשותף מבשלה, דאין הדבר פשוט להכריע כן, אלא דטעמא דנקב פוסל הוא מפני שהוא שותת ולפמ"ש"כ זהו ענין נוסף מלבד הבישול, כענין מקלח דמ"ר, ולענין זה אין גריעותא במה שהצנור משותף, דגם המ"ר שותתין ע"י שנכרת או ניקב, ולכן פשיטא ל' ז"ל דעדיין שותת ע"י נקב, אבל כמדומה שנשתנו הטבעים ואין קילוח המ"ר תלוי בשלימות הגיד, (וגם לא מיעקר כשמעמיד עצמו, ע"י ס"ד ב', דמשמע בבכורות מ"ד ב' שע"י לחץ עצירת מ"ר ניקב הקרום שביניהם, ומשמע שהעצירה היתה סמוך לנקב ולא בתוך הגוף בשלפוחית, וצ"ב), ולפ"ז אף הכרות אינו גורם לשפיכה, וממילא י"ל דגם לענין יורה כחץ אינו תלוי בזה, ואם כנים

שלא נמסרו דיני חוטין ע"פ חכמת הניתוח, ואין לנו להתייחס לחוטין אלא בחלק הניכר כחוט, והחלק שבפנים בכלל בשר הגוף הוא, וכן פצוע ודך וכרות מתייחס לאבר בפ"ע, ועוד דכשנחתכו החוטין בפנים לא חשבינן הביצים ככרותין לענין כרות ונתוק, וחשבינן הביצים והחוטים כשלימין, ואינו לוקה, וה"נ לענין פ"ד צריך ראי' דפסול, ולא מצינו דאסרה תורה אלא כשפגמו ניכר כדמרגמינן דפסיק ודמחבל, (ולדעת מרן זללה"ה יתכן דגם פ"ד ביד"ש חסר בפגמו ניכר, עסק"ד, וכ"ש פצוע בתוך הגוף), עיקרן ש"ד דלא מיקרו איברי הולדה אלא החוטין הניכרין בפ"ע ודומיא דביצים וגיד, וכל ששלם בהם אינו בכלל פצוע וכרות, וההשתלשלות בחלל הגוף אע"פ שנתברר בחכמת הניתוח שיש חוטין המיוחדין לכך, מ"מ לא חשיבי בגדרי התורה כאברי הולדה בפ"ע אלא כמפסדינן דשתיית כוס עיקרין, ושמעתי דבתוך הבשר אינם בולטין בפ"ע כלל, ובלא הבחנה אין ניכרין כחוטין, ולכן פשוט טפי להכשיר גם אם ה' מקום לדון בנכנסין בגוף, - ערש"י ס"ד ב' שם החולי דמיעקר ע"י עצירת מ"ר, ומשמע שהוא חולי פנימי, וע"י בכורות מ"ד ב', דקאמר אם ניקבו זה לתוך זה, נמצא עקר, וצ"ע ובירור.

(ו) שם א"ל מדלא מנה ב' דורות כו' דומיא דכרות שפכה כו', מהא דאהדר ל' רבא טעמא דדורות, וכן כד משני דומיא דכ"ש, לא קאמר אלא, משמע דתרווייהו צריכי, ולכא' כיון דלא ידעינן פצוע היכא, סגי בגילוי דכ"ש לומר דבאו"מ הוא ואפשר דכיון דהשתא נמי לא כתיב ביצים וחוטיהן, ה' מקום לומר דפצוע ודך אתא לאתויי אפי' מוליד, דכיון שפצוע באו"מ פסול, וכולן בגיד, לכן ניהא ל' למימר דמדלא מנה דורות ש"מ דבאינו מוליד איירי, דיש לפרש דומיא דכ"ש דלא מנה ב' מפני שאינו מוליד, וכיון דגיד מיירי כרות, מפרשינן פ"ד בביצים, עסק"ה, ועוד צל"ע בזה, ואפשר דרבא סבר דהו"ל לפרושי דין הדורות גם להיתר, דלא נילף מממזר ומאינך, - (אם נימא דכרות שפכה ופ"ד פסולין

הרמב"ם שהדין נקבע בשני אלפים תורה ועכשיו
 אע"פ שחי' אסורה, [כן ביאר מרן זללה"ה ולע"כ
 שם], או דלא נאמרו הלכות והכל מהלכות
 הרופאים, דכל שאינו מוליד מחמת פציעה פסול,
 ואמנם בלא ריבויא דפצוע ודך הי' מקום לומר
 דרק כרות פסול, אבל פצוע ודך אע"פ שאינו
 מוליד דינו כסריס היינו מפני שאין פגמו ניכר
 כ"כ, [וגם נתרבה מזה דאע"פ שיש לו רפואה, כ"ז
 שלא נתרפא פסול], אבל אין ללמוד מזה שנתרבו
 צורות הפוסלות במוחלט, אלא דוקא פצוע ודך
 וכרות שאינו מוליד מחמתן פסול, ומהא דדנו
 בגמ' על אופנים מסוימים וסברו לאכשורי כגון
 ניקב למעלה מעטרה, ואפיק במקום קטנים,
 וכקולמוס וכמרוזב, וכן נחלקו בביצה אחת, יש
 ללמוד שלא נאמרו הלכות מוחלטות על פציעה
 הפוסלת, דאותה פציעה בדאיסתתם פוסלת
 ובמטיל משני מקומות כשר, וכן ניקב כה"ג, וכן
 בביצים, ולפר"ת פציעה פוסלת וכריתה אינה
 פוסלת, אע"פ שכריתה גריעא טפי במשמעותא
 דפצוע וכרות דקרא, ובאמת בתורה לא הוזכר
 אופן הפציעה הפוסלת, ואין לנו בגמ' אלא כללא
 דמוליד, ובכרות שפכה הוזכר שע"י כריתה שופך,
 אבל כל שאינו שופך מחמת כריתה אינו
 במשמעותא דקרא, [ובנשתנה האבר עצמו, עדיף
 מנדון דטריפות, דהתם המציאות שוה ולא נשתנה
 אלא ברפואתו, אבל כאן כאבר אחר הוא ודיניו
 שונים, ובטריפות כה"ג ג"כ י"ל דכשר, וגם
 הלבוש דלהלן י"ל שמורה בזה], ומרן זללה"ה
 בס"ט סק"ט צידד לפרש מ"ש בספרי זו מהלכות
 הרופאים דקאי אכל דיני פ"ד וכ"ש, שאין בהם
 אלא הלכות רופאים אם מוליד או לא, [מיהו בירור'
 העתיקו הברייתא בלשון זה אין בין פ"ד לכ"ש
 אלא הלכות רופאין שפ"ד חוזר שבכ"ש אינו
 חוזר, ור"ל דהרופאים הם אמרו שפ"ד חוזר, ולא
 שנאמר בקבלה כן], וכן הביא ז"ל שם סק"ט ו'
 דברי מהרש"ל דכהיום הרופאים יודעים לאמן
 ידיהם ליטול ביצה אחת ויוליד, וכתב הנה דעתו
 ז"ל דזו מהלכות הרופאים וכל פסולי פ"ד היינו
 בהפסיד כח ההולדה, מיהו קשה לכון זה בדברי

הדברים נמצא דהכרות בזמננו שאינו שופך אלא
 מקלח, אינו בכלל כרות שפכה דקרא, גם אם לא
 הי' מוליד, אלא דאז אפשר שהי' נפסל מדין פצוע,
 ולפי דעת הרופאים שכהיום כל כרות בגיד הראוי
 לביאה יכול להוליד, יתיישב הא דאמרה תורה
 שפכה רק בכרות, ולא ביארה בפצוע ודכה מה
 נפצע, דבביצים וחוטין לעולם יהא סוג פציעה
 ודיכה שמונעת ההולדה אבל בכרות בגיד בעינן
 דוקא כשגורם שפכה, ואמנם אם אינו גורם שפכה
 לא משכח"ל בי' פסול, כ"ז שראוי לביאה, כ"ז
 כתבנו לפור"ר, אבל אמר"ר שליט"א כנראה נקט
 דמבשלה ויורה כחץ, ענין אחד הם, וכדמשמע
 לכאור' בחגיגה ט"ו א', ופי' כונת מרן זללה"ה
 משום דגם כהיום הגיד משתתף בבישול, [אבל
 בגמ' לא אמרו דנקב מונע הבישול אלא מפני
 שהוא שותת, ויש לפרש כן דברי מרן זללה"ה
 ויתיישב דנקט כן בפשיטות וכמ"ש, וכ"נ בדבריו
 ז"ל שם שם ש' שרק פסול שותת יש בנקב], וצ"ל ע'
 בסוגיא בכ"ז, - כקולמוס וכמרוזב לכאור' מקלח
 מ"ר, דרק באוירא וגריד דש"ז פליגי, וש"מ דכל
 שאינו מוליד בכלל כרות הוא, אע"פ שאינו שופך,
 מיהו י"ל דפסולו משום פצוע, ולכן חוזר להכשרו
 ע"י שיפוי.

שוב שמעתי דאין נראה שבזמן הגמ' הי' קילוח
 מ"ר תלוי בגיד, אלא שכשנפגם הגיד נפגם
 גם כח פנימי של הטמ"ר, וגם שמעתי שיש שני
 פתחים שסוגרים על מ"ר אחד בשליטת האדם
 ואחד תלוי בלחץ המ"ר, ואפשר שאותו פתח הי'
 בתוך הגיד או סמוך לו במקום שקליפת השום
 ביניהם, וגם כהיום ע"י ניתוח הבשר הידוע יש
 שנכנס הזרע במקום מ"ר.

בעיקר דין פ"ד וכ"ש לא מצינו בגמ' ובפוסקים
 שיתכן שיווליד ומ"מ פסול מפני שהוא
 פצוע וכרות, מיהו יש לדון היכא דנשתנו הטבעים
 וחזינן דמוליד באופן שאין לומר צא וחזור, כגון
 אם יבא אליהו ויאמר דמוליד או לגבי איסור
 האשה שיודעת האמת או בדחזינן שמקלח ויורה
 כחץ, אם נימא דפסולי פ"ד וכ"ש כטריפות דדעת

דלפ"ז נצטרך לומר שכבר הי' השינוי בזמן הראשונים ז"ל).

(ז) שם יתיב רבינא וקמבעיא לי' כו', פשטא דמתני' דאיירי בנדון הגיד עצמו, וע"ז קאמר דאם נשתייר מהעטרה כחוט השערה כשר, לפי שלא נכרת מהגיד אלא מהבשר, או דעד שיעור זה אין פוסל אפי' נכרת מהגיד מעט, ולפ"ז אין מתפרש אפי' כחוט השערה שחתך באלכסון ונשאר חוט השערה מכל העטרה סביב, דלא אתא לאשמועינן דין בשר העטרה, ואם השיעור הפוסל בגיד הוא משנכרת המשהו שאצל סוף העטרה, מתפרשת משנתנו שנשאר כחוט השערה כלפי סופה, ובחלק העליון של העטרה אמנם נשאר הרבה, אבל מתני' לא נחתא לשיורא דבשר העטרה, ומתפרש שנשאר כחוט השערה בסופה במקום הכי קצר, שלא נפגם הגיד כלל, - (בירו') איכא למ"ד עטרה העליונה ואמ"ד עטרה תחתונה, ותחתונה היינו כולה, ועליונה משמע דאפי' נכרת הגיד עד המשהו האחרון של עליונה כשר, והיינו משום דמפרשי משנתנו בחתך ישר, וקשיא להו לישנא דכחוט, עי' להלן).

ולפ"ז יש לפרש דהיינו דקמבעיא לי' לרבינא, כיון דמתני' איירי בחתך ישר, (ולא נחתא להפסד בשר העטרה), א"כ אם נשאר חוט השערה ע"פ כולה, נמצא שרוב העטרה קיימת, וקשיא לי' דא"כ לא הול"ל שנשתייר מן העטרה כחוט השערה, דאף שבא להשמיענו דכחוט השערה במשהו האחרון סגי, אבל אין זה לשון נאות כשרובה קיימת מצד אחר, ולכן נסתפק לומר דסגי ברובה, דבזה כבר נופל יותר לשון כחוט השערה, כיון שנחתכה רובה, דהיינו כל הבשר שמסוף העטרה ולמטה, וגם כחצי מהיקף העטרה, ואף דכחוט השערה קאי על המשהו המשלים לרוב, מ"מ גם מכולה נשתייר רק מעט, [וגם מיושב טפי דקמ"ל שנכרת הגיד עצמו וכשר עד שיעור זה], וע"ז אהדר לי' רבא תוספאה דאמנם ע"פ כולה בעינן [כגרסת הרמב"ם], ומ"מ נקט שפיר כחוט

הגמ' דודאי אותן שאמרו שהן פוסלין כבר עמדו עליהן שאינן מולידין כו', ור"ל דבגמ' לא מצינן לפרושי דיש אופנים שמוליד, וכמשנ"ת בזה לעיל סק"א, אבל בעיקר הדבר שפיר מודה דאם מוליד אינו פסול.

וכבר נתבאר כ"ז בספר אאמו"ר שליט"א שם סק"ב ביתר ביאור ובראיות מכולה שמעתין ומדברי הפוסקים, ותמה שם ע"ד הלבוש שהביא י"א דאע"פ שראוהו שמוליד אין להכשירו בכך דבכלל לא יבא הוא, וזה דבר תימה דלא מצאנו מי שאומר כן, וכל החולקים הוא רק משום שמכחישינן ואומרים צא וחזור כו', עיי"ש, ובתשו' ח"ס סי"ז הביא וז"ל ומ"ש עוד שם דאפי' אם מוליד מ"מ הוה פ"ד ולא תליא בלידה כו' ד"ז לא נתבאר ולא יתבאר ובמח"כ שכח דברי עצמו בעצי ארזים ד"ה ובלבוש מצאתי כו', ע"ש, וכנראה השיג שם על הלבוש הנ"ל והסכים עמו הח"ס, וכ"כ עוד שם בסי"ט ד"ה ביבמות דלא יתכן שפ"ד דקרא יוליד, עיי"ש ועמש"כ לעיל סוסק"א בדבריו ז"ל, ובדברי האחרונים ז"ל דלא מצינו מי שיאמר דמוליד פסול, [והלבוש כנראה לא ראה דטעמם משום צא וחזור, ולא רצה לחדש מחלוקת במציאות ולכן חידש טעם בהלכה, וצ"ע], ולפ"ד הלבוש משכח"ל פ"ד שאסור בנתינה שהרי מוליד, וכן יש לדון בו דורות, דהא משמע דרבא לא סבר טעמא דרק איהו פסול, עמש"כ לעיל בזה, וזה ודאי תימה.

ואמנם קושטא הוא שכל הראשונים והאחרונים ז"ל לא פירשו שנשנתו הטבעים, אלא הוכיחו מכח המציאות שראו שמוליד, דפי' הגמ' דכשר, או צא וחזור, ועמשנ"ת בזה בסק"א, היינו מפני שלא ראו שינוי בצורת הגוף אלא בכח ההולדה, והעדיפו לומר צא וחזור בביצה אחת, אבל בזמננו דחזינן שנשנתה הגוף וליכא אלא שביל אחד, וגם הכרות מקלח, שוב אין קושי לומר שנשנתה גם טבע ההולדה, (ואפשר דגם הא דבעל ביצה אחת מוליד הוא מכח שינוי זה, אלא

מתפרשת מתני' דש"ר עטרה בכחוט השערה סגי, (ואפי' ע"פ כולה באלכסון), אלא דכיון דמתני' מתפרשת סתמא בחתך ישר, א"כ בנשתייר כחוט ע"פ כולה לא נכרת הגיד כלל רק העטרה ואמאי נקט החידוש דאפ"ה כשר הא מעיקרא בכריתת הגיד מיירי, ועדיין לא שמענו דכריתת עטרה פוסלת, והול"ל ואם לא נשתייר מהעטרה כלום פסול, אבל אי ע"פ רובה קאמר א"כ מיירי בנכרת הגיד עצמו, שלצד הארץ הוא למעלה מן העטרה, וע"ז קאמר שפיר דאם נכרת באופן שנשתייר מהעטרה שיעור דחשיב שהעטרה קיימת והיינו רובה, [דזהו מה שנקרא שיור בכל התורה ולא נחית לזה התנא], ואפי' רק שיור כחוט השערה משלים לרובה, כשר, ואהדר ל' רבא תוספאה דהחידוש בעטרה כלפי ראשה מלמעלה, שכנגדה לצד הארץ הוי למעלה מן העטרה, וע"ז שייך לומר רבותא דסגי בנשתייר כחוט השערה כיון שזה במקום שכריתת הגיד פוסלתו.

בחתך ישר הדבר מתפרש פשוט דרוב מקום החתך בקו ישר קובע, ורק בחתך באלכסון דנחית התנא לכריתת כל העטרה בצורה זו, יש מקום לדון דרוב ג"כ נמדד באלכסון, ונפ"מ שיחשב רוב עטרה קיימת, אף באופן שאם יחתכו בקו ישר תהא העטרה רק במיעוט ממקום החתך, ולפ"ז אי גרסי' רובה יש לקיים דהיינו רוב היקף הגיד כדמתפרש רובא לס"ד דרבינא, מיהו אי גם רבינא באלכסון קאמר אין ראי' וצע"ע בזה.

מפרש"י משמע דכל שנכרת מהגיד בכל ענין פסול, ועוד הוסיף התנא שגם עטרה מעכבת, מיהו אם נשתייר ממנה כחוט השערה כשר, ומסקינן דסגי ע"פ רובה וכלפי רישא, ואף במקום שלא נשתייר מהעטרה כלום, לא נכרת מהגיד כלום, דס"ל לרש"י שתכונת הבשר של העטרה כיון שהיא שונה מהגיד, יכולה להפרד ממנו בלא לחסר מהגיד, כעור הנקלף מהבשר, וחלב הנקלף, וכ"נ בטור דכל הנדון בצורך שבבשר העטרה, ובזה סגי ברובה אבל בגיד אפי' מיעוט פוסל, [ומיושב בזה טפי ספיקי' דרבינא],

השערה לאשמועינן דבנחתך באלכסון כלפי רישא, ג"כ כשר, ולפ"ז כלפי רישא אינו דין, אלא יישוב לבעיא דרבינא, דעפ"ז לא יצטרך לומר דסגי ברוב, ומיושב בזה סתמות הגמ' דביישובו של רבה תוספאה נתבאר בעיא דרבינא ופשיטותי', וניחא בזה שלא העתיק הרמב"ם הא דכלפי רישא, ולא נצטרך לומר דל"ג ל' כמ"ש בהגהות הב"ח על הרא"ש, [וכ"ה במאירי הנדמ"ח עיי"ש], דבס' הזכות בסוה"ד מעתיק הלשון ע"פ כולה וכלפי ראשה, וכן ברי"ו, [וכתב שכ"כ הרמ"ה ורוב הפוסקים ע"פ כולה ורש"י גריס ע"פ רובה], ויתכן שמכח קו' זו הגיהו בספרים ע"פ רובה, אבל למש"כ מיושב, ולפ"ז ניחא נמי השמטת הרי"ף דסתמא דמתני' מתפרשא ע"פ כולה, ולא האריך לבאר ענין האלכסון, שאינו חידוש דין אלא ביאור הלשון, ואפשר דיש בזה חידוש דבשר העטרה אינו מפסיד אפי' בשכנגדו למעלה מעטרה, ומ"מ לא האריך במאורע שנחתך באלכסון, ויתיישב בזה מ"ש הרמב"ן שם דלכך לא העתיקו, ולא קאמר דסתמא הכי הוא, אבל אי גריס ע"פ רובה לא הי' לו להשמיט, [ואולי לזה נתכוין הגר"א בס"ה סק"ו שכ' דגרסת הרי"ף ע"פ כולה], וכ"ה גרסת הסמ"ג והמ"מ וכ"ה באגודה וברי"ד וריא"ז [הובא בשה"ג ובב"ש], - ובזה ניחא דבכמה דוכתי משמע דרבינא הי' גדול מרבה תוספאה עמו"ק ד' א' (ובהרבה מקומות עי' סה"ד), ואם כן מה משיב לו הכרעת דעתו, אבל למש"כ יישוב לו פשטא דמתני' במ"ש כלפי רישא, והודה לו רבינא.

ואפשר דבחתך באלכסון ונשתייר רק כחוט השערה פוגע בגובתא ומ"מ כשר דסגי בהיקף הגובתא בצורה אלכסונית, אבל כל שכורת מן הגיד מתקלקל, ולפ"ז החידוש בגיד ולא רק בבשר העטרה.

והנה הדוחק בפי' זה הוא מה הרויח רבינא אי ע"פ רובה קאמר, סו"ס השיעור כחוט השערה קאי על המשהו האחרון, ועמש"כ לעיל, ויש להוסיף (בע"א קצת) דודאי אף לרבינא

דהנדרון משום דבעינן בשר עטרה ג"כ, [ויישבו בזה פרש"י דקקולמוס וכמרוזב כשר, וחסר בעטרה כלפי רישא פסול, ואאמו"ר שליט"א נתקשה בזה, וכן מרן זללה"ה נדחק לאוקמי פרש"י בחסר עד הגובתא עיי"ש], ולענין הלכה בלא"ה קשה להקל בנכרת מהגיד כיון דרוה"פ גרסי ע"פ כולה, כמו שהעיד רי"ו, וכ"ה ברמב"ם וברמב"ן וברא"ש וסמ"ג ומ"מ ואגודה ורי"ד ורי"א ז, וכ"כ הגר"א בדעת הרי"ף, וביש"ש הביא כגרסא דידן ואח"כ הגיה דברמב"ם ומ"מ ורא"ש וסמ"ג מבואר דלא סגי ברובא, [וצ"ע בבנ"א סי' ל"ח שהעתיק דעת מהרש"ל מהמתירין, כנראה לא ראה ההגהה או יתכן שאינה ממהרש"ל, ועיי"ש בעובדא ידידי' שכ' שא"צ להפריש], וכבר כתב הב"ח להחמיר בזה, וכן סתם בשו"ע והרמ"א לא הגיה, וכ"ש לפמש"כ לדקדק דאף לפרש"י ודעימ"י נכרת מהגיד פסול, וכ"כ מרן זללה"ה סי"א סק"ג דכל מש"כ הוא לגרסא דידן אבל לגרסא שהביא הב"ח בשם רי"ו כו' פסול וכמש"כ הדרישה לדינא כו' עכ"ל.

ובאמת מלשון עטרה כ"ש מעכבת משמע דיש ענין בבשר העטרה עצמו.

(ח) שם ניקב למטה מן העטרה שכנגדו כו', ניקב למטה מן העטרה פשיטא לגמ' לק' דאע"פ שיוצא הזרע משני מקומות כשר, וש"מ דמפני שהוא שותת דקתני בבריתא, ר"ל דהנקב מפסיד כח האבר במקום זה, והו"ל ככרות, דע"י כריתה שופך, אבל אם לא נקרע אין הנקב מפסיד, ועדיין פועל כח האבר גם במקום זה, ועי"ז יורה כחץ, ולכא' מבואר מזה דמקום עטרה עצמה נצרך לעיקר הכח של יורה כחץ, מיהו מלבד כח היורה שבגיד הרי הוא מבשל הזרע כענין חוטי ביצים, שכ' הרמב"ם שהזרע מתבשל בהם, והיינו דאמרי' שלא במקומה לא מבשלה, ונראין הדברים דפצוץ ודך שבגיד אינו מחייב שלא יהא יורה כחץ אלא דלא מבשל, כנפצו חוטי ביצים דודאי נראה שיורה כחץ, שפעולת היורה תלוי' באבר בלבד, ומשמשת גם לקילוח מ"ר, וקרוב לומר דבאיסתתם ואפיק במקום קטנים ה' יורה כחץ.

ולפ"ז ניחא מש"פ רש"י בכלפי רישא שאם נחתכה העטרה שסמוך לגוף פסול, דזה גרע מניקב למעלה מהעטרה כקולמוס וכמרוזב, דבעינן גם רוב בשר עטרה להשלים הבישול, ובריי"ו כ' בשם הרמ"ה דקקולמוס וכמרוזב מיירי בעטרה קיימת, ונגרר בגיד למעלה מעטרה, אבל נגרר בעטרה כקולמוס וכמרוזב פסול שהרי נכרתה העטרה במקום זה, ובדעת רש"י כתב דכיון דסגי ע"פ רובה לא תפסל ע"י חקק באמצעה, והיינו לטעמי' דמפרש כלפי ראשה דלאו אצד העליון שהעטרה מארכת קאי, אלא ר"ל רוב היקף העטרה במקום שמחוברת לגיד, ולא סגי בצד שלמטה עיי"ש [אבל אם כונת רש"י לצד העליון א"כ בכקולמוס וכמרוזב חסר בעטרה, וע"כ כמ"ש בדעת הרמ"ה], עכ"פ מבואר בדבריו דבעינן בשר העטרה עצמה רובו או כולו, וסגי בכחוט השערה ממנו, וכן ראיתי בתשו' ראבי"ה מכת"י דגרס ע"פ רובה ונראה מדבריו דבעינן עטרה עצמה, ולא איירי בכריתת הגיד.

ולפ"ז לא מצינו מי שמכשיר בכריתת הגיד אפי' משהו, ואדרבה דעת רש"י דבעינן גם רוב עטרה קיים, ולהמפרשים דגרסי ע"פ כולה, י"ל דלא בעינן עטרה קיימת, אלא כדי שנדע שלא נחסר הגיד כלום, ולדידהו כקולמוס וכמרוזב כשר גם כשאין עטרה במקום החקק דכיון שחקק כזה בגיד אינו פוסל, אין מגרע נטילת עטרה שהיא רק סימן לחסרון בגיד, [שו"ר בב"ש סק"ה שכ' בדעת הרמב"ם דהחקק בגיד ולא בעטרה, וציין בסוה"ד לעיין ברי"ו והיינו כדעת הרמ"ה הנ"ל], אבל מרן זללה"ה נקט בדעת הטור דאם כרת הגיד מכנגד רוב עטרה ולמטה כשר, ואאמו"ר שליט"א אמנם כתב דמשמעות הטור דלא נכרת מהגיד כלום, אלא שהק' דאם לא נשתיר מהעטרה כלום א"א לצמצם שלא נכרת מהגיד כלום, וע"כ לומר דאף הנכרת מרובא ולהלן אין דינו כנכרת הגיד, והטור קרי ל' עטרה, ולעיל צדדנו בדעת הטור בזה דכיון שהבשר של העטרה שונה בתכונתו מבשר הגיד שייך לצמצם, ובריי"ו ובראבי"ה נראה בהדיא

ולפ"ז נראה לפרש ניקב דשמעתין מדין פצוע שמונע הבישול [ע"י שנכנס אויר או טעם אחר] ואע"פ שיורה כחץ פסול, והיינו דנשנו הדברים בגמ' אפיסקא דפצ"ד, לבתר דאמרי' דפצוע בגיד ג"כ פסול, ולא מייתו לי' מברייטא דניקב פסול מפני שהוא שותת, דהכא מיירי באופן שאינו שותת, כגון בנקב משהו, כההיא דחרזי' סילוא, דנסתם מיד, [או מפני שלכיוון למטה נוח לש"ז לצאת בנקב הרגיל], אלא שנפסד האבר, וסבר רחב"א דבמקום העטרה כל שנסתם ואינו שותת כשר, דרק פסול כריתה דשותת יש בה, וא"ל משמי' דריב"ל דגם פסול בישול יש בו, ולכן כל שלמעלה מן העטרה מצד אחד פסול, והיינו נמי דהוה פשיטא לי' לרבא דרק בעטרה עצמה מהניא סתימה, דלענין יורה כחץ מהניא סתימה, אבל כשנפסד האבר עצמו לא מהניא סתימת קרום ובשר לחדש פעולתו, כי היכי דלא מהניא בביצים, [ועי' לק' סק"ט בשם המאירי וחזו"מ שכ' דגם בביצים מהניא סתימה להכשיר, ועזוה"מ שהאריך בזה], שו"ר ברי"ו שכ' דאפי' נסתם פסול, ובניו ספק ממזרים, עי"ש, ובחזוה"מ כתב דיחידאה הוא, ולפ"ז בעטרה עצמה מתפרש במקום שהעטרה מגעת עד הגובתא, ושכנגדו למעלה מעטרה מיירי שיש גיד מעט בין בשר העטרה לגובתא, ועי"ע לק' סק"ט בזה, והעיקר נראה דסתימה מהניא כמ"ש סק"ט ד"ה למעלה, מיהו כ"ז שלא נסתם פסול אפי' לא נקרע כשנקרי, ואפשר דבעטרה עצמה צריך רק כח של בשר כענין העטרה, ולכן סגי בסתימתה, [ווראיתי בתשו' ראבי"ה מכת"י (שהיש"ש העתיק חלק ממנה) שדקדק מדמייתי לה אמתני' דפצ"ד ש"מ דניקב פסולו משום פצ"ד, אלא שפי' גם ניקב דשמעתא דלקמן כניקב דשמעתין, ול"ע כה"צ שם], מיהו עדיין לא נתיישב כ"כ בלשון עטרה כ"ש מעכבת, דבפשוטו היינו דעטרה עצמה מעכבת, ובעטרה עצמה אמרי' לק' דמהני נסתם, ולפי דברנו הכא מיירי למעלה מעטרה כ"ש דשם פוסל נקב מדין פצוע, ואפשר דעטרה המגינה על הגיד שתחתיה מעכבת בכל שהוא, אבל כשהנקב רק לגובתא

הא דס"ד דנקב בעטרה אינו פוסל מתפרש בפשוטו מפני שהעטרה בתכונת בשר ואין נקב מפסידה כ"כ, ורק בביצים למדנו דניקב פוסל, וה"ה בגיד, [והרי נקב הגובתא מצד עצמו אינו פוסל כדחזינן במטיל מים משני מקומות דקיי"ל דכשר, וא"כ הנדון רק על בשר העטרה], וזה מיושב בין אם הנדון משום פצ"ד ובין משום כ"ש, ולפ"ז אפשר דנשנה בגמ' כאן כלפי שאמרו דפצוע ודק בכולן פוסל, אבל בעטרה סבר רחב"א דפצוע אינו פוסל, דניקב היינו פצוע, א"ל ר"א בשם ריב"ל דגם בעטרה פצוע פוסל.

לשון רש"י ויוצא כנגדו למעלה מן העטרה כו' הואיל ואין שני ראשי הנקב כו' משמע דבנקב מפולש שרואה את האויר משני עבריו מיירי, ועי"ה ק' במרדכי דבנקב שמאותו צד לחוד סגי לפוסלו, מיהו ברש"י לק' ע"ז א' משמע דנקב קטן שנסתם בכל שהוא ואין ניכר, אינו פוסל למעלה מעטרה כיון דלא נקרע עי"ה דוחק הזרע, ומתפרש ה"נ ככה"ג שרק הנקב שלמטה מעטרה יש בו כדי לפסול, ונקט שכנגדו רק כדי לפרש דמיירי באלכסון, דאל"כ אפי' נכרת נמי, ואמור"ר שליט"א פי' כונת רש"י דלא יצא הנקב מעבר השני, אלא שניקב הגובתא במקום שאילו הי' יוצא שם הי' למעלה מן העטרה, ומתפרש כמו לפרתו' שבמרדכי, אלא דלפרש"י תחלת הנקב למטה במקום שאילו נכרת נמי כשר, [ולשון שכנגדו יכול להתפרש כנגד סוף האלכסון אם הי' ממשיך, מיהו ע"כ מיירי שבמקום שניקב הגובתא

הרמ"ה וכ"נ בתשו' ראבי"ה וכ"נ בטור, מיהו אפשר דבסתימה חוזר להכשרו, ואפשר דאין סתימה מועלת אלא לענין שלא יהא שותת, אבל אם נתקלקל האבר אין סתימת קרום מתקנו, כההיא דניקבו ביצים, [עי' להלן מש"כ בזה], וכמו שצדדנו לעיל סק"ח בדברי רחב"א, אבל קשה לומר כן בסתמות הברייתא דכללה בסתמא כל ניקב וקתני דנסתם כשר, אא"כ נימא דמפני שהוא שותת בא לבאר דבעטרה עצמה מיירי, דבניקב למעלה מן העטרה אין פסולו משום שותת וגם אפשר שאינו שותת, וכמש"כ שם, [אבל מהא דלא קאמר זהו למעוטי למעלה מעטרה ל"ק, דהמיעוט מפני שעתיד ליסתר, ולמעלה מעטרה לא הועיל, וגם לא קתני בברייתא היכא ניקב, וגם אפשר שאינו נסתם שם במציאות], וראיתי בספר אאמור"ר שליט"א שכבר כ"כ בדעת הטור דלמעלה מעטרה נקב שלא נסתם פסול אע"פ שאינו נקרע כשרואה קרי, אבל נסתם לגמרי בכל ענין כשר, ופי' ההיא דרחב"א בניקב גם הגיד מלמטה, וס"ד דבמקום זה נקב קטן אינו מגרע אף בגיד כיון שכנגדו למטה מן העטרה, אבל עד החלל לחוד מלמעלה דהיינו במקום שהוא למטה מן העטרה כשר, כיון שאינו מוציא ש"ז, ומיושב לפ"ז כמש"כ לעיל דרחב"א בנדון פצוע דגיד מיירי, מיהו אם נפרש בעטרה עצמה שהנקב הוא רק בחוט האחרון של העטרה ונוקב באלכסון עד הגובתא, נוכל לומר דאף בניקב רק מצד העליון עד הגובתא פסול היכא דניקב בקו ישר שכנגדו למעלה מן העטרה, וזה לא חשיב עטרה עצמה כיון שאין העטרה מגעת עד החלל, וא"נ מגעת כיון שנקב הגובתא במקום שאין כנגדו עטרה פסול.

כתבנו בפשיטות דבניקבו ביצים לא מהניא סתימה מדשמואל דאמר צא וחזר, ובפרט לפמש"כ דחוט דמוגלא הוכיח על עומק הנקב, ודוחק לומר שראו שעדיין הנקב עמוק כ"כ, אבל ראיתי בחוה"מ שפי' ניקב ונסתם אכל דיני נקב, ואף בביצים, ועיי"ש מ"ש בכ"ז, וראיתי במאירי שג"כ הביא מפרשים דדוקא בשאינו ראוי ליסתם

הרי הוא למעלה מן העטרה, דסוף האלכסון אינו משנה בכה"ג, ולכן ק"ק לשון שכנגדו שאינו כנגד הנקב אלא דכנגד המקום שניקב בקו ישר כלפי מטה הוי למעלה מן העטרה], וכ"מ ברי"ו, וכן ראיתי בתשו' ראבי"ה מכת"י שהביא קו' תו' וכתב ע"ז דכונת רש"י שלא ניקב אלא עד החלל עיי"ש.

ט ע"ו א' אר"י א"ש ניקב ונסתם כו', פרש"י נקב קטן שנסתם בכל שהוא ואין ניכר כו', ולפ"ז מיירי שלא נסתם הנקב אלא דכ"ז שלא יוצא ממנו ש"ז אינו מעכב, וברייתא דבסמוך מיירי בדידעינן שיוצא ש"ז ממנו ולכך פסול, מיהו חוזר להכשרו בקרום שמחמת מכה כדמפרש בסמוך, וניחא בזה דלא מיירי שמואל כגונא דברייתא ממש, ואפשר דלהכי קתני בברייתא מפני שהוא שותת, לומר דכשהוא שותת מיירי, דלא כל נקב שותת, ובסתימה דברייתא אפשר דלא בעינן למבדקי, אם נראה לעין שהעלה ארוכה בסתימה זו, וכן העתיק הטור דבנקב קטן או שנסתם כשר, [שור"ב בב"ש סק"ז בכ"ז], מיהו ברי"ף העתיק רק הברייתא ומשמע דהיינו דשמואל ונסתם דקאמר היינו קרום מחמת מכה כבברייתא, וצריך לבדוק אם לא נקרע הקרום, כענין דחיישינן בריאה, ולשון הרמב"ם פט"ז ה"ה ניקבה העטרה עצמה אם כשיראה קרי תצא ש"ז מן הנקב פסול נסתם הנקב חזר להכשרו, משמע דמפרש מימרא דשמואל בנקב קטן וברייתא בגדול שסתמו, והמ"מ העתיק לשון הגמ' וז"ל שם ניקב נקב משהו כל שאילו נקרי ונקרע פסול ואם לאו כשר, ועל נסתם הנקב הביא הברייתא דניקב פסול כו'.

והנה לדעת רש"י נקב קטן שאין ש"ז יוצא ממנו אף למעלה מן העטרה כשר דמפרש שלמעלה מן העטרה ודאי לא נקרע, [ויש להקשות א"כ לצד הארץ מיהא אף למעלה מן העטרה איכא דוחק כמו לצד מעלה בעטרה עצמה, אלא שרש"י לא הזכיר אורך דכלפי רישא], אבל אי מפרשינן דלמעלה מן העטרה פשיטא ל' דעצם הנקב פוסל מפני שנכנס אויר או שנתקלקל האבר, א"כ למעלה מן העטרה ודאי פסול, וכ"כ רי"ו בשם

ג' אופנים יש בניקבה עטרה עצמה [עד החלל של הגובתא], מלבד נקב שלמטה דאפי' נכרת כשר, א' ניקבה בגובה הכשר של עטרה התחתונה, וכנגדו בעטרה העליונה, ב' למעלה מזה לצד הגוף במקום שהעטרה מגעת עד החלל, ושכנגדו לצד הארץ הוא למעלה מן העטרה, ג' למעלה מזה לצד הגוף עד גובה עטרה העליונה, דשם אין העטרה מגעת עד החלל, דיש בשר בתכונת הגיד שלמעלה מן העטרה, ונראין הדברים דבאופן ג' לא סבר רחב"א לאכשורי שהרי ניקב גם גיד מלבד עטרה כ"ש, (ולא קאמר שנסתם), וכ"מ לפרש"י שפי' ניקבה למטה מן העטרה ממש, ואף לפרתו אפשר לפרש דהיינו במקום שמארכת מלמעלה אבל לא בכל השטח שמארכת, (מיהו אם סבר לאכשורי כשנסתם וקמ"ל שפסול במוחלט ל"ק כ"כ ועסק"ח), מיהו במילתי' דרבא יתכן שג"ז בכלל עטרה עצמה דמהניא סתימתה היכא דלא נקרע כשנקרי, דסתימת עטרה אלימא מסתימת גיד, כמ"ש אאמור"ר שליט"א דבשר עטרה הוא עבה ורך וסתימתו סתימה משא"כ בשר הגיד, מיהו אם שטח זה נצרך לעיקר הבישול דינו כגיד ואף בדלא נקרע פסול, להחולקים על רש"י.

ואופן א' אפשר לפרשו בדברי רבא, [לספרים דגרסי ע"פ כולה], ולפ"ז נימא דאופן ב' פסול אפי' לא נקרע, ונפרש בזה ס"ד דרחב"א, דסבר כיון שהנקב רק בבשר עטרה עד החלל, אינו פוסל כשלא נקרע, וא"ל ר"א דכיון דכשנגדו למעלה מן העטרה פוסל נקב במקום זה כמו בגיד, והיינו דעטרה מעכבת בחסרון כ"ש, ועטרה עצמה דהיינו אופן א' עדיפא [ואינה בכלל דריב"ל], ורבא מיירי בניקב מלמטה ומש"ה קאמר סתמא בעטרה עצמה, דמתפרש בגובה העטרה, וכנגדו למעלה הוא באמצע העטרה, מיהו דעת הפוסקים משמע דכל נקב בעטרה בדלא נקרע כשר, ולפ"ז צריך לפרש דרחב"א ס"ד להכשיר אף בדנקרע, [וכ"ש דמעכבת היינו בדנקרע, אבל בדלא נקרע כסתום חשיב], וצ"ע א"כ גם כשכנגדו למטה מן העטרה פסול, אי מיירי בעטרה עצמה, דהיינו

או בדחזינן שלא נסתם אמרי' צא וחזור עיי"ש, ולפ"ז אפי' אי מהניא סתימה אתיא דרחב"א משום פצ"ד, וע"ע בחוה"מ בכ"ז, אבל בשו"ע ונו"כ לא הוזכר ד"ז בביצים, שו"ר ברי"ו שכ' דאפי' נסתם פסול ובניו ספק ממזרים עיי"ש.

בעיקר הא דנקרי ונקרע יש לדקדק דאי מיירי בצד שכלפי הגוף הרי איכא סילון של מ"ר מעבר לנקב, ודוחק לומר שדרך הנקב שבקליפת השום עבר ש"ז הרבה למקום קטנים, וגם שם דחק ויצא דרך הנקב, ואפשר דלעולם כשנקרי מתרחב הגובתא בכל החלל, ויוצא מתוך הגובתא לנקב שבעטרה, מיהו לרבר"ה דמטיל מים משני מקומות פסול, ע"כ צריך לפרש שניקב הגובתא לצד הארץ, אא"כ נאמר דנקב קטן בדרך כלל אין המ"ר דוחקין ליכנס שם, ובכה"ג מודה דכשר, ואפשר דהוה פשיטא לגמ' דנקב שלצד הארץ מיירי דרך שם עלול ליקרע, ויתיישב בזה הא דאמר רבא בעטרה עצמה, דבאמת בגיד פשיטא דפסול, [וכמש"כ לעיל דמדאמר רבא בעטרה עצמה משמע דבגיד שכנגד העטרה פסול, דלפרש"י מפני שאינו דוחק ומתאסף שם הול"ל מכנגד עטרה עליונה ולמטה, דיותר מתאסף כנגדו בצד הארץ ששם הגובתא, א"ו בגיד כל נקב פוסל], וא"כ לצד הארץ אין אלא חוט הגובה של תחלת העטרה ואח"כ מיקרי למטה מן העטרה, והיינו דהוי בה רבא שרק בחוט משכח"ל ד"ז, אבל אם בכל הגובה שלמעלה הדין כן מאי קאמר בעטרה עצמה דמשמע מקום מסוים שנקרא עטרה טפי מהחלק שלמטה ממנו, (הרי בכל משך הגובה שכנגדו למעלה מן העטרה הדין כן), ולפ"ז נוכל לומר דאמנם כל שכנגדו למעלה מן העטרה פסול במוחלט כמו בגיד עצמו, והיינו סוגיא דלעיל בדרחב"א, והכא מיירי רק בעטרה עצמה שלצד הארץ וכנגדה באמצע העטרה שלצד הגוף, אבל כל שלמעלה מזה דין הנקב כנקב בגיד, וסבר רחב"א לאכשורי בדלא נקרי ונקרע, ועמש"כ בזה לעיל סק"ח, מיהו לגרסא דע"פ רובה לא יתכן כ"ז, דא"צ שתהא עטרה לצד הארץ, ואפי' נכרת כשר.

ע"ו א' אטו כו"ע יעקב אבינו כו', יש לעי' הא לכאו' גנאי גדול יותר להביאו לידי הרהור, ואפשר דאין לב"ד להתעסק בהוצאה בידים, ועדיף טפי להביא לידי כך שיצא מעצמו, וגם רבא לא פליג ע"ז.

שם וה"מ קטן, בה"ג ושאלות פ"י אדם קטן, ואפשר לפרש נקב קטן, דלא תועיל סתימה בנקב גדול.

(י) ע"ה ב' אר"ה כקולמוס כשרה כו', נלכאו' הול"ל כשר, למאי דמסקינן דלאו אעטרה קאי, ובלא"ה יש להתייחס אגברא, ואפשר דאכריתה קאי שהרי לא הזכיר נחתך, וקאמר כריתה כקולמוס, ושמעתי מאמור"ר שליט"א די"ל דאצורה קאי, צורה העשו' כקולמוס, ואין התייחסות בלשון לגיד ולא לאדם], מפרש"י נראה דבחד ענינא מיירי, שנחקק הגיד באמצעו, וע"י שיש דפנות שליט ב"י אוריא בחלל שבין הדפנות, אבל אם ינטלו הדפנות לא יהא מקום לאויר לנוח בין הדפנות, וע"כ ידבק בכותלי הרחם בלא הפסק אויר, ואר"ה דעדיף ליטול הדפנות באלכסון כקולמוס אע"פ שע"ז מחסר מעובי הבשר, ור"ח אמר דעדיף להשאירו בעוביו כדי שיהא גריד, ואמר רבא דעדיף להסיר הדפנות כר"ה, ולסמוך אגרידותא דתחלתו, דזהו כקולמוס שתחלתו עבה, והוה עובדא ושפייה מבר"א שנטל הדפנות, והיינו כרבא, וניחא דלכך הוצרך לשפייה, וניחא בזה דדנו בתרוייהו כחדא דמשמע שזה נדון אחד.

אבל בדעת הרמב"ם נראה דשתי צורות הן, ולא שייך כלל למעבד ממרזב קולמוס, דבמרזב חקוק באמצעיתו עד החלל דמ"ה, ולכן שליט אוריא, אבל בקולמוס נחסר מעוביו, אבל לא נחקק עד החלל, ולכן לא שליט ב"י אוריא, ולפ"ז אם ה"י כמרזב ושפייה נמי כקולמוס, פסול בין לר"ה בין לר"ח, דשליט ב"י אוריא מפני החקק, וגם לא גריד, ועובדא דמבר"א בנחתך ממנו מעט, ושפייה שיהא צר מלפניו ורחב מלאחרי, דאז מועיל טפי, ואפשר דבלא זה לא מהני כבדא דחביתא.

בחוט האחרון של העטרה, דהיינו מימרא דרבא וכאופן א', ואפשר דלצד זה נאמר דא"א לצמצם במשהו האחרון, וכל שניקב בגובה עטרה התחתונה כשר, ועטרה עצמה היינו שכנגדה למעלה מן העטרה, ומ"מ לענין הלכה כל שניקב במקום שנכרת פסול אף הנקב פוסל בדנקרע, ובדלא נקרע נקטו הפוסקים דבעטרה בכל מקום כשר, ולפ"ז הטעם מפני שסתימת העטרה אלימא טפי, וכבר נתבאר מה שיש לדון בזה.

למעלה מן העטרה ולא נסתם אלא שהנקב קטן דלא נפיק מיני' ש"ז, דעת רש"י דכשר, ודעת ר"י בשם רמ"ה דפסול, ועי' בזה לעיל, ובנסתם לגמרי כגון ע"י רפואה, משמע דעת הפוסקים דחוזר להכשרו, אך דעת ר"י משמע דדינו כניקב בביצים דאינו חוזר להכשרו, ובחזה"מ כ' דגם שם חוזר להכשרו וכן הביא המאירי, וכ' הב"ש דר"י יחידאה בזה, ואמור"ר שליט"א כ' לפרש דהר"י מודה בזה, וכ"נ דעת מרן זללה"ה דבנסתם כשר, דלדידי' אין שני פסולי נקב כלל, (כ"ז בגיד, אבל בביצים לא מיירי), ובאמת כיון דקיי"ל דנקב בגובתא אינו פוסל במטיל מים משני מקומות, וניקב עד החלל כשר כדין מרזב וקולמוס, ראוי ליומר דנסתם כשר, שרק הפתח מהחוץ עד הגובתא גורם הקלקול, ולא שנתקלקל כל האבר.

נמצינו למידין ניקב הגיד למעלה מן העטרה עד החלל ולא ניקב הגובתא כשר, ואפי' נחתך כקולמוס (וכמרזב) כשר, וכ"מ בתשו' ראבי"ה שהוכיח מקולמוס ומרזב דנקב שלא נקרע הגובתא כשר, ולפ"ז מי שהנקב אצלו למעלה מן העטרה ואח"כ אטום אין נקב פוסל במקום האוטם, דלכה"פ חשיב כנסתם, כיון שלא נפרץ הגובתא, וזה אפי' אם נימא דכריתה מגרעת בו, אבל ג"ז לא מסתבר דלא מצינו כריתה שפוסלת באינה מגעת לגובתא, ואף כקולמוס וכמרזב למאן דפסל היינו משום דשליט אוריא בגובתא שתחת הכרות, אבל למטה מן הגובתא אין כריתה מגרעת, (סק"ח ט' נכתבו בגמגום).

ומלמטה החלל הוא הגובתא, ולכן מלמטה נפסל בחלל ולא מלמעלה.

שם מיהו מיבעיא לי, אי הוה גריס לי, הוה ניחא טפי, שלחדודי אין לתלות באחר, והא דלא משני בעטרה עצמה והיינו בשיפוע דכלפי רישא, י"ל דבשיעור מועט אין נופל לשון מרזב וקולמוס, ועוד דכיון שנחקק עד החלל כבר נחתך מהגיד, דהעטרה רק על מיעוט, וממילא ה"ה למעלה מעטרה, ועי' רי"ו בשם רמ"ה דבעטרה גרע טפי, ועי' לעיל.

(יא) שם סבר רבב"א לאכשורי כו', בפשוטו סבר רבב"א כרבא דמטיל מים משני מקומות כשר, דלא מסתבר שע"י שפתוח השביל כדרכו שותת טפי ממוציא רק משביל מ"ר, ואע"פ שאפשר דמטיל מים מב' מקומות גם הזרע יוצא מב' מקומות, [אע"פ שאינו מוכרע דשביל הזרע מלמטה ואינו מוכרח שיבצבץ למעלה, וגם אינו דוחק אלא כלפי הסוף כמ"ש רש"י ע"ו א', משא"כ מטיל מים שדוחקין ויוציאין מכל צד], מ"מ גם באיסתתם אפשר שנקרע הקליפה שביניהם בתחלת הגיד ואזיל ג"כ בב' מקומות עד מקום הסתימה, וגם בסברא החלק שיוצא כדרכו ממשיך בכח טפי מאיסתתם שצריך לדחוק לשביל מ"ר, א"ו כרבא ס"ל, וסבר דה"ה איסתתם דכל שאינו מנוקב לחוץ אפשר שיוליד, ואמנם בדרך כלל אינו מוליד, דהא נעשה עקר כדאמר בכורות מ"ד ב', מ"מ פצוע לא חשיב, כיון שיתכן שיוליד, והו"ל כסריס חמה, ובפשוטו הקרום שנקרע בעצירת מ"ר הוא הקרום שבגיד דהיינו דקתני ב' נקבים וביניהם כקליפת השום דהקרום בין הנקבים, וכן הא דאיסתתם היינו הנקב שבגיד כדפרש"י, ואפשר דלאו בכל גונא מטיל מים מב' מקומות, דאפשר שנעשה עקר ע"י שנקרע הקרום אבל כל אחד יוצא בשביל שלו, ויתיישב בזה דאף רבר"ה מודה דשיתין סבי היו כשרים לבא בקהל, אבל אם גרם כ"כ שמטיל מים מב' המקומות ס"ל דנתקלקל לגמרי ולא יתכן שיוליד, וברש"י ס"ד ב' כ' דיש חולי מעוצר השתן שנעקר ממנו, ולפ"ז י"ל דהנהו סבי לא אירע להו כדתניא בבכורות,

ברי"ו הביא פלוגתא אם קולמוס ומרזב מותר גם בעטרה עצמה, וכתב דלפרש"י דסגי ע"פ רובה אינו נפסל ע"י חקק במיעוטה, אבל למאי דגרסי' ע"פ כולה ע"כ ששיפוע הקולמוס נגמר בתחלת העטרה, וזה לפירושו דכלפי רישא היינו דחוט הגובה שסמוך לגוף צריך להיות שלם או רובו, אבל אם לפרש"י הכונה בצד שלמעלה, א"כ גם לפרש"י לא משכח"ל שריותא בחקק בעטרה, מיהו אי מפרשינן דשיוור עטרה כחוט, בא רק לומר שדינו כגיד, א"כ כל שבגיד כשר, כ"ש בעטרה, וא"כ מתפרש כפשוטו בכל אורך האבר, דהא דבעינן שיוור כחוט היינו שאם נכרת כולו גם החוט הו"ל כנכרת הגיד, וכן ברובו, וכבר נתבאר בכ"ז לעיל סק"ח.

בתשו' ראבי"ה מבואר וכ"נ ברי"ו דקולמוס וכמרזב מיירי כשלא ניקב הגובתא, וכ"כ מרן זללה"ה, וכן הוכיח אאמו"ר שליט"א, ובאמת אם הגובתא פרוצה קרוב הדבר שרוב הזרע יצא משם ולא ידחק בנקב שבעטרה, וודאי לא יהא יורה כחץ, וכ"ש מנקב שמעכב, מיהו מלשון התו' הרא"ש משמע דנקט דנקב הפוסל בעטרה עצמה היינו בתחתית הגיד, דדרך ירידה יצא דרך הנקב, אבל נקב מלמעלה כשר כדין קולמוס ומרזב, דיוורה כחץ לכוון למטה, [ועמש"כ סק"ט דבאמת מיושב טפי לפרושי ניקב בעטרה עצמה לצד מטה], ורחב"א סבר לאכשורי ניקב כנגד עטרה עליונה אפי' מפולש שרואה את האויר משני צדדים, ומסיק דפסול אפי' רואה את האויר רק מלמטה, אבל מלמעלה אפי' למעלה מעטרה כשר כדין קולמוס ומרזב, וצ"ע כיון דהנקב מלמעלה לא מעלה ולא מוריד לאיזה צורך הזכירו, ושמא כיון שבלא"ה צריך להזכיר שכנגדו, קאמר דאף בניקב מעבר לעבר סבר לאכשורי, אבל קשה דטפי הול"ל ניקב למעלה מעטרה שכנגדו למטה מעטרה, וגם לא משמע דעטרה עצמה רק החלק התחתון בכלל, ובמרדכי בשם תו' וכ"ה בראבי"ה בשם תו' כתבו בפשיטות דאף בניקב מלמעלה עד הגובתא פסול, וע"כ לדחוק בתו' ותו' הרא"ש כמ"ש אאמו"ר שליט"א דכונתם עד החלל דוקא,

כלל, ועוד דודאי נראה דלרבר"ה אין מועיל אם יטלו כל הקליפת השום להכשירו, [וכן נקטו החת"ס ועוד אחרונים לפי הגמ' דבנקב אחד בגיד אינו מוליד עיי"ש], וע"כ דנשתנו הטבעיים בזה, וכן לטעמא דשותת הרי כהיום אינו שותת בכרות ונקוב, ומרן זללה"ה דנקט שנקב פוסל גם כהיום, ע"כ היינו מפני ששותת, [וכמש"ש דאין לנו בגמ' פסול נקב אלא משום שותת כדקתני בברייתא], דהסברא נותנת דכח היירה תלוי בגיד, כדאמרי' האי גריד, ובזה אין השיתוף מפסיד, למש"כ דהמטיל מב' מקומות או בדאיסתתם, מקלח, ולכן כתב בפשיטות דפוסל נקב, אבל הרופאים אומרים שהבישול נגמר בחוטינ וראוי להזריע, וכדחזינן חגיגה ט"ו א' דראוי להזריע נשאר בכחו אף בלא יורה, וכן בתשו' הרא"ש צידד דמי שנקבו סמוך לכיס נגמר בישולו עד שם, וכיון שע"כ נשתנו הטבעים בכח היורה והבישול אין לנו לחדש פסול בניקב ונכרת, ועמש"כ סק"ז.

(יב) כתב אאמו"ר שליט"א ס"ח סק"ה דיש לדון בגברא דהנקב למעלה מהעטרה, שאין כריתת העטרה פוסלת בו, כיון שלא נגע בגובתא כלל, ולכא' מוכח כן מכקלמוס, שהרי אין מועיל לחימום אלא תחלתו ככרזא דחביתא, וע"כ שהמשך הגיד מועיל רק לבישול ולגמור כח היורה, ואם בעובדא דהנקב למעלה היו שפין אותו כקולמוס עד הנקב, ודאי הי' כשר, ומה תועלת הי' בנותר כקולמוס, הרי הזרע אינו מגיע לשם דנימא שמתבשל, וכח החימום אינו פועל שם, ובאמת מה"ט כתב מרן זללה"ה דגם כריתת עטרה אינה פוסלת אלא כשמגיע לגובתא, אלא שיש בזה שיטות בראשונים ז"ל דבשר העטרה מועיל וראוי שיהא לכה"פ ע"פ רובה, כמש"כ סק, אבל כ"ז כשהבשר מגין על הגובתא, אבל לא כשכולו אטום, ועוד דכיון דבאדם דעלמא בניקב למעלה ואיסתתם בסוף אינו מוליד, ע"כ אנו מחדשים מסברא די"ל שנגמר בישולו עד הנקב כיון שבריייתו כך, ואין לנו לחדש בלא ראי' דמ"מ כוחות נעלמים יש בנותר אע"פ שהוא אטום, דבשלמא אם הי' כיו"ב בגמ' לא היינו יודעים

מיהו ברש"י ס"ב ב' לא כ"כ, ובאמת גם בבכורות קאמר דנעשה עקר, אלא י"ל כמש"כ דלא בכל גונא נפיק מב' מקומות, וברמב"ם פ"ה באמת כתב דנפיק מב' מקומות ע"י שניקב חוט מחוטי ביצים לשביל מ"ר, ואפשר לפ"ז דאם נקרע הקליפת השום אינו מטיל מב' מקומות, או שמטיל ממקום אחד דהקליפת השום נקרע כולו, או שאינו יוצא דרך הגובתא, [מיהו ראיתי בספר מרן זללה"ה סי"ב סק"ו שהאריך בביאור דברי הרמב"ם עיי"ש, וצ"ל לפ"ד דיש חוטי ביצים שסמוכין לשביל מ"ר בגיד מבחוץ, דהא בתוך הגוף אינו פוסל כמ"ש מרן זללה"ה, ועיי"ש סק"ז שאמנם כתב בדעת הרמב"ם שהחוטין גם בתוך הגיד, אבל קשה דלפ"ז קליפת השום שביניהם מתחלת אח"כ, ודוחק, ולע"כ וצ"ת].

לכא' נקב המתהווה מכח עצירת מ"ר, כיון שהאדם עוצר חשיב כביד"א, מיהו אם זה גורם לחולי פנימי שנעשה עקר, לא נפסל, כדין השותה כוס עיקרין וסריס חמה, [ואם נימא דעקר שהוליד לא אמרי' צא וחזור כיון דמשכח"ל שיווליד, ניהא בזה אף לפי' רא"מ, דהיינו דפליג רבא ארבר"ה אם קלקול כזה מוחלט והוי פצ"ד וממילא אמרי' צא וחזור, או דכסריס דמי ולא אמרי' צא וחזור].

לכא' נראה דהמטיל מב' מקומות אינו שותת, אלא שלא נגמר בישולו כ"כ, ולכן אפשר שיתגבר ויוליד, אבל אם מציאות זו מחייבת שתיתה, מנ"ל שיכול להוליד, מיהו אפשר דשותת מפני קלקול שמתהווה עיי"ז, ולא מפני שהחלוקה לשני נקבים מחייבת שתיתה, ובבכורות מ"ד ב' אמרו ותיפו"ל משום עלקא בשותת, ועפרש"י שם, ומשמע דע"י העצירה שותת, ויש לדחות דלאו כללא הוא, אלא דכיון שראינוהו שותת אח"כ ש"מ דמהכי הוה לי', ומ"מ כהיום שיש רק נקב אחד יש לנקוט דהשביל המשותף אינו נצרך לבישול, דהא במטיל מים משביל ש"ז בדרך כלל אינו מוליד, והנודן רק אם הוא עקר או פצ"ד, וע"כ דהשיתוף או הנקב מונע הבישול, וה"נ פתח החוטין לגיד דמי לנקב והי' ראוי שלא יוליד בדרך

בזה האחרונים ז"ל, והכא עדיף דלא נחתך ביד"א עד הגובתא, וכחותך בשר מהעטרה ולמטה דמי.

ולהאמור בעובדא שכ' אאמו"ר שליט"א, בזמן הגמ' כה"ג יש לדנו כפצ"ד ביד"ש, [אלא שאם יוליד לא נימא צא וחזור, אבל לא להחמיר מכח חשש זה], וא"כ אף אם ודאי כרתו העטרה, אין לחשבו כפצוע ביד"א, כיון שלא נכרת עד הגובתא, ועוד דבכה"ג אפשר להכשיר ביד"א אחר ביד"ש כיון שהפציעה ביד"ש, ככרתה ההמשך, ואילו לא הי' עטרה וכרתו רק מעט מהגיד האטום ודאי לא היינו פוסלים, ועטרה כ"ש משום גיד הוא, ואפי' אי בעינן עטרה מצד עצמה, היינו רק כשחופה את הגובתא, [ומסתברא דאפי' אם היתה עטרה לא היתה בשלימותה, דכולי האי לא טעי לחתוך, וא"כ גם בחשיבות העטרה כבר הי' פצוע ביד"ש], ואפי' אם נימא דמוליד אין לנו לחדש דבכרי' המחדשת הזו בעינן כח הגיד והעטרה שאחר הנקב, דע"כ נתחדש בו כח להשלים הבישול בגוף ומה"ת להגביל הכח הזה רק בצירוף האבר הנמשך, ועוד דאילו תתכוהו כקולמוס הי' כשר, ובקולמוס אין חימום מכח האבר רק בישול הזרע וכאן אין הזרע עובר, וכ"ז בזמן הגמ' אבל בזה"ז שנסתנית צורת הגיד, והכרות אינו שופך, אין לחדש כלל פסול בכריתה, וכמשנ"ת בזה לעיל, - (בחוה"מ סוסק"ב ג"כ צידד דספק ביד"ש ספק ביד"א כשר, וכ' דלשיטת הראב"ד והריטב"א דפ"ד נכלל בתוך חמשה קהלי א"צ אפי' להקישא דממזר כו', אלא שכ' בתחלת הדברים דהואיל ופטיא דאורייתא טבין אמינא מילתא חדתא, ולא משמע דכונתו רק בגלל שזה מחלוקת הפוסקים עיי"ש, מיהו הי' מקום לדון דודאי פ"ד ספק ביד"א ספק ביד"ש גרע מספק פ"ד וספק ממזר, וצ"ל דכיון דביד"ש כשר, לענין ספק כאינו פצוע דמי).

הסיבות שמוליד, אבל כאן אנו דנין מסברא, והסברא קיימת גם בנכרתה העטרה ומעט מהגיד, [ואם בלא"ה אינו מוליד ביד"ש אין לפסלו ע"י כריתת אדם דלא חשיב ככרת גיד אלא ככרת עטרה כיון שבשר זה אטום, וגם אפשר דבנכרת ביד"ש וחזור והוסיף מעט ביד"א לא מיפסל כיון שאבר זה כבר נפסל].

עיקר דברי הרא"ש בתשו' שכתב לחדש שינוי גמור בתולדה באדם שמתחלת ברייתו איסתתם כל הגיד, מחודשים טובא, דבעלמא לא מחודשין בבעל מום שינויים בבריאה, ובפרט שנברא בגיד ועטרה ככל אדם אלא שאיסתתם, ובשלמא אם כונתו ביורה כחץ שייך לדון בזה לפי המציאות בעצם היציאה, אבל בבישול השביל לא מסתבר לחדש שינויים גמורים, ואאמו"ר שליט"א הוכיח דאין כונתו משום יורה כחץ, ובאמת גם אם כונתו יורה כחץ אכתי נצטרך גם לחדש שכבר נגמר בישולו, אא"כ נימא דהרא"ש מפרש שלא במקומה לא מבשלה להיות יורה כחץ, והיינו דכשהולך שלא במקומו מתקלקל כח היורה, וה"נ אם אין הגיד אטום כיון שנחלק כח היורה לשני מקומות אינו יורה כחץ, כדאמרי' גבי נקב בעטרה עצמה, אבל הא גופא קשיא כיון דאילו נכרת הי' כשר, לא יתכן לפסול משום נקב, כדפריך רבא ע"ו א', וע"כ שנסתפק הרא"ש דאפשר שנוצר בכח מחודש שנגמר עד הנקב, מיהו מסתברא דכונתו בכח הורה כחץ שגם זה תלוי בבישולו, דהא מעטרה ולמטה אע"פ שיש כמה נקבים ביציאתו כשר, ולא ס"ל שיש שני עניני בישול בגיד, ולפ"ז נראה דבצד רחוק קאמר הרא"ש דאם יוליד לא נימא צא וחזור, אבל אין זה מהווה ספק גמור לומר שמוליד, ונפ"מ דאם חתכו העטרה או הגיד יש לדנו בדין פצ"ד ביד"ש שחזר ונפצע ביד"א שדנו

סימן טו

הערות לפו"ר

א"ה, הדברים שבסימן זה הם קיצור דברים שנאמרו בשיעורים ולא נכתבו מתוך הסוגיא.

א. בסוגיא דצרת ערוה

ג' ב' נאמר כאן עליה כו' יש ליתן טעם למה השמיעה תורה ד"ז באחות אשה, חדא דאיסורה קל שניתרת לאחר מיתת אחותו וכ"ש שאר עריות דחמירי, ועוד דכאן מבואר טעם האיסור מפני שמיצר לאחותה, ובזה מובן שאפי' במקום מצוה להקים שם לאחיו, אין לו לצער את אשתו ולהביא אחותה לביתו, אבל בשאר עריות שענינם קורבה שייך יותר שעשה דייבום ידחה אותם, שאינו גורם צער לשום אדם דנימא שאין ראוי לעשות מצוות על חשבון אחרים, והשתא מתפרש כן בפשטות הפסוק לא תקח לצרור אפי' במקום עליה, דסוף סוף הרי הוא לוקחה לצרור לאשתו.

אבל בגמ' לא הוזכרה אפשרות כזו דדוקא אחות אשה, דהא ילפינן כולהו במה מצינו, ואמנם דין אחות אשה הוא גם לאחר שגירשה, ולא שייך כ"כ טעם זה לענין לאסור ייבום לאחר שגירשה, אבל לא משום זה פשיטא לן שאין כאן טעם מיוחד באחות אשה, אלא נראה דפשיטא לגמ' דכרת דאחות אשה הוא משום ערוה ככל עריות, ולא נחתנינן לטעמא דקרא, אלא לפי שאמרה תורה דלאחר מיתה שריא, לכן ביארה ענין לצרור, ערמב"ן עה"ת בזה, אבל עיקרה ערוה ככל העריות.

יש לעי' למה נכתב פטור מייבום בפרשת עריות ולא בפרשת ייבום, וי"ל דנהי דפטור הצרה הוא משום אשת אח, אבל פטור הערוה הוא מפני חומרא דכרת, וכיון שהערוה גורמת האיסור לכן נכתב ד"ז בעריות, מיהו אם לא איצטריך קרא אלא לצרה, א"כ האיסור הוא משום אשת אח, והו"ל למכתביה גבי ייבום, ואם נימא דאיסור צרה

משום שליחותא דערוה ניחא, וי"ל דכיון דכל האיסור נגרם בגלל הערוה, מתפרש הפסוק כך שלא תקח הערוה אפי' במקום מצוה, וכ"כ חמור הדבר שאפי' צרתה אסורה, ומתפרש הכל בחומר איסור הערוה שאפי' קדושי מצוה אין תופסין בה.

שם שאר עריות מניין אמרת מה אחות אשה כו' עמשנ"ת לעיל מ"ט לא אמרינן דאחות אשה חמירא טפי, ואין לומר דמהא דצרותיהן ג"כ אסורות חזינן שאין הטעם מיוחד באחות אשה, דא"כ לב"ש שמתירין הצרות מאי איכא למימר, ועוד דטעמא דצרות לאו משום ערוה דנפשיהו, אלא דכיון שאינו יכול לייבם אחת אף השניה אסורה, ונמצא שהכל תלוי באחות אשה.

שם שאין צרה אלא מאח, יעוי' ברש"י, ומתפרש הכי שאין איסור צרה מצד הערוה אלא מצד אשת אח, דכיון שפטרנה תורה ממצות ייבום ממילא נשאר איסור אשת אח.

ענין פטור צרת ערוה מצינו בתוספתא פ"א ה"א שהדבר תלוי אם קדושין תופסין בה, וכדחזינן י' ב' דלר"ע חייבי לאוין ג"כ פטורין מחליצה וייבום, ואע"פ שעשה דוחה ל"ת, וש"מ שביאור הענין דלא שייך זיקה אלא במקום ששייך קדושין, דלא אלים כח הזיקה שבא ליבם מכח קדושי אחיו, טפי מאילו קידשה היבם עצמו, דזיקה כעין אירוסין חשיבא, ובמקום שאין שייך אירוסין אין שייך זיקה, ואליבא דב"ה חידשה תורה עוד דין דיבם שאינו יכול להיות במקום המת, אינו במצות ייבום כלל, שהרי ענין ייבום שהוא קם תחת אחיו וממשיך אישות המת, וכשיש עוד אח ודאי מובן שהאח שראוי לייבם שניהם הוא במקום האח, וה"ה כשהוא יחיד, מ"מ כיון שאינו יכול ליכנס תחתיו לבית זה מפני שאחת

משום חומר הערוה היא פטורה, אלא משום דליכא זיקה לאחת מהן, וד"ז תלוי בתפיסת קדושין ולא בחומר האיסור.

ג' ב' צרת צרתה מנין ת"ל לצרור ולא לצור, שמעתי להעיר כיון דתנא אכתי לא קים ליה שאר עריות דאסירי, א"כ מ"ט פשיטא ליה דצרתה אסורה, ומיבעיא ליה רק צרת צרתה מנין, הרי אם אשת אח מותרת גם צרה גופה מותרת בנפילה שניה, והו"ל לתנא למיבעי תחלה שאר עריות מנין, וממילא גם צרתה אסורה בנפילה שניה, והשתא יש לשאול צרת צרתה מנין, ואם נימא דצרת ערוה כערוה ניחא דהו"ל כאחות אשה דקים לן דאסירא.

והאמת נראה דאה"נ שאם אשת אחיו שלא הי' בעולמו היתה מותרת בנפילה שניה, ה"ה דצרת ערוה היתה מותרת, והתנא מסיים תחלה הדרשות של צרת ערוה, כמו שבירושלמי דריש להו בב"א צרתה וצרת צרתה מנין, [ובתו"כ דריש עריות תחלה ואח"כ צרות], וכדי שלא להאריך נקט להו בסמוך לדרשא דצרות, וכ"ז אם הגרסא נכונה, אבל כבר העיד הרמב"ן דליתא בנוסחי דווקני, וכ"נ מהא דלא מסיים בשאר עריות צרות צרותיהן מנין, ש"מ שלא הוזכרו ברישא כלל, (ואם בנפילה שניה מתה אשתו גם אחות אשתו גופה היתה מותרת, דבנפילה שניה אין איסורה אלא משום אשת אח).

בקושיית הגרע"א ז"ל למה לי קרא לצרת צרה כבר נתבאר שהעיקר דהיינו שינויא דרב אשי י"ג א', ורב יהודה נמי מודה דלבתר קרא דלצרור, הטעם כדרב אשי, אלא דאי לאו קרא הו"א דלא חמירא צרת ערוה לפטור צרתה, ואע"פ שהיא אסורה באיסור כרת, מ"מ לא הי' פשוט לנו בלא פסוק שפוטרת צרתה, [נמצינו אמוראי דסברי דצרת אילונית אינה פוטרת צרתה וצרת בתו אילונית אסורה כמשנ"ת במקו"א], והיינו משום דאשת אח שנאסרה בייבום מסיבה חיצונית, יש בה קצת קולא שלא תפקיע לגמרי מצות ייבום

מהן ערוה עליו, ה"ה שאינו נכנס גם כלפי השניה, שהפקיעה ממנו התורה כח זיקה.

וכ"ז דוקא בשעת נפילה, אבל אם נעשית ערוה אחת נפילה, הרי השניה מותרת, דכיון שכבר נעשית זקוקתו תו לא פקעה ע"י צרתה אע"פ שנעשית ערוה, ואע"פ שהצרה עושה שליחותה של הערוה, שפטור צרה אינו משום ערוה, אלא משום אשת אח שלא במקום מצוה, וכאן שבשעת נפילה היתה מותרת לו, תו לא פקע היתר זה ע"י הערוה.

ולפמשנ"ת דאיסור צרת ערוה לאו משום שליחותא דערוה היא, ניחא הא דצרת ממזרת פוטרת את הממזרת מייבום אליבא דר"ע, ולכאורה קשה נהי דשייך לאסור את היבם לייבם את צרת הערוה מפני שיש בה מקצת שליחותא דערוה, והוא פוגם את עצמו באיסור ערוה, אבל באיסור של הממזר לישא כשרה אין האיסור על הממזר אלא שלא יפגום את הכשרה, וכאן אין נופל שם פגם כלל, שאף בערוה אין הפגם בשולחת שלא עשתה כלום, אלא הפגם במייבם שמייבם מקצת ערוה, ובכשרה אין נופל ענין פגם מה שמייבם מקצת כשרה, ולא מסתבר לומר שהאיסור מפני האשה שהיא שולחת צרתה שתהא כמוה למצות ייבום, דכיון שאינה עושה מעשה לא שייך להזכיר סרך פגם אלא כלפי המייבם, ובפסול שנשא שולחת הכשרה אין שייך ענין זה, וכבר הזכרנו ענין זה בס"א סק"א, וכתבנו כאן להבהיר הדברים, אע"פ שיש מקום למתעקש לומר שגם בפסול שנשא פסולה שהיא שליחת הכשרה שייך ענין זה.

וכן יש ללמוד מהא דצרת אילונית פטורה, אע"פ שאין בה אלא פטור מייבום, וגם ליכא שליחותא שהרי אילונית פטורה וא"צ שליחות, ואפ"ה צרתה פטורה, וש"מ שהכל תלוי אם יכול להכנס תחת המת לכל הבית הזה, מיהו לרבא י"ב ב' א"צ להכנס תחת אחיו לגבי האילונית, ומה"ט יליף ר"ע חייבי לאוין מאחות אשה, כיון שלא

ודברי ר' יוחנן מתפרשים שפיר בשני האופנים, או דבשליחותא חשיב כחלצו כולם, או דלא אמרינן איגלאי מילתא שרק הוא קיים המצוה, כיון דשליחותיהו קא עביד, ועיקר דברי ר"י מתפרשים להשוות כולם לחולץ ולחולצת, דכיון שמעיקרא היתה המצוה על כולם, מסתברא ששליחותיהו עבדי, ולא משתנה הדין ע"י שהוא החולץ, דמעיקרא הדין נותן שיהא אחד במקום כולם.

לכאורה מצינו שלאחר חליצה אין הכרת חוזר, אף באופן זה קודם חליצה הי' כרת, כגון שני אחים ומת אחד מהם וקידש החי את אחות זקוקתו, ואין אח אחר לחלוץ או לייבם, דמדאורייתא יוצאת בלא חליצה, וחוזר עליו כרת דאשת אח, ואם לאחר שחלץ לה קידש את אחותה, מסתברא שאין חוזר עליו כרת דאשת אח, דכיון שכבר קיים מצות חליצה, שוב אין בקידושי אחותה כדי לשנות דינו כלל, - מיהו נראה שאין להכריע מזה שכח החליצה משוי לה כאשתו, ולכן אין איסור אשת אח חוזר, אלא דלאחר חליצה אין נפ"מ אם היא ערוה עליו או לא.

ומ"מ פשטות הדברים דאחר ייבום או חליצה בטל ענין אשת אח, מן החולץ והמייבם ומשלחיהם, לפי שהם כקנו אשת המת והם במקום האח, וכל העולה לחליצה אין בה כרת כיון שחליצה כייבום במדה מסוימת, וכל שאין קדושין תופסין בה ליבם, כיון דלא שייך שתהא אשתו לא שייכא נמי חליצה, וע"כ מדאיכא חליצה ש"מ דליכא כרת דאשת אח, וממילא גם לא, יחזור הכרת לאחר חליצה, ולכן אם נשא אחותה קודם חליצה חזר עליו הכרת, דה"נ פקעה זיקתה וא"צ חליצה בדליכא אחין.

ברם ראיתי בספר אאמו"ר שליט"א לדף נ"ב א' שכתב דאף לאחר חליצה אם קידש אחותה הרי הוא בכרת על החלוצה, וכנראה זהו לשיטתו דאף לאחר חליצה שייך קצת בנין, מדאיצטריך לא יבנה להזהירו שלא יבנה, וכיון שכן מפרשין שאין הכרת חוזר עליו לאחר חליצה מפני ששייך

מהאי ביתא, ולבתר דקמ"ל קרא נקטינן דכל שאין לו זיקה במקצת הבית הרי הוא מופקע לגמרי מהאי ביתא.

ב. בסוגיא דחולץ ליבמתו וחוזר וקידשה

י' ב' איתמר החולץ ליבמתו וחוזר וקדשה כו' עיקר הבנין שיש למת ע"י היבמה הוא רק מכח זה שהיא אשתו והיא עדיין בבעלותו ואסורה לאיש זר, ולכן שייך שהבן הנולד מאשתו יקים את שמו, אבל אם אשתו הותרה לינשא לזרים, א"כ כבר אינה אשת המת, ואין שום תועלת בבנינה, (מיהו אם נשאת באיסור לזר ועדיין משועבדת להתגרש ממנו, שייך עדיין בנין למת), ולכן לאחר חליצה לא שייך שום בנין, ויש רק לדון אם הכרת חזר, או שמעולם לא נעקר.

שם איהו הוא דקאי בלא יבנה, כבר נתבאר שלא עלה על הדעת בלא פסוק ששייך בנין לאחר חליצה, אלא מדאפקיה רחמנא בלשון לא יבנה ולא אמר לא בנה, רמז בזה איסור לחזור ולקדשה (ועדיין פשטיה דקרא אשר לא יבנה כמו אשר אינו בונה וכמו אשר לא יקים את דברי התורה, שאין פשוטו של מקרא משתנה בלשון לא יבנה, אלא שמרומז שלא יוכל לחזור ולישאנה).

והנה הדבר פשוט שאם היא עליו בכרת ולא תפסי בה קידושין, לא שייך להזכיר שלא יוכל לחזור ולקדשה, ולכן הבינו מזה שפקע ממנו הכרת, ואין הכונה שיש כאן גזיה"כ לאפוקיה מכרת, אלא מהא דהוצרך הכתוב ללמדנו שאסור לו לחזור ולישאנה, למדנו שדעת התורה שאי לאו לא יבנה היה מותר בה, ולכן הוצרך הכתוב לאסרה.

ויש להסתפק האם מעשה החליצה גרם לחולץ שיפקע ממנו הכרת, וכמו שלר"ע הכתוב קראה ביתו ע"י החליצה, ה"ה דמהני טעם זה לרבנן לפטרו מכרת, או דההיתר לייבם מפקיע הכרת, וע"י שחלץ איגלאי מילתא שהיתה זקוקה לו, ופקע ההיתר משאר האחין.

וכ"מ בגמ' ג' ב' דלרב כט"ו נשים דמתני' חשיבא, ועוד דסתם אסורה מתפרש שצרתה כמותה, ובסמוך מבואר דלרב סוטה ודאי פטורה מחליצה, ועוד דאם הסוטה עצמה חולצת הדין נותן שלא תפטור צרתה, דכל עיקר פטור צרה הוא מפני שהערה מופקעת לגמרי מהמצוה והיא באיסור אשת אח, אבל אם היא חולצת ש"מ שיש עליה זיקה, ואין זיקה אלא למי שקדושין תופסין בה, וש"מ שאינה כערוה, וא"כ מדפטרה צרתה ש"מ שאין עליה שום זיקה וצרתה כמותה.

ולהאמור ל"ק למה נקט רב לשון קצרה דכיון שאמר טומאה כתיב בה בסוטה כעריות, הרי ביאר שהסוטה כערוה, [וכדנקט נמי רב אסי כהאי לישנא י"ב א' גבי צרת אילונית], ולשון אסורה יותר נכון לשנות, אלא שהתנא דמתני' שהשמיענו עיקר הדין נקט פטורות, - אפשר דלשון טומאה משמע שמטמאה אחרים וצרתה כמותה, וכעריות בא לומר שפטורה אף מחליצה, ואפשר דה"ק כיון שהיא כערוה ממילא צרתה פטורה, וזה הפשטות.

שם טומאה כתיב בה כעריות, יש לעי' הרי הטומאה נאמרה כלפי הבעל, ומנלן דקאי נמי איבם, הרי בעלמא סוטה מותרת להנשא לאחד מן השוק לאחר שנתגרשה, וי"ל דטומאה דכתיב בה היינו שנתקלקלה האישות, ואין ליבם כח אישות מדנפשיה רק המשך אישות המת, ואם אישותו נפגמה ממילא גם ההמשך של הזיקה ליבם פגום, וכי שייך שתהא אישות היבם טובה מאישות המת, ול"ד לחייבי לאוין שאין הקלקול באישות זו שנטמאה ונתקלקלה, אלא סיבה חיצונית בייחוסו וקדושתו שלא ראוי לייבם, אבל אין החסרון באישות הפגומה.

יש לעי' האם כל טומאה שנאמרה בתורה מדמינן לה לעריות, הרי סו"ס ענינם שונה, כדכתיב כי טמא את דינה בתו, ומנלן לומר שדינה כעריות, וי"ל שגם בלא פסוק יש להסתפק אם התורה נותנת מצוה להמשיך אישות של סוטה, בזמן שאת

קצת ייבום, וממילא כשנשא אחותה דקודם חליצה פקעה זיקה לגמרי וחזר הכרת, ה"ה לאחר חליצה דלא עדיפא חלוצה מזוקקה.

י"א א' איתמר הבא על יבמתו ובא אחד מן האחין כו' לגרסא זו קשה למה העלימו בגמ' מה דינו של המייבם בעצמו, שאפי' אם הי' פשוט שמודה ר"ל שהוא בעשה, אין ראוי לפרש כאן דין האחין בלבד, בזמן שבפלוגתא דר"י ור"ל הזכירו דין החולץ בצרתה, ובפרט שעיקר הדין מחודש ולא הו' סתמי בגמ' מליפרש מ"ט מודה ר"ל המייבם, גם לשון ובא אחד מן האחין מוכיח שהגרסא הוא או אחד מן האחין, דאל"כ הול"ל ובא אחיו, ואמנם פשטות הדברים דהיינו ממש כפלוגתא דר"י ור"ל בהחולץ ליבמתו, ואף המייבם בכרת לר"ל, ולר"י פקע הכרת והי' מקום לומר שאם רצה מותר בצרה, אבל מפרשין קרא לאיסור עשה, או משום דמסברא ידעין דא"צ לייבם שתיים, וא"כ אייתר קרא לעשה, או משום דחזינן בלא יבנה שאין ראוי לישא אשת האח אלא במקום מצוה, ולכן כיון דסגי בבית אחד, ממילא הו"ל איסור עשה.

מ' ב' ותסברא אחות חלוצה דאורייתא כו' פשטות הדברים שזה דבר פשוט וגם רב יוסף מודה בזה, אלא דמשמע ליה שאם יש שליחותא דצרות, ראוי לגזור על קרובת הצרות קודם צרת קרובת חלוצתו, שקרובת הצרות כקרבת החלוצה חשיבא במקצת שהיא שליחתה ואלו צרת קרובת חלוצתו אין בה שום קרובה, ומשני שמשום מראית העין שייך טפי למיגזר בצרת קרובת חלוצתו.

ג. בסוגיא דצרת סוטה

י"א א' אר"י א"ר צרת סוטה אסורה טומאה כתיב בה כעריות, יש לשאול למה לא ביאר דסוטה עצמה פטורה מחליצה, ולמה אמר אסורה ולא אמר פטורה, אבל אין להסתפק אם כונתו שאסורה להתייבם אבל חולצת, דודאי מדאמר כעריות לא יתכן לפרש לשון זה לענין איסור ייבום לחוד, דא"כ הו"ל לפרש דלאו בעריות ממש חשיבא,

שם מתיב רב אשי, [גרסת הראשונים רב יוסף וכ"ה בדפו"ו וכת"י והיינו לשיטתו בסוטה ה' ב' כ"כ המ"מ], יש לעי' דקארי לה מאי קארי לה הרי ודאי שיש להחמיר בספק שלא תצא בלא חליצה, ואפשר לומר דסמך על הברייתא דקתני לרבות סוטה שנסתרה, א"נ כמשנ"ת בסמוך דס"ל שספק כודאי.

ובסוגיא דסוטה נראה דסוטה ספק הכתוב עשאה כודאי, וכדנקטו תו' והרשב"א והריטב"א שבעלה לוקה עליה, ולכן הקשה שתפטר ג"כ מחליצה, ולפ"ז ידע רב אשי [או רב יוסף] דאשר הוטמאה לרבות סוטה ודאי, אלא דס"ל שהתנא נקט שנסתרה ללמד דאף זו שנסתרה עשאה הכתוב כודאי, ועיקר קושיתו אינה מדיוק הברייתא דנסתרה, אלא דס"ל שאין לחלק בין ספק לודאי כיון שהכתוב עשאה כודאי, ועמשנ"ת בזה בס"ב סק"ו.

בדין סוטה ספק אליבא דרב הי' נראה שצרתה חולצת ולא מתייבמת, דכיון שהתורה החמירה לחוש לספק זה ולא לסמוך על חזקת טהרה, א"כ ראוי לאסור צרתה שהרי לצד שהיא טמאה גם צרתה בכרת, וכ"כ בבהגר"א סי' קע"ג ס"ק י"ד בדעת הראב"ד וכ"כ בריא"ז ובתור"פ, אבל הרמב"ם בפ"ו הי"ט וכ"ה בשו"ע שם סי"א כתב דצרתה מתייבמת, וצריך לחדש דמכח חזקת טהרה לא נאמר בה טמאה כלל, וכמו ממזר ודאי ולא ממזר ספק, שבמצב הזה נתנה תורה מצות ייבום בודאי, ולא מכח ספק וחזקת טהרה, שיש כאן ציווי לנהוג כן, ולא רק היתר לסמוך על חזקה, ונפ"מ למ"ד אין קדושין תופסין ביבמה לשוק אם קידשה אחר האם מספק חיישנן שתפסו בה קדושין, או דחשיבא ודאי זקוקה.

במ"ש תו' ג' ב' דלא מיקריא טמאה כעריות אלא זו שכתובה במקום לאו, לכאורה צ"ב דמה יתרון יש לזה שנכתבה במקום לאו, אטו שייך לשאול שהתורה תוסיף לאו בונטמאה דפרשת סוטה, הרי בפשוטו כיון שהתורה קראתה טמאה

הבעל היא מחייבת לגרשה, וכי שייך לצוותו להכניס רשעה לתוך ביתו, [וגם יש ק"ו במותר לה נאסרה, וכן דרשא דלאיש אחר, אבל דברינו גם בלא הוכחות אלון], ואם יש גילוי שאינה מתייבמת יש לדון מסברא אם התורה הפקיעתה ממצות ייבום לגמרי, דהא גריעא מכל חייבי לאוין ועשה ששם האיסור הוא מסיבה צדדית ששייכת לייבום זה, אבל בסוטה האיסור ייבום הוא מפני שאינה ראויה למצותה, וא"כ י"ל שגם מחליצה פטורה כמו איילונית.

ולפ"ז מיושב שיש להבין מקרא דטומאה שדינה כעריות, שהרי התורה צריכה לגלות לנו אם היא כעריות או כחייבי לאוין, ואם איתא שטומאה זו אינה כעריות, לא הו"ל למיכתב בה טומאה, שהרי ידעה תורה שאנו נכריע מלשון טומאה את הספק שלנו.

אשת כהן שנאנסה אף אם יש בה דין טומאה כלפי בעלה כדאמר נ"ו ב', מ"מ אין זו אישות מקולקלת למצות יבום, שהרי אם היבם חלל הרי היא מתייבמת, ואם בעלה פצו"ד הרי הוא מותר בה כדאמר ע"ו א', וא"כ לאו טמאה ממש חשיבא, ולכן חולצת וצרתה מתייבמת.

שם מתיב רב חסדא רש"א כו' רב חסדא לא ביאר אם קושייתו מר"ש או מרבנן, אם ממנה או מצרתה, ויש לפרש בכמה אופנים א' דמדקתני ביאתה פוטרת צרתה משמע שיש מצות ייבום בצרתה, וכן סתמות הדברים שלא נאמרו דיני המשנה אלא בה שנוהגין בה חומר י"ג דברים, אבל צרתה מתייבמת, והיינו דקשיא לרב מ"ט לא תקון שלא תתייבם, וד"ז שמע ר"ח בהדיא מדר"ש, ועוד דמשמע דלרבנן אינה פוטרת צרתה, הרי חזינן שיש חילוק בינה לצרתה, וזה דלא כרב, וגם משמע מזה דצרתה מתייבמת, ב' דמדקתני ביאתה פוטרת ש"מ שנעשית אשתו להוציאה בגט, ואם מדאורייתא אינה זקוקה כלל, הול"ל בדרכנן שאם בעלו לא קנו, ג' מ"ט לא הויה חליצה פסולה, מיהו בזה י"ל דממ"נ שתייהן שוות לרב.

אחזקה בספק, ואין דרך הגמ' לסתום כ"כ, אבל כל האמוראים לא ס"ל כרב, נוחא, וכ"נ ביבמות ג' ב' דלא קי"ל כרב, וכן ר"ח ורב יוסף שם לא ס"ל כרב, וגם ר' יוחנן ואמוראי דעימה דיינו רחב"א ור' אמי ורנב"י לא ס"ל כרב, כמשנ"ת שם.

שם לאיש אחר ולא ליבם, כבר כתבנו דמצא בה ערות דבר מתפרש מצא ודאי, ואי לאו האי קרא אף סוטה ודאי היתה מתייבמת, והא דיליף מינה, לספק היינו מפני שהכתוב עשה ספק כודאי, ועוד דהכתוב שעשה ספק כודאי מחייב נמי לגרשה כדין ערות דבר אם לא יכול להשקותה, - ובתו' כתבו דלאחר לא איצטריך אלא לספק, אבל לשון הגמ' סתום טובא.

שם א"ל אביי אלא מעתה חליצה נמי לא תיבעי, לפמשנ"ת דעיקר הדרשא לודאי סוטה, נוחא הא דפריך אביי מ"ט ודאי חולצת, ואין לשאול דילמא אה"נ, דכיון דהשתא לא מחלקינן בין ספק לודאי שפיר הקשה לו אביי דנילף מהאי קרא דאינה חולצת, ואמנם הו"מ למידחי דחולצת דמתני' משום ספק הוא, אבל ר"י השיבו האמת דאף סוטה ודאי חולצת.

שם א"ל אילו איתיה לבעל כו' כאן מבואר דענין זיקה ליבם הוא המשך אישות הבעל, ובמקום שלא פקעה האישות בלא גט לא פקעה הזיקה, ואע"פ שלא דמו זה לזה, דמצות יבום היא שומרת על הזיקה, דבערוה ואילונית פקעה נמי הזיקה, מ"מ לא מחדשינן ממיעוטא דלאיש אחר אלא שאין ראוי להמשיך האישות הזו, אבל אין בזה כדי להפקיעה בלא חליצה, ומפרשינן הפסוק שכמו שנותן לה גט שתצא לאיש אחר, כך היבם צריך לחלוץ לה כדי שתלך לאיש אחר, ונראה שאם הי' כתוב מיעוט זה בפרשת ייבום לא היינו מצריכין חליצה, ורק מפני שנכתב בפרשת גט מפרשינן שמיעוט הכתוב שלא להצריכה ייבום, ובזה מיושב אילונית ואשת סריס, ואין עריות בכלל שאיסורם לא מכח אישות המת, וזה בכלל דברי התוד"ה אילון.

ממילא מובן שיש להתרחק מן הטומאה, כדכתיב בעריות אל תטמאו, בכל מי שנקראת טומאה.

ושמעתי מאמור"ר שליט"א שיש חילוק בין הטומאה שכתובה בפרשת סוטה שהיא נאמרה בסיפור הדברים שיש ספק אם נבעלה או לא, ושפיר קראתה תורה בלשון טומאה במקום ביאה, ועדיין אין זה מחייב לחשבה כעריות בגלל הסיפור דברים, משא"כ טומאה שנכתבה גבי מחזיר גרושתו ששם קבעה התורה שסוטה מיקריא טומאה, שלא נאמר ד"ו בסיפור הדברים אלא בציווי לאוין של התורה, והגדירה שמה טומאה, ולכן חשיבא כעריות.

בסוגית הגמ' בסוטה לא הוזכר כלל ענין טומאה כעריות, ואם ס"ל כרב לא יתכן שלא להזכיר דבודאי יש קרא דטומאה, והנדון בספק מנלן, ועוד דהו"ל לפרושי מ"ט לא נחמיר בספק שלא תתייבם דשמא פטורה היא, וכולה סוגיא שם מוכחת דלא ס"ל כלל ענין טומאה כעריות, וגם בשמעתין רב חסדא ורב יוסף לא ס"ל כרב, שהרי מתיב רב יוסף (וגרסת רב אשי ט"ס) ולשיטתו מייתי לה בסוטה מלאיש אחר, וזה מוכיח דלא ס"ל לחלק בין ספק לודאי, ולא נתחדש לו בדחיית הגמ' כלום דנימא שחזר בו בגלל זה, וכן ר"ח דס"ל כעין דאוריתא תקון, לא חידשו לו כלום בדחיית הגמ', וש"מ דפליג אדרב, וכן לעיל ג' ב' נקטו בגמ' למעוטי דרב ודרב אסי, משמע דלא ס"ל כרב, וכן ר' יוחנן בעי במחזיר גרושתו בלא טעמא דטומאה משי"ת להלן.

סוטה ה' ב' אמאי תתייבם נמי יבומי, בכולה שמעתין לא הוזכר חילוק בין ספק לודאי, דהא מייתנין קרא דלאיש אחר דסתמא מיירי במצא בה וודאי ערות דבר, שאם הי' ספק הרי מוליכה למקדש ומשקה אותה, ומייתנין מהאי קרא לסוטה ספק דמתני', וזה מוכיח דלא סבירא לן כדרב יבמות י"א א' דטומאה כתיב בה כעריות, ועוד דהו"ל למימר ברישא גבי ודאי כתיב טומאה אבל ספק תתייבם נמי, וגם היו מפרשים דמוקמינן

דעיקר הטעם מפני שאירע קלקול באישות שאין ראוי להמשיכה, משא"כ איסור שתלוי בקדושת הגברא שאין זו סיבה שלא להמשיך אישות כזו, כשאין איסור זה ביכם, וכמו שנעשה הבעל פצו"ד שאין בזה כדי לגרום איסור ליכם, והיינו נמי דמשני דאונס בישראל מישרא שרי, שזה מוכיח שאין זה קלקול באישות, אלא ענין קדושה ששייך בגברא שהוא כהן (ותדע שאפי' הוא עצמו מותר בה אם היא גיורת והוא פצו"ד עי' ע"ו א', ומשכח"ל כשנשאה באיסור ואח"כ נאנסה והוא נעשה פצו"ד).

ד. בפלוגתא דב"ש וב"ה י"ג ב'

י"ג ב' אר"ש ב' מ"ט דב"ש דכתיב לא תהי' כו' לכו"ע אין מקרא יוצא מידי פשוטו דהחוצה היינו שלא תנשא לשוק, כדמיתרגמינן לברא, אלא כיון דמיתר דרשינן שמרמז דין ארוסה ולב"ש אף דין צרת ערוה, ולב"ש כתוב כאן גם שעררה אינה מתייבמת, דה"ק החיצונה לא תהא לאיש זר אבל הפנימית תהא, ומדקרי לה החיצונה ש"מ דבשום ענין לא תהא החיצונה לזר אפי' בדאיכא פנימית.

שם ואידך חוצה החוצה לא משמע להו, אין ללמוד מכאן לשאר מקומות שלא לדרוש דה"א המיותר, דכאן צריך לדרוש שני ענינים חלוקים, דחוצה קאי על זו שהיא חוצה מאישות המת, והחוצה היא זו שהיא חיצונה לקורבת היכם, וזה ודאי י"ל דלא משמע להו למידרש שני ענינים חלוקים מייתורא דה"א, ואפשר דמה"ט פליג רבא על דרשא זו שדוחק לחדש כן.

שם רבא אמר טעמיהו דב"ש דאחזע"א, גם ב"ש מודו דנהי דאין ציווי התורה באיסור על איסור, אבל מציאות האיסור קיים, דסו"ס יש כאן גם ערוה של אחות אשה, אלא שלא הוצרכה תורה להזהיר ע"ז בהדיא כיון דבלא"ה אסור, [וכיון שלא הזהירה בהדיא, הרי העובר ע"ז אינו מורד גמור להביא חטאת או ללקות, דסו"ס לא צווה ע"ז בהדיא], וא"כ ודאי שייך שתאסור התורה צרת ערוה, אלא דס"ל דכיון דאחזע"א א"כ אין

יש להסתפק אם בעל קנה או לא, ולכאורה בסוטה ספק יש להחמיר שקנה וצריכה גט, אבל בסוטה ודאי מסתברא דלא קנה, וא"כ גם בספק עדיין צריכה חליצה, שמא נבעלה ואין היבום תופס בה.

שם ואית דאמרי אמר רב יוסף כו' משמע דלפ"ז אין שייך לשאול דחליצה נמי לא תיבעי ויש להסתפק האם סברא זו מפקעת זיקתה מדאורייתא שלא יועיל יבום כלל, או שרק אין ראוי לייבם ולכן שנינו חולצת, אבל אם בעל קנה, ומהא דפריך אביי אלא מעתה לאחר כו' משמע קצת שזוהי רק הנהגה מדרבנן, ולפ"ז פליגי לישני דרב יוסף בדין אם בעלו קנו, ולרבא משמע דלא קנו, ובסתמות הדברים הי' מיושב להשוות כולם בד"ז דלא קנו.

שם ו' א' ואיכא דאמרי אמר רב יוסף כו' יש לעי' מה החילוק בין האי לישנא לאית דאמרי, ולכאורה ללישנא קמא הרי זו הוראה לבעל שיגרשנה, וללישנא בתרא הרי זה כהוראה ליבם שלא ישאנה, ולכן ללישנא קמא הקשה אביי מנשואין דעלמא, וללישנא בתרא הקשה מיבום דעלמא, ובתו' דקדקו בזה.

שם גביה דהאי מיהא בשם טוב הוה קיימא, פי' דשייך לומר שחזרה בתשובה ושייך לייבמה, אבל לא אמרינן גבי קמא שמא תעמוד בשם טוב אצל היכם, ורק אצל הראשון מרדה, דכ"ז דלא חזינו שנוהגת כשורה אין לתת בה מצות יבום.

שם רבא אמר ק"ו אם נאסרה כו' לכאורה אין חידוש בק"ו זה טפי מטעמי דרב יוסף, דהיינו כיון שהתורה אמרה להרחיק אישות כזו אין ראוי להמשיכה בייבום, וזוהי סברא דאורייתא ואינה מפקעת זיקה לגמרי, כיון שאין כאן מיעוט מפסוק אלא מסברא, ואיסורו של יבם כאיסורו של בעל דבעיא גט וה"ה חליצה.

שם נאסרה הא אסירה וקיימא כו' יש לעי' מ"ט חמיר טפי נאסרה מאסירה וקיימא, ונראה

שנכנסה הצרה לביתו, כבר לא היתה הערוה ראויה לייבום, ואולי נאמר שגם בזה חשיבא שלא במקום מצוה, והוצרכנו לאאחע"א רק כשנשא חי לאחר שהמת נשא שתייהן.

ואולי אפשר לומר שאם הי' הדין שאחע"א, דהיינו שהתורה מתייחסת לכל מקרה בפ"ע, ה"נ שייך לצוות מצות ייבום אם תמות אשת היבם קודם שימות המת, והוא לה צרת ערוה מפני הציווי לייבום, ושייך לדרוש הלצור, אבל אם אחע"א ה"נ אין ציווי כעת לייבום, ורק אם תמות אשתו יתחדש הציווי.

ל"ב א' ור"ש היכא דנשא מת כו' אמר רב אשי כו' לכאורה פשיטא דלא יתכן להתיר אחות אשתו לייבום, דנהי דאין ציווי של איסור על איסור, אבל מציאות האיסור קיימת, ונראה דעיקר הקושיא הוא מ"ט נשאר איסור אשת אח, והו"ל לר"ש למימר דפקע אשת אח וחייל אחות אשה, וזוהי הקושיא תתייבם ייבומי מכח האשת אח, וממילא יחול איסור אחות אשה, ומשני רב אשי דכיון שלא תוכל להתייבם, לכן גם האשת אח לא פקע וחייב משום אשת אח.

יבמות י"א ב' בעא מיניה ר"י מר"ש המחזיר גרושתו ומת צרתה מהו, יש לעי' מ"ט לא בעא היא עצמה אם פטורה לרבנן כמו לריב"כ, ובתו' כתבו דפשיטא לן דאין מקרא יוצא מידי פשוטו לא משוי לה טומאה כמו לריב"כ, ויש לשאול למה לא ביארו בגמ' פשיטות זו, אטו אין מקום לומר דאין מקרא יוצא מידי פשוטו לגמרי, ובפרט שלריב"כ קרינן טומאה גם למחזיר גרושתו, ופשטות הגמ' דהספק אם רבנן מודו בזה לריב"כ, ונהי דיש סברא לחלק, אבל איך סתמו ד"ז בגמ' עד שלא הוצרכו לפרש, נויש ליישב דאם שייך לקיים כל חומר טומאה על מחזיר גרושתו לא היו עוקרים אותו לסוטה, וא"כ כל העקירה מוכיחה שאין בה טומאה ממש, ועו"ק דבכל דוכתא קים לן שאם היא עצמה חולצת אינה פורת צרתה, דכיון דחזינן שיש לה זיקה ש"מ

הכתוב של ואל אשה אל אחותה מיירי על אופן זה, ולכן לא מסתבר לדרוש ע"ז את הלצור ועליה, שהרי הפסוק הזה לא דיבר על אופן זה שממילא אסור משום אשת אח.

וב"ה לא חיישי לזה דכיון שהאמת שיש כאן גם כח ערוה של אחות אשה, ויש בה את הסיבה לאסור, ה"ז נכלל בקרא דלצור, אע"פ שלא הי' כאן ציווי מפורש, ואמנם לפי הגמ' כאן משמע דב"ה סברי איסור חע"א, אבל ע"כ ר"ש מפרש כן בדעת ב"ה.

שם כיון דלא אתי איסור אשת אח וחייל כו' לשון זה צ"ב דלמה צריך חלות איסור אשת אח כדי שתהא מצות ייבום, הרי במציאות היא אשתו וצריך להקים לו שם, וביותר קשה שהרי לגבי שאר אחים אשתו היא, ומה סברא יש להצריך חלות איסור אשת אח כלפי אח זה, ועוד צ"ב דרבא לא הזכיר טעם זה בדבריו, ולא שייך לומר דסברא פשוטה היא דכיון דאחע"א הו"ל שלא במקום מצוה, ובפרט שלגבי האחין זה במקום מצוה.

ואפשר דמודו ב"ש שאם אחע"א ובנשא מת ואח"כ נשא חי פוטרת צרתה, דמוקמינן קרא דלצור בכה"ג, ממילא היינו מקיימים הפסוק גם בנשא חי ואח"כ נשא מת, ורק לאחר שאחע"א ולא מיתוקם קרא בנשא מת ואח"כ נשא חי, ס"ל לב"ש דלא מוקמינן קרא רק בנשא חי ואח"כ נשא מת, דיש סברא לומר שזה כשלא במקום מצוה, וניחא דאמר רבא רק טעמא דאחע"א, ולפ"ז לשון הגמ' כיון דלא אתי כו' לאו דוקא הוא, אלא אגב רישא דמילתיה דרבא, ודוחק.

אבל ע"כ טעמא דשלא במקום מצוה אינו טעם גמור, דא"כ גם בנשא מת תחלה נימא דהוי שלא במקום מצוה כיון שאיסור אחות אשה מיתלא תלי ואינה עתידה להתייבם, מיהו יש לדחות דסגי בזה שהיתה צרתה שעה אחת קודם שנשא החי, ואכתי יש לשאול בנשא מת ואח"כ נשא חי ואח"כ נשא המת את הצרה, שמשעה

לפרושי ד"ז, ולל"ב דמיבעיא ליה היא גופה ג"כ סתום, דהא לרב יהודה הוה פשיטא ליה שהיא גופה אינה מתייבמת, ומכ"ז מוכח דר' יוחנן לא ס"ל דרשא דטומאה כלל, וסוגיא דסוטה אתיא כותיה, ולכן אפי' לריב"כ י"ל דמתייבמת אי לאו ק"ו, ולכן א"ל ר"א דתיבעי לך היא גופה, והא דפשיטא ליה לר' יוחנן בצרת סוטה כדמשמע הכא ולקמן י"ב ב', אמרו בירושלמי דמריח ערוה נגעו בה.

שם היא גופה לא קמיבעיא לי דאמרינן ק"ו כו' לכאורה מדאורייתא קאמר שהיא אסורה, דאי מדרבנן פשיטא שלא החמירו אלא בה, ואם נימא שהיא בכרת נוחא דשייך פטור צרה אע"פ שחולצת, ואמנם בעלמא אמרינן דכל שצריכה חליצה ש"מ שיש זיקה ואינה פוטרת צרתה, אבל כאן י"ל שבאמת אין לה זיקת ייבום, כיון שאין ראוי להמשיך אישות כזו, ואם בעלו לא קנו, ואפשר שהוא בכרת, וענין החליצה הוא כמו גט מבעלה, ולא דמי לחייבי לאוין ועשה שצריכין חליצה, דלא חמיר איסורייהו לבטל הזיקה, ולכן אין פוטרות צרותיהן, אבל כאן שהאיסור ייבום מפני שאינה ראויה למצוה זו, שאין ראוי להמשיך אישות כזו, בזה יש מקום לדון שתפטור צרתה כמותה כמו אילונית לרב אסי י"ב א', ואע"פ שצריכה חליצה שאין חליצה זו מוכיחה שהפטור אינו פטור גמור כערוה.

עוד בענין מחזיר גרושתו, לדעת תו' דלריב"כ טומאה דידה כעריות ודינה כסוטה לרב נוחא, והא דלרבנן לא הויא כסוטה היינו משום דעיקר הטעם דעקרו קרא מפשטיה הוא משום דלא מסתבר לומר דמחזיר גרושתו כעריות, וא"כ לא יתכן להחזיר מקרא לפשוטו ולחשבה כעריות, וע"כ דאיעקר מחומרא דעריות, ונשאר בו רק זכר לדבר שלא יצא מידי פשוטו לגמרי, אבל ודאי שאין לקיימו כפשוטו, ונשאר עיקרו כעריות בסוטה ודאי.

אבל להרמב"ן ודעימיה דאף לריב"כ מחז"ג חולצת צ"ע א"כ מנליה לרב דסוטה כעריות,

דשייכא במצוה קצת, ולא מצינו פטור צרה אלא בערוה שאין לה זיקה, ומהיכי תיתי לר"י להסתפק שמא נתחדש כאן פטור צרה שלא מצינו בקרא דלצרור, ואף אם יש סברא לומר דלשון טומאה משמע שמטמאה צרתה, אבל אין לסתום בגמ' שהיא כ"כ פשוט לחדש מכה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, דין מחודש שלא מצאנו אותו בקרא דטומאה דעריות, ועי' להלן בבעיא דר' יוחנן.

ואמנם פשטות הגמ' דלצד שאין מקרא יוצא מידי פשוטו הרי צרתה כמותה לגמרי, ואם היא פטורה אף צרתה פטורה מן החליצה ומן הייבום, ומה שהזכיר צרתה מהו, עיקר השאלה אם היא פטורה מחליצה, וממילא גם תפטור צרתה, וכמו שרב אמר צרת סוטה אסורה, ובכלל דבריו שגם היא עצמה פטורה מן החליצה, ועמש"כ לעיל בזה.

מיהו בהמשך הגמ' אם מיתנין הראיות גם לל"ב מוכח מזה כמו שנקטו הראשונים דאף לריב"כ פשיטא לן דלא אהני טומאה דמחזיר גרושתו דלא חמירא לפוטרה מחליצה, וניחא בזה שמשמע שבעיין לרבנן כמו לריב"כ, אבל עדיין לא נתיישב מנלן לחדש פטור צרה כשהיא עצמה חולצת, ואע"ג דכתיב בה טומאה, מ"מ לא מצינו דין טומאה אלא כמו בעריות שהיא פטורה לגמרי, ואפשר דבאמת דינה כערוה לפטור צרתה, וחיוב החליצה הוא מחודש כי היכי דבעיא גיטא מבעל דהיינו שהיא באיסור כרת של אשת אח אלא שצריכה חליצה, ומ"מ הדברים מחודשים, שו"ר לעיל ס"ב סק נתבאר הענין דלהכי כתב קרא טומאה דסוטה גבי מחזיר גרושתו ללמוד ממנו קצת ענין טומאה שמצינו בסוטה, והיינו שתהא צרתה כמותה, אבל ודאי דעיקרו אתעקר כיון דלא הויא ביאת איסור.

שם ארחב"א ר"י בעי במחזיר גרושתו משניסת צרתה מהו, יש לדקדק שלא הזכיר נדון דטומאה ודריב"כ ורבנן, ואם לריב"כ פשיטא ליה שאסורה ולרבנן פשיטא ליה שמותרת הו"ל

כב"ש, וכ"מ בירושלמי שהלך עם ר"י ור"ע וראב"ע אצל ר"ד בן הרכינס.

ו. כ' א' דפסיק ותני כו' ע"ס הגמ'

כ' א' דפסיק ותני כו' יש לדקדק מ"ט לא פריך מסיפא דקתני בהדיא חייבי לאוין לחוד, ותירצו הראשונים ז"ל שכן דרך הגמ' לדקדק מרישא כל מה שאפשר, מיהו יש לחלק דכיון דמשמעות של איסור קדושה הוא חייבי לאוין, והתנא רק פירש מה הם איסור קדושה, א"כ הו"ל לגמ' למימר קתני איסור קדושה דהיינו חייבי לאוין ואמאי כו', ולכן נראה דרצו לפרש בגמ' דמתני' כוללת גם חייבי לאוין ועשה דקפסיק ותני אף מן הנשואין, וללמדינו דלמסקנא איכא קרא דיבמתו לחייבי עשה שחולצת.

ובזה מיושב ג"כ למה פרט התנא את כל אלו ולא אמר איסור קדושה חייבי לאוין ותו לא, ואמנם בכמה מקומות שנה התנא כל אלו ביחד, אבל כאן זהו רק פירוש לאיסור קדושה, והו"ל למימר חייבי לאוין ותו לא, אלא דאתא לאשמועינן שבכלל מתני' אף חייבי עשה, שדינם שוה שחולצת ולא מתייבמת ושצרתה מתייבמת מיהו לענין אם בעלו קנו לא שוו לחייבי לאוין.

במתני' קתני שניות בהדי חייבי לאוין, ולמדנו מזה שלא גזרו על צרת שניה שלא תתייבם אטו ערוה, דכולי האי לא החמירו בשניות, ודיינו שאסרו אותן בעצמן, וגם לא יבואו לטעות כ"כ, דכיון דשניות מרחקי טפי, הרי צרותיהן מרחקי יותר, ויחשבו שלכך נפטרו צרותיהן.

שם מה ת"ל יבמתו כו' דתוספת הלשון משמע דלא מיירי ביבמתו דרישא, דלהיא דרישא א"צ להזכירה בשם יבמתו.

ויש לתמוה איך סתם הכתוב כ"כ דקאמר מצות חליצה ביבמה אחרת, וסמך שמרמז זה נדע לאסור ייבום בחייבי לאוין ואין דרך הכתוב לכתוב ברמז דבר שאין ידוע לו נדון קודם לכן, ונראה דבאמת מסבירא ה' מקום לדון אם יש

ולא משמע דמודה רב דלריב"כ סוטה אינה כעריות, והרמב"ן יישוב דרב גופיה לא גמר מטומאה אלא שטמאה את צרתה כמותה, ועיקר פטור סוטה מלאיש אחר, אבל ד"ז סתם מאד שלא הזכירו דרשא זו במכילתין, ואפשר דלריב"כ דהוטמאה ללמד דמיירי בנשואה, א"כ לא בא הכתוב לפרש בה חומרא כעריות, אבל בסוטה שלשון טומאה לא בא ללמד כלום מודה ריב"כ דבא לומר שהיא כעריות.

מה שנסתפקו בגמ' אם צרת מחז"ג כמותה שחולצת ולא מתייבמת, היינו כיון דאשכחן בסוטה שלשון טומאה בא לעשותה כעריות וצרתה כמותה, שמא גם במחז"ג בא הכתוב לעשות צרתה כמותה, דאע"פ שלא עשאה כעריות, מ"מ הושה צרתה כמותה, ולל"ק פשיטא לן דלריב"כ דאפקה רחמנא בלשון טומאה צרתה כמותה, ולרבנן מספק"ל אם נשאר קרא קצת כפשוטו שדומה קצת לטומאה דסוטה שצרתה כמותה.

ה. ט"ו א' אר"ט תאבני כו'

ת"ש דאר"ט תאבני מתי תבא צרת הבת לידי ואשאנה, ס"ד דר"ל שייבמה, ומשני ואשאנה לשוק כב"ה ולאפוקי מריב"נ, מזה משמע קצת דחזרו ותיקנו כרנב"י כ"ז א', ור"ט פליג על תקנה זו, א"נ י"ל דכדי שלא יבואו לתקן כריב"נ רצה לפרסם ההיתר, ולפ"ז מעיקרא ס"ד דעל עצמו ה' אומר, ומסקנא דלאחרים אמר, ובתוספתא תניא ואשאנה לכהונה, ולפ"ז אפשר לקיים גירסא דואשאנה לפי שר"ט כהן ה' כדאמר פסחים ע"ב ב', ורצה לפרסם שנשא צרת הבת, לומר שאין בה דין חלוצה אפי' אם חלצו לה, ובתלמודן לא פירשו כן, משום דמסתבר טפי שהי' תאב שלא יעשו חליצה, והחידוש לכהן כמו לישראל, ורק אם עשו חליצה כריב"נ יש חידוש לכהן דשריא, ומ"ש רש"י דר"ט מתלמידי ב"ש צ"ע, וכמ"ש תו' ב"מ ל"ז ב' ב"ב קנ"ח ב' [אלא דגרסי ר"ע, וצ"ע], דמסקנא דשמעתין דר"ט כב"ה, וכך מתפרשים דבריו בפ"ק דברכות וסכנתי בעצמי מפני הליסטים שהצדיק עליו את הדין שנהג חומרא

יש לבאר דענין זיקה הוא בהמשכה אישות המת ליבם, שמתחלה מתקדשת ע"ד שתהא ככנוסה אצל היבם, ולכן כל שיש תפיסת קידושין ליבם זה לא פקעה הזיקה, שבדיעבד חשבינן לה כאילו נתקדשה כבר ליבם, ולענין כרת י"ל שלא מצות יבום [דהיינו הציווי של עכשיו] פוטרת מכרת אלא המציאת שהיא כבר כאשתו של היבם, ולא נאמר איסור אשת אח אלא כשאינה אשתו, אבל כיון שהיא כבר אשתו של יבם לא חל עליו איסור כרת, ובאמת כל שזקוקתו לחליצה יש בה כח זיקת יבום, כגון כהן גדול שנצטרע או שנעשה פצו"ד, ואין בזה דין נאסרה, וזה מוכיח שזיקת חליצה זיקה גמורה חשיבא.

ז. בסוגיא דזיקה

א. י"ז ב' אלמא קסבר אין זיקה, יש לעי' במאי פליגי, האם למ"ד יש זיקה היבמה קשורה יותר ליבם כפשטות הלשון, וא"כ הדין נותן שלמ"ד אין זיקה יהא הקשר קלוש יותר מלמ"ד יש זיקה והרי אנו מוצאים בהדיא איפכא, דרב סבר אין זיקה ואין קדושין תופסין ביבמה לשוק, ושמואל סבר יש זיקה וקדושין תופסין ביבמה לשוק.

ועוד צ"ב כיון שכתב הרמב"ן דכל הדינים שאוסרין מחמת זיקה הם מדרבנן, מלבד זיקה ככנוסה לר"ש, א"כ הנדון אם גזרו על הקרובות בזמן הזיקה, אבל א"כ קשה שאין כאן נדון אם יש זיקה או לא, שהרי שניהם מודים לגדר הקשר שיש ליבמה עם היבם, והול"ל גזרו איסור קרובות בזיקה או לא, ולמה הגדירו המחלוקת אם יש זיקה וכן אמרו דבשני יבמין י"ל שאין זיקה, משמע שיש כאן מחלוקת באמת בגדר הקשר שביניהם.

ונראה הדברים דבאמת פלוגתתם בהכנת הדברים מדאורייתא, דיש שתי אפשרויות איך לתת מצות ייבום, א' לאסור על היבמה להנשא לשוק, ולתת זכות ליבם לקחתה אפי' בע"כ, אבל עדיין

מצות ייבום בחייבי לאוין דקיימי רק לביאה ראשונה, דודאי חסר בזה עיקר ענין הייבום, וגם אין לחייבה להנשא ליבם שמגרשה מיד לאחר ביאה ראשונה, וכיון שהדבר מסופק לן מסברא, לכן שפיר רמז לן ביבמתו שכ"ה האמת שלא תתייבם.

ונראה שזו כונת רש"י במ"ש לדרוש מלקחת, ואין כונתו לחדש דרשות שלא הוזכרו בגמ', אלא דמענין המצוה ידענו להסתפק מה דין החייבי לאוין, מיהו בלא גילוי בתורה לא נוכל למעטם, ובזה שפיר גילתה לנו תורה ד"ז ברמז, כיון שעיקר הנדון כבר נסתפקנו בו מסברא, והרמז פשט לנו הספיקות.

שם ואימא חייבי כריתות אמר קרא אם לא יחפון כו' באילונית דלא שייכא במצות ייבום לא צריכין קרא שפטורה מחליצה, דכיון דלא שייכא במצוה זו אין לה זיקה כלל, אבל בחייבי כריתות שהסיבה היא בקרובת היבם והיבמה, בזה הי' מקום להצריך חליצה, וילפינן מאם לא יחפון שכל מי שמעטתו תורה מייבום א"צ חליצה.

שם א"ה חייבי לאוין נמי כו' פי' הראשונים ז"ל דבחיבי לאוין לחודיהו לא שייך לשאול נמי, דהא אי לאו יבמתו לא ידעין כלל שפטורין מייבום, ובחיבי לאוין ועשה ג"כ לא שייך לומר שפטרו מחליצה טפי מחייבי כריתות, אלא הקושיא שאין מקור לחלק ביניהם, ומשני מסתברא כו' שאין ללמוד מיבמתו תרויהו, דכיון שיש סברא לחלק ביניהם, יש לקיים הכלל דכל העולה לייבום כו' ולמעוטי בחידושא דייבמתו כמה שאפשר.

בדין חייבי לאוין ועשה דחייבין חליצה ואם בעלו לא קנו נסתפקו האחרונים אם חייב כרת, ולכאורה הי' נראה דכיון שאפי' יבא עליה לא קיים מצוה א"כ ראוי לומר דאיכא כרת, אבל קשה א"כ מה שייך חליצה במקום שמופקע הייבום לגמרי.

בו כחפצך, דלמ"ד יש זיקה הקנתה התורה ליבם זכות וקנין ביבמה, לקנותה בקנין גמור, ולמ"ד אין זיקה נתנה התורה ליבם רשות לעשות בה קנין גמור, אבל לא קנה בגופה הקני הזה רק הבטחת התורה.

ב. ענין זיקה למ"ד יש זיקה הוא כח השיעבוד שיש ליבם למ"ד אין זיקה, וכמשנ"ת לעיל דפלוגתתם אם התורה הקנתה לו את הכח הזה, או שזה רק בגדר ציווי לשיעבוד, ולכן כמו שלמ"ד אין זיקה משעה שקיים מצותו בין בייבום בין בחליצה שוב אין שייך להזכיר ענין שיעבוד, כך למ"ד יש זיקה פקע הקנין הזה משקיים מצותו, וזהו הענין המדוקדק בלשון "זיקה" שביארנו שהוא לשון קשר ולשון חיוב כמו זקוק לו, דהקנין הוא קשר של חיוב, ומשקיים חובתו בטל הקשר הזה, שהוא קשר שחידשה תורה לקיום חובתו.

ולפ"ז החולץ ליבמתו פקעה זיקה אפי' ממנו ולא רק מן האחין, דכיון שקיים חובתו שוב אין מקום לקשר הזה, ומה שהוא אסור בקרובותיה זהו איסור חדש מדרבנן, גזירה אטו עושה כמו שגזרו על חלוצה לכהן הדיוט, וזה האיסור נתחדש ע"י החליצה כמו שדקדק אאמור"ר שליט"א מ' א' ממתני' שם, וזה דלא כמ"ש בספר ס"ב סק שהחליצה גורמת קשר מסוים.

ובזה מיושב מ"ט האחין מותרין כיון שהזיקה פקעה מכאן ולהבא מכולן בשוה, ומיושב ג"כ מ"ט גם למ"ד אין זיקה הוא אסור בקרובותיה, דכו"ע מודו שהוא איסור מחודש ואינו מכח היש זיקה שהי' ביניהם קודם החליצה, וא"צ בזה לכח איגלאי מילתא למפרע שהזיקה היתה רק לאח הזה, ומה"ט גם בייבום פקעה זיקה מכולם.

ויש להסתפק במתה היבמה או במת היבם האם גם בזה פקעה זיקה מכאן ולהבא כמו בחליצה וייבום, או"ד ענין הזיקה הוא קשר לקיים מצות ייבום, אבל כשהוא אנוס ואינו יכול לקיים לא פקעה זיקה, שהרי לא השתמש בקנינו שתפקע

אין לו בה שום קנין, רק זכות חיצונית כשיעבוד נכסים, שאין למלוה קנין בקרקעות, אבל הם משועבדים לו שיכול להוציאן מיד הלקוחות מכח השיעבוד.

ב' שהיבם כבר קנה קנין מסוים ביבמה, שהיא שלו במדה מסוימת, ומכח זה אינה יכולה להנשא לשוק, כי היא כבר של היבם, ואמנם הזכות הזו היא קלושה וקדושין תופסין בה, אבל מ"מ אינה שיעבוד חיצוני אלא קנין גמור שכבר זכה בה.

ונדון זה הוא בסברא איך להבין את המצב הזה, ולמ"ד יש זיקה כיון שהתורה עשאתה כאשתו במדה מסוימת ראוי לחכמים לאסרה בקרובותיה, שהרי במדה מסוימת פוגע בערוה, שאף המקדשה מן השוק פוגע באשת איש במדה מסוימת, ולמ"ד אין זיקה כיון שהתורה קבעה דינים אלו רק בכח שיעבוד, א"כ אין מקום לאסרה בקרובותיה, דשיעבוד אין בו משום אישות כלל.

ובזה מיושב שאין פלוגתתם ביש זיקה מחייבת שיהא תלוי בזה כח הקשר שביניהם, דשפיר י"ל אין זיקה ומ"מ קבעה תורה כח השיעבוד כ"כ שלא יתפסו קדושין, וכן י"ל איפכא דיש זיקה אבל אין קנינו חזק כ"כ.

לשון זיקה פירושו קשר, כמו אסור בזיקים, מיהו זהו לשון קל, כמו בנר חנוכה כבתה זקוק לה שיש לו עדיין קשר וזקוק לטפל בה, וכן זוקקין את הנכסים וכיו"ב, ויש זיקה פירושו שיש כבר קשר, ולא רק חיוב חיצוני, אבל אין הקשר הזה כאישות גמורה אפי' במקצת, אלא שהחיוב והזכות הזו נתנתן תורה עם קנין ממשי, שכבר קנה בה את הזכות לזכות בה, ואין זיקה היינו שלא זכה בה כלום, רק יש לו רשות וזכות מכח ציווי התורה בלא קנין ממשי.

משל למה"ד לראובן שאמר לשמעון הרי עבדי לפניך ואתה רשאי לזכות בו כרצונך, או שאמר לו תגביה את עבדי ותזכה בו זכות לזכות

הזיקה, אלא הקנין נשאר והו"ל אנוס שאינו יכול לקימו.

תדע שאם נעשה אנוס שאינו יכול לקיים מצות חליצה כגון שנקטעו רגליו, הרי ודאי לא פקעה זיקה בכדי, ואף ביבמה כזו שאסורה לייבום כגון חייבי לאוין ועשה, או שבמצאות אינו ראוי ליבום שנעשה סריס אדם, דודאי אנוס אינו מפקיע זיקה, ואף אסורה לשוק, וא"כ יש מקום לומר דאף במתה דייננין ליה כאנוס אבל לא פקע ענין הזיקה.

ויש לפרש שזהו מה שאמרו זיקה בכדי לא פקעה, שאין הזיקה פוקעת אלא אם קיים בה מצות ייבום או מצות חליצה, שהשתמש בכח הזיקה שהי' לו והפקיע אותה ע"י קיום המצוה, אבל בכדי בלא שום מעשה רק באנוס שא"א לקיים לא פקעה, וכ"כ הריטב"א דחליצה ג"כ מפקעת זיקה.

מיהו בירושלמי נראה שאף מיתה מפקעת זיקה, והיינו שלא החמירו חכמים לאסרה בקרובותיה אלא כשהיא באמת זקוקה לו, אבל כשמתה פקעה זיקה.

ג. יש לעי' איך שייך יש זיקה בשני אחין ובשתי יבמות, הרי לבי תרי לא חזיא, אבל מצינו כן לר"ש מדאורייתא דזיקה ככנוסה לס"ד דרב יוסף י"ט א' הויה ככנוסה לשני יבמין, ולס"ד דרבא בשתי יבמות, וחזינן דהזכות הזו שיש לו בעלות לקנותה שייך שיהא לשנים כאחד ועל שתיים כאחת, דכמו שקדושין תופסין ביבמה לשוק אף למ"ד יש זיקה, וחזינן דשייך שתי רשויות על אשה אחת, כיון שזכות הזיקה קלוש, כך שייך זיקה לשנים כאחת.

יש לעי' למ"ד יש זיקה לאחד ואין זיקה לשנים [לקושטא דמילתא לא מצינו מי שמחלק כן, אבל חזינן בגמ' שיש מקום לומר כן], א"כ חזינן ששייך ליתן כל מצות יבמין בלי קנין של זיקה, וא"כ מנלן לחדש דבחד נתנה תורה מצוה זו בכח יש זיקה.

ויש לומר דגם אם אין זיקה בשנים, אין הכונה שאין כלל דין זיקה, אלא שהזיקה היא לאחד מהשנים, כמו המקדש אחת משתי נשים ולא בירר איזו מהם, דשפיר חל קידושין על אחת מהן בודאי, אע"פ שאין בירור איזו מהן, ואף כלפי שמיא לא גליא איזו היא, כיון שלא בירר כלום, אבל יש זכות אישות באחת מהן, שאם יקדש את השניה יהיו שתייהן מקודשות, ואם יבא אחר על שתייהן חייב מיתה, וה"נ יש כאן כח זיקה אחד ששייך לשניהם, ובכה"ג לא אסרו חכמים את הקרובות על שום אחד מהם, כיון שכל אחד לעצמו יש לו קולא של ספק.

ד. י"ז ב' אר"ה א"ר שו"י שמתה מותר באמה אלמא קסבר אין זיקה, כבר נתבאר לעיל דנדון זיקה הוא בהגדרת הקשר שבין היבם והיבמה, ולכן שייך לומר אלמא קסבר כו' כיון שנדון קרובות הוא כתוצאה מדין הזיקה, (משא"כ אם יסוד הנדון אם אסרו קרובות, וקראו לאיסור זה יש זיקה).

שם ולימא הלכה כדברי האומר כו' לא רצו בגמ' לתפוס שם של תנא אחד או רבנן דריב"ב, ונקטו בסתמא, ועיקר הקושיא דלא הו"ל למיסתם כאילו יש כאן נדון חדש, וכעין שאמרו כתובות י"ט א' גנובי גנבא למה לך אי ס"ל הלכה כר"מ אימא הלכה כר"מ, ומבואר מזה שהי' פשוט דלמ"ד יש זיקה אסור בקרובותיה, אע"פ שאיסורן מדרבנן, מ"מ אין בזה חידוש שזהו האיסור הראשון שתלוי בזיקה.

שם הו"א ה"מ בתרי, כדמפרש בסמוך דכי פליגי בתרי פליגי, ומדסתם מותר באמה ש"מ דאפי' חד, וגם לשון שומרת יבם משמע יבם אחד שהוא מותר באמה, דאי דוקא בתרי הול"ל שומרת יבמין שניהם מותרין באמה, ועי' לקמן י"ח ב' דאף מלשון שומרת יבם שמתה אסור באמה הו"א ה"מ בחד.

שם אי אמר הכי הו"א אפי' מחיים, פי' דלא הוה ידעינן דאסור לבטל מצות יבמין, ורק מדאמר שמתה דוקא שמעינן ד"ז, ולפ"ז אין לדייק מלשון

י"ח א' קמ"ל דזיקה בכדי לא פקעה, אבל ע"י חליצה פקעה, דהתורה נתנה הזיקה כדי לקיים המצוה, ומשקיים מצותו פקעה הזיקה, אבל מיתה אינה פעולה חיובית להפקיע הזיקה, ולכן אמרינן דבכדי לא פקעה.

שם לימא מסייע ליה כו' אפשר לפרש דמייתי ראי' דמיתה לא מפקעא זיקה, וכפי' הרשב"א דבסמוך.

שם לא ה"ה דאפי' באמה כו' אין לומר דהויא מצוה צריכה דלהכי נשנית בבא זו לדיוקי, דודאי אין דרך לשנות משנה שא"צ לדיוקי בעלמא, כפרט שאינו דיוק מכריח די"ל אגב רישא, והול"ל אסור באמה.

שם מתיב רהב"ח כו' ואי אמרת יש זיקה כו' הרשב"א הביא לפרש דהקורשא מהא דמת יבם מתייבמת ש"מ דמיתה מפקעא זיקה, אבל הדברים מחודשים דנהי דמצינן למימר דמת יבם מותרת בקרובי משום דפקעה זיקה, היינו משום דמכאן ולהבא כלא היתה זיקה חשיב, אבל לענין מצות יבום שבאה מכח החיים, א"א להסתייע במה שהזיקה פוקעת לאחר מיתה, דכיון שבחיי היתה אשתו צרת ערוה, א"כ אינה ראויה ליבום ברגע המיתה ופקעה מצוה ממנה.

ה. י"ח ב' דתנן שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה, לכאורה הול"ל שומרת שני יבמין שקידש אחד מהן את אחותה, אבל בלשון זה רמז התנא שע"י שקידש אחותה שוב אינה שומרת ליבם זה, שהרי פקעה זיקתו ממנה, וגם ביאר שיש שני יבמין, ונקט לשון קצרה.

יש לדקדק למה נקט אחותה ולא אמה, ולתלמודן הטעם משום דמיתה לא מפקעא זיקה, וא"כ כשמתה היבמה ג"כ לא יכנס את אשתו, ולהירושלמי דמיתה מפקעא זיקה וא"כ כשמתה היבמה ג"כ מותר באמה, ונקט אחותה לדיוקי דמתה אשתו אסור ביבמתו כשמואל ורב אסי לקמן מ"א א', וחידוש לא שמעינן באמה דבלא"ה אסור ביבמתו כשמואל ורב אסי לקמן מ"א א',

אין זיקה סתמא דשרי לבטל מצות יבמין, אלא שלא היינו שומעים ד"ז, והשתא שמעינן לה מדיוקא דשרי דוקא מתה, אבל עיקר המימרא אתיא לאשמועינן דאין זיקה ולאחר מיתה שריא.

שם מחיים לא משום דאסור כו' לכאורה משמע שאין שום היתר מחיים, ויש לעי' הרי בשלשה אחין אין לחוש למיתה דתרי, עי' כ"ו ב', ואפשר דפשטות דברי רב מתפרשים ביבם אחד, דהא בזה קמ"ל דאין זיקה, וא"כ לא שמענו איסור מחיים אלא בחד, ולא נחית להשמיענו דין שנים ושלשה, רק יסוד הדברים שיש איסור לבטל מצות יבמין, מיהו פשטות הגמ' דבכלל דברי רב גם בתרי, אבל אין להוכיח מזה לשלשה.

בתוד"ה אבל הקשו מנלן דטעמיה משום איסור לבטל מצות יבמין, דילמא קסבר יש זיקה ומיתה מפקעת הזיקה, ויש ליישב דאם יש סברא כזו נמצא שרב לא השמיענו אם יש זיקה או לא, וודאי דעיקר מימרא דרב להשמיענו דין הזיקה, אלא ודאי פשיטא ליה לרב דמיתה אינה מפקעת זיקה, ולכן שפיר סתם דמתה מותר באמה וממילא נדע דאין זיקה, ואם רב ה"י סובר יש זיקה ומיתה מפקעת זיקה, ה"י מפרש דבריו בהדיא שו"י שמתה פקעה זיקתה, ונדע שיש זיקה ומיתה מפקעא.

ובתו' תירצו דפשיטא לגמ' שאין לפרש דהאמת שזיקה פקעה בכדי ע"י המיתה, ולכאורה כונתם דכמו שמיתה אינה מפקעת קורבת אירוסין, ה"ה זיקת יבמין, אבל אם נימא דחליצה מפקעת זיקה כמשנ"ת לעיל, א"כ חזינן דזיקה קלושה מאירוסין ושפיר י"ל שאף במיתה היא תפקע.

שם תנן יבמתו שמתה כו' יעוי' בתו"י, דפריך מסתם מתני' דהכי הלכתא, ואפשר דהמקשן ר"ל דפליגי רק בתרי, אבל בחד לכו"ע יש זיקה.

שם ואידי דתנא רישא כו' טפי הול"ל דבהאי בבא קתני החולץ שהוא באמת מותר רק באחותה, אלא דכולה מתני' דיבמתו אגב רישא, ולכן אמרו האמת.

אסור באמה, דר"י תלמידו דרב צריך להתיחס לדברי רבו ולא לומר מימרה חדשה בפ"ע, וזה מוכיח או שחולק שרב אמר כן ודלא כר"ה או ששמואל אמר כן בלא התייחסות למימר דרב והטעם שלא הזכיר שם שמואל נתבאר בסמוך.

שם אנן בהדיא מתנינן לה אר"י אמר שמואל כו' ולדידן הא דלא אמר לה בשם שמואל, היינו משום דלא שמע משמואל אלא המימרא דהלכה כריב"ב, אבל הא דמיתה לא מפקעא זיקה אמר מסברא דנפשיה, ולכן לא אמרה בשם שמואל, וכדחזינן שלר"ז מנהרדעא אמר שמואל מימרא מיוחדת להשמיענו ד"ז.

שם תוד"ה שומרת, משום דבשעת נשואין נראה כנושא כו' ביאור דבריהם דבאמת אין חילוק בין אירוסין לנשואין לענין הפקעת הזיקה, דכמו שמדאורייתא פקעה זיקה לגמרי באירוסין ואין שום תוספת בנשואין, ה"ה מדרבנן, ומ"מ החמירו מדרבנן שלא לעשות נשואין דנראה כנושא באיסור אחות זקוקתו, דבנשואין ניכר הדבר וראוי לגזור, ובזה מובן מה שהוצרכו לפרש דבנתקדשה קודם נפילה מותר לכנוס, ולכאורה פשוט דהיינו מתני' דט"ו נשים פוטרות צרותיהן, אלא כיון דמדאורייתא, אף לאחר נפילה קדושין מפקעי זיקה, ואפ"ה אסרו מפני שנראה כנושא אחות זקוקתו, שמא גם קודם נפילה ה' לזה מקום, אבל אם הטעם משום דנשואין מפקעי זיקה טפי מאירוסין, א"כ פשיטא שזה הנדון שייך רק בקידש ונשא לאחר נפילה, - מיהו גם לדבריהם צ"ל שגדר האיסור מדרבנן כאילו לא פקעה זיקה לגמרי רק ע"י נשואין, אלא שטעם הגזירה מפני שנראה כנושא אחות זקוקתו.

אבל הרמב"ן כתב בדעת תו' דקידושין וזיקה כוחם שוה, דתרווייהו כאירוסין נינהו, ולכן לא אלימי קדושין מזיקה, אבל לאחר שנשאת אלימי נשואין מזיקה, ולא מוציאין אשה מתחת בעלה משום זיקה, ואמנם בגדרי הדינים מדאורייתא אין חילוק בין אירוסין לנשואין, אבל

וחידוש לא שמעינן באמה דבלא"ה אסור ביבמתו משום בת אשתו, אבל באחותה שמותרת לאחר מיתה קמ"ל דמ"מ אסור ביבמתו.

והא דקתני קידש ולא קתני נשא, י"ל דניחא ליה למינקט באופן דלא עבד איסורא, ועוד דנוח יותר לסיים המתן מלישא, שאם כבר נשא ה"י צריך להאריך שיוציאנה מביתו ולא יתייחד עמה, אבל התו' דקדקו דדוקא קידש אבל נשא א"צ לפרוש, ואפשר דמשמע להו המתן מלעשות נשואין, שאם לא ימתין שוב אין הוראה להפרישו מלבעול, דאל"כ הול"ל שאם נשא מפרישין אותה הימנו וממילא פשוט שלא יכנסו.

בתוספתא פ"ו ה"ד איתא שו"י שקידש אחיו את אחותה או שקדשה היא את עצמה משום ריב"ב אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה מעשה כו' ומבואר בזה דס"ל קידושין תופסין ביבמה, ומ"מ כיון שיש לה זיקה ליבם, לא פקעה זיקה ממנה עד שתחלוץ, ולמדנו מזה שיש כח קידושי שנים באותה אשה, ואין הזיקה מונעת חלות הקדושין, ואין הקדושין מבטלין הזיקה לגמרי, וכמו ששייך כח קדושין ליבם אחד בשתי אחיות, ולשני אחין ביבמה אחת, כך שייך לאיש זר, וליבם ביבמה אחת, מיהו גם למ"ד אין זיקה צריכה חליצה, ואסורה לו עד שיחלוץ, וא"כ אין חידוש דלריב"ב צריך להמתין.

ולכאורה יש להוכיח מזה דקידש לאו דוקא, שהרי באיש זר לכו"ע מפרישין אותה ממנו אף לאחר נשואין, ע"י צ"ב ב' דאפשר דבנשואין נאסרה עליו לגמרי, ועכ"פ חזינן דקידש לאו למעוטי נשא, (וע"ש בה"ב דמתה היבמה מותר באמה והיינו כרבנן דריב"ב).

שם דילמא אמוראי נינהו כו' יש לתמוה מאי דוחקיה למימר הכי, הרי ר"י לא הזכיר לא רב ולא שמואל ובפשוטו היינו מימרא דנפשיה, וי"ל דמימרא דרב יהודה מוכחת שלא בא לחלוק על רב מדנפשיה, שאם מודה שרב אמר כמ"ש ר"ה בשמו והוא בא לחלוק על רב הול"ל ור"י אמר

ומ"מ הדברים מחודשים דנהי דאסרין לראובן לכונוס משום דנראה כנושא אחות זקוקתו, מ"מ אין זו סיבה לאסור לאה על שמעון, דסו"ס אירוסין מפקעי זיקה, והאיסור הזה הוא גזירה דרבנן, ולגבי אחיו אין כאן שום שיור.

כתב הרמב"ן דאין לפרש המתן משום שביטל מצות יבמין, דא"כ הו"ל לחייבו להוציא, מיהו י"ל שממתינן לראות אם באמת גרם ביטול מצות יבמין, ולכאורה מהא דצריכה חליצה מוכח שיש זיקה, דנהי דצריך לקונסו על שביטל מצות יבמין, אבל מה שיך להצריכה חליצה כשכבר נפטרה לגמרי.

ה. כ"ו א' לא קשיא כו'

כ"ו א' לא קשיא הא דהואי קטטה הא דלא הואי קטטה, בפשוטו אם כבר היתה קטטה יש לחוש שהתירה מפני שנתן דעתו לגרשה, אבל בלא הואי קטטה אפי' ארגיל הוא קטטה לא חיישין שירגיל קטטה בשביל לגרשה, דכיון שהי' שלו' בינו לבניה קודם עדותו, אין לחשוד שיגרש אשתו כדי לישא את זו, ועכ"פ לא יעיד שקר לצורך זה, כיון שאשתו עמו, ובהא פליג ל"ב וסבר דהיכא דארגיל הוא קטטה חיישין אע"פ שלא הי' קטטה תחלה, אבל בהי' קטטה תחלה אין חילוק מי הרגיל אותה קטטה, כיון שבשעת עדותו כבר היתה קטטה, ולכן הביא הרי"ף שני התירוצים דקי"ל כל"ב שאפי' לא היתה קטטה אם ארגיל הוא קטטה אסורה, וקי"ל נמי כל"ק דבהיתה קטטה קודם עדותו אסורה בכל גונא, וכה"ג הביא הריטב"א מירושלמי דהיתה חולנית ומתה אסורה, ובפשוטו קטטה כחולנית דמי, [אבל הריטב"א פי' כרש"י עי' בסמוך], וצ"ע ברש"י שפי' דבהיתה קטטה תחלה אמרינן דמשום קטטה גירשה ולא מפני שרוצה לישא את זו, ומשמע דר"ל שאם לא הרגיל הקטטה לאחר עדותו אמרינן בסתמא שהוא מצפה שתשקוט הקטטה, אבל אם נתחדשה קטטה לאחר עדותו רגלים לדבר שנעשית הקטטה כדי לישאנה, ולפירושו צ"ל דלל"ק אפי' ארגילה היא קטטה אסור, וזה דוחק, ושמא לא פליגי.

מדרבנן החמירו באירוסין דדמו לזיקה, ולא החמירו בנשואין להפריד אשה מבעלה.

דעת הרמב"ן דלאחר נשואין ג"כ אומרים לו המתן ומפרישין אשתו ממנו עד שיעשה אחיו מעשה, דהחמירו חכמים בכח זיקה שהיא כאילו קידשה תחלה שאין קדושין תופסין באחותה, דהיינו את החלק המסוים שנתנה תורה ליבם ביבמה, הרי הוא מונע מלהשלים קידושי אחותה, וכאילו נשאר חלק פנוי במקודשת שקידושי היבמה מונעתו מלחול, וכתב עוד טעם שגזרו חכמים שמא יבא על הקרובות בלא קידושין, אבל לאחר קידושין פקעה זיקה ובטל איסור קרובות.

שם תוד"ה אומרים, התו' פירשו דמ"ש כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו' היינו שהמאמר יפקיע זיקה, וכ"ש שקדושין דאורייתא מפקעי זיקה, אבל הריטב"א מפרש שם שע"י המאמר של ראובן ברחל הוא מפקיע זיקת רחל משמעון אחיו, ועי"ז יכול שמעון לייבם את לאה, וכן שמעון במאמרו בלאה מפקיע זיקתה מראובן, ועי"ז הותר ברחל, ולפ"ז לא אמרו שם דליכא המתן לאחר מאמר.

ולפ"ד הריטב"א א"צ ששניהם יעשו מאמר, דכיון שעשה ראובן מאמר ברחל הותרה לאה לשמעון, ושמעון רשאי לכנסה בלא מאמר, ואחר שכנסה תהא רחל מותרת לראובן.

בדברי הרשב"א משמע שאין ניתרת לשמעון ע"י מאמרו של ראובן, אא"כ ראובן מותר ברחל, שאם עדיין ראובן אסור בה מפני זיקתה של לאה, א"כ גם האירוסין של ראובן ברחל לא נשלמו, כי נשאר בפניה כנגד החלק שיש לו בלא"ה, והחלק הפנוי שברחל אוסר את שמעון בלאה, כי נשאר לו קצת זיקה ברחל, וזהו החילוק בין לשון הראשונים שכתבו שזיקת רחל פוקעת משמעון לבין לשון הרשב"א שכתב שזיקת לאה פוקעת מראובן, דבעינן שיהא לראובן היתר גמור ברחל, עד שאין לו שום זיקה ללאה.

וּנְרָאָה דעיקר החילוק הוא אם בא לייבם את בעלת המאמר או את אשתו הגמורה, דהנה ראובן ושמעון נשואים לרחל ולאה, ולוי נשוי נכרית ומת לוי ועשה ראובן מאמר באשתו, ואח"כ מת ראובן ובא שמעון לייבם את הנכרית, הרי הוא מייבמה מדין אשת ראובן ואינו יכול לייבמה מדין אשת לוי לחוד, ולהתעלם ממאמרו של ראובן, שהרי כשראובן ה' חי הוא הפקיע זיקת שמעון מאשת לוי ע"י שקנאה במאמרו, שכך היא תקנת חכמים שמי שעשה מאמר יזכה ביבמתו, שזהו כל ענין המאמר, ולכן כששמעון רוצה לייבמה ע"כ הוא בא גם מכח ראובן, והרי יש לראובן גם ערוה בביתו.

אבל כשמת ראובן ועשה לוי מאמר ברחל ומת, ובא שמעון לייבם את הנכרית, הרי הוא יכול להתעלם ממאמרו של לוי ברחל, ולייבם את אשת לוי מעיקר האישות, וכאילו בעלת המאמר אינה אשתו כלל.

ויש עוד סברא דכשבא לייבם בעלת המאמר, הרי אנו צריכים לברר ענינה, וע"כ צריכין להתייחס למאמרה, אבל כשבאין לייבם אשתו, אפשר שלא להתעניין במצבה של השניה אם עשו בה מאמר או לא.

לפי טעמים אלו אין חילוק אם עשה מאמר תחלה, ואח"כ נשא את אשתו, לבין נשא תחלה ואח"כ עשה מאמר, ולשון הגמ' דאחות אשה היא צרה לנכרית, משמע דמפני שהנכרית קדמה אינה אוסרת כ"כ, כמו כשהערוה קדמה, וצ"ל דלעולם קורין לבעלת המאמר צרה של אשתו אע"פ שקדמה לאשתו, דסו"ס הבעלת מאמר שלא נכנסה עדיין לביתו, עומדת להיות צרה לאשתו שכבר נכנסה.

מיהו יש גם סברא לומר דאם עשה מאמר תחלה ואח"כ נשא את הנכרית, הרי גם למשנה ראשונה ה' אסור בנכרית, דבכה"ג בעלת המאמר היא אשתו הראשונה וכניסתה מוחלטת, ורק כשקדמה אשתו אמרינן שאין בעלת המאמר

שו"ר בח"מ וב"ש סי"ב ס"ד שדנו בזה, והב"ש כתב דא"כ אפי' מתה אסור, אם היתה גם קטטה ביניהם, ודוחק דודאי דוקא כשבאו לכלל גירושין מחמת הקטטה אמרינן דאדעתא דהכי הוה מעיקרא, אבל סתם קטטה אין סופה גירושין ולא אמרינן שהי' דעתו לגרשה, ולכן במתה מותרת, וראיתי בקרבן נתנאל שכתב דא"כ גירושין ומיתה שוין דבתריותיהו אם היתה קטטה או חולנית אסור, ואם לאו מותר, ומדפליג תנא דמתני' בהכי, ש"מ דמתני' בדליכא קטטה ולא חולי, ולכן חילק התנא בין מיתה לגירושין, וג"ז דוחק, דכיון דחזינן דבחולנית אסור כש"כ בקטטה, ולמה נאמר סברות הפוכות דקטטה דמעיקרא היא סברא להתיר, ועיקר הקושיא מחולנית ל"ק כ"כ דהא בעינן שיהא חולי כזה שרובן למיתה, וזה מאורע רחוק ואין לתנא להתייחס לזה, וגם הירושלמי לא הזכיר זה בהדיא, אלא שהריטב"א דייק כן ממשמעות הירושלמי דאין אדם מצוי לחטא לאח"ז, כ"כ בקר"א, ובבהגר"א שם סק"ט כתב דיש להשוות קטטה לחולי, וכתב דלא נמצא כן בירושלמי ואם בחולי אסור ה"ה בקטטה, ומשמע שר"ל דדעת רש"י דאף בחולי מותר, ובק"נ הביא שמהרש"ל ביש"ש כתב בדעת הרמב"ם דבקטטה אסור ורק בקטטה שנתחדשה לאחר עדותו וארגילה היא מותר, וכ"ה לשון השו"ע, ומתפרש בקטטה שנתחדשה לאחר העדות כמו המיתה, אבל בקטטה שקודם העדות אין חילוק מי הרגילה, דסו"ס רואה בדעתו שמוכרח לגרשה, ועי' לקמן קט"ז ב' דארגיל הוא קטטה, ובתו' שם.

ט. בסוגיא דצרת ערוה בזיקה

ל' א' הא תו ל"ל היינו הך כו' והך חזיא להיתירא ושריא כו', מבואר שהתנא סבר שיש חילוק אם הנכרית היא אשתו והערוה בעלת המאמר או שהנכרית בעלת המאמר והערוה אשתו, וצ"ב מאי שנא הרי סו"ס בשניהם הקשר של הערוה עם הנכרית הוא ע"י מאמר, ואטו בנשואות יש חילוק מי נשא תחלה.

ללאה ומתה רחל ואח"כ מת ראובן, דבזמן שהיתה רחל קיימת לא היתה הנכרית ראויה לייבום, ונמצא שיש כאן זמן אישות של ראובן שאינה ניתרת לייבום זה, [מיהו דוקא אם בזמן שהיתה הנכרית צרת רחל כבר נשא שמעון את לאה, אבל אם שמעון נשא את לאה לאחר שגירש ראובן את רחל הנכרית מתייבמת, כיון שלא היתה ערוה על שמעון באותה שעה].

בהגדרת נשואין מפילין יש מחלוקת בין תו' ל' א' להרמב"ן, דעת תו' שאם היבם במצבו כעת ראוי לייבם את כל משך זמן האישות של המת, אין בזה חסרון של נשואין מפילין, כעת הוא כמייבם את כל משך זמן האישות, ולכן אם מתה אשתו של שמעון קודם שמת ראובן, הרי הוא מותר לייבם את רחל, אע"פ שהי' זמן שאילו מת ראובן באותה שעה, לא הי' יכול לייבם את רחל.

אבל לדעת הרמב"ן בעינין שבכל משך זמן נשואי ראובן יהא שמעון במצב הראוי לייבום, אילו מת ראובן באותה שעה, ולא מהני מה שנשתנה מצבו של שמעון בשעת מיתה, דאין לנו אלא דברים כלשונם נשואין מפילין, שבכל משך זמן הנשואין צריך היבם להיות ראוי לייבם אילו מת באותה שעה, ולשון הרמב"ן ל' ב' דרואין אותן כאילו נפלו תיכף לנשואין הראשונים, ולכן אפי' מתה אשתו של שמעון קודם שמת ראובן אינו יכול לייבם את רחל וצרתה.

וא"ת היו לו בנים ומתו מ"ט לא חשיב נאסרה למ"ד נשואין מפילין, וכן נולד לו אח לאחר נשואיו, שהאישות שהיתה תחלה קודם שנולד לא היתה בעולמו, ולפי' תו' דאזלינן לפי מצבו של היבם בשעת מיתה, ואם במצב זה הי' ראוי לייבם את כל האישות ניחא דעכשיו הוא בעולמו, וגם בענין הבנים אזלינן בטר שעת מיתה כמו לענין היבם, אבל להרמב"ן דבעינן שכל שעה יהא ראוי לייבום קשה, ונראה דדוקא פגם של ערוה חשיב אישות שאינה ראויה לייבום, אבל בנים והי' בעולמו זהו מתנאי המצוה, וכמו סריס

כאשתו להפקיע זכות אשתו העיקרית, ולשון הגמ' מיושב טפי אם האחרונה נקראת צרה לראשונה.

ואפשר ליישב בזה מה שקשה דמשמע שכאן נתחדש דבעלת המאמר אוסרת את אשתו הראשונה, וכבר שנינו כן במתני' י"ז א' י"ח ב', ואפשר לומר דבטר חזרה נשנו, אבל אם נימא דבקדמה בעלת המאמר אסורה אף קודם חזרה, א"כ מתני' דלעיל שם אפשר לאוקומה כשעשה מאמר ואח"כ כנס, כדאמרינן י"ז ב' מי לא עסקינן דייבם ואח"כ כנס, ומיהו זהו חילוק מחודש, והפשטות כמשנ"ת לעיל.

שם ומשנה לא זזה ממקומה, י"ל שהתנא רצה שנדע שסבר כך מעיקרא, ואם גם למ"ד יש זיקה סבר להתיר יש בזה חידוש גדול, אבל הדבר במחלוקת הראשונים אם סוגיא זו רק לר"נ דסבר אין זיקה.

ל' א' מתני' שלשה אחין כו' זו היא שאמרו וכולן כו' לעיל י"ג א' נחלקו ר' ירמיה ורבא אם תנא דמתני' פליג אמתני' דפ"ק וס"ל נשואין מפילין, או דלכו"ע מיתה מפלת, ויש לעי' מהו הנדון שיהיו נשואין מפילין, הרי ודאי הכל נקבע בשעת מיתה, ואם היו לו בנים ומתו מתייבמת, ונראה דנשואין מפילין הוא לשון מושאל ממיתה מפלת, אבל ביאור הדבר דכיון שידוע שאישות קרובים רגע אחד גורם איסור לעולם, א"כ י"ל שהמגרש את האשה והחזירה ומת תהא אסורה להתייבם, כיון שהיתה כאן אישות אח שאינה נופלת לייבום, ואמנם זה אותו אח, אבל סו"ס זוהי אישות אחרת, והרי אמת הוא שאין הייבום בא מכח אותה אישות, וא"כ יש לדון שזוהי אישות שאין לה היתר, דלא מצאנו היתר ייבום אלא מפני שהיבם ממשיך אישות המת, ואם אינו יכול להמשיך את האישות הראשונה, הרי זו אסורה.

למדנו מזה שיסוד הנדון התחיל במגרש את האשה והחזירה, מיהו מסתעף מזה גם נדון כשהיתה צרת ערוה בביתו בזמן הנשואין, כגון שהי' ראובן נשוי לרחל ולנכרית ושמעון נשוי

תפול אשתו לייבום, הרי אין לנכרית זו שום קשר עם הערוה.

ושמא י"ל דהי' מקום לגזור מדרבנן לאסור כל שהיתה ערוה בבית אחיו שעה אחת, אטו אם צרתה היתה עמה.

שם ב' למעוטי מת בלא גירש, יש לעי' מה ענין זה לכולן שמתו כו' אטו אם מת בלא גירש ג"כ מותרת, האם שייך לכלול ד"ז בכולן שמתו כו', הרי לא היתה צרת ערוה מעולם, וא"כ גם השתא לא מתמעטת מזוהי שאמרו כו', וי"ל דכיון שכל בבא דסיפא מיותרת לרבא, ע"כ נשנית לדיוקי מלישנא דזוהי שאמרו דדוקא כשלא היתה כלל זיקת ערוה מותרת, אבל בע"א אסורה, ואין כונת התנא לדיוקי במה שאמרו וכולן כו' אלא דבלשון זוהי שאמרו כו' הוא מפרש דדוקא בגירש איכא היתירא דכולן כו' כיון שלא היתה כלל זיקת ערוה עם הצרה.

ל' א' טעמא דגירש ואח"כ מת כו' יעוי' בתו' ד"ה גירש שכונת התנא כאן להשמיענו דיני זיקה, שאם כונתו להשמיענו נשואין מפילין, לא הי' שונה ד"ר בג' אחין, אלא בשני אחין שהיו נשואין שתי אחיות, וגירש אחד מהן את אשתו ונשא נכרית ומת, כמו ששנה התנא בכיצד דפ"ק, וע"כ דנחית תנא לאשמועינן כאן דיני זיקה, וכיון שכן יש לדיוק היטיב בסדר ששונה המשנה, אבל לר"ג דעיקר חידוש המשנה לומר דנשואין מפילין, ל"ק כ"כ דיוקא דמתני', כיון שהתנא לא נחית לאשמועינן דיני זיקה, ולכן אמרו לדידה ה"ה דמת ואח"כ גירש.

שם אבל מת ואח"כ גירש אסורה אמר רב אשי זאת אומרת יש זיקה כו' למ"ד מיתה מפלת אף בכה"ג מותרת, דלא חמיר מכנסה ואח"כ גירש שהיא ג"כ מותרת, ולכן אמרו בגמ' דלרבא למעוטי מת בלא גירש הוא דאתא, מיהו למ"ד נשואין מפילין אם יש זיקה הרי זו אסורה אף במת ואח"כ גירש.

ונתורפא בין הבעל ובין הייבום. דכל הני אינם פגם בנשואין, כמו שלא שייך להזכיר שהיתה אסורה עליו כ"ז שהוא חי, ה"נ תנאי המצוה שאם מת בלא בנים הרי האח שהיתה לו ישיבה אחת עמו אפי' רגע אחד הוא ראוי למצות ייבום, ואין חסרון שייך אלא בסוג האישות שהיתה ערוה או צרתה.

לדעת הרמב"ן שייך ענין הותרה ונאסרה בנשואין מפילין, כגון שנשא ראובן נכרית ואח"כ נשא רחל, דקודם שנשא רחל היתה הנכרית ראוייה לייבום מחמת הנשואין של ראובן, ואם אח"כ מתה רחל חזרה והותרה, אבל לתו' שאין הנשואין כמפילין באותה שעה כלל, רק בעינן שבזמן המיתה יהא היבם ראוי לייבם את כל משך זמן הנשואין, לא שייך להזכיר הותרה ונאסרה שהרי לא דנים על אותה שעה כלל, ועי' בזה בסוגיא מ"א א'.

שם גמ' טעמא דגירש ואח"כ מת אבל מת ואח"כ גירש אסורה כו' במתני' מיירי כשכנסה המגרש ומת, ובזה י"ל דאע"פ שגירש את הערוה קודם שכנסה, מ"מ איגלאי מילתא שהיתה זקוקה לו בזמן שהערוה היתה בביתו, אבל אם לא כנסה המגרש ומת, י"ל שלא נוסף בה איסור ע"י מיתתו, שהרי כ"ז שהמגרש חי פשיטא שמתבכמת לאחיו, כדתנן לעיל מת נשוי נכרית וכנס אחד מבעלי אחיות את אשתו, ובפשוטו לא נוסף שום איסור על הנכרית ע"י מיתתו, אבל רש"י פירש לקמן ב' בגמ' שאפי' לא כנסה המגרש ומת אסורה על אחיו מפני שהיתה צרת ערוה בזיקה, והא דשרי בחיי המגרש היינו מפני שאין הערוה נופלת כעת כלל, ואין כאן סרך צרת ערוה, אבל אם מת המגרש הרי הנכרית נופלת גם מכח זיקת המת, והרי היתה צרת ערוה בזיקה.

יש לעי' למ"ד נשואין מפילין ויש זיקה, א"כ לאיזה צורך אמרו וכולן שמתו כו' צרותיהן מותרות, דמשמע שיש בזה איזה חידוש שאלמלא שאמרו שמוותרות הו"א שאסורות, ולמה נחשוב שאם היתה ערוה בבית אחיו פעם אחת שוב לא

שלא היתה צרתה עמה בבית ממש הרי היא מותרת, וזה נלמד מדקרי לה צרתה מותרת, ש"מ שהי' עליה שם צרה ואפ"ה שריא, והיינו בזיקה.

במ"ש תו' ד"ה זאת דכשהאח חי לא חשיבא צרת ערוה בזיקה, יש לפרש דכשהאח חי אין הייבום מתייחס רק למת, אבל כשהשני מת הרי הוא כמייבם גם חלקו של אחיו השני שמת, ולגבי האח השני הו"ל צרת ערוה בזיקה.

י. בסוגיא דחולץ למעוברת

ל"ה ב' איתמר החולץ למעוברת והפילה, יעוי' בתו' דקמ"ל אע"פ שידוע שהיא מעוברת חליצתה כשרה לר"י, ובאין הולד ש"ק דפסלה מן הכהונה אפי' לר"ל, היינו אף בהוכר עוברת, ולא אמרינן שהרי ידעו שהדבר ספק, ולא יטעו להכשיר חלוצה, דודאי כיון שחלצה בב"ד והפילה פסולה.

שם ר"ל אמר צריכה חליצה מן האחין, לא מצי למימר אינה חליצה, כיון דלענין קרובות וכהונה היא חליצה, ולא אמר צריכה חליצה אחרת דהוה משמע שזו ג"כ חליצה, ונקט מן האחין לומר שכולן שוין וראויין לחלוץ, דלא נימא שזה שכבר חלץ הוא צריך להשלים החליצה שכבר נתקשר עמה כמו שמצינו לר"ע שהכתוב קראה ביתו, ועי"ז נדחו האחין מלחלוץ, א"נ כ"ה הלשון למצות חליצה מתחלתה, אבל א"א לחדש מלשון זה שהחולץ נפסל מלחלוץ, וגם בסברא קשה שלא מצינו דין חלצ"פ אלא כשיש סיבה שחליצתו גרועה, אבל כאן שהסיבה היא החליצה הרי ממ"נ מהניא חליצתו או הראשונה או השניה, וכל האחין שוין בשליחותו.

שם רי"א א"צ כו' חליצת מעוברת כו' כונת הגמ' לפרש דחליצה לאו דוקא, וה"ה ביאה, ולר"ל לא שמה חליצה כלל, ולא רק לחומרא, והא דנקט צריכה חליצה היינו מפני שלחומרא פסולה מדרבנן וכן לקרובות, והקדימו לבאר כן דכיון דטעמיה דר"י משום איגלאי מילתא אין לחלק בין ביאה לחליצה.

ויש ליישב דברי רב אשי אף אם ס"ל כרבא דדוקא מת בלא גירש אסורה, דמ"מ תנא דמתני' שנה שריותא דוורו היא שאמרו, באופן שמתאים גם למ"ד נשואין מפילין, דכך מתפרש זו ואצ"ל זו, דאפי' בגונא דהיתה צרתה עמה בבית וגירשה מותרת משום דמיתה מפלת, ואצ"ל גונא דגירש ואח"כ כנס דמותרת אף למ"ד נשואין מפילין, ולכן דייק רב אשי דבגונא דמתני' שבא לשנות נשואין מפילין, הרי במת ואח"כ גירש אסורה משום זיקה.

אבל האמת שכונת התנא ללמדנו חידוש דין גם למ"ד מיתה מפלת, דהא אמרינן דחד תנא הוא וס"ל מיתה מפלת, וחידוש זה הוא דוקא במת ולא גירש, שכל עיקר מתני' משנה שא"צ רק ללמדנו דיש זיקה.

והרי אנו שונים המשניות כך, דוורו היא שאמרו מיירי דבמיתה בזמן היתר מותרת, ואצ"ל באופן שאפי' אם נשואין מפילין לא הי' זמן איסור מותרת, מיהו בגונא ששנינו דמותרת אם נשואין מפילין מיירי רק בגירש ואח"כ מת, אבל מת ואח"כ גירש אסורה, ונלמד מזה לדין הרישא דמיתה מפלת, דבמת ולא גירש אסורה, שו"ר שכ"ה ברמב"ן.

ובמקו"א ביארנו עוד בזה דכיון שכונת התנא לאשמועינן שזיקה אוסרת לכן הוצרך לשנות שריותא באופן שאין זיקה, ואע"פ שמדין מיתה מפלת ניתרת גם הזיקה שהיתה, אבל התנא ששונה דנשואין מפילין צריך לשנות דינו באופן שאין זיקה כלל, ללמדנו דקי"ל שזיקה אוסרת.

בקושית תו' ד"ה גירש לר"נ מ"ט קתני בג' אחים ובייבום, י"ל דבגירש ואח"כ נשא נכרית לא שייך למיקריא צרתה ולפרושי ע"ז צרותיהן מותרות, וא"כ לא שייך לפרושי דזו היא שאמרו כו', ולכן שנה הדין בג' אחין וקמ"ל דזיקה אינה אוסרת, דזו היא שאמרו צרותיהן מותרות דאע"פ שהיתה צרתה בזיקה היא מותרת, ואמנם אין מפורש ההיתר במשנה, אבל תוכן הדברים דכ"ז

במוחלט שאין אפשרות לחלוץ וליבם כעת, דלא מהני לזה איגלאי מילתא כיון שהאיגלאי היא הוראה איך לנהוג מכאן ולהבא, אבל לא במעשה שנעשה בזמן העיבור, והא דבוש"ק חייבין בקרבן היינו מפני שעכשיו איגלאי שאין כאן מצות יבום, דמעיקרא ניתנה המצוה בתנאי שצריך להקים לו שם, וא"צ שאיגלאי מילתא שהי' לו בן בזמן העיבור, דלאו מכאן איגלאי על אותו זמן מחייבין ליה, אלא שהמצוה ניתנה לפי העתיד.

שם ר"י סבר ובין אין לו אמר רחמנא והא לית ליה, פ"י דגם ולד ש"ק, הרי בשעה זו אינו בן, וא"כ א"צ הסבר למה תועיל חליצה, [וצריך רק הסבר למה בוש"ק פטורה מחליצה, וע"ז אמרינן דאין שמו מחוי וכיו"ב כמ"ש תו"], ולכן דברי ר"י מובנים דעכשיו נתברר שלא הי' לו בן בודאי, ור"ל חידש דעיין עליו קובע שחשיב שיש לו קצת בן, וגם הקצת הזה אוסר בחליצה ויבום, (אין כונתנו שהעובר כאדם, אלא שהתורה קבעה דינים גם לכח הזה שיכול להווצר ממנו אדם, וכלשון הרמב"ן דבן אין לו לר"ל מתפרש שאפי' עיון של בן אין לו).

שם א"ל מדרבנן ולחומרא בעלמא, לר"ל יש הוכחה ברישא דמתני' שהי' מקום לגזור מדרבנן, וממילא מוכן דדוקא בזו שא"צ חליצה לא גזור, אבל בזו שצריכה חליצה, אלא שלא הועילה בזמן העיבור, שפיר יש לגזור, אבל לר' יוחנן לא מצינו שגזרינן, ומאי ס"ד דוש"ק גזרינן, וי"ל דלר"י יש יותר מקום לגזור, כיון שפעמים שחליצה מועלת בזמן עיבור, לכן אתו לאיחלופי, - גם כשגזור לר"ל היינו דוקא באשה שצריכה חליצה, שלא ידעו להבחין ממי חלצה, אבל זו שא"צ חליצה מפני שיש לה ולד א"צ לגזור כלום.

בין לר"י בין לר"ל יש לשאול למה לא ביאר התנא תחלה אם שמה חליצה או לא, דלר"י אם הי' אומר הר"ז חליצה הי' הכל מפורש, ולר"ל הול"ל אינה חליצה, ואפ"ה הוא אסור כו'.

שם ר"י סבר אם יבא אליהו ויאמר כו' השתא נמי כו' הלשון משמע שזה פשוט לכו"ע דאם יבא אליהו ויאמר, הרי היא מותרת לחלוץ וליבם, אבל קשה שאם מודה ר"ל בבא אליהו ויאמר, הרי הוא מודה גם בבא אליהו ולא אמר, שהרי ידיעת הצדיקים שנגלה להם אליהו, כידיעת אליהו בעצמו, אלא ודאי כיון שאלהו אומר שאין עכשיו חסרון בעובר, רק שמגלה לנו מה שיתחדש בעתיד, א"כ גם אליהו אומר דלא איגלאי למפרע, [מיהו אם בכל עובר היו יודעין העתיד ע"פ אליהו אפשר שלא הי' נקבע בתורה דמעוברת יש לה דינים מיוחדים].

שם ור"ל אמר תגלי מילתא למפרע לא אמרינן, כבר נתבאר דהיינו מפני שבאמת כעת אין בו סיבה למות, וא"כ אין כאן גילוי למפרע כלל, אבל אם נתברר אח"כ שלא הי' בן קיימא מעיקרא, הרי איגלאי שלא הי' עובר, דדין עובר הוא רק זה שיש בו הכח להיות ולד ש"ק, ובלא זה הר"ז כהפילה רוח.

ביאור פלוגתתם, דכו"ע מודו שעובר אינו אדם כלל, שאף אם סופו להתקיים, מ"מ עכשיו אין כאן אדם אלא בשר שבכוחו להתפתח ולהיות אדם, ולכן לא שייך לומר איגלאי מילתא שהי' ולד, ולענין להאכיל בתרומה לעבד כהן הרי עובר אינו מאכיל, דסו"ס אינו אדם, וכן בת כהן מעוברת מישראל אסורה לאכול בתרומה ואפי' הפילה לבסוף מ"מ לוקה על מה שאכלה בימי עיבורה, הרי דלא אמרינן איגלאי למפרע.

אבל לענין מצות יבום הרי העתיד קובע הדינים למפרע, שאם הולד ש"ק חייבין בקרבן, ואם אינו ש"ק יקיים, הרי שמצות יבם ניתנה בהוראת עיין עליו, אם יהא ש"ק הרי הוא כיש לו בנים, ואם אינו ש"ק הרי הוא כלא היו לו בנים מעיקרא, וא"כ יש להסתפק האם גם לענין מעשה החליצה והיבום שנעשו בזמן העובר, אם גם לגביהם נתייחס כמו למצות יבום, או דכיון שבזמן העיבור יש הוראה להמתין, הרי ההוראה הזו קובעת

יא. בסוגיא דעבדים

מ"ה ב' ארחב"ג א"ר הלוקח עבד מן העובד כוכבים כו', נראה דעיקר חידושה דרב שיכול להפקיע שיעבודו של הישראל, אע"פ שלישראל יש כח לקנין הגוף בגוי, אבל עיקר הדבר דעבד של גוי יכול להתגייר ולהפקיע שיעבוד הגוי ממנו, ידעין גם בלא מימרא דרב, דלא יתכן ששיעבוד הגוי ימנע ממנו מלהתגייר, ומשנעשה ישראל לא יתכן שיהא בדין עבד כנעני של גוי, אבל משזכה הישראל בשיעבודו למלאכה, ויש לו זכות להטבילו לשם עבדות, בזה יש מקום לומר שכבר קנה בו זכות עבדות.

וכ"מ בהא דמתיב ר"ח מברייטא דלפניה אין לאחריה לא, וש"מ דהא דלפניה קנו עצמן ב"ח ניחא ליה, ואפ"ה סבר דלאחריה לא, והיינו לאחר שנתגיירה ויש לה כח קנין בגופו של הגוי, שו"ר בזה בספר מרן זללה"ה סי' קל"ד סק"ב, ועי"ש שכתב דאי לאו דהקדש מפקיע מידי שיעבוד ה' השעבוד מחייבו שלא יתגייר, ועי"ש עוד בכל הסוגיא, ולע"כ.

ואפשר דטעמיה דר"ח כדרב אויא, דכיון שמצינו שיש לישראל קנין הגוף בגוי בלא טבילה, ש"מ דהחסרון רק בגוי שאין לו זכות לשלוט בגופו של אחר, וא"כ כשהישראל קנה העבד מהגוי ויש לו בו זכות שיעבוד מלאכה כמו בלוקח הגוי מעצמו, ממילא קני נמי גופו, כי גם בגוי שלוקח גוי החסרון באדון שאין לו כח לקנות גוף, אבל מצד העבד הוא מקנה לו כל מה שיש לו, ולכן במציאות כזו ממילא קונה גם גופו, ואף בלא דיניה דר"א אפשר לומר כן, כלומר דאפי' אם לרב גם בלוקח הגוי מעצמו לא קנה גופו, מ"מ ר"ח שפיר סבר דבכל גונא קנה גופו, שאין הטבילה מוסיפה לקנין.

וא"ת נימא ליה העבד דלא מכר גופו לראשון ואין לו זכות למכור גופו לישראל, וי"ל דכיון שהישראל מטבילו לגירות כעבד, נמצא שרוצה למנוע קנינו כדי שיוכל להפקיע עצמו בן

חורין, וזכות זו לא יהיבין ליה, כיון דמעיקרא העבד ראוי לו להקנות גופו, אלא שאין לגוי כח לשלוט באדם אחר, ועוד דאם יקנה גופו יוכל למנוע בעדו מלהתגייר וזה לא יהיבין ליה, אבל בישראל שמגיירו בדין עבד כפי הראוי לו שלא להפקיע זכות ממונו של האדון, אין למנוע מן האדון קנין הגוף שלא יוכל העבד לטבול לשם בן חורין.

ויש לעי' איך חל קנין ע"י הטבילה, וי"ל שהעבד משעבד עצמו ע"י הטבילה להיות בדיני ישראל, וכך הוא הדין דעבד כנעני גופו קנוי, (שאפי' עבד עברי גופו קנוי), ואין מציאות כזו להיות ישראל ומשועבד בדיני עבד כנעני, שאם אינו טובל לשם עבדות, הרי הוא ממילא כטובל לשם בן חורין ולהיות בדין עבד עברי, וסגי בגמירות דעת זו להקנות גופו לאדון, כיון שא"צ קנין מחודש, אלא גדר הדין בדיני ישראל, שבשיעבוד למלאכה כזה קונה גופו.

מ"ו א' וכיון דקדם וטבל לשם ב"ח אפקעיה לשעבודיה כדרכא כו', יש כאן לבאר דגוי שחייב ממון ונתגייר לא פקע שעבודיה, וא"כ מ"ש שעבוד גופו למלאכה דפקע, הרי שיעבוד חובו קיל משעבוד גופו למלאכה, והחילוק מפני שעבד גופו משועבד למלאכה, שיש לאדון זכות בגוף הדבר להכריחו לעבוד, והרי הוא כמי שעשה עצמו אפותיקי לאדון, וכיון שזכותו של האדון היא בחפצא, הרי הקדש מבטל זכותו, כמו שעשה שורו ועבדו אפותיקי והקדישן, אבל תשלום חוב אינו זכות בגוף דנימא שנעשה גוף אחר ע"י ההקדש, אלא חיוב על הנשמה ואין הגוף שנתקדש מונע מחיוב הנשמה כלום, תדע שאינו יכול לכוף את הלוח לעבוד לשלם חובו, ויש דיני סידור לבע"ח, ולכן ההקדש אינו משנה את החיוב שעליו.

שם מתיב ר"ח מעשה בבלוריא כו' לפניה אין לאחריה לא אמר רבא לפניה בין בסתם כו', לפי המבואר במכילתא הובאה בתו' חד מקמאי בגליון הרי מבואר שלא רצו להפקיע עצמן ממנה, שהרי כשראו שנעשו בן חורין היו משמשות אותה

עד יום מותה, וע"כ שהלכה היא ועבדיה להתגייר, ולא הקפידו מי מתגייר תחלה, וחלק מהן טבלו לפניה בלא מתכין, ואמרו חכמים שנעשו בני חורין כיון שהם עבד ישראלי בלא אדון, והו"ל כגור שמת שעבדיו נעשין בני חורין.

ולפ"ז צ"ע מאי דייק ר"ח לאחריה לא, וגם רבא לא פירש בהדיא דהתם בסתם הוי, (או במפרש לעבדות), ונראה דלא גריס תלמודן כבמכילתא, ור"ח דייק מכללא דאמרו חכמים לפניה אין לאחריה לא, ולא פירשו חילוק ביניהם, ש"מ דבכל גונא כשהיא ישראלית זכתה בהן, ורבא אהדר ליה דלא נחתו חכמים בזה לאופן שמפרש להפקיע עצמו, אלא בסתמא מיירי, שהרי לא הוזכר לשם מה טבלו.

ולגרסת הרי"ף שטבלו בפניה וש"מ דניחא לה, לפ"ז צ"ל שלשון קדמו מתפרש שהקדמו קודם שהיא טבלה, ולשון בפניה בא לומר שהסכימה לגירותה, ואמנם דיוקיה דר"ח מיושב טפי לפ"ז, מדלא דנו אלא מפני ששיחררתם מרצונה, אבל פשטות הדברים שלא נתכוונה להוציאן לחירות, וקדמו וטבלו בפניה מתפרש כמו לפניה, וכן דיוקא דלאחריה לא משמע שלא בפניה, אלא אחרי שהיא טבלה, דשלא בפניה לא קרי ליה לאחריה.

שם פריך רב אחא אימא בכספא ובטבילה קשיא, ור"א לא חש לקושיא זו כיון דמשמע שישראל קונין דומיא דגוי שאינו קונה, ואם איתא דרך בטבילה קנה, א"כ הקנין של הישראל הוא מציאות אחרת, שהישראל קונה עבד ישראל שהוא בדיני עבד כנעני, אבל עבד גוי אף הישראל לא קני, והלשון משמע שאותו עבד שהגוי אינו קונה, הרי הישראל קונה, וגם סתמות הלשון משמע אותו קנין.

שם אמר שמואל וצריך לתוקפו במים, פרש"י דע"ז אפי' יאמר לשם ב"ח לא יהא ממשות בדבריו, כיון שניכר שזוהי טבילת עבדות, אבל אכתי צ"ב אם יכול העבד להפקיע עצמו בטבילה,

הרי שפיר מפרש בדבריו דאע"פ שנראית זו כטבילת עבד, הריני טובל לשם בן חורין, ומדברי הרמב"ן במלחמות נראה דהיינו כדי שיהא ניכר שהאדון מטבילו, ולא יוכל לומר אח"כ לשם ב"ח טבילתי, ולפ"ז אם אמר בהדיא לשם ב"ח מהני אע"פ שהאדון תוקפו, אבל בסתמא בעינן שיהא ניכר שזוהי טבילת עבד, שהרי מקבל עליו עול מצות כישראל, ומנין לנו שזוהי טבילת עבדות, ונראה שזוהי הנהגה מדרבנן שיהא ניכר בהדיא טבילת העבדות, וכמו שהוסיפו ליתן טינא ארישיה, אבל בדרך הרגיל גם בסתמא טבילתו לשם עבדות, ולשון השו"ע יו"ד סי' רס"ז ס"ט שלא יקדים ויאמר אני טובל לשם בן חורין, ג"כ מכבואר שאם לא אמר כלום דינו כעבד, ואם אמר בפירוש לשם ב"ח לא נתפרש בהדיא בשו"ע, ובנמו"י העתיק פרש"י וכן בק"נ כתב דתו לא מהני אפי' יאמר בהדיא לשם בן חורין, וצ"ע, ואם רבו מטבילו בע"כ י"ל דכל שתוקפו במים חשיבא טבילת רבו ולא מהני אמירתו, ואפשר שזו כונת הרמב"ן, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קל"ד ס"ק י"א לדרך מ"ה, ועמ"ש בזה אאמ"ר שליט"א.

יב. בסוגיא דדרכי נועם ונאסרה

פ"ז א' והלא דין הוא ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כו' הדמיון זל"ז תמוה, דאטו שייך לומר ומה במקום שלא עשה ולד של ראובן כולד של שמעון כו' מקום שעשה ולד ראשון של לאה כולד שני של לאה אינו דין כו', וה"נ הרי ביבום הנדון אם יש למת בנים, ומה יועיל לו בני בעלה הראשון, ובתרומה הנדון אם יש לה בנים, ומה יועיל לו בני בעלה הראשון, ובתרומה הנדון אם יש בנים, ובזה בודאי שניהם בניה בין מן הראשון בין מן האחרון, וכמו בעל שמת והיו לו בנים מאשתו הראשונה דמהני.

גם צ"ב הא דדחי דביבום עשה מתים כחיים, ומה ענין זל"ז הרי גם ביבום בנים שמתו בחיי האב אינם כחיים, וה"נ לגבי האשה שהיא בחיים פשיטא שהמתים אינה כחיים.

לתרומה, ולא אמרינן דכנעוריה השמיענו להשוות תרומה לייבום לענין מעוברת, אלא באמת מעוברת דיבום אסורה ע"ש העתיד, ומעוברת דתרומה ע"ש ההוה.

ויש בדבר להקל ולהחמיר, דמעוברת דיבום דאזלינן ע"ש העתיד, הרי גם מעוברת תוך מ' יום דמיא בעלמא הוא אסורה, אבל מעוברת דתרומה תוך מ' יום מותרת כדאמר לעיל ס"ט ב', והיינו מפני שהאיסור בתרומה ע"ש ההוה שניכר בה הזרות של בעלה הישראל ואינה כנעוריה, ולכן במיא בעלמא מותרת וזהו להקל.

ולהחמיר שאם לבסוף לא הי' הולד ש"ק ביבום היא מותרת, כיון שאיסורה הי' ע"ש העתיד שיהא ולד, אבל בתרומה שהאיסור הי' בגלל ההוה שאינה כנעורה, א"כ אפי' הפילה לבסוף מ"מ עכשיו היתה אסורה במוחלט מפני שאינה כנעוריה, וכ"מ בתו' הרא"ש נדה מ"ד א' שאם אכלה תרומה כשהיתה מעוברת ואח"כ הפילה לוקה, ולא מהני איגלאי מילתא כיון שבמציאות הי' בגופה כח זרות, ולא היתה כנעוריה.

ופעמים שאף לענין תרומה מעוברת תוך מ' יום פוסל, כגון בת כהן לישראל וילדה הימנו בן ומת והניח אשתו מעוברת תוך מ' יום, שהעובר הזה פוסל את אם אביו, ולא מהני לזה מה שהוא מיא בעלמא, דהסיבה שהעובר של כלתה פוסל הוא בגלל שחשיב עי"ז שבנה קיים, ולענין זה אין חילוק אם העובר מיא בעלמא או עובר גמור, שגם כשהוא עובר גמור אינו ולד, והוא פוסל רק ע"ש העתיד, אבל בהיא עצמה מעוברת שלא הי' בן בעולם, בזה הנדון רק בהגדרת גופה כעת, והעתיד אינו מגרע העבר, דאפי' ידעינן שיהא בן קיימא, אינו מגרע בכהונתה כ"ז שהוא מיא בעלמא, ואפי' ידעינן שלא יהא בן קיימא מ"מ לאחר מ' יום פוסל, כיון דיש בה כח זרות.

ובכלתה מעוברת אם לבסוף לא הי' בן קיימא איגלאי מילתא שהיא מותרת, ואם

ואפשר דבאמת לא הי' צד שבנים מן הראשון ישנו בדין ייבום כלום, וביאור הגמ' כך, דכמו שלענין ייבום מהני מעוברת לומר שיש לבעל בנים, כ"ש דמהני העיבור לגבי האשה עצמה לומר שיש לה בנים, דאשה לגבי נפשה עדיפא מאשה לגבי בעלה, כדחזינן שבנים מן הראשון ג"כ פוסלין אותה, וא"כ כ"ש שהעיבור שלה יפסול אותה יותר ממה שיועיל לבעלה.

ולפ"ז מה שהזכירו בגמ' בנים מן הראשון אין הכוונה לעשות שום דמיון ביניהם שיועילו בני הראשון כלום, אלא ה"פ ומה במקום שהנדון לגבי הבעל מהני עיבורה לחשוב שיש לו ולד, במקום שהנדון לגבי האשה עצמה כ"ש שיועיל העיבור לחשבה שיש לה ולד, (ולקמן ב' הזכירו כן כדי לחדד ולברר הדרשות, ולע"כ).

ורחינן דייבום שאני שעשה מתים כחיים כו' וביאור הדברים דבייבום צריך לקבוע הדין בשעת מיתה, וכיון שהמעוברת כשתלד יבטל ענין הייבום, ע"כ לקבוע דמיד עם המיתה בטל הייבום שלא שייך שהדין ישתנה לאחר זמן, כמו שאינו משתנה בבנים שמתו לאחר מיתת האב, משא"כ בתרומה שאפשר להתירה בתרומה כעת, ולאסרה כשתלד, כמו שבהיו לה בנים בשעת מיתת בעלה ואח"כ מתו, הרי היא מותרת לאכול בתרומה, ולא עשו מתים כחיים, ה"נ הכא במעוברת אפשר לקבוע שהיא מותרת, והדין ישתנה כשתלד.

ולפ"ז מה שהזכירו מתים כחיים אין הכוונה שיש כח למתים בייבום, ולכן יש כח גם לעובר, אלא שבייבום הדין נקבע בזמן המיתה, ואפי' מתו הבנים אח"כ נשארת בפטור הראשון, ומשא"כ בתרומה שהדין משתנה בכל שעה לפי ענינה, וא"כ א"צ לקבוע דינים למעוברת מיד, אלא כ"ז שלא ילדה מותרת, דאכתי ליכא ולד, וא"צ לקבוע הדינים ע"ש העתיד.

ויש להוסיף דאף לאחר שנאמר כנעוריה פרט למעוברת עדיין נשאר החילוק הזה בין ייבום

שזכות הבעל לזקקה לייבום יפקיע גם הקידושין, כיון שזכותו קדמה לקדושין, ואע"פ שכ"ז שהיו בנים תפסו הקידושין, אבל הם תפסו בתנאי אם לא ימותו הבנים, ואם נימא כדברי הגרע"א ז"ל שתפסו לגמרי ושוב לא פקעו, הדין נותן שלא יחזור עליה שום חיוב חליצה, דלא מציינו חיוב חליצה אלא למ"ד קדושין תופסין ביבמה, שכיון שנשאת באיסור מוטל עליה חיוב להפסיק הקידושין ולהתיבם או לחלוץ תחת בעלה, אבל כשנשאת בהיתר אין הזיקה מתחדשת כלל, בלא כח זיקה למפרע.

ואמנם לא שייך לומר שאיגלאי מילתא שנשאת באיסור, שהרי בפירוש התירה תורה להנשא כשיש לו בנים, מ"מ מכאן ולהבא דנים כח הזיקה כאילו נשאת באיסור.

והא דלא מהני חליצה בשעה שיש לה בנים כמ"ש הריטב"א, היינו משום דבשעה זו יש לו בנים, ועדיפא מחליצת מעוברת לר"ל, דאטו שייך לומר אשר לא יבנה את בית אחיו, וכשמתו לא איגלאי מילתא שלא היו לו בנים, אלא דמכאן ולהבא אין לו בנים, ובזה מודה ר' יוחנן, שהרי לא אמר אלא בעובר שאינו בן, אלא שבכחו ליעשות בן, אבל בנים חיים אין העתיד מגרע בהוה שיש לו בנים.

בתו' י"ז ב' הקשו ל"ל מיעוטא דאחיו שלא הי' בעולמו, תיפול"ל משום דרכי נועם, ויש מקום לחלק בין יש לו בנים שכעת א"צ יבום וליכא מצוה כלל, לבין אין לו אחים שיש אונס שמונע האפשרות להקים לאחיו שם, ואע"פ שצריכה להמתין הר"ז כממתנת ליבם קטן או שהוא במדה".

והראשונים ז"ל תירצו דנפ"מ בדלא אידחיא מהאי ביתא, דאי הוה כתיב איש כי ימות ובן אין לו לא תהי' אשתו לאיש זר וגו' ג"כ הוה ידעינן דמייירי ביש לו אחים, אלא דיתורא דיחדיו בא לפסלו מן היבום, שאין תועלת להקים שם על ידו.

אכלה תרומה בזמן עיבורה של כלתה פטורה, אפי' לאחר מ' יום, ואם לבסוף הי' בן קיימא אפי' אכלה תוך מ' חייבת, משא"כ בהיא עצמה שדנים כל שעה לפי מה שהיא, ותוך מ' יום מותרת אפי' יהא בן קיימא, ולאחר מ' יום אסורה, ואפי' אם לא הי' בן קיימא לוקה על אכילתה בזמן שהיתה מעוברת.

פ"ז ב' דרכיה דרכי נועם פרש"י שתתגנה על בעלה בחליצתה ומקורו מהגמ' ט"ו א', ולכאורה כאן א"צ לזה דאם נצריכנה חליצה הרי היא אסורה על בעלה עד שתחלוץ, וזה ודאי אינו נועם, ופעמים שלא ירצה לחלוץ ולא נוכל לכופו, ויצטרך בעלה לגרשה, ולעיל ט"ו א' אמרו כן על דור מסוים פעם אחת בלבד, נגז' רק לחומרא לנהוג כב"ש] שאפי' אם ירצו כולם לחלוץ אין זה דרכי נועם, אבל זה הי' נדון על זמן אחד בדור ההוא שיכולין לברר מי הם הצריכין חליצה, אבל מכאן ולהבא לא ינשאו אלא בחליצה, ופעם אחת שייך לברר ולהשגיח שיחלצו, וגם לא נאסרים במוחלט דהא אנן כב"ה ס"ל, אבל כאן שהנדון לאסרם לדורות, פשיטא דלא חשיב נועם.

יש להסתפק אם הי' הדין שזיקה חוזרת במתו הבנים, האם איגלאי מילתא שהיתה זקוקה לו בשעת מיתתו, או שהזיקה נתחדשה מכאן ולהבא, ונפ"מ אם חלצה בזמן שהבנים היו קיימים, ובזה מבואר בריטב"א דלא מהני, וכן נפ"מ אם קיבלה קדושין מאחר בזמן שהיו לה בנים אם מהני למ"ד אין קדושין תופסין ביבמה לשוק, ובזה כתב הגרע"א ז"ל דתופסין.

ברם יש לתמוה מה שייך לחדש זיקה לאחר שכבר הותרה לשוק, הרי כל ענין היבום פועל בזה שהיא אשת המת, ואם הי' זמן שלא היתה שייכת לו כלל, א"כ שוב אין הבנים שלה מועילין למת כלום, וגם לא יתכן לחדש זיקה בלי קשר לרגע המיתה, וע"כ שיש למת זכות באשה שאם ימותו בניו תחזור לזיקתו, וא"כ הר"ז בגדר איגלאי מילתא למפרע, וכיון שכן הדין נותן

ואפשר עוד דבמשנה ראשונה שנה התנא ד"ז להיתירא, וא"כ יש חידוש יותר בדלא אתחזיא בהך נפילה ואפ"ה מותרת, דכיון דלא אידחיא מהאי ביתא, אע"פ שלבסוף ייבמה הנשוי נכרית, מ"מ חוזרת להיתירה לראשון שמתה אשתו בנפילה שניה.

ואפשר עוד דניחא ליה לתנא לשנות משנה אחרונה באופן שונה ממשנה ראשונה, שלא יראו הדברים ככפולים ומיותרים, והי' פשוט לתנא שאין חילוק בין נפילה ראשונה לשניה, ורב הוצרך לפרש כן שלא נטעה.

שם הא נמי תנינא כו' מהו דתימא כו' יש לעי' דקארי לה מאי קארי לה, הרי בדאידחיא מהאי ביתא אפי' הותרה ונאסרה אינה חוזרת להיתירה משום דרכי נועם, כגון במתני' מ"א א' שמת יבם ואח"כ מתה אשתו, וא"כ קושטא הוא דבמתני' דשני אחין אין שייכות לדין נאסרה, וי"ל דמלישנא דמתני' דייקי דקאמר טעמא דנאסרה, ולא אמר טעמא דדרכי נועם הואיל והותרה, ומזה שמעינן דאפי' באותה נפילה אמרינן נאסרה, ודחי דנאסרה שאידחיא חמירא טפי, אבל באמת כונת התנא לומר שמלבד דרכי נועם יש כאן דין נאסרה, ונפ"מ בדלא אידחיא.

ל"ב א' ומשנה לא זזה ממקומה, הטעם מפני שיש תלמידים ששנו המשנה הראשונה, ולא שמעו האחרונה, ואם ישנה רק האחרונה יחשבו דתנאי היא, אבל עכשיו ששונה שניהם ידעו דהדר ביה, וגם יש תועלת שידעו דמעיקרא סבר להתיר בלא אידחיא, דש"מ שאין זו סברה פשוטה שהמצוה נקבעת בשעת נפילה לכל יבם ויבמה באופן פרטי.

במתני' קתני הטעם מפני שנאסרה, ולכאורה במשנה ראשונה שנה הטעם מפני שהותרה לשוק ואין זה דרכי נועם, ורק הרישא לא זזה ממקומה, [דזהו עיקר הטעם שלא זזה ממקומה וכמש"כ], מיהו י"ל דנאסרה כי האי חמירא ואין לה היתר, ושייך לשנות כן שמכח דרכי נועם חל עליו דין נאסרה מוחלט.

ל' א' אר"י א"ר כל יבמה שאין אני קורא בה כו' אפשר דעל היבום קאי, וה"ק ליבם, כל יבמה שאין אתה קורא בה שהנך מצווה ביבמה יבא עליה, הרי היא אסורה עליך לעולם, כאילו לא הי' בה מצות ייבום כלל בשעת נפילה, וזהו שאמר הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, שאין חילוק אם לא היתה כאן מצות ייבום כלל, או שלגבי ידידה ביבמה זו לא הי' מצוה.

וזהו מה שנתחדש לתנא במשנה אחרונה, דמעיקרא סבר דכל יבמה שנפלה לפני ייבום, אין האפשרויות של האחים קובעת שום דין, דכיון שהיא עדיין זקוקה, יכולין כל האחים הראויין ליבמה, ולבסוף סבר שדנין בכל אח לגבי נפשיה, ובכל יבמה לגבי נפשה, וכל שיבם זה אינו במצוה ליבמה זו, הרי היא לגבי ידידה כיש לה בנים.

ויש בזה שני דינים א' דין שעת נפילה שהמצוה נקבעת בשעת חובתה ואינה מתחדשת אח"כ, וזה גם בדליכא חסרון של דרכי נועם, ב' דין דרכי נועם כשהיתה ראויה בשעת נפילה ואח"כ אידחיא ע"י שקידש היבם את אחותה.

יש להסתפק אם גם לב"ש שהיבם לא אידחי מהאי ביתא, כיון שיכול ליבם צרתה, אם ג"כ היא כאשת אח שיש לה בנים, או דדוקא מפני שהוא לא הי' בכלל המצוה, תו לא קרינן ביה יבמה יבא עליה, אבל בשלא אידחי הרי הוא חוזר גם למצוה של זו.

ולכאורה יש לדון כן גם לב"ה אליבא דשמואל ורב אסי מ"א א', בשקידש אחותה ויש עוד צרה בבית שהוא מותר בה, אם חוזרת להיתירה, ופשטות הדברים שאינה חוזרת, וממילא ה"ה לב"ש.

שם מאי קמ"ל תנינא כו' מהו דתימא כו' יש לעי' למה באמת לא שנה התנא דינו בדאתחזיא בהך נפילה דהויא רבוחא טפי, ואפשר שיש גם חידוש באיסור של נפילה שניה, דס"ד שניתק כח האיסור של המת לרשותו של האח השני, ובנפילה שניה יש לדון כאילו היתה רק אשתו של שני.

דקרא מיירי רק בכה"ג, אלא לבאר דג"ז מיקרי כנף אביו, אע"פ שעתה אינה כנף אביו, מיהו אם מת אביו קודם שנפלה, פשיטא דאינה בכלל הלאו הזה, והכי הו"ל לתו' לומר וכנף אביו הוא כיון שהי' ראוי לאביו ואח"כ מת, ואמור"ר שליט"א כתב דמשמעות התו' דל"ב ס"ל דלא מוקמינן קרא בתלתא לאוין, ולכן רק לאח"מ חייב ותמה ע"ז דודאי מודה ל"ב לל"ק, ולפ"ז נראה דבחלץ לה אביו וכ"ש בחלצו לה אחין או ייבמה דאינו חייב עליה משום כנף אביו, דדוקא כשמת מתוך המצב שהיא זקוקה לו שייך לדרן שתחשב כנפו, דאיכא כבוד אביו, אבל בחלצו לה אחין או ייבמה ואפי' חלץ לה אביו הרי אינו חפץ בכנף הזה ולא קרינן ביה כנף אביו, ואפי' למ"ד יש זיקה, דכאן האיסור משום כבוד אביו, וזה שייך רק בכנף הראוי לאביו, וכדמתפרש לשון שומרת יבם שעדיין זקוקה לו, ולל"ב נתחדש דאף לאחר מיתה נשאר האיסור, כיון דחשבינן לה כאילו הי' אביו חפץ בכנף הזה אלא שמת, ועי' י"ח א' דזיקה לא פקעה במיתה, ובירושלמי אמרו דפקעה, ועי' רשב"א שם, ואפשר דבהא פליגי לישני גם לגבי שו"י של אביו, ויש לדייק דבחליצה מודו מדאמרינן דל"ב פליג אל"ק בלאחר מיתה, ואם גם לל"ק משכח"ל לאחר חליצה א"כ היכי משמע דפליגי, אלא ודאי בלאחר חליצה ל"פ דפטור, ולכן איכא לדיוק מדלא נקט לאחר מיתה לל"ק ש"מ דפליגי, וכ"ג פשטות התו' דפליגי, שרק בל"ב נתחדשה סברא זו דמיקריא כנף אביו, שו"ר ברש"ש בחלצו אחין דפקע זיקה, [מיהו לדבריו בחלץ לה אביו חייב], אבל אמור"ר שליט"א צידד דלאחר חליצה אסורה לכו"ע וערש"ש דלאחר מיתה תלי לה בזיקה ויש לזה מקום דזיקה בכדי לא פקעה.

ולהאמור אפשר דאלמנה לכה"ג וסוטה ומחזיר גרושתו שאינן זקוקות לאביו אלא לחליצה לא קרינן בהו כנף אביו [ואע"פ שגם בחייבי עשה יש זיקה כמ"ש אמור"ר שליט"א י"ז ב' בשם הב"מ סי' קע"ה ס"ב, וש"מ דאיסור אביו לא תליא בזיקה], כיון שאינן ראויות לו ואם בעל

מ"א א' אמר רבא מ"ט דרב כו' למדנו מזה שהפשטות טפי לאיסור, וש"מ דאף לרב בשעה שאשתו קיימת חזר גם דין אשת את, ואין לה שום זיקה עליו, ואע"פ שפקעה לגמרי חוזרת להיתירה, ואין כאן איגלאי מילתא למפרע שנשארה הזיקה, דודאי חליצתו בשעה שאשתו קיימת לאו כלום היא מדאורייתא, מיהו חליצת אחיו חשיבא גם בשליחותו, ונפ"מ במתה אשתו אח"כ.

שם משום דהואי יבמה כו' עיקר דברי רבא שחוזרת להיתירה הראשון, ולא מתחדש היתר אח"כ, וגם לאשמועינן דמודה רב שנאסרה במוחלט כשקידש את אחותה, דבדברי רב הי' מקום לפרש דלא פקעה לגמרי הזיקה או שיכולה להתחדש אח"כ, וביאר רבא דכיון שזהו איסור זמני אינו מפקיע כח ההיתר הראשון, ומשחזרה והותרה חזרה להיתירה הראשון, ולא שיש כאן היתר חדש, אלא כמו בנאסר באיסור שבודאי יפקע לאח"ז, מובן שחזרה להיתירה [כגון שנשא אחותה טריפה שבודאי תמות תוך יד"ח] ה"ה בכה"ג שמתה, מיהו בשעה שנאסרה לא מהניא חליצתו כלום, שבודאי לא היתה זקוקה לו באותה שעה.

ולפ"ז דרה"מ מוטיב רק לטעמיה דרבא, [כדמשמע סתמות הגמ' דלא אותיב לרב ואישתיק רב, ואע"פ שאמרו סנהדרין י"ז ב' אמרי בי רב רה"מ, מ"מ משמע שהי' כתלמיד לר"ה ור"ח עי' קדושין כ"ה א' כ"ט ב' ולא איתיביה לרב], דבברייתא כבר נקלשה זיקתה לגמרי וכאידחיא דמיא, אבל אם טעמיה דרב שחוזרת להיתירה הראשון, שייך לומר כן גם ביבמה דברייתא.

יג. בדין שומרת יבם של אביו

צ"ז א' ואבע"א לאחר מיתה, מסתברא דלל"ק אינו עובר לאחר מיתת אביו, דהאיסור הוא על המצב הזה שזקוקה לאביו, וכנפו פרוסה להכניסה תחתיו, [וזהו שביארו תו' דמיקרי כנף אביו, מפני שהי' ראוי לאביו בחייו, ואין כונתם

שאיסורו מדרבנן ורק לצורך הישראל, מיהו מדברי הרשב"א דס"ל דלמאי דקיי"ל אין ב"ד מצווין נחתין חד דרגא ושרינן ספיה בדרבנן יש לדקדק דמדאורייתא קאמר דמצווין, דבזה ניחא דאשכחן דנחתין מאיסור תורה דלא תאכילום להקל בדרבנן, אבל אם הנדון מדרבנן אין ללמוד מזה להקל בלא תאכילום דאורייתא כלל.

יש להבין אם איסור ספיה בידים מפני שרצון התורה שלא יעשה הקטן העבירה, אם מפני שפוגמת בו או כדי שלא יתרגל בכך, א"כ נהי דלא צוותה תורה להפרישו אכתי לגרום שיעשה עבירה הי' ראוי לאסור שזה נגד רצון התורה, וי"ל דלא הקפידה תורה על כל מעשה עבירה בפ"ע, אלא באופן כללי שלא יתרגל בכך, ולכן סגי בזה שאסרה לאב לספות לו בידים, דבדרך כלל מאכלו ועניניו ע"פ אביו, ולא מתבטלת תועלת זו ע"י מאורעות שעושה בעצמו או שגורמין לו, ועוד דכשירוע שעושה בהסכמת הגדול יש לחוש טפי דאתי למיסרך.

שם אלא מניחו כו' לשון אלא צ"ב דהול"ל אבל, ואפשר דהו"ל כעין חסורי מיחסרא בדין הבא לך מפתח ובדין אם מביא לו מדעתו, ורישא קמ"ל האיסור דאורייתא דלמען ינוח בנך, מיהו אף שלא צווהו אסור לצורך הישראל, ולא שרינן אלא להניחו, אבל לומר לו אף לצרכו אסור.

ומדמשיני אביי באיסור דרבנן מבואר דלצורך הגדול אף באיסור דרבנן אסור.

שם ת"ש עובד כוכבים שבא לכבות כו' קטן הבא כו' יש לעי' אם בקטן האיסור אף בעושה לעצמו מצווין להפרישו, מ"ט תנא לי' בהדי גוי שהנדון בעושה לישראל דוקא, ולעומת זה אם קטן דוקא בעושה ע"ד אביו מ"ט קתני מפני ששביתו עליהן, הא לאו בהכי תליא, דהא גוי דומיא דקטן ג"כ אסור, וכן איפכא, וא"כ הול"ל גוי וקטן אם עושין אדעתא דישאל אסור מדעתא דנפשיהו מותר, ואפשר שבא לרמז דבעושה ע"ד אביו עובר האב איסור דלמאן ינוח ובגוי אפי' אדעתא דישאל אינו עובר רק מדרבנן, מיהו

לא קנה, [שו"ר שכ"כ אאמו"ר שליט"א במתני' מ' א'], כמו שאמרנו דלאחר חליצה נמי פטור, ואם זיקה לחליצה מחייבת, יש לנקוט דה"ה לאחר חליצה, וצ"ע. [א"ה, כל הענין נתבאר סי"ג סקי"ט]

שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א נדפס מ' א' בביאור האיסור שמחמת החליצה, שהוא לכו"ע מלבד איסור זיקה, ושם נקט דלגבי החולץ הזיקה ג"כ קיימת, אבל לכאורה אפשר לומר שגם למ"ד יש זיקה פקעה זיקה ע"י החליצה אפי' מן החולץ עצמו, ומעתה איסורו מדרבנן כמו גרושתו, ולר"ע מדאורייתא, [ואולי גם הרש"ש סובר כן ולכן לא קשיא ליה דנימא כשאביו חלץ לה, דס"ל שגם ממנו פקעה זיקה אבל ל"מ כן בדבריו כ"ג ב' שציין לעי' שם], ולפ"ז מ"ש זיקה בכדי לא פקעה היינו דוקא בכדי, אבל לאחר חליצה לא החמירו בכח זיקה לחשבה כגרושתו מדין זיקה, אלא משום דמיחזי בלבד, והרי למ"ד אין זיקה מה שאסור בקרובותיה כשמתה היינו רק מכח החליצה, ויש לקיים דגם למ"ד יש זיקה איסור הקרובות לאחר חליצה מכח החליצה הוא, ולא משום זיקה], [שו"ר שכ"כ אאמו"ר שליט"א].

[א"ה עי' ס"ג סק"ה בזה]

יד. בסוגיא דספייה לקטן

קיד א' אין ב"ד מצווין כו' פשטא משמע דהנדון מדאורייתא, מדמיינן ת"ש כו' מאי לאו כו' וכן לשון מצווין משמע כן, דהול"ל חייבין, אבל יש להסתפק בדבר דנהי דיש לגמ' גם ספק זה דשמא מדאו' אסור אבל אכתי י"ל דאביי ור' יוחנן לא אמרו כן אלא מדרבנן, וראי' לדבר מדחילקו בין ספיה בידים להפרשה במידי דרבנן ואם מדאורייתא הכל איסור אחד, מה ראו לחלק בדרבנן, אבל אם במידי דאורייתא איסורו מדרבנן, א"כ בדרבנן הוי תרי דרבנן ושפיר הקילו, ובסברא ג"כ אין לחדש בלאו דלא תאכילום מצות עשה להפרישם דהא משמעוטי' דקרא הוא לאו בלבד, וכן יש לדקדק במתני' דקתני גבי קטן מפני ששביתו עליהן ואם איסורא דקטן מדאורייתא ואפי' לצורך עצמו, מאי שייטי' למיתנייה גבי גוי

בפשטא דמתני' א"א לפרש כן רק ברמז, וצ"ל דהתנא מוסר לנו כלל ידוע שעלינו להפריש הקטנים ולא הגוי, דהלכה רווחת היא דשביתת הקטנים מוטלת עלינו, וקאמר ר' יוחנן דטעם הלכה זו מפני שהקטנים עושים ע"ד הגדולים, ומה"ט גם שביתתו עליהם מדאוריתא או קרוב לדאוריתא כיון דכעושה בציוויו דמי, ולפ"ז אמנם מצי התנא לאסור קטן אף בלא טעמא דשביתתו עליהם דהא אף גוי דומיא דקטן אסור, אלא דקושטא הוא דאיסורו מדאוריתא, ובגוי אין שביתתו עלינו אפי' מדרבנן, ואם מצווין להפרישו למש"כ דהיינו מדרבנן נוחא קצת דתני ל' בהדי גוי, ועכ"פ סמך התנא במ"ש שביתתו עלינו שהדבר מוטל עלינו, ול"ד לגוי כלל.

שם ת"ש בן חבר שרגיל כו' אין חוששין שמא כו' לשון אין חוששין שמא משמע דההיתר מפני שהדבר ספק, והדר קתני מצא בידו פירות כו' אלמא אפי' ודאי שרי, ואפשר דאם ה' הדבר ודאי שייך לו ה' צריך להחמיר לחשוב שליחתו לשם כספיה בידים, דכיון דלא עביר אדעתא דנפשיה ה"ז כשלוהו לאכול אצל אבי אמו, ורק מפני שאין הדבר ברור חשבינן ל' בגדר אין מצווין להפרישו, ומש"ה נקט רגיל כו' מצא בידו כו' לומר דאין ההיתר מפני שיש לתלות שלא יתן לו, דודאי ברגיל נותן לו הרבה פעמים מתוך פעמים אלו, ולא הוצרכו אלא שלא יהא ודאי בפעם הזו, ולפ"ז אם שולחו לאכול אסור אפי' בדמאי.

טו. בנאמנות אשה במלחמה

יבמות קי"ד ב' מתני' האשה שהלכה כו', בירושלמי מבואר דגם למשנה ראשונה שלא התירו את האשה ע"פ ע"א התירוה על פיה, מפני שאינה חשודה לקלקל את עצמה, וה"נ מסתברא דהא ב"ש וב"ה קדמי לעדותו של ר"ע מנחמי איש בית דלי, וע"כ דסברי במשנה ראשונה דמה שהתירו במעשה שבאה מן הקציר ה' רק לאשה ולא לע"א.

מיהו נראה דלמשנה אחרונה דשרינן ע"א הרי הדבר איפכא דע"א נאמן טפי מאשה [ואין

בזה קושיא, דודאי אמת הוא שהאשה נוגעת בדבר, אלא דה' מקום לומר דע"א חשוד לקלקלה, וכיון דלא חיישינן חזר הדין דנאמנותו עדיפא מדידה] שהרי ב"ה לא התירו אלא באותה מדינה ובע"א בכל מקום שרי, וכן ר"י לא שרי אלא בבאתה בוכה ובגדיה קרועין, והיינו שתהא ניכרת האמת, כעין מ"ש בשלהי מסכתין הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו כו', ואילו בע"א א"צ סימנים לנאמנותו, וע"כ דלבתר דנקטינן דע"א נאמן הרי הדבר איפכא דמעיקרא התירו ע"פ ע"א אבל לאשה עצמה לא האמינו, מפני שהיא חשודה להתיר את עצמה כשנראה לה שמת, אפי' בלא בדדמי גמור אלא מריבוי השנים שלא חזר וכיו"ב, ובאותו מעשה התירו וסברי ב"ה דדוקא באותה מדינה הקלו, ור"י סבר דדוקא בבאתה בוכה שניכרין דברי אמת, וס"ל דכך ה' המעשה שם, ובזה מיושב הא דאמרין צ"ג ב' ואיכא דאמרי הא לא תיבעי לך דאפי' איהי נמי מהימנא, וש"מ דנאמנותו עדיפא מדידה, (ויש לדחות שזוהי טענה מיוחדת בחשש רחמא ליה דליכא לגבי עד).

שם מתני' האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים כו', אורחא דמילתא קתני שבאותה מדינה אפשר לברר, וגם החידוש דנאמנותא ע"פ שקשה לברר, ויש לדקדק למה שנה רישא דלא כב"ה ואח"כ שנה המחלוקת ושהודו ב"ה, טפי הו"ל למיתני ברישא האשה שבאה ואמרה מת בעלי כו' ואח"כ למיתני דבה"א דדין זה דוקא באותה מדינה כו' וחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש, וי"ל דכ"ה דרך התנא לעיל פ"י ובפס"ז ועוד, לפי שהמעשה נוח לשנות בעדות מרחוק, וכן ענין שלו' בעולם מתיישב כך יותר.

שם היא ובעלה, קמ"ל דאע"פ שהלכה עמו, אפ"ה בקטטה בינו לבינה אינה נאמנת, וקמ"ל דאע"פ שהלכו מכאן ולא ה' דעתם לחזור, אפ"ה נאמנת דחוששת שגם הוא יחזור.

שם שלו' בינו לבינה כו' בגמ' מפרש דנקט לה משום סיפא, ועדיין אין זה מיושב דטפי

י"ל דהאי שלו' בינו לבניה היינו דידוע דרחמא ליה ואפ"ה אינה נאמנת, ודוחק דסו"ס אין ענינם להזכירם יחד, ואפשר דקמ"ל לחוש לכל עניני בדדמי כמים וכרעבון, וזה נלמד מהייתור דאע"פ שאין שום חשש אלא המלחמה או הקטטה אפ"ה אינה נאמנת, ומזה יש לדייק דשייך עוד חששות, ודסגי בחשש אחד לבטל נאמנותה.

שם ובאתה ואמרה מת בעלי, לכאורה בבא זו מיותרת דממילא מתפרש דקאי ארישא דאמרה מת בעלי נאמנת וכאן אינה נאמנת, וי"ל דקמ"ל דוקא אמרה מת בעלי אינה נאמנת, אבל אמרה מת וקברתיו או מת על מטתו נאמנת.

שם אינה נאמנת, יש להסתפק אם גם לקולא אמרינן דאינה נאמנת, דלכאורה נאמנת טפי מחמש נשים כיון דליכא חשש משקר, ונפ"מ לענין שיבמה רשאי לישא אחותה, (ולענין תרומה יש לדון דכיון שלא האמינוה לגבי נפשה, א"כ צרתה תאכל בתרומה אף לר"ע).

שם ר"א לעולם אינה נאמנת אא"כ באתה בוכה כו' ר"י חייש דהאשה נוגעת, ומשקרת ולא בדדמי ולכן הצריך שיהיו ניכרין דברי אמת, אבל בע"א לא חייש לנגיעה, ובסתמא נקטינן דדייקא ומינסבא, ולגבי בדדמי אין ראי' מבכייתה כיון שסבורה שמת, ואפשר דידע ר"י דעובדא דבאה מן הקציר היתה בוכה ובגדיה קרועין, וכלפי זה אמר שלא התירו אלא כמעשה שהי', כיון שניכרין דברי אמת, ומודה ר"י שאין ריעותא כשאינה בוכה בב"ד, אלא דלא שרינן אלא בצירוף שניכרין דברי אמת, וההיא דלקמן קט"ז ב' דאלפיה לבכות, הי' זה כפי של אמת, אלא שהורה לבכות בב"ד.

שם א"ל אחת זו ואחת זו תנשא, יעוי' בתו', ואפשר דר"י סבר שאם אינה בוכה הרי זו ריעותא שבאמת לא מת, וא"ל דבשוטה אין זו ריעותא, וכיון שיש כאן נתינת טעם לדברי ת"ק ל"ק דא"ל היינו ת"ק, דה"ק א"ל לדברך שוטה תתעגן אע"פ שאין ריעותא, וכיון דשוטה יש להתיר א"כ כולן מותרות.

עדיף למיתני רישא בסתמא בלא להזכיר שלו' כלל, ולמיתני בסיפא ואם יש מלחמה בעולם או שיש קטטה ביניהם אינה נאמנת.

שם מת בעלי תנשא, ולא קתני נאמנת מפני שאינה נאמנת לנחלה, ואף לענין כתובה אם באה ואמרה תנו לי כתובתי אף להנשא אין מתירין אותה וא"כ בעינן שתאמר מת בעלי התירוני להנשא, ולא דבכל גונא נאמנת (וגם בא"ל לרב יהודה דסיפא נקט תנשא, דלא נימא דלרבנן דא"ל נאמנת טפי, ועוד דטענתם על העיגונא, ולכן הזכירו שגם שוטה תנשא).

שם מת בעלי תתייבם, קמ"ל דאע"ג דזימנין דרחמא ליה כו' כדאמר צ"ג ב' אפ"ה נאמנת, ולפמ"ש תו' שם ד"ה ע"א דביבמה ליכא חומר בסופה ומותרת לחזור לבעלה הראשון, וכ"ה ברמ"א סי' קנ"ט ס"ד, א"כ איכא חידוש גדול בהיתר הייבום דאע"פ שאין חומר בסופה נאמנת, וכבר נתקשו בזה תו' שם, ומ"ש שהורגלו לדקדק צ"ב, דמה ענין לאשה זו עם מאורע אחר של אשה שהלך בעלה, ובתירוץ קמא כתבו דחוששת שמא יחלוץ לה ותנשא לשוק, ואע"פ שיכולה להמנע מלינשא אחר החליצה, מ"מ דייקא שפיר כאשה שבאה להנשא, דכ"ה טבע האדם שלא תבא לקבל היתר לחצאין ותדייק תחלה כמו האשה שיש חומר בסופה, כיון שגם היא עלולה לחומר זה, ומ"מ הדבר סתום בגמ', דכיון שאמרו פ"ח א' שההיתר משום חומר דסופה הו"ל לפרושי מ"ט התירוה ליבם, ולא אמרו שתחלוץ, ואמנם י"ל שאין ראוי לבטל מצות יבום, אבל א"כ הו"ל לאסרה על בעלה, ואם נימא שאם בעלה אינה רוצה להחזירה הרי הוא פטור מכתובתה ושאר דרכים שבמשנה ניחא, דיראה מחומר זה, אבל ג"ז סתום לחדש שרשאי להחזירה ורשאי לגרשה בלא כתובה, ופשטות הדברים דמשום קנס גם בנתייבמה תצא מזה ומזה כמ"ש בבדק הבית.

שם שלו' בינו לבניה ומלחמה בעולם כו' גם לשון זה צ"ב, דהול"ל ואם יש מלחמה בעולם או קטטה בינו לבניה אינה נאמנת, ובדוחק

בגמ' אמרינן דקטטה היינו שאמרה לבעלה גרשתני, וש"מ דלא בעינן שלו' בינו לבינה ממש, אלא שלא יגיעו למצב חמור כזה, ולכאורה מדיוקא דרישא הו"א דא"צ קטטה ממש, אלא כל שאין שלו' ביניהם אינה נאמנת, ואפשר דמש"ה קתני לה בהדי שלו' בעולם, דהתם מת על מטתו נאמן, ואע"פ שאין שלו' גמור בעולם אין לנקוט דמסתמא מת במלחמה, ורק כשדוע שמלחמה בעולם אמרינן דסתמא מת במלחמה, ודכוותה קטטה בינו לבינה דוקא בידוע שיש קטטה גמורה.

שם גמ' אמר רבא מ"ט דמלחמה משום דאמרה בדדמי, פ"י שהיא סבורה שהאמת כך, ולכן אף אם נשאלנה אם ראתה שמת ממש, או רק דמחו ליה בגירא, תאמר שראתה שמת ממש, כיון שנראה לה שחשש הב"ד ע"ז הוא דקדוק מופלג שאין לחוש לו, אבל להמציא קברתיו דהיינו עובדא מחודשת לא חיישינן, ונמצא שבכל בדדמי יש שקר מסוים אלא שהיא סוברת שכ"ה האמת ולכן משקרת שראתה את מיתתו, אבל קברתיו אינה סוברת שקברתו כשלא קברתו, ולכן מובן דבע"א פשיטא לן דלא חיישינן לבדדמי כיון שהוא אינו חשוד לשקר אפי' שקר כזה שהוא סבור שכ"ה האמת, אבל האשה כדי שלא תתעגן חשודה לשקר בכה"ג, וכמשנ"ת.

שם אמר רבא מ"ט דמלחמה כו' את"ל כיון דשלו' בינו לבינה נטרא כו' יש להסתפק האם שני טעמים נפרדים הם, ומספק"ל לרבא אם גם הטעם הראשון אמת, או רק הטעם השני, כמו בכל את"ל שבש"ס, או"ד שניהם אמת ומתפרש כמו ועוד דמלבד שיש לחוש שתאמר בדדמי, נוסף גם אפשרות שתסבור ודאי מת ממה שראתה.

ולכאורה אם נימא דטעם הראשון ליתיה כלל, ואין אשה חשודה לומר בדדמי, בלי ראייה שפצעהו פצעי מות, הרי זה חשש רחוק לומר שמא נזדמן שראתה מיתה כזו שברחה בין הגסיסה למיתה, דרוב המיתות אין בהם ספיקות וגם באופן הזה מסתמא מת, אלא שאם ידענו

שו"ר דמלשון "לעולם" אינה נאמנת, משמע דר"י ארישא קאי לומר דאותם חששות שייכין לעולם ולכן בעינן שידעו שיש שלו' גמור ביניהם שמצטערת על מיתתו ודייקא טובא, וניחא טפי הא דא"ל לדברין כו'.

שם א"ל אחת זו ואחת זו תנשא, לא הוזכר ברישא לשון שתי נשים שיתאים ע"ז לומר אחת זו ואחת זו, והול"ל וחכ"א נאמנת או וחכמים מתירין, אלא דבלשון זה רמוז מה שאמרו בגמ' דא"ל לר"י לדברין פקחת תנשא שוטה לא תנשא אלא אחת זו ואחת זו תנשא.

שם גמ' תנא שלו' בינו לבינה, משום דקבעי כו', יעוי' בתו', ור"ל דא"צ לברר אם שלו' בעולם וסמכינן אסתמא ונאמנת, והי' מקום לפרש מתני' איפכא דרישא דוקא שצריך לברר ששלו' בעולם, וסיפא אגב רישא, מיהו עדיין לא נתיישב בזה למה הוצרך התנא לשנות רישא אגב סיפא, הרי יותר מיושב אם הי' שונה ברישא סתמא דנאמנת, ולסיומי בסיפא ואם יש מלחמה או קטטה אינה נאמנת, ואמנם לפי מה ששנה התנא בסיפא שלו' בינו לבינה ומלחמה בעולם כו' ראוי לשנות ברישא שלו' בעולם, אבל היא גופה צריכה טעמא למה הוצרך לשנות בסיפא הא דשלו' בינו לבינה או דשלו' בעולם, ועמש"כ במשנה.

יש לדקדק למה לא שנה התנא ברישא ובאה ואמרה מת בעלי כו' שלו' בינו לבינה כו' והפך הסדר לשנות המציאות קודם העדות, (והעירוני לזה), ובאמת מתני' מתפרשת כל בבא בפ"ע, ולא קיימא בבא דסיפא ארישא, שהרי גם בסיפא שנה התנא ובאה ואמרה מת בעלי, ומתפרשא הכי האשה שהלכה כו' אם שלו' כו' ובאה ואמרה כו' ואם מלחמה כו' ובאה ואמרה כו' ואם הי' שונה ובאה ואמרה כו' ברישא, ואח"כ שלו' כו' היתה הסיפא מתפרשת בסיומא דרישא, ואולי בנוסח זה לא סתרי דיוקי אהדדי, (מיהו גם במת בעלי תתייבם הדר תנא מת בעלי, ועמש"כ לעיל בהא דקתני בסיפא ובאתה ואמרה כו').

וחץ, ואינה חפזה לברוח בשעה מועטת כמלחמה.

שם דההיא דאתת לקמיה דרבא כו', יש לעי' איך משתנה הדין ממאורע פרטי, הרי אם מסבא אית לן למימר דלא אמרה בדדמי יש לתלות החסרן באשה זו, וצ"ל דהבחין בה שאין דעתה שונה משאר נשים, ומ"מ ראה שדעתה קלה להמציא בדדמי גם ברעבון.

שם הדר אמר רבא רעבון גריעא ממלחמה כו' משמע דמעיקרא לא סבר הכי, והעירוני דבלשון רש"י משמע שבמלחמה אם הוא חולה על מטתו בלי קשר למלחמה, אינה חוששת שמפני המלחמה מסתבר שמת מחליו, אבל ברעב אע"פ שמחמת החולי לחוד לא היתה אומרת שמת, אבל בצירוף זה שגם אם יעמוד לא יהא לו מה לאכול, סברה דמסתמא מת.

שם דבר אמרי לה הרי הוא כמלחמה, מכאן משמע דאמרה בדדמי דכל הני איקטול והוא פליט, שהרי אין כאן מצב של מחו ליה בגירא כו', אבל במפולת שייך בדדמי אפי' בבית אחד שנפל, מפני שיראה ליכנס במקום ההריסות לברר ענינו.

שם איבעיא להו החזיקה היא מלחמה בעולם מהו כו' הקשות תו' הרי היא אומרת בדדמי ולא משקרא, וא"כ מה שייך להזכיר מיגו שתשקר, ועו"ק דהא מיגו דמת על מטתו וקברתיו לא אמרינן, וא"כ הו"ל לפרושי מ"ש מיגו דשלו' בעולם, וביותר קשה שלא הוזכר בגמ' צד זה כלל, אלא אמרו כיון דהוחזקה כו' ואין במשמעות לשון זה הטענה, דכיון שסבורה לומר אמת לא שייך מיגו.

ונראה להטעים הדברים באופן זה, אשה שאמרה מת בעלי והתירוה להנשא, ואח"כ באה לב"ד ואמרה שמת במלחמה, האם צריך לאסרה משום מלחמה או"ד אין לנו לאסרה מפני עדות שלה, דיש לה נאמנות של הפה שאסר הוא שהתיר לומר דראתה שודאי מת.

שמחו ליה ולא ידענו מיתתו, חיישינן שמא עבדו ליה סמתרי וחייה, אבל כשלא ידענו כלום יש לנו לנקוט שלא אירע בדיוק המאורע הזה, וגם לצד שאירע כן הרי מסתבר שמת, ומה"ט מיושב יותר לומר שגם הטעם הראשון קיים, ובצירוף שני הטעמים יש לאסור, ולכאורה מהא דדבר כמלחמה יש ללמוד דאמרה בדדמי בלא ראית מיתה כלל.

שם ואת"ל כיון דשלו' בינו לבינה נטרא עד דחזיא זימנין כו', אפשר שזה מרומז במ"ש במתני' שלו' בינו לבינה ומלחמה בעולם שזה כמיותר דהול"ל אבל אם יש מלחמה בעולם או קטטה בינו לבינה אינה נאמנת, אלא בא לומר דאפי' כשיש אהבה וריעות ביניהם דנטרא טפי, אכתי יש לחוש לבדדמי, ועיקר דברי רבא מתפרשים לומר ששתי החששות נכונות דפעמים שאמרה בדדמי סתם, ואף כשאינה אומרת כן בלא ראי', אכתי יש לחוש לבדדמי בראי' גופה.

שם תוד"ה זימנין, והיא יראה לעמוד כו', י"ל עוד דבמלחמה אין הלוחמים מתעכבים במקום מסויים, אלא מכים בגירא ורומחא וממשיכים בקרב עם האויבים, ולכן משנסתלקו משם אפשר שטיפלו בו ברפואות, אבל בלסטים סתמא הם בדרך ואינם ממהרים לברוח, ובאופן הרגיל אין לחוש שיבואו בנ"א ויתעסקו ברפואתו, שאין בנ"א מצויין שם ואינם מתקרבים למקום הלסטים, - ומה"ט יש לדון אם מהני כלי זיינה עליה במלחמה שהם מכים בלי הבחנה, מיהו מצינו ע"ז ע"א א' דלבעול יש פנאי.

שם סבר רבא למימר רעבון אינה כמלחמה כו' הדר אמר רבא כו', יש להסתפק אם הדר ביה דאמרה בדדמי גם בלא ראית חולי וחולשת מות, או דעדיין ס"ל דטעמא דכל הני איקטול והוא פליט ליכא ברעב, דיש שמתקיים באוכל מועט ויש שמוצא להחיות נפשו, והדר ביה רק מטעמא דאת"ל דסבר מעיקרא שאין מכת הרעבון כמלחמה, מפני שאין החולי מוחלט כמכת חרב

ויש לשאול אשה שיודעת שמת ברעב על מטתו ולא קברתו, האם מן הראוי לספר לב"ד שהי' רעב, או"ד כיון שמחשידה את עצמה למה תגרום רעה לעצמה, הרי אינה מטעה את ב"ד כי הרי האמת כדבריה בלא ספק, דהיינו באופן שלא הי' אצלה חשש בדדמי והיא יודעת האמת שכ"ה, ואם נימא שא"צ לספר, יש לשאול א"כ למה צריכה לספר שהי' במלחמה, ואם באמת א"צ לספר א"כ בטל המיגו, דזה שאמרה שהי' במלחמה מפני שלא ידעה שתרויח אם תאמר ששלו' בעולם.

ונראה דכשאומרת מת סתם נהי דאין זה שקר גמור כי לא אמרה שלו' בעולם, אבל אין זו דרך הישרה, כי סתמות דבריה מתפרשים כמת על מטתו, ולכן אם אומרת אמת יש לה לספר שהי' במלחמה, וכ"ה לשון הגמ' אי בעית אמרה שלו' בעולם, וש"מ דשתיקתה חשיבא כאומרת שלו' בעולם, אבל באופן שאינה משנה כלום, א"צ לספר דברים שיעוררו חשד.

נמצאו בזה עוד דברים

ק"ד ב' אמר רבא מ"ט דמלחמה משום דאמרה בדדמי כו' פשטות הדברים שכשאומרת מת בעלי במלחמה חוקרין ודורשין אותה איך היא יודעת שמת, וסתמא מספרת שמחו ליה בגירא וכיו"ב ומצאתו מת, ושיוודעת דלא עבדו ליה סמטרי, ואפ"ה חיישינן שמשקרת כיון שהיא בטוחה שמת, ונראה בעיניה החששות של ב"ד רחוקות, אבל בהגמ"ר כתוב שאם אומרת שנחתך ראשו או נשפך מוחו נאמנת, וא"כ קשה באיזה אופן אמרו שאינה נאמנת, הרי ודאי שב"ד לא יסמכו על דבריה שאמרה מת בעלי, בלי לחקור אותה גופא דעובדא היכי הוה, וממילא נדע אם אומרת בדדמי.

ונראה דסתם אשה שאומרת בדדמי בטוחה שהיא מעידה אמת בב"ד, ולכן מתחלה מספרת מת בעלי במלחמה מכח הדייקא שלה שלא מצאה זכר משום אדם שראהו חי באיזה מקום, ועוד הסתברויות שמת, ולא מעלה על דעתה שב"ד לא

ולעומת זה אם אמרה מת על מטתו או קברתיו, והתירוה להנשא, וחזרה ואמרה ששיקרה בעדותה, ובאמת לא קברתו או שמת במלחמה, (ואמרה כן כדי שיאמינוה, כי היא יודעת האמת שמת בודאי אע"פ שלא קברתו), הרי הדבר פשוט שנחזור ונאסרנה, דאין מתירין אותה ע"פ עדות שקר, אע"פ שהיא גילתה לנו השקר, ובזה נתיישב החילוק בין המיגו דקברתיו למיגו דשלו' בעולם, והטעם משום דאמירת מת סתם לא מקרי עדות שקר, ואע"פ שאינו דבר הגון כ"כ להעלים המלחמה, אבל אין זו עדות שקר, וכשמוסיפה ד"ז לאחר שהתירוה י"ל שנאמנת.

וההכרעה בשאלה הראשונה נקבעת אם החשש בדדמי הוא חשש קרוב ורוב נשים הכשרות עלולות לזה, או שהוא חשש רחוק, דבזה מהני כח הפה שאסר שלא נחדש לחוש שהיא מהמיעוט שאומרות בדדמי, מאחר שכבר התרונה ואינו בדין שעדותה האמת תגרום לה איסור, וזהו שאמרו בגמ' או"ד כיון דהוחזקה דאמרה בדדמי כו' שהקובע בד"ז הוא אם הבדדמי הוא מוחזק לן כדבר המצוי, ואז לא מהני מה שכבר התרונה, או שהוא חשש רחוק ואין לחדשו אחר שכבר התרונה, ולא מחלקינן בגמ' אם כבר התרונה או שהיו מתירין אותה, דסו"ס ע"פ עדותה אנו רוצים לאסרה.

ולהאמור עיקר הנאמנות הוא מכח הפה שאסר, ועדיף ממיגו דעלמא, והנדון אם חשש בדדמי חומרא הוא, ואין לנו להחמיר עליה בגלל שאמרה לנו כל האמת, או"ד חשש גמור הוא, ולא מהני מה שאין ראוי להחמיר עליה, כיון שהחשש קרוב ביותר.

בעיקר ענין המיגו י"ל דכל שאומרת בדדמי יש גם קצת שקר, ואמנם חושבת שאין זו רמאות מפני שהאמת כדבריה אע"פ שלא ראתה כן בבירור, אבל יודעת שמשקרת בפרטים שבעדותה, ולכן נהי דלא חשודה לשקר לגמרי מפני זה, ולומר קברתיו או מת על מטתו, אבל לשתוק ולהעלים ענין המלחמה שפיר יכולה לעשות כן, וכיון שכן חשיבא הפה שאסר.

את"ל שבגמ', או"ד ה"ק ואפי' אם נימא דלהא
לחוד לא חיישין, אכתי יש חשש נוסף.

ולכאורה מהא דאמר רבא בלשון מוחלט דאמרה
בדדמי ס"ד כו' משמע שטעם זה קיים,
דאל"כ למה נקט טעם זה בפשיטות, מיהו אפשר
דה"ק דטעמא דמלחמה משום דאמרה בדדמי,
וזה באמת מוחלט ופשוט, ובתר הכי מפרש שני
הצדדים, ששייך לומר בדדמי, ומ"מ פשטות הגמ'
שרבא סובר גם טעם ראשון, והוסיף טעם שני
למי שלא ירצה לקבל טעם ראשון, א"נ תרוייהו
בעינן ובדאיכא חד מינייהו לא חיישין, כגון
שידענו בעדים שמחו ליה בגירא והיא אומרת
שראתה שמת, די"ל דרך בצירוף הספק שמא
בכלל לא ראתה שנפל לארץ, ואת"ל שנפל שמא
עברו ליה סמתרי, אבל כשיש ריעותא גמורה, י"ל
דנאמנת.

שם איבעיא לה החזיקה היא מלחמה כו' כבר
הקשו בתו' מה שייך מיגו כשאין כונתה
לשקר, וגם בגמ' נסתפקו מטעם זה, באו"ד שלכך
אינה נאמנת, דאע"פ שהזכירו לשון החזקה כו'
עיקר הכונה כפשוטו דלא שייך מיגו כשטועה
ואומרת בדדמי, ויש לפרש דכשאומרת בדדמי נהי
דאין כונתה לרמאות שהיא בטוחה שהוא מת,
אבל סו"ס יודעת שאינה אומרת דברים כהויתן,
ולכן נוח לה שלא להזכיר ענין המלחמה כלל, ואז
תוכל לסתום דבריה בלי חקירות איך ראתה שמת,
דעל מטתו לא יחששו שלא ראתה, ולכן אם
החזיקה היא מלחמה ש"מ שאינה משקרת כלום
ולכן אינה חוששת לספר שהי' מלחמה, או"ד כיון
כו' שאם חשש הבדדמי הוא קרוב ומצוי, לא
נסמוך על המה לי לשקר אפי' דאי בעיא שתקה,
שהרי הרבה מהאומרות בדדמי אינן יודעות
להעדיף השתיקה, אבל אם החשש אינו מצוי כ"כ,
מהני נמי המיגו שלא לחוש לבדדמי כלל.

קט"ו א' ת"ש עשינו עלינו כו' כי היכי דלדיך
כו' יש לעי' מאי אתיא הבריתא
לאשמוענין, הרי אם הצלתה נס שאין לחוש לנס

יסתפקו בעדות זו להתירה, וכאשר ב"ד מתחילין
לחקור אותה אם ראתה ממש, אז היא ממציאה
סיפורים להצדיק דבריה, ולכן אין סומכין על מה
שמעידה לאחר החקירות, כיון שעיקר עדותה
היתה שמת במלחמה, דחזינן מזה שהיא נסמכת
על המציאות שהיתה מלחמה, ואח"כ נאלצת
לשקר להצדיק דבריה, ולכן אין סומכין על מה
שמעידה לאחר החקירות, כיון שעיקר עדותה
היתה שמת במלחמה, דחזינן מזה שהיא נסמכת
על המציאות שהיתה מלחמה, ואח"כ נאלצת
לשקר להצדיק דבריה.

אבל אם באה מתחלה בסיפור מסוים ולא
הסתמכה על מציאות המלחמה בעולם, בזה
יש מקום להאמינה דתחלת ההלכה נקבעת לפי
רוב הנשים הכשרות שבאות בתמימות לב"ד
באופן שאינה יודעת לחוש שב"ד לא יאמינו לה,
ולכן אנו מאמינים לעיקר העדות שבאה עם זה
לב"ד, אבל מה שמוסיפה מתוך החקירות לא
סמכין ע"ז, ומ"מ הדברים מחודשים להתירה
דיש מקום לחוש שמספרת סיפור שלא היה, כיון
שאין לה עדות ברורה, אבל בלבה בטוחה שהאמת
כדבריה, ולכן יש לחוש לבדדמי בכל סיפור, אבל
מת על מטתו שהדמיון שלה אינו מצייר שהאמת
הי' כך, אינה משקרת להמציא כן, משא"כ בצורת
המיתה במלחמה, שפיר מעידה לפי דמיונה
שמסתמא הי' כך.

שם ואת"ל כיון דשלו' בינו לבינה כו' לשון זה
כמיותר דהול"ל ואת"ל נטרא עד דחזיא,
ולכאורה יש לדייק מזה דטעמא דקטטה משום
דאמרה בדדמי וכדרשב"א קט"ז א', וכלפי זה
קאמר את"ל דהכא לא אמרה בדדמי, אבל מהא
דלא פשטו לה מדרבא, [דהנהו אמוראי לבתר רבא
הוו דרב חנינא גרסינן ובפשוטו הי' בדורו של
רשב"א שהי' תלמידו של ר"פ], משמע דניחא
לכו"ע.

יש לעי' האם לצד זה דנטרא עד דחזיא בטל
לגמרי חשש בדדמי דכל הני איקטול, ככל

והא דלא אמרינן מיגו דאי בעיא אמרה קברתיו, בפשוטו אין עולה על דעתה להמציא קברתיו שהוא מעשה נוסף בשקר, בשלמא מת על מטתו כיון שיודעת שמת עלולה להעיד על מיתה מבוררת כדי שיאמינו האמת כמו שהוא נכון לפי דעתה, אבל להמציא עובדות חדשות לא מעלה על דעתה.

במשה"ק רש"י תפשוט ממתני' מדקתני מלחמה בעולם ושל' בעולם משמע שבאותו אופן שמת במלחמה מת בשל' ומהימנא, דאם באותו אופן שמת בשל' דהיינו על מטתו הרי בזה גם במלחמה בעולם מהימנא, בפשוטו י"ל דתנא אורחא דמילתא קתני דמלחמה בעולם מת במלחמה קאמרה, וליכא לדיוקי מ"ט לא קתני של' בעולם ומת במלחמה או מלחמה בעולם ומת על מטתו, דשפיר קתני אורחא דמילתא.

שם גמ' ועוד גברא חרוכא דשדי ופסתא דידא דשדיא, מלשון זה משמע שהפסתא דידא מסייע להתיר, ולכאורה אי לאו פסתא דידא לא הוה מחדשין כאן איש אחר כלל, וע"כ צ"ל דרבא סבר דפסתא דידא נמי מבעלה הוא, והאשה מעידה שלא הי' אחר עמהם בי גנא, ומייתי רבא מזה שהאש היתה גדולה, וגם לצד שהיו כאן שנים הרי גם בעלה נשרף שהרי ידו נחתכה מחמת האש, אבל לא ידעו אם היד מהגברא חרוכא שלא דקדקו בעדותם בזה.

ורחב"א סבר שזה שהיד נפרדת מהגוף זוהי ריעותא, וא"כ י"ל דאיניש אחרינא הוה הכא, והספק שקול אם היד מבעלה ואסורה, או שבעלה החורק ומותרת, ואע"פ שהדבר זר שברח מחמת שנקטעה ידו, אבל ע"כ הי' כאן איש אחד שנעלם בלא יד, או בעלה או המציל, ונמצא שעיקר פלוגתתם בזה שהיד נפרדת אם זה מוכיח שהיו כאן שנים או לא.

כזה בעלמא, א"כ מה יתרון בזה שאירע לה נס, ואם יש לחוש להצלה כזו אין יתרון בהצלתה, וקרוב הדבר לומר ששתי הברייטות נשנו יחד, וקאמר התנא דבלסטים שכלי זיינה עליה נאמנת לומר אני נצלתי, אבל בעישנו עלינו בית, שלא נפגשו עם הלסטים אלא עישנו עליהם מבחוץ בזה לא מהימנא לומר הוא מת ואני נצלתי, דנקטינן שברחה ולא ראתה ממש שמת, וזה גרע ממלחמה שהיא בדרך כלל מחוץ למקום הסכנה, ולשון הגמ' כי היכי דלדידך כו' נאמר רק כלפי לסטים דהתם לא אמרינן כי היכי, אבל עיקר הטעם משום דעשינו לחוד אפי' במערה שקרוב לומר שנחנק ומת, אפ"ה א"א להעיד על סמך זה, דיש שנעשה להם נס דהיינו הצלה מיוחדת והם חיים.

שם תוד"ה דאי בעיא כו' וא"ת אמאי כו' ביאור דבריהם דודאי כשידוע לנו שיש מלחמה בעולם יראה לומר מת על מטתו שיחקרו ויתברר שהוא הי' במלחמה, אבל כשלא ידענו שיש מלחמה בעולם אינה יראה לומר מת על מטתו, וא"כ למה אמרו בגמ' דאי בעיא אמרה של' בעולם ולא אמרו מיגו דאי בעיא אמרה מת על מטתו, ותימצו שהמיגו היותר פשוט הוא לומר נהרג כשחושבת שנהרג, אלא שלא תאמר שהי' מלחמה, אבל מת במקום נהרג אינו מיגו פשוט כ"כ, ואה"נ דכשידוע שיש מלחמה ואין לה מיגו אחר הי' שייך שפיר מיגו דמת על מטתו אי לאו טעמא דיראה כמ"ש תו', וכ"כ מהר"ם.

ולכאורה י"ל דמיגו דאי בעיא אמרה של' בעולם אין הכונה שתשקר ותאמר של' בעולם, אלא מיגו דאי בעיא שתקה משא"כ לומר מת על מטתו דהו"ל מיגו שתשקר, ואף דשייך מיגו כזה לפמ"ש תו' לעיל, אבל ודאי דעדיף לגמ' לומר מיגו זה, אלא שהתו' פירשו דאי בעיא אמרה בהדיא של' בעולם, מיהו לפמ"ש"כ לעיל י"ל שתקה דכשאומרת בדדמי אינה חשודה לשקר ממש, אלא לשתוק, ועוד דלא האמינוה אלא באי בעיא שתקה.

טז. בסוגיא דקטטה

קט"ז א' ה"ד קטטה כו', יש לעי' מה השאלה, נהי דיש דרגות קטטה שאינה גורמת לשקר, אבל יש קטטות גדולות שאין ספק שהם בדרגת קטטה, אבל האופן המשונה שאמרה גרשתני בפני פו"פ כו' א"א לפרש שזהו האופן היחיד שמשנתינו מיירי בזה.

ונראה דבאמת כונת הגמ' להודיענו דרגת הקטטה שחשודה עי"ז, ואמנם לאו דוקא כשאמרה גרשתני כו' אלא שלא נטעה שכל ריב וקטטה בכלל מתני', מש"ה אשמועין דהיינו דוקא בדרגה כזו שהעידה לומר גרשתני בפני פו"פ כו', וה"ה כיו"ב לפי ראות עיני הדיין, ועי' להלן.

שם וליהמנה מדרה"מ כו', פי' ואע"פ שעכשיו אומרת ששקר הי' בפיה אינה נאמנת, ואפי' אמרה כן מעיקרא קודם שהלכה עם בעלה.

שם ושאלנא ואמרו להד"מ, נראה ידיעה שיאמרו להד"מ, וממילא יבינו שנתכוונה להתל בו, ואפ"ה כיון שהגיעה לעזות כזו לומר בפני ב"ד גרשתני היינו קטטה גמורה, ואפשר דמש"ה אמר בלשון גרשיני ולא גרשתני לומר דהמשמעות של הדברים היא כמו גרשיני, אבל בדרגה כזו שרק השונאה אומרת כן.

ולפ"ז ניחא דלא מיירי בעבריינית שחשודה על איסור אשת איש, ולא במשקרת במזיד, אלא זוהי דרגת קטטה שמעידה לומר גרשתני, וש"מ שרוצה בגירושין מחמת שנאה, ואפשר שאם עזבה את ביתו מחמת קטטה הרי היא ג"כ בכלל זה, ושאיני הכא שהלכה היא ובעלה יחד למדה"י, מיהו אין לקבוע כלל בזה.

שם איכא ביניהו דארגיל הוא קטטה, בתו' משמע דמיירי שאמרה גרשתני, ואפ"ה אם ארגיל הוא קטטה לא משקרא, והדבר מחודש שאע"פ שהגיעה לדרגת קטטה כזו, ואפ"ה קובע מי התחיל בקטטה, ואם נימא דאיכא קטטה דומיא דגרשתני, וכאן מיירי שהבעל אמר גרשתין

וכיו"ב, ניחא דאמרינן שלא תאמר גרשתני, וממילא גם לא תשקר.

מהא דלא אמרינן נפ"מ בקברתיו משמע דלא מהימנא לכו"ע, דאף למ"ד משום בדרמי חשודה לומר קברתיו כשסבורה לומר אמת במיתתו, בפרט זו שכבר הורגלה לשקר, וכל עיקר מה שאמרו מאי בינייהו הוא לומר דליכא ביניהו קברתיו, דאל"כ פשיטא מאי בינייהו, ויש לדחות דקמ"ל רבותא דבארגיל הוא קטטה, אע"פ שכמים הפנים לפנים, אפ"ה לא משקרא.

נמצאו בזה עוד דברים

קט"ז א' ה"ד קטטה, אם הי' הדין דבכל מצב שאינו שלו' אינה נאמנת, לא היו שואלים היכי דמי, שזה דבר פשוט מה נקרא שלו' ומה לא, אלא דכיון דמתני' קתני קטטה הר"ז מתפרש מצב מיוחד דמיקרי קטטה ולא רק העדר שלו', והיינו דאמרינן בריש פרקין תנא שלו' בעולם משום דבעי למיתני כו', משום דהעיקר כהסיפא דרק בקטטה לא מהימנא, ובזה מיושב הא דאמרינן כולהו נמי אמרי הכי, ור"ל דמש"ה א"א לומר שזהו המצב המיוחד הנקרא קטטה, דאל"כ מאי קושיא הרי אין תימא אם רק במצב של שלו' גמור התירו חכמים, [ומה"ט אמרו דסתמא כשלו' מיקרי כיון דסתמא אינו במצב המיוחד של קטטה, וכש"כ למש"פ ר"י אמר שמואל].

שם אלא באומרת כו', בפשוטו מפרש הכי מימרא דר"י א"ש וא"כ הול"ל אלא אי איתמר כו', ועי' להלן.

שם ושאלנא ואמרו להד"מ, יש לעי' א"כ מאי איריא קטטה בינו לבינה, אפי' שלו' נמי הוחזקה כפרנית, ומתני' משמע בהדיא דדוקא משום קטטה לא מהימנא, אבל אם עתה שלו' ביניהם אפי' אירע כה"ג שאמרה גרשתני נאמנת, וי"ל דמיירי בעשתה תשובה ואשכחן כע"ז בשו"ע סי' קט"ו במאכילתו שאינו מעושר דמתרינן בה שאם ימצא עוד פעם כך תצא שלא בכתובה, ומבואר דמהימנינן לה אע"פ שהוחזקה

כפרנית בעדים עי"ש בשו"ע ובגמ', וכבר כתב שם בפ"ת דמייירי בעשתה תשובה.

ולפ"ז ביאור הדברים דהיכא דחזינן שכבר נכשלה פעם לשקר מחמת קטטה חיישינן שמא גם עתה משקרא, ויש לתמוה היכן מרומז במתני' מלבד ענין הקטטה שכבר נכשלה בשקר, ובשלמא אם הי' ענין השקר בחוזק הקטטה ניחא, אבל אשה צדקת לא תשקר אף בקטטה גדולה, וא"כ אין הענין בחוזק הקטטה אלא בחוזק נאמנותה שלא תשקר, וצ"ל דכיון דכל אשה חיישינן שתשקר ורק מכח חומר דסופה מהימנינן לה, ס"ל לגמ' דאף בקטטה ראוי להאמינה, דחומר שבסופה מרתיעה מלשקר אף בקטטה, וע"כ דרך בדחזינן שכבר שיקרה מכח הקטטה חיישינן.

ועדיין הדברים צריכין יישוב דנמצא שמצרפינן כאן שני ענינים דכל חד לחודיה אין בו לערער נאמנותה, דמשום שקר לחוד הרי עשתה תשובה, ומשום קטטה לחוד לא חשידא, גם קשה הא דאמרינן מ"ט דקטטה, והרי ודאי לבתר דחזינן דקטטה דמתני' מייירי דוקא בהוחזקה כפרנית, ראוי לומר דמשום שקר לא מהימנא, שהדבר זר לומר שפשוט לן מסברא דבעינן הוחזקה כפרנית וסברא זו לא תועיל לחשדה במשקרת, [ואין לומר דמ"ד בדדמי לית לי' דר"י אמר שמואל, דלשון הגמ' מ"ט דקטטה לא משמע דהדר ביה מדלעיל, ועוד דהול"ל איכא ביניהו מהו קטטה למר אית לי' דשמואל, א"ו כו"ע אית להו דשמואל וכ"מ בתו' לק' ב'].

ועוד יש לדקדק דבגמ' לא אמרי' בדשמואל אלא אי איתמר הכי איתמר וגם לא נרמז בדבריו שהוכחשה בעדים, [ומצינן למימר שלא הזכיר גרשתי משום דרה"מ, ונקט גרשתי וסמך שנבין דר"ל גרשתי באופן שאינה נאמנת].

ולכאורה נראה לפרש דכולה מימרא דר"י א"ש בחוזק הקטטה עד שמעיזה לומר בפני בעלה גרשתי, ולא משום שהוחזקה כפרנית, אם משום שעשתה תשובה, או דמעיקרא ידעה

שיתגלה הדבר וכונתה הי' להבליט הקטטה, וכמו שהי' הענין מובן אם אין הלכה כרב המנונא, דאז הי' מתפרש שאם העיזה פניה מכח הקטטה כולי האי זוהי קטטה גמורה, ושמואל באמת לא אמר טפי מזה, ואנן דייקנינן דע"כ מייירי באופן שאינה נאמנת, אבל לא שעיקר מימרא דשמואל מכח שהוכחשה, וזה לא הוזכר בדבריו, [מיהו ל"ק כ"כ, כיון דע"כ בהכי מייירי שאנן מחזקינן לה באשת איש, וממילא נקטינן ששקרה].

ולפ"ז הענין מובן דשמואל אמר ה"ד קטטה עד שתעזי פניה לומר לו גרשתי (וכדמתפרש בלשון גרשיני שאמר), וכיון דמייירי שהלכה עם בעלה למדינת הים ע"כ דלא מייירי בקטטה שעזבתו והלכה לבית אביה, ולכן קאמר שמואל דמייירי במעיזה כולי האי מחמת הקטטה, וה"ה לשאר קטטות חמורות מאלו אף בדלא הוחזקה כפרנית כלל, דשמואל לא מכח כפרנית כלל קאמר, והיינו דבעו בגמ' מ"ט דקטטה, אבל בשו"ע לא מצינו עוד אופני קטטה דלא מהימנא, וברמב"ם לא הוזכר כלל קטטה אלא זה שהוחזקה כפרנית וצ"ע.

שם ר"ח אמר משום דמשקרא, פרש"י דמתכונת לאסור עצמה עליו, ולכאורה קשה הרי יכולה ליפטר ממנו בגט אם תרצה להפסיד כתובתה, ולמה תגרום לעצמה בושה ואיסורין שלא לצורך, והרי גם עתה מפסדת כתובתה, ונראה דודאי גם למ"ד דמשקרא חושבת שלא ישוב עוד, אלא שאין לה אפי' אחיזת דמיון לומר שמת, אבל ודאי חושבת מדנתעכב כולי האי כנראה מת או שדעתו להשתקע שם במדה", וכונת רש"י שחושבת גם על הצד שאולי יבא ג"כ אין ההפסד גדול כ"כ אם תאסר עליו.

שם רשב"א אמר משום דאמרה בדדמי, האי בדדמי אינו דומה להיא דמלחמה ששם חושבת שהאמת ודאי כדבריה, וכאן יודעת דמשקרא קצת אלא שלא חיישינן שתאמר כן בלא אחיזה לדבריה כלל, וכדפרש"י שבכל מקום סכנה

יז. בסוגיא דע"א במלחמה

בענין נאמנות ע"א לומר שמת בעלה, מצינו במתני' קכ"ב א' שלא היו משיאין את האשה ע"פ ע"א, ובפשוטו ודאי דלא פליגי על דברי ב"ש וב"ה שהתירו במעשה שהי', וש"מ דאשה מהימנא טפי, וביארו הטעם בירושלמי מפני שאינה חשודה לקלקל את עצמה, אבל ע"א חשוד לקלקלה, אבל בגמ' צ"ג ב' אמרינן בע"א ביבמה דמהימן דאפי' אינה מהימנא, וש"מ דאיהו מהימן טפי, והטעם מפני שהיא נוגעת בדבר שרוצה להנשא, ואין אדם נאמן ע"י עצמו.

ונראה דבאמת שתי הסברות נכונות, וידעו התנאים שהתירו במעשה שהי' והיו סבורים שרק אשה התירו, ולבסוף נתברר להם שקודם אותו מעשה התירו ע"פ ע"א, ועדיין לאשה עצמה לא האמינו עד המעשה שהי', ורק באשה עצמה אמרו ב"ה דבאותה מדינה דוקא, [ולפ"ז מתני' דהאשה רבה פ"ז ב' נשנית קודם חזרת ב"ה], וכן ר"י התיר בע"א ורק באשה הצריך שתהא בוכה, וכן במלחמה קמיבעיא לן, שו"ר דלכאורה משמע מחומר שבסופה שיש בע"א שג"ז תיקנו בזמן נאמנות האשה כמשנ"ת להלן בסוגיא צ"ג ב'.

לכאורה משהוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, אין העד מתיירא לשקר, כי יתלה עדות השקר בעד שסיפר לו, או בתינוקות שהספידו, או בבת קול, וש"מ דנאמנות ע"א אינה מפני שחושש שיתגלה שקרו ע"י דייקות האשה.

בעיקר נאמנות ע"א לא ביארו בגמ' מ"ט אין זה דבר שבערוה, ואילו בגיטין ב' ב' כשהקשו דאין דבר שבערוה פחות משנים, אמרו דמדאורייתא לא חיישינן, וש"מ דלהתיר אשה שהיתה בחזקת א"א מיקרי דבר שבערוה ותיירץ שם בריטב"א בשם הרמב"ן דמת בעלה הוי רק גילוי מילתא וא"צ בזה גדר עדות, ומה"ט י"ל דקיל אפי' מעדות ע"א דעלמא בטבל והקדש וקונמות, אבל בגמ' הדבר סתום, ואפשר דמדרבנן

כו', ולפ"ז אפשר דכאן לכו"ע לא מהני קברתיו, דחשודה להוסיף שקר זה בדבריה, דהשתא נמי משקרא קצת, וכשאומרת קברתיו ג"כ סומכת על הברדמי שאמנם מת, ואינו נראה לה שקר גמור, אבל בראשונים ל"מ כן.

שם ב' איכא ביניהו דארגיל הוא קטטה, לפרתו' מ"ד דמשקרא לית לי' טעמא דברדמי, ויש לעי' מנ"ל לגמ' הא, הרי בפשוטו מ"ד דמשקרא הוסיף לחשוש שגם תשקר וכ"ש שתאמר בדדמי, ודוחק לומר דמ"ד הוסיף דאף חיישינן לברדמי, דא"כ לא פליגי מ"ט דקטטה דלכו"ע משום דמשקרא, ולשון הגמ' משמע דפליגי בטעמא דקטטה.

ולפמ"ש בכ"מ בדעת הרמב"ם דבארגיל הוא קטטה למ"ד בדדמי לא חיישינן ניחא, דכיון דחזינן דלא חשודה לשקר י"ל דאף בדדמי לא תאמר אלא כשלבה מדמה רצונה שימות ולא ישוב אליה, אבל בארגיל הוא קטטה אין לבה מדמה מותו כיון שרצונה שישוב.

ואפשר דמ"ד בדדמי דייק לה ממתני' דעריב קטטה ומלחמה בהדי הדדי, וס"ל שאם היו שני טעמים נפרדים הו"ל למיתני כל חד באפי נפשיה, מיהו אף לדידיה ל"ד ממש לברדמי דמלחמה, וכמש"כ לעיל.

שם בתו' וא"ת ואמאי לא תשקר כו', יש לדקדק מ"ט לא הקשו למ"ד בדדמי, וי"ל דלדידיה ע"כ כיון שעשתה תשובה לא חיישינן שתשקר, אבל למ"ד דמשקרא למה לו לחדש שבארגיל הוא קטטה לא תשקר הרי ראינו ששיקרה וכל שראינו ששיקרה הרי חיישינן שתשקר, והא קמן שאע"פ שארגיל הוא קטטה שיקרה.

וביאור תירוצם דהתם עשתה להפקיע עצמה מיד בעלה, ושמא לא תנשא כלל, אבל כשהוא במדה"י א"צ להפקיע עצמה מידו, וע"כ דלנשואין קאמרה ובוזה יהא לה חומר בסופה, ועוד דהתם אם יבא יתגלה קלונה, וכאן אין יכול להתגלה אח"כ טפי ממה שנתגלה עתה. [ע"כ]

הרמב"ן, אלא דגילוי מילתא עדיף מעדות דעבידא לאיגלווי, שאינו בגדרי עדות כלל, אבל עכ"פ עיקר הנאמנות מדאורייתא משום דעבידא לאגלווי וגילוי מילתא הוא, אבל מדרבנן החמירו להצריך גם דייקא, כדאמר"ז פ"ח א', ומספק"ל אם לרווחא דמילתא הצריכו כן, או שעיקר הנאמנות סמכו ע"ז.

שם או"ד טעמא דע"א משום דאיהי דייקא כו', כדלעיל פ"ח א', והכא כיון דזימנין דרחמא ליה, כדחנן קי"ח ב' שאינה נאמנת לומר מת בני ואח"כ מת בעלי, ויש לעי' לצד דאינו נאמן האם חולצת ולא מתייבמת, או דלא שרינן לה כלל, דלכאורה נראה שהיו צריכין לבאר תקנה כזו שחולצת ולא מתייבמת, וי"ל שזה בכלל מה ששנינו קי"ח ב' מת בעלי ואח"כ מת בני כו' וחולצת ולא מתייבמת וה"נ משום עיגונא סמכינן אע"א, ומ"מ לענין ייבום חיישינן.

שם אלא לאו ש"מ חד כו', לכאורה משכח"ל שיש שני עדים על מיתת הבעל, וא"כ ליכא חומר בסופה כי לא יבא בעלה, ומה שתצא מן היבם אינו חומר כ"כ, כיון שבלא"ה אסורה עליו כעת, ועוד דרחוק שיבאו עדים על שינוי הסדר מי מת קודם, אלא דגם מזה מוכח דמותרת בע"א בלא דייקא ועי' בסמוך.

שם וטעמא דאתו בי תרי אכחשוה, משמע דע"א אינו נאמן להכחישו בשינוי הסדר, שג"ז בכלל נאמנות ע"א דהו"ל כשנים, ויש להסתפק כשבאו עדים שמת בעלה ובאו עדים שמת בנה, ובא ע"א לומר שמת הבן קודם האב, אם גם בזה האמינוהו, או דדוקא כשכל עדות האשה על פיו, הוכרחו להאמינו גם על הסדר מי מת תחלה, ולא להתירו לחצאין על פיו.

קט"ו א' איבעיא להו ע"א במלחמה כו', בגמ' פ"ח א' מבואר דנאמנות ע"א סמכא אחומר דסופה, וש"מ דרק בצירוף דייקא דידה האמינוהו, וכ"מ מעיקר המשנה שהחמירו בסופה בע"א, ולא החמירו בשני עדים, וש"מ דלא סמכו על ע"א

קבעוה ככל איסורין שבתורה, ומשום עיגונא אוקמה אדאורייתא בצירוף חומר שבסופה.

צ"ג ב' בעו מיניה מר"ש ע"א ביבמה מהו, בסוגיא פ"ח א' מבואר דנאמנות ע"א משום חומר שבסופה, וש"מ דסמכינן על דייקות האשה, דאם העד נאמן בלא דייקותה, למה החמרנו עליה, ולכן מספק"ל בשמעתין בגונא דלא דייקא כ"כ.

ויש להוכיח מזה דכשהתירו נאמנות ע"א התירו ג"כ נאמנות האשה עצמה, ודלא כמו שצדדנו לעיל דלמסקנא הותר ע"א קודם המעשה דר"י א"ש קט"ז ב', דאם איתא דאשה גופה לא מהימנא משום דחשודה לשקר דהיא לה נוגעת בדבר, א"כ איך סמכו בע"א על דייקות האשה, ואמנם יש לדחות דבדרך כלל האשה אינה חשודה לשקר, ולכן בצירוף הע"א נאמן, אבל לסמוך על עדותה לחוד חיישינן למאורע של משקרת, אבל פשטות הדברים דכל היכא דחיישינן שמשקרת לא סמכינן על דייקותה, וש"מ דבאותה שעה גם סמכו על נאמנותה משום חומר דסופה, מיהו בתוד"ה כי תיבעי לך כו' מצינו שהיא אינה נאמנת וע"א נאמן בצירוף דיקא דידה, וא"כ י"ל שכך הי' קודם שהתירו האשה עצמה, ויש לחלק דכיון שכבר התירו בעדות האשה אע"פ שבמאורע זה חששו שמא סניא ליה, הרי עכ"פ חזינו דסמכינן על נאמנותה, אבל אם סמכו על נאמנותה בשום מקום, קשה לומר דמ"מ נאמנות העד נקבעה מכח דייקותה.

ואם נרצה לקיים מש"כ לעיל דע"א הותר לפני אותו מעשה, נצטרך לומר שהי' מושב ב"ד לתקן חומר בסופה בנאמנות ע"א, ולהטיל עליה חיוב לדייק ונשתכח הענין וסברו שתיקנו חומר בסופה רק לאשה עצמה, שהרי בשני עדים ליכא חומר בסופה, ולא מצינן למימר שנתברר שאוקמה אדאורייתא לפי הרמב"ן, דא"כ מי תיקן חומר בסופה, וגם בגמ' פ"ח א' מוכח כן שהיתה תקנה להתיר ע"א.

שם טעמא דע"א משום דמילתא דעבידא לאגלווי כו', זהו ענין גילוי מילתא שכתבו בשם

בפשוטו משום דאמרה בדדמי, ושמא כלפי מה שאמר רבא לעיל ק"ד ב' דכיון דשלו' בינו לבינה נטרא עד דחזיא הזכירו כאן לשון דסניא ליה, ומ"מ גרסת מהרש"ל נראית עיקר.

שם מאי מדינה משובשת בגייסות לאו אע"ג כו', לכאורה ר"ל דהוראת ר"ג ניתנה לו על המדינה הזו, וש"מ דע"א מהימן, ולפ"ז ל"ק כ"כ מ"ש רבא כל מקום מיבעיא ליה, כיון שעדותו מכח ההוראה על המדינה הזו, ולהכי קאמר אתם יודעים, כיון שלא הוזכר בהוראת ר"ג דאפי' במלחמה, אלא שכך ה' מעשה, וקאמר להם בדמצב כזה התיר ר"ג ע"פ ע"א.

שם ת"ש מעשה בשני ת"ח כו' והא מים כמלחמה כו', השתא ס"ד שכל ענין הטביעה נודע ע"פ נשים, וסגי בידיעה שטבעו ולא ראו שעלו, והאשה לא דייקא כיון שיודעת שבעלה ה' בספינה ונוטה להאמין לדברי העד, אבל בנשים גופיהו שהעידו ליכא חסרון דייקי כיון שראו שהספינה טבעה, ולא משמע שהחסרון מפני שלא שהו עד שתצא נפשם, מיהו בתו' משמע שאמרו בדדמי שמסתמא לא עלו.

שם והא מים שאין להם סוף גינהו, שספינה שנוסעים בה ממקום למקום ע"כ היינו במים שאין להם סוף.

שם אלא ה"ד דאמרי אסקינהו קמן כו', יש לעי' א"כ העיקר חסר מן הברייתא, ונראה דהברייתא מתפרשת דידעינן שאותה ספינה שהיו בה הת"ח טבעה, דהכי משמע לישנא דידעינן שהיו באין עמו בספינה וטבעה, וזה העיד אבא יוסי ועוד עדים, ועדיין ה' לזה חסרון של מים שאל"ס או גרע מזה דשמא עלו במקומן, שהרי לא השגיחו הנוסעים האחרים עליהם, כי כולם היו טרודין בהצלת עצמן, וכיון שכן ע"כ שהנשים העידו דבר נוסף מלבד הטביעה, ומפרשינן שהעידו שראו מתים כשהעלו מן המים.

שם ב' וקאמרי סימנין דלאו עלייהו סמכינן כו', פשטות העובדא ה' נראה שהנשים שהיו

לחוד, ולפ"ז הספק הוא עד כמה סומכין על הדייקא האם הצריכוהו כעיקר העדות, או לרווחא דמילתא, ומדאוריתא ודאי דסמכינן על עדות העד לחוד משום דהוי גילוי מילתא בעלמא, לפי הרמב"ן, וזהו שאמרו מילתא דעבידא לאגלויי.

ויש להסתפק ע"א בדבר לל"ב דלא אמרה בדדמי מהו, מי אמרינן דהספק הוא רק במלחמה דאיהי גופה לא מהימנא, או"ד אפי' בדבר נהי דלא אמרה בדדמי, אבל כששומעת מן העד תו לא דייקא, כיון שיש לה רגלים להאמין שזה אמת, ולכאורה יש להביא רא' מהא דס"ד דמים כמלחמה דמו ואשה לא דייקא, ולמה לא תדייק הרי היא אינה יודעת שטבע, ואם תברר שטבע הרי תו לא צריכינן, למאי דס"ד דאשתו מותרת בעדי טביעה לחוד, אלא ש"מ דכיון שיודעת שהי' בספינה נוטה להאמין כשאומרים שטבע, כיון שיש רגלים לדבר, וה"נ בדבר וכיו"ב, מיהו בתו' פירשו שם שהנשים שראו אומרות בדדמו, וצ"ל שלא שהו כדי שתצא נפשם, ואמרי בדדמי שלא יצאו.

פשטות הדברים דבעד אין חשש בדדמי, שלא אמרו ד"ז אלא באשתו שיש לה צורך להעיד שמת, ולכן כשסבורה שמת אע"פ שלא ברור לה לגמרי מעידה שמת, אבל לעד אין לו ענין להעיד, וכ"ז שלא ברור לו לא יעיד, ולכן בעד יש רק חשש משקר, כשיש לו ענין שתנשא, ואין לומר דחיישינן שהיא שכרתו להעיד עבורה, דא"כ מה יועיל דייקא דידה, שהרי יודעת ואעפ"כ שוכרתו להעיד, ושמא אע"פ ששוכרתו משום דסברה בדדמי ורוצה שיתלו הדבר בעד, מ"מ לא תנשא בלא דיוק וביורור, וע"כ דחיישינן שיש לו ענין בזה, ושמא מה"ט כתב רש"י ותרווייהו אמרי בדדמי, מפני שאין נראה לו לחוש למשקר בלא קנוניא עם האשה, ואם יש קנוניא הרי לא דייקא, וכן בתו' פירשו שהחשש שהעד יאמר בדדמי, ואפשר דממים כמלחמה דמו דייקי לה, וכמש"כ לעיל.

שם כיון דזימנין דסניא ליה, לעיל צ"ג ב' מצינו סברא זו בדליכא בדדמי, אבל כאן ניחא

באנו לדון מכח סימנין נוח יותר לפרש שהנדון על אותה החבית, והכי משמע לשון הגמ' שלא ביקש ממנו חבית אלא שומשמין, ובחבית דידך רמיתנהו, אבל סתמות העובדא הי' נראה שזה שהוא יודע דבחביתא רמיין היינו מפני שהוא נתנם לו כך, ולא שבמקרה ראה איך שהנפקד נותנם בחביתו, וא"כ גם החזיר לו החבית עם השומשמין, וע"כ שטוען שחבית אחרת היא, מיהו למ"ש תו' דמיירי בראו עדים שהפקידו, נוחא.

לפמ"ש כ שידענו הטביעה בלא עדות הנשים יש לעי' א"כ עדות הנשים היא רק להתירה לכתחלה דבדעיבד במים שאל"ס לא תצא, והיכי פשטינן מינה למלחמה כשצריך עדותן לעיקר ההיתר, וי"ל דהתם נמי לא היו עדים שלא עלו, דסתמא דמילתא כך הוא המעשה שאלו שהיו בספינה שטבעה העידו על הטביעה, וכדמשמע שאבא יוסי ניצול, והוא העיד, ולא הי' יכול להעיד שראה שלא עלו כי היה טרוד בהצלת עצמו, ובכה"ג בלא עדות הנשים הי' הדין שתצא, ובזה מיושב הא דפשט שומשמין מזה.

הרי"ף הביא רא"י מההוא דטבע בדגלת דע"א במלחמה נאמן, ולכאורה בעובדא דהתם אין לחוש למשקר, כיון שב"ד הם שקראו לשושבינא לזהות את החלל, ולא עדות שקר שהוא זמם אותה, ולא חיישינן שמא נתעורר לו רצון לשקר ברגע זו, ויאמר שמכיר שהוא פלוני בזמן שאינו מכיר, וכן בעובדא דששים בנ"א בגוי מסל"ת ליכא חשש משקר, כיון שאינו יודע שמתיר נשותיהם דהיינו מסל"ת, ועוד דכיון שאינו מכיר איזו אשה ניתרת, לא חיישינן למשקר, מיהו מהא דהדר בעינן ע"א בקטטה מהו ולכאורה קטטה ודאי לא דייקא, משמע דבע"א דמלחמה נקטינן לקולא, ומה"ט מסקינן התם בתיקו, וכאן לא מסיק מידי.

דעת הרי"ף משמע דחיישינן שהעד גופיה אומר בדדמי, דאל"כ מאי מדמי ע"א במלחמה להצריכו קברתיו, לההיא דשני ת"ח הרי שם גם

בעיר הסמוכה לנהר שהעלו שם לא הכירו הת"ח כלל, אלא ראו שהעלו שנים עם סימנים כאלו, והעידו ד"ז בב"ד, וב"ד שלחו והודיעו לרבי עדות הנשים והתירם ע"פ עדותם, ובכה"ג ליכא חשש משקר כיון שהנשים אינם מתכוונות להתיר נשותיהם של אלו, לפי שאינם יודעים שיש להם נשים ומי הן, ובכה"ג לא בעינן דייקות האשה, ולא עליהו סמכינן שא"צ לנאמנותם, אלא כיון שמסרו סימנין נאמנין כמו שמחזירין אבידה בסימנים, ולפ"ז סימנין שבסתר, דכיון דלא ידעי למי מעדידין סגי בסימנין דהא ליכא חשש משקר, ומ"ש דלאו עליהו סמכינן ר"ל לאפוקי אם העידו בטביעות עין, דבכה"ג ע"כ שמכירין אותן ויודעין על מי מעדידין ועליהו סמכינן, ואנן דחינן פשיטותא דלעולם אימא לך דע"א לא מהימן במלחמה, ולכן לא מצינן לאוקמה בטב"ע, וצ"ע בתו' בזה.

ומה"ט יש לדון בעובדא דלקמן קכ"ב א' שהאמינו הנכרי על ששים בנ"א, דהתם ליכא חשש משקר לפי שאינו מכיר נשותיהם, ואין רא"י מזה למלחמה, ועי' בראשונים ז"ל אם נפשט מהתם לקולא, ולע"כ.

בסברא ודאי יש לקיים דאיכא גונא שיש להם מעלת דייקא ע"י הוכחות אחרים, כהני דאמרי סימנין או במסל"ת שאינו יודע למי מעיד, שהרי גם הדייקא אינו בגדרי עדות אלא סברא לסמוך ע"ז, וה"ה סברות אחרות שמחזקות הנאמנות.

ויש לדקדק א"כ מאי רבותא דבריייתא שהשיא רב ע"פ נשים הרי לאו עליהו סמכינן, וי"ל כיון דמדאורייתא חשיבא העדות ע"פ נשים, אם לא סמכינן על נשים בעדות אשה לא היו מקבלין עדותם כאן.

בעובדא דשומשמי יש להסתפק אם טוען הנפקד שלקחת שלך עם החבית וגם חבית זו שאצלי אחרת היא, או שטוען שנטלת שלך מתוך החבית שלי, ועכשיו נתתי בה שומשמין שלי, ואם

מע"א, דלא עדיף מע"א שבא לב"ד, ויש לעי' שמעה מן התינוקות דליכא חשש משקר מאי, ומהא דפשוט ר"ש ממתני' שמתייבמת בע"א יש לדקדק דאין לחלק בין ע"א לתינוקות דאל"כ הו"מ לפרושי מתני' באמרו לה מן התינוקות ואח"כ באו עדים, ויש לדחות דאמרו לה לא משמע תינוקות.

שם והכא כיון דזימנין דרחמא ליה כו' אפשר דכיון שב"ד נותנין לה היתר נשואין ע"פ ע"א והיבם מזומן לישאנה שוב לא תדייק שפיר, משא"כ כל אשה שאינה באה להעיד בב"ד כ"ז שלא מבררת היטיב, מיהו לפ"ז אם האשה שמעה מע"א ובאה לב"ד תתייבם, כיון שבאה אחר הדייקא, ול"מ כן כלל.

מ"ש בתוד"ה ע"א דכשנתייבמה מותרת לחזור לו תמוה, דא"כ איך לא דנו מטעם זה בגמ' כלל, וגם בסברא קשה להקל עליה בנתייבמה שהחשש קרוב יותר היכא דרחמא ליה, ובפשוטו רק לענין גט מהיבם שייך לחלק כן דכו"ע ידע שאין קדושין תופסין באשת אח.

צ"ד א' ה"ד אילמא הרי והרי כו' יש לעי' נימא שבאו שנים ולא העידו בב"ד, ואח"כ העידו השנים שמכחישין אותן והם העידו בב"ד, ומוכח מזה דשנים כ"ז שלא העידו בב"ד כחד דמו, ואם ע"א לא מהימן אינהו נמי לא מהימני.

קט"ו א' איבעיא להו ע"א במלחמה מהו טעמא כו' בפשוטו בעד ליכא חשש בדדמי, דכיון שאין הדבר נוגע לו אינו ממחר לדמות ואינו ממחר להעיד מה שלא ראה, וצ"ע בלשון רש"י שכתב דתרוייהו אמרי בדדמי, אבל חשש משקר איכא, ואמנם מדאורייתא א"צ גירי עדות כמ"ש הריטב"א גיטין ב' ב', מ"מ מספקא לן אם סמכו על עבידא לאגילויי לחוד דלשני הצדדים כל נאמנות ע"א הוא משום עבידא לאגילויי אבל אם הי' חשש בדדמי בעד לא הי' מועיל עבידא לאגילויי שהרי לפי דמיונו לא יתגלה כלום.

שני עדים להרי"ף אמרינן להו שלא יסמכו על טביעות עין, דבעינן שיכירום היטיב, א"ו החשש בדדמי שיעיר שקר כיון שסבור שזהו האמת וכמו גבי אשה עצמה, וחשש זה שייך גם בשושבינא, אבל עיקר בעין שהוצרכנו לדעת בע"א אם חיישינן למשקר, ולפמש"כ יש לדון בזה.

ועיקר הדברים לחוש בעדים שיאמרו בדדמי, זה מערער כל כח עדות שבתורה, ולא שמענו בשמעתין אלא באשה שהיא נוגעת בדבר, וג"ז אפשר דדוקא באשה ולא באיש אי משכח"ל כר"ג.

שם סבר ר"ח למימר היינו שני ת"ח כו' א"ל רבא מי דמי כו', מדקאמר סבר ר"ח, משמע דהדר ביה בתר דברי רבא.

ויש לעי' האם ר"ח סבר דבלא סימנין ג"כ היו מתירין בשני ת"ח, וטעמא דהוצרכו לסימנין היינו כדי שלא יהא חשש משקר, או דסבר דשומשמינ נמי סימנין מעליא נינהו, דר"ח התייחס בלשונו למאי דלא אמרינן הני אחריני נינהו, ומשמע דלא סמך עיקר על ענין הסימנים, ומסתברא דר"ח לא הי' מתיר בלא סימנין, אלא דסבר דעיקר הסמך הי' דלא אמרינן הני אחריני נינהו, ולכן סגי בסימנין כל דהו, ורבא אהדר ליה דהתם עיקר הסמך הי' על הסימנים.

ולכאורה נראה דלמאי דסבר ר"ח, ה"ה אם המפקיד והנפקד לא אמרו כלום ומתו, ומצאנו השומשמינ כמו שהפקידו, ג"כ היו נותנין למפקיד, ולכן סבר דאורעה חזקת הנפקד, דהו"ל ככלים העשויין להשאל ולהשכיר, כיון דידעינן שהפקידו אצלו, וכיון דבלא טענותיהן הו"ל המפקיד כמוחזק, ה"ה עם טענותיהן, דאל"כ לא הו"ל לדמויי ההיא דת"ח דליכא מוחזק שטוען ברי, וכמ"ש בתו' הרא"ש ובריטב"א על קושיית תו' מאבידה, דשאני הכא דהנפקד מוחזק.

נמצאו בזה עוד דברים

צ"ג ב' בעו מיניה מר"ש ע"א ביבמה מהו טעמא דע"א כו' ה"ה אם היא אומרת ששמעה

השבת אבידה, דאי לאו דחזו להו השתא כד אסקינה שיש בהם סימנים אלו מנא ידעי להו.

ויש לעי' א"כ מאי קאמר שהשיא ע"פ נשים, וי"ל דכיון שנכרי אינו נאמן בסימנים כה"ג כדתנן ב"מ דרמאי לא מהימן, שפיר יש חידוש דאנשים סמכינן.

שם סבר ר"ח למימר היינו שני ת"ח כו' א"ל רבא מי דמי התם קאמרי סימנין כו' משמע שדבר פשוט הוא דהכי הוה עובדא, ולעיל אמרו כן בגמ' רק כדחייה דלא הפשוט דע"א נאמן במלחמה, ונראה דפשוטות הדברים שעלו מן הים רחוק ממקום מגוריהם, והנשים שראו אותם לא הכירום כלל, רק שלחו לב"ד שראו שנים בסימנים אלו שהעלו מן הים, ולכן לא מוקמינן לה בטביעות עין.

ויש לעי' מאי ס"ד דר"ח, הרי משמע דמודה דקאמרי סימנים דהא רבא לא קאמר ליה דילמא קאמרי סימנים, ואפשר דר"ח סבר שלא היו סימנים גמורים לסמוך עליהם לחוד, דודאי שייך לומר דאיתרמי עוד בנ"א עם סימנים כאלו, וא"כ עיקר הסמך ע"ז שלא מחדשים שהיו כאן שנים נוספים שטבעו, ובצירוף סימנים כאלו התירום, וה"ה בשומשמי לא אמרינן דאחריני ניהו בצירוף סימנים דכך וכך הויין, ודחי רבא דהתם הוו סימנים גמורים, ולא התירום מכח שאלו שנפלו עלו, ואסימן דכו"כ הויין לא סמכינן.

אין להקשות דבשני ת"ח ליכא מי שמכחיש ואומר דאחרינא נינהו, לפי שהדין נקבע בלא טענותיהם, שהרי אין לנפקד כח מוחזק כיון שידענו שהפקידו אצלו, ואם כשמתו הנפקד והמפקיד נותנין ליורשי המפקיד, מכח הא דלא אמרינן דאחריני נינהו, השתא דהנפקד מכחיש לאו כלום הוא, דנשאר כח מוחזק ביד המפקיד.

בעובדא דחסא קכ"א ב' אפשר דנכרי מסל"ת הוה כעובדי אחריני שם, ואפי' הוי הישראל המכוין, מ"מ אין כאן חשש משקר, דניכר שאין לו שום קשר דניחוש שכונתו כדי להתירה.

שם והכא לא דייקא כו' דכיון שיש לה עדות שמת, סומכת שהאמת כדבריו משום דבלא"ה אומרת בלבה כל הני איקטול והוא פליט, ונפ"מ שאפי' אומר מת על מטתו לא דייקא, שחושבת שאפי' אם אין האמת כדבריו, הרי יש לנקוט שמת במלחמה, ומה"ט א"צ לומר דזימנין דסניא ליה, דאפי' ידעינן ששלר' בינו לבינה לא מהימן, (וכן יש לדקדק מדמייית ר"ש ולא משני דת"ח ה' שלר' ביניהם).

ואפשר שאם ידענו ע"פ עדים דמחו ליה כגירא או ברומחא ובא ע"א והעיד שמת נאמן, דהא בע"א לא חיישינן לבדדמי, ולא חיישינן שנזדמן לעד הזה שרוצה לשקר לראות הגירא ורומחא, וגם החשש דעבדו ליה סמתרי רחוק, ולא חיישינן בע"א אלא שמא הוא משקר לגמרי, ולא כשנתברר שעיקר עדותו אמת שקרוב לומר שהוא מת, מיהו בעובדא דאבא יוסי בן סימאי ידענו שטבעו ואפ"ה חיישינן דמשקרי, דהא מיייתין למיפשט מינה דע"א מהימן.

יש לעי' למה לא סמכו על עדותו של ר"י בן בבא שמשאיין את האשה ע"פ ע"א, דלאו מסברא דנפשיה אמרה כדתנן בעדיות פ"ד העיד ריב"ב, ושמעתי מאמו"ר שליט"א דאפשר כיון שהדבר מצוי ורבנן לא שמעו כן מרבותיהם א"כ חששו שמא פליגי ארבותיו דריב"ב, עד שהעיד גם נחמיה איש בית דלי כמותו, וגם ר"ג נזכר.

שם והא מים דכמלחמה דמו, לענין שהאשה לא תדייק אחר העד מובן דמים כמלחמה דמו, שהרי ע"פ אבא יוסי ידעה שטבעו, וממילא אמרה בדדמי, אבל כשהאשה עצמה מעידה שטבעו ולא עלו י"ל דמהימנא, כיון שאילו היתה שם אינה בורחת ומדקדקת לראות שלא עלה.

שם ב' דלאו עליהו סמכינן כו' פי' שהם אמרו הסימנים שמצאו בהם, ואין ידעינן שלת"ח אלו היו סימנים אלו, אבל הנשים לא הכירום קודם לכן, ולכן עדותם חשובה עדות כמו כל

ור"ח פי' דעובדא דת"ח הי' באופן שהנשים לא ידעו מהנפילה למים וסמכו אסימנין דידהו, כיון שידענו דמעיקרא היו שנים כעין סמנין אלו, והו"ל כשומשמי ורבא א"ל דסמכי אסמנין לחוד, והיינו דמדמינן לנדון דתרומה כשאין טענות כלל, - ובפשוטו למעוטי בפלוגתא עדיף, וכיון דלר"י מותרין באכילה יש לפרש דלת"ק הדבר ספק, והכי מסתברא דשמות בנ"א חשיב ספק, ולישנא דמתני' משמע דאף שלא בסכנה פליגי. [ע"כ]

קיי"ז א' מתני' כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי, מסתברא שזהו המשך לתנאי כתובה דתנן כתובות את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגד אלמנותיך וכשתנשאי לאחר דהיינו שפסקה מיגד אלמנותיך תטלי מה שכתוב ליכי, וכן אם תובעת ליטול מה שכתוב לה מפסידה מזונות, דכיון שנוטלת מה שכתוב לה מאבדת תנאי כתובה, ומשתבעה ליטול כיוצאה מביתו דמיא.

מה שנשבע ר"נ דאכלו כוורא לחסא, הדבר פשוט שלא נשבע שיודע שמת, דאיך ישבע על דבר שאין לו בו שום ידיעה, שאפי' אם יבואו שני עדים אסור להשבע שהאמת כדבריהם, וממילא מובן לכל שומעו ששבעתו בגדר ההלכה שבכה"ג יש לנקוט שחסא מת, וללישנא קמא הי' ממשיך אלא דמשום פלוג לא שרינן, ולל"ב כונתו להתירה מה"ט.

נמצאו בזה עוד דברים

קט"ו ב' ההוא גברא דאפקיד שומשמי גבי חברי' כו' סבר ר"ח למימר כו', לכאורה יש לקבוע הדין היכא דמתו שניהם אי חיישינן שמא כיון, דאם נימא דסתמא פינן שנמצא כשיעור שנתן לא חיישינן שפינן, ובמתו מחזירין ליורשי מפקיד, א"כ הנפקד אינו בגדר מוחזק גמור, כיון שבמצב זה היינו מוציאים מרשות יורשיו, ואם נימא דבכה"ג יורשין חשיבי מוחזקין, ש"מ דחיישינן שמא פינן.

ברוך רחמנא דסייען

מפתחות

סימן א

בדיני צרת ערוה וצרת חייבי עשה ול"ת

(א) ב' א' מתני' חמש עשרה נשים פוטרות כו' בנדרן אם חוזר איסור אשת אח או שיש כאן איסור קורבה מחודש, וראי' מחייבי לאוין לר"ע. (ב) ג' ב' ואין לי אלא צרתה צרת צרתה מנין כו' בגרסת הראשונים ז"ל, בלשון המשנה וצרות צרותיה, ובלשון המשנה כשם שצרת בתו, ובקושיית הגרע"א ז"ל ל"ל קרא לצרת צרה. (ג) ג' ב' יכול שאני מרבה אף שש עריות כו', שם שאין צרה אלא מאת, ברש"י ובריטב"א, שם תוד"ה מה. (ד) ח' א' ומ"ש ערוה דלא צריכא קרא כו' בביאור דברי תוד"ה כי ותוד"ה ואילו, שם ב' א"ל רמב"ח לרבא כו' א"ל צרה תוכיח, שם תוד"ה למישרי. (ה) י"ג ב' ארשב"פ מ"ט דב"ש כו' בתו' וברמב"ן, שם רבא אמר טעמיהו דב"ש כו' אם כונתו דתליא בפלוגתא זו, שם כיון דלא אתי איסור אשת אח כו', - [עי' הוספה בסוגיא זו] - , בתו"י שכתבו דב"ש מודו בב"א, בתו' דב"ש דרשי לצרור כדר"ש ובהגרע"א ז"ל, שם תוד"ה דלא, בתו' הרא"ש וברמב"ן. (ו) ל"ב א' תנא הא תנא ברישא והך חזיא להיתירא כו' אם חזא להיתירא גם במתה היבמה או רק במתה אשתו של היבם. (ז) ח' א' אלא כי איצטריך עליה היכא דנשא מת ומת כו' בדין נעשית ערוה לאחר נפילה אם צרתה מתייבמת. (ח) בקושיית תו' ט' א' ד"ה והרי מנין פשיטא לן דלר"ע חייבי לאוין כחייבי כריתות לענין פטור מחליצה, ובתירוצן הראשונים ז"ל, ובדין מייבם ממזרת מה דין הולד. (ט) כ' א' כלל לאתווי מאי אמר רפרם לאתווי צרת איילונית כו' בקושיית תו' ובגרסת הרמב"ן והרשב"א. (י) שם גמ' בשלמא מן הנישואין כו' בדין חליצה לחייבי לאוין ועשה למסקנא מדאורייתא, ובדין חייבי עשה אם קנו, ואם יש חילוק איזה עשה, במהות החליצה במקום שאינה עולה לייבום, בנדרן המל"מ אם חוזר איסור כרת דאשת אח בחייבי

לאוין ועשה. הוספה בדין כרת בחייבי עשה ול"ת, דלכאורה לפ"ז משכח"ל צרת צרה בחי"ל ועשה, ובמכתב מרן זללה"ה בזה ובחזו"א סי' ק"ל סק"ט, אם בנעשה כהן גדול חייל עלה איסור כרת, בתו' הרא"ש ל"א ב' בדין תפיסת קידושין לעלמא ביבמה שהיא חייבי עשה, ויש לעי' איזה איסור יש בה אם אין בה כרת, בהוכחת הקרן אורה מסוגיא י"א א' דליכא כרת במחזיר חלוצתו ומת אע"פ שאם בעלו אחין לא קנו, אבל בראשונים י' ב' מבואר דאם בעלו קנו, עוד יש לדון מהא דחלוצה מיקריא ביתו לר"ע, וש"מ דכל העולה לחליצה אין בה כרת, ועוד יש לדון מהא דהעולה לחליצה בשעת נפילה וחזרה ונראית לייבום מתייבמת, ועוד יש לדון מדאמר כ"ט א' דחייבי לאוין ועשה לר"ש שתייהן ראויות, ובספר מרן זללה"ה בזה ובתו' מ"ד א' ד"ה אלמה. (יא) כ' ב' מתיב רבא כו' לצדדין קתני כו' התנא לא נחית לבאר מתי קנו, ולכן ל"ק לפרושי לצדדין, בקושיית הרש"ש דאפשר לקיים שתייהן בצרות, שם מתיב רבא פצו"ד כו' בגרסת התוספתא, שם מיתיבי ואם בעלו קנו תיובתא, בתו' ובראשונים בזה, בתירוצן האחרונים ז"ל דרבא סבר דאסור לייבם מדר"ל ואם בעלו קנו, ובדברי רבא ל"ט ב' דלא אמרינן רצה חולץ, בקושיית הרש"ש מ"ט קנו בפצו"ד, ופטרו ממזרת ונתניה לשינויא דרבא, שם איתמר ביאת כה"ג באלמנה כו' ובמהרש"א. (יב) בדין צרת אילונית בקושיית תו' ח' א', עוד בסוגיא זו בס"ב סק"י"ד, בדין צרת בעלת התנאי. (יג) י' ב' איתמר החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ובתו', שם מ"ט דר"ל כו' במהרש"ל ומהרש"א במהדו"ב אם ר"י צריך קרא, בהא דלא א"ר יוחנן מי איכא מידי דמעיקרא שרי לייבומי כו' ובלשון הרשב"א מ"א א' בהוספה שהעתיק כן, בטעמא דלא אמרינן לעבור עליו בשני לאוין, בטעמא דר"ל דרק החולץ פטור האם משום דאיגלאי מילתא או דבאמת החליצה גורמת הפטור, וברמב"ן מ"ד א' בזה. (יד) מ' ב' א"ר יוסף אף אנן נמי תנינא כו'

ובעיא דרב יהודה ובעיא דר' יוחנן במחזיר גרושתו שונות זו מזו, בביאור ענין אלים ק"ו למידחי צרה, ובדין צרת סוטה ספק אם מתייבמת. ג) שם טומאה כתיב בה, לשון טומאה משמע שטמאה אחרים והיינו צרתה, ולשון כעריות משמע דפטורה מחליצה, ובנלמד מזה למחזיר גרושתו, ובירושלמי, ואיך מתפרש לשון זה להרמב"ן, ועי' לקמן סק"ח. ד) בדין המגרש סוטתו והחזירה ומת, ובתו' מבואר דפטורה, והנדון להסוברים דלריב"כ חולצת, ופשטות הדברים דלא מהני קידושין שניים מידי, ובירושלמי. ה) בתו' ג' ב' בדין סוטה לבועל, וצ"ע בתירוצו קמא שם, ובתירוצו בתרא דיש חילוק בין טומאה שכתוב בה לאו, ובקושי תו' דמשכח"ל צרת צרה לבועל, ובירושלמי דאסורה לאחיו של בועל, ולענין איסור ייבום לכתחלה יש לדמותה לספק סוטה, ובדין צרת סוטה ספק וצרת סוטה מדאורייתא לסוגיא דסוטה, ובדברי מרן זללה"ה ע"פ הרמב"ן בזה, י"א א' תוד"ה צרת ולמאי דפרישית לעיל כו' בגרסת מהרש"ל והב"ח ובתו' הרא"ש, ועי' לקמן סק"ו. ו) שם מתיב רב אשי, גרסת הראשונים רב יוסף, ומאי ס"ד דרב יוסף, ואם סמך על הברייתא, ואם מסקנת הגמ' בשמעתין דלא כרב יוסף, ובסוגיא דסוטה נראה דלכל מילי ספק כודאי, ובעלה לוקה עליה כמ"ש תו' לקמן ב', ובקושי תו' מאי פריך בסוטה ותתייבם יבומי. ז) שם ב' ומ"ש סוטה ודאי כו', שם דתניא ריב"כ כו' ברי"ף משום ראב"ע, שם הוטמאה, ברש"י וריטב"א, שם וחכ"א אחת זו כו' ברש"י ובדרשא שבספרי, שם לרבות סוטה שנסתרה, מלשון שנסתרה דייק רב יוסף, שם למיקם עלה בלאו, בטעמא שנכתב הלאו של סוטה שלא במקומו, שם וריב"כ לאו בסוטה לית ליה ואפי' זנאי כו' לפרש"י צ"ב מ"ט מקשה הכא קושיא זו, ולר"ח ולהרי"ף גיחא, שם תוד"ה לרבות. ח) בביאור הרמב"ן דרק פטור צרה ילפינן מטומאה, ולסוטה עצמה סמך אקרא דלאיש אחר, ובקושי הרשב"א א"כ מאי מותיב מטומאה דכתיב בסוטה ספק, ובקושי מרן זללה"ה דאם

א"ל ר"י ותסברא כו' מאי קסבר רב יוסף ומאי ס"ל בדעת ר' יוחנן, מ"א א' הך דאזלא בהדה לב"ד כו' בדברי תו' והרמב"ן, ובביאור קושיית הגמ'. טו) י' ב' וליתני לדברי ר"ע כו', בתו"י ד"ה החולץ. טז) י"א א' מאן אחין כו' כמאן כר"ש כו' כולה באחין שנולדו עכשיו, בחידוש הבריייתא לרבינא ולרב אשי, שם תוד"ה כמאן, הו"מ לאוקומי כר"ש כו' יש לדון בזה, בתו' מבואר שנולדו אחר קידושי החולץ, ובדברי מרן זללה"ה למה לא הזכירו שחלצו לה אחין, וברמב"ן ורשב"א דמיירי שנולדו אחר המיתה, ובדברי הרמב"ן והרשב"א דנולד אחר חליצה אסורה לר"ש, בדין קידוש צרתה לר' יוחנן. יז) שם תוד"ה צריכה חליצה, בביאור דבריהם ובקרבן אורה, ובדין אם עולה לייבום מדאורייתא, ונתבאר בהוספה לסק"י, בדברי הריטב"א דהו"ל כחייבי לאוין, וכן ס"ל במחזיר גרושתו. יח) י"א א' איתמר הבא על יבמתו כו' בפרש"י, ובגרסת הרי"ף וירושלמי, שם מ"ד בכרת, למה חלקו בכה"ג ומ"ט לא אמרו תסתים, יעו' בהוספה עוד בביאור תוד"ה חד, למה לא אמרו דמסברא הדר כרת, ובספרים דגרסי עשה.

סימן ב

בדיני צרת סוטה ומחזיר גרושתו ואילונית

א) י"א א' אר"י א"ר צרת סוטה אסורה כו' כעריות, משמע לכל מילי, וביישוב הקושיא שהרי הטומאה על הבעל נאמרה, וראי' מסוטה ו' א', ובקושיא דמשכח"ל צרת צרה בסוטה באשת כהן שנאנסה, ומגליה לרב דסוטה שברצון דין טומאה שבה חמיר טפי, בראית הפ"ת ממתני' ריש האשה רבה, ובדין כהן שייבם אשת אחיו כהן שנאנסה. ב) שם טומאה כתיב בה כעריות, בקושיית הרמב"ן מ"ט לר"י בן כיפר פשיטא לן דצריכה חליצה, ובקושייתו מסוגיא דסוטה ה' ב', סתמות הגמ' דסוגיא דסוטה דלא כרב, ובפסק הרי"ף דלא כסוגיא דסוטה, ואם סתמות סוגיא דיבמות כרב, ובפשוטו ר' יוחנן בסוגיא דלא כרב, ומנין פשיטא ליה לר"י בצרת סוטה טפי ממחזיר גרושתו, ראי' מדרב חסדא דמדאורייתא צרת סוטה מתייבמת,

עה"ת וצ"ע מפצו"ד וסריס, שם מתיב ר"ש כו' וקתני עלה כו' בביאור קושיא דר"ש, ובדברי התו' דהומ"ל צרת מחז"ג, שם מ"ט הא דאוריתא והא דרבנן כו', ולרבא למעוטי מאי, שם דיקא נמי כו', בתו' ח' א', וברמב"ן ב' א', שם כ' א' כלל לאתויי מאי כו' ובגרסת הרמב"ן והרשב"א, ובמ"ש דהומ"ל למעוטי צרת סוטה.

סימן ג

בדיני זיקה י"ז י"ח

(א) י"ז ב' אלמא קסבר אין זיקה כו' ענין יש זיקה הוא מדרבנן כמו למ"ד זיקה ככנוסה מדאורייתא, וענינו דומה למקצת אישות דחצי' שפחה וחצייה ב"ח, אלא ששם בכמות וכאן באיכות, ואפשר דפלוגתתם בהגדרת המצב הזה של שומרת יבם מדאורייתא, ובדברי הרמב"ן נ"א א', ואם יש מקום לחלק בין אחד לשנים, וענין זיקה נתחדש רק כדי לקיים בה מצות ייבום, אבל משנתקיימה המצוה בטלה זיקה, ואפי' מהחולץ עצמו, בדיני שומרת יבם מדאורייתא לא נחלקו מ"ד יש זיקה ומ"ד אין זיקה, ומדרבנן נפ"מ לענין קרובות ואם קידושין תופסין באחותה ועוד, ולענין הפרת נדרים תלוי באוקימתות שבגמ' כ"ט ב' נדרים ע"ד ע"ה, ובזה יש מקום לדון שיהא נפ"מ בדאורייתא. (ב) שם אלמא קסבר אין זיקה, בקושיית תו' ד"ה אבל דילמא קסבר דזיקה פקעה במיתה, ובירושלמי סבר הכי, ומנין פשיטא לתלמודן דזיקה בכדי לא פקעה, ואפשר דהיינו מדנקט רב סתמא מתה ול"מ דכונתו לומר דכה"ג למ"ד יש זיקה מותרת, דהא י"ל דס"ל אין זיקה, ובדיוק לישניה דריב"ב דנקט קידש את אחותה ולא קידש את אמה, ובירושלמי דייק דוקא מתה היבמה ולא מתה אשתו מותר ביבמתו, ושמא הו"מ למידחי דבאמה קנסין ליה טפי, משא"כ באחותה שמתה, ובפ"י הרשב"א בשם ה"ר יונה וכ"ה בתו' הרא"ש ותו"י, ועוד בביאור קושיית רהב"ח עד"ז. ג) שם הו"א ה"מ בתרי כו' בסברא אין להמציא חילוק ביניהם, ובר"י בנדרים בזה, שם קמ"ל לאח"מ אין מחיים לא כו' בדין עבר וביטל מצות יבמין, בתו'

הסוטה פטורה מן החליצה, א"כ הו"ל צרת ערוה דאשת אח, ויש ליישב ע"פ הרשב"א, וגם י"ל דאיסור אשת אח כזה לא פטר צרה, לשון הראב"ד משמע שגם לסוגיא דיבמות היא וצרתה חולצת, וברמב"ן בזה, ולענין הלכה. ט) י"א א' מתיב ר"ח רש"א כו' ברש"י ועוד פירושים, שם קסבר ר"ח כו', ובטעמיה דרב דסבר דהכא לא תקון כעין דאורייתא. י) שם ב' בעא מיניה ר"י מר"ש המחזיר גרושתו משינסת כו' ה"ה ארוסה, שם אליבא דריב"כ כו' בדברי התו' דלשתי הלשונות פשיטא לן לריב"כ שהיא פטורה ולרבנן חולצת, ובמהרש"א וקרני ראם ותו' הרא"ש, שם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, לכאורה הרי איעקר, שם היא תועבה, שם ומאי ניהו כו', שם תוד"ה א"ל תניתוה, במהרש"א ותו' הרא"ש, שם גמ' כאן שנה רבי כו', שם תוד"ה לאו, ובתו' הרא"ש, בקושיית הרשב"א למה צרתה חולצת. יא) שם ארחב"א ר"י בעי המחזיר כו' פשטות הגמ' דלאו משום טומאה מספק"ל ואתיא לכו"ע, שם מי אלים כו' אי דמיא לחיבי לאוין או דאינה ראו' בעצמותה כאילונית, שם ותיבעי לך צרתה, מנליה דבצרתה פשיטא ליה, שם מי אלים ק"ו במקום מצוה. יב) בדין סוטה ספק ומחזיר גרושתו, בדברי הרשב"א והמ"מ דאם בעלו לא קנו, וברמב"ם דאיכא כרת, ובדעת הריטב"א דקנו, והריטב"א ע"פ שיטת רבו בסוטה ודאי, ואין כן דעת ש"פ, ובדין החולץ ליבמתו וחזר וקידשה. יג) י"ב א' צרת ממאנת אסורה, כמו ממאנת עצמה שמיאנה ביבם ואסורה לו, מיהו לר' אושעיא אף ממאנת מותרת, ולרב אסי בכל האחין דוקא, ובטעמא דאסורה ליבם זה, אם משום דליכא מצוה בו או דמיחזי כבעלת הגט, ובמשמעות הגמ' ג' ב' בזה. יד) שם אמר רב אסי צרת אילונית אסורה שנאמר כו' ג' מחלוקת בדבר, לרב אסי היא כערוה, לרב ששת היא לבדה פטורה ואינה פוטרת צרתה אבל אם היא ערוה פוטרת, ולרבא אף בתו אילונית לא פטרה, שם שנאמר והי' הבכור כו' לאפוקי מדר"ש, אבל לדרבא אין ראי' מכאן, פטור אילונית עצמה נלמד מקרא במתני' ע"ט ב' ובריתא כ"ד א' וערמב"ן

דבזיקה איכא טפי איסור ביטול, וטעמא דמילתא, שם דהא ר"ג כו' מאי ראי' מדר"ג הא התם ליכא תקנתא, שם תוד"ה משום, ניהא טפי לאוקומי מתני' דד' אחין אף לר"ע, שם תוד"ה דילמא, הי' מקום לפרש דחיישי נמי שמא ילך למדה"י וכיו"ב, שם בא"ד וי"ל דגזרינן כו'. ח) שם תוד"ה מיאנה, לקמן ק"ט א' ברש"י ובירושלמי, ואם יש לדקדק מלשון אם מיאנה מיאנה דהכי עדיף, וראי' לתירוצם ממתני' קי"ב ב', ואם רק בדרך קבע מכוזר הדבר. ט) שם גמ' דהא ר"ג אמר אין זיקה ומותר לבטל כו' בדברי הרמב"ן ק"ט ב' דסוגיין סברה דטעמיה משום דהמקדש אחות יבמה נפטרה כו' ולא משום דקידושין גדלי בהדה, לכאורה גם לטעם דגדלי בהדה לא פקעה זיקה, ונפ"מ רק אם רשאי לבטל בידים, אבל לשני הצדדים ס"ל אין זיקה, מיהו יתכן לקיים גם דס"ל יש זיקה לפי טעמא דגזירה שמא יבעל בלא קידושין, ובדברי תוד"ה וכי ק"ט ב', וכ"ה פשטות דברי הרמב"ן והתו', ונפ"מ נמי אם קידשה לאחר ל', בדברי הרמב"ן והרשב"א כ' א' בשם י"מ דלכתחלה אסור מפני שנראה כנושא אחות זקוקתו, ואין זה כטעמא דתו' י"ז ב'. י) כ"ט א' זו היא למעוטי מאי כו' אלא אי כו"ג כו' בדברי התו' כאן, ובתו' הרא"ש והריטב"א לעיל י"ח א', בדברי הרמב"ן והרשב"א שכתבו דמתני' דהכא אין ראי' דלא כו"ג, ולא ביארו מ"ט דב"ה דיוציא, וצ"ל דהוה מפרשינן דלר"ג ג"כ יוציא ולא התיר אלא בקטנה, ולבחר דפליג בד' אחין מפרשינן דפליג נמי אב"ה דהכא, ובדברי הריטב"א שהזכיר טעמא דגדלי בהדה.

סימן ד

בריני הפקעת זיקה

א) י"ח ב' דתנן שו"י שקידש אחיו כו' מבואר דלמ"ד אין זיקה א"צ להמתין, יעוי' בתו' כאן ולקמן כ"ג ב', ויש בזה ג' שיטות דעת תו' דבנשואין פקעה זיקה, אם משום דלא נראה כנושא, או משום דנשואין אלימי טפי, דעת

י"ח ב' כ"ג ב' וברמב"ן בזה, לכאורה משמע דמחיים לא משכח"ל היתר, ולמה לא נתיר בתרי אחי דלא חיישינן למיתה, שם ואיידי דתנא רישא כו' בירושלמי אמרו אגב חלץ לה, ובסתמות הגמ' נ' א' כרב יוסף, ובתוד"ה ולימא בזה. ד) שם תוד"ה ולימא, וקשה דדילמא כו' משום דקידושין מפקעי זיקה כו' במהרש"א במהדו"ב בזה, ובביאור תירוצם, במה שסתמו בסוגיא דמגילה כרב יוסף, ולכאורה זה דלא כרב אשי בשמעתין, שם בא"ד וליכא למימר נמי כו', שם תוד"ה אבל ואפי' ר"ג מודה כו', בתו' הרא"ש וריטב"א בזה, בדקדוק הרש"ש ברש"י שכתב זיקה ככנוסה וכתב דזיקה כארוסה. ה) י"ח א' קמ"ל דזיקה בכדי לא פקעה, מהו שלא בכדי דפקעה, הרי ייבום מחזק הקשר, ובחליצה עדיין הוא אסור, ושמא הכונה דפקעה מהאחין, ויותר נראה שגם מהחולץ פקעה זיקה, ואיסורו בקרובות גזירה אטו גרושה, וכ"מ בירושלמי, וכ"מ בתלמודן דגם למ"ד אין זיקה אסור בקרובותיה, ומה"ט לא פקע איסור קרובות בקידושי אחותה אף אם זיקה פקעה, ולפ"ז י"ל דעיקר זיקה כדי לשמור קיום המצוה, ומשקיים פקעה, ומיושב בזה הא דזה יעשה מאמר ויקנה כ"ט ב' שכבר קיים המצוה אע"פ שצריך להשלימה בביאה, בדין חלץ לצרתה אחר שמתה, ובדין נשואין אם מפקיעין זיקה לאחר מיתת יבמתו באמה ומה הדין באחותה, ובדין מת היבם אם אסורה בקרוביו. ו) י"ח א' מתיב רהב"ח כו' הו"מ לאקשויי ממתני' ל' א' ויש טעמים שהעדיף מהכא, בתו' ל' א' דייקו מדר"ג דלא דייק מהכא, וי"ל דקושיא דהתם אלימא טפי, שם תוד"ה והאי, במאי דקשיא להו דשמעתין ולא קשיא להו דלקמן גופה איכא תרתי משניות כדר"ש, שם וי"ל דאי לא משנה יתירה כו' איך מתפרש למ"ד יש זיקה ולמ"ד אין זיקה. ז) שם הני מתרי בתי קאתיין כו' בקושית תו', ובלשון הגמ' כ"ו א', שם משום דקסבר אסור לבטל כו' למה החמירו כ"כ לבטל עיקר המצוה שהיא בייבום, במ"ש כ"ו ב' דלא חיישינן למיתה דתרי, אם ה"ה שלא במקום מצות ייבום, שם ואי אין זיקה תבטל דהא ר"ג כו' משמע

דייקו כן תו', ורוה"פ חולקים. ח) שם תוד"ה אומרים, אור"י דשאני גבי ד' אחין שהאחיות כו' למה לא הזכירו טעמא דנאסרה, ושמא קושייתם רק למ"ד אין זיקה, ולשונם ל"מ כן, ובהא דמשמע מדבריהם דעכשיו הותרו, ועס"ק י"ב עוד בזה. ט) בסתירת דברי התו' כאן ודבריהם לקמן כ"ג ב' ושם משמע דדוקא מפני שעשה ביאת איסור, וא"כ בקידשה בכסף לא יוציא, ועיקר החילוק איך עשה הקידושין צ"ע, בקושיית תו' מ"ש מקדש אשה דעלמא מהני דכנסו ביבום וספק יבום, י"ל דבהני שנקבע עליהם הלכות מדרבנן הו"ל ככונס אחר שנמלך בבי"ד. י) עוד בסתירת דברי התו', ובדברי הרי"ו דנראה דתרתני בעינן, שאם הפקיע בודאי מצות יבמין, אפי' קידש בכסף יוציא, ואם יש אח אחר בזה תלוי איך קידש, מיהו ברשב"א בשם תו' אין נראה כן, ובב"מ ע"ד הרשב"א, ולענין הלכה. יא) כ"ג ב' תוד"ה קדמו, אור"י דדוקא כו' ובתו' הרא"ש, ומ"ט לא הוכיחו דבריהם מההיא דלקמן כ"ח א', וכמה חילוקים יש ביניהם. יב) שוב נתעוררתי די"ל דהתו' ס"ל דאם נשא באיסור ליכא דין נאסרה, כיון שמעיקרא הי' יכול לעשות איסור זה, ומ"מ לענין לכתחלה דיינינן גם דין נאסרה, וברשב"א בתשובה משמע כן, אלא דשם י"ל דכונתו על הראשונה וכמ"ש בחידושי.

סימן ה

בדין ייבום ואח"כ נולד ובדין זיקה ככנוסה

א) י"ט ב' מ"ט דר"ש כו' אלא מ"ט דרבנן כו' יש לעי' הרי הפשטות כרבנן, ולמ"ד נשואין מפילין אשכחן מצאה בהיתר אף לרבנן, כונת הגמ' לבתר קרא דולקחה, ואיך מתפרש למ"ד זיקה ככנוסה, שם ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור, מה הסברא בזה ובספר מרן זלה"ה, שם עדיין יבומים הראשונים עליה, בביאור הדרשא ולמה בלא קרא ס"ל שנשתכחו לגמרי, כ' א' התם נמי לימא כו' ברש"י וברמב"ן, שם ומה ראית מסתברא כו' צ"ע איך אפשר לפרש איפכא. ב) שם ולר"ש דאמר כו' אלא מעתה כו' בירושלמי וכן

הרמב"ן דנשואין לא מפקעי וכמו אירוסין, אם משום דמדרבנן לא תפסי בהו קדושין או דגזרינן שמא יבעל בלא קדושין, ודעת הריטב"א משמע דמדאוריתא נשאת זקוקה לחליצה, אע"פ שאינה עולה לייבום, והדברים מחודשים. ב) בדברי הרמב"ן י"ח ב' מ"ט סבר מתחלה בפשטות דנשואין מפקעי, ובמסקנתו חזר בו, ולא הזכיר איך מתפרש למסקנא, בקושיית הרשב"א מהא דאמרינן כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו' דהתם נמי יש לגזור, ואם הרמב"ן מפרש כהריטב"א דבעינן ששניהם יעשו מאמר תחלה לק"מ, שהרי לבסוף אינו כונס אחות זקוקתו כלל, מיהו הרמב"ן בשמעתין פי' כרש"י ותו', וצ"ל דסמכו בגמ' שיש להקשות כהריטב"א ועוד, ובביאור תירוצו של הרמב"ן ליישב מה שכתב הריטב"א דלא מסתבר. ג) שם תוד"ה אומרים, כדמוכח בפ' ד' אחין כו', לפי' הריטב"א ל"ק, והרשב"א כתב ליישב דמאמר כנשואין דמי, בביאור לשון הרמב"ן כ"ט ב' לפרשו כהריטב"א ושוב חזרנו מזה, ומלשון הרשב"א נראה שגם כונת הרמב"ן כרש"י ותו', ובטעמא שלא פי' תו' והרשב"א כהריטב"א, בביאור דברי הרשב"א דמאמר כנשואין. ד) בקושיית הרשב"א והריטב"א כ"ט ב' דילמא טעמייהו דב"ש משום שנאסרה, וצ"ע להרשב"א הרי לא נאסרה כיון שיכול לעשות מאמר ותהא מותרת לו, ואף להריטב"א י"ל דמאמר אפי' של שניהם חשיב סדר הרגיל ולא נאסרה, מיהו קשה מההיא דליקום חתן כו' כ"ח א' שגם שם סדר הרגיל, ויש לחלק קצת, א"נ מאמר דב"ש עדיף כיון דמדאוריתא מהני. ה) בתירוק הרשב"א דהקושיא מהראשונה, והרי מתני' ר"א היא, ובאו"ש שכתב דכיון דיקימו לא נאסרה, ובביאור הראשונים דהא דאין מוציאין אשה מבעלה לא מהני מידי לכתחלה. ו) בהוכחת הרשב"א מסוגיא ע"ט ב' דנשואין מפקיעין זיקה, ויש לעי' מאי קסבר רבה, ובדברי הריטב"א בשם הרא"ה. ז) י"ח ב' תוד"ה שומרת, אור"י דדוקא קידש כו', מבואר דמפרשים חילוק אחר ממש"פ הרמב"ן בדעתם, ובטעמא דתיקנו חליצה ולא סגי ביוציא, וממה

דמספק"ל ליה לר"ש תרתי, י"ט א' וכ"ת מדאורייתא כו' למה לא הביא מיד הבריתא, שם והא טעמא דר"ש כו' במ"ש תו' והראשונים ז"ל דהומ"ל לדבריהם דרבנן קא"ל, שם א"ל אב"י ולא שני לך כו' יש לעי' מ"ט דר"י, שם תוד"ה שמא, שם תוד"ה דתניא, שם תוד"ה ועוד. (ח) י"ט א' והתניא כלל אר"ש כו' מאי אתא לאשמועין בהאי כללא, שם אמר רב עצמר מאי פוטר כו' לפ"ז לא איצטריך דרשא דלצורר, וכ"מ בירושלמי, בדין צרותיהן אליבא דר"ש אם חשיבי כלאחר נפילה, וברש"י ד"ה שני, שם אמר רבא שני' כו' בפרש"י ובקושיות תו' הרא"ש ותו"י, ובפי' הרשב"א בשם ר"ח, ובפי' תו' הרא"ש, ובירושלמי. (ט) י"ט א' ועמד השני הזה לעשות מאמר כו' עיקר כונת התנא לאשמועין דאין זיקה, והוסיף דאפי' כשחפץ בייבום, י"ט ב' רש"א ביאתה או חליצתה כו' ברישא קתני אחת מהן דמשמע תרווייהו, ובסיפא בבעלת מאמר מספק"ל, וג' אופנים נשנו כאן במאמר, ובהא דנקט חלץ דוקא, בקושית תו' מ"ט לא מוכחנין מהאי בבא דזיקה אינה ככנוסה, רש"י ד"ה חלץ ובקושית הגרע"א ז"ל, שם גמ' ולא עמדה עליו כו' יעוי' בתו' הרא"ש, ולר' אושעיא למעוטי מאי. **הוספה** במתני' י"ח ב' קתני עשה בה מאמר ומת נכרית חולצת ולא מתייבמת, ובתר הכי קתני דברי ר"ש, אע"פ שר"ש לא פליג ע"ז כמ"ש רש"י, ויש לדקדק מ"ט לא קתני ליה לבסוף, ונראה הטעם משום דלר"ש נכרית מתייבמת, ואי הוה קתני לה לבסוף הי' משמע שגם לר"ש חולצת, (ולע"כ בפנים אולי כתוב כן בראשונים). (י) שם תוד"ה ר"ש, ולר"י נראה כו' יש ראי' מירושלמי דלא מהני ממ"נ להתיר, בקושית הגרע"א ז"ל מהא דלעיל י"ח ב' לא אמרינן ממ"נ. (יא) ענין זיקה ככנוסה הוא דהוי מדאורייתא כמו יש זיקה מדרבנן, אבל אח שייבם או חלץ מפקיע זיקה מכולם, ואפי' מהחולץ עצמו פקעה הזיקה מדאורייתא דמכאן ולהבא התירתו תורה, ולא מהני כח זיקה לשמור איסורי קורבה לאחר שנתקיימה מצותה, ובדין הנוול קודם חליצה שהוא בכרת, בדין חייבי לאוין ועשה שג"כ

נוסף בגמ' בספרים שברייטב"א פריך מאשה שנאסרה מכח קידושין, שם האי איסורא דאית ליה היתירא, בפ"י תו', ובתו' י"א א' וקרן אורה שם, ראי' מהא דכשמת השני אין מצוה טפי לייבם יבמה של ראשון טפי מצרתה אשת השני, בספרי מרבה לה מקרא, יש להסתפק ייבם וגירש ונוול והחזירה, ובא"ש בשם ירושלמי בזה, ובדין חלץ וקידש וגירש ונוול והחזיר, ועי' לשון ר"ש י"ט א'. (ג) ענין מצאה בהיתר, אם מפני שהשני במקום הראשון, או משום דקליש איסוריה, ונפ"מ בהיתה צרת ערוה בבית הראשון לנוול אחר נשואי השני, ויש לדון בזה משום שעדיין לא נולד, ומשום דנשתכחה אישות הראשון, ונפ"מ למ"ד נשואין מפילין שאם נולד אחר שגירשה אחיו והחזירה מותרת, ומ"מ צרת ערוה שגירש הערוה קודם שנולד אסורה. (ד) י"ח ב' אר"א חלוק הי' ר"ש כו' היינו ר"א חבירו של ר"ח, שם ממאי מדקתני כו' לכאורה י"ל דקתני רישא סתמא דמודה בה ר"ש, וברש"י בזה, שם אלא נטר להו כו', סמך לזה, לכאורה ענין זיקה ככנוסה אינו ענין לדין מצאה בהיתר, ובזה מיושב טפי הא דנטר להו, שם א"נ בתרי ולא ייבם ולא מת, מבואר דנעשית כאשתו למצות ייבום, שם קסבר יש זיקה וזיקה ככנוסה דמיא, משמע דהא דר"ש ביש זיקה תליא, ובקושית הראשונים ליחני קמיתא בלא ייבם כלל. (ה) מתקיף לה ר"י כו' בדברי הרמב"ן דהומ"ל דדוקא כשייבם לבסוף כו', ויש לחלק בין איגלאי דהכא לתנאי ונדר, דהכא קבעה לו תורה איסור כשנוול שאם ייבם חייב כרת, והייבום של אחיו הוא דבר מחודש ולא גילוי מילתא אע"פ שדינו כגילוי מילתא, ובדברי הרמב"ן י"ט ב' שכתב דידע גמ' דשייך לתרץ כן. (ו) בקושית הראשונים ז"ל לרב יוסף מ"ש ייבמה בחיי אחיו לייבמה אחר מיתתו, ובביאור תירוצם, ומהו ענין זה שהיא כאשתו לענין ייבום ומ"מ אינה כאשתו לכל דבר, ובדין מת השני ויש לו בנים דאינו ראוי לייבום אם דינו כחי לענין שהשני אינו מייבם מכחו, ובדברי אאמו"ר שליט"א בזה. (ז) שם מתקיף לה ר"י השתא זיקה ומאמר כו' יש לעי' למה חידש ר"י

מידם, בדקדוק הלשון דלא קתני יקיימו כדלקמן בריש ד' אחין. ג) שם אבל יבומי ברישא לא דקא פגע כו' יש לעי' למ"ד אין זיקה מה איסור יש אם אינו מקדשה בביאתו, ובתו' הרא"ש בזה, שם שנים שקדשו כו' ש"מ קדושין כו' למה חזרו לדייק כן, שם דיקא נמי כו' לכאורה בסיפא הדיוק מכל אריכות הלשון, ותיקשי לאביי קושית תו', שם מהו דתימא לגזור תרי אטו חד כו' כאן יש גם מחידושא דסיפא. ד) שם מ"ש מהא דתנן ארבעה אחין כו' הכי השתא כו' הלשון משמע דהחילוק בין ודאי לספק, אבל רש"י פי' משום דנאסרה, וסבר שגם משם ביטול מ"י חשיב נאסרה, ולהתו' למ"ד יש זיקה הטעם משום נאסרה, ולמ"ד אין זיקה הטעם משום ספק. ה) כ"ד א' תני שילא ואפי' שניהם כהנים כו' כאן אחד מהם ודאי עובר, ומשכח"ל שיהא הולד ודאי בן חלוצה כשנשאו בניהם זל"ז, ולכתחלה אף בספק אסור, שם תוד"ה וספק ובתו' הרא"ש. ו) כ"ו א' ש"מ יש זיקה כו' איך מתפרש לרב ולר' יוחנן, שם מכדי הני מתרי בתי כו' הלשון כלפי מתני' כ"ג ב' דחד בית היא, שם דילמא אדמייבם כו' למה חששו כ"כ עד שהוצרכו לבטל מצות ייבום, שם א"ה תלתא נמי כו' לקמן כ"ח ב' תנן תלתא בהדיא, שם תוד"ה א"ה, שם א"ה חמשה נמי. ז) כ"ז ב' חלץ לראשונה הותרה כו' בקושית תו' פשיטא ובתירוצם ובגרסת הרמב"ן, ומה הדין בייבם, שם ואצ"ל מתה שני' כו' משום דהויא כו' יש לעי' למה ביאר דין הסיפא הרי לרב לא נאסרה והו"ל לבאר דין הרישא, שם ורי"א מתה שני' כו' יש לעי' פשיטא, דהא בדאורייתא נמי שריא לרב ור"ח מ"א א', שם אבל הכא זיקה דרבנן היא, הראשונים נקטו דלא כר"ח אלא דרב אף למ"ד יש זיקה, וראיות לזה, ולמה באמת לא תיקנו כעין דאורייתא לרב, ויש לעי' תיקשי לרב מדר"א מ"א א' שו"ר בראשונים שם. ח) שם איתיביה ריב"ח לר"י כו' בירושלמי מפורש דהקושיא מתייחסת לפלוגתא דר"א ורבנן, שם א"ל אחיות איני יודע מי שנאן, בראשונים נראה דר"ל דמשבשתא היא לאסרה אליבא דרבנן דר"א, שם תוד"ה איתיביה ומיהו

אמרינן זיקה ככנוסה. יב) בדין איסור קרובות מדאורייתא למ"ד זיקה ככנוסה, נראה שהוא כמאמר לב"ש, וכמו שאינה אשת איש גמורה כך אין האיסור קרובות גמור, וכ"מ בירושלמי דדמו אהדדי, ובמ"ש י"ט א' לייבם לקמיתא ותפטר אידך, אם דוקא לאחר ייבום תפטר, ובתו' ורמב"ן כ"ט א' דהומ"ל טעמיהו דב"ש משום דזיקה ככנוסה, ובענין תפיסת קידושין באחותה למ"ד זיקה ככנוסה, וברמב"ן כ"ח א' בזה, וברמב"ן י"ח ב' וברשב"א בהוספה, ביאור הענין דמקצת הקנין גורם איסור כעין חצי שיעור אסור מה"ת, וקידושין תופסין מכח החלק שאינה קנויה לו, ובתו' רי"ד י"ח ב' בזה, ובדברי אאמו"ר שליט"א בזה, בירושלמי בדין קידש מעכשיו ולאחר ל'. יג) כ"ח ב' תוד"ה שנעשו, לכאורה בזה גם רב יוסף מודה, ואף בלא קרא היו חולצות בנפלו בב"א למ"ד זיקה ככנוסה, ואיצטריך קרא לפוטרין לגמרי.

סימן ו

בדיני אחות זקוקתו כ"ג – כ"ח

א) כ"ג ב' מתני' מת ולו אח אחד חולץ לשתייהן, בדין קדם וכנס, ברשב"א כ"ד א' ובריטב"א ונמו"י, ובדברי הב"ח דכשהוא עצמו חלץ חמיר טפי, ובב"ש סי' קע"ו סק"א בדברי הב"ח דסבר יקיים כשלא חלץ עד אחר שכנס, ובלשון הראשונים ז"ל בזה, ומה הדין למ"ד אין זיקה בכנס, בדברי הרמב"ן כ"ד א' שנתייע ממתני' דלא יוציא בכל הספיקות, בקושית האחרונים ע"ד הנמו"י מהא דלא שרינן כ"ח א' בדלא ידיע הי נפול ברישא, וכן הקשה הגרע"א ז"ל שם, ובמ"ש ליישב. ב) שם במשנה קדמו וכנסו כו' יש להסתפק כנס רק אחד מאי, ובתו' נראה דג"כ אין מוציאין מידו, אבל להרמב"ן והריטב"א דנשואין לא מפקעי זיקה יש לדון אם צריך להמתין בספק, ובלשון תו' רי"ד והריטב"א בזה, מיהו מלשון המשנה אין להוכיח כ"כ, כיון דלמ"ד אין זיקה לא מצינו דימתין, וא"כ לדידי' אפי' כנס אחד אין מוציאין מידו, ועי' תו' רי"ד בזה, שם אין מוציאין

בגזירת זיקה כיון שניכר שאינה ככנוסה, ויש לעי' למ"ד אין זיקה מאי קמ"ל מתני'.

סימן ז

בדיני חליצה פסולה

(א) כ"ו ב' א"ל רבה מדקאמרת אמצעית כו' בביאור מ"ט דין חיזור תלוי ביש זיקה ובדברי הרמב"ן נ"א ב' ובביאור החילוק בין חיזור לשני יבמין לחיזור דשתי יבמות, ובדעת התו' שלא חילקו בזה, ובדברי הירושלמי בפלוגתת ר"ש ולוי. (ב) שם קסברת יש זיקה והו"ל כו' בגרש"י, ורב חידש שתי חליצות, ולשמואל רק אחת אבל המעולה דוקא, שם אי דנפול בב"א כו' מ"ט לא מיירי בב"א, ובדברי הר"א מבורגיל, ובקושיא מ"ט לא אמר בשתי אחיות, ובתו' ורמב"ן בזה, שם הערות בגמ' ובתו'. (ג) כ"ז א' מאי אחד חולץ לכולן נמי דקאמר אאמצעית כו' בביאור דברי שמואל, שם ואבע"א כי קאמר כו' בדין שוין ללישנא קמא ובדין שוין לל"ב, ובתו' בזה, ובביאור תו' בשינויא דהתחיל ולא התחיל. (ד) שם רב אשי אמר לעולם כדקאמרת כו' הסכמת הראשונים ז"ל דמודה ר"א שהצרות חולצות ולא מתייבמות, ומ"ט לא חשיבא צרה לאחר מיתה, ובירושלמי בזה, ובביאור מרן זללה"ה. (ה) שם ואצרת רחל מי מיפטרא כו' בקושיא הראשונים ז"ל מ"ש מבעלת גט וצרתה שהם ג"כ פסולות, ובביאור מה שתלוי ד"ז בשני לשונות דלעיל בדשמואל, ועס"ק י"א. (ו) שם שמואל נמי התחיל כו' פשטות הגמ' דאתיא כמ"ד אין זיקה, ובקושיא הראשונים מברייאת נ"א א' ובתו"י בזה, ובתוד"ה שמואל שפי' דהשתא אתיא כמ"ד יש זיקה, ובמה שהסכימו לסברת הר"א דלעיל. (ז) שם רב אשי אמר כו' טעם הקולא משום דהווי לאח"מ, שם תניא כותיה דרב אשי, אי גרסינן בהדיא בסיפא לצרות נפטרו אחיות, שם תוד"ה תניא, בביאור דלא שייך לפרושה התחיל כו', שם אראב"מ הא מני כו', לא קיימו אדרב אשי, שם דתנן ב"ש כו' כאן מיירי בג' אחין, שם א"ה יבומי כו' בתו' גרסי

נראה לר"י כו', לכאורה לעיל י"ז ב' מבואר דרב חייש למיתה, שם בא"ד כיון דליכא אלא אח אחד כו' לכאורה בלא"ה אין לגזור במתה. (ט) כ"ח א' ולימא ליה גזירה דילמא קדים וחליץ כו' יעוי' בתו', ויש לעי' אם רק בדרך יישוב אמרו כן בגמ', או דלקושטא דמילתא גזרינן לכתחלה, ועי' רשב"א בסמוך שכתב דל"ג, ועי"ש מ"ש בדעת הר"ף ועריטב"א, אבל הב"י דקדק לשון הטור והרמב"ם דגזרינן, ועב"ש סק"ב שהעיר ע"ז, מיהו בפסקי הרי"א ז"ל כתב כהב"י, בלשון הרמב"ם פ"ז ה"ה שסתם ולא ביאר דבייבם את השני תחלה הראשונה מותרת. (י) שם ולימא ליה גזירה שמא ימות כו' לא ביארו בגמ' למה למ"ד יש זיקה מותר בדיעבד, וברש"י ותו' בזה, מיהו יתכן דגם למ"ד יש זיקה פריך דניחוש לביטול מצות יבמין, וזה חמיר טפי מגזירה שמא יקדים לייבם באיסור זיקה, ובזה מיושב פסק הר"ף וכמ"ש הרשב"א, ובדברי הרשב"א בתשובה סימן אלף קצ"ה שנשאל ע"ז, ובמלחמות סו"פ האשה רבה שיישב עד"ז פסק הר"ף, ועי' ר"א מן ההר הנדמ"ח, ולפ"ז קיימא מתני' להלכה דלא כר' יוחנן, ולענין הלכה פסק בשו"ע כר"י, ועי"ש בב"ש וב"מ. (יא) שם ר"י למיתה לא חייש כו' לכאורה מוכח מדר"ש דאמר יקיימו דחיישינן למיתה דהא ס"ל אין זיקה לעיל י"ט ב', וגם פליג אסוגיא דלעיל י"ח א', ואם שייך ליישב הא דר"ש לשנויא דרב אשי י"ט א'. (יב) שם ונימא ליה דנפול בב"א כו' ולימא ליה דלא ידעינן כו' אוקימתי דחיקי נינהו אלא שהתנא קיצר ושנה חולצות משום דאיכא גונא דקושטא הוא, שם אלא שני אמר כו' בהוכחת הרמב"ן מכאן דזיקה דרבנן, ולהריטב"א ע"ט ב'. (יג) שם תניא רא"א בש"א יקיימו כו' משמע דאפי' לר"א דנאסרה סגי בגט וא"צ חליצה, וכן הוכיח מרן זללה"ה סי' קל"ד סק"ד ועי"ש סי' קכ"ז סק"ו, ובטעמא דלא נאסרו ויקיימו, ובדין כנס רק אחד. (יד) כ"ח ב' סד"א משום מצוה עבוד כו' מכאן הוכיחו הרמב"ן והרשב"א דזיקה דרבנן עי"ש כ"ז ב', ובביאור הגמ' דהי' מקום להקל כאן

ק"ו מחיזור דאחין, ובטעמא דמילתא, ובהוכחה מהסוגיא נ"ג א', ובדברי הרמב"ן והריטב"א שם, בביאור הגמ' נ"ג א' מאי צריכות צריכות דעלמא. (יד) נ' ב' מ"ט אמור רבנן גט ביבמה כו' בפרש"י שיאמרו דמותרת אחר חליצה, ובפרתו' שיאמרו שעדיין זקוקה, ועוד בדברי התו' שם, שם ומ"ט אמור רבנן מאמר כו' בפרש"י שהנדון על צרתה, ולמה לא הזכירו הטעם משום דמצות יבמין מקדש ואח"כ בועל, שם ומ"ט אמור רבנן ביאה פסולה כו', בפרש"י ובריטב"א, שם גזירה משום ביאה כו' אפשר שזה כתוצאה מהתקנה הראשונה שגט כחליצה ומאמר כביאה, שם ומ"ט אמור רבנן האי חלצ"פ כו' צ"ב מה שייך זיקה כשמותרת לשוק.

סימן ח

בדיני צרת ערוה בזיקה

(א) ל' א' טעמא דגירש ואח"כ מת כו' ביאור שיטת רש"י והרי"ף, והמיושב לכל אחד מהפירושים, בדברי הרמב"ן בשם הראב"ד, וביישוב הרמב"ן, ועוד להטעים דברי רב אשי עפמשנ"ת דכולה מתני' משום זו היא שאמרו נשנית. (ב) בקושיית הראשונים לפרש"י דהו"ל צרה רק לאחר מיתה, ואם אמרינן איגלאי מילתא לגמרי למפרע, ובדין אם המת השני יש לו בנים. (ג) בקושיית רש"י מ"ט לא היא אשת שני מתים, ובקושיית הרמב"ן דהו"ל שתי יבמות מבית אחד, ואם שייך לומר שתחלת הביאה באיסור ואחר הביאה פקעה הזיקה. (ד) בקושיית הראשונים ז"ל דלפרש"י גם מתני' דמת נשוי נכרית לאפוקי מב"ש, ולהרי"ף ניחא, ולכאורה פשטות הגמ' כפרש"י דגם למ"ד יש זיקה זו משנה ראשונה, ובענין הקושיא דתרת' לאפוקי מב"ש למה לי, לפי' הרי"ף קשה טפי. (ה) בקושיית הרשב"א לפרש"י מה שייך לומר זוהי שאמרו בגירש לאפוקי לא גירש, נראה דעיקרה לומר דזיקה אוסרתה. (ו) בסתירת לשון רש"י שברב אשי כתב דדוקא כנסה לבסוף אסורה ובדרכא כתב אפי' לא כנסה, ובמש"פ אאמור

סיפא בהדיא לצרות כו', שם ארנב"י אחריו חזרו ותיקנו, אפשר שרק ב"ש תיקנו כן. (ח) בתו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה כ"ז א' ד"ה אלא, דמשום ביטול מצות יבמין לא חשיבא חלצ"פ, ודבריהם בג' אחין, דבד' אחין הו"ל מיתה דתרי דצרה ודאח, ולכאורה אפשר דדחיית זיקה של אחת חשיבא ביטול, ולא מהני מה שמקיים בצרתה, וראי' לדברי התו', בקושיית מרן זללה"ה למה לא נפטרה צרת לאה בחליצתה כשחולץ לצרת רחל תחלה. (ט) בדברי התו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה דלא מיקרי חלצ"פ אלא היכא דאיכלישא הזיקה, ובראיות שהביאו הראשונים לזה, ובטעמא דמילתא דחליצת חייבי לאוין ככשרה דמיא, ובביאור הרי"א"ז בזה, בדין שניות לדעת תו' אי דמיין לחייבי לאוין או לערוה, בראשונים מבואר דכחיי"ל דמו, ובב"מ בזה, בדברי הרמב"ם בכ"ז, ובחילוק שבין חיי"ל שבעלו קנו לאלו שלא קנו, בדין חיזור בביאה פסולה דאחות זקוקתו שהוכיח מרן זללה"ה דאין דין חיזור היכא דסגי לה בגט מבעלה, ויישב בזה פסק הרמב"ם, בדין חליצת מעוברת אם הוי חלצ"פ, בדין חליצת סוטה שהביאו תו' מירושלמי, ולפנינו ליתא, ובפשוטו כחיי"ל דמי. (י) כ"ז ב' איבעיא להו בעלת הגט ובעלת מאמר כו' בביאור פשיטותיה דר"א, ומוכח כפרתו', בדין אחיות ובעלת מאמר, בדין אחות חלוצתו ואחות זקוקתו, בפשוטו נראה כרש"י דכי הדדי נינהו ופטרות זא"ז. (יא) לענין הלכה דעת ר"ה"פ דקי"ל כשמואל, וכדהוכיחו דר' יוחנן כותיה, ולא נתייבשה דחיית הרמב"ן בזה, ואי קי"ל כל"ק דשמואל או כל"ב, ובדין שתי יבמות שוות לפסול אם פטרות זא"ז, בדברי הרמב"ן בדעת הרי"ף שפסק כרב, ובדברי ש"פ שפסק כשמואל. (יב) דעת ר"ה"פ כל"ב דשמואל לקולא, ובדברי מרן זללה"ה ששנים שעשו מאמר בשתים כל אחד חשיב מעולה כשחולץ לזו שלא עשה בה מעשה, וראיתו ממתני' ומהרמב"ן ובמשה"ק ע"ד הב"ש סי' ק"ע סק"ב, וע"ד הטושי"ע שם ס"ז, וע"ד הטושי"ע שם ס"ד. (יג) בטור סי' ק"ע כתב דרש"י והרמב"ן פליגי בדין חיזור בצרות אם הוי

שוין, ובדברי הרז"ה דכנראה מחלק בין מגרש את אשתו והחזירה לבין צרת ערוה שעה אחת, והרמב"ן לשיטתו הנ"ל, ובדברי מרן זללה"ה בזה. (ג) בתו' ל' א' בדין צרת ערוה שעה אחת ומתה אשתו, ובדברי הרמב"ן בזה, ובדין נולד לו אח אחר שהחזירה, אם מהני מצאה בהיתר למ"ד נשואין מפילין. (ד) מ"א א' מתיב רה"מ כו' כיון דצריכה חליצה לא אידחיא, שם ועשה בה מופנה מאמר כו' בתו' שם, שם ר"א היא כו' הדר אמר כו' הדר אמר כו' ביישוב הסוגיא לפי' הרמב"ן ולפי' הריטב"א מתיישבת הסוגיא עם המסקנא ק"ט א'. (ה) ק"ט א' מתני' וכן המגרש את היתומה כו' מאי קמ"ל, שם קטנה שהשיאה כו' בדין אם צריכה חליצה. (ו) שם גמ' אמר עיפה מ"ט דר"א כו' למה לא הזכיר נשואין מפילין, שם אלא אמר עיפה כו' מאי קאמר, שם רבא אמר כו' לטעמיה י"ג א', ואביי לטעמיה י"ח ב' כדרב יוסף, שם רב אשי כו', בביאור סוגיא מ"א א' עם מסקנא דשמעתין. (ז) שם תניא כותיה דר"א כו' בפרש"י מהיכא משמע, ולפי' הראשונים ז"ל, שם משום רא"א חולצת כו' בסוגיא דכתובות דלר"א בגדלה תחתיו אסורה מדאוריתא. (ח) שם בעא מיניה רבא מר"נ צרתה מהו, בביאור רבא לשיטתו, שם לאו תירוצי קא מתרצת כו', ביאור הדברים, ברי"ף בדין צרת יתומה, ובדברי הרמב"ן והירושלמי.

סימן י

בדיני חליצת מעוברת

(א) ל"ה ב' מתני' החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת, בתו' ורמב"ן בהא דלא קתני החולץ למעוברת, שם בזמן שהוש"ק כו' בדברי הראשונים ז"ל דמכריזין עליה, ולמה סומכין על הכרזה, שם ולא פסלה כו' לר"י פשיטא. (ב) שם תוד"ה ונמצאת, ואור"י כו' ועוד דדיעבד כו' בדברי הגרע"א ז"ל שהקשה לתירוצו קמא מאיתיביה ר"ל לר"י, ובביאור דברי התו' דל"פ התירושים, ולמה לא נסתייעו מדר"ל ור"י, בדברי התו' למה לא ביארו דעולה לייבום, בדברי הירושלמי שבהגהות

שליט"א בכונת רש"י, ובטוש"ע סי' קע"ה ס"ח שכתבו דדוקא לא כנס. (ז) דעת הרי"ף דרבא כרב אשי, ודוקא כנסה דאיגלאי מילתא דדידיה הוא, ובמפרשים שהביא הרמב"ן דלהרי"ף אפי' לא כנסה, ובקושיה הרשב"א להרי"ף דא"כ מאי קאמר זו ואצ"ל זו קתני. (ח) בדין מת אחד מן היבמין שיש לו בנים אם אוסר את אשתו ואת צרתה. (ט) שם ב' זוהי למעוטי כנס ואח"כ גירש כו' יש לעי' למאי איצטריך למיתני וכולן שמתו כו' פשיטא, ושמא למ"ד נשואין מפילין ראוי לגזור דכל שהי' כאן ערוה אסור, כיון דלא קים להו לאינשי למידק מתי נתגרשה צרתה, ובזה יש ליישב מ"ט נקט לה בשלשה אחין כמשה"ק בתוד"ה גירש, עוי"ל דניחא ליה למיתני כולהו בחד גונא גם לשון צרות נופל טפי בכה"ג, ועוד דלמ"ד נשואין מפילין הי' מקום טפי לחדש דיש זיקה, ועוד יש לדקדק דבשעה מאמר בנכרית אפי' גירש הערוה אח"כ אסורה. (י) ל' א' הא תו ל"ל היינו הך כו' אמאמר קאי כדפרש"י, שם והך חזיא להיתירא, בטעם הדבר, ובדין בעלת מאמר ראשונה ואשתו העיקרית שני', ואם מתני' י"ז א' י"ח ב' לאחר חזרה, וראי' מכאן דזיקה דרבנן, דהא מאמר כולל נמי זיקה, ובהא דקתני בתרווייהו מאמר אם במשנה שלא זזה ממקומה חשיב ייתור. (יא) שם תוד"ה ונאסרה, וי"ל דלא מהני כו' גדר הדברים אם השינוי ביבמה או במיבם, ובטעמא דנישואין מפילין, וברמב"ן לקמן ב' בדעת הרי"ף. (יב) שם במשנה גירש אחד כו' ולא קתני מתה משום דבאחות אשה בלא"ה מותר במתה, משא"כ בפ"ק דמיירי בבתו, ובלשון הרמב"ן במלחמות שכתב מתה גם באחות אשתו.

סימן ט

בדין נשואין מפילין ובדין המגרש והחזירה

(א) י"ג א' נשואין הראשונים מפילין, ביאור ענין זה לדעת תו' ל' א' ולדעת הרמב"ן, ובדין יבמה שהיא אחות אשתו ומתה אשתו קודם מיתת אחיו. (ב) בדברי המלחמות דכל עניני נשואין מפילין

ואם חייבין עליה כרת למה אינה כערוה שפטורה. (ט) שם אדרבה כי הוה ולד בן קיימא מיפטר א צרתה, כאן מבואר דס"ל לגמ' הולד פוטר, ואביי לא הדר מזה, ובטעמא דנקט הכונס לר"ל ולרבא, שם אמר אביי בביאה כו' מ"ש תו' שלא יבא לידי איסור, כונתם דמה"ט לא נתנה תורה מצות ייבום בכה"ג, ועוד חילוק בין ביאה לחליצה, שם ר"ל סבר כו' אם לאביי יליף ר"ל חליצה מביאה, שם תוד"ה כו"ע כו' יש ליישב דאצ"ל להד"מ, שם א"ל רבא מה נפשך כו' בטעמיה דאביי. (י) ל"ו א' אלא אמר רבא ה"ק הכונס כו' במה שהזכירו רבא והברייתא דביאת מעוברת ל"ש ביאה, ולכאורה בוש"ק פשיטא, שם והולד אינו פוטר כו' בדין קידושין תופסין, נראה דכשנולד אינה לוקה אם זינתה קודם, וממילא גם יש לה הויה, שם א"ל ר"ל ה"ק כו' יש סייעתא לר"ל ממה שהזכירו בבביתא ביאת וחליצת מעוברת, שם וא"ת הלך אחר רוב נשים כו' אכתי יש לשאול למה לא אמרה תורה שעובר יפטור מדין רוב, ויש לומר דאין מפקיעין זכותו של מת מדין רוב, כמו שאין הולכין בממון אחר הרוב, יש לעי' לאביי דולד פוטר למה מעוברת וצרתה אסורין, ולא משמע דאתא כר"מ וצ"ל כדרבא קי"ט ב', וי"ל דבולד מסוים כו"ע מודו לדרבא. (יא) ל"ו ב' תנא משום רא"א יוציא, בגרסת בגט, וביישוב פרש"י, ובפי' תו', ובדעת הרמב"ן דא"צ גט, וסייעתא מסתמות הברייתא, ומאי קשיא ליה לפרתו, ואם לדעת ש"פ נלמד ד"ז מברייתא זו, או מסברא כמו דפסלה מן הכהונה בחליצה, בבבגר"א סי' קס"ד ס"ק י"ח דנקט שביאה האסורה אינה מועלת אפי' בכח ממ"נ. (יב) מ"א ב' תוד"ה קרא, בבבאור תירוצם, וקשה לומר דהשתא הדרו בגמ' ממאי הוה פשיטא לן מעיקרא לר"ל, ולמה לא פירשו כהרמב"ן, גם הרשב"א והריטב"א העדיפו תירוץ אחר כאן דסו"ס הכל מחשש דמיעברא, בדין מעוברת לאחר ג"ח לר"י אם חולצת לכתחלה, וביישוב דברי התו' ל"ו א' לראי' דר"א, מדברי אאמור"ר שליט"א. (יג) ל"ו א' אר"א אפשר איתא כו' משמע דדברי ר"ל המחודשים, שם אלא

הגר"א. (ג) שם גמ' צריכה חליצה מן האחין, בדברי התו', ואם ההיא דלקמן מ"א ב' ע"ט א' שייכא לכאן, ובטעמא דלא קתני אינה חליצה, ובדברי הראשונים ז"ל שכתבו דהויא חלצ"פ, ולענין הלכה בזה. (ד) שם אבע"א סברא ר"י סבר אם יבא אליהו כו' בתרומה כו"ע מודו דלא אמרין איגלאי מילתא כיון שאפשר לקבוע דינים לזמן הזה וא"צ להתייחס לשעת נפילה, ואיך מתפרש טעמיה דר"י לאביי דביאה ל"פ, שם אם יבא אליהו ויאמר כו' היינו כשאין בו עדיין פגם, ובנולד שימות תוך ל' מסיבה מחודשת פשיטא דפוטר, ובדברי הריטב"א בשם הרא"ה דהוי ספק, ובמ"ש שם בשם תו', שם מי לאו בת חליצה וייבום היא, ר"ל חולק גם בכה"ג. (ה) שם ואבע"א קרא כו' והא לית ליה, לכו"ע עובר אינו בן, ואיך מתפרש לאביי דסבר דולד פוטר קודם שיצא, שם תוד"ה והא לית ליה, בבבאור דבריהם ובירושלמי. (ו) שם מדרבנן ולחומרא בעלמא, מרישא דאיצטריך לאשמועינן יש סייעתא לר"ל, בקושית הראשונים למה לא הקשה מקרובים, בתירוץ הרמב"ן אם מתיישב גם לאיכא דאמרי, ובדברי הריטב"א, ובבבאור לשון לחומרא בעלמא שדן בזה בבית מאיר, בדברי הרשב"א שההיתר ברישא מפני שהולד מוכיח, שם א"ל אה"נ ואידי דתנא רישא כו' אכתי צ"ב למה העלים העיקר. (ז) שם איתיביה ר"י לר"ל אין הוש"ק כו' בדקדוק לשון הגמ' שהזכירו חליצת מעוברת, שם יחזור ויבעול ויקיים כו' לכאורה הנדון אם יקיים פירושו בלי מעשה או דיקיים במעשה קאמר, ולל"ב סבר ר"ל דפשיטא דרשאי לקיימה, והו"ל לאשמועינן דא"צ מעשה, מיהו לקמן ל"ו ב' סבר ר"א דיוציא, שם יחזור ויבעול כו' בל"ק ל"ג דלא סגי בלא"ה, ובדברי הראשונים ז"ל, ועכ"פ גט וחליצה ודאי מתירה, ובדברי הרמב"ן דא"צ גט, ובדברי הריטב"א שראוי לכנסה. (ח) בקושית הראשונים ז"ל לר"ל למה בהפילה פטורין מן הקרבן, יש לחלק דאין מצות לזמן המסופק אבל ודאי דהמציאות איגלאי למפרע, ואיך מתיישב למ"ד הולד אינו פוטר, ובמש"פ אאמור"ר שליט"א בזה,

ויפקענה מן הראשון. (ב) י"ז ב' תוד"ה אשת, וא"ת תיפול מלמדכתב דרכיה כו' כשהתירה תורה בהדיא גרע טפי, ובדברי הרמב"ן, ובירושלמי בזה, ובתירוצי הרמב"ן דנפ"מ בדאיכא עוד אחין, בדברי הגרע"א ז"ל דהתו' לשיטתם ב' א' דגם בלא אידחיא אינו נועם, והרשב"א כתב כהרמב"ן ובהוספה פי' כתו', שם בא"ד ואור"י דאיצטריך כו' בירושלמי ובקושית הגרע"א ז"ל, בדברי הרשב"א ק"ט א', בתו' ב' א' בענין נדה. (ג) בדין יבמה שבשעת נפילה היתה ראוי' רק לחליצה, ועכשיו ראוי' גם לייבום, כגון כה"ג שנצטרע לצד דמותר באלמנה, ובתו' ב' א' ובספר מרן זללה"ה סי' קכ"ב ס"ק י"ג ובמכתבו הנדפס ב' א', וראי' מבריתא מ"א א'. (ד) ל' א' אר"י א"ר כל יבמה שאין אני קורא בה כו' היכן מרומז בדרכי דאפי' לא אידחיא, יש כאן שני דינים א' שעת חובתה של חלות המצוה, ב' דרכי נועם, והנפ"מ ביניהם, יש להסתפק לב"ש דיבם זה מותר בצרתה וג"כ לא אידחי מהאי ביתא, שם הרי היא כאשת אח שיש לו בנים כו' מה נוסף במשל, שם מהו דתימא ה"מ כו' יש לעי' אם חלץ לה אחיו בזמן שאשתו עמו אם חשיב שליחותא ידידיה ונפ"מ לדרי"י ב' א', ויש לעי' למה לא שנה התנא דינו כדרכי דהוי רבואה טפי. (ה) ל"ב א' תנא הא תנא ברישא כו' מאי קסבר מעיקרא, ובהא דדרכי נועם מגלה על וכן אין לו, ועוד, שם ומשנה לא זזה ממקומה. (ו) מ"א א' מתה אשתו מהו ביבמתו, מהא דפירשו טעמיה דרב משמע שהפשטות כשמואל וש"מ שנאסרה לגמרי מדאורייתא, שם אמר רבא מ"ט דרב כו' יש לעי' מה הסבר הוסיף רבא, וי"ל דלא נימא שההיתר מתחדש, או דלא נימא שיבמה שהותרה אינה נאסרת עוד, ובהא דמותיב רה"מ לרבא ולא לרב, לפי פשטות הדברים. (ז) שם ר"א היא דאמר כו' לכאורה אין זו מסקנת הגמ' ק"ט א', ובתו' פי' דשמעתין כמ"ד נשואין מפילין, וברמב"ן וריטב"א בזה, ונתבאר בס"ד בס"ט סק"ד, ובלשון הגמ' אפי' תימא כרבנן ע"כ לא קמיפלגי כו', שם תוד"ה מתה. - בסוגיא זו נתבאר בארוכה בס"ט סק"ד. (ח) בדברי

תחלוץ בתוך ט' כו' בקושית תו' והראשונים ז"ל דלכתחלה לא תחלוץ כיון שאינה עולה לייבום כדלקמן מ"א ב', ודברי הרשב"א והריטב"א אינם מיישבים דברי ר"א, וע"כ כפרתו, וכמשנ"ת ס"ק י"ב מדברי אאמו"ר שליט"א, שם וליטעמין כו' ר"א סבר כזעירי קי"ט ב' דלאחר ט' חולצת ממ"נ. (יד) שם אלא בר מינה כו' למה החמירו כ"כ לאסרה לעולם מחשש הכרזה, וביאר אאמו"ר שליט"א כיון דאי אזלינן בתר רוב הרי תצטרך הכרזה, ויש להוסיף שאם לא נאסרנה לא תברר כלל, ואם תתעגן מפני שא"א לברר, י"ל דב"ד יתירוה כיון שאין לחוש שתותר לכהונה, שם א"ל אביי כו' בביאור דברי אביי אם הם כזעירי, או ככו"ע, בדברי הרז"ה והמלחמות פ' בתרא, ואם אביי לשיטתו דולד פוטר. (טו) בדין עברה וחלצה לאחר ט' אם מותרת לכהונה בנודע שהי' ולד ש"ק, בפלוגתת הרמב"ן והרשב"א בזה, והוכחות לדברי הרמב"ן מקושיא דר"י ל"ה ב', וכתב הגרע"א ז"ל להתיר כהרמב"ן.

סימן יא

בדיני דרכי נועם ובדיני נאסרה והותרה

(א) פ"א א' והלא דין הוא ומה במקום שלא עשה ולד כו' צ"ב מה ענין זל"ז, ובדברי הרמב"ם דאזלינן לענין תרומה בתר הבעל האחרון, והולד מקשרה לאחרון, ולפ"ז מיושב קצת, ובעיקר הדין אם נקטינן כהרמב"ם בזה, וביאור ענין מתים כחיים, שם עשה עובר כילוד, לכאורה בייבום הו"ל כספק ולענין תרומה פסולה בודאי ולא מהני איגלאי אח"כ, שם שהרי עשה מתים כחיים, לכאורה דרכי נועם לא שייך במעוברת, שם ואיצטריך למיכתב מעוברת כו' בקושית תו' נדה מ"ד א' ובתו' הרא"ש שם, ובדין כלתה מעוברת ונפ"מ בתוך מ' יום דבעצמה אוכלת כדאמר ס"ט ב' ובכלתה י"ל דפסולה, שם ב' ת"ל דרכיה דרכי נועם, בפרש"י ובראשונים י"ז ב' בזה, ובדברי הגרע"א ז"ל ע"ד תו' ט"ז א', שם ונעשה מתים כחיים לענין תרומה כו', שם ונעשה ולד מן הראשון כו', הנדון שכנה יקשרנה לאחרון

יבמה שנקנית ככל אשה ובכולן נקנית בע"כ, ובדברי תוד"ה גמרינן, ובסוגיא דקידושין מ"ד א', ובביאור הא דמהני קנין כסף בע"כ, כיון שנתניה בע"כ היא ג"כ זכות מסוימת שהמעות בידו ובשליטתו, וסגי בזכות כזו להקנות דבר שא"צ דעתו להקנות. (ו) נ"ב ב' בעי רמב"ח ליבמתו מהו, יעוי' בתו' פי' ריב"ם ולכאורה זהו המיושב בסתמות הגמ', וגם בסברא יש מקום להסתפק בזה שמא לגט דרבנן סגי בהא דאגידא ביה, וצ"ע מה סברו ש"פ בדינו של ריב"ם. (ז) ל"ב א' אמר רבא נתן גט למאמרו כו' שני פירושים בסוגיא אם רבא מיירי רק אמתני' או בכל דוכתא, והסכמת הראשונים דדיניה דרבא בכל דוכתא, וזה מוכח, ואפשר דדיניה דרבא שייך גם לב"ש, ובביאור ענין לחודיה קאי. (ח) בביאור שיטת רש"י ותו' דצרתה היינו אשת המת, ובקושיות הרמב"ן, ובביאור שיטת הרמב"ן שצרתה כולל כל עניני צרות שלה. (ט) בקושית תו' ממתני' דמאמר בזו ומאמר בזו, ובתירוץ הרמב"ן, ובמה שחידש ליישב לפ"ד רש"י דלדידיה אסורה, ובפי' תו' הרא"ש בשם ה"ר מנחם, ולענין הלכה. (י) נ"ב ב' בעי ר"ח כתב גט לזיקתו כו' משמע דאם האי לחודיה קאי אפשר להפריד שניהם, ואם פשוט דגם לקולא לחודיה קאי, ומ"ט לא פשט לה מדאביי ורבא בברייתא דבסמוך. (יא) שם בפלוגתא דרבי ורבנן וכל האוקימתות שבגמ' אם הנדון בקנין דאורייתא או דלרבנן תיקנו מאמר דרבנן במקדש לשם יבמות, ובדברי מרן זללה"ה ע"ד הריטב"א והריא"ז, ובמלחמות בזה, מהלך כל הסוגיא כפי' מרן ז"ל וכ"כ בקר"א. (יב) עוד מהלך הסוגיא לפי הנראה במלחמות ובריטב"א דהכל דרבנן, ובדברי תו' והרא"ש בכ"ז. (יג) כ"ט א' אר"א לא תימא מאמר לב"ש כו' ג' אפשרויות בב"ש, א' קנין גמור כאשר איש ב' רק לדחות צרתה או דוחה ומשייר ג' גם להפרת נדרה ועוד דינים אבל לא כאשר איש, בתלמודן ליכא מ"ד כפי' א', ור' אמי כפי' ג' ובדעת ר' אלעזר איכא תרי לישני, בדברי הרמב"ן דגם לצד א' לא קיים מצוה דייבום אלא בביאה. (יד) שם א"ר אבין אף

הרשב"א בהוספה מ"א א' דכשקידש אחותה פקעה זיקה ומ"מ אשתו מותרת להתייבם, בראיות הרשב"א לשיטתו וביישובם, וסתמות הפוסקים כהריטב"א דחוזרת לזיקתו כ"ז שלא אידחיא, ועוד ראיות לזה, ועיקר חידושו של הרשב"א מתמיה, ובלשון הרמב"ם דמשמע כהרשב"א. (ט) ולענין הלכה מחמירין כתרוייהו, ובדין חלץ לה אחיו בזמן שאשתו קיימת.

סימן יב

בדיני מאמר

(א) נ"ב א' לימא מסייע ליה לר"ה כו' הואיל ואמר מר העושה מאמר כו', ק"ק הא דמייתי מ"ד מאמר דאורייתא, ולענין חיוב חופה לדידן אמנם ראוי לנהוג כן כמ"ש הרמב"ם, אבל לא חל חיוב יותר ע"י המאמר, דברבנן לא פרחא כלום. (ב) שם גופא אר"ה כו' יש לדקדק נ' ב' שאמרו טעם אחר דמהני מאמר, ולכאורה טעמיה דר"ה מחייב שיקנה מאמר, ובדין מאמר בע"כ לב"ש אליבא דרבי, שם בגמ' והתניא לוקח, ובדין מכת מרדות בשידוכי ביבמה לנהרדעי. (ג) בדי עדי ייחוד בביאת יבמה, מסקנת הדברים דסגי בעדי הכנסתה לביתו אע"פ שאין דעתו לבעול בייחוד זה, אבל אם אינה דרה עמו בבית, אין ב"ד מתייחסים לה כאשתו, מיהו כלפי שמיא גליא שהיא אשת איש, אפי' בינו לבניה, ובדברי האחרונים שבפ"ת סי' קס"ו סק"ו, ובריא"ז ותו' בשמעתין וקידושין י"ב ב', ובראית האחרונים מסוגיא נ"ח ב' ובתשר' הרשב"א ובדברי אאמור"י שליט"א בזה. (ד) שם ת"ר כיצד מאמר, בלשון הרי"ף, ובדברי הגר"א דשטר רק בדיעבד, וצ"ע היכי משמע, ובביאור הגמ', ובאמת כונת התנא להשיענו תרתי דמאמר אף בשטר, ולשון שטר כתובת יבמין, ברש"י שכתב דלא מהני מאמר מדאורייתא משום שאין קידושין תופסין באשת אחיו. (ה) י"ט ב' העושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה רבי אומר קנה, העיקר דרבי גם לב"ש קאמר, ומשמע דלב"ה תיקנו מאמר גזירה כדאמר נ' ב', ואח"כ הצריכו כן למצות יבמין כדאמר נ"ב א', והענין שהשוו קניני

אנן נמי תנינא כו' בקושיית תו' י"ח ב' וברמב"ן וריטב"א, וכבר נתבאר מזה בארוכה בסימן ד'. (טו) שם ב' מאמר דאיסורא כו' ביאור הענין, ובטעמיה דר' אבין, שם רב אשי מתני הכי, ביאור ענין דוחה ומשייר, שם יבמה דחזיא לכולה כו' ביאור הענין דהוי כחצי' מקודשת, ואין כולה ראוי' למצות ייבום, ול"ד לעולה לחליצה ולא לייבום. (טז) שם בעי רבה מאמר לב"ש כו' מקום הספק משום דלא מסתבר שהמאמר יגרע, ולכן יש סברא שהתורה חידשה דאע"פ שפרחה יהא נשואין ע"י המאמר, שם ואלא לענין מסירה לחופה כו' פי' שתועיל ביאה בע"כ, ובביאור דברי התו' שכתבו דמיירי לאחר הביאה, שם א"ל שאני אומר כו' פי' דכח זיקת יבמין בטל, ואם מועיל היינו רק מכח המאמר, ואפשר דבנתן גט למאמרו אין זיקת יבמין חוזרת, בתוד"ה עבד, מאי קסבר רבא, ובתו' שכתבו דבעיא דרבה דלא כר' אלעזר, בתו' לעיל א' ד"ה בש"א. (יז) שם והוינן בה כו' אין זיקה כו' בשיטת רש"י דהיינו תנאי דיש זיקה בעלמא, ובדברי הרמב"ן דק"ל כר"ע וק"ל יש זיקה, שם וא"ר אמי ב"א הב"ע כגון דעבד בה מאמר כו' נראה דמעיקרא ידע שאינה גמורה לענין חיוב מיתה, שם אא"ב נשואין עושה כו' בקו' הרשב"א דמעיקרא פשיטא לי' דלא עדיפא מארסה דעלמא, ובקושיא וליטעמין מ"ט דר"י, שם ארנב"י מאי מיפר מיפר בשותפות, הדוחק מפני שלא הוזכר דמיירי בנערה המאורסה, שם ולר"א דאמר כו' לכאורה להכריע בין היבמין שאני, שם מי קתני יפרו יפר קתני, בנדרים לא הקשו כן, וברשב"א ור"ן שם בזה. (יח) שם אלא הב"ע שעמד בדין כו' לכאורה השתא לא מיתוקמא במאמר, ובתו' בזה, ומה השיב ר"ע על זה, ומ"ט דר"י דפליג, שם תוד"ה כגון בביאור דבריהם, ובתו' הרא"ש בכל דבריו בזה, וברשב"א נדרים. (יט) בנדרים ע"ד ב' בביאור תשובת ר"ע ומה חידש בזה, שם ע"ה א' מתני' נמי דיקא ביאור הדברים, שם ע"ד א' מי איכא מידי דכי אתי אחוה כו' במה שהזכיר גיטא, והאם מודה ר"א לדיניה דר"י. (כ) בדברי הר"ן נדרים ע"ה א' שנסתפק

למאי דק"ל שיבם אינו מיפר אם נתרוקנה רשות לאב, ובקושיית הגרע"א ז"ל מדאמרינן יפר בשותפות, ומתפרש בפשוטו דאע"פ שהאב היפר אינו מופר. (כא) בשיטת ר"ש י"ט א' ב' נ"א ב' דמשמע שסובר דמאמר קונה קנין גמור מדאורייתא או לא קונה אפי' מדרבנן, עי' תו' י"ט ב' כ"ט א', וזה דלא כב"ש ודלא כב"ה, ומרן זללה"ה צידד דלקושטא דמילתא הכל מדרבנן לר"ש, וג"ז מחודש, ואפשר דלתלמודן לר"ש קונה ומשייר כמו זיקה ככנוסה, אבל לא סגי לה בגיטא, ומ"מ פוסטרת צרתה מדין מקצת בית כמו למ"ד זיקה ככנוסה, ובירושלמי בדעת ר"ש ושאר תנאים, ובסוגיא דנדרים לר"ש ומתני' כ"ט א' ובברי ר"ש כ"ח א' דיקיימו, ועדיין צ"ע.

סימן יג

בדיני שומרת יבם, ובדין זיקת שני יבמין, ובדין בן ט'

(א) צ"ב ב' מנין שאין קידושין תופסין ביבמה כו' אם היבם עצמו יכול לקדש, ואין הדין לשמואל בזה, ובחייבי לאוין ועשה שבעלו לשם קידושין דעלמא, אם קנו. (ב) שם ושמואל אמר בעניותינו צריכה גט כו' אם יש איסור במעשה הקידושין בלא ביאה, ואין דריש לא תהי', בדברי תו' מ"ט ב' בזה, וברמב"ן וריטב"א קידושין ע"ה א' שכתבו דלשמואל קידש לוקה בעל אינו לוקה. (ג) שם אם הי' יבמה כהן חולץ לה כו' יש לדקדק מהגמ' שחולצת תחת בעלה, והזיקה קיימת גם ברשות המקדש שמחייבתו לגרשה, ואין כח זיקה שנפסק חוזר לעולם, ובקושיית האחרונים שהרי תחת בעלה אינה עולה לייבום, ואם חייב עליה משום אשת אח תחת בעלה. (ד) שם אימא קדושין ונישואין אין בה, במאי פליגי הני לישני, ולעיל פ"א א' מבואר דלמאן דל"ל דרה"מ לא נפסלה מן הכהונה, שם אי לאו דדלאי לך חספא כו' יש לעי' איך פירשו המשנה בלא חידושיה דר' ינאי, ברש"י וריטב"א ובירושלמי, שם א"ל ר"ל כו' באמת ר' ינאי לשיטתו בסמוך. (ה) שם דאמר רה"מ שו"י שזינתה אסורה ליבמה, יש לעי' אם בעל מאי,

חולצת כו' בגרסת הירושלמי והראשונים דקתני ברישא השני' ואח"כ הראשונה, ואף לדעת תו' צ"ל כן, ומ"מ מהא דלא גזרו קשה להרמב"ן, שם בדעת ר"ש אם מספק"ל בקטן כמו במאמר. (יג) עוד בדברי הרמב"ן שדייק דינו ממה שדחו בגמ' סד"א כיון דמדאורייתא קניא ליה קמ"ל עשו ביאת בן ט' כמאמר כו' והכי הול"ל דלא קני מדאורייתא, וביישוב הדברים, ולשון הגמ' משמע דמדאורייתא קניא ליה משום זיקה ולא מפני הביאה, ועיקר הדבר שיפקעו מדין ייבום דמהני מדאורייתא צ"ע, ובסוגית הגמ' קי"א ב' למה לא הוכיחו מדאיצטריך מיעוטא דפרט לקטן, ומה דין הבא עליה להרמב"ן, ובדיוק הרמב"ן ממתני' דנדה מ"ה א' והגמ' שם. (יד) קידושין י"ט א' איש פרט לקטן כו' בתו' וברמב"ן שם, שם ואי אמרת מייעד כו' מבואר דר"ז סבר שאין אשת איש שפטורין עליה, שם תפשוט מינה דמייעד כו' היינו שיש פטור מיוחד ממיתה, בקושי הגרע"א ז"ל דנימא דקמ"ל קרא דלא מייעד, ובתירוצו אאמו"ר שליט"א, ואם מייעד לקטן בן יומו, שם אמר רב אשי הכא ביבם כו' בפלוגתת תו' והרמב"ן אם קמ"ל דלא קני, ואיך מתפרש הפסוק, ואם המיעוט בגלל שאינו ראוי להקמת שם, בתו' הרא"ש שהקשה למה מיעטו יבם לגמרי. (טו) בדברי הרמב"ן צ"ו א' שנסתייע מהתוספתא, ושם מחלק בהדיא בין קטן לחרש ושוטה, ובדעת הרמב"ן בחרש ושוטה אם חייבין עליה מיתה, ובירושלמי דג"כ משמע דלא קנה מדאורייתא. (טז) קי"א ב' קרי כאן להקים לאחיו שם כו' יש לעי' מ"ש מקטנה, ולתו' ניחא דקטנה קני לה לגמרי, שם אמר אביי כו' יש לעי' איך מתפרש הפסוק לפרתו' הרי לא קיים המצוה בזה, שם רבא אמר בלא"ה כו' יש לעי' דלכאורה סברא דרב שייכא בכל גונא דליכא מצוה בשעת מיתה, ונראה דהיבם במקום בעל קאי, וכאילו הבעל קטן כעת, שאין בזה חסרון, אלא שחסר בקיום המצוה, וכישן דמי. (יז) לענין הלכה בשיטות הראשונים והרמב"ם, בקטן ובחרש ושוטה לענין חיוב מיתה ושאר דינים. (יח) נ"ו א' ושמואל אמר כו' הטעם מפני שאין לחדש

דחליצה ודאי חייבת, ונראה דקנה וראי' לזה מסוטה י"ח ב' שהיבם שכנסה משיבועה על הזמן שהיתה שוי", וש"מ שהיא כאשתו גם אם זינתה, ובתו' צ"ב א' ד"ה אמרו שפי' הגרע"א ז"ל ומרן זללה"ה דכוננתם שאם בעל הרי הוא באיסור אשת אח. (ו) ט"ז א' תוד"ה בני, וי"ל דל"ד כו', היבמה משועבדת ליבם וגם תחת בעלה לא פקעה זיקה משא"כ יבם שקידש אחותה, שם ועוד אור"י כו' ובתו' מ"ט ב', בדברי הגרע"א ז"ל שתפסו קידושין כשהיו בנים. (ז) י' א' תוד"ה לעולם, ובירושלמי בריש המגרש כו' אם הטעם דהו"ל כצרה לאח"מ או דקליש איסורה, ובפשוטו אין חילוק לדינא מהיכא ממעטין צרות, דעת תו' נראה שהיא עצמה ודאי פטורה, אף מחליצה, ובריטב"א בשם תו'. (ח) בדברי הרמב"ן והרשב"א ב' א' במגרש על תנאי, ובחילוק בין תנאי לחוץ, ובביאור הירושלמי להרמב"ן, ובדברי הרשב"א שחוצ' כתנאי, בפלוגתת הרמב"ן והרשב"א אם צריכה חליצה מדאורייתא, מהו החסרון דאינה עולה לייבום. (ט) בגיטין פ"ג א' שהוכיח ר"ט דבגירושיו חוצ' עוקר מצות ייבום, ומה השיבו עליו מנושא בת אחיו, ובירושלמי בזה. (י) ל"א ב' ואי זיקת שני יבמין דאורייתא כו' הלשון משמע דלאו משום דמאמר דרבנן פריך, ובסברא אין לחדש ייבום לשני מתים יחד, ועל שם מי יקום הנולד, וכן בסתמות הסוגיא צ"ו ב' לא פליגי בזה, ולמה הגדירו הגזירה בשם זיקת שני יבמין, ובדברי ר"ש י"ט א' צ"ו ב', ובפלוגתא דתנאי בדין צרת בעלת המאמר. (יא) בירושלמי קידושין פ"ג ה"א דבמקדש מעכשיו ולאחר ל' ובא אחר וקידשה בתוך ל' הו"ל אשת שני מתים, אבל בזה לא הוצרכנו למיעוט, כיון שהשני אסור בה, ובהיא דגיטין פ"ב ב' למה חשיבא אשת ראובן כשמת שמעון וזקוקה מחמתו. (יב) צ"ו ב' מתני' בן תשע שנים כו' בפלוגתת תו' והרמב"ן אם מדאורייתא קנה ורבנן גרעו או מדאורייתא לא קנה ורבנן אמרו שיהא כמאמר, ולכאורה היא אשת שני מתים להרמב"ן, שם נשא אשה ומת הר"ז פטורה, במ"ש תו' שיש מצוה בנישואי קטן, שם הראשונה

במסכת

מפתחות

יבמות

קנין שאינו בכל התורה, אבל זכות אירוסין זכין לו מכח המת, וענין הייבום הוא בהקמת שם דרך אישות. (ט) צ"ז א' בשומרת יבם של אביו כו' בדין חליץ לה אביו, ובביאור פלוגתא דלישני במת אביו, ובחלצו לה אחין, שם תוד"ה ואבע"א כו'

ביאור דבריהם, בדין חייבי לאוין ועשה שאינן זקוקות לאביו אם חייב, ונראין הדברים שהענין כבוד אביו ולא קורבה, ולפ"ז יתכן שאפי' בחייבי לאוין דמדרבנן לא מייבם ג"כ מהני לדאורייתא שלא תחשב כנף אביו.

מהדורא קמא

א"ה, בזמן הלימוד נכתבו הדברים פעמיים, והיות ויש דברים קצרים בכתב השני ומבוארים בראשון, לכן העתקנו שניהם, וקראנו הראשון מהדורא קמא.

סימן א' בדיני צרת ערוה וצרת חייבי עשה ול"ת..... שלא
 באיסור צרת ערוה אם הוא איסור קורבה מחודש או שחזור איסור אש"א..... שלא
 בילפותא דצרת צרה ובקושיית הגרע"א ז"ל..... שלג
 ג' ב' ע"ס הגמ' ובתו'..... שלה
 ח' א' ע"ס הגמ' ובתו'..... שלז
 בפלוגתת ב"ש וב"ה בצרות, י"ג ב'..... שלז
 ל"ב א', בדין מתה הערוה לאחר נפילה מהו איסור הצרה..... שמ
 ח' א', בהא דנעשית ערוה לאח"מ אינה פוטרת צרה..... שמא
 בהא דחייבי לאוין לר"ע פטורין מחליצה בתו' ובראשונים ט' א'..... שמב
 כ' א' כלל לאיתויי מאי, שם תניא ר"י מחליף..... שמג
 כ' א' בשלמא מן הנשואין כו', ובדברי הרמב"ם דחייבי עשה לחוד אם בעלו קנו..... שדמ
 בספיקת המל"מ אם יש חיוב כרת בחייבי עשה ול"ת..... שמה
 כ' ב' ע"ס הגמ'..... שמת
 בדין צרת איילונית ובעלת התנאי..... שנא
 י' ב' החולץ ליבמתו וחזר וקדשה..... שנב
 מ' ב' אף אנן נמי תנינא..... שנג
 י' ב' וליתני לדברי ר"ע כו'..... שנד
 י"א א' אחין הנולדים..... שנה
 בדברי התו' ד"ה צריכה, בדין חולץ וחזר וקידשה ומת..... שנו
 י"א א' הבא על יבמה כו'..... שנו
 סימן ב' בדיני צרת סוטה ומחזיר גרושתו ואילונית..... שס
 בביאור מה ענין הטומאה של הבעל לגבי היבם, ובספק הנמו"י באשת כהן שנאנסה..... שס
 בקושיות הרמב"ן מנלן דהסוטה עצמה פטורה מחליצה, בסוגיא דסוטה ה' ב' אם אתיא כרב, ובסוגיין
 דיבמות אם מסקינן כרב..... שסא
 בביאור הדרשה דטומאה כערייות..... שסד
 המגרש סוטתו והחזירה ומת מהו..... שסה
 בדין סוטה לבועל, בתו' ג' ב'..... שסו
 שם מתיב רב אשי כו'..... שסז
 י"א ב' ומ"ש סוטה ודאי כו' ע"ס הגמ'..... שסח
 בדעת הרמב"ן דפטור חליצה של הסוטה ילפינן מלאחר, בדעת הראב"ד ולענין הלכה..... שסט
 י"א א' מתיב ר' חסדא כו'..... שע
 י"א ב' בעא מיניה ר"י מר"ש המחזיר גרושתו כו', בביאור הספק לרבנן ולריב"כ, ע"ס הגמ'..... שעא

שם ר' יוחנן בעי המחזיר גרושתו כו' ע"ס הגמ'.....	שעג
בדין סוטה ספק, בדעת הריטב"א שאם בעל קנה.....	שעד
י"ב א' בדין צרת ממאנת.....	שעד
בדין צרת איילונית.....	שעה
סימן ג בדיני זיקה ואיסור ביטול מצות יבמין, בדיני הפקעת זיקה ובדין צרת ערוה בזיקה, בדין ייבם ואח"כ נולד ובדין זיקה ככנוסה.....	
פלוגתא דזיקה בהבנת דין שומרת יבם מדאורייתא.....	שעט
בהא דפשיטא לן דמיתה לא מפקעא זיקה, ובירושלמי בזה.....	שפ
בלשון הגמ' זיקה בכדי לא פקעה, בנידון אם חליצה מפקעת הזיקה מהחולץ ועוד כמה נידונים.....	שפא
י"ח א' מתיב רהב"ח כו' ובתו'.....	שפד
שם משום דקסבר אסור לבטל כו' ע"ס הגמ', ובתו'.....	שפה
י"ז ב' ע"ס הגמ', ובתוד"ה ולימא.....	שפז
י"ח א' תוד"ה מיאנה כו', דמכוער הדבר.....	שפט
י"ח א' דהא ר"ג סכר כו', בדברי הרמב"ן ק"ט ב'.....	שפט
כ"ט א' זו היא למעוטי מאי.....	שצ
י"ח ב' שומרת יבם שקידש כו', ג' שיטות בהא דאומרים לו המתן.....	שצא
בדברי התו' ד"ה שומרת, בטעם החילוק בין קדושין לנשואין.....	שצג
בסתירת דברי התו' י"ח ב' ד"ה אומרים, כ"ג ב' ד"ה קדמו.....	שצד
בדין אח א' שנשא אחות יבמתו, ולענין הלכה.....	שצד
בביאור קושיית הגמ' כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו', בדברי התו' והראשונים ז"ל בזה.....	שצו
בקושיית הרשב"א והריטב"א אהא דפריך זה יעשה מאמר כו', שהרי כבר נאסרה.....	שצח
בדברי הריטב"א דמדאורייתא לא פקעה זיקה בקדושי אחותה, ובדעת הרמב"ן בזה.....	שצט
ל' א' טעמא דגירש כו' ביאור הסוגיא לדעת הרי"ף.....	שצט
בדעת רש"י ובישוב הסוגיא לשיטתו.....	ת
ל' ב' למעוטי כנס ואח"כ גירש כו'.....	תג
ל' א' והך חזיא להתירא כו'.....	תד
שם תוד"ה ונאסרה.....	תה
בביאור פלוגתא ר"ש ורבנן בדין מצאה בהיתר, י"ט ב' כ' א'.....	תו
זיקה ככנוסה י"ח ב'.....	תח
בקושיית הראשונים מ"ש יבמה אחיו בחייו שפוקעת זיקתו, ליבמה אחר מותו.....	תי
י"ח ב' מתקיף לה רב יוסף כו', ע"ס הגמ'.....	תיא
י"ט א' והתניא כלל אר"ש כו'.....	תיג
בדין אחיות בזיקה לר"ש אם פוטרות צרה.....	תיג
בדעת רש"י שיש זיקה ככנוסה לשתי יבמות.....	תיג
י"ט א' תניא כוותי' דר"פ כו' ע"ס הגמ'.....	תיד
בנידון אם חליצה מפקעת זיקה ככנוסה.....	תיד
י"ט ב' תוד"ה ר"ש כו' ולר"י נראה כו', בענין הממנ"פ ובקושיית הגרע"א ז"ל.....	תיו
בגדר זיקה ככנוסה בדאורייתא.....	תיו
איסור קרובות בזיקה ככנוסה אם הוא מדאורייתא.....	תיו
בהא דסבר ר"ש כ"ח א' יקיימו, ותיקשי לרב יוסף הא זיקה ככנוסה.....	תיט
סימן ד בדיני אחות זקוקתו, כ"ג – כ"ח.....	
כ"ג ב' מת ולו אח א' חולץ לשתיהן, בדין קדם וכנס אם מוציאין מידו.....	תכ

שם אבל יכומי ברישא לא כו' ע"ס הגמ'.....תכא

כו"א א' ש"מ יש זיקה כו' בגמ' ובתו'.....תכג

כו"ז ב' אר"ה א"ר ב' אחיות יבמות כו' בפלוגתא דרב ור' יוחנן, ע"ס הגמ'.....תכג

שם אתיביה ריב"ח לר"י כו' א"י מי שנאן.....תכה

כו"ח א' ולימא לי' גזירה שמא ימות כו' ברש"י ותו'.....תכה

פסק הרי"ף ולענין הלכה.....תכה

שם ולימא לי' גזירה דילמא קדים כו', האם דיחויא הוא או דלקושטא דמילתא גזרינן לכתחילה.....תכו

שם ר"י למיתה לא חייש.....תכח

שם ונימא להו דנפול בב"א כו'.....תכח

כו"ח ב' סד"א משום מצוה כו'.....תכח

כו"ח א' תניא רא"א כו' משמע שא"צ חליצה דלא חשיבא ביאה פסולה.....תכט

כו"ג ב' תוד"ה קדמו.....תכט

סימן ה בדיני חליצה פסולה.....תלא

כו"ו ב' חליצה פסולה כו' בביאור מ"ט דין חיזור תלוי בזיקה.....תלא

שם ע"ס הגמ' ובתוד"ה דנפול.....תלא

שם מאי אחד כו' אאמצעית, בדין שוין לל"ק ולל"ב.....תלג

בדברי הראשונים דמודה ר"א שהצרות אינם מתייבמות ואמאי לא חשיבי כצרה לאח"מ.....תלג

שם שמואל נמי התחיל ולא קאמר. בקושיית תו' מברייטא נ"א א'.....תלה

בקושיית הראשונים מ"ש צרת בעלת הגט מצרת אחות חלוצתו.....תלה

בדברי הרמב"ן בדעת הרי"ף דקיי"ל כרב.....תלו

בדברי התו' כו"ו ב' דלא מיקרי חלצ"פ אלא היכא דאיקלישא הזיקה.....תלו

כו"ז ב' איבעיא להו בעלת הגט ובעלת המאמר.....תלו

בדין שוין לל"ק ולל"ב.....תלח

בדברי הרמב"ן דחליצה מעולה פוטרת הגרועה ע"פ ששתיהן פסולות.....תלח

נ"ג א' לימא מסייע ליה כו'.....תלט

בדין חיזור בצרות ובדברי הטור בדעת רש"י.....תלט

נ' ב' מ"ט אמור רבנן כו'.....תלט

סימן ו דין נשואין מפילין ובדין מגרש והחזירה.....תמא

ביאור ענין נישואין מפילין.....תמא

בנידון אם מהני מצאה בהיתר למ"ד נישואין מפילין.....תמא

ק"ט א' מתני'.....תמב

שם גמ' מ"ט דר"א כו'.....תמג

שם בעא מיני' רבא מר"נ צרתה מהו.....תמד

בדברי הרי"ף בדין צרת יתומה.....תמד

בישוב סוגיא מ"א א' דטעמא דר"א משום שעמדה שעה א' באיסור, עם מסקנא דסוגיין.....תמו

מ"א א' מתיב רה"מ כו' כל הסוגיא.....תמו

ביאור ענין נישואין מפילין במחלוקת התו' והרמב"ן.....תמח

סימן ז בדיני חליצת מעוברת.....תמט

ביאור פלוגתא דר' יוחנן ור"ל.....תמט

ל"ה ב' החולץ ליבמתו כו' כל הסוגיא.....תנא

ל"ו א' אפשר איתא כו'.....תנא

שם כרוז לכהונה כו'.....תנא

מ"א ב' קרא עליו כו'.....	תנב
סימן ח בדיני דרכי נועם ובדיני נאסרה והותרה	תנג
פ"ז א' כל הסוגיא.....	תנג
י"ז ב' תוד"ה אשת.....	תנה
בדין יבמה שבשעת נפילה היתה ראויה רק לחליצה האם חוזרת להתירה.....	תנו
ל' א' כל יבמה שאין אני קורא בה כו'.....	תנו
בהא דסבר התנא דלא אמרינן נאסרה אלא באידחיא מבייתא לגמרי.....	תנח
מ"א א' מתה אשתו מותר ביבמתו כו' מ"ט דרב כו'.....	תנט
שם ר"א היא דאמר כיון שעמדה עליו כו'.....	תס
בשיטת הרשב"א בהוספה שמותר ליבם בלא זיקה.....	תסא
לענין הלכה.....	תסד
בדין חלץ לה אחיו כשאשתו קיימת אי חשיבא החליצה בשליחותו.....	תסד
סימן ט בדיני מאמר	תסה
נ"ב א' לימא מסייע לי' כו'.....	תסה
בדין חיוב חופה ביבמה.....	תסה
בדין עדי יחוד ביאת יבמה.....	תסז
שם ת"ר כיצד מאמר כו'.....	תסח
בדברי רש"י שאין מאמר קונה מדאו' לפי שהיא אשת אח.....	תסח
במאמר לרבי דמהני בע"כ.....	תסט
ל"ב א' אמר רבא נתן גט למאמרו כו'.....	תע
נ"ב ב' תנ"ה כו', בפלוגתא דרבי ורבנן וכל הסוגיא.....	תעג
כ"ט א' ב' כל הסוגיא. בגדר מאמר לב"ש.....	תעד
בקושיית הגמ' זה יעשה מאמר ויקנה כו' בדברי התו' והראשונים י"ח ב'.....	תעו
בבעיא דרבה אי מאמר נשואין עושה כו'.....	תעז
בדעת ר"ש במאמר.....	תעז
סימן י בדיני שומרת יבם ובדין זיקת שני יבמין ובדין ביאת בן ט'	תעט
מניין שאין קדושין תופסין ביבמה כו', בהא דאין תופסין קדושין ליבם עצמו ביבמה.....	תעט
צ"ב א' תוד"ה ואמר, בדין שומרת יבם שזינתה אם בעל היבם קנה או לא.....	תעט
איסור יבמה לשוק לשמואל אם הוא בקדושין או בביאה.....	תפ
ט"ז א' תוד"ה בני.....	תפ
בדברי הרמב"ן והרשב"א ב' א' בדין בעלת התנאי.....	תפא
ל"א ב' בענין אשת שני מתים.....	תפא
בפלוגתת התו' והרמב"ן בביאת קטן אם קניא מדאורייתא.....	תפב

סימן א

בדיני צרת ערוה וצרת חייבי עשה ול"ת

**באיסור צרת ערוה אם הוא איסור קורבה
מחודש או שחזור איסור אש"א**

אבל שלא במקום מצוה אין שום קשר ביניהם,
כמו בנתגרשה בתו שצרתה מותרת.

ולכאורה ה' נראה להביא רא' מרבי ח' ב' דיליף
פטור צרה מולקח ולקחה ויבם ויבמה,
ולדידיה שנשנה הפטור במצות ייבום ש"מ שעיקר
האיסור משום אשת אח, ולא מסתבר שנחלקו רבי
ורבנן בעיקר הבנת איסור הצרה, אבל אין זו
הוכחה, כיון שמצינו בגמ' דאי לאו ויבם ויבמה
הוה ילפינן מקרא קמא גם שלא במקום מצוה,
והיינו דלרבנותא אשמועינן קרא דאיסור צרת ערוה
אפי' במקום מצוה וכש"כ שלא במקום מצוה,
וש"מ דאף לרבי שיך לפרושי האי קרא משום
איסור ערוה, וא"כ גם לרבי אפשר לפרש כמו
לרבנן, ואע"פ ששלא במקום מצוה מותרת.

והנה לעיל ג' ב' אמרינן אזהרה שמענו עונש
מנין, ופרש"י אם ייבם ערוה או צרתה,
ולכאורה בערוה גופה כל חדא כדינה, שאם ייבם
בתו דינו בשריפה, וגמ' נסיב קרא דחיוב כרת,
ומשמע מזה דלענין צרתה הוא דמיייתנין קרא,
[מיהו באחות אשה גופה באמת יש רק חיוב כרת,
ועיקר חיוב כרת דידה גם שלא במקום מצוה, ג"כ
נלמד מהאי קרא דכי כל אשר יעשה וגו', ובתו"כ
נראה דמתפרש גם על עיקר איסור אחות אשה,
אבל בהעתקת הגמ' משמע דאצרה קאי, אא"כ
נימא שהקדימו כן לומר דהו"ל ל"ת שיש בו כרת,
בשביל המשך הסוגיא, ובתו"כ בעי על כל עריות
עונש שמענו אזהרה מנין, ומשמע נמי מדנקט לה
בפרשת קדושים שבא ללמדנו עונש דאחות אשה,
וממילא גם הצרה בכלל, אבל לא דצריך דרשא
מיוחדת לצרה לעונש, וכ"נ בראשונים ערש"י ותו'
ג' א'], ואם איתא דחזרה לאיסור אשת אח, א"כ
ל"ל קרא לחיוב כרת, הרי ממילא מובן דכיון
שבטלה המצוה חזרה לאיסורה, ולכאורה נראה
דמה"ט לרבי לא הוצרך פסוק לעונש, כיון דעיקר

א. ב' א' מתני' חמש עשרה נשים פטורות
צרותיהן כו', הא דצרת ערוה פטורה ילפינן
בגמ' ג' ב' מלצרור, ולרבי ח' ב' מולקח ולקחה,
והא דערוה גופה אסורה, ולא דחי לה מצות ייבום,
לסוגית הגמ' ילפינן לה מעליה, ולרבי ח' א' ערוה
גופה לא צריכא קרא דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו
כרת, וכ"מ לרבי ח' א' ב' דפשיטא ליה שאין
ליקוחין בערוה.

מיהו אכתי לא נתבאר מאיזה טעם צרת ערוה
אסורה, מי אמרינן כיון שלא ניתנה בה
מצות ייבום, חזרה לאיסור אשת אח, כאשת אח
שיש לו בנים, או שאיסורה מדין ערוה, והנה
מסברא אין מקום לחשבה כערוה, שהרי אין
ביניהם שום קורבה, והרי שלא במקום מצוה
צרתה מותרת, ואיך אפשר שהמצוה היא הקובעת
בה דין ערוה, וכן מהא דצרת צרה אסורה משמע
שענינה משום אשת אח, דאיך יתפשט בצרה כח
הערוה כ"כ, עד שתחשוב את צרתה כערוה.

אבל לעומת זה מצינו בגמ' ח' א' דצרה נמי לא
צריכא קרא לפוטרה, כיון שגם היא יש בה
כרת מקרא דלצרור, ומשמע שהלאו שבה הוא
מאיסור הערוה, שאם האיסור משום אשת אח, מה
שייך לומר לא צריכא קרא, הרי הכרת הוא מכח
הפסוק שפוטרה מייבום, ואפי' אם א"צ קרא
דעליה אכתי צריך קרא דלצרור, ועיקר הפסוק
לפוטרה מייבום, וממילא נעשית בדין ל"ת שיש
בו כרת, ומשה"ק א"כ מ"ט יש איסור ערוה רק
במקום מצוה, לאו קושיא היא כיון שאיסור
הערוה הוא בזה ששתייהן זקוקות לו, כעין האיסור
של לצרור אליבא דר"ש, דה"נ כיון שהם זקוקות
לו יחד הרי הם כבית אחד וחשיבא הצרה כערוה,

לייבם כל נשות המת, לא הי' הייבום של הצרה מתייחס לערוה, ואין ד"ז תלוי בדר"י ור"ל י' ב', דאפי' לר"ל שלא הועיל כח השליחות להתיר הצרה מאיסור כרת, מ"מ הייבום מתייחס לכל הבית של המת, שהרי שתייהן זקוקות וביאת אחת מהן פוטרת צרתה, וסגי בזה ליחשב כסרך ערוה, ומטעם זה פטרתה תורה ממצות ייבום וחזר איסור אשת אח למקומו, ויש לשאול א"כ מ"ט האחין מותרין לייבם הערוה, הרי הם עושין כן בשליחות האח שהיא ערוה עליו, וי"ל דשליחות האחין אינה עיקר המצוה כ"כ, אבל בנשות המת חשיבי תרוייהו טפי כבית אחד וחיוב אחד, וע"ש דבזה מיושב טעמא דצרת אילנית מתייבמת לרבא י"ב ב', וכן הא דאיצטריך לצרור לר"י י"ג א' ועוד בטעמא דב"ש ובסוגית הגמ' י"ג ב' עיי"ש, ובחייבי עשה לא חמיר האיסור כ"כ, ולכן אע"פ שיש בצרה שליחותא דעשה לא אסרתה תורה להתייבם.

ואפשר אולי לומר עוד בטעמא דקרא, שלא ניתנה מצות ייבום לצרור בין שתי נשים, ולומר לערוה שהיא תהא החוצה, וצרתה תשאר בבית, שהרי ענין הייבום המשך אישותו של המת, וכיון שצריך להוציא את הערוה מן הבית, לא התירה תורה לפגוע בה ולהשאיר צרתה בבית, ואמנם לעולם מצות ייבום היא כך, לכנוס אחת ולהשאיר אחת, התם היבם בוחר האחת, אבל כאן שהתורה תיחד הצרה ותאסור הערוה, אין זה הגון כ"כ לצרור הערוה ע"י כניסת צרתה, או שאין למת לגרום כן, ועליו לדעת שבאישות כזו לא תתקיים מצות ייבום, ובזה מיושב שנרמז הטעם בקרא דלצרור, שטעם האיסור הוא ג"כ משום דהו"ל כלצרור עליה את צרתה בחייה, ובאמת חיוב הכרת הוא מפני שלא ניתנה כאן מצות ייבום, אלא שנרמז בקרא דלצרור מן הטעם שכתבנו, וכן מתפרש לרבי בקרא דולקחה שאין מצות ייבום כשיש אחת שא"א ללקחה, מיהו לטעם זה אין מיושב יפה הא דבחייבי לאו ועשה צרתה מותרת, ואע"פ שאם בעלו לא קנו, וצריך לדחוק דכיון דעולה לחליצה,

המיעוט במצות ייבום, אבל לרבנן שהאיסור נכתב בלא תקח לצרור, איצטריך ריבויא לעונש, [מיהו בתו"י ח' ב' כתבו דלרבי נמי ילפינן עונש מקרא דכי כל אשר יעשה וגו'], ומשמע מזה שלא תקח לצרור הוא איסור חדש, ולא ביטול מצות ייבום בלבד, מיהו אכתי יש לשאול למה לא יתחייב כרת מדין אשת אח, כיון שבטלה מצות ייבום, וי"ל דכיון שמצד איסור אשת אח שייך היתר ייבום, אלא דאשמועינן קרא שלא ידחה עשה דייבום את הלאו, או דאשמועינן דיש איסור בצרה כמו בערוה הי' מקום לומר דבטל איסור אשת אח, ונשאר רק איסור ערוה וצרת ערוה, ולהכי איצטריך קרא לומר דיש איסור כרת בכולם, [ולפמנשנ"ת מהתו"כ דקרא לעיקר כרת דאחות אשה יש לנקוט דממילא מובן כשבטל היתר ייבום איכא כרת], מיהו עדיין יש לדון אם טעמא דקרא משום איסור אשת אח או משום ערוה.

ואם נימא דלרבי אהדרה קרא לאיסור אשת אח, ומשו"ה לא איצטריך קרא לכרת, יש לפרש כן גם לרבנן, וכן יש לדקדק מהא דיש על הצרה רק איסור כרת, ואינה כמו הערוה, דמהיקישא דצרה לאחות אשה, הי' מקום לומר דבכל העריות הצרה כמו הערוה, וצרת בתו בשריפה, ולפ"ז צ"ל דלהכי מיעטה תורה צרה מקרא דלצרור, ללמדנו שיש בה כרת ואין בה דין ייבום וחליצה כלל, ואינה כדין חייבי עשה שעולין לחליצה ולא כדין חייבי לאוין, אבל חיוב הכרת הוא משום אשת אח, מפני שלא ניתנה כאן מצות ייבום וכ"ה פשטות הדברים שאין על הצרה חיוב שתי חטאות, שלא מצינו עוד סוג חייבי כריתות, (ועי' לקמן סק"ח לדקדק כן מדר"ע אם יליף חייבי לאוין מצרת ערוה).

מיהו עדיין יש לשאול אם הצרה אינה כערוה למה מיעטתה תורה ממצות ייבום, וביאר אאמו"ר שליט"א ברך ח' א' דכיון דצרה שליחותא דערוה קעבדה, נמצא שכשהוא מייבם את הצרה הרי הוא כמייבם את הערוה בהתייחסות המחשבה של שליחותה, ואמנם אם הי' המצוה

חליצה בחיבי עשה ולאויז, דחזינן מזה שכל שאישות המת יכולה להמשיך ברשות היבם כולה נמשך כח הזיקה וצריכין חליצה, וכל שאין כולה יכולה להמשיך מפני שאין קידושין תופסין באחת מהן, פקעה הזיקה לגמרי, וזה אמנם גזיה"כ, אבל חזינן דלא חומר איסור כרת קובע פטור הצרה, אלא זה שאחת מהן אין קידושין תופסין בה, וזה מקלקל כח קידושי המת לעשות זיקה, וע"ע לקמן סק"ח הוכחה גדולה מדין יבם ממזר שנפלו לפניו אחת כשרה ואחת ממזרת שהכשרה פוטרת את הממזרת לר"ע.

ועוד יש להוכיח כן מהא דצרת איילונית פטורה ולא אמרינן הכא חד איסורא, עי' תו' ח' א' ותו' הרא"ש ג' ב', ואם חומר האיסור שבערוה גורם להתפס איסור בצרתה, א"כ אין ללמוד צרת איילונית שהערוה חד איסורא משאר צרות שהערוה תרי איסורי, [ואשת אחיו שלא הי' בעולמו ואשת אחיו מאמו יתכן דחשיב תרי איסורי, עי' תו' שם], ולמש"כ דלא חומר איסור הערוה קובע הפטור, אלא כיון שאין קידושין תופסין בה אין אישות המת ממשיכה בבית זה, ניחא דאין לחלק בין תרי איסורי דערוה לחד איסורא וכמו חייבי לאוין לר"ע, ומוכח מזה שאין איסור הצרה משום עריות, אלא דליכא מצות ייבום, שאם הי' בזה חומר עריות הי' הדבר תלוי בחומר איסור הערוה.

בילפותא דצרת צרה ובקושיית הגרע"א ז"ל

ב. ג' ב' ואין לי אלא צרתה צרת צרתה מנין ת"ל לצרור ולא לצור, כבר הובא בהגהות הגר"א דר"ת והרמב"ן ל"ג ליה, וכ"כ בשם ריב"ן ובה"ג והרי"ף, ובפשוטו נחלקו בזה ר"י ור"א י"ג א' וכמ"ש הראשונים ז"ל, ולכאורה גם הדרשא דלצרור ולא לצור צ"ב, דבפשוטו לצרור דמתרגמינן לאעקא לה, אין שייך לומר בו לצור, אלא הול"ל לצרה, מיהו אם צוררים הם לכם מתפרש גם מלשון צרור כספו, שע"י שקושרים אותם יחד הם מצירים להם, לפ"ז שייך גם לשון לצור, שהכל משרש אחד שהמקום צר ולוחץ.

לא חשיבא דחווה כ"כ, ולפי' אאמו"ר שליט"א ניחא דכיון דלא חמיר איסורה כערוה, לא אסרה תורה לייבמה, דכח השליחות של לאו ועשה אין בו סרך פסול, כמו בשליחותא דערוה.

וכ"ז כשבשעת נפילה היתה צרת ערוה, אבל אם נעשית צרת ערוה לאחר נפילה, ע"י שקידש היבם את אחות צרתה, בזה לא נאסרה הצרה כמ"ש אאמו"ר שליט"א שם מדברי הראשונים והאחרונים ז"ל דמדאורייתא חזיא נמי לייבום, ולפי הטעם דהתורה לא דחיא לחדא ניחא בפשיטות שזה נקבע בשעת מיתה, ואף לטעמא דאיסור הצרה משום דשליחותא דערוה קעבדה, היינו שבכה"ג לא נתנה תורה מצות ייבום בצרה, אבל אם כבר נתחייבה ביבום, לא פקעה ממנה המצוה מפני סרך שליחותא דערוה, שהרי איסור כח הערוה אינו איסור גמור, אלא זוהי סיבה שלא יותר איסור אשת אח, אבל לאחר שכבר הותר אינו חוזר לאיסורו, ונמצא שיש לאסרה רק מפני שליחות הצרה שהיא ערוה, ואין בזה כדי לאסור, ולעומת זה אם מתה הערוה, הרי הצרה נשארת באיסורה כיון שלא חל עליה מצות ייבום כלל, מיהו מדב"ש י"ג ב' יש ללמוד דכל שלא היתה בדין ערוה בבית המת לא מיקריא צרת ערוה, אע"פ שברגע המיתה חל איסור אחות אשה, ואינה ניתרת ליבם, אלא די"ל דשאני התם שהיתר אשת אח חל תחלה, כדי שיוחל לחול עליה איסור אחות אשה, ולשון הגמ' ל"ב א' דאיסור אשת אח לא פקע כיון שכשיפקע לא תוכל להתייבם משום אחות אשה, ולכן צרתה מתייבמת לב"ש דחשיבא שליחותא דאשת אח בלבד, וכמו בקידש אחותה לאחר נפילה של זו.

שו"ר דהטעם שכתבנו בטעמא דקרא אין לו מקור בגמ', ואילו טעמא דסרך ערוה מתפרש כן בגמ', ולכן אין להמציא רעיונות חדשים בטעמא דקרא.

ולפמשנ"ת לקמן סק"י מהא דלר"ע חייבי לאוין פוטרין צרותיהן, ולרבנן יש ענין

לשון המשנה כשם שצרת בתו פטורה כך צרת צרתה פטורה, מבואר דעיקר החידוש הוא בצרת צרתה, אבל הצרה עצמה פשיטא שאינה ניתרת בנפילה שני', ואע"פ שמצינו שאיסור אשת אח של הראשון כמתבטל ע"י אישות השני, כגון לר"ש באשת אחיו שלא הי' בעולמו, או לרבנן אליבא דר"ל שהאחין קיימי על הצרות באיסור אשת אח, וממילא גם על זו שנתייבמה, ומ"מ מותרת להם בנפילה שני', וכן אם גירשה היבם והחזירה, ג"כ מותרת לאחין ואע"פ שהי' עליה איסור אשת אח גם מן הראשון, מ"מ אשה שנאסרה לייבום בנפילה ראשונה, אינה ניתרת בנפילה שני', שאין הייבום נעשה בשליחותו של האח שנאסר בה, ולכן בנפילה שני' אינו יכול לייבם את האישות הזו שהיא המשך אישותו של ראשון, ואפשר דמה"ט אפקיה רחמנא לאיסור צרה בלא תקח לצרור לומר שהיא נעשית כערוה לנפילה שני', ולא רק כביטול המצוה בנפילה זו, שאז היתה ניתרת בנפילה שני'.

ויש לעי' מ"ט דר"י י"ג א' דמצריך קרא לצרות צרותיהן ולא מפיק להו מסברא כרב אשי, ויעוי' בריטב"א שם דר"י נמי מודה לסברא דרב אשי, אלא דמסמיך ליה אקרא, ואמנם ודאי דר"י נמי מפרש דהיינו טעמא דקרא דלצורר, ולא משום בתו אלא משום דבמקום ערוה דצרת בתו קיימא, אבל משמע דצריך פסוק לזה, ולכאורה אליבא דרבי ח' ב' אף ר"י מודה דא"צ קרא, דכיון דקושטא הוא שאין לו ליקוחים בצרת בתו, ממילא גם צרתה מתמעטת מולקחה, וכן פרש"י ח' ב' אליבא דרבי, אבל לרבנן דצרת בתו נכללה באיסור בתו, כמו צרת אחות אשה באיסור אחות אשה, הי' מקום לומר שלא החמירה תורה שיהא בה כח ערוה לאסור צרתה, כיון שאין איסור ערוה שבה איסור עצמי, ולבתר דגלי קרא דלצורר שאסורה, ש"מ שהיא עצמה כערוה חשיבא, ושפיר י"ל דהיינו איסור אשת אח.

והדברים מתיישבים לפמש"פ סק"א מדברי אאמו"ר שליט"א דאיסור צרת בתו

ובתו' ב' א' ד"ה עד כתבו לפרש דבעינן מנה"מ על עד סוף העולם, וצ"ע למה לא הביאו הברייתא שם לבאר דצרות צרותיהן ידעינן מהאי קרא גופיה, ועוד דר"י הו"ל לפרושי היכי משמע מהאי קרא טפי מצרות צרותיהן, אם באמת יש סברא לחלק ביניהם, ואם ס"ל שאין לחלק ביניהם היינו דרב אשי, ועוד דרב אשי אמר צרה מ"ט אסירה דבמקום ערוה קיימא, והול"ל צרת צרה מ"ט אסירה, דזו טענה פשוטה יותר, וע"ש בתו' מ"ש בזה, ועו"ק דהא לרבי ח' ב' ע"כ צרות צרותיהן ועד סוף העולם תרוייהו מסברא דר"א נפקי, ולמה לא נאמר כן לרבנן, אבל לרב יהודה ל"ק, דודאי לרבי דקרא קאמר דיבום דוקא היכא דאי בעי האי נסיב כו' ממילא מתמעטין כולן בשוה, אבל לרבנן דאיסורה מלא תקח לצרור דערוה, י"ל דבצרה לא מיתסרא, ורש"י י"ג א' פירש דאצרת צרה בעינן מנה"מ, וצ"ל שהתו' נדחקו ליישב הגירסא, וכבר כתב הרמב"ן דליתא בנוסחי דווקני.

בתו' מ"ד א' ד"ה אלמה, הקשו צרת צרה היכי משכח"ל, ולכאורה לצרור דר"י אינו מיותר, אלא דמשמעותיה אף צרות הרבה, וכן צ"ל לפרתו', דאיצטריך דר"י לצרת צרת צרה, וזה משכח"ל רק אם המייבם נשא אשה האסורה לו, לתירוץ תו' שם, ובעיקר תירוץ יש לדון דהא לר"ש חייבי עשה ול"ת אינן מתירות צרותיהן היכא דנעשו שתי האחיות צרות זו לזו בנפילה, אבל להסוברים דא"צ קרא לצרת צרה, מעיקרא לק"מ.

לשון המשנה וצרות צרותיהן אט"ו נשים קאי, ולר"י דתרוייהו מלצורר ניחא טפי דמייחסים כל הפטור לערוה, אבל לרב אשי הי' ראוי לפרש וצרות צרותיהן שהצרות פוטרות את הצרות שלהן, ולפ"ז אין רבנות כ"כ בעד סוף העולם דמשמע שכח הערוה פטור עד סוף העולם, אבל אם כל צרה פוטרת צרתה אין חידוש בסוף העולם, ולא משמע דרב אשי מפרש לשון צרות צרותיהן בע"א, ועי' להלן.

לשון המשנה אפי' הן מאה צ"ב דמה חידוש יש יותר במאה, הרי כל ערוה פוטרת צרתה, ונראה דכיון דתנא דמתני' נקט שהט"ו נשים הם הפוטרות את כולן, שייך לומר דיותר יש חידוש במאה, ואמנם האמת שכל ערוה פוטרת צרתה, ולא מכח ערוה הראשונה, אבל כיון שהדברים נראין כך, שייך שפיר לשון אפי' שהרי נגרם ע"י ערוה אחת פטור למאה צרות, אבל חלות הפטור הוא שכל ערוה פוטרת צרתה, ולא שהראשונה פוטרת מאה.

ומהא דהשווה הכתוב כל הצרות בלצור, וכן מסביר דרב אשי, מסתבר לומר שגם צרת ערוה חיוב כרת שבה הוא משום אשת אח, דודאי כח הערוה פוקע מהצרת צרה, (לכל הפחות כאחות אשה כשמתה אשתו), וכיון דאיסור כרת שבה משום אשת אח, ה"ה בכולהו, ואמנם גם באשתו שמתה נשאר איסור אשת אח בלבד, מיהו מהא דאשכחן ל"ב א' דהוה סבר התנא מעיקרא דבמתה אשתו משתרי בנפילה שני', ואפ"ה צרות צרותיהן ידע דאסורות, שמעינן שעדיין משום איסור בתו דנפילה ראשונה אסירי, והיינו משום דלעולם הייבום מתייחס גם לשליחותא של האח הראשון, ויש לדחות דס"ד שאחות אשה שמתה חשיבא מכאן ולהבא למפרע כהיתה ראוי' לייבומי של זה, ואם מתה האחיות שנפלה לייבום י"ל דידע התנא שהצרה אסורה, וכמשנ"ת בזה לקמן סק"ו ע"י"ש.

ג' ב' ע"ס הגמ' ובתו'

ג. ג' ב' ואין לי אלא הן צרותיהן מנין כו', לכאורה לא הו"ל לתנא להאריך וללמוד תחלה שאר עריות לערוה עצמה, ואח"כ לצרתה, אלא הו"ל לאתויי בחדא מחתא שאר עריות מנין לכל הדינים שבאחות אשה, בין לערוה עצמה בין לצרתה, אלא מפני שרוצה התנא לדון בשש עריות, ששם הנדון רק על הצרה, להכי פלגינהו הכא בתרתי.

משום דשליחותא דבתו היא, וס"ד דבנפילה שני' פקע ענין שליחותא דנפילה ראשונה, ואפשר דאה"נ לפי האמת אסורה משום אשת אח הראשון, והו"ל כאשת אחיו שלא הי' בעולמו שפוטרת צרתה, אבל אי לאו קרא ס"ל לר"י דהיינו מפרשים שהאיסור שבה פקע בנפילה שני', ואע"פ שלא פקע לגמרי, לא תאסור צרתה, והכי משמע לישנא דלא איצטרך קרא לאסור הצרת בתו בנפילה שני', אלא לאסור צרת צרתה דהיינו צרות הרבה, וכן במתני' קתני כשם שצרת בתו פטורה, וכן פשוט לרב אשי דצרת בתו גופה ודאי ערוה היא, (וגם הי' מקום לומר שאינם שוות כיון שמכח יבום היא באה לבית זה וצרתה עיקר הבית, וזה לסברא שני' שהוזכרה בסק"א, דבזה ס"ד שאין פגם אם רק הערוה אסורה).

ואפשר דר"י ידע מעיקרא דהאיסור משום אשת אח בלבד, ומ"מ כיון דהצרה היתה ראויה להתייבם י"ל דבנפילה שני' פקע ממנה קצת חומר האיסור לענין שלא תפטור צרתה, דומה קצת לדברי ר"ש בנפילה שני', דה"נ הרי אישות הראשון מתבטלת לרשות השני, ולא אלים כח איסור אח הראשון לבטל כח זיקת הצרה שמכח האח השני, דלגבי השני הראשון כמאן דליתיה דמי, ונהי דלא מהני לצרה עצמה כיון שהיא אשת הראשון, אבל לגרע בכח אשת השני הו"א דלא פטרה.

והגרע"א ז"ל [נדפס ג' ב'] הקשה למאי איצטרך קרא לצרת צרה, והביא מרש"י ח' ב' שכ"כ אליבא דרבי, ובאמת הן הן דברי רב אשי, ואליבא דרבי גם רב יהודה מודה, וכמשנ"ת, והקושיא היא רק מ"ט דר"י דלא אמר כרב אשי, [וכן קשה לגרסת הספרים שלנו דבברייתא מיייתי להו מלצור ולא לצור, אבל בפשוטו רב אשי מפרש דאסמכתא בעלמא הוא, וכ"נ מפרש"י י"ג א', אבל בתו' ב' א' פירשו דר"י ור"א מפרשי רק טעמא דעד סוף העולם], וכבר נתבאר בזה לעיל.

דר"ש, דהתם משני בתים, וכאן שתייהם מבית אחד וכל אחת עושה שליחותא דחברתה, אפ"ה לא ניהא ליה לרש"י לפרש ענין הצרה בזיקה, אלא מחיי האח, ולכן פירש דאיסור צרה הוא משום אשת אח.

ופשטות הדברים שהתנא הוסיף הא דאין צרה אלא מאח, ללמד דכל העריות שלא

במקום מצוה ג"כ מותרות, דלא נימא כיון שעריות אלו אפשר להם להנשא לאחים צרותיהן אסורות אף בנישואו לאחרים, והוצרך לפרש זה כלפי מה שאמר דשש עריות לא דמו לאחות אשה, וע"ז מסיים דאחות אשה גופה דוקא במקום מצוה פוטר צרתה, ולפ"ז אין כאן נתינת טעם אלא כלל קאמר, וכ"מ בריטב"א בשם ר"י.

עיקר הדבר שפרש"י דאיסורא דצרה משום אשת אח הוא, כבר נתבאר לעיל סק"א ב' דכ"ה פשטות הדברים דצרותיהן וצרות צרותיהן איסור אחד להם, וכולהו משום אשת אח, והא דאמרינן ח' א' דצרת ערוה לא צריכא קרא היינו משום דכרת דסוף עריות קאי נמי אלצור דאחות אשה, אבל לא אמרו בגמ' טעמא דקרא אם הכרת משום אשת אח או מענין ערוה דאחות אשה, ולקושטא דמילתא דדוקא במקום מצוה אסורה מובן דהכרת משום אשת אח, וג"ז בכלל קרא דכל אשר יעשה וגו', ואם נימא דחייבי לאו ועשה אין בהם כרת אע"פ שאין בהם מצות ייבום, ניהא טפי דאיצטריך כרת דעריות על צרת ערוה, אע"פ שאיסורה משום אשת אח, מ"מ לא סגי בביטול המצוה לחייבו כרת.

שם תוד"ה מה, וא"ת מה לאחות אשה שכן בידו לרבנות כו', לכאורה י"ל דאחות אשה לא מיקרי בידו לרבנות, כיון שכל אשה נוספת אוסרת אחיות אחרות, ואינו כמוסיף איסורין מכח אחד, שהאיסור הוא מכח האשה הזו, ולא מכח האשה הראשונה, אבל אשת אח כל אשה נוספת אסורה מאותו כח שהראשונה אסורה.

שם מכאן אמרו חכמים כו' וצרות צרותיהן כו', אי לא גרסינן בברייתא צרות צרותיהן מנין, א"כ פשטות הברייתא כרב אשי, שהרי מכאן אמרו גם דין צרות צרותיהן בלא דרשא, ומזה נשמע דגם לרב יהודה שמעינן מלצור סברא דרב אשי, ולא איסור מחודש בצרות צרותיהן, וכן צ"ל לפרתו' ב' א' שהרי הברייתא כוללת עד סוף העולם.

שם יכול שאני מרבה אף שש עריות כו', בתו' כתבו דהו"מ למימר יכול שאני מרבה אף שלא במקום מצוה, ויש לעי' דע"ז לא הוה משני מידי, דהא הני אפשר להם להנשא לאחין, ולכאורה נראה דלרבנות שלא במקום מצוה בט"ו נשים אין מקור, כיון דקרא מיירי במקום מצוה, אבל בשש עריות ס"ד דכיון דאיתקשו כל העריות בחד קרא, אית לן לאשכוחי גונא לקיומי בהו ריבויא דלצור, ובהו לא מיתוקמא אלא שלא במקום מצוה, [ע"י ח' א' אתיא בהיקישא], ודחי דהני מעיקרא לא דמו לאחות אשה, כיון דלא משכח"ל בנשואה לאחין, ולכן אינם בכלל ההיקש, והטעם משום שאין צרה אלא מאח, דהיינו במקום מצוה, וכ"כ בתו"י דס"ד למילף ט"ו נשים שלא במקום מצוה, משש עריות, ושש עריות משום דאיתקשו כל העריות וכמש"כ.

שם שאין צרה אלא מאח, פרש"י שאין איסור צרה אלא באשת אח, כיון שחייב כרת בצרה הוא משום אשת אח, דכיון שנפטרה מייבום נשארה באיסור אשת אח, ולכן בנשואות לאחרים ליכא איסורא כלל, וכ"כ הרשב"א, ולכאורה הלשון מתפרש שאין מושג צרה אלא מאח, דכיון שזקוקות יחד מכח האח הו"ל צרות זו לזו גם עכשיו, מכח הזיקה לייבום, ושלא במקום מצוה שכבר נתפרדה חבילה אינה נקראת צרתה, כמו בנתגרשה דלא דיינינן שתחשב צרתה, (ועי' י"ג ב' לב"ש דלא נעשית צרה לאחר מיתה אע"פ שזקוקות יחד, כיון שלא היתה בגדר צרת ערוה מחיים), וכנראה לא ניהא ליה לרש"י לפרש הכי לרבנן דס"ל אין זיקה, ואמנם לא דמו לזיקה

ח' א' ע"ש הגמ' ובתו'

ד. ח' א' ומ"ש ערוה דלא צריכא קרא כו', יעוי' בתוד"ה כי וד"ה ואילו, ויש לפרש תוכן הדברים דרבא ה"ק כי איצטריך קרא למיסר צרה, היינו קרא דלצורו בצירוף קרא דעליה שמפרש דאיסורא דלצורו נאמר במקום מצוה, כדמפרש בסמוך במקום עליה הוא דאסירא כו', ואין כאן טעות בהבנת דברי רבא, אלא שאם מתייחסים לקרא דעליה לבתר דידעינן קרא דלצורו, נמצא שעליה בא להתיר שלא במקום מצוה, אבל אם מתייחסים לתרווייהו כאחת לא תקח לצורו במקום עליה, נמצא שהפסוק בא ללמדנו איסור צרה במקום מצוה, ולא משום דאיצטריך ללמדנו שלא ידחה האיסור מפני המצוה, אלא דעיקר האיסור נאמר רק במקום מצוה, וכן רב אשי ביאר דמתני' קמ"ל איסור צרה במקום מצוה, מהני תרי קראי דלצורו ועליה.

ואם מפרשינן דלפי האמת איסור כרת דצרה הוא משום אשת אח, ניחא טפי, דרק בגלל שפוטרו צרותיהן חל איסור כרת, ולא שייך כלל לומר דצרה נמי כל"ת שיש בו כרת, אלא דד"ז ידעינן רק לבתר עליה.

שם ב' א"ל רמב"ח לרבא אימא ערוה גופיה שלא במקום מצוה תשתרי כו', לכאורה קושייתו דנימא שאיסור אחות אשה נאמר רק לענין ייבום, [כענין מצוה הבאה בעבירה לצורו לאחותה], אבל לא נלמד מזה שכל פרשת עריות נאמרה רק במקום מצוה, דרק כשהגדון אם מצות ייבום דוחה ערוה וצרתה, שייך לומר מה מצינו באחות אשה, אבל לעקור עיקר פרשיות עריות מפשטה, לא שייך ללמוד מהא דאשכחן שואשה אל אחותה מיירי במקום מצוה.

שם א"ל צרה תוכיח כו', יש לשאול הרי איסור צרה הוא משום אשת אח, ולכן לא שייך שלא במקום מצוה, א"נ כיון שזקוקין יחד ושליחותא דערוה עבדה, אבל לענין ערוה גופה אין סברא שיהא במקום מצוה חמור יותר, וי"ל דלפ"ז נימא

שגם איסור אחות אשה הוא רק בצירוף אשת אח, שלא החמירה תורה בעונש אחות אשה משום ערוה דגופה לחוד, אלא שביטלה מצות ייבום, וממילא קיימא באיסור אשת אח.

שם תוד"ה למישרי, וא"ת להנהו שינויי כו', בפשוטו י"ל דתרת"י ש"מ, דכיון דידעינן דקרא מיירי במקום עליה, ליכא למיגמר מיניה שלא במקום מצוה, וביאר בקרן אורה דכונתם להקשות דנימא איפכא דשלא במקום מצוה שתיהם אסורות, ובמקום מצוה רק הערוה אסורה, וליכא למימר א"כ לא יאמר עליה, דהא איצטריך שלא ידחה עשה דייבום לל"ת שיש בו כרת, שו"ר שכ"ה בהדיא בתו' הרא"ש.

והנה לעיל ג' ב' דאמרינן בבריתא יכול שאני מרבה אף שש עריות כו' מבואר דממעטינן שלא במקום מצוה משום דלא אשכחן אלא דומיא דאחות אשה שאפשר להנשא לאחין, וכמ"ש תו' דה"ה דהומ"ל יכול שאני מרבה שלא במקום מצוה, וכמש"פ רש"י בהא דאין צרה אלא מאח, וש"מ דלבתר דידעינן דקרא מיירי במקום מצוה לית לן לחדש שלא במקום מצוה כלל, דיש סברא לומר שאין צרה אלא באיסור אשת אח, והא דאמרינן הכא ואימא איפכא היינו כיון דאיכא קרא בהדיא לומר דאיכא גונא דרק חדא אסירא, ולא ידעינן מאי ניהו, יש סברא לומר דרק שלא במקום מצוה אסירא, אבל אם ידעינן דקרא במקום מצוה, צריך רא"י לחדש דה"ה שלא במקום מצוה, אבל מ"ש תו' דילפינן לה מויבם ויבמה צ"ב דכיון דלא דרשינן ולקח ולקחה, היכי שמעינן מויבם ויבמה להתיר צרה שלא במקום מצוה, [ועתו' הרא"ש בזה], וגם בברייתא הנ"ל מבואר דלאו מהאי קרא ילפינן לה.

בפלוגתת ב"ש וב"ה בצרות, י"ג ב'

ה. י"ג ב' מ"ט דב"ש כו', יעוי' בתו' וברמב"ן דמסתבר טפי לדרוש לצורו לענין צרת ערוה, ובאמת אם ב"ש כר"ש ס"ל, ודרשי לצורו לצרות בזיקה, ודאי דפשוט טפי למידרשיה לצרת ערוה,

אסורה, ואפשר לומר דר"ש לשיטתו דיליף מולקח ולקחה כדרכי ח' ב', וכיון דקושטא הוא דלא מצי נסיב האי והאי, ממילא אין כאן מצות ייבום, אבל אם ילפינן מדרשא דלצורו שייך לומר דסו"ס לא הואי צרת ערוה, כיון דלא חל איסור אחות אשה כשהיתה צרתה, מיהו לפ"ז צריך לקבוע דמ"ד אאחע"א חייב לסבור כר"ש בדרשא דלצורו, ול"מ כן, ועי' תו' הרא"ש בשמעתין ובתו' ל"ב א'.

בעיקר דברי רבא נראה דמשום הני טעמי ס"ל לב"ש דאין לדרוש לצורו לאסור צרת ערוה, וכמ"ש הראשונים בשם הראב"ד, אבל אין הכונה דלא יתכן לאסור צרת ערוה כיון שעדיין לא חל עליה איסור אחות אשה, דכיון שבאמת היא צרת ערוה שפיר נאסרת, אע"פ שמכללי אין איסור חע"א לא הוצרכנו לגדר האיסור הנוסף, אלא ב"ש ס"ל דכיון שלא הוגדרה כצרת ערוה לא מסתבר לכללה בקרא דלצורו, ולפ"ז י"ל דבהא פליג ר"ש וס"ל דכיון דסו"ס הו"ל אחות אשה שייך בה דין צרת ערוה, וע"ע מש"כ לקמן ע"ד התו'.

שם כיון דלא אתי איסור אשת אח וחייל אאיסור אחות אשה הו"ל צרת ערוה שלא במקום מצוה ושריא, צ"ב דאטו מצות ייבום תליא באיסור אשת אח, הרי המצוה היא להקים לאחיו שם, וכיון דאשת אחיו היא, חשיב שפיר במקום מצוה, תדע שהרי על האחין מוטל מצות ייבום גם בערוה עצמה, ונראה דלענין דרשא דלצורו הדין נקבע כשהוא אח יחיד, דאם בכה"ג אין לאסור צרת ערוה, ש"מ דליתא לדרשא דלצורו, וממילא אף בדאיכא עוד אחין לא דרשינן הכי, ויש לפרש הטעם דכיון דאליס כח אחות אשה כולי האי שאין איסור אשת אח חל עליה, א"כ מעיקרא ידעינן דלא שייכא מצות ייבום באישות זו, והו"ל כאילונית אליבא דרבא שאינה אוסרת צרתה, שו"ר שכ"כ הרמב"ן י"ב א' לדמות הא דב"ש לאילונית מה"ט עי"ש, מיהו אפי' אם חל אשת אח על אחות אשה שייך לחשבו שלא במקום מצוה, והא דתלי לה באאחע"א אפשר דהיינו רק לצד דאשת אח קדים, אבל לצד דאחות אשה קדים

מלמדרשיה לצרת ערוה בזיקה, ולא מצינו אלא ר"ש ורבי דקים להו צרת ערוה מקרא אחרינא, וממילא מייתר להו לצורו, אבל להעדיף למדרשיה לצרת ערוה בזיקה לא מסתבר כלל, דיותר הואי צרת ערוה בגדר לצורו, מצרת ערוה שמבית אחר.

שם מכל דאיכא פנימית ואמר רחמנא לא תהי', יש לפרש דקרא כללא קאמר דלעולם החיצונה לא תהי' לזר, ונפ"מ בין בצרת ערוה בין בשעה שנעשו צרות זו לזו, דכל שידוע מי החיצונה לא תהי' לאיש זר, ולאפוקי בשעה שנעשו צרות זו לזו בזיקה, דכיון ששתיהן שוות אינו יכול ליקח אחת מהן כדר"ש, ואם אחת ערוה עליו הרי צרתה מתייבמת כדתנן אחותה כשהיא יבמתה או חולצת או מתייבמת, דלעולם החיצונה מותרת ביבום, והפנימית אסורה וה"ה כששתיהן יחד פנימיות בשווה, וניחא בזה דקרא טעמא קאמר, ולא לאפוקי דלא נדרוש גזיה"כ אחר.

שם ואידך חוצה החוצה לא משמע להו, אפי' אי בעלמא דרשינן חוצה החוצה הכא שאני, לדרשא דארוסה ג"כ ראוי למכתב החוצה דמשמע החיצונה, דאי הוה כתיב חוצה הוה משמע לחוץ כדמתרגמין לברא, וכפשטיה דקרא, ולכן אין לדייק מהחוצה לאתווי בדאיכא פנימית, (וגבי יוסף דכתיב וינס ויצא החוצה, ולא כתיב חוצה או לחוץ, י"ל דקמ"ל שיצא לרחוב העיר בלא בגדים כדי להתרחק מהנסיון, ולא ה' די לו ביציאה לחוץ שהוא חצר ביתה, ובשבחו דיבר הכתוב והוסיף החוצה, כמו שאמרו בירושלמי דלשאולה לאוסופי אתא), וב"ש אפשר דס"ל דארוסה וצרת ערוה מחד משמעות הלשון איתרבו, דכל שיש לה קצת זיקה ונקראת חיצונה אם מפני שאינה נשואה או שאינה קרובה ליבם, לא תהי' לאיש זר, וכיון דהחוצה מיותר דרשינן מנייה גם ייתורא דה"א.

שם רבא אמר טעמייהו דב"ש משום דאאחע"א כו', הקשו תו' לקמן ל"ב א' דהא אשכחן דר"ש ס"ל אאחע"א ואפ"ה מודה דצרת ערוה

דאם לב"ש מאמר לא הי' קונה קנין גמור היתה צריכה חליצה מדרבנן, ובעלת המאמר גט וחליצה, וה"נ מסתברא דסתמא דמתני' אתיא אף כר"ש ורבי.

מיהו הערוני דאכתי ממ"נ א"צ חליצה דאם מאמר קונה קנין גמור לחומרא הו"ל אחות אשתו, ואם אינו קונה קנין גמור הו"ל צרות זו לזו בזיקה, ואמנם אפשר לחדש דכדי שלא יאמרו דמאמר קונה קנין גמור מדסגי בגט הצריכה חליצה, והצריכו נמי לצרתה משום לתא דידה, כענין שאמרו כ"ט א' לענין איסור מצוה לר"ש, מ"מ הו"ל לגמ' לפרושי ענין זה, שא"א לומר שזה דבר פשוט דבכה"ג צריכות שתיהן חליצה לר"ש.

ובעיקר הקושיא י"ל דלא נחתו בגמ' להא דב"ש כר"ש ס"ל, כיון דלא תליא ד"ז בפלוגתייהו דהכא לגבי ב"ה, והרי הדין אמת דהא דאשתו עמו הוא משום דס"ל מאמר קונה מדאורייתא, ושפיר סתמו בגמ' דכל פלוגתייהו בהדי ב"ה בהא תליא, ולא הוצרכו לבאר דב"ש לשיטתם בעלמא יש להם עוד טעם לפטור השני, כיון דלא נחתין למידע טעמייהו דב"ש בעלמא, אלא לבאר הפלוגתא שהביאו במשנתנו, ולא נחתה מתני' לדין צרת ערוה שכבר הוכרע דלא כב"ש.

שם תוד"ה דלא, וי"ל דאיסור אחות אישה מיתלא תלי כו' הלכך לא פקע, פשוט דכונתם להעתיק לשון הגמ' שנאמר אליבא דר"ש, וחסר הסיום כדאמרינן לקמן לר"ש או דממילא מובן, מיהו אליבא דר"ש אמרינן דצרתה פטורה בכה"ג, ואפשר לומר דהיינו לשיטתו, ועמשנ"ת בזה לעיל, ובתו' הרא"ש כתב דטעמייהו דב"ה משום דערוה דאשת אח שלא פקעה ג"כ פוטרת צרתה, וכ"מ בתו' ותו' הרא"ש ל"ב א', וברש"ש כתב דטעמייהו דב"ש משום דאשת אח מנפילה זו לא חשיבא ערוה לפטור צרתה, ואפשר לומר דמחיים לא הי' איסור אשת אח מוחלט, ורק לאחר מיתה כשלא פקע נעשה איסור אשת אח, ולכן לא

אפי' חל עליה איסור אשת אח שייך לומר דמעיקרא לא קיימו לייבום, וכיון דלכל הצדדין לא מסתבר למידרש לצרור לא דרשינן ליה להכי, אבל למ"ד אחע"א ודרשינן לצרור היכא דאשת אח קדים, תו לא מפקינן מדרשא זו היכא דאחות אשה קדים, כיון שאין זו טענה החלטית רק סיבה שלא לדרוש לצרור, אבל אם דרשינן ליה בחד גונא, מקיימינן ליה בכולהו גווני, וכבר נתבאר עיקרי הדברים בספר אאמו"ר שליט"א עי"ש.

ולפ"ז נחא דבב"א ג"כ ס"ל לב"ש דצרת ערוה מותרת, דכיון שלא היתה כאן אישות הראוי' לייבום הו"ל שלא במקום מצוה, ורק בקדם איסור אשת אח בעינן לטעמא דאחע"א, ועוד דדין צרת ערוה הוא אף בנפלה פחותה מבת ג', דלאו באיסור ביאה תליא מילתא, וכיון דרק מחוסרת זמן דינה כגדולה, ולשון התו"י דמשמע דליבא נתחדש דין צרת ערוה לב"ש בב"א צ"ע, דודאי פשטות הדברים שאין שום איסור צרת ערוה לב"ש, כפשטות המשנה והברייתות וכדרשא דרשב"פ, וכ"מ בתו' ובראשונים דלב"ש אייתר לצרור לכדר"ש, שו"ר בתו"י הנדמ"ח נוסף בדיבור הסמוך לגמגם בפי' זה דסתמות הדברים דלב"ש אין שום איסור בצרת ערוה, ונקטו כן עיקר.

במ"ש תו' דלב"ש דרשינן לצרור לכדר"ש, הקשה הגרע"א ז"ל דסוגיית הגמ' כ"ט א' ב' משמע דבנפלו לאח אחד שתי אחיות בזא"ז וקדם ועשה מאמר בראשונה, השני' תצא משום אחות אשה מפני שמאמר קונה הראשונה, ומשמע שאם לא הי' קונה הראשונה, היתה השני' צריכה חליצה, ואמאי הרי נפלו כאן שתי אחיות ולר"ש שתיהן פטורות, ומבואר מזה דפשיטא לי' להגרע"א ז"ל דלר"ש אפי' עשה מאמר באחת מהן, עדיין השני' פטורה, והראשונה יוצאה בגט, ולפ"ז מתני' דפליגי ב"ש וב"ה דלא כר"ש ודלא כרבי ח' ב' דסבר כר"ש, ובפשוטו לחומרא סברי ב"ה דמאמר כקונה קנין גמור, ואינן כצרות זו לזו, ולכן השני' צריכה חליצה מדרבנן, והראשונה גט וחליצה, וכדתנן במתני', וא"כ שפיר אמרו בגמ'

וטעמייהו דב"ה אפשר לומר דאיסור אשת אח שאינו עתיד לפקוע ג"כ מבטל מצות ייבום, וכמ"ש תו' ותו' הרא"ש, ואפשר לומר דכיון שבאמת יש כאן הפגם של אחות אשה, סגי בזה לאסור צרתה, אע"פ שלא נצטוו על איסור זה.

והיכא דנשא חי ואח"כ נשא מת, י"ל דלמ"ד אאחע"א ה"ה דהו"ל כלא נצטוה על מצות ייבום במצב זה של אחות אשה, והו"ל כשלא במקום מצוה, שמאותו טעם שאאחע"א אין ציווי חל על איסור, ואפשר לומר דלישנא בעלמא הוא כיון דלא מייקיים דרשא דלצורר בנשא מת תחלה, מסתבר לן שאין לדרוש כלל לצורר, כיון שגם בנשא חי יש סברא דהו"ל כשלא במקום מצוה, אבל למ"ד אחע"א ודרשינן לצורר, תו לא מפקעין נשא חי תחלה מדרשא דלצורר, דשפיר י"ל דחשיב מקום מצוה, כיון שהיא אשת אחיו, (ע"כ הוספה).

ל"ב א', בדין מתה הערוה לאחר נפילה מהו איסור הצרה

ו. ל"ב א' תנא הא תנא ברישא והך חזיא להיתירא כו', נראה דהא דחזיא להיתירא היינו דוקא במתה אשתו של החי, אבל במתה אחות אשתו שהיא אשת המת פשיטא ליה לאיסורא, כמו בכל צרת ערוה דאע"פ שמתה הערוה הצרה אסורה, אבל במתה אשתו של החי ס"ד דמכאן ולהבא דיינינן ליה כאילו ה' ראוי מעיקרא לייבם את הערוה מעיקרא, דכיון שהשינוי המתיר נעשה במייבם ולא בנשות המת ס"ד דחזר להתירו הראשון, כמו ביבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה לקמן מ"א א', אבל שינוי שנעשה בנשות המת א"א לדון בו כאילו היו ראויות למפרע.

ולפ"ז אין לדקדק מהס"ד דהתנא דאיסור צרה הוא מכח הערוה, מדחזינן במתה אשתו שאחותה מותרת, דהא התם אף הערוה עצמה סבר דמותרת, ולעומת זה במתה הערוה סבר דצרתה אסורה, וע"כ שזהו דין מיוחד במתה אשתו

חשיבא צרת ערוה מחיים, [וכ"נ בקושית תו' י"ב א' ד"ה צרתה, דאיסור הממאנת כנעשה לאחר מיתה, כמו בקידש אחיו את אחותה שצרתה מותרת מדאורייתא, וצריכה חליצה], ויש לפרש דב"ש וב"ה פליגי אם יש לדרוש לצורר בכה"ג, כיון שאין זו סברא מוחלטת דחשיב שאינה צרת ערוה, וכ"כ הרמב"ן דפליגי אם לצורר גלי גם בכה"ג, א"נ דכי פקע איסור אשת אח חייל איסור אחות אשה גם בצרתה, ולשון זה ק"ק דהא מבואר בדר"ש ל"ב א' בברייתא ובגמ' דאיסור אשת אח לא פקע, ויש לפרש הענין כמ"ש בתו' הרא"ש דחשיבא ערוה כיון שרובץ עליה גם איסור אחות אשה, ואף אם האמת דאיסור אשת אח נשאר במקומו, מ"מ כח האחות אשה גורם האיסור.

(הוספה), עוד בביאור הא דאמרינן טעמייהו דב"ש משום דאאחע"א, ולכאורה צ"ב נהי מפני שא"צ לצוות על האיסור הנוסף בדבר שבלא"ה אסור, ומה"ט באיסור מוסיף או כולל שצריך לצוות מפני המוסיף אחע"א, וא"כ כאן נהי דלא חל איסור אחות אשה, אבל במציאות ודאי שיש כאן גם הפגם של אחות אשה, ואם רצון התורה שלא ייבם צרת אחות אשה, הרי יש כאן גם הפגם הזה, וי"ל דאפ"ה אין העובר על מצוה שנצטווה בפירוש כעובר על מצוה שלא ציוו עליה, דסו"ס אין המרד גדול כיון שלא נצטוו ע"ז בפירוש, אע"פ שהאיסור מובן מהענין של המצוה כשאין איסור קודם ולפ"ז כשמצות יבום באה לדחות איסור שלא חל על איסור, יש יתרון למצוה שנצטוו עליה לדחותה, ואמנם ידענו שהענין של האיסור קיים, מ"מ אין ברשותנו שלא לקיים מצוה שנצטוו עליה בהדיא, בגלל איסור שלא נצטוו עליו, ומה"ט אין עונש על איסור שלא חל על איסור, כיון דסו"ס לא נצטוו עליו ואינו מורד גמור, והיינו דקאמרי ב"ש דלכן במצב של אשת אח מחיים לא ה' איסור אחות אשה בדרגת ציווי, וא"כ בדין הוא שיהא נדחה מפני מצות ייבום, ובפרט שאין זה ודאי שתהא אשתו קיימת בזמן המיתה.

קודם שמת המת, דהו"ל צרת ערוה, וה"נ מסתברא דאין לפרש קרא דלצרוור אלא כשהיו צרות ממש, אבל עכשיו שהוא מת אינם צרות כלל, וגריעי מלצרוור דר"ש, כיון שרק אחת מהן זקוקה לייבום, ובגוונא דר"ש שנפלו משני בתים שתייהן זקוקות לייבום, וכן פשוט לרמב"ן ורשב"א וריטב"א י"ג ב' דלכ"ש אינה נעשית צרת ערוה כשפקע איסור אשת אח וחילל איסור אחות אשה, וגם לפי' תו' שהעתיקו כלשון הגמ' דהלכך לא פקע, מ"מ ההיתר הוא בגלל שמחיים לא הי' עליה איסור ערוה, דמצד האשת אח היתה ראוי' לייבום, ואם לאחר מיתה ג"כ נעשית צרת ערוה, בדין הוא שתאסר הצרה מכח הערוה, וכ"כ הגרע"א בתשובה תנינא סי' ק"ט בשם תו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה [ותו' הרא"ש ד"ה אלא] ששם כתבו דצריכה חליצה מדאורייתא, וכתב דה"ה דחזיא לייבום מדאורייתא.

ובב"מ סו"ס קנ"ט כתב דבכה"ג שקידש את אחותה אפי' מדרבנן צרתה מתייבמת, דלא אמרו תו' דצרתה חולצת אלא כשייבם אחותה, דהו"ל כצרת קרובת חלוצתו, אבל כשקידש אשה מן השוק לא נאמר ד"ז, וכ"מ בלשון תו' הרא"ש ח' א' דשריא לגמרי, וכן בתו"י י"ג ב', וכן בתשובת הרשב"א ח"ו סכ"ה, דבכה"ג מודו ב"ה לב"ש דצרתה מתייבמת, וכתב הרשב"א שכ"מ בירושלמי פרק ד' אחין, [והוזכר שם דאלת"ה נמצאת עושה צרה לאחר מיתה], ולכאורה מהא דחוזרת להיתירה הראשון לרב מ"א א' יש ללמוד שאין זו כצרת ערוה, שהרי הערוה עצמה אין איסורה איסור עולם, ואמנם כעת איסורה איסור כרת, אבל אין לקשר איסור זה לצרתה, כיון שגם בעצמה אינו מוחלט, ועדיין ייבום שייך בה.

ועיקר הדבר דשתי יבמות בבית אחד זו מתייבמת וזו אינה עולה לייבום מצינו בחיבי לאוין ועשה, דאם בעלו לא קנו ואפי"ה צרתה מתייבמת, כדאמר י"ב א' במחזיר גרושתו היא חולצת וצרתה או חולצת או מתייבמת, אלא דהתם הערוה עצמה

שנעשה השינוי במייבם, ומכאן ולהבא נעשה כראוי למפרע.

וכ"מ בתו' ל' א' ד"ה ונאסרה, דלמ"ד נשואין מפילין אם מתה אשתו של שני קודם מיתת הראשון הרי אחותה מותרת, דדוקא לגבי הצרה של אשת המת אמרינן נשואין מפילין, אבל שינוי שנעשה במייבם אינו שייך לנשואי המת אלא שעת נפילה קובעת, וכמו במתו בניו של מת קודם מיתתו דלא אמרינן נשואין מפילין, (מיהו אם נעשית חמותו של חי לאחר שגירשה אחיו, י"ל דלכו"ע לא אמרינן נשואין מפילין כיון שלא היתה חמותו בשעה שהיתה אשת אחיו, אע"פ שעכשיו איגלאי מילתא שהיתה צרת חמותו, כיון שבאותה שעה לא היתה חמותו, והערוני לזה ליישב מש"כ דא"כ משכח"ל חמותו ממאנת למ"ד נשואין מפילין, ואמנם אין זו קושיא כיון דתנא דריש פרקין סבר מיתה מפלת, מ"מ קושטא הוא דבכה"ג לא חשיבא צרת חמותו, אפי' למ"ד נשואין מפילין, דהו"ל כקידש אחותה לאחר נפילה שאין צרתה אסורה, וכ"ש הכא שקידש בתה אחר שמיאנה ועי' לקמן ס"ד סק"כ עוד בזה).

ח' א', בהא דנעשית ערוה לאח"מ אינה פוטרת צרה

ז. ח' א' אלא כי איצטרך עליה היכא דנשא מת ומת ואח"כ נשא חי, מבואר כאן דמדאורייתא נדחית היבמה ופטורה מן החליצה ומן הייבום, [ואע"פ שלרב מ"א א' יכולה לחזור להיתירה היכא דלא נדחית מהאי ביתא, מ"מ היכא דנדחית פקעה זיקתה, ואפי' לא נדחית כ"ז שאשתו קיימת לא מהניא חליצתו כלום], וערשב"א מ"א א' שהאריך בזה.

והקשו בתו' הרא"ש ותו"י היכי מיתוקם קרא בכה"ג, הרי צרתה לא היתה צרת ערוה ובדין הוא דשריא ליה, ותירצו דאה"נ לפ"ז מתפרש עליה לגבי הערוה עצמה, בנשא מת ומת ואח"כ נשא חי, וקרא דלצרוור מיירי בנשא חי

בחייבי לאוין שאפי' אם עדל'ת אין מתירין אלא ביאה ראשונה, דחזינן שמצות ייבום אינה עוקרת שאר דיני ערוה כערוה אשת אחיו, ולכן לר"ע דחייבי לאוין לא תפסי קידושין הו"ל כחייבי כריתות שאף ביאה ראשונה אין בה קיום המצוה לקחתה לו לאשה, וזהו שכתבו הראשונים ז"ל דגלי רחמנא בעריות וה"ה בחייבי לאוין, מיהו למסקנא דרבא ח' א' לא איצטריך קרא לחייבי כריתות, ומ"מ שפיר ילפינן דמבואר בקרא דבמקום עליה לא תקח.

ובירושלמי ה"א אמרו דר"ע מפרש דלרבנא נקט קרא עליה באחות אשה דאע"פ שיש היתר לאיסורה אינה מתייבמת, וכ"ש שאר עריות אפי' חייבי לאוין לר"ע, [ובירושלמי אמרו בהדיא אלמנה לכה"ג לר"ע, ואע"פ שאינו ממזר לר"ע ולר' סימא], ואפשר דר"ע יליף לה מהא דפוטרות צרותיהן, דכיון דחזינן שאם מקצת מן הבית אינו ראוי ליבם זה שוב אינו במצות יבום בכל הבית, ואע"פ שאין בצרה כח ערוה, מ"מ בטלה ממנה המצוה, כ"ש שיש לפטור חייבי לאוין שאין בהם תפיסת קידושין, דגריעי מצרת ערוה, ולפי' זה למדנו מדר"ע דפטור צרת ערוה אפי' בדרשא דלצורו אינו משום דהויא כערוה, אלא מפני שאין היבם ראוי ליבם בית זה, וממילא הו"ל באיסור אשת אח, וע"ע לקמן סק"י.

ושמעתי להעיר מהראי"פ נ"י דמוכח מדר"ע שפטור צרה אינו משום דהויא כערוה, שהרי אם היבם ה"י פצו"ד ולמת היו שתי נשים אחת כשרה ואחת גיורת, הרי הדין דכשם שהכשרה פטורה כך צרתה פטורה, ואטו נימא שהגיורת נעשית קצת ככשרה ולכן אסור ליבמה, וכן בממזר שיש לאחיו שתי נשים אחת כשרה ואחת גיורת ומוכח מזה שאין החסרון מפני שהערוה גורמת פגם בצרתה, שאין תגרום בה הכשר, א"ו החסרון במצות ייבום כיון שאין כל הבית ראוי.

ולשון הגמ' חייבי לאוין כחייבי כריתות דמי, משמע כמ"ש בתו' הרא"ש בשם הר"מ

צריכה חליצה, הרי"ף [ד' ב'] כתב דצרת שניות מתייבמת, והריטב"א והנמו"י כ' א' כתבו מירושלמי דאיסור מצוה ואיסור קדושה צרתה מתייבמת וממתני' דקא פסיק ותני ל"ש אלמנה מן האירוסין ול"ש אלמנה מן הנשואין יש ללמוד דינם שוה שהם צריכין חליצה וצרותיהן מותרות, ומלשון הגמ' כ' א' כל שאיסורה איסור ערוה הוא דאסירא צרתה כו' צרתה לא אסירא, ג"כ יש לדקדק דצרת חייבי לאוין מתייבמת ואפי' דאלמנה לכה"ג, ועי' לקמן סק"ק י"א דכ"נ בכריתא כ' ב'.

בהא דחייבי לאוין לר"ע פטורין מחליצה בתו' ובראשונים ט' א'

ח. ט' א' והרי איסור מצוה ואיסור קדושה דפליגי ר"ע ורבנן, לשון הגמ' ע"ט ב' דלר"ע חייבי לאוין כחייבי כריתות דמי, וחייבי כריתות לאו בני חליצה וייבום נינהו, ומבואר מזה דפוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן כחייבי כריתות, דאל"כ אכתי לא דמו לחייבי כריתות, וכ"מ לדרשא דרבי, ולא פליגי בדעת ר"ע, [וכ"מ בתו' י' א' ובתו' הרא"ש כ' ב' ובראשונים], והקשו תו' מנין פשיטא לן דאין עדל'ת לר"ע, הרי לכו"ע עדל'ת שאין בו כרת, [ולר"ע נמי בלאוין דלאו דשאר, עי' ע"ט ב'], ואם ר"ע דריש כרבי דבעינן שיהא לו ליקוחין בשתיהן נוחא, [ועי' תו' הרא"ש בזה], אבל אם דריש מלצורו י"ל דלא אימעטו אלא חייבי כריתות (משום) דאין עדל'ת שיש בו כרת, והראשונים ז"ל תירצו דמשמעות הפרשה שיקחנה לו לאשה, וכיון שאין קידושין תופסין בה לא מיקיימא בה מצות ייבום כלל אפי' בביאה ראשונה, ואכתי קשה דהא גם בחייבי כריתות מצרכינן מיעוטא אם ה"י הדין שעדל'ת שיש בו כרת, ולא ממעטינן ליה מדכתיב ולקחה לו לאשה או לקחת את יבמתו, [וערמב"ם פ"ו ה"ח ט' ובמ"מ שם], וי"ל שאם ה"י הדין דחייבי כריתות מתייבמין, היתה המצוה נותנת לו תפיסת קידושין כמו באשת אחיו, אבל לבתר דמצינו שאין כח המצוה גובר בחייבי כריתות, ממילא נקטינן

לממזרים, ואם נחלק בחלל היינו מפני שגרופה עצמה מותרת בתרומה, ולכן שייך לומר שרק ע"י ביאת האיסור מתחלל, אבל פשטא דקרא שבגרופה יש פגם עצמי כמו בממזרת ובכל ענין בנה פסול לכהונה, שו"ר באב"מ סי' קע"ד הביא בשם שעה"מ להסתפק בייבום דממזר או ממזרת אם הולד ממזר, ועיי"ש במגיה על האב"מ, שו"ר בקרן אורה כ"א א' כתב דבממזר פשיטא ליה דהוי ממזר כמו גר שנשא ממזרת, אבל בפסולי כהונה נוטה להכשיר, ולפ"ז אין לומר דפשיטא לן אליבא דר"ע שלא ניתנה מצות ייבום להרבות ממזרים בישראל, דהא בממזרת איכא מצוה, ויש לחלק, מיהו אם הי' הדין שחייבי כריתות מתייבמין י"ל שהי' דינם כאשת אח שפקע האיסור במקום המצוה וכמש"כ לעיל.

כ' א' כלל לאיתויי מאי, שם תניא ר"י מחליף
ט. כ' א' מתני' כלל אמרו ביבמה כל שהיא איסור
ערוה לא חולצת ולא מתייבמת, פרש"י צרתה
וכ"ש היא, והקדים לפרש כן מפני שבגמ' אמרו
לאיתויי או למעוטי צרת איילונית, ולכן פירש
דרישא כוללת גם דין הצרה, אבל קשה דהא סיפא
דקתני [כל שהיא] איסור מצוה ואיסור קדושה
חולצת ולא מתייבמת קאי רק על הערוה עצמה,
וצרתה מתייבמת כדאמר י"ב א', וא"כ איך אפשר
לפרושי רישא דעיקרה משום צרתה נשנית,
[ואמנם התם אין לאו על היבם אלא על הבעל,
מ"מ האיסור של מחז"ג חמיר מאיסור לאו, וכן
ראי' מסוטה דצרתה מתייבמת לר"ח י"א א', והיא
עצמה לכאורה אם בעלו לא קנו], [שו"ר בריטב"א
בזה], ונראה דמתני' מתפרשת לומר דכל העריות
דינם שוה, ולא נחית תנא לאשמועין פרטי דיני
העריות שכבר נשנו בפ"ק, אלא ה"ק כלל אמרו כל
העריות דינם שוה שפטורין מחליצה וייבום, ואתא
לאיתויי כל אלו שהוסיפו בגמ' ט' א' ב' לכל חד
כדאית ליה, ואתא לאיתויי נמי צרת איילונית או
למעוטי, ואפשר נמי דלר"ע דאין קידושין תופסין
בחייבי לאוין הו"ל כולוהו בכלל איסור ערוה, עי'
סוטה י"ח ב' דר"ע משוי ללאוין כערוה, ועכ"פ

דר"ע מקיש אנוסת אביו לאשת אביו, ונהי דאפקה רחמנא מעונש סקילה, מ"מ לענין תפיסת קידושין וממזר ושאר מילי מדמינן להו, ואמנם אשת אביו לא משכח"ל במצות ייבום, מ"מ ילפינן דלכל הדינים כעריות דכרת דמיא חוץ מעונש סקילה, דמשמע דלא שמעינן ליה דאמר דחייבי לאוין לאו בני חליצה וייבום ניהו אלא דאמר דחייבי כריתות דמו לכל דבר, ויש לפרש כמ"ש בירושלמי דנקט קרא האיסור באחות אשה לרבותא דיש היתר לאיסורה, ואח"כ מקשינן חייבי לאוין לחייבי כריתות, ובחייבי לאוין דלאו דשאר למ"ד דלר"ע קידושין תופסין בהן, ה"ה דעדל"ת כמבואר בגמ' ע"ט ב'.

בקידושין ס"ז ב' אמרינן דמאחות אשה ילפינן
שאין קידושין תופסין בחייבי כריתות
ופרש"י מדכתיב לא תקח, ולפ"ז י"ל דמש"ה
נאמר לצרור ועליה גבי אחות אשה לומר דתליא
בתפיסת קידושין.

לכאורה הי' מקום לומר דר"ע לטעמיה מ"ד א'
דהכתוב קרא חלוצתו ביתו, ולכן אין
שייך חליצה במקום שאין קידושין תופסין, אבל
בגמ' סנהדרין נ"ג א' נקטינן דר"י כר"ע ולא
שמעינן דסבר כותיה בדין חלוצה, ועוד דאם מצות
ייבום היתה דוחה כל העריות, הרי הי' דינם כאשת
אח דיש לו בה ליקוחין מכח המצוה ונעשית
כאשתו.

בפשוטו נראה דהמייבם ממזרת בכח של עדל"ת
ונתעברה בביאה ראשונה הולד ממזר,
דעדל"ת דייבום אינו מקוה טהרה לממזרים, וכן
במייבם גרופה הולד חלל, כמו שפשוט בממזר
שמייבם בת ישראל דהו"ל כחלל שמייבם כשרה,
דאין הולד כשר, [ועי' בספר אאמור"ר שליט"א
מכות ב' א' שכתב לדקדק מלשון הגמ' ומה
המחלל אינו מתחלל דמשמע שהעבירה גורמת
החילול, וכשביאתו בהיתר כגון במצות ייבום לא
יהא הולד חלל, ובפשוטו אין לחלק מחלל לממזר,
והא ודאי שאין מצות ייבום מקוה טהרה

האיסור דרבנן, ומה שנמסרו בכלל יחד היינו לומר דלפעמים הערוה סיבה להתיר הייבום.

שם גמ' ואיכא דאמרי כו', עמשנ"ת במתני' דלגרסא דידן פליגי לישני אם איילונית כערוה חשיבי, ולגרסת הרמב"ן והרשב"א מתפרש בע"א.

שם תניא ר"י מחליף איסור מצוה אלמנה לכה"ג כו', בסנהדרין נ"ג ב' אמרינן דר"י סבר כר"ע דחייבי לאוין כחייבי כריתות ופטורין מן החליצה ומן הייבום ולדבריו דת"ק קא"ל, ונראה דגם לר"י איכא איסור לאו דחולצת דהיינו פצוע דכא דלאו דשאר ניהו, ומפרש דזהו איסור מצוה שאמרו, ומה שתפס בלשונו אלמנה לכה"ג זהו לדבריו דת"ק, ולכאורה לדברי ר"י אין נופל לשון קדושה על פצוע דכא כמו שמתפרש לת"ק על אלמנה לכה"ג, ומ"מ קא"ל לת"ק דאף לשיטתו יש לפרש לשון מצוה על הדאורייתא מקדושה על הדרבנן.

כ' א' בשלמא מן הנשואין כו', ובדברי הרמב"ם דחייבי עשה לחוד אם בעלו קנו

י. שם בשלמא מן הנשואין עשה ול"ת כו', מבואר כאן דלכו"ע חייבי עשה ול"ת טעונין חליצה, דלא הדרו בגמ' ממאי דקאמר קפסיק ותני, ולמסקנא כתבו הראשונים ז"ל בשם בה"ג דמיתוקמא דרשא דר"ג א"ר בחייבי עשה ול"ת, [וכ"כ תו' לקמן ב' ד"ה גזירה גם בחייבי עשה לחוד], ואם נימא דר"ג גופיה אמר לה אחייבי לאוין כאסמכתא בעלמא, אבל ידע דהטעם משום גזירה ב"ר אטו ב"ש, ועיקר דרשא לחייבי עשה ול"ת, ניחא סוגית הגמ' דממעטין חייבי כריתות מואם לא יחפון משום דלא תפסי קידושין, ולא האריכו במה שיש לדחות דחייבי לאוין גרידא לא יתכן למעטם מואם לא יחפון, וכמשה"ק תו', ובדוחק יש ליישב גם לס"ד דמשמע ליה קרא דואם לא יחפון למעט כל חייבי לאוין, כיון שאינם ראויין לקחת לאשה, אלא לביאה ראשונה בלבד, אבל אין זו טענה קיימת רק ליישב הא דסתמו בגמ' לס"ד.

תוכן המשנה להשוות כל שהוא איסור ערוה לכל דיניהם, ולא לאשמועינן דאיסור ערוה פטורה מחליצה, וזו כונת תו', ובתו' הגירסא כל שאיסורה איסור ערוה וכמ"ש הב"ח וכ"ה ברי"ף ובמשניות, ולפ"ז קאי בהדיא גם על הצרה שאיסורה מחמת הערוה, משא"כ לגירסא שהיא איסור ערוה, וכן ביארו בתו' הרא"ש ובתו"י ותו' מהר"ם הנדמ"ח.

אבל הרמב"ן והרשב"א מפרשים דלאיכא דאמרי מתפרשא מתני' כל שהיא איסור ערוה לא חולצת ולא מתייבמת, שהכלל הזה נאמר רק לגבי הערוה עצמה, ולמעוטי צרת ערוה שאינה בכלל הרישא, אלא יש ערוה שצרתה מתייבמת, וזה היפך מהמשמעות ללישנא קמא שהכניס בכלל מתני' כל דיני הערוה בין לגבי נפשה בין לגבי צרתה, ובל"ב מפרש דלישנא דמתני' מיירי על הערוה דוקא ולא על צרתה, וניחא בזה דל"פ לישני אם איילונית בכלל ערוה היא, ועי"ש ברשב"א דגירסא שלפנינו היא כגרסת ר"ח דלפ"ז פליגי לישני אם איילונית בכלל ערוה, ושם הקשה לגר"ח דבמתני' לא קתני דין הצרה, וכקושית תו', שוב נתבאר עוד בכ"ז לקמן ס"ב ס"ק י"ד עי"ש.

שם איסור מצוה ואיסור קדושה כו', לענין צרותיהן כבר נתבאר לעיל סק"ז דצרותיהן מותרות, וכ"ה בלשון הגמ' כאן הא לא איסורה איסור ערוה צרתה לא אסירא, והיינו דמתייבמת, ובכלל זה גם איסור מצוה וקדושה, והא דנקטה מתני' שניות תחלה י"ל משום דדמיון לעריות, והי' מקום לאסור צרותיהן מדרבנן, וכן איסור הייבום שבהם פשוט טפי לאסור מדרבנן, כיון שאין להתיר ביאה ראשונה טפי מביאה שני, ור"י סבר איפכא דאיסור דאורייתא חמיר טפי ויש לשנותו תחלה.

שם אחותה שהיא יבמתה כו', נראה דג' דינים אלו נמסרו בקבלה, וזהו ששנינו כלל אמרו כו', ונחלקו ר"י ורבנן בביאור לשון איסור מצוה, ונחלקו ר"ש ורבנן אם מדאורייתא כשנפלו שתי אחיות אין מתייבמות, ורק כשאחת מהן ערוה על היבם מותרת אחותה, או דכלל זה נאמר על

כשאינן חייבים עצה ההוגנת לו ולה דנשאר דני החליצה בכל פרטיהם, וכח הזיקה הוא מקידושי המת שעדיין בעלותו עליה שלא תעזוב ביתו, וכן מצינו בספק סוטה שחולצת דבר תורה מפני שצריכה גט מהבעל, [עי' ב"ק ק"י ב' אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה], ולכן כל שקידושין תופסין בה נמשכת אישות המת לאחיו השני, ואמנם חייב להוציאה, אבל זיקה זו לא פקעה בכדי, אבל כשאין קידושין תופסין בה לאח זה, אין כח באישות המת להקנותה לו, ולכן אין לה זיקה כלל, ומש"ה לר"ע חייבי לאוין כחייבי כריתות כיון דלא תפסי בהו קדושין.

ומה"ט כל שעולה לחליצה צרתה מותרת, דכיון שאישות המת נמשכת לבית אחיו, שפיר דיינינן בכל אחת דינה בפ"ע, וכל שראוי לייבום תתייבם, אבל כשאישות המת אינה יכולה להמשיך באחת מהן כלל, בזה חידשה תורה דאף בצרתה לא תמשך.

בספיקת המל"מ אם יש חיוב כרת בחייבי עשה ול"ת

בדין חייבי לאוין ועשה או חייבי עשה לחד דאסורין בייבום מדאורייתא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, ומוכח בגמ' כ"א א' דאם בעלו לא קנו, כתבו בשם המל"מ לדון אם חייבין עליה כרת, או דכיון שעולה לחליצה מדאורייתא משמע שאין עליה איסור כרת, ובתו' הרא"ש ג' ב' כתב בהדיא דחייבין עליה כרת, וכן הוכיחו מדברי הרמב"ם פ"ד מממרים דסוטה ספק חייבין עליה כרת, אע"פ שחייבת חליצה, וכ"נ בראשונים ז"ל בסוגיין שדנו אם חליצתה מדאורייתא, ומשמע קצת שלא דנו אם חייבין עליה כרת, ולצד דחליצתה דרבנן הרי ודאי דחייבין עליה כרת, מיהו יש לשאול למה אינה פוטרת צרתה מייבום כדין חייבי כריתות, ולמה צריכה חליצה.

והנה דין חליצה כבר נתבאר לעיל דכל שקידושין תופסין בה נשאת וזקוקה מכח קידושי

הרמב"ן הזכיר חייבי לאוין ועשה כגון אלמנה מן הנשואין לכה"ג או מצרית ראשונה גרושה לכהן הדיוט, ומשמע דלא פסיקא ליה דין חייבי עשה לחד, אבל הרשב"א ד"ה ובהאי פירושא] הוסיף א"נ חייבי עשה לחד, דביאה ראשונה נמי אסורה שאין עשה דוחה עשה, ואפשר דהרמב"ן מספק"ל כיון דלא מצינו בגמ' אלא לאו ועשה, שמא לא סגי בעשה דמצרי ואדומי שהאיסור הוא בלאו אלא שבא מכלל עשה, ובכהן גדול הוי עשה שאינו שוה בכל.

והרמב"ם בפ"ו הי"א כתב דגם חייבי עשה אם בעלו קנו, ומיעט רק אלמנה מן הנשואין לכה"ג דהויא לאו ועשה, וביאר אאמור"ר שליט"א דיש לחלק בין עשה דמצרי ואדומי שאין בו צד מצות עשה [שכולו רק ל"ת ואדרבה י"ל דקיל קצת מלאו כיון דאפקיה בצד ההיתר] לעשה דכה"ג שכשלוך בתולה מקיים מצוה, מיהו לא מצינו ברמב"ם שיהא בכללן גם מצרית ראשונה גרושה לכהן הדיוט, וא"כ י"ל שמיטע רק חייבי עשה לחד כסתמות לשון הרמב"ן, אלא שלא מצינו מפורש דעשה כזה קיל משאר עשה, ומ"מ מצטרף בהדי ל"ת, [שו"ר בב"מ סי' קע"ד ס"א בכ"ז עיי"ש], ושם ס"ל דנהי דאין עשה דוחה עשה לכתחלה, מ"מ אם בעלו קנו, ורק בל"ת ועשה לא קנו, וכן ראיתי בשם הנו"ב, ועמשה"ק ע"ז אאמור"ר שליט"א מדברי הטור והגר"א, וכן מסברא דאינו בדין שיועיל קנינו באיסור, וכ"כ בתו' הרא"ש כ' ב' ד"ה גזירה דמצרית ואדומית אינן עולין לייבום מדאורייתא וצריכין חליצה מדאורייתא, וכ"מ בתו' שם.

יש לעי' מה שייך חליצה במקום שאין מצות ייבום, וכי שייך לומר ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה, הרי אם חפץ אינו מייבם ואם בעל לא קנה, וי"ל דעיקר ענין חליצה הוא הפקעת הזיקה, וכענין שחזינן קדושין ג' ב' שאמרו בגמ' ואימא ה"נ שתועיל חליצה באשה כמו גט, ואמנם לא כל פרטי החליצה שייכים כשאינו רשאי לייבם, מ"מ נשארה צורת החליצה בכל האופנים בשוה, כמו

המת, וזיקה בכדי לא פקעה, וכמו שהזכיר הרמב"ן אפשרות דמסברא קים לן כן, ועכ"פ למאי דאייתר יבמתו ודאי ניהא לפרש הכי ריבויא דיבמתו, ונמצא לפ"ז שאין חיוב החליצה לבטל אפשרות היבום, אלא גם כשאין אפשרות יבום שייך חיוב חליצה, דסו"ס זכה בכח הזיקה שבה, ולא חל האיסור כרת מכאן אשת אח לבטל הזיקה, כיון שמצד האשת אח ראוייה היא לו, ורק מכיון שהוא כהן גדול אינו מצווה בייבום, ובכח"ג לא פקעה הזיקה כיון שאיסור אשת אח כמתחדש אח"כ חשיב, דבתחלה קובעין אם יש כאן מצות יבום וחליצה, ואחר שנקבע שאינו ראוי לייבום כאילו חל כעת איסור אשת אח, משא"כ בחייבי כריתות קודם איסור אשת אח של נפילה זו, [או של איילוניות], דלא הי' כאן מקום מצוה ששייך לומר שכאילו ראוי ההיתר לחול וחוזרת ונאסרת, דלעולם יש להתייחס לזיקה שמכח המת כאילו עבר היבום וקדשה ואם בלא איסור אשת אח תפסו בה קידושין, הרי הזיקה ג"כ כקידושין, כיון שמבחינת האח ראוי' אישות זו לייבום דהיינו תפיסת קידושין, ואמנם התורה אוסרת הייבום מסיבה אחרת, וממילא לא קבעה היתר לאשת אח, אבל זה דין שנקבע אחר שכבר תפסה הזיקה לקדשה ליבם.

ומה"ט נמי אינה פוטרת צרתה כיון שמכח הזיקה נמשכת אישות הראשון לשתייהן, ולא ממעטינן אלא זו שאסורה משום עשה ול"ת, ודמאי קצת להותרה ונאסרה שלא חל על צרתה שום דינים, וה"נ אין פטור צרה אלא כשאיסור הערוה גורם להפקיע הזיקה, דבזה אמרינן שנפקעה הזיקה מכל הבית, אבל כשהזיקה קיימת אלא שאחת מהן אסורה, בזה אין אחת קשורה בחברתה, - גרסת הגר"א [בשו"ע סי' קע"ד ס"א] בתוספתא בד"א באשה שאין לו בה קידושין אבל באשה שיש לו בה קידושין צרותיהן חולצות או מתייבמות.

והוספה, מיהו אכתי קשה אם איתא דבחיבי לאוין ועשה חזר איסור כרת של אשת אח, דכיון שאם בעלו לא קנו, נמצא שאין כאן מצות ייבום וחייבין עליה כרת, א"כ הדין נותן שבנפילה שני' תפסור עצמה וצרתה מן החליצה ומן הייבום, שהרי היא באיסור כרת אצלו מכאן האח הראשון, והו"ל כאשת אחיו שלא הי' בעולמו שפוטרת צרתה בבית המייבם, ואמנם א"א לשנות במתני' דחייבי לאוין ועשה פוטרת צרותיהן וצרות צרותיהן, כיון שבנפילה ראשונה חולצת וצרתה אף מתייבמת, אבל אכתי כיון דבנפילה שני' פוטרת צרתה, א"כ הו"ל להזכיר בגמ' או בראשונים דאיכא נמי פוטרת צרותיהן בט"ז נשים או יותר בחייבי לאוין ועשה בנפילה שני', ואם באנו לומר דכיון שבנפילה ראשונה הי' בה דין חליצה לא חמיר כרת דידה לפטרה בנפילה שני', על כרחינו הודינו שאין דינה ככל אשת אח שפטורה לגמרי, וממילא עדיף לומר שאין בה כרת כלל, מלחדש כרת כזה שאינו פטור בנפילה שני', וכעת ראיתי במכתב מרן זללה"ה הנדפס בדף ב' ע"א שכתב דאלמנה לכה"ג גם בנפילה שני' חולצת שיש בה היתר אשת אח בכח ולא בפועל, ומה"ט כתב שאם נצטרע בנפילה שני' יכול לייבמה, ולכאורה יש להוכיח מזה דליכא כרת.

ועוד יש לדקדק דכיון דחזינן דבקרא דאשר לא יבנה אפקיה רחמנא מכרת ללאו כמ"ש תו' י' ב', א"כ ראוי לומר שלכל חולץ מתפרש הפסוק כן, דאם איתא דלכהן גדול החולץ אלמנה מן הנשואין אמרינן ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה ולאוספי לאו קאתינן, מנלן דלשאר חולץ לא מתפרש כן, וביותר קשה שהרי כה"ג החולץ פטור את אחיו ואת צרתה מן הכרת משום דשליחותיה קעביד וקרינן בהו אשר לא יבנה בלאו לאפוקינהו מכרת, ואיך אפשר דבדידיה גופיה יתפרש לא יבנה שנשאר באיסור כרת, ומה שאמרו כ' א' ואימא חייבי כריתות כו' ומה ראית כו' היינו דלצד זה נימא דפקע איסור אשת אח אפי' מחייבי כריתות, אלא דאין קידושין תופסין משום אחות אשה, מיהו הו"מ להקשות א"כ צרת ערוה תתייבם, ועכ"פ לפי המסקנא יש ללמוד דליכא חליצה אלא היכא דתפסי קידושין וליכא כרת.

החלוצה, ועכ"פ מהני ייבום ידידה וקנאה, הרי דלא חמירא עליה מחייבי לאוין, [ומרן זללה"ה כתב בס' ק"ל סק"י לפרש דברי התו' כגון שהנולד ייבם את צרתה, [שו"ר ברש"ש שכתב לפרש לשון ייבום שבגמ' משום צרתה, וציין לדברי רש"י שלא פי' כן], אבל לפ"ז דברי התו' סתומין קצת וכמש"כ, וברמב"ן ורשב"א מפורש שייבם אותה ולו אשה אחרת, ואמנם יש לדקדק דאם לכתחלה אין ראוי ליבמה הו"ל להקשות כשייבם צרתה, אלא שלא חשו להאריך בזה], ולפ"ז מבואר דסברא דבמותר לה נאסרה אינה אוסרתו על היבם טפי מהבעל וכיון דלבעל חייבי לאוין היא ה"ה ליבם, וראי' מכאן לדברי הריטב"א, מיהו אפשר דלא אמרינן במותר לה נאסרה אלא במחזיר גרושתו וסוטה ספק, אבל במקדש חלוצתו לא חמיר איסוריה ומדברנן הצריכוהו חליצה לר"ל אליבא דר"ש, או כסברת הקרן אורה דסו"ס מצאה באיסור מעט, ומה שאמרו בגמ' חייבי לאוין היינו לר' יוחנן שהאחין ג"כ קיימין בלא יבנה, וניחא בזה שלא לחדש ענין ביאה שני' בנולדו לר"ל.

ויתכן עוד דלא אמרינן במותר לה נאסרה אלא כשאירע לבעלה פגם באשתו ולא ניחא ליה להמשיך אישות כזו, אבל בקידשה מעיקרא באיסורה י"ל דשייך ייבום, וכדאמרינן סוטה ו' א' נאסרה הא אסירא וקיימא, מיהו במחזיר גרושתו אמרו בגמ' טעם זה אע"ג דאסירא וקיימא, אלא דהתם דמיא לסוטה מדקריא רחמנא אשר הוטמאה, משא"כ באלמנה לכה"ג שאין זה פגם באישות אלא מכח קדושתו, מיהו כשנאנסה מדמינן להו בגמ', וצ"ע בזה, ולפ"ז י"ל דלר"ל סברא דרבנן היא ולא דמיא למחזיר גרושתו, ולא יהא ראי' ממשמעות הגמ' כהריטב"א ודלא כהרשב"א והמ"מ, שהרי הבאנו מהרשב"א גופיה שכתב דאם בא עליה הנולד אחר קידושין קנאה, ופוטרת צרתה מאחין שנולדו קודם חליצה, ומהראשונים שלא הזכירו טעמא דבמותר לה נאסרה נראה דאיסור דלא יבנה כחייבי לאוין בעלמא דמי, דאין זה קלקול באישות

והלום ראיתי בקרן אורה י"א א' שהביא ראי' מפורשת מהגמ' שם דאף במקום שאין עולין לייבום ליכא כרת, דהחולץ ליבמתו וחזר וקידשה צריכה חליצה מן האחין, וכתבו תו' דאינה מתייבמת משום דבמותר לה נאסרה באסור לה לא כ"ש, וסברא דאורייתא היא כדאמרינן שם ב' במחזיר גרושתו ובסוטה ו' א', והדין נותן שאם בעלו לא קנו, וכ"כ במ"מ פ"ו ה"ג וכ"מ מדברי הרשב"א כ' ב' דמוקים יבמתו למחזיר גרושתו שאינה עולה לייבום ועולה לחליצה, וכ"כ הב"ש סי' קע"ד סק"ד, ואם איתא דכל שאינה עולה לייבום ואם בעלו לא קנו קיימא עליה בכרת, היכי אמרינן באוקימתא דרבינא דדוקא עמד אחד מן הילודים וקדשה אין לה עליו כלום כרבנן דר"ש, אבל אחד מן הנולדים שצריכה ממנו חליצה ה"ה שאם קידשה קדושו קידושין, הרי בהדיא שאינה עליו בכרת, מדתופסין בה קדושין, ואע"פ שאינה ראויה לייבום ואם בעלו לא קנו.

ואמנם לדעת הריטב"א שם דינה כחייבי לאוין דביאה ראשונה מותרת מדאורייתא ואם בעלו קנו, וכמשנ"ת לקמן סק"י י"ז, ולפ"ז אין ראי' משם לחייבי לאוין ועשה, אבל להרשב"א והמ"מ דלא קנו מוכח כאן דלא הויא בכרת, ועמש"כ לקמן דמסתברא דגרעא מחייבי לאוין אע"פ שלגבי המותר לה הויא רק חייבי לאוין, מ"מ כיון שהחסרון במצות ייבום שאין ראוי לבעל לקיימה, וממילא אין ראוי להמשיך אישות כזו, הדין נותן דמדאורייתא לא חזיאלייבום, והריטב"א כ"כ גם במחזיר גרושתו דביאה ראשונה מותרת מדאורייתא.

שו"ר דלאו ראי' היא דבהדיא אמרו בגמ' י' ב' דלר"י חייבי לאוין היא וחייבי לאוין בני חליצה וייבום נינהו, ומבואר מזה דאע"פ שנאסרה במותר לה, מ"מ לא חמירא מחייבי לאוין ומהני נמי ייבום מדאורייתא, וכמ"ק בתו' שם ד"ה לפי שסתמו דשריא לנולד ולא פירשו שייבם צרתה ומשמע שייבם אותה, וכן ברמב"ן ורשב"א בהדיא דהנולד לאחר קידושי החולץ יכול לייבם

וחזינן ליה כנעשה כהן גדול לאחר הנפילה, ובזה כתבנו דלא חזר איסור כרת.

והנה המקדש אחות זקוקתו נאסר בזקוקתו באיסור כרת דאשת אח, כדמשמע פשטות הדברים דהותרה ונאסרה היינו שנאסרה באיסור אשת אח, ולא משום איסור אחות אשה לחוד, וכמש"פ אאמו"ר שליט"א ברך מ"א ע"א בראיות, ולע"כ [ועמשנ"ת בזה לקמן ס"ג סק"ח], ואם קידשה לאחר שחלץ ליבמתו או שחלצו לה אחיו לר' יוחנן לא חזר לאיסור כרת, [עמש"כ ס"ג סק"ט בזה], ולמדנו מזה שהחליצה קובעת את היבמה ברשות האחין, וכ"ז שלא קיימו בה המצוה יכולה לחזור לאיסורה, וכן אם ייבם אחת מהן, וקידש אחיו את אחותה של הצרה, אין הכרת של אשת אח חוזר עליה, כיון שכבר קיימו בה המצוה בשליחותה, והלום ראיתי בספר אאמו"ר שליט"א נ"ב א' שכתב שגם אחר חליצה חוזר הכרת, וצ"ת.

ועיקר הענין שיש ביאה שאינה קונה ואין חייבין עליה, מצינו בקטן בן ט' שנים שבא על יבמתו, ובביאת מעוברת, ובביאת שוגג לכל חד כדאית ליה ולע"כ, ויש לעי' מהו האיסור שיש עליו אם אינו חייב עליה כרת, ובמחזיר גרושתו וסוטה ספק שנאסרה במותר לה י"ל דאסורה לו כעין איסורו של הבעל, אבל בכהן גדול שהאיסור לייבם הוא מכח הכהונה שלו, נמצא שמצד האשת אח כהותרה לו דמיא, ולא משמע כן, וא"כ קשה דהו"ל לפרש מהו האיסור שעליו.

פשטות הדברים שאם אין קידושין תופסין ביבמה לשוק אף זו שזוקקה רק לחליצה ולא ליבום אין קידושין תופסין בה, דודאי עוברת בלאו כשנשאת לאחר, וממילא קיימא בלא תהי', וכ"מ מדסבר רבא כ' ב' דמצות חליצה כמצות ייבום, וש"מ שזיקה לחליצה כזיקה ליבום, וק"ק בתו' הרא"ש ל"א ב' ד"ה שמא שכתב דזו שזוקקה לחליצה לחוד לא קרינן בה לא

המתאלא איסור אשת אח בלא חומר כרת, ולכן אם בעלו קנו.

ולאאמור אין לנו מקור מכאן דהיכא דאם בעלו לא קנו דפקע איסור כרת, שהרי כאן הדין שאם בעלו קנו, ולכן קידושיהן תופסין בה, (מיהו בגמ' אין הכרע גמור דקנו דאיכא לאוקומה לענין צרתה ערש"ש).

ומ"מ נראה פשטות הדברים דכל שיש בה זיקה אין בה כרת, דכמו שהחולץ ליבמתו פטור מכרת אע"פ שאין בו מצות ייבום, יש ללמוד מזה שהזיקה ליבם היא דמפקעת איסור אשת אח, שהרי החליצה עצמה אינה קנין, וע"כ דגילתה תורה שאין האיסור חוזר משבטלה המצוה, כיון שהחליצה מרשות היבם נעשית, ואין אישות המת חוזרת לאסור כאן, ואי לאו דשליחותא דכולהו עבדי, הוה מפרשין דאיגלאי מילתא שהזיקה היתה רק ליבם זה וליבמה זו, והיינו דקאר"י שהזיקה היתה לכולם בשוה, וע"כ דשליחותיהו קא עבדי, וכיון שהמצב של זיקה מפקיע כח אשת אח, ראוי לומר שגם הא דקיימא לחליצה פטורה מכרת, דסו"ס יש עליה זיקה, ואע"פ שאם בעלו לא קנו, מ"מ זיקה יש כאן, וזיקה כעין ארוסה דיבם חשיבא, ואין חילוק בזיקה אם רשאי ליבם, דהמציאות של זיקה היא כעין תפיסת קידושין, ובזה הא דקיימא לחליצה שוה להא דקיימא לייבום, וקרינן בה לא תהי' לאיש זר, וה"נ מסתברא דיבם שנתמנה להיות כהן גדול לא חל עליו איסור כרת, אע"פ שאם קידש אחותה איכא עליה כרת, דקידושי אחותה מפקיעין הזיקה, אבל כאן כיון דקיימא זיקה אע"פ שאם בעל לא קנה, מ"מ כח הזיקה מפקיע ממנה איסור כרת.

ולפ"ז א"צ לפרש דאיסור אשת אח של אותה נפילה אינו פוטר צרתה אע"פ שהוא בכרת, אלא דכרת נמי ליכא, וכמו שביארנו דענין הזיקה והחליצה הוא משום דקידושין תופסין בה, ולכן נשאר בה הזיקה מכח קידושי הראשון,

בביאה וחליצה של אלו, וזוהי יש להקשות דהא אפשר לקיים שניהם בייבום הצרה, [שור' בקרן אורה שהקשה כן עי"ש], ואפשר לומר דא"נ הו"מ למימר דבלא"ה צריך לומר דלצדדין קתני, מיהו אפשר דייבום צרה אחרת כקיום מצוה אחרת דמי ולא מיקרי אפשר לקיים שניהם, כמו שאין שי"ך לומר בציצית שיתעטף בבגד שאין בו צו"פ, דסו"ס גם יבום הערוה בכלל המצוה, ואם מקיים המצוה באשה אחרת לא חשיב קיום במצוה של זו, ואמנם עיקר המצוה להקים לאחיו שם אבל גם ייבום האשה מצוה, (ויעוי' בתו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה דלא חשיב ביטול מצות יבמין כשמפקיע ייבום מאחת מהן כיון שמקיים בצרתה), ועוד נראה דיש יתרון במצוה ליקח אשה הרצויה לו, ולכן י"ל שאם אינו רוצה באשה זו אלא בצרתה לא חשיב אפשר לקיים המצוה בזו, כמו שאין לומר כן בבגד אחר, שאין לחיבו לישא אשה שאינו חפץ בה.

והיכא דיש אח אחר שיכול לייבם בלא דחיית הלאו, בזה ודאי י"ל דלא חשיב לגבי אח זה אפשר לקיים שניהם, דכשתתקיים המצוה ע"י אחר אין לו מצוה כלל, אע"ג דאיכא ענין שליחותא ידידה, מ"מ אין זה קיום מצות עשה, דנימא שיכול לקיימה ע"י אחיו, ולפ"ז יתכן לומר דסגי בקיום מצוה דידה להתירו בחייבי לאוין, דע"כ גם היא מקיימת מצוה, דאל"כ איך נדחה האיסור שלה בכת ישראל לממזר [שור' בזה במנח"ח מצוה א' אות ב'], מיהו י"ל שאינה מצוה כ"כ דנימא שא"א לקיים שניהם כשהיבם ייבם את צרתה, שור' בקרן אורה כ"א א' הזכיר ג"כ הנדון בצרה ובאחין, - ולשון הברייתא גבי פצוע דכא דאיכא אחין ואפ"ה קתני דאם בעל הפצוע דכא ואינך קנו, וקצת משמע דאפי' בדאיכא אח שיכול לייבם בלא דחייה קנו, אלא שיש לדחות דסיפא בדליכא אח אחר.

שם מתיב רבא פצוע דכא כו' או חולצין כו', יעוי' בהגהות הגר"א, וכבר העירו שם דבתוספתא שלפנינו בסופ"ב קתני כהגר"א וכבר"ף, ובפי"א

תהי' וקידושין תופסין בה, אלא שכ"כ באופן שייבם אחת אם נצריך חליצה לשני', וז"ל דהתם שאני כיון דידעינן שכבר ייבם אחת, ואם נימא דס"ל בכל העולין לחליצה לחוד שקידושין תופסין בהן, ניחא דפשיטא ליה בדף ג' ב' שחייבין עליהן כרת, דכיון שפקעה זיקה מכח האיסור שעליהן, מסתבר שפיר דאיכא כרת, ועיקר הסברא למיפטר מכרת הוא משום דסו"ס איכא זיקה, וכמשנ"ת.

עוד שתי ראיות נכתבו במהדו"ב בתחילת הספר בזה עי"ש, (ע"כ הוספה).

כ' ב' ע"ס הגמ'

יא. כ' ב' מתיב רבא איסור מצוה ואיסור קדושה בא עליה או חלץ לה נפטרה צרתה כו' לצדדין קתני כו', לכאורה עיקר הברייתא אתיא לאשמעינן דאע"פ שזיקתן גרועה משל צרותיהן, מ"מ מהניא ביאתן או חליצתן לפטור צרותיהן, ומיירי בגונא דהן עצמן ודאי פטורות בביאה או חליצה זו, ולכן אין זה דוחק לומר דלצדדין קתני, דאי חייבי לאוין מדאורייתא לייבום לא רמיא, הרי היא עצמה ג"כ אינה פטורה, כמבואר בסוגיין שהדין נותן דאם בעלו לא קנו, והברייתא מתפרשת באופן שביאה מועלת לה, וממילא לצדדין קתני, ויש ללמוד מברייתא זו דצרותיהן של איסור מצוה וקדושה מתייבמות, שהרי כלפי זה הוצרך להשמיענו דמ"מ מהני ביאתן או חליצתן לצרותיהן, דאם צרותיהן כמותן פשיטא דשוין נינהו, וגם הול"ל דכל אחת נפטרת בחבירתה, - סתמות הברייתא כוללת גם אלמנה לכה"ג ששנויה במתני', ובהא ודאי לצדדין קתני.

הקשה הרש"ש בהא דקתני אם בעלו קנו ומבואר בסוגיין דפוטרות צרותיהן, אמאי לא חשיב אפשר לקיים שניהם בייבום הצרה, והנה בביתא דפצוע דכא הרי שתיהן באותו איסור, וכן בפלוגתא דר"י ור"א הרי שתיהן באיסור אלמנה לכה"ג, ומה שיש להקשות זה בברייתא דאיסור מצוה ואיסור קדושה, דבפשוטו חידוש הברייתא דאע"פ שצרותיהן ראויות לייבום הרי הן נפטרות

ואפשר דמפלוגתא דר"י ור"א שמעינן דבאופן דאיתא לדר"ל אם בעלו לא קנו, דאם קנו הדין נותן שצרתה פטורה וכדלעיל בברייתא, וכיון דמ"ד אינה פוטרת סבר דלא קנו, ומ"ד פוטרת אמר טעמא משום דאתי עשה ודחי את ל"ת, ולא קאמר דהכא אע"ג דלכתחלה לא דחי כדר"ל מ"מ בדיעבד קנו, ש"מ דר"י ור"א סברי דאם איתא לדר"ל לא קנו, מזה שמעינן דליתא דרבא, ואינהו איתותבו מבריתא דר"י ור"א לא שמיע להו האי ברייתא, ולכן שפיר קבעו בגמ' ד"ז במוחלט דלא כרב ודלא כרב אשי לאיכא דאמרי דכיון שפשוט כן לר"י ור"א הכי נקטינן.

יש מקום לומר דדוקא בחייבי לאוין חשיבא לרבא חליצה אפשר לקיים שניהם, כיון שהייבום גרוע שצריך לגרשה אחר ביאה ראשונה אבל אם בעלו קנו, ותלמודא לא ס"ל הכי, ויעוי' סברא כזו בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ט ס"ק י"ג, וייתישבו בזה דברי רבא ל"ט ב'.

והרש"ש הקשה לעיל דאמר רבא דממזרת ונתניה הוו איסור עשה מוהתקדשתם, א"כ פצו"ד נמי איסור עשה הוא מה"ט, וכתב להוכיח מזה דלרבא אף בעשה ול"ת אם בעלו קנו, וכ"כ אאמור"ר שליט"א, אלא שביאר למסקנא דלא דמי לדברי הריב"א שכתב דהל"ת נדחה, דהיינו דוקא כשחייב העשה קיים אלא שאפשר לקיימו בהיתר, אבל בייבום שאין לו שום אפשרות לקיימו בהיתר נמצא שהתורה לא ציותה עליו קיום העשה בכה"ג, ולכן ליתא לעשה כלל, ועוד כתב דכיון שעשה דייבום דוחה איסור אשת אח, אין לנו לחדש שהעשה קיים במקום שאסור לקיים העשה, וזה כמשנ"ת שם דבכה"ג חזר איסור כרת למקומו, ורק בל"ת גרידא דבגידם וחרשת דחי עשה לל"ת, בזה שייך לומר שהעשה קיים, - ובעיקר הקושיא נראה דרבא סבר דתנא דמתני' קרי להני איסור קדושה, ש"מ דממזרת ונתניה לישראל כגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, אבל שאר לאוין כגון פצו"ד שאין בו פגם בקדושה אלא בגוף, בזה לא חשיב

קתני כבגמ', ובאמת מוכח שם דהגרסא או חולצין או מייבמין, לפי שנשנית בבא זו כלפי בבא דרישא דלא מהני חליצה וייבום אפי' בדיעבד, ולכן שנה כאן או חולצין או מייבמין, ואע"פ שיש מהן דלכתחלה חולצין, מ"מ כיון שכולל שם גם הדין דלנשותיהן לכתחלה מייבמין, לכן סמך התנא על מ"ש לשון דיעבד ואם בעלו קנו הואיל וכבר שנה בסופ"ב דחולצין ולא מייבמין.

שם מיתיבי ואם בעלו קנו תיובתא, כבר תמהו בתו' דרבא גופיה מוטיב מהך ברייתא והשתא איתותב מינה, וביותר תמהו דהא אי לאו האי ברייתא לא הי' רבא מתרץ גזירה ב"ר אטו ב"ש, אלא הי' מקיים דאם בעלו לא קנו, וא"כ כשאמר לאו מילתא היא דאמרי, ע"כ דיש לו יישוב להא דאם בעלו קנו, ולכן קשה מ"ש הראשונים ז"ל דההיא ר"י קא"ל, דהא ודאי נאמר לשון זה דלאו מילתא היא דאמרי, ועיקר האי מילתא דאמרינן גזירה, הוא כדי ליישב הא דאם בעלו קנו, וע"ז אמרו דלאו מילתא היא, ובדוחק י"ל דרבא מוקי לה באופן שהוא אינו יכול לחלוץ, דא"א לקיים שניהם, אבל ודאי קשה דלשון הבריתא משמע בהדיא שהם יכולין לחלוץ כדקתני ועמדו הם כו' או שחלצו כו' ואם בעלו קנו, ואיך אפשר לסתום דקנו ויתפרש רק כשאין יכולין לחלוץ.

וכבר כתב אאמור"ר שליט"א בשם הגרא"מ הלוי ז"ל [וכע"ז] ברש"ש אלא שכ"כ גם בח"ל ועשה] ד"ל דרבא סבר דאע"פ שאפשר לקיים שניהם כדר"ל מ"מ אם בעלו קנו, דכיון שיש כח בעשה לדחות הלאו, ובאופן שא"א בחליצה כגון בגידם ובחרשת, מצותו בייבום, השתא נמי לא פקעה מצות ייבום מכאן לגמרי, ואם בעלו קנו, ול"ד לדרשא דרב גידל אמר רב דס"ד דאפקיה רחמנא ממצות ייבום לגמרי, וכן הדין בחייבי לאוין ועשה אף לרבא, ותלמודא לא ניחא ליה בהכי ולהכי מסיק ליה בתיובתא.

עשה, וגמ' דחי דכל התורה נמי חשיבא עשה מהאי קרא.

שם איתמר ביאת כה"ג באלמנה כו' אינה פוטרת צרתה כו', ה"ה עצמה, וכלשון רש"י פוטרת אותה ואת צרתה כו', ובדברי המהרש"א כבר תמהו האחרונים דאם בעלו לא קנו קתני, ועוד דסתמא אין דעתו לקנותה כדין קידושי ביאה דעלמא, וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, וכונתו ליורשו כמצות ייבום, ועוד דהו"ל כחייבי כריתות דלא תפסי בה קידושין, ואפשר דגם לדידה אין קידושין תופסין בה כדין יבמה לשוק, ואף בנתכוין לקדושין, לא נפטרה מן החליצה, ולצד דאין קידושין תופסין בה וכמש"כ, ודאי דעדיין חיוב חליצה קיים, שו"ר בקרן אורה בכ"ז ולע"כ.

בדין צרת איילונית ובעלת התנאי

יב. בדין צרת איילונית, יעוי' בתו' ח' א' ד"ה תרי שהקשו דהו"ל חד איסורא, ובפשוטו קושיתם דנקיש צרתה לאשת אח, ותירצו דכיון דערוה גופה אסורא, מסתבר להקישא לאחות אשה, ולא לאשת אח דאיהי גופה שריא, וכ"כ בתו' הרא"ש ג' ב' דליכא לאקושה לאשת אח כיון דהיא עצמה אסורה, וממילא משוין אותה לכל העריות גם לענין צרתה, ואכתי יש לשאול היכי ילפינן צרת איילונית דאית בערוה חד איסורא מצרת אחת אשה דאית בערוה תרי איסורי, וגדולה מזו הקשו תו' ט' א' ד"ה והרי לר"ע, אלא דהתם הקשו על הערוה עצמה, אבל לבתר דידעינן שהערוה פטורה, ה"ה צרתה, דכל שאין בית המת יכול להמשיך בבית החי פקע זיקה מכולו, בין חד איסורא בין תרי איסורי ובין איסור לאו, ומוכח מזה שאין חומר הערוה נדבק בצרה, אלא זה שהערוה פטורה מייבום וחליצה זהו גורם הפטור בצרה, ולמ"ד צרת אילונית מותרת היינו מפני שאיילונית אינה ראויה למצות ייבום, והרי החסרון בכח הזיקה ולא החסרון מפני היבם, דמעיקרא לאו אדעתא דתתייבם מקדש לה, והו"ל כשלא במקום מצוה, וע"ע לקמן ס"ב ס"ק י"ד.

בדין בעלת התנאי יעוי' בתו' י' א' וברמב"ן ורשב"א ב' א', והנה בירושלמי מקשה למ"ד דבחוץ מפלוני הוי גט לר"א ואם נשאת לאחר אסורה לפלוני, ואם נשאת לאותו פלוני לא בטל הגט, ובכה"ג יש לדון רק משום איסור אשת איש, אבל במגרש ע"מ שלא תנשאי לפלוני וכשנשאת לו בטל הגט נמצא שאינו ראוי לייבום כלל, ואפי' אם הי' הדין שמצות ייבום דוחה איסור אשת איש וכל העריות, מ"מ כאן לא הי' שייך ייבום, כיון שמיד כשייבם תפקע אישות המת ואין כאן מצוה אלא איסור אשת איש למפרע למת ולחי, ולפ"ז יש מקום לדמותו לסריס ואיילונית, דהו"ל כשלא במקום מצוה, והרמב"ן כתב דלא חשיבא ערוה לגביה ואינה פוטרת צרתה, והיינו דתנאי מילתא אחריתי היא, וכ"ז שלא ייבם הרי היא מגורשת גמורה גם לגבי ידידה, ולכן לגבי הצרה אין זו צרת ערוה, ואם אינה כמגורשת לגבי היבם, א"כ גם אינה אשת אחיו, והו"ל שלא במקום מצוה, אבל למש"כ יש לדון שאינו ראוי למצות ייבום במציאות, כיון שמעשה הייבום שלו יפקיע אישות אחיו, ומה"ט גם אינו עולה לחליצה, כמו סריס, ודעת הרשב"א דחשיב ראוי לייבום, אלא שיש סיבה חיצונית המעכבתו, ומה"ט אין בזה חסרון דאינו עולה לייבום ושפיר ראוי לחליצה, ובירושלמי משמע דלא חמיר איסוריה כערוה כיון שאיסורו ביד"א, ואם ירצה המגרש יתירנה, ודמי למקדש אחותה לאחר מיתת אחיו שחוזרת להיתירה הראשון, [מדמשני התם דמה"ט חשיב כמתנה ע"מ שכתוב בתורה כיון שהאיסור מכחו, משא"כ כשנושא בת אחיו, וכאן אמרו שכבר תירצו לעיל חילוק זה, עיי"ש], אבל הירושלמי מיירי בחוץ, שיש עליו איסור לייבום, אבל לא בעל מנת שפוקעת האישות של המת ע"י הייבום, והרמב"ן כתב דהירושלמי מיירי בחוץ, וה"ה לדידן בעל מנת, וצע"ע בזה.

בתו' י' א' כתבו לחלק בין אם ילפינן מדרשא דלצור או מדרשא דולקחה, ופשטות

לכח שליחות גמורה, אלא שגם היא בכלל לא יבנה כיון שלא בנאה תחלה.

ובמהרש"ל ע"ד תוד"ה איהו מבואר כן דאף לר"י איצטריך קרא לאפוקיה מוכרת, והמהרש"א במהדו"ב חלק עליו דלר"י אתא קרא לאסרו שלא ייבם את הצרה, ומשמע דמפרש טעמיה דר"י משום דהותרה מעיקרא ולא הי' פסוק שיאסור אותן כלל, ולפ"ז לטעמיה דר"י אם לא נימא דאח שליחותא דאחין והצרה קעביד, הדין נותן שהאחין יהיו מותרין, ורק החולץ יהא בלא יבנה, דהא בעינן קרא לאסור אותם, וודאי לא משמע כן, אלא לכו"ע אם צרה אבראי הרי היא בכרת וכדרב יוסף מ' ב', אבל הרשב"א מ"א א' בהוספה כתב מדברי ר' יוחנן דכיון שמעיקרא הותרה לו אי אפשר שתחזור ותאסר עליו באיסור אשת אח, מיהו זה אפשר לקיים לבתר קרא דלא יבנה, דקמ"ל שאין האיסור חוזר למקומו, שאין החליצה גורמת שלא יהא כרת, אלא קמ"ל האי קרא שכבר הותרה לכולם ואין עליה איסור אלא כיון שלא בנה שלא יבנה, ואמנם הרשב"א כתב שם דכשלא נעשה בה מעשה חליצה או ייבום בצרתה לא קאי בלא יבנה ונשאר ההיתר כדמעיקרא, אבל בגמ' לא הזכיר ר"י טעם זה מפני שכבר הותרה, אלא דע"כ שליחותא דאחין עביד לענין חליצה, וממילא הוא בכלל הפסוק דאשר לא יבנה.

ומסוגית הגמ' ז' ח' ג"כ יש ללמוד דמצות ייבום דוחה איסור אשת אח, ולא אמרינן שהותרה לגמרי גם שלא במקום מצוה כגון לאחר שחלץ לה או לצרתה, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א שכתב בתחילה כצד השני, והקשה ע"ז מדאמרינן ל"ט א' דאי לא קרא הו"א דמשגרשה חזר עליה איסור אשת אח, כיון שכבר קיים המצוה, וש"מ דבלא פסוק יש לנקוט שחזר איסור אשת אח, שו"ר ברמב"ם מ"ד א' הובא להלן, מיהו גם לדבריו אין חילוק בין ר"י ור"ל בד"ז.

נראה דאין שייך לשאול דילמא לא יבנה לאוסופי עליה לאו קאתי כיון דאם איתא שהוא

הדברים דלא פליגי בדיני צרות דמתני', אלא נפ"מ לרבי דאייתר ליה לצרור לכדר"ש, ואם לרבנן אין בעלת התנאי פוטרת צרתה ה"ה לרבי, וכן איפכא.

י' ב' החולץ ליבמתו וחזר וקדשה

יג. י' ב' איתמר החולץ ליבמתו וחזר וקידשה אר"ל כו', אפשר דהלשון מתפרש כך, החולץ ליבמתו וחזר וקידשה דק"ל דמקודשת, כדתניא בסמוך ובברייתא נ"ב ב', נחלקו ר"י ור"ל אם זה הדין דוקא בחולץ עצמו או בכל האחין, והיינו דאר"ל הוא אינו חייב על החלוצה כרת שדין זה רק בחולץ לחוד ולכן קידושיו קידושין.

שם מ"ט דר"ל אמר קרא אשר לא יבנה איהו כו' ור"י מי איכא מידי כו', פי' בתו' דלר"ל גלי קרא דאשר לא יבנה לנתקו מוכרת ללאו, ומשמע דאי לאו קרא אף החולץ עצמו הי' בכרת, דמצות ייבום היא הפוטרתו מוכרת, ולכן לאחר חליצה דליכא מצוה, הדין נותן שחזר איסור כרת למקומו כלישניה דר"ל כדקיימי קיימי, ונראה דר' יוחנן ג"כ מודה לד"ז דבלא קרא הוו כולהו בכרת, אלא דס"ל דשליחותא דכולהו קעבדי אהדדי, וכן מדוקדק לישנא דאמרינן מי איכא מידי דמעיקרא אי בעי האי חליץ כו' ולא קאמר אי בעי האי מייבם, ואם כונת ר"י לומר דכיון שהותר איסור אשת אח אינו חוזר למקומו, הי' לו להזכיר היתר הייבום ולא היתר החליצה, [והלום ראיתי ברי"ף פ' החולץ דגריס אי בעי האי חליץ ואי בעי להאי מייבם וצ"ע על שינוי הלשון מרישא לסיפא, וגרסא שלפנינו מיושבת יותר, ולגרסת הרי"ף צ"ל שרצו להזכיר שני האפשרויות, ועכ"פ אין הראי' מהיתר ייבום לחוד], אלא ודאי עיקר טענת ר"י דע"כ שליחותא דכולהו קעבדי, דהא מעיקרא אי בעי האי חליץ ואי בעי האי חליץ, ובמה נפקע כחו למצות חליצה אי לאו דבשליחותיה קעביד, וכ"מ לקמן מ' ב' בדברי רב יוסף דלר' יוחנן חשיבא צרה כחלוצתו ממש, ובדין הי' לאסרו בקרובות הצרה כחלוצה, ואם טעמיה דר"י מסברא שהאיסור אינו חוזר לאחר שהותרה לו, א"כ א"צ

והחולצת מיקרו במקום מצוה, וזה כסברא דאגלאי מילתא, ומקרא דלא יבנה לא שמעינן שיפטר החולץ מכרת, אלא מסברא אמרינן שלא חזר עליו איסור כרת משהותר לו, ולא יבנה קמ"ל רק שלא יבנה בית נוסף לא הוא ולא האחין, ולא יחזור לבנות אותה, ובתירוץ בתרא כתב דלמסקנא אייתר לא יבנה לאפוקה מכרת.

ועדיין יש לדון דהחליצה מחליטה הענין, שהרי אם קידש את אחותה לאחר נפילה הרי היבמה עליו בכרת, ואם קידשה לאחר חליצה לא מסתבר שיחזור איסור כרת, כיון שכבר הוחלטה בפטור כרת ע"י החליצה, וחזינן דאע"פ שהחליצה פטור ולא קנין, מ"מ כיון שנעשית מצוה הוחלט הענין, שנתקיימה המצוה ופטורין מכרת, (כמו בייבום דאע"פ שגרשה מחזירה, אלא דהתם זכה בה).

ענין שליחותא דאחין ודצרה לר' יוחנן, הוא רק לגבי זה דקרינן בכולהו אשר לא יבנה, אבל ודאי דלר"ע שהכתוב קראה ביתו של חולץ, היינו דוקא לזה שחלץ, וכמו שייבום הוא בשליחותא של כל האחין והצרות לענין כרת, ומ"מ רק המייבם והמתייבמת קיימו המצוה ונעשית אשתו, וה"נ בחליצה לר"ע, ואפי' לרבנן אם משכח"ל נפ"מ, ועי' להלן מש"כ בסוגיא מ' ב' ששאלו בגמ' לר"י מ"ש חלוצה מצרתה.

מ' ב' אף אנן נמי תנינא

יד. מ' ב' אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא כו' אא"ב צרה אבראי כו', יש לעי' מאי קסבר רב יוסף, הרי שנינו בהדיא במתני' שהאחין מותרין בקרובות החלוצה, ואם שליחותא דאחין עביד מ"ט הם מותרין, ומשמע מזה דרב יוסף סבר שהאחין בכרת על החלוצה ואפ"ה אין החולץ בכרת על צרתה משום דשליחותא דצרה קעבדה, שאין על האחין דינים כמו על שתי הצרות, ואין כח שליחותא דאח שוה לכו שליחותא דצרה, ויש לדחות עי' להלן.

בכרת א"כ גם אם יקחנה לא תפסי ליה קידושין ולא מיקרי יבנה כלל, ולא אמרינן לעבור עליו בשני לאוין אלא כשהוא יכול לעבור על הלאו הזה ולבנותו, ועוד דאם נעשה כיש לו בנים לא שייך להזכיר שלא יקיים מצות ייבום שפקעה לגמרי, אבל אם נשאר בהיתירו שייך לאסרו.

בירושלמי ה"א אמרו דלמ"ד שלכל האחין הצרות בכרת, אם קיבלה הצרה קידושין מאחר, ואח"כ ייבם או חלץ לחבירתה, איגלאי מילתא שהיא לא היתה זקוקה מעולם, ותפסו הקידושין למפרע, ואע"פ שאין קידושין תופסין ביבמה לשוק, ה"מ בדאיכא רק יבמה אחת, ולא משמע כן בתלמודן, אלא אף לר"ל לא אמרינן דאיגלאי מילתא שלא היתה זקוקה כלל, אלא שגם בשעה שהיא זקוקה לא פקע איסור כרת, אלא שהמצוה דוחה אותו, וכשבטלה המצוה נשאר הכרת במקומו, וכיון דלא אמרינן דשליחותיה קעבדי, ממילא לא ניתקה תורה ללאו אלא את החולץ, וגם בירושלמי אפשר דמסיק דאין לחלק בדיון אין קידושין תופסין ביבמה בין יבמה אחת לשתי יבמות, (וכן אם יבם קטן בא על יבמתו וחזר ובא עליה אחיו הגדול לא אמרינן דאיגלאי שהראשון בכרת).

מיהו יש להסתפק אם טעמא דקרא לר"ל שפטר את החולץ הוא משום דמכאן ולהבא חשבינן ליה כאגלאי מילתא שהיתה זקוקה רק לו, או דמעשה החליצה ג"כ ככניסה דמי, שכדי לגרש את אשת אחיו מזיקתה הוא צריך לכונסה במדה מסוימת שתהא שלו ויוכל לגרשה, ומה"ט פקע ממנו איסור כרת, כמו שמצינו שהכתוב קראה ביתו אליבא דר"ע מ"ד א' ודינה כאשתו ממש, ה"נ לרבנן לענין לאפקועה מכרת, ועי' ירושלמי שהחליצה פטור ולא קנין, ומשמע שר"ל דמשו"ה מיושב מ"ד שהאחין והחולץ שוין לפטרן מהחלוצה ולחייבן על הצרה כרת, שו"ר ברמב"ן מ"ד א' שכתב בפ' קמא דלר"ל כרת דאחין משום דחשבינן כבטלה המצוה מהם ורק החולץ

כאשתו שגירשה, כיון שמדאורייתא אהניא החליצה כנשאה וגירשה, אבל אם מדאורייתא תרוייהו פטורות מכת, מה ראו להחמיר כ"כ בחלוצה ולהקל לגמרי בצרתה, ומשני דקרובת החלוצה מתפרסמת כקרובתה ע"י שהולכת עמה לב"ד, ולכן גזרו בה רבנן טפי, אבל הצרה אינה מתפרסמת כלל ולכן לא גזרו בקרובתה, אפי' בקרובה ממש, ולפרש"י גזרו שמא יאמרו שהיא חלצה, וכ"ה ברי"ף, וביאר הרמב"ן דאפ"ה במתה החלוצה ל"ג שאין להחמיר בה יותר מגרושה, אבל להחמיר בה כגרושה טפי משאר שניות, מהני שפיר האי טעמא כיון שסבורין שהיא חלצה.

אח"ז ראיתי בזה דברים באור שמח קונטרס זיקה אות י"ד ולע"כ, ועי' בספר מרן זללה"ה שהביא מדבריו בסי' קכ"ז סק"ט ובנדמ"ח בחזו"א ע"ס הדפים מכת"י בזה.

י' ב' וליתני לדברי ר"ע כו'

טו. י' ב' אר"ש סיפא אתאן לר"ע כו' וליתני לדברי ר"ע אין לה עליו כלום קשיא, כתב הרמב"ן דעיקר הקושיא משום דהול"ל אדינא דרישא ולדברי ר"ע אין לה עליו כלום, ומ"ט קתני לה כבבא אחרינא דמשמע דלא הוי כרישא, אבל עיקר הדבר דתרי תנאי מצינו בעלמא וכמ"ש תו', [ובכהיא דכתובות הויא בבא דסיפא בע"א, אבל כאן קידשה הוא ואחד מן האחין היינו הך], ובזה י"ל דרבותא קמ"ל דאפי' אחד מן האחין דסתמא אינו מקדשה בכח מאמר אלא קידושין סתמא ג"כ לא מהני מידי, וברישא קמ"ל דלרבנן בסתמא מקודשת אפי' בחולץ ועי' נ"ב ב' פלוגתא דרבי ורבנן בזה, והתנא לא חשש לסתום כיון שהסתירה גלויה ומובן דתרי תנאי נינהו, ועי' תו"י.

בתו"י ד"ה החולץ כתבו דיש רבנותא אע"פ שחזר החולץ וקדשה, והאחין באין מכחו, אפ"ה הם בכרת, ויש להעיר דא"כ תתפרש הברייתא יפה, דבקדשה החולץ צריכה חליצה מן האחין, אבל לאחין אין בה תפיסת קידושין, דלא פקע איסור אשת אח הראשון רק כשקידשה החולץ,

ויש לעי' האם ר"י סבר דאחות חלוצה דאורייתא, ופליג על ר"ל וסבר דאחות חלוצה בלאו, ומש"ה חולצת ולא מתייבמת, שהכתוב קראה ביתו, ולר"ע דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין לכך פטורה מן החליצה ומן הייבום והולד ממזר, או דמודה רב יוסף שאחות חלוצה דרבנן, ומ"מ ס"ל דאם שליחותא דצרה קעבדה ומהני לפוטרה מכת, אין לחלק מדרבנן בין איסור החלוצה לצרתה, כיון דמדאורייתא תרוייהו כחלוצות דמו, ונראה עיקר כלשון זה חדא דבגמ' אמרו בפשיטות ותסברא אחות חלוצה דאורייתא כו' משמע שדברי ר"ל מוסכמין לכו"ע, ועוד דאין מקור לחדש כאן לאו שאין בו כרת, ולר"ע שהכתוב קראה ביתו הו"ל כאשתו ממש, וחייב כרת על קרובת חלוצתו, כ"נ לכאורה, ולפ"ז י"ל דידע רב יוסף דלר' יוחנן אף האחין בלאו, ואפ"ה סבר דמדרבנן שייך לחלק ולהתיר האחין, אבל לא להתיר הצרה, כיון דניכר טפי כח השליחות בזה שניתרת לשוק, וגם פקע ממנה כרת, אבל באחין אין השליחות ניכרת כלל, ולא גזרו בהו רבנן.

שם מ"ש האי ומ"ש האי הך דאזלא בהדה לב"ד כו', לגרסת תו' התירוצ' פשוט דל"ג אלא על החולצת ממש, ולא על זו שדינה כחולצת מכח שליחותא, וכמו שידע רב יוסף לחלק לענין האחין, וכתב הרמב"ן שזהו הפירוש הנאה והגירסא הנראית ובלבד שיהיו הנוסחאות מודות לה, ואם נימא דרב יוסף סבר אחות חלוצה דאורייתא ניחא דקשיא ליה ממתני', אבל אם סבר דהיינו רק מדרבנן, א"כ החילוק פשוט ביותר, ומאי אמרינן מ"ש האי ומ"ש האי, ועמש"כ לעיל ליישב.

ואפשר דקשיא ליה לר"י למה החמירו כ"כ בצרת קרובת חלוצתו יותר ממה שהחמירו בחייבי לאוין ושניות שצוותיהן מתייבמות, ונהי דדימו הקרובת חלוצה לקרובת גרושתו, מ"מ לא הו"ל להחמיר כולי האי טפי מחייבי לאוין ושניות, ובשלמא אם הצרה אבראי ומצינו שפטרה תורה מכת רק את החלוצה, יש מקום לתקן שתחשב

גם הנולדים אחר הקידושין יכולין לחלוץ, והרי הם בכלל אחין דרישא, ועי' להלן בדברי הרמב"ן.

כתב הרשב"א דהנולדין אחר חליצה אסורין אף לר"ש, וכ"מ ברש"י ובתור, ולפ"ז הקידושין האסורין הם הגורמים שתחשב מצאה בהיתר, ולכאורה בייבם וגירשה ונולד אחר גירושין וחזר ולקחה פשיטא דמותרת לר"ש, דכיון שנעשית כאשתו ובטלה זיקת אח הראשון הו"ל מצאה בהיתר, ולפ"ז י"ל דה"ה אחר חליצה קודם קידושין, דענין מצאה בהיתר אינו מפני שהיא ברשות המייבם, אלא כל שמצאה בלא זיקת המת שלא הי' בעולמו, לא קרינן ביה אשת אחיו שלא הי' בעולמו, שכבר בטלה זיקת המת, ואמנם פשטות הדברים דכיון שבחליצה לא קנו בה כלום, אין סברא שתפקע איסור אשת אח בכדי, ואע"פ שבטלה מצות זיקה, אלא די"ל דכיון דקם ליה בלא יבנה, ש"מ דביטלה תורה איסור אשת אח, וכיון דזיקה נמי ליתא הו"ל מצאה בהיתר, אבל אין נראה כן כמשנ"ת להלן.

והרמב"ן ג"כ כתב דנולד אחר חליצה קודם קידושין אסור לר"ש, ומפרש אוקימתא דרבינא בנולד קודם חליצה וכ"ש נולד אחר חליצה קודם קידושין, ואתיא ככו"ע, ומ"ש כרבנן לאו דוקא אלא ה"ה לר"ש, ולמש"כ י"ל דנהי דמודה ר"ש בנולד אחר חליצה וברייתא קודם קידושין מיירי, אפ"ה אמרינן כמאן כרבנן, דכיון דלר"ש איכא גונא דנולד אח"כ שקידושי קידושין לא הוה סתים תנא הכי.

ומרן זללה"ה בסי' ק"ל סק"י הקשה לפרש"י ותו' איך אפשר לאוקומי ברייתא בנולד לאחר קידושי החולץ, והא דקתני וקידשה היינו לאחר שמת החולץ, [וכגון שחלצו לה אחין דקדושין תופסין בה], דא"כ אמאי נקט תנא בקדשה הנולד הרי כשמת החולץ הרי היא צריכה חליצה והו"ל לתנא לפרושי דלא מהניא לה חליצה מהנולד הזה, ולמה נקט מילתיה בקידשה, והיינו שחזרו וחלצו לה אחין וקידשה הנולד הזה, ובאמת גם בלשון

אלא דלקושטא דמילתא אין נפ"מ בזה דלר"ש בכל ענין הילודים אח"כ מותרין בה, ולרבנן בכל ענין אסורין, ואף לר"ש לא מהני קידושין לנולדים קודם הקידושין, ומ"מ שמענו מהא דלר"ש מותרין שקידושי החולץ ג"כ משכיחין אישות המת לגמרי, וזוהי באמת אוקימתא דרב אשי.

לאוקימתא דרב אשי קמ"ל טובא דגם בקידושין דעלמא שאחר חליצה מיקרי בא ומצאה בהיתר לר"ש אע"פ שאינו בא בכח ייבום ואסור לו לקדשה, ולאוקימתא דרבינא י"ל שהתנא בא לומר דנהי דפקע כרת מן האחין לאו משום דבחליצה פקע הכרת, אלא משום דשליחותיהו עביד, תדע דאלו שלא היו בעולמו של ראשון חייבין עליה כרת, דשמא הי' מקום לטעות דלא יבנה עקר לגמרי הכרת מכולם, וקרא דלקמן י"ט ב' בייבום נאמר.

י"א א' אחין הנולדים

טז. י"א א' מאן אחין אחין הילודים כמאן כר"ש עמד אחד כו', לכאורה סיפא מתפרשת דלא קדשה החולץ אלא אחד מן האחין, ובכה"ג בכל ענין אין לה עליו כלום, וא"צ לפרש כאן הנולדים שכולן הם כנולדים, ורק ברישא צריך לפרש מאן אחים הילודים אחר הקידושין, ולפ"ז מיושב שאין כאן אוקימתא בשני אחין, דכולה מתפרשא שפיר באחין שנולדו אחר החליצה, וברישא שקידשה החולץ מותרין בה, ובסיפא שלא קידשה הרי הם אסורין בה.

שם תוד"ה כמאן כרבנן, הו"מ לאוקומי כר"ש כו', לכאורה קשה לאוקומה כר"ש כיון שהאחין הנולדים קודם מיתה ואחר קידושין יכולין לחלוץ, ורק הנולדים בין מיתה לקידושין אינם יכולין לחלוץ ולקדש, ובכה"ג אין התנא סותם בלשוננו, אבל לרבנן יש רק חילוק אחד בין הנולדים בתחלה לנולדין אחר מיתה, ובזה שפיר י"ל דעמד אחד מן האחין שעמדו בעולם אחרי המיתה בין קודם קידושין בין אח"כ, אבל לר"ש

ולכאורה לר' יוחנן ה"ה דקדושה אחין או שקידש את צרתה ונולד האח אחר הקידושין הרי הן צריכין חליצה הימנו לר"ש, דכיון שקידושין תופסין בה, הרי בא ומצאה ברשות המקדש, ולמדנו מזה שאין החליצה גורמת כלום, והיתר היבום לר"ש אינו מפני המשך אישות המת הראשון, שהרי חליצה וחזר וקדשה באיסור, וכן אפי' קידש אותה שלא חליצה, אלא כל שזכה בה השני בטלה אישות המת, ובא ומצאה בהיתר קרינן ביה.

בדברי התו' ד"ה צריכה, בדין חולץ וחזר וקידשה ומת

יז. שם תוד"ה צריכה חליצה כו' דהשתא במותר לה אסורה כו', וסברא דאורייתא היא כדלקמן ב' ובסוטה ו' א', [שו"ר בתו' י' ב' ד"ה לפי משמע קצת וברמב"ן ורשב"א שם בהדיא דאם בא עליה קנאה, ונתבאר לעיל סוסק"י בהוספה], ויעוי"ש בגמ' דלא אמרינן האי כללא אלא כשהאיסור שייך גם אצל היבם, אבל אם הי' מעשה זה אצל היבם היתה מותרת לו, לא אמרינן במותר לה נאסרה, ולכן בספק סוטה ומחזיר גרושתו שאילו הי' ד"ז אצל היבם היתה אסורה לו, ה"ה דאמרינן ק"ו שלא להמשיך לו אישות כזו, אבל כשהיבם מותר בה, וא"כ החילוק בגברא, בזה שפיר מחלקינן בין היבם לבעל ולא אמרינן ק"ו, וה"נ כיון שאם הי' היבם חולץ לה היתה אסורה לו משום לא יבנה השתא נמי אסורה עליו, [ואפשר דהכא עדיף כיון שנאסרה במותר לה מכח אישות הראשון, משא"כ בסוטה ומח"ג שאין חסרון בזכותו של הבעל], אבל לר"י צריכה חליצה מפני שהאחין גופיהו אסירי בה משום לא יבנה, ובקרבן אורה כתב די"ל דלא חשיב בא ומצאה בהיתר לגבי ייבום, כיון שגם אצל המקדש נשאר קצת איסור מאישות הראשון, ואיסור זה יש גם על הנולד, ויש לצרף סברא זו כמש"כ לעיל דבכה"ג ודאי אמרינן במותר לה נאסרה, אבל לא לחדש איסור אשת אח קלוש, ועריטב"א, מיהו למש"כ סק"י בהוספה נראה דהאי במותר לה נאסרה קיל טפי.

הגמ' לא משמע כלל שהיתה כאן חליצה נוספת, גם בדברי מרן זללה"ה שם פי' קודם חליצה, וזה ודאי קשה טובא לומר שקדושה לפני חליצת הנולדין מקודם, דהו"ל כיבמה לשוק, וצידד ז"ל לומר דאחר חליצה כבר פקע איסור אשת אח לר"ש, וקשיא ליה ע"ז דא"כ הדין נותן שהנולד יוכל לקדשה גם בלא מצות יבום, והרי לא מצינו לר"ש אלא במצות ייבום וה"נ משמע בגמ' כ' א' דההיתר לר"ש הוא מפני שנתרוקנה האישות לאח השני, ולכן לא יתכן ייבום אלא מכח האח השני, וכיון שבחליצה לא זכה בה, לא פקע איסור אשת אח הראשון, ודברי הגמ' כבר נתפרשו דלהכי קאמר כמאן כרבנן כיון דלר"ש איכא נולדין אח"כ דשייכי בהו קידושין לאחר שיחלצו לה האחין, אבל ודאי דמוקמינן ברייתא בנולד קודם קידושין, א"נ כמ"ש הרמב"ן דלאו דוקא כמאן כרבנן אלא ה"ה לר"ש, וכ"כ הרשב"א דאתיא נמי כר"ש, והיינו משום דפשיטא להו דמיירי בנולד קודם קידושי החולץ ולא קידשה החולץ כלל אלא הנולד הזה, וכדמוכח מקושית מרן זללה"ה, ובאמת גם רש"י דקדק בלשונו וכתב עמד אחד מן הילודים אחר חליצה או אפי' אחר קידושין, לומר דמוקמינן ברייתא קודם קידושין אלא שכוללת גם לאחר קידושין והיינו כרבנן.

ונראה שגם דעת הריטב"א דדוקא אחר קידושין מותרת לר"ש, ואע"פ שהזכיר בלשונו דכשנולד אחר החליצה דינו כחולץ עצמו, חזר והזכיר כמה פעמים דמיירי לאחר קידושין, באותו דיבור כתב כך כשחולץ וקידש ונולד כו' וכן בד"ה והא דאמרינן כו' כשנולדו אחר חליצה וקידושין כו' בין מיתה לחליצה וקידושין כו', וכ"ז מוכיח דגם כשהזכיר חליצה לחוד ר"ל חליצה וקידושין, וכ"מ בדבריו ז"ל בדף י' ב', וכ"נ שלא הי' סותם דלא כהתו' והרמב"ן והרשב"א, ובפרט שהרמב"ן כתב דאצ"ל בחלץ דאסורה לר"ש, ומרן זללה"ה כתב בשמו דה"ה אחר חליצה קודם קידושין, ולמש"כ נתיישב דגם כשהזכיר אחר חליצה וכתב שהוא כחולץ עצמו, ר"ל אחר קידושין ג"כ.

שהחסרון במצות ייבום מכח שאין ראוי להמשיך אישות המת, אין להמציא בזה ענין היתר של ביאה ראשונה, ולא לחדש איסור לאו ביבום שיהא נדחה רק בביאה ראשונה, כיון דבאמת אין שום לאו על היבום, דהא לא קאי בלא יבנה ואינו מחזיר גרושתו, וכ"מ ברשב"א כ' ב' הנ"ל, וכ"מ בראשונים דמדאורייתא אין סוטה ספק ומחזיק גרושתו עולין לייבום, וכ"ה לשון הגמ' מי אלים ק"ו למידחי צרה, והרי חייבי לאוין צרותיהן מותרות, שו"ר בזה בב"ש סי' קע"ד סק"ד עי"ש בשם המ"מ כהרשב"א והכ"מ הקשה כהריטב"א.

י"א א' הבא על יבמה כו'

(יח) שם גמ' איתמר הבא על יבמתו ובא אחד מן האחין כו', ברש"י ותו' מבואר דאי גרסינן בעשה לא גרסינן ובא הוא או אחד מן האחין כו' דהא מודה ר"ל דהעשה נאמר לכל הפחות לגבי ידידה, אבל אי גרסינן בלאו אין כאן דרשא מחודשת ומיתוקמא לר"ל רק בחולץ לנפשיה, משא"כ אי גרסינן בעשה דלא משמע דפליגי נמי בעיקר הדברים אם יש כאן עשה, אבל ברי"ף ובראשונים מבואר דגרסינן ובא הוא אף אי גרסינן בעשה, וכ"מ בירושלמי דלמאן דאמר צרתה בכרת אין חילוק בין בא עליה או חלץ לה, וכן בסברא דאם חשבינן כאגלאי מילתא שהיא היתה הזקוקה למצותה, אין לחלק בין אם ייבמה או חלץ לה, וכן אם מטעם אחר פטרתו תורה מכרת בחלוצתו, מ"מ לענין צרתה אין לחלק בין אם ייבם או חלץ, (וגם מגרסת אחד מן האחין משמע דגרס ובא הוא, דאל"כ הול"ל הבא על יבמתו ובא אחיו על צרתה, כלישנא דמתני' צ"ז ב', אבל לבתר דאמרינן ובא הוא אמרינן או אחד מן האחין).

והנה ר"י ור"ל לא העמידו פלוגתתם בבא על יבמתו, כיון דעיקר קרא בחליצה נאמר, ועוד דעיקר טענת ר"י על ר"ל הוא בזה שמחלק בין החולץ לאחין ובין החלוצה לצרה, ובבא על יבמתו לא מצינו דינים על המייבם דנימא מ"ש מייבם מאחין, [וכגרסת הרי"ף והראשונים או

והא דבעיא חליצה אע"פ שאינה עולה לייבום משמע דסברא הוא ולא איצטריך לזה ריבויא דיבמתו לקמן כ' א', ויש לפרש הטעם משום דאילו איתיה לבעל מי לא בעיא גיטא כדאמר סוטה ה' ב', והיינו דלא נאסרה באיסור גמור שמפקיע הזיקה כמו שלא הפקיעה האיסור מרשות בעלה, וה"נ כיון שקידושין תופסין בה לבעל ה"נ איכא זיקה ליבם, [שו"ר ברשב"א כ' ב' ד"ה דהשתא שכתב דאפשר דסוטה ספק ומחזיר גרושתו נמי מיבמתו נפק"ל דעולין לחליצה, אבל הבה"ג והרמב"ן לא הזכירו אפשרות זו לדרשא דיבמתו], ובריטב"א כתב דהו"ל כחייבי לאוין דמדאורייתא בני חליצה וייבום נינהו, ולפי טעם זה אם בעלו קנו, וק"ק לומר כן דכיון שהאיסור הוא מפני שאינן ראויות לבעל, הדין נותן שלא יהא כאן מצות ייבום כלל, ול"ד לחייבי לאוין שהאיסור אינו חסרון בהמשך אישות המת, אלא מטעמים אחרים ובזה שייך לומר דקיימא מצות ייבום לביאה ראשונה, שו"ר בריטב"א לקמן י"א א' שגם במחזיר גרושתו כתב דאסורה על היבם באיסור לאו כמו על הבעל, ואכתי בביאה ראשונה מותרת מדאורייתא, ואזיל לשיטתו בשמעתין דסברא דבמותר לה נאסרה משוי לה באותו איסור על היבם, אבל לא חמירא מחייבי לאוין דעולין נמי לייבום ואם בעלו קנו.

ובזה מיושב מה שהזכיר שיש על היבם איסור לא יבנה, ומרן זללה"ה בסי' ק"ל סק"י נתקשה בזה דלא מצינו לאו זה על היבם שלא הי' בעולמו של ראשון ולא חשיבא אשת אחיו לגביה כלל, ולמש"כ אין כונת הריטב"א לאו ממש, כמו שבמחזיר גרושתו לא שייך לומר שגם על היבם יש איסור מחזיר גרושתו, אלא דמה שנאסרה באסור לה לא חמיר ממה שנאסרה במותר לה, ולכן בביאה ראשונה דחיא לה מצות ייבום כמו בחייבי לאוין, [שו"ר שגם מרן זללה"ה כ"כ במקוץ, ומתחלה פרש כונת הריטב"א קודם קידושין, לפי מה דנקט בדעתו שג"ז מותר לר"ש], והדברים מחודשים, וכמש"כ לעיל דכיון

דגלי לא יבנה דכולם בלאו ולא חזר איסור אשת אח אחר חליצה, תו לא צריכין קרא בייבום לנתקה מכרת, דמסברא ידעינן דכמו שבחליצה לא הדר הכרת ה"ה בייבום, ואי לאו דנאמר בית אחד הוא בונה הי' הבית השני רשות, והשתא קאים עליה בעשה, ומה"ט אפשר לקיים הגירסא ובא הוא או אחד מן האחין על צרתה, כיון שאין כאן עשה מיותר דנוקים ליה על המייבם לר"ל, דהאי קרא קמ"ל שאין מצות ייבום אלא לאחת, וממילא לר"ל קאים עלה בכרת, ולר"י דפקע הכרת נשאר רק הציווי הזה, וקרינן ליה עשה, דסו"ס אין מתאים לומר עליו שלא יבנה, כיון שבנה את בית אחיו, ואפשר דבלא קרא ג"כ ידעינן שאין חיוב לייבם שני בתים, שהרי כבר הקים שמו בבית אחד, ומיותר בית למיקם עליה בעשה.

ובדעת תו' י"ל דיתכן דייבום גרע שאין להתיר ליקח שתיים, ואין ללמוד מחליצה שהנדון על אחת שהתירה התורה, אבל כשייבם אחת י"ל שהשני' בכרת קיימא, שלא הותרה אלא אחת לקיום המצוה, ואם חלץ לאחת ובא על צרתה י"ל שבא על זו שהותרה תחלה לייבום, אבל כ"ז רחוק, דכיון שחלץ לאחת כבר קיים בה המצוה ולגבי השני' אין חילוק אם חלץ לזו או ייבם לזו, אלא דעת תו' דלא יבנה דאפקיה מכרת אינו גילוי דבכרת לא הדר, ועכשיו הוצרכה תורה לאסור בלאו, אלא דוקא מאן דקאי עליה לא יבנה נפיק מכרת ללאו, [וכדחזינן דאיצטריך קרא שמגרשה בגט ומחזירה, מיהו התם בלא"ה לא שייך לא יבנה, וע"כ דההוא קרא איצטריך לבתר דשמעינן דאיכא לאו אף במקום דליכא כרת, א"נ ס"ד דלאחר שנוולד לו בן שיקום על שם אחיו שאני, א"נ לבתר דשמעינן דנעשית כאשתו כשמגרשה בגט איצטריך לא יבנה דלאחר חליצה אינה כאשתו], ולכן הצריכו פסוק לאפוקיה למייבם מכרת, ולכאורה קרא דבית אחד לא מצי מפיק מכרת, אלא אדרבה כיון דגילה לנו דבית אחד ולא שני בתים ממילא בטלה המצוה ואיכא כרת וזו כונת תו' להקשות דאיצטריך לגופיה, ואפשר

כגרסת ר"ח ור"ת], אבל לבתר דפליגי בחולץ ובדרשא דלא יבנה, מקיימין מסברא דה"ה בייבום, דכי היכי דפשיטא לן שלא יבנה את הצרה לאחר חליצה של זו משום דבית אחד הוא בונה או חולץ, ה"ה דפשיטא לן מה"ט שאינו מייבם את השני', לאחר שייבם האחת, ולר' יוחנן כיון דשליחותה קעבדה בייבום זה, ע"כ דפקע כרת ממנה, וקם ליה בלא יבנה בית שני, ולמ"ד בעשה ערמב"ן וריטב"א היכי משתמע עשה מהאי קרא.

שם מ"ד בכרת כר"ל ומ"ד בעשה כר' יוחנן, יש לדקדק כיון דכו"ע מודו דה"ה דפליגי ר"י ור"ל בביאה, ופלוגתתם כמאן הלכתא א"כ למה חלקו בלשון זה, וגם צ"ב למה שנו בדיעבד מה דינם כשבאו על צרתה, ולא אמרו בפלוגתתם כלישנא דר"י ור"ל חד אמר בין הוא בין אחין חייבין על צרתה כרת וחד אמר כו', ואפשר דמה שנתחדש בדבריהם דאף בייבם שייך לאו דלא יבנה או דאיכא עשה, ד"ז לא שמענו בדר"י ור"ל, דהי' מקום לומר דלר"י ליכא כרת ולא לאו, ולכן חלקו בלשון דיעבד לאשמועינן חיוב מלקות, או עשה, דבלשון לכתחלה כדר"י ור"ל לא הוזכר ענין הלאו אלא דליכא כרת ולכן לא אמרו ד"ז בשם ר"י ור"ל כיון שלא שמענו ד"ז מהם בהדיא, ותלמודא מפרש דיסוד פלוגתתם משום דפליגי כמאן הלכתא.

ויש לדקדק למה לא אמרו בגמ' תסתיים דרבינא הוא דאמר בעשה מדאמרין לעיל רבינא סבר לה כר' יוחנן, ונראה דכיון שכבר אמרו פסחים ע"ד ב' דכללא הוא דבכה"ת רבינא לקולא בר מהני דמנינן התם, א"כ א"צ לראי' זו לסיים מאי קסבר רבינא, כיון דידוע הי' להם כן דרבינא לקולא, ויש מזה סייעתא להרי"ף שפסק כרבינא דכיון שסמכו בגמ' על הכלל דרבינא לקולא ממילא מתפרש נמי דהלכתא כרבינא כמו שאמרו שם דהלכתא כמאן דמיקל.

(הוספה) שם תוד"ה חד, וקשה כיון דאיצטריך קרא לגופיה כו', לכאורה י"ל דבתר

במסכת

סימן א

יבמות

לומר לפרש"י דאי לאו קרא דבית אחד נמי הוה ידעינן דליכא מצוה מכיון שכבר בנה בית אחד, וא"כ קרא דבית מיותר לומר דאסור לו לבנות, והו"ל עשה.

ולספרים דגרסי בלאו אפשר לפרש דכיון דכתיב בית אחד הוא בונה אין בזה איסור אלא

גילוי בכונת המצוה, והשתא דכתביה רחמנא גבי לא יבנה, גלי לן דה"ק לא יבנה אלא בית אחד.

אחרי כותבי ראיתי נדמ"ח מכתב מרן זללה"ה מבואר כמש"כ דאחר חליצת האב ליכא לאו, וכן ביאר בכל הענין כמש"כ עי"ש, (ע"כ הוספה).

סימן ב

בדיני צרת סוטה ומחזיר גרושתו ואילונית

מיהו קשה דלפ"ז משכח"ל צרת צרה בסוטה אליבא דרב, באשת כהן שנאנסה ויש לו אח כהן ואח חלל, דהחלל יכול לייבם את שתיהן, והכשר אסור בשתיהן, דלגבי ידידה טומאה קרינן ביה כמו הבעל, ואם ייבם החלל את צרתה, כשם שצרתה פטורה כך צרת צרתה פטורה, [שו"ר בקובץ הערות סט"ו סק"ב ע"ש], ואמנם בנמו"י כתב דצ"ע אם באשת כהן שנאנסה ג"כ אמר רב דינו, ולכן אם מת חולצת, ובב"מ סי' קע"ג סי"א תמך בדברים דודאי צריכה חליצה, דנהי דלגבי בעלה חשיבא שנטמאה, אבל לא חשיבא טומאתה כעריות, אלא כטומאה דמחזיר גרושתו למ"ד אין מקרא יוצא מידי פשוט, ולכן צריכה חליצה אף מכהן כשר, ובסברא ודאי י"ל דלא דמיא לסוטה שזינתה ברצון, דכיון דשייך בה ייבום באח חלל, (או פצו"ד דג"כ אם בעל קנה, ומותר בגיורת כדאמר ע"ו א'), אין טומאתה מפקיעתה ממצות ייבום גם כלפי יבם כהן, והרי היא בדין איסורי כהונה שאם בעלו קנו, ורק משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' חולצת, ואפי' אם נימא דאם בעלו לא קנו, אכתי דינה כמחזיר גרושתו שצריכה חליצה, אבל לפ"ז צריך לחדש דאע"ג דטומאה כתיב בה והיא בכלל הוטמאה לענין מלקות, אפ"ה אין טומאה זו כעריות, ומנליה לרב לומר דבכל סוטה ודאי מתפרשא האי טומאה כעריות, שהרי אנו רואים בכה"ג שאין טומאה זו כעריות, וצ"ל דהא דחשבינן לטומאתה כעריות היינו דוקא טומאה שאוסרתה להתייבם כדרב יוסף מקרא דלאיש אחר או דלא ליסתריה לביתיה או מק"ו דרבא במותר לה נאסרה, אבל באונס שאין כל הטעמים האלו מוחלטים לגבי ייבום, דהא לחלל מישרא שריא, ולא קרינן ביה איש אחר ולא נסתריה לביתיה, בכל הני לא היא טומאתה כעריות, שאין כאן טומאה לגבי ייבום ואף סברא דבמותר לה נאסרה לא אמרינן אלא כשנאסרה

בביאור מה ענין הטומאה של הבעל לגבי היבם, ובספק הנמו"י באשת כהן שנאנסה

א) י"א א' אר"י א"ר צרת סוטה אסורה מ"ט טומאה כתיב בה כעריות, מהא דסתם בלשונו דהויא כעריות מבואר דפטורה מן החליצה ומן היבום כעריות, וכמבואר לעיל ג' ב' דלרב הו"מ למיתני פוטרת צרותיה מן החליצה ומן היבום, ובכלל חידושא דרב שהיא עצמה פטורה מן החליצה, וכך מתפרש הלשון טומאה כתיב בה בסוטה כעריות, ולכן פוטרת צרתה, כיון שהיא פטורה לגמרי כעריות.

ויש לעי' הרי טומאה דכתיב בה לגבי בעל נאמר, ומנליה לרב דאף לגבי יבם הו"ל כעריות, ואפשר לומר דליבם מיתסרא מק"ו דבמותר לה נאסרה, וכיון שנאסרה עליו בחומר כעריות, ממילא גם פטורה מן החליצה, ואפשר לומר דעיקר טומאה כעריות לענין יבום נאמר, דלגבי הבעל ליכא נפ"מ בחומר הטומאה, מיהו אפשר דאי לאו חומר דטומאה לא ה' לוקה עליה, וזה תלוי אם לוקה על סוטה ספק.

ונראה די"ל דהסוטה נטמאה גם לגבי היבם בלא ק"ו דבמותר לה נאסרה, דכמו ששומרת יבם שזינתה לרה"מ נטמאה לגבי היבם, ה"ה כשזינתה בחיי בעלה, [מיהו לא קי"ל כרה"מ כדאמר סוטה י"ח ב' וע"ש בתו'], ול"ד למחזיר גרושתו שהיבם אינו בכלל זה, ולכן בעינן ק"ו.

ובזה מיושב הא דפשיטא לן סוטה ו' א' דאשת כהן שנאנסה ויש לו אח חלל מתיבמת, ומשמע דאף לרב הדין כן, דאם איתא דלרב אינה מתיבמת היכי פריך בפשיטות אלא מעתה כו', דכיון דלגבי היבם אין האונס טומאה, אין מגרע מה שקרינן בה טומאה לגבי הבעל, כדלקמן נ"ו ב'.

האישות של המותר לה לגמרי, ולא כשראויה לייבום ע"י חלל ופצור"ד.

ולהאמור אשת כהן שנאנסה צריכה חליצה ואינה פוטרת צרתה ומתייבמת, ויש להסתפק אם דינה כמחזיר גרושתו או כשאר חייבי לאוין, ונפ"מ שאם בעלו לא קנו, לדעת הרשב"א והמ"מ, די"ל דשאני מחזיר גרושתו שאינה ראויה ליבום כלל, ובכה"ג החסרון באישות המת שאין להמשיך אישות כזו, אבל כאן דשייך ייבום לאישות זו ע"י חלל ופצור"ד, י"ל דאין על הכהן הכשר אלא איסור זונה, או"ד כיון שגם הוא כהן אמרינן במותר לה נאסרה, דסו"ס קרינן בה הוטמאה אצל המותר לה, ולא היא כשאר חייבי לאוין שהאיסור על המייבם ולא באישות המת, ונראה סתמות הדברים שלא דנו אלא במחזיר גרושתו אם אלים ק"ו למיסר צרה, וש"מ דבכה"ג חשיב החסרון מפני המייבם, ולא אמרינן ק"ו, ולכו"ע אם בעל קנה, ולפמ"ש בסמוך משמע כן מדברי ר"ש במתני' שם.

שור"ר בפ"ת סי' קע"ג סק"ו בשם ספר אמתחת בנימין (ואינו תח"י) שציין למתני' דהאשה שהלך בעלה כו' דצריכה חליצה, וסתמא מייירי אף באשת כהן דהא קתני ולא זוזי מטמא לה, ודוחק לומר דבאשת כהן חולצת מדרבנן כמו מאחיו השני, דלמה לחדש דין כזה, ולא משמע לאוקמה רק באח חלל, וא"כ פשטא דמתני' דחולצת (ואם הי"ג דברים באשה אחת הרי מוכח דאשת כהן חולצת, ולע"כ בזה), ולפ"ז מוכח מדר"ש שאם בעלו קנו, דהא קאמר שביאתה פוטרת צרתה, ויש לדחות דר"ש לא מייירי גם בכהן, שהרי אסורה לו משום זונה, מיהו עי' נ"ו ב' א' חשיבא זונה.

בקושיות הרמב"ן מנלן דהסוטה עצמה פטורה מחליצה, בסוגיא דסוטה ד' ב' א' אתיא כרב, ובסוגיין דיבמות אם מסקינן כרב

(ב) הקשה הרמב"ן מ"ש דטומאה דכתיבא בסוטה ודאי מפרש לה רב דפוטרת אותה ואת צרתה מן החליצה ומן הייבום, וטומאה דכתיבא במחזיר

גרושתו לריב"כ, או לרבנן מדין אין מקרא יוצא מידי פשוטו, פשיטא לן דבעיא חליצה [בין היא ובין] צרתה, ולכאורה נראה דבסוטה ודאי שהכתוב חידש בה לשון טומאה, ע"כ היינו כדי לעשותה כעריות, אבל במחזיר גרושתו לריב"כ שעיקר לשון טומאה נאמר בה לומר דדוקא מן הנשואין אסורה, אין לחדש בה טומאה כולי האי שתהא כעריות, שהרי אין לשון טומאה מיותר לדרשו למהוי כעריות, וכן לרבנן דעיקר קרא לסוטה ודאי, אין ללמוד מהא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו שתהא כעריות וכמ"ש תו', ועוד י"ל דפשיטא לן דטומאה דמחזיר גרושתו אינה כעריות, שהרי לא נבעלה בעילת איסור דנימא שנטמאה עי"ז כטומאת עריות דכתיב בהו אל תטמאו בכל אלה, ומה"ט לא פ' רבנן כריב"כ וכמ"ש תו', ואפי' לריב"כ אכתי א"א לומר ע"ז אל תטמאו בכל אלה, שהרי הטומאה דכתיב בה כעריות היינו שנטמאה באיסור חמור, ולכן גם אסורה לבעל וליבם כעריות, ובתו' כ"כ אליבא דרבנן, אבל בדעת ריב"כ נקטו דהיא עצמה פטורה מחליצה וייבום.

עוד הקשה הרמב"ן דבסוטה אמרינן דאע"ג דמיעט רחמנא סוטה מלאיש אחר ולא ליבם, אפ"ה כיון דמבעל בעיא גט ה"ה דבעיא חליצה, ומ"ט דרב דממעט לה אף מחליצה, ולכאורה אפשר לומר דטומאה דכתיבא בסוטה ודאי, באה להוסיף על הדינים שבסוטה ספק, ואמנם אי לאו טומאה הו"א דסוטה ודאי חולצת, ולא אימעיט מלאיש אחר אלא ייבום, וכן לכל הטעמים שהוזכרו בסוטה שם, ולבתר דקים לן דסוטה ודאי, וה"ה ספק שעשאה הכתוב כודאי, חולצין ולא מייבמין, בא הכתוב והוסיף טומאה בסוטה ודאי לפטור אותה ואת צרתה מן החליצה ומן הייבום כעריות, ואין להקשות ע"ז דאילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט כיון שהוסיף הכתוב מיעוט זה בהדיא.

מיהו לשון הגמ' בסוטה סתום, דאם איתא ידיעין בסוטה ודאי שפטורה מחליצה

מיהו נראה דגם בסוגיין מתפרש דר"י פליג על טעמא דטומאה, ולכך לא הזכיר בבבאי ידיה, דהיינו רק לרבנן, ולא הזכיר נדון דאין מקרא יוצא מידי פשוט, ואין נראה לומר משום דפשיטא דאתיא כרבנן ופשיטא ליה דכיון דאיתעקר איתעקר, דהו"ל לגמ' להזכיר בזה, ועוד דחזינן דרב יהודה דמיבעיא ליה משום טומאה פשיטא ליה דהיא עצמה אסורה, ואילו ר' יוחנן לחד לישנא מיבעיא ליה בהיא עצמה, ולכן נראה דר' יוחנן מיבעיא ליה גם אליבא דריב"כ, משום דלא ס"ל דלשון טומאה מתפרש כעניות כלל לא לעצמה ולא לצרתה, ובזה מיושב האי דאמרין ג' ב' למעוטי צרת מחזיר גרושתו, ואם איתא דלריב"כ צרתה אסורה, א"כ היכי מימעטיא ממנינא, הרי מתני' בפלוגתא לא קמיירי, ולית לן למעוטי אלא מידי דאתיא ככו"ע, אבל למש"כ דגם לריב"כ מותרת נחא, וכ"ה סתמות לישניה דרבין י"ב ב' שאין חולק בכל צרות אלו שהם מותרות, מיהו אכתי לרב יהודה לא מיתוקמא אלא כלישנא בתרא דגם לריב"כ י"ל דצרתה מותרת, מיהו עיי"ש ברמב"ן דמאן דלא ממעט מחזיר גרושתו פליג אדרב, וא"כ מדמספק"ל לר' יוחנן ש"מ דפליג אדרב, ולרב יהודה צ"ל דפליג אדרב אסי ואדשמואל, וה"ה די"ל כן לר' יוחנן וכדרבין משמיה בהדיא.

ולפ"ז מתפרשת הגמ' דרב יהודה לטעמיה בעא מר"ש לפי טעמא דטומאה, ור' יוחנן לא ס"ל טעמא דטומאה כלל, ולכן בעא סתמא אליבא דכו"ע מה דין מחזיר גרושתו מדין ק"ו, ורב חסדא ורב אשי, או דגרסינן רב יוסף, כר' יוחנן ס"ל, וכותיהו אולא סוגיא דלעיל ג' ב', וממילא ניחא סוגיא דסוטה נמי כותיהו, ואין כאן מחלוקת הסוגיות, אלא סוגיין גופה ג"כ לא ס"ל כדרב, ועי' להלן דכ"מ בירושלמי דר' יוחנן לא ס"ל טעמא דטומאה כעניות.

ברם אכתי טעמא בעי כיון דר' יוחנן לא ס"ל דטומאה משוי לה כעניות מ"ט פשיטא ליה בצרת סוטה שהיא אסורה להתייבם, כדמשמע

ווייבום כדרב, היכי מיייתנין קרא דסוטה ודאי, ולא מפרשינן ביה מידי, ועוד דהו"ל לגמ' למימר כיון דסוטה ודאי פטורה לגמרי, הלכך בסוטה ספק חולצת לחומרא דשמא סוטה ודאי היא, וכמשה"ק תו' סוד"ה צרת, ואמנם יש לדחות דאי מספיקא הוא דחולצת, א"כ גם צרתה אסורה להתייבם מה"ט, ואם קים לגמ' דמתיבמת ע"כ דבספק מוקמינן אחזקתה לענין יבום, ועוד דא"כ הדין נותן שאם בעל קנה וא"צ חליצה ממ"נ וסגי בגט, ואם קים לגמ' דלא קנה לכך מיייתנין קרא אחרינא, והשתא דילפינן מיעוטא מקרא או מסברא או מק"ו, אין ד"ז אלא בסוטה עצמה, ואם בעל לא קנה, מ"מ א"א שלא יזכירו מזה בגמ', ומשמע מזה דסוגיא דסוטה לא ס"ל לדרב, וגרסת הראשונים ז"ל דרב יוסף הוא מותיב אדרב ממתני' דסוטה, וא"כ יש לנקוט דלטעמיה אזיל במסכת סוטה, שו"ר שכ"כ המ"מ דר"י לטעמיה, (ואי גרסינן רב אשי ג"כ משמע דלא ס"ל כרב, דהא ידע סוגיא דסוטה, ופריך הכא דטומאה בספק נמי כתיבא).

והנה פשטות הגמ' ג' ב' משמע דיש חולקים על מילתיה דרב וקצת משמע דלא קי"ל כותי', מדנקטינן בפשיטות למעוטי דרב ודרב אסי, (ועי' קדושין ג' א' למעוטי חופה וגם אמרו דאפשר דאינהו גופיהו לא ס"ל דהדדי, אבל בסוגיין לא הזכירו למדחייה לדרב, ופשטות הדברים דר' יוחנן מודה בצרת סוטה שאסורה, מדמני רבין י"ב ב' צרת אילונית וממאנת ומחזיר גרושתו ושביק צרת סוטה ש"מ דצרת סוטה אסורה, ואמנם יש לדחות דבכל הני דמני רבין הנדון רק על הצרה, אבל בסוטה אי לא ס"ל דרב, הרי גם הסוטה עצמה צריכה חליצה, ולכן לא מני להו בהדי אינך דהוה משמע שסוטה כאילונית, ורק צרתה חולצת או מתייבמת, אבל מ"מ פשטות הגמ' דמספק"ל רק במחזיר גרושתו אם אלים ק"ו, אבל סוטה דחמירא טפי פשיטא לן דאלים ק"ו, כדמתפרש ללישנא דמיבעיא ליה לר"י בגרושתו גופה אם אסורה מכח הק"ו.

שהמיעוט הוא מאיסור צדדי שנקלע ביבם ויבמה זו, וכן משמע מדבר חסדא דמדאורייתא מתייבמת.

והנה ביאור הנדון במחזיר גרושתו אם אלים ק"ו למידחי צרה, היינו אם חשבינן לה כמופקעת ממצות ייבום, וכמו איילונית לרב אסי, ונהי דחולצת מ"מ לגבי מצות ייבום כאינה ראויה למצותה דמיא, ולכן צרתה כמותה כיון שיש בבית זה מניעה מוחלטת ממצות ייבום, ולא דמיא לחייבי לאוין ועשה שזו מניעה צדדית, ואם לא אלים ק"ו היינו דחשבינן ליה כאיסור קל ולא כמופקעת ממצות ייבום, ולכן אין צרתה כמותה, ובזה מובן דלגבי סוטה כיון שאיסורה חמור ומדאורייתא אימעטא כדרב יוסף ורבא בסוטה שם, בזה פשיטא לן דאלימ ק"ו למיסר צרה, ואפשר שהאיסור מדרבנן כמו צרת ממאנת שהנדון לאסרה מדרבנן.

ויש להסתפק מה דין צרת סוטה ספק לר' יוחנן, ואם בסוטה ודאי איסורה מדרבנן י"ל דלא גזרו בספק, [ועי' להלן מהירושלמי], אבל אם איסורא מדאורייתא, י"ל דהחמירו בספק כודאי, וסתמות הגמ' בסוטה דמיינתין קראי דסוטה ודאי לסוטה ספק, משמע דלא מחלקין ביניהם, וכדמותיב רב אשי לרב, ולגרסת הראשונים היינו רב יוסף דסוטה, (ומרב חסדא דסבר דכעין דאורייתא תקון דנראה דצרת סוטה מתייבמת, אין ראי' מזה אלא דמדאורייתא מתייבמת, ורבנן כעין דאורייתא תקון, אע"פ שבדאורייתא החמירו יותר, תדע דהא הו"ל סוטה ודאי מדרבנן), והרמב"ם בפ"ו הי"ט פסק דצרת סוטה ספק מתייבמת, אבל לשיטתו שפסק שם דצרת סוטה ודאי פטורה מן החליצה ומן היבום, הדבר חידוש להתיר צרתה לגמרי בסוטה ספק, אלא דע"כ חזינן בסוטה ה' ב' דלא אסרינן לספק משום איסור סוטה, ואמנם פשיטא דלא אתיא כרב, אבל להרמב"ם שפסק כרב ע"כ מוכח שם דלא מחמרינן בסוטה ספק משום ספק סוטה ודאי, והמ"מ כתב ע"ז ופשוט הוא דהו"ל כצרת חייבי לאוין.

סתמות לישניה דרבין וכדמשמע דבזה פשיטא ליה דאלימ פסולא דידה טפי ממחזיר גרושתו, ובירושלמי סוטה פ"א ה"ב אמרו ר"י בשם ר' יוחנן כל הצרות מותרות חוץ מצרת סוטה כו' צרת סוטה למה היא אסורה ר' יוחנן אמר מריח ערוה נגעו בה רב אמר מפני שכתוב בה טומאה כעריות, והנה בירושלמי לעיל שם אמרו א"ר אבין איתאמרת [הא דג' טומאות] אחת לבעל ואחת לבעל ואחת ליבם אריב"ב מתני' אמרה כן ואם מת חולצת ולא מתייבמת, וביבמות פ"ה ה"א אר"י טעמא דקנסה שתצא מן הראשון מריח ערוה נגעו בה, ומשמע מזה שעשאוה כאשת איש של הבעל השני וה"נ מה"ט אסרו סוטה וצרתה, משום דהסוטה כאשת הבעל וצרתה צרת ערוה, אבל בתלמודן לא הוזכר ענין זה, (אח"כ ראיתי בקרן אורה שפי' כן בדעת ר"י עי"ש).

ולכן נראה דסמכין אמתני' דסוטה דקתני דסוטה ספק חולצת ולא מתייבמת, וכיון דאימעטא מייבום מדאורייתא החמירו בה כערוה לעשות צרתה כמותה, וכדמספק"ל במחזיר גרושתו אי אלים ק"ו למיסר צרה, ובסוטה דאימעטא מלאיש אחר פשיטא לן דאוסרת צרתה, (עכ"פ בסוטה ודאי, ועמש"כ לקמן בדין סוטה ספק), ואפי' לרבא דהטעם משום דבמותר לה נאסרה ע"כ לא דמי איסור סוטה לאיסור מחזיר גרושתו, דהא אחד לישנא מספק"ל לר' יוחנן אי אלים ק"ו למיסר גרושתו עצמה, אע"ג דידע מתני' דסוטה חולצת ולא מתייבמת, וע"כ דנאסרה גרע מאסירא וקיימא, שכאן אין הבעל רוצה באישות כזו, ושם החזיר גרושתו מדעתו, ומה"ט סוטה אוסרת צרתה ומחזיר גרושתו דקיל טפי מסקינן דצרתה מותרת, [ועוד דסוטה ביאתה אסורה על הבעל, ומחזיר גרושתו רק דרך ליקוחין אסרה תורה כדאמר קידושין ע"ח א'], ואפשר שאיסורה מדרבנן משום דמיא לערוה, וזהו ריח ערוה שאמרו בירושלמי, דכיון שנתמעטה ממצות ייבום דמיא לערוה דלא שייך בה מצות ייבום, ול"ד לחייבי לאוין ועשה

והראשונים בזה], מיהו בירושלמי אמרו בשם רב דצרת סוטה אסורה משום טומאה כתיב בה כעריות, ומשמע שם שחולצת, דגם סוטה עצמה נראה שם שחולצת, וגם בתלמודן י"ל דנקט כעריות לגלות הענין דלשון טומאה מצינו שאוסר צרה, אבל לא חידש טומאה בסוטה עצמה שתהא פטורה מן החליצה, וכן מבואר לפי הרמב"ן דנקט שפטור הסוטה עצמה לא יליף רב מטומאה, ורק מה שצרתה כמותה יליף מטומאה, אבל אם באנו ליישב סתמות הגמ' וכפרש"י ותו', ע"כ דס"ל לגמ' דבלשון כעריות כלול גם הדין שהיא עצמה פטורה מן החליצה ומן הייבום וצרתה כמותה, כמו שהזכיר רב אסי לקמן י"ב א' קרא דאשר תלד שפוטור את האיילונית במוחלט, ולמד מזה לפטור צרתה.

מיהו התו' נקטו דכל מקום שנאמר טומאה הו"ל כעריות ופטורה מחליצה ורק לרבנן דאיתעקר י"ל דאין מקרא יוצא מידי פשוטו לא משוי לה לגמרי כעריות, אבל הראשונים ז"ל לא משמע להו לחלק כן, וכיון דלרבנן פשיטא לן דמחזיר גרושתו חולצת, ולא מספק"ל אלא אם צרתה כמותה, גם לריב"כ מתפרש כן דאע"ג דכתיב בה טומאה מ"מ אינה כעריות וחולצת, והוכיחו מזה דגם לרב הא דסוטה פטורה מחליצה לא ילפינן מטומאה, ולעיל סק"ב כתבנו ליישב דכמו שכתבו תו' דאין מקרא יוצא מידי פשוטו לא משוי להאי טומאה כעריות, והדבר מוכח כן שהרי רבנן הוציאו המקרא ממקומו משום דלא משמע להו שתקרא טומאה על נשואי גרושתו, נכמש"כ תו' ד"ה לרבות ועי' בסמוך], ואין נחזיר קרא לידי פשוטו בחומר טומאה כעריות, ודכוותה לריב"כ כיון דטומאה דקרא עיקרה לאפוקי מן האירוסין, ג"כ יש לקיים שאין זו טומאה חמורה כעריות, אלא שבלשון זה רמזה תורה דמיירי מן הנשואין, [וגם רבנן דפליגי אפשר דעיקר טעמיהו מפני שלא נראה להם לחלק בין אירוסין לנשואין כיון שנכנסה לרשות אחר], וכן בסברא דא"א לומר שנשואי היתר יקראו בשם טומאת עריות.

ואין להקשות להרמב"ם נוקמה למתניתין דאחת כשרה כו' בסוטה ספק, כיון דלצד דאליס ק"ו למיסר צרה במחזיר גרושתו ה"ה בסוטה ספק, ואם מבואר במתני' דסוטה ספק צרתה מתייבמת ה"ה במחזיר גרושתו.

ובשו"ע סי' קע"ג סי"א סתם כהרמב"ם דצרת סוטה ספק מתייבמת, ובבהגר"א ס"ק י"ד כתב דלהראב"ד חולצת ולא מתייבמת, ואמנם בלא קינני וסתירה י"ל דמוקמינן לה אחזקתה, ולא נאסרה במותר לה מדאורייתא, ובשו"ע לא הוזכר קינני וסתירה, אבל בקינני וסתירה י"ל דכיון שעשאה הכתוב כודאי אליס ק"ו למיסר צרה, ובבהגר"א ס"ק י"ב מפרש קושיא דרב אשי דמשמע במתני' דצרת סוטה ספק מתייבמת ולא נתפרש יישוב לזה אם להראב"ד אינה מתייבמת.

וסתמות הירושלמי נראה דלא מחלקינן בין סוטה ודאי לסוטה ספק, ואפי' לר' יוחנן דאסר צרת סוטה משום ריח ערוה, אף בספק סוטה אסורה, דמשמע דאמתני' דסוטה קאי לאסור צרתה, ובמימרא דרבין ג"כ הזכיר רק צרת מחזיר גרושתו, והרי צרת סוטה ודאי אינה מתייבמת, ומדלא מפליג משמע דה"ה סוטה ספק, וכ"מ בתו' הנדמ"ח ע"ש תלמיד מהר"מ ור"פ, וכ"ה בריא"ז, אלא דשם נקט משום שמא נטמאה, ועי' לקמן [סק"ו] דאם רב יוסף פליג אדרב הרי הוא משה לגמרי ספק לודאי, וכן מתפרש אליבא דר' יוחנן.

בביאור הדרשה דטומאה כעריות

ג) שם מ"ט טומאה כתיב בה כעריות, מלשון טומאה אין להוכיח אלא דצרתה כמותה, ואם הסוטה חולצת ולא מתייבמת ה"ה צרתה, אבל מדקאמר כעריות הר"ז מפורש שדינה לגמרי כעריות ושתייהן פטורות מן החליצה ומן הייבום, דאל"כ הו"ל טומאה כתיב בה וצרתה כמותה, דזהו ביאור לשון טומאה שצרתה מקבלת ממנה טומאה, והיינו שהבית הזה נפסל לייבום, וזהו שאמרו לקמן ב' גבי מחזיר גרושתו דצרתה כמותה משום לשון טומאה, ואע"פ שגם היא עצמה חולצת, [לרבנן או גם לריב"כ עי' תו' שסד

המגרש סוטתו והחזירה ומת מהו

(ד) יש להסתפק המחזיר סוטתו אחר שגירשה, בסוטה ודאי, אם גם בזה פטר רב אותה ואת צרתה מן החליצה ומן היבום, או"ד לא מיקריא טומאה אלא כשנתקלקלה אישות המת, דאמרינן דאיהו גופיה לא ניהא ליה באישות זו, ולכן גם אין ענין ליבמה, אבל אם עבר ונשאה וקיימא עליה בלאו הר"ז כמחזיר גרושתו, ובוזה יתיישב משה"ק תו' ג' ב' מ"ט טומאה דגבי בועל אינה כטומאה דגבי בעל, (ומה שתירצו דאין להחמיר בבעל טפי מבעל, לא נתפרש דאין זה חומרא, (אדרבא דבעל חמיר טפי כדאמרינן שש עריות חמורות מאלו, וה"נ דבעל חמיר שאסורה על כולם), וגם מאיזה טעם לא תפטור צרתה).

והנה לדעת תו' דמחזיר גרושתו לריב"כ דינה כסוטה לרב הרי בהדיא דלאו דוקא סוטה שנתקלקלה האישות אחר הנישואין, וכ"מ בתו' ג' ב' ד"ה לפי לענין הבעול, אבל לדעת הראשונים ז"ל דבמחזיר גרושתו חולצת, א"כ לא שמענו שתקרא טומאה כעריות אלא על אישות שנתקלקלה.

ונפ"מ לכו"ע נמי לענין צרתה, אם נימא דצרת סוטה ספק חולצת, וכמו שנראה בירושלמי, עי' לעיל סק"ב, אכתי במחזיר סוטתו י"ל דמתייבמת כדין מחזיר גרושתו שצרתה מותרת.

ובסוטה ה' ב' דיליף רב יוסף מלאיש אחר כו' ג"כ יש לדון אם פסוק זה כולל כשעבר ונשאה במצב זה, מיהו בגמ' שם ו' א' א"ל אביי אלא מעתה נשאת לאחר ומת בלא בנים לא תתייבם כו', ומשמע לכאורה דחזרה ונשאת לבעל זה באמת לא תתייבם, מיהו י"ל דלמאי דמסיק גביה דהאי מיהא בשם טוב הוה קיימא, י"ל דגם בנשואין שניים י"ל כן דבנשואין אלו בשם טוב הוה קיימא [ואמנם לא דמי ד"ל דבעל אחר שאני, אבל יש לזה מקום גם בנשואין שניים], אלא דלקושטא דמילתא גם במחזיר גרושתו חולצת, ומ"מ נפ"מ לענין צרה אם נימא דצרת סוטה ספק חולצת.

וכן במילתיה דרבא שם ו' א' מחלקינן בין נאסרה לאסירא וקיימא, וזהו החילוק דשייך לומר כאן, ומה"ט מספק"ל לר' יוחנן לחד לישנא במחזיר גרושתו עצמה, ולא מספק"ל בסוטה אליבא דרבא משם דסוטה נאסרה ומחזיר גרושתו אסירא וקיימא, [ובתו' י"ב א' ד"ה מי כתבו דמספק"ל משום דאיכא למימר כרב יוסף, אבל בפשוטו רבא לא ס"ל הכי בדעת ר' יוחנן, מיהו בלא"ה סוטה חמירא שביאתה אסורה, ומחזיר גרושתו רק דרך ליקוחין לוקה עליה], וא"כ י"ל שגם לענין צרת סוטה ספק וכן לסוטה גופה לרב, י"ל שאין דינה חמור ממחזיר גרושתו.

ובירושלמי יבמות פ"י ה"א ובסוטה פ"ה ה"ב דנו לענין בועל שנשאה ומת אם מתיבמת, ובפ"ה ה"א מבואר דאסורה לאחיו של בועל, וש"מ דבעל שנשאה אף לאחר שגירשה פשיטא דחולצת, מיהו י"ל דהיינו משום שגם במחזיר גרושתו חולצת, אבל פשטות הירושלמי שדינה כסוטה, ואף לשמואל דסבר שם מחזיר גרושתו מתיבמת, מ"מ מחזיר סוטתו חולצת, [מיהו לענין צרה י"ל דליכא ביה ערוה לר' יוחנן בבעל], וכ"נ בתלמודן דלא נסתפק ר' יוחנן אלא במחזיר גרושתו, ולא במחזיר סוטתו, אבל אכתי י"ל דלרב חולצת, וכן לענין צרתה י"ל דאין דינה כצרת סוטה לא בודאי ולא בספק, משום דלגבי אישות זו בשם טוב הוה קיימא.

ולכאורה נראה דהמחזיר סוטה ספק יכול להשקותה, דכמו שמשביעה על נשואין הראשונים ועל נשואין האחרונים לר"מ עי' סוטה י"ח ב' וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מסוטה הי"ז, ה"נ יכול להשקותה ע"ז לחוד, ולפי זה יש לנקוט שלכל הדינים בכלל סוטה היא, אבל י"ל דע"כ ל"פ ר"מ ורבנן אלא לגלגל עליה אבל להשביעה ע"ז לחוד לא.

ולהאמור בלא ראי' יש לנקוט דמחזיר סוטתו כדין סוטה לכל דבר, וכמבואר בתו' ובירושלמי, אלא די"ל הטעם כיון שכבר נאסרה

דמייתי ברייתא דאשר הוטמאה להוכיח דסוטה ספק נמי קרינן בה הוטמאה, אבל לא לשנות מילתיה דרב.

מיהו ודאי פשטות הגמ' דגבי בועל לא קרינן בה טומאה כעריות, ובמל"מ הביא הירושלמי שדנו בזה, ומהירושלמי שהביאו תו' סוטה כ"ז ב' מבואר דאסורה לאחיו של בועל, ופירש דהיינו לשיטתו דמפיק חד נטמאה ליבם, וא"כ י"ל דקאי בין אבעל בין אבועל, אבל לתלמודן אין נראה דטומאתה לבעל כלבעל, שהרי לבעל אמרה תורה שיוציאנה מביתו ולכן טומאתה כעריות, אבל גבי בועל שהיא בודאי אסורה לו משום אשת איש, אין זה אלא רמז שטומאתה חמורה ואוסרתה לבעל לאחר גירושין, אבל אין פשטיה דקרא לענין הבועל אלא באם אינו ענין לבעל, ולשון טומאה כזו אין לחשובו כעריות, כיון שלא נאמר לקלקל אישות הבועל, וכמו שאין שייך להזכיר כעריות לענין תרומה, ובירושלמי לא דנו כלל לפטור מחליצה, דלא מפלגינן התם בין סוטה ספק לודאי, ולשון טומאה לרב נאמר שם רק לעשות צרתה כמותה.

ולענין צרת סוטה לאחיו של בועל י"ל דמותרת, דטעמא דטומאה דרב ליכא מדחולצת, וא"כ להרמב"ם דסוטה ספק צרתה מתייבמת, ה"ה באחיו של בועל אפי' בודאי סוטה, ולהסוברים דסוטה ספק חולצת משום דשמא נטמאה ג"כ י"ל שכאן מתייבמת, ואפי' נימא דצרתה כמותה משום דאליה ק"ו למיסר צרה, י"ל דהיינו דוקא בנאסרה כדרכא סוטה ו' א', משא"כ כאן שקידשה באיסור, והו"ל כחייבי לאוין, ועדיין צ"ע בדין בועל במל"מ ובירושלמי שם.

י"א א' תוד"ה צרת, ולמאי דפרישית לעיל כו', גרסת מהרש"ל והב"ח כמו שהוא בתו' הרא"ש דבזה ניחא נמי דלא הויה ספק ערוה, והכתוב עשאה כודאי בלשון נטמאה בלא לאו, והר"ז כמפורש שאינה כעריות, מיהו אכתי לא נתיישב מאי פריך ותתייבם יבומי הרי אם יתברר

לא תחזור להיתירה, א"נ כיון דחמיר איסורה שאוסרת אשה על בעלה אע"פ שנשאת בהיתר, ולכן איסור כזה חמיר גם כשהחזירה, ואפשר שזהו החילוק שאמר רבא בין נאסרה לאסירא וקיימא, דהא דאליה איסורה להוציאה מבעלה חמיר טפי.

בדין סוטה לבעל, בתו' ג' ב'

ה בתוס' ג' ב' ד"ה לפי נסתפקו בדין סוטה וצרת סוטה לבעל אם היא פטורה מן החליצה ומן היבום כמו לבעל, ובתירוץ קמא כתבו דרך דין צרת צרה לית בה לבעל, וד"ז לא נתפרש, דאם צרתה בכרת, ממילא פוטרת צרת צרה, ועי' בזה בתו' ב' א' ד"ה עד דלשיטתם שייך לדון כן, ועוד דהא דלא משכח"ל בבעל היינו משום חומרא ידידיה, כענין שאמרו בשש עריות חמורות מאלו, וגם הא דמשכח"ל בבעל לא חשיב חומרא, ובתירוץ בתרא כתבו דלא אמר רב דין טומאה כעריות אלא בטומאה דכתיב גביה לאו, והיינו אשר הוטמאה דכתיב במחזיר גרושתו לרבות סוטה, והתם רק לגבי בעל נאמר, ולשון הגמ' י"א ב' לא משמע דרב מהאי קרא גמר לה, אלא דמשנינן דאיצטריך קרא למיקם עליה בלאו, אבל לא דעיקר דין טומאה כעריות מהכא גמר לה, וכ"ה ברש"י אלא די"ל שכ"כ לס"ד, וכ"ה ברמב"ם פ"ו הי"ט.

ויעוי' במל"מ שם שהעיר דלפ"ז לריב"כ סוטה וצרתה צריכין חליצה, וא"כ מאי קאמר ג' ב' לרב ליתנינהו הא בפלוגתא לא קמיירי, ותיריך דעדיפא מינה משני, אבל פשטות הגמ' דגם ריב"כ מודה דלשון טומאה כעריות משוי לה, ולכן נסתפק רב יהודה מאי קסבר במחזיר גרושתו, דאי לאו דאשכחן בסוטה דלשון טומאה משוי לה כעריות, אין לחדש דבמחזיר גרושתו שאין איסור בנשואיה שתחשב טומאתה כעריות, ולפי' הראשונים ז"ל פשיטא לן דלריב"כ מחזיר גרושתו חולצת, וע"כ דעיקר הא דסמין רב היינו על נטמאה דכתיב בפרשת סוטה, וכ"ה פשטות הגמ'

העתיקו בעלה לוקה עליה, וליתא לפנינו אבל ע"כ צ"ל דר"ל איסור לאו מספק, ומ"ש שם דבעינן ת"ח ידיע לאתרוויי ביה פרש"י לומר לו שלא יבדקוה המים, דאל"כ תיקשי מכ"ז לרב (ועי"ש בגמ' לימא מסייע ליה לרב), וע"כ ליישב דר"ל איסור דספק לאו, מיהו בתו' שם ד"ה כי משמע דהיינו התראה למלקות, וכ"ה פשטות לשון הגמ' דלהוו עליה סהדי ולא תרוויי ביה, [אבל רש"י פי' סהדי שבא עליה ולא ישקוה, וש"מ דלא סגי בחד], אלא דלהרמב"ם מתפרש סהדי ואתרוויי למכת מרדות, א"נ להסביר לו האיסור כההיא דמכות י' ב' שצינו בתו' שם, וגם רש"י שם העתיק לאו דלא יוכל כו' לרבות סוטה שנסתרה.

והרשב"א והריטב"א פי' דבאמת איכא מלקות גם בסוטה ספק, אלא שזה נלמד מקרא דנטמאה שעשה הספק כודאי, אבל לאו משום דהחשיבה תורה הספק כטומאה ממש, ולכן רק לחומרא דינה כודאי, וכ"ה בתו' שלפנינו ד"ה מאי, ומ"מ לא חשיבא טומאתה במקום לאו, כיון שעיקר הטומאה על הודאי נאמר, והחמיר הכתוב בייתורא דנטמאה לחשוב הספק כודאי לחומרא, [ואולי מה"ט בתו' שלפנינו הניחו בקושיא ההיא דסוטה, דלא ניחא להו במ"ש הרא"ש שאפי' ספק טומאה אין כאן, דסו"ס כמו שיש מלקות יש להחמיר שלא תתייבם, וזה דלא כתו' ס"ט א' כמו שציין הגרע"א בגהש"ס, ובתו' הנדמ"ח כתוב בשם ר"א מטוך דסוגיא דסוטה כרב יוסף ודלא כרב], ואמנם הרשב"א הניח בצ"ע א"כ מ"ט פריך בסוטה ותתייבם יבומי, וכן בגרסת תו' שלפנינו.

ולהאמור אפשר דבאמת רב יוסף פליג ומשווה לכל מילי סוטה ספק לודאי, ואמנם קרא דאשר הוטמאה למיקם עליה בלאו אתא, אבל גם על נסתרה לחוד איכא לאו, דהכתוב עשאה כודאי, וכפשטות הגמ' סוטה ז' א' בין בהתראה בין בלשון לאו ששנו שם בברייתא, ולריב"כ לאו בסוטה לית ליה כלל, ולא ס"ד דרב יוסף דקרא דאשר הוטמאה לרבות ספק סוטה, אלא מייתי מלשון הברייתא דמפרשא שאף בנסתרה איכא

שהיתה סוטה קאי עלה בכרת ומביא חטאת, וצ"ל דמדרבנן יש מקום לחוש, אבל מדאורייתא אוקמוה אחזקתה, ונפ"מ דצריכה גט מדאורייתא, ולמאי דמשנו רב יוסף ורבא הדין דאם בעלו לא קנו וא"צ גט, ולכן פריך שפיר ותתייבם יבומי דהיינו שיהא בה דין ייבום, אע"פ שאין ראוי להכנס לספק כזה מדרבנן.

שם מתיב רב אשי כו'

(ו) שם מתיב רב אשי, גרסת הראשונים [וכ"כ בשם דפו"י וכת"י] רב יוסף, ובפשוטו לשיטתו בסוטה דילפינן מקרא דודאי לספק, וכ"כ המ"מ.

ויש לעי' מה חידש רב יוסף הרי ידע דיש לחלק בין ספק לודאי, ולא בא לחדש מתני' לרב, ואפשר לומר דסמך על הברייתא דלרבות סוטה שנסתרה דמבואר בהדיא דטומאה נאמרה גם בסוטה ספק, והכי משמע סתמות הגמ' דקאמר ומ"ש סוטה ודאי כו' ומשני מאי נסתרה נבעלה כו' והדר פריך דלסוטה ודאי לא איצטרך האי קרא, ומשני למיקם עליה בלאו, והדר פריך דלפ"ז לריב"כ אפי' בודאי זנאי ליכא לאו, פי' למאי דדחי דהאי קרא בסוטה ודאי, א"כ נמצא דלית ליה טומאה אפי' בודאי נבעלה, ומשני דאה"נ וטעמא משום דהויה ואישות כתיב בה, והיינו דהמקשן סבר דודאי נבעלה קרינן בה טומאה לכה"פ כמו מחזיר גרושתו משנשאת, ומשמע דכ"ז אותיב רב יוסף, ולא סתמא דגמ', דכיון דמפרשין שעיקר קושיתו נסמכה על ברייתא זו, א"כ כל הגמ' אליביה נאמרה.

אבל לפ"ז מסקנת הגמ' דלא כרב יוסף, ואם רב יוסף דסוטה לשיטתו בקושיתו כאן, א"כ משמע משמע דמסקנת הגמ' דלא כותיה, דלא משמע דלדחויי בעלמא אמרינן מאי נסתרה נבעלה דהיינו אליבא דרב, אבל רב יוסף ס"ל דברייתא כפשטה דאפי' נסתרה קיימא בלאו, ואמנם יתייבם בזה מה ששנינו בברייתא סוטה ז' א' דבעלה קאי עליה בלאו ובתו' והראשונים

מיהו בקידושין ע"ח א' אמרינן במחזיר גרושתו שאם בעל ולא קידש שאינו לוקה דרך ליקוחין אסרה תורה, ולפ"ז אין קושיא מ"ט כתיב לקחתה ולהיות, דלא אסרה תורה הביאה בלא ליקוחין, (ולכאורה לפ"ז גם בסוטה בעלה לוקה עליה רק מפני שהיא אשתו, אבל אם גרשה ובא עליה אינו לוקה, ובזה מיושב הא דכתביה רחמנא ללאו זה גבי מחזיר גרושתו, דדוקא בהויה ואישות איכא לאו, ובפרט אם נימא דגם בסוטה ספק איכא לאו, דע"כ כתיבה התם להצריך ליקוחין, ולא מצינן לשנויי דנתקיה מהכא לסוטה ודאי, אבל האיסור דמשום נטמאה מסתברא דאיכא גם בביאה לחוד, דהכי משמע לשון טומאה, ובפרט שלא הוזכרה טומאה זו בקראי דהויה ואישות, ורק לענין הלאו שייכי התם, ועי' פ"ה ב' לענין הולד ולע"כ שם), וצ"ל דה"ק כיון דבזינתה אחר גירושין אינה נאסרת, ש"מ דלאו בביאת אחר תלה רחמנא, הלכך גם בזינתה תחתיו לא אסרינן לה משום טומאה, ולפ"ז אפי' זנאי נמי כולל גרושתו שזינתה כמ"ש הר"ף, וניחא שינוי הלשון דזנאי במקום נבעלה או סוטה ודאי.

ולגרסת ר"ח בשם הגאון שהביא בהגר"א מהגהמ"ר דגרסינן הבא על הגרושה אפי' זנאי אינה אסורה לבעלה שגירשה מ"ט הויה ואישות כתיב בה, עכ"ל [ר"ח], ועי"ש שפי' דלגרסא זו קמ"ל דאפי' לרבנן דוקא זינתה תחתיו אסורה כו' ע"ש, וכן ברי"ף העתיק הדין כגרסא זו בשמעתין, לפ"ז מיושב יפה לשון זנאי והא דבעי מ"ט, והיישוב מבואר יפה, מיהו בספרי ראיתי דמפיק ד"ז מקרא אחרנא, יכול אף שקלקלה לאחר שנתגרשה תהא אסורה לחזור לו, ת"ל וכתב לה ויצאה היוצאת בגט תהא אסורה לו כו'.

שם תוד"ה לרבות, וא"ת והיכי מפקי רבנן קרא מפשטיה כו', לכאורה י"ל דלא משמע להו לחלק בין ארוסה לנשואה, דכיון שאם זינתה מותרת והקפידה תורה על ליקוחין של אחר, אין לחדש דבעינן תרתי, ועכ"פ אין להשמיע ד"ז

לאו, אבל ידע דהאי קרא למלקות אתא, וקאי בין אודאי בין אספק מפני שעשאה הכתוב כודאי, ורב פליג וסבר דליכא לאו בספק סוטה, ונתנא נקט סוטה שנסתרה דמיותר דהא כל סוטה נסתרה, א"ו לישנא מעליא נקט, ורב יוסף סבר דלאפוקי שלא נטעה דדוקא ודאי מיקריא טומאה, לכן ביאר שאפי' רק נסתרה הדין כן], ולפ"ז פליגי רב ורב יוסף אם יש מלקות בסוטה ספק, וסוגיא דסוטה כרב יוסף שאין חילוק בין ספק לודאי, ולכן מיייתי קראי דסוטה ודאי לסוטה ספק, והשאלה ותתייבם יבומי אסוטה ודאי נמי קאי, דכיון דחולצת ולא הויה טומאתה כעריות, א"כ תתייבם.

ולפ"ז יש לפרש דרב יוסף לאו אברייא דריב"כ סמך לאותובי, אלא משום דקים ליה מסוגיין דסוטה דספק כודאי לכל מילי, כדתניא שם שנטמאה מיותר לעשותה כודאי, וכדתניא ז' א' שהיא בלאו, וכיון דטומאה כתיב בתרויהו מ"ט חולצת, ונסתייע מברייא דריב"כ דקתני הכי בהדיא, אבל גם ברייתא זו עיקרה לומר לרבות סוטה ודאי, וממילא גם נסתרה בכלל זה, כיון שהספק כודאי.

י"א ב' ומ"ש סוטה ודאי כו' ע"ש הגמ'

ז) שם ב' וריב"כ לאו בסוטה לית ליה ואפי' זנאי נמי מ"ט כו', יש לעי' מה צריך טעמים לריב"כ, הרי ודאי דלאוקומי קרא בסוטה הרי זו עקירת מקרא מפשרו, ולא ס"ל למיעקריה מכח קושיא, ועו"ק דמאי משני הויה ואישות כתיב בה, הא ודאי דעיקר קרא למחזיר גרושתו, אלא שכולל סוטה שנסתרה, וצ"ל דס"ל לגמ' דלריב"כ דתלי לה בנשואין, הדין נותן שגם נבעלה תחתיו תאסר, שאין טומאה זו פחותה מטומאת מחזיר גרושתו שנבעלה בהיתר, ומשני דאם איתא שהפסוק כולל סוטה לא הו"ל למיכתב לא יוכל כו' להיות לו לאשה, שהרי הוא כולל גם סוטה שהיא כבר אשתו, והו"ל לא יוכל כו' לקחתה לו לאשה ולא להזכיר ההויה, ולכן זה מוכח שלא לפרשו על סוטה כלל.

דבר כולל ג"כ סתירה לחוד, ולשון טומאה מתפרש על הנבעלת.

ונראה שגם תירוץ הרשב"א מתפרש כן דקרא דלאיש אחר קאי על מי שנאמרה בו טומאה, ולרב דטומאה על הודאי נאמרה, מצי לפרושי לאיש אחר לגמרי, ולרב יוסף דטומאה אתרוייהו נאמרה, מפרש נמי אתרוייהו דרק לפוטרה מייבום נאמר לאיש אחר, וקשיא ליה לרב דאפי' נימא דלאיש אחר מיירי רק אודאי, מ"מ כבר גילה האי קרא דכל היכא דכתיבא טומאה דינה לגמרי כערוה.

מיהו עיקר פי' הרמב"ן מחודש שסתמו בגמ' הא דרב סמין אקרא דלאיש אחר, ופשטות הגמ' דרק רב יוסף בחד לישנא דריש הכי, ובאידך תרתי לישני וכן רבא לא ס"ל הכי, ואנן נדרוש ליה אליבא דרב בסתמא, (ועי' קידושין י"ג ב' דאמרינן ודילמא מאי אחר יבם, ורב אשי דחי דיבם לא איקרי אחר, אבל אין מזה ראי' שאינו בכלל אחר, ועיקר דברי רב אשי שאם הכונה רק ליבם ולא לאחר, לא הו"ל למיקרייה אחר, ומיזב דברי רב אשי כתובות פ"א א' ועתו' בזה, ועי' ספר הזכות שהזכיר דהוה [דלא] כרב אשי, וזה צ"ע), ועוד דסתמא דמילתא כל שפטורה מחליצה פוטרת צרתה, כדחזינן בדרב אסי י"ב א' גבי צרת אילונית, וגם שם הביא קרא דאשר תלד דמיניה ילפינן פטור איילונית, ואעפ"כ לא אמר פטורה ופוטרת צרתה, ומוכח מזה דגם בדרב יכול להתפרש כן ויתיישב דיוק הרמב"ן ע"ש, ומשה"ק ממחזיר גרושתו, ומהא דבעיא גט מהבעל, כבר נתיישב לעיל סק"ב עי"ש.

הקשה מרן זללה"ה בסי' ק"ל סק"ט לדעת הרמב"ן דרב יליף מלאיש אחר שהסוטה עצמה פטורה מן החליצה ומן היבום, א"כ למאי איצטריך טומאה לאסור צרתה, הרי הסוטה כאשת אח שהיא ערוה ופוטרת צרתה, וכמשה"ק הגרע"א ז"ל למה לי קרא לצרת צרה, ומשמע שתירץ דבאמת לא איצטריך קרא לפטור הצרה עצמה

בלשון הוטמאה, אלא למיכתב והלכה ונשאת לאיש אחר, מיהו ודאי תירוץ התו' אמת הוא דקשה למיקריה טומאה, אבל בגמ' הזכירו דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, וראיתי בספרי דמרב מקראי כל האופנים גירשה מן הנשואין ונתארסה מן האירוסין ונשאת מן האירוסין ונתארסה, דד' קראי כתיבי בעלה הראשון אשר שלחה לשוב, ודרשינן בעלה לקחתה הראשון לקחתה אשר שלחה לקחתה לשוב לקחתה, וניחא טפי דאפקו קרא מפשטיה ולא דרשו כריב"כ.

והא דבעי בסמוך אם אין מקרא יוצא מידי פשוטו לרבנן, היינו אפי' בנתארסה, דלא מודו רבנן שנאמר לשון טומאה על הביאה של היתר, ומ"ש משנשאת היינו משנכנסה לרשות אחר לריב"כ כדאית ליה ולרבנן כדאית להו, ולאפוקי לא נשאת כלל, א"נ אגב ריב"כ.

שם גמ' מן הנשואין אסורה כו', פרש"י דהוטמאה משמע נבעלה ערש"י שעל הרי"ף ונמו"י, ובריטב"א פ"ט א' צ"ה א' כתב דמדרבנן אסרו כל נכנסה לחופה כאילו נבעלה, אבל מדאורייתא בעינן נבעלה דוקא.

בדעת הרמב"ן דפטור חליצה של הסוטה ילפינן מלאחר, בדעת הראב"ד ולענין הלכה.

(ח) הרמב"ן מפרש דרב יליף מטומאה שתהא צרתה כמותה, ויליף מלאיש אחר שהיא עצמה פטורה אף מן החליצה, והקשה הרשב"א א"כ מאי מותיב רב יוסף מסוטה ספק דכתיב בה ג"כ טומאה, הא רב מלאיש אחר יליף שתהא היא עצמה פטורה מן החליצה, והרי קושית ר"י היא מ"ט חולצת, ויש לעי' מאי קושיא הרי לאיש אחר מתפרש ג"כ בסוטה ספק כדאמר רב יוסף גופיה סוטה ה' ב', וי"ל דע"כ רב פליג וס"ל דלאיש אחר קאי רק אסוטה ודאי מדפטר לה מחליצה, אבל אכתי יש לשאול דודאי דמצי ר"י לאקשו"י מ"ש דמוקמת לאיש אחר לודאי הרי זה מתפרש גם בספק, כמו שהקשה מ"ש מטומאה, וא"כ ג"ז בכלל קושית ר"י, ואדרבה הא קשיא טפי דערוה

לטעמיה דהוה מוטיב לרב הכא, וסוגיא בדוכתה עדיפא טפי, מיהו לפמש"כ סק"ב ו' דבסוגיין ג"כ אתיא דר' יוחנן דלא כרב, ולא נדחו דברי רב יוסף, א"כ יש לקיים סוגיא דסוטה להלכה.

ולשון הראב"ד משמע דסוגיא דיבמות ג"כ סברה דסוטה חולצת, והביא ע"ז טעמיה דרב יוסף בסוטה, והרמב"ן בספר הזכות כתב ע"ז דודאי סוגיין מפורשת דפטורה מן החליצה, וכונת הראב"ד לפסוק כסוגיא דסוטה, מיהו לפמש"כ דהמשך סוגיין בדר' יוחנן דלא כרב, יש לקיים דגם לסוגיא דיבמות חולצת וכמש"כ לעיל, אלא שדברי הראב"ד סתומין, ומשמע דליכא למ"ד דפטורה מן החליצה, וזה דלא כפשטות הגמ', והריטב"א בשם הרא"ה כתב לפרש דרב רק לענין פטור צרה מייבום קאמר, אבל גם הסוטה עצמה חולצת, ותמה ע"ז מהגמ' ג' ב', וגם הקושיא ממתני' דסוטה על רב סתומה בגמ', דהיכי משמע דצרתה מתייבמת, ועכ"פ הו"ל לגמ' לפרושי ד"ז, ובבהגר"א סי' קע"ג סק"י"ב כתב ג"כ לפרש דקושיא הגמ' דמשמע דצרתה מתייבמת, וכונתו ליישב בזה קושיא הרשב"א ע"ד הרמב"ן, ולפי' זה מבואר בגמ' דצרת סוטה ספק מתייבמת, אבל בס"ק י"ד כתב הגר"א דלהראב"ד אין חילוק בין סוטה ודאי לספק, ונראה דנקט כגורסתו מתיב רב אשי, ולדידיה צרת סוטה ספק מתייבמת, אבל לרב יוסף בסוטה דין ספק כודאי וצרתה חולצת, וכ"ז צע"ג ע' בספר אמו"ר שליט"א, ועי"ש משנ"ת בדברי הרא"ש מ"ש על הראב"ד, ועיקר הדברים דכונת הרא"ש על מ"ש דספק סוטה לא חשיבא ריעותא כלל, כבר נתבאר בספר מרן זללה"ה סי' ק"ל סק"א.

י"א א' מתיב ר' חסדא כו'

(ט) י"א א' מתיב ר"ח רש"א ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה, יעוי' ברש"י ותו', והנה לשון הגמ' סתום ומשמע לכאורה דמיייתי מדצרתה צריכה פטור ש"מ דסוטה אינה פוטרת צרתה, אבל זה לא יתכן שהרי גם היא עצמה צריכה חליצה לכו"ע, וא"כ יש לפרש

אלא שתהא צרת הסוטה כצרת ערוה לפטור צרת צרה, וזה צ"ע דד"ז אפשר ללמוד מלצורו של כל העריות, ועוד דהא רב אשי אמר י"ג א' סברא היא, ועו"ק דהא באמת לא משכח"ל צרת צרה בסוטה, וא"כ אין שום נפ"מ בקרא דטומאה, וודאי דדברי הרמב"ן מתפרשים דאי לאו טומאה היתה צרתה מתייבמת, ואפשר לומר דאי לאו קרא דטומאה היתה הסוטה כאילונית לרבא שאינה פוטרת צרתה, דכיון שנתמעטה מעיקר מצות יבום הו"ל כשלא במקום מצוה, ומקרא דטומאה ילפינן שצרתה כמותה, אבל אין נראה כן דבפשוטו קרא דטומאה בא להחמיר באיסור הסוטה כערוה, ואילו לפי' זה הכתוב בא לחשבה כשייכת במצות יבום והו"ל כערוה במקום מצוה.

ולכן נראה דאי לאו קרא דטומאה לא הוה יליף רב מלאיש אחר לפוטרה מחליצה, אבל כיון דגלי קרא דטומאה שצרתה כמותה, ש"מ למידרש לאיש אחר לפוטרה מחליצה, דהא לייבום לא איצטריך קרא דטומאה הוה שמעינן לה, וזה דומה קצת לתירוץ הרשב"א דטומאה ולאיש אחר מלמדין זה על זה, א"נ י"ל דכל איסור אשת אח שנתחדש רק לענין פטור ייבום אינו פוטר צרתה, דלא אמרינן שמחיים היתה צרת ערוה כיון שבאמת אינה ערוה על היבם אלא שאין בה מצות יבום, כמו באאחזע"א לב"ש י"ג ב' דאיסור אשת אח אינו פוטר צרה, ואולי זו כונת מרן זללה"ה שם, וכע"ז מתפרש מיעוטא דהיא תועבה ואין צרתה תועבה לפי' תו' בדריב"כ.

ולענין הלכה ה' ראוי לפסוק כסוגיא דסוטה לפי' הרמב"ן והרשב"א דסוגיא דהתם פליגא אדרב, ומיירו בה רב יוסף ואביי ורבא דבתראי נינהו, ובאמת הרמב"ן והרשב"א לא הכריעו דלא כהראב"ד, אלא דכיון שהסוגיות חלוקות קיבלו שפיר דעת הרי"ף לפסוק כסוגיא דיבמות שהיא במקומה, והריטב"א כתב דלפרש"י הנדון דהלכתא כרב, אבל למעשה ראוי להחמיר כהראב"ד, שו"ר במ"מ פ"ו הי"ט שכתב ע"ד הראב"ד דאיכא למימר דרב יוסף [בסוטה]

שם אליבא דריב"כ כו' צרתה כמותה, לפי' תו' צרתה כמותה ופטורה מן החליצה, והיא עצמה פשיטא לן דפטורה מן החליצה לריב"כ לשני הלשונות דרב יהודה [עי' להלן ע"ד התוד"ה א"ל שבקני ראם לא כ"כ, אבל בתו' הרא"ש ומהרש"א מבואר כן, ועמש"כ שם], ולרבנן לשני הלשונות היא עצמה צריכה חליצה ומיבעיא לן אם צרתה מתיבמת ולל"ב מתיבמת, והדברים סתומים שלא פ"י בגמ' דריב"כ ורבנן ודאי פליגי בגרושתו עצמה, והלשון משמע דכי הדדי ניהו ממש, ולפי' תו' הול"ל דאין מקרא יוצא מידי פשוטו לא מהני לגרושתו ומהני לצרתה, וזה דבר מחודש ולא משתמע מפשטות הדברים, אבל אם גם לריב"כ פשיטא לן שאין טומאה זו כעריות לפטור גרושתו מחליצה, אין קושיא אם מספק"ל דשם אין מקרא יוצא מידי פשוטו מתפרש לרבנן כמו לריב"כ, ואמנם הרמב"ן והרשב"א והריטב"א פשיטא להו דבעיין לריב"כ כמו לרבנן, וודאי דאין טומאה דמחזיר גרושתו כעריות, שהרי ביאת היתר היא, אלא שנטמאה לבעל זה, ומ"מ כיון דאשכחן בסוטה ודאי נקט לשון טומאה לפטור צרתה כעריות, ס"ל דה"ה לריב"כ לעשות צרתה כמותה, ועמשנ"ת לעיל סק"ב.

שם היא תועבה ואין בניה תועבין הא צרתה תועבה, פ"י מי אמרינן דהיא תועבה ממעט כולן חוץ מהיא עצמה, או דקאי רק אבניה, אבל צרתה כמותה, אבל הא פשיטא לן גם לל"ב דדרשינן היא תועבה ואין בניה תועבין, כדאמרינן נדה ע' א' ובשאר דוכתי, ובזה ניהא דלישנא דקאמר צרתה תועבה לאו דוקא, שאין לשון תועבה על הצרה, אלא דאי ממעטינן צרתה מהיא תועבה הר"ז מתפרש דלא אלים פסול הגרושה למיפטר צרה, כמו דלא אלים למיפסל בניה, או"ד פטור צרה אינו חומר בטומאתה אלא המציאות שהיא פטורה פוטרותה, ולא נקטו לשון תועבה אלא אגב בניה.

שם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, יש לעי' הרי הטעם שהוצאנו המקרא מפשוטו פ"י תו'

כפרש"י דקשיא ליה מ"ט צרתה מתיבמת, דהו"ל לתקוני כעין דאורייתא שלא תתייבם, וא"ת מנלן דמתיבמת, וי"ל מדקתני ביאתה או חליצתה, משמע שיש על צרתה גם מצות ביאה, ועוד יש לפרש דקשיא ליה מ"ט מהני חליצתה לצרתה וכמ"ש תו' דהו"ל חליצה פסולה, ועוד יש לפרש דקשיא ליה מ"ט מהני ביאה דידה, הרי יש לדון אותה כדין סוטה שאם בעלו לא קנו ולא תפטור צרתה, מיהו פרש"י מיושב טפי, דאם משום חליצה פסולה הא איכא למימר ממ"נ כמ"ש תו', ואי משום ביאה כיון דמדאורייתא קנה, אין לחכמים לתקן חליצה לצרתה דנפיק מיניה חורבא.

שם קסבר כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ויש לעי' מ"ט דרב, וי"ל דכאן לא דמי לכל גזירה דרבנן, כיון דמשום חומר דסופה גזרו עליה שתאסור, ולא משום דראוי מדרבנן לגזור אטו סוטה דאורייתא, ובכה"ג לא מתקנינן כעין דאורייתא, וגדולה מזו דנהי דאית לן למיקנסה משום דלא דייקא, אבל לית לן למיקנס צרתה דלא עבדה איסורא, וכן ראוי להקים לאחיו שם בישראל, הלכך לא גזרו על צרתה כלום, ורב חסדא דקארי לה פליג אדרב, שהרי לא נתחדש לו בתירוץ הגמ' כלום.

י"א ב' בעא מיניה ר"י מר"ש המחזיר גרושתו כו', בביאור הספק לרבנן ולריב"כ, ע"ס הגמ'.

י' שם ב' בעא מיניה ר"י מר"ש המחזיר גרושתו משניסת ומת צרתה מהו, לשון משניסת עיקרו לומר דמיירי בנשאה אחיו באיסור דמחזיר גרושתו, ולרבנן בכלל לשון משניסת גם משנתארסה, דאין נראה לחדש לרבנן דאין מקרא יוצא מידי פשוטו יש חומר בנשאת לאחר טפי מנשאת ארסה, דכיון דמודו לזה יש להם לנקוט כריב"כ, א"ו לרבנן ע"כ דכל שנכנסה לרשות אחר מיקרי הוטמאה לבעלה הראשון, וגם נקט לה אגב דריב"כ, ועי' להלן דר' יוחנן ג"כ נקט לשון משניסת, מיהו למש"כ סק"ב גם ר' יוחנן מיבעיא ליה אליבא דכו"ע, ונקט לשון שכולל גם אליבא דריב"כ.

ראשונה פשיטא, אבל בחייבי לאוין ועשה שאם בעלו לא קנו איצטריך לאשמועינן דחליצה כשרה מיקריא, וי"ל דמדקאמר מייבם לכשרה משמע שיש חידוש גם בזה, ובחייבי לאוין פשיטא לן שאין הצרה נאסרת, וע"כ דאיצטריך למחז"ג.

שם גמ' משום דרב יוסף דאר"י כאן שנה רבי כו', יש לעי' א"כ הו"ל למיתני רק הרישא דחולץ לפסולה, ומ"ט קתני מייבם לכשרה, וי"ל דקמ"ל דאפי' במקום שאינו רשאי לייבם הפסולה כגון בחייבי לאוין, אפי' חולץ לפסולה ולא אמרינן שיש חידוש לחלוץ לזו שראויה לייבום, וכ"ה למסקנא גם במחזיר גרושתו, ונראה דמתני' דינא קתני שאינו רשאי לחלוץ לכשרה, אע"פ שמאיזו סיבה נוחא ליה לחלוץ לה כדי שלא יאסרו עליו קרובות הפסולה, וצ"ע בזה, ועכ"פ בלא סיבה כופין אותו לחלוץ לפסולה.

שם תוד"ה לאו תרוצי כו', בתו' הרא"ש תירץ דהיכא דאיכא למיטעי לא הו"ל למיתני היא וצרתה, וכאן איכא למיטעי דחשיבא חליצה פסולה, ולכן מיקרי תירוצי להגיה או היא או צרתה, וק"ק דכיון דצרתה עדיפא הדין נותן דצרתה לחוד שפיר דמי ולמה נטעה דתרווייהו בעינן, ולכאורה נראה דעיקר כונת התנא לאשמועינן דחליצתה מהניא לצרתה, וכך מתפרש הלשון היא וצרתה חולצת דחליצת שניהם שוה לפטרן, ולא נחית התנא לבאר אם צרתה מותרת להתייבם, ולפ"ז אדרבה מדאצטריך לאשמעינן דחליצתה מהניא לצרתה ש"מ דצרתה עדיפא ומתייבמת, מיהו אפשר דקמ"ל דאלים ק"ו למיסר צרה ולכן גם צרתה אינה מתייבמת, אבל גם היא צריכה חליצה, ומיושב בזה דתרוצי דמתרצינן לה לשני הצדדין בשוה, דלמאי דמתרצינן היא חולצת וצרתה או חולצת או מתייבמת לא נחית תנא לאשמעינן אם מתייבמת, שהי' ידוע לו שמתייבמת וקמ"ל דחליצת הגרושה מהניא לדירה, ולכן אין זה תרוצי קא מתרצת להוסיף בברייתא שמתייבמת.

דהיינו משום דלא מסתבר למקרייה לביאת היתר טומאה, וא"כ מאי נוחא לן לאוקומיה השתא במחזיר גרושתו, ועוד דאם באמת איצטריך למקריה טומאה לעשות צרתה כמותה, מנלן דמיתר האי קרא לאוקומה לסוטה בלאו, וי"ל דודאי אין לפרש לשון טומאה לענין ייבום לחוד, דעיקרו לענין הבעל נאמר, ולכן אם א"א לפרש לשון טומאה על הבעל, ע"כ דמייירי בסוטה, והא דאמרינן אין מקרא יוצא מידי פשוטו היינו דכיון דכתביה רחמנא ללאו דסוטה הכא, הר"ז מלמד לפשוטו של מקרא למילף מסוטה ענין צרתה כמותה, ונמצא דפשוטו של מקרא מתקיים רק אחרי שעיקרו נאמר על סוטה.

שם ומאי ניהו מחזיר גרושתו, עמש"כ סק"ב דלהרמב"ם הומ"ל צרת סוטה, אלא שדינא שוה לשיטתו, דהא דמתייבמת היינו לפי המסקנא דצרת מחזיר גרושתו מתייבמת, דהק"ו שייך בשניהם.

שם תוד"ה א"ל תניתיה למיפשט בעיא קמיתא כו', כבר כתב בתו' הרא"ש דלשיטתם לא מצי אתיא כריב"כ, מדקתני שהיא חולצת, ולריב"כ היא פטורה מן החליצה, [שו"ר במהרש"א בזה, ובקרני ראם העיר דל"ב לריב"כ היא חולצת, ולא משמע בתו' דלבעיא בתרייתא מספק"ל גם בדין הגרושה], וקשה א"כ למה לא העתיקו בגמ' האיכא דאמרי בתר הראיות דמיתנינן, כיון דלאיכא דאמרי אין ראי' מאלו לריב"כ, ועו"ק דכיון דפשיטא ליה דאיתעקר, מ"ט איצטריך תנא דמתני' לאשמועינן ד"ז [וכמ"ש הרשב"א והריטב"א] ובוזה י"ל דאשמועינן שאין זו חליצה פסולה ומהניא לצרתה ובלא"ה מתפרשא מתני' הכי, דלא אתיא לאשמועינן דצרת מחז"ג מתייבמת, אלא לאשמועינן סיומא דרישא דאחת פוטרת חברתה אע"פ שחולץ לפסולה.

מיהו רש"י פירש דאי פסולה היינו אלמנה לכה"ג מאי אתא לאשמועינן, וצ"ע מאי קושיא הא אתא לאשמועינן דמהני חליצתה לפטור הכשרה, ואמנם בחייבי לאוין כיון שעולין לייבום בביאה

מובן מה לו להזכיר צרתה, אם מיבעיא ליה היא גופה, אבל כיון דגבי צרת סוטה פשיטא ליה דאלים ק"ו למידחי צרה, וכאן הזכיר להסתפק רק בהיא גופה, לכך שאלו ר"א מ"ט לא מיבעיא ליה אף בצרתה, וע"ע לעיל סק"ב.

שם מי אלים ק"ו למידחי צרה או לא, בחייבי לאוין ועשה אע"פ שאם בעלו לא קנו, מ"מ צרותיהן מתייבמות, וכאן מספק"ל אם הא דבמותר לה נאסרה משוי לה כאינה ראויה לייבום במוחלט, ופוטרת צרתה כאילונית לרב אסי, דנמצא שבית זה אינו ראוי למצות יבום אע"פ שעולה לחליצה, או"ד לא אלימא סברא זו טפי מכל חייבי לאוין, ודיינו שנאסור אותה מכח הק"ו, ולפמשנ"ת דסוטה אסורה מכח ק"ו ואוסרת צרתה, מתפרש הספק האם גם כאן אלים ק"ו כמו בסוטה, - עמש"כ סק"ב דאפשר דר' יוחנן מדרבנן קאמר, כדמשמע בדר"ח לעיל א' וכן בירושלמי, והראשונים שלא פי' כן היינו למאי דנקטי דר' יוחנן כרב.

שם ותיבעי לך צרתה, לשון זה צ"ב, דהו"ל למיבעי מיניה צרתה מאי, ונתבאר לעיל דדייק הכי דכיון דבסוטה גם צרתה אסורה, הרי מוכח מלשונו דצרתה פשיטא ליה.

שם מי אלים ק"ו במקום מצוה, גרסת תו' י"ב א' מי אמרינן ק"ו במקום מצוה, וגירסא זו מיושבת יותר, מיהו הלשון צ"ב דמה לו להזכיר מקום מצוה הול"ל מי אמרינן ק"ו או לא, ואם היינו אומרים דבדאיכא צרה ודאי מייבם לצרה ולא לערוה, ומספק"ל רק במקום מצוה דליכא אחריתי, הוה ניחא, אבל לא מצינו חילוק כזה, אא"כ נימא דמספק"ל מדרבנן אם החמירו לאסור צרתה, ויש לפרש דלשון במקום מצוה בא לסתור הק"ו, דיש יתרון לאסור לה שיש לו מצוה, והמותר לה אין לו מצוה, ול"ד לסוטה שסיבת האיסור שייכת גם ליבם וכמשנ"ת לעיל, - ואם הנדון מדרבנן א"כ הספק אם החמירו לבטל ייבום.

הקשה הרשב"א למה צרתה חולצת הרי היא כשרה, ולכאורה משכח"ל שגם צרתה פסולה, אלא שאינה גרושתו, ושפיר קאמר תנא דצרתה חולצת או מתיבמת, ותלוי לפי הענין, אם היא כשרה לעלמא או לא.

שם ר' יוחנן בעי המחזיר גרושתו כו' ע"ס הגמ'

(יא) שם ארחב"א ר"י בעי המחזיר גרושתו משניסת צרתה מהו כו', פשטות הגמ' דר"י לא נחית לטעמא דטומאה כלל, ואפי' לריב"כ קמיבעיא ליה, וכבר נתבאר לעיל סק"ב דכ"מ בירושלמי דר"י לית ליה טעמא דטומאה כעריות, ומ"מ כל הצרות מותרות חוץ מצרת סוטה [וכ"כ בקרן אורה], מיהו שם ילפינן חד נטמאה ליבם, ונראה דפשיטא ליה דצרת סוטה חולצת, ולרבא הטעם משום דאלים ק"ו למיסר צרה, ובירושלמי אמרו דלר"י משום ריח ערוה נגעו בה, ובפשוטו לא מפליג בין סוטה ודאי לספק, כפשטות הסוגיא בסוטה וכ"נ בירושלמי, והנה סוטה חמורה ממחזיר גרושתו חדא דנאסרה במותר לה ולא אסירא וקיימא כדאמר סוטה ו' א', וחשיב שנתקלקלה האישות של המת ואין ראוי להמשיכה, ועוד דמאותו טעם שאין לבעלה להחזיקה ברשותו, אין ליבם להחזיקה, ובזה לכו"ע אמרינן ק"ו, דק"ו דרבא בא ליישב דלא תיקשי משה"ק על רב יוסף שם, אבל עיקר הדברים כדבר יוסף אלא שהטעים הדברים במצות ייבום בלבד, משא"כ מחזיר גרושתו שאין איסור זה שייך על היבם כלל, ועוד דטומאה דסוטה אסורה גם בביאה בלא קידושין ומחזיר גרושתו רק דרך ליקוחין, עמש"כ לעיל סק"ז בזה, וכן להירושלמי אם ריח ערוה היינו דחשבו סוטה כאשת איש אין טעם זה שייך במחזיר גרושתו.

ובזה מיושב שלא הזכיר רבין משמיה דר"י דין צרת סוטה, ואתיא דרבנ"י אליבא דר' יוחנן גם לאוקימתא דרבא בסוטה ו' א', עי' י"ב א' תוד"ה צרתה, ומיושב נמי הא דא"ל ר' אמי בלישניה דרבנ"י ותיבעי לך צרתה, ובפשוטו אינו

בדין סוטה ספק, בדעת הריטב"א שאם בעל קנה

(יב) בדין סוטה ספק ומחזיר גרושתו דקי"ל דחולצת ולא מתייבמת, דעת הרשב"א כ' ב' והמ"מ פ"ו הי"ג דאם בעלו לא קנו, ואיתרבו לחליצה מקרא דיבמתו, ואפשר לומר דמסברא קים לן כיון דאילו איתיה לבעל מי לא בעיא גיטא כדאמר סוטה ה' ב', אבל הריטב"א כתב דהו"ל כחייבי לאוין וביאה ראשונה מותרת ואם בעלו קנו, ומשום גזירה אטו ביאה שני' חולצת, [בסוטה ספק כ"כ בהדיא בביאור דברי ר"י בסוטה ובשם הרא"ה כ"כ גם בסוטה ודאין], והדברים מחודשים דבמחזיר גרושתו וסוטה ספק שהחסרון במצות ייבום, אין לחלק בין ביאה ראשונה לשני', ול"ד לחייבי לאוין שהמצות ייבום בשלימותה, ויש איסור צדדי של קדושה, אבל בהני החסרון משום דלא חזיא לבעל ולכן אין להמשיך אישות כזו, ותדע דאמרינן מי אלים ק"ו במקום מצוה, ואם ביאה ראשונה מותרת א"כ שוב אין כאן נדון של מקום מצוה להתיר ביאה שני', וכן בסוטה דממעטינן לה מלאיש אחר ושאר טעמי דרב יוסף ודאי שאין להתיר אפי' ביאה ראשונה מדאורייתא, וכמבואר שם בגמ' דהנודן בביאה ראשונה דרמינן עליה, ורבא לא פליג עליה לדינא אלא בטעמא דמילתא, ועוד דמספק"ל אי אלים ק"ו למידחי צרה, ולא מסתבר כלל שאם הצרה מותרת בביאה ראשונה יהא עליה איסור בביאה שני', וכנראה דעתו ז"ל דכיון שההיתר משום עדל"ת חשיבא שפיר כדחוייה, אלא שהעשה דוחה איסורה, אבל לא מצינו העולה לייבום שתדחה צרתה, שהרי אפי' חייבי לאוין ועשה אין דוחין צרתן, ואע"פ שאם בעלו לא קנו כבסוגיא כ' ב', (ועי' סוטה י"ח ב' דסוטה בחיי הבעל אסורה ליבם, ולכן משקה אותה, ואם מותרת ביאה ראשונה לא חשיבא אסורה, ויש לדחות דשריותא דעדל"ת שאני).

וטעמיה דהריטב"א נראה דכיון דמכח איסורא דבעל אסרינן לה איבם, אינו בדין שתהא אסורה על היבם טפי מחייבי לאוין, כמו הבעל גופיה, ואף בסוטה ודאי טומאה דכתיבא אבעל

כתיבא, ואם טומאה כעריות הרי אנו למידין לעשותה כערוה על היבם משום שהיא כערוה על הבעל, וכ"כ הריטב"א י"א א' דהחולץ ליבמתו וחזר וקדשה קיימי עלה האחין שנולדו אחר הקידושין בלא יבנה, והיינו מדין ק"ו וכמ"ש תו' שם ד"ה צריכה, [ויש סיעתא לדבריו מלשון הגמ' י' ב' דאמרינן דלר' יוחנן בני חליצה וייבום נינהו, אע"פ שנאסרה במותר לה, מיהו כבר נתבאר לעיל ס"א סק"י בהוספה ששם גם ברמב"ן ורשב"א מבואר דאם בעלו קנו, והטעם משום דלא אמרינן במותר לה נאסרה אלא כשיש קלקול באישות של המת, ולא באיסור צדדי, ואיסור דלא יבנה לא דמי לסוטה ומחזיר גרושתו דהני אישות גרועה היא אצל המת, וכדאמרינן סוטה ו' א' דבאסירא וקיימא לא אמרינן ק"ו, אבל לא יבנה חשיב איסור אשת אח בחומר של לאו, ובכה"ג אין פגם בייבום ודינו כחייבי לאוין דעדל"ת, וטעמא דהנולדן חולצין לר"ש י"ל כמ"ש בקרן אורה דחשיבא נמי כמצאוה באיסור קצת, א"נ מדרבנן מהאי טעמא שאין ראוי להמשיך אישות כזו], ונראה דכ"ז לשיטת רבו הרא"ה שגם בסוטה ודאי קאמר דחולצת, ואם בעלו קנו, ונהי דנראה לו דוחק לקיים דבריו בסוטה ודאי, מ"מ נשאר כותיה בסוטה ספק ומחזיר גרושתו, אבל לש"פ אין מקום להזכיר חילוק בין ביאה ראשונה לשני' בהנהו שנתמעטו מק"ו, כיון שהחסרון במצות הייבום, וכמשנ"ת.

י"ב א' בדין צרת ממאנת

(יג) אמר רב לילי בר ממל כו' צרת ממאנת אסורה כו', פי' שמיאנה ביבם לאחר מיתת בעלה, ולכאורה נראה דלאחר מיתת לא מהני מיאון בבעל שהרי כבר אינה אשתו, אבל יכולה למאן ביבם שאינה רוצה להתייבם לו, ויכולה למאן בכל האחין שאינה רוצה ייבום כלל, ואם מיאנה באחד מהן דאמר שמואל שמותרת לאחין, משמע לכאורה שעדיין יש בה מצות ייבום לגבי האחין, אף דלכאורה ע"י המיאון שבזה ע"כ למיעקר נשואין קמאי דבעל, מ"מ חזינן לה כמיאנה רק

מחליצה, מיהו קושטא הוא דרב יליף גם פטור סוטה עצמה מטומאה כעריות, וזה נלמד ממ"ש כעריות וכמשנ"ת לעיל סק"ג.

בדין צרת איילונית

(יד) שם אמר רב אסי צרת איילונית אסורה שנאמר והי' הבכור אשר תלד פרט לאיילונית שאינה יולדת, נראה דרב אסי לא בא לאפוקי ממימרא דרבא דאפי' צרת בתו איילונית מותרת דהו"ל כשלא במקום מצוה, אלא פשיטא ליה דבתו איילונית פוטרת צרתה, וקמ"ל דאיילונית לחד ג"כ פוטרת צרתה, והכי מתפרשא כולה שמעתין דמתיב רב ששת ודאמרינן תנן כו' דיקא נמי כו' כמשי"ת להלן, נמיהו עי' תו' ח' א' ובמש"כ בזה להלן, ומייתי מהאי קרא דהו"ל כאשת אח שיש לה בנים ולכך פוטרת צרתה מדין ערוה כמו אשת אחיו שלא הי' בעולמו, ומאן דפליג סבר שאינה ערוה אלא שחסר בה האפשרות לייבום ואינו בדין שתפטור צרתה שיש בה אפשרות לייבום, וכמ"ש הרמב"ן מירושלמי לא דיין שאינה מתייבמת אלא שאתה מבקש לאסור צרתה, אבל אשת אחיו שלא הי' בעולמו ערוה היא וערוה פוטרת צרתה, פי' איילונית כיון שלא פטרה הכתוב אלא לפי שאינה ראויה להתייבם היאך נאסור צרתה, והלא אף היא אם היתה ראוייה לילד כצרתה היתה מתייבמת, אבל אאשלה"ב הכתוב עשאה עליו ערוה אע"פ שראויה להתייבם, עכ"ל, ובירושלמי ג"כ סברו אמוראי דאיילונית אינה פוטרת צרתה אבל בתו איילונית פוטרת צרתה, ולמסקנא חידשו שם טעם זה דהו"ל שלא במקום מצוה וכמו שהביא הרמב"ן.

ועיקר הדין דאיילונית לאו בת חליצה וייבום היא מבואר במתני' ע"ט ב' ודרשא זו נאמרה בברייתא כ"ד א', ורב אסי מייתי לה לומר דדמיא לאשת אחיו שלא הי' בעולמו שנתמעטה לגמרי ממצות ייבום וחליצה, וברמב"ן עה"ת כתב דאיילונית מגופיה דקרא מתמעטת ודרשא דאשר

בזה, ורב דאסר לה אכולהו אחין מדמי לה לבעלת הגט, ומשמע דחשיבא כזקוקה שניתן לה גט שפוסלה על כל האחין.

ולפ"ז גדר האיסור של הממאנת הוא משום דחשבינן לה כבעלת הגט לגבי יבם זה שמיאנה בו, ואף בדליכא אחין ומיאנה בו אסורה לו מדין בעלת הגט, ובזה מובן טפי הגזירה אטו צרת בתו ממאנת ולא חשבינן לה גזירה לגזירה, כיון שגדר הגזירה דמיאון ביבם יהא כגט לגבי ידידה, ולא מיעקר למפרע, ולכן בבתו נשאר כח הערוה שהי' קודם המיאון, ובממאנת הו"ל כבעלת הגט, וכיון שנתן גט לאחת מהן צרתה אסורה, שו"ר שכ"כ בפסקי הרי"ד.

אבל קשה דלפ"ז אין ענין צרת ממאנת מפני שצרתה כמותה, אלא מפני שכבר חליץ לאחת ושוב אינו יכול ליבם את השני, וכמו חליץ לקטנה ולא מיאנה, דצרתה חולצת ולא מתייבמת, ובגמ' ג' ב' משמע דנדון צרת ממאנת היינו משום דהיא פטורה מייבום, ודמיא לערוה שפוטרת צרתה, וכן הקשו בתו' דתהוי כאשת אח האסורה לו שפוטרת צרתה, וכמ"ש רש"י דקאי עליה באשת אח, ולפ"ז גדר הגזירה דהו"ל כאשת אח שלא במקום מצוה, כיון שלא מיאנה באישות המת והוא אינו יכול לייבם מפני שמיאנה בו, ודמיא לצרת ערוה, וכקושית תו', ומ"מ בלא גזירה אין לאסור צרתה, שהרי נעשית ערוה רק לאחר מיתה, וכמו קידש את אחותה לאחר מיתה שאינה פוטרת צרתה, וכן לב"ש י"ג ב', ועוד דבאמת לאו ערוה היא ממ"נ, דאם עקרה לנשואין קמאי לגבי ידידה א"כ אינה אשת אחיו, ואם היא אשת אחיו הרי היא מותרת לו, ונהי דמחמרינן לגבי היא עצמה, אבל לפטור צרתה כשניות דמיא, ולע"כ כלל בסוגיא דממאנת ורשמתי לפו"ר.

הא דאמר שמואל אסורה מתפרש דאסורה כמו הממאנת עצמה, וכן בדבר ודרב אסי, דכל חד אתא למימר דצרתה כמותה, ולכן אין קושיא מהא דבממאנת וצרתה חולצין, וסוטה ואילונית פטורין

גרושתו אם אלים ק"ו למיסר צרה ונימא דאיסורה מדאורייתא, וכן צרת סוטה ספק להסוברים דאסורה כמותה, ואפ"ה בעיא חליצה, ואפשר דהשתא מפרשין דלאו אצרה בלחוד קאמר, אלא אשת שני מתים גופה, דאם הי' מיעוטה מדאורייתא היתה היא וצרתה פטורין מן החליצה ומן הייבום, והא דחולצין היינו משום דאיסורה מדרבנן.

ועיקר כונת ר"י כלפי ר"ש דס"ל דחולץ לאחת ומייבם לאחת, דלא מסתבר להצריך חליצה לתרווייהו, וקאמר ר"י דאה"נ הא דפוטרת צרתה לא דמי לכל פטור צרה, דהכא איסור הצרה ואיסור זו שנפלה מהמת הראשון שוין לאיסור כל אחת מהן משום גזירה, מיהו גם בדליכא צרה אסרינן לייבם אשת שני מתים כדאמר רבא צ"ו ב', מ"מ עיקר הדין נקבע מפני גזירה דהכא, ובזה שתיהן שוות.

ובזה מיושב נמי לרבא דלכאורה א"צ למעוטי איילונית שהרי אפי' בבתו איילונית דאין איסורה משום אשת אח לחוד נמי צרתה מותרת, מ"מ שפיר קאמר ר"י דדין זה מחודש הוא שלא מצינו שתהא צרת אשת אח חולצת, אלא או פטורה או מתייבמת, ומתפרש לדידיה בין כרב אסי ובין כר"ש, דאי ס"ל כרב ששת קאמר ר' יוסי שהי' בדין שתתייבם, ואי ס"ל כרב אסי קאמר ר"י שהי' בדין שתפטור לגמרי, ולא נפ"מ לדינא באיילונית כלל, וצ"ע.

שם תנן וכולן אם מתו כו' דיקא נמי דקתני שנמצאו ולא קתני שהיו ש"מ, יעוי' ברשב"א דאשכחן כה"ג דקאמר ש"מ מדיוקא דמתני', ולבתר הכי לא חש לה, דהא בדרבא אמרינן תני שהיו, ולכאורה נראה דסוגיית דהכא פשיטא לן דבבתו איילונית והכיר בה צרתה אסורה אפי' למאן דפליג על ר"א בצרת איילונית, דהא טעמו משום דאשת אח לחוד לא אסרה בכה"ג, אבל בתו אוסרת, ולכן מסקו דדיוק זה נכון, דהא ליכא מאן דפליג עליה שזהו פירושא דמתני', ורק בדרבא נתחדש דאפשר שגם בבתו אפי' הכיר בה צרתה

תלד אסמכתא היא, ור"ל דעיקר הפרשה מבוארת שמטרת הייבום להקים לאחיו שם בישראל, ולמאי איצטריך דרשא דאשר תלד, מיהו מ"ש דגם אשת הסריס א"צ קרא ק"ק, דנהי דמשמעות הפסוק ובן אין לו שהי' ראוי לבנים אלא שמת קודם שנולדו לו, מ"מ מניין פשיטא לן שאין מצות ייבום לסריס להקים לו שם, ואם היינו מפרשים דברי הרמב"ן על הסריס שאינו מייבם הוה ניחא, (עי' רש"י במתני' שם שהביא קרא דולא ימחה, אבל בפשוטו מיייתי קרא רק על הא דאין חולצין לאשתו), מהו עיקר דברי הרמב"ן צ"ע שהרי סריס אדם ופצו"ד חולץ ואם ייבם קנה, הרי שאין הדבר תלוי בהקמת שם לחוד, דממשמעות הפרשה יש למעט פצו"ד וזקן שאינו ראוי להוליד, וק"ל כ' ב' שאם בעלו קנו, וכן חולצין ומייבמין נשותיהן, וע"כ דלא אזלינן בתר טעמא דקרא לחוד.

שם מתיב ר"ש כו' וקתני עלה זו היא צרת אשת אח מאב כו' למעוטי צרת איילונית דשריא, פ"י דצרת אשת אח מפילה זו שאינה במצות ייבום י"ל דאינה כערוה, כיון שאין בה איסור יותר מהאח הזה והיא ראויה למצותה אם היתה ראויה לילד, ודכוותה אשת שני מתים ששניהם ראויין למצות ייבום אינה פוטרת צרתה, והיינו דקארי' זוהי צרת אשת אח שלא נוסף בה איסור חדש ואפ"ה אסורה, וכאן מבואר דר"ש מודה דצרת בתו איילונית אסורה, דהא התם איסור ערוה נמי איכא, ולא ממעטינן בהאי ברייתא אלא צרת אשת אח בלבד שאין בה טעם ערוה לפוטרה.

ומה"ט אין שייך למעט צרת מחזיר גרושתו שיש בה פגם דדמי לערוה, ולא ממעטינן אלא הני שחסר באפשרות מצות ייבום בלא פגם, וזו כונת תו' בתרוצם.

שם לא למעוטי צרת איילונית דאסירא כו' מ"ט הא דאורייתא הא דרבנן, יש לעי' מה צריך לטעם זה, הרי איילונית היא עצמה פטורה מן החליצה וצרתה כמותה, וזו כיון שהיא עצמה צריכה חליצה צרתה כמותה, וכמו צרת מחזיר

התו' דגם לרבא מקשים דאם לא ידעו שהיתה איילונית, יתמהו איך צרתה מתייבמת.

כ' א' כלל לאתויי מאי אמר רפרם בר פפא לאתויי צרת איילונית וכדרב אסי ואיכא דאמרי כו', לעיל נתפרש דלרב אסי איילונית כערוה דמיא, דהו"ל כאשת אח שיש לו בנים וכאשת אחיו שלא הי' בעולמו, דכיון שאינה במצות ייבום נשארה בכרת דאשת אח, ומאן דפליג סבר דאינה כערוה אלא שחסר בה האפשרות לקיים מצות ייבום, וזה חסרון בגופה ולא חשיבא כערוה, ולפ"ז ל"ק ול"ב פליגי בפלוגתא דרב אסי ורבנן, מיהו לכאורה לרבא דממעט גם צרת בתו איילונית אין כאן התייחסות אם איילונית כערוה או לא דאפי' היתה כערוה הרי גם ערוה דבתו כשלא במקום מצוה חשיבא, וצ"ל דמ"מ מימעטא שאינה בכלל איסור ערוה, אלא שאינה במצות ייבום כלל, ואיסור ערוה מתפרש דמשום עריות אינה מתייבמת.

ויעוי' ברשב"א שהקשה לגר"ח והיא הגירסא שלפנינו דנמצא דפליגי לישני אם איילונית כערוה דמיא, ולמש"כ אה"נ זוהי באמת פלוגתא דרב אסי ורבנן בדין צרת איילונית, ומשה"ק דלא קתני צרה במתני' וכמשה"ק תו', י"ל דה"ק כל שהיא איסור ערוה דינה כדתנן בפ"ק שפוטרת צרתה, ולאפוקי זו שאינה ערוה, וגירסת תו' כל שאיסורה איסור ערוה חוזר על הצרה דמדין ערוה אסרינן לה.

וגרסת הרמב"ן והרשב"א דכל שהיא איסור ערוה לא חולצת ולא מתייבמת ובגמ' הגירסא היא ניהו דאסירא אבל צרתה לא אסירא, לומר דכללא דמתני' נאמר רק על הערוה עצמה, אבל צרתה אינה בכלל הזה, דאע"פ שהיא עצמה איסור ערוה יש מהן שצרתה חולצת או מתייבמת, ולפ"ז אילונית בכלל המשנה, ואיירי התנא רק בערוה ולא בצרתה משום דאיכא מינייהו דצרתה מותרת ומאי ניהו צרת אילונית, וניחא בזה דמתני' לא מיירי בצרה כלל, וגם באיסור מצוה ואיסור קדושה צרתה מותרת, מיהו מ"ש הרמב"ן

מותרת, ורבא לא חש לדיוק זה מפני שניחא ליה לתנא למיתני כגונא דמתו ומיאנו שאינה צרתה כלל, ויש בזה חידוש כמ"ש תו' מהתוספתא דלא נימא משעת נפילה נראית כצרת בתו, והגמ' לא חש לפרש דמתפרש שפיר שנמצאו מחיים והכיר בה כמ"ש בתוספתא, ועוד דחזינן התם דלשון שנמצאו כולל בכל גונא ולהכי נקט הכי.

ויש להוסיף שאם כונת התנא באילונית משום מקח טעות, מאי איריא דנקט איילונית הא איכא מומין טובא דהוו מקח טעות, אבל אם איילונית אף בהכיר בה צרתה מותרת נוחא, מיהו י"ל דבשאר מומין יש לחוש שמא הי' מתפייס וצרתה אסורה כדתנן כתובות ע"ו א' בנמצאו בה מומין שצריכה גט, אבל איילונית חזקה שלא הי' מתפייס.

שו"ר בתו' חד מקמאי הנדפס בגליון הגמ' שהביא שגם באיילונית הוי ספק אם מתפייס, ולפ"ז מוכח דיניה דרבא במתני' מדקתני נמצאו איילונית מותרות, ואם הדבר ספק איך צרותיהן מותרות, א"ו איילונית אפי' הכיר בה אינה פוטרת צרתה, שו"ר ברמב"ן וברשב"א ב' א' שהאריכו בד"ז, ולע"כ.

בתו' ח' א' ד"ה תרי כתבו דמאן דפליג ארב אסי סבר דאיילונית כשלא במקום מצוה דמיא, ואמנם הכי ס"ל לרבא, אבל למש"כ לעיל סוגיא דגמ' דמותבין על רב אסי סברה דבתו איילונית פוטרת צרתה ורק בסתם איילונית פליגי, ויש לפרש הטעם כמ"ש בירושלמי דאיילונית אינה כערוה רק שחסר בה השלימות הראויה למצות ייבום, וכסריס שאינו ראוי לייבם, אבל אין כאן פגם חיובי אלא שתנאי הייבום חסרים מפני חולי וכיו"ב, וכה"ג אין לפטור צרתה.

ומשה"ק תו' מ"ש נמצאת איילונית ממאנת, לכאורה לא שייך לשאול אליבא דרבא כיון שהמציאות של איילונית צרתה מותרת, אבל לרב אסי יש לשאול דאיגלאי המקח טעות רק מכאן ולהבא, וע"ז מהני תירוצ' התו', מיהו סתמות

והרשב"א דהו"מ למעוטי צרת סוטה להאי לישנא
צ"ב, דאם הסוטה עצמה פטורה מן החליצה ומן
הייבום לא מצינו מאן דפליג אדרב ומתיר צרתה,
ולמאן דפליג אדרב אף הסוטה עצמה אינה בכלל
ערוה, שו"ר ברשב"א שכתב דכ"ש דמימעטא צרת
סוטה שאינה ערוה, ולפ"ז מימעטא סוטה גופה

מכל שהיא איסור ערוה, וזה אינו ענין לל"ב, דרב
מצי למימר דכעריות חשיבא כאיסור ערוה, ובין
היא בין צרתה בכלל, אלא כונתם דלל"ק דמרבה,
אין לרבות סוטה מלשון ערוה, אבל לל"ב דממעט
אפשר למעט סוטה לגמרי, ולא רק לענין צרתה
כדמתפרש לל"ב לענין אילונית.

סימן ג

בדיני זיקה ואיסור ביטול מצות יבמין, בדיני הפקעת זיקה ובדין צרת ערוה בזיקה, בדין ייבם ואח"כ נולד ובדין זיקה ככנוסה.

בכונת התורה, ולא בגזירות דרבנן, (משל למה"ד לראובן שאמר לשמעון הרי עבדי לפניך ואתה רשאי לזכות בו כחפצך, או שאמר לו תגביה את עבדי ותזכה בו זכות לזכות בו כחפצך, דלמ"ד יש זיקה הקנתה התורה ליבם זכות וקנין ביבמה, לקנותה בקנין גמור, ולמ"ד אין זיקה נתנה התורה ליבם רשות לעשות בה קנין גמור, אבל לא קנה בגופה הקנין הזה, רק הבטחת התורה), מיהו לענין תפיסת קדושין מצינו דרב דסבר אין זיקה סבר אין קידושין תופסין ביבמה לשוק, ושמואל סבר יש זיקה וקידושין תופסין, ועי' סוטה י"ח ב' בדין שומרת יבם שזינתה.

ויש לעי' א"כ איך אפשר לומר דבחד יש זיקה ובתרי אין זיקה הרי יש ללמוד מהא דבתרי אין זיקה שמצות התורה בייבום לא ניתנה באופן שיחא זיקה ביניהם, דבתרי ג"כ יש כל דיני ייבום שלא תהי' החוצה וקונין אותה בע"כ, ואפ"ה אין זיקה, וא"כ מהיכי תיתי לחדש דבחד ניתנה המצוה בכח זיקה, וי"ל דלצד דבתרי אין זיקה ג"כ ניתנה זיקה ליבמין, אלא דזיקה של שנים היא פועלת בכח ברירה ובכח של ארבעים מתוך שמונים, שיש כאן כח אירוסין לאחד מאלו, וכיון שבשעה זו יש באמת זכות לכל אחד ואחד, לא אמרינן לאחר ייבום דאיגלאי מילתא שהזכות הי' רק לזה שייבם, דרק מכאן ולהבא הוחלטה לו הזכות, ולכן אין זיקה כזו אוסרתן בקרובותיה, אבל אם ישאו שני היבמים יחד אחות היבמה, הרי הם עוברים על כח זיקה שיש לשניהם יחד.

ומצינו לר"ש דזיקה ככנוסה מדאורייתא ואפ"ה מחלק אביי י"ט א' בין זיקה לחד או לתרי, וה"ה שתי יבמות לחד דכתרי דמיין וכמש"ש בתו"י, וע"כ דהתורה נתנה כח זיקה ליבמין דהיינו קנין גמור מעין אירוסין, אלא

[א"ה, סימן זה מחולק במהדר"ב לכמה סימנים [סימן ג' ד' ה' ח' ז']

פלוגתא דזיקה בהבנת דין שומרת יבם

מדאורייתא

ביאור הנידון בזיקה לתרי

(א) י"ז ב' אלמא קסבר אין זיקה כו', מצינו כמה חילוקי דינים בין אם יש זיקה או אין זיקה, כגון איסור קרובות דפליגי בשמעתין, ואיסור צרת ערוה בזיקה לקמן י"ח א' ל' א', ופלוגתא דתנאי אם צריך להמתין מלכנוס אחות זקוקתו לקמן מ"א א' בדריב"ב ולקמן ק"ט א' בדרי"ג, ופלוגתא דתנאי נדרים ע"ד א' לענין הפרת נדרים, ונפ"מ נמי לענין חליצה פסולה שצריכה לחזר על כל האחים לקמן כ"ו ב' ושם כ"ז א' לענין לפטור צרותיהן, וכל חילוקי הדינים האלו הם מדרבנן, מלבד הפרת נדרים דאפשר שהנדון בדאורייתא, וכ"כ הרמב"ן כ"ז ב' ואין לך זיקה דאורייתא אלא לדברי ר' שמעון דאמר זיקה ככנוסה דמא, (ועריטב"א י"ח ב' ע"ט ב').

מיהו נראה דיסוד פלוגתתם בהבנת המצב של שומרת יבם, אם התורה הקנתה היבמה ליבם ויש חיבור ביניהם מעין ארוסה, וזהו יש זיקה כלומר יש קשר וחיבור שהם זקוקין זל"ז, ואם אין זיקה הרי המצוה כחייב חיצוני לנהוג כך, אבל אין קשר של קנין ביניהם, ולמ"ד יש זיקה כיון שהתורה קבעה את מצות היבום בקנין גמור שיש חיבור בין היבם ליבמה כעין ארוסה, ראו חכמים לנכון להתייחס לזה כארוסה, לענין איסור קרובות, ולהמתין כאילו אין קידושין תופסין בקרובות, ולמ"ד אין זיקה כיון שהמצוה לא הקנתה לו קנין, אלא חיוב לנהוג כך, אין סיבה לאסור קרובות שהרי אין שום קשר וזיקה ביניהם, ונדון זה הוא בדאורייתא איך להבין המצב הזה

הו"ל כמתה לענין זיקה, ונמצא לפ"ז דמעיקר דינא דיש זיקה שמעינן דלא פקעה בכדי, אלא ע"י ייבום האח או חליצה.

והרשב"א הביא מהר"י בשם ר"מ דרב הונא בר חייא ואב"י מותבו אהא דאמרינן דזיקה לא פקעה לאחר מיתה, וכן הביא הריטב"א בשם תו' וכ"ה בתו"י, ומיושב בזה הא דמותבי אע"ג דידעי מתני' דריב"ב ודנדרים, [ואמנם גם לדבריהם הו"מ לשנויי דאתיא כמ"ד אין זיקה, אבל מ"מ שפיר מותיב דאי אתיא ככו"ע ניחא טפ"י], וכן מיושב יפה קושיא דאב"י לרבה, ולא קשיא ליה דר"מ אדר"מ וכמש"פ הראשונים ז"ל, ולשון הגמ' ואי אמרת יש זיקה מתפרש ואי אמרת יש זיקה לאחר מיתה, ותלמודא מיסתם לה סתומי, מפני שידע האמת דזיקה בכדי לא פקעה, ולא רצו להאריך בכונת המקשן, וכמבואר ל' א' בדר"נ ורב אשי דפשיטא לן דה"ה לאחר מיתה, וכן בשאר הוכחות שכתבנו, ותו' והרמב"ן פ' הגמ' כפשטה ג"כ מה"ט, מיהו אין קושיא לפרש כהר"מ דנהי דהגמ' מיסתם לה סתומי שיתפרש בעיקר דין זיקה, אבל מסתתר בעומק דבריהם שכונתם להוכיח דאין זיקה לאחר מיתה מיהא.

מיהו אכתי לפי' הרשב"א צריך טעם אמאי לא דייקין מדריב"ב דנקט באחותה ולא באמה, ואולי היו שונים גם דין מתה אשתו מותר ביבמתו או אסור עי' מ"א א' וזה א"א לשנות באמה, [ולתו' והרמב"ן נ"חא], וקצת משמע כן בירושלמי דדייקין אמתני' דריב"ב לא אמרו אלא מתה יבמתו כו' והירושלמי סבר דפקעה זיקה במיתה, ושמא י"ל דבזה כו"ע מודו דקנסין ליה אפי' מתה היבמה, דכיון דעבד איסרא ומדאורייתא פקעה זיקה לא שרו ליה רבנן במיתתה, ולתלמודן י"ל דמשו"ה לא מייתי מינה, ולהירושלמי צ"ל דקושטא דמילתא הכי הוא, וזה מתיישב רק אם נימא דבנשא אחותה ג"כ אסורה, דלפי' תו' לא מסתבר שיהא מתה גרע מנשא אם במתה מותר, ורק משום קנס אסור, (מיהו בירושלמי י"ל כתירוץ קמא, דמשמע דדייק ממתני' דמתה אשתו אסור ביבמתו).

דכשכח זה שייך לשנים ע"כ אינה ככנוסה לאף אחד.

מיהו לקושטא דמילתא לא מצאנו מ"ד יש זיקה לחד ולא לשנים, דההיא דר"ש אידחיא למסקנא דאיתותב ר' אושעיא, ור' יהושע דאמר נדרים ע"ד א' לאחד ולא לשנים, מצי סבר דיש זיקה לשנים, ואפ"ה לא הויא כארוסה לענין נדרים כיון שיש לאחרים בה רשות, ור"ג ור"מ י"ח א' ומתני' ל' א' לר"נ סברה אין זיקה אפי' בחד.

בהא דפשיטא לן דמיתה לא מפקעא זיקה, ובירושלמי בזה

(ב) הקשו בתוד"ה אבל, מנלן דטעמיה דרב משום דאין זיקה, דילמא ס"ל דלאחר מיתה פקעה זיקה, ותיצרו דידע תלמודא האמת דזיקה בכדי לא פקעה, ולכן אם הוה סבר יש זיקה לא ה' מתיר לאחר מיתה, משמע מדבריהם דבסברא אין מקום לומר שתפקע זיקה במיתה כמו שלא פקע איסור קרובות במיתת אשתו בעלמא, אבל לפמשנ"ת לקמן סק"ג דיש מקום בסברא לומר דזיקה פקעה לאחר מיתה, צ"ב מאי פשיטותא דאין זיקה פוקעת במיתה, ונראה דקים לן הכי מדברי התנאים דסברי יש זיקה אפי' לאחר מיתה, ולכן אין לחדש דרב פליג וס"ל דלא כתנאי, והראיות מדברי התנאים הם מדריב"ב דנקט שקידש אחיו את אחותה, ולא נקט שקידש אמה לאשמועינן רבותא טפי דאף בזה מתה היבמה יכנוס את אשתו, וליכא למימר בזה אגב רישא כדמשי בסמוך, מיהו בגמ' י"ח ב' אמרינן דאי הוה אמר הלכה כריב"ב הו"ה ה"מ מחיים, ואפשר דלא הוה סמכין אדיוקא ועמש"כ בזה להלן, וכן ממתני' ל' א' לרב אשי דמבואר דאף לאחר מיתת היבם אסרינן לה משום זיקה, וכן ר"נ שם דייק מרישא דאין זיקה מדלא אסרינן לה לאחר מיתת היבם, משום צרת אחות אשתו בזיקה.

ואפשר עוד דאם ה' הדין דזיקה פקעה ע"י מיתה, ה"ה דהוה פקעה כשקידש אמה או אחותה, דכיון דהשתא אין בה מצות ייבום,

חשיב שפקעה זיקה, אלא דאיגלאי מילתא שהזיקה היתה רק לזה, ואין נופל ע"ז לשון דפקעה הזיקה, אבל באמת לא קשה לפי מה שנראה דלא אמרינן דאיגלאי מילתא דלא הואי זיקה על האחין ורק מכאן ולהבא פקעה זיקה מינייהו, ולפ"ז שייך קצת לשון פקעה זיקה, [עי' תו' כ"ג ב' ד"ה קדמו, שמוכח מדבריהם דלא פקעה זיקה למפרע מהאחין, דאלת"ה למה כתבו שיוציא, והערוני לזה, וכן יש ללמוד מיוציאו דמתני' כ"ו א'], ובירושלמי פ"ד ה"ח ג"כ נראה דלא פקעה זיקה מן האחין למפרע, שאמרו דר' אבון מוכיח מזה שהאחין מותרין בקרובות החלוצה ש"מ דמכאן ולהבא פקעה זיקה לגבייהו, וממילא ה"ה במתה היבמה.

ובתו' י"ז ב' ד"ה אבל, משמע שאין צד לומר לקושטא דמילתא שתפקע זיקה במיתה, והיינו משום דאיסור קרובות אשתו לא פקעי במיתה, ומהיכי תיתי לומר דזיקה שאני, והרי לא מצינו דזיקה פקעה אלא נחלטת ע"י ייבום וחליצה, ועמשנ"ת לעיל סק"ב מדברי הראשונים ז"ל דנקטו בדעת רהב"ח ואב"י שרצו להוכיח דזיקה פקעה במיתה, וכ"מ בירושלמי הנ"ל דסברי אמוראי דשו"י שמתה מותר באמה, ודייקי ממתני' דדוקא מפני שחלץ לה הרי הוא אסור בקרובותיה, והיינו משום דמפרשי התם דיש זיקה וא"כ הול"ל דכל היבמין אסורין בקרובות היבמות, ואחר חליצה החולץ לא הותר מזיקתו והאחין הותרו ע"י חליצתו, ומדקאמר רק שהחולץ אסור משמע שבגלל חליצתו נאסר, (כן נראה עפמ"ש אאמור"ר שליט"א לדייק ממתני' ועי"ש עוד), וכן הוכיחו שם מהא דהאחין מותרין, אע"פ שלא פקעה זיקתם למפרע, וש"מ דבשעה שאין מצוה פקעה הזיקה, ואמנם בתלמודן נקטינן דאסור באמה, אבל חזינן דיש מקום לומר שמותר.

ויש ללמוד מדברי הירושלמי דמה שהחולץ אסור בקרובות חלוצתו אין הטעם משום איסור זיקה, אלא איסור מחודש הוא בגלל שחלק, אבל ענין זיקה פקע משעה שאינה זקוקה למצות יבמין,

ואפשר עוד דרהב"ח ואב"י לא אזיקה בכדי לא פקעה בלחוד קא מותבי, אלא דרצו להוכיח ממתני' דלא אמרינן יש זיקה לחשבה כארוסה לכל דבר, אלא כל נדון הוכרע לפי ענינו, וכמו שהכריעו דלא הוא צרת אשת אחיו שלהב"ע בזיקה, יתכן ג"כ שלענין קרובות לא החמירו, ואכתי אפשר שבארבעה אחין ששתיהן זקוקות יחד החמירו טפי, ולכן לא קשיא להו מעיקרא דר"מ אדר"מ, כללא דמילתא הקושיא היא ואי אמרת יש זיקה באופן מוחלט לכל הדינים תיקשי לך מתני', ואי מדריב"ב דילמא לענין להמתין חייבוהו מפני שביטל מצות יבמין, אבל לצרת ערוה לא החמירו כולי האי, וא"כ גם במתה לא יחמירו בקרובותיה, ואין הקושיא מיוחדת על מתה היבמה, אלא על כל הגדר המוחלט של יש זיקה, ולכן שפיר הקשו בסתמא ואי אמרת יש זיקה.

שם בא"ד כתבו תו' דמודה ר"ג דלכתחלה אסור לישא אחות יבמתו מפני שמפקיע המצוה, ולא התיר אלא בקטנה שהיא כבר אשתו, וכן בההיא דארבעה אחין אמרינן י"ח א' דלר"ג האי מייבם חדא והאי מייבם חדא, דכיון דעסיק במצות ייבום ידידה לא חייש לדילמא מיית אידך, ודמי היתר זה להיתר נשואי הקטנה כשתגדיל, וכ"כ בתו' הרא"ש ובריטב"א, וערשב"א שנתקשה בזה, ועי' לקמן [סק"ז].

בלשון הגמ' זיקה בכדי לא פקעה, בנידון אם חליצה מפקעת הזיקה מהחולץ ועוד כמה נידונים

ג) י"ח א' קמ"ל דזיקה בכדי לא פקעה, יש לעי' מאי קאמר דבכדי לא פקעה דמשמע שיש אופן שהזיקה פוקעת, ובפשוטו אין הזיקה פוקעת לעולם, אלא מתחזקת ע"י הייבום או החליצה, והריטב"א כתב דלא פקעה זיקה בלא מעשה או חליצה או ייבום, ולכאורה ר"ל דע"י שאחד מן האחין חולץ או מייבם פקעה זיקה מאינך כדתנן מ' ב' והאחין מותרין, וכלפי זה קאמר דנהי דמשכח"ל דפקעה מאחין ע"י מעשה, אבל בלא מעשה לא, מיהו ק"ק דע"י ייבום או חליצה לא

לא פקעה, דהי' מקום לומר דכמו שפוקעת הזיקה ע"י החליצה מפני שכבר נעשית מצותם, ה"ה דתפקע כשמתה היא או שמתה הוא.

ובזה נתבאר מהות הענין של יש זיקה, דכיון שהתורה הקנתה ליבם זכות ביבמה כעין אירוסין כדי לקיים מצות ייבום, לכן ראו חכמים לחזק מצוה זו לכל דבר אירוסין, שיהא אסור בקרובותיה ושלא יתפסו קידושין בקרובותיה, ויהא בה דין צרת ערוה, וכ"ז כדי לקיים מצות ייבום וחליצה, אבל משקיים מצותה כיון שפקעה זיקה דאורייתא פקע נמי דין זיקה דרבנן, שחכמים לא חידשו זיקה כשאין זיקה דאורייתא, אלא אמרו להתייחס לזיקה דאורייתא כאילו היא ככנוסה לחומרא, אבל משפקעה הזיקה דאורייתא שכבר נתקיים רצון התורה בזיקה, לא חידשו חכמים גזירה להמשיך הדין כאילו היתה כנוסה, שלא גזרו שמא יאמרו דיבמתו כאשתו, אלא עשו חיזוק למצות ייבום שיהא הקשר גמור כארוסה וכמו שזקקתן התורה, ומה"ט הי' מקום לומר דמשמתה כיון שפקעה זיקה דאורייתא פקעה נמי זיקה דרבנן, וזהו שחידשו בגמ' דזיקה בכדי לא פקעה, שרק ע"י קיום המצוה של התורה פקעה זיקה, אבל אם לא נתקיימה המצוה הר"ז כארוסה שמתה, (ואפשר שגם מעניני ייבום לא פקעה הזיקה כ"כ כמו ע"י חליצה), וזהו שסברו רהב"ח ואב"י לומר כדס"ל לאמוראי בירושלמי דבמתה פקעה הזיקה.

ולכאורה נפ"מ נמי למ"ד נשואין מפילין וכל שהיתה צרת ערוה שעה אחת אינה ניתרת בשעת נפילה, דהיינו דוקא כשכנסה או מתה קודם שכנסה, אבל אם חליץ לערוה ואח"כ מת הרי אשתו מתייבמת, דע"י חליצה פקעה זיקה, ומכאן ולהבא חשובה כאילו לא הי' זיקה.

ובזה מתיישב ג"כ מה שאמרו כ"ט ב' דאי ס"ד מאמר לב"ש קונה קנין גמור זה יעשה מאמר ויקנה כו' דכיון שקונה קנין גמור כנתקיימה מצותה דמי ופקעה זיקה כמו בייבום, ואע"פ שעדיין צריך לקיים מצות ביאה, מ"מ לגבי שיפקע

ואמנם בתלמודן פליג על הירושלמי במתה דבכדי לא פקעה, אבל בחליצה מודו דפקעה זיקה גם מהחולץ עצמו, ויש עליו איסור חדש מפני שחליץ לה גזירה אטו גירושין, כמו שנאסר בקרובותיה ע"י גט נ"א ב', וכמו שפשוט דדינא דמתני' דאסור בקרובותיה הוא אף למ"ד אין זיקה (כדפרכינן לרב ממתני' דחליץ לה ומתה), וכן אם מתה החלוצה עדיין אסור בקרובותיה לכו"ע [נעמש"כ להלן סק"ו מירושלמין ועמשנ"ת בספר אאמור"ר שליט"א בשמעתינן בזה, ושם כתב דהחליצה עושה קשר עם החולץ כעין זיקה או יותר מזה כענין שמצינו בדר"ע [מיהו בדף מ' א' במתני' כתב דאי לאו איסור שחל ע"י החליצה, הי' ראוי שיפקע איסור קרובות מן החולץ כמו מן האחין, וזה כמש"כ], ועי"ש עוד דאפשר דאיסור שע"י החליצה הוא רק אטו גרושה, כדגזרינן אפי' בגט לר"ג ורבנן נ"א ב' ואע"פ שס"ל אין זיקה וכ"נ משמעות המשנה מ"א א' דתנן החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה כו' וכן המגרש את אשתו כו', מיהו גם מדין זיקה הדין כן, דדמי למגרש, אבל הרי האחין מותרין, ומכאן משמע דכגרושתו דיינינן ליה, - ואפשר דבנשא קרובת זקוקתו ועי"ז פקעה זיקה לתו' י"ח ב' לא יוציא, ובנשא קרובת חלוצתו יוציא, מיהו בתו' כ"ג ב' משמע דגם בקרובת זקוקתו יוציא בדעבד איסורא, ומ"מ נפ"מ אם קידש תחלה בכסף דלא עבד איסורא [ועמש"כ ס"ק י"א בזה] וכן נפ"מ בספק שדנו בתו' שם, די"ל שבחלוצתו יוציא, שו"ר בבהגר"א סי' קס"ב סק"ג בשם הרשב"א ונמו"י דספק אחות חלוצתו יוציא, כ"כ הרשב"א כ"ד א' דמשו"ה לא קתני באח אחד בחליץ וייבם לא יוציא.

ולהאמור נתיישב מה שאמרו בגמ' זיקה בכדי לא פקעה, דע"י ייבום וחליצה פקעה הזיקה אפי' מן החולץ, והאיסור המחודש שגזרו אטו גרושה או מטעם אחר, זה מתחדש מכח החליצה, (וכמו שגזרו על צרת קרובת חלוצתו, שלא הי' האיסור קודם החליצה), וכלפי זה אמרו דבמיתה אע"פ שאין עליו מצות ייבום מ"מ הזיקה

זיקה, דכללא דמילתא שא"א לקיים שניהם, ואם אנו מקיימין הנשואין ממילא פקעה זיקה.

וכ"ז לפי תו' דבנשואין פקעה זיקה, אבל להסוברים דאף בנשואין לא פקעה זיקה, וכ"נ לפמשנ"ת לעיל דרק ע"י קיום המצוה פקעה זיקה, ולא ע"י שום פעולות מבחוץ, לפ"ז אף לאח"מ לא פקעה זיקה, וז"פ, שהרי אין חילוק בין נשואין לקדושין ואין יתרון להפקיע הזיקה לאח"מ.

יש להסתפק מת יבם אם יבמתו אסורה בקרוביו, ובפשוטו אין לחלק בין מת יבם למתה היבמה, שהרי לדין צרת ערוה מדמינן להו בגמ', אבל יתכן שכל הדינים נאמרו לגבי היבם, שתחשב כאשתו, אבל לא לגבי היבמה שתחשב כבעלה, והטעם משום דיבמה בלא"ה אסורה לינשא לכל אדם, ואין צורך לתקן לה איסור קרובים, שיהא בזה נפ"מ רק לאחר מיתה, וגם כדי לשמור על קיום המצוה א"צ לתקן רק כלפי היבם, דאיהי בלא"ה אסורה לכל אדם, ואמנם י"ל דאין לחדש חילוקים אלו וסתמא דמילתא אם היא כארוסתו הרי הוא כארוס דידה, אבל לפו"ר ל"מ ד"ז שהיא אסורה במת הוא, לכן יש לדון לחלק ביניהם, ועי' לשון הרמב"ן ל"ה ב' ד"ה אלא שכתב דאסורה בקרוביו משום זיקה, אלא שכתב שעדיין זקוקה לאחין, ואז בלא"ה אסורה לכל העולם, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קי"ח סק"ח דנקט בפשיטות שגם היבמה אסורה בקרוביו כשמת, וכ"כ אאמו"ר שליט"א בתוה"ד בדף י"ח ב', (ועי' קי"ד ב' שאמרו איסורא דידה, אבל התם ענין אחר הוא שגם למ"ד אין זיקה אסור כמש"כ סק"ז).

שו"ר י"ח ב' למ"ד דזיקה ככנוסה במת יבם שנשארת ככנוסה, וה"ה לדידן לענין זיקה, ואמנם י"ל דהתם נמי רק לעניני ייבום ולא לענין קרובים, עמ"ש אאמו"ר שליט"א בזה, ולקמן ס"ק כ"א.

זיקה מאחין סגי בזה, דשוב אין לזיקה מקום לגבי אחין, ול"ד לקידש את אחותה שלא נתקימה מצותה כלל, ובזה דין זיקה מחייב שלא יתפסו קידושין באחותה, אבל ע"י מאמר שכנסה לרשותו וקיים מצותה להכניסה לרשותו שפיר פקעה זיקה מאחין, שנעשה מעשה להפקיע זיקה ואין זה בכדי, משא"כ כשהמעשה נעשה באחותה מן השוק שלא נתקיימה המצוה לא פקעה הזיקה, וזה כמ"ש הריטב"א י"ח ב'.

נראה שאם מתה יבמתו וחלץ או ייבם לצרתה מותר בקרובות זו שמתה, דשפיר פקעה זיקה גם לאחר מיתה ע"י שקיים מצות הייבום, ואפי' לר"ל דלאו שליחותא דצרה קעבדה, מיהו לדידיה י"ל דאיגלאי מילתא שהזיקה היתה רק לזו, וגם לר"י שייך ענין שליחותא בכח גם לאחר מיתה, אבל א"צ לזה, אלא כיון שנתקיימה המצוה נשלם ענין הזיקה, ופקעה זיקה מכולם, כמשנ"ת.

יש להסתפק אם אפשר להפקיע זיקה לאחר מיתה, כגון שומרת יבם שמתה ונשא אמה למ"ש תו' י"ח ב' דבנשואין פקעה זיקה, ואמנם בנשא אחותה נראה דלא פקעה זיקה, כיון שגם באשתו שמתה מותר באחותה, והרי הנשואין האלו אינם מתנגדים לזיקה שהיתה מחיים, דרק לאחר מיתה נשא את אחותה, ולא אמרינן שצריך לדון כאילו היא בחיים, אלא אמרינן שאילו היתה בחיים לא הי' נושא אחותה, אבל בנשא אמה דלאח"מ ג"כ אסורה, א"כ נשואין אלו מבטלין את הזיקה, ואע"פ שאין נפ"מ כעת בזיקה, מ"מ כיון דלא מקיימין תרתי דסתרי, הרי הנשואין קיימין וממילא בטל דין זיקה, או"ד לא אמרו דנשואין מבטלין אלא כשהדבר נוגע למעשה והוצרכנו לבטל הזיקה עי"ז.

ונראה דלא יתכן שיהא הדין דמחיים כיון שנשא לא מוציאין ממנו, כמ"ש תו' דפקעה זיקה, ולאח"מ כיון דלא פקעה זיקה מוציאין ממנו, וע"כ יש להוכיח מזה שגם לאח"מ פקעה

י"ח א' מתיב רהב"ח כו' ובתו'

(ד) שם אמר רבה ה"ה כו' והא דקתני מאמר לאפוקי מב"ש כו', יעוי' בתו' דהיינו נמי דיוקא דר"נ ל' א' ושינויא דרב אשי שם, ולקמן ל' א' ד"ה אר"נ הקשו בתו' מ"ט לא דייק ר"נ ממתני' דהכא, ולכאורה מהתם מוכח דמאמר דנקט דוקא הוא, דהא מעיקרא סבר התנא דדוקא בעשה מאמר בנכרית חולצת, אבל בעשה מאמר בערוה הנכרית מתייבמת, וכיון דנחית תנא לחידושא דמאמר ואפ"ה קתני מאמר ברישא לבתר דהדר ביה, ש"מ דוקא מאמר קתני ומינה דייק ר"נ, אבל מתני' דהכא ידע ר"נ דאיכא לשנויי לאפוקי מב"ש [ועוד דמסיפא דהתם נמי שמעינן לאפוקי מב"ש, וע"כ דרישא דוקא], ועוד דמתני' דהכא נמי לבתר חזרה דהתם נשנית, ולכן דייק ר"נ מהתם, וממילא ה"ה הכא, שו"ר דז"א דהא אמרינן י"ז ב' מי לא מסקינן דייבם ואח"כ כנס, וא"כ דכוותה גם במאמר אפשר לפרש שעשה בה מאמר ואח"כ כנס את אשתו, ולא נידוק מינה ההיא דנשוי נכרית לקמן שעשה מאמר אחר שנשא הנכרית.

ורהב"ח דייק מדקתני ד"ז גבי כיצד אשת אחיו כו' ש"מ דהלכה רווחת היא, ולא חידוש לפי דעת תנא דהכא, ולכן רצה להוכיח מזה דבמיתה פקעה זיקה, או דלא פטרינן צרת ערוה בזיקה לחוד, אבל ההיא דלקמן לא קשיא ליה אי אתיא כמ"ד אין זיקה, כיון דלא קתני לה גבי כיצד שהוא פירושא דמתני' קמייתא, דלא הו"ל לתנא לפרושי בכיצד מילתא דתליא בפלוגתא, ואיבי נמי מייתי מבריייתא דמאמר דקתני גבי כיצד דוקא קתני ליה, ולדעת תו' והרמב"ן דמייתי מהכא דסתם מתני' סברה אין זיקה, היינו נמי ממתני' דכיצד, שאין ראוי לתנא לשנות בביאור משנה קמייתא המוסכמת לכולם, דבר שתלוי בפלוגתא, וע"כ שבא לסתום דק"ל אין זיקה מיהו בלא"ה אין קושיא מ"ט מייתי ממתני' קמייתא, ועיקר הקושיא על ר"נ דמייתי מבתרייתא.

ומשה"ק ל"ל לאפוקי מב"ש תרי זימני, י"ל דבמתני' דלקמן יש טעם למה שנה

מאמר לבתר חזרה, דשם רצה לשנותה דומיא דמשנה ראשונה, כדי שיהא ניכר שסבר מעיקרא בענין אחר, והא דשנה משנה ראשונה במאמר יעוי' בריטב"א דבמת נשוי נכרית אף למ"ד יש זיקה אינה אסורה אלא בדעבד בה מאמר, ולפ"ז אם לא הי' שונה משנה דרישא שהיא אחרונה במאמר, לא הוה ידעינן דהדר ביה, אלא הוה מפרשינן דקמ"ל בסיפא דדוקא במאמר אסורה, והשתא שנה שניהם במאמר, למדנו דהדר ביה ושנה משנה ראשונה בסיפא והקדים משנה אחרונה, ומזה שנה ג"כ משנה דפרקין.

בעיקר הקושיא יתכן דבאמת סתם מתני' ר"מ, ושנה משנתו במאמר דוקא משום דס"ל אין זיקה, ומ"מ לא חשיבא סתמא כר"מ, כיון שיש גם חידוש אליבא דרבנן לאפוקי מב"ש, ושנה רבי משנתו בלשון שמיושב לכו"ע, כדי שלא לשנות מלישניה דר"מ ששנה המשניות על פי גרסתו של ר"מ, וכיון שיש לזה יישוב לכו"ע לא מיקרי בכה"ג סתמא כר"מ, (ורק אם הי' הדין מוסכם דלא כר"מ, שאין לחוש לשנות באופן דאתיא ככו"ע גם אליבא דר"מ, אז הי' הוכחה מלשון זה דס"ל לחוש לדר"מ דאין זיקה, שאין לחדש כולי האי משניות לאפוקי מדב"ש).

שם תוד"ה והאי, וי"ל דאי לאו משנה יתירה כו', משמע מדבריהם דלמ"ד אין זיקה שנה התנא תרי זימני מאמר לאשמועינן דאין זיקה, ובפשוטו למ"ד אין זיקה לא חשיבא משנה יתירה כלל, דשפיר חזר התנא על הדינים בכמה מקומות, כמו שחזר על דין מאמר תרי זימני באשת אחיו שלהב"ע עי' תו' י"ז א' דמאמר דסיפא לא איצטריך, ואם הי' שונה לא ייבם השני את אשת אחיו ומת הראשונה יוצאת כו' לא הוה חשיבא משנה יתירה כלל למ"ד יש זיקה, אע"פ שחזר ושונה אותה כמה פעמים, ודכוותה למ"ד אין זיקה שפיר חזר על ד"ז בדעבד מאמר, ורק למ"ד יש זיקה חשבינן הוספת הא דעבד בה מאמר כמשנה שא"צ, כיון שבלא מאמר ג"כ הדין כן, ומה"ט צ"ב מ"ש ליישב דלמ"ד יש זיקה ע"י ייתור

דתרי לא חיישין וש"מ דחשש מיתה קרוב הוא וחייבין לחוש לו, מיהו נראה דהיינו דוקא בשעושה מעשה לבטל, אבל לא אמרינן שימהרו לייבם שמא ימותו ותבטל מצותן, דודאי חשש רחוק הוא, אלא דכעושה מעשה המבטל חשיב ג"ז פגיעה במצוה.

ולכאורה נראה דהא דאמרינן למיתה דתרי לא חיישין היינו דוקא במקום מצוה דמייבם לחדא, אבל יבמה שנפלה לפני שלשה אחים אסור לאחד מהן לקדש אחותה, ולסמוך ע"ז ששני אחים קיימין, והטעם מפני שהוא מפקיע בידים מצות יבמין ממנו שניתנה לו, וזה חמור מאם הולך למדה"י באופן שלא יוכל לייבם, דפעולת ההפקעה חמירה טפי, ולא שרינן לה אלא במקום הצורך, והכי משמע נמי מדרב י"ז ב' דדוקא שו"י שמתה מותר באמה, אבל מחיים לא משכח"ל היתר, (דאם בג' אחין מותר א"כ גם בתרי לא שמענו דאסור לרב, שהרי י"ל דנקט שמתה משום דבחד אסור כיון שמבטל בודאי, ולכאורה פשטות הגמ' דבתרי ודאי מודה לר"י דאסור מחיים), ויש ללמוד מזה כמ"ש תו' י"ז ב' ד"ה אבל, דבלא סיבה אף לר"ג אסור לבטל מצות יבמין, ורק כשהיתה נשואה לו כבר, בזה התיר ר"ג שלא לחוש לביטול מצות יבמין, מיהו התם פשוט יותר דהא בדר"ג מבטל בודאי, ובזה לא יתכן להתיר לכתחלה, ועי' לעיל סוסק"ב וברשב"א בזה, ועסק"ו בזה.

שם ואי אין זיקה תיבטל דהא ר"ג כו', הלשון משמע דאם יש זיקה אסור לבטל מצות יבמין טפי מאין זיקה, ולא רק משום איסור קרובות, ואמנם מצינו בדריב"ב שלא יכנס את אשתו משום דיש זיקה, אבל התם י"ל הטעם מפני שאנו דנין כאילו אין קידושין תופסין באשתו מפני הזיקה של אחותה, וכן בארבעה אחין י"ל דכמייבם ערוה דמי, כיון שהיא אחות זקוקתו, מיהו בזה ה"י מקום לומר שלא תחול זיקת השני אחרי שכבר חלה זיקת הראשונה, אבל אכתי אין ללמוד מזה דלמ"ד יש זיקה חמיר טפי איסור

המשניות למדנו דכונתו לאפוקי מב"ש, מלבד שעיקר הדברים צ"ב דלא משמע כלל דדייקי דינם מיתורא דמתני', ולא משמע כלל דמתני' אתיא לדיוקי הכרעת ד"ז מסברא, שהרי נחלקו תנאים בזה, ואיך יסבור התנא שנבין מסברא כך ומיתורא איפכא, ושמא כונתם שהתנא שנה כמה פעמים דין מאמר אע"פ שמיותר, כדי שנדע שלא לדייק מיתורא דעשה מאמר דדוקא ע"י מאמר נאסרת, שהרי כל הדין מיותר, וממילא גם הא דעשה מאמר אין קושיא אם מיותר, ושונה כך שינון הדינים דלא כב"ש.

שם משום דקסבר אסור לבטל כו' ע"ס הגמ', ובתו'

(ה) שם משום דקסבר אסור לבטל מצות יבמין כו', יש לעי' כיון דבמצוה קעסיק אמאי מחמירין כולי האי, וי"ל דמצות ייבום של זה, אינו בדין שתפגע במצות ייבום של האח השני, ויש להתייחס למצוה של כל אח כאילו ייבמו של השני נשואי הרשות, וכיון שאין לבטל מצותו של זה מפני רשות, ה"ה שאין לבטלה משום מצוה דחבריה, ונראה מזה דס"ל דחליצה היא ג"כ תיקון למת, ולכן אין לבטלה ולא אמרינן דבדליכא ייבום הרי החליצה כגט, וגם אם יגרום שלא תצטרך גט שפיר דמי, ולכו"ע נמי חליצה מצוה היא, אבל הלשון קסבר אסור לבטל כו' משמע דחמיר טפי מביטול מצוה דעלמא, דהא עסיק במצוה ואפ"ה אמרינן אסור, והטעם כמ"ש"כ מפני שמפסיד ליבם זה, ועוד יש להוסיף דלבטל מצוה מעצמו ולסמוך על אחיו לא שרינן אלא כשהמצוה בטוחה.

שם הני מתרי בתי קאתין, הקשו בתו' מה צריך להזכיר דמתרי בתי קאתין הרי לא שייך שתי אחיות מחד ביתא, ואאמו"ר שליט"א כתב דה"ק מכדי שתי מצות ייבום יש כאן, ולא לאפוקי תרי אחיות מחד ביתא אלא לאפוקי כשאחת מהן לאו דמצוה היא.

שם דדילמא אדמייבם חד מיית אידך וקבטלת מצות יבמין, לקמן כ"ו ב' אמרינן דלמיתה

על משנה דארבעה אחין שנחלקו בה ב"ש וב"ה
 דלכו"ע לכתחילה חולצות ולר"ע מתייבמות,
 וכולהו סתמתא אליבא דר"ע שהיו תלמידיו
 [ועוד שלא הוזכרו דברי ר"ע כחולק משא"כ דברי
 ר"ג שנשנו במכילתין על ד"ז ור"ג פליג גם
 במקדש אחותה דעלמא, אבל אין לחדש דר"ע
 כר"ג בהיתר ביטול מצות יבמין], אבל אם סבר יש
 זיקה נחא, ועי' תו' כ"ט ב' ד"ה כגון.

שם תוד"ה דילמא, וא"ת והא רבנן למיתה לא
 חשו כו', לכאורה כאן יש לחוש לעוד סיבות
 שימנע מלחלוץ, כגון שילך למדה"י או שיחלה או
 שלא יוכלו לכופו, מיהו מצינו לקמן כ"ו ב'
 דלמיתה דתרי לא חיישינן, וש"מ דמשום חשש
 מיתה נחתנין לה, ואמנם כל החששות בתרי לא
 מצויות, מ"מ מאן דלא חייש למקרים לא הי'
 חושש כאן, ונראה דכ"ז בכלל תירוצם שמצוי
 עיכובים בייבום או חליצה של כל יבם ויבמה לפי
 ענינם ויש לחוש שתבטל המצוה, ויש להוסיף
 דכל שמפקיע המצוה מעצמו על סמך שחבירו
 יקיימה בעינן שלא יהא בזה שום חשש, ולכן רק
 במוטלת על תרי אחריני שרי, אבל כשהולך
 למדה"י שאינו מפקיע מעצמו במוחלט, יכול
 לסמוך על אחיו ואינו חושש שימנע.

שם בא"ד וי"ל דגזרינן דילמא אתי לייבם ברישא,
 ועי' תו' כ"ד א' כ"ח א' ד"ה אף שכתבו
 למ"ד יש זיקה טעם אחר דנאסרה, וכמבואר
 בסוגיא כ"ח א' וזהו משה"ק לפי ריב"ן כאן.

ועיקר הדבר דגזרו כולי האי דילמא מייבם
 ברישא ודילמא אדמייבם אידך מיית, צ"ב
 למה החמירו כולי האי בחשש רחוק כזה, וצ"ל
 דחשש ייבום תחלה קרוב ביותר שאם ידעו שיש
 ייבום באחיות קרוב הדבר לבא לידי טעות, ובפרט
 בכה"ג שזה שרוצה לייבם יקדים ייבומו, ואם לא
 יקבעו שחולצות באופן מוחלט ואין שום יבום
 באחיות לא קיימא הא, שו"ר ברש"י כ"ח א'
 שכתב כי היכי שלא ירגילו ייבום באחיות, וזה
 כמש"כ.

ביטול מצות יבמין, וי"ל דמסברא קים לן דאם יש
 זיקה שהקנתה לו התורה את היבמה, א"כ כשהוא
 מבטל מצות יבמין הרי הוא כמגרש את האשה
 שנתנה לו תורה, ומבטל מצות התורה בקום
 ועשה, משא"כ אם אין זיקה שאינו אלא כנמנע
 מלזכות במה שהרשתו תורה, וביטול בשב ואל
 תעשה לא חמיר כולי האי.

מיהו לפמשנ"ת סק"ג דכל ענין יש זיקה מדרבנן
 הוא חיזוק למצות יבמין, דכיון שהקנתה לו
 תורה היבמה לקיים מצות יבמין, מה"ט חיזוקו
 חכמים דברי תורה להתייחס אליה כקנויה לגמרי,
 לפ"ז עיקר דין זיקה הוא כדי לקיים מצות יבמין,
 וא"כ ודאי דלמ"ד יש זיקה אסור לבטל מצות
 יבמין, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א שביאר בזה
 ושם כתב להוכיח דאם רק זיקה כארוסה הי' ראוי
 שלא יחול זיקת השני בארבעה אחין, (מיהו ע"כ
 חל הזיקה מדאורייתא, ולא יתכן מדרבנן לחלק
 בין הראשונה לשני, ועי' כ"ז ב').

שם ואי אין זיקה תיבטל כו', פ"י במקום מצוה
 כמו במקום שהקטנה כבר נשואה לו, כ"כ
 בתו' הרא"ש ובריטב"א וכ"מ בתוד"ה אבל לעיל
 י"ז ב', וצ"ע ברשב"א.

שם דתנן ר"ג אומר כו', יש לעי' בשלמא הכא
 איכא תקנתא בחליצה, אבל בההיא דר"ג
 שצריך לגרש את אשתו לא החמירו כולי האי,
 וצ"ל (דס"ל לגמ' דזו שנפלה לפניו ראשונה לא
 גריעא מקטנה שאינה כאשתו כלל מדאורייתא,
 וכיון דאסרינן ליה לייבם אפי' כשרוצה בייבום,
 ה"ה דהוה אסרינן ליה לקיים הקטנה, א"נ י"ל)
 דפשיטא לגמ' דקיום מצות ייבום יש להתיר יותר
 מנשואי הקטנה, דהא סו"ס עוסק במצוה שקודמת
 לחליצה כדאמר כ"א א' ל"ט ב'.

שם תוד"ה הני, עמש"כ בזה ע"ד הגמ'.

שם תוד"ה משום, הא דלא כר"ע כו', לכאורה יש
 להוכיח מזה דר"ע סבר יש זיקה ולכן
 חולצות ולא מתייבמות, דדוחק לומר דר"ע פליג

ועמש"כ לק' [ס"ד] סק"ט ליישב צריכותא דמתני' כ"ו א' לפ"ז, דבגמ' כ"ח ב' הצריכותא רק למ"ד יש זיקה.

יעוי' במלחמות סו"פ האשה רבה מש"פ בדעת הרי"ף שפסק דגזרינן שמא ימות, וערשב"א כ"ח א' דר' יוחנן סבר דאפי' מאן דחייש היינו שלא להתיר לכתחלה, אבל לא לבטל מצות ייבום.

שם תוד"ה מיאנה, אלא נראה דתמתין הקטנה כו', לכאורה יש לסייע לשון זה מדאריב"ב המתן, והיינו שימתין מלכנוס, וגבי גדולה שהיא אסורה לשוק מדאורייתא לא הי' לו לייחס ההמתנה לאשה, אלא הול"ל הר"ז אינו חולץ ולא נותן גט עד שתגדיל, א"נ ימתינו מיבעי ליה, ועי' לקמן קי"ב ב' חרש שנשא חרשת שמוציאה בגט, מפני שאסור לבעול במצב כזה, ונתבאר עוד בכ"ז לקמן סק"ז.

י"ז ב' ע"ס הגמ', ובתוד"ה ולימא

(ו) י"ז ב' הו"א ה"מ בתרי אבל בחד יש זיקה כו', לקושטא דמילתא לא מצאנו מ"ד יש זיקה בחד ולא בתרי, וכן בסברא אין לחלק בגדר הדין של הקשר בין היבם ליבמה בין אחד לשנים ולא בין יבמה אחת לשתי יבמות, אע"פ שיש מקום לדחוק בזה עסק"א, מ"מ הי' מקום להחמיר מדרבנן דין זיקה בחד ויבמה אחת דדמיא לארוסתו, א"נ שלא נטעה דיש לחלק ביניהם, עי' נדרים ע"ד א', והפרת נדרים שאני דכיון דאיכא שנים אינה נודרת על דעתו, ורק במאמר סבר ר"א דבעל המאמר מיפר.

שם קמ"ל לאחר מיתה אין מחיים לא משום דאסור לבטל מצות יבמין, לקמן י"ח א' מבואר דמשום איסור לבטל מצות יבמין הדין הוא שאם כנס יוציא, ויש לעי' א"כ מנ"ל דטעמיה דריב"ב מ"א א' משום דיש זיקה, דילמא מוציא את אשתו בגט מדין אם כנס יוציא, וי"ל דמהא דמצריך חליצה ליבמתו שמעינן דיש זיקה, שהחמירו לנהוג כאילו לא תפסו קידושין באחותה, מיהו בתו' י"ח ב' כתבו דדוקא גבי

ייבום יוציא, מפני דהו"ל כיבמה שלא הותרה בנפילה, אבל אשה דעלמא לא יוציא וכ"מ ברש"י כ"ד א'.

ויש' לעי' היכי שמעינן מדרב דאסור לבטל מצות יבמין, דילמא נקט לאחר מיתה מפני שאין ראוי להפקיע המצוה, אבל לא חמיר כולי האי שיוציא, וי"ל דאי הוה אמר שומרת יבם מותר באמה, ג"כ הוה ידעינן שאין ראוי לבטל מצוה, ומדנקט שמותר לאחר מיתה משמע דמחיים יש איסור גמור כעין ערוה דיש זיקה, ומזה שמעינן דאם כנס יוציא, מיהו לפרש"י ותו' אה"נ דאם כנס לא יוציא, ולא אשמועינן רב אלא שאין ראוי לעשות כן.

ובתוד"ה אבל כתבו דכאן מודה ר"ג שמחיים אסור, ובפשוטו לר"ג אם כנס לא יוציא, כדאמרינן ק"ט ב' דלר"ג המקדש אחות יבמה נפטרה יבמה והלכה לה, ומשמע שלא יוציא את זו שקידש, ומשמע מזה דאף לרב סבירא להו דאם כנס לא יוציא, וזה כשיטתם דדוקא ביבמה שלא הותרה בנפילה יוציא וע"ע לקמן סק"ח.

פשטות הדברים דמחיים לא משכח"ל היתר אמה אליבא דרב, אבל לקמן כ"ו ב' אמרו דלמיתה דתרי לא חיישינן וא"כ הדין נותן דבנפלה קמי שלשה אחין הרי הוא מותר באחותה ובאמה מחיים, ולפ"ז לא שמענו דבתרי ג"כ סבר רב דיוציא, דילמא רק במבטל ודאי ס"ל דאסור ויוציא, ולעיל סק"ה כתבנו דבלא סיבה אפי' במיתה דתרי לא שרינן, ומ"מ אין ראוי דקנסינן ליה שיוציא, (ויש לדקדק בלשון הגמ' דאמרינן ברישא אי אמר הלכה כדברי האומר אין זיקה הו"א ה"מ בתרי כו' אי אמר הכי הו"א אפי' מחיים כו' ולא אמרינן אלא אי אמר הכי, ולהלן בדברי רב יהודה אמרינן אלא אי אמר הכי, ומשמע דהתם הדר ביה מתירוצא קמא, ולכאורה גם כאן א"צ לתירוצא קמא, אבל אם נימא דבתרי אפי' מחיים מותר, א"כ גם תירוצא קמא אמת, מיהו לאו דיוקא הוא דהכא תירוצא קמא אמת קודם דנחתנינן לחילוק

כמש"כ דדיוקא דסיפא לא ברירא, ולכן א"א לומר ששנאה להאי דיוקא.

שם תוד"ה ולימא, וקשה דדילמא כו' משום דקדושין מפקעי זיקה כו', קושיתם רק לשיטתם דנשואין מפקעי זיקה כמ"ש י"ח ב', אבל אם גם נשואין לא מפקעי זיקה אין להמציא דזיקה פקעה בכדי, דיותר יש לזיקה לפקוע ע"י מיתה מע"י קידושי אחותה, וכמ"ש מהרש"א במהדו"ב, וכ"מ בירושלמי דס"ל דבמיתה פקעה לכו"ע, וכיון דפשיטא לן דרב דאמר במתה מותר באמה סבר אין זיקה, ה"ה דמ"ד דקידושין מפקעי זיקה סבר אין זיקה, ומה"ט גם אם נשואין מפקיעין זיקה, מ"מ מ"ד יש זיקה לאח"מ ודאי סבר יש זיקה אע"פ שקידש אחותה או אמה, ובאמת כ"ז בכלל תירוצם דאין נ"ל לחלק משום קידושין, וכן פשטות הגמ' בסמוך ולקמן דפלוגתא דריב"ב ורבנן היא בדיון יש זיקה, וכמ"ש תו'.

ויש לעי' כיון דרב יוסף סבר אין זיקה ולכן אמר דשמואל חייש ליחידאה א"כ למה סתמו במגילה י"ח ב' דשמואל פסק כר' מונא, הא לאוקימתא דרב אשי ליכא ראי' דשמואל חייש ליחידאה, ובתו' שם פסקו דלא כשמואל מה"ט, וכאן הרי קי"ל כשמואל ואולי סגי להוכחה דרב יוסף במאי דרב לא חייש ליחידאה, (גם צ"ע דבגרסא שלפנינו בתחלת הסוגיא אמר שם רב יוסף איפכא), ואפשר דניחא לגמ' לסתום כן להלכה כיון דהכי סבר ר' יוחנן וקי"ל כרב באיסורי, ולא חשו לזה שיש פירכא לדברי רב יוסף, וצ"ע.

שם בא"ד וליכא למימר נמי דהיינו ר' יהושע כו' ופליגי אי מאמר קונה כו', לכאורה פלוגתתם אם סגי במאמר להכריע זיקה לבעל המאמר, כיון שיש לאחרים בה רשות לפסלה על בעל המאמר, ולכו"ע יש זיקה אלא דלא מהני להפרת נדרים לתרי, ולר"ע אפי' יש זיקה לא מהני להפרת נדרים כיון שאינה גמורה לאישה כארוסה, וכ"כ הר"ן שם בשם הרמב"ן דהלכה כר"ע אע"ג דקי"ל יש זיקה.

דמחיים ולאחר מיתה, ולכן לא הוצרכו לומר אלא, ועי' להלן מש"כ בדיוקא דמתני' דיבמתו שמתה.

שם תנן יבמתו שמתה כו', פי' בתו"י דהו"ל מחלוקת ואח"כ סתם, וי"ל דמיייתי מינה דבחד יש זיקה לכו"ע, דהא כי פליגי בתרי פליגי.

שם ואידי דתנא רישא כו', בירושלמי משני אידי דתנא סיפא חלץ לה ומתה מותר באחותה דבאמה אסור כדתנן מ' תנא נמי ביבמתו אחותה, ויש לעי' מ"ט לא משני הכי בתלמודן, דזה עדיף לשנות יבמתו משום יבמתו ולא יבמתו משום אשתו, וי"ל דבתלמודן אמרין דמשנה שא"צ היא, וא"כ כולה הך סיפא נשנית אגב רישא, וא"כ אין זה נכון לומר דתנא לה אגב סיפא, אלא האמת הוא דתנא לה כולה אגב רישא.

מיהו טעמא בעי למה שנה התנא משנה שא"צ באופן שמטעה לומר דבאמה אסור, וי"ל דקמ"ל דמחיים אסור משום דאסור לבטל מצות יבמין, וביה לא שייך לומר אגב רישא, כיון שהדין אינו אמת לומר דוקא מתה, ולפ"ז הו"א סתמא דלא כר"ג, אבל למש"כ תו' דמודה ר"ג בלא סיבה דאסור אין ראי' מכאן, אלא אם נימא דמשמע דאיסור דמחיים חמיר כמו ערוה, וזה דלא כר"ג, דלדידיה אינו חייב להוציא בדיעבד, עמש"כ לעיל בזה.

מהא דסתמו בגמ' נ' א' בדברי רב יוסף דמשנה שא"צ היא יש לדקדק דאף למ"ד יש זיקה הו"ל משנה שא"צ, והטעם דלדידיה כבר נשנה לעיל במשניות דיש זיקה, ומשנה זו ליכא למידק מינה כיון דאיכא למימר דאגב רישא מתניא, ולכן הו"ל משנה שא"צ, והא דאסור לבטל מצות יבמין ג"כ נשנה במתני' דארבעה אחין, ובתו' בשמעתין ד"ה ולימא כתבו דרב יוסף לשיטתו דסבר אין זיקה, וצ"ב למה סתמו כן בגמ', דהא קי"ל יש זיקה, שו"ר ברמב"ן נ' א' שכתב ג"כ דס"ל כמ"ד יבמתו שמתה מותר באמה, מיהו כתב שם עוד ביאורים במשנה שא"צ, ועי"ש בריטב"א שכתב

ומסתברא דאפי' בדאיכא עוד כמה אחין הדין כן, כ"ז שהם לא חלצו או ייבמו, דהא לא מדין ביטול מצות יבמין אתינן עלה, ולא מפני שסופו לייבמה אלא כיון שהקנו לו אשה זו מן השמים, אע"פ שאין קנינה ככנוסה, מ"מ הרי הוא כמחזיק שתי אחיות בביתו.

והנה בגמ' ק"ד ב' אמר רב שמעיה גזירה משום התרת יבמה לשוק ופרש"י דלא ידעי אינשי דטעמא משום קטן אוכל נבילות הוא כו', ולפ"ז י"ל דאם הי' מותר לכל אדם לקיימה לא היו למידין מזה להתיר היבמה, ורק מפני שזה היתר מיוחד לחרש דשבקינן ליה למעבד איסורא, לא סליק אדעתיהו ואתו להתיר היבמה, וכ"מ בשינויא דרבא לעיל דאיסורא דידה ואיסורא דידה, מבואר שהדבר פשוט לאיסור, והיינו אפי' למ"ד אין זיקה, ומה"ט אין להוכיח מכאן שהיא אסורה בקרוביו דחשבינן לה איסורא דידה, דאיסור זה שאני דלא תלוי בדין זיקה.

י"ח א' דהא ר"ג אמר כו', בדברי הרמב"ן ק"ט ב' להטעם דגדלי בהדה האם מצי סבר ר"ג דיש זיקה

(ח) י"ח א' דהא ר"ג אמר אין זיקה ומותר לבטל מצות יבמין דתנן כו', כתב הרמב"ן לקמן ק"ט ב' דאתיא כמאי דפשיטנן שם דקסבר ר"ג המקדש אחות יבמה נפטרה יבמה והלכה לה, דלפ"ז שמעינן דאע"פ שקידשה באיסור לא אמרינן שיוציא את אשתו או שימתין למעשה אחיו, מיהו נראה דאף לאידך לישנא דכי גדלה גדלי בהדה מ"מ ס"ל לר"ג אין זיקה, דאם יש זיקה לא יפקעו אפי' בקידושין דממילא נ"ה"ה אם קידשה לאחר ל' (קודם נפילה) ובתוך ל' נפלה אחותה, דלמ"ד יש זיקה ודאי אסורה, (ועי' בירושלמי פ"ג ה"ד בדין מעכשיו ולאחר ל' ונפלה אחותה בתוך ל', אבל בלא מעכשיו פשיטא דקדמתה זיקה) ומ"ש תו' ק"ט ב' ד"ה וכי דאפי' ס"ל לא נפטרה מ"מ בבאין ממילא נפטרה, ר"ל דאפי' נימא דס"ל אסור לבטל מצות יבמין, מ"מ היכא דנעשה ממילא לא

הרש"ש דקדק בלשון רש"י שכתב בד"ה אין זיקה למהוי כארוסה, ובד"ה אבל ובד"ה יש זיקה כתב ככנוסה, ונראה שרש"י תפס לשון הגמ' לקמן י"ח ב' שאמרו ככנוסה, ורק בדיבור הראשון ביאר הענין דר"ל כארוסה.

י"ח א' תוד"ה מיאנה כו', דמכוער הדבר

(ז) י"ח א' תוד"ה מיאנה, אלא נראה דתמתין הקטנה מלבעול כו' דמכוער הדבר כו', ברש"י ק"ט א' פי' ג"כ דתמתין הקטנה, וכ"מ בירושלמי, וכן שנינו בדריב"ב המתן מלעשות נשואין, אבל על הגדולה הול"ל ימתין מלחלוץ, ולפ"ז ה"ה דאסור לבא על קרובותיה דרך זנות כיון דלא מיפטרא היבמה בביאה זו, ולא התירו אלא כשביחד עם הביאה היבמה ניתרת לשוק, ויש לחלק דלהחזיק שתי נשים בבת אחת גרע, דהיינו אשתו הקטנה והיבמה, אבל כשהשני' אינה אשתו לא מינכר הכיעור כ"כ.

ולכאורה יש לדקדק כן מדקאר"ג אם מיאנה מיאנה, ומשמע דהמאן עדיף, ובשלמא אם צריך להמתין מלבעול, ניחא דיש יתרון שתצא מביתו, מיהו יש לדחות דאיצטריך לאשמועינן דלא חיישינן שנראית כצרת ערוה בשעת נפילה כדאמר י"ב א' בצרת ממאנת, (אבל אין להעדיף מאן כדי לקיים הייבום, שהרי ר"ג סבר דבכה"ג מותר לבטל מצות יבמין).

ונראה להוכיח דבריהם ממתני' דלקמן ק"ב ב' שני אחין אחד חרש ואחד פקח נשואין לשתי אחיות פקחות כו' מה יעשה חרש בעל פקחת מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו אסורה לעולם, וכן בשני אחין אחד חרש ואחד פקח נשואין לאתי אחיות אחת חרשת ואחת פקחת שנינו כה"ג, ופשטות הדברים דהאי מתני' אתיא ככו"ע, דהא לא מוכחינן מינה דיש זיקה, (ורב יוסף סבר דמ"ד יש זיקה יחידאה הוא כמ"ש תו' י"ז ב' ממגילה י"ח ב'), ומבואר מכאן דכיון שביאת החרש לא תפטור את היבמה הרי ביאתה אסורה לכו"ע, ואף בדליכא משום ביטול מצות יבום, וזהו ממש דין ביאת הקטנה קודם שתגדיל.

שמדאורייתא פקעה זיקתה, וע"ז כתבו די"ל דבתרי אחי ליכא מראית העין כ"כ, וכן בקטנה שכבר נשואה לו, ולפ"ז אין זה ענין לדברי התו' י"ז ב' שכתבו דלכתחלה מודה ר"ג שאין לבטל מצות יבמין, ובאמת בההיא דאחותה כשהיא יבמתה כו' כ' א' מודו התו' דשרי, כיון דעסיק במצות ייבום, כמ"ש בתו' הרא"ש ובריטב"א י"ח א', אבל הרשב"א בדף י"ז ב' פליג על התו' גם בדין ביטול מצות יבמין וס"ל דלר"ג שרי לכתחלה, משום דלא נחית לחלק בין היכא דמקיים מצות ייבום או לא.

כ"ט א' זו היא למעוטי מאי

(ט) כ"ט א' זו היא למעוטי מאי כו' אלא אי כר"ג אי כר"א, פי' תו' דאע"פ שמצינו בדר"ג שמתיר לבעול הקטנה משתגדיל ולהפקיע זיקת אחותה, היינו מפני שהיא כנוסה אצלו מעיקרא, ומ"מ שמעינן מינה דלא חייש לביטול מצות יבמין במקום ספק, כיון דבכנוסה אצלו אפי' לודאי לא חייש, ולשון הגמ' משמע יותר דאפי' לודאי לא חייש בכה"ג דר"מ חייש לספיקא, וזה מתיישב כפי' תו' הרא"ש והריטב"א דבמקום מצוה לא גרע מהיכא דכנוסה אצלו, אבל לפ"ז קשה בשמעתין דמיירי נמי במקום מצוה, וצ"ל דאה"נ לקושטא דמילתא פליג ר"ג אף אמתני' דהכא, אלא שאין להכריח כן מדבריו, שו"ר בדבריהם מבואר כהתו' דרק בספק שמא ימות מהני הא דעסוק במצוה.

והרמב"ן והרשב"א הקשו ג"כ כקושית תו' דהא אמרינן לעיל דר"ג פליג אמתני' דארבעה אחין ואתיא שמעתיה דלא כב"ה, וא"כ היכי מוקמינן מתני' דהכא אפי' כר"ג, ותיצו דמהכא ליכא למשמע דלא כר"ג, ואמנם ממתני' דד' אחין שמעינן דלא כוותיה, ולא ביארו מ"ש מתני' דהכא דקתני מוציא את אשתו בגט, ומודה ר"ג דאסור לבטל מצות יבמין, והובאה תמיהה זו בשם ספר ישרש יעקב, ומדסתמו כ"כ בדבר הזה משמע שהחילוק פשוט, ומצינו בדבריהם כ' א' שכתבו בשם יש מפרשים לחלק בין יבם אחד לשני יבמין דמיחזי כנושא אחות ארוסתו ועי"ש שלא ס"ל כדבריהם, וצ"ל שכך כונתם גם

מחייבין ליה למנוע ד"ז ולהוציא בגט, וכ"מ בתו' הרא"ש שם דלצד דהמקדש אחות יבמה נפטרה כו' מותר לבטל מצות יבמין, ולצד דגדלי בהדה אסור לבטל, אבל בדיעבד אם קידש נפטרה יבמה גם לצד הזה, והיינו משום דס"ל אין זיקה, וערמב"ן י"ח ב' סוד"ה אומרים לו.

מיהו לפי' תו' י"ז ב' ד"ה אבל דאף לר"ג אסור לבטל מצות יבמין בלא סיבה מיוחדת, ולא התיר אלא בקטנה שכבר נשואה אצלו, וה"ה כשבא לקיים מצות ייבום באחות זקוקתו דבמצוה עסיק, אבל לקדש אשה בעלמא שהיא אחות זקוקתו אסור לכתחלה, לפ"ז אין חילוק כ"כ בין אם גדלי בהדה בלא ביאה או דבעל אין לא בעל לא, דלכתחלה אסור לכו"ע ובדיעבד שריא לכו"ע, ואפי' אם יכול למנוע הקידושין שלא יחולו אינו מחויב בכך לכו"ע ונפ"מ רק אם במקום מצוה שרינן ליה לגרום ביטול מצוה דחברתה.

וכ"ז לפרתו' דר"ג מודה לאיסור ביטול מצות יבמין דקאמר רב, ואין דין יוציא מכח איסור זה, אבל אם נימא דלרב אם כנס יוציא, א"כ לצד דקידושין גדלי בהדה א"כ המקדש אחות זקוקתו יוציא, ואף זקוקתו צריכה חליצה, דהכי משמע הלשון דלצד השני לא נפטרה היבמה.

שו"ר דלפי טעם הרמב"ן דגזרו שלא יבעול בלא קידושין, י"ל דבקידושין דממילא לא גזרו, וכן לטעם דהתו' דמיחזי כנושא אחות זקוקתו, י"ל דבקטנה לא גזרו היכא דגדלי בהדה ממילא, ורק לטעמא דקידושין לא אלימי מזיקה, שייך מש"כ לעיל דקידושין דממילא נמי לא אלימי, וגם בזה יש לדון דכיון שקדמו לזיקה בכח שיחולו ממילא, י"ל דאלימי שלא תמנע מהם הזיקה מלחול.

הרמב"ן והרשב"א בדף כ' א' הביאו יש מפרשים דאפי' אם מותר לבטל מצות יבמין אפ"ה לכתחלה אסור לישא אחות זקוקתו דנראה כנושא אחות אשתו, ונראה מדבריהם דלאו משום דלכתחלה אין לבטל מצות יבמין, אלא מפני מראית העין, ונפ"מ דלקדשה מותר אע"פ

נראה כנושא אחות זקוקתו, וכדי שלא יעבור איסור זה הצריכה חליצה, והרמב"ן ביאר בדעת תו' דבקידושין לחדל לא אלימי קידושין דידה מזיקה דידה שהיא כקידושין, אבל נשואה שהיא בתוך ביתו אלימא מזיקה שהיא כארוסה.

דעת הרמב"ן דאין חילוק בין ארוסה לנשואה ותרוייהו לא מפקעי זיקה ויש בזה שני טעמים ברמב"ן, א' דכיון שקדמה הזיקה לקידושין אין קידושין תופסין בה בשלימות, שהיא כארוסה ליבם במדה מסוימת דמיקריא זיקה, ולכן אין הקידושין מפקיעין זיקתה ולא הנשואין שאח"כ, שאם אין קידושין אין נשואין, ומאותו טעם לא חיילי נמי נשואין, ב' דגזרו חכמים איסור ביאה על כל קרובי זקוקתו שמא יבא עליהם בלא קדושין, ואיסור ביאה הזה קיים בין קודם נשואין בין לאחר נשואין, וכ"ז מדרבנן אבל מדאורייתא פקעה זיקה בקידושין לחדל.

דעת הריטב"א דאין חילוק בין ארוסה לנשואה ותרוייהו לא מפקעי זיקה ומדאורייתא עדיין טעונה חליצה, ואמנם אם יבא על היבמה חייב כרת משום אחות אשה, דתפיסת קידושין דאחותה דאורייתא היא, ונעשית אשתו לכל דבר, מ"מ נשאר זיקה לחיוב חליצה, ואם בעלו לא קנו.

הרמב"ן בתחלת הדברים נקט בפשיטות דנשואין מפקיעין זיקה, והקשה מ"ש נשואין מאירוסין, ובסוה"ד החליט דאין חילוק בין קידושין לנשואין, ולא ביאר מהיכא ס"ד מעיקרא לחלק ביניהם, ומה נתיישב למסקנא, ונראה דבתחלה פירש הרמב"ן המתן מלכנוס דהיינו לעשות נשואין, ומשמע מזה דאחר נשואין כבר תפקע הזיקה, ולבסוף פ' המתן מלבעול, ואפי' לאחר נשואין אסור לבעול, וזה לשני הפירושים כמ"ש שלא התירו לו ביאה כלל, והיינו אפי' לאחר נשואין, ומה שנקטו הדין בקידש ולא בנשא, היינו משום דיותר נוח לשנות המתן מלבעול בלשון סתמא בדמיירי קודם כניסה, ואם ה' שונה שנשא את אחותה ה' צריך לפרש

בשמעתין דהו"מ למימר דטעמיה דר"ג דשרי בקטנה מפני שהיא כבר כנוסה אצלו, ולא מיחזי כנושא אחות ארוסתו, וכן בארבעה אחין פשיטא לן דשרי ר"ג כיון דאיכא תרי אחי לא מיחזי כאחות ארוסתו, אבל במתני' דאיכא רק האח הזה מוציא את אשתו בגט אף לר"ג, א"נ טעמיהו משום דאסור לבטל מצות יבמין ולא התיר ר"ג אלא בקטנה שכבר כנסה או בספק כההיא דד' אחין, וזה כפרתו, ואע"פ שלקושטא דמילתא לא ס"ל חילוקים אלו בדעת ר"ג, דפשטות הגמ' דאפי' ודאי מבטל מצות יבמין שרי לר"ג, מ"מ אין הכרח לזה מדברי ר"ג גבי קטנה, ולכן אמרו דיש לקיים מתני' דזו היא שאמרו כו' כר"ג, אבל לפי האמת דמתני' דד' אחין דלא כר"ג, אין לחדש דבמתני' דהכא מודה.

והריטב"א כתב עוד דמצינן למימר דטעמיה דר"ג משום דלכי גדלה גדלי בהדה, אבל לא שרי לבעול לתתחלה ולהפקיע זיקת הגדולה, ולפ"ז ניחא בפשיטות דאתיא מתני' כר"ג, מיהו למאי דקי"ל כטעמא דהמקדש אחות יבמה נפטרה יבמה והלכה לה ע"י קידושין וה"נ ע"י הביאה, לפ"ז לא אתיא מתני' כר"ג, ויש ללמוד מדבריו גם לדעת הרמב"ן והרשב"א דלמסקנא לא אתיא מתני' כר"ג, אבל בדבריהם לא הוזכרה אפשרות זו דאתיא כטעמא דגדלי בהדה, ומזה משמע דכונתם כמש"כ, ועוד שהרי הוכיחו ממתני' דד' אחין דלא כר"ג, ולטעמא דגדלי בהדה אין הוכחה מהתם, וגם בריטב"א צ"ע ד"ז שהרי כתב דמוכח מהתם דמתני' דלא כר"ג, וע"כ דכונתו ג"כ כמש"כ דמתני' דהכא איכא למידחי דבכה"ג דיבם אחד אסור אף לר"ג.

י"ח ב' שומרת יבם שקידש כו', ג' שיטות בהא דאומרים לו המתן

(י) י"ח ב' שומרת יבם שקידש כו', יש כאן ג' שיטות דעת תו' דדוקא קידש, אבל נשא פקעה זיקה, ויש בזה שני טעמים דעת תו' דכשכונסה

שיוציאנה מביתו, ולא יתייחד עמה עד שיעשה אחיו מעשה, מיהו בקטנה נמי תנן תמתין ולא קתני יפריש, ואפשר דהתם קיל טפי, כיון שאין זיקה וגם סופו לכונסה בהיתר בודאי, ולמ"ד יש זיקה אפשר דצריך להפרישה אפי' אם לכה גדלה גדלי בהדה בלא מעשה, ורק היכא דמכוער הדבר סגי בהמתנה, מיהו בלא"ה למ"ד יש זיקה י"ל דאסור לכונסה, עי' בזה לעיל סק"ח.

עוד הוכיח הרשב"א מ"א א' דנשואין מפקיעין זיקה, מדאמרין כ"ט ב' ואי ס"ד דמאמר קונה קנין גמור זה יעשה מאמר כו', והיינו משום דמאמר שקונה קנין גמור כנשואין דמי, וש"מ דנשואין מפקיע זיקה, אבל הרמב"ן בשמעתין הביא דברי התו' שכתבו דב"ש סברי אין זיקה ולכך המאמר מפקיע הזיקה, וחלק על דבריהם, ולא כתב ליישב מ"ט אמרו דיעשה מאמר ויקנה, הרי אכתי צריך להמתין, אבל בדף כ"ט ב' כתב הרמב"ן ביישוב הדברים כדברי הרשב"א בשמעתין, דכיון שקונה אותה קנין גמור פקע זיקה של אחיו ממנה, כמו לאחר ייבום או חליצה דפקע זיקה משאר האחין, ולא משום דהשני נאסרה עליו משום אחות אשתו, אלא כיון שנשלם קנינה של זו לזה פקע זיקה של אחיו ממנה, וממילא אחיו מותר לייבם את השני, ואח"כ יכנס הוא את הראשונה שעשה בה מאמר, [ולא גורנין שמא יכנס מיד אחר המאמר, כיון דמדאורייתא כבר פקעה זיקת אחותה ממנו, וכיון דלא חמיר איסור ר"י ל"ג, כ"כ אאמו"ר שליט"א בס"ג], או שיעשו שניהם מאמר ויפקע זיקה משניהם ויכולין לכנסה כ"כ הרשב"א שראוי כן לכתחלה.

עוד הוכיח הרשב"א מסוגיא ע"ט ב' דמייתי אביי מדר"ג דבנשואי הקטנה תצא הלזו משום אחות אשה, וש"מ דנשואין מפקיע זיקה, ויש לעי' מאי מייתי אביי מדר"ג הרי לר"ג גם בקידושין לחוד לא תמתין, ואם סבר רבה דזיקה לא פקעה ליכא ראי' מר"ג כלל, וי"ל דאביי מייתי מדר"ג דהיכא דשרינן ליה לבטל הזיקה הרי היא פוקעת,

עוד הוכיח הרשב"א מסוגיא ע"ט ב' דמייתי אביי מדר"ג דבנשואי הקטנה תצא הלזו משום אחות אשה, וש"מ דנשואין מפקיע זיקה, ויש לעי' מאי מייתי אביי מדר"ג הרי לר"ג גם בקידושין לחוד לא תמתין, ואם סבר רבה דזיקה לא פקעה ליכא ראי' מר"ג כלל, וי"ל דאביי מייתי מדר"ג דהיכא דשרינן ליה לבטל הזיקה הרי היא פוקעת,

חיישינן למראית העין, דהא מדאוריתא אין חילוק בין קידש בהיתר לקידש באיסור, ובכל דוכתי קתני שנשא, ולכך ביארו דהאי מיחזי שייך רק כשהיתה זקוקה לו ובא להפקיע זיקתה, וכן מסיק הרשב"א מ"א א' דמה"ט אסור לו לכנוס.

מיהו הדבר קשה לחדש חיוב חליצה כדי לחזק האיסור הזה שנראה כנושא אחות זקוקתו, דכיון שאין שום כח זיקה ביניהם אין להמציא חליצה בכה"ג, והרי אמרו חכמים יוציאו בקדמו וכנסו ולא הצריכו חליצה [ואמנם לא דמי דהתם הואי ביאה], וה"נ הו"מ למימר דיוציאה בגט ולא תצטרך חליצה, וצ"ל דאתי למישרי יבמה לשוק כיון שבשעה שנשא אחותה לא אידחיא מהאי ביתא וראויה לבא לכלל היתר, ואח"כ נתחייב לגרשה, אתו למימר דלא חלו הקידושין ואפ"ה היא ניתרת בלא חליצה, ובזה מיושב מ"ש הרשב"א מ"א א' דאף אם קנסוהו לב"ה להוציא אשתו מ"מ לא מחייבין לה חליצה אפי' מדרבנן, ומיהו מסיק דלא קנסוהו להוציא כיון שכבר פקעה זיקה ע"י הקידושין כמ"ש תו' כ"ג ב', ומ"מ שמעינן מדבריו דשייך קנס להוציא בלא חיוב חליצה, וא"כ למה המציאו כאן חליצה, ולמש"כ ניחא דיאמרו שהקידושין לא חלו, והרשב"א כתב שם דכיון דאגידא ביה דאמרינן ליה המתן הצריכו חליצה כאילו היא זקוקה לו.

עיקר הדברים דנקטו שאם נשא באיסור יקיים צ"ע מנין קים להו כן, אם מדיוקא דקידש, ובכל דוכתא קתני שנשא, כבר נתבאר לעיל סק"י דניחא ל"י לתנא לשנות המתן מלכנוס, ולא המתן מלבעול דהתם אפשר שצריך להפרישה מביתו, ולשון זה נאות יותר בלשון קצרה ונקיה, וגם אין סיבה שישנה התנא דבריו בדעבד איסורא, וצ"ל דלשון המתן משמע שאם לא ימתין שוב לא יוכל לקיים דין המשנה, והיינו משום דלאחר נשואין אם מת היבם יקיים את אשתו ואחותה פטורה מן החליצה, ובאמת התו' פ' המתן מלעשות נשואין ולא מלבעול, שאם יעשה נשואין גם הביאה תהא

ועד כאן ל"פ אלא אם מותר לבטל הזיקה, וא"כ בפצו"ד לכו"ע בטלה הזיקה, ובאמת לטעמיה דהרמב"ן דתמתין שייך רק בקידושין ונשואין דלא חיילי או גזירה שמא לא יקדש תחלה, לפ"ז אין לדון כלל שלא תפקע זיקה בפצו"ד, ומתפרשים דברי אב"י דע"כ ל"פ אלא בקדושין אבל בפצו"ד דודאי חייל כו"ע מודו דפקעה זיקה.

ולפ"ז נראה דדברי ר"ג שייכי גם בקדושין לחוד, כיון שקדמי קידושה קודם הנפילה, ואפי' אם נימא דקטנה אלימא דוקא בנשואין שהיא כבר תחתיו עכ"פ טעמיה דר"ג קיים גם בקידושין אי משכח"ל כה"ג, כגון שקידשה קודם נפילה לאחר ל' יום ונפלה באמצע ל' יום, מיהו למ"ד יש זיקה גם בכה"ג אסור וכמש"כ סק"ח.

ונראה דרבה סבר דכמו שבנעשה פצו"ד בעלמא אשתו בעיא גיטא, ה"ה דלא פקעה זיקתה בלא חליצה, ולא דמי לקדש אחותה דלא שייכי תרוייהו בב"א, ולכן פקעה הזיקה ממנה, מיהו אם סבר רבה דאם בעלו קנו זה חידוש גדול, ויתכן דלא מוקים לבריתא כר"ע, אלא דמבריייתא משמע ליה דמתני' בקהל עסקינן, אבל תנא דבריייתא לא ס"ל כר"ע.

והריטב"א כתב בשם הרא"ה דקושיא דאב"י היא על הא דשרינן ייבום לכתחלה ואפי' למ"ד יש זיקה לא מהני אלא להצריכה חליצה, אבל ודאי דייבום אסור, ואפי' אם בעלו לא קנו, מיהו לפ"ז לא הוצרך אב"י לדר"ג, ורק לרווחא דמילתא מיייתי מיניה ועיקר ההוכחה מסברא.

דבררי התו' ד"ה שומרת, בטעם החילוק בין קדושין לנשואין

(יא) שם תוד"ה שומרת, אור"י דדוקא קידש כו' נראה כנושא כו', מדבריהם מבואר שאין הטעם כמ"ש הרמב"ן דנשואין אלימי מקידושי הזיקה, משא"כ קידושין ששניהם שוין ומאי אולמיה דקידושיו מזיקה שקדמה להם, אלא הטעם משום מראית העין שנראה כנושא אחות זקוקתו, ולכן הוצרכו לסיים דבקידש בהיתר לא

דבה היא דקדמו וכנסו מיירי נמי בקידושין דאחות
זקוקתו דהו"ל כקידושין דעלמא.

והי' מקום לפרש דקושיתם כאן למ"ד אין זיקה
דעבר איסורא בקדושין לחוד, אבל ממה
שהזכירו דברי ריב"ב אע"ג דס"ל יש זיקה משמע
דקושיתם לכו"ע, ועוד דגם למ"ד יש זיקה יש
לאסור לקדש מפני שמפקיע המצוה ועביד איסורא
בזה, ומשמע דס"ל דלא סגי בטעמא דלא עביד
איסורא של ביאת איסור, דיש מקום לקנסו טפי
בכה"ג שלא עסק במצות ייבום, ולכן הוסיפו דגם
איכא טעמא שאין ראוי להפקיע הקידושין כיון
ששייך שיהא להם קיום בהיתר, ולא אמרו יוציאו
אלא כשיש לחשוב הכניסה כבטלה מדרבנן.

ולפ"ז קושיתם איך יתכן דעבר שלא ברשות
חכמים בקדושין ובנשואין ויהא נשכר,
וע"ז תירצו דעל הקידושין אין לקנסו יוציאו כיון
שיש להם קיום בהיתר דהמתן, ובנשואין לא עשה
איסור אלא מפני מראית העין ובדיעבד לא
קנסוהו, אבל לפ"ז בחד אחא יש לקנסו להוציא
כשקידש, ואף אם כנס לא יועיל, כיון שכבר
חייבוהו לבטל הקידושין, ומדברי הרשב"א בשם
תו' מבואר דלטעמא דעבר איסורא אף בחד אחא
מותר, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קל"ב סק"ג
שכתב דקושייתם כאן רק למ"ד אין זיקה
שהאיסור שוה בין בקידש בכסף בין בקידש
בביאה, ולכן אין לחלק כדבריהם כ"ג ב', א"נ
דהתו' כאן לא ס"ל חילוקם דלקמן כ"ג ב', ע"ש,
וכ"כ אאמו"ר שליט"א דלתו' כ"ג ב' אם קידשה
בביאה יוציא, ובחד אחא נמי יוציא עפ"ד י"ח ב'.

ולכאורה מה דנקטו שהדבר כמפורש בתו' כ"ג
ב' דבקידש בביאה יוציא, היינו ממ"ש
תו' דהיינו מפני שקידש תחלה ולא בא עליה
באיסור, אבל לעיל כתבנו דלא מסתבר לחלק
באיזה אופן עשה הקידושין דכיון שנקבע הדין
דקידושיו קיימין, תו לא נחתין למידק אם
במאורע זה עשה הקידושין שלא כדין, (ואטו אם
יוסיף לה פרוטה אחר הביאה יקיים), משא"כ
בייבום דלא משכח"ל אלא באיסור, ולכן שפיר

מותרת, (ודין מתה אשתו מותר ביבמתו, ה"ה
לאחר נשואין).

**בסתירת דברי התו' י"ח ב' ד"ה אומרים, כ"ג ב'
ד"ה קדמו**

בדין אח א' שנשא אחות יבמתו, ולענין הלכה

והקשו בתו' ד"ה אומרים למה לא קנסינן ליה
מפני שכנס באיסור, כי היכי דקנסינן
בארבעה אחין שקדמו וכנסו, ותירצו דהתם לא
היו ראויין לבא לכלל היתר וכאן אפשר שתותר
ע"י היבם, [לשון התו' שכתבו לא היו ראויין לבא
לכלל היתר, ר"ל דעכשיו שסיבת האיסור אינה
קיימת הי' מקום לקבוע דאם כנסו יקיימו כדס"ל
לר"א אליבא דב"ש, וכן לר"ש ולאבא שאול, ולא
נימא דנאסרה כיון דמעיקרא קבענו דבעבר וכנס
יקיים, וע"ז כתבו דאפ"ה אמרו יוציאו כיון
שנאסרה בשעת נפילה ולא היתה ראויה לבא
לכלל היתר בלא מעשה איסור], ולפ"ז משמע
דביבם אחד שקידש את אחותה קנסינן ליה
להוציא אפי' אם כנס, אבל בתו' כ"ג ב' ד"ה קדמו
כתבו טעם אחר דכיון שלא עשה איסור במעשה
הקידושין, ומדאורייתא כבר פקעה זיקה, כשכנס
לא עבר איסור, משא"כ בארבעה אחין שכנסו
בביאה ועבדו איסורא, ובתו' הרא"ש כ"ג ב' מ"א
א' ג"כ הוזכרו שני החילוקים, ונראה מזה דלא
פליגי, וכ"כ הרשב"א בשם תו' דאפי' בחד אחא
אם כנס אין מוציאין מידו כיון שלא עשה איסור,
ולפ"ז מה שהוצרכו כאן לטעמא דלא אתו לכלל
היתר היינו מפני האח השני שכנס בהיתר, מיהו
התם איכא טעמא דנאסרה, [ולפמ"ש"כ לעיל
באמת כונתם לומר דמה"ט קבעו שלא יקיימו],
ואולי כתבו טעם זה לומר שגם אם קידש בביאה
לא יוציא, דכיון שיכול לבא לכלל היתר לא
הפקיעו קידושין כאלו ולא הצריכוהו להוציא,
מיהו בסברא בלא"ה ראוי לומר כן, כיון שאין כח
הקידושין תלוי בביאת איסור, רק במקרה הוא
עשאו בדרך איסור, ואין לחלק בין קידושין
שקנאה בכסף או בביאה, משא"כ בייבום דבלא
ביאת איסור אינה ניתרת, מיהו עמ"ש"כ להלן

והמיחזי כאחות זקוקתו, ובשעת ביאה באמת היתר גמור הוא, אבל ביאה קודם נישואין אינה היתר גמור, ולכן בייבום דליכא ענין חופה לא פקעה הזיקה עד הביאה, ולכן הביאה ג"כ איסור, וג"ז אינו מיישב מ"ט נקטו תוס' טעמא דספק הרי בזו שהיא אחות זקוקתו יש דין חופה ודין כסף.

ולדינא כתב הב"מ דלענין שימתינן עד שיעשה אחיו מעשה יש להחמיר כדעת החולקים על תו' וס"ל דנשואין לא מפקעי זיקה, אבל לענין להוציא את אשתו במת היבם או בחד אחא יש להקל לסמוך על תוס' כיון שהנדון בדרבנן ולא מוציאים במקום ספק, ואמרו"ר שליט"א כתב דהתו' לא הקילו בחד אחא כיון שאין לזה צד היתר, אבל הרשב"א נקט כדבריהם בדף כ"ג ב' דכל שהקדים הקידושין לא יוציא, וכ"נ שהבינו הרמב"ן והריטב"א בדעת תו' לפי הטעם שכתבו לדבריהם, שו"ר בנו"ב תנינא סי' ק"נ וברש"ש י"ח ב' שכתבו דאפשר דבחד אחא מודו התוס'.

והרי"ו בשם הרמ"ה כתב בההיא דר"ג שאם בא עליה לאחר שהגדילה יוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה, כדן מת היבם בההיא דריב"ב, וסיים בהדיא בדבריו דדוקא התם דאיכא דמפקע לזיקה ע"י הייבום מותר באשתו, ונראה מדבריו דאפי' בכנס את אשתו לא פקעה זיקה מאחותה, ולא ס"ל כהתו' דזיקה פוקעת ע"י נשואי אחותה, שהרי מדמה ביאת הקטנה משגדלה לההיא דשו"י ומפרש הטעם שאין זיקה נפקעת אלא ע"י הייבום, אבל הרי"ו העתיק לעיל כדבר מוסכם דבנשואין פקעה זיקה ממנה, ומבואר דמפרש דבחד אחא קנסינן ליה שיוציא את אשתו, וכ"מ בדבריו גבי קדמו וכנסו דרך בספק יקיימו וכתב דשו"י שאני דליכא ביאת איסור וכבר נפטרה יבמה ממנו כשקידש אחותה ומוטלת על שאר האחים, וש"מ דבדליכא אחין אסור לקיימה, (כ"ז בנכ"ה ח"א דף רט"ו ע"א ב' ג').

וכתב אאמו"ר שליט"א דיש לנקוט לדינא דבאח אחד אע"פ שכנס יוציא והיבמה צריכה

קבעו הדין שלא יועיל הייבום ויוציא, וכ"ה פשטות דברי הרשב"א מ"א א' ע"ט ב' דאף לדידן בההיא דר"ג אם בעל משתגדיל לא יוציא, והתם ודאי אינו מקדש בכסף תחלה, אלא ע"כ כיון שיכול לקדש בכסף אע"פ שקידש בביאה לא החמירו עליו שיוציא, מיהו אפשר דהרשב"א חוזר לדין שומרת יבם שקידש כו' ולא לדין הקטנה, ועי' להלן בדברי הרי"ו בשם הרמ"ה.

ובעיקר קושייתם ג"כ הי' נראה לחלק בין קידושין דעלמא לייבום, דגבי ייבום שייך לקבוע דכל ייבום שאסור מדרבנן, הו"ל ביאה פסולה ולא קנו, דכיון שאין כאן מצוה לא חל ייבום, אבל בקידושין דעלמא אין מקום לחכמים לבטל הקידושין, כיון שהם קידושין גמורין מדאורייתא, ולא צריכין בהו להיתר מצות ייבום, וגם סברת תו' שכתבו דבקידושין שייך היתר כשיעשה היבם מעשה, היינו דמה"ט אין לחכמים לתקן שיתייחסו לקידושין כאילו לא חלו ויוציא.

שו"ר דהוכחתם בדעת התו' דקידשה בביאה יוציא היא מהא דקדמו וכנסו דאחת מהן אחות זקוקתו וקידושיה קידושין דעלמא, ומ"מ כיון שקידשה בביאה הדין נותן שיוציאו אי לאו דהוי ספק, דאל"כ הו"ל להתו' לומר דטעמא דלא יוציאו מפני שאם היו מקדימין לקדשן בכסף תחלה, הי' ראוי להתירן, וא"כ כשאירע שקידשו בביאה אין לאוסרן, מיהו באמת קשה מנין פשיטא להו להתו' דלא עשו מאמר תחלה כפי הראוי מדרבנן במצות ייבום, ואין לומר דמאמר לא קני באשה דעלמא, שהרי הם יודעים שהדבר ספק ומכוונין לשם קידושין, כמו שמכוונין בביאה, וצ"ל דמשמע להו דכנסו דתרווייהו במצות ייבום אפי' בלא מאמר, ולכן הוצרכו לטעמא דספק, וכעת ראיתי בספר אאמו"ר שליט"א כ"ג ב' בארוכה ע"ד התו' שם ונתבאר היטיב בכ"ז.

ובכ"מ סי' קנ"ט ס"ה העיר ע"ד הרשב"א שכתב דביאה לאחר קידושין היתר גמור הוא, דבתוס' מתפרש שההכנסה לנישואין גומרת הזיקה

למ"ד יש זיקה יכולין שניהם לכונוס ע"י שיעשו שניהם מאמר, או אחד מאמר והשני כונוס.

ונראה מזה דס"ל להתו' דאי קידושין לא מפקעי זיקה דאחותה, ה"ה שאין קנינם גמור להפקיע זיקת אחיו ממנה, דכל קידושין שלימותן נפגמת מפני זיקת אחותה, וכמו שלא גמרו קידושי אחותה דעלמא להיות כקודם נפילה, ה"ה שאין ייבומי נגמר, ונשארה זקוקה קצת לאחיו השני, מיהו לדעת תו' הטעם דאין קידושין מפקיעין זיקה מפני שנראה ככונוס אחות זקוקתו, ולא מפני שבאמת לא פקעו ע"י הקידושין, וא"כ לענין להפקיע זיקת אחיו ממנה סגי בזה, וי"ל דמאותו טעם דלא שרינן ליה לכונוס בקידושין דעלמא, לא שרינן נמי לייבם אחר המאמר, וכיון דלא שרינן ליה לייבם, לא פקעה זיקתה של בעלת המאמר מאחיו השני, והערוני דהומ"ל דהיינו דמשני מאמר דאיסורא לא קני, שאינו גומר להפקיע זיקת האח השני ממנה.

והא דאמרינן כ"ח א' חבראי שנייה מייבם כו' ומבואר מזה דע"י הייבום של אחת פקעה זיקתה מאחיו, אע"פ שייבמה באיסור זיקת אחותה, לפי' תו' דנשואין מפקיעין זיקה נחא, וגם ליכא טעמא דנראה ככונוס כו' כיון שנשלם הייבום, אבל אם הטעם מפני שאין הקידושין מושלמין ואין הייבום מושלם, צ"ל דכמו שחליצה מפקיעה זיקתה מכל האחין ה"ה ייבום, ואע"פ שבחליצה אין שום איסור ובייבום יש איסור, לא החמירו לפגום הייבום, עכ"פ לענין אחיו, שהרי זהו כל ענין הזיקה כדי לקיים מצות ייבום, ואדעתא דהכי ניתנה שתפקע מכולם כשייבם אחד או יחלוץ, ולכן לא החמירו בייבום, והרמב"ן כ"ח א' הזכיר דמכאן חזינן דזיקה דרבנן, שאם היתה דאורייתא לא ה' הייבום מושלם ולא ה' מפקיע כח הזיקה מאחיו.

ובדעת רש"י ותו' י"ל שמיאנו בפי' הרמב"ן והריטב"א משום דס"ל דבכה"ג הו"ל בדין נאסרה ואין שני' ניתרת לר' יוחנן, ולא אפי'

חליצה, ובתרי אחי אע"פ שכנס כתב הב"מ שימתיך, מיהו בזה אם מת היבם לדעת תו' לא יוציא ובוזה הכריע הב"מ להקל, ולכאורה נראה דלהצריכה חליצה יש להחמיר בכל גווני, כיון דרבים חולקים על תו' בקולא זו, הובאו לעיל, והאחרונים הוסיפו דכ"ד רש"י והרמב"ם וכ"נ דעת הרמ"ה ועוד, אבל לענין להוציא שהוא רק מדין קנס אפשר דלא מחייבנן ליה, מיהו אפשר דכיון שחייבנוהו לחלוץ מספק, אין להתירו בה מדין אחות חלוצתו, [כמ"ש הרמ"א שאפי' חלץ רק מספק נאסר], ואפי' אם יגרשנה יהא אסור להחזירה, ואפשר דמה"ט אמרו יוציא בכל מקום שהצריכו חליצה לאחותה.

בביאור קושיית הגמ' כ"ט ב' זה יעשה מאמר כו', בדברי התו' והראשונים ז"ל בזה

(יב) י"ח ב' תוד"ה אומרים, כדמוכח בפ' ד' אחים כו' ומאי קושיא אפי' קני קנין גמור כו', מבואר מדבריהם דפירשו שע"י המאמר שעושה כל אחד הרי הוא ניתר ביבמתו, ואינו תלוי במעשה חבריו, וכדפרש"י כ"ט ב' דע"י המאמר יפקע זיקת אחותה ממנו, ולא פגע באחות זקוקתו, וכ"נ ברמב"ן ורשב"א בשמעתין דסוגיא דזה יעשה מאמר היינו שתפקע הזיקה מאחותה ע"י מאמר שעשה בזו.

ומסקנת התו' דאפי' אם מאמר קונה קנין גמור אינו מפקיע זיקה, דלא עדיף מקידושין דאורייתא דלא מפקיע זיקה, וסוגיא דהתם כמ"ד אין זיקה, ויש להקשות נהי דלא מפקיע המאמר זיקתו מאחותה, אבל אכתי' יפקיע המאמר זיקת אחיו מזו שעשה בה מאמר, ויותר לכונוס אחותה במאמרו של זה, וכמו שבאמת פי' הרמב"ן והריטב"א דזהו שאמרו זה יעשה מאמר כו', ואמנם רש"י ותו' משמע להו שמיד במאמרו יהא מותר לו לכונוס, מדלא אמרינן זה יעשה מאמר ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה ואח"כ יהא חבירו מותר בה, מ"מ אכתי' הו"ל לגמ' לאקשווי הכי, ומ"ט נקטו התו' דאתיא כמ"ד אין זיקה, הרי גם

מאמר, אלא ע"י מאמר דחד פקעה זיקתה מאחיו עסק"י, אבל לשון הרשב"א אלא במאמר אחד מהן הותרה השני' לשני שהרי הופקעה זיקת האחד ממנה במאמרו, ומשמע דר"ל שע"י המאמר פקעה זיקת בעל המאמר של זו שהיא כאשתו, ולכן הותרה לאחיו, ותחתל הדברים כפרש"י ותו' שהמאמר מפקיע זיקת האחות מן הראשון והוא נותר ע"י מאמרו לחוד, וממילא גם השני נותר כיון שכבר פקעה זיקת הראשון ממנה, ודברים אלו צ"ב דהא לא מפני זיקת אחיו היא אסורה לו, אלא מפני זיקת אחותה והול"ל שפקעה זיקת אחותה, אבל הדברים מתיישבים לפמש"כ בדעת תו' והרשב"א דכ"ז שלא פקעה זיקת האחות מבעל המאמר, לא פקעה זיקת בעלת המאמר מאחיו השני, ולכן כתב הרשב"א דפקעה זיקת אחיו ממנה ע"י קידושין שמפקיעין הזיקה, וממילא הוחלטה הראשונה לרשותו, ופקעה זיקת השני ממנה, ועי"ז הותר בשני', (אבל מדברי הרשב"א שהקשה דחשיבא נאסרה ע"י זיקת אחותה, משמע שאינה ניתרת במאמר לחוד, אלא ע"י כניסת אחותה לאחיו וכפי' הרמב"ן, ועי' ס"ק י"ג מש"כ ליישב דס"ל דע"י מאמר מיקרי ג"כ נאסרה, ומקושתו ע"ד הרמב"ן י"ח ב' ג"כ מוכח דמפרש כפי' תו' עי' בסמוך).

הרשב"א בדף י"ח ב' הקשה לפי' הרמב"ן דאסרו ביאה בכל אחות זקוקתו גזירה שמא יבא עליה בלא קידושין, א"כ מ"ט אמרו זה יעשה מאמר ויקנה ויהא רשאי לכונוס, הרי יש לגזור שמא יכונוס בלא מאמר, והנה להרמב"ן לשיטתו שהראשון כונס לאחר שפקעה זיקתו מאחותה, ע"י מאמרו או ביאתו של שני, א"כ אין כאן ביאת זקוקתו כלל, ול"ד לקידוש אחותה שהפקיע הזיקה שלא כמצותה, רק ע"י גרם איסור אחות אשתו, אבל כשנתקיימה מצותה ע"י ביאת אחיו, ועי"ז פקעה הזיקה, הרי דינה ככל אחות אשה שנתייבמה אחותה שמתרת לאחין, וע"כ דקושת הרשב"א לפי' תו' דאם קושת הגמ' למ"ד יש זיקה ההיתר הוא מפני שזיקת אחותה פוקעת ע"י

ראשונה אליבא דר"א, וכמשה"ק הרשב"א והריטב"א, עי' לקמן ס"ק י"ג, אבל הרמב"ן ע"כ לא חשש לזה, (ועי' סק"י מה שהעירוני בזה).

והרשב"א מ"א א' בהוספה כתב דהא דמהני ייבום בההיא דד' אחין [כדאמר כ"ח א', הרשב"א הזכיר קושתו מתחלת הסוגיא והתם מיירי בחליצה ועי' להלן מ"ש בזה], היינו משום דייבום דאחת נשואין הוא, ומפקיע זיקת האחות ממנו, (וממילא גם יהא אחיו נותר באחותה), ומשמע ג"כ דס"ל דאם לא הי' הייבום מפקיע מהמייבם זיקת אחותה לא הי' פוקע זיקת המתייבמת מאחיו השני, [דלשון הרשב"א שהוכיח מהא דמיבטלא מצות יבמין צ"ב, דודאי חליצה שחייבת מדרבנן לאו מצוה היא, וחשיב שפיר שביטל המצוה, ולכן פירשנו דהוכחתו מהא דמהני יבום דקמא להתיר לשני לכונוס, אבל לשון הרשב"א ל"מ כן, וצ"ע], ופי' קושיא דזה יעשה מאמר ויקנה קנין גמור כנשואין וממילא תפקע הזיקה, [וצ"ע א"כ מאי קושיא דידחה נמי דחייה גמורה כנשואין, הרי ודאי מובן דדחייה גמורה אינה כנשואין], ולפ"ז אין אחד תלוי במאמרו של חבירו, דמיד לאחר המאמר הותרה לו, וק"ק בהא דמיחזי לאינשי היכי מהני מאמר טפי מקידושין, כיון שעדיין לא נכנסה לרשותו, ואפשר שעושין המאמר סמוך לביאה, ולא כאירוסין דעלמא שהרי כבר זקוקה ועומדת.

אבל הרמב"ן כ"ט ב' והריטב"א י"ח ב' פירשו דזה יעשה מאמר ויקנה, ועי"ז יוכל אחיו לייבם את אחותה מפני שפקעה זיקת זו ממנו אבל זה שעשה המאמר תחלה עדיין לא פקעה ממנו זיקת אחותה עד שתפקע ע"י מאמר אחיו או ביאתו, ולפי דבריהם לא תליין הא בהא, דנהי דקדושין ונשואין לא מפקיע זיקת אחותה ממנו, מ"מ זו שקידשה במאמר או כנסה בביאה כבר נחלטה לו ופקעה זיקת אחיו ממנה.

ולשון הרשב"א שם צ"ב דמשמע שמפרש כלשון הרמב"ן שכתב דלאו דוקא ששניהם יעשו

המאמר של זו, ובה אפשר ליישב דקושי הגמ' דימתין עד שיעשה אחיו השני מעשה, א"נ כיון שעוסק בקיום מצות ייבום לא גזר, ורק כשעוסק בהפקעת זיקה ע"י קידושין דעלמא החמירו, א"נ דזה בכלל מאי דאמרינן דמאמר דאיסורא לא קני, מיהו א"צ לכ"ז כיון דדברי הרמב"ן הם כפ"י הריטב"א ולא משום הפקעת זיקה ע"י קידושין וכמשנ"ת.

בקושיית הרישב"א והריטב"א אהא דפריך זה יעשה מאמר בו, שהרי כבר נאסרה

(יג) הקשו הרשב"א והריטב"א ב' דילמא הא דלא שרינן לב"ש לכנוס לכתחלה היינו מפני שעמדה עליו שעה אחת באיסור, ויש לעי' לפי' הרשב"א שע"י המאמר פקעה זיקת אחותה ממנו, מה שיידך כאן לדון משום נאסרה הרי בדרך הרגיל ע"י מאמר מותרת להתייבם, ולא היתה מניעה מלייבמה אפי' שעה אחת, ולא אמרו כן בגמ' אלא כשהיא תלויה בחליצתה של אחותה או בייבומה, אבל כשניתרת במאמר לחוד הרי כך היא מצותה, וע"כ צ"ל דסבר הרשב"א השתא כהרמב"ן דקידושין לא מפקעי זיקה וניתרת ע"י שפקעה זיקת אחותה ממנו במאמרו של אחיו, ולא במאמרו של עצמו, שו"ר בלשון הרשב"א שכתב וי"ל דא"כ ראשונה מיהא יעשה בה מאמר לכתחלה ויקנה, ולא משמע דכונתו שיעשה מאמר בשניה ועי"ז יוכל חבירו לקנות הראשונה, וע"כ צ"ל דס"ל שגם כשנותנת ע"י מאמר דוקא, חשיבא נאסרה, כיון שאינה מותרת לייבום בלא דחיית זיקת אחותה, ועריטב"א שכתב לשון אחר בתרווייהו.

ולכאורה יש ליישב גם לדעת הרמב"ן והריטב"א דכל שניתרת ע"י מאמר בדרך היתר גמורה לא חשיבא נאסרה כלל, דכיון שהסדר הראוי לייבום הוא ע"י מאמר, הרי היא עומדת להתייבם בהיתר גמור בסדר הרגיל, ולא דמי לחלץ לשניה שהותרה הראשונה [דכיון שרק ע"י חליצה יכולה להיות ניתרת א"כ אין לה היתר בשופי אלא באופן מסויים] או לקדמו וכנסו שהיו אסורין לייבם לכתחלה, דהכא ע"י מאמר בהיתר

והרשב"א והריטב"א תירצו דהקושיא שהראשונה תהא מותרת כר' יוחנן, ויש לפרש שלא האריכו בזה בגמ' כיון דלרב יש להקשות אתרווייהו ולר' יוחנן אחדא מינייהו, ולא ה' תועלת באריכות זו, דהא לא בעינן לחדש פלוגתא בין רב ור"י בהבנת דברי ב"ש, וכיון דלכו"ע קשיא לרב אתרווייהו ולר"י אראשונה, שפיר נקטו ד"ז בסתמא.

מיהו דבריהם צ"ב, דהא אמרינן כ"ח א' דסיפא דמתני' ר"א היא דסבר כיון שנאסרה שעה אחת אסורה עליו עולמית, ולדידיה ודאי אף הראשונה אסורה, והוא ניהו דקאמר בש"א יקימו, וא"כ גם הראשונה אסורה, ובלא"ה נמי העירוני דתנא דמתני' ע"כ לא שרי הראשונה כדאר"י איני יודע מי שנאן, וכי היכי דלדידי' חליצה דשניה לא מהני להתיר הראשונה, ה"ה דלא מהני מאמר ידידיה, מיהו י"ל דלב"ש דקיימו בלא"ה לא חשיבא נאסרה כלל, וקושית הגמ' רק לגבי

אבל בריטב"א י"ח א' ב' ע"ט ב' משמע דלמ"ד יש זיקה נהי דאיכא כרת משום אחות אשתו, מ"מ עדיין לא פקע חיוב חליצה ממנה, דזיקה לא פקעה בלא מעשה של ייבום או חליצה, ואפי' בנעשה פצו"ד דודאי איכא איסור מוחלט דפצו"ד ואין קידושין תופסין לר"ע והו"ל כחייבי כריתות, אפ"ה עדיין זקוקה היא לחליצה, ואם בעלו לא קנו.

מיהו לענין איסור אחות זקוקתו משמע דס"ל דלכו"ע הוי רק מדרבנן, ורק לענין חיוב חליצה ס"ל דלא פקעה מדאורייתא, ואין להוכיח מזה דשייכא חליצה במקום כרת כיון שכבר חל עליה חיוב חליצה, אבל אכתי י"ל דלכתחלה לא חייל במקום כרת, ודין יש זיקה נקט הב"מ סי' קע"ה ס"ב ועוד אחרונים דאפי' בחי"ל ועשה דאם בעלו לא קנו אפ"ה יש זיקה, וכן יש ללמוד מהא דהויא אחות זקוקתו באחות איסור קדושה, ע"י במתני' ובגמ' כ"ח ב'.

פשטות הדברים דאפי' למ"ד יש זיקה ביטל מצות יבמין כשנשא אחותה, ואפי' להריטב"א דזקוקה לחליצה מדאורייתא, מ"מ אין זו עיקר המצוה, וכש"כ לש"פ דליכא חליצה מדאורייתא, (ולשון הרשב"א בזה בהוספה צ"ב).

ל' א' טעמא דגירש כו' ביאור הסוגיא לדעת הר"ף

טו) ל' א' טעמא דגירש ואח"כ מת כו' אר"א זאת אומרת יש זיקה כו', לגרסת הר"ף רבא כרב אשי ס"ל, ובמת ואח"כ גירש אסורה, וכגון שכנסה אח"כ, דכ"ה פשטות הגמ' דאגונא דמתני' מיירי רב אשי, ומת ואח"כ גירש היינו כשכנסה המגרש, אם קודם גירושין או אחר הגירושין, וכ"כ הרמב"ן דהרי"ף מיירי בכנסה, דדוקא כנסה המגרש אסורה, דלא אלימא זיקה של המגרש ומת אא"כ כנסה, דאיגלאי מילתא דהואי זקוקתו, אמנם בכל זיקה לא אמרינן דאיגלאי מילתא למפרע שלא היתה זקוקה, מ"מ כאן אם יכנסנה החי, הרי הוא כונסה מכח הראשון, והרי הוא מפקיע מכאן ולהבא כח זיקה של המת השני, ואין

לכתחלה, (כ"כ באו"ש אות י"ז), שו"ר דז"א דנהי דיקיימו לבתר ששניהם יכנסו אבל אחד שכנס צריך להוציא שעדיין לא הותרה לו, ובכה"ג חשיב שפיר נאסרה, כיון שאין לו היתר בהכנסתו בדיעבד, אלא הוא תלוי בכניסת אחיו, ומ"מ אין קושיא אם ס"ל לגמ' דבכה"ג לא חשיבא נאסרה, תדע דסו"ס אף השני' שריא בדיעבד אף לר"א אליבא דב"ש, שו"ר באו"ש שם כתב לחלק דמאמר עדיף מחליצה, וכמש"כ, וע"כ לחלק כמש"כ לעיל דמאמר עדיף מחליצה, דלא חשיבא נאסרה, כיון שניתרת בדרך הרגיל.

ומסתמות הרמב"ן שלא הזכיר טעמא דנאסרה משמע דס"ל שלא היו צריכין לגזור בכה"ג גדר נאסרה, דכיון שבדרך הרגיל ניתרת הו"ל לתקן שיכנסו שניהם אלא שיקדימו מאמר תחלה, וכדברי הריטב"א י"ח ב' דעדיף לתקן ששניהם יעשו מאמר תחלה, ול"ד למאי דגזרינן בעלמא שמא יכנס בלא קידושין, כיון שזה מאורע של שתי יבמות, ובמצוה קעסיק, ודרכו במאמר, וכדאשכחן כ"ח א' דשרינן ראשונה בכה"ג, ואמנם ל"ד דהתם בדיעבד והכא לכתחלה, אבל מ"מ י"ל דלא גזרו בכה"ג, ואינה בדין נאסרה, - ויתכן דכונת הרמב"ן משום דקושיין לב"ש ולדידהו דיקיימו לא נאסרה כלל, וכמ"ש באו"ש.

בדברי הריטב"א דמדאורייתא לא פקעה זיקה בקדושי אחותה, ובדעת הרמב"ן בזה

יד) דעת הרמב"ן דהא דזיקה לא פקעה ע"י קידושין ונשואין של אחותה היינו מדרבנן, אם מפני שגזרו שמא יבא עליה בלא קידושין, או שהחמירו לחשבה כמקודשת ואין קידושין תופסין בה, אבל מדאורייתא פקעה זיקה ופטורה מן החליצה, וכ"מ מ"א א' דלכו"ע נאסרה בשעה שקידש אחותה, ואיסור כרת קאמר כמבואר שם ברש"י, ולא נחלקו אמוראים שם בחומר האיסור שנאסרה, והנדון רק אם חוזרת להתירה, וכן מתפרש שם דנאסרה כמו בשעת נפילה, וכ"מ ח' א' דבנשא מת ומת ואח"כ נשא חי ג"כ איכא כרת.

אשתו של שמעון, וחזר וגירשה, ומת ראובן, הרי אותה היבמה מותרת לשמעון, ולא אמרינן דלגבי יבמה בעינן שתהא ראויה לאחיו כל הזמן משעת נפילה, וע"כ דרך השעה הזו שהיתה זקוקה קרינן בה שעת נפילה, ודוקא כשלבסוף כנסה דאיגלאי מילתא שהיתה זקוקה רק לו, וכתב הרמב"ן דהטעם משום גזירה, דדמי לשעת נפילה של שתיהן.

והרמב"ן הביא בשם המפרשים דה"ה בלא כנסה, והיינו מה"ט דהא אסרינן לה רק מכח הזיקה שקודם הכניסה, מיהו בדעת הרי"ף נקט דדוקא כנסה, דכיון שלבסוף נופלת מכחו מהני נמי זיקה דמעיקרא לאסרה, ולא נתפרש היכן מבואר ד"ז ברי"ף, [ואולי ממה שסתם במתני' דמת נשוי נכרית דוקא במאמר, ועמש"כ בזה לקמן ס"ק י"ח], ואפשר משום דאמתני' קאי דמיירי בכנס, דאל"ה הו"ל לפרושי אפי' לא כנס, וכמו שהעיר ע"ד המפרשים בסוה"ד עי"ש.

בדעת רש"י ובישוב הסוגיא לשיטתו

טז) דעת רש"י דלמ"ד מיתה מפלת, אם כנס ואח"כ גירש ומת נכרית מותרת, ורק בלא גירש ומת הו"ל צרת ערוה, כיון ששתיהן נופלות יחד במיתתו, והקשה רש"י למה לא חשבוה כאשת שני מתים, ותירץ דלא החמירו מדרבנן אלא כשעשה מעשה לכנסה מכחו, אבל כשיש לו רק הזכות מאחיו המת, לא מיקריא אשת שני מתים, והרמב"ן הקשה איך מייבמים שתי יבמות נכריות שנפלו משני בתים, הרי הם כשתי נשים מבית אחד, ותירץ דלא גזור אלא במקום ערוה.

ולכאורה אפשר לומר דאף במת וייבם אחיו פקעה זיקתו, כמו מחיים שאם אח אחד מייבם פקעה זיקת אחיו ממנה, אבל הזיקה פוקעת רק לאחר הייבום, דאיגלאי מילתא שייבם זה, ולכן בצרת ערוה חשיבא ביאת איסור, ולכן אסרוה אע"פ שלאחר הביאה יפקע האיסור, אבל בדין שתי יבמות הבאות מבית אחד ליכא למיחש, כיון שכשמייבם את הזקוקה איגלאי מילתא שאינה

זיקתו אוסרת עליו כלל, שהרי היבמה מותרת בקרובי המת (השני), ולכן דוקא בכנסה המת (השני) שנשארה זיקתו עליו, בזה אסרינן לה משום יש זיקה.

ובזה מיושבת הגמ' כפשטה דרבא לגמרי כרב אשי, ור"נ לגמרי כר' ירמ'י, וכן מדוקדק לשון הגמ' י"ג א' דר' ירמ'י דייק בחילוק אם כנס ואח"כ גירש או גירש תחלה, ורב אשי דייק אם מת ואח"כ גירש, דזהו נדון של זיקה, והקשה הרשב"א א"כ איך אמר רבא דזו ואצ"ל זו קתני, הרי כאן בדאיכא זיקה הרי הדין הוא דוקא כדקתני גירש ואח"כ מת, והכי הול"ל שאני התם דיש זיקה, וי"ל דמ"מ לגבי מה ששנינו בפ"ק וכולן שמתו כו' ואמרינן כיצד אם מתו כו' הוי האי בבא דהכא מיותרת דאשמועינן ברישא טפי מזה, ואמנם מסיבה אחרת בעינן הכא גירש ואח"כ מת, משום דחשבינן לה כשעת נפילה, אבל לגבי פירושא דכולן שמתו הו"ל זו ואצ"ל זו, וקיצרו בגמ' שם שהרי לר' ירמ'י דס"ל אין זיקה באמת אין בזה חידוש, ולא רצו להאריך בזה, והרי לכל הגרסאות ע"כ נתחדש כאן דזו היא שאמרו כו' לאפוקי מת ולא גירש, ולא שייך לומר דאצ"ל זו כלל, וממילא מיושב נמי לגרסת הרי"ף, וכן משה"ק הרשב"א דהול"ל ואח"כ כנס, י"ל דממילא מובן כן כמו שרב אשי לא הזכיר בלשונו בטעמא דגירש ואח"כ מת ואח"כ כנס.

מיהו בסברא ודאי דיניה דהרי"ף מחודש, שאנו דנין אותה כצרת אחות אשתו בזיקה מכח הנפילה שהיתה קודם שכנסה המת, דלאחר שכנסה אין צרתה אוסרתה דהא קי"ל מיתה מפלת, ורק בגלל המצב שהיתה זקוקה לייבום חשבינן לה שעת נפילה לאוסרה ע"י צרתה, ובאותה שעה עצמה אם רצה אחיו ה' רשאי לייבמה, ואיך נאסור אותו עכשיו מכח אותה שעה, בשלמא אם נשואין מפילין שפיר אמרינן דזיקה כנשואה, ובאותה שעה היתה צרת ערוה, אבל לאסור אותה רק בגלל הזמן שהיתה ראויה לשניהם צ"ע מ"ט, [שהרי ראובן שכנס יבמתו, ואח"כ נשא אחות

היתה זקוקה לשניהם במוחלט, הגע עצמך הרי שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה לאחד מהן, והוא ייבמה, האם שייך לומר שגם בשעה שהיתה אסורה היתה זיקתה אליו, [דברינו לדעת הריטב"א מ"א א'], אלא ודאי רק מכאן ולהבא דיינינן לה כאיגלאי מילתא שהיתה זקוקה רק לזה, וכבר נתבאר לעיל [סק"ג] דהתורה הקנתה זכות לכל האחין כדי לקיים מצות ייבום, ומשקיימו המצוה פקעה זכות זו מכולם, והמייבם זכה בה כאשתו, ואם חלץ פקעה זיקה מכולם, והרי ודאי דליכא למימר דאיגלאי מילתא שלא היתה זקוקה לאף אחד, וה"נ בייבם אחד מהם, הר"ז לגבי שאר האחין כחלץ לה.

ולפ"ז ניחא דהיתה מחיים צרת ערוה כמו לאחר מיתה, אלא דמחיים אין שעת נפילה של הערוה, ולכן אינה אוסרתה, והזקוקה לא חשיבא אשת אח החי, כמו שאינה חשובה אשת איש לגבי אחיו, שכך הם תנאי הייבום שמי שיבא לייבם בהסכמת האחרים, הרי הוא מייבם את שלו, משא"כ לאחר מיתה שרק ע"י מעשה הייבום נחלט זכותו, וכמש"כ לעיל, או דלא גזרו לשנות עיקר מצות ייבום בכל יבמה שנפלה לפני שני אחין שתחשב אשת אח החי, אבל עכ"פ אין כאן ענין צרת ערוה שלאחר מיתה.

ועוד הקשה הרשב"א דלפרש"י מתני' דמת נשוי נכרית אתיא נמי לאפוקי מב"ש, וכ"ה ברמב"ן וריטב"א, ובאמת זהו פשטות הגמ' דאוקימתא דזו היא משנה ראשונה שלא זזה ממקומה היא מוסכמת לכו"ע, ולא משמע שכולה סוגיא דלעיל רק לר"נ, ואין קושיא דקתני מאמר תרי זימני כיון שזוהי משנה ראשונה, וקודם חזרה שנה משנה אחת, ולאחר חזרה שנה רק המשנה השני', ושנה בה מאמר, אלא שהראשונה לא זזה ממקומה, ועמש"כ ס"ק י"ח דבמשנה ראשונה נקט מאמר לרבותא דדוקא בנכרית אסורה, אבל בערוה אפי' עשה בה מאמר אשתו מותרת.

ועוד הקשה הרשב"א מה שייך לומר זוהי שאמרו וכולן שמתו כו' הרי אינו ממעט אלא כשלא

מהבית הזה, ובשעת ביאה ליכא איסור, וכשמייבם את אשת המת הגמורה, הרי הוא קם תחת המת, ושוב אין למת זיקה בשאר הזקוקות, דחזר דינו כחי לענין זה, כיון שהמייבם עומד מכחו, ומחיים לא חשיבא ביאת איסור כלל, כיון שהערוה אינה נופלת לייבום והאח החי כיון דלא ניחא ליה בייבום, הרי הייבום בשליחותו, ובתחילת ביאה איגלאי מילתא שהיא זקוקה לזה, משא"כ לאחר מיתה שרק ע"י מעשה הביאה נחלט הענין.

ולפי טעם זה יש מקום לומר שאם המת יש לו בנים אסור לייבם הזקוקה, כיון שרק לאחר הייבום איגלאי מילתא דזקוקה לזה שייבם, אבל לטעמיה דהרמב"ן שגזרו רק בצרת ערוה, נראה דבכה"ג כיון שאשתו אינה נופלת, אפי' אם היתה ערוה, ג"כ מותר לייבם הזקוקה, דהו"ל צרת ערוה שלא במקום מצוה, ויש לדחות דכל שמת גזרו דבעינן שיהיו שתיהן ראויות, אבל יותר נראה מסתמות הראשונים ז"ל דבכה"ג הזקוקה מתייבמת, [וכן ראיתי מועתק לשון רי"ו בביאור דברי בה"ג דבמת בלא בנים אסורה] ואפי' לטעם שכתבנו לא חשיבא כאשת אח שיש לו בנים, דכל שיש לו בנים כחי דיינינן ליה ורק כשעומד להקים שמו ע"י אשתו, אמרינן שגם זקוקתו עומדת לכך, [וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם פ"ז ה"ח דבמתו אחין בחיי אשתו ואח"כ מתה אשתו מותר ביבמתו ולא אמרינן שנאסרה עליו בשער נפילתה מכח האחין, דכל שאינה ראוי לייבום מכח האחין לא אמרינן שנפלה לו מחמתן], מיהו הרמ"א בסי' קע"ה ס"ט העתיק דברי השה"ג בשם ריא"ז דביש לו בנים אף בנכריות אסורה.

והרשב"א הקשה דנמצא שנעשית צרת ערוה רק לאחר מיתה, כיון שמחיים הי' ביד אחיו להחליט שמעיקרא היתה זקוקה לו, ומה גרע לאחר מיתה שתחשב זקוקה למת, [וכן הקשה הרמב"ן בסוה"ד על המפרשים לדעת הרי"ף אפי' לא כנס, וכן הריטב"א], ולכאורה גם מחיים אין אנו דנים לעקור הזיקה למפרע, אלא דמכאן ולהבא דיינינן לה כזקוקה רק לזה, אבל מעיקרא

ולפ"ז רבא כרב אשי ורב אשי כרבא, ואמנם לדינא מת ואח"כ גירש מותרת משום דמיתה מפלת, אבל התנא דקדק לשנות גירש ואח"כ מת דליכא זיקה, וזו היא שאמרו למעוטי מת בלא גירש, ונראה שזה בכלל דברי הרמב"ן שהתנא שנה דבריו כאילו ס"ל נשואין מפילין, ולכן דקדק לשנות באופן דליכא זיקה, כיון דס"ל יש זיקה, ואם נשואין מפילין אסורה.

מלשון רש"י בע"א בדברי רב אשי משמע דדוקא אם כנסה לבסוף אסורה, אבל בע"ב בדברי רבא כתב רש"י בהדיא דאפי' לא כנס אסורה, ויעוי' בריטב"א שדקדק בזה, ולכאורה נראה דלשון הגמ' דאפי' בתרי אחי יש זיקה מתפרש דיש זיקה לשנים יחד, ואם באנו לומר דרק בכנס לבסוף דאיגלאי מילתא שהזיקה היתה לאח הזה, א"כ ליכא זיקה לתרי, אלא דמהני איגלאי מילתא למפרע, ולכן מיושב יותר דכונת הגמ' דקודם שכנס יש זיקה לתרי, ונפ"מ במתו שאסורה בקרובותיהן, או שמתה ששניהם אסורין בקרובותיה, וכיון דעיקר דברי רב אשי על הזמן שקודם כניסה, צריך ראי' לומר דמ"מ אם לא כנס פקעה זיקתו במיתה, אלא דקשה קושית תו' מ"ש מחיים דאין זיקת אחד מגרעת על אחיו, ולאחר מיתה אסרינן משום זיקה, ובתו' תירצו דמחיים אין הערוה נופלת לייבום, ולכן אינה צרת ערוה, ולפ"ז נראה דביש לו בנים מותרת, דע"כ יש כאן חילוק בגדר הגזירה דרבנן, ולא מוקמינן לכת הזיקה לגמרי כארוסתו, וא"כ אין לחדש אלא במקום ערוה, וכמ"ש הרמב"ן, אבל יש סברא לומר דמחיים הפקיע האח זיקתו מדעתו, משא"כ לאחר מיתה, עי' בראשונים, ולעיל כתבנו די"ל שזיקתו פוקעת רק ע"י ביאתו של זה, ולכן חשיבא ביאת איסור עי"ש.

ואמנם יתכן בדעת רש"י דבגירש לבסוף, כיון שבשעת נפילה לא היתה צרת ערוה, לא החמירו בזיקה דנשואין מפילין, ואמנם בלא גירש אפי' לא כנס אסורה לרב אשי כמו לרבא, אבל

גירש את אשתו, ואין מתאים לומר ע"ז דאין זה בכלל מה שאמרו דבמתו או נתגרשו מותרות, ונראה ליישב דלרבא דזו ואצ"ל זו קתני, עיקר המשנה הזו נשנית כדי לסיים בה וזו היא שאמרו כו' דאין דרך לשנות זו ואצ"ל זו בפרק אחר כמשנה בפ"ע, אלא עיקר כונת התנא לומר דנהי דבגירש התירו, או כשנמצאו שלא היו צרות, אבל בלא נתייבמו אסורות משום דיש זיקה, אע"פ שיש סברא לאידך גיסא דבלא נתייבמו אינן צרות כלל, והשתא מתפרש דדוקא בנתגרשו דליכא זיקה כלל אמרו שמותרות, אבל בלא נזקקו בנשואין אלא בזיקה אסורות, ולא בא התנא לאפוקי שלא נטעה שג"ז בכלל מה שאמרו וכולן שמתו כו' אלא ה"ק דוקא בהני שמתו או נתגרשו אמרו שמותרות, ולאפוקי שלא נלמד בק"ו דבזיקה שלא היו צרות פשיטא דמותרות, ועמש"כ לקמן ס"ק י"ז שאפי' למ"ד נשואין מפילין אין חידוש באופן זה שמותרת, אלא דהי' מקום לגזור מדרבנן כיון שנשואין מפילין, וא"כ למ"ד מיתה מפלת דאין מקום לגזור הרי מותר לשנות ד"ו, וע"כ רק לדיוקי דבזיקה אסורה, שו"ר בריטב"א ד"ה זו היא, שכתב ולא עוד אלא דכולה משום זו היא תני לה דאלו גופה דמתני' פשיטא היא לדברי הכל.

ובזה נמי מיושב דיוקיה דרב אשי דטעמא דגירש ואח"כ מת, דכיון דהתנא נחית בזו היא שאמרו כו' לאפוקי זיקה, ממילא יש לדייק בלשונו דבא למעט כל האופנים שיש בהם זיקה, דנהי דמטעם מיתה מפלת תותר גם הזיקה, מ"מ כונת התנא לשנות באופן דליכא זיקה, דאם ס"ל אין זיקה לא הי' מדקדק לשנות בגירש ואח"כ מת, אלא הו"ל לאשמועינן רבותא דאפי' מת ואח"כ גירש מותרת, דלמ"ד דנשואין מפילין, ואשמועינן האי דינא דרק בכה"ג מותרת ולא בכנס ואח"כ גירש, אכתי הו"ל לאשמועינן רבותא טפי דאפי' מת ואח"כ גירש ואח"כ כנס מותרת, ומזה הוכיח רב אשי דהתנא מדקדק לשנות באופן דליכא זיקה, וממילא אפשר לקיים דזו ואצ"ל זו קתני, וקמ"ל דיש זיקה ורק זו היא שאמרו שמותרת.

אסור באשת אחיו משום ערוה, הי' מקום לאסור בייבום הזה, אבל אין נראה דזהו החידוש, דא"כ אין האיסור משום צרת ערוה, אלא משום אשת אחיו החי שהיא ערוה על המת, ול"מ כן, וצ"ל דהי' מקום לגזור מדרבנן כל שהיתה ערוה בבית הזה, דכיון דנישואין מפילין יש לחוש שלא יזכרו לחלק בין אם היו יחד שעה אחת או לא, שהרי בשעת נפילה ליכא ערוה, ולכן יש מקום לאסור כל שהיתה ערוה בבית הזה, (ועי' לעיל דלמ"ד מיתה מפלת שננית בבא זו לסימיו זו היא שאמרו כו' לאשמועינן דיש זיקה).

ובזה יש ליישב קושיית תו' לעיל א' ד"ה גירש מ"ט נקט לה בשלשה אחין, די"ל דבכה"ג שהיתה נכרית אשת אחיו דמיא טפי לצרת ערוה לגזור בה, אטו צרת ערוה שהיתה בבית זה שעה אחת, ובלא"ה נמי י"ל דלשון צרותיהן מותרות מיושב טפי לשנות ביבמות שיש בהם צד לקרותן בשם צרות, [עי' לקמן קי"ז א' ששונאות זו את זו שמא תעשה צרתה], משא"כ אשה דעלמא שלא היו בבית אחד יחד, ואין זו צרתה, ובפרט במתו.

ואפשר עוד דלמ"ד נשואין מפילין הי' מקום יותר לגזור לאסור צרת ערוה ולומר דיש זיקה, כיון דחזינן שכל סרך ערוה אוסר, וכדאיצטריך לאשמועינן דלא גזרינן בגירש הערוה תחלה וכמש"כ, ולכן שנה התנא דינא דנשואין מפילין בכה"ג דרישא דקתני אין זיקה, לומר דהיינו תנא דשרי בזיקה אע"פ שנשואין מפילין, ולא חשש לדיוקא דרב אשי כיון דכבר קתני ד"ז בתרי בבי דרישא, דדוקא במאמר אסורה, וניחא ליה לשנות בגירש ומת, ולא בגירש בין מיתה לייבום, ועוד שהי' צריך לשנות גירש אחד מבעלי אחיות וכנס המגרש הזה את הנכרית.

ואפשר עוד שיש לדקדק ממתני' דבעשה מאמר בערוה ואח"כ נתן לה גט וחלץ לה צרתה אסורה למ"ד נשואין מפילין, (למאי דהדר ביה תנא במשנה אחרונה), דכיון דקתני שריותא רק בלא היו כלל בבית אחד, נהי דס"ל לר"נ דה"ה מת

בגירש דוקא כנס, מיהו אין סברא בחילוק זה, דכיון שגירש ואח"כ כנס, א"כ מה ריוח יש בכנס לחשבה צרת ערוה טפי מבזיקה הרי לא כנסה אלא לאחר שגירש הערוה, וכתב אאמו"ר שליט"א דיש לפרש כונת רש"י כדברי התו' ליישב למה מחיים לא חשיבא אשת אחיו, ולפ"ז מ"ש רש"י בשלמא אם לא כנסה כו' ר"ל כנסה לגמרי למ"ד נשואין מפילין, ודכוותה בזיקה כשמת שלא ביטל זיקתו, אבל למ"ד מיתה מפלת לא יתכן לאסור בגלל כניסה זו אם גירש קודם מיתה.

שם ברש"י ד"ה אמר לך רב אשי כו' על בעלה לבדו הוית רמיא כו', פי' דכה"ג הוי זיקה בחד אחא, מיהו קושטא הוא דלרב אשי ה"ה בתרי אחי כה"ג, דנכרית אסורה.

בטוש"ע סי' קע"ה ס"ח כתבו דדוקא כשלא כנס את הנכרית נשאר איסור זיקה, אבל אם כנס את הנכרית וגירש את הערוה ומת מותרת, דהשתא בטלה זיקה קמייתא והנפילה רק מכח המת הזה, ומיתה מפלת והשתא ליכא ערוה, וד"ז נכון לפרש"י, אבל להרי"ף נקטו הרמב"ן והרשב"א דבכה"ג אסורה, ואם לא כנס ומת ולא גירש בזה לדעת רש"י אסור, ולדעת הרי"ף ג"כ יש לאסור, מיהו הרמב"ן והרשב"א נקטו בדעת הרי"ף דוקא כנס לבסוף, אבל מאי דנקטו הטוש"ע דבלא כנס אפי' גירש ואח"כ מת אסורה, בזה הדין לדעת רש"י והרמב"ן והרשב"א דמותרת.

ל' ב' למעוטי כנס ואח"כ גירש כו'

יז. שם ב' זו היא למעוטי כנס ואח"כ גירש כו' והאי תנא סבר נשואין הראשונים מפילין כו', יש לעי' למה הוצרך התנא לאשמועינן ד"ז דכולן אם מתו כו' מהיכי תיסוק אדעתין לאסור אשה שלא היתה צרת ערוה כלל, ואין לומר דעיקרה לדיוקי דכנס ואח"כ גירש אסורה, דהא בפ"ק קתני ד"ז ברישא לאשמועינן דמותרת, ובתור הכי פליגי תנאי באיזה אופן אמרו שמותרת, וש"מ דס"ד לאסור בכה"ג, (ולכאורה יש ללמוד מזה דבמצות ייבום חשיבי המת והחי כאדם אחד, וכיון שהמת

ואם עשה מאמר בערוה ואח"כ נשא אשה, בזה הוה פשיטא ליה לתנא דתנא מעיקרא דאשתו חולצת, דדוקא כשעשה מאמר דערוה על אשתו, יש מקום לומר שלא עשה המאמר ע"ד לעקור זיקת אשתו, אבל כשעשה המאמר תחלה חשיבא כאשתו לאסור צרתה, אע"פ שמדאורייתא רק אשתו זקוקה כמו בעשה מאמר לבסוף, ובוה מיושב דמתני' דריש פרקין נשנית שפיר קודם חזרה, שהרי אין מבואר שם מתי נשא את אשתו, כדאמרינן שם בגמ' י"ז ב' מי לא עסקינן דייבם ואח"כ כנס, וה"ל מתפרשא שעשה מאמר ואח"כ נשא אשתו ובכה"ג אף למשנה ראשונה חולצת ולא מתייבמת, ולמדנו מזה דהטעם שסבר התנא דשריא, היינו מפני שעשה מאמר על אשתו, ולא עשאו ע"מ לאסור אשתו, וה"ל דזיקה לא אמרו רבנן שתחול לעקור הייבום מאשתו, (מיהו יש לדחות דמשנת מאמר נשנית לבתר חזרה וכמ"ש אאמו"ר שליט"א ותלוי אם הנכרית היא בעלת המאמר או הערוה, ועיקר היינו אשתו הגמורה מדאורייתא אפי' אחרונה).

ויש להוכיח מכאן דכח זיקה לא אלים ממאמר אפי' למ"ד יש זיקה, דהא ס"ד דאשתו מתייבמת, ואינה נאסרת מכח זיקה של הערוה, דהא מתני' מיירי בזיקה דחד אחד (שהרי אינה זקוקה לאחיו השני) ומאמר, ואפ"ה ס"ד דאשתו שריא להתייבם, וש"מ דאין זיקה אוסרת מדאורייתא כלל, דאל"כ היכי ס"ד להתירה, ובוה ניחא הא דפרכינן לרב אשי למה לי למיתני מאמר, ולא משני דבא לאשמועינן דמעיקרא ס"ד דאפי' במאמר אשתו מותרת, דעיקר חידוש זה הוה שמעינן גם מכח זיקה לחד, ולא איצטריך למיתני מאמר, דאם בזיקה אשתו אסורה, כש"כ דבמאמר וזיקה אסורה, מיהו במשנה ראשונה שפיר קתני מאמר לרבנותא, דאפי' עשה מאמר בנכרית דוקא בכה"ג אסורה, אבל עשה מאמר בערוה אשתו מותרת, ולפ"ז ניחא משה"ק הראשונים ז"ל למה לי תרתי משניות לאפוקי מב"ש, דבאמת במשנה ראשונה נשנה מאמר לדיוקי דדוקא בכה"ג נכרית

ואח"כ גירש, אבל מת ועשה מאמר בערוה אסורה, אפי' גירשה אח"כ, וזה שמעינן רק בגלל ששנה התנא ד"ז בגונא דיבמה.

ומה שחידשו בתו' פלוגתא בין ר"נ ור"א בדין תרי נשואין מפילין לא נתפרש, הרי ודאי דאין לחדש תרי נשואין מפילין, וכדאשכחן דסבר רב אשי, והיכא משמע דר"נ פליג על ד"ז, ומהיכא נחדש כן מכח מתני' [ומכח קושיא דמשכח"ל בתרי אחי אין לחדש כמו אלה דשפיר שנה התנא כולוהו בחד גונא, וכן ראיתי בקובה"ע נדפס תשובת הרשב"א ח"ד סי' ש' שהשיב דניחא ליה לתנא לשנות כולוהו בשלשה אחין], והרי כתבו בתוד"ה ונאסרה דלא אמרינן נשואין מפילין, אלא כשעכשיו אינו יכול לייבם כל הבית, אבל לא אמרינן אילו מת אחיו באותה שעה, וכש"כ דלא שייך לאסור משום זיקה בכה"ג, ולעיל כתבנו דאין לפרש שהמת והחי כאדם אחד, דא"כ האיסור באשת החי ולא בצרת הערוה שגירש, שו"ר בספר מרן זללה"ה בזה, ול"ע כה"צ בכ"ז, ועמשה"ק בזה אאמו"ר שליט"א, ודבריהם ז"ל צ"ח.

ל' א' והך חזיא להיתירא כו'

(יח) ל' א' והך חזיא להיתירא כו', פרש"י דצריכותא אמאמר קאי, [וכן פשוט דבנשואה אין חילוק איזו נשא תחלה, דדרשא דצרת ערוה פטורה עי' ח' א' ב' לרבי ורבנן לא יתכן לחלק בה, וערש"ש], דס"ד שלא החמירו בבעלת המאמר שהיא ערוה, שתאסור אשתו הזקוקה לייבום מדאורייתא, אבל בנכרית בעלת המאמר הוה פשיטא ליה שאינה יכולה להתייבם מכח אישות זו, והא פשיטא ליה שא"א לעקור המאמר שעשה בה, ולחשוב הייבום מכח המת הראשון, אבל באשתו שלא עשה בה מאמר, שייך לדון שבעלת המאמר לא תפקיע זיקתה, דחשבינן ליה כעושה המאמר רק לטובתו, ואם לא כנס לבסוף לא ניחא ליה להפקיע אשתו מדין ייבום, ועי' בסמוך ראי' לביאור זה, מיהו ע"כ גם מכח זיקה ס"ד דלא מיתסרא אשתו עי"ז.

אסורה, ומשנה זו לא זזה ממקומה, והדר קתני משנה אחרונה וקתני בה מאמר לאפוקי מב"ש, כיון שהיא נשנית כאילו ליכא משנה ראשונה, וגם כדי שנדע דמיהדר קא הדר ביה, [ועמש"כ דכוותה לעיל ס"ג סק"ד בההיא דלקמן ל"ב א'], וכבר נתבארו הדברים בספר אמו"ר שליט"א ועי"ש שכתב דאי לאו דיש בזה חידוש לאפוקי מב"ש, לא הי' ראוי לתנא לשנות מאמר אע"פ שרוצה להשמיענו שזוהי משנה אחרונה לההיא דבסמוך, דמ"מ הלשון מטעה, דדוקא במאמר חולצת.

הרמב"ן והרשב"א והריטב"א כתבו דלפי' הרי"ף ניהא דמשנה דמת נשוי נכרית דוקא עשה בה מאמר חולצת, דלפירושו דוקא בכנסה ומת אסורה משום זיקה, ומשמע דלפ"ז מיושב טפי שלא נשנו שתי משניות במאמר לאפוקי מב"ש, ולכאורה יותר קשה לפ"ז מ"ט קתני מאמר במשנה אחרונה שזה מטעה דגם שם מאמר דוקא, והרי כבר שמענו דלא כב"ש ממשנה ראשונה, ובשלמא אי תרוייהו לאו דוקא ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה אע"ג דמייטרא ניהא, אבל אם שתי המשניות צריכות ובחדא מאמר דוקא ובחדא לאו דוקא ולאפוקי מב"ש, זה ודאי לא הו"ל לתנא לאטעווי בלישניה כולי האי, (ואם לדבריהם הצריכותא היא מעיקר המשנה ולא ממאמר הוה ניהא, אבל לא יתכן לומר כן, וכמש"כ לעיל מפרש"י שרק בדרבנן שייך לדון ולחלק כן), ובאמת פשטות הגמ' דהא דמשנה שא"צ היא ולא זזה ממקומה קושטא היא לכו"ע ולא רק לר"נ, והרי"ף העתיק מימרא דיש זיקה אמשנה דמת אחד מבעלי אחיות, ויש לפרש דה"ה במת נשוי נכרית, ולפ"ז א"צ כנס, והראשונים ז"ל נקטו בדעת הרי"ף דדוקא כנס, וכמשנ"ת לעיל ס"ק ט"ו.

שם תוד"ה ונאסרה

יט) שם תוד"ה ונאסרה, וי"ל דלא מהני למימר נשואין מפילין כו', לכאורה גדר הדברים כל שהשינוי המתיר נעשה במייבם, ובמצב זה הוא ראוי לייבם כל אישות המת מתחלתה שפיר דמי,

ולשון הרמב"ן לקמן ב' דלמ"ד נשואין מפילין רואין אותן כאילו נפלו תיכף לנשואין הראשונים, וזה ג"כ מתפרש דרואין בשעת מיתה כאילו כעת הוא זמן נשואין הראשונים, ואם מבחינת היבם הוא יכול לייבם כעת שפיר דמי, (ועי"ש שכתב בדעת הרי"ף דמת ואח"כ גירש דמי לנשואין הראשונים מפילין, ולפ"ז אם היו לו בנים בשעה שמת אחיו ואח"כ מת הוא אשתו מותרת, דרק כשהחסרון באשה של שעת זיקה אסורה, אבל אם עדיין לא היתה מצות ייבום באותה שעה אין כאן איסור, וכ"כ מרן זללה"ה בסי' קל"א ס"ק י"א, וה"ה אם מתה אשתו של שני אחר שכנס הראשון את הנכרית הרי שתיהן מותרות, דעכשיו הרי השני יכול לייבם את כל האישות של הראשון, ותדע שאם מתה נכרית הרי האחות מותרת לשני, וכיון שהאחות מותרת כ"ש דנכרית שאסורה מחמתה מותרת).

ואם ראובן נשא רחל ונכרית ואחר שגירש את רחל נשא שמעון את לאה ומת ראובן לכו"ע נכרית מתייבמת, שהרי לא היתה צרת ערוה מעולם, ואע"פ שהיתה צרת רחל שהיא היום ערוה הרי באותה שעה לא היתה רחל ערוה, וכמש"כ ס"א סק"ו עי"ש.

הרמב"ן במלחמות כתב לשון זה והא תלמוד הי' נשוי נכרית ונשא אחות אשה ומתה אסורה לדברי האומר שנשואין הראשונים מפילין דלא מוקמינן מתני' דפ"ק בהכי כו', כונתו דאע"פ

דבר, ולכן מגרשה בגט ומחזירה, וממילא גם האח הנולד חשיב שמצאה בהיתר, ולכו"ע בלא ויבמה יש לפרש כר"ש, ולא לחדש שהתירה תורה איסור אשת אח, אלא שבטלה אישות הראשון, ומש"ה אמרו דטעמיה דר"ש פשוט טפי, ורבנן דרשי מויבמה שעדיין ייבומים הראשונים עליה, דהיינו דלבתר שאמרה תורה ולקחה לו לאשה הזכירה דמיקרי ייבום, ויש ללמוד מזה דזה שהתירה לו לגרשה בגט ולהחזירה ולנהוג בה כאשתו לכל דבר, זוהי קולא בהנהגתו עמה שירגיש בה כאשתו, אבל לא מפני שפקעה אישות המת ממנה לגמרי תדע דהא מי שנאסר קודם הייבום אינו חוזר להיתירו.

שם מ"ט דר"ש כדקאמר טעמא הואיל ובא ומצאה בהיתר, הו"ל מ"ט חשיבא היתר, איסור אשת אח הראשון להיכן אזל, אלא דסמין על המשך הסוגיא דמיייתי מתני' שהיא כאשתו לכל דבר, והיינו היתר דידה, דהמקשן שהקשה אלא הא דתנן הוה ניחא ליה היתירא דר"ש ממשנה זו.

שם ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור, פי' דמודה ר"ש בנולד ולבסוף ייבם דלא פקע האיסור למפרע, דלא אמרה תורה שתהא כאשתו לכל דבר למפרע, ורק מכאן ולהבא דיינינן לה כאילו היתה מעיקרא אשתו לכל דבר, ולכן מי שעמד בזמן האיסור לא פקע איסורא מיניה, והתורה לא צייתה איסור בזמן ההיתר, וזמן הציווי של הנולד הוא בלידתו, כדאמרין בעלמא דחלים עליו תרי איסורי בב"א כשנולד, אבל אלו שנאסרו לא פקע איסורם.

שם ויבמה עדיין יבומים הראשונים עליה, יעוי' בתו' ח' ב' שהקשו היכי דריש כולוהו מויבמה, ואמנם ר"ש לא דריש ליה, אבל לרבי קשה, ולכאורה י"ל דמדכתביה לויבמה בתר ולקחה לו לאשה, ולא כתב יבא עליה ויבמה ולקחה לו לאשה, ש"מ דלבתר ליקוחין נשאר

שהנכרית בתחלת נשואיה היתה ראוי' לייבום ונאסרה כשנשא אחותה וחזרה והותרה כשגירשה לא מהני למ"ד נשואין מפילין, כיון שלא הותרה להתייבם ממש בזמן הנשואין, ויש לדקדק בדבריו שהזכיר אחות אשה שגם הערוה עצמה ניתרת לאחר מיתה, ובזה לכו"ע יש להיתר, וכמ"ש תו' במתה אשתו של החי, ומתני' דוקא גירש אחד מבעלי אחיות קתני, ולאפוקי בפ"ק דקתני מתה בתו או שנתגרשה, ונראה דכונת הרמב"ן בביתו וכיו"ב שאיסור הערוה קיים.

בביאור פלוגתת ר"ש ורבנן בדין מצאה בהיתר, י"ט ב' ב' א'

כ) י"ט ב' מ"ט דר"ש כו' אלא מ"ט דרבנן כו', יש לעי' הרי הפשטות הוא כרבנן דהמציאות שהיתה אשת אח הראשון לא בטלה, כדאמרין כ' א' איסור אשת אחיו שלא הי' בעולם להיכן אזל, וכמו דלאחים שנולדו קודם הייבום אסורה ה"ה לאלו שנולדו אחר הייבום, דלא פקעה המציאות הזו מן הנולד עכשיו, ונראה דבאמת כונת הגמ' לבאר גם טעמיה דר"ש, (ומש"ה פתח מ"ט דב"ש), ויסוד הדברים מדכתיב ולקחה לו לאשה דמשמע שבטל ממנה שם אשת אח הראשון ונעשית אשתו של שני לכל דבר, ואף לגבי האחין מכאן ולהבא הרי היא אשתו של שני, אלא שהם אסורין בה מפני השעה שנאסרה עליהם קודם הייבום.

והנה יש שני אפשרויות לבאר מ"ט מגרשה בגט ומחזירה, האם זוהי קולא שנתנה תורה למייבם להתירה לו אע"פ שכבר אין ביאתו מצוה או דגילתה תורה שקם במקום אחיו (וכאילו הוא המת) ובטלה אישות המת לגמרי, ור"ש דלא דריש ויבמה [עי' ח' ב'] מפרש שלא חידשה תורה היתר להחזירה בלא מצוה, אלא שנתנה לו תורה בליקחתו זכות שתהא אשתו לכל דבר, דהיינו שבטלה ממנה זיקת אישות האח המת לגמרי, שהוא קם תחתיו והיא כאילו היתה רק אשתו לכל

אליהם לחול בזמן שנשואה לשני, כיון דאיסורו יש לו היתר, ואינו חוזר וניעור על הנולד, ואפשר שבכלל בא ומצאה בהיתר שתהא ראוי לקיים בה ייבום לאחר השני, ומה"ט כל שתופסין קידושין לשני זכה בה גם למצות ייבום, שתהא ראוי להקים שם עבורו אם ימות.

והנה המייבם אשת אחיו אע"פ שעדיין ייבומים הראשונים עליה, מ"מ אם מת המייבם, אין מצוה לייבם אשה זו יותר מלייבם אשתו השני, דמעשה מצות ייבום לשני בלבד, כמו בהיו לו בנים מאחרת שאין מצות ייבום כלל דמיתו כגט, אלא די"ל שנעשה הוא והמת כחד, ולפ"ז ענין מצאה בהיתר היינו שפקעה מצות ייבום של הראשון לגמרי, ולא מחדשין דמ"מ איסור של הראשון קיים, מיהו היינו דוקא מכאן ולהבא שבזמן שנשואה לשני בטלה מצות ייבום של הראשון, אבל קודם שנשאת יש עליה גם זיקת הראשון, ומי שנאסר שעה אחת אינו חוזר וניתר.

ולפ"ז אפשר שאם גירשה השני והתרו בו מפני אשת אח של הראשון פטור, דמשנשאת לשני בטל אשת אח דראשון לזה שנולד אחר הנשואין, ואפי' נולד אחר גירושין דשני, י"ל דאינו חייב משום ראשון, וה"נ מסתברא שאם החזירה המייבם ומת מותרת לנולד קודם שהחזירה, כמו כל מגרש אשתו והחזירה שמוותרת לאחין, [ועי' לעיל ס"א ס"ק ט"ז בזה], ואפשר דה"ה בחלץ וקידש וגירש ונולד והחזירה, דכיון שזקוקה לייבום בקידושין הראשון שלאחר חליצה, כבר זכה בה להיות כאשתו אע"פ שגירשה, ואמנם עיקר ההיתר בקידשה אחר חליצה מחודש, אבל כיון דקרינן ביה ולקחה לו לאשה להפקיע אשות הראשון בזמן הנשואין, לא מסתבר שחוזרת לאחר גירושין, וצ"ע בזה, דלשון הגמ' מצאה בהיתר משמע בזמן שנשואה לאחר, וא"כ אין ראי' בזמן שהיא גרושה, ובפרט בחלץ שלא הותרה לו כלל, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קל"א סק"ה שכתב דכל ייבום שני כמייבם גם אשות הראשון, ודן בגירשה השני והחזירה אם השלישי מייבם,

עליה ייבומים הראשונים, מיהו אכתי י"ל דכוליה להכי איצטריך.

כ' א' התם נמי לימא ויבמה כו' ותיבעי חליצה, נקט חליצה כלפי מה שאמר שמגרשה בגט וא"צ חליצה, וה"ה דהו"מ לאקשווי למה מחזירה בלא מצוה, אלא דנקט על הדין הראשון, ועוד שאם תצטרך חליצה ממילא קאי עלה בלא יבנה ולא יוכל להחזירה, אפי' אם לא חזר איסור אשת אח, שו"ר ברמב"ן דל"ג ותיבעי חליצה ותרתו בעי, כדלקמן ל"ט א'.

שם ומה ראית מסתברא שדי היתירא כו', לכאורה קשה דאם מפרשין מולקחה לו לאשה שפקעה אשות הראשון לגמרי והנולד מצאה בהיתר, א"כ ממילא לא שייך להזכיר חליצה, ואם צריכה חליצה מויבמה א"כ ע"כ דאיסור אשת אחיו שלא הי' בעולמו קיים, וי"ל דאם נפרש איפכא נימא דנתנה לו תורה זכות שתהא כאשתו לענין שהנולד יוכל לייבמה, ולא תעכב עליו אשות הראשון, ולפ"ז לא יתפרש ההיתר מפני שפקעה אשות הראשון לגמרי, אלא זוהי זכות נוספת שתהא כאשתו של שני לכל דבר גם לענין ייבום, וכ"ה לרבנן לקושטא דמילתא דנתנה לו תורה זכות לגרשה בגט ולהחזירה אע"פ שלא פקעה אשות האח הראשון לגמרי.

שם האי איסורא דאית ליה היתרא, פי' תו' דכיון שהותר האיסור לייבם הותר נמי לגבי הנולד, ויש לעי' דא"כ הול"ל האי איסורא הותר, ולשון אית ליה היתירא משמע דשייך ב' היתר במקו"א, ערש"י בזה, ואפשר דנקטו כן בגמ' לכלול גם מ"ש לעיל י"א א' דחלץ ליבמתו וחזר וקידשה, ג"כ מותרת ליבם שנולד אחר הקידושין, ואע"ג דלא קרינן ביה ולקחה לו לאשה, והטעם דכיון דבעלמא אין קידושין תופסין באשת אחיו, וכאן בטל איסור כרת ומהני ליקוחין שתהא כאשתו, ש"מ דנעשית כאשתו לכל דבר כמו בייבום, וחשיב בא ומצאה בהיתר, והיינו דאמרינן דכיון דאית ליה היתירא בייבום, מהני נמי לאחר חליצה כשחזר וקידשה, א"נ איסור אשת אח הראשון לא

ובספר אאמו"ר שליט"א ס"ב ס"ק י"ב לדף כ' א' הביא בשם או"ש דבנולד אחר גירושין של השני נסתפקו בירושלמי בזה, ואאמו"ר שליט"א כתב דודאי מותרת לר"ש, דכמו שהאחין מותרין לייבם, ש"מ שהאישות הראשונה ג"כ נופלת לייבום, ולכן גם הזמן הזה בכלל היתר ע"ש, ועי' לקמן ס"ק כ"ג אם יש לדייק ד"ז מכללא דר"ש י"ט א'.

בירושלמי בפרקין ה"ב מייתי מדר"י ור"ל דאי נימא לר"ש בא ומצאה בהיתר באשת אביו שנשאת לאחר ובאשת אחיו מאמו שנשאת לאחר, ומשמע דמפרשי שכל שאסורה מחמת אישות ועכשיו נשואה לאחר שייך לומר בה שמצאה בהיתר, דבשעה זו אין כח אישות של אחר, וכיון שנולד בשעה שאין שייך אישות אחרת לא חל עליו איסור אשת אביו ואשת אחיו, ודחי דלא אר"ש אלא ע"י אחין מן האב, והיינו כתלמודן דרק בכח ייבום דולקחה לו לאשה מפקיע אישות המת, אבל בתלמודן הוזכר אחותו מאמו שאינה תלו' באישות, ועריטב"א דגרס נמי אשת אחיו מאמו, ומ"מ למדנו מהירושלמי דגדר מצאה בהיתר היינו מפני שאיסור אישות קודמת לא חל בשעה שיש כאן אישות אחרת, ודוקא באישות כזו שהותרה לה האישות הקודמת, ולפ"ז אחר שגירשה יש לדון לאיסור, ועי"ש בירושלמי שמזכיר דא"כ גרושה שנעשית אלמנה תהא מותרת לכהן הדיוט, והיינו כשנולד בנשואין שניים שו"ר בביאור הירושלמי שבאו"ש קונטרס זיקה סק"ט הובא בספר אאמו"ר שליט"א שם, עי"ש שהגיה וביאר יפה כל סוגית הירושלמי.

אפשר לייבם, אבל צרת ערוה שיש כאן איסור חיוב אין איסור זה ניתר בייבומו של שני, [וכ"כ באו"ש דהכי מספק"ל בירושלמי], מיהו נראה דהיינו לשיטתו דהצרת ערוה בשליחותא דערוה יש בה כח ערוה גם עכשיו, אבל בלא טעם זה כיון שבשעה שהיתה בביתו של ראשון לא נולד האח, א"כ לא היתה צרת ערוה באותה שעה כלל, כמו שהעירוני לעיל ס"א [סק"ו] למש"כ דמשכח"ל חמות ממאנת שנעשית חמותו לאחר שמת אחיו, למ"ד נשואין מפילין, ד"ל כיון שבאותה שעה לא היתה חמותו לא חשיבא ערוה כלל, וה"נ כיון שהוא לא ה' בעולם באותה שעה, לא מיקריא צרת ערוה, ויש לחלק דכאן אילו ה' בעולם היתה אסורה לו, ושם נשתנה שנעשית חמותו לאחר מכאן, ומ"מ י"ל דבעינן שיהא עליה שם ערוה בביתו של ראשון, וצ"ע בזה, שהרי כשבא לייבם אשת השני א"צ לייבם אשת המת הראשון וש"מ שהייבום מתייחס רק לשני, ובאו"ש שם ביאר דכיון שאילו ה' קיים לא ה' יכול לייבם אין לו היתר בזה שלא ה' בעולם, דרק לגבי החסרון שלא ה' בעולמו של ראשון מהני מצאה בהיתר, וכמ"ש אאמו"ר שליט"א, ונפ"מ למ"ד נשואין מפילין וגירש את אשתו והחזירה ואח"כ נולד אחיו ומת דלכאורה אסורה לו אפי' לר"ש, ויותר נראה דבזה אף לרבנן שרי, וכמשנ"ת במפתח, וכן אם ה' נשוי אחותו מאמו ונכרית וגירשה ואח"כ נולד אחיו ומת, ואישות דראשון יש לדמות לנשואין מפילין, שהרי גם את האישות שלו קודם גירושין א"צ לייבם ואפ"ה בעינן שתהא ראוי משעת נשואין.

זיקה ככנוסה י"ח ב'

כא) י"ח ב' א"ר אושעיא חלוק ה' ר"ש [לכאורה היינו ר"א התנא חבירו של ר"ח עי' לקמן סוס"ק כ"ג מירושלמי], אף בראשונה ממאי מדקתני משנה יתירה כו', יש לעי' אמאי לא מפרשין איפכא דקתני בבא דרישא לומר דבהא מודה ר"ש, וה"ק כיצד אשת אחיו שלא ה' בעולמו לכו"ע, ואם ייבם ולבסוף נולד פליגי ר"ש

עוד בספר אאמו"ר שליט"א שם בהיתר צרת ערוה אצל האח הראשון וייבמה השני ואח"כ נולד האח, שאילו ה' קיים לא ה' יכול לייבם את האישות הראשונה כיון שזו צרת אחותו מאמו, ונקט לאיסור דלא הותר אלא אאשלהב"ע שאין בה איסור חיובי שלא נצטווה בייבום, ולכן מהני אישות השני שייבם לבטל איסור אשת אח, וכאילו חזרה המצוה גם של הראשון, כיון שדרך השני

ורבנן, וגם ר"פ דאמר דל"פ ר"ש ברישא מפרש דלא זו אף זו קתני, ולא קאמר דל"ש איצטריך, וצ"ל דכיון דלא איירי בה ר"ש לומר מודה ר"ש בזו, לא מתפרשא סתמא לר"ש, וכמ"ש רש"י דהא לא איירי בה, [שו"ר במהרש"א י"ט א' שכ"כ], מיהו נראה דלקושטא דמילתא נקט התנא לא זו אף זו לרבנן, לומר לא זו דמודה בה ר"ש אלא אף זו דינה כא"א שלהב"ע ודלא כר"ש, ולכאורה הא דס"ל לר"ש זיקה ככנוסה אינו ענין למאי דס"ל דמצאה בהיתר מותרת, ומ"מ חשיב רבותא בדרי"ש דסו"ס לא מצאה ברשות אחיו השני לגמרי, אבל אין נדון זה תלוי בפלוגתתו עם רבנן, (מיהו יתכן לומר דמיד נשכחת אישותו של ראשון ונכנסת לשני, ולכן לא דריש דייבומים הראשונים עליה), וערמב"ן כ"ט א' שהקשה דאי טעמייהו דב"ש משום זיקה ככנוסה לשמוענין פלוגתייהו באשהב"ע כר"ש, ובפשוטו אינו ענין לר"ש דמצאה בהיתר, וצ"ע.

שם א"נ בתרי ולא יבם ולא מית, מבואר כאן שאם מת מותרת לו, והיינו ע"כ מכח ייבום דשני, וש"מ דזיקה ככנוסה משוי לה כאשתו לייבמה כשמת בלא בנים, וכ"מ לקמן בדברי רב יוסף שאם ייבם את הזקוקה פוטרת צרתה שהיא אשתו הגמורה, דקרינן ביה בית אחד הוא בונה, וצ"ל דס"ל לגמ' שאם אינה ככנוסה לגמרי א"כ נשתייר כאן מאישות הראשון, וע"כ דחשבינן לה לגמרי דשני, ולכן חשיב מצאה בהיתר, (ואם חלץ לה אמרינן דכנתן לה גט דמי, ולא דאיגלאי מילתא שלא היתה זקוקתו, מיהו עמש"כ בזה לקמן סקכ"ג).

שם מתקיף לה רב יוסף כו', כתב הרמב"ן דהו"מ"ל דדוקא כשייבם לבסוף איגלאי מילתא שהיתה ככנוסה לו מעיקרא, אבל בלא ייבם אפי' מת איגלאי מילתא שלא היתה ככנוסה לו, ותירץ דאם עדיין הדבר ספק בזמן הנפילה א"כ אין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה, ואינה ניתרת אח"כ, מיהו בהמשך הסוגיא לקמן י"ט ב' כתב דהו"מ לדחויי הכי, ובאמת אם

ולכאורה נראה דכיון שאם הי' הדין שא"א שלהב"ע מותרת לנולד, הי' יכול לייבמה קודם שיבמה אחיו, כדין שאר האחין, א"כ הוצרכה תורה לאסרו לייבמה כשנולד, וממילא שוב אינו נותר בה אח"כ, (וכמ"ש הרמב"ן לאוקימתא דאביי דבתרי ולא ייבם אי לא מיעט רחמנא א"א שלהב"ע הו"א דאיגלאי מילתא דלאו זיקה בחד הוא ולא ככנוסה היא, וה"נ בתרי ואח"כ נולד הו"א דאיגלאי מילתא שגם הוא יכול לייבם ולהפקיע זיקת אחיו, דסו"ס הוצרכה תורה לאסרו בשעה זו, שלא יקדים וייבם, והרי עמדה עליו שעה אחת באיסור, מיהו קודם שייבם הרי אסורה עליו גם עכשיו, ולא משמע שיפקיע זיקת אחיו מפני ביאת איסור שלו, אלא שבזה נתחדש דחשיב מצאה בהיתר כיון שבלא מעשה תהא מותרת בין מת בין ייבם, אבל אם צריך מעשה גרע, וזה בכלל דברי הרמב"ן, וכנראה בדף י"ט ב' דס"ל שאין זו סברה מוכרעת כיון דסו"ס איגלאי מילתא שהיתה ככנוסה לאחיו, ונמצא שעדיין לא היתה שעת נפילה ליבם זה, ולא הוה בכלל אין אני קורא בה בשעת נפילה, והרשב"א שם כתב דליכא לדחויי הכי ותירץ בע"א, (ולא דמי לנדר שנעקר בהתרת החכם שהאיסור באמצע הוא רק מכח ספק, אבל כאן הוצרכה תורה להורות שלא יכריע את הספק, שאם לא הציווי הי' מייבם ומבטל הספק, ונמצא שהוצרכנו לציווי גמור איך לנהוג בזמן הספק, שאם לא הציווי אפי' יבא אליהו ויאמר שאחיו עתיד לכנסה, הי' רשאי לכנסה עכשיו ולהפקיע זכות אחיו, משא"כ בנדר שהאיסור הוא רק שמא לא יתירנו החכם).

**בקושיית הראשונים מ"ש יבמה אחיו בחייו
שפוקעת זיקתו, ליבמה אחר מותו**

הקשו הראשונים ז"ל לרב יוסף דבשני יבמין ג"כ זיקה ככנוסה מה סברא היא לומר שאם שניהם קיימין ויבם אחד מהן פקעה זיקת השני, ואם האחד מת, הרי השני כמייבם אישות המת, וזה מבואר בקושיא דרב יוסף דאי זיקה ככנוסה מייבם חדא ומיפטר אידך, ומה שתירצו דאמרין אילו ה' קיים שמא ה' מייבם, משא"כ כשהוא חי ואינו חפץ בייבום, אכתי אין בזה להכריע הספק ולחשבה כאשתו בודאי, דסו"ס ה' אפשר שחבירו ייבם, ונהי דלענין מצאה בהיתר סגי בזה שהיא ככנוסה לשניהם יחד, ובטלה אישות הראשון, אבל אכתי למצות ייבום איך זקוקה זו פוטרת צרתה שהיא אשתו הגמורה של המת השני, הרי הזקוקה אינה אלא ספק.

ונראה בזה דלרב יוסף זיקה ככנוסה לשני יבמין הרי היא כאשה של שני אנשים, ששניהם יחד זכו בה להיותה ככנוסה מכח הזיקה ואין כאן ספק אלא שותפות, (ושניהם יחד מפירין נדריה, מיהו אפשר דלענין הפרה נודרת על דעת אחד בברירה), וכשכנס אחד זכה בכולה מכאן ולהבא, ולכן כשמת שלא פקעה זיקתו נשאר חלקו ראוי לייבום, וכיון שייבם חלקו באשה זו, תו לא מצי לייבומי לאידך משום דבית אחד הוא בונה.

מיהו לפ"ז קשה איך סגי בייבום חלקו של המת, והרי עדיין יש כאן חלקו של החי שהיא ככנוסה לו, וי"ל דאח"כ באמת בשלשה אחין ומת אחד מהן ונולד אח רביעי ומת השני אין הנולד הרביעי רשאי לייבם את אשת הראשון מפני חלקו של שלישי, ולא מצינו בגמ' דמייבם חלקו של מת אלא בתרי ולא ייבם ומת, או בשלשה אחין שהיו בעולם אחד שהחי מייבם חלקו של השני באשתו של ראשון, ומייבם גם את החלק של עצמו, והא דמיפטר אידך אשתו הגמורה של המת השני, היינו מפני שאינו יכול לבנות שני בתים, ולכן אפי' יכנס את אשתו הגמורה של המת נפטרה הזקוקה,

כיון שהוא אינו יכול לייבמה, וכבר אידחיא מהאי ביתא מדין בית אחד הוא בונה, אבל אם יהא כאן אח רביעי שהי' בעולמו של ראשון, אפשר שיצטרך לחלוץ לאשת המת הראשון, כיון שלא פקעה כל זיקתה בייבום אשתו הגמורה של המת השני, מיהו אפשר דכיון דשליחותיה עביד גם הוא אינו יכול לייבם ולא לחלוץ לאשת המת הראשון, כיון שכבר נתייבם חלק ממנה בשליחותו.

ואפשר לאידך גיסא דמה שאמרו בגמ' דאם זיקה ככנוסה מיפטר אידך בייבום אחת מהן, היינו שאם ייבם את הזקוקה נפטרה אשתו העיקרית, אבל אם ייבם את אשתו הגמורה לא נפטרה הזקוקה, אע"פ שייבמה החי שהי' בעולמו, ולא אמרו בגמ' אלא דכיון דמספקא ליה אם זיקה ככנוסה לא מהני ייבום לשום אחת מהן, וסתמות הדברים שאין חילוק, אלא כל שנתקיימה כאן מצות ייבום במקצת, פקעה זיקה מכל הבית הזה מכל האחין.

בעיקר קושיית הראשונים ז"ל איך יתכן שיהא כחו במת יותר מבחי, לכאורה י"ל דבאמת אין הטעם מפני שבמת אלים כחו משום דלא ידעינן אם ה' רוצה בייבום, אלא הטעם דכיון שגם אישות המת הזה ראויה לייבום, אין הייבום של החי מכריע שהוא עוקר כח כנוסתו של המת, דשפיר יכול לייבמה מכח המת השני, ונפ"מ שאם יש למת השני בנים, יכול החי לייבם את הזקוקה ולהפקיע זיקת המת, כמו שמפקיע בחייו, דלא אלים כחו של מת טפי מחי, ורק כשא"צ להפקיע זיקתו יכול לכנסה בכח ייבום, ותדע שהרי החי הזה מפקיע זיקת שאר האחים החיים ביבומו, וקודם לכן היו כולם בדיני זיקה מכח הראשון (ונפ"מ כגון שהשני יש לו בנים) כמ"ד יש זיקה, וש"מ שהמת לא הכריע בזיקה כלום, וא"כ כמו שהחי מפקיע מהחיים מפקיע מהמת, אלא ודאי רק מפני שמייבמין גם את המת לא פקעה זיקתו.

והדברים מתיישבים רק לפמש"כ לעיל שאין הייבום מושלם לזקוקה מכח המת, ומי

אין לחדש דתירתי מילי מספק"ל שמא זיקה לחודה ככנוסה, ושמא דוקא ע"י מאמר, או"ד תרוייהו נמי לא מהני, ויותר מיושב לומר דבלא מאמר פשיטא ליה שאינה ככנוסה, וכלישנא דר"ש ואם מאמרו של שני אינו מאמר אשת ראשון הוא בועל, ועי' תו' י"ט ב' דבאמת ס"ל לר"ש אין זיקה, (ועריטב"א שפי' כונת ר"י דבזיקה ככנוסה מהני מאמר, והדברים סתומין בגמ' ומחודשים בסברא).

ואפשר דאה"נ רב יוסף גופיה סבר דטעמיה דר"ש משום מאמר לחוד, ומ"מ אין לו הוכחה ממתני' דפשיטא ליה דאין זיקה ככנוסה, וה"ק דמתני' מוכח דלא ברירא ליה דזיקה ככנוסה ואפי' עם מאמר מספק"ל, ולכן הקדים דאפי' את"ל דספיקה במתני' משום דזיקה ככנוסה, מ"מ מידי ספיקא לא נפקא, דאין לומר דפשיטא ליה דככנוסה דמיא ומשום גזירה קאמר, דהא מספק"ל גם במאמר, וכיון דבמאמר ע"כ מספיקא קאמר, ה"ה דבזיקה מספק קאמר, וניחא ליה להוכיח ממתני' לחודה דספיקא הוי, ורק לדחות אפשרות דגזירה נסתייע מהברייתא דאפי' אם נימא דמשמע ליה דמתני' עיקר, וספק דמאמר ספק אחר הוא, מ"מ נלמד מהברייתא דמשום ספיקא קאמר, ולא משום גזירה.

י"ט א' והא טעמא דר"ש משום מאמר כו', כתבו תו' והראשונים ז"ל דהומ"ל דלדבריהם דרבנן קאמר להו, ותירצו דאביי עדיפא וקושטא קאמר ליה, אבל קשה רב יוסף גופיה מאי קשיא ליה, ולכאורה נראה דבכה"ג ליכא למימר לדבריהם דרבנן, דאם איתא דר"ש ס"ל דמאמר לאו כלום הוא ומשום זיקה קאמר, אין טעם שיאמר לרבנן אודו לי מיהת בדאיכא מאמר, שהרי איהו נמי ס"ל דמאמר לאו כלום הוא, ואם כונתו להקשות דאין כאן שני מתים ממ"נ, האי לאו קושיא היא שהרי בכל דוכתא מחמירנן במאמר כיון דקני מדרבנן ולא קני מדאורייתא, ואם כונתו דבכה"ג אין ראוי להחמיר ולחדש אשת שני מתים א"כ אין זה ענין לפלוגתא דידיה, דהא איהו משום זיקה ככנוסה קאמר, ומנלן לומר דפליג ארבנן

שלא הי' בעולמו של ראשון אינו יכול לייבמה, כיון שחלק מן האחין חיים, ואין זיקתם נופלת לפניו, וכן שאין ייבום אשתו הגמורה מועיל ליבמה הזקוקה, אלא שאסור לייבמה מפני שמקצתה שייכת לבית זה, מיהו אין זה מוכרע וכמש"כ בסוה"ד די"ל דכל שחל כאן מצות ייבום במקצת הבית, פקעה זיקה מכל הבית ומכל האחין.

שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א ס"ב ס"ק י"א לדף י"ח ב' שכתב ג"כ דביש לשני בנים יכול השלישי ליבם את אשת הראשון ואין הזיקה ככנוסה מעכבתו, דלא אמרינן זיקה ככנוסה אלא למצות ייבום, ולא לענין איסור אשת אח כמש"ש דלענין איסורי קרובות אינה ככנוסה, מיהו באין לו בנים ונשוי לאחות אשתו של שלישי נסתפק שם אם אסורה לשלישי מכח זיקת השני, כיון שג"ז ממצות ייבום והרי היא זקוקה מכח השני אי לאו איסור ערוה, והו"ל צרת ערוה עי"ש, ואפשר דלפ"ז החילוקים מוגדרים יותר טוב, ועי' לקמן ס"ק כ"ו.

לשון הרמב"ן ד"ה א"נ, והך סברא דר"ש לא מחוורא דכיון דזיקה ככנוסה דמיא לכל אחד מן האחין, אם מת אחד מהן כצרות הן ולא הי' בדין שייבמו, ולכאורה ר"ל שהיבמה כצרת נשותיהן של כל האחין, וכיון שיש אחין חיים אינו בדין לייחס הייבום למת בלבד, ואם א"א לייבם היבמה, אף אשתו הגמורה א"א לייבם, ועדיין צ"ב כונתו ז"ל בלשון כצרות הן, (ומ"ש שאין טעמו של ר"ש מחוור, ר"ל כיון דלקושטא דמילתא לא אמר כן ר"ש, רק רב יוסף טעה בדברי ר' אושעיא והאמת דע"כ כאביי ס"ל, דאל"כ איתותב ממתני', א"כ י"ל דר"י גופיה לא נתיישב לו טעמיה דר"ש).

י"ח ב' מתקיף לה רב יוסף כו', ע"ס הגמ'

(כב) שם מתקיף לה רב יוסף השתא זיקה ומאמר כו', יש לעי' כיון דמסיק רב יוסף דטעמיה דר"ש משום מאמר הוא, למה ביאר תחלה דמספק"ל אם זיקה לחוד ככנוסה, הרי בפשוטו

וגם אין הכרח ממה שלא הביאו בגמ' כל האופנים, (ואם שמיע ליה לרב יוסף ברייתא דכלל אר"ש וכוונתו לאותובי נמי מינה אלא דאיתב ממתני' ברישא וכמ"ש הריטב"א, א"כ גם על ברייתא זו סמך דאם זיקה ככנוסה הדין כן בכל האופנים).

שם תוד"ה שמא יאמרו, הרמב"ן כתב לתרץ דשמא יאמרו שאין אח אחד מייבם שני פעמים אפי' לאחר שכבר כנס, וזהו שתי יבמות הבאות משני בתים שנפלה מהבית השני לאחר שייבם הראשונה, ולפמש"כ לעיל ס"ק כ"א אפשר דבדאיכא ד' אחין ומתו שנים בזא"ז, וייבם השלישי את אשתו של שני לא מיפטרא אשתו של ראשון מן החליצה של האח הרביעי, והכא שאני דאיכא רק שלשה אחין, וכן נפ"מ בנולד להן אח ואח"כ מת השני, שאין ייבומו של הנולד את הראשונה פוטרה, כיון שזקוקה גם לשאר אחין עיי"ש.

שם תוד"ה והא, הו"מ לשנויי כו', עמשנ"ת בזה לעיל דמוכח לקמן נ"א ב' דאיכא לדחויי הכי מדלא מיייתי מינה התם וכמ"ש הרמב"ן שם, אבל בשמעתין אין לפרש כן לקושטא דמילתא.

שם תוד"ה דתניא, כונתם דס"ל לר"ש דמאמר מחליט לגבי מאמר שאחריו ולכן קרי ליה קנין גמור, אבל לא דפשיטא ליה הספק אם מאמר קונה או לא, והלשון מטעה קצת, דהול"ל דמספק"ל אי קני ודינה ככנוסה או לא קני כלל, והתם קרי ליה קנין גמור בזה שהוא מוחלט ואין שייך קנין אחריו.

שם תוד"ה ועוד, לכאורה נראה דר' אושעיא דשמעתין הוא חבירו של ר"ח, ורב אושעיא דמותיב הוא מאמוראי דבבל, ואע"ג דר' אושעיא חשיב קצת כתנא, מ"מ כיון דמדיוקא דמתני' קאמר לה, הואי שפיר תיובתיה מברייתא, ועי' לקמן סוס"ק כ"ג מירושלמי בזה.

מלבד הא דס"ל זיקה ככנוסה דס"ל עוד דאין לחוש למאמר, אלא ודאי טעמא דנפשיה הוא דס"ל די"ל דמאמר קונה קנין גמור, וכעת ראיתי בתו' הרא"ש בשם הר"מ ונראה דכוונתו כמ"ש, שו"ר ברמב"ן וראשונים נ"א ב' כתבו דלא מיייתו בגמ' מהכא משום דהו"מ"ל לדבריהם דרבנן קא"ל דלאו סברא היא למיגזר בזיקת שני יבמין, וזוהי טענה למאי ידיענין דלא ס"ל זיקה ככנוסה אבל בשמעתין שפיר י"ל דלא ניהא לגמ' לדחויי הכי, ועוד דסגי בטעם זה להעדיף לאתויי מביאת בן ט', ועוד דעדיף לומר דמספק"ל במאמר מלחדש דאיהו גופיה מטעם גזירה קאמר, (ולמ"ש מרן זללה"ה דלמסקנא לר"ש מאמר מהני רק מדרבנן, אלא שעשאוהו כספק, ניהא דמיייתו ביאה לומר דכולה מדרבנן קאמר, ואי הוה מיייתי מאמר הו"א דמדאוריתא קאמר, ולע"כ).

שם א"ל אביי ולא שני לך בין זיקת יבם אחד כו', נראה טעמיה דרב יוסף דאין לחדש שני עניני זיקה בתורה, דאם איתא שהמצב הזה שלא תהי' אשת המת החוצה, ושקונה אותה בע"כ, ועוד, אין זה מחייב שתהא ככנוסה לו, וסגי בזיקה שאינה כאשתו לקבוע בה הלכות אלו, א"כ אין לחדש דביבם אחד יש לו זכות נוספת שתהא כאשתו, וכמש"כ לעיל סק"א בדין יש זיקה דמה"ט לא אשכחן תנא דסבר יש זיקה בחד ולא בתרי, דאם זיקת היבמה ליבם אינה מחייבת שתהא כארוסתו, אין לחדש כן ביבם אחד, ועוד דפשטות המשנה כיצד אשת אחיו דהיינו ביאור מתני' דפ"ק, ואם בג' אחים מודה ר"ש א"כ קושטא הוא דלא פליג ר"ש ברישא דמשכח"ל כיצד אשת אחיו בכה"ג, ולא הו"ל לתנא למיסתם הכי, וגם מדברי ר' אושעיא משמע דנטר להו ר"ש ופליג לבסוף, ולא אמר דלהכי לא פליג ברישא משום דמודה דמשכח"ל כיצד בכה"ג, דודאי אם הי' חולק בסתמא ברישא, הי' מתפרש דלא משכח"ל דינא דפ"ק בכה"ג, וכבר כ"כ בריטב"א, מיהו מ"ש דרב יוסף דייק מסתמא דגמ' ק"ק, דכיון דלא ר' אושעיא אמר כן, הו"ל לאוכוחי ממתני' זו כאביי,

י"ט א' והתניא כלל אר"ש כו'.

בדין אחיות בזיקה לר"ש אם פוטרות צרה.
בדעת רש"י טיש זיקה ככנוסה לשתי יבמות

(כג) י"ט א' והתניא כלל אר"ש כל שהלידה
קודמת לנשואין כו', יש לעי' מאי אתא
לאשמועינן בהאי כללא, דהא למסקנא א"צ
לאשמועינן דאין חילוק בין אח אחד לשנים, דהא
מייירי לאחר ייבום, מיהו י"ל שבכלל הלשון גם אם
מאמר קונה, ולהכי קאמר לשון נשואין ולא ייבום,
ועוד כתב אאמו"ר שליט"א דבכלל זה חלץ ואח"כ
קידש כדלעיל י"א א', דאין על קידושי שם ייבום
ואפ"ה מיקרי מצאה בהיתר, ולכאורה יש לדקדק
מכלל זה דבייבם וגירש ונולד והחזירה ג"כ
מותרת, דבכה"ג ג"כ נשואין קודמין ללידה קרינן
ביה, וא"כ יש לדקדק מזה גם לחלץ וקידש וגירש
ונולד וחזר וקידש ומת, ועמש"כ בזה לעיל סק"כ,
ואמנם יש לדחות דקודמת לנשואין כולל כל
שנולד בשעה שאינה נשואה, אבל אין נראה כן,
ועכ"פ אם ננקוט דבייבם וגירש ונולד והחזיר
מותרת, יש לדייק מכאן דה"ה בחלץ וקידש וגירש,
דהא חזינן דקודם לנשואין היינו נשואין ראשונים.

שם ואי ס"ד קסבר ר"ש זיקה ככנוסה דמיא
לייבם לקמייתא ותפטר אידך, אמר רב עמרם
מאי פוטר נמי פוטר בשני', יש לעי' אם הא
דקאמר ליבם לקמייתא היינו שאחר הייבום תפטר,
אבל משום כנוסה לחוד לא מיפטרא צרתה, א"כ
א"צ קרא דלצורר כלל, שהרי נפטרת מדין אחות
אשה, אבל אם באנו לפוטרה מן החליצה ומן
הייבום קודם שכנס את הראשונה, בזה י"ל דזיקה
ככנוסה לא משוי לה כערוה גמורה, ולכן בלא
קרא דלצורר לא היתה פטורה, ונראה דהשתא ס"ל
דכיון דזיקה ככנוסה א"כ לא נעשו צרות זו לזו
בזיקה, ולא מיפטרא מדרשא דלצורר כלל, ולכן
רק לאחר שיכנס תפטר אידך, ולפ"ז טעמיה
דר"ש במשנה זו משום טעמיה באאשלהב"ע
דזיקה ככנוסה ולא פגע באחות זקוקתו, וק"ק
דלפ"ז הו"ל לר' אושעיא להוכיח דינו ממשנה זו,
אם לא ידע דרשא דלצורר, אבל אם נימא דאהני

דרשא דלצורר שתפטר השני' קודם כניסת
הראשונה, ניחא דזיקה ככנוסה לא משוי לה
כערוה, ואפ"ה פטורה מקרא דלצורר, וקרי להו
קרא צרות כיון שגם הראשונה אינה גמורה לו
לגמרי.

יש להסתפק לר"ש בשעה שנעשו צרות זו לזו
ויש לכל אחת צרה שאינה ערוה, כגון ראובן
ושמעון נשואין לשתי אחיות ולשתי נכריות, ומתו
בבת אחת או למסקנא אפי' בזא"ז, האם גם
הנכריות אסורות משום צרת ערוה, או"ד כצרה
לאחר מיתה חשבינן לה, דזו שנפלה ראשונה
והותרה היא וצרתה איך תאסר צרתה אח"כ מדין
צרת ערוה, הא לא גריעא מקידש היבם את אחותה
שצרתה מתייבמת כמשנ"ת לעיל ס"א [סק"ז], וגם
זו שנפלה שני' כיון שלא היתה בגדר ערוה מחיים,
ורק הזיקה שמתחדשת לאחר מיתה נותנת לה דין
ערוה, מ"מ י"ל דכנאסרה לאחר נפילה חשיבא,
אע"פ שהאיסור חל מיד עם הנפילה, מ"מ י"ל
שרק אחר שנעשית זקוקה חל האיסור, ודומה
לטעמיה דרבא אליבא דב"ש י"ג ב', [הוספה
לפו"ר, ודכוותה יש לדון במתני' דארבעה אחין
מדרבנן, והרשב"א בתשובה כתב דצורותיהן
מותרות ועי' ריטב"א ורי"ד כ"ז א' דמשמע
שצורותיהן אסורות ולע"כ].

ולפ"ז מ"ש רש"י ד"ה שני', דשני' יוצאת משום
צרת ערוה היינו מפני שזיקה ככנוסה ולכן
חשיבא ערוה בשעת נפילה, ואפי' נימא דזיקה
ככנוסה לא משוי לה כערוה גמורה, מ"מ כיון
שרק השני' אסורה מפני שהראשונה ככנוסה,
חשיבא שפיר שאסורה בשעת נפילה משום ערוה
וצרתה כמותה.

והנה רש"י פי' דבעינן שיהיו כל הזוגות ערוה זו
לזו, שאם ייבם הנכרית לא נאסרו הזוגות,
ואע"פ שבשעת נפילה זיקה ככנוסה לכל הנשים,
מ"מ אם לבסוף ייבם את הנכרית איגלאי מילתא
דרק היא היתה ככנוסה, אבל בתו"י הקשו למאי
איצטריך ד' זוגות שהם ערוה זל"ז, בשתי אחיות

והרשב"א כתב בשם ר"ח דמיירי בדאיכא ט' אחין, וכולן נפלו לפני התשיעי, וכן פי' בתו"י, ויש לעי' מה חידוש יש בט' יותר מבג', והרשב"א הקשה דהא אין זיקה ככנסה בשני יבמין, ועוד דכשמת השלישי שהיתה זקוקה גם לו כשמת הראשון, א"כ כבר ייבם חלקו בראשונה ושוב אינו יכול לייבם מביתו כלום, וכתב לאוקומה כשהיו כולן ערוה על כל השמונה אחין, דנמצא שנפלו רק לפני התשיעי, וזו אוקימתא רחוקה.

ובתו' הרא"ש משמע דמפרש שהיו ד' עובדות של שלשה אחין [ועי' תו' ר"פ הנדמ"ח], וצ"ע דא"כ שפיר קתני או או, וגם אין שייך להזכיר פוטר בשתייהן, כיון שהם עובדות נפרדות, כמו שמתפרש לפי האמת דאו או קתני, והו"מ למימר לקושטא דמילתא פוטר בארבעתן דהיינו בכל ד' האופנים ששנויים במתני, ולפירושו ניחא דמיירי בשלשה אחין בלבד, אלא שהתנא ששנה פוטר בשתייהן התייחס לכל העובדות יחד, וזהו שהקשו בגמ' שאין מקום להתייחס לכולן דאו או קתני, וארבעתן מיבעיא ליה, וגם ממילא מובן שכולן דינם שוה, מיהו לשון קא טעי רבא קשה לפי' זה, שאין כאן טעות.

בירושלמי פ"ג ה"ג עולא ב"י אמר כן פירשה רבי הושעיה אבי המשנה ר"ש פוטר את השני' מן החליצה ומן הייבום, והיינו ר' אושעיא דתלמודן ומוקים לה כדרב עמרם, ושם פ"ב ה"ב אמר ר' יוחנן מודה ר"ש בראשונה אשכח תני עוד היא במחלוקת, ויש לפרש דהיינו ברייתא דר' אושעיא.

י"ט א' תניא כוותי' דר"פ כו' ע"ס הגמ'.
בנידון אם חליצה מפקעת זיקה ככנסה

כ"ד) י"ט א' ועמד השני הזה לעשות מאמר כו', קמ"ל דאע"פ שהוא חפץ בייבום אין זיקה וצרתה מתייבמת, דלא נימא טעמא מפני שלא רצה לייבם אמרינן דמסתמא הוה חליץ לה ולכן אין זיקה, ובצירוף דין מאמר בע"כ שנה בבא זו

סגי, דאינך מיפטרי משום צרת ערוה, והיינו לאחר שייבם הערוה, ולישנא דפוטר משמע דבכל גונא מיפטרי כולהו.

ויעוי' ברשב"א שהעיר על פרש"י למאי איצטריך למיפטרי שתייהן משום ערוה הרי השני' שבבית השני נפטרת משום צרת ערוה, ולכאורה מבואר ברש"י דבעי גונא שאיזו מהן שתחשב ככנסה תפטור צרה כנגדה בבית השני, והשאר משום צרת ערוה, ואם היו השאר נכריות וייבם הנכרית לא תאסר הערוה, והרשב"א העתיק לשון רש"י בזה, ונראה דלא קשיא ליה למה פירש בכה"ג שכולן ערוה זו לזו אלא דהלשון משמע ששתייהן פטורות מדין ערוה של הכנסה, וזה ל"ק כ"כ דפטור צרת ערוה ג"כ כפטור ערוה מיקרי, אלא דלשון פוטר בשתייהן משמע שני פטורים, ועי' להלן בדברי מרן זללה"ה סי' קל"א סק"ב דדוקא בכה"ג מהני זיקה ככנסה בשתי יבמות.

בתו' הרא"ש ותו"י הקשו לפרש"י דכי היכי דאין זיקה ככנסה בשני יבמין ה"ה דאין לומר זיקה ככנסה בשתי יבמות, שהרי זיקתן מיתלא תליא כמו בשני יבמין, והריטב"א כתב דהשתא ס"ל לגמ' לחלק ביניהם, ולא ביאר החילוק, [ועי' בספר מרן זללה"ה שנדפס לפניו הריטב"א בשיבוש לא שמיה בשני יבמין, וכנראה פירש דר"ל לא שגא, אבל בנדמ"ח הגירסא לר"ש ומפורש דמחלק ביניהם], ובמהרש"א כתב דכיון דתלוי בדעת היבם, חשיב טפי ככנסה, משא"כ ביבמין דתלוי בדעת חבירו, ומרן זללה"ה בסי' קל"א סק"ב הוסיף דאיתתא לבי תרי לא חזיא ולכן לא שייך לומר ככנסה, אבל בשתי יבמות שייך לומר שכח הזיקה משוי לתרווייהו ככנסות עד שיתברר, ועוד כתב דאפשר דלענין שלא ידקדקו לו הקרובות סגי באישות של הראשונות אע"פ שאינן ככנסה בדרגה שהנולד יחשב שמצאן בהיתר, מיהו דוקא בכה"ג שכל אחת מהן ערוה על שכנגדה בבית השני עי"ש, מיהו בסתמות הגמ' קשה לומר דפשיטא לן דשתי יבמות ככנסות טפי משני יבמין, ובריטב"א משמע דלרב אשיג"ז נדחה.

לפרש"י לעיל א', ה"נ אם לבסוף קיים המצוה בחליצה איגלאי מילתא שלא היתה ככנוסה לו, שהתורה נתנה לו כח כנוסה כדי שתהא ברשותו לקיים בה מצות ייבום או חליצה, ואם בחר בחליצה הרי הפקיע ממנו הזיקה בכח חיובי כמו שהפקיע מאחיו, ול"ד למיתה דלא נעשה מעשה חיובי בקיום מצות התורה שלצורך זה הקנתה לו תורה את היבמה, ואין זה מגרע לחשבה כמצאה בהיתר, כיון שהקנתה לו תורה זכות זו במוחלט כדי לקיים המצוה, ואח"כ נפקעת זיקתו מכאן ולהבא גם למפרע.

אבל לפ"ז הדין נותן שהנולד קודם חליצה למ"ד זיקה ככנוסה ואח"כ חלץ לה אחיו יהא חייב כרת על החלוצה, כיון דמכאן ולהבא כלא היתה זקוקתו חשיבא, ובפשוטו אין נראה כן מדברי הראשונים ז"ל דבא ומצאה בהיתר מתפרש היתר מוחלט בכל האופנים, ואמנם אין שייך לומר שחולץ לה בשליחותו של הנולד שהרי החליצה לזיקת אחיו שלא הי' בעולמו, אבל א"צ לזה דכיון שזיקה ככנוסה הרי היא כבר אשתו של השני, ומרשותו הוא מגרשה בחליצה זו, מיהו לפ"ז יהא חייב עליה כרת משום אשת אחיו השני, וזה מחודש דהא נהי דזיקה ככנוסה לענין ייבום, אבל לא חשבינן לה כאשת איש גמורה, ולא מצינו חיוב כרת אלא באשת אחיו הגמורה, תדע דרק לר"ע אחות חלוצה דאורייתא.

ולכן נראה דבאמת הנולד חייב עליה כרת משום אשת אחיו שלא הי' בעולמו, אלא דאפשר שהזיקה פוקעת מכאן ולהבא, דנהי דהחולץ אינו בכרת אלא בלא יבנה מ"מ בטל כח זיקה ככנוסה, א"נ באמת ע"י חליצה פקע למפרע, ואפ"ה לא חשיב שנאסרה בשעת נפילה, כיון שגם בלא מעשה הייבום יהא מותר בה, ומ"ש הראשונים ז"ל דכשתלוי בייבום מיקרי נאסרה, היינו דוקא אם במת ולא ייבם אסורה, אבל אם בלא מעשה ומת מותרת, לא חשיב נאסרה אם ע"י חליצה נאסרת, שהרי עשאתה תורה ככנוסה למצות ייבום.

באופן מבואר שרצה לייבם, וזוהי עיקר כונת התנא לאשמועינן דאין זיקה, ולא נתכוין להשמיענו כאן דין מאמר בע"כ, אלא לומר דעמד לעשות מאמר מדעתה.

י"ט ב' רש"א ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה, ברישא נשנו ג' אופנים, א' לא הספיק לעשות מאמר, ב' עשה מאמר ואח"כ נולד, ג' נולד ואח"כ עשה מאמר, ובדין א' לר"ש ביאתה של אשתו הגמורה מותרת וצרתה פטורה, בדין ב' ביאתה מותרת, וצרתה חולצת מספק, ונפטרת בביאה או חליצה של אשתו, בדין ג' ביאתה אסורה וחולצת, וצרתה פטורה, ולפ"ז ה"ק ביאתה או חליצתה של אשתו הגמורה פוטרת צרתה כשהיא צריכה פטור, ולא איירי באופנים שאינה צריכה חליצה כלל, ונקט בלשון של אחת מהן כיון שמספק גם ביאתה או חליצתה של בעלת המאמר פוסלתה ואוסרתה, אלא שאינה פוטרתה לגמרי, והא דנקט חלץ לבעלת המאמר, ללמדנו שביאתה אסורה מספק, וה"ק חלץ לבעלת המאמר כפי הראוי לעשות, לא נפטרה צרתה, וברישא דקתני ביאתה מיירי באופן שצרתה צריכה חליצה, ואז גם ביאתה של זו מותרת.

שם חלץ לבעלת המאמר כו', הקשו תו' והראשונים ז"ל מ"ט לא מוכיחנן מהכא דאין זיקה ככנוסה, והרמב"ן תירץ דהו"מ למידחי דדוקא כשכנסה לבסוף איגלאי מילתא שהיתה ככנוסה, ואמנם אין הדיחוי נכון דא"כ היתה אסורה לנולד כיון שנאסרה עליו בשעת נפילה עד שיתברר שיכנס, מ"מ ניחא לגמ' לאתויי הוכחה טובה מזו, והרשב"א לא ניחא ליה בזה, ותירץ דהו"מ למידחי דחליצתה של הזקוקה גרועה, ועתו' בזה.

ולכאורה אפשר דגם למ"ד זיקה ככנוסה אם חלץ לה פקעה זיקתה למפרע, כמו למ"ד יש זיקה מדרבנן, דכמו שייבום וחליצה של אחד מן האחיין ואחת מן היבמות מפקיע דין זיקה שהי' על האחיין והיבמות מעיקרא, ולרב יוסף הי' דינם ככנוסה מדאורייתא, וכן לרבא בשתי יבמות

ב' דממ"נ או שהיא אשת איש או אשת אח (הראשון), ואם מת או ייבם אהני זיקה ככנוסה להתירו, ואם חלץ נשאר בדינו כקודם חליצה, וחמיר מיניה דפקע במוחלט.

רש"י ד"ה חלץ, וממילא פטורה משום א"א שלהב"ע וחליצתה אינה חליצה, נראה דאין כונתו לומר שאם היתה חליצה היתה מועלת לשני, אלא להסביר דמה ששנינו חלץ לבעלת המאמר, לפי הצד הזה לא ה' שם חליצה על חליצת בעלת המאמר, וכלפי הצד השני קאמר דאמנם אפשר שחייבת בחליצה וחליצתה פוטרת צרתה, ואפשר שפטורה מן החליצה וחליצתה לא היתה חליצה כלל, ועי' תו"י, והגרע"א ז"ל פירש משמעות הלשון דכיון שאינה חליצה אינה מועלת לשני, וקשיא ליה שזה מיותר.

שם גמ' ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור, יעוי' בתו' הרא"ש דכיון דזיקה ככנוסה אין כאן שעה באיסור, מיהו לר' אושעיא נמי משכח"ל שעה אחת באיסור כגון בתרי אחין או בשתי יבמות, דבכה"ג זיקה לאו ככנוסה ולא מהני כשייבם אח"כ, והרמב"ן כתב דמלשון זה מוכח דאין זיקה ככנוסה, דע"כ לאפוקי נולד ואח"כ ייבם קאתי דאל"כ לאפוקי מאי, ולמש"כ הרי איכא גוני דאינה ככנוסה, ואפשר דכיון דנחית ר"ש למעוטי נולד ואח"כ ייבם, נהי דאפשר לדחוק דכונתו בשני יבמין או שתי יבמות, אבל כיון דברייטא מיירי ביבם אחד, ופליג התנא בבא דייבם ואח"כ נולד שאין בה חסרון דנולד קודם ייבום, ממילא מתפרש דזהו טעם ההיתר של בבא זו, ואין לנו מקור לחדש דגם קודם ייבום מותרת, שהרי התנא מתייחס כאן לאפוקי נולד קודם ייבום, וכאילו ה' שונה כך ייבם ואח"כ נולד מותרת מפני שלא עמדה עליו שעה אחת באיסור קודם ייבום, ואין ניקום ונימא דלאו אהאי בבא קאמר טעם זה אלא על אופן אחר של שני יבמין, וכאן דינו כייבם וממילא גם בבבא קמייטא פליג, והרשב"א כתב בזה דהו"מ למידחי דלדבריהם דרבנן קאמר להו, ולכאורה מכיון שמוכח מדבריו

ובזה יש ליישב משה"ק הראשונים ז"ל מ"ט קתני ברישא נולד ואח"כ ייבם ובשני ומת, הרי אפי' לא ייבם ומת הדין כן, ולמש"כ דבחלץ חוזר איסור אשת אח הראשון ניהא דנקט ייבם לאפוקי חלץ, מיהו כיון דלא קתני שפקע איסור אשת אח ממנו, אלא שמייבם לאיזו שירצה הומ"ל גם בכה"ג, דסתמא לא מתפרש בחלץ, ונראה דאפי' חזר וקידשה ומת אסורה על הנולד בכרת, דקידושין שניים לא מפקעי כרת שחל עליו בחליצה, ולפ"ז בכה"ג פוטרת צרתה אף לר"ש, מיהו אם נולד אחר הקידושין חשיב שפיר מצאה בהיתר.

מיהו בחלץ לבעלת מאמר לא שייך להזכיר דחליצה מפקעת זיקה, כיון שבעל המאמר מת, ועכשיו עושה הנולד החליצה לזיקת המת השני, ובדין הוא שתועיל גם לאשתו הגמורה למ"ד זיקה ככנוסה, ובה צריכין ליישובי הראשונים ז"ל.

ואין להקשות מהא דמשמע במתני' כ"ח ב' שגם חייבי עשה יש בהם דין זיקה כנכרית בעלמא, מדתנן בהיתה אחת אסורה עליו איסור קדושה חולצת, ולא אמרינן דכאינה זקוקה דמיא לגבי השני, דשפיר נתנה תורה כח זיקה ככנוסה אפי' לזו שראוי' רק לחליצה, דכח הזיקה ניתן כדי לקיים מצות ייבום או חליצה, וכ"ז שלא קיים המצוה יש לו בה זכות זיקה כגנין אירוסין, וכמש"כ סק"ג למ"ד יש זיקה וה"ה בזיקה ככנוסה לר"ש, ועס"ק י"ד דדין יש זיקה הוא אף בחייבי לאוין ועשה וכמ"ש הב"מ, ואחר החליצה פקעה הזיקה.

ולפ"ז ניהא טפי דלא חשיבא נאסרה קודם חליצה, דהא חזינן שאף בזקוקה לחליצה דינה ככנוסה, ורק לאחר החליצה עוקר כח הזיקה, וש"מ דנתנה תורה כח זיקה ככנוסה בכל שומרת יבם, ולא מיתלא תלי רק משתנה אחר קיום המצוה, ונראה דכ"ז שהאח קיים הרי הנולד חייב עליה משום אשת אח הראשון, כדאמרינן דבהכי איירי קרא שכ"ז שלא מת אסור בה, (וערמב"ן י"ח

בגדר זיקה ככנוסה בדאורייתא.
איסור קרובות בזיקה ככנוסה אם הוא
מדאורייתא

(כו) ענין זיקה ככנוסה לר"ש למאי דסבר ר' אושעיא ע"כ דאורייתא הוא מדחשיב ליה מצאה בהיתר, וכן מהני ייבום הזקוקה לפטור אשתו הגמורה, וש"מ דמקיים בה מצות ייבום של המת וקרינן ביה בית אחד הוא בונה, וכן מונע זיקת אחותה מלחול אחריה, כדאמר רב אשי שרק בב"א משכח"ל לצרור לר"ש, וכ"כ הרמב"ן כ"ז ב', מיהו אם ייבם אחד מן האחיין פקעה זיקה מהשאר אע"פ שהיתה ככנוסה לכולן לרב יוסף, וכן בשתי יבמות וייבם אחת מהן לרבא י"ט א', וכן אם חלץ לה היבם כתבנו לעיל ס"ק כ"ד דפקעה זיקה מכאן ולהבא מכל האחיין וגם לגבי החולץ אינה ככנוסה מדין זיקה, וזה ענין מחודש שתחשב כאשתו לענין ייבום, ותפקע קריבותה לגמרי ע"י חליצתו או ייבום אחיו או ייבום צרתה, ומעיקר הדין דשייך שתהא ככנוסה לשני יבמין לרב יוסף ושתי יבמות לרבא, אע"ג דאיתתא לבי תרי לא חזיא, ואין שתייהן ראויות להתייבם, חזינן דככנוסה דמיא ואינה כנוסה גמורה, ומה"ט אמרינן גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות משני בתים חדא מייבמא ואידך מיפטרא בולא כלום, ולמה יאמרו כן אם היא כאשתו, אלא ודאי אין היבמה גמורה ליבם כארוסה, וכמו שאינה אשת איש ה"נ מסתברא שאין חייבין עליה משום אשת אחיו ואשת אחי אביו ואשת אביו נמי בלאו היא ולא בכרת.

מיהו נראה דזיקה ככנוסה מפקעת אחותה שנפלה אחריה לגמרי ופטורה מן החליצה, וביאור הדברים כמו שאמרו בירושלמי פ"ג ה"ד דמאמר לב"ש כזיקה לר"ש דקונה ומשייר שאינה יוצאה בגט, ומ"מ סגי בקנין זה שלא תזקק לו אחותה, מפני שהיא כאחות אשתו, והכי אמרינן התם שמא מאמר דב"ש כזיקת ר"ש ע"ד דרבנן דתמן כו' ר"ש אומר אין זיקה נופלת למקום זיקה כן בש"א הכא אין זיקה נופלת למקום מאמר, דבשיעור

דקאי אבבא דסיפא לחד, ממילא אין לחדש דפליג ארישא.

י"ט ב' תוד"ה ר"ש כו' ולר"י נראה כו', בענין הממנ"פ ובקושיית הגרע"א ז"ל

(כה) שם תוד"ה ר"ש, ולר"י נראה דאפי' ס"ל דיש זיקה ומאמר קונה קצת מדרבנן ניחא כו', לכאורה דבריהם מחודשים דודאי ראוי לגזור משום זיקה בכל ערוה ולא לחלק בסברת ממנ"ב בא"א שלהב"ע, וכן במאמר, חדא דיש להשוות כל איסורי ערוה זל"ז, וכיון דהאמת שהיא ערוה עליו, וידוע שמאמר קונה קצת יש להחמיר בה ככל ערוה, ועוד דהא משכח"ל בעלת מאמר שלאחר שנולד, דבזה ראוי לגזור מדרבנן ככל ערוה, ואין סברא לומר שבנולד לאחר מאמר ידעו להבחין שזה נולד אחר המאמר ויש כאן ממנ"ב, והגע עצמך הרי שיש כאן אח נוסף שהיא בתו ואוסרת צרתה מכח המאמר, וכי שייך להחליט דלנולד אחר המאמר אין לגזור כלל.

ואחרי שמצאנו דר"מ סבר אין זיקה, ור"ש מספק"ל במאמר אם קונה קנין גמור או שאינו קונה כלל, וכפרש"י, אין לנו לחדש דר"ש פליג אר"מ ויש לו סברא מיוחדת שלא לחוש לזיקת אאשלהב"ע ולמאמר, ולפ"ז למדנו מכאן דר"ש סבר אין זיקה.

והגרע"א ז"ל הקשה מהא דאשת שני מתים שאוסרין אותה חכמים מכח המאמר אע"פ שאם היתה כנוסה גמורה היתה אשת השני בלבד, והנה לקמן כ"ח ב' מפרשינן הגזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות, וא"כ אם היתה כנוסה ומתייבמות ודאי יש לגזור דאסורה מדאורייתא, וכבר הקשה כן אאמור"ר שליט"א באופן זה, דבא"א שלהב"ע איסורה בחלק שאינה כנוסה וחלק זה אינו בדין שיאסור צרתה, שהרי אינה צרתה רק בחלק שכנוסה עמה, אבל באשת שני מתים החלק שהיא כנוסה גורם האיסור.

כיון שלא נשלם קנינו בה מפני צד ערוה שבה, ומשמע דאף קידושין דעלמא לא תפסי, דלא מסתבר לחלק דלענין להפקיע זיקה מאחיו לא קנה קנין גמור, ובאשה דעלמא קנה קנין גמור, וכן הרשב"א בהוספה מ"א א' כתב דאי זיקה דאורייתא אין קידושין תופסין באחותה, וכ"כ הרמב"ן י"ח ב' דאם יש זיקה מקצת קנין שיש לו בה מן התורה פוגם עליו קידושי אחותה בין קידושין גמורים בין קידושי מאמר כו', וש"מ דלר"ש דיש זיקה מדאורייתא אף קידושין גמורים נפגמין ע"י הזיקה שיש לו באחותה.

ובתו' רי"ד י"ח ב' כתב דהא דזיקה ככנוסה נאמר רק לענין זיקת יבמות ולא לכל מילי שאינה כאשת איש וקידושין תופסין באחותה, וגם לפ"ד י"ל דתצא אחותה מיד קודם שיכנוס, דסגי במקצת שאינה ראוי, לפוטרה, כיון שאינה עולה לייבום, וקידושין דעלמא תפסי מפני חלק המשויר שבה.

אבל אאמו"ר שליט"א נקט דאף אי זיקה ככנוסה אינה פוטרת אחותה בלא חליצה, אלא שהוא רשאי לכנוס זו שנזקקה תחלה, ועי"ז תפטר צרתה, מיהו לב"ש ע"כ דמהני מאמר לפטור אחותה, ומ"מ גם לדידהו ליכא איסור קרובות מדאורייתא, אלא זהו דין בהלכות ייבום להתייחס אליה כאשתו, ולפ"ז ניחא טפי הא דפקע איסור קרובות לר"ש כשחלץ או כשייבמה אחיו לרב יוסף או את אחותה לרבא, כיון דבאמת לא הי' כאן דין קרובות אפי' במקצת, אבל למש"כ יש כאן איסור קרובות שאין בה כרת כמו שאין בה משום אשת איש, ואיסור קלוש זה פקע בייבומה של אחיו או בחליצתו.

ויש לעי' אם יש איסור קרובות גם לעלמא שאסור לו לבא על אחות זקוקתו מדאורייתא, איך נקרא איסור זה, ואפשר שהוא כעין חצי שיעור, ובאמת בשפחה חרופה מצינו שם איסור חדש לחצי אשת איש, וכן לעלמא ביבמה חידשה תורה לאו שאסורה לשוק מעין אשת איש.

שהיא ככנוסה מכח הזיקה יש עליה איסור אחות אשה מדאורייתא שלא תזקק לו אחותה, מיהו שם ה"ג פליג ר' אלעזר על רבנן דתמן וסבר דמהני זיקה לר"ש רק שתהא מותרת לו אם כנס זו שנפלה ראשונה, אבל קודם שכנסה אף השני' זקוקה עדיין ולע"כ בסוגיא שם, מ"מ לתלמודן נראה דזיקה ככנוסה הו"ל כמאמר לב"ש שאינו קונה קנין גמור, ומ"מ השני' תצא משום אחות אשה כמו שאמרו בירושלמי ע"ד דרבנן דתמן, ומ"ש י"ט א' לייבם לקמייתא ותפטר אידך, אף קודם ייבום נפטרה השני', וכלפי שאמר דר"ש פוטר שניהם, אמרו שלא תפטר אלא השני' אבל את הראשונה ייבם, וכ"כ שם הריטב"א דמיד שמת תצא משום אחות אשה.

וכן כתב הרמב"ן כ"ט א', דאם טעמייהו דב"ש משום דזיקה ככנוסה ניחא הא דהשני' תצא משום אחות אשה קודם ביאה של ראשונה, וסיים שם אבל בירושלמי אמרו מאמר דב"ש כזיקת ר"ש, ולכאורה לזה אין סתירה בתלמודן, דשפיר י"ל דמאמר קונה ומשייר ולכן השני' תצא משום אחות אשה, ואפשר דלמסקנא קיל מאמר דב"ש מזיקה ככנוסה דר"ש, ומ"מ כתב הרמב"ן דסגי בתחלת קנין של המאמר לרחות הלזו מפני צד אחות אשה שבה, וכ"ש דלר"ש דצד אחות אשה שבה דוחה הלזו.

מיהו יש להסתפק אם מה שנדחת הלזו לגמרי זהו רק דין במצות ייבום שאין זיקה נופלת למקום זיקה, שאם הזיקה הראשונה היתה ככנוסה לא הי' מקום לזיקה השני' לחול, ככה"ג לא אמרה תורה דתחול הזיקה, אבל אם קידש אחותה אפשר דחיילי קידושין, מפני הצד שאינו קנוי בה, שהרי עדיין אינה ערוה גמורה ואין בה כרת משום אחות אשה, או"ד לענין שלא יחולו קידושין סגי בצד אחות אשה שחל בה, למנוע שלא יחולו קידושי אחותה כלל, כיון שיש חלק שאינם יכולין לחול, דשייר בקנינו וגרע מחצי שפחה גיטין מ"ג א'.

והרמב"ן כ"ח א' כתב דאי זיקה דאורייתא לא מהני ייבומה להפקיע זיקתה מאחיו,

**בהא דסבר ר"ש כ"ח א' יקיימו, ותיקשי לרב
יוסף הא זיקה ככנוסה**

(כו) יש לעי' לרב יוסף אליבא דר"ש דזיקה
ככנוסה אף בשני יבמין, היכי סבר ר"ש כ"ח
א' דארבעה אחין דקדמו וכנסו יקיימו, הרי כל
אחד נושא אחות זקוקתו שהיא ככנוסה אצלו
ואמנם לענין לצרור כתבו תו' לקמן כ"ח ב' דמודה
ר"ש דלא קרינן בהו לצרור, והיינו מפני שאין
כניסת האחת צרה לחבירתה, דדוקא כשאינו יכול
לכנוס אלא אחת אמרינן שכל אחת צרה לאחותה,
אבל בשני יבמין מתקיים הייבום בשתייהם ע"י
שניהם, ואינן צוררות זו את זו, אבל אכתי היכי
שרי לכנסן כיון דזיקה ככנוסה, וצ"ל דבזא"ז

באמת רק הראשונה מותרת, ובנפלו בב"א כיון
שא"א שיהיו שתייהן ככנוסות לשניהם, ע"כ הם
ככנוסות בכח ברירה, דמה"ט לא קרינן בהו
לצרור, וכיון שכח זיקה ככנוסה מושלם יותר
כשיש לשתייהם אפשרות ייבום, נקטינן שזהו רצון
התורה בכח"ג.

והא דאיצטריך קרא דלצרור בנפלו בב"א לפני
יבם אחד, ולא אמרינן דכל אחת פטורה מדין
ערוה, דאי לאו קרא הוה מספק"ל אם בכח"ג
ביטלה תורה מצות ייבום, או שאמרה דזיקה אינה
ככנוסה ומותרת אחת להתייבם, או שזקוקות
שתייהן לחליצה, אבל אה"נ דלא הוה שרינן
מסברא לייבם אחת ולפטור אחת.

סימן ד

בדיני אחות זקוקתו, כ"ג – כ"ח

[א"ה, במהדור"ב סימן ר']

**כ"ג ב' מות ולו אח א' חולץ לשתייהן, בדין קדם
וכנס אם מוציאין מידו**

(א) כ"ג ב' מתני' חולץ לשתייהן, יעוי' ברשב"א
כ"ד א' וריטב"א ונמו"י שאפי' חלץ לאחת
וקדם וכנס לשני' יוציא, דבספק אחות חלוצה
ואחות זקוקה החמירו גם בדיעבד, וכ"ה פשטות
המשנה, וכתבו הטעם דלא הקילו אלא בספק
איסור חלוצה לכהן שהיא גזירה אטו גרושה לכהן
שהיא בלאו, וכאן הגזירה אטו אחות גרושה שהיא
בכרת, ואפשר עוד דכיון שיש לנשים חזקת
כשרות מוקמינן לה אחזקה, וכיון שהדין נקבע
להכשיר החלוצה, נהי דלא שרינן ליה לכתחלה,
מ"מ בדיעבד לא יוציא, אבל בספק אחות חלוצתו
ואחות זקוקתו אין נקבע הלכות לגבי האשה ואין
כאן כח חזקה.

אבל מדברי הרמב"ן כ"ד א' משמע שאינו מחלק
בין ספק חלוצה לכהן לספק אחות חלוצתו
וזקוקתו, כיון שהוכיח ממתני' דלכתחלה לא
שרינן ספק דרבנן, ולא כתב דבהני אפי' בדיעבד
יוציא, וא"כ אין ראי' מזה לספק חלוצה לכהן,
[וערשב"א שכתב תחלה כהרמב"ן, ולא סיים
דלפ"ז ליכא ראי' ממתני', וא"כ י"ל דגם הרמב"ן
מק"ו מייתי לה, דמ"מ שמעינן דלא דמי הכא לכל
ספק דרבנן לקולא, וע"כ דהכא כיון שחלץ איכא
למיגזר טפי, אבל בעלמא אפי' בדרבנן שאטו כרת
לא אסרינן ספק], מיהו נראה דמודה הרמב"ן
לדינא דבאח אחד אפי' חלץ לאחת וכנס לשני'
יוציא, דכיון שהוא עצמו חלץ לאחותה א"א
להתיר לו השני', דאושא מילתא טובא שהרי אפי'
בצרת קרובת חלוצתו אסרוהו, ואין להתירו
באחות חלוצתו אע"פ שחלץ מספק, [שו"ר בב"ח
סי' קע"ו ס"א שכתב חילוק זה ואח"כ חזר בו
מדיוק הנמו"י, ועי' בסמוך בזה], ואם כנס תחלה

ודאי אמרינן ליה להוציא קודם החליצה לשני',
ואינה ניתרת אף אם חזר וחלץ לשני', דסו"ס הרי
הוא נושא אחות חלוצתו מספק, וגם עבר איסור
בביאתו, [ולכן הזכירו הריטב"א ונמו"י חלץ
תחלה, ועוד דסתמא אם כנס תחלה ובא לב"ד
מורין לו להוציאה בגט, ולכן כתבו באופן שחלץ
תחלה, וכנס לעצמו דלא בעינן ב"ד לזה, שו"ר
בב"ש סק"א], ורק כשאחר חלץ שייך לדון ולהתיר
לשני בספק בדיעבד.

ומה שמצינו במתני' קדמו וכנסו אין מוציאין
מידן בספק אחות זקוקתו, היינו דוקא
כשמכאן ולהבא כבר הותר האיסור ע"י יבום
אחיו, אבל לא מצינו שקדם וכנס אחד דשרינן ליה
לשהות עמה אע"פ שלא כנס אחיו, ואם מת אחיו
מוציא את אשתו בגט [וא"צ חליצה ממ"נ] ואת
השני' בחליצה, מיהו שרינן ליה להמתין עד
שיעשה אחיו מעשה ויחלוץ או ייבם לשני', וכ"ה
לשון הריטב"א ונמו"י דכל היכא דאיכא ספיקא
שהיא באיסור תחתיו לא שרינן ליה אפי' בדיעבד.

וא"ת הרי מצינו כ"ח א' דבספק נאסרה שרינן
ליה בדיעבד אפי' שהאיסור קיים, ורש"י
שם דימה זה לשמעתינן, וראיתי מקשים מכאן
להריטב"א, [והגרע"א ז"ל ג"כ הקשה לרש"י היכי
פשיט רש"י משמעתינן לספיקא דהתם], וי"ל
דשאני התם שנאסרה רק משום אחות זקוקתו, ורב
כ"ז ב' לא חשיב לה נאסרה כלל בכה"ג, והרי
איסור אחות זקוקתו ניתר ע"י יבום אחיו, ואיסור
כזה קיל מאיסור אחות זקוקתו, ולכן בספק מותרת
בדיעבד, ולא דמי לנאסרה דאורייתא דכיון
שזקוקה לחליצה מוכח שלא נאסרה, [וגם בידם
להתירה מיהו ז"א בכגון שהי' ידוע בתחלה],
משא"כ בקידושי אחותה שאינו בידו, ועוד דכיון
שע"י מעשה בטלה הזיקה לא חשיב נאסרה כ"כ,
כיון שאפשר לבטל סיבת האיסור, ומהא דראשון

שם אבל יבומי ברישא לא כו' ע"ס הגמ'

(ב) שם גמ' דוקא מיחלץ והדר יבומי אבל יבומי ברישא לא דקא פגע באחות זקוקתו, יש לעי' בשלמא למ"ד יש זיקה הרי הוא אסור בקרובות זקוקתו, אבל למ"ד אין זיקה דאסור בה משום בטול מצות יבמין, הרי כאן אינו זוכה באחות זקוקתו בביאה, אא"כ מקדש אותה בביאה זו, וא"כ בביאת יבמה לחוד לא פקעה זיקת אחותה ולא נתבטלה מצות יבמין, ואפשר דסתמא דמילתא מורין ליה לבעול לשם קידושין, כדי שלא תהא בעילת זנות אם אינה יבמתו, והיינו דקתני שחולץ תחלה ואח"כ מייבם לשם ייבום ולשם קידושין, מיהו לפ"ז אם אם קדם ובא עליה לשם ייבום לא עבד איסורא, ואפ"ה ברישא חולץ לשתייהן דוקא, ואפי' בדיעבד יוציא, וצ"ל כמש"כ סק"א דכיון שהוא החולץ לאחותה מיחזי טפי כאחות חלוצתו, (ועמ"ש אאמור"ר שליט"א בדף נ"ג ב' דקי"ל דיבמה נקנית גם בלא עדים, ולפ"ז צריך להעמיד כאן עדים כשחולץ אחד ואח"כ מייבם השני, מיהו בתו' שהובא שם משמע דלעולם לכתחילה מעמידין עדים בייבום עי"ש).

ואם עושה מאמר תחלה צריך להתנות לשם קידושין ולשם מאמר, ולפ"ז לפי' תו' ד"ה קדמו, אם כנס לא יוציא שהרי הקדים קידושין לביאה ולא עבד איסורא, מיהו קשה כיון דסתמא עושה מאמר תחלה, הדין נותן שאפי' ברישא אם כנס לא יוציא, שהרי השניה פטורה מחליצה, ועי' לקמן.

ואפשר דלכו"ע יש איסור בביאת אחות זקוקתו מפני שנראית כאחות אשתו, וכמ"ש תו' י"ח א' ד"ה מיאנה דמכוער הדבר, ולא תלוי בפלוגתא דיש זיקה אלא כשעם ביאתו פקעה הזיקה, אבל לחיות עם אחות זקוקתו אסור לכו"ע, כדחזינן בר"ג שם ובחרשת במתני' קי"ב ב' כמשנ"ת לעיל ס"ד סק"ז, ולפ"ז כשלא קנאה בביאתו פשיטא לן דאסור לכו"ע, וכשקנאה בביאתו מותר לרבן גמליאל, ועי' בסמוך בזה,

דאמרינן ליה מאן שרא לך ג"כ סגי ליה בגיטא וא"צ חליצה, כמו שהוכיח מרן זללה"ה מדשריא אירך לשני בדיעבד, ש"מ דכביאת היתר חשיבא, ובמ"מ פ"ז ה"ה כתב דשם גם בספק יוציא, ועב"מ סי' קע"ה ס"ב בשם ספר ע"פ שכתב דס"ל דלא שרינן אלא במתני' דאיסורא דעבד עבד ומעכשיו היתר היא אצלו, וכתב שזה מתיישב לפי' הנמו"י [והריטב"א], אבל להרמב"ם וכן להרמב"ן שהובא במ"מ פ"ח ה"ב משמע דלא מחלקינן בין ספק חלוצה לכהן לספק אחות זקוקתו לענין שלא להוציא בדיעבד, שו"ר בספר אאמור"ר שליט"א כתב לחלק כמש"כ (בשם הב"ח) דכשהוא עצמו חלץ גרע, אבל כתב דנאסרה דלקמן כ"ח א' דמי לאיסור אטו כרת כמו אחות חלוצתו, כיון דנאסרה דאורייתא איכא כרת, ולפ"ז לא נתיישבו דברי הריטב"א ונמו"י וכמשנ"ת.

ובאמת לשון הגמ' שם דפריך בפשיטות דלא יתכן לאסור את השני לאחר שכנס, משמע דבכל גונא אין מוציאין בספק דרבנן, דאם יש אופנים שמוציאין וכאן דומה לספק דמתני' כ"ג ב', הו"ל לגמ' לפרושי ד"ז, ולומר מ"ט פשיטא ליה לר"י שאין לדמות ד"ז לספק אחות זקוקתו, ואמנם אם לא נחלק בין כרת ללאו הרי ההיא דשניהם כהנים חמיר מכולהו שהרי אחד בודאי עושה איסור, אבל בשמעתין דטעם האיסור בטל, י"ל דכלא נאסרה דמי.

שם במשנה קדמו וכנסו אין מוציאין מידן, לקמן כ"ו א' שנינו בדב"ש יקיימו, ולכאורה הו"ל לתנא להשוות הלשון, או בשניהם יקיימו או אין מוציאין מידן, ואפשר דדוקא במצות ייבום קתני יקיימו, וכמו בריש החולץ ל"ה ב', אבל כאן הדבר ספק אם היא יבמתו, ועיקר החידוש שאין מוציאין מידו את אחות יבמתו, ובכה"ג לא קתני יקיים דמשמע מצוה, וכן בהמשך משניות דפרקין קתני אין מוציאין מידן.

וע"כ דהכא לגזירה דתרי אטו חד איצטריך, דבאמת האחד ספק כמו השנים, ורק מפני שהוא החולץ החמור.

שם מ"ש מהא דתנן ארבעה אחין כו' הכי השתא התם כו' הכא כל חד וחד אימור ידיה קא מתרמיא ליה, פרש"י התם איכא למימר נאסרה בשעת נפילה ושוב אין לה היתר, הכא לא נאסרה היבמה כלל אלא דלא ידעינן מי היבמה ומי הנכרית, ולנכרית ליכא דין נאסרה, אבל בלשון הגמ' לא הוזכר מזה כלום, אלא אמרו דהתם ודאי עבר אזיקה או אביטול מצות יבמין, הכא ספיקא הוי, ולפרש"י דהקושיא למה לא יוציאו ניהא בפשיטות דמספיקא לא מפקינן, כדחזינן בסמוך דאפי' ספק חלוצה לא מפקינן, ולפי' תו' הקושיא מ"ט לא גזרינן דילמא מייבם והדר חליץ, וגם בזה יש לפרש דכיון שאף אם ייבם תחלה איכא למימר דמתרמיא ליה ידיה לא גזרינן כולי האי, ובתו' פירשו דלמ"ד יש זיקה ליכא למיגזר מידי, וטעם האיסור משום דנאסרה, ולמ"ד אין זיקה דגזרינן, הכא לא גזרו כיון שהדבר ספק.

כ"ד א' תני שילא ואפי' שניהם כהנים, כאן יש חידוש דאפי' שאחד מהם ודאי נושא חלוצה, אין מחייבין אותו להוציא, ודוקא בדיעבד כמ"ש הראשונים ז"ל בדעת רש"י, [ומשה"ק תו' מההיא דמת בתוך ל', היינו משום דהתם כדיעבד דמי כיון שכבר נתקדשה, ואף מי שמצריכה חליצה אינו מחייב להוציא, אלא דס"ל שיותר יש לחוש לחשש דאורייתא דיבמה לשוק טפי מחשש דרבנן דחלוצה לכהן, וצ"ע בזה, ובתו' הרא"ש בשם הרמ"ה כתב דכשחלוצה מיבמה גרע, משא"כ בשמעתין דספק אם חלצה מיבמה או מאיניש דעלמא, וזה דומה למש"כ סק"א לחלק בין אם אותו יבם שחלץ בא לכנוס לבין אם אחיו חלץ], ויש להסתפק כשאחד חולץ ואחד מייבם דאיכא למימר ידיה מתרמיא ליה אם גם בזה אסור לכתחלה, ומדברי הראשונים ז"ל מתבאר שכל ספק חלוצה אסור לכתחלה, אבל בירושלמי אמרו במציעתא תני אחד ישראל ואחד כהנים

מיהו צ"ע מנין פשיטא לן איסור זה למ"ד אין זיקה עד שנאמר ע"ז בגמ' מאי קמ"ל, עי' בסמוך, אח"כ ראיתי בתו' הרא"ש שכתב בד"ה וקא פגע באחות זקוקתו ואי למ"ד אסור לבטל מ"י אסור לבטל מ"י.

מהא דאמרין מאי קמ"ל, ומפרשין דקמ"ל שריותא דאחד מייבם ולא גזרינן דילמא מייבם ברישא, מבואר דהאיסור ידוע ולא איצטריך לאשמועינן, ולמ"ד יש זיקה ניהא דממתני' דארבעה אחין שמעינן לה, ופשיטא לן דלכתחלה אף בספק אסור, ולמ"ד אין זיקה אם מיייר באופן שקונה אותה ומפקיע מצות יבמין, י"ל דהכא נמי פשיטא לן לאיסור ממתני' דארבעה אחין.

שם תוד"ה קידושין, פי' דע"י קידושין קא מפסדה צ"ל מיתסרה, וכ"ה בתו' הרא"ש, (שו"ר במהדו"ב הגיה קא מפסלא).

שם שנים שקידשו כו' ש"מ קדושין כו', הא דהדר דייקנין מסיפא אע"ג דכבר שמענו מרישא דמייירי בהוכרו ולבסוף נתערבו, היינו משום דדוחק לומר שאירע לשנים שנתערבו נשותיהם, ולכן מיושב טפי לומר שקידשו בתערובת, ומשני דמייירי שקידשו באותו מעמד את שתיהן, ועי"ז נתערבו.

שם דיקא נמי דקתני ואין יודע כו', לכאורה בסיפא אם מייירי בנתערבו מעיקרא הול"ל ואין ידוע איזו לזה ואיזו לזה, ולא הו"ל להזכיר כלל זה אינו יודע, כיון שיש חסרון ידיעה משותף לשניהם, וא"כ תיקשי לאביי כמשה"ק תו' ולא מהני מה שתירצו דמשמע הכי ומשמע הכי, וי"ל דאגב דקאמר בסיפא זה נותן כו' קתני נמי רישא זה אינו יודע.

שם מהו דתימא ליגזור תרי אטו חד קמ"ל, הומ"ל דילמא מייבם והדר חליץ והכא חמיר טפי משום דפגע ביבמה לשוק, וגם הומ"ל דילמא מייבם בלא חליצה דאח דשני, אלא דמסיפא שמעינן לה, וכמ"ש רש"י דהתם יש לחוש יותר,

מאי רבותא דארבעה הרי ה"ה תלתא, וכ"ת אה"נ, חדא דתנינא לה להלן, ועוד דראוי שלא להוסיף באחין בלא תועלת, ובתו' כתבו דתלתא הוי רבותא טפי, וזה ק"ק כיון דאפשר בחליצה ולחליצה הם ראויות, וצ"ל דמ"מ היה מקום לחשבן בזיקה קלושה קצת והיינו רבותא, אבל לפמשנ"ת דתלתא נמי תנינא בהדיא, א"כ הקושיא דמשנה שא"צ היא, ואם יש רבותא בג' וכד' נחא דתני תרווייהו וכדמשני, וא"כ מאי פריך.

שם א"ה חמשה נמי, פי' בשלמא אם הטעם משום זיקה אין חידוש יותר בחמשה מבארבעה דתרי כמאה, אבל ברבותא דשמא ימות הו"ל לאשמועינן אפי' חמשה, ומשני דבאמת לא חיישינן למיתה דתרי.

כ"ז ב' אר"ה א"ר ב' אחיות יבמות כו' בפלוגתא דרב ור' יוחנן, ע"ס הגמ'

(ד) כ"ז ב' אר"ה א"ר שתי אחיות כו' חלץ לראשונה הותרה כו', יעוי' בתו' שכתבו דקמ"ל דצרתה נמי מותרת, ויש לעי' א"כ עיקר החידוש חסר שלא רמז שהותר כל הבית [נותדע דברמב"ן גרס אבל צרתה לא, וש"מ דסתמות לשון זה אינו כולל צרתה], ועוד דמאי שייטיה דחידוש זה כאן לומר דאם אין זיקה א"צ לחזור, וביותר קשה אם נימא דרב אמר דבריו גם למ"ד יש זיקה כפשטות הגמ', עי' להלן בזה, וא"כ באמת צרתה אסורה, ולפי' ר"ח י"ל שבא לרמוז בזה שדבריו למ"ד אין זיקה, אבל עדיין כ"ז חסר מן הספר, ולכאורה י"ל דה"ק דוקא חלץ הותרה אבל ייבם אפי' בדיעבד לא הותרה, ואפ"ה אם חזרה והותרה מותרת, ולא הויא כנאסרה דאוריתא, אבל למ"ד דאם קדמו וכנסו יקיימו, פשיטא דלא נאסרה, שאין דין נאסרה כשהאיסור רק לכתחלה.

ועוד נראה דקמ"ל דאפי' קדם וחלץ לשני' לא הותרה הראשונה להתייבם, ואמנם ביבם אחד אין נפ"מ בזה דבלא"ה אסורה משום אחות חלוצתו, מ"מ נלמד מזה שלא הותרה הראשונה

כסדר הזה ובסיפא קתני דבכהנים אסור, שו"ר בקרן אורה דמפרש הירושלמי אבבא קמייתא דאחד שקידש ויש לו שני אחין וקדמו וכנסו וקמ"ל שהבא על אחות זקוקתו לא פסלה מן הכהונה, עי"ש, והרמב"ם העתיק דברי הגמ' על מציעתא דלזה אחד ולזה שנים, ובאמת דינם שוה, והקדים ברישא וה"ה בסיפא.

כ"ו א' ש"מ יש זיקה כו' בגמ' ובתו'

(ג) כ"ו א' ש"מ יש זיקה, ולכן אסור לייבם ברישא דפגע באחות זקוקתו, ולחלוץ חד ולייבם אידך, הרי כבר נאסרה קודם שחלץ, ואמנם לרב כ"ז ב' יכול לייבם השני, ולר' יוחנן דוקא בחלץ לשני' מייבם לראשונה, ואחיות איני יודע מי שנאן, וכדלקמן כ"ז ב'.

שם דאי אין זיקה מכדי הני מתרי בתי קאתיין כו', אפשר שנקטו לשון זה כלפי מתני' דלעיל כ"ג ב' דאתיין תרווייהו מחד ביתא בספק שלא אמרו ע"ז בגמ' ש"מ יש זיקה, דבזה מובן שאין לייבם חדא, דילמא מפקיע זיקה דאידך, אפי' בתרי אחי דשמא אין זו יבמתו, ואין ביאתה מצוה, אבל כאן שיש שתי מצוות ייבום, אין ראוי לחוש מלייבם חדא, ואחיו ייבם את השני, ועמש"כ לעיל [ס"ג סק"ה] מדברי אאמור"ר שליט"א ע"ד התו' י"ח א'.

שם דילמא אדמייבם חד מיית אידך, הדבר מחודש לחוש כולי האי ולבטל מצות ייבום למ"ד מצות ייבום קודמת, וצ"ל דמאורע שאני, ועיקר הדברים שאין לעשות מצוה באחד על חשבון אחיו, דהני דכשעוסק בטובת עצמו אינו חייב לחוש כ"כ שמא ימות, אבל כשעוסק לשם מצוה שפיר מורינן ליה שזוהי הדרך היותר בטוחה לקיים המצות.

שם א"ה תלתא נמי, יש לדקדק למה הקשו בלשון זו, הרי גם תלתא שנינו במתני' דלקמן כ"ח ב', והול"ל א"ה היינו מתני' דתלתא ותנינא חדא זימנא, ועכ"פ צ"ל שזוהי כונת הגמ' א"ה

בסברא, אלא בדין זיקה הוא דפליגי, וגם מדפרכינן ורב לית ליה האי סברא, משמע דהכא פליגי אסברא דר"י, ולא משום דס"ל דבעלמא אין זיקה, ועו"ק מ"ט לא נקט רב מילתיה באשה ובתה דלמ"ד אין זיקה, ועו"ק מ"ט לא נקט רב מילתיה באשה ובתה דלמ"ד אין זיקה מותרת לאחר מיתה כדלעיל י"ז ב', ומדנקט בשתי אחיות משמע דנקט אופן שמותרת גם למ"ד יש זיקה, וכ"מ ברמב"ן ורשב"א וריטב"א דהא דרב אתיא אף למ"ד יש זיקה.

והא דלא אמרינן דכעין דאורייתא תקון היינו מפני שסו"ס זקוקה לחליצה וניכר דלאו דאורייתא היא, ולכן דיינינן לה כחייבי לאוין ועשה שחזרה והותרה דשפיר מתייבמת אע"פ שהיתה אסורה בשעת נפילה להתייבם, וכמ"ש מרן זללה"ה במכתב נדפס ב' א' דכה"ג שנצטרע לאחר נפילה לצד דמותר באלמנה חוזר וניתר גם בייבום, דזיקה לחליצה זיקה גמורה היא ואין כאן נאסרה, ואף ר' יוחנן מודה בזה, ורק באיסור אחות אשה בזיקה, ס"ל דיש לאסרה כדין אחות אשה.

והנה לקמן מ"א א' מבואר דלר"א אפי' בזיקה דרבנן הותרה ונאסרה וחזרה והותרה אסורה, ולכאורה מוכח מזה דלא כרב דהא חזינן דכעין דאורייתא תקון, ור"א סבר כשמואל ור"א שם, ונראה דמודה רב דלר"א שאין אופן שנאסרה וחוזרת להיתירה, לדידיה גם בדרבנן אין להתיר, ורק אם מצינו בדאורייתא נאסרה שחוזרת להיתירה, ס"ל לרב דנאסרה דרבנן אפי' בשעת נפילה חוזרת להיתירה, ולפ"ז נחא דהזכיר רב הא דהותרה ונאסרה וחזרה והותרה מותרת, לומר דכיון דאשכחן בדאורייתא נאסרה שחוזרת להיתירה, יש להתיר בדרבנן בכל גונא, מיהו אפשר דרב סבר דר"א ג"כ מודה מדאורייתא דשריא, ומ"מ השווה גזירתו בכל שנאסרה שעה אחת, ע"י לעיל ס"ג סק בזה, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ז סק"א שכתב דמכאן ראי' לפי ר"ח דרב מודה דלמ"ד יש זיקה אסורה, דאל"כ מ"ט דר"א דאסר, הרי בדרבנן גם בנאסרה בשעת נפילה שרי רב, ולמש"כ דמודה רב אליבא דר"אניחא.

כלל בחליצת השני', ונפ"מ בשני יבמין וכמ"ש תו' דמשום ביטול מצות יבמין גזרינן דאפי' קדם וחליץ לשניה, מ"מ הראשונה אסורה.

שו"ר ברמב"ן דגרס הותרה [היא] אבל לא צרתה, ומפרש דאתיא כמ"ד יש זיקה, וזה לפי גרסתו אבל צרתה לא, אבל לגרסא דידן אתיא שפיר ככו"ע, וסתם דבריו דהיא ודאי הותרה, ודין צרתה תלוי בפלוגתא דיש זיקה או אין זיקה.

שם ואצ"ל מתה שני' שמותר בראשונה משום דהויא יבמה כו', יש לעי' למה האריך בנתינת טעם לדינא דסיפא, הרי לפי רב אין כאן נאסרה כלל, והו"ל לפרושי טעמא דרישא, ודינא דאצ"ל ממילא נחא, ולכאורה יש לדקדק מזה כמ"ש תו' דבחליץ לשני' אסור בראשונה ולא מהני לזה טעמא דחזרה והותרה, כיון שהאיסור משום גזירה דילמא מייבם ברישא, ואמנם ביבם אחד אין נפ"מ בזה מ"מ נלמד מזה לשני יבמין דדוקא מתה מותרת, שוב נראה לדקדק מזה דמודה רב דלר"א דכל שנאסרה שעה אחת אסורה לעולם, ה"ה דהכא אסורה, ע"י להלן.

שם ור"י אמר מתה שני' מותר בראשונה, יש לעי' פשיטא דהא אפי' באחות אשה דאורייתא מותרת למאי דקיי"ל כרב ור"ח מ"א א', וי"ל דהכא אידיחא מהאי ביתא ובדאורייתא כה"ג אינה חוזרת לזיקתה, וקמ"ל דלא עשאוה כנאסרה דאורייתא, אע"פ שלענין נאסרה בשעת נפילה עשאוה כדאורייתא, והטעם משום דסו"ס זקוקה לחליצה ובכה"ג מינכר בדרבנן הוא וליכא למיגזר אטו היכא דאידיחא.

שם אבל הכא זיקה דרבנן היא, פי' תו' בשם ר"ח דרב לטעמיה דאין זיקה, וקשה דא"כ הו"ל אבל הכא גזירה בעלמא היא ומ"ט קאמר זיקה דרבנן היא, ועו"ק כיון דקושטא הוא דזיקה דרבנן היא אף למ"ד יש זיקה, א"כ מפורש בגמ' דגם למ"ד יש זיקה מותרת, ועו"ק דא"כ רב ורבי יוחנן פליגי אם יש זיקה או אין זיקה, ולשון הגמ' לא משמע כלל דבאמת לא פליגי בדין מתה ראשונה

שם איתיביה ריב"ח לר"י כו' א"י מי שנאן

(ה) שם איתיביה ריב"ח לר"י כו', בירושלמי מפורש הקושיא דכיון דאר"י דרבנן פליגי אר"א וס"ל בעלמא דחזרה והותרה מותרת, א"כ מ"ט דמתני', וא"ל איני יודע טעם אחיות מה הן, ור"ל דאם תנא דמתני' סבר כרבנן דר"א, לא ידעינן מאיזה טעם אסר להו, ואמרו שם דס"ד דרק מראשונה קשיא ליה לר"י, ואר"י דגם משני' קשיא ליה דכיון שפקעה זיקה אינה בדין נאסרה.

ולפ"ז מ"ש אחיות איני יודע מי שנאן, מתפרש שאינו יודע טעם למשנה זו, כיון דפשיטא ליה דלא אתיא כר"א, וזה כפרש"י דזו אינה משנה, וכ"מ ברמב"ן ורשב"א וריטב"א דנהי דאמרינן משבשתא על בבא דרישא, אבל כולי האי לא משבשינן גם בבא דסיפא דהיתה אחת מהן אסורה על האחד כו', וכן מוכח מהא דהדר פרכינן בגמ' ומשני ר"פ, ואם איתא דתנא דרישא כר"א מאי קושיא אם גם בסיפא סבר הכי, והא דלא מפרש דהאי תנא ס"ל כותיה דר"א בחדא ופליג עליה בחדא, היינו משום דלא אשכחן מאן דסבר כר"א בדין נאסרה שעה אחת, ולא מסתבר שישנה רבי סתמא כר"א ולא היינו ר"א גופיה כמבואר בסיפא, וכיון דרישא רבנן לא ידעינן מ"ט קאסרי, וכונתו לומר דלית הלכתא כמתני'.

ואאמו"ר שליט"א כתב דאפשר לפרש כפשוטו דאינו יודע מי הוא התנא שסובר כר"א, ולא דמשבשתא היא אלא דע"כ איכא עוד תנא דסבר כר"א ולא ידעינן מאן הוא, ולשון הגמ' דמהדרינן בכולהו אוקימתי [וכן מדמקשינן ומשנינן מסיפא וכמש"כ לעיל], משמע דמשבש לה ולא דחסר לו ידיעה על שם התנא, והטעם משום דפשיטא ליה דר"א יחידאה הוא, ותנא דמתני' סבר כרבנן ואפ"ה אסר כאן, [מיהו נקט לשון איני יודע, כיון דמשכח"ל כריה"ג או כר"א או דאיכא מאן דגזר שמא ימות, ומ"מ כונתו דלדינא ליתא למתני'], ואפשר דכונתו לרמוז דהאי תנא סבר כשמואל ורב אסי דסברי דאפי' לרבנן

נאסרה לאחר נפילה אסורה לעולם, וע"ז אמר דזו אינה משנה, ובתו' כ"ד א' ג"כ כתבו דהאי תנא ס"ל דאינה חוזרת להיתירה, ולא פירשו דהאי תנא גזר דילמא מייבם ברישא ואסר בדיעבד, שוב שמעתי מאאמו"ר שליט"א דכונתו להקשות למה אמר ר"י דמשבשתא היא כיון שהדין אמת לר"א, טפי הול"ל דע"כ איכא עוד תנא דסבר כר"א, ולא דלמימרא דלקושטא דמילתא כונת ר"י שחסר לו ידיעת שם התנא בלבד, ובזה י"ל דה"ק איני יודע מי שנאן אליבא דרבנן, דכיון דפליגי אדר"א ודאי משבשתא היא, וכ"מ בירושלמי.

שם תוד"ה איתיביה, ומיהו נראה לר"י כו', לכאורה בגמ' י"ז ב' מבואר דלרב אסור לבטל מצות יבמין גם בתרי אחין, שלא התירו באמה אלא לאחר שמתה יבמתו, וכיון דמפורש דחייש למיתה, ובגמ' בסמוך מבואר דאם גזירה שמא ימות ניהא מתני' משום דאסור לבטל מצות יבמין, א"כ אין מקום לפרש בדעת רב בע"א, וכן פ' הרמב"ן והרשב"א, וכן מוכח בסיפא דמתני' וכמ"ש מהרש"א כ"ח א' בתוד"ה הך, וכן הוכיחו משם הרמב"ן והרשב"א, (ועתוד"ה ולימא פ' אחר בשם ר"י).

ומ"ש תו' דבמת לא גזרינן משום דליכא אלא אח אחד ולא אתי לבטל מצות יבמין להדיא, לכאורה במתה דלא תלוי במעשה ידיה לא גזרינן אפי' בתרי אחין, אלא לרווחא דמילתא כתבו כן.

כ"ח א' ולימא ל' גזירה שמא ימות כו' ברש"י ותו' פסק הרי"ף ולענין הלכה.

(ו) כ"ח א' ולימא ליה גזירה שמא ימות ואסור לבטל מצות יבמין, הדבר סתום בגמ' מ"ש למ"ד יש זיקה דלא גזרינן בדיעבד אם חלץ לשני' שיהא אסור בראשונה, ולמ"ד אין זיקה גזרינן, וביארו רש"י ותו' דלמ"ד יש זיקה לא גזרינן דילמא מייבם ברישא כיון שידוע איסור זיקה כאחות אשתו, אבל למ"ד אין זיקה יבוא לטעות בחשש איסור לבטל מצות יבמין וייבמו תחלה, וגם חשש מיתה לא קים להו לאינשי.

ובאמת יש מקום לומר דר"י דוקא במתה התייר ולא בחלץ תחלה, ואמנם אמר א"י מי שנאן, אבל לא חלק לדינא אמתני, דודאי קיימא להלכה וכדתנן בבבירתא הכי, ור"פ משני לה דלדעתיה דר"י נמי ניחא סיפא דמתני, וייתישב בזה פסק הרי"ף שהעתיק מתני' דלא דחינן לה מהלכתא גם לדעת ר' יוחנן, ועי' להלן.

ולענין הלכה סתם בשו"ע סי' קע"ה ס"א דבחלץ לשני' הראשונה מותרת, ופסק כאוקימתא דר"פ דבנפלה הך דאינה חמותו ברישא אסורה, אבל בנפלה חמותו ברישא מותרת, והזכירו דוקא חלץ וכתב הב"ש סק"ד דמסוגית הגמ' נראה דה"ה ייבם השני' תחלה אלא שהפוסקים כ' חלץ משמע דבייבם באיסור אסורה, והב"מ כתב דה"ה ייבם ונקטו חלץ שהוא היתר, אבל לא מצינו שהחמירו על הראשונה בעבר איסורא בשני', והביא שכ"נ מדברי הרשב"א כ"ח א' ד"ה א"ה שכתב דבידעינן הי נפול ברישא וכנס הראשון את הראשונה והשני את השני' מוציאין אף מהשני, ומבואר מזה דבכנס הראשון את השני' תחלה אין מוציאין את הראשונה מן השני, מיהו בדיעבד גם הב"ש מודה דאין מוציאין כמש"ש בהדיא, וכדאמרינן בהדיא בגמ' שם שבאינו ידוע וכנסו שניהם לא יוציא השני, וכלפי זה כתב הרשב"א דבביאת איסור יוציא, ואין הוכחה מדבריו דלכתחלה יכנס, אבל בלא ראי' אין לחלק ביניהם, שו"ר בתורע"א שהעתיק דברי הב"ש.

וכעת ראיתי במלחמות סו"פ האשה רבה שכתב דדעת הרי"ף לפסוק כמתני' דחיישינן למיתה וגם חיישינן דילמא מייבם וחדר חליץ אפי' למ"ד יש זיקה, וס"ל דלא קיי"ל כר' יוחנן, [ועי' חידושי ר"א מן ההר הנדמ"ח שהביא כע"ז, וכתב שזה תלמוד חדש שהוא חולק עם תלמודינו], ועי"ש שסייע הא דחיישינן למיתה.

וכ"ז ממה שהשיבו ר"י אחיות א"י מי שנאן, ומבואר דס"ל לדינא דבחלץ תחלה לשני' הראשונה מתייבמת, וש"מ דלא גזר, אבל ממה שאמר דמתה שני' מותר בראשונה, אין ראי' לחלץ לשני', וכמ"ש תו' אליבא דרב דמיתה שאני, וכן פרש"י כאן, ולפ"ז אפשר דאי הוה סבר ר"י דחיישינן למיתה הי' מוכיח ממתני' דגזרינן שמא ייבם תחלה, ואפי' למ"ד יש זיקה דחיישינן נמי לביטול מצות יבמין, דעיקר מאי דקשיא ליה במתני' הוא מה שאוסר התנא בהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, אבל לא קשיא ליה אם יסבור התנא דגזרינן גם למ"ד יש זיקה, ואמנם משום זיקה לחוד ס"ל דלא חיישינן, אבל ביטול מצות יבמין י"ל דחמיר טפי, ואולי רק בצירוף איסור זיקה, [דביטול מצות יבמין יש בו הפסד לדאורייתא, ואיסור זיקה כולו דרבנן], ולפ"ז ניחא שלא הזכירו בגמ' דלימא ליה דמתני' כמ"ד אין זיקה.

ובזה מיושב פסק הרי"ף לפמש"פ הרשב"א דס"ל דחיישינן לביטול מצות יבמין אף למ"ד יש זיקה, ולכאורה זה דלא כפרש"י ותו' והרמב"ן דמוכח בשמעתין דלמ"ד יש זיקה אין לגזור שמא ייבם תחלה [וכעת ראיתי בתשובת הרשב"א ח"א סי' אלף קצ"ה שנשאל ע"ז, והשיב דאינה קושיא של כלום דודאי דחיישינן שיטעו לייבם תחלה גם כשיש בייבום איסור חמור, וכנראה לא הבין שכונת השואל לקושיא זו], ולפמשנ"ת י"ל דאם הי' ר"י מודה דגזרינן שמא ימות הי' מוכיח ממתני' דחיישינן לביטול מצות יבמין אף למ"ד יש זיקה, אבל כיון דבלא"ה לא ניחא מתני', ס"ל להשוות חלץ תחלה לשני' למתה שני', וניחא בזה שלא הזכירו בגמ' החילוק שכתבו דקים להו לאינשי דיש זיקה ולא יטעו לייבם תחלה, וגם בסברא החילוק מחודש, דודאי לא קים להו לאינשי אם יש זיקה או לא, אלא דאחר שהנהיגו חכמים איסור קרובות משום זיקה, ידעו להזהר גם כאן, אבל מ"מ הדבר מחודש לסתום כן.

שם ולימא ל' גזירה דילמא קדים כו', האם דיחויא הוא או דלקושטא דמילתא גזרינן לבתחילה.

ז) שם ולימא ליה דילמא קדים וחליץ לראשונה ברישא כו', יעוי' בתו' שביארו למה יש לגזור לבתחלה ואין לגזור דיעבד, ולכאורה אין להוכיח מזה דלקושטא דמילתא לא מורינן להו לחלוץ לאחרונה תחלה, שלא נאמרו הדברים אלא ליישב המשנה דנימא שזהו הטעם של משנתינו, אבל לבתר דמסקינן דליכא לשנויי הכי, אין מקור לקיים גזירה זו למסקנא, שהרי ריב"ח הקשה לר"י ואמאי ליקן חד מינייהו לחלוץ כו' ומשמע דלכתחלה נמי שפיר דמי, ולא מצאנו מי שחלק עליו בזה, אבל הכ"מ כ"כ בדעת הרמב"ם פ"ז ה"ד שכתב תחלה דשתיהן חולצות ולא מתייבמות ואח"כ כתב שאם קדם אחד מן האחין וחליץ לאחרונה כו' ש"מ דרק בדיעבד הדין כן, וציין לדברי התו' הנ"ל, ולכאורה קשה להגדיר ד"ז כדיעבד, דודאי אף לכתחלה רשאי לחלוץ לאחרונה, וממילא תותר הראשונה, אלא שאין ב"ד מורין להם הנהגה זו כדי לייבם הראשונה, ומדברי הרמב"ם אין הכרע כיון שדבריו מתפרשים תחלה גם ביבם אחד, והב"ש סי' קע"ה סק"ב כתב שכ"מ בש"ס, ועוד העיר שם שגם באחד מהן אסורה על האחד איסור ערוה כתבו לשון דיעבד, וזה מותר לכתחלה כמ"ש וליקו כו', וכתב דל"ד זל"ז, ולמ"ש"כ הוכיח סופן על תחלתן דאע"פ שנקטו לשון דיעבד ה"ה לכתחלה, שהרי גם ברישא קאמר ריב"ח לשון זה וליקו כו'.

שו"ר ברשב"א בסמוך בההיא דליקום חתן ולייבם כו' שכ"כ דלקושטא דמילתא לא מחדשינן גזירה זו, ואפי' לכתחלה יכול לחלוץ לשני' ולייבם לראשונה ועי"ש מ"ש בדעת הרי"ף, והריטב"א כתב לחלק כמ"ש הרשב"א בדעת הרי"ף דבחליצה יש לחוש טפי דקדים וחליץ לראשונה וסבור דשריא עי"ש, א"נ דאסור בשתייהן לגמרי משמע ואפי' בדיעבד, ונראה דאין להוכיח מדבריו דלקושטא דמילתא אסור

לכתחלה, אלא דס"ל דהו"ל לגמ' לשנויי מטעם גזירה, ולא לאוקומה בדנפלה שאינה חמותו ברישא, אבל לפי האמת אין לנו מקור לחדש גזירה בזה, דכיון דבחליץ לאחרונה הותרה ראשונה לכו"ע, אין לקבוע שלא לומר להם ד"ז מעיקרא, שהרי גם כשהורינו להם לחלוץ לשתיהן וקדם וחליץ לאחרונה הרי הראשונה הותרה, ולא כלל הוא למי יחלוץ תחלה.

מיהו בפסקי הרי"ז הנדמ"ח כתוב דכשבאין להמלך בב"ד מורינן להו לחלוץ לשתיהן שמא יקדימו לחלוץ לראשונה ולייבם לשני', אבל אם חלצו לשני' הראשונה מותרת, ובשם או"ז ראיתי מובא דלכתחלה ג"כ מותר לחלוץ לשני' ולייבם לראשונה, ועי' חידושי ר"א מן ההר בשם הרמ"ה ובדעת הרי"ף והרמב"ם, ועי' תו' חד מקמאי הנדפס בגמ', שכתב בדעת הרי"ף דלכתחילה אסור.

כתב הרמב"ם פ"ז ה"ה ואם קדמו וכנסו כל אחד אחת מן האחיות מוציאים אותן מהן, וכ"ה בשו"ע שם ס"ג, והלשון סתום דהו"ל לפרושי דוקא בקדם וייבם את הראשונה, וע"כ שבקיה דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה דמיירי בייבם ראשון לראשונה, ולפ"ז מ"ש המ"מ דה"ה באינו ידוע אם קדמו וכנסו יוציאו, ר"ל מי שכנס ראשון, ואמנם עדיין קשה שהרי כאן רק אחד יוציא והו"ל להמ"מ לפרש, אבל מ"מ עיקר הקושיא היא על סתמות הרמב"ם שלא פירש דיוציאו היינו אם קדם וייבם את הראשונה וכמ"ש הרשב"א, וכבר העירו בדברי המ"מ הב"ח והב"ש, שו"ר בתוי"ט שהקשה גם על סתמות דברי הרמב"ם, ואם נחלק בין חליצה לייבום וכמ"ש לעיל סק"ו בשם הב"ש ממשמעות הפוסקים ניחא דברי הרמב"ם, דרק בספק התירו בגמ' גם בייבום, מיהו הב"ש כתב דבכנס אין מוציאים מידו, והכי מסתברא דלא קיל ספק ראשונה מודאי ראשונה, ואמרו בגמ' דאין מוציאים, שו"ר באו"ש קונטרס זיקה אות ל' שכתב דהויא ביאה פסולה, אבל בספק לא הויא ביאה פסולה כיון שאם יחלוץ לאחת יהא מותר בשני',

בכל האופנים אם קדם וכנס את הראשונה שתיהן אסורות, לכן שפיר סתם התנא ולא נחית לבאר דין הותרה ונאסרה כו', אבל אין כונתו להתנא שנה משנתו רק באופנים רחוקים אלו.

כתב הרמב"ן דמכאן מוכח דזיקה דרבנן, דאי היא דאוריתא לא היתה פוקעת זיקת אחיו בביאתו של זה, כיון שאין קידושיו תופסין לגמרי, כיון שכבר קנה במקצת את אחותה, והחלק שנשאר בלא תפיסת קדושתו, עדיין לא נפקע זיקתו מאחיו השני, [ואפי' נמא דזיקת הראשונה קודמת ומונעת זיקת השני' מלתפוס, הרי כאן עיקר ההיתר של השני הוא מפני שהראשון ייבם את השני', הרי דייבומי את השני' מפקיע זיקת אחיו ממנה, וש"מ שקנאה לגמרי], ולכאורה ה' נראה דמכאן נמי מוכח שא"צ חליצה מדאוריתא דהיינו שאחותה פטורה לגמרי, דאם עדיין זקוקה לחליצתו א"כ איך הם מותרים, ויש לדחות דהייבום של כל אחד מפקיע הזיקה מאחיו השני לגמרי כלמפרע, אבל בלא ייבום או חליצה לא פקעה זיקתה לגמרי ועדיין זקוקה לשניהם קצת.

כ"ח ב' סד"א משום מצוה עבוד רבנן קמ"ל, מכאן הוכיחו הרמב"ן והרשב"א כ"ז ב' דזיקה דרבנן היא, דאם יש כאן צד ערוה דאוריתא, איך יתירו רבנן ד"ז משום מצות ייבום, וביאור הגמ' דכיון דמינכר לאינשי שזו אינה עומדת להתייבם, לא מיחזי להו כאחות זקוקתו, ואמנם בלא טעמא דמצוה לא ה' ס"ד שיחלקו רבנן בזה, אבל עיקר יסוד החילוק הוא בגלל שאינה נראית כזקוקתו, והי' מקום להשוות דרבנן לדרבנן, דזיקה דרבנן ואיסור מצוה ואיסור קדושה לענין ייבום דרבנן, ומשו"ה איצטריך בסמוך למעוטי זו היא כו' כיון דבאמת יש מקום לחלק כן, אבל בדר"ש לקמן כ"ט א' פרכינן והאר"ש כו' בדאוריתא ודאי לא יתכן לחלק כן, אפי' באלמנה לכה"ג.

ויש לעי' למאי דמוקמינן י"ח א' מתני' גם כר"מ והאיסור משום ביטול מצות יבמין, מאי

[וק"ק דהיינו דוקא בדיעבד שאם כנס לא יוציא וצ"ל דמ"מ לא נאסרה לגמרי], ולע"כ בסוגיא דביאה פסולה, ומרן זללה"ה כתב דמהא דשרינן בספק מוכח דלא היא ביאה פסולה.

שם ר"י למיתה לא חייש

(ח) שם ר"י למיתה לא חייש, יש לעי' הא ר"ש נמי ס"ל אין זיקה וכמ"ש תו' בתירוץ קמא י"ט ב' ד"ה ר"ש, ובסמוך מבואר בברייתא דרש"א יקיימו, אבל מודה הוא דלכתחלה חולצות ולא מתייבמות, וע"כ משום דחייש למיתה, ולעיל י"ח א' אמרו כן בגמ' אליבא דר"מ, ובזה מצי פליג ר' יוחנן ולומר דסתם מתני' דלא כר"מ, אבל מדר"ש קשיא, [מיהו למאי דקי"ל יש זיקה אית לן לפרושי נמי מתני' דיש זיקה, הואיל ותנן בבחירתא הכי, ואם אתיא רק כמ"ד אין זיקה יש להוכיח מזה דקי"ל אין זיקה, אלא דר' יוחנן סבר שגם בבחירתא א"י מי שנאן], ואפשר דמודה ר"י דאיכא תנא דחייש למיתה לכתחלה, אבל לומר שבדיעבד ג"כ יוציאו מה"ט לא מסתבר ליה כלל, ולכן מתני' דקתני יוציאו לא מיתוקמא ליה בהכי, ולפ"ז ל"ק מר"י דיומא דהתם לכתחלה ס"ל דמתקינין לו.

ולפי מה שביאר רב אשי י"ט א' דברי ר"ש כריה"ג בנפלו בב"א, י"ל דר"י נמי מפרש דר"ש שנה ד"ז דחולצות בנפלו בב"א, מיהו למסקנא איתותב ר' אושעיא ואין מקור לחדש כן, מ"מ כיון דאליבא דר"ש הוא ולא סתם מתני', יתכן לומר דר"י מוקים לה הכי, א"נ י"ל דלר"ש מיירי בדלא ידעינן הי נפול ברישא, ובכה"ג אמר דחולצות ובקדמו וכנסו הרי ס"ל דיקיימו, אבל משמע דבכה"ג פליגי רבנן עליה.

שם ונימא להו דנפול בב"א כו'.

כ"ח ב' סד"א משום מצוה כו'.

(ט) שם ונימא להו דנפול בב"א כו' ולימא ליה דלא ידעינן הי נפול כו', פ' דנימא שלכך סתם התנא ולא ביאר דיש אופנים שהראשונה מותרת, כיון דאיכא גונא ששתיהן אסורות ויוציאו, וגם

כ"ג ב' תוד"ה קדמו

יא (א) כ"ג ב' תוד"ה קדמו, אור"י דדוקא משום דשמא לא פגע כו', בגונא דמתני' יש תלתא למעליותא, א' דשמא לא עבר איסור, ב' דמכאן ולהבא היתר גמור הוא בודאי, ג' דאפשר שקיים מצוה ואיתרמיא ליה זקוקתו, ולעומת זה לקמן כ"ח א' בדלא ידעינן הי נפול, א' בתחלה ודאי עבר איסור, ב' מכאן ולהבא הוי ספק נאסרה מעיקרא ספק הותרה ואח"כ נאסרה והותרה, ג' אמנם מדאורייתא ודאי קיים מצוה, אבל לא שר ליה רבנן לקיים מצותו בייבום, משא"כ במתני' דלצד שקיים המצוה הרי היא כתיקונה, ועוד דכאן האסורה היא אשה דעלמא ואין לקבוע בה הלכות על העתיד בגלל העבר, משא"כ במצות ייבום שאינו בדין להתיר מי שנאסרה בגלל שעבר וכנס, כיון שביאה ראשונה קובעת ההיתר של ההמשך, משא"כ אשה דעלמא שאין להמשך קשר עם העבירה שעבר, וזו כונת רש"י בשמעתין דאיסורא דעבד עבד, וזהו מ"ש מרן זללה"ה סי' קכ"ז סק"ו דמה"ט לא הוכיחו תו' דבריהם מהא דראשון יוציא, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א שכתב גם חילוק הנ"ל בדבדלא ידעינן הי נפול, עדיין היא בספק איסור.

בתו' הרא"ש מבואר דדייקי לה מ"ש בגמ' הכא כל חד וחד אימור ידידה קא מתרמיא ליה, וכ"ה ברא"ש, אבל לפי' תו' דהקושיא למה אין אחד חולץ ואחד מייבם במתני' דד' אחין, אין ראי' דהכא בודאי אחות זקוקתו יוציא, כשבא לכלל היתר גמור לבסוף, וכמש"כ לעיל החילוקים, וכ"כ בבהגר"א סי' קע"ו סק"ב דלרש"י החילוק מפורש בגמ', והתו' הוצרכו לזה לשיטתם שקושיית הגמ' מ"ש ארישא וכמש"כ, מיהו אכתי יש חילוקים שכתבנו.

שם בא"ד אע"ג דגבי שומרת יבם כו', בפשוטו ל"ד כלל דין מקדש נכרית דעלמא לדיני ייבום, דלהפקיע קידושין דעלמא לא אשכחן דמחייבי רבנן בתורת קנס, אבל להוציא כשכנס

צריכותא איכא, הרי משום ביטול מצות יבמין אמרינן שיחלצו שתיהן, ואיך שייך לומר דחייבי לאוין שזקוקות לחליצה אין בהם משום ביטול מצות יבמין, ולפמשנ"ת לעיל סק"ג דהא דחיישינן למיתה אע"פ שהחשש רחוק, היינו מפני שאין לבכר אח אחד על השני ולקיים מצותו של אחד על חשבון אחיו אפי' בצד רחוק, וכמו שבלא מצוה אין להכניס עצמו בחשש ביטול מצות יבמין, ה"ה דבמצות אח אחר לא מהני להפסיד לאח הזה, לפ"ז י"ל דבחייבי לאוין שזיקתו של האח הזה קלושה ס"ד דאין עוול כשמכניס עצמו לחשש ביטול מצות יבמין ידידה, דסו"ס יש יתרון לאחיו השני ומצותו קודמת, וכן בהמשך המשנה צ"ל דכיון דלא קים להו לאינשי איסור ביטול מצות יבמין ס"ד למיגזור היכא דליכא שני דקא מוכח.

**כ"ח א' תניא רא"א כו' משמע שא"צ חליצה
דלא חשיבא ביאה פסולה**

י (א) כ"ח א' תניא רא"א בש"א יקיימו ובה"א יוציאו רש"א יקיימו כו', פשוט דהדברים דלא נחלקו אלא אם יקיימו או יוציאו בגט, אבל לכו"ע א"צ חליצה, ואפי' לר"א דנאסרה שעה אחת אסורה לעולם לא החמירו להצריכן חליצה, וכן הוכיח מרן זללה"ה בסי' קל"ד סק"ד מהא דאמרינן בדלא ידעינן הי נפול ברישא שהשני יקיים, ואם עדיין הראשונה צריכה חליצה א"כ עדיין היא אחות זקוקתו, [וכונתו ז"ל להוכיח דבייבום דחד כבר פקעה זיקתו מאחותה וזיקת אחיו מזו, אף קודם שכנס אחיו], וכ"מ מצריכותות דעבדינן בסמוך דס"ד משום מצוה שרי רבנן, וכיון דס"ד להתיר לכתחלה איסור זה, כ"ש דמתפרש סתמא דבדיעבד לא הצריכו חליצה, ובודאי אין לסמוך שיתפרש כן בסתמות לשון יוציאו דר"ל בגט וחליצה, (אע"פ שיש מקום לבע"ד לומר שיוציאו מה שכנסו וישארו בדינם כקודם הכניסה), ועמש"פ מרן זללה"ה בסי' קכ"ז סק"ו בטעמא דלא חשיבא ביאה פסולה.

יבמתו באיסור לא בעינן לזה גדר קנס, אלא כיון דליכא מצות יבום מדרבנן הו"ל כיבמה האסורה לו, מיהו למ"ד יש זיקה י"ל שהיבמה כאשתו ומדרבנן כלא תפסו קידושין בנכרית, ומה"ט שייך להצריך חליצה ליבמתו, אבל למ"ד אסור לבטל מצות יבמין לא מצינו להוציא אשתו בתורת קנס בלבד.

אבל באמת גם בשמעתין הנדון על הנכרית, שאם כנס את יבמתו קיים מצותו כראוי, אבל אם כנס את אחותה שהיא נכרית ביטל מצות יבמין, ולכן דימו אותם התו', ויש לחלק דכשחכמים מורין הנהגה לחלוץ לחדא ולייבם לחדא, יש מקום לקבוע שלא יועיל לו אם קדם וכנס, דהו"ל כעבר על מצות ב"ד, עי' רא"ש בזה, אבל בנכרית דעלמא אין כאן תקנה דרבנן בסדר מצות י"בום כלום, אלא שאין לו להפקיע המצוה מעליו.

יבמתו באיסור לא בעינן לזה גדר קנס, אלא כיון דליכא מצות יבום מדרבנן הו"ל כיבמה האסורה לו, מיהו למ"ד יש זיקה י"ל שהיבמה כאשתו ומדרבנן כלא תפסו קידושין בנכרית, ומה"ט שייך להצריך חליצה ליבמתו, אבל למ"ד אסור לבטל מצות יבמין לא מצינו להוציא אשתו בתורת קנס בלבד.

אבל באמת גם בשמעתין הנדון על הנכרית, שאם כנס את יבמתו קיים מצותו כראוי, אבל אם כנס את אחותה שהיא נכרית ביטל מצות יבמין, ולכן דימו אותם התו', ויש לחלק דכשחכמים מורין הנהגה לחלוץ לחדא ולייבם לחדא, יש מקום לקבוע שלא יועיל לו אם קדם וכנס, דהו"ל כעבר על מצות ב"ד, עי' רא"ש בזה, אבל בנכרית דעלמא אין כאן תקנה דרבנן בסדר מצות י"בום כלום, אלא שאין לו להפקיע המצוה מעליו.

עיקר הדברים שחילקו בין קידש בביאה לקידש בכסף צ"ע, דכיון שאשה זו מותרת לו בכסף, אין לנו לחקור באיזה אופן עשה הקידושין, שזה כעבר איסור במאורע ואינו חלק ממצוה

לכאורה לדעת תו' שו"י שקידש את אחותה בביאה לכו"ע יוציא, אבל אכתי לרבנן דריב"ב לא עבד איסורא בביאה טפי מקידושין, ולריב"ב אין לו איסור לחזור ולקדשה בכסף, והדברים זרים, וכתב אאמו"ר שליט"א דאפשר שכונת תו' דלא שרינן ליה להמתין עד שיעשה אחיו מעשה, אלא יוציא כ"ז שלא פקעה זיקה ממנו ע"י אחיו, או שמתה היבמה.

סימן ה

בדיני חליצה פסולה

אחיו פסולה אינו נעשה שלוחו, ואע"פ שגם חליצת עצמו פסולה, מ"מ בשל עצמו הוא מתייחס לדאורייתא שהיא זקוקה לו, ובשל אחיו הוא מתייחס לדרבנן שאינה ראוי לו, אבל למ"ד אין זיקה כיון שאין היבם צריך לוותר על זכותו, אין לנו אלא מציאות החליצה וכיון שחלצה מותרת, וזהו מש"פ הראשונים ז"ל שאין כח בחליצה גרועה להוציאה מביתו של אחיו, משא"כ באין זיקה שא"צ הפקעת זכותו, [אע"פ שלענ"י לא יבנה אמרינן דשליחותיה עבד, וזה לכו"ע].

יש לעי' מ"ש חליצת צרה די"ל דאפי' למ"ד אין זיקה בעינן חליצה לכל אחת, ולא אמרינן כיון דאין זיקה וחליצתן שוה תיסגי להו בחד, ואמנם הכי ס"ל לגמ' נ"א א', אבל אכתי מ"ש שתי חליצות משני יבמין לשתי חליצות ליבמה אחת, ולכאורה עיקר החילוק דאשה שחלצה דאיתעבדי בה מעשה קשה להצריכה חליצה נוספת, שהרי כבר נעשית חלוצתו של החולץ לכמה דינים, אבל להצריך חליצה ליבמה שני, אין גריעותא כ"כ, שאין סתירה שיהיו שתייהן נשיו וחלוצותיו, עי' ירושלמי שאם חליצה קנין אין להצריך שתי חליצות משני יבמין, והיינו נמי מה"ט דחליצה של אחד מחייבת שלא יחלוץ לה אחיו, דאיתתא לבי תרי לא חזיא, אבל תרי נשי לחד גברא חזיין, (ולא דמי לחליצה כשרה וחליצה פסולה שלא היתה ראוי לחלוץ החליצה הפסולה כלל, ואינה זקוקה אלא לכשר לה).

יש גם סברא לומר דלמ"ד יש זיקה הרי נתנה תורה כח לחלוץ ולפטור רק מי שיש לו זיקה, ולכן כשקלשה זיקתו אינו ראוי לחלוץ, אבל למ"ד אין זיקה כל אח ראוי לחלוץ, וברמב"ן נ"א א' יש סברא דלמ"ד יש זיקה כל אחד מפקיע זיקתו, ולמ"ד אין זיקה הרי חליצתו מתייחסת לכח המת, כיון שאין לו זכות לעצמו, מיהו ק"ק למה לא יוכל

[א"ה במהדרו"ב סימן ז' עיקר, וזה ככתב ראשון]

כ"ו ב' חליצה פסולה כו' בביאור מ"ט דין חזזור תלוי בזיקה שם ע"ס הגמ' ובתוד"ה דנפול

(א) כ"ו ב' א"ל רבה מדקאמרת אמצעית צריכה חליצה משניהם קסברת יש זיקה כו' מבואר כאן שאם אין זיקה אין להצריך חליצה משניהם אע"פ שלכו"ע חליצה פסולה היא דהו"ל אחות חלוצתו, [וק"ק גרסת רש"י והו"ל חליצה פסולה דמשמע שבגלל יש זיקה הוא חלצ"פ, והרי גם בלא חליצה הדין כן, (ואפשר דרבה סבר דהויא חליצה פסולה קודם שחלצו, והיינו משום דהו"ל אחות זקוקתו), והראשונים ז"ל ל"ג לה ברש"י, אלא יש זיקה וחליצה פסולה צריך לחזור כו'], ובסברא לא תליין זב"ז דשפיר י"ל דלכו"ע אין חליצה פסולה פוטרת, וכמ"ש בגמ' כ"ז א' דאחיות וצרות אין פוטרות זו את זו אפי' למ"ד אין זיקה, וכבר העירו מזה בתו', אבל באמת לא מצאנו בגמ' למ"ד אין זיקה שצריכה שתי חליצות שוות, ורק חליצה מעלייתא או שתחלוץ בעצמה מצינו, אבל לא מצינו שתי חליצות באשה אחת למ"ד אין זיקה.

ובאמת בברייתא נ"א א' מבואר דא"צ לחזור לחלוץ משניהם בחליצה פסולה, וביארו בגמ' דהיינו כמ"ד אין זיקה, אבל כאן נראה דלאו מכח הברייתא קים לן הכי, אלא מסברא דאין להמציא דין שתי חליצות אלא למ"ד יש זיקה, וגם לדבריו חידוש הוא דשמואל פליג בהא, אבל למ"ד אין זיקה אין מקום לשתי חליצות שוות.

וביאור הדברים שאם יש זיקה יש לכל יבם קנין מסוים ביבמה, שהרי הוא אסור בקרובותיה מכח הזיקה שהיא כאשתו, ולכן בעינן כח שליחות, שיוותר על זכותו, וכיון שחליצת

[סק"י] כתבנו דזוהי כונת התנא י"ב ב' ששנה היא וצרתה חולצת לומר שאין זו חלצ"פ, כיון שזיקתן לחליצה מושלמת], והיינו נמי טעמא דחייבי לאוין כ' ב', מיהו התם פשוט טפי כיון שאם בעלו קנו, ונפ"מ בחייבי לאוין ועשה.

אבל אחות זקוקתו וחליצתו דאטו ערוה גזרו בהו רבנן, י"ל דהחלצ"פ כמו הייבום, וכן בעלת גט ומאמר, דכמו שקלשה זיקתה לענין צרתה לכו"ע, ה"ה לענין שני יבמין לרב.

שם אי דנפול בב"א ה"נ לא צריכא דנפול בזו אחר זו כו', אפשר שיש בזה חידוש שאפי' זו שבשעת נפילה לא היתה ראוי' לחליצה כשרה אפ"ה צריכה שתי חליצות, וכש"כ בנפול בב"א שהראשונה צריכה שתי חליצות.

שם חלץ לה האי מפקע זיקתו כו', לשון הרמב"ן נ"א ב' שהחליצה מתייחסת רק לזיקתו ולא לכח קידושי המת, וזה מתאים ללשון הגמ' כאן, ולפ"ז שניהם אסורין בקרובותיה.

בתו' דקדקו אמאי קרי לה אמצעית דהול"ל שלישית, ובאמת גם בנפול בב"א אין מתאים כ"כ שם אמצעית, ולכן לא דקדקו בזה בגמ'.

שם והאמר רב אין זיקה לדברי האומר יש זיקה קאמר, דמודו דפליגי תנאי בד"ז, ומ"ש תו' דלא ניחא ליה למימר דלעיל לדברי האומר כו' לכאורה פשוט דלעיל לא אשמועינן שום חידוש למ"ד אין זיקה, רק הדיוק דמחיים אסור ולאח"מ מותר, והו"ל לאשמועינן הא דאסור, אבל אם ס"ל אין זיקה שפיר קמ"ל דלאח"מ מותר דהכי ס"ל להלכה וגם דלאח"מ מותר.

שם לדברי האומר יש זיקה קאמר, לפמ"ש הרמב"ן דנקט שלש אחיות משום רבותא דשמואל, ניחא נמי דאמר דבריו אליבא דמ"ד יש זיקה, וניחא נמי שלא אמר דבריו אמתני' דקתני חולצות, אמר רב שניהם חולצין לשתייהן, אלא כיון דמתני' לרב כמ"ד אין זיקה, נקט גונא

לייחס חליצתו לכח המת כמו למ"ד אין זיקה, דנהי דשייך לחדש ענין חליצה לזיקתו כמו גט למאמר, מ"מ אין לנו לחדש שכ"ה בסתמא, ולא מהני חליצה לכח המת, ונראה שאין כונת הרמב"ן לומר דמה"ט מחמירין למ"ד יש זיקה טפי מלמ"ד אין זיקה, אלא דכך הוא גדר הדין שאנו מצריכין שתי חליצות, מפני שחליצת כל אחד מפקעת זיקתו בלבד, אבל לא שזוהי הסיבה להחמיר טפי למ"ד יש זיקה, אלא לבתר דנראה לנו להחמיר שלא תפקיע חליצה פסולה של אחד את זיקת אחיו, אנו מגדירים את חליצת כל אחד כגט לזיקתו.

שם וחליצה פסולה צריך לחזור על כל האחין, בגמ' מתבאר דכו"ע מודו דלמ"ד יש זיקה חליצה פסולה אינה פוטרת צרתה כשיש לה חליצה כשרה, וזה לא חידש רב, אלא דרב קאמר שזיקת שני היבמין נדונים בפ"ע כמו זיקת שתי היבמות לכו"ע.

שם א"ה קמייטא נמי, דכמו שאחות חלוצתו היא חלצ"פ, ה"ה דאחות זקוקתו היא חלצ"פ, אבל למ"ד אין זיקה י"ל דאחות זקוקתו לאו חלצ"פ היא כמ"ש תו' דאיסורה רק משום ביטול מצות יבמין, ולא קלשה זיקתה, ולכן הקדים הא דס"ל יש זיקה, אבל עיקר הקושיא הי' יכול להקשות מ"ש אמצעית דחלצ"פ היא, קמייטא נמי חליצ"פ נינהו, כיון דהו"ל אחות זקוקתו, אלא שאין קושיא זו אלא למ"ד יש זיקה לכן הקדים להקשות כן, ולפ"ז ניחא טפי כגרש"י, שהרי אין ענין להזכיר הא דיש זיקה דזה ממילא מובן מהא דצריכה לחזור.

בתו' כתבו דלא חשיבא חלצ"פ אלא כשנקלשה הזיקה, משא"כ מחזיר גרושתו, בפשוטו הא דמחזיר גרושתו צרתה מותרת היינו משום דאיהי גופה לאו ערוה היא, וא"כ הסיבה שזיקת צרתה מעולה מזיקתה, היא בגלל שזיקתה של גרושתו שלימה לענין חליצה, דאל"כ לעולם צרת ערוה כמותה, ומה"ט לא שייך לחשבה חלצ"פ שאם היא פסולה אף צרתה לא תתייבם, נולעיל ס"ב

היא רק מהא דמהני חלצ"פ במקום כשרה, אבל דין חיזור ליכא לשמואל, ולפ"ז לא נחתו בגמ' לדין חליצה פסולה אם פוטרת צרתה בשוין, ואפשר דל"ק נמי לא פטרה, ואפשר דל"ב נמי פטרה, שהרי לל"ב נתחדש דנפשה פטרה אפי' בגרועה, ול"ק סבר שאם אינה פוטרת חברתה בגרועה ה"ה נפשה, ובשוין י"ל שפוטרת חברתה לכו"ע, ובסמוך אמרין דלשמואל אינה פוטרת חברתה בשוין, ופי' תו' דהיינו כל"ב, כיון דאכתי לא מסיק אדעתיה לחלק בין דידה לחברתה, אבל י"ל דפשיטא ליה לחלק בין דידה לחברתה בשוין, אבל בגרועה סבר דנפשה נמי לא פטרה, מיהו ע"כ הא דמשני התחיל ולא התחיל אינו כהבנת הגמ' כאן בל"ק, ולכן שפיר י"ל דאתיא כל"ב, וגם רש"י פי' כאן בל"ק כשינויא דרב אשי.

כ"ז א' ואבע"א כי קאמר שמואל כו', ביאור הדברים דשתי חליצות לאחת לא מחדשין, אבל חליצה לכל אחת שפיר אמרין, וכמשנ"ת לעיל סק"א.

שם חלץ לצרות נמי לא ליפטרו אחיות כו', פי' דע"כ בשוין נמי לא פטרו שהרי הצרות והאחיות שוין, ורב אשי מסיק דצרות קילי מאחיות, אבל מודה רב אשי שהם אסורות להתייבם, ולכן סברו בגמ' דלא קילי לענין חלצ"פ, אבל אם ה"י רב אשי מחדש דצרה מתייבמת הול"ל דצרה ייבומי נמי מתייבמא, וכן הקשה הריטב"א על משמעות רש"י, וכ"מ בתו' ד"ה אחריו דדברי רב אשי חידוש הם, והיינו לחלק בדין חלצ"פ, אע"פ שלא חילקנו באיסור ייבום של הצרה, וכ"מ ברש"י בראש העמוד ד"ה חלץ לאחיות דהצרות אסורות להתייבם, ומ"מ אין איסורן חמור כשל אחיות, והטעם משום דדמו לצרה לאחר מיתה.

מיהו אכתי טעמא בעי למה צרת הראשונה אסורה, הרי בשעת נפילה לא היתה צרת ערוה כלל, ובמה גרעה מקידש היבם את אחותה שצרתה מותרת, וה"נ רחל שנפלה לאחר לאה לא

אחרינא כמ"ד יש זיקה, ועוד דלמ"ד יש זיקה הרי בגונא דמתני' מותרת למאן דלית ליה נאסרה בדרבנן, אי לאו דינא דצריכה חיזור, ואפשר דרבה בר"ה ג"כ סבר יש זיקה ולכן אמר דבריו בסתם.

שם ושמואל אמר אחד חולץ לכולן, אי קאי אאמצעית פירושו דאף במה שאמר רב שנים חולצין אין הדין כן אלא דאחד חולץ, ועוד קמ"ל שאין דין שתי חליצות לאחת, ולכולן סגי בחד, ולשון הגמ' דרובא גביה ג"כ אמת, דלא נחית לדין המוסכם, ולכן לא חשש שיטעו בדבריו, ועוד דבנפול בב"א אחד חולץ לכולן, ואילו לרב כולן צריכות חיזור.

בקושית תו' לימא שתיים ובב"א [עמש"כ לעיל דהיינו גונא דמתני' ולא ניחא ליה לרב לשנות כן כיון דלדידיה מתני' כמ"ד אין זיקה], תירץ הרמב"ן דלל"ב ניחא ליה לאשמועינן דאפי' שהשני' חליצתה כשרה לגמרי ס"ל לשמואל דאחד חולץ לכולן דנפשה פטרה אפי' לכתחלה, [ונראה דלדבריו מיירי שמואל בין בב"א בין בזא"ז], והרשב"א תמה שגם בשתיים אחת כשרה, וצ"ע כונתו דהא לשמואל מ"א א' כיון שנאסרה אינה מותרת, ועכ"פ איכא תנא דאסר, וזה רמז הרמב"ן בלשון לגמרי, ולל"ק דקאי אאמצעית, הקשה הרשב"א דבב"א שתייהן שוות, וג"ז לשיטתו, דהא לרבנן דר"א הראשונה חוזרת להיתירה, ועוד דניחא ליה לומר סתמא שכולל בין בב"א בין בזא"ז, דהשלישית ודאי חליצת שניהם שוה, אבל בשתיים בזא"ז השני חולץ לשני, (ואשמועינן דמודה שמואל דזה חולץ לאחת, אע"פ שהלשון ל"מ כן, שהרי אמר כולן).

שם מאי אחד כו' אאמצעית, בדין שוין לל"ק ולל"ב.

בדברי הראשונים דמודה ר"א שהצרות אינם מתייבמות ואמאי לא חשיבי כצרה לאח"מ.

(ב) שם מכדי שמעינן ליה לשמואל דאמר חליצה מעליא בעינן כו' היכא דקיימא כו' מאי אחד חולץ לכולן נמי דקאמר אאמצעית, קושית הגמ'

וש"מ דצרה כמותה, וה"ה כשהיא אסורה צרתה כמותה, ולע"כ.

וכ"מ ברש"י ד"ה חלץ לאחיות דצרות נמי לא הוה מצי לייבם, וכ"כ ברי"ד וריא"ז דבמתני' גם צרותיהן אסורות, וכ"מ בריטב"א בדרכי אשי שהקשה למשמעות רש"י שם דלא גזור בצרות כלל, וביאר דר"ל שלא גזור שתהא חליצתה פסולה, וכ"כ הרשב"א, ודבריהם מתפרשים בין בצרת לאה בין בצרת רחל, וכפשוטו הגמ', וזה דלא כמ"ש הרשב"א בתשובה ח"ו סכ"ה דצרת לאה מתייבמת דאין צרה לאחר מיתה והו"ל כנשא מת ומת ואח"כ נשא חי, ונדחק לתרץ דלא פירשו כן בגמ' משום דא"כ פשיטא דחלץ לצרות נפטר אחיות, וצ"ב דמה בכך דפשיטא הרי שפיר אשמועינן דחליצה מעליא בעינן והמעולה פוטרת את הגרועה אבל איפכא לא, וגם דומיא דאינך מני להו, ונראה שדבריו בשמעתין סותרין לדבריו בתשובה ששם דימה צרת לאה לצרת מקדש אחות יבמתו, אבל בשמעתין פשוט דלא דמו, וכמבואר בהדיא בירושלמי.

שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ז סק"ט הביא דברי או"ש שכתב דצרת לאה מתייבמת כיון דהויא כצרה לאחר מיתה, ומרן זללה"ה ביאר דבצרת אחות זקוקתו החמירו אף בצרה שלאחר נפילה כמו בצרת אחות חלוצתו ואחות יבמתו שכנסה, דבכל הני חשבינן ליה כהיתה אשתו קודם נפילת השני' וממילא היא בדין צרת ערוה, ונדמ"ח בחזו"א על הדף הוספה בארוכה מכת"י בענין האו"ש, ושם ביאר דצרת אחות זקוקתו אסורה משום דהו"ל כצרת אחות יבמתו שכנסה, וצרת אחות כנוסה אסורה משום צרת אחות חלוצתו, וכמ"ש תו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה דכשייבם לאה יהא אסור בצרת רחל כמו שאסור בצרת קרובת חלוצתו, ולכאורה לא דמו דהתם אמרינן שיטעו שחלץ לזו שבאה עמה לב"ד, וביבום לא שייך טעות זו.

שם תוד"ה אלא, וא"א לומר כן דאסירא ליה משום ביטול מצות יבמין, לעיל ביארו שאם

תהא חמורה מקידש את רחל אחר נפילת לאה שצרת לאה מותרת, ופשוטו הגמ' שלמ"ד יש זיקה שתייהן אסורות, ולכן לא מצי לשנויי דצרות דקאמר אלאה קאי, והוה ניחא ליה נמי דבצרות נפטרו אחיות.

ואפשר דגדר איסור אחיות זקוקות הוא משום דחזינן להו כנפלו בב"א, שהרי אם הי' זיקה דאורייתא הרי השני' אינה זקוקתו, כדאמרינן י"ט א' לר"ש אם זיקה ככנוסה, וע"כ דכיון שמדאורייתא גם השני' זקוקה לו, אם באנו לאסור הראשונה היינו משום דדיינינן להו כנפלו בב"א, ובכה"ג גם צרת שניהם אסורה, כיון שבשעת נפילה היתה צרת ערוה.

ובירושלמי בשמעתין אמרו מה שיהא לה צרה ר"ה בשם ר"א ק"ו מה אם אחות חלוצתו שהיא מדבריהם נתנו לה חכמים צרה כאן שיש כאן איסור אחיות לא כל שכן, ולכאורה תרוייהו מדרבנן אלא דאיסור צרת קרובת חלוצתו הוא מפני מראית העין שיטעו לומר שהיא חלוצתו, ואפ"ה גזור על צרתה, וכל שכן כאן שהיא גם זקוקה לו, דאיכא גזירה דרבנן, דודאי ראוי לאסור צרתה, ולכאורה ל"ד דבחלוצה מיירי שהיתה צרתה בשעת נפילה וכאן הנדון שנעשית אחות זקוקתו לאחר נפילה, ומבואר מזה שכאן צרה אסורה משום מראית העין ולא מאיסור צרת ערוה גמורה, אלא שיטעו לומר שהיא צרת ערוה, ולכן לא מהני מה שנעשית צרת ערוה לאחר מיתה, כיון שיטעו שבשעת נפילה היתה צרת ערוה, או שיטעו שהיא חלוצתו והוא כונה שני בתים, ונלהלן בירושלמי באותה הלכה מבואר שאין צרה לאחר מיתה במקדש אחות יבמתו, וש"מ דהכא גרע], ובתר הכי פריך בירושלמי א"כ מ"ש צרות מאחיות הרי שתייהן אסורות וחליצתן גרועה, ומוקים לה כריב"נ כבתלמודן, - עוד אמרו בירושלמי בתו פשיטא לך שיהא צרה, ופי' באו"ש אות ט"ו דר"ל שאם היתה אחת מהן בתו הרי השני' מותרת, וה"ה אם צרת אחת מהן היא בתו כיון שפוטרת צרתה הרי גם האחות הזו כערוה,

יבם את לאה יש לחוש שתמות צרת רחל וביטל מצות יבום דרחל פטורה, וצ"ע דהא הו"ל מיתה דתרי שהרי אחיו יכול לחלוץ לרחל, ורק אם ימות אחיו וצרת רחל תבטל המצוה, והרי למיתה דתרי לא חיישין, כדאמרינן לעיל בגמ' וכמ"ש תו' שם, והתירוצ' פשוט דהתו' לא מפרשי לדשמואל בד' אחין אלא בג' אחין, ובסברא יש מקום לומר דלהפקיע יבמה ע"י נשואי אחותה חשיב ביטול מצותה, ואע"פ שיקיים מצות יבמין בצרתה, מ"מ הפקעתה של זו אינה הנהגה ראוי, ולכן לא מהני אפי' איכא כמה צרות, [ועי' לעיל כ' ב' דייבום הצרה לא חשיב אפשר לקיים שניהם, מיהו התם ענין אחר הוא, דייבום דאחיו ג"כ לא מיקרי אפשר לקיים, עי' לעיל ס"א ס"ק י"א בזה], שו"ר בקרן אורה שהעיר כן ע"ד התו', וכתב דהו"ל מיתה דתרי.

יבם את לאה יש לחוש שתמות צרת רחל וביטל מצות יבום דרחל פטורה, וצ"ע דהא הו"ל מיתה דתרי שהרי אחיו יכול לחלוץ לרחל, ורק אם ימות אחיו וצרת רחל תבטל המצוה, והרי למיתה דתרי לא חיישין, כדאמרינן לעיל בגמ' וכמ"ש תו' שם, והתירוצ' פשוט דהתו' לא מפרשי לדשמואל בד' אחין אלא בג' אחין, ובסברא יש מקום לומר דלהפקיע יבמה ע"י נשואי אחותה חשיב ביטול מצותה, ואע"פ שיקיים מצות יבמין בצרתה, מ"מ הפקעתה של זו אינה הנהגה ראוי, ולכן לא מהני אפי' איכא כמה צרות, [ועי' לעיל כ' ב' דייבום הצרה לא חשיב אפשר לקיים שניהם, מיהו התם ענין אחר הוא, דייבום דאחיו ג"כ לא מיקרי אפשר לקיים, עי' לעיל ס"א ס"ק י"א בזה], שו"ר בקרן אורה שהעיר כן ע"ד התו', וכתב דהו"ל מיתה דתרי.

בקושיית הראשונים מ"ש צרת בעלת הגט מצרת אחות חלוצתו.

שם שמואל נמי התחיל ולא קאמר. בקושיית תו' מבריייתא נ"א א'

הקשו הראשונים ז"ל מ"ש צרת בעלת הגט ובעלת המאמר שפוטרת אותן, ואילו צרת אחות חלוצתו אינה פוטרת אותה, הרי שתיהן אינן ראויות לייבום מכחן של אלו, וכיון שפסולן שוה ראוי להשוות דיניהם, ותירצו דפסול דבעלת מאמר ובעלת הגט קיל טפי, ושייך לייחסו למי שעשה בה מעשה טפי מצרתה, שהרי ע"י מעשה זה נאסר בקרובותיה, ועדיין לא נאסר בקרובות צרתה, אבל באחות חלוצתו לא נאסר בשתייהם בקרובותיהן, למ"ד אין זיקה ואם מתו מותר בקרובותיהן, ולמ"ד יש זיקה אסור בקרובות שתיהן.

ג) שם שמואל נמי התחיל ולא התחיל קאמר כו', לפ"ז אחיות וצרות לאו צרות ואחיות דעלמא, אלא אחיות וצרות דאירינן בהו, שאם התחיל חליצתו באחיות בין בלאה בין ברחל לא נפטרו צרות פ' לא יגמור בצרות, וממילא על הצרה השני' קאי אם התחיל בלאה קאי על צרת רחל ואם התחיל ברחל קאי על צרת לאה, התחיל בצרות בין בלאה בין ברחל יגמור אף באחיות, ומעיקרא שפירש חלץ לאחיות רחל ולאה א"כ רק צרה אחת לא נפטרה, ובעינן לפרושי צרות דעלמא, אבל השתא דהתחיל ולא התחיל א"כ קאמר שפיר אחיות וצרות, שהרי אין חילוק בין צרות לאחיות כלל.

ולמש"כ לעיל דחסרון דבעלת הגט ובעלת מאמר הוא לכו"ע רק למ"ד יש זיקה, דאי קליש זיקתה בגט ובמאמר, אבל אחות חלוצתו וצרתה שייכי גם למ"ד אין זיקה לל"ק, א"כ מוכח דחמיר איסורן, וחשיב פסול גמור, שהרי גם בלא זיקה י"ל שאינה פוטרת צרתה, ולקושטא דמילתא לרב אשי י"ל דלעולם פסול צרה קיל מפסול ערוה

ופשטות הסוגיא משמע דאף למ"ד אין זיקה חליצה פסולה אינה פוטרת כשיש לחברתה אפשרות לחליצה כשרה, [ול"ד לחליצה דשני אחין דלא מצרכינן שתי חליצות לאחת עכ"פ בשוין, ובתו' לעיל ד"ה מדקאמרת מדמין זל"ז], והקשו תו' מסוגיא דלקמן נ"א א', וליכא למימר

ערוה מדאורייתא ואז גם לחליצה אינן ראויין וכה"ג חלצ"פ היא אבל בחי"ל שרק ביאתן פסולה ולא נפגם דין חליצה דידהו לא חשיבא חלצ"פ, שאיסור הייבום מסיבה צדדית, משא"כ בערוה דרבנן שאיסור הייבום מהלכות ערוה דייבום, ופטורין מחליצה כמו מייבום.

וכ"כ הרמב"ן מ"ד א' מבריתא כ' ב' דחי"ל פוטרינן צרותיהן, וכן מאוקימתא דמחז"ג י"א ב', וכן מהתוספתא, והביא שהרמב"ם כתב דחי"ל ועשה ושניות נמי חלצ"פ נינהו, וכתב דבגט ומאמר ואחיות הגרועות בזיקה, ובחי"ל איכא זיקה גמורה לחליצה, [עיי"ש וסיים וצ"ת וכונתו על עיקר הדין לא על הטעם, וסיים דשו"מ בבה"ג דלא כהרמב"ם], ולכאורה כונתו כמש"כ דכל הני נפגמו לחליצה כמו לייבום, אבל הני שמצותן בחליצה אנו רואים איסור הייבום כדבר צדדי, וכמו נדר וכיו"ב, תדע דחי"ל נקטינן שאם יפקע האיסור ותהא ראוי לייבום אינה בדין נאסרה בזה שהיתה מתחלה ראוי רק לחליצה, וכמ"ש מרן זללה"ה במכתב הנדמ"ח בדף ב' א', כגון כה"ג שנצטרע או העבירוהו אם מהני להתירו באלמנה, או שנעשה פצו"ד להתירו בממזרת, ובאחיות הו"ל בדין נאסרה, והיינו כמש"כ שהאיסור פגם את כל הזיקה גם מצות החליצה, משא"כ חי"ל שמצותן בחליצה, וכן הביא הרשב"א כ"ז א' פלוגתא זו, [וצ"ע שהרמב"ם כ"כ גם בהני שאם בעלו קנו, וודאי דחלצ"פ חשיבא, וכן הקשה בהגר"א סי' ק"ע ס"ק מ"ה].

ומבואר בדבריהם דשניות הו"ל כחי"ל, אע"פ שמדרכנן החמירו בהם כערוה, מ"מ לא קבעום מדרכנן טפי מחי"ל דאורייתא, שעובר על איסור מצוה דדבריהם, ועי' כ' א' דר"י קרי לאיסור שניות איסור קדושה, ושמענו מזה שקבעום כאיסור חי"ל, וכן קתני בהדיא כ' ב' איסור מצוה ואיסור קדושה בא עליה או חלץ לה נפטרה צרתה, ול"ד לאחות זקוקתו וחלוצתו שלא עשאו כאיסור דרבנן, אלא גזרו בהם אטו ערוה, ובב"מ סי' ק"ע ס"ח צידד בדעת תו' דחליצה

עצמה, אבל השתא דקיימינן למ"ד אין זיקה י"ל דלא מחלקינן כלל אלא בבעלת גט ומאמר שתייהן פוטרות זא"ז, ובאחיות וצרותיהן שתייהן אינן פוטרות זא"ז, אבל הראשונים ז"ל נקטו דלהאי לישנא כולה מימרא דשמואל אתיא כמ"ד אין זיקה, וכפשטות הדברים.

בדברי הרמב"ן בדעת הרי"ף דקיי"ל כרב

ד הרמב"ן כתב דהרי"ף פסק כרב, וכנראה סמך על דבריו בשלהי פר"ג שביאר אוקימתא דרב שרביא כרו"ש, ורב אשי אמר דכו"ע חלצ"פ אינה פוטרת, והיינו כרב, אבל לקושטא דמילתא הוכיח הרא"ש מדר' יוחנן דס"ל כשמואל, והרמב"ן כתב דלא דחינן דרב מדיוקא דר"י, ולכאורה לאו דיוקא הוא שהרי שיבש ר"י מתני' מכח קושיא זו, ואם ס"ל דחזורת הרי מתני' מיושבת, וריב"ח שהקשה לו ודאי לא סבר כרב, וא"כ גם דר"י מתפרש כן, ויישוב שני של הרמב"ן ג"כ לא אלים לשבושי מתני' מכח זה, שו"ר בריטב"א שכבר הקשה כן, ובירושלמי מבואר דרי"ש ור"י לא ס"ל חיזור בזיקה לחזר, ורק לאחר שחלץ לאחותה פליגי, ולוי סבר התם דזיקה קנין והו"ל חלצ"פ בכולהו וצריכה חיזור, ועו"ק למ"ש הרמב"ן דמשמע ליה לר"י דמתני' מיידי אף בדאיכא צרות בהדיהו דהא לב"ש הצרות מותרות, ופשטות המשנה שאין ייבום בבתיים אלו, וצ"ל דאחיות לחוד קאי.

בדברי התו' כ"ו ב' דלא מיקרי חלצ"פ אלא היכא דאיכלישא הזיקה

ה כתבו תו' כ"ו ב' ד"ה וחליצה דחי"ל ומחז"ג שחולצות ולא מתייבמות לא חשיבי חלצ"פ, ולא אמרו אלא בהני דאיכלישא זיקה דידהו, כגון בגט ומאמר שנעשה מעשה להפקיע הזיקה, או לחזק הקשר שלא תועיל חליצה, וכן באחות זקוקתו ואחות חלוצתו דמדרכנן דמיינ לערוה, אבל חייבי לאוין דמצותן בחליצה אין פגם בחליצתן, אלא שכך היא מצותן, ולא הוצרכנו לכ"ז אלא דאפי' בהני דלא קנו, והיינו דהני שהם ערוה מדרכנן הרי יש לנהוג מדרכנן כאילו היו

בעלו קנו פשיטא דהויא חליצה כשרה, וכאן החידוש מפני שהראשון יוציא, ואפ"ה מהניא להתיר אחותה לאחיו, ולפ"ז בחי"ל ושניות דקי"ל שאם בעלו קנו ויוצאות בגט בלבד, פשיטא דפוטרות צרותיהן, וגם כאן באחיות יוצאות בגט בלבד ומה"ט פוטרות צרותיהן בביאה, מיהו אין הכרח מהגמ' אלא לר' יוחנן דלית ליה חיזור, אבל לרב י"ל שביאתה ג"כ פסולה, אלא דלענין לפטור צרותיהן נקטינן בגמ' דלכו"ע אין האחיות פוטרות, ומזה דייק מרן זללה"ה דביאה עדיפא, אבל אין הכרח מזה די"ל דזיקתה פקעה מאחיו מדין מיפטר נפשה, וא"צ שתפטור צרתה, מיהו לעיל [ס"ו] ס"ק י"ג דקדקנו לשון המשנה דתנן יוציאו או יקיימו דכו"ע מודו דסגי לה בגט, דאם למ"ד יוציאו צריכה ג"כ חליצה לא הווי סתמי דפלוגתתם רק אם יקיימו, וש"מ דאף לרב אינה בדין ביאה פסולה.

הא דתנן פ"ז ב' רש"א ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה עיקר חידושו הוא דביאתה פוטרת אע"פ שביאה אסורה היא, אבל הא דחליצתה פוטרת אף רבנן מודו, אלא שלא הי' ראוי לשנות ביאתה לחוד, דהוה משמע למעוטי חליצה, וכן פשוט דר"ש קולא דסוטה דרבנן קמ"ל, ולא דיני חלצ"פ, ור"ש הרי סבר י"ט א' אין זיקה וא"כ לכו"ע ליכא דין חיזור, וכן בירושלמי פ"י ה"ב אמרו הדא אמרה על דר"ש ביאה פסולה פוטרת, ועל שפוטרת את עצמה נמי קאי.

כ"ז ב' איבעיא להו בעלת הגט ובעלת המאמר

(ו) כ"ז ב' איבעיא להו בעלת הגט ובעלת מאמר איזו מהן קודמת כו', נראה דבעלת הגט ומאמר ואחיות, בעלת הגט ומאמר קודמות, דהא משמע דלמ"ד אין זיקה י"ל דבאחיות מחמרין, ואילו בבעלת הגט ובעלת מאמר קי"ל דפוטרות זא"ז, ואמנם פשטות הגמ' דלס"ד גם אלו לא פטרו, אבל למסקנא ודאי ד"ז אמת.

שם בעלת הגט עדיפא משום דאתחיל בה בחליצה כו', לכאורה משמע שזהו נדון

דשניות כיון שאסרום מדרבנן משם לתא דערוה דינם כאחות זקוקתו וחלוצתו והויא חלצ"פ, והביא בשם הב"ש ויש"ש שלא כ"כ, ולמש"כ נתיישב, ועוד דבהדיא קתני דבבא עליה נפטרה צרתה, וא"כ חליצה מעליא היא דהא חזיא לייבום.

והריטב"א מ"ד א' כתב דהחמירו באיסורי דרבנן לאלומי לזיקה דרבנן, וצ"ל דג"כ כונתו שהחמירו לדון בהם כערוה גמורה שפטורה מחליצה, אבל שניות מד"ס כחי"ל דמו.

בשה"ג בשם ריא"ז [נדפס ח' א'] כתב דשניות וחיי"ל לא חשיבי חלצ"פ הואיל ולא נתחדש הפסול הזה בנפילתה אלא מתחלה היתה פסולה ועומדת, וגם בתו' הרא"ש בתוד"ה וחליצה סיים בדברי התו' דדוקא היכא שהזיקה גרועה, אבל מחז"ג הא דאסורה לייבם לאו משום גריעות הזיקה השתא טפי ממה שהיתה בראשונה, ואין האיסור שבה מבטל חשיבות החליצה ליחשב פסולה, וכ"כ הרמ"א בסי' ק"ע ס"ה דחלצ"פ שצריכה לחזור היינו שהיתה זקוקה לגמרי ונפסלה שנקלשה הזיקה אבל חלצ"פ מעיקרא א"צ לחזור, וכתב בד"מ שמקורו באו"ז סי' תרי"ט, ושם כתוב כבתו', וש"מ דמפרש הכל ענין אחד, דכל שמעיקרא מצותה בחליצה ולא בייבום לא חשיבא קלישות זיקה, אבל אחות זקוקתו אפי' בשעת נפילה חשיבא זיקתה קלושה, וכ"ה לשון המ"מ פ"ז ה"י דדוקא כשנאסרו עליו בזיקה כו' אבל בשני' וכיו"ב שהן אסורות מתחלתן חליצה כשרה היא ופוטרת צרתה.

כתב מרן זללה"ה בסי' קכ"ז סק"ו להוכיח דאחיות לא חשיבי ביאה פסולה מדמהני ביאת אחד להפקיע זיקתה מאחיו, כדאמר כ"ח א' חבראי שני' נסיב, [וכן הוכיח מזה הרמב"ן דזיקה דרבנן, שאם היתה דאורייתא לא היתה הביאה תופסת כולה, והי' נשאר זיקה על אחיו], וביאר הטעם דלענין להפקיע זיקת אחיו סגי בזה שקנה כל הזיקה בביאתו, משא"כ בחליצה ששייך לומר שגירש רק חלקו, ולכאורה נראה דהיכא שאם

דל"ק הו"ל לאקשווי דתרווייהו ליפטון אהרדי, וע"כ דאתא כל"ב], וא"כ לשינויא דרב אשי יש לנקוט מסברא דשוות ג"כ פוטורות, שהרי מעולה וגרועה שתיהן פסולות ואפ"ה פוטורות, וש"מ דפסולה פוטרת צרתה, וא"כ יש לנקוט שכל גרועה אינה פוטרת מעולה דלגבי דידה כפטורה דמיא, אבל בשוות אחת פוטרת חברתה, ואף ללישנא דהתחיל ולא התחיל שאמרו כן מהכרח מעיקר מילתיה דשמואל אין הדבר ברור שכן הדין בבעלת הגט ובעלת מאמר לפמש"כ בתו"י דלמ"ד אין זיקה בעלת הגט ומאמר פוטרת חברתה, ורק באחיות החמיר שמואל, וא"כ י"ל שאף למ"ד יש זיקה לא החמיר בשוות אלא באחיות וצרות, וניחא ברייתא נ"א א' לכו"ע.

חלצ"פ למיפטר נפשה כשחברתה יש לה חליצה כשרה, לא מסתבר דלא פטרה אא"כ יש לה עצמה אפשרות של חליצה מעולה, כגון מאח אחר, אבל כשהיא בעלת הגט ודאי נפטרת בחליצתה, אע"פ שחליצת צרתה מעולה הימנה וזה ידענו גם לל"ק, דזהו עיקר מימרא דשמואל שלא נפטרו הצרות אבל הן עצמן פטורות, וז"פ.

דבררי הרמב"ן דחליצה מעולה פוטרת הגרועה ע"פ ששתיהן פסולות

(ח) כתב הרמב"ן דראובן נתן גט ושמעון חלץ א"צ לחזור אפי' לרב, כיון דחליצת שמעון מעולה משל ראובן, וכתב מרן זללה"ה דכ"מ במתני' נ' ב' דגט לזו וחלץ לזו אין אחר חליצה כלום בין שני יבמין ליבמה אחת, ומבואר במתני' דיבם אחד שנתן גט לזו וחלץ לזו או מאמר בזו וחלץ לזו א"צ חליצה נוספת, וש"מ דאותה שהוא לא נתן לה גט חשיבא חליצתו לגבה חליצה כשרה יותר, אע"פ שהוא אסור ג"כ בה, דמ"מ זו שעשה בה מעשה חמירא טפי, ויש להסתפק בשני אחין שעשו מאמר בזו ומאמר בזו, האם כל אחד בשל אחיו מיקרי חליצה מעולה כיון שהוא לא עשה בה מעשה, או"ד כיון ששניהם עשו מעשה בשתיהם, חזרו להיות חליצתן שוה לפסול.

בחליצה, דבעלת הגט חליצתה מועלת לגמרי ובעלת המאמר זיקתה אלימא, אבל לכאורה ספק זה יש לדון גם לאחר ששקולין הן לענין שחליץ זא"ז, וה"ה אם שקולין הן שאינן חליץ זא"ז, ופשטות הגמ' נראה דמספק"ל הי מינייהו מפקעת זיקה טפי, בעלת הגט מפקעת משום דדמיא לחליצה, או בעלת מאמר שקרובה לביאה הפקיעה הזיקה, ולפ"ז הי' בדין שזו שהפקיעה הזיקה טפי, לא יחול אחריה כח השני, והשתא פשטינן שפיר מדר"ג, ולפ"ז נראה כפרתו' בעלת הגט עדיפא לאפקועי זיקה וחליצתה פסולה יותר, ולשון הגמ' דאתחיל בה בחליצה, משמע שאם התחיל גומר, וכפי' ריב"ן, אבל במאמר אינו מתיישב, ובלא"ה ע"כ כפרתו' וכמשנ"ת.

בדין שזין לל"ק ולל"ב

(ז) בדין חליצה פסולה ששוה לשתי הצרות כגון ששתיהן בעלות גט או מאמר, נקטו תו' דתליא בפלוגתא דלישני אליבא דשמואל, דבלישנא קמא אמרינן דכי קאמר שמואל אאמצעית, מבואר דבשוות א"צ לחזור, ולא מחלקינן בין צרה לחברתה, ולל"ב דמחלקינן בין צרה לחברתה, דלמיפטר נפשה אף בגרועה פוטרת, י"ל דלמיפטר צרתה אף בשוות לא פטרה, וניחא בזה הא דנקטינן דרחל לא מיפטרא בצרתה אע"ג דשוות נינהו, דאתיא כל"ב, אבל מסקנא כרב אשי ולא שמענו דשמואל מצריך חיזור בשוות, ואתיא כל"ק דאמצעית א"צ חיזור, וה"ה שפוטרת צרתה, וזוהי סוגיא דפרק ר"ג דלשמואל סגי בחליצה אחת.

ויש להוסיף דכשאמרו בגמ' כי קאמר שמואל אאמצעית הי' הדבר פשוט דבשוין א"צ לחזור לשמואל, ואמנם כתבנו לעיל [סק"א] לדחות דהיינו דוקא בשני יבמין, אבל לא בשתי צרות, אבל לעומת זה לא מצינו בגמ' דנקטו בסברא דבשוות אינן פוטרות זא"ז, אלא לפי שמצינו שאחיות אינן פוטרות צרות הרי בהדיא דבשוות לא פטרי, ומכח זה הקשו דרחל ג"כ לא תפטר ע"י צרתה, וכ"כ הריטב"א [נוראיתי ברשב"א שכתב

בב"ח וב"ש מנ"ל הא, ולכאורה קשה מסוגיין דאמרינן מאי צריכות צריכות דעלמא, ומשמע דלרבר"ה לא מפרשינן ברישא צריכות דעלמא, וכ"כ הרמב"ן דמהכא משמע דלרבר"ה ה"ה דצרות צריכות חיזור.

יש לעי' האם רבר"ה מפרש מתני' כמ"ד יש זיקה, או דרב נוחא ליה לפרושי מתני' כהלכתא ומאי צריכות צריכות דעלמא.

בטעם החילוק לפי' הטור בדעת רש"י, י"ל דביבמין יש להחמיר טפי כיון דמשכח"ל יבם שהיא ערוה לו ולא לאחיו, אבל בצרות לא משכח"ל כה"ג, כן הוזכר בספר אאמו"ר שליט"א, ולפ"ז למיפטר נפשה פטרה אפי' בגרועה, בד"א כשהגרעות בה, אבל לא כשהגרעות ביבם החולץ, ואמנם ז"פ דכשהחסרון בה אין יתרון בחליצת צרתה המעולה.

נ' ב' מ"ט אמור רבנן כו'

(י) נ' ב' מ"ט אמור רבנן גט ביבמה מהני כו' ומדגט לא מהני כו', פי' דזה שנותן גט הרי הוא סבור שאם גט מוציא מידי אישות גמורה ואפי' לאחר ייבום, כ"ש שמוציא מידי זיקה, ולכן יבואו לומר דחליצה אינה מפקעת ענין הייבום, אלא שמתירתה לשוק, ומ"ש מדגט לא מהני לאסרה עליו בלא יבנה חליצה נמי לא מהני, וכ"נ ברש"י, אבל בתו' משמע שפירשו דיאמרו שחליצה לא מהני להתירה לשוק, וצ"ע למה יאמרו כן הרי החולצת בב"ד יאמרו לה שהיא מותרת, והנדון בגט מפני שניתן חוץ לב"ד, גם משה"ק דיאמרו שגט אינו מועיל באשה, הרי החשש הוא שמא יבעל אחר חליצה, וזה אין לחוש באשה דעלמא, ולא חיישינן שיאמרו אין קידושין תופסין בה אחר גט, ובלא"ה אין לתקן דברים משונים ליתן גט ליבמה וחליצה לכל אשה, שלא תיקנו אלא בזה שכבר עשה דבר משונה, אבל לתקן בקביעות דבר משונה לא שמענו, ובתו' פירשו שיאמרו דבעינן חליצה חוץ מהגט, ומדגט לחודיה לא מהני חליצה לחודה לא מהני,

ולכאורה נראה דשני יבמין בשתי יבמות אף לר"ג יש גט אחר גט ומאמר אחר מאמר, דדוקא ביבמה אחת או יבם אחד אמרינן שלא שייר לשני כלום, אבל בשנים לשתיים כל אחד ענין בפ"ע הוא, וממילא נלמד מזה דלגבי צרתה מיקרי חליצה מעולה, דהא חזינן שמעשה שעושה בצרתה אינו כמעשה בה, וה"נ מסתברא דכמו שראובן שנתן גט ללאה מיקרי מעולה לגבי רחל, ושמעון מיקרי מעולה לגבי לאה, הרי דמעשה שעושה אחיו לא מהני לגביה, וא"כ כשנתן שמעון גט לרחל לא נגרעה חליצתו של ראובן ברחל, וכ"ז פשוט, וכתב מרן זללה"ה דלפ"ז נתנו ראובן ושמעון גט לזו ולזו או מאמר בזו ובזו, כל אחד חולץ לשני' וסגי בהכי, אבל אם חלץ לשלו צריכה חיזור.

נ"ג א' לימא מסייע ליה כו'.

בדין חיזור בצרות ובדברי הטור בדעת רש"י.

(ט) נ"ג א' לימא מסייע ליה לרבר"ה כו', פרש"י דמסייע מסיפא דקתני וכן שני יבמין ליבמה אחת, והריטב"א כתב דמרישא נמי שמעינן כדבר, דכיון דשתיהן שוות אין אחת פוטרת חברתה ש"מ דצריכין חיזור, מיהו באמת אין ראי' מחיזור יבמות לחיזור יבמין וכמשנ"ת סק"א דאפשר להצריך חליצה לכל אחת, ולא שתי חליצות לאחת, ובדין צרות שוות יתכן דמודה שמואל לדבר לל"ק דשמואל.

שם מאי צריכות צריכות דעלמא, לכאורה פירושו שהם צריכות חליצה כדי להפטר, ואמנם סגי בחליצה אחת, וקאמר דשתיהן צריכות להיתר של החליצה האחת, ומ"מ קשיא לן דהול"ל צריכה הימנו חליצה, וממילא נדע ששתיהן לא יפטרו אלא בחליצה, והריטב"א כתב שלא תירצו כן דפשיטא ששתיהן צריכות היתר החליצה, וצ"ב א"כ מה נתיישב במ"ש צריכות דעלמא, הרי אכתי פשיטא הוא.

והטור סי' ק"ע כתב בדעת רש"י דצריכה חיזור על האחין וא"צ חיזור על הצרות, ועי"ש

ולכאורה אם צריך תרוייהו ג"כ י"ל שבאחד מהם נפסלת, ובשניהם ניתרת, וא"כ עדיין לא יצאנו מחשש זה.

אפשר לפרש דלעולם החשש על צרתה, כמ"ש רש"י בביאה אחר ביאה שיחליף לבעול

בית שני, וה"נ יחליף לבעול הצרה שלא חלץ לה, ולפ"ז עיקר תקנה דגט שיפסול גם את צרתה, וכן במאמר, ואפשר דסתמא דמילתא עושה מאמר להחליט האחת, ונותן גט לסלק האחת, דביבם אחד ויבמה אחת אינו עושה כלום, אי לאו תקנת מאמר נ"ב א'.

סימן ו

דין נשואין מפילין וברין מגרש והחזירה

[א"ה, במהדר"ב סימן ט']

ביאור ענין נישואין מפילין

בנידון אם מהני מציאה בהיתר למ"ד נישואין מפילין

(א) י"ג א' והאי תנא סבר נשואין הראשונים מפילים, פרש"י נשואין הראשונים שהאשה נשאת לבעלה מפילים אותה לייבום, ויש לעי' מהו ענין זה הרי ודאי בשעה שבעלה חי אין ענין נפילה כלל, ובשלמא אם ה' הכל תלוי בנשואין אחרונים שייך לומר שהמקדש את האשה מתנה עמה שתהא משועבדת לו להקים לו שם, ואם מזמן הנשואין ה' זמן שפקע שיעבוד זה מפני שלא היתה ראוי' לייבום, תו לא הדר חיוב עליה, אבל לפ"ז הדין נותן במגרש והחזירה שיחול שיעבוד ייבום מנשואין אחרונים, ולא מגרע מה שנשואין הראשונים נסתיימו בגירושין, ובגמ' אמרו נשואין הראשונים מפילין, וזהו המקור לחדש ענין נשואין מפילין כמ"ש תו' ד"ה נשואין, ומזה ג"כ מוכח שאין הלשון נשואין מפילין כמו מיתה מפלת, שהרי נשואין הראשונים אינם מפילין כלל, שהרי כבר נתגרשה מהם.

ולכאורה נראה דמ"ד נשואין מפילין סבר דקידושי אח שראויין לייבום אינם אוסרין את האשה על אחיו, אבל קידושין שאינם ראויין לייבום הרי הם נשארין באיסור אשת אח, ולכן אם ה' זמן שלא היתה ראוי' לייבום הרי הנשואין של הזמן הזה אוסרין אותה, וזהו לשון נשואין הראשונים מפילין דבעינן שכל הנשואין יהיו ראויין להפילה לייבום, דהא באמת מכח קידושי המת היא משועבדת להתייבם, וקדושין שאינם ראויין לייבום הרי הם באיסור אשת אח לעולם.

והנה מצינו ענין נשואין מפילין במגרש את האשה והחזירה וכן בהיתה צרת ערוה שעה

אחת, ובפשוטו נראה דאפי' למ"ד דלענין צרת ערוה מיתה מפלת, מצי סבר דבמגרש את אשתו והחזירה נשואין מפילין, דבשעה שהיא נשואה ובעלה חי אין עליה דינים, וכיון שבשעת נפילה היא ראוי' אין הזמן שבינתיים מגרע, אבל בגירשה הרי הוחלטו נשואין הראשונים שאין בהם היתר ייבום, ואינם חוזרין להיתר בנשואין אחרונים, אבל לאידך גיסא לא אמרינן, דודאי מ"ד בגירשה שמותרת, כש"כ בצרת ערוה שעה אחת, כיון שנשואין אלו ראויין לייבום לבסוף, וכ"מ במלחמות דממתני' דמגרש את האשה והחזירה מותרת שמעינן דמיתה מפלת, וכ"מ בתו' שכתבו דלשון נשואין הראשונים נלקח מהא דמגרש, וש"מ דכוליה חד טעמא הוא, וכ"מ ברשב"א וריטב"א שכתבו דכולה מכילתין כמ"ד מיתה מפלת וכונתם לדברי המלחמות.

אבל מרן זללה"ה כתב בסי' קל"א סק"ז דאפשר נמי לומר לאידך גיסא דבמגרש כיון שבזמן נשואין הראשונים היתה ראוי' לייבום, ונאסרה רק בזמן הגירושין, הרי הזמן שהיא גרושה אינו גורם איסור אשת אח, רק הזמן שהיא נשואה, וכיון שזמן הנשואין ה' ראוי לייבום הרי הוא מצטרף שפיר עם הזמן של נשואין אחרונים, משא"כ בצרת ערוה שבזמן הנשואין לא היתה ראוי', וא"כ הזמן הזה אוסרה לאחיו.

ויעוי' לעיל ס"ה סק"א ג' שכתבנו לחלק בין מגרש את אשתו לצרת ערוה לענין אם האח נולד לאחר שהחזירה לבין נולד לאחר שגירש את הערוה, דבנולד אחר שהחזירה כיון שלא עמדה עליו שעה אחת באיסור, יכול לייבם גם האישות הראשונה, אבל בצרת ערוה שיש כאן חלק שאינו ראוי לייבום לא מהני מה שנולד היבם הזה אח"כ, נאפי' היתה צרת ערוה רק בנשואין הראשונים], וזה כסברת מרן זללה"ה, דגירושין

הראשונים דנקטו הוא ממתני' דמגרש והחזירה, והי' מקום לומר דהא דחידשו אמוראי ענין נשואין מפילין היינו רק מדאשכחן דר"א סבר הכי, [דהיינו דר' ירמי' סבר כעיה וכאביי ק"ט א', וזה לדעת הרמב"ן דרב אשי ל' א' כרבא], אבל א"א לומר כן דהא ר"נ סבר ל' ב' דנשואין מפילין לתנא דמתני' שם, ואיהו סבר ק"ט א' דטעמיה דר"א משום גזירה כדרבא או כדרב אשי, ולא משום נשואין מפילין, וע"כ דמתני' דזו היא שאמרו חידש ענין נשואין מפילין, וא"כ י"ל כדברי מרן זללה"ה דלא דמו נשואין מפילין דצרת ערוה למגרש והחזירה, אבל מ"מ פשטות הגמ' דהכל ענין אחד.

אבל הרז"ה שפסק כאן להחמיר כרב אשי דס"ל נשואין מפילין, ופסק במגרש את אשתו והחזירה כרבנן, ע"כ דס"ל לחלק ביניהם, (וכן סוגיא דמחזיר גרושתו י"א ב' מוכחת דמותרת ליבם, וגם רבא ורב אשי ק"ט א' ס"ל דלכו"ע מדאורייתא שריא), והי' מקום לומר דס"ל דנשואין מפילין, אבל לא נשואין הראשונים, דכל שפקע שיעבודה בנשואין אלו תו לא חזיא, אבל אין לזה מקור בגמ' דהא בכל דוכתא אמרינן נשואין הראשונים, וע"כ צ"ל דס"ל כמ"ש מרן זללה"ה, אבל עדיין דבריו סתומין דהו"ל לפרש דלא סתרי אהדדי.

ק"ט א' מתני'

(ב) ק"ט א' מתני' וכן המגרש את היתומה והחזירה מותרת ליבם ור"א אוסר, לכאורה אין בזה חידוש לרבנן אלא דלא גזרינן אטו קטנה שהשיאה אביה, ולפ"ז מבואר במתני' דיש מקום לגזור אטו יתומה בחיי האב וכאוקימתא דרב אשי, מיהו לר' אלעזר יש בזה קצת חידוש גם לשאר האוקימתות דאע"פ שגירשה בקטנותה והחזירה בגדלותה, הרי גירושין דקטנותה אוסרה אע"פ שקידושה עכשו מדאורייתא.

שם קטנה שהשיאה אביה כו' דברי הכל אסורה ליבם, ומ"מ חולצת משום נשואי קטנה, ולא

לא חשיבי איסור חיובי בייבום, משא"כ צרת ערוה, מיהו סתמות הגמ' ק"ט א' דאסורה ליבם דתנן מתפרש לעיפה ואביי כמו לרבא ולרב אשי, דהיינו שאין בה אפשרות ייבום כלל, וכמו בסיפא דקטנה שהשיאה אביה ונתגרשה דברי הכל אסורה ליבם דהיינו כל היבמין אפי' נולד אחר שהחזירה, אלא די"ל דלכו"ע גזרו אטו שאר אחין שנאסרו כבר שעה אחת, אבל בדר"ש חזינן לעיל י"א א' דלא גזר והאחין בכרת והנולד קונה לר"ל.

ויותר נראה דלא מהני בא ומצאה בהיתר לר"ש אלא למ"ד מיתה מפלת, דכיון שאפשר להתעלם מנשואין הראשונים מהני נמי להתירה לאחיו שנולד כעת, וכן להתירו בחלוצת אחיו דלא קאי עלה בלא יבנה, אבל למ"ד נשואין מפילין שאם היתה צרת ערוה בנשואין הראשונים אסורה, א"כ גם הנולד צריך להתייחס לנשואין הראשונים, וממילא קאי עלה באיסור אאשלהב"ע, ואמנם יש לחלק דלגבי אאשלהב"ע הר"ז כמתה אשתו של יבם דלכו"ע מיתה מפלת כמ"ש תו' ל' א' ד"ה ונאסרה, מ"מ הדבר צריך ראי' דבטל איסורו של ראשון, אם איתא דכשהיתה צרת ערוה אצל הראשון אסורה על הנולד, ואם נימא דהתם מותרת אף שהיתה צרת ערוה אצל הראשון, א"כ אין ללמוד מזה לגירשה והחזירה, שהרי בזה אם היתה צרת ערוה בנשואין ראשונים אסורה לו, וע"כ דנשואין ידידה חשיבי טפי כחד מנשואי היבם ונשואי אחיו, ועכ"פ לנד"ד אין חילוק בין הנולד אחר שהחזירה לשאר האחין, ולעיל שם כתבנו דפשטות הדברים דר"ש לכו"ע, והיינו מלשון הגמ' י"ט ב' דפשיטא לן טעמא דר"ש, ולא הוזכר בשום דוכתא דתליא בפלוגתא דתנאי, אבל י"ל דמסקנת הגמ' כדרבא ורב אשי דליכא למ"ד נשואין מפילין, ולכן סתמו הדברים.

מיהו אף אם נקיים חילוק זה לענין דלא חשיב עמדה עליו באיסור, מ"מ יש לנקוט כסתמות הגמ' דמ"ד נשואין מפילין בצרת ערוה סבר נמי נשואין מפילין במגרש והחזירה, כדעת הרמב"ן במלחמות, וכמ"ש תו' דלשון נשואין

שידע דר"א אמר כן גם בהותרה ונאסרה לאחר נפילה כדלעיל מ"א א', ואמנם ודאי טעמיה משום דנשואין מפילין, אבל גם לאחר נפילה כללא הוא דנאסרה שעה אחת אסור, א"נ י"ל דלענין צרת ערוה י"ל דס"ל מיתה מפלת, דכ"ז שבעלה חי לא מיקרי נאסרה, ורק בגירושין שהותרה לעלמא ואסורה ליבם קרי לה נאסרה ולכן לא הזכיר דנשואין מפילין לגמרי בכל גונא.

שם אלא אמר עיפה ר"א לא ידענא מ"ט, לשון אלא אמר צ"ב, ובפשוטו מתפרש א"ל עיפה א"ה הדרי בי מטעמא דאמינא ולא ידענא טעם אחר, ואם לא היו אומרים כן בגמ', הוה ס"ד שלא קיבל עיפה פירכא זו, מיהו אפשר דה"ק לא ידענא אם פטורה מן החליצה, ור"א החמיר מדרבנן שחולצת, או שחולצת מן התורה והחמיר מדרבנן שלא תתייבם, וזהו מה שנתחדש במ"ש אלא אמר עיפה כלומר שנתחדש לו ספק בדינו של ר"א, ולא רק דלא ידע מ"ט, והסיבה להצריך חליצה מדרבנן מפני שאין הכל בקיאות בגירושין והרי היא יושבת תחתיו באישות גמורה, וכמש"כ סק"ב ביתומה שהחזירה ועי"ש מש"כ לחלק ביניהם.

שם רבא אמר לעולם פשיטא לר"מ דמיתה מפלת, רבא לטעמיה י"ג א' דליכא מ"ד נשואין מפילין, וא"כ אין להמציא דר"א מספק"ל, ואב"י הוה סבר כו' ירמיה וכו"נ, כדחזינן דרב יוסף סבר דשמואל פסק כיחידאה כמ"ש תו' י"ז ב' מסוגיא דמגילה וע"כ דסבר כו"נ, ואב"י נמי איירי בהדי רב יוסף בזה לעיל י"ח ב'.

שם מי לא עסקינן דאהדרה באורתא כו', צ"ל שאין הדבר מצוי להחזיר גרושתו, ולכן לא יתלו בזה, ועד שתתפרסם חזרתו בעולם נמשך זמן מה.

שם רב אשי אמר היינו טעמא דר"א כו', ה"נ מסתברא מדקתני סיפא כו' למש"כ סק"ב דבבא דהמגרש את התומה לכו"ע קמ"ל דלא גזרינן אטו יתומה בחיי האב, ניחא נמי לכו"ע, אלא דמ"מ שמעינן מזה דנחית תנא דמתני' לנדרון

אמרינן שאם אתה אומר חולצת מתייבמת, דאין להפקיע קידושי קטנה בכדי, וכ"ה פשטות המשנה שכולן דינן שוה לר"א דחולצת, וכן בביריתא דמודים לר"א משמע שדינה כאידך דר"א שחולצת, שו"ר במהרש"א שהביא דברי הרא"ש בשם התוספתא ושכ"ה בהדיא בפ' המדיר דחולצת, וצ"ע במ"ש הרא"ש הטעם משום דאיכא דלא ידע בגירושין, הרי בפשוטו אין לשנות דינה מכל קטנה שהשיאוה אמה ואחיה שחולצת, שאין ראוי לבטל קידושין דרבנן ולהוציאה בלא חליצה, ומהרש"א הקשה א"כ נימא דמה"ט חולצת לר"א, ומ"ט הדר ביה עיפה, ולכאורה י"ל דדוקא בכה"ג שסיבת האיסור הוא מפני שקידושיה מדרבנן, דבזה יש להתייחס לקידושין לחומרא כאילו היו דאורייתא, אבל אם גם בקידושין דאורייתא פטורה מן החליצה, י"ל דאין לחדש גזירה דחולצת מדרבנן, [ועמש"כ בזה בסמוך בגמ' סק"ג], וזה כמש"כ דצריכה חליצה ככל קידושי קטנה, ויש לפרש כן גם בלשון הרא"ש, ועי' תו' חד מקמאי.

והב"ש בסי' קע"ג ס"ק כ"ב כתב בשם הרמב"ם דא"צ חליצה, ובשם הרא"ש והטור דצריכה חליצה, ושכ"ד הראב"ד והרז"ה, ובאמת הרמב"ם לא כתב כן בקטנה אלא בחרשת, ולא כתב דא"צ חליצה אלא שאינה חולצת, והיינו משום דחרשת לאו בת חליצה היא, וכמ"ש הפרישה, אבל לא כתב שמותרת לשוק, ולפ"ז בקטנה לכו"ע אינה מותרת בלא חליצה, כדתניא בהדיא בביריתא שבפ' המדיר, שו"ר באו"ש זיקה אות ל"ח שכבר העיר בזה, וכתב גם שחולצת משום אישות דרבנן וכמש"כ לעיל, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קי"ג סק"ב שכ"כ, שו"ר במלחמות שכתב ויותר הי' קרוב לאוסרה בחליצה משום שאם אתה אומר חולצת מתייבמת אלא לפי שא"א להפקיע נשואי חכמים בולא כלום לא גזור.

שם גמ' מ"ט דר"א כו'

ג) שם גמ' אמר עיפה מ"ט דר"א הואיל ועמדה עליו שעה אחת באיסורא, לכאורה הול"ל קסבר נשואין מפילין וכדאב"י בסמוך, ואפשר

טעם גזירתו, וע"ז השיבו חכמים דמודים לו בד"ז ומ"מ לא גזור במגרש אשה דעלמא, ועי' ברז"ה דאף מדפתת תנא במודים חכמים לר"א משמע דזהו עיקר טעמיה דר"א, ולפמשנ"ת לעיל מדברי הראשונים ז"ל דר"א לשיטתו גזר גדולה אטו גדולה, ורבנן לשיטתייהו ליכא למיגזר, א"כ מפורש בברייתא דר"א דאסר היינו לשיטתו, דלית לן לחדש שתי מחלוקות בין ר"א ורבנן, וע"כ דר"א לשיטתו דגם ביתומה שהגדילה פעמים שאסורה מדאורייתא, שפיר גזר גדולה אטו גדולה, וטעמייהו דרבנן משום דלא משכח"ל איסורא בגדולה ולכו"ע לא גזרינן גדולה אטו קטנה.

שם בעא מיני רבא מר"נ צרתה מהו.
בדברי הרי"ף בדין צרת יתומה.

(ד) שם בעא מיניה רבא מר"נ צרתה מהו א"ל היא גופה גזירה כו', בתו' כתבו דלרבא לשיטתו לאו דוקא גזירה לגזירה, ולכאורה גם גזירה שמא יאמרו גרושה מתייבמת ג"כ חשיב גזירה לגזירה, מיהו אפשר דסתמא דגמ' סברה דר"נ כרב אשי השיבו, ורבא סבר דכשיטתו השיבו, אבל אנן לקושטא דמילתא דקים לן מבריתא כרב אשי, יש לנקוט שגם ר"נ לכך נתכוין, וניחא בזה דדייק מזה הרמב"ן דלר"א דקטנה גזרינן, וכן פרש"י מיושב שפי' דברי ר"נ לפי האמת.

ופשטות הדברים דביתומה צרתה אסורה, שהרי איסורה דאורייתא, והיא אשתו מדרבנן ובעלמא אוסרת צרתה הגדולה, ואם גם ביתומה צרתה מותרת, מ"ט מספק"ל בגדולה לר"א, מיהו בסברא י"ל דביתומה ממ"נ צרתה מותרת, שאם היא צרתה הרי היא עצמה ג"כ מותרת, ואם אינה אשתו הרי אינה צרתה, [וכמו שאמרו כעין טעם זה בירושלמי, אלא ששם חשבו קטנה כקנויה ומשוירת ואמרו ממ"נ במקצת הקנוי ושאינו קנוי, עי' להלן], משא"כ בגדולה שהיא ודאי צרתה, ואם היא אסורה יש מקום לאסור צרתה כמותה, אבל א"כ הכי הול"ל היא גופה גזירה אטו קטנה יתומה והתם צרתה מותרת ואיך אפשר לאסור

גזירה אטו יתומה בחיי האב, וזה מסייע לומר דהיינו טעמיה דר"א.

שם משום ר"א אמרו חולצת ולא מתייבמת, בשמעתין משמע דאין כאן שתי מחלוקות, אלא טעמיה דר"א משום דגם בגדולה שגירשה והחזירה אסורה ליכס, אבל בכתובות ע"ד א' אמרינן דלר"א אדעתא דקידושין הראשונים בעל, לפ"ז חולצת דקאמר ר"א אגדלה אצלו היינו מדרבנן ואהחזירה כשהיא גדולה חולצת מדאורייתא, ורש"י שם הגיה בגמ' ופירש כבשמעתין, או דפליגא אמתני' דהכא וכתב דלפ"ז פליג ר"א רק אסיפא דגדלה אצלו, עיי"ש, מיהו אם נפרש דלר"א אף בגדלה אצלו אסורה מדאורייתא, ניחא טפי דגזר כל הנשים הגדולות אטו גדולה זו, וכן מיושב טפי לשון הברייתא דמודים לר"א דסבר שגם בגדולה אסורה מדאורייתא, ואפשר דלרב אשי באמת טעמיה דר"א משום גזירה ולא פליגי בדין אדם יודע, אבל לאביי ורבא י"ל דלא הו"ל לתנא להביא דברי ר"א כאן, כיון שאינם ענין לדין הרישא, ולכן פירשו דפליג נמי בדין אדם יודע, מיהו אם נימא דר"א פליג נמי בדין אדם יודע ניחא טפי דגזר בגדולה אטו גדולה, וכ"כ הרשב"א והריטב"א בשמעתין, שו"ר ברמב"ן ורשב"א וריטב"א כתובות שם שהאריכו בזה, ונקטו בביאור הגמ' שם דר"א מעיקר הדין פליג וגזר גדולה אטו גדולה, ועיי"ש שכתבו דלשמואל ע"כ צ"ל כן, ולע"כ בסוגיא שם, אבל ק"ק דהא מהאי ברייתא מייטנין תניא כותיה דרב אשי, וכבר ידעו לה רבה ואביי שם, ואפ"ה לא פי' כרב אשי במתני' דהכא, שו"ר בספר מרן זללה"ה סי' קי"ג סק"א שצ"ל דלכתר דשמעה אביי הדר ביה, וצידד כן גם בדעת רבא.

הא דאמרינן דמהאי ברייתא ראי' לר"א פרש"י דמדאורייתא ר"א ביתומה שהשיאה אביה ש"מ דטעמא דגזר באחרנייתא משום הא, ור"ל שהרי עצם הדין פשוט כמשה"ק בגמ' פשיטא, וא"כ למה ייחסו בברייתא ד"ז לר"א לומר דמודים לו חכמים, וע"כ דר"א הוא שאמר ד"ז כדי לבאר

ממ"נ שלא תאסור צרתה, מיהו נקט דלתלמודן אף בחרשת דמשוירת, שרינן צרתה ממ"נ, כיון שלא הוזכר בתלמודן אלא גזירה אטו היא.

שם והתניא משום ר"א אמרו היא וצרתה חולצת כו' לאו תרוצי כו', נראה פירושו דכונת התנא לומר שחיוב החליצה שלה ושל צרתה שוין, ולכן סגי בחליצה שלה או של צרתה, ולא נחית התנא לומר דצרתה חולצת ולא מתייבמת אלא דבין היא בין צרתה יכולין לחלוץ ויועיל לשתייהן, ולכן לא הזכיר ענין ייבום של צרתה, וכבר כתבנו כן לעיל [ס"ב סק"ן] בביאור הגמ' י"א ב' כה"ג, ולפ"ז לא יתכן שיכלול בלשון זה גדולה ויתומה, שהרי חליצת היתומה לא מהניא מידי לגדולה וע"כ דארישא לחוד קאי, ולא אברייא דיתומה שגדלה אצלו, או שהיא עדיין קטנה, ובאמת לפי סוגיין משמע דרבא לא שמיע ליה האי ברייתא, וע"כ דאדינא דרישא דמתני' איתמר הכי, (ועוד דביתומה מצי שפיר למיתני היא וצרתה חולצת לומר דלא מהניא חליצתה מידי לצרתה, ואמנם חליצת צרתה מהניא לה, אבל קמ"ל דאע"פ שהיא חולצת גם צרתה חולצת, מיהו י"ל דזה פשיטא).

יש לעי' לרבא דגזירת גדולה היא מפני שאין הכל יודעים בחזרה, למה לא אמר ממ"נ להתיר צרתה, שאם יודעין בחזרה אף היא מותרת, ואם אין יודעין הרי אינה צרתה, ור"נ גופיה לא אמר לו מכח ממ"נ, ואם האמת דביתומה צרתה אסורה ולא אמרינן ממ"נ, ניחא טפי, וצ"ל דאין החשש שבמאורע זה יכנוס הגרושה אם נתיר לו הצרה, אלא דבאופן כללי יש להנהיג שמשנתגרשה אין ייבום בבית זה, כדי שבפעם אחרת לא ייבמו הגרושה, ולפ"ז אפשר דביתומה פשיטא ליה לרבא דצרתה אסורה, מיהו י"ל דכיון דלאו צרתה היא מדאורייתא, יש להתירה ממ"נ טפי מגדולה שהיא באמת צרתה וכמשנ"ל לעיל, ולפ"ז אליבא דרבא אין התייחסות בגמ' לדיוקי מידי בדין צרת יתומה, ושפיר יש לקיים פסק הרי"ף דמותרת, אבל מדברי הרי"ף משמע דייק לה מתשובת ר"נ, וכן פירשו דמה"ט הביא דברי ר"נ.

בגזירה טפי מבעיקר, ומדלא אמר הכי ש"מ דביתומה פשיטא ליה לאיסור, מיהו שמא י"ל דרבא רק מכח הברייא פריך, שאם בברייא מבואר דצרתה חולצת בגדולה, ש"מ שגם ביתומה לא אמרינן ממ"נ, וכשהשיב לו דהתם לא גזרינן, י"ל דממילא אמר ממ"נ גבי יתומה, (ואם ברייתא דרבא כעין ברייתא דשמעתין הרי בהדיא שדינן שוה, עי' קרן אורה, אבל אין נראה כן לפמש"פ בסמוך דלשון היא וצרתה בא לומר שחליצתן (שוה).

אבל הרמב"ן פי' דלר"א באמת צרת יתומה אסורה, כמו שגזור גדולה אטו יתומה, ולרבנן דל"ג בגדולה ה"ה דלא גזרי בצרת היתומה, ולפ"ז צ"ע מ"ש הרי"ף וה"ה לרבנן ביתומה דצרתה מותרת, הרי אין כאן לימוד לרבנן כלל, שהרי הטעם שאר"נ לר"א בצרת הגדולה לא מהני לרבנן, ואילו ביתומה הרי לר"א אף צרתה אסורה, ואכתי לרבנן אין לנו שום גילוי לדין צרתה, ואפשר דאם ר"א ה' גזור בצרת גדולה ה' מתפרש מודים חכמים לר"א ביתומה שדינה כגדולה לר"א ואף צרתה אסורה, אבל השתא דבגדולה צרתה מותרת לר"א, מתפרש שפיר דמודים חכמים שדין היתומה כדין הגדולה לר"א ולכן צרתה מותרת.

מסקנת הירושלמי משמע לאיסור בצרתה, משום דלא אמרינן ממ"נ בעריות, וכ"ה בירושלמי פ"ב ה", דכיון שיש בבית הזה אשה שאסורה לו משום ערוה הרי היא אוסרת צרתה, דסו"ס יש כאן גוף שאסור לו, ולא מהני ממ"נ כיון שאין הממ"נ הזה יכול להתיר לו גוף זה, וכיון שקטנה שהיא ערוה בעלמא אוסרת צרתה הגדולה כדתנן ב' ב' והובא ברא"ש כאן לסייע מזה דעת הראב"ד, ה"ה דקטנה זו שאסורה משום שנתגרשה אוסרת צרתה, אבל הרמב"ן כתב דלתלמודן דקטנה קנויה ואינה קנויה לא חשיבא ערוה, דלא אמרו כן בירושלמי אלא כשמקצתה קנויה דצד הקנוי אסור, ולא מהני ממ"נ, אבל אם אין כאן אלא ספק קנוי' לגמרי ספק אינה קנויה בזה שפיר י"ל

בישוב סוגיא מ"א א' דטעמא דר"א משום
שעמדה שעה א' באיסור, עם מסקנא דסוגיין.

ה) בסוגיא מ"א א' כ"ח א' מבואר דלר"א כיון שעמדה עליו שעה אחת באיסור אסורה לעולם, ולפי מסקנא דשמעתין לא מצאנו מקור להגדרה זו דהא לא אסר ר"א אלא במגרש את האשה והחזירה דמאי ליתומה שהחזירה או שאין הכל בקיאת בחזרה, ונראה דבשמעתין סתמו הדברים מפני שבאמת אין הכרח מדר"א לד"ז, וכדדחו לה שמואל ורב אסי להאי גיסא, וסתמא דגמ' לאירך גיסא דהיכא דאיחזיא בשעת נפילה מי אמר, אבל האמת דרב ור"ח ור' יוחנן ס"ל דמכח גזירה דהכא קבע ר"א כלל דכל שנאסרה עליו שעה אחת אין לה היתר לעולם, בין קודם נפילה בין לאחר נפילה, בין באיסור דאורייתא בין באיסור דרבנן, וכולהו גזירה אטו יתומה שהחזירה, או שאין הכל בקיאת בחזרה כדרבא.

ולכאורה נראה מזה דס"ל לר"א מיתה מפלת, ולכן השווה לגזור נאסרה אחר נפילה כמו נאסרה בשעת נשואין, דאם הוה מספק"ל דנשואין מפילין לא הי' צריך לגזור בנאסרה אחר נפילה, ואפי' אם הי' מחדש נשואין מפילין מדרבנן, לא הי' מחדש לגזור אחר נפילה כלום, אבל כאן שאין מקום לאסור קודם מיתה, הוצרך להשוות גזירתו דכל שעמדה עליו שעה אחת באיסור אין לה היתר לעולם, בין בנתגרשה בין בנאסרה לאחר מיתה בין נאסרה מיד מדרבנן בין הותרה ונאסרה.

ולפ"ז בהיתה צרת ערוה קודם מיתה מודה ר"א דמתייבמת דכיון שבעלה עמה אין ע"ז שם נאסרה כיון דקי"ל מיתה מפלת, ורק בנתגרשה חשיב נאסרה כיון שבאותה שעה ראוי' לינשא לאחיו אי לאו איסור אשת אח, ולכן חשיב שנאסרה משום אשת אח.

וכ"כ הריטב"א מ"א א' דשמעתא דהתם אתיא כמסקנא דהכא דר"א אסר משום גזירה, ולכן שייך לומר דאסר נמי אחר נפילה, אבל אם

נשואין מפילין מדאורייתא, אין לחדש שום איסור לר"א טפי מלרבנן, וגדר גזירתו של ר"א הי' דכל שעמדה עליו שעה אחת באיסור נאסרה עליו עולמית.

והרמב"ן שם כתב דס"ל דלר"א מדרבנן גזור שנשואין מפילין, וא"כ הדין נותן דכשהותרה בשעת נשואין ונאסרה כשנתגרשה והחזירה תחזור להיתירה הראשון ומדאסר ר"א ש"מ דס"ל גם בזה לאיסור, ועמשנ"ת בזה לקמן סק"ו.

מ"א א' מתיב רה"מ כו' כל הסוגיא

ו) מ"א א' מתיב רה"מ שלשה אחין כו' ואמאי תהוי כיבמה שהותרה כו', אין להקשות דכאן הרי אידחיא מהיתר ייבום לגמרי, ובגונא דרב עדיין איכא אח שיכול לייבם, וכמ"ש הריטב"א, דהא דמהני לא אידחיא היינו רק משום דעי"ז ליכא חסרון בדרכי נועם, אבל היבם שנאסרה עליו אסור בה לגמרי, ואפ"ה מהני חזרה והותרה, וה"נ כיון שמדאורייתא זקוקה לו אין כאן חסרון בדרכי נועם, ובדין הוא שאם חזרה והותרה תחזור להיתירה הראשון, וכבר כ"כ מרן זללה"ה [בנדמ"ח בהשלמות בסוף הספר סק"ט].

שם ועשה בה מופנה מאמר, יעוי' בתו' למה הזכיר מאמר (ובברייתא דלקמן חזינן דס"ל לר"א כריב"ב דיש זיקה), ולמאי דמסקינן דר"א היא וכולה גזירה דרבנן היא, י"ל דהי' מקום להקל בעשה מאמר דמהני דרבנן לדרבנן, כיון שחזרה להיתירה הראשון, וגזירה דר"א אטו יתומה גזירה רחוקה היא, וס"ד דמהני מאמר דרבנן להיתירה, ועי' בסמוך.

שם אותה יבמה חולצת ולא מתייבמת, וצריכה נמי גט, אלא דקמ"ל שאפי' כנס יוציא, ולהכי אמר ולא מתייבמת, א"נ לאירך גיסא לומר דלב"ש דיקיימו בההיא דד' אחין ה"נ אם כנס יקיים אפי' בלא מאמר, ואפשר דמש"ה נקט מאמר לומר דלא איירי לב"ש דלדידהו אם כנס יקיים.

דהרמב"ן מפרש נשואין הראשונים מפילין שכל שעה אנו דנין אותה כנופלת עכשיו לייבום, וכלשון הרמב"ן ל' ב' דלמ"ד נשואין הראשונים מפילין רואין אותן כאילו נפלו תיכף לנשואין הראשונים, [וזה דלא כתו' ל' א' ד"ה ונאסרה עי' לקמן סק"ז בזה], ואפשר דהרמב"ן ניחא ליה לפי שיטתו דר"א גזר מדרבנן ענין נשואין מפילין, וכמו שגזרו בצרת ערוה בזיקה לפי הרי"ף, וכמ"ש הרמב"ן כאן ושם דדמו להדדי, וכיון דר"א מחמיר טובא לא חש רב למה שהחמיר נמי בהותרה ונאסרה.

אבל הריטב"א פירש דסוגיין כמסקנא דלקמן ק"ט א' דר"א משום גזירה אסר המגרש והחזירה, ובין לרב אשי בין לרבא ניחא, דלרבא נמי משום גזירה זו תיקן ר"א שכל שנאסרה שעה אחת, אסורה לעולם, ולפ"ז אין איסורו של ר"א שייך כלל לנדון הותרה ונאסרה, [ועי' לשון הריטב"א בזה], שהרי בשעת נשואין אין לה שום היתר, ור"א גזר להשוות כל נאסרה שעה אחת אטו יתומה שנאסרה שעה אחת, ואין חילוק בין הותרה תחלה ללא הותרה, ואמנם הדר אמר רבא שאין ללמוד מגזירה דר"א במגרש להיכא שהותרה בשעת נפילה, אבל כיון דחזינן בברייתא דגזר גם במתה אשתו, ש"מ שהשווה גזירתו בכל שנאסרה שעה אחת, ולא שייך להקשות דתחזור להיתירה, כיון שאין זה איסור אמיתי אלא גזירה אטו מגרש יתומה, וזה מוכח מדאמר מתה אשתו אותה יבמה חולצת, ש"מ דמדרבנן בעלמא אסורה, [וכמו שהוכיחו לעיפה ק"ט א' וכן הזכיר הרמב"ן כאן], מיהו אין ראוי מזה דהא כשאשתו קיימת ג"כ קתני מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה, וכשמתה לא עדיפא מגירשה, והרי לשמואל ור"א ודאי מה"ט חולצת, אבל לישניה דר"א משמע דקמ"ל דלא מתייבמת, ולרב ור"ח היינו מדרבנן, (גם יתכן דרב ור"ח ס"ל דאם מתה אשתו כיון שאינו צריך להוציאה בגט משום איסור זיקה, פקע נמי דין חליצה מהיבמה, וע"כ דהא דחולצת היינו מפני שמדאורייתא הותרה

שם ואמאי תהוי כו', לכאורה הקושיא לרב דמקיים מתני' דארבעה אחין משום ביטול מצות יבמין דחייש למיתה, ולדידיה לא קשיא ממתני', וקשיא רק מברייתא דמתה, אבל לר' יוחנן דדחי מתני' לא קשיא ליה מברייתא טפי, מיהו רב גופיה דשרי באיסור דרבנן אפי' נאסרה בשעת נפילה, ע"כ מוקי לה כיחידאה, ואין כאן תנא שחלק על סברת תחזור להיתירה הראשון, אלא תנא דמחמיר בכל נאסרה שעה אחת מטעם אחר.

שם לבתר דנפק אמר כו', משמע דרבא הוא דאמר הכי, שהרי רה"מ לא אותיב לרב שלא הי' בימיו עי' קידושין כ"ה א' כ"ט ב', ולכן נאמרו דבריו בתר פירושא דרבא, ועי' לעיל [סי"א] סק"ז דהי' אפשר לבאר מימרא דרב דלא כרבא ולא הי' קשה עי"ש, ומבואר כאן דרבא סבר דלר"א כיון שנאסרה שעה אחת נאסרה לעולם, ועי' לשון הרמב"ן שהזכיר רב ולא הזכיר רבא, משמע קצת דרב הוא דאמר הכי, ואפשר משום דרבא פירש לקמן ק"ט א' בענין אחר ולכן נקטו דהא דרבא דוקא לרב, מיהו אנן קי"ל כדרב הכא והתם כרב אשי, וע"כ לשנויי דהא דהכא ר"א היא.

שם ר"א היא דאמר כיון שעמדה עליו שעה אחת כו' הדר אמר אימור כו', כתב הרמב"ן דמפרש טעמיה דר"א משום דנשואין מפילין, והתם נמי הותרה בשעת נשואין ונאסרה בשעת גירושין וחזרה והותרה ואפ"ה אסר לה ר"א, ויש לעי' אכתי איתותב רב מדר"א, דהא טעמייהו דרבנן דפליגי עליה דר"א היינו משום דמיתה מפלת אבל בסברת הותרה ונאסרה לא פליגי אר"א, ועו"ק דלא שייך ענין הותרה בשעת נישואין, ואע"פ שבאותה שעה ראוי לייבום אם ימות, והרמב"ן מפרש בסמוך דהיינו דדחי בגמ' דלא שמעינן ליה לר"א אלא היכא דלא חזיא בשעת נפילה, וביאר במלחמות דשעת נשואין הראשונים והאחרונים אינם שעת נפילה שמתרת לגמרי, ולכן אין בהם מעלת הותרה, ולשון הגמ' דלא חזיא בשעת נפילה ק"ק, שהרי אין זו שעת נפילה כלל אלא שעת נשואין, ומשמע מזה

דכל שהיבם במצבו עכשיו יכול לייבם את כל האישות של המת, אע"פ שהי' באמצע זמן שלא הי' יכול לייבם, מ"מ השתא לכו"ע מותרת, ולכן במתה אשתו של היבם קודם נפילה מותרת אחרתה לכו"ע, דמה שנתחדש בנשואין מפילין הוא שאישות שאינה ראוי' לייבום, אוסרתה באיסור אשת אח, והמגרש את האשה ג"כ חשיב שאין האישות הראשונה ראוי' לייבום כיון שנסתיימה בגירושין, ואין הנפילה האחרונה מתחברת עם האישות הראשונה.

אבל דעת הרמב"ן דנשואין מפילין היינו שרואין כל שעה מהנשואין כאילו נפלה לפניו כעת, ולכן אפי' מתה אשתו קודם נפילה, מ"מ כיון שהי' זמן שהיתה אחות אשתו שוב אינה מתייבמת כמ"ש במלחמות, ולעיל [ס"ח] ס"ק י"ב דקדקנו בזה מדברי התו' אבל הרמב"ן לשיטתו ניחא, ומה"ט כתב הרמב"ן דיש ענין הותרה ונאסרה והותרה בשעת נשואין, כיון דענין נשואין מפילין מתפרש שבכל שעה דנין כאילו נפלה כעת, וכלשון הרמב"ן ל' ב' דרואין אותן כאילו נפלו תיכף לנשואין הראשונים, וביאר דדמי ענין זה למת ואח"כ גירש שאסר הרי"ף, כיון דדיינינן להו כנפלו באותה שעה כמו נשואין מפילין, וכמ"ש מ"א א', ומה"ט פשיטא ליה להרמב"ן דכל עניני נשואין מפילין שוין, כיון שאנו דנין על השעה שנאסרה בשעת הנשואין, ולא דנין כעת אם יכול לייבם אותה שעה, ויש לעי' א"כ בהיו לו בנים בשעה שהיתה צרת ערוה נימא דאותה שעה אינה אוסרתה כיון שבלא"ה אינה ראוי' לייבום, וצ"ל דהיו לו בנים לא עדיף מזה שבעלה חי, ולא חשיב טפי עי"ז שאינן מפילים, (תדע דאי לאו דרכי נועם היתה חוזרת לזיקה כשמתו בניו כדאמר פ"ז ב').

ולשון הגמ' פ"ד ב' וכ"ת קסבר האי תנא נשואין הראשונים מפילין משמע כפי' הרמב"ן שדנים זמן הנשואין כנפלה באותה שעה, ואמנם דברי הגמ' שם צ"ב וכמ"ש תו', מ"מ חזינן דפירשו בגמ' נשואין מפילין ממש באותה שעה.

(לו), ורב סבר מדתניא בשם ר"א ש"מ דזהו ר"א לשיטתו.

ולהאמור נראה לאידך גיסא דר"א ודאי לית ליה נשואין מפילין, ולכן הוצרך להשוות הגזירה בכל שנאסרה שעה אחת, אבל אם הי' חושש לנשואין מפילין, או שהי' גוזר מדרבנן דנשואין מפילין, לא הי' מחדש גזירה במתה אשתו אטו מגרש את היתומה שהרי סגי בגזירה דנשואין מפילין, אבל השתא דלית ליה כלל נשואין מפילין, הוצרך לגזור באופן כללי בכל שנאסרה שעה אחת.

ובזה מיושב דאתיא סוגיין כמסקנא דלקמן ק"ט א', ואתיא דרבא שפיר לשיטתו שם, וניחא נמי להלכה דקי"ל כרב ור"ח, וע"כ דמוקמינן האי ברייתא כר"א, והרי תניא כותיה דרב אשי ק"ט א', אלא ודאי סוגיין אתיא שפיר כמסקנא דלקמן, וצ"ע בתו' ד"ה הדר, ועי' תשובת הרשב"א סי' אלף קצ"ח.

ובזה מיושב דל"ק מדר"א לדרב כ"ז ב' דלית ליה נאסרה בדרבנן כלל, דטעמיה דר"א ענין אחר הוא ומאותו טעם שאוסר בכל שנאסרה שעה אחת אוסר נמי בדרבנן, דהא כולהו גזר אטו יתומה, ואינו ענין לדין נאסרה דעלמא.

ולפ"ז אפשר לקיים הא דאר"א חולצת אפי' כשהיבם קיים, דכיון שחזרה להיתירה מהניא לה נמי חליצתו של זה שמתה אשתו, כההיא דלקמן ק"ט א' היא וצרתה חולצת, שנפטרת בחליצת הגרושה, כיון דמדאורייתא חזיא נמי לייבום, אבל לשמואל ור"א הא דחולצת היינו דוקא אם מת היבם, והיינו דקאמר אותה יבמה חולצת דמשמע שאין לה היתר של ייבום כלל, מיהו אין קושיא אם סתם חולצת ומתפרש כשצריכה להזקק לזה שמתה אשתו, והיינו מפני שמת היבם.

ביאור ענין נישואין מפילין במחלוקת התו' והרמב"ן

(ז) בביאור ענין נשואין מפילין נראה שיש מחלוקת בין התו' ל' א' להרמב"ן, דדעת תו'

סימן ז

בדיני חליצת מעוברת

[א"ה, במהדור"ב סימן י' עיקר, וזה ככתב ראשון]

ביאור פלוגתא דר' יוחנן ור"ל

(א) ל"ה ב' רי"א ובן אין לו אמר רחמנא והא לית ליה, פ"י דמצב של מעוברת חשיב דודאי אין לו בן, דאי משכח"ל שישאר מצב של עובר לעולם, לא חשיב שיש לו בן, דעובר לאו בן הוא לדיני התורה, ורק ענין של עיין עליו שייך בו מפני העתיד, שמזה נדע שאין שמו מחוי בעתיד, ולכן כשדנים לענין איגלאי מילתא למפרע יש בזה סיוע כיון שהמצב של עכשיו הוא ודאי שאין לו בן, גם אם בסוף יהא של קיימא, ולכן לענין חליצת אמרינן שהחליצה ניתנה בזמן שלא הי' לו בן בודאי, וגם לבסוף הרי אין לו, ומה"ט גם הולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם, כיון שבאמת אין לו בן, ואפי' יבא אליהו ויאמר שיתקיים, אמרינן דהשתא מיהא הא לית ליה.

שם אבע"א סברא ר"י סבר אם יבא אליהו כו', לענין תרומה מודה ר"י שאצ"ל תיגלי מילתא למפרע, כיון ששייך לקבוע דינים מוחלטים למצב של מעוברת, דהשתא אינה כנעוריה, אבל ביבום דהכל נקבע בשעת נפילה ואין הדין יכול להשתנות אח"כ, א"כ כשמותרת להתייבם כשהפילה ע"כ דאמרינן איגלאי מילתא שבשעת מיתה היתה זקוקה, וכן חייבין בקרבן כשהי' ש"ק מפני שאיגלאי מילתא שבשעת מיתה לא היתה זקוקה, וכיון דמכאן ולהבא בכח איגלאי מילתא אתינן עלה, ס"ל דה"ה דמהניא חליצה וביאה שבשעה זו לענין תיגלי מילתא למפרע, ור"ל סבר שלא נתנה תורה מצות חליצה במצב כזה, שהרי אסורה להתייבם, וגם אין טעם לחלוץ בספק, כשהמצב הזה ראוי לקבוע בו דיני ספק.

ל"ה ב' החולץ ליבמתו כו' כל הסוגיא

(ב) מתני' החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת כו', קמ"ל דלכתחלה לא יחלוץ למעוברת, לר"י

משום כל העולה כו' כדלקמן מ"א ב', ולר"ל משום דלא מהניא מידי אלא לפסלה מן הכהונה, אבל בגמ' פליגי במתכוין לחלוץ למעוברת מה דינה, וגם קמ"ל דלא קנסו מדרבנן וא"צ חליצה נוספת לר"י, מיהו לר"ל יש חידוש שאפי' ידעו שהיא מעוברת פסלה מן הכהונה.

שם גמ' איתמר החולץ למעוברת והפילה רי"א א"צ חליצה מן האחין, מבואר בגמ' דאסורה לינשא בזמן שהיא מעוברת, ואע"פ שממ"נ אם הוש"ק הרי א"צ חליצה, ואם אינו ש"ק הרי חליצתה חליצה, והטעם שמא ימצא וש"ק והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם, ויש להבין מהו ענין זה הרי כאן ממ"נ אין שייך מצות ייבום, ולמה נעכבנה מכת הולד, וי"ל דחליצה בזמן שהולד ש"ק אינה מוסיפה כלום, ואע"פ שיש כאן ממ"נ, אבל באמת אינה חליצה, וכיון שאם יבא אליהו ויאמר שהוש"ק אין להתירה בזמן שהיא מעוברת, דסו"ס בן אין לו, נהי דטעמא דקרא בגלל שעובר אינו ודאי שאין שמו מחוי, מ"מ החליצה שאינה כלום א"א להשתמש בה בכח ממ"נ.

שם איתיביה ר"י לר"ל כו', לכאורה אף לר"י מוכחא מתני' שהי' מקום לפסלה מן הכהונה מדרבנן, מדאיצטריך לאשמועינן בוש"ק שלא פסלה, והר"ז סייעתא לר"ל לפרושי טעמא דסיפא מדרבנן, ושמא ס"ל לר"י דקמ"ל רישא דלא גזרינן מדרבנן, וממילא נבין דסיפא מדאורייתא קאמר.

שם דלא סגי בלאו הכי, יש לעי' אמאי הרי סגי בגט וחליצה דממ"נ מותרת, וי"ל דלא שרינן לחלוץ כיון שנמצא דעי"ז כאילו בא על אשת אח, אבל כשמייבמה נראה הכל כהמשך אחד, וכן ביבם קטן אמרו תגדלנו ולא הניחוהו לחלוץ כשיגדיל, דנמצא שנבעלה באיסור אשת אח, שו"ר בריטב"א הביא כן בשם י"מ, וש"פ חולקין

ולאביי נחא דקתני הכונס את יבמתו דוקא, דבאמת החולץ ליבמתו מותרת צרתה ממ"נ, ואפי' היא עצמה (לאחר ג' חדשים), ולר"ל קמ"ל דאע"פ שהוחלטה זו לייבום, שגם אם לא יהא בן קיימא לא יוכל לייבם את צרתה אפ"ה צרתה אסורה, וכ"ש בחליצה שאינה כלום לשתייהן, אבל לרבא הו"ל לאשמועינן החולץ למעוברת שלא תנשא שמה יהא הוש"ק, וכן צרתה אע"פ שאינה מעוברת חבירו, ושמה בחולץ ה"י לו להתייחס לחולצת עצמה שאסורה מדין מעוברת חבירו, ולכן נקט הכונס ששם הנדון רק לענין צרתה.

יש לעי' לאביי מאי קאמר ר"י לעיל ובן אין לו והא לית ליה, הרי אם הוא ש"ק חשבינן נמי בן יש לו, וי"ל דלאו משום בן יש לו פטרינן לה, אלא לפי שאין שמו מחוי, ולענין חליצה (ויבום) כיון דהשתא בן אין לו, יש לכח זה יתרון שתועיל החליצה, לצד שחייבת בחליצה.

לאביי דולד פוטר אף קודם שיצא לאויר העולם יש לשאול למה בכל מעוברת צרתה אסורה ולא אזלינן בתר רוב נשים דולד מעליא ילדן, וי"ל כדאמר קי"ט ב' רישא חזקה לייבום ורובא לשוק וע"י מיעוט מפילות הו"ל פלגא ופלגא, ולכן רק בצירוף שגם לצד דמפילות מותרת שייך להתירה, וצ"ב למה לא דנו בגמ' כאן בזה, דהא לקמן עד אוקימתא דרבא סברנו דמתני' ר"מ היא, וא"כ גם מתני' דהכא דמעוברת אסורה ר"מ היא, ול"מ כן.

ל"ו א' אמר רבא ה"ק הכונס יבמתו כו' וביאת מעוברת לא שמה ביאה כו' והולד אינו פוטר כו', יש לעי' למה הוצרך לאריכות זו, הרי הספק הוא שמה יהא וולד בן קיימא והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם, ומה ענין להזכיר דחליצה וייבום לא מהנו בוש"ק מידי, ושמה ה"י מקום לומר דמכח ממ"נ יהי גם בזמן שהיא מעוברת, דהולד אינו פוטר כדר"ל, אבל כשיש ממ"נ פוטר מדין ממ"נ.

ומפרשים דלא סגי בלאו ביאה נוספת, אבל אם ירצה לחלוץ וליתן גט נמי שפיר דמי.

שם תוד"ה כי פליגי בחליצה, ובביאה מודה שלא יבא לידי איסור, לשון זה משמע מדרבנן, אבל מדפריך רבא מכל העולה לייבום מוכח דמדאוריתא קאמר, וע"כ צ"ל דלא נתנה תורה מצות ייבום בזמן שעלול לבא לידי איסור, וכיון שלא ניתנה המצוה בזמן זה, דינא הוא דלא קנה, אבל ודאי דאביי מדאוריתא קאמר.

שם א"ל רבא מה נפשך כו', ואביי סבר שזו עולה לייבום קרינן בה, כיון שאם יהא הולד אינו של קיימא מתייבמת, והרי לצד זה חולצת עכשיו, ונהי דהשתא לא התירה תורה מצות ייבום, מ"מ חליצה לצד זה שפיר מהני, ושייך שפיר כל ענין חליצה כיון שנעשית לבטל מצות ייבום ולא להקים לאחיו שם, ומ"מ פליג רבא דכיון דבשעה זו לא שרית ליה לייבם אין לנו אלא שעה זו, וממילא חליצה נמי לא מהניא.

שם אדרבה כי הוה הולד בן קיימא מיפטרה צרתה, לשון זה מפורש דולד פוטר קודם שבא לעולם, וממילא גם דברי אביי מתפרשים כן, שהרי לא חזרו מזה בגמ' עד מילתיה דרבא, וכן לא שינה אביי פ"י הבריתא אליבא דר"ל, וניחא בזה הא דחייבין בקרבן, כיון דלצד שהוא בן קיימא הרי היא באיסור אשת אח, ולפ"ז אף קידושין תופסין בה, ואין להקשות א"כ גם לר"ל מצינו דמהני אם יבא אליה ויאמר שיהא בן קיימא דתיגלי מילתא למפרע שהיתה פטורה, דמצות חליצה וייבום שהם מצות מחודשות לא ניתנו במצב המסופק אבל פטור ולד שאין שמו מחוי אינו מחייב ליתן לו דינים אלא זוהי מציאות דאיגלאי מילתא שלא ה"י שמו מחוי, ומה"ט לכו"ע חייבין בקרבן, ולאביי מהני נמי לפוטרה למפרע, ויש לדקדק במתני' דנדה דתנן בן יום אחד פוטר כו' והתם עובר אינו פוטר, וי"ל דבאיגלאי מילתא למפרע פוטר למפרע.

ואמנם אם יתברר לב"ד שעשתה כל הכירורים וא"א לברר הדברים יותר י"ל שנתירנה לחלוץ כיון שאין לחוש לכרוז, וכענין שאמרו קי"ט ב' באמרה אני והוא נחבאנו במערה, וה"ה אם כעת יתברר לב"ד שאין הענין עתיד להתברר, ונמצא לפ"ז שבאמת לא תתעגן, אלא שנתחייבה לטרוח בבירור ככל האפשר, ועבעה"מ, וכן יש לדקדק מדברי המלחמות שהתירה לכהונה כשחלצה ונתברר שילדה ולא חייש להתירה בכרוז, ולמה יאסרנה לכל העולם משום חשש זה, א"ו חיוב בירור בלבד הוא, שו"ר בכתבי אמור"ר שליט"א הנדמ"ח ב' בתרא שכתב דאפשר שאם נתעגנה כמה שנים מתירין לה.

שם א"ל אביי מידי לא תחלוץ כו', לכאורה לא הי' ר"א בבבל בימי אביי, וע"כ דלאביי בר אבין ולרחב"א אמר כן, דליכא למידק ממתני' איסור חליצה, ואפשר דאביי לשיטתו דולד פוטר אף קודם שיצא לאויר העולם, וא"כ כשתחלוץ תוך ט' רשאית להנשא לר"י ממ"נ, והיינו דמוקים מתני' שאם תחלוץ שריא, ולא האריכו בגמ' בזה כיון שכבר איתותב אביי בהא, אלא הביאו דבריו שדחה דיוקא דמתני' שאין בה התייחסות לחליצה, וקושיא היא על דיוקא דאמוראי, ואמנם תוך ט' אסורה, מ"מ אין לנו לדייק מכאן דין אחר ט' כיון שלא הוזכר איסור חליצה, מיהו למאי דקי"ל כר"ל ודלא כאביי, הרי בכלל מתני' דתוך ט' גם לא תחלוץ, ולכן קיימו אמוראי דברי ר"ח קי"ט ב' דעד שתדע שמא מעוברת היא לא תחלוץ לעולם, שהרי תוך ט' כולל איסור חליצה, ועד שתדע משמע לעולם, ותלמודא לא מייתי דאביי לקמן קי"ט ב' כיון דאיתותב בשמעתי.

וראיתי במלחמות פ' בתרא שהעתיק דברי אביי כך מידי תחלוץ [לאחר ט'] ולא תחלוץ [בתוך ט'] קתני לא תנשא ולא תתייבם קתני [אי משום דאין מתירין לחלוץ לכתחלה אי לומר שלא תנשא בלא חליצה], ולעולם אי חלץ לה [אפי' בתוך ט'] ה"נ דמשתריא, ונראה שמה שהזכיר תוך ט' אינו מגרסת הגמ' ולכן הכנסנוהו במוקף שזהו

תנא

ובברייתא דבסמוך ג"כ קשה למה אמרו ואין ביאה וחליצה פוטרת, ולר"י צ"ל שבא לרמוז דחליצת מעוברת שמה חליצה ורק לצד שהולד ש"ק אינה פוטרת, ור"ל יליף מינה כטעמיה שבא לומר דחליצת מעוברת לא שמה חליצה.

ויש להסתפק לענין תפיסת קידושין כשאיגלאי מילתא שהי' בן קיימא, האם מדמינן ליה לחיוב קרבן, דאיגלאי מילתא שלא היתה זקוקה, או"ד כיון שהיתה אסורה לינשא קרינן בה לא תהי' אשת המת החוצה, ואין קידושין תופסין בה, ולכאורה אם נשאת אינה לוקה, דסו"ס איגלאי מילתא שאינה זקוקה, וא"כ גם תופסין קידושין.

ל"ו א' אפשר איתא כו'.

שם כרוז לכהונה כו'.

ג) שם אר"א אפשר איתא להא דר"ל כו', מבואר דפשיטא ליה שלא הי' התנא סומך על דיוקא דמתני' דקתני דוקא פסלה מן הכהונה, כיון דאפשר לשנויי כדרי'.

שם וליטעמין תחלוץ לאחר ט' כו', אפשר דאה"נ לר"א חולצת לאחר ט', אבל כ"ז שאפשר שהיא מעוברת אינה נשאת כלל, וזהו לשון שמא מעוברת היא, ותלמודא לא סבר הכי מדקתני עד שתדע, משמע ידיעה ברורה וכמ"ש רש"י, ור"א סבר דלא תנשא משמע שלא תחלוץ ג"כ, ואע"פ שלאחר ט' תנשא, מ"מ לא תנשא דתוך ט' משמע לא תעשה שום מעשה.

שם אלא בר מינה דההיא כו', יש לתמוה למה מעגנינן האשה משום כרוז לכהונה, וביאר אמור"ר שליט"א שאנו חושבים דודאי ילדה כדאמרינן קי"ט א' רוב נשים מתעברות ויולדות, וא"כ בודאי נצריכה כרוז לכהונה, ובכה"ג שפיר מחמירנן, ויש להוסיף שאם לא נעכבנה מלחלוץ הרי לא תברר כלל, רק תמתין ט' חדשים, ואין לנו עצה למנוע כרוז לכהונה אלא אם נעכבנה מלחלוץ עד שתברר, ונמצא שהתקנה אינה נפגשת עם העיגון אלא עם זה שאנו מצריכין אותה לברר,

דאסורה צריך לדחוק שלא תשמע לנו ותנשא לכהונה.

מ"א ב' קרא עליו כו'

(ד) מ"א ב' תוד"ה קרא, וי"ל דלר"ל נמי אינה חולצת תוך ג' משום דאינה עולה לייבום, הדברים מחודשים דפשטות הגמ' שמאותו טעם שאינה עולה לייבום דכתיב אין לו עיין עליו, מאותו טעם אינה עולה לחליצה, ואין סברא דייבום פשוטה טפי מחליצה, ורק אביי חידש כן אליבא דר"י.

ולכן פ"י הרמב"ן דלר"ל אינה חולצת תוך ג' אף לצד שאינה מעוברת, והיינו מפני שאסורה בייבום מדרבנן, כדין כל הנשים, וביבמה דאיסור כרת החמירו טפי, ונמצא שאסורה לחלוץ בודאי ולא רק שמא מעוברת היא ותסמוך על החליצה, אלא שגם אם אינה מעוברת, כיון שקבעו חכמים שלא תתייבם, אין לה לחלוץ מדר' יוסי, ואמנם האיסור דרבנן שמא מעוברת היא, אבל לא מהני אם יבא אליה ויאמר שאינה מעוברת, ומה"ט לא מהני נמי לחליצה.

אבל התו' לא ניחא להו בזה, דכיון דהאיסור דרבנן הוא משום דשמא מעוברת היא, א"כ מה"ט גופיה יש לאסרה בחליצה, וא"צ להזכיר טעם דאם לא יחפוץ, שהוא ג"כ כתוצאה מחשש זה, וכנראה מה"ט פ"י הרשב"א אהריטב"א דאדא"נ טעמיה דר"ל משום שמא יסמוך על חליצתה, ור"י השיבו טעם זה שהוא נשמע יותר פשוט לאיניש דעלמא.

ביאור הרמב"ן לדברי אביי, ותוכן דברי הרמב"ן דאביי בא לומר שאין דיוק ממתני' לדין חליצת מעוברת, ומתפרשא בדלא חלצה, אבל אם חלצה אפי' תוך ט' י"ל דשריא לשוק לאחר ט' כדעת ר' יוחנן, ולזעירי שריא לכתחלה לחלוץ ע"מ להנשא לאחר ט' ולר"ח רק בדיעבד לאחר שחלצה מותרת, דלא אסרינן לה להנשא לכהן משום חשש דכרוז, ורק החליצה דמעיקרא אסרינן.

מדברי הרמב"ן למדנו שהוא משווה היא דצרתה במדנה"י למתני' דהחולץ בולד ש"ק, דהתם נמי מכריזין ומותרת לכהונה, ורק לענין לכתחלה לא תחלוץ משום דלא סמכינן אהכרזה, אבל הרשב"א והריטב"א כתבו דהתם הולד שהלך עם בעלה אינו מוכיח, ולכן לא סמכינן אהכרזה ופסולה לכהונה, ומ"מ לא סמכינן שתחלוץ לכתחלה ותפסל, כיון שמוכיחה קיים יש לחוש שלא תחשוש לאיסור זה.

ויש לעי' אם מודה ר' יוחנן שאף בדיעבד פסולה לכהונה ולא סמכינן אהכרזה, א"כ מ"ט פריך לר"ל אמאי פסלה מן הכהונה, הרי גם לדידיה חליצה כזו פוסלתה, אפי' בדאיכא ולד במדה"י דמוכח, וכש"כ בהפילה דלא מוכח מידי, ולדעת הרמב"ן ניחא דבדאיכא בירור ודאי סמכינן על ההכרזה בדיעבד, והא דחליצת מעוברת גרע כיון שאין ידוע שהיתה מעוברת, וגם אין דין חליצת מעוברת ידוע לכל כדר"ל, אבל דין ולד ידוע לכל, ולפי' הרמב"ן ניחא ההיא דחיישינן להכרזה מפני שלאחר שתחלוץ מותרת לכהונה, אבל להריטב"א

סימן ח

בדיני דרכי נועם ובדיני נאסרה והותרה

[א"ה, במהדור"ב סימן י"א]

פ"ז א' כל הסוגיא

א פ"ז א' והלא דין הוא כו' ת"ל כנעוריה פרט למעוברת, לכאורה נפ"מ נמי לדינא דלענין תרומה בתוך מ' יום מותרת לאכול כדאר"ח לעיל ס"ט ב', ולענין יבום גם בתוך מ' יום הו"ל בכלל עיין עליו, וגדולה מזו שאם ה' לה בן והניח אשתו מעוברת בתוך מ' יום ג"כ אינה אוכלת, דלגבי בנה אמרינן עיין עליו ונשאר לו זכר בעולם כמו בייבום, וה"נ כתיב וזרע אין לה עיין עליה, אבל לגבי נפשה דוקא בגופא מליא לא אכלה, ולפ"ז צריכותא דעבדינן בסמוך בחד גופא ותרי גופי קיימא נמי למסקנא, דמכח תרי גופי פסלינן לה גם תוך מ' יום, ואין להקשות א"כ למה הוצרכו בגמ' למילף מעוברת מיבמה, נילף מתרומה עצמה כשכלתה מעוברת דלא אכלה, די"ל דאה"נ אלא דדין עיין לה דכלתה למדנו ממה שמצינו כן בייבום.

מיהו קשה דהא בכלתה הדין דלא עשה מתים כחיים ואפ"ה מעוברת פוסלת, ונילף מינה, וי"ל דהתם לא משכח"ל ולד מן הראשון, שאין הנדון על כלתה כלל, ולעולם על בנה דיינינן, אבל בייבום שצריך לייבם את ביתו שייך להזכיר ולד מן הראשון שיש לה, ולפ"ז הא דלא ילפינן מכלתה מעוברת היינו משום דתרי גופי נינהו, שהנדון לגבי בנה וכיון שיש זכר ממנו בעולם מיקרי תרי גופי, וכן הדין בכהן שיש לו שתי נשים אחת גרושה ואחת כשרה דמפרשינן הכי נדה מ"ד א' לר' יוסי דעובר ג"כ פוסל, אף תוך מ' יום פוסל הוא את עבדי אביו, דלגבי האב אף תוך מ' יום מיקרי עובר, ורק לגבי גופא מליא אמרינן דתוך מ' יום מיא בעלמא הוא.

ובזה יש ליישב משה"ק תו' נדה שם דנמעט מעוברת מוזרע אין לה עיין לה, דזה אמרינן

רק בזרע של אחר, כגון וכן אין לו או בכלתה, אבל לגבי האשה עצמה דחד גופא לא אמרינן עיין לה, דאפי' אם נעיין לא נמצא תרי גופי, והפסוק לעיין אם אין לה תרי גופי דהיינו בן הבן, או לבעל בן במעי אשתו, ולפי תו' יש להקשות מנלן דכלתה מעוברת פוסלת, וזה מוכח מדלא משני הכי בגמ' שם כמו שהעיר אחי הרי"א הובא בספר אאמור"ר שליט"א שם.

שם ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כו' לענין תרומה שלא עשה מתים כחיים כו', יש לתמוה מה ענין זל"ז, הרי בתרומה הנדון אם יש לה זרע, וכיון שמתו הרי"ז כמתו בחיי הבעל, דבאמת לא עשה מתים כחיים, דה"נ היא בחיים, ולענין ולד מן הראשון לא שייך כלל גבי יבום שאינם בני המת, ואפשר לומר דאה"נ היינו דקמשני, ומעיקרא עביד ק"ו דמצינו שעובר כילוד אפי' לגבי האב כל שכן שיהא כילוד לגבי האם, ולזה מיייתי דלגבי האם כל הבנים פוסלין אותה, ודחי דלענין ייבום נקבע בשעת מיתה, ולכן ע"כ לקבוע דעובר כילוד, אבל לענין תרומה י"ל דעובר לאו כילוד, וכשיוולד תאסר בתרומה, וכמו שהוא האמת שעד ארבעים יום מותרת, ובייבום אסורה מיד.

ולדעת הרמב"ם פ"ו מה' תרומות הי"ט דבת ישראל ובת כהן שנישאו לישראל ואח"כ לכהן ויש להם בנים משניהם אוכלות בתרומה, ואם נישאו לכהן ואח"כ לישראל ויש להם בנים שניהם אינם אוכלות בתרומה דאזלינן בתר בתרא, יש מקום לדמותם קצת, דכשהיו להם בנים מן האחרון ומתו לאחר מיתתו י"ל שלא ניתק הקשר שלהם עם המת, כמו בייבום דעשה מתים לאחר מיתת אביהם כחיים, וכן ה' מקום לומר שאם יש לה בנים מן הראשון לא תתייבם כיון שהיא חוזרת לבנה הראשון כדאשכחן לענין תרומה, וחזינן

שם עשה עובר כילוד, יש לעי' הרי בייבום העובר כספק ואם אין הולד של קיימא כאיגלאי מילתא למפרע שהיתה זקוקה, ואין חייבין בקרבן, ואילו בתרומה אפי' אם אין הולד של קיימא בפשוטו נראה דלא אמרינן דאיגלאי מילתא ששבה אל בית אביה, דסו"ס היתה גופא מליא באותה שעה, ובאותה שעה היתה זרה, (עי' ס"ט ב' משמע קצת דמקולקלת אפי' מת הולד), וי"ל דכמו שאסורה לחלוץ ולייבם מספק כך אסורה לאכול, ולר"ל לא מהניא חליצתה וייבומה כלל, ודכוותה בתרומה הדין נקבע לפי שעה זו, ואם מפני הק"ו נאמר דאם איגלאי מילתא שלא הי' הולד של קיימא פטורה מלשלם קרן לעצמה, נוכל לומר כן גם לפי הדרשא דכנעוריה, דשפיר ניתנה המצוה על המצב הזה, מיהו כיון דמסברא קים לן שאינה במצות תרומה במצב זה, יש לקיים כן גם לפי הק"ו, ולא מהני איגלאי מילתא אלא לענין ייבום דסו"ס הותרה לו אשת המת, אבל בתרומה הר"ז כהיו לה בנים ומתו, שו"ר בתו' ותו' הרא"ש נדה מ"ד א' ושם כתב דאי ילפינן מעיין עליו לא היתה לוקה, ומכנעוריה לוקה, ולפ"ז צ"ל דהו"מ לשנויי הכי.

שם שהרי עשה מתים כחיים, יש לעי' הרי התם הטעם משום דרכיה דרכי נועם, ואיך יש ללמוד מזה למעוברת דליכא טעם זה, וי"ל דהיא הנותנת כיון שאם נפטרנה מן הייבום כשהיא מעוברת, שוב לא תחזור לחיובה כשיתברר שאין הולד של קיימא, ואם נחייבה בייבום א"א לאסרה אח"כ, ולכן ע"כ לקבוע דינה בשעה שהיא מעוברת שלא תנשא לשוק ולא תתייבם, אבל בתרומה שלא עשה מתים כחיים, אפשר להתירה בתרומה עד שתלד ואח"כ תאסר, כמו שניתרת לאחר מיתת הבנים, ולא נקבע הדבר בשעת מיתת בעלה, ולקושטא דמילתא ג"כ הדין כן דבתוך מ' יום מותרת בתרומה ואח"כ אסורה.

שם ואיצטריך למכתב כו', עמש"כ לעיל דנפ"מ לדינא בתוך מ' יום, דבכלתה מעוברת אף

דאלים כח היבום שלא תמשך אחר הראשון ואפ"ה עובר כילוד שלא תתייבם, אבל אם לא נקטינן כהרמב"ם וס"ל דהחילוק במתני' הוא בין בת כהן לבת ישראל, דלכת כהן סגי בזה שיש לה גם בן מכהן ולבת ישראל אם יש לה גם בן מישראל אינה אוכלת, ואין חילוק מי האחרון, וכדמסתבר דבגירשה ג"כ הדין כן, ואע"פ שניתק הקשר עם הבעל, ועוד דמשנשאת לאחר, ודאי פקע הקשר עם שלפניו, ואינו בדין שנחזור לדקדק מי הי' אחרון שהרי כבר ניתק הקשר ממנו לגמרי, לפ"ז אין דמיון בין ייבום לתרומה, וגם בלא נשואין אוכלת בשביל בנה.

מיהו אפשר לקיים מזה דהא דס"ד למיעבד ק"ו, היינו משום דחזינן דבנים מן הראשון גוררין אותה אחריהם, ובייבום אינם גוררין אותה אחריהם ודחי דייבום נקבע בשעת מיתה וע"כ לקבוע דין העובר על העתיד וכמשנ"ת.

ושמעתי להעיר דאם מעשר ראשון אסור לכהנים יש ראי' ממתני' להרמב"ם, אבל אין נראה כיון דבתלמודן אמרו פ"ו א' מכלל דאיכא מאן דאסר בתמיה וכדפרש"י, וגם בירושלמי מתפרש כבתלמודן דהנודן אם נותנין לכהן, אבל לכו"ע גם כהן מותר במע"ר, וא"כ מתני' אתיא גם כר"מ, דלגבי בת כהן הרי בנה מלוי כבנה מכהן, ומהני להתירה במעשר אע"פ שיש לה גם בן מישראל כמו דמהני בן מכהן להתירה בתרומה, ויש לסייע דעת הרמב"ם מפשטות הגמ' שכל האוכלת מחמת בנה אוכלת בחזה ושוק, וש"מ דלא תלוי בהא דהיא בת כהן ושבה אל בית אביה, דמכח זה הרי אינה אוכלת בחזה ושוק, ולהרמב"ם ניחא, ויש לפרש לדעתו דחוזרת לקשר של בנה ולא לבעלה, ובזה מיושב קצת מה שנתקשינו, וכ"ה פשטות הדברים דכיון דכל בן מאכיל, אין ד"ז תלוי בבעל אלא בבן, וקים להו לחז"ל דכל שיש כמה בנים אזלינן בתר בתרא כמו בבעל, ואין מגרע מה שניתק הקשר וחזר.

בתוך מ' יום אסורה, וכשהיא עצמה מעוברת מותרת בתוך מ' יום.

דשעת מיתה קובעת, ועי' תו"י [נדפס בעמוד א'] שהעירו בזה.

י"ז ב' תוד"ה אשת

(ב) י"ז ב' תוד"ה אשת, ואור"י דאיצטריך להיכא דחמותה של יבמה מעוברת דהוי שפיר דרכי נועם כו', בירושלמי מפרש דכמו שצריך להמתין ביבמה מעוברת ה"ה בחמותה מעוברת, והקשה הגרע"א ז"ל הרי בחמותה מעוברת אר"י במתני' קי"ט א' דאינה חוששת, ות"ק ידידה כר"מ, וכבר תירץ בתשובה [ח"ז סי' ס"ה] דנהי דשרינן לה להנשא לשוק, מ"מ אין זה היתר מוחלט אלא שרשאית לסמוך על הרוב, ובכח"ג אין בזה חסרון בדרכי נועם דלעולם מי שסמך על הרוב ונודע שחטא מביא חטאת, מיהו נראה דהיינו דוקא משום דלצד שתלד זכר הרי היא אסורה מיד, כמו יבמה מעוברת שאסורה לינשא בזמן עיבורה, ולא רק שאסורה ע"ש העתיד אלא זהו מצב האוסר, והיינו דחשבינן ליה כנמצא בעולם, כמו בעיין עליו דיבמה עצמה, מיהו אפשר דבזה ה' מודה ר"ל שאם נתקדשה לאחר וילדה נקבה מהני למפרע, דלא נתחדש עיין עליו אלא גבי בעל, וכעת ראיתי בספר אאמו"ר שליט"א שביאר בכ"ז בארוכה ע"ש.

ובאמת ממ"ש דרכיה דרכי נועם ביש לו בנים אין להוכיח לאין לו אחים, דלא מצינו דרכי נועם אלא בהותרה ונאסרה, אבל בהמתנה מרובה לא שמענו, וביש לו בנים הר"ז כמפורש בתורה שמותרת, ולכן אין לאסרה כשמתו, אבל אין לו אחים לא כתיב, והי' מקום לומר שצריכה להמתין שמא יוולד לו אח, שאין כאן היתר כיש לו בנים שא"צ מצות ייבום, אלא יש כאן צורך במצות ייבום וחסרון שא"א לקיימה כיון דליכא אח, מיהו בירושלמי מבואר דג"ז כהיתר מפורש כיון דקרא כתיב כי ישבו אחים וכתוב יבמה יבא עליה, הר"ז כמפורש שהמצוה רק בדאיכא אח, דאל"כ הול"ל בהדיא דאפי' ליכא אח כ"ז שיש אב אסורה, א"נ כונת הירושלמי לומר דניחוש נמי שמא ימותו הבנים, ולא תהא מותרת אלא בדלית ליה אב.

שם ב' א"ל רי"מ לרבא כו', לכאורה אין כאן קושיא לדינא אלא דבעי מנליה לתנא חילוקים אלו, ומפרש דכולהו ממשמעותא דקרא, או משום דרכי נועם.

שם ומה במקום שעשה ולד מן הראשון כו', כבר נתבאר דר"ל שנימא שהולד מן הראשון גוררה אצלו ומפקיע זיקתה מן היבם, כמו שולד מכהן גוררה לאכול בתרומה או ולד מישראל לפוסלה מן התרומה.

שם ת"ל דרכיה דרכי נועם כו', פרש"י שלא תחלוץ תחת בעלה, ובפשוטו אם חייבת חליצה הרי היא נאסרת על בעלה עד שתחלוץ וזה אינו דרכי נועם, ועוד דאם מתים אינם כחיים תתחייב ביבום ותצא מתחת בעלה, וכ"מ ברמב"ן ורשב"א י"ז ב', וכן פי' הריטב"א, ועי"ש שכתב דתחלוץ קודם נשואין דליכא טעמא דמיגניא אלא בנשואה, ותירץ שכ"ז שהבנים קיימים לא שייכא חליצה כלל, וכמו במעוברת, ועי"ל דכיון דפטורה מחליצה אין זה דרכי נועם, (עי' במפתח הוספה גם לכאן).

שם ונעשה מתים כחיים לענין תרומה כו', לכאורה גם בייבום לא עשו מתים כחיים אלא דעשו היבמה כגירש את אשתו ואינה ראויה למצות ייבום, ואמנם הוא אין לו בנים וראוי להקים לו שם, וא"כ לענין תרומה סו"ס אין כאן בנים, וי"ל דדרכיה דרכי נועם גלי דובן אין לו בשעת מיתה קאמר, וא"כ גם וזרע אין לה נימא דבשעת אלמנה וגרושה קאמר, ומשני דאין ענינה תלוי במיתת הבעל, אלא תלוי אם יש לה, ואפי' מבעל אחר ואפי' לא בנשואין, ולכן לא דמי לובן אין לה, ועוד דכמו שאין המתים בחיי הבעל כחיים, ה"נ לענין האשה שהיא בחיים אין המתים כחיים, ועמ"ש"כ לעיל דלדעת הרמב"ם שהנדון בקשר שבין היבמה לבעלה האחרון ניהא דס"ד

בתו' ב' א' כתבו דבנדה ליכא חסרון דרכי נועם כיון שצריכה להמתין גם לבעלה, ובאמת גדולה מזו אמרו תו' בשמעתין וכ"ה בירושלמי דגם בהמתנה למעוברת ליכא משום דרכי נועם, בין ביבמה בין בחמותה, ובפשוטו כל שממתנת לדבר שמגיע מאליו כטהרה ולידה אין זה ענין לדרכי נועם, אפי' כשזה נוגע ליבם עצמו בלבד, וכגון שהוא מצורע שמגודה מביתו, וכבר כ"כ בתו", מיהו בזמן מרובה כגון עד שימות חמיה צריכין לטעמיהו דהתו'.

ובעיקר הדברים כבר ביאר אאמו"ר שליט"א בכונתם בתירוצו קמא דנדה אין האיסור שייך לייבום לומר שנפלה לפניו אשה שאסורה, אלא זהו איסור צדדי שאינו מתייחס למהות של האשה והייבום שלה, אלא טומאה זמנית, ומה"ט אם בעל קנה, שאין הל"ת שייך לעשה כלל, שבמקרה עבר איסור בזמן קיום העשה, ומה"ט אפי' אם משכח"ל ל"ת שאין בו כרת לא הי' נדחה מפני הייבום, ואפי' אי ליתא לדר"ל כ' ב', שכאן אין מצות היבום ביום זה דוקא, כמו שאין לדון כן במייבם ביוהכ"פ.

בדין יבמה שבשעת נפילה היתה ראויה רק לחליצה האם חוזרת להתירה

ג) בדין יבמה שבשעת נפילה היתה זקוקה רק לחליצה ולא לייבום ואח"כ נעשית ראויה לייבום, כגון כה"ג שנצטרע אם נימא דמותו באלמנה, מסתברא דאין בזה משום חסרון בדרכי נועם לחייבה בייבום, דכיון שזקוקה לו עדיין ברשותו היא, וכמו שיכול לעגנה שלא לחלוץ לה ה"נ יכול לייבמה, דפרטי הדינים אין בהם חסרון בדרכי נועם, שלא הותרה עדיין בשום דבר, ותדע דאם ראויה לייבום לאחין ודאי מסתברא דמה שחשבה שאינה ראוי' לאח זה, לא חשיב חסרון בדרכי נועם, ומה שיש לדון זהו רק מפני שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה, וזה בגדר שעת החיוב בלי קשר לדרכי נועם, כדחזינן דאפי' לא אידחיא מהאי ביתא אינה חוזרת לחיובה,

והרמב"ן הביא דמתרצים שלהמתין למיתת חמיה חשיב שפיר דרכי נועם, אבל לא שייך שתמתין למיתת בניה, שאינם עתידין למות בחייה, וגם בני בניהם פוטרין אותה, ועוד הביא וי"מ דדוקא בדאיכא אחין איצטריך קרא שהאח הנולד אינו יכול לייבם, אבל בדליכא אחין פשיטא דמותרת, ולא תאסר כשיוולד לו אח, וסיים וזה אינו נכון בעיני כלל, ולכאורה משמע דקאי אתירוצו בתרא, ונראה דאין כוונתו רק משום דמוקמינן לדר"ש אליבא דר' אושעיא בחד אחא, דהא מוקמינן ליה נמי בתרי אחי ולא ייבם, ואין נופל ע"ז לשון אינו נכון בעיני כלל, אלא דס"ל דאין לפרש דקרא דכי ישבו אחים יחדו דממעט מי שלא הי' בעולמו מתפרש כשמצות ייבום מתקיימת ע"י האחין, דודאי עיקר מיעוטא דקרא בא לומר שאין מצות ייבום אלא באחין שבעולמו, ולא לאסור אחין שלא היו בעולמו לייבם כשיש מצות ייבום בלא"ה, ואולי כונתו על שני התירוצים יחד, ומשום דתירוצו קמא דחוק טובא, וכעת ראיתי בספר אאמו"ר שליט"א שכתב דיש לפרש כונתו על תירוצו קמא, וכ"נ ברשב"א וריטב"א שהעתיקו תירוצו בתרא ולא תמהו עליו כ"כ.

ובתו' הרא"ש והרשב"א והריטב"א הביאו גם תירוצו זה, ובתו' שלפנינו לא העתיקו תירוצו זה, וכתב הגרע"א ז"ל דהיינו לשיטתם ב' א' שגם בלא אידחיא מהאי ביתא יש חסרון דרכי נועם אם תחזור ותאסר לזה שהותרה לו, וצריך לדחוק לדבריהם דהותרה ונאסרה וחזרה והותרה שאני, שכבר היתה זקוקה לו והדיחוי נעשה מרצונו ואין זה זכותה, ודוחק, דמשום דרכי נועם יש גם סברא איפכא, [וע"ע מש"כ בזה לקמן סק"ג], והרשב"א בדף מ"א בהוספה דן דאפי' בלא אידחיא חשיב דרכי נועם, ואפשר לומר דכשלא הי' בעולם כלל ליכא חסרון דרכי נועם בדלא אידחיא, כיון שלא הי' בלבה התייחסות ליבם זה, ויודעת שיכול להוולד, ולפ"ז הו"מ התו' להביא תירוצו זה.

לך כאשר אח שיש לה בנים אע"פ שהיא עדיין זקוקה לייבום.

והא דקאמר הרי היא כאשר אח שיש לה בנים, היינו דכמו שלא מהני אם מתו בניה אח"כ להתירה, ה"ה דלא מהני לגבי דהאי, ואמנם מעיקרא סבר התנא דטעמא דאשת אח שיש לה בנים ומתו אסורה היינו משום דרכיה דרכי נועם, אבל היכא דלא אידחיא מותרת, ולבתר דהדר ביה מפרשין שיש כאן שני דינים א' דין שעת נפילה שאז היא שעת חובתה, ואם לא חל חיוב אז, לא יחול עוד, וד"ז אינו תלוי בדרכי נועם, אלא דמכח סברת דרכי נועם איגלאי מילתא שמה שאמרה תורה ובן אין לו היינו בשעת מיתה, וכמ"ש רש"י פ"ז ב', וכיון שכן הרי כל דיני יבום נקבעים בשעת נפילה במוחלט, דכל שלא נצטווה עליה בשעת מיתה לא חלים חיובים אח"כ, ודין הב' הוא דרכי נועם דהיכא דאידחיא מהאי ביתא אפי' לאחר שעת נפילה תו לא הדר חיובה משום דרכי נועם, הדין הראשון שייך בין ביבם בין ביבמה כדאמרין בעלמא שבשעת חובתה היתה פטורה, שאין חלין חיובים לאחר שעה ראשונה, ומעיקרא סבר התנא דשעת חובתה קאי רק על היבמה אם יש עליה מצות ייבום, ולבסוף סבר שגם לגבי היבם אזלינן בתר שעת חובתה של זמן הנפילה, והדין השני שייך רק ביבמה, דאפי' לאחר שכבר נתחייבה בשעת נפילה, אם אידחיא מהאי ביתא, ע"י שקידש היבם את אחותה, לא הדרא לחיובא, אבל אם לא אידחיא ומתה אחותה חוזרת לחיובה אפי' ליבם זה, דרק זו שאינה ראויה בשעת נפילה חשיבא כיש לה בנים שאיסורה מוחלט.

ויש להסתפק בטעמא דשעת נפילה קובעת לגבי היבם, אם הטעם מפני שיבם זה נדחה מהאי ביתא לגמרי, או דיש שעת חיוב לגבי יבמה זו, ונפ"מ לב"ש שצרתה מותרת ליבם זה אם לדידהו ג"כ אסורה ופשטות הדברים דה"ה לב"ש, ונפ"מ לשמואל ור"א בהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, דבפשוטו אע"פ שיש כאן צרה המותרת לו, אפ"ה

[מיהו בתו' ב' א' נקטו דהא בהא תליא דמשום שאין זה דרכי נועם לחזור ולהתחייב למי שנפטרה ממנו, וצ"ב לפ"ז מ"ט בהותרה ונאסרה אין בזה חסרון דרכי נועם, ויש ליישב דכיון דטעם ההיתר מפני שחשבינן זמן האיסור כדבר עראי, א"כ גם משום דרכי נועם אין בזה, מיהו כיון דלא מצינו דרכי נועם אלא באידחיא לגמרי אין לחדש כן], וגם בזה מסתברא דכל שזקוקה למצות הפרשה, הרי היא בכלל יבמה יבא עליה, ויש לדקדק מזה דכל העולה לחליצה אינו חייב עליה משום אשת אח, דאם נקטינן שהוא בכלל הפרשה דיבמה יבא עליה, ראוי לומר שלא חזר עליו איסור אשת אח.

ויצוי בזה בספר מרן זללה"ה סי' קכ"ב ס"ק י"ג מ"ש בדברי הב"ש שכתב דמשום חדר"ג לא מיקריא ראוי לייבום בשעת נפילה, וכתב להוכיח דחשיבא ראוי לייבום שהאיסור הוא צדדי ואינו מניעה בעיקר מצות ייבום, [וכ"כ הגרע"א ז"ל בתשובה ח"ג סמ"ה], ומשמע דבכהן גדול שנצטרע וכיו"ב לא תחזור למצות ייבום, אבל במכתב הנדמ"ח כתב דגם בזה חוזרת למצות ייבום כיון שהיתה זקוקה לחליצה, וזה כמשנ"ת.

ויש להביא רא"י לזה מהא דתניא מ"א א' שלשה אחין כו' ומבואר בגמ' שם דלרבנן אע"פ שהוחלט לחליצה, מ"מ אם מתה אשתו חוזרת להתירה הראשון, וכ"ש כשיש יבם אחד שלא פקעה ממנו זיקת ייבום.

ל' א' כל יבמה שאין אני קורא בה כו'

ד' ל' א' אר"י א"ר כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה כו', חידושיה דרב דאע"ג דאתחזיא בנפילה ראשונה ולא אידחיא מהאי ביתא לגמרי, אפ"ה לאותו יבם אסורה עולמית, ויש לעי' היכן מרומז כן במילתיה דרב, הרי פשטות לשונו מייירי ביבמה דאידחיא מהאי ביתא בשעת נפילה, ונראה דלשון שאין אני קורא בה קאי על היבם, וה"ק ליבם כל יבמה שאין אתה קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה, הרי היא

התלמידים ששונים משנה אחרונה ולא ראשונה יסברו דפלוגתא דתנאי היא עם אלו ששונים ראשונה, לכן הוסיף ללמד שניהם יחד דידעו דחזרה היא, דומה למה שאמרו עדיות פ"א משנה ו' שאם יאמר אדם כך אני מקובל יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת.

בהא דסבר התנא דלא אמרינן נאסרה אלא באידחיא מבייתא לגמרי.

ה) הא דהוה פשיטא ליה לתנא דבאידחיא מהאי ביתא אסורה עליו עולמית היינו מדין דרכי נועם, וכמו היו לו בנים בשעת מיתתו ומתו דממעטינן להו מדרכי נועם לקמן פ"ז ב', וכן למסקנא דתנא דאפי' לא אידחיא אסורה, אכתי בהותרה ונאסרה וחזרה והותרה יש חילוק בין אידחיא ללא אידחיא, ויש ללמוד מזה דסגי בטעמא דדרכי נועם לקבוע חילוקי דינים, ולא רק להכריע במקום הספק, דהא בהותרה ונאסרה אין כאן ספק איך לפרש הפסוק, אלא משום דרכי נועם לחד מחלקינן בזה, ויש מקום להטעים הדברים שאין ביד הבעל זכות לשעבד אשתו להיות זקוקה לאחיו לעולם, דודאי אין רצונה להתקדש אדעתא דהכי, ולכן מפרשינן דה"ק קרא לא תהי' אשת המת החוצה כשיש לה ברירה שיבמה יבא עליה, אבל כשאין אפשרות של ייבום, יכולה להיות החוצה.

והא דלמסקנא דהר ביה התנא וסבר דגם בדלא אידחיא כיון שנאסרה בשעת נפילה אסורה עולמית, יסוד הדברים משום דרכי נועם, אלא דכיון דחזינן שהדין נקבע בשעת נפילה לענין בנים, יש ללמוד מזה שגם לענין יבם הראוי לייבום ג"כ נקבע הדין בשעת נפילה, ולא חל עליו חיוב לאח"ז, גם כשאין בזה חסרון משום דרכי נועם דלא אידחיא, ואפשר לומר בלשון אחר דלכתר דידעינן דשעת חובתה היא בזמן המיתה של הבעל, ידע התנא דכשאין על האשה חובת ייבום לא חל חיוב אח"כ, אבל לא סבר דאזלינן בתר חובת היבם הזה, והדר ביה דגם בתר שעת חובתו אזלינן, וגם בס"ד לאו משום דרכי נועם אסרה עליו עולמית,

היא אסורה עליו עולמית, ואע"פ שלא אידחי מהאי ביתא.

שם מהו דתימא ה"מ היכא דלא איחזיא לה בנפילה ראשונה כו' קמ"ל, והטעם משום דאם היתה ניתרת בכה"ג בנפילה ראשונה, אין סיבה לאוסרה כשקדם אחיו וייבמה, הגע עצמך בהותרה וייבמה אחיו ומת דודאי דינה כלא נאסרה, וה"נ כשהותרה אחר ייבום, דמכח האח הראשון חזרה להיתירה הראשון, אלא שהי' מקום לטעות במתני' ומשו"ה הוצרכנו לדרכ, ונפ"מ בהותרה ונאסרה וחזרה והותרה שאפי' חזרה והותרה לאחר שייבמה אחיו ג"כ מותרת.

ויש לעי' למה באמת לא שנה התנא כשהותרה באותה נפילה דהוי רבוצא טפי, וי"ל כמ"ש תוד"ה ונאסרה דנפ"מ לענין צרתה שג"כ פטורה, אבל במתני' אין התייחסות לזה, וכמ"ש תו', וגם ע"כ דפשיטא דצרתה פטורה, מדלא מני לה כאשה בפ"ע בט"ו נשים, עי' תו' ל"ב א' ד"ה לא פקע, ואפשר דכיון שמשנה ראשונה דלקמן ל"ב א' לא זוה ממקומה, לא הו"מ למיתני הכא שלשה אחים כו' ולסיים דמת אחד מהם ואח"כ מתה אשתו של שני כו' דא"כ היינו ממש בבא דשני אחים ואין דרך התנא לשנות בלשון שוה שלא לצורך, ולכן שנה דינו באופן אחר שעי"ז נוח לשנן שתי המשניות, וסמך שנבין מסברא דכוליה חד טעמא הוא וכדאמר רב.

והא דאמרינן שמשנה לא זוה ממקומה אפשר הענין שרצה התנא להשמיענו מה שסברו תחלה דנדע שיש לזה גם מקום ונדע דהדר ביה, ואם הי' שונה כסדרן לא היינו למידין ד"ז אלא הוה מפרשינן דלא זו אף זו קתני ולכן לא הוסיף באותה משנה דשני אחין שלשה אחין, כי לא נדע שסבר מעיקרא איפכא והא דאמרינן אידי דחביבא ליה אקדמה, היינו שהי' ראוי לשנות בסדר לא זו אף זו ואכתי הוה ידעינן ד"ז ממה ששנה דין שני אחים ולא שלשה אחין, ואפשר דהא דאמרינן משנה לא זוה ממקומה היינו מפני

מבי מדרשא או מבי רבא, דרה"מ לא מוטיב לרב, שו"ר בראשונים משמע דמוטיב לרב ולא לרבא], דבבביתא דשלשה אחין נשאר רק יבם אחד, ואיכא למימר שכבר נפגמה הזיקה בזמן שהיו שתי האחיות זקוקות לו, ורק בדלא אידחיא מהאי ביתא ונשארה זקוקה לשני, בזה ס"ל לרב דחוזרת להיתירה, כיון שלא נאסרה למצות ייבום אפי' שעה אחת, והדר אמר רבא דכיון דחזינן בהדיא דר"א פליג אדרב כה"ג דלא אידחיא מהאי ביתא, א"כ שפיר י"ל דגם ההיא ברייתא כר"א.

ובזה מיושב דלא מוטיב לעיל כ"ז ב' אדרב מהאי ברייתא וכמשה"ק תו', דידע דאיכא תנא דפליג אדרב, והכא מוטיב על טעמיה דרבא, דסבר דאף רב לאו מה"ט קא שרי לה, דלעיל שרי אף בנאסרה תחלה באיסור דרבנן, וכאן אפשר לומר דשרי רק משום דלא אידחיא מהאי ביתא ולא איקלישא זיקתה.

שם שמואל ורב אסי דאמרי תרוייהו מתה אשתו אסור ביבמתו, פשטות הדברים דמדאורייתא קאמרי, ואם חלץ לה אין חליצתו כלום שאינה זקוקה לו, וכ"ז שהיבם קיים הוא חולץ או מייבם, ואם אח"כ מת היבם הרי היא פטורה מן החליצה מדאורייתא, אבל מדרבנן חולצת כמו בגונא דמתני' דמוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה, דכיון שלא הותר באשתו א"כ אין זו אחות אשתו.

וטעמייהו דשמואל ור"א דכיון שאם לא הי' יבם אחר היתה פוקעת הזיקה במצב זה, השתא נמי לא הדרא זיקה עליה, שהרי במצב שנאסרה היתה עליו באיסור כרת, ולא מצינו זיקה שמתחדשת משפקעה, [ולא דמי לשו"י שנתקדשה לקמן צ"ב ב' דהתם הזיקה קיימת וחייב לגרשה כדי לקיים בה מצות ייבום, ואפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל וקידשה קודם שימות בעלה, לא מיקריא נאסרה בשעת חובתה, כיון שסיבת הייבום קיימת, והאיסור הוא מניעה מטעם אחר, ועתו' ט"ז א' ד"ה בני, ובמש"פ אאמו"ר שליט"א בכ"ז], ולרב

אלא דכיון שלא חל עליה חיוב בזמן חלות המצוה תו לא הדר עליה חיוב אח"כ, אבל באמת שני ההסברים חדא נינהו, דאי לאו דין דרכי נועם והי' הדין דהיו לו בנים ומתו חוזרת לזיקתה, ה"ה שבנשא נשים ומתו שחזרין להיתירן.

ויש להסתפק בקידוש את אחותה וחלץ לה אחיו בשעה שאשתו קיימת ואח"כ מתה אשתו אם קאי עלה בלא יבנה או"ד לאו שליחותיה קעביד וקאי עלה בכרת, ופשטות הדברים דקאי עלה בלאו, כיון שאם ייבמה בשעת האיסור ואח"כ מתה אשתו ומת המייבם יכול לייבמה, כדמשמע ממילתיה דרב שאין חילוק בין נפילה ראשונה לשני', וש"מ דלגבי מכאן ולהבא אזלינן בתר השתא וכאילו היתה ראוי' לו מתחלה.

מ"א א' מתה אשתו מותר בו' מ"ט דרב כו'

(ו) מ"א א' אמר רבא מ"ט דרב משום דהואי יבמה שהותרה בו', יש לעי' מה טעם הוסיף רבא בדבריו, הרי פשוט דהגדון במתה אשתו הוא מפני שבשעת נפילה לא נאסרה כדתנן ל' א' ל"ב א', וכיון שבתחלה הותרה י"ל דחוזרת להיתירה, וכאילו נאמר בגמ' איתמר הותרה ונאסרה וחזרה והותרה רב ור"ח אמרי מותרת בו', ונראה דרבא קמ"ל דתחזור להיתירה הראשון, ולא אמרינן שהטעם דמותרת לרב הוא משום דכיון דלא אידחיא מהאי ביתא חוזרת להיתירה מכאן ולהבא דכיון שלא נפגמה זיקתה לבית זה, שהרי זקוקה ליבם השני, לכן כשחזר זה ונראה חוזרת לזיקתו, אלא חוזרת להיתירה הראשון, דחזינן הזמן שנאסרה כאיסור זמני שעומד להיות נותר ואינו מפקיע הזיקה כלל, ואמנם בשעת האיסור אין חליצתו וביאתו כלום, מ"מ כשהותרה איגלאי מילתא שלא פקעה זיקתה לגמרי, ואע"פ שחליצתו לא הועילה כלל, גם לא מכאן ולהבא, מ"מ דיינינן לה כהיתה זקוקה כל הזמן לגבי כח הזיקה ומצות ייבום.

ובזה מיושב הא דמתלב רה"מ לרבא, ולא מוטיב על עיקר מימרא דרב, [כ"נ לכאורה דנפק

ר"א לדשמואל ור"א דאסורה מדאוריתא אלא כולה משום גזירה דרבנן קאסר לה.

ובתור"ה הדר כתבו דהומ"ל דטעמיה דר"א כדמפרש בפ' ב"ש, ולא נתפרש איך פירשו טעמיה לפי סוגיין, דע"כ הא דאסר בההיא דהמגרש היינו או משום דנשואין מפילין, או משום גזירה, ובפשוטו לכל הטעמים אין זה ענין לשמעתין, והכל בכלל דברי רבא דלא אתחזיא בשעת נפילה, דלא שייך להזכיר נאסרה שעה אחת אא"כ נשואין מפילין, וממילא לא דמי לשמעתין, ופשטות דבריהם משמע דלאוקימתא דרבא ורב אשי לא דמיא לשמעתין כלל, שהרי לא נאסרה כלל, ואמנם זה מיושב טפי בפשטות הגמ', אבל דוחק לאוקומי סוגיין דלא כרבא ורב אשי, בפרט דבפשוטו רבא הוא דמשני אקושיא דרה"מ.

וכעת ראיתי ברמב"ן שפירש דהותרה בשעת נשואין ונאסרה כשגירש והותרה כשהחזירה, ואמנם הדברים מחודשים לחשבה כהותרה בזמן הנשואין, אבל ע"כ כיון דנשואין מפילין מפרשין הותרה בזמן הנשואין, וכתב הרמב"ן דרב מפרש נשואין מפילין מדרבנן, ע"ש, ומפרש דהיינו דדחי רבא דאין רא' מהתם דלא הוי היתר גמור בזמן הנשואין, ושעת נפילה קובעת, שו"ר בזה בספר מרן זללה"ה סי' קל"א סק"ח ולע"כ בסוגיא דנשואין מפילין.

שם גמ' אפי' תימא כרבנן ע"כ לא קמיפלגי כו', בפשוטו ה"ק התם טעמיה דר"א משום דנשואין מפילין או משום גזירה, ומש"ה פליגי רבנן עליה, אבל הכא דנאסרה עליו משום ערוה לאחר נפילה, דלא שייכא בנשואין מפילין, בהא אפי' רבנן מודו, ולשון הגמ' דמנפילה ואילך לא מיתסר עלייהו כו' ק"ק, שהרי לא דיינינן עלה מחילוק זה כלל, אלא דפלוגתא דר"א היא בענין נשואין מפילין או גזירה אטו קטנה שהשיאה אביה, ובהא פליגי רבנן עליה, וטעמיה דר"א אינו ענין למיתסר בתר נפילה, מיהו בנעשית ערוה אחר

ור"ח אמרינן דכ"ז שלא אידחיא מהאי ביתא הרי הזיקה מיתלא תליא, ואם חזרה והותרה איגלאי מילתא דלא פקעה הזיקה וחוזרת להיתירה הראשון, ומהא דאמר רבא מ"ט דרב משמע דטעמיה דשמואל פשוט טפי, והיינו דכיון דקיימא עליה בכרת, לא הדרא זיקה עליה.

דעת הריטב"א דלמ"ד יש זיקה לא פקעה מדאורייתא וחולצת אע"פ שנאסרה במוחלט ואפי' אידחיא מהאי ביתא.

שם ר"א היא דאמר כיון שעמדה עליו כו'

(ז) שם ר"א היא דאמר כיון שעמדה עליו שעה אחת באיסור נאסרה עליו עולמית, לשון זה אמר עיפה לקמן ק"ט א' בדעת ר"א וחזר בו דא"כ חליצה נמי לא תיבעי, ולמסקנא דרבא ורב אשי טעמיה דר"א משום גזירה, או שלא ידעו בחזרה או אטו קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה, ולפ"ז צ"ב מהיכן אמרו בדר"א לשון זה, ובריטב"א משמע דלשון זה אמרו ר"א גופיה בברייתא, ואמנם כ"ה לפנינו בתוספתא פי"ג ה"ג, אבל בגמ' אמר כן עיפה וחזר בו, ואפשר דלבתר דאשכחן ברייתא דר"א במתה אשתו שאינה מתייבמת, מקיימין כלל זה בדברי ר"א, ומעיקרא אמרו כן בגמ' מכח דברי עיפה ואביי.

ופשטות הגמ' דרב סבר דר"א לשיטתו, ולמאי דמוקמינן דטעמו גזירה אטו קטנה שהשיאה אביה צ"ב מה ענין זה לשמעתין, ומשמע דמכח זה קבע ר"א כלל דכל שנאסרה שעה אחת אסורה עליו עולמית, והכל גזירה אטו נאסרה דקטנה שהשיאה אביה, וכ"כ הריטב"א דשמעתין כאוקימתא דרב אשי דתניא כותיה, ומשמע דמפרש שהכל גזירה אחת, דאם משום נשואין מפילין א"כ הכא בנאסרה אחר נפילה לא שייך האי טעמא, ואמנם היינו דקאמר רבא מעיקרא אימור דאר"א היכא דלא חזיא כו', אבל לבתר הכי אשכח דר"א כללא קאמר בכל שנאסרה עליו שעה אחת דאסורה משום גזירה, ולפ"ז ניחא דלרב לא מודה

תלויה בדיחוי מהאי ביתא, וא"כ גם כשכבר הותרה ואח"כ נאסרה הדין נותן שתפקע זיקה ממנו ולא תחזור להיות זקוקה לו, והקשה אמור"ר שליט"א שהרי התנא ה"י סבור לחלק כן ושנה משנה ראשונה ע"פ חילוק זה, וא"כ בדאיתחזיא בשעת נפילה שפיר יש לקיים חילוק זה לקושטא דמילתא וכמ"ש הריטב"א.

עוד דקדק הרשב"א דמתני' מתפרשת מת היבם ומתה יבמתו מותר באשתו, ודכוותה הא דאמרין בגמ' מתה אשתו מותר ביבמתו היינו אפי' מת היבם ואח"כ מתה אשתו, ולא נתפרש היכא משמע ליה הכי, הרי דינא דמתה יבמתו קתני קודם מת היבם, ודכוותה מתפרש מתה אשתו מותר ביבמתו.

וכתב הרשב"א לחדש מכח זה דגם כשנאסרה בשקידש את אשתו לא חזר עליה איסור אשת אח, דיבמה שהותרה אינה חוזרת לאיסורה, אלא שאסורה עליו מדין אחות אשתו, וע"ז קאמר רב דחזרה להיתירה, כיון שאיסור אחות אשתו הותר כשמתה אשתו, ואין לאסרה משום אשת אח, דכיון שהותר איסור זה, אינו חוזר וניעור כלל, ונסתייע בזה מדברי ר' יוחנן י"ב, דלא הדר כרת על האחין כשחלץ לה אחד מהן, כיון דמעיקרא ה"י כל אחד מהן יכול לחלוץ לה, ולפנינו בגמ' אין כתוב טעמא דכיון שהותרה אינה נאסרת כמ"ש הרשב"א, אלא דכיון שכולן היו יכולין לחלוץ, ע"כ דבשליחותא דידהו עבד, ועל כולן אני קורא כיון שלא בנה שוב לא יבנה, (שו"ר) בספר מרן זללה"ה סי' קל"א סק"ט שתמה דליכא לשון זה בגמ').

ובאמת הדברים מחודשים מאד דלא מצינו יבמה שיש עליה זיקת ייבום לאח אחד והיתר לשני בלא מצוה, ואף בדליכא אלא אח זה, אין לנו כיו"ב שיהא היתר נשואין בלא מצות ייבום, וודאי פשטות הגמ' דכשנאסרה חזר עליה איסור אשת אח, דאל"כ לא היו שמואל ורב אסי אומרים דכיון שנאסרה אינה ניתרת, דאיסור אחות אשה שפקע ודאי אינו גורם איסור, וע"כ דלשמואל פקעה זיקה

נפילה כיון שנאסרה עליו שעה אחת בזמן הראוי לייבום, כו"ע מודו דאינה חוזרת להיתירה, דנדון זה אינו ענין לנשואין מפילין ולא לגזירה דר"א, ולפ"ז מודה שמואל דר"א מדרבנן קאסר לה, וכאן מדאורייתא יבמתו אסורה וחולצת מדרבנן, מיהו לרב ור"ח גם בשמעתין ר"א מדרבנן קאמר דחולצת וכמשנ"ת לעיל.

שם תוד"ה מתה, ולא נקט מתה יבמתו דהוי רבותא טפי, לכאורה עיקר מתני' לפרש הא דקאמר ברישא המתן, דהיינו שלא יכנס עד שיראה אם יחלוץ אחיו או יכנס או שתמות היבמה, ואם לאו יוציא את אשתו, ואין מענינו של התנא לדון במתה אשתו, כיון שעיקרו לפרש מה יעשה באשתו, ואפשר שזה בכלל תירוצם, מיהו מה דנקטו שאם ה"י שונה מתה אשתו הוה ידעינן מתה יבמתו, לכאורה ענינים נפרדים הם דה"י מקום לומר שאשתו שקידשה באיסור לעולם אסורה עליו, אע"פ שמצות ייבום חוזרת כשחזרה והותרה.

שם תוד"ה ואמאי, עמש"כ בזה לעיל סק"ו.

בשיטת הרשב"א בהוספה שמותר ליבם בלא זיקה

(ח) כתב הרשב"א דהא דאומרים לו המתן היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא אפי' בקידושין לחוד פקעה זיקה מאחות אשתו, וכמבואר ח' א' דבנשא מת ומת ואח"כ נשא חי איצטריך עליה למעוטי, וכדאמרו ק"ט ב' טעמא דר"ג משום דקסבר המקדש אחות יבמה נפטרה יבמה והלכה לה, וכן הקשה מזה אביי ע"ט ב' דאף איסור שנתחדש לאחר נפילה דוחה מצות ייבום.

והקשה הרשב"א [שם בהוספה] א"כ מ"ט בהותרה ונאסרה לא פקעה זיקה מיניה, ואין נראה לו לחלק בין אם יש יבם אחר דלא אידחיא מהאי ביתא דלא מצינו בגמ' סברא זו לקושטא דמילתא, אלא שרב בא לאפוקי שלא נטעה כן וש"מ דזיקה דפקעה מיבם זה אינה

באשת אח, וכן הקשה בקוה"ע ס"א סק"ז ועוד הקשה מדאמרינן ח' א' דהואיל ואיסור אשת אח אישתרי כו' ומשמע מזה דבשעת הייבום אישתרי דאל"כ אין ללמוד מזה להתיר אחות אשה.

ובאמת נראין הדברים דקודם שחזר בו הרשב"א בהוספה שבסוף המסכת, פירש הגמ' כדברי הריטב"א דחזרת להיתירה היינו לזיקתה ככל יבמה, ולא מחדשין מצב של רשות, וע"כ לחלק בין אידחיא מהאי ביתא ללא אידחיא [וכ"כ המאירי] דהיא דר"ג ק"ט ב' מיירי בהדיא בשני אחין, ודשמעתין מיירי בשלשה אחין, וכ"מ ברש"י ד"ה מהו דכשנאסרה עליו קאי עלה באיסור אשת אח, ונחלקו אם בנאסרה שעה אחת הו"ל כאשת אח שיש לה בנים דאסורה עולמית, ואילו להרשב"א הרי פלוגתתם כשנאסרה משום מה נאסרה, וגם בהמשך לשון הגמ' משמע דליכא פלוגתא בזמן שנאסרה אם חזר איסור אשת אח.

ולפ"ז נראה דכל הראשונים שלא פירשו כהרשב"א סתמן כפירושן דחזרה להיתירה הראשון היינו שזקוקה לו מדאוריתא כמו קודם שנאסרה, וע"כ לפרש דהיינו כ"ז שלא אידחיא מהאי ביתא כמ"ש הריטב"א, [ובדברי התו' ב' א' עמש"כ סק"ג], ואמנם ד"ז סתום בדבריהם, אבל דבריהם מתפרשים בלא מת היבם, שאם כבר נקבע דינו שמוציא אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה, הו"ל לפרש דמתה קודם גירושין, אלא ודאי דבריהם כשלא מת היבם, וכמ"ש הריטב"א והמאירי, וכך מתפרשים דברי הטוש"ע סי' קנ"ט ס"ז דחזרת היבמה להיתירה רצה חולץ רצה מייבם, והגרע"א ז"ל ציין בגליון פלוגתת הרשב"א והריטב"א, אבל סתמות הטוש"ע דחייבת בחליצה או בייבום מדאוריתא, וזה ע"כ דלא כהרשב"א אלא כהריטב"א, ועוד דלהרשב"א באחין קיימין אסור לו לחלוץ או לייבם, וסתמות הטוש"ע ל"מ כן.

מיהו הרמב"ם הוסיף בלשונו בפ"ז ה"ח ואם מתה ארוסתו בין שמתה קודם מיתת האחין

וחזר אשת אח, והרי לא נחלקו רב ושמואל בדינה כשנאסרה, דכמו שלשמואל חייב עליה ה"ה לרב, ונפ"מ בנעשה פצו"ד לר"ע דחייב עליה כרת, ולכו"ע נמי לחייב עליה שתי חטאות, או בהתרו בו משום אשת אח, וכיון דרו"ש לא נחלקו בפלוגתא דר"י ור"ל י' ב', ע"כ דלכו"ע חוזר איסור אשת אח כשאניה ראויה לייבום כלל, באופן שאין קידושין תופסין בערוה כזו, ואמנם מצינו בדף מ' ב' דשמואל כר"ל, אבל ודאי שאין זה מענין פלוגתתם דהכא, תדע דרב אשי סבר כר"ל י"א א', ופסק שפיר כדרב כפשטות הגמ', וכיון דלכו"ע חוזר איסור אשת אח כשקידש אחותה, ואע"פ שכבר הותרה, וכל הנדון אם חזרת להיתירה, א"כ אין להסתייע בדברי ר' יוחנן כלל, שהרי בחלצו לה אחין לא שייך שתאסר משהותרה, אלא ודאי אף לר"י נאסרת כשקידש אחותה, ולא קאמר אלא שמכח שליחותא ידידה הו"ל כאילו הוא חלץ לה וקאי עלה בלא יבנה, (ועי' קרן אורה משה"ק עוד בזה).

ולשון הגמ' חזרת להיתירה הראשון, מתפרש לחיוב ייבום שזהו היתירה הראשון, ומתפרש נמי שנאסרה בינתים, ולא שהיתירה הראשון הי' קיים, והי' עליה איסור אחות אשתו בלבד, דא"כ א"צ לחזור להיתירה הראשון, שהוא לא נתבטל כלל, וגם אין מובן מ"ט דמאן דאסר, ומה הוצרך רבא לבאר טעמיה דרב, אם איתא דלא נאסרה משום אשת אח בינתים, ועו"ק בברייתא דר"א שאמר ולא מתייבמת דמשמע שהחולקים ס"ל דמתייבמת, והרי להרשב"א ליכא למ"ד דמתייבמת, ועוד ראי' מדמדמינן לה לדר"א דמגרש את אשתו, והתם איסורא משום אשת אח, והיכי מוכיחנן מיניה לאיסור אחות אשה, ויש ליישב דה"ק דרבנן דפליגי עליה התם כ"ש דפליגי הכא, וע"כ דהתם לרבנותא דרבנן וההיא דהכא ר"א היא, וכבר נתבאר בכ"ז בספר אאמור"ר שליט"א, ועי"ש עוד שהקשה מדאיצטריך ולקחה שמגרשה בגט ומחזירה ואי לאו קרא הו"א שמשגירשה דמצוה דרמי עליה עבדה קיימא עליה

לדעת הרשב"א דפקעה זיקה ממנו, הדין נותן שאסור לו לייבם כ"ז שהאחין קיימין, לפי שהוא מבטל מצות ייבום, וחליצתו לאו כלום היא, ובאמת ג"ז תמוה שתהא אסורה על כל העולם בלאו, מפני שזקוקה ליבם, ואילו על האח הזה לא תהי' בלאו כיון שכבר הותרה לו, ולמה לא תחמיר עליו תורה בלאו מפני שמבטל מצות יבמין, ועמש"כ אאמו"ר שליט"א לצדד דיש בו מענין מצות ייבום, כיון שהיתירו ג"כ בא מכח זיקת ייבום, וכיון דלא פקע היתירו ש"מ שנשאר ענין ייבום עליו, והדברים מחודשים דסתמו כולי האי בגמ', ומנין קים לחז"ל כן.

וכן יש לתמוה לדעת הרשב"א איך סתמו בגמ' דחזורת להיתירה וכן בטוש"ע רצה חולץ רצה מייבם, הרי אם יש לה צרה לא נפטרה בייבומה של זו, ולא בחליצתה, ואמנם מתני' מתפרשת בדליכא צרה, דכשיש צרה יכול לחלוץ לצרה ואשתו מותרת כדתנן מ' ב', אבל לסתום דחזורת להיתירה משמע גם בדאיכא צרה.

עוד קשה לאבא שאול דאמר ל"ט ב' דלא הותרה יבמה אלא למצוה א"כ איך הוא מותר לייבמה כשאין עליו מצוה, הרי לא הותרה כלל שלא לשם מצוה, ומרן זללה"ה הקשה בסי' קל"ד איך עובר עליה לאבא שאול משום ערוה הרי כבר הותרה בשעת נפילה לגמרי, [וכן הקשה בקוה"ע ס"א סק"ז עי"ש], וכתב דלאבא שאול אע"פ שלא קיים המצוה קנאה ועבר על כונת התורה שהתירתה כדי לקיים המצוה, וסיים דדוקא כשיש עליו חיוב עשה לקיים המצוה חייב כשמבטל המצוה, וכנראה כונתו דבכה"ג דהרשב"א שבטלה זיקתו ולא עבר על המצוה אין איסור אפי' שלא לשם מצוה, מיהו הא גופא קשיא איך אפשר להתירו ביבמה שלא לשם מצוה, שהרי לא הותר לזה כלל, ויותר יש לאסרה בכה"ג מלאסרה לשם נוי.

בעיקר דברי הרשב"א דנקט שאיסור אשת אח כיון שהותר אינו חוזר ונאסר, וגם נקט

בין שמתה לאחר מיתתן חזרה היבמה להיתירה ורצה חולץ רצה מייבם, ומבואר מלשון זה דאע"ג דאידחיא במיתת האחין חזורת להיתירה, ובשלמא אם ס"ל כהרשב"א דאינה זקוקה לו אלא שמוותרת לו, שייך לומר דכאן זקוקה לו מדרבנן ולכן אסורה עד שתחלוץ או תתייבם, אבל לדעת הריטב"א אם מתה לאחר מיתת האחין כבר פקעה זיקתה מדאורייתא, ואינה חוזרת וניתרת, וערמב"ם פ"א ה"ב שמאחר שמת אחיו בלא וולד נסתלק איסור ערוה מעל כל נשיו, ומשמע מזה כדעת הרשב"א שפירש במילתיה דר"י שאין איסור אשת אח חוזר לעולם משהותר, אבל פשטות דברי הרמב"ם שחייבת לחלוץ או לייבם, וי"ל דהיינו מדרבנן כיון שלא פקעה זיקתו בקידושיו, כמו במת היבם דצריכה חליצה.

ומקור דברי הרמב"ם כתב אאמו"ר שליט"א דנלמד ממתב"ה"מ ומדברי ר' יוחנן כ"ז ב' דבתרוייהו מבואר דחזורת להיתירה הראשון אף בדליכא עוד אח, ומזה למד דה"ה הכא במתו האחין תחלה, ואמנם בפשוטו לא דמי דהתם מדאורייתא זקוקה ועומדת ולכן לא שייך בזה דרכי נועם, אבל הכא בדאידחיא אין לאסרה, אלא די"ל דהרמב"ם לשיטתו שמשותרה הו"ל כשניות בלבד עי' פ"א ה"ב, וכיון דזקוקה מדרבנן הרי זו דומה להני דרה"מ ודר' יוחנן, (ועי"ש מה שציידר תחלה לפרש דבאחות אשה לא פקעה זיקה מדאורייתא, כיון ששייך בה היתר כשתמות אחותה, ומזהניא החליצה עכשיו להיתירה אם תמות ארוסתו, ואם נימא דס"ל יש זיקה מדאורייתא לענין זה שלא תדחה זו באירוסין בלבד, דזיקה כארוסין, ג"כ ניחא, ועי' ב"מ הובא בפ"ת שם, ועריטב"א י"ח ב' ע"ט ב', ולע"כ, שו"ר בקרן אורה דס"ל שלריב"ב חולצת מדאורייתא), - ואם נגיה ברמב"ם י"ל דכונתו לומר דאפי' כשיש אחין הרי אח זה רשאי לחלוץ או לייבם, ולא רק כשמתו האחין והוא היבם היחיד, וצ"ל בין שבעת מתו האחין בין שהאחין קיימין.

קידש אחותה לאחר חליצה לא מתחדש עליו איסור כרת ע"ז, שכבר הוחלטה מצותה בחליצה, וא"כ גם כשקידשה קודם חליצה ואח"כ חלץ לה אחיו אין לחלק בין אשתו קיימת או לא, וצ"ל דהא דחשבינן הזיקה כמיתלא תליא כ"ז שאשתו קיימת, היינו דכשיהא נפ"מ לדינא נחשבנה כחזרה להיתירה הראשון, וכ"ז שאשתו קיימת דליכא נפ"מ בחזרתה, הרי היא באיסורה, אבל כשלא פקעה זיקתה בזמן החליצה, א"כ החליצה מתייחסת לזיקתו ותו לא הדר עליה איסור ע"י שיקדש אחותה.

ויש מקום לבע"ד לומר דגם בקידש אחותה לאחר חליצה תו לא קרינן ביה לא יבנה כיון שאפי' אם בנה לא תפסי בה קידושין, וחזר עליו איסור כרת, אבל הדברים מחודשים, ובפשוטו כבר נקבע הדין בחליצה, ואינו חוזר וניעור לחייבו עליה בכרת, כענין שאמרו בגירשה לאחר ייבום דלא הדר איסור אשת אח, [וכן] כנעשה פצו"ד לר"ע אחר שגירשה, מיהו התם נעשית כאשתו, ומ"מ משמע בגמ' י"א א' דמשוינן להו אהדדי עי"ש בתו', והלום ראיתי בספר אאמו"ר שליט"א בדף נ"ב א' דנקט שגם לאחר חליצה חוזר הכרת, דפירש שנשאר ענין ייבום גם לאחר חליצה, אלא שאסור לו לעשות כן משום לא יבנה, וצ"ת בד"ז, ועי"ש גם לדעת הרשב"א כן, וזה כשיטתו שנשאר ענין ייבום של רשות לדעת הרשב"א, הובא לעיל סק"ח, ובפשוטו ה"י נראה דמשהותרה לשוק לא שייך ענין ייבום כלל, שכבר פקע הקשר בינה למת, כמו בנשאת לאחר, [ול"ד לשומרת יבם שנתקדשה לאחר שחייבת להתגרש ולהתייבם, או לחלוץ מיד או אחר גירושין, דכח הזיקה נשאר, אבל כאן שהותרה לשוק הר"ז כנשאת לאחר בהיתר זה, שאין שום קשר של ייבום שייך בזה], וכן בגירשה אחר ייבום והחזירה, אין לחשוב חזרתה מענין ייבום כלל, אלא דפקע איסור אשת אח ממנו, ומה"ט גם אחר חליצה יש לחשבה כן, וע' מהרש"ל ומהרש"א גיטין פ' ב' ולע"כ בפנים שם.

שאינ זיקת ייבום אלא שמוותרת לו, בפשוטו לא תליא הא בהא, דאפשר לומר שאיסור אשת אח אינו חוזר, ומ"מ כשקידש אחותה היבמה פטורה מן החליצה ומן הייבום, מפני שאינה עולה לייבום בזמן שחייב עליה כרת דאחות אשתו, אבל כשחזרה והותרה חזר עליה זיקת ייבום, ונחלק בין אידחיא לא אידחיא, ויתיישב בזה דברי ר' יוחנן לדעת הרשב"א, אבל אין לחדש כן ללא הכרת, דכיון שפקעה זיקה לגמרי, הדין נותן שיחזור איסור אשת אח כשנאסרה, שהרי במצב זה אין קידושין תופסין בה, וכן פשוט דמתפרש כמו לשמואל ורב אסי דנאסרה עולמית משום אשת אח, וכן מתפרש לר' אלעזר.

לענין הלכה

בדין חלץ לה אחיו כשאשתו קיימת אי חשיבא החליצה בשליחותו

ט) ולענין הלכה כתב אאמו"ר שליט"א דיש להחמיר כשתי הדעות, דבאידחיא מהאי ביתא אסורה להתייבם, ובלא אידחיא אינו רשאי לחלוץ או לייבם כשיש אחים, כיון שחליצתו אינה כלום, ובביאתו מונע ייבום שלה, וכן אין ביאתה או חליצתה פוטרת צרתה.

ואם חלץ לה אחיו בעוד ארוסתו קיימת ואח"כ מתה ארוסתו, כתבנו לעיל סק"ה דאינו חייב על החלוצה כרת, ואע"פ שבזמן החליצה לא היתה זקוקה לו, וא"כ לאו שליחותיה קעביד, דבאותה שעה לא אמרינן אי בעי האי חליץ, מ"מ מהניא שליחותיה לענין זה שכשתחזור להיתירה הראשון נחשבנו כחלץ גם בשליחותו, והוכחנו כן מהא דאם נתייבמה בזמן איסורו ומת המייבם ומתה אשתו הרי הוא מותר ביבמתו, דמשמע דבלא נאסרה בשעת נפילה לא מחלקינן בין איחזיא בנפילה ראשונה או שני' עי' ל' א', מיהו כ"ז שאשתו קיימת הדין נותן שנשאר עליו איסור אשת אח, וזה מחודש שיהא נפ"מ לאחר חליצה אם אשתו קיימת או לא, דהא ודאי מסתברא שאם

סימן ט

בדיני מאמר

[א"ה, במהדור"ב סימן י"ב עיקר, וזה ככתב ראשון]

**נ"ב א' לימא מסייע ל"י כו'
בדין חיוב חופה ביבמה**

(א) נ"ב א' לימא מסייע ליה לר"ה דאר"ה מצות יבמה מקדש ואח"כ בועל אימא אף זה כמצותה, לשון הגמ' ק"ק דהול"ל מסייע ליה לר"ה כו' דילמא אף זו כמצותה, והלשון משמע דבוראי לא מסייעא לר"ה, וערש"י במתני' נ' א' וכן בנמו"י שפירשו דבגמ' מפרש אף זו כמצותה, ומשמע ג"כ דנקטו דהכי הוא פירושא דמתני', ואפשר דבאמת מאמר דמתני' לא מיירי שנתכוין להקדימו לביאה כדר"ה, אלא עשאו לשם קידושין דעלמא, כדמשמע בגמ' נ' ב' מ"ט אמור רבנן מאמר ביבמה מהני משום דמהני בעלמא, והיינו שעשה מאמר המועיל בעלמא כדי לקנותה, ועל מאמר כזה ראוי לומר דאף זה כמצותה, ואמנם האמת דמצותה להקדים מאמר כדר"ה, אבל מתני' לאו בהכי מיירי, ומ"מ לפי האמת נקט התנא הר"ז כמצותה ולא אף זו כמצותה משום דר"ה, אבל כונתו גם לומר דאף זו כמצותה, וניחא בזה דלישניה דר"ה לא משמע דפירושא דמתני' קמ"ל, - עיקר דיניה דר"ה מפורש כברייתא בסמוך דתניא לוקה.

שם סד"א כיון דאמר מר העושה מאמר ביבמתו פרחא הימנו כו', יש לעי' הרי ד"ז אמרו רבה אליבא דב"ש, דלדידהו מאמר דאוריתא, אבל לב"ה דמאמר דרבנן לא פרח ממנו כלום, [וכ"כ רש"י נ"ח ב' דלב"ה לא אלים מאמר להפריח זיקת יבמין כו', ומשמע שדברי רבה רק לב"ש נאמרו], ואין לומר דע"י המאמר דרבנן ג"כ תיקנו שפירחה ממנו זיקת יבמין, דלא אשכחן תקנה כזו, והרי אמרו בסמוך דבעל בלא מאמר קנה ומשמע דכל שכן במאמר בלא חופה, ועוד דהא השתא קיימינן לצד דליתא לדר"ה וא"כ לא תיקנו חכמים מאמר

ביבמה לכתחלה, ורק גזרו שיועיל מאמר מטעמא דלעיל נ' ב', ובזה אין שייך לומר שתיקנו שיפקע ממנה זיקת יבמין, וצ"ל דאי ליתא לדר"ה איצטריך לאשמוענין דלב"ש הר"ז ג"כ כמצותה אע"פ שפירחה הימנו זיקת יבמין, [ואמנם התיירה תורה ג"כ שיקחנה במאמר אבל ס"ד שזוהי רשות וליכא מצוה], ודכוותה לב"ה ג"כ אין פגם אם יקדים מאמר לביאה, ולא אמרינן דקידושין דעלמא ביבמה הוי נגד המצוה, דנהי דלב"ה אין המאמר יכול לשנות כלום בדאוריתא, מ"מ י"ל שאין זה הגון לעשות כן, כיון שענין מאמר מפריח מצות יבום כמו לב"ש, וקמ"ל דלכו"ע אף זו כמצותה.

ולפ"ז י"ל דכיון שאף זו כמצותה לכך שפיר תיקנו להקדים מאמר כדר"ה, אבל אם הי' המאמר פוגם במצות יבום, היו מתקנים ענין אחר לבטל פריצותא דביאת יבמה.

ולהאמור אין מקור בשמעתין להצריך חופה ביבמה, דלא אמרו אלא מקדש ואח"כ בועל, אבל לא פרחא זיקת יבמין אפי' מדרבנן בהנהגה דלכתחלה, תדע דמכת מרדות ודאי ליכא אם קידש תחלה, ולא שמענו עוד תקנת חופה, ולב"ש דפרחה הימנו זיקת יבמין אם אירוסין עושה נסתפק הריטב"א נ"ח ב' אם סגי בחופה או דבעינן נמי ביאה לעשותה נשואה, עי"ש שכתב שכן דין תורה דכל דעביד מאמר שוב לא יקנה יבמה אלא כאשר דעלמא, בחופה בביאה גמורה או בחופה אפי' לא נבעלה, ולב"ה הרי ודאי דחופה לא מהני מידי, ובעינן נבעלה דוקא, ומה"ט גם אין לחדש דפרחה זיקת יבמין להצריכה חופה, ושלא תועיל לה החופה, מיהו גם לב"ש צ"ע בזה וכמ"ש הריטב"א, שהרי גם אם מאמר נשואין עושה מבואר בסוגיא כ"ט ב' דאינו יורשה ולא מטמא לה, וא"כ י"ל דלא מהניא חופה ובעינן ביאה דוקא.

ככל הנשים, א"כ א"צ לגדר דפרחה הימנה זיקה ע"י המאמר, וכתב כן משום דבשמעתין מיתנין לדרכה אמתני' דסתמא אתיא כב"ה, וגם לשון שאני אומר העושה מאמר ביבמתו כו' משמע דאמר כן בעלמא, ומייתי מינה לאביי דמה"ט מספק"ל אליבא דב"ש, מיהו למש"כ ע"כ צ"ל דה"ק שאני אומר דפרחה זיקת יבמין, ומשוי"ה מספקא לי אם אירוסין עושה או נשואין עושה, דלא מהני מה שהיתה ראוי' מכח זיקת יבמין, דאף אם נשואין עושה היינו מכח המאמר, שהידיעה תורה דנעשית אשתו בליקוחין אלו.

ויש לדקדק מכאן דגם לב"ש לא קיים מצותו אלא בביאה וכמ"ש הרמב"ן כ"ט ב' דכיון דאמרינן עשה מאמר ובעל אף זו כמצותה, ש"מ דדוקא בבעילה קיים מצותה, דאם לב"ש קיים מצותה במאמר לחודיה, א"כ באמת אין בעילה זו מצותה, ומאי מייתי מינה לב"ה שהמאמר אינו מגרע, הרי באמת המאמר מגרע את המצוה מן הביאה אלא שגם המאמר מצוה, אלא ודאי אף לב"ש הביאה היא המצוה, וכן יש להוכיח מהא דחייבי לאוין מתייבמין מדאורייתא בביאה ראשונה, ולא אמרינן דאפשר לקיים שניהם ע"י מאמר, וע"כ דלבתר המאמר עדיין יש מצות עשה בבעילה ראשונה, ומה"ט אף לאחר המאמר מותרת.

שם אם בעל ועשה מאמר פשיטא דהא קניה בביאה, יש לדקדק מזה דאין ענין לעשות מאמר אחר הביאה, דאם עדיין ראוי לעשות מאמר אין קושיא למה אמר ואח"כ עשה מאמר, ולשון הגמ' פשיטא דהא קניה בביאה, דאי לא קניה בביאה לא יהני המאמר שאח"כ בלא ביאה נוספת, ומשוי"ה קשיא לגמ' מה יש להזכיר המאמר שאח"כ.

ובפשוטו נראה שאם בעל קנה וא"צ חופה, ואפי' נימא דמעיקרא צריך חופה אחר הקידושין, מ"מ לאחר הביאה אוקמוה אדאורייתא ונשואה היא, מיהו אכתי צריך ברכת נשואין

והרמ"א בסי' קס"ו ס"ב הביא דברי הגהמ"ר [סו"ס קי"ט] שכתב ויקדשנה בכסף ויכנס עמה לחופה, ואמנם הרמב"ם בפ"ב ה"ב כתב וכשם שהוא מקדש את יבמתו כך הוא מברך ברכת נישואין בעשרה וכותב כתובה כדין כל נושא אשה, וכתב המ"מ שכ"כ העיטור בשם גאון, [ובאמת במת אחיו מן האירוסין לא יתכן לכנסו כלה בלא ברכה, וה"ה במת מן הנשואין, דשייכא ברכת נישואין ליבם, מיהו שמא מצוה שאני ואפי' מן האירוסין א"צ ברכה], ולפ"ז י"ל דאע"פ שיכול לכנסה בע"כ, מ"מ יש לה דין חופה וברכת נישואין, ואמנם חופה לאו דוקא אלא שיברך ויכניסנה לביתו ויבעל, אבל פשטות הדברים דצריכה חופה מדעת ככל הנשים, וכמו הקידושין, ולזה לא מצאנו מקור, דבפשוטו כמו שקונה בביאה בלא מאמר כמ"ש בגמ' ובשו"ע שם, ה"ה דע"י המאמר לא פרחא ממנו זיקת יבמין, ובידו לכנסה בע"כ, אלא די"ל שאין ראוי לנהוג כן, וסתם ברכת נישואין משמע בחופה מרצון ככל הנשים, ובבהגר"א סק"ז כתב הוציא כו' דהא חופה כו' אלא שי"ל דשם מדאורייתא וצ"ע, ולכאורה כונתו לסוגיא כ"ט ב' דבעיא מסירה לחופה, ודחה דשם מדאורייתא.

ומדברי הגהמ"ר והרמ"א אין ללמוד אלא שכך ראוי לנהוג, וזה גם יש ללמוד מדברי הרמב"ם דמברך ברכת נישואין בעשרה, והיינו בחופה, אבל לא נתחדש חיוב זה ע"י המאמר, דודאי מהני בדיעבד אם בא עליה בע"כ כמו קודם המאמר, אלא שמאותו טעם שהצריכוה מאמר י"ל שהצריכוה ג"כ חופה, ולפ"ז גם לדברי הגהמ"ר הא דאמר רבא שפרחה הימנו זיקת יבמין, זהו לב"ש דמאמר מדאורייתא, אבל לב"ה מדרבנן לא פרח כלום ע"י המאמר, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א שכתב ג"כ דודאי לא העמידו דבריהם שלא תועיל ביאה בע"כ לאחר המאמר, ומ"מ נקט דרבה אמר דבריו על המאמר דרבנן, ולכתחלה חייבוהו לעשות חופה מדעתה אחר המאמר, [מיהו ק"ק אם לכתחלה הצריכוהו לנהוג עמה

מיהו יש חילוק בין עדי ביאה דקידושין דעלמא לעדי ייחוד דיבמה, דביבמה סגי בעדי ייחוד של הכנסה לביתו לשם ייבום, וא"צ שידור בפני העדים שלצורך ביאה עכשיו הם מתייחדים, וא"צ שידור אח"כ שנבעלה, משא"כ בעדי קידושין דבעינן שיתייחדו לביאה בייחוד זה, ועי' ריא"ז פרק ב"ש דעד שלשים יום נאמנין לומר שלא נבעלה ויוצאת בחליצה בלבד, ולאחר ל' יום אינן נאמנין לפי שכבר הוחזקו, כמו בכל אשת איש שסוקלין על החזקות, ומבואר מזה שאם תוך ל' יום אמרו לא נבעלה ואח"כ נבעלה א"צ עדים נוספים, דעדי הייחוד של תחלת שלשים מהנו לכל הזמן, והרשב"א בתשובה הוכיח מכאן דא"צ עדים.

ולפ"ז מש"כ הריא"ז שם בהמשך הדברים דבשניהם מודים שנבעלה בינו לבינה לא קנה קנין גמור ואינו יכול לפוטרה בגט בלא חליצה שכשם שקידושין וגירושין צריכין עדים כך ייבום וחליצה צריכין עדים, היינו דלא מהימנינן להו בלא עדים, ולכן אינה ניתרת בלא חליצה, אבל כלפי שמיא גליא שכבר קנה אותה, שהרי א"צ עדים בזמן ביאה כקידושי ביאה דעלמא, דבקידושי ביאה בעינן שיהיו עדים שנתייחד ע"מ לבעול בשעה זו, וכאן סגי בנתייחד בעדים כענין כניסה לחופה בכל הנשים, מיהו יש לדחות דכה"ג חשיב עדים, אבל בלא עדים כלל דהיינו שאינה דרה עמו בבית לא קנה.

וכתב אאמו"ר שליט"א דראוי לנקוט עיקר לדינא דהמייבם בלא עדים קנה לכל מילי, כיון שזו דעת הרשב"א והיש"ש והגר"א, וכן סתימת הפוסקים שלא נזכר בשום מקום דהיבם חייב לבא עליה בשעת הייחוד נמי מוכיח כן, עי"ש, ולפמשנ"ת בדאיכא עדי ייחוד גם הריא"ז מודה דקנאה, דכיון שכנסה לביתו בעדים הר"ז כעדים על הביאה, אפי' שניהם מודים שלא נבעלה באותו ייחוד דחשיבי עדים על כל משך הזמן שהם דרים יחד, ול"ד לקנין אשה בביאה כשמתייחד עמה באופן עראי ע"מ שיבעול באותו ייחוד, ובאופן כזה יש לדון בביאה דיבמה, ולכו"ע בלא עדי

כמ"ש הרמב"ם פ"ב ה"ב, וצ"ל שיברכס עתה בביתו בעשרה, וסתמות הדברים שה"ה בכל בועל אחר מאמר, ואין תקנת חופה.

שם והתניא לוקה, יעוי' בתו', ולדעת המקשן צריך לחזור ולבעול אחר המאמר, דאם סגי במאמר להפקיע אשת אח מדרבנן, א"כ הו"ל לקיים דברי ר"ה כדלעיל דקנה במאמר שאחר הביאה.

שם מכת מרדות מדרבנן, משמע אפי' בשדוכי, דאל"כ א"א לסתום בברייתא בדיני ייבום דבלא מאמר לוקה, ואפשר שכל יבמה כמשודכת דמיא, ויש ליישב ללישנא קמא דנהרדעי, [עי' תו' דסמכינן עליהו אלא די"ל דסמכינן אלישנא בתרא דידהו], דביבמה מודו דלוקה, ואע"ג דיבמה עדיפא מאשה דעלמא, מ"מ חשיב כעובר על תקנת חכמים, כיון שתיקנו מאמר לצורך זה, משא"כ באשה דעלמא שאין תקנת קנין מיוחדת, וגם אפשר כיון דמהני בע"כ חמיר טפי דהוי פריצותא לגבי ידידה.

בדין עדי ייחוד ביאת יבמה

(ב) שם תוד"ה דמקדש, אור"ת כו', יעוי' במהרש"א דכונתם כמ"ש תו' קידושין י"ב ב' דאע"פ שיבמה ע"כ צריכה עדי ייחוד, מ"מ זה שעושה תחלת קנינו בביאה הוי פריצותא, דדמיא כבעילת זנות, שו"ר בריטב"א קידושין שם שכ"כ בשם ר"ת, וכתב אאמו"ר שליט"א [נדפס בדף נ"ג ב'] שאין להוכיח מדבריהם דבעינן עדים לקיום הדבר, דשפיר הוא אשת איש מדאוריתא גם בלא עדים, אבל ב"ד לא יתייחסו אליה כאשת איש בלא עדי ייחוד, ונמצא דלעולם יבמה בסתמא ראוי שיעמיד עדי ייחוד כדי להחזיקה כאשתו לכל דבר, אבל לחלות הקנין ביבמה דא"צ גמירות דעת לקנין, דאפי' שוגגין ואנוסין קנו, הרי ביאה בלא עדים לא גריעא מינה, ולא אמרינן דהו"ל כמכויין שלא לקנות כיון שידוע שאין עדים, ובפשוטו גם מכויין שלא לקנות קונה, ועי' פ"ת סי' סק"ו שהביא דברי האחרונים ז"ל בכ"ז.

שם ת"ר כיצד מאמר כו'.

בדברי רש"י שאין מאמר קונה מודאו' לפי שהיא אשת אח.

ג) שם ת"ר כיצד מאמר נתן לה כסף או שוה כסף, בכל דוכתא קרי לפרוטה כסף ולשו"פ שוה כסף, וצ"ע ברי"ף שהעיר דלשון זה לב"ש, אבל לב"ה נתן לה פרוטה או שו"פ, וכן דקדק הרמב"ם פ"ב ה"א לכתוב בפרוטה או שו"פ, וכן בטור כתב שו"פ, אבל בשו"ע סי' קס"ו ס"ב כתוב בכסף או בשטר, וכנראה לפני הרמ"א ה' כתוב או בשו"כ, ולכן הוסיף דבשטר נמי מיקרי מאמר.

שם ובשטר כיצד בשטר כיצד כדאמרן כתב כו', ז"ל התוספתא פ"ב ה"ב איזהו מאמר הרי את מקודשת לי בכסף ובשוה כסף ובשטר איזהו שטר אני פלוני בן פלוני מקבל אני עלי פלונית יבמתי כו', ונראה דתרתני קתני דבכסף ובשטר הוי מאמר, ואיזהו שטר כתובת יבמין כו', ונראה דכך יש לפרש בגמ' דבשטר כיצד כולל תרי מילי, דאל"כ הול"ל כיצד כותב לה אנא פלוני בר פלוני כו' ולהכי קתני ובשטר כיצד כתב לה כו' כדי שיתפרש ובשטר נמי ארישא, ולא הוצרך לפרש קנין שטר כיצד, כמו שלא הוצרך לפרש בכסף כיצד, והא דמסיים כיצד כתב כו' קאי אשטר כתובה, וקושית הגמ' מתפרשת כמ"ש הרש"ש דהיכי קתני כיצד כתב לה אנא פלוני כו' הרי קנין שטר הוא הרי את מקודשת לי, ומשני דהאי כיצד לא קאי אשטר קידושי מאמר.

ולפ"ז עושין מאמר לכתחלה בין בכסף בין בשטר, ואין סברא לחלק ביניהם, וכדאמרין נ' ב' מ"ט אמור רבנן מאמר ביבמה מהני משום דמהני בעלמא, וא"כ הדין נותן להשוות כסף ושטר, וכן ר"ה אמר מקדש ואח"כ בועל, ומשמע ככל קידושין דעלמא, וכן דקדק בבהגר"א סי' קס"ו סק"ד ה' מלשון הברייתא נ"ד א' ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרין בה, ומשמע ששניהם שוין לענין שאין גומרין אבל עושין קנין דרבנן, ובירושלמי פ"ב ה"א העתיקו

ייחוד כלל אין נאמנין שנבעלה, אבל י"ל דכלפי שמיא גליא שהיא כבר אשתו, דא"צ עדים לקיום הדבר ביבום, רק לבירור ידיעת האמת, ולא אמרינן דכיון שידעו שלא יאמינו להם לא נתכוונו לקנין, דביבמה א"צ כונה לקנין, ואפי' נימא דע"מ שלא לקנות לא קנה, מ"מ בכונס ע"מ לקנות סגי בהכי לקיום הדבר, וא"צ עדים, דלא בעינן גמירות דעת המחייבת כמו בקידושין, דבאנוסין או שוגגין ודאי אין גמירות דעת ואפ"ה קנה.

וביאר אאמו"ר שליט"א דכמו שמצינו במקדש על תנאי שא"צ עדים שנתקיים התנאי, אע"פ שחלות הקידושין תלוי בזה, עי' חזו"א סנ"ה סק"ב ג' האופנים בזה, ה"נ שייך לומר שכל יבמה כנתקדשה בקידושי הראשון, לענין זה שא"צ עדים על ביאת היבם, ואמנם ביבמה בעינן עדי ייחוד, דהמצב הזה של שומרת יבם אינו כקידושין על תנאי שכבר נתברר שיש לו בה תפיסת קידושין שעומדת להתקיים ע"י קיום התנאי, וסגי בזה לענין חב לאחרני בזה שיש עדים על המצב הזה, ובשומרת יבם עדיין אין המצב הזה, בלא עדי ייחוד, שהרי בידו לחלוץ ולא עשה מעשה בעדים, והביאה היא הקנין עצמו ולא התנאי, ורק בעדי ייחוד אע"פ שהביאה עיקר הקנין שייך לדמות קצת דמהניא הביאה שאח"ז כקיום התנאי של הייחוד, ועדיפא מינה, מ"מ אין קושיא שיקנה בביאה בלא עדים, כיון שכבר הקנוה לו מן השמים, ואם ה' מתברר שנתקיימה הביאה אפי' בלא עדים הויא אשת איש, כגון שראו עדים והם לא ידעו שיש עדים, דבקידושין דעלמא לאו כלום הוא, - ועב"ש שכתב בדעת הרמ"א דאחר המאמר בעדים א"צ עדים בביאה, וזה יתכן בסברא דרבנן, אבל מדאורייתא מאמר לאו כלום הוא, ועפ"ת שכבר דנו בכ"ז, ועמ"ש אאמו"ר שליט"א בזה.

בבהגר"א שם סק"ט ציין לדעת ר"ת בתו' קידושין י"ב ב', וכנראה בתחלת דבריו קשיא ליה ע"ד התו' דמשמע שצריך עדים, והוכיח מההיא דאמרין נ"ח ב' כדעת ר"ת.

מצוה ועניני ייבום שייכים רק כשהיבמה קשורה למת ואסורה מחמתו, דבמדה מסוימת כאשתו דמיא.

במאמר לרבי דמהני בע"כ

(ד) י"ט ב' דתניא העושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה רבי אומר קנה וחכ"א לא קנה מ"ט דרבי גמר מביאה דיבמה כו', לכאורה טעמיה דרבי דנהי דתיקנו חכמים שיקדש תחלה אבל לא רצו להפסיד זכותו לקנותה בעל כרחיה, ולכן סתמא דמילתא דכביאה תיקנו, ורבנן סברי דסתמא דמילתא כקידושין דעלמא תיקנו, ולכאורה מוכח מזה דעיקר מאמר לכדר"ה נ"ב א', ולא משום גזירה מדמהני בעלמא כדלקמן נ' ב', דכיון דקידושין לא מהנו בעלמא בע"כ, לא יבאו לומר דביאה נמי לא מהניא אא"כ ישו קידושי כסף לקידושי ביאה דיבמה, ויבואו לומר דביאה בע"כ ביבמה לא מהני, ואפשר שכל הגזירה דרבנן היא כתוצאה מהא דחזו אינשי דמהני המאמר לעשותה כארוסתו, ואם לא יפסלנה על האחין יאמרו דביאה נמי לא פסלה, מיהו גם בעיקר תקנת מאמר בעינן שתהא כאשתו כלפי האחין, וצ"ע בדין נתן גט למאמרו ל"ב א' נ"ב ב'.

יש לעי' מאי קסבר רבי אליבא דב"ש דמאמר דאורייתא, ולכאורה בסתמות הדברים יש להשוות דיני מאמר לכו"ע, דאם לב"ש לא מהני מאמר בע"כ כלום, מגליה לרבי לחדש דלב"ה מהני טפי מלב"ש, דודאי לב"ש לא תיקנו מדרבנן מאי דלא מהני מדאורייתא, אבל אם טעמיה דרבי משום דלא בעינן קנין גמור לצורך הענין של מקדש ואח"כ בועל, ולא רצו למנוע ממנו זכות קידושין בע"כ, א"כ לב"ש לא שייך טעם זה, וא"כ מתפרש ולקחה בקידושין דעלמא.

והנה בתו' דקדקו על לשון הגמ' גמר כו' דזה שייך בקנין דאורייתא, אבל אם נימא דע"כ פלוגתתם גם אליבא דב"ש ניחא, וגם לב"ה צ"ל דפליגי איך מתפרש סתמות הדברים כשאמרו שקנין כסף ושטר מועיל ביבמה, אם נתכוונו לבטל

רק רישא דתוספתא, ולא סיימו הא דבשטר איזהו שטר כו', אבל לפמשנ"ת לשון זה בא לכלול גם מאמר בשטר וגם שטר כתובת יבמין, וכ"כ רש"י קידושין ב' א', וצ"ע בבהגר"א שנקט דמסקנת הגמ' שאין בבריתא אלא מאמר בכסף, ולכן השמיטו הרמב"ם והטור שטר, ואף דברי הרמ"א מתפרשים רק בדיעבד, וצ"ע מנלן לחדש כאן ענין לכתחלה.

רש"י ד"ה נתן, לאו קידושין גמורין הן כקידושי תורה שהרי אין קידושין תופסין כו', משמע שאם היו קידושין תופסין בה ה' יכול לקדשה כדין אינש דעלמא שמקדש יבמה, ולכאורה זה שייך לדון רק למ"ד קידושין תופסין ביבמה לשוק, דאל"כ אינו יכול להשתמש בכח היבם שבו ולקדשה שלא מכח הייבום, ועוד דכיון דשמעינן מקרא שאין כסף ושטר גומרין בה, הרי היבם גרוע לענין זה מאחר, דדין היבם כאילו כבר קידשה בכסף ולא גמרו קידושיו, דלא מהני מה שיוסיף ליתן לה כסף, ובעיקר הדברים הרי באמת פקע איסור אשת אח מן היבם, שהרי אפי' לאחר חליצה קידושין תופסין בה, וכל שכן כשרשאי לייבמה, אלא דכיון דכתיב שאין כסף ושטר גומרין בה, אינו יכול להשתמש בהיתר הייבום, ולקדשה מכח אינש דעלמא.

וכבר העיר בזה אאמו"ר שליט"א ע"ד רש"י, [ועי' קרן אורה], מיהו ביאר שם הטעם דפקע איסור אשת אח, מפני שלעולם יש בנישואי יבמתו ענין של מצוה, ולעיל נתבאר שמשעה שהותרה היבמה לשוק אין לה שום קשר של מצות ייבום, שאינה כאשת המת כלל לענין זה, כמו שנשאת לאחר גג"כ אין איסור אשת אח חוזר עליה, אלא הטעם מפני שאיסור אשת אח הוא מפני ששייכת לאחיו, ומשהותרה לזה הרי היא במדה מסוימת כאשתו, וחליצתה מתוך ביתו של יבם הוא כמו לר"ע שהכתוב קראה ביתו, ולענין איסור אשת אח הרי לכו"ע כמתוך ביתו חשיבא, שכבר נפקע הריחוק הזה ע"י ההיתר, ושוב לא נוסף לה קשר עם המת שיתחדש עליה איסור, אבל

ונראה מזה דקבלת גט לרשותה חשיב נתינה מסוימת וסגי בזה להקנות דבר שקונין בע"כ, דיש כאן נתינה לרשותה ולשליטתה, אלא שלא זכתה באופן שמתחייבת תמורתה, וא"צ זכייה גדולה כזו, וה"נ במאמר כיון שיכול לקנותה בע"כ, וא"צ הקנאה מכחה, סגי בזה שקיבלה הכסף לרשותה ולבעלותה, אע"פ שלא זכתה בו באופן שחייבת תמורתה, ועד כאן לא דנו בגיטין ע"ה א' אלא בנתינה בע"כ בדבר שצריך הקנאה תמורתו, וגם בזה אמר רבא בל"ב דבפניו שפיר דמי, שכבר מתחייב בתמורתו על המצב של הנתינה הזו, ולא משום דאמרינן דמעיקרא אדעתא דהכי יהיב, אלא שגם זו נתינה מסוימת, ובדבר שאפשר לקנות בע"כ לכו"ע סגי בנתינה כזו לעשות קנין, והיינו טעמא דגט.

ל"ב א' אמר רבא נתן גט למאמרו כו'

(ה) ל"ב א' אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה צרתה אבל היא עצמה לא כו' איכא דאמרי כו', מימרא דרבא ודאי נאמרה אמתני', וא"כ גם אשת המת השני, צריכה לשרייתא דהאי גיטא, ולא יתכן שידון רבא בצרתה של בעלת המאמר ולא ידון באשת המת, שהרי לא הוזכרה צרתה במתני', ולשונו של רבא מוכיח דאי לאו הגט היתה היא עצמה אסורה, והנדון אם הותרה ע"י הגט, ולכן א"א לפרש לשונו לענין שתי נשים מבית אחד, שהרי שם היא עצמה מותרת ע"י המאמר, ונאסרת ע"י הגט.

ולפ"ז הדברים מתחווין כפרש"י ותו' דצרתה של בעלת הגט מבית אחד דינה כבעלת הגט עצמה, ומשה"ק הראשונים ז"ל דהול"ל נתן גט סתם דכש"כ אם נתן לזיקתו שצרתה מותרת, צ"ע מאי קושיא דהא איצטריך לאשמועינן שהיא אסורה אע"פ שנתן גט רק למאמרו, דהא לל"ב מאמרו דוקא, ובאותו ענין מתפרש לל"ק לומר דאפ"ה היא עצמה אסורה, וגם קמ"ל דמהני גט למאמרו להתיר צרתה, אע"פ שהיא עדיין זקוקה גם לו, וכש"כ דמהני גט לזיקתו, [ועי' להלן ד"ה ל"ב א' ביישוב הדברים].

זכותו לבע"כ, או שהוסיפו כסף ושטר לביאה, [וזה מיושב יותר לטעמא דגזירה נ' ב'], ובירושלמי פ"ה ה"ד ג"כ הביאו פלוגתא דרבי ורבנן, ושם משמע דמאמר מהני לכו"ע מדאוריתא לפוסלה מן האחין.

ולהאמור יש לפרש דמאמר קונה קנין גמור בע"כ, ולא דסגי בקנין כל דהו לענין שלא יחשב מקדש בביאה, דהא לב"ש נמי מהני, ויש לתמוה איך מועיל קנין כסף בע"כ כשאנינה רוצה לזכות בכסף, ועי' גיטין ע"ה א' בדין נתינה בע"כ דאיכא לישנא דבפניו מהני אפי' בע"כ, ולהאי לישנא שייך לומר דה"נ כיון שמשועבדת לו מהני לקנין, אבל יש לדון דהכא בעינן טפי קנין מההיא דע"מ שתתן לי דהוי רק תנאי, וכן בבתי ע"ה זוכה בשלו, ועי"ש ברשב"א שדן מהי המסקנא להלכה, וכבר תמה בזה אאמור"ר שליט"א.

ונראין הדברים דמיירי כשקונה הכסף מפני שמכריחין אותה, דומה לתליוה וקדיש, אלא שאין כאן מכריח אלא ההלכה, ולכן לרבנן לא חל כלום אפי' בלא טעמא דאפקעינהו, שאם אינה מחויבת אינה זוכה כלל, ולרבי זוכה בכסף מפני שמשועבדת לו לקנותה בע"כ, ואם אומרת שאינה זוכה בכסף הר"ז תלוי בדין נתינה בע"כ אם מהני, ואם לא מהני יכול לקדשה בשטר או לכופה לקבל הכסף, ובתו' הרא"ש קידושין מ"ד א' הוזכר שזורק הכסף לרשות אביה, והיינו אם נתינה בע"כ שמה נתינה.

מיהו מהא דמדמינן קידושין שם מאמר לגירושין, משמע דכמו שזוכה בגט לאביה כך זוכה בכסף המאמר, וכמו שבגט אפי' אמר אביה שאינו רוצה מגורשת, ה"ה במאמר, ואמנם אין הכרח אלא שזוכה כיד אביה, ואביה גופיה י"ל דצריך הסכמה לקנות ע"י הכרח ב"ד, אבל כיון שאין לו ידיעה בזה כלל, משמע דסגי בקנין הבת בכסף כמו בגט, דכל שנכנס לרשותה ולשליטתה חשיב שקיבלה כסף, וחייבת להתקדש תמורתו.

הוא מעכב על האחין, אבל כשמת אמרין מאי דעבד שקליה, אפי' יש לו בנים.

ויש לעי' לפמשנ"ת מדברי תו' והראשונים שדברי רבא הם בכל בעלת מאמר, מה ראה רבא לחדש כן, הרי בפשוטו לב"ש אין שייך גט למאמרו ולא לזיקתו, דודאי הכל קנין אחד, ואם קונה קנין גמור פקעה זיקתו והו"ל אשתו, ואף אם לא סגי לה בגיטא, מ"מ אשתו היא, ואפשר דבאמת גם לב"ש האי לחודיה קאי, שאם עושה מאמר פרחא הימנו זיקת יבמין כדרכה כ"ט ב', דולקחה לו לאשה כליקוחין דעלמא מתפרש, ולכן גם לב"ה יש לפרש דהאי לחודיה קאי, ואין לצרף מאמר עלוי זיקה, ואמנם לב"ש לא שייך לגרש חצי אשה אע"ג דלחודיה קאי, דלא שייך גט על המאמר ולא על הזיקה, כיון שהמאמר מדאורייתא בגט, ולזיקה לא מהני גט מדאורייתא, מ"מ המאמר לחודיה קאי, ודכוותה מתפרש שפיר לב"ה מדרבנן, וכמ"ש אאמו"ר שליט"א שתיקנו שקידושין דעלמא יתפסו גם ביבמה, ולא תיקנו קידושין מיוחדים ליבמה.

ולכאורה בדברי אביי ורבא נ"ב ב' בביאור פלוגתא דרבי ורבנן מבואר דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, ואביי סבר דלרבי לאו לחודיה קאי, ורבא סבר דבלשון מאמר לכו"ע לחודיה קאי, ובלשון זיקה פליגי, וא"כ מ"ט סלקא בעיא דרב חנניה בתיקו ולא פשוטה מבריייתא זו, ואפשר לומר דאע"ג דלחודיה קאי לענין מקדש לשם יבמות, מ"מ א"א להפרידן בגט למאמרו, תדע דהא רבא מחלק בין מאמר יבמין לזיקת יבמין, אע"ג דס"ל דגם אם קידש קודם חליצה לשם זיקת יבמין יכול ליתן גט למאמרו לחוד, ופלוגתתם רק לאחר חליצה.

בבעיא דרב חנניה מבואר דה"ה נתן גט לזיקתו ולא למאמרו שעדיין מאמרו קיים, וכ"כ ברי"ו בשם הרמ"ה לדינא, והיינו דמדמינן ליה לחלץ לבעלת מאמר שעדיין צריכה גט, אבל בסברא הי' מקום לומר דכיון שהיא אשתו מכח

ובזה מיושב שאמר רבא דבריו במתני' דהכא, דבעלמא ודאי לא מהני להתיר לו את צרתה ע"י גט של זו, שהרי ראוי לגזור אטו נתן גט או חלץ לאחת מהן, וגם כבר הוחלטה זו לייבומה, ואינו בדין שיוכל להחליפה, וכ"ש שאין להתיר לו להחזיר גרושתו, דאין נראה לחדש בה היתר דמגרשה בגט ומחזירה אבל לענין להתירה לאחין ולהוריד ממנה חומר דאשת שני מתים שפיר יש לקיים ד"ז, כיון שא"צ לייבמה מכח המגרש, ועי' להלן דאכתי קשה אם מחיים לא יכלו האחין לייבמה, איך הותרו לאחר מיתתו, שו"ר בתו' הרא"ש נ' ב' בשם הר' מנחם, ועי' להלן בדבריו.

ומיושב בזה שלא חידש רבא לב"ה מה שודאי אסור לב"ש, אבל הא דאשת שני מתים י"ל דליכא אליבא דב"ש, כיון שכבר הוחלטה כאשתו ע"י המאמר, ואפי' למ"ד דמאמר לב"ש אינו קונה קנין גמור, מ"מ לענין אשת שני מתים י"ל דמותרת, דחשיבא אשת האחרון, כמו שדוחה את אחותה שנופלת אח"כ.

ויש לעי' למה נקטו התו' דלל"ב דרבא אף הוא עצמו מותר בה, הרי פירשו דרבא מיירי בגונא דמתני' שהגדון רק לגבי אחין, וא"כ אין מקור לומר דלל"ב הותר גם הוא עצמו, ונראה דמסברא קים להו שכל שאסורה לו אסורה לאחיו, ועי' תו"י הנדמ"ח שכתבו דכש"כ דאסירה לאחין שהם בכרת לר"ל, והוא עצמו בלאו דלא יבנה, ויש לפרש דפשיטא להו שאם מחיים אסורה לאחין אינו בדין שלאחר מיתתו תהא מותרת להם, ויש ליישב קצת דלגבי האחין כיון דמיירי במת המגרש בלא בנים יש לייבמה ממ"נ, בין מכח המת הראשון ובין מכח השני, אבל אם מת ויש לו בנים או שהוא חי, יש מקום להשוות דינו לאחין, ובאמת בגמ' לא מצינו אלא היתר בגונא דמתני', ומצינו חילוק כזה ביש זיקה ל' ב' עי"ש ברש"י ובזיקה ככנוסה י"ח ב', מיהו אם הוא עצמו אסור בה מדין גרושתו, א"כ א"א לייבמה מכחו, שהרי גירשה ולא החזירה, וצ"ל דכל שזכותו קיימת הרי

ולאחיו, ולדעת האוסרין צרתה כמותה נחא, כיון שאותה אנו אוסרין עליו, אבל דעת הרמב"ן דצרתה אינה כמותה, וביאר הרמב"ן דחשיב כנתן גט לשתייה, וגם מאמרה של שני' נפסל בגיטה של זו, והרשב"א והריטב"א העתיקו רק תירוץ קמא, ובאמת פשטות המשנה דצריכות שני גיטין וחליצה בכל גונא, ואילו לתירוץ בתרא בדאיכא אח שלישי הרי הוא מותר בהן לאחר שיתנו גט למאמרן, וע"כ כתירוץ שאם ירצה לפטרן קאמר, וגם ענין שליחותא דהרמב"ן בכה"ג שאינו מועיל להחירה כלל צ"ב.

לשון הרמב"ן אבל לדברי המחמיר כו' אבל אינו בדין כו' אלא הדין כו' ה"פ דלמי שמחמיר ואוסר הוא עצמו בבעלת הגט דהיינו רש"י והרמב"ם אפשר לקיים מתני' כפשטה דליכא אפשרות של ייבום בכה"ג, ואמנם אין לו לפרש שנאסרה מדין צרת בעלת המאמר, דאינו בדין לאסור צרה דעלמא אפי' בבעל הגט, וע"כ דהכא משום דתרווייהו נעשו כבעל הגט אצל שניהם מכח שליחותא דהדדי, אבל בעשה אחד מאמר ונתן גט למאמרו צרתה מותרת אף לו, ולאחין אף היא מותרת.

ובתו' הרא"ש נ' ב' כתב ורבינו מנחם תירץ דרבא דוקא אמתניתין קאי שמת העושה מאמר ואז הותרה לשאר האחין, אבל לדידה לא משתריא ולא אמרינן לגבי ידיה מאי דעביד שקליה, וכן לגבי אחים נמי, וכן משמע מתוך פרש"י למעלה כו', משמע מדבריו דכ"ז שבעל המאמר קיים כיון שלא הותרה צרתה לו וכן היא עצמה אסורה לו מדין גרושתו, אף לאחין היא אסורה, אבל כשמת הותרה לאחין, ולא ביאר טעם בדבר, דודאי צרתה אשת המת השני דמבית אחר שפיר ניתרת, אבל בעלת המאמר דמחיים לא מצו האחין לייבמה, מאיזה טעם היא ניתרת לאחר מיתה, וליכא למימר שמתייבמת מכחו שהרי הוא גירשה, וצ"ל דמחיים כיון שיש לו גם זכות ייבום והיא אסורה לו מדין גרושתו, הרי הוא אוסר גם

המאמר הו"ל כמגרש חצי אשה, ורק בתוספת שייך לומר מאי דעבד שקליה, אבל זיקה אין גט מועיל בה אלא משום גזירה, וכ"ז שהיא אשתו מכח המאמר, אין הגט מועיל בה כלום, וצ"ל דסברת האי לחודיה קאי מחייבת להפריד ביניהם לכל מילי.

ל"ב א' אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה צרתה אבל היא אסורה כו', לפי הרמב"ן נראה דרבא לא סיים בלשונו אבל היא אסורה, אלא תלמודא הוא דדייק הכי מדקאמר הותרה צרתה, ולשון זה מתפרש דיש חידוש במ"ש שהותרה צרתה, ולכן הקשה דה"ה בגט סתם או לזיקתו ולמאמרו שג"כ הותרה אשתו.

הרמב"ן מפרש צרתה מאותו בית, מדלא קאמר הותרה אשתו לייבום, ומדלא קאמר נתן גט למאמרו ומת, מיהו מדאמרינן אבל היא עצמה לא ולא"ד אפי' היא, ע"כ לגבי אחין מיירי, דלגבי ידיה אדרבה ע"י הגט נאסרה יותר מקודם הגט, ולמה סתם דבריו לדבר על האחין, וזה מוכיח דאמתני' דהכא קאי, שהגדנן בייבום אשתו, וכן הלשון מאי דעבד בה שקליה מתפרש לגבי האחין, דלגבי נפשיה הגדנן שנאסרה משום גרושתו, והול"ל דלא דחייה בגט אלא שקל מאי דעבד, אבל לגבי אחין מתפרש דשקל מאי דעבד ונשארה כדינה קודם המאמר, וכ"ז מסייע פרש"י דלבעל הגט עצמו אסורה, וגם הרמב"ן מסכים עמו בד"ז, אבל בצרתה מאותו בית ס"ל דשריא נמי לדידה, כמו שהיא מותרת לאחין.

בקושית תו' ממתני' נ' ב' דקתני מאמר בזו ומאמר בזו צריכות שני גיטין וחליצה, ואמאי הא יכול ליתן לה גט למאמרו, כתב הרמב"ן שני תירוצים, א' דאה"נ והמשנה מתפרשת אם בא להוציא, ב' דכיון ששניהם עשו מאמר אפי' נתן רק אחד גט למאמרו הרי שניהם נעשין כבעל הגט דשליחותיה עביד בנתינת הגט, ולכן שניהם אסורין בה, מיהו עדיין יש להתיר את השני בזו שעשה בה מאמר, כדין הותרה צרתה לו

על האחין, אבל לאחר מיתתו שפקעה זכותו לייבמה, אמרין מאי דעבד שקליה.

נ"ב ב' תנ"ה כו', בפלוגתא דרבי ורבנן וכל הסוגיא.

(ו) נ"ב ב' תנ"ה אמר רבי אין הדברים אמורים כו', תוכן הדברים דבמתני' קתני שאין מאמר אחר חליצה עושה כלום, אפי' להצריכה גט מדרבנן, ואמר רבי דהיינו דוקא לר"ע שאין קידושין תופסין בה, אבל לחכמים קידושין תופסין בה אחר החליצה, וא"כ מתני' דלא כרבנן, ואני אומר דמתני' שייכא גם לרבנן, שאם קידשה במאמר כמו כל מאמר דמתני' אף לרבנן אינו כלום, ולכן שפיר סתם תנא לכו"ע דאין אחר חליצה כלום.

מיהו לפ"ז הו"ל לרבי לומר כך, חכ"א שאין הדברים אמורים אלא לר"ע, ואני אומר דלכו"ע היא מתני' כיון דמיירי בעשה מאמר יבמין בסתמא דמתני', ויש לומר דכשאומר סתמא הרי את מקודשת לי אע"פ שכונתו משום מאמר מקודשת אף לרבי, וסתם קידושי מאמר אינו מפרש שמקדשה קידושי מאמר, אלא הרי את מקודשת לי סתם ע"י לעיל א' בגמ' ובתוספתא פ"ב ה"ב.

ויש להסתפק איך מתפרש לרבנן הא דצריכה גט, אם הכונה קידושין דאוריתא או מאמר דרבנן, דלשון יש אחריה כלום וצריכה גט מתפרש שפיר קידושין דרבנן, אבל לשון בין בין דקאמרי רבנן משמע שדינם שוה, וכן מהא דפשיטא לן דלר"ע לא מהני מידי משמע דהגדון בקידושין דאוריתא.

ולכאורה לרב יוסף אליבא דרבנן הוו קידושין דאוריתא, אבל לאביי שהזכיר בהדיא מאמר יבמין, י"ל דס"ל לרבנן דגזרו אטו מאמר, ואפשר דה"ק דלרבי כיון שאין שייך מאמר בלא זיקה, הר"ז כלא נתכוין לקידושין, ולרבנן הו"ל כקידושין, ורבא אמר דבזיקת יבמין פליגי אם בכה"ג הו"ל כמפרש שלא יהיו קידושין דעלמא,

או דבכל מאמר אין ענין זיקת יבמין, והרי הוא מקדש קידושין דעלמא.

ורב שרביא אמר דפליגי בחליצה פסולה, ובפשוטו אינו מובן דהא פליגי בגונא דלר"ע אין אחריה כלום, וע"כ דחליצתו כשרה מדאוריתא, וזה מוכיח כפרתו דפליגי בדין מאמר אחר חליצה פסולה, אם בכה"ג חשיב מכוין לקנין, ואפשר דלר"ע דאין אחר חליצה תפיסת קידושין לא תיקנו מדרבנן כח מאמר כלל, אבל לרבנן דאיכא תפיסת קידושין יש לקיים גם כח מאמר.

ואפשר דאמוראי בתראי בעו לאפוקי רבנן מהלכתא, משום דס"ל שאין דין מאמר לאחר חליצה, ולהכי אוקמינהו כמ"ד דחליצה פסולה או בתנאי אינה פוטרת.

אם נפרש דלאביי ורבא מקודשת מדאוריתא מתפרש כך, דכשאמר מאמר יבמין אם שייך כעת קנין בזה הר"ז כאומר קידושין, ואם אין שייך כעת מאמר הר"ז כאומר אל תתקדשי, ומיירי ביודע שהותרה לשוק ורוצה לקנותה, ואם אמר לאשה מן השוק התקדשי לי במאמר יבמין צ"ע אם זה פטומי מילי או קידושין גמורין.

לרב יוסף הוה פשיטא ליה שאין מאמר מדרבנן, וא"כ אביי הו"ל לפרושי טעמא דגזרו כשאמר מאמר יבמין, וזה משמע דמדאוריתא קאמר, אבל לעומת זה שיהא הדבר פשוט כ"כ כונתו במאמר יבמין ששייך קנין כזה ועכשיו מהני מדין קידושין דעלמא, ג"ז מחודש, וסתמות הגמ' בזה דמאמר מדרבנן, ומרן זללה"ה הקשה למה חידש רבא דבמאמר לכו"ע מהני, הו"ל דלכה"פ לרבי אין שום קנין מאמר שלא המציאו כן מדרבנן, וזוהי קושיית מרן זללה"ה.

ואם אביי ורבא מדרבנן קאמרי י"ל דרב שרביא פליג דליכא מאמר מדרבנן כלל בחליצה כשרה אפי' במאמר יבמין, והכא הגדון בחליצה פסולה, והיינו פסולה מדרבנן, ולר"ע לא תיקנו דמהני, כיון דמדאוריתא אין קידושין תופסין בה.

כ"ט א' ב' כל הסוגיא. בגדר מאמר לב"ש.

(ז) כ"ט א' אר"א לא תימא מאמר לב"ש קני קנין גמור דאי בעי לאפוקה סגי לה בגיטא כו', נראה דלקושטא דמילתא אין חולק ברישא דמילתא דר"א, אלא דמסיים אלא לדחות בצרה בלבד, וע"ז דנו דר' אמי פליג וס"ל דקני גם לענין הפרת נדרים, תדע דהא אמרינן נדרים ע"ד א' דאף לר"א יכול אחיו לפסלה עליו ואם היא כאשתו איך יפסלנה, ועוד מבואר בנדרים ע"ה א' דלכו"ע אין חייבין סקילה על יבמה לאחר מאמר, וכן בקידושין ב' א' לא נחלקו ב"ש דיבמה נקנית בכסף בשטר ובביאה, וכמ"ש הרמב"ן ראי' זו, מיהו לצד דסגי לה בגיטא הרי היא כאשת איש לכל דבריה, אלא דמ"מ לא קיים מצות ייבום כמ"ש הרמב"ן שעדיין יש עליו מצות ייבום בביאה, וכ"נ מדמותר לייבם חייבי לאוין מדאורייתא לב"ש, ואין נראה לומר דהיינו דוקא בלא מאמר, דסתם ייבום מקדש ואח"כ בועל, ועוד דכיון שאפשר לקיים שניהם אין להתירן בביאה, ומוכח מזה דאיכא מצוה מדאורייתא לייבם גם לאחר מאמר, אבל לא מצינו מ"ד דסגי לה בגיטא ואינה כאשת איש לכל דבריה [וכ"נ בראשונים י"ח ב' דאי קונה קנין גמור הו"ל כמקדש אחות יבמתו], ואמנם לפ"ז הו"מ לאוכוחי מתשובת ר"ע בנדרים דלא סגי לה בגיטא, אלא דהו"מ למידחי דר"א פליג וס"ל דהויא נמי כאשת איש, מיהו הא דמפר נדריה לר"א ביבם אחד משמע דהיינו כטעמיה דר"י ובלא מאמר נמי, דהא ר"י כב"ה ס"ל דמאמר דרבנן, ורק להכריע בין שני היבמין ולדחות צרתה הוצרך ר' אמי לאוקומה במאמר.

שם לדחות בצרה בלבד, משמע אבל באחין אינה דוחה, דכיון דבעיא חליצה מיניה, לאפקעה נמי זיקת האחין מינה, דחליצתו בשליחותא דידהו היא, ומה"ט הם יכולים לפוסלה עליו אפי' להאי לישנא דר' אלעזר.

שם ב' אלא לר"א נהי נמי דקסבר יש זיקה בשלמא לחד מיפר אלא לתרי אמאי, פרש"י

דהול"ל יפרו שניהם, שאיך אפשר שאחד יוכל להפר בפ"ע, [ובדר' יהושע פי' דאפי' תרוייהו אינם מפירין, והיינו לשיטתו י"ז ב' דטעמיה דר"י משום דאין זיקה לתרי דקלישא זיקתן], ולשון הגמ' בנדרים דר"י סבר יש זיקה [ומיהו אין ברירה כן גרסו הראשונים ז"ל] אלא ר"א מ"ט, אי יש זיקה אין ברירה, והיינו נמי הקושיא איך אפשר להחליט שיפר אחד מהם, והרמב"ן הוסיף דשניהם כאחד ג"כ אין מפירין, שאין הפרה ע"י שני בעלים יחד, ול"ד לאביה ובעלה שכל אחד בעלים על חלקו, אבל הכא סתרי אהדדי.

שם וא"ר אמי בר אהבה הב"ע כגון דעבד בה מאמר וב"ש היא כו', פי' דאי מאמר דרבנן אינו מכריע בין שני היבמין, אבל לב"ש זה שעשה מאמר הוא לבדו מיפר, ובנדרים אמרינן לר' יהושע דכיון דכי אתי אחוהי אסר עליה בביאה או בגיטא ש"מ שאינה קנויה לו לגמרי, [וק"ק שהזכיר גט, הרי גט מדרבנן הוא דמהני, והכא קאמר ר"י לדברי ר"א דמאמר דאורייתא, ולא מסתבר שיועיל גטו של אחיו לפסלה, דמסתבר נמי שאין אחיו חוזר ועושה בה מאמר לב"ש, כיון שכל מה שאפשר לקנות במאמר קנה הראשון, ועי' ירושלמי בזה ולע"כ, ועי' לקמן צ"ה א' אפי' עבד בה נמי מאמר, והתם בדאורייתא קאי כמ"ש תו', מיהו אם יכול לעשות מאמר אחריו, י"ל דבכה"ג פסל עליה בגיטא שנתן למאמרו, אבל טפי הול"ל דפסל עליה במאמר דידה, ששוב לא תהא מיוחדת לו, וש"מ דלא מצי למעבד מאמר אחר מאמר, ושמא גיטא לאו דוקא אלא ר"ל חליצה, ודוחק לומר כיון שפוסלה בגט מדרבנן אינה נודרת על דעתו, שו"ר לקמן צ"ה א' הוזכר גט וחליצה, והתם נמי גט לאו דוקא], ומבואר מזה דאפי' אם מאמר קונה קנין גמור עדיין יכול אחיו לפסלה עליו, וש"מ כמ"ש דלכו"ע אינה כאשת איש ע"י מאמר ולא נפקא בגיטא לחוד, שאם פקע ממנה זיקת חליצה, מה לאחיו בה, ור"י לדבריו דר"א קאמר, דאפי' לב"ש אינו יכול להפר, וש"מ דאי פליגי ר' אמי ור' אלעזר היינו רק לענין הפרת

לה מזונות, דאע"פ שלא חל מדאורייתא מהני הקנין דרבנן שתהא נודרת על דעתו.

והרשב"א בנדרים כתב דמשמעות הברייתא דגם לר"י מיירי במאמר, ולכאורה אמנם ר"ע השיבו שגם מאמר לא מהני, אבל דברי ר"י מתפרשים אף בלא מאמר, אלא שר"ע השיב לר"א ור"י יחד דלכו"ע ליכא סקילה ביבמה כנערה המאורסה אפי' עשה מאמר לב"ש.

שם מי קתני יפרו כו', פי' דע"כ לא סגי במאמר וצריך לאוקמה כשעמד בדין, ויש לעי' א"כ מה השיב ר"ע שאינה כארוסה, הרי מדין נודרת ע"ד בעלה מיפר לה, וי"ל דה"ק דלא מצינו דשרינן משום ע"ד בעלה אלא בצירוף שהיא כבר ארוסתו והיא גמורה לאישה בחיוב מיתה, אבל לסמוך ע"ז לחוד לא מצינו.

בנדרים סדר הגמ' שונה דפתח תחלה בשינויא דאבע"א דהכא, ולא הביא שינויא קמא דמודה ר' אלעזר לענין הפרת נדרים, והיינו משום שבעלי הגמ' שם סברו כאבע"א דהכא דמשמעות לישניה דר"א לדחות בצרה בלבד דלא מהני אפי' להפרת נדרים, [ועי' לקמן ל"ט א' ג"כ תרי לישני בד"ז], ודקדקו הרשב"א והר"ן בשם תו' מ"ט לא פריך דיפר קתני ולא יפרו, ובאמת קושיא זו הקשו שם בגמ' אח"כ, ולא הי' טעם שיזכירו קושיא דר' אלעזר בלא שינויא, דהא רנב"י לא חשש לזה, ובשלמא בסוגיין דאמרו כן לחזק הא דמוקים לה בעמד בדין דמיא לאוקימתא רחיקא ניחא, אבל התם כבר הקדימו דברי ר"א דמוקים לה בעמד בדין, ועוד דכל הני דמייתנין התם תנן ותפשוט הם קושיות לר' אמי וסיוע לר' אלעזר, וא"כ מתפרש האי תפשוט דלר' אלעזר ניחא, והיינו משום דלא משמע יפר בשותפות, ובשם תו' כתבו דידע דמצי לשנויי ליה בשעמד בדין, אבל ע"כ דלא ס"ל דהכי קושטא דמילתא, וא"כ מה שיין לומר דידע דמצי לשנויי, אבל למה לא העמיד שכן האמת, אלא ודאי רנב"י ור' אמי לא ס"ל הכי, ולא חשו לקושית יפר תנן.

נדרים וכיו"ב, אבל לכו"ע אינה כאשת איש לגמרי, ולא סגי לה בגיטא.

וכ"ז לר"א דס"ל כב"ש אבל לר' יהושע ע"כ דמאמר לא מעלה ולא מוריד לענין הפרת נדרים, ומשום זיקה לחוד ס"ל דמיפר נדריה, (ולפ"ז יתכן שהזכירו גט לר' יהושע וטעמיה דמאמר דרבנן, ולא לר"א, ע"ש בפ"י הרא"ש).

שם אא"ב נישואין עושה משו"ה מיפר כו', יש לעי' וליטעמין מ"ט דר' יהושע ביבם אחד דלא מיירי במאמר, וצ"ל דהו"מ לשינויי דר"י נמי מיירי במאמר וס"ל כב"ש, אלא דקושטא קא משני דיפר בשותפות קאמר.

שם ולר"א דאמר מאמר לב"ש כו' בלבד אמאי מיפר בשותפות, יש לעי' מאי קושיא הרי ההפדה מכח זיקה לחוד, והמאמר הכריע בין האחים שהיא של בעל המאמר, ולזה סגי בקנין המועיל לדחות בצרה, ונראה שזה בכלל מאי דמשני להפר נדריה מי אמרינן, אלא דאפשר נמי לומר דסגי במאמר להפר נדריה גם אם בלא מאמר אפי' ביבם אחד אינו מיפר, דסגי בקנין כל דהו שתהא נודרת על דעתו, מיהו דוקא בקנין דאורייתא כב"ש, אבל פשטות הדברים דכמו דלר"י דמאמר דרבנן ע"כ משום זיקה קאמר, ה"ה לר"א ביבם אחד משום זיקה, והמאמר רק מכריע בשנים.

שם ואבע"א א"ל ר"א ולרנב"י מי ניחא מי קתני יפרו כו', יש לעי' אכתי לר' יהושע היכי דמי, דבפשוטו לדידיה לא מוקמינן במאמר דהא מאמר דרבנן הוא, וא"כ מי קתני יפרו יפר קתני, ואם גם לדידיה מוקים ר"א בעמדה בדין ופסקו לה מזונות, א"כ מ"ט פליג ר"י בשני יבמין כשעמדה בדין ופסקו לה מאחד מהם, ובתו' פי' דמיירי נמי במאמר, ומשו"ה בשני יבמין ס"ל לר"י דלא יפר בעל המאמר שפסקו לה מזונות ממנו, כיון שהמאמר גרוע בזה שאחיו יכול לפוסלה עליו, אבל בפשוטו אין יתרון למאמר אליבא דר"י כיון דמאמר דרבנן הוא, אא"כ נימא דמהני כמו פסקו

בקושיית הגמ' זה יעשה מאמר ויקנה כו' בדברי התו' והראשונים י"ח ב'.

ח כ"ט א' יקיימו אין לכתחלה לא כו' זה יעשה מאמר ויקנה כו', אין להקשות דילמא קמ"ל דאפי' כנסו באיסור יקיימו לב"ש, דודאי מתני' משמע דלכו"ע לכתחלה לא, דמודו ב"ש ברישא דחולצות ולא מתייבמות, ועוד דאם במאמר מותרות לכתחלה פשיטא דיקיימו שהרי לא נאסרו בשעת נפילה, ומ"ט אמר ת"ק יוציאו, ועוד דכיון שמצות יבמין מקדש ואח"כ בועל, א"כ בדרך הרגיל מותרות והיכי קתני אם קדמו דיעבד.

שם זה יעשה מאמר ויקנה כו', פרש"י ותו' שכל אחד יהא ניתר במאמר שהוא עושה, שע"ז מפקיע זיקת אחותה ממנו, וכיון שעשאו בדרך היתר לא קנסוהו, ול"ד למקדש אחות זקוקתו שגורם להפקיע מצוה ממנו, אבל כאן במצוה עסיק, וגם באח אחד לא אמרו שיעשה מאמר ויפקיע זיקת אחותה ממנו, אבל בתרי אחי שפיר י"ל כן, (ואפשר דלכך אמרו זה יעשה מאמר וזה יעשה מאמר לומר דמיירי כשתרווייהו באין לייבם, ולאפוקי באח אחד דלא שרינן ע"י מאמר להפקיע).

שם אלא מאי אית לך למימר מאמר דהיתירא דחי דאיסורא לא דחי ה"נ כו', פ"י דמאמר בשעה שאסור לו לייבמה אינו קונה כמו שביאה אינה קונה בזמן איסור, וה"נ הו"ל כמקדש אחות אשתו, ואמנם בקידושין דעלמא תופסין, אבל במאמר כיון שהייבום אינו ראוי אף המאמר אינו קונה משא"כ במתני' שהי' מאמר הראוי ולכן קונה ודוחה, ולשון הרמב"ן י"ח ב' דמאמר במקום יבום קאי וכל שאינו עולה ליבום אין מאמר קונה בה לגמרי.

ור' אבין סבר שאם מאמר קונה קנין גמור הר"ז כמקדש אחות יבמתו שקנה קנין גמור, אבל אם מאמר רק דוחה דחיי' גמורה דהיינו שיש יתרון לבעל המאמר על היבמות האחרים, אבל אינה כאשתו ממש, במאמר דאיסורא כיון שאינו

ראוי לייבום, אינו מקבל היתרון הזה במוחלט, מיהו לאו סברא פשוטה היא דהא ללישנא דרב אשי ס"ל דמאמר דאיסורא נמי דחי, אלא שאין מאמר דוחה דחיי' גמורה בצרתה, ומהני רק שאם תפול במצב זה לא תהא זקוקה כלל כדבסמוך.

ולרב אשי קיימא ראי' דר' אבין כיון שאין חילוק בין מאמר דהיתירא למאמר דאיסורא, שאף מאמר דהיתירא אינו דוחה צרתה שנפלה עמה, ומתני' היינו טעמא משום שבשעת נפילתה לא היתה ראוי' לייבום, ובכה"ג לא נתנה תורה זיקה כלל, ולא מפני שהמאמר דוחה יותר, שהרי את צרתה שנפלה עמה אינו דוחה, אע"פ שהוא מאמר דהיתירא.

בתו' י"ח ב' הקשו מה מועיל מאמר אכתי צריך להמתין, ותירצו דאה"נ ור' אבין מיירי למ"ד אסור לבטל מצות יבמין, והרשב"א תירץ דמאמר קנין גמור משוי לה כנשואה, והריטב"א תירץ דימתין למאמר של אחיו, ועי"ז תפקע זיקת אחותה ממנו ושוב א"צ להמתין, והרמב"ן הקשה בדרך י"ח ב' ולא תירץ כאן כלום, וכתב דהו"מ לדחויי דטעמיהו משום איסור לבטל מצות יבמין, אבל בלישני' דרב אשי קיימא ראייתו, ולא דחו מיד.

ואפשר לומר דר' אבין הוכיח מר"א אליבא דב"ש דס"ל קדמו וכנסו יקיימו, אלמא לא חייש לאחר שכנסו לומר דימתין, א"כ ה"נ זה יעשה מאמר כו', אבל למ"ד יוציאו לא יועיל המאמר מפני שצריך להמתין, מיהו אם גם אחיו יכנס שוב א"צ להמתין, והו"מ לאכוחי מזה וכמ"ש הריטב"א.

לטעם שני דהרמב"ן י"ח ב' י"ל דבמקום מצות ייבום לא חששו לומר ימתין, כיון שלא מרצונו לקח יבמתו, וגם עושה מאמר ע"פ חכמים, וכמו שישמע לחלוץ ישמע להקדים מאמר, וגם סתמא מקדים מאמר, וגם במצוה עסיק, וניחא בזה קושיית הרשב"א שם.

בטעמיה דר' אבין דקשיא ליה רק אי מאמר קונה קנין גמור, ביאר אאמו"ר שליט"א דאם

בדעת ר"ש במאמר

(י) נ"א ב' ר"ש דתניא א"ל ר"ש לחכמים אם ביאת הראשון ביאה כו', יש לדקדק למה לא הביא ר"י ברייתא דלעיל י"ט א' דקתני בהדיא אם מאמרו של שני מאמר אשת שני הוא בועל, ואין נראה לומר דלא שמיע ליה, שהרי זהו ביאורו של ר"ש במתני' ל"א ב', וי"ל דמהתם ליכא למשמע אלא דאין ראוי לחדש ענין שני מתים, דראוי לעשות ממ"נ מדרבנן ולא לגזור ענין כזה, אבל מהא דביאת השני אינה ביאה שמעינן דאין לעשות תרתי דסתרי ודכוותה במאמר דהא כמאמר שוויה רבנן.

ויש לעי' מה שייך לומר כמאמר שוויה רבנן, הרי לר"ש מאמר דאורייתא או שאינו כלום, וביאת בן ט' דרבנן בודאי, וקשה לומר שרבנן קבעו לביאת בן ט' דין ספק, וגם צ"ב מאי קסבר ר"ש בדעת רבנן קמאי, האם גם לדידהו הוי הדבר ספק, ולא תיקנו מאמר כלל מדרבנן, אלא שהי' הדבר ספק וממילא נהגו דיני מאמר, או דמספק"ל אי מאמר דאורייתא או דרבנן, וגם אם הוא מדרבנן תיקנו כעין דאורייתא שיהא קנין גמור.

והנה בסוגיא י"ט א' ב' נקטו דלר"ש הוי מאמר ספק דאורייתא שהרי ביאורו דזיקה ומאמר מספק"ל ליה לר"ש, וכן אמרו שם ב' דבעלת מאמר ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי, ואמרו דבעלת מאמר נפטרת בחליצה דראשונה והיינו דצריכה חליצה.

וכן בירושלמי איכא ה' שיטות במאמר, א' ר"א בן ערך סבר מאמר קונה קנין גמור כביאה מדאורייתא, ב' ר"ש מספק"ל אם קונה כראב"ע, או שאינו קונה כלל, אבל קונה ומשייר לא ס"ל, ג' ב"ש סברי קונה ומשייר, וצריכה גט וחליצה, ואין זיקה נופלת במקום מאמר, דכיון שהיא אשתו במקצת תו לא נפלה קמיה, וכענין שאמרו בתלמודן כ"ט ב' יבמה דחזיא לכולהו כו', ד' ב"ה סברי קונה לאסרה על האחין, אבל אינו מפקיע

עדיין זקוקה לחליצה ניהא שאין להתירה במאמר, שהרי אם ימות אחיו עדיין תהא זקוקה אשתו לחליצה של זה, ויצטרך להוציא את זו, כדין מת יבם מוציא את אשתו בגט וחליצה ואשת אחיו בחליצה, וגמ' דחי דמאמר דאיסורא גרע ואפי' אם קונה קנין גמור הכא לא קני, מיהו בפשוטו נראה דאי מאמר דאיסורא דוחה, הרי הוא עדיף ממקדש אחות זקוקתו, או כהריטב"א מפני שכבר כנסה אביו, או דכאן לא גזור, ועכ"פ אפי' ימות אחיו לא תחזור לזיקתו.

בבעיא דרבה אי מאמר נשואין עושה כו'

(ט) שם בעי רבה מאמר לב"ש נישואין עושה או אירוסין עושה א"ל אביי למאי הלכתא אילימא ליורשה וליטמא לה ולהפרת נדריה, תוכן הסוגיא לפמשנ"ת לעיל דלכו"ע אינה כאשת איש לאחר מאמר ולא סגי לה בגיטא, ולכן פשיטא לי' לאביי דגריעא מארוסה דעלמא ליורשה וליטמא לה, וכן לענין הפרת נדריה לבדו בלא האב, ונקט הני שנאמרין בעלמא כנפ"מ שבין ארוסה לנשואה, עי' קידושין י' א', אלא לענין מסירה לחופה שתצטרך מסירה לחופה מדעתה, וא"כ הספק אם מאמר מגרע זכותה, א"ל שאני אומר כל העושה מאמר ביבמתו פרוחה כו' פי' דאפי' אם א"צ מסירה לחופה אין הטעם מפני שהמאמר לא הפקיע זכותו הקודמת, אלא שהמאמר עושה נשואין, ואפשר שאין נפ"מ אלא לענין חופה דמספק"ל, אבל סברת שאני אומר מוחלטת, שגם אם המאמר עושה נישואין היינו שמבחינת הקנינים הרי היא כלאחר חופה שרשאי לבא עליה בע"כ, [ובאמת מקום הספק מפני שנראה לו דוחק שע"י המאמר יגרע זכותו, ומצד שני לא מצינו כסף שעושה דין חופה], ובתו' כתבו דהנדון אם בא עליה בע"כ, ולכאורה ודאי ע"י הביאה נעשית כאשתו, אלא ד"ל שנעשית כארוסה בלבד, אבל אם עשה חופה מסתברא שיכול לבא עליה בע"כ, ואע"פ שעדיין אינה כאשת איש קודם הביאה, מ"מ החופה החזירה לו זכותו לכנסה בע"כ.

לר"ש אין כאן אלא ספק א"א גמורה, וצ"ל דמודה דלב"ש הוי ודאי דאוריתא והנדון אם משייר או גומר, ולב"ה הוי ספק דאוריתא.

ויש לעי' למה אר"ש כ"ח א' יקיימו אין לכתחלה לא, ואם נימא דסבר ר"ש שב"ה גופייהו נסתפקו בדין מאמר נחא, אבל ק"ק לומר כן, מיהו כיון דר"ש סבר אין זיקה כנראה בבריתא י"ט א', א"כ הנדון משום ביטול מצות יבמין, ולזה לא מהני מאמר כמ"ש הרמב"ן כ"ט ב', ועי' מלחמות סו"פ האשה רבה, ובמשנ"ת לעיל [סק"ז].

ויש לעי' לר"ש בפלוגתא דב"ש וב"ה כ"ט א' למה השני' חולצת הרי ממ"נ היא פטורה, שאם המאמר קנין גמור תצא משום אחות אשה, ואם המאמר לא עשה כלום, הרי אלו פטורות שתיהן כיון שנעשו צרות זו לזו, ואם נימא דמדרבנן ודאי מאמר קונה, ולא נעשו צרות זו לזו, אכתי ממ"נ תצא גם מדרבנן, והראשונה צריכה רק גט ג"כ ממ"נ.

זיקה שנופלת אחר המאמר, ה' ר"ג ורבנן נחלקו אם יש מאמר אחר מאמר, מי אמרין כל מה שקנה ראשון אין קנין השני יכול לחול, ואמנם משייר זיקה וצריכה חליצה, אבל הקנין השני יכול לקנות רק החלק שנקנה ע"י מאמר, וכבר קנאו הראשון, והיינו טעמיה דר"ג, ורבנן סברי דיש מאמר אחר מאמר, ונראה שם דלכו"ע מאמר דאוריתא, ואפשר שגם לר"ש אף אם אינו קונה כלום, מ"מ אהני מאמר לאסרה על האחין, כמו ביאת בן ט' שהזכיר ר"ש אם אינה ביאה, והיינו רק כלפי ביאת השני, אבל ודאי דהויא ביאה מדרבנן לאוסרה על האחין, וא"כ ה"ה מאמר, מיהו בירושלמי משמע דר"ש לא דריש כלל ולקחה לו לאשה למאמר לצד שאינו קונה קנין גמור, דמפרש ולקחה לו לאשה ע"י הביאה, והיינו משום דולקחה משמע ליה קנין גמור, מיהו במאמר דרבנן לתלמודן יש לקיים כן.

ויש לעי' מאי קסבר ר"ש בדעת ב"ש, שהרי דנו ר"ע ור"א בנדרים בדין המאמר, ומשמע דלר"א מאמר קונה ואינו גומר וכדא"ל ר"ע ואילו

בדיני שומרת יבם ובדין זיקת שני יבמין ובידין ביאת בן ט'

[א"ה, במהדור"ב סימן י"ג עיקר, וזה ככתב ראשון]

מנין שאין קדושין תופסין ביבמה כו', בהא דאין תופסין קדושין ליבם עצמו ביבמה

(א) צ"ב ב' אר"י א"ר מנין שאין קידושין תופסין ביבמה כו', לכאורה טעמא דקרא מפני שהיא עדיין ברשות המת וכאשת איש דמיא שקנאה גם לזכות זו, ויש להסתפק אם היבם עצמו יכול לקדשה, דהא לאו איש זר הוא, או"ד לא תהי' לקידושין זר כלל, וגם היבם רק מכח אחיו הוא בא, ונפ"מ בחייבי לאוין ועשה שאם בעלו לא קנו, אבל אין עליהם כרת לפי הצד הזה במל"מ, האם קידושין תופסין בה, וכן נפ"מ במעוברת שהפילה לר"ל דאינו קונה ואינו חייב אם קידושין תופסין בה.

ויש גם סברא לומר לאידך גיסא דאפי' אם קידושין תופסין ביבמה מ"מ ליבמין אין קידושין תופסין, מפני שלא נתנה להם תורה זכות קידושין וגם י"ל דלגבי קידושין דעלמא הו"ל כאשת אח, והכי משמע דכיון דמרבין מקרא שאין כסף ושטר גומרין בה, אין זכות ליבם לכנסה לשם קידושין כלל, בין בביאה בין בכסף, דבפשוטו בביאה לשם קידושין הר"ז כבא עליה בע"כ ובהדיא שלא ע"מ לקנות שג"כ קונה, וכל קניני קידושין שוין, ואפי' נימא דבאינו רוצה לקנות לא קנה, י"ל דברוצה לקנות רק דעתו לשם קידושין ולא לשם מצות ייבום קנה, ואם בביאה קנה, א"כ כסף ושטר אין גומרין בה, וערש"י נ"ב א' דלגבי קידושין דעלמא הו"ל כא"א, ועמש"פ בזה אאמו"ר שליט"א ועמש"כ לעיל בסוגיא דמאמר.

שו"ר בספר מרן זלה"ה סי' ק"ל סק"ד שהוכיח מגמ' נ"ח ב' דלא משכח"ל קידושין דאורייתא ביבם, מדמוקמינן לה רק כב"ש, וע"כ דכיון שהיא זקוקה לא שייך בה קידושין או דלענין קידושין דעלמא הרי היא כאשת אח,

ובאמת פשטות הגמ' בכל דוכתא דלא משכח"ל מאמר דאורייתא אלא לב"ש, ואם איתא הא משכח"ל לשם קידושין לכו"ע דלא פקעה זיקה ומ"מ צריכה גט, וגם משכח"ל אשת שני מתים כשמת המקדש, והו"ל לאתויי במתני' אופן זה.

ובמאירי כ' א' כתב דבחי"ל ועשה אם בעל לשם קידושין מדעתה מהני, שהרי קידושין תופסין בחי"ל, ובתו' מ"ט ב' ד"ה הכל כתבו דליבם נמי לאו בת קידושין היא אלא ביאה כו', וערש"י מ"ט ב' וברמב"ן שם בשם ירושלמי דאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין, וכ"כ בקדושין ס"ח א'.

צ"ב א' תוד"ה ואמרו, בדין שומרת יבם שזינתה אם בעל היבם קנה או לא

(ב) צ"ב א' תוד"ה ואמרו, ומיבם לא הוי ממזר מדאורייתא אפי' לר"ע כו', הגרע"א ז"ל בתשובה הקשה דבלא"ה לא הוי ממזר מסוטה אליבא דר"ע כדאמר מ"ט ב', והביא לתרץ דכונת תו' דכיון דאסורה לו חזר איסור כרת דאשת אח, וכתב מרן זלה"ה בסי' ק"ל סק"ד דמ"מ חייבת בחליצה, כיון שלא נאסרה עליו אלא מכח זיקתו, וא"כ אין להפקיע זיקה מדין סוטה שאיסורה משום זיקה, מיהו בפשטות הגמ' נראה דכשאמר רה"מ שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה אם בעל קנה כדין קידושין תופסין בסוטה, שהפגם של הסוטה הוא כלפי היבם, ואין זה מפקיע הזיקה שמחמת המת, והיא אסורה עליו מחמת אישותו, [וכמו עשה מאמר לב"ש וזינתה שאין דין ייבום נפקע שהרי אשתו היא, מיהו גם שם יש מקום לדון כיון שלא קנה קנין גמור], ואין ללמוד ד"ז מסוטה שבחיי המת, שפגמה אישותו של מת.

ולכן נראה דדברי התו' כפשטן משום איסור סוטה, ולפי שמצינו שמדרבנן אמרו במתני'

ולפ"ז נראה דלכו"ע אם לא תהי' פירושו הויה הרי"ז בא ללמד שאין קידושין תופסין ביבמה, אבל אין צד לפרש לא תהי' דקידושין תופסין, ואיכא לאו בקידושין, או דקמ"ל דקידושין תופסין וליכא לאו בקידושין.

וראייתי ברמב"ן וריטב"א קידושין ע"ח א' שכתבו דלשמואל שו"י שנתקדשה לוקה ושנבעלה אינה לוקה, דהא כתיב לא תהי', ויש לתמוה א"כ שו"י שזינתה למה אסורה, ולומר דאליבא דרב הוא דקאמר, הא מוקמינן מתני' כר"ע לכו"ע, ואפשר לדחות דאליבא דר"ע דאין קידושין תופסין ביבמה לשוק, אה"נ דלוקה על הביאה, וגם י"ל דלכו"ע איכא עשה לפמש"פ רש"י יבמות נ"ה ב' והראשונים שם, ומ"מ הדברים מחודשים טובא, ופשוט להראשונים ז"ל שיש לאו בזינתה לשמואל.

ט"ז א' תוד"ה בני

ד) ט"ז א' תוד"ה בני, בפשוטו לא דמי יבם ליבמה שהרי היא משועבדת וקנויה ליבם, ולכן אע"פ שנתקדשה עדיין זיקתה עליה ומחייבתה לשוב ליבמה, אבל יבם אינו משועבד ליבמתו ומשקידש אחותה הפקיע זיקתה ממנו, ואינו יכול לתפסה לרשותו עד שיגרשנה, ואפי' יהא הדבר בידו, מ"מ השתא ליכא זיקה, ומה"ט יכולה לחלוץ גם בזמן שהיא תחת בעלה, ואילו בקידש אחותה אם חלץ לה באותה שעה לא כלום הוא, ומה"ט לא שייכא הא בנדון נאסרה שעה אחת, כיון שעדיין זיקתה קיימת, אפי' לייבום, ודרשת התו' מחודשת דהיכי משמע דאי עביד לא מהני.

ובהא דאמרינן ט"ו א' מימאסי אגבריהו ג"כ מבואר שחולצות תחת בעליהן, דאם צריכין לגרשן, א"צ לטעם זה דמימאסי, וכן כהנים מאי א"ל, וכן בגמ' צ"ב קאמר דהי' יבמה כהן חולץ לה ושריא ליה, ומשמע תחת בעלה ולא שחזור ומקדשה.

שהולד ממזר מזה ומזה, ולפי' תו' י"א א' ותו' הרא"ש צ"א א' לרבנן דר"ש הולד ממזר מן היבם, דהיינו דקאר"ש ואין הולד ממנו מן היבם ממזר, א"כ מצינו ממזר מסוטה מדרבנן וכלפי זה אמרו דמדאוריתא אינה סוטה כלל, והו"מ למימר דאפי' סוטה דאוריתא אין הולד ממזר מדאוריתא, אבל אמרו האמת שאין כאן דין סוטה כלל, ועכ"פ אינו מופקע להסביר כאן דליכא ממזר כיון דמדרבנן עשאוהו ממזר, ואמנם הטעם משום דנשאת לשני ועשאוהו כאשת איש של שני לחומרא, [ואף בסוטה אמרו בירושלמי הטעם דאינה מתייבמת מפני ריח ערוה דאשת איש נגעו בה, דהיינו אשתו של בועל], מ"מ ראוי לבאר דבכה"ג לא הויה סוטה כלל, אע"פ שגם בסוטה אין הולד ממזר.

איסור יבמה לשוק לשמואל אם הוא בקדושין או בביאה

ג) צ"ב ב' ושמואל אמר בעניותינו צריכה גט מספק"ל כו' אי ללאו הוא דאתא, בתו' מ"ט ב' הוזכרו שתי אפשרויות או דאורחיה דקרא הוא, או שבא הכתוב ליתן לאו על הקידושין לחוד, ולפ"ז מבואר בקרא דקידושין תופסין, שאין לאו על מעשה קידושין בלא תפיסת קידושין, ובסברא אפשר להבין שיש לאו בתפיסת קידושין שהיא ג"כ הפקעה מסוימת מרשות היבם, ול"ד לשאר חייבי לאוין שעיקר איסורם משום ביאה, אבל כאן מציאות ההפקעה להיות אשת איש גם זו עבירה, אבל מ"מ הדברים מחודשים וכיון דפשיטא לן דבביאה בלא קידושין ג"כ עובר על הלאו, [עיי' צ"ז א' דאיכא לאו גם היכא דלא תפסי קידושין], ע"כ דהאי לא תהי' לא תבעל, וכיון שכן אין לחדש לאו על הקידושין, ולחדש לאו שני על הביאה, דהא בכהן גדול איכא תרי קראי קידושין ע"ח א', ויש לפרש אורחיה דקרא כשתולה האיסור באשה לומר לא תהי', במקום לא תלקח וכיו"ב, וכ"מ בתו' ורמב"ן שאין לאסור יבמה שנתקדשה לזר, ואם נתחדש כאן לאו מיוחד, אין ללמוד יבמה מאשה שאין לאו בקידושין.

בדברי הרמב"ן והרשב"א ב' א' בדין בעלת התנאי

(ה) בדין מגרש ע"מ שלא תנשא לראובן ונשאה שמעון אחיו ומת נסתפק הרמב"ן אם פטורה מן החליצה כיון שאינה עולה לייבום, ודעתו נוטה דפטורה אלא שצריך ראי', ודעת הרשב"א דחייבת אלא שמבטל דעתו להרמב"ן, והנה הא דמרבינן חייבי לאוין ועשה לחליצה מקרא דיבמתו, נתבאר לעיל דהיינו משום דקידושין תופסין בהן, ולכן זיקת יבמין שזוכה בהן מאחיו המת כקידושין דמו, וכיון שזקוקה לו צריכה חליצה, ולפי טעם זה בכה"ג שאין קידושין תופסין בה אין מקום לחליצה, דלא שייך שיגרש אשה שאין לה זיקת קידושין עליו, ואינו בדין שתפטור צרתה ולא תפטור מאחיו ע"י חליצתו של זה, והרשב"א מדמה לה לנדרה ממנו הנאה בחיי בעלה, דתנאי מילתא אחריתי הוא, ולכאורה בנדרה ממנו הנאה קידושין תופסין בה ואפי' ייבם י"ל דקנה ואיסורא דעבדה עבדה, אבל כאן דלא שייכי קידושין לא שייכא נמי חליצה, מיהו י"ל דתנאי מילתא אחריתי הוא טפי מנדר, וחשיבא זקוקה לו ממש, ורק כשייבמה יבטלו הגירושין.

והרשב"א הקשה לנפשיה מסוגיא דגיטין פ' א' ודחה דחליצה במקום ייבום לאו מצוה היא, מ"מ סתמות הגמ' שמבטל מצותה לגמרי, וכן בירושלמי שהקשו ממתני' משמע דפשיטא להו שפטורה והנדרון הוא רק בפטור בצרתה, דאל"כ הול"ל תמן חולצת, מיהו באמת חוץ לא דמי לעל מנת, דחוץ באמת שיוור הוא, והיא כאשת איש כלפי ידיה, ולא מילתא אחריתי הוא כע"מ, אבל הרמב"ן והרשב"א נקטו דבירושלמי משני אחוץ כמו אע"מ, דכיון דשיוור ידיה הוא אינה כערוה, וצ"ב מה הדמיון ביניהם, שו"ר דכונת הרמב"ן כמו שהזכיר בעל מנת סברא זו, אבל ל"ד לעל מנת, אלא דחשיב שלא במקום מצוה כיון דלאו איסור ערוה אוסרה עליו, אלא דלגבי ידיה אשת המגרש היא, ולא אשת אחיו, ולא הוצרכנו למיעוטא דלצורר שלא ידחה עשה ל"ת.

בירושלמי גיטין פ"ט ה"א יבמות פ"ה ה"ז הוזכר דיבמה שאין כולה לפנים צד הקנוי שבה נדון משום ערוה וערוה פוטרת צרתה, כלומר דיבמה שא"א לייבם כולה, הרי החלק השני אוסר את הראשון מדין צרת ערוה, ומשמע שיש צרת ערוה באשת איש, וי"ל דלישנא בעלמא הוא דאף לב"ש אסורה, כיון שחלק ממנה אינו ראוי לייבום.

ל"א ב' בענין אשת שני מתים

(ו) ל"א ב' ואי זיקת שני יבמין דאוריתא כו', הלשון משמע דמספק"ל בעיקר דין זיקת שני יבמין אם הוא מדאוריתא, דאם פשיטא לן דהוי דאוריתא הו"ל לאקשוויי והא מאמר דרבנן הוא, ונראה מזה דבאמת לא קים לן בגמ' אי משכח"ל אשת שני מתים מדאוריתא, או דכולה גזירה אסמכתא היא, ופשטות הגמ' שאין מחלוקת בין המשניות בדין אשת שני מתים, דכו"ע מודו דאי משכח"ל אסירא מדאוריתא, ואי לא משכח"ל הרי לא שייך פלוגתא בזה, ובזה מיושב הא דמוכיח רבא צ"ו ב' ממתני' דהתם דגזרו אף בדליכא צרה, ואם מתני' דהתם סברה אשת שני מתים דאוריתא ולא גזרה כלל משום שמא יאמרו כו' א"כ מאי מיייתי מינה, אלא ודאי אי לא משכח"ל הרי לכו"ע הגזירה רק שמא יאמרו כו' וע"כ דתנא דהתם סגי ליה למיגזר על זו שלא תתייבם, ולא חייש דילמא חליץ והדר מייבם, דסו"ס ידעי שאין שתיהן מתייבמות.

ויש לפרש הענין כמ"ש אאמו"ר שליט"א דבכונת המצוה אין מקום לייבם שני מתים כאחת, ולכן אי משכח"ל מדאוריתא מודו כו"ע דאינה מתייבמת ואף היכא דמשכח"ל מדרבנן ראוי לגזור, אף בלא טעם דשמא יאמרו כו', מיהו בלא גזירה כלל לא היו רבנן מחדשים לגזור, וע"כ רק בצירוף שבכונת המצוה אין לזה מקום, וגם איכא גזירה לכן גזור.

ור"ש הסביר דבריו רק במה שלא גזר ביבמה עצמה כתנא דמתני' צ"ו ב', ואין דבריו הסבר למה אינו חושש דילמא חליץ והדר מייבם,

יותר מבן ט', וערמב"ן ורשב"א בשם הר"א אב"ד והראב"ד, ובתו' ג"כ פירשו דהיינו יותר מבן ט', ומצינו בסנהדרין ס"ט א' ובנדה דמרבין מוא"ו דואיש בן ט', וא"כ כאן דכתיב ואיש היינו אפי' בן ט' ואשת איש לא איצטריך למיעוטא אלא בן ט', ובזה יש ליישב הא דפשיטא לן דלא ממעט ייעוד, דהא אם איתא דמייעד לבנו קטן היינו אפי' פחות מבן ט' כמו מקדש בתו קטנה, ובזה פשיטא לן שאין הייעוד מתייחס לבן, וקרא משמע פרט לבן ט' דומיא דואיש דמרבא בן ט', ולישניה דר"ז משמע דאינו מפרש דקרא אתא למעוטי ייעוד דקטן, אלא דקרא משמע דלא משכח"ל אישות לקטן, ואם איתא דמשכח"ל אישות ומעטיה קרא ממיתה, א"כ גם בייעוד י"ל כן, ונראה מזה דלא מפרשין דקרא ממעט ממיתה אשת איש גמורה, אלא דקמ"ל שאישות דקטן אינה גמורה, וכמו דממעט מביאה פחות מבן ט', ולכן בייעוד ליכא לפרושי דממעט, כיון שאין הייעוד מתייחס לקטן, שאפי' לקטן בן יומו מייעד, אם יכול לייעד.

ביבמות קי"א ב' מתני' יבם קטן שבא על יבמה קטנה יגדלו זע"ז, בא על יבמה גדולה תגדלנו, מבואר דמניחין אותן יחד כנשואין, וכדאמרין בגמ' דכל ביאה וביאה דאיסורא הוא, ושמעין מזה דיש קצת נשואין לקטן מדרבנן, ועוד דראוי להניחין יחד אע"פ שאין זו בעילת מצוה, ויש לעי' לאבא שאל היכי שרי, ואם נימא שהיא מותרת נחא דענין המצוה תלוי בו, (ודנו בזה האחרונים ז"ל לענין חייבי לאוין שהיא מותרת לסייע בקיום המצוה), וכונתה נטפלת לו.

שם קרי כאן להקים לאחיו שם בישראל והאי לאו בר הכי הוא, אמר אביי יבמה יבא כו' רבא אמר בלא"ה נמי כו', ממילתיה דרבא יש לדקדק דאינו מקיים המצוה בביאתו, שהרי הוכיח שאינה אסורה לו, אבל אכתי קיום מצוה בלא הקמת שם אין לזה מקום, ודכוותה ראוי לפרש בדאביי, דהא לא פליגי וכלישניה דרבא בלא"ה נמי כו', ויש לעי' דלכאורה כללא דכל יבמה כו' היינו דשעת חובתה קובע, וא"כ הרי בשעה זו ליכא מצות ייבום, ואולי נאמר שיש ענין ייבום כמו שאמרו

וי"ל כיון דמדאורייתא מתייבמת תחלה דייקי שלא לחלוץ והדר מייבם.

בפלוגת התו' והרמב"ן בביאת קטן אם קניא מדאורייתא

(ז) בדין ביאת בן ט' ביבמה נחלקו תו' והרמב"ן אם מדאורייתא קניא ורבנן תיקנו שתהא כמאמר, או דמדאורייתא לא קניא, ורבנן תיקנו כיון שביאתו ביאה שתהא כמאמר, ומקור הדברים לומר דלא קניא ליה הוא מסוגיא דקידושין י"ט א' דממעטין התם אשת קטן מקרא דאשת איש ומפרש רב אשי דהכא ביבם בן ט' שנים ויום אחד דמדאורייתא חזיא ליה, [ויש גורסים קניא ליה], מהו דתימא כיון דמדאורייתא חזיא ליה וביאתו ביאה הבא עליה מתחייב באשת איש קמ"ל, ופי' תו' דמהאי קרא ילפינן שאינה כאשתו, ולא דקמ"ל קרא דעל אשה זו פטורין, ולהרמב"ן קמ"ל קרא דפטור עליה כדבעינן למימר דממעט ליה ממיתה בייעוד.

ויש לעי' דנראה בגמ' דבתר מיעוטא דאיש פרט לאשת קטן אכתי מספק"ל דאדם מייעד לבנו קטן, דהא אמרינן מאי הוי עלה, ומשמע דאכתי מצינן למימר דאדם מייעד לבנו קטן ודינה כאשת איש, [ובירושלמי נחלקו בזה ר"י ור"ל, ור"י סבר דאדם מייעד לבנו קטן ונעשית אשת איש], וקשה הרי כתיב פרט לאשת קטן, כדפרכין א"כ מצינו אישות לקטן, וי"ל דלא ממעטין אלא אישות שנעשית ע"י קטן, אבל המייעד לבנו קטן מתייחס הייעוד לאב שהוא גדול, כמו מקדש בתו קטנה, ולפ"ז מצינו אישות לקטן וחייבין עליה מיתה, אבל הפסוק ממעט ביאת יבם קטן שהוא הקונה בעצמו, וקטן דעלמא לא איצטריך קרא, אבל הכא דחזיא ליה שהיא זקוקה לו ויש לו קנין במקצת, בזה ס"ד דנעשית אשתו, ואין הפסוק מתייחס ליבום דפשיטא לן דלא חזי להקמת שם, ולא קיים מצותו, אלא דאיצטריך למיעוטי דלא נימא דנעשית אשתו, וקמ"ל קרא שאין אישות למעשה הקטן.

ודקדקו הראשונים ז"ל דלא הויה רישא דומיא דסיפא דקתני ואיש פרט לקטן היינו פחות מבן ט' אשת איש פרט לאשת קטן היינו

מייבם והדר חליץ, אבל בדר"ש דקדק התנא לשנות מייבם והדר חליץ, וכאן שנה איפכא, מיהו קשה אם מאמר דרבנן אכתי היכי שרינן לה להתייבם בתר חליצת צרתה, הרי כמו שנעשית צרת ערוה ראוי לאסרה לחלוץ ברישא, וכיון שכן אין קושיא אם גם בדאורייתא ע"כ מתפרש כן, וצ"ל דכיון דקרי לה הראשונה נקטה ברישא, ובירושלמי הגירסא איפכא שו"ר שכ"ה ברא"ש ובתו' ל"ב א' ערש"ש, [מיהו לרב לכאורה משמע שלא גזרו שתהא כמאמר ולכן צרתה מותרת, ולהרמב"ן יותר יש להחמיר בה, כיון דמדאורייתא קנאה], והרמב"ן הזכיר בלשונו בדר"ה אף בזו יש לעי', וכי היכן מצינו קונה לשאר הדברים ולא לדברים האמורין בפרשה לפטור בגט ולפטור צרה מן הייבום, הרי שהזכיר בדעת רש"י דמדאורייתא לא פטרה צרתה, ואח"כ בדעתו לא ביאר יישוב המשנה, וע"כ דמייבם והדר חליץ, (ואין נראה לפלפל דכיון שלא קיים מצותו לא קרינן ביה לא יבנה, שו"ר בעונג יו"ט שפלפל כן).

מיהו אכתי יש להקשות להרמב"ן דהו"ל למיגזר דילמא חליץ והדר מייבם טפי מבמאמר, שהרי כאן מדאורייתא אי חליץ אסורה השני', ולשון הגמ' משמע רק איפכא, וכמשה"ק לעיל ממילתיה דרב.

ובירושלמי הגירסא השני' או חולצת או מתייבמת והראשונה חולצת כו' ואמרו בהדיא בפ"ג ה"י דדוקא ייבם ואח"כ חליץ אבל אם חליץ בתחלה אימור שמא קנה מאמר ונפטרה בחליצת חבירתה.

הרמב"ן דקדק מסוגיא דנדה מ"ה א' דתנן קנאה ואינו נותן גט עד שיגדיל, ובגמ' אמרו דלא סגי ליה בגיטא כיון שעשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, ומשמע דעשו שלא תהא קנויה, מדלא קאמר מדכתיב איש פרט לאשת קטן, (או שאינו ראוי להקמת שם), וי"ל דכיון דהי' צריך ליישב מ"ט קנאה, לכן תפס לשון קצרה שכולל תרווייהו.

תגדלנו, וכן יש לשאול בפחותה מבת ג', או אפי' כל קטנה שאינה ראויה להקמת שם, ומותרת לו, מיהו בבת ג' אע"פ שאינה ראוי' להקמת שם קנאה, כדתנן בנדה וכאן נקטינן דלא קנה, ואין החסרון בדעת לחוד שהרי חרש ושוטה קונים ביבמה, כדתנן כונס ואינו מוציא לעולם, וכ"מ בתוספתא, וע"כ הטעם מפני שראויין להקמת שם, וא"כ בקטן נצטרפו שני החסרונות יחד.

יבמות ס"ח א' סד"א הואיל ומדאורייתא קניא ליה וביאתו ביאה אימא לוכיל קמ"ל עשו ביאת בן ט' ויום אחד כמאמר בגדול, הרמב"ן דקדק מלשון קמ"ל עשו כו' דהול"ל קמ"ל דמדאורייתא לא קנה, והלשון הזה משמע דאמנם מדאורייתא קניא ליה אלא שרבנן החמירו ועשו כו', מיהו לשון הגמ' קניא ליה וביאתו ביאה משמע דקניא ליה היינו חזיא ליה, ולא מיירי בהא דקניא ליה מכח הביאה, דאין להזכיר ביאתו ביאה לאחר הקנין, ומה שסיים אביי דעשו כו' היינו לפרש למה פוסל, ומה"ט בקידושין לא הזכירו סיום זה אלא קמ"ל שאינו כן.

עיקר הדבר שיפקיעו חכמים אישות גמורה דקניא ליה מדאורייתא צ"ע מה ראו על ככה, ונהי דחידשה תורה דאין חייבין עליה משום אשת איש, אבל למה יפקיעו חכמים זכותו הגמורה ויפסול אחיו על ידו והוא ע"י עצמו, וכן ר"ש מה שייד שיאמר אם ביאת הראשון כו' הרי ודאי מדאורייתא ביאת הראשון גמרה קנינו, ומה ענין להזכיר זה ביחס לספק אם מאמר קונה קנין גמור, אלא ודאי איפכא דאפי' לר"ש פשיטא ליה שאין ביאת קטן קונה מדאורייתא כלל, וא"כ חזינן דראיתו ממאמר היא רק בדרבנן, דודאי לא נחלקו עוד בדין ביאת בן ט'.

הקשו האחרונים ז"ל להרמב"ן בהא דקתני צ"ו ב' הראשונה חולצת ולא מתייבמת והשני' או חולצת או מתייבמת, ואיך השני' מתייבמת לאחר שחליץ לראשונה, הרי מדאורייתא הם שתי יבמות מבית אחד, וצ"ל להרמב"ן דבאמת דוקא